

MAGYAR MÚZEUMI ARCKÉPCSARNOK II.

MAGYAR MÚZEUMI
ARCKÉPCSARNOK II.

Életrajzok a magyar múzeumügy történetéből II.

Készült a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület
alapításának harmincadik évfordulóján

a kötet munkálatait és kiadását támogatta:

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

MAGYAR MÚZEUMI ARCKÉPCSARNOK II.

Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület
Budapest, 2022

Főszerkesztő

Tóth Arnold

Szerkesztőbizottság

†Bodó Sándor, Debreczeni-Droppán Béla, Viga Gyula

Szerkesztő

Élesztős László

A szerkesztésben közreműködött

Berényi Marianna, Boér Hunor, Deme Péter, Jávor Anna,
Matskási István, Újlaki Pongrácz Zsuzsánna, Wollák Katalin

továbbá

a Pulszky Társaság munkatársai és önkéntesei:
Andor Anna Klára, Kalló Regina, Kolocz Dóra, Solymosi Tamás,
Szigeti Blanka, Vígh Dóra Krisztina

ISBN 978-615-80043-7-4

Kiadja: Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület, Budapest

Felelős kiadó: Dr. Bereczki Ibolya, a Pulszky Társaság elnöke

Technikai szerkesztés, grafikai munkák: Á.Tóth és Barátai Kft., Miskolc

Felelős vezető: Á.Tóth József ügyvezető

Borítóterv: Szabó Zsófia | Munkaszám: 5450/2022

Előszó

A magyar múzeumügy legrégebb és legnagyobb szakmai szervezete, a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület 2021-ben ünnepelte fennállásának 30. évfordulóját. A jubileum alkalmat adott a számvetésre: egyrészt a visszatekintésre, a három évtized eredményeinek összefoglalására, másrészt a jelen értékelésére, és lehetőséget nyújtott a múzeumok jövőképeinek felvázolására is. Elkészítettük és az interneten publikáltuk a Társaság tevékenységét évenként dokumentáló kronológiát és adattárat; interjúk készültek az egyesület egykori és jelenlegi vezetőivel, a Társaság ki-tüntetettjeivel; személyes részvétellel és online módon zajló szakmai rendezvények adtak keretet az emlékezésre és a közös gondolkodásra.

Mindezek mellett az évfordulós programsorozat egyik kiemelt célkitűzése volt a *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok* című életrajzi lexikon második kötetének a megjelentetése. Az első kötet 2002-ben látott napvilágot, a Pulszky Társaság és a Tarsoly Kiadó közös gondozásában, apropóját az akkor kétszáz esztendő múzeumügy (a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár 1802-es alapításának évfordulója) jelentette. A maga nemében úttörő vállalkozás, jelentős tudománytörténeti mérföldkő volt ez a – korábban előzmények nélküli – munka: háromszázötven szerző tollából mintegy ezerötyszáz életrajzi szócikk dolgozta fel a magyar múzeumok 18–20. századi történetének meghatározó egyéni életútjait, kiemelkedő személyiségeit. A mű megkerülhetetlen lett a múzeumok múltjával foglalkozó kutatók és érdeklődők számára, ugyanakkor a korlátozott példányszám miatt számos könyvtárból – különösen a határon túli területeken – hiányzik, nehezen hozzáférhető. A folytatást ezért a digitalizálással kezdtük, így az első kötet ma már bárki számára elérhető az interneten, a hungaricana.hu közgyűjteményi portálon keresztül.*

A második kötet iránti igény már húsz évvel ezelőtt, az első kötet előszavában megfogalmazódott: „*Határozottan kívánatos, hogy a feltáró, feldolgozó és kiadó tevékenység tovább folytatódjék.*” (Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. Szerk. Bodó Sándor–Viga Gyula, Pulszky Társaság–Tarsoly Kiadó, Budapest, 2002. VI. p.) Az akkori kutatómunka során folyamatosan, a szerkesztés lezárulását követő időszakban is kerültek a felszínre újabb és újabb életrajzok, jeles személyek, meghatározó életművek. Közülük számosan kimaradtak az első kötetből, így a jelenlegi munka alapját a Magyar Nemzeti Múzeum Adattárában megőrzött korábbi szerkesztéségi dokumentumok feldolgozása, ezzel együtt Éri István (1929–2009, a Pulszky Társaság egyik alapítója, az első kötet készítésekor tiszteletbeli elnöke) ide vonatkozó hagyatékának áttekintése jelentette.

Ezzel párhuzamosan 2020 tavaszán a második kötet szerkesztőbizottsága országosan és a határon túl is megkezdte az elmúlt húsz évben elhunyt jelentős múzeumi személyiségek névsorának összeállítását. Segítségünkre voltak ebben a munkában a különböző szakmai és tudományos társaságok, és a nyolcszáznál több, körlevélben megszólított muzeális intézmény vezetői, munkatársai is. Kiegészítette ezt a sajtókutatás, a kurrens szakmai periodikák híreinek és nekrológiáinak feldolgozása, és a megszámlálhatatlan személyes, baráti, kollegiális együttműködés, melyek révén sokak által figyelemmel kísért szakmai ügyvé nemesedett a szerkesztés szerteágazó feladata.

Kétéves munka eredménye lett az itt olvasható mintegy ötszáz életrajzi szócikk, 277 szerző tollából. A kutatást és az írást, szerkesztést alapvetően meghatározta a koronavírus-világjárvány, amelynek több hulláma e két esztendőben sújtott mindnyájunkat. A kutatóhelyek, archívumok, könyvtárak hosszú zárva tartásának, a szerzők más irányú többletfeladatainak, az online térbe átkerült

*https://library.hungaricana.hu/hu/view/PulszkyTarsMME_Konyvek_2002_MagyarMuzeumiArckepcsarnok/?pg=0&layout=s

kapcsolattartás korlátainak és az általános karantén időszakoknak az ismeretében elismeréssel tartozunk mindazoknak, akik e nehézségekkel is szembenézve közreműködtek a lexikon elkészítésében.

A második kötet szerkesztési elvei, szerkezete és formai megjelenése lényegi változtatások nélkül követi az első kötetben lefektetett alapokat. Kizárólag már lezárult életműveket dolgoztunk fel, melyek felső határát 2021. december 31-ben határoztuk meg. A lexikon célja a múzeumügy legjelentősebb, elhunyt alakjainak és munkásságuknak komplex, sokrétű bemutatása, életrajzi és munkásságadatainak rögzítése – mind a szakterület, mind a szélesebb közérdeklődés igényeit kielégítve. A kötetbe került életművek múzeumgyűhöz való kapcsolódását – a múzeumok összetett társadalmi funkciójának megfelelően – szélesebb keretek között értelmeztük: a történeész, etnográfus, régész, művészettörténeész, biológus, mérnök stb. szakképzettségű, illetve szakmuzeológusi tevékenységet végző személyektől, a múzeumalapítótól egészen a restaurátorokig, kiállításrendezőig, közművelődési szakemberekig, múzeumpedagógusokig, a múzeumügy szervezeti, hivatali munkatársaiig, a muzeológia egyetemi-főiskolai oktatóiig, valamint a jelentős gyűjteményeket adományozó támogatókig terjednek a határok.

Tartalmi szempontból három változás történt az előzményekhez képest. Az első, hogy a magyar múzeumügy fogalmát a Kárpát-medencére és távolabbi országokra is kiterjesztve, jelentősen megnőtt a lexikonban szereplő határon túli személyek aránya. Különösen erős ez Erdély területéről, ahonnan az elmúlt két évtizedben elhunyt kollégák munkássága mellett számos korábbi, 19–20. századi életmű is szerepel. Esetükben – Erdély sajátos művelődéstörténeti viszonyaira és a magyar muzeológia szerteágazó fejlődésére való tekintettel – a múzeumgyűhöz való kötődést tágabb kontextusba helyeztük. Olyan életrajzoknak (pl. geológusoknak, könyvtárosoknak, irodalmároknak) is helyet adtunk, akik nem közvetlenül múzeumokban dolgozva, hanem kutatásaik eredményeivel, terepmunkáikkal, gyűjteményeikkel, intézményi támogatásukkal vagy könyvtári, levéltári, bibliográfusi, katalógizáló munkájukkal közvetve segítették az erdélyi magyar múzeumügy kibontakozását. A második változás, hogy a múzeumi szakterületek között nagyobb arányt képvisel a restaurálás, összhangban a kulturális javak állományvédelmének utóbbi húsz évben történt fejlődésével, megerősödésével. A harmadik, hogy igyekeztünk minden szócikkhez portrét is közölni, figyelembe véve, hogy a lexikonban szereplő személyek jelentős része esetében szinte ez az egyetlen tudományos fórum, ahol publikálásra kerül az életműjük és munkásságuk – és a kötet már a címében is jelzi az arcképek fontosságát.

A műfaj természetéből is adódik, hogy tökéletes és befejezett művet nem alkottunk most sem. Ismerjük a hiányokat, a különböző okokból kimaradt életrajzokat, az egyes alulreprezentált tudományágakat és múzeumi szakterületeket. A folytatás igénye ezúttal is megfogalmazódik, kétféle formában: a következő nemzedék feladatként megjelölhető, jövőbeni harmadik kötet mellett már e munka során is felmerült egy folyamatosan gyarapítható, naprakészen frissíthető elektronikus adatbázis, online lexikon létrehozásának lehetősége. A Pulszky Társaság elkötelezett a múzeumi kollégák – az utóbbi időszakban jelentős részben a Társaság tagjai – munkásságának ilyen módon való megörökítése mellett, ahol az újabban sorában az első két kötetben már publikált kétezzer szócikk is megjelenhet majd.

Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik a szerkesztőbizottság munkáját segítették, és a kötet létrejöttének szerzőként, lektorként, szerkesztőként, önkéntesként vagy bármilyen más módon részesei voltak. A Társaság három évtizedének távlatában az életrajzi lexikon tanulsága, hogy a most előttünk álló kihívások nem példa nélküliek a magyar múzeumok kétszázhusz éves történetében. Az életművekből kirajzolódó kép, amelyben az előttünk járók erőfeszítéseit és eredményeit láthatjuk, erős alapot jelenthet a szakmánkat meghatározó paradigmaváltások, dinamikus társadalmi elvárások, időről időre változó tudományos, szakmai keretek aktuális újrafogalmazásához.

Budapest, 2022. november 24.

Bereczki Ibolya – Tóth Arnold

A kötet szerzői

†Ando György	Demeter Lajos
Aszt Ágnes	Demeter Zsófia
B. Gál Edit	Demeter Zsuzsanna
B. Kalavszky Györgyi	Dénes Andrea
Bagi Gábor	Dénesi Tamás
Bajkay Éva	Dercsényi Dávid
†Bajusz István	Dimény Attila
Bakó Zsuzsanna	Droste Balassa Zsuzsanna
Balassa Lászlóné	E. Csorba Csilla
Balázs Kovács Sándor	Ecsedy Anna
Bali János	Éder Katalin
Bálint Zsolt	Élesztős László
Baranyai Tamás	Estók János
Bárkányi Ildikó	Fajcsák Györgyi
Bathó Edit	Farkas Gyöngyi
Báti Anikó	Farkas Judith
Bauer Norbert	Farkas Kornél
Bencze Zoltán	Fehér György
Benda Judit	Fehér Zoltán
Bene János	Fejér László
Bereczki Ibolya	Fejős Zoltán
Bernátsky Ferenc	Földi Eszter
Bircher Erzsébet	Főzy Vilma
Biró Friderika	Fűkőh Levente
Bodnár Mónika	Fülöp Éva Mária
Bodnár Zsuzsanna	Fülöp Hajnalka
†Bodó Sándor	Gaal György
Bodonyi Emőke	Gajdó Tamás
Boér Hunor	Gál Andrea
Bogdán Melinda	Gasparik Mihály
Borcsa János	Gaucsík István
ifj. Bozsó János	Gecse Annabella
Buczkó Krisztina	Gerelyes Ibolya
Buganová, Klaudia	Gerner András
Cebula Anna	Glässerné Nagyillés Anikó
Coroi Zsolt	Gödölle Mátvás
Czeglédi Noémi	Granasztói Péter
Cs. Schwalm Edit	Gulyás Katalin
Csehó Gábor	Gy. Gömöri Ilona
Cseresznyés János	Gy. Lovassy Klára
Csergő Tibor András	Gyarmati Gabriella
Cseri Miklós	Gyöngyössy Orsolya
Csík Tibor	Gyórfi Lajos
Csorba Gábor	Györgyi Erzsébet
Csuzdi Csaba	Gyóriné Kováts Andrea
D. Udvary Ildikó	Hadobás Sándor
Debreczeni-Droppán Béla	Hajdu Tamás
Deme Ágnes	Hajdú Zsigmond
Deme Péter	Hála József

Halmos Mária	Marczell Enikő
Hangodi László	Martyin Emília
Hanny Erzsébet	Máté György
Hecker Walter	Matits Ferenc
Hermán M. János	Matskási István
Hideg Ágnes	Mentényi Klára
Holnapy Márton	Mészáros Ágnes
Horváth István	Mészáros Kálmán
Horváth M. Attila	Mészáros Tibor
Horváth Sándor	Mitu Melinda
Huszár Mihály	Molnár László
Illés Eszter	Morgós András
Istvánovits Eszter	Müller Róbert
Jakab Réka	N. Kovács Zita
Jáki Réka	Nagy Alexandra
Jávor Anna	Nagy András
K. Németh András	Nagy Gábor
Kacsó András	Nagy László
Kalmár Ágnes	Nagy László Gábor
Kecskeméti Tibor	Nagy Molnár Miklós
Kékes Tóbiás	Nagy Veronika
Kelényi Béla	Nagy Zoltán
Kemecsi Lajos	Nagyné Batári Zsuzsanna
Kemény Aranka	Nagy-Pölös Zoltán
Kinda István	Nemcsics Imre
Király Erzsébet	Németh Péter
Kisbenedek Tibor	Novák László Ferenc
Kisfaludi Júlia	Novák Margaréta
Kispálné dr. Lucza Ilona	Nyáry István
Kocs Irén	O. Jobbágyi Zsuzsa
Korompai Balázs	Olajos Anna
Korompainé Mocsnik Marianna	Pápai Tamás László
Korsós Zoltán	Papp Gábor
Kothencz Kelemen	Paszternák István
Köhler Kitti	Pásztor Andrea
Kökény Ferenc	Patrik Feco
Körber Ágnes	Pejin Attila
Kővári Klára	Perger Gyula
Köves-Kárai Petra	Petercsák Tivadar
Kujbusné Mecsei Éva	Pifkó Dániel
Kunics Zsuzsanna	Pirint Andrea
Lezsák Gabriella	Pokrovenszki Krisztián
Limbacher Gábor	Pollák Róbert
†Liptay Éva	Pozsony Ferenc
Löffler Zsuzsanna	Prékopa Ágnes
Lőrinczy Gábor	Próder István
Lővei Pál	Püski Anikó
M. Virág Zsuzsanna	Radnai József
Mácza Mihály	Rainer Pál
Magyari Márta	Révész László
Makra Szabolcs	Romsics Imre
Makra Luca	Róth András Lajos

S. Lackovits Emőke	Tóth János
Sándor-Zsigmond Ibolya	Tóth Orsolya
Sári Zsolt	Török Róbert
Schmidtmayer Richárd	Tötszegi Tekla
Selmeczi Kovács Attila	Turi Zsolt
Shah Gabriella	Ujj Ágnes
Sinkó István	V. Szathmári Ibolya
Sirató Ildikó	Vaday Andrea
Sitásová, Éva	Váradi Adél
Solti Judit	Varga Katalin
Sóti Lajos	Varga Tibor László
Sz. E.	Varga Zsuzsanna
Sz. Tóth Judit	Vargyas Gábor
Szabó László	Varró Ágnes
Szabóné Bognár Anikó	Vas Zoltán
Szakál Aurél	Vásárhelyi Tamás
Számadó Emese	Vasas Gizella
Szebenyi Nándor	Végh András
Székely Zoltán	Végh József
Szekeres Gyula	Verebélyi Kincső
Szél Győző	Veres László
Szemkeő Endre	Veres Miklós
Szende László	Vicze Magdolna
Szendrődiné Gombás Ágnes	Vida Gabriella
Szilágyi Éva Andrea	Vidak Tünde
Szilágyi Márton	Vig Károly
Szilas Gábor	Viga Gyula
Szoleczky Emese	Vincze László
Szőcsné Gazda Enikő	Vörös Judit
Szóllósy Gabriella	Vukov Anikó Veronika
T. Biró Katalin	Wanek Ferenc
Takácsné Varga Ágnes	Wicker Erika
Terdik Szilveszter	Windhoffer Tímea
Terendi Viktória	Zahuczky László
Tóth Arnold	Zászkaliczky Zsuzsanna
Tóth Endre	Zomborka Márta
Tóth Farkas Márton	Zsidi Paula
Tóth István	

Köszönetet mondunk azoknak az intézményeknek, szerzőknek és családtagoknak, akik a kötetben szereplő képeket rendelkezésünkre bocsátották.

A szerkesztő előszava Útmutató a könyv használatához

Az életrajzok összeállításában – mind tartalmában, mind szerkezeti felépítésében – a magyarországi lexikonok Szinnyei József és Gulyás Pál munkássága óta kialakult hagyományait igyekeztünk követni, ugyanakkor – a szaklexikoni feladatot teljesítve – a szakososnál több ismeretanyagot nyújtunk a kötetben szereplő személyek múzeumi és tudományos munkásságáról. Az alábbi rövid útmutatóban a tisztelt olvasót, lexikonhasználót tájékoztatjuk, milyen típusú adatokat, milyen szerkezeti rendben találhat meg.

A lexikoncikk felépítése

A *címszó* – amely egyben a betűrend alapja is – az alábbi elemekből áll: családnév (fett, félkövér betű), keresztnév (vagy keresztnévek, antikva betű). Nők esetében a címszó a használt név; asszony-név esetében megadjuk a leánykori nevet is – és fordítva. Pontosvesszővel elválasztva szerepel az eredeti, az írói (művész-) vagy az egyéb felvett név (a névváltoztatás dátumával); a névváltozato(ka)t dőlt betűvel adjuk meg. Külföldön élt személyeknél közöljük a külföldön használt nevet is, a vezetéknévét ugyancsak kurzíválva. A fentiekől vesszővel elválasztva található a nemesi előnév, rang. Zárójelben szerepelnek az életrajz alapadatai (születési év, hó, nap, hely – halálozási év, hó, nap, hely). Az egyes névváltozatokról (eredeti, felvett, külhoni, asszony- stb. név) – a könnyebb megtalálhatóság végett – utalócikket készítettünk.

Az egyes életrajzok szövegében a címszót alkotó nevet nem ismételjük meg. Igyekeztünk a szövegeket úgy megfogalmazni, hogy a mondatok alanya a címszóban jelzett személy legyen, a szükséges esetekben azonban – a lexikonkészítési hagyományoknak megfelelően – a név helyett a ~ (tilde) jelet használjuk. Ha az illető személyről intézményt, szervezetet, díjat neveztek el, azt a név monogrambetűivel vagy a ~-vel jelezzük.

A trianoni békeszerződéssel (1920) az ún. utódállamokhoz csatolt helységek nevét magyar névalakjukban közöljük, de szögletes zárójelben megadjuk az utódállami település-, valamint országnevet. A Trianon előtti, ún. történelmi Magyarország helységnevei mellett az 1920 utáni utódállami nevet nem tüntetjük fel. A helységnevek közigazgatási-térképi azonosításához, ill. az utódállami elnevezések megtalálásához ma már megfelelő kézikönyvek és térképek állnak rendelkezésre (pl. Magyar helységnév-azonosító szótár. Szerk. Lelkes György. Legutóbbi kiadása: Budapest, Argumentum kiadó, 2011; A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914. Pécs, Talma Kiadó, 2003; Magyarország 1914-es helységnevtára. Arcanum Kiadó, Digitalized Historical Maps, Bp., 2006, CD-ROM).

A címszó adatsorától kettősponttal elválasztva következik az ún. *definíció*: az illető személy alapképzettsége, végzettsége, szakmája (régész, etnográfus, muzeológus, mérnök stb.), esetleg annak valamely részterülete, valamint legmagasabb elért hivatali (múzeumi) beosztása; ha ezekben többször is változás következett be, a legfontosabbakat közöljük.

Az egyes életrajzok *leíró részében* lehetőség szerint megadjuk a rokoni kapcsolatokat (szülők, nagyszülők, házastársak, leszármazott[ak]), valamint azokat az egyéb rokoni viszonyokat is, amelyek az illető személy életrajza, munkássága szempontjából fontosak, vagy ha az illető rokon tevékenységével hírnevet szerzett magának (pl. kiemelkedő politikus, tudós, művész). Rögzítjük a legmagasabb iskolai végzettséget (középfiskola, szakképzés, egyetem, főiskola), a végzettség megnevezésével, továbbá a munkahelyeket és a beosztásokat, a kenyérkereső foglalkozásokat a karrierállomás(ok) helyével és dátumával együtt – természetesen az adatok meglététől, elérhetőségétől függően.

A cikkek további részében – az egyes szerzők értékítéletének, szárazabb vagy esszéyszerű stílusának megfelelően – az illető személy munkásságának ismertetése következik. A kötet munkálatai során kialakult álláspontnak megfelelően lehetőség szerint teljes életpályát közlünk, tehát az Arcképcsarnokba bekerült személyek múzeumi szakterületen kívüli tevékenységét is bemutatjuk.

Egyes személyek életpályája és tudományos munkája szinte kizárólag a múzeumokhoz kötődött, másoké viszont ennél szélesebb spektrumú, ezért fontosnak tartottuk annak bemutatását, hogy a személy a muzeológusi pályára „honnan érkezett”, illetve azt követően „hová távozott”. Tartalmilag az életpálya és az életmű korrekt bemutatására törekedtünk, ugyanakkor a cikkek szerzői – a lexikonműfaj kialakult kereteit olykor kitágítva, de egy szaklexikon számára még megengedett módon – a személy biográfiai és bibliográfiai adatainak száraz felsorolása mellett a múzeumi és tudományos munkásságot, vagy az egyéb tevékenységeket is igyekeztek részletesebben bemutatni. A fő cél természetesen azoknak a tudományos és a gyakorlati munkában elért eredményeknek, érdemeknek az ismertetése, amelyekkel az illető személy hozzájárult a magyarországi muzeológia fejlődéséhez. Az érdemek mellett utaltunk esetleges tévedésekre, utóbb meghaladott nézetekre, eredményekre, de ekkor sem az utókor „mindentudó bölcsességének” hangoztatásával és értékelésével, hanem pl. a tudománytörténeti összefüggésbe helyezéssel. A szerzők szabad kezet kaptak a tekintetben, hogy a pályafutás egyes állomásaihoz kapcsolódva mutatják be az illető személy munkásságát, vagy kiválasztják a karrieradatokat (munkahelyek stb.) és a tevékenység, munkásság leírását.

A cikkek szövegének utolsó egysége magában foglalja a szakmai és egyéb folyóiratok, periodikumok (múzeumi évkönyvek stb.), gyűjteményes kötetek alapításában, szerkesztésében való közreműködést, továbbá azon fontosabb lapok, folyóiratok, periodikumok felsorolását, amelyekben az illető személy publikált. A saját művek címét mindig kurzíválva adjuk meg.

A szakmai-közéleti tevékenység bemutatásának része a társasági, társulati, egyesületi, akadémiai stb. tagság, a politikai, közéleti szereplés adatai, a tudományos fokozat(ok), a nagyobb állami és a szakmai díjak feltüntetése. A szerzők igyekeztek a „továbbélés” adatait is ismertetni, pl. ha a személyről díjat, emlékérmét, társaságot, intézményt stb. neveztek el, ha szobor, emléktábla készült.

A saját műveket felsorakoztató *primer bibliográfiában* az illető személy fő műveinek (F. m.) felsorolása következik. A művek között – elsősorban terjedelmi okokból – erősen válogatni kellett, teljes bibliográfia közlésére nem vállalkozhattunk. Az adatbázis – egyszer talán megvalósuló – folyamatosan javítható, bővíthető online változata teheti majd lehetővé a teljes(ebb) életművet bemutató biobibliográfia megvalósítását. A közölt könyvészeti adatoknál törekedtünk a teljes cím és a megjelenési adatok (pontos cím, alcím, műfaj, zárójelben sorozatcím, megjelenési hely, évszám, oldalszám), továbbá a mű megalkotásában való közreműködés minőségének (szerkesztés, sajtó alá rendezés stb.) feltüntetésére; a kiadó nevét általában nem közöljük. A bibliográfiai tételeket a főbb művek megjelenési dátuma sorrendjében adjuk meg, az egyes műveket pontos vesszővel elválasztva.

A *szekunder bibliográfia (Irod.)* lexikográfiai egysége tartalmazza azokat a könyveket, tanulmányokat, folyóiratcikkeket, amelyeket az illető személyről írtak, szerkesztettek, beleértve a nagyobb terjedelmű nekrológokat és a bibliográfiai összeállításokat is, ami az olvasó számára lehetőséget ad a további tájékozódásra, adatszerezésre. Ugyanitt kiválasztottunk néhány fontosabb életrajzi adatbázist, lexikont, amelyekben az illető személy szócikket kapott. Meg kell jegyeznünk, hogy a hatalmas mennyiségű adatot tartalmazó könyv megalkotására rendelkezésre álló rövid idő, s közben a pandémia időszakában a home office kényszere korlátozott lehetőséget biztosított a magyarországi – és szükséges esetekben a külföldi – lexikonok, kézikönyvek teljesebb körű feldolgozására; a tisztelt olvasó azonban már több ilyen összeállítást is találhat, elsősorban az interneten, pl. a Magyar Életrajzi Kalauz [www.mabi.hu], a Petőfi Irodalmi Múzeum adatbázisát [PIM Névtér; www.pim.hu], a Névpont című adatbázis életrajzait (www.nevpont.hu). Az egyéb forrásokban szereplő és kideríthető téves vagy eltérő alapadatokra a szócikkek végén (*-gal jelezve) hívjuk fel az olvasó figyelmét.

A cikkeket a szerző neve zárja. Ha valamely cikk több szerző munkája, a biográfia valamennyi szerzőjének nevét feltüntetjük (egymástól vesszővel elválasztva).

A lexikon betűrendje és a rövidítések

A kiadvány címszóbesorolásának alapja az általános latin betűs ábécének a magyar ö és ő, ü és ú betűvel kiegészített sorrendje. A nemzetközi lexikonkészítő gyakorlatnak megfelelően, s a könnyebb kereshetőség végett a két vagy többjegyű magyar mássalhangzók (cs, gy, ty stb.) nem minősülnek önálló betűnek, emiatt pl. a cs betűkkel kezdődő nevek megelőzik a cz kezdetűeket. A

mellékjeles (ékezetes vagy idegen nyelvi) betűk (á, é, ó, ú, ű, ç stb.) besorolási értéke a mellékjel nélküliekével megegyezik, azaz pl. az a és á, az e és é kezdetű címszavak folyamatos ábécébe kerültek. A besorolás alapja mindenkor a családnév vagy az illető személy által leggyakrabban használt név. Azonos vezeték- és keresztnévű személyek esetében a sorrendet a születési dátum dönti el.

A kötetben csak a lexikonok legáltalánosabban használt rövidítéseit alkalmaztuk, a szerkesztőbizottság e döntése a szöveg könnyebb olvashatósága érdekében született. A használt rövidítések listája alább megtalálható.

Néhány (szubjektív) szerkesztői megjegyzés

A szöveg végső formája a szerkesztés, a lektorálás, illetve a szerkesztőbizottság lektori munkája során alakult ki. A szerzői kéziratokból hiányzó, de a könyvészeti forrásokból elérhető adatokat a szerkesztő és a lektorok igyekeztek pótolni. A felkért szerzők – 277 tudós kutató: többnyire múzeumi, valamint egyetemi és kutatóintézeti szakemberek, gyakran a lexikonban szereplő személyek pályatársai, rokonai, hivatali utódai – a maguk habitusa, felkészültsége, stílusa, anyagismerete, lelkiismeretessége alapján – készítették el a lexikon cikkeit. A megannyi stílus, a különböző adatválogatások és -csoportosítások valamiféle egységes formába, szerkezetbe rendezését a kötet szerkesztője kísérte meg a szerkesztőbizottság által jóváhagyott szempontok alapján. A lexikoncikknek ez a stílár és szerkezeti egységesítése olykor fájdalmas munka volt, mivel gyakran kiválóan megírt kéziratokat kellett egy közösen kialakított formába-stílusba, szerkezetbe kényszeríteni. Az egységesítő munkára a szerkesztő saját stílusa, a lexikonról mint műfajról vallott szakmai felfogása óhatatlanul rányomta a bélyegét, még akkor is, ha maximálisan igyekezett megőrizni a szerzői szövegek értékeit, stílusát. Szerzői „jó adatot” – vállalva a szerkesztői „következetlenség” vádját – akkor sem hagyunk el, ha azt az adatsoportot a többi cikk nem tartalmazza. A szerkesztőbizottság lektori munkája során elfogadott egységesítő munkát – s ennek a szerkesztő tudatában van – nem lehet közmegegedésre végezni. Minden szerzőnek tudnia kell azonban, hogy a szerkesztő és a szerkesztőbizottság nem a munkájukat akarta felülbírálni vagy megcsonkítani; a cél a kötet használhatóságának fokozása, egységessé formálása volt.

Szerzőink áldozatos, nagyrészt elsődleges forrásfeltáráson alapuló munkáját a kiadó és a szerkesztőbizottság ezúton is megköszöni, a kényszerű, a fenti szempontok szerinti változtatásokért pedig megértésüket kéri.

A szerkesztőbizottság és a szerkesztő tudatában van annak, hogy a kötet használati értékét növelné a magyar muzeológia múltjának teljességre törekvő szervezeti, fogalmi stb. vonatkozásainak rögzítése, valamint egy mutatórendszer (múzeumi, intézményi, személy- és földrajzi nevek, publikációs fórumok mutatója stb.), ami megkönnyítené az olvasó, a lexikonhasználó számára az adatok közötti minél több szempontú keresést. Erre sajnos most nem volt lehetőségünk, de ezt a hiányosságot bizonyos mértékben ellensúlyozza, hogy a *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok* két kötete kereshető online adatbázisban is használható.

Tudatában vagyunk annak is, hogy a könyvben közölt életrajzok nem ölelik fel a kívánt teljességben a szakma teljes vagy akárcsak megismerésre méltó névanyagát. A feladat nehézségét jelzi, hogy olyan személyek is e körbe tartoznak, akikről még nem jelent meg átfogó életrajz, lexikoncikk. Számos személy fájdalmas hiányával már a munka során szembesülnünk kellett, de még számos olyan életpálya lehet, amelyek feltárása, megismerése a múzeumtörténeti munkálatok fontos feladata lesz az elkövetkező időszakban. Munkánk illetően hiányosságait a megfelelő adatbázisok, múzeumi archontológiák hiánya valamelyest mentheti, de nem hagyható szó nélkül, hogy néhány felkért szerző végül is nem vállalkozott a feladatra, másrészt bizonyos cikkek megírására nem sikerült szerzőt találni.

Tudjuk, hogy munkánk lezáratlan és lezárhatatlan. A szerzők, a szerkesztő által nem ismert vagy nem elérhető adatok sokasága lappanghat, s ezek előkerülése nyilván növelné a könyv és az egyes cikkek értékét. Ezen adatok birtokában nyilván hitelesebb, árnyaltabb, részletesebb képet adhatnánk az illető személyről és munkásságáról. Ezért is kérjük végezetül a könyv olvasóit, használóit, hogy ne csak a megjelent szöveget érintő – jogos – kritikáikat, hanem az általuk ismert, a kötet-

ben nem szereplő adatokat is juttassák el a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesülethez, a szerkesztőbizottsághoz vagy a szerkesztőhöz, hogy ezáltal egy következő kiadás értéke jelentősen növekedjen.

Végezetül: szolgáljon például az e kötetben is említett, a magyar múzeumügyet szolgáló személyek önzetlen, áldozatos munkája, adományai, amelyekkel a nemzet javát szolgálva múltunk tárgyi és eszmei emlékanyagát, kincseit a köz javára hozzáférhetővé tették. A tárgyi és szellemi emlékek értékmentőinek, gondozóinak folyamatos megőrkítését mindenkor a szakma fő feladatai közé kell sorolni.

Élesztős László
szerkesztő

A rövidítések jegyzéke

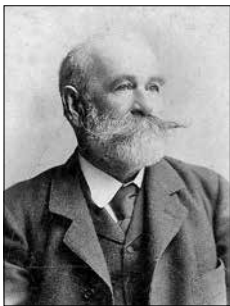
akad.(-i)	akadémia(i)	id.	idősebb
ált.	általános, általában	ifj.	ifjabb
ÁMK	Általános Művelődési Központ	ig.	igazgató
ápr.	április	igh.	igazgatóhelyettes
átd.	átdolgozás, átdolgozott, átdolgozta	ill.	illetve
aug.	augusztus	IM	Iparművészeti Múzeum
bapt.	baptista	int.	intézet
bev.	bevezető, bevezette, bevezetést írta	Irod.:	Irodalom:
bibl.	bibliográfia	isk.(-i)	iskola(i)
biz.	bizottság	izr.	izraelita
BME	Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	jan.	január
bőv.	bővített, bővítette	jegyz.	jegyzetek(kel ellátta)
Bp.	Budapest	JPTE	Janus Pannonius Tudományegyetem
br.	báró	júl.	július
BTK	Bölcsészettudomány Kar	jún.	június
BTM	Budapesti Történeti Múzeum	k.	körül (évszámmal)
c.	című	K(-i)	kelet(i)
csász.	császári	kat.	katolikus
D(-i)	dél(i)	k. e. e.	közigazgatásilag egyelőre egyesített
dec.	december	ker.	kerület
DE	Debreceni Egyetem	kiad.	kiadás, kiadta
É(-i)	észak(i)	kiáll.	kiállítás
é. n.	év nélkül (bibliográfiában)	kir.	királyi
egy.	egyetem	klny.	különlenyomat
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem	KLTE	Kossuth Lajos Tudományegyetem
EME	Erdélyi Múzeum-Egyesület	KMML	Kortárs Magyar Művészeti Lexikon I–III. Főszerk. Fitz Péter (Bp., 1993–2001)
EMKE	Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület	koll.	kollégium
ered.	eredetileg	köt.	kötet
ev.	evangélikus	Kr. e.	Krisztus előtt
F. kiáll.:	Főbb kiállításai:	Kr. u.	Krisztus után
F. m.:	Főbb művei:	KRE	Károli Gáspár Református Egyetem
febr.	február	l.	levelező
felv.	felvétele (fotó)	m.	magyar; megye (csak a megye nevével)
ford.	fordítás, fordította	máj.	május
főig.	főigazgató	márc.	március
főisk.(-i)	főiskola(i)	mb.	megbízott
főszerk.	főszerkesztő	ME	Miskolci Egyetem
g. kat.	görögkatolikus	MÉL	Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerk. Kenyeres Ágnes. I–IV. (Bp., 1967–1994)
g. kel.	görögkeleti	Min.	Minisztérium
gimn.	gimnázium	MKL	Magyar Katolikus Lexikon. Főszerk. Diós István. Szerk. Viczián János. I–XV. (Bp., 1980–2013)
gr.	gróf	MKF	Magyar Képzőművészeti Főiskola
Gulyás	Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. I–VI. (Bp., 1939–1944); VII–XIX. (Bp., 1990–2002)	MKVM	Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum
gyűjt.	gyűjtemény	MMOK	Múzeumok és Műemlékek Országos Központja
h. n.	hely nélkül (bibliográfiában)		
hg.	herceg		

MMA	Magyar Művészeti Akadémia	rk.	rendkívüli
MNéplEx	Magyar Néprajzi Lexikon. I–V. Főszerk. Ortutay Gyula (Bp., 1977–1982)	RMIL	Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. I–V/1–2. Főszerk. Balogh Edgár, Dávid Gyula (Bukarest, 1981–2010)
MNG	Magyar Nemzeti Galéria		
MNL	Magyar Nemzeti Levéltár	RÚL	Révai Új Lexikona. Főszerk. Kollega Tarsoly István. I–X. (Szekszárd, 1994–2002)
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum		
Mo.	Magyarország		
mo.-i	magyarországi	s. a. r.	sajtó alá rendezte
MRMK	Múzeumi Restaurátor es Módszertani Központ	sz.	század (csak évszámmal); számú szeptember
MTA	Magyar Tudományos Akadémia	szekr.	szerkesztő/k/, szerkesztette, szerkesztették
MTL	Magyar Tudóslexikon. Főszerk. Nagy Ferenc (Bp., 1998)	SZE	Széchenyi István Egyetem (Győr)
MTM	Magyar Természettudományi Múzeum	SzM	Szépművészeti Múzeum
MTESZ	Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége	SZNM	Székhely Nemzeti Múzeum
MOME	Moholy-Nagy Művészeti Egyetem	Szinnyei	Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. (Bp., 1891–1914; reprint: 1981)
múz.	múzeum		
MűvLex	Művészeti Lexikon. I–IV. Főszerk. Genthon István, Zádor Anna (Bp., 1965–1968)	szoc.	szocialista
nov.	november	szt.	szent
Ny(-i)	nyugat(i)	SZTE	Szegedi Tudományegyetem
ny.	nyilvános	SZU	Szovjetunió
o.	ország (csak összetételekben)	t.	tiszteleti
okl.	oklevél, oklevelet	tanf.	tanfolyam
okt.	október	tb.	tiszteletbeli
orsz.	országos	tc.	törvénycikk
ort.	Ortodox	TIT	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár	tkp.	tulajdonképpen
összeáll.	összeállította, összeállítás	TMB	MTA Tudományos Minősítő Bizottság
p.	pagina (oldal)	TTK	Természettudományi Kar
Pallas	Pallas Nagy Lexikona. I–XVIII. Szerk. Bokor József, Gerő Lajos (Bp., 1893–1904)	tud.(-os; -i)	tudomány, tudományos; tudományi törvény
PhD	Philosophiae Doctor (tudományos fokozat)	tv.	Új Magyar Életrajzi Lexikon. I–VI. Főszerk. Markó László (Bp., 2001–2007)
PIM	Petőfi Irodalmi Múzeum	ÚMÉL	Új Magyar Irodalmi Lexikon. I–III. Főszerk. Péter László (Bp., 1994; 2., jav. kiad. 2000)
pl.	például	ÚMIL	Új Magyar Irodalmi Lexikon. I–III. Főszerk. Péter László (Bp., 1994; 2., jav. kiad. 2000)
PPKE	Pázmány Péter Katolikus Egyetem	ún.	úgynevezett
PPTE	Pázmány Péter Tudományegyetem	unit.	unitárius
prot.	protestáns	uo.	ugyanott
PTE	Pécsi Tudományegyetem	vál.	válogatott, válogatás, válogatta
r. k.	római katolikus	vh.	világháború
r.	rendes	vm.	vármegye
ref.	református	VMÉL	Veszprém megyei életrajzi lexikon. Szerk. Varga Béla (Veszprém, 1998)
rend.	rendező, rendezte	vmint	valamint
repr.	reprográfia(ja)	vsz.	valószínű/leg/
Révai	Révai Nagy Lexikona. I–XXI. Főszerk. Révay Mór János, Varjú Elemér (Bp., 1911–1935; reprint: Szekszárd, 1995–1996)		

A

Abonyi Lajos, ered. zsarolyáni *Márton* Ferenc József (1833. jan. 9. Kisterenye – 1898. ápr. 28. Abony): földbirtokos, író, néprajzi gyűjtő. – A ref.

nemes zsarolyáni Márton család leszármazottja. Édesapja uradalmi tiszt volt Kisterenyén, majd földbirtokos Abonyban, édesanyja zsarolyáni Márton Terézia, gyermeke: Márton Lajos régész, a Nemzeti Múz. címzetes ig.-ja (1876–1934) – 1847-ben

a pesti ev. líceumban, 1848-ban a kecskeméti ref. koll.-ban folytatott filozófiai stúdiumokat. Jogi tanulmányait 1852-ben fejezte be Kecskeméten. Édesapjával visszatért Abonyba (1853); majd önállóan gazdálkodott (1861–1869), közben irodalommal foglalkozott, publikált. Közhivatalt is vállalt (vármegyei aljegyző, gyámfelügyelő). – Irodalmi munkássága a Palócföldhöz, Abony vidékéhez, az Alföldhöz kötődik. Népeleti témájú műveket, elbeszéléseket, regényeket, színműveket írt. Írásait rendszeresen közölte a *Hölgyfutár*, a *Nővilág*, a *Budapesti Hölgy-Divatlap*, az *Ország Tükre*, a *Fővárosi Lapok*, a *Magyarország és a Nagyvilág*. A Kisfaludy Társaság megbízásából népköltészeti kutatásokat folytatott. Az 1850-es években Nagykőrösön is gyűjtött. Az általa lejegyzett betyár-, pásztor-, katona- és szerelmi dalok a *Magyar Népköltési Gyűjtemény*ben jelentek meg (1872). A „Sej Nagyabonyban csak két torony látszik...” című, általa lejegyzett dal Kodály Zoltán *Háry János* c. daljátékában is elhangzik. – Közel fél évszázad alatt igazi abonyi ember vált belőle; felvette az ~ nevet, s megírta Abony monográfiáját is (nyomtatásban nem jelent meg). – A Kisfaludy Társaság (1867) és a Petőfi Társaság (1876) tagja. A bp.-i Istvánmezőn utcát neveztek el róla (1891), Abonyban 1905-ben avatták fel Jankovich Gyula szobrászművész róla készített mellszobrát, domborműve áll a kisterenyei Gyürky-Solymossy-kastély parkjában is. Györe Pál 1959-ben megalapította az ~ *Lajos Falumúz.*-ot. F. m.: *Regék a kandalló mellett*. Beszélyek. I–II. (Pest, 1857); *Regék a pászortűz mellett*. Beszélyek. I–II. (Pest,

1857); *Észak csillaga*. Történeti regény. I–II. (Pest, 1855); *A mi nótáink*. Regény. I–IV. (Pest, 1864); *Kenyér és becsület*. Regény. I–III. (Pest, 1865); *A fonó krónikája*. *Beszélyek a magyar népeletből*. I–III. (Kecskemét, 1872); *A betyár kendője*. Népszínmű, dalokkal (A Nemzeti Színház könyvtára. 32. Bp., 1872); *Magyar Népköltési Gyűjtemény*. Uj folyam. Szerk. Arany László–Gyulay Pál (Kisfaludy Társaság, Pest, 1872); *Panna asszony leánya*. Népszínmű, dalokkal. (Bp., 1875); *Itt a szép Alföldön*. Népies elbeszélések (A Petőfi Társaság kiadványai. 6. Bp., 1878); *Az utolsó kurucvilág*. Regény. I–III. (Bp., 1886–1887); *A „pénzes molnár” románca*. Beszély. (Egyetemes regénytár. Bp., 1889); *A. L. munkái*. I–XX. köt. S. a. r. Endrődi Sándor (Bp., 1905–1907); *Emlékek. Elbeszélések, visszaemlékezések*. A. L. arcképével (Bp., 1907). Irod.: Szinyei I. (Bp., 1891); Schwarz Hajnalka: A. L. élete és munkássága (Bp., 1917); Magyar Irodalmi Lexikon. Főszerk. Benedek Marcell. I. (Bp., 1963); Kecskemét jelesei. Szerk. Heltai Nándor (Kecskemét, 1968); Kerényi Ferenc: Egy népszínmű tanulásaiból. A. L. és A betyár kendője. In: Irodalomtörténeti tanulmányok. Szerk. Farkas Péter–Novák László (Studia Comitantia. Tanulmányok Pest megye múzeumaiból 19. Szentendre, 1989); https://hu.wikipedia.org/wiki/Abonyi_Lajos. Fotó: Ellinger Ede felv. 1890 k., Petőfi Irodalmi Múz. F.3331

Novák László Ferenc

Adorján Attila (1928. máj. 29. Mohács – 2013. febr. 3. Pécs), becenevén „*Dóri*”: restaurátor, múz.-i fotós, gyűjteménykezelő, a Soproni Múz. első kinevezett restaurátora. – Édesapja ~ Kálmán (1892–1975) vámtiszt, soproni vámparancsnok, édesanyja Ruzitska Etelka (1896–1951) háztartásbeli, felesége Farkas Mária GYSEV főfelügyelő. – Bp.-en, majd egy év után a soproni Széchenyi István Ált. Gimn.-ban tanult, 1947-ben érettségizett. Elvégezte a Központi Muzeológiai Technológiai Csoport (Központ) által szervezett restaurátor tanf.-ot (1963). – Katonai szolgálata (1949–1952) után a soproni úttörőház gondnoka (1958. máj.-ig), ezután áthelye-

zését kérte a soproni *Liszt Ferenc Múz.* részére engedélyezett restaurátori munkakör betöltésére, amelyet Baky Gyözőné a MNM-ban és Szalay Zoltánnál a Néprajzi Múz.-ban elvégzett háromhónapos restaurátori műhelygyakorlat után meg is kapott. A soproni múz.-ban a textilrestaurálásán kívül csaknem minden agyagfajta konzerválása és restaurálása a munkakörébe tartozott. Nyáron általában az ásatások, ill. a néprajzi gyűjtések során bekerült tárgyakat, ősztől tavaszig a kiáll.-ok tárgyait kellett kezelnie. A kiáll.-i tárgyokról (borostyánok, római bronzszobrok) biztonszági okokból másolatokat készített. Munkái közül kiemelkedik a kora középkori Cundpald-kehely restaurálása (1958) és a nagyecenki Széchenyi-múmia tisztítása (1960-as évek). A múz. fotósa is volt, dokumentálta a múz. ásatásait, folyamatosan készített tárgyfotókat és reprodukciókat az adattárak, kiáll.-ok, vmint a kiadványok számára. A fotókat maga laborálta, nagyította és archiválta. Sopron fotográfus-dokumentátoraként is jól ismert. Nem csak látképeket és utcarészleteket készített, hanem a lebontandó és épülő házakat és azok részleteit, díszítéseit, a felújítás folyamatát is megörökítette. Összesen mintegy százhuszezer felvételt készített. Az 1960-as évektől kezdve a múz. fotóarchívumát is kezelte. 1989 dec.-ében nyugdíjba ment, de 1990-től részmunkaidőben ismét fotómunkákat végzett, ill. a fotógyűjt.-t kezelte a múz.-ban. – Szoc. Kultúráért (1980), Győr–Moson–Sopron M. Szolgálatáért – Kulturális Tagozat Díja (2004). Irod.: Bartha Dénes–Ifj. Sarkady Sándor: Városunk hűségese megörökítője. Beszélgetés a 75 éves A. A.-val (Soproni Szemle, 57., 2003. 4., 385–390. p.); Tóth Éva: „Rengeteg még a tennivalóm”. Beszélgetés a 75 éves A. A.-val (Várhely, 2003. 2. sz.; http://cyberpress.sopron.hu/article_plain.php?id=7636); A. A. (1928–2013) (<https://sopronimuzeum.hu/2013/02/11/adorjan-attila-19282013/>); Bolodár Zoltán–Kücsán József: Soproni arcok: A. A. (1928–2013) (Soproni Szemle, 47., 2013. 1., 80–82. p.). Fotó: A. A. 2018-ban, Koós Miklós felv.

Morgós András

Ambrusné Kozák Éva: → *Mezősiné Kozák Éva*

Ando György (1966. júl. 1. Békéscsaba – 2021. szept. 22. Békéscsaba): néprajzkutató, múzeumig. – A pozsonyi (Bratislava) Comenius (Komenský) Egy. BTK néprajz szakán szerzett diplomát (1989). – 1989-től a Békés M.-i Múz.-ok Igazgatóságán néprajzos muzeológusként dolgozott, majd 2001-

től 2012-ig az intézmény múzeumig. -e volt. 2013-tól a *Munkácsy Mihály Múz.* ig.-ja. Legfőbb feladata a megyei hatókörű városi múz. szakmai-tud.-os-kiáll.-i munkájának irányítása volt; múz.-i munkája a néprajzkutatásra és a muzeológiára koncent-

rálódott. – Tud.-os kutatási területe a békéscsabai, továbbá a hazai szlovákság népi építészetének, Békés m. népi hagyományainak vizsgálata. Számos időszaki kiáll. megvalósításában vett részt Mo.-on és külföldön egyaránt. Több könyv és számos szakmai tanulmány szerzője. 2004–2009 között öt, EU által támogatott PHARE CBC tud.-os projektben vett részt. – Múz.-i munkájához kapcsolódóan több társadalmi tisztséget is betöltött. 2013-ban mind tartalmi, mind formai szempontból megreformálta a múz. éves kiadványozási politikáját, amelyet ötletgazdaként és szerk.-ként koordinált. Megváltoztatta a Munkácsy Mihály Múz. szemléletét. Olyan szintér létrehozását kezdeményezte, ahova érdeklődéssel, izgalommal, kíváncsisággal teli várakozással lépnek be az emberek és elégedetlen távoznak. Megítélése szerint a múz. feladata, hogy az adott régió kulturális-tud.-os felegyvára legyen; a múz.-ban dolgozó szakemberek kutatási területük leginkább avatott szakértői legyenek, őket hívják adott problémák megoldására, egy-egy kérdés megválaszolására. Egy múz. nemcsak bemutatni akarjon, hanem ismereteket is adjon át. Minden kiáll.-nak, kiadványnak legyen meg a mondanivalója, üzenete, amely illeszkedik az intézmény küldetéséhez, stratégiájához. Azt a célt tűzte ki, hogy a békéscsabai múz., ahogyan száz esztendővel ezelőtt, ismét Kultúrpalotaként működjön és a Munkácsy-negyed koronaékszere legyen. Elindította és szerk. a helyi identitástudat erősítését célzó „*Ami csabai...*” c. kiáll.- és kiadványsorozatot, amely híres, Békéscsabáról elszármazott tudósok, feltalálók és művészek munkásságával foglalkozik. Pályája betetőzésének tekinthető a Munkácsy Mihály Múz. *Utazás TÉRben és IDŐben / Munkácsy Mihály – Egy géniusz diadala* (2020) és *Békéscsaba az évezredek idővonalán* (2021) c. új állandó kiáll.-ainak megvalósítása. – A mo.-i szlováksággal foglalkozó első jelentős publikációi között találjuk a Dedinszky Gyulával és Mazán Mátyással összeállított *Csabai tájszótárt* (Čabjanski

nárečovní slovník, 1994). Horváth Endrével közösen jelentették meg a *Szlovák néprajzi gyűjtemények Magyarországon (Slovenské národopisné zbirky v Maďarsku, 2009)* c., tájházakkal foglalkozó, hiánypótló albumot. – 1998-tól 2014-ig Békéscsaba M.-i Jogú Város Szlovák Önkormányzatának elnöke, 2004–2013 között az Orsz. Szlovák Önkormányzat Közgyűlése által választott tisztségviselő, előbbihez kapcsolódóan a Legatum Kft. első ügyvezetője. 2014-től az Identita Szlovák Kulturális Egyesület néprajzkutató szakértője, a mo.-i szlovák tájházak koordinátora. 2019-től az Identita képviselőjeként az Orsz. Szlovák Önkormányzat Közgyűlésének tagja, a Kulturális Biz. és a Mo.-i Szlovákokért Közhatalmi Alapítvány Kuratóriumának tagja. Több évtizedig a Mo.-i Tájházak Szövetsége elnökségi tagjaként hasznosította tudását. A Szellemi Kulturális Örökség Igazgatósága regionális referenseként, a Békés M.-i Értéktár Biz. tagjaként, a Békéscsabai Települési Értéktár Biz. elnökeként és az Emberi Erőforrások Min.-a (EMMI) Múz.-i szakági szakfelügyelőjeként is dolgozott. – M. Néprajzi Társaság Pro Ethnographia Minoritatum-emlékérme (2006), Móra Ferenc-díj (2016), az EMMI „Nemzetiségekért Díj 2017” kitüntetés (2017), „Békéscsaba M.-i Jogú Város Közgyűlésének Elismerése” kitüntetés (2019), Honvédelemért Kitüntetett Cím III. fokozat (2020), M. Érdemrend Lovagkeresztje (2021).

F. m.: *Népi építéset – Ludové staviteľstvo*. In: *A magyarországi szlovákok népi kultúrájának atlasza – Atlas ludovej kultúry Slovákov v Maďarsku*. Szerk.: Divičan, A. (Békésska Čaba, 1996. 212–279. p.); *A magyarországi szlovákok néprajza – Národopis Slovákov v Maďarsku. Publikácia Maďarskej národopisnej spoločnosti* 13–23. Szerk. (MNT, Bp., 1997–2014); *A népi építéset sajátosságai a Délkelet-alföldi régióban három Arad megyei és három Békés megyei település kapcsán (Pécska, Nagypereg, Tornya, Elek, Tótkomlós, Méhkerék)*. In: *Népi szokások és hagyományok. Határokon átívelő kulturális interferenciák*. Szerk. Elena Rodica Colta (Arad, 2004, 152–201. p.); *Verejnoprošpešná spoločnosť služieb a zúžitkovania nehmuteľností* 64–72. (Legatum, Budapest–Békésska Čaba, 2007–2008).

F. szerk.: Dedinszky Gyula: *Vidám Csaba Mazán László illusztrációival* (MMM Évkönyve I. Szerk. A. Gy. Békéscsaba, 2013. 151 p.); Medgyesi Pál: *Honfoglalók a békési tájakon* (MMM Évkönyve III. Szerk. A. Gy. Békéscsaba, 2015. 176 p.); Gyarmati Gabriella: *Munkácsy capriccio. A festő, a kortársak és a világ legnagyobb Munkácsy-gyűjteménye* (MMM Évkönyve IV. Szerk. A. Gy. Békéscsaba, 2016. 223 p.); *Csabisensis – Békéscsaba 300* (MMM Évkönyve V. Szerk. A. Gy., Kutyej Pál Gábor.

Békéscsaba, 2017; 3. kiad. 2021, 656 p.).

Irod.: Berényi Marianna: „Eddig is tudtuk, hogy van a városban múzeum, de most folyamatosan hallani is róla” – Interjú A. Gy. békéscsabai múzeumigazgatóval (2021, interneten: <https://magyarmuzeumok.hu>); Bársony Lili: *Invenció és innováció – Békéscsában*. Interjú A. Gy.-gyel, az MMM igazgatójával (Bárka, 29/4., 2021. 92–95. p.); [Martyin Emília]: *Mély gyászban a Munkácsy Mihály Múzeum: búcsú A. Gy. igazgatótól* (2021. szept.; interneten: <https://magyarmuzeumok.hu>).

Fotó: Lehoczky Péter felv., Munkácsy Mihály Múz. Archívuma

Gyarmati Gabriella

Andrieşescu, Ioan (1888. máj. 2. Jászvásár [Iasi, Románia] – 1944. dec. 12. Bukarest [Bucureşti, Románia]): régész, múzeumszervező, egy.-i

tanár. – A középisk.-t Jászvásáron végezte, majd az ottani egy. BTK-n szerzett egy.-i diplomát (1910). Berlińi és bécsi tanulmányutak után a jászvásári egy.-en doktorált (1912). – Rövid ideig egy jászvásári középisk.-ban, majd h. tanárként az egy.-en

tanított (1918–1919). Vasile Párvan igyekezetének köszönhetően 1920-ban a bukaresti egy.-re került, ahol a történelem szakon az őskort adta elő. H. előadótanár (1923), előadótanár (1926-tól), majd az elhunyt Párvan helyén professzor (1927-től). Létrehozta az Őskortörténeti Szemináriumot (1927), majd a Régészeti és Őskortörténeti Tanszékét (1938), amelyeket haláláig irányított. 1915-től a bukaresti *Nemzeti Régiségtárban* az őskori részleg vezetője, 1926-tól igh., Párvan halála után ig. (1927–1938). Párvan közeli munkatársaként jelentős szerepet játszott a Nemzeti Régiségtár kialakításában és fejlesztésében. Tanulmányutakat tett Németo.-ban, Ausztriában, Olaszo.-ban, Görögö.-ban, Svédo.-ban, Dániában, Franciaö.-ban. – Régészeti kutatásai főleg a neolitikummal és a bronzkorral kapcsolatosak. A román őskorkutatás atyjának tekintik. Az őskort DK-európai kontextusban vizsgálta, a korszakok közötti átmenetet fokozatosnak tartotta. Támogatta a sepsiszentgyörgyi László Ferenc őskorkutatásait, kiállt Roska Márton mellett annak üldöztetése idején. – Sok ásatáson vett részt, ill. vezetett főleg DK-Románia területén; pl.: Histria (1914–1916),

Agighiol (1931–1931), Sălcuța (1918–1920), Ostrovul Corbului (1918–1920), Zimnicea (1923–1924), Sultana (1923–1924), Piscu Crăsani (1923–1924), Sărata Monteoru (1926–1927) stb. – Szerk. a *Dacia* c. szakfolyóiratot. Népszerűsítő előadásokat tartott a Román Rádióban. – A Román Akad. I. tagja (1928-tól). A Román Műemlékvédelmi Biz., a párizsi Nemzetközi Embertani Int., a Német Régészeti Int., a londoni Antikváriumok Társasága tagja. – Kitüntették a „25 év az Állam Szolgálatában” éremmel (1941). – Bukarestben és Pitești-ben utca viseli nevét.

F. m.: *Contribuție la Dacia înainte de Romani* (Iași, 1912); *Din Preistoria Olteniei. Fragment de început*. In: *Lui N. Iorga – Omașiu*. Szerk. Bogdan-Duică, Gh., Munteanu-Râmnic, D. (Craiova, 1921, 15–31. p.); *De la preistorie la evul mediu. Părerii îndrumătoare și fapte arheologice și istorice* (Bukarest, 1924); *Artele în timpurile preistorice la noi* (Artă și tehnică grafică 4–5., 1938–1939, Bukarest, 1939, 25–50. p.).

Irod.: Sauciu-Săveanu, Theofil: Le professeur Ioan G. A. (Dacia, IX–X, 1941–1944, Bukarest, 1945, 7–9. p.); Petrescu-Dîmbovița, Mircea: Ioan A. ctitor al arheologiei preistorice românești (Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie, Academia Română, Seria IV, Tom. XIX, Bukarest, 1994, 33–43. p.); Petrescu-Dîmbovița, Mircea: Ioan A., cel mai apropiat colaborator al lui Vasile Pârvan (Carpica, XXVI, 1, Bacău, 1997, 255–277. p.); Petrescu-Dîmbovița, Mircea: Profesorul Ioan A. Omul și opera (Codrul Cosminului. Analele Științifice ale Universității “Ștefan cel Mare” din Suceava, Seria Istorie, XI, Suceava, 2005, 223–233. p.).

Fotó: Dacia, IX–X, 1941–1944, Bukarest, 1945, 5. p.

Bajusz István

Arnóth Sándor (1960. febr. 22. Püspökladány – 2011. márc. 16. Bag): tanár, múzeumig., politikus. – A Bessenyei György Tanárképző Főisk.-n

m.–történelem szakos ált. isk.-i tanári (1983), a debreceni KLTE-en történelem szakos középisk.-i tanári oklevelet szerzett (1987). – Püspökladányban ált. és középisk.-i tanár (1983–1989). 1989-től a püspökladányi *Karacs Ferenc Múz.* ig.-ja. – Munkás-

ságát Püspökladány helytörténeti emlékeinek gondozása és kutatása határozta meg, aktívan részt vett a Sárrét kulturális életében, hagyományainak őrzésében. A Székely–M. Honismereti Tábor alapítója (1990), a Püspökladány Kultúrájáért Alapítvány titkára (1990-től). – 1994-től a FIDESZ tagja, a püspökladányi szervezet vezetője. A Hajdú-Bihar M.-i Közgyűlés tagja (1994–1998), országgyűlési képviselő (1998–2006; 2008. jún. 2.–szept. 19., mandátumáról lemondott; 2010–2011. márc. 16.), Püspökladány város polgármestere (2006–2011). Politikai pályafutása során Püspökladány és térségének felvirágoztatásáért dolgozott. Tragikus balesetben az M3-as autópályán, Bag közelében vesztette életét.

F. m.: *Adalékok a püspökladányi zsidók történetéhez* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 1992–1993. Debrecen, 1994).

Fotó: magánarchívum

Györfi Lajos

B

B. Dorner Mária: → *Bárdosiné Dorner* Mária

B. Gönczi Éva: → *Benkő Viktorné Gönczi* Éva

B. Szatmári Sarolta: → *Szatmári* Sarolta

B. Perjés Judit: → *Perjés* Judit

Babos Margit; *Babos Lorántné*; ered. *Greskovits* Margit (1931. okt. 28. Bp. – 2009. dec. 27. Bp.): mikológus. – Mezőgazdasági középisk.-i

tanulmányok és a Múz.-ok és Múemlékek Orsz. Központjában egy természettud.-i preparátorképző tanf. sikeres elvégzése (1951) után a *M. Természettud.-i Múz.* (MTM) Növénytárába került. Preparátorként dolgozott a Paleobotanikai Gyűjt.-ben, az

Algagyűjt.-ben, 1954-től a Gombagyűjt.-ben. Bohus Gáborral közösen hozták létre az Európa-hírű Makrogomba-gyűjt.-t. A preparátori munka mellett bekapcsolódott a gombák tud.-os kutatásába is; az 1960-as években már az ország vezető mikológusai között tartották számon. A Növénytar főpreparátorává (1973–1976), majd munkájának elismeréseként 1976-ban a MTM muzeológusának nevezték ki; 1986-ig, nyugdíjba vonulásáig a múz.-ban dolgozott. Legjelentősebb tud.-os eredményeit a gombataxonómia területén érte el. 12 új gombataxont írt le, többnyire Mo. homoki területeiről és fűrészportelepekről. Feldolgozta a Hortobágyi és a Kiskunsági Nemzeti Park, vmint a Szentendrei-sziget gombavilágát. Több olyan gombafajról is beszámolt, amelyeket addig csak a tengerparti homokdűnékről ismertek. Az őzlábgombák (*Lepiota* s.l.) és a susulykák (*Inocybe*) nemzetközileg is elismert kutatója volt. 1954–1965 között Bohus Gáborral együtt gombacönológiai kutatásokat folytatott, amelynek eredményeként hat közös – máig a szakterület alapvető munkáinak számító – cikkük született. Fontosnak tartotta az ismeretterjesztő munkát is. 20 éven keresztül számos közép-és felsőfo-

kú gombaismerői tanf.-on oktatott, és számos, a gombákat népszerűsítő előadást tartott. A bp.-i Vajdahunyad várban két sikeres gombakiáll.-t rendezett. Az Orsz. Erdészeti Egyesület Mikológiai Szakosztályában, majd annak jogutódjában, a M. Mikológiai Társaságban vezetőségi tag volt (1961–1986). A szakma legnagyobb elismeréseként két gombafajt is elneveztek róla. Bohus Gábor egy hazánkban ritka csiperkefajt (*Agaricus babosiae*, Bohus 1990), Marcel Bon francia mikológus egy szintén ritka tarlógombafajt (*Leucoagaricus babosiae*, Bon 1993) nevezett el róla. Összesen 81 tud.-os és 22 ismeretterjesztő cikket publikált, s részt vett három gombahatározó, ill. hét tanf.-i jegyzet írásában. – Bp.-emlékérem (1994), a M. Mikológiai Társaság Clusius-emlékérmé (1974, 2009), Szemere László-emlékérem (2004), *Magyar Gombász Újság* életműdíja (2008), Effectrix Manus Collectiones-díj (MTM, 2009).

F. m.: *Coenology of terricolous macroscopic fungi of deciduous forest*. Bohus Gáborral (Botanische Jahrbücher, 80, 1960, 1–100. p.); *Studies on Hungarian Lepiota species III. Rare Lepiota species* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 61, 1969, 157–164. p.); *Auf Sumpfpflanzen lebende Agaricales-Arten* (Studia botanica hungarica, 13, 1979, 7–13. p.); *Mycological examination of sawdust depots in Hungary* (Studia botanica hungarica, 15, 1981, 31–44. p.); *Gombák*. I–II. Kalmár Zoltánnal, F. Gyurkó Gizellával (Búvár zsebkönyvek. Bp., 1987, 1990); *Über den Formenkreis von Rhodocybe popinalis (Fr.) Sing. und Rh. mundula (Lasch) Sing.* Bohus Gáborral, Locsmándi Csabával, Vasas Gizellával (Beiträge zur Kenntnis der Pilze Mitteleuropas, 9, 1994, 45–50. p.). Irod.: Vasas Gizella: B. M. (1931–2009) mikológiai munkássága (Mikológiai Közlemények, Clusiana 50. 1. 2011, 11–22. p.); RÜL I.: 798–799. p.

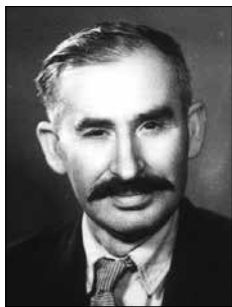
Fotó: dr. Locsmándi Csaba repr., Mikológiai Közlemények, Clusiana 50. 1. 2011, 5. p.

Vasas Gizella

Bakay Kornélné: → *Perjés* Judit

Balanyi Béla Gergely (Kecskemét, 1911. febr. 11. – Nagykőrös, 2002. ápr. 29.). jogász, régész, levéltárig. és múzeumvezető. – Édesapja, ~ Gergely MÁV-alkalmazottként került Nagykőrösre. Felesége Török Terézia, menyé, Papp Ildikó

antropológus, unokája ~ Bibiána szak- és műfordító, a Mensa Hungarica tagja. – É-Erdély visszacsatolása után Kolozsváron, a Ferenc József Tudományegy.-en állam- és jogtud.-i doktori diplomát szerzett (1942). 1942–1945 között közigazgatási gyakorlatok és közművelődési előadó volt Nagykovácsán. A Nagykovácsány Nyársapát pusztáján Bálint Alajos szegedi régész professzor által megkezdett ásatáson (1948) való részvétele nyomán érdeklődése a régészet felé fordult. Az 1940-es évek második felében a város levéltárát és veszélyeztetett muzeális gyűjt.-eit az elhagyott, pusztulófélben lévő egykori 1848-as huszárkaszárnya (később katonai méntelep) főtiszti épületébe menekítette, és családjával oda is költözött. Az 1950-ben megszervezett új közigazgatási egység, Bács-Kiskun m. központjában, Kecskeméten létrehozott Állami Levéltár ig.-jává nevezték ki. Ezzel együtt a kőrösi méntelepi kaszárnyában őrzött városi levéltári gyűjt. is Kecskemétre került (1973-ban került vissza Nagykovácsányra, 2020-ban számolta fel a M. Nemzeti Levéltár Pest M.-i Levéltára). – Mint az állami, majd megyei levéltár ig.-ja felállásban továbbra is gondját viselte a kőrösi városi múz.-nak. Folytatta a régészeti munkát is, rendszeres terepbejárásain értékes bronz-, szarmata- és népvándorláskori leleteket gyűjtött, s az 1950-es években leletmentő feltárásokat is végzett. Nevéhez fűződik koraközépkori falvak (Földegyház, Pátegyház, Pegház, Péntekház, Tategyház, Temegyház, Zeregház) templomainak feltárása, amelyek alapjait Boldogasszony-halom, Csipvár, Alsó- és Felső-Gógány, Gurman-halom, Ludas, Nyárcsútrét, Szórhalom határrészekén találta meg. Zeregház-Szeregyházon vagy Szórhalmón (vsz. Tategyház romjait rejtethi Nagykovácsány határának Alsójárás-Ludas része) találta meg azt a 13. sz.-i tollkoronás Krisztus-korpuszt, amely *ludasi körmeneti kereszt*ként került a régészeti és művészettörténeti szakirodalom ritkaságai közé. – Rajzokat, kisplasztikákat, domborművet is készített Dezső Kázmér múzeumalapító polgármesterről, Katona József drámaíróról, Mészáros Jánosról, az aradi vagongyár művezetőjéről, Nagykovácsány 1919-es városparancsnokáról, akit a megszálló románok kivégeztek. – A kőrösi múz. 1962-ben *Arany János Múz.* néven a Pest M.-i Múzeumszervezet

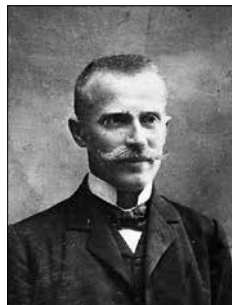

tagmúz.-a lett, ~t 1973-ban a levéltárban nyugdíjazták, de haláláig továbbra is az Arany János Múz. tud. munkatársaként dolgozhatott. – Pro Urbe Nagykovácsány (1975, 1987, 1995).

F. m.: *Fejezetek Kecskemét város levéltárának történetéből* (Levéltári Híradó, 10, 1960, 122–132. p.); *Adatok Lászlófalva [Szentkirály] történetéhez* (Népkutató-Honismereti Kör Évkönyve, 1964/65 *Kecskemét gazdasági fejlődése a XVIII. század végéig*. In: *Kecskemét. Tanulmányok a város múltjáról, jelenéről*. Szerk. Heltai Nándor (Kecskemét, 1968); *A Nagykovácsány határában 1879-ben és 1894-ben folytatott ásatásokról* (Studia Comitatusia. Tanulmányok Pest megye múzeumaiból 2. Szentendre, 1973, 13–35. p.); *A Nagykovácsány-ludasi kereszt* (Studia Comitatusia 3., 1975, 125–136. p.); *A három város és II. Rákóczi Ferenc szabadságharcra*. In: *Fejezetek Pest megye történetéből*. Szerk. Ikvai Nándor (Studia Comitatusia 8., 1975, 63–169. p.); *Nagykovácsány késő középkori erődítései*. In: *Falvak és mezővárosok az Alföldön*. Szerk. Novák László–Selmeczi László (Az Arany János Múzeum Közleményei – Acta Musei de János Arany nominati IV. Nagykovácsány. 1986, 167–190. p.); *A nagykovácsányi szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztés múltja*. In: *Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére*. I. Szerk. Novák László (Studia Comitatusia 23., 1984, 529–552. p.); *Ásatási napló. A középkori Bög község templomai* (Népfőiskolai füzetek. Szerk. Lezsák Sándor. Lakitelek, 1998); *Tiszakécske története 1849-ig* (Tiszakécske, 2001). Irod.: Novák László: *Az Arany János Múzeum története*. In: *Tanulmányok Nagykovácsány történetéből és néprajzából*. Szerk. Novák László (Az Arany János Múzeum Közleményei – Acta Musei de János Arany nominati I. Nagykovácsány, 1978); In memoriam Béla Gregorius Balányi (Múzeumi Hírek, I/1. Szentendre. 2002); RÜL 2: 59. p. Fotó: MNL

Novák László Ferenc

Balás Ádám (1872. dec. 6. Békéscsaba – 1950. júl. 13. Békéscsaba): tanár, múzeumig. – A középisk. alsó négy osztályát a csabai algimn.-ban, a felső

osztályokat a szarvasi főgimn.-ban végezte. Az érettségi bizonyítvány megszerzése után a Bp.-i Tudományegy. Jogi, majd Bölcsészeti Karán tanult, ahol Hegedűs István, Balagi Aladár és Lániczky Gyula tanítványa volt. Diplomát latin nyelvből és történelemből szerzett (1897). 1898-ban görög nyelv és irodalomból is tanári vizsgát tett. – 1896-tól a vágújhelyi (jelenleg Nove

Mesto pod Váhom, Szlovákia) alreálisk. helyettes, majd rendes tanára, 1897-től az Eperjesi Főgimn.-ban (jelenleg Prešov, Szlovákia) a klasszika-filológia tanára. 1899-től nyugdíjba vonulásáig a békéscsabai Rudolf Főgimn. tanára. A klasszikus nyelvek lelkes híve, elhivatott pedagógus, 14 évig a kormányzó biz. jegyzője, s éveken át igh. volt, emellett a filológiai szertár őre, s a tanári könyvtár gondozója. – Részt vállalt a *békéscsabai múz.* alapításában, amelynek első ig.-ja lett (1900–1902). Szakmai munkája elsősorban a régészethez kapcsolta, sorra járta Békés vm. ismert és kevésbé ismert lelőhelyeit. Ásatást végzett Tótkomlóson, az ún. Teleki-pusztán, majd Mezőberényben, a Gácsháti-pusztán, ahol népvándorláskori sírokat, temetőt tárt fel. 1902-ben váratlanul lemondott múzeumig.-i tiszteréről, vsz. az Orsz. Felügyelőség által megkövetelt nyilvántartások, katalógusok elkészítése riasztotta vissza. – Tevékenyen részt vett a város társadalmi életében: az Ev. Nőegylet ellenőre, a Luther-Szövetség, a Nemzeti Szövetség és a Békéscsabai Kaszinó választmányi tagja, a Vöröskereszt-Egylet jegyzője (1912–1913, 1915–1916) és Tudakozó Irodájának vezetője (1915–1916), a Békéscsabai Polgárörtség parancsnoka (1914–1916) volt. Népszerű tud.-os előadásokat tartott, munkatársa volt a helyi lapoknak, számos politikai, társadalmi és közgazdasági cikket írt a *Békés Megyei Közlönybe*, a *Békés Megyei Függelékbe* és a *Körös Vidékbe*. – 1930. jún. 25-én, saját kérésére nyugdíjba vonult. Távozásakor a Rudolf Gimn.-ban ösztöndíjat alapított a jól tanuló prot. diákok számára. Az 1932/33-as tanévben helyettesítő tanárként ismét történelmet tanított. 1932-ben Radvánszky Albert ev. egyházi főhatóság címzetes ig.-i címet adományozott számára; szept. 18-án, a Rudolf Főreálgimn.-ban ünnepélyes keretek között nevezték ki.

F. m.: *Katonáink hadifogságban* (Békéscsaba, 1915); *A proletárdiktatúra Békéscsabán* (Békéscsaba, 1920). Irod.: Balás Ádám: A Békéscsabai Ág. H. Ev. Rudolf-Reálgimnázium ... értesítője az 1930-31. iskolai évről. Közéletesi Rell Lajos (Békéscsaba, 1931); A békéscsabai Rózsa Ferenc gimnázium 125 éve. Iskolatörténeti tanulmányok. Szerk. Kruchió Gábor (Békéscsaba, 1980); Rell Lajos: A békéscsabai múzeum története, épületének és gyűjteményeinek leírása. (Békéscsaba, 1914); Vass István G.: A békéscsabai múzeum története. 1899–1979 (Békéscsaba, 1979); Csabai Arcok, Szerk.: Forján János (Békéscsaba, 2011); B. Á. [http://bekeswiki.bmk.hu/index.php/Bal%C3%A1s_%C3%81d%C3%A1m_\(1872-%3F\)](http://bekeswiki.bmk.hu/index.php/Bal%C3%A1s_%C3%81d%C3%A1m_(1872-%3F)). Fotó: Munkácsy Mihály Múz. Fotótára 14432

Ando György

Balassa László, dr. (1930. aug. 28. Bp. – 2019. jan. 27. Veszprém): építész mérnök, műemléki szakmérnök. – Elemi isk.-it Kisbéren végezte, majd

a Sárospataki Ref. Koll. Gimn.-ában működő Angol Internátusban tanult (1946-ig). A háború és az azt követő évek nehézségei után Komáromban érettségizett (1950). A Bp.-i Műszaki Egy. Építész mérnöki Karán szerzett mérnöki diplomát (1965), majd műemlékvédelmi szakmérnöki oklevelet (1980). Műszaki doktori disszertációját 1985-ben védte meg, amelynek témája a veszprémi vár volt. – A Komárom M.-i Tanács esztergomi tervezőirodájánál műszaki rajzoló (1951–1958), az egy. elvégzése után a Győri Tervező Vállalat veszprémi irodájánál dolgozott (1958–1972). A Veszprém Városi Tanács Műszaki Osztályán főmérnök, építész csoportvezető (1972–1983); szoros kapcsolatba került a Műemlékvédelmi Hivatallal, ill. a veszprémi *Laczkó Dezső Múz.*-mal, s lehetőséget nyílt rá, hogy történelmi, topográfiai és építészeti érdeklődését és szaktudását a közigazgatási gyakorlatban kamatoztassa. Az akkori politikai főirány ellenében nagyrészt tevékenységéhez köthető a város történelmi értékeinek megmentése. Szakmai tanácsaival segített ásatásoknál, épületkutatásoknál a veszprémi várban és környékén. Ez idő alatt szerelte meg műemlékvédelmi szakmérnöki képesítését. A Múz.-i Baráti Kör Műemléki Szakcsoportjának vezetőjeként csaknem élete végéig előadásokat szervezett, kirándulásokat, helyi sétákat vezetett. Az Igazságügyi Műszaki Szakértői Iroda építész szakértője (1983–1985), majd a Veszprémi Tervező Vállalat műszaki osztályvezetője (1985–1990; nyugdíjba vonulásáig); fő feladata a Vár rekonstrukciója, a közműalagút és a Vár felmérése, a közműalagút tervezésének és kivitelezésének koordinációja volt. Mérnöki munkája keretében lehetőséget biztosított leletmentő ásatásokra, s lényeges szempont volt számára a vár mai harmonikus utcaképének kialakítása. Nyugdíjas-ként az Orsz. Műemlékvédelmi Hivatal Veszprém M.-i részlegénél dolgozott mint építészfelügyeleti előadó (1992–2001). Gyakorlati tevékenységével párhuzamosan foglalkozott fő kutatási területével, Veszprém város műemléki topográfiájával, s megkezdte a Várban lévő házak feldolgozását az ún. Nagy Topográfia részére; ezen munkái a

Műemléki Hivatal utódjánál, saját példányai a Veszprémi Levéltárban vannak. Különböző publikációi, kéziratok tanulmányai, disszertációja, felméréseinek saját példányai szintén a Veszprémi Levéltárban találhatóak. Végleges nyugdíjba vonulása után is felméréseket, értékeléseket végzett a Műemléki Hivatal (Badacsony, Balatonalmádi, Balatonfüred Badacsonytomaj) és Veszprém város Polgármesteri Hivatala részére. A Veszprémi Végegyletben és a Polgármesteri Hivatal Értékvédő szakcsoportjánál is tevékenykedett. – Veszprém M.-ért érdemérem (arany fokozat, 1973), Veszprém Városért érdemérem (arany fokozat 1975), M. Népköztársaság Minisztertanácsa Kiváló munkáért jelvény (1985), Veszprém M.-i Jogú Város Gizella-díja (1997), M. Köztársaság Arany Érdemkeresztje (2013).

F. m.: *Veszprém*. Útikalauz. Kralovánszky Alánál (Veszprém, 1983; átdolg. kiad. 2006); *A veszprémi tömbrekonstrukció történeti és tervezési előzményei* (Műemlékvédelem, 30, 1986. 2, 120–128. p.); *Veszprém, várnegyed* (Tájak–Körök–Múzeumok Kiskönyvtára 300., Bp., 1987); *A veszprémi vár építészeti története a XIII–XVIII. században* (Veszprémi Múzeumi Konferenciák 6. 1996); *A veszprémi börtön építéstörténete* (Műemlékvédelem, 2005. 5., 270–274. p.). Irod.: Zalavári István: B. L. (1930–2019) (Veszprémi Szemle, 2019. 1., 139–144. p.); Somorjay Sélysette: Megismerni, megőrizni, közkinccsé tenni. B. L. kutatásai a veszprémi várban (Veszprémi Szemle, 2020. 2.).

Fotó: a család tulajdona

Dr. Balassa Lászlóné, Droste Balassa Zsuzsanna

Báldi Tamás (1935. aug. 24. Szombathely – 2014. júl. 1. Üröm): geológus. – Felesége Beke Mária (1937–) geológus, fia ~ András (1965–) zoológus. – Az ELTE TTK geológus szakán szerzett diplomát (1958), majd egy.-i doktorátust (1961). – Kandidátusi fokozatát *A hazai felső-oligocén rétegtana és molluszkafaunája* c. értekezésével nyerte el (1968; nyomtatásban: 1973). *A magyarországi felső-oligocén és alsó-miocén* c. akad.-i doktori értekezését 1980-ban védte meg. – Az ELTE TTK Őslénytani Tanszékén gyakornok (1958–1959), a *M. Természettud. Múz.* (MTM) Föld- és Őslénytárában segédmuzeológus, majd muzeológus (1959–1966). Az ELTE TTK Földtani Tanszékének adjunktusa (1966–1970), docense (1970–1981), tanszékvezető egy.-i tanára

(1981–1994), egy.-i tanára (1994-től). – Fő kutatási területe az oligocén és a miocén Őslénytani, rétegtani, ökoszisztémái és őselejtérképezési vizsgálata. Nemzetközileg is kiemelkedő rétegtani eredményei a Paratethys (Ősföldközi-tenger közép- és K-európai részének) elkülönítése, regionális rétegtanának kialakítása, az Egri-emelet és a Kiscelli-emelet kijelölése, ill. a nemzetközi rétegtani skálába való beillesztése. Nagy munkát végzett a Föld- és Őslénytár gyűjt.-einek az 1956-os tűzvész utáni újrafelállításában és rendezésében. Gyűjtőútjai során jelentősen gyarapította a múz. neogén puhatestű gyűjt.-ét. Publikációiban e rétegekből 56 új fajt, alfajt írt le. Részt vett a múz. kiáll.-i munkálataiban; legnagyobb munkája *A Föld és az Élet fejlődéstörténete* c. kiáll. (1961) forgatókönyve harmadidőszaki részének, ill. a kiállításvezető több fejezetének megírása és a vonatkozó vitrinek berendezése volt. Jelentős múz.-i ismeretterjesztő munkája is. Nagyszerű tárlatvezetéseinek írásos formája többnyire a *Természet Világa* c. lapban jelent meg. A munkássága nagyobb részét kitevő oktatási tevékenységéből magas szintű, élvezetes előadásait kell kiemelni. Iskolateremtő tanár volt, tanítványai közül többen a szakma kiválóságai lettek. Kiemelkedő eredménye a Magyarhoni Földtani Társulat Őslénytani és Rétegtani Szakosztályának megalapítása (1963), melynek első titkára, majd több cikluson át elnöke volt. A *Földtani Közlöny* (1973–1981), a *Természet Világa* (1983-tól), az *Acta Geologica* szerkesztőbiz.-i tagja (1983–1999). – Az MTA Földtani Tud.-os Biz. tagja (1972–1999), a Magyarhoni Földtani Társulat t. tagja (2000). – A Magyarhoni Földtani Társulat Hantken Miksa-emlékérme (1975), Eötvös-koszorú (MTA, 2011).

F. m.: *Mollusc fauna of the Hungarian Upper Oligocene (Egerian): Studies in stratigraphy, palaeoecology, palaeogeography and systematics* (Bp., 1973); *Bevezetés a földtanba* (Bp., 1975); *A történeti földtan alapjai* (Bp., 1979); *Magyarország oligocén és alsómiocén formációi* (Bp., 1983); *Mid-Tertiary stratigraphy and palaeogeographic evolution of Hungary* (Bp., 1986); *Elemző (általános) földtan* (Bp., 1991); *Egy geológus barangolásai Magyarországon* (Bp., 2003).

Irod.: Pálffy József–Sztanó Orsolya: In memoriam Dr. B. T. 1935–2014 (Földtani Közlöny, 144/4, 2014, 307–314. p.).

Fotó: ELTE TTK Ált. és Alkalmazott Földtani Tanszék, 2014.

Kecskeméti Tibor

Bálint Ákos (1893. jún. 2. Csíkszentimre – 1983. dec. 19. Gyergyószentmiklós [Gheorgheni, Romá-

nia): tanító, népművelő, tankönyvíró, karnagy, zeneszerző. – Lánya Kosztaykné Bálint Erzsébet zene tanár, művészeti író, népművelő (1926). – A csíksomlyói tanítóképző int.-ben szerzett oklevelet (1912). 1918-tól 1953-ig Gyergyószentmiklóson tanítóként,

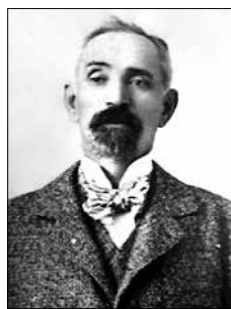

iskolaig.-ként dolgozott. Pedagógusi tevékenysége mellett tud.-os munkát is folytatott, több kiadásban is megjelent írás-olvasást játszva tanító tankönyve és az ehhez kapcsolódó módszertani munkája. Évtizedekig Gyergyó zenei és művelődési életének irányítója volt, 1923-tól 1973-ig vezette a Gyergyószentmiklósi Ipartestületet Férfikarát, amely 2010-ben post mortem az „Örökös tiszteletbeli karnagy” címet adományozta neki. A Beethoven-centenárium alkalmából dalegyleti zsebkönyvet adott ki. Népdalgyűjtéssel és kórusmű-szerzéssel is foglalkozott. – 1954–1956 között részt vett a *Gyergyói Múz.* munkájában-irányításában, a gyűjt. gyarapításában, tőle vette át 1956. szept. 17-én a múz. vezetését Tarisznyás Márton. F. m.: *Már az első héten – képek segítségével – szókat és mondatokat olvastató Öröm-Ábécé és olvasókönyv. Modern alapon, a jelen „képekkel olvastató” új módszernek az eddig bevált fonomimikai és írva-olvasztató módszerekkel való egyeztetésével.* Magyar tannyelvű elemi iskolák I. oszt. számára (Gyergyószentmiklós, 1922); *Mesés vezérfonal az Öröm-Ábécé-ből való olvasás-írás tanításához, valamint a számtan, beszéd-értelemgyakorlat, rajz, ének, torna és kézimunka anyagának majdnem óráról-órára való feldolgozásához* (Gyergyószentmiklós, 1924); *Zenei alapismeretek és dalegyleti zsebkönyv* (Gyergyószentmiklós, 1927) Irod.: RMIL I. (Bukarest, 1981); dr. György Lajos: *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája* (Erdélyi Irodalmi Szemle, 1925. 7. p.).

Fotó: Tarisznyás Márton Múz.

Csörgő Tibor András

Bálint Gábor, szentkatolnai (1844. márc. 13. Szentkatolna – 1913. máj. 26. Temesvár): nyelvész, orientalista, egy.-i tanár. – Apja Bálint Endre, anyja Illyés Ágnes, öccse, Benedek (1860–1920) rajz tanár, fametsző, grafikus, népi iparművész. – Tanulmányait Kézdivásárhelyen (1856–1857), Csíksomlyón (1857–1862), Marosvásárhelyen (1862–1863), Székelyudvarhelyen (1863–1865) és

Nagyváradon végezte (1865–1867). Az érettségi megszerzéséig (1857) német, olasz, francia, angol, latin, görög, vmint török, perzsa és arab nyelvet is tanult. 1866-ban a pesti egy.-en, 1867–1868-ban Bécsben jogot, a bölcsészkaron arab nyelvet, a

K-i Akad.-n perzsát, a török követségen törököt tanult. Perzsa történelmi munkákat fordított. Tanulmányait a bp.-i tudományeg.-en folytatta és fejezte be (1868–1871), bírói vizsgát tett (1871). – Vámbéry Ármin vette pártfogásába. Megjelent perzsából készített fordítása, s megírta első önálló tanulmányát. Megkapta az MTA Fogarasi János indítványára létrehozott ösztöndíját a mongol és a m. nyelv rokonságának helyszíni tanulmányozására. Belekezdett az orosz, mongol és mandzsú nyelv tanulásába is. 1871-ben Kazánban a keresztény kazáni tatárok körében értékes nyelvi és néprajzi anyagot gyűjtött. Eredményeit három kötetben közölte (*Kazáni-tatár nyelvtanulmányok*, 1875–1877). Innen Asztrahánba utazott, a kalmük (Ny-i mongol) nyelvet tanulmányozta, közben élő nyelvi és népköltészeti anyagot gyűjtött. Szentpétervárra (1872), majd Mongóliába ment (1873), ahol az orosz konzul vendégeként több mint fél éven át mongol és mandzsú nyelvi és néprajzi anyagot gyűjtött. 1874-ben hazatért Pestre, eredményeiről a tud.-os akad.-n számolt be. Az MTA alkönyvtárnoka (1874–1879), a bp.-i tudományeg.-en egy.-i magántanári képesítést szerzett mandzsú, mongol és tatár nyelvből (1875–1877). 1877-ben gr. Széchenyi Béla meghívta tolmácsnak K-ázsiai expedíciójára, amelynek keretében D-Indiában, Sanghajban és Japánban végzett kutatásokat. Az indiai Bangalorban a dravida (tamil) nyelvet vizsgálta; szerinte jóval szorosabb az összefüggés a m. és a tamil nyelv között, mint a m. és a finnugor nyelvek között. Hazatérésekor a tud.-os életben már zajlott az „ugor–török háború”, nyelvazonosságai (mongol–m., tamil–m.) mindkét táborban heves ellenállásba ütköztek. Durva, személyeskedő vitába keveredett a finnugor elméletet képviselő Budenz Józseffel és Hunfalvy Pállal. A finnugor elmélet hívei tud.-os pályáját minden eszközzel megakadályozták. Miután nem nevezték ki a bp.-i tudományeg.-en ny. rk. tanárrá (1878), elhagyta az országot. Önkéntes száműzetésébe követte

felesége, Spilman Róza is. K- és Ny-Európában, majd az arab grammatikon tolmácsként dolgozott (1879–1892). Az erdélyi tud.-os élet képviselői mozgalmat indítottak hazatérése érdekében. 1891-ben visszatért szülőfalujába, ott fejezte be *Tamul (dravida) tanulmányok* c. munkáját. A kolozsvári Ferenc József Tudományegy.-en létrehozott ural-altáji nyelvek tanszékén ny. rk. (1893), majd ny. r. tanárrá (1897) nevezték ki; török, tatár, japán, kabard, mandzsu, finn nyelvet tanított 1912. évi nyugdíjazásáig. 1895-ben rész vett gr. Zichy Jenő kaukázusi expedícióján, ahol a kabard nyelvet tanulmányozta. Ennek eredményeként készítette el a *Kabard nyelvtant* (1900) és szótárt (1904). 1898-ban részt vett Rómában a 12. és 1902-ben Hamburgban a 13. nemzetközi orientalista kongresszuson. – Szülőfalujához és Háromszékhez szoros kapcsolatok fűzték. A *Székely Nemzeti Múz.*-ot adományaival is támogatta. 1873-as belső-ázsiai gyűjtéséből és 1877–1878-as indiai és távol-K-i kutatóútjáról is kerültek használati- és dísz tárgyak a gyűjt.-be, közte hat nagy jelentőségű perzsa miniatúra. Saját munkáinak egy része és személyi könyvtárának sok darabja is adományként került a múz. tulajdonába. Az első m. eszperantistának tartják; az első tanf. szervezője (Kolozsvár, 1897), továbbá az ido mesterséges nyelv első m. népszerűsítője is (1907). – A kézdivásárhelyi ref. temetőben nyugszik. Nevét 1990-ben felvette a szentkatolnai ált. isk., 1994. ápr. 16-án szülőfalujában, 1996-ban a Babeş–Bolyai Tudományegy. BTK M. Nyelv és Kultúra Tanszékén emléktábláját, 2009-ben a szentkatolnai isk. udvarán mellszobrát (mindhárom Vetró András kézdivásárhelyi szobrász alkotása) avatták fel. 2009-ben Petrovits István sepsiszentgyörgyi szobrászművész elkészítette egész alakos szobrát, amely Szentkatolna központjában áll. – A kolozsvári Ferenc József Tudományegy. tb. doktora (1896).

F. m.: *Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól* (Bp., 1874); *Török nyelvtan*. Alak-, mondattan, olvasókönyv és szótár (Bp., 1875); *Az északi burját-mongol nyelvjárás rövid ismertetése* (Nyelvtudományi Közlemények, 13., 1876, 169–248. p.); *A mandsuk szertartásos könyve* (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok Köréből, VI., 1876, II, 3–16. p.); *Párhuzam a magyar és mongol nyelv terén* (Bp., 1877); *A tamul nyelv a turáni nyelvek sanskritja vagy van-e a magyarnak testvére?* (I. közlemény: Erdélyi Múzeum, 5., 1888, I. 33–55. p.; II. közlemény: Erdélyi Múzeum, 5., 1888, 3., 215–236. p.); *A mongol császárság története* (I. közlemény: Erdélyi Múzeum, 12., 1895, 3.,

121–128. p.; II. közlemény: Erdélyi Múzeum, 12., 1895, 4., 209–219. p.; III. közlemény: Erdélyi Múzeum, 12., 1895, 5., 248–259. p.); *Tamul (dravida) tanulmányok: Gróf Széchenyi Béla keletázsiai útjának tudományos eredménye* (Bp., 1897, II., 1–341. p.); *A honfoglalás revíziója vagyis a hún, székely, magyar, besenye, kún kérdés tisztázása* (Kolozsvár, 1901); *Kabard nyelvtan* (Kolozsvár, 1901); *Lexicon cabardico-hungarico-latinum* (Kolozsvár, 1904); *Keleti levelei. Jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról. Értekezése a mandsuk szertartásos könyvéről*. Bevezetővel újra közreadja Kara György (Bp., 1973); *Önéletrajzi naplótöredéke* (Aluta, XII–XIII., Sepsiszentgyörgy, 1981, 158–187. p.); *Wolgatatarische Dialektstudien. Textkritische Neuauflage der Originalsammlung von G. B. Szerk. Berta Árpád* (Bp., 1988); *Válogatott írások*. Szerk. Zágoni Jenő (Bp., 2005); *Válogatott művek*. Összeáll. Borcsa János (Csikszereda, 2017).

Irod.: Barabás Ábel: B. G. (Vasárnapi Újság, 60., 1913, 25. szám, jún. 22.); György Lajos: B. G. emlékezete (Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve 1944, Kolozsvár, 1945, 82–110. p.); Péntek János: Koreszmék és rögeszmék (Magyar Szemle, Új folyam III., 1994, 11., 1177–1187. p.); Szentkatolnai B. G. (Borcsa János, Bodor András, Péntek János, Berta Árpád, Bakk Pál és Senga Toru tanulmányai, Erdélyi Tudományos Füzetek 220. Kolozsvár, 1994); Obrusánszky Borbála: Szentkatolnai B. G. újraértékelése (Magyar Tudomány, 2007, 3., 364–367. p.); Obrusánszky Borbála: B. G. és a Székely Nemzeti Múzeum (Háromszék, 2009, nov. 28., 5844. sz.); Birtalan Ágnes: „Dzsingisz kán nyíltszívű népének nyelve”. Szentkatolnai B. G. kalmük és halha nyelvi és népköltészeti anyagairól – Vásáry István: Szentkatolnai B. G. orientalista és utazó (1844–1913) – Baski Imre: Szentkatolnai B. G. keresztény tatár nyelvi és népköltési gyűjtése – Rákos Attila: Szentkatolnai B. G. és a magyar–mongol nyelvazonosság kezdetei a 18–19. században – Kápolnás Olivér: Bálint Gábor és a mandsuk szertartásos könyve (Keletkutatás, 2015, ősz, 5–99. p.); Szántó Iván: Hat perzsa festmény a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményében (Acta Siculica, Sepsiszentgyörgy, 2018–2019, 125–135. p.); Szinnyei I. 419. p.; Révai II; Gulyás I. 1227. p.; RÜL 2: 172. p.; B. G. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/balint-gabor-2dace>).

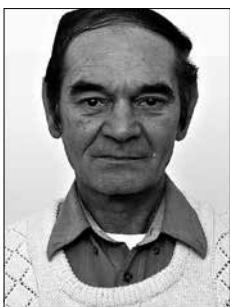
*Révai II. köt.: téves születési időpont: márc. 4.!

Fotó: Borcsa János tulajdona (1899).

Borcsa János

Bálint János (1941. nov. 19. Baja – 2019. aug. 7. Bp.): magasépítő üzem mérnök, építész muzeológus.

– Hajóácsként dolgozott, majd munka mellett esti tagozaton magasépítő üzemmérnöki oklevelet szerzett a bp.-i Ybl Miklós Főisk.-n. – 1968-tól nyugdíjazásáig, rövid megszakítással, a szentendrei *Szabadtéri Néprajzi Múz.*-ban dolgozott. A Felső-Tiszavidék tájegység munkáin tanulta a szakmát.

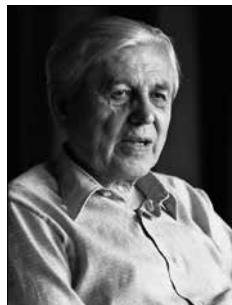
A korai bontások és felmérések során szinte az egész országot bejárta. Részt vállalt a Kisalföld tájegység építésében is, de igazi feladatát a Ny-Dunántúl tájegység tervezése és építése jelentette. Gyakran vállalt közművelődési feladatokat, csoportokat vezetett, tanított, részt vett az egyetemista gyakornokok programjában. Aktívan részt vett a bontásban, felmérésekben; nyugdíjazása után is dolgozott az erdélyi bontásokon és jelentősen hozzájárult az É-mo.-i falu tájegység tervezéséhez, rajzokat, költségvetet készített, a helyszínen művezetést vállalt. Sokat foglalkozott fával, ellátta az épületdepo felügyeletét is. Szakmai tapasztalatait önállóan vagy társszerzőkkel írt cikkekben tette közzé. – Miniszteri dicséret (1973, 1979), a Művelődési és Közoktatási Min. Múz.-i Osztály Nívódíja (1993), a Szabadtéri Néprajzi Múz. Köztudós-díja (2009).

F. m.: *Épületkiválasztástól a bemutatásig: A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Felső-Tiszavidék tájegység uszakai lakóházának múzeumi munkafolyamatainak bemutatása.* Flórián Máriaival, Lázár Sándornéval, Gáspár Mihálllyal (Téka 2–3. Szabadtéri Néprajzi Múz., Szentendre, 1983, 1–58. p.); *A nemesborzovai harangtorony* (Ház és Ember 2. Szabadtéri Néprajzi Múz., Szentendre, 1984, 79–96. p.); *Ember és fa a Nyugat-Dunántúl faépítészetében.* In: *A Nyugat-Dunántúl népi építésze.* A Velemben 1995. május 29–31-én megrendezett konferencia anyaga (Szentendre, 1995, 463–480. p.); *Egy tarcsafalvi lakóház bontásának tapasztalatai.* Buzás Miklóssal, Cseri Miklóssal, Sabján Tiborral. In: *Népi építészet Erdélyben.* Az 1999. március 21–27-én Tusnádon megrendezett konferencia anyaga (Szentendre, 1999, 147–164. p.); *Kovácsmunkák a felföldi mezőváros tájegységben* (Ház és Ember 18. 2005, 207–220. p.); *Egy búkkaranyosi lakóház bontása* (Ház és Ember 22. 2010, 67–88. p.).

Fotó: Deim Péter felv., Szabadtéri Néprajzi Múz.

Nagyné Batári Zsuzsanna

Bálint Sándor (1904. aug. 1. Szeged – 1980. máj. 10. Bp.): néprajzkutató, művelődéstörténész, egy.-i tanár, r. k. pedagógus és tudós, „a legszögédibb szögédi”. „A keresztény humanizmus eszméinek képviselője, európai műveltségű és kitekintésű tudós, igazi pedagógus, hitvalló ember.” (Barna Gábor). – Szeged-alsóvárosi paraszti, paprikatermesztő családban, Szeged egyik fogadalmi ünnepén, „Vasas Szent

Pétör” napján született. Édesapja korán meghalt, édesanyja, Kónya Anna egyedül nevelte, taníttatta. Felesége Németh Sarolta Magdolna tanítónő. – A szegedi piarista gimn.-ban érettségizett (1922). A Ferenc József Tudományegy.-en (SZTE) m.–történelem szakos tanári diplomát és doktorátust (1926), középisk.-i tanári (1927), majd tanítóképzői tanári oklevelet szerzett (1931). A történelem-tud.-ok (néprajz) kandidátusa (1962). – A szegedi tudományegy. Néprajz Tanszékének gyakornoka, tanársegéde (1930–1934), majd egy.-i magántanárrá habilitálták *Az alföldi magyarság néprajza, különös tekintettel Szeged népére* témakörben (1934–1944), a szegedi Kir. Kat. Tanítóképző Int. óraadó tanára (1931–1945), ny. rk. tanári címmel tüntették ki (1944), tanított a piarista isk. tanárképzőjében (1944–1945). A szegedi tudományegy. ny. r. egy.-i tanára (1947–1952), a BTK dékánh.-e (1948–1949); tanítási engedélyét megvonták, ezután a szegedi egy.-i könyvtár tud.-os kutatója lett (1951–1956). 1957-től újra taníthatott, de rendőri megfigyelés alatt állt. Rendszerellenes izgatás vádjával hat hónap felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték (1965), majd nyugdíjba vonult (1966). – A Kereszténydemokrata Néppárt, ill. a Demokrata Néppárt (DNP) szegedi szervezetének alapító tagja, az orsz. választmány tagja (1945), az FKGP Csongrád–Csanád választóker.-i listáján szerzett mandátummal nemzetgyűlési képviselő (1945–1947); a DNP politikáját képviselve), a DNP orsz. listáján ismét képviselő (1947–1948); mandátumáról lemondott, kilépett a pártból és visszavonult a politikai élettől (1948. dec.). – Témáit tudományközi szemlélettel kutatta. Szeged és a szegedi nagytáj népi kultúrájának és művelődéstörténetének egyik legjelentősebb kutatója. A vallási néprajz tudósaként nemzetközi jelentőségűt alkotott. Kutatásai kiterjedtek az egész m. nyelvterületre, figyelembe véve az európai pár-

huzamokat, ill. az ókori és a középkori szálakat is. Szakmai érdeklődésébe nem csupán a m., hanem a Kárpát-medencei és szomszéd népek ünnepi hagyományai is beletartoztak. Kitért a prot. és az ortodox népi gyakorlatra is. Kutatásait, műveinek közreadását főként a Móra Ferenc Múz. ig.-ja, Trogmayer Ottó és néhány munkatársa segítette. Számos gyűjtőúton vett részt (1961–1976). Közel félezer közlemény, tanulmány és számos könyv fémjelzi munkásságát. Nagyhatású pedagógus volt. Figyelemmel kísérte, segítette a Szegedi Fiatalok Művészeti Koll.-ának tevékenységét. – Pályája során jelentős gyűjtőtevékenységet végzett: szentképeket, ponyvanyomtatványokat, szakrális tárgyakat, könyveket, írott és képi dokumentumokat gyűjtött, rendkívül fontosak az általa rögzített hanganyagok is. Hagyatéka a *Móra Ferenc Múz.*-ban található, ill. a múz. őrzi mintegy ötezer kötetes magánkönyvtárát is. – Tagja volt a Dugonics Társaságnak, a M. Néprajzi Társaságnak, a M. Nyelvtud.-i Társaságnak és a Szegedi Alföldkutató Biz.-nak. – A M. Néprajzi Társaság Györffy István-emlékérmé (1974) és Ortutay Gyula-díja (1981), M. Örökség díj (posztumusz, 1998). – Autóbaleset következtében hunyt el (1980). Szegeden utca, díj, táncsoport, cserkészcsapat, több emléktábla, szeretetszolgálat, művelődési ház, alapítvány és több isk. viseli a nevét. A kelebiai (Szerbia) r. k. templomban vitázsábrázolása látható. Szobra áll a szegedi Dóm tér Nemzeti emlékcarnokában és a Mátyás téren. A szegedi Szt. Gellért-templom ajtaján érme, a Somogyi könyvtár 3. emeleti olvasótermében és a SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék róla elnevezett tantermében plakett őrzi emlékét. A szegedi-alsóvárosi Havi Boldogasszony-templomban emléktábla jelzi a tudós kedves imádkozó helyét. Nevét viseli a ferencesek új harangja (2005), ill. viselte a B. S. Valláskutató Int. (2009–2012). Szellemiségét követik a szegedi néprajzi tanszék *Devotio Hungarorum, Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár*, ill. *A vallási kultúrákatás könyvei c.* sorozatainak kiadványai. A legjobb szakdolgozatot író diákokat a néprajzi tanszéken B. S.-éremmel jutalmazták. Életműve a Csongrád M.-i Értéktárba is bekerült. Életéről film készült („a legszögédibb szögédi”. B. S. portré. Beszélgetőtárs: Trogmayer Ottó. MTV Szegedi Körzeti Stúdió, 1979). – Hetény János és ifj. Lele József kezdeményezte boldoggá avatását (1984), amely 2007-ben elindult. Elkészült az életszentségét igazoló Positio (2012); ennek 24 példányát befogadta a Szentszék Szenttéavatási Ügyek Kongregációja (2021. márc.), Ferenc pápa

2021. máj. 22-én jóváhagyta a B. S. hősies erényeiről szóló dekrétumot.

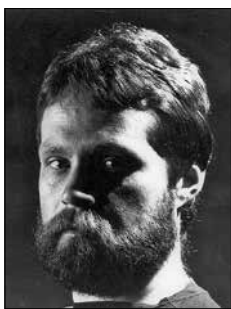
F. m.: *Népzünk ünnepei. Az egyházi év néprajza* (Bp., 1938); *Egy magyar szeptember. Orosz István önéletrajza*. Kiad. (Bp., 1942); *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből* (Kassa, 1943; új kiad. Bp., 2009); *Szegedi szótár*. I–II. (Bp., 1957); *A szegedi népelet* (Szeged, 1958); *Szeged városa* (Bp., 1959); *A szegedi paprika* (Bp., 1962); *Karácsony, húsvét, pünkösöd. A nagyünnepek hazai és közép-európai hagyományvilágából* (Bp., 1974); *Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából*. I–II. (Bp., 1977); *Tombác János meséi* (Bp., 1975); *Szeged reneszánsz kori műveltsége* (Humanizmus és reformáció 5. Bp., 1975); *A szögédi nemzet. A szögédi nagytáj népelete*. I–IV. (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1976, 1977, 1980, 1983); *A hagyomány szolgálatában. Összegyűjtött dolgozatok* (Bp., 1981); *Szeged-Alsóváros. Templom és társadalom* (Bp., 1983); *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza*. Barna Gáborral (Bp., 1993); *Breviárium* (Szeged, 1997).

Irod.: Péter László: B. S. munkássága. Vál. bibl. (Ethnographia, 1974); B. S.-emlékszám. Szerk. Gyuris György (Szegedi Műhely, 29. évf., 1990. 1–4. sz.); Ifj. Lele József: Az Úr készen találta őt. B. S. élete (Kecskemét, 1996); Rónai Béla: B. S.-ra emlékezem (Pécs, 2001); Csapody Miklós: B. S. élete és politikai működése 1904–1980 (Bp., 2004); Barna Gábor: „... szolgálatra íteltél...” B. S. Emlékkönyv (Szeged, 2004); Bálint László: „Betyár” fedőnevű célszemély. B. S. születésének 100. évfordulójára (Bp., 2004); Péter László: A célszemély B. S. Ügynökjelentések, rőpiratok, 1962–1965 (Szeged, 2004); Csapody Miklós: „Nehéz útra keltem...” Beszélgetések B. S.-ral (Szeged, 2004); „Legszögédibb szögédi”. Emlékkiáll. B. S. születésének 100. évfordulóján. Szerk. N. Szabó Magdolna (Szeged, 2004); Gyuris György: B. S. munkássága (Bp.–Szeged, 2007); Csapody Miklós: B. S. (1904–1980). Életrajz (Bp., 2013); Barna Gábor: Isten szolgája, B. S., a szolgáló szeretet példaképe (Szeged, 2017); ÜMIL I: 110. p.; Szegedi egyetemi almanach I. (Szeged, 1996. 559. p.); RÜL II.: 181. p.
Fotó: B. S. 1976-ban. Lantos Miklós felv., Móra Ferenc Múz., B. S. hagyatéka

Glasserné Nagyllás Anikó

Bálintffy Péter (1950. szept. 7. Bp. – 2002. nov. 17. Castiglione del Lago, Perugia, Olaszó.): falfestmény-restaurátor, gyűjtő. – Középosztálybeli értelmiségi családban született. Édesapja, Dr. ~ József (1924–2008) villamosmérnök, matematikus, édesanyja dr. Bruckner Piroska (1928–2012) orvos. – A bp.-i Tánccsics Mihály utcai ált. isk.-ban, majd a

Toldy Ferenc Gimn.-ban olasz tagozaton tanult, de tanulmányait nem fejezte be. 17 éves korában az USA-ban élő apjához ment, beadta a letelepülési kérelmet, a gimn.-ot ott fejezte be. Egy évig a Tulane magánegy. (New Orleans) orvosi szakán tanult (1970), de apja

tudta nélkül átiratkozott az egy. művészeti szakára. Ezen összekülönbözve Olasz.-ba távozott, s hat évig a perugiai Pietro Vannucci Képzőművészeti Akad. ált. művész szakán festészetet és szobrászatot tanult. Közben Velencében elvégzett egy pár hónapos restaurátor tanf.-ot is. 1976-ban Mo.-ra látogatott, de lejárt vízumja miatt bevonták az útlevelét. Restaurátorként elhelyezkedett az Orsz. Műemléki Felügyelőségénél (OMF), s falképek feltárásában és restaurálásában vett részt. Miután visszakapta útlevelét, disszidált. Svédo.-on keresztül visszament az USA-ba, ahol állampolgárságot szerzett. 1978-ban Mo.-on honosított olasz diplomáját, és felvételét kérte a Képzőművészeti Alapba. Az OMF elismert falképrestaurátoraival együtt feltárási, konzerválási és falképrestaurálási munkákat végzett a zalaszentgyörgyi r. k. templom (1977), a községi Schneller István u. 3. alatti lakóház festéstörédekein (1978), az őriszentpéteri r. k. (1979), a vámosatyai ref. (1979), a hegyeshalmi r. k. (1979), a nagyharsányi r. k., a nagyrákosi r. k. és a büki r. k. templom falfestésein. Legjelentősebb önálló munkájaként feltárta és restaurálta a ma Ausztriához tartozó Órisziget (Siget in der Wart) középkori r. k. Szent László-templomának a 17. sz. első felére datált, egyedi ábrázolásokkal díszített vörös-kék-okker secco falképeit (1979–1985 vége). 1984-ben New Orleans-ban feleségül vette Varga Villót (a BTM restaurátorát), akivel 1988-ig együtt jártak vissza Amerikából az őriszigeti templom falképeinek restaurálására (1993-ban elvált feleségtől). 1985-ben ösztöndíjjal a Massachusetts-i Amherst Egy.-en művészettörténetet, 1988-ban Franciao.-ban tanult. Mo.-on a Vendvidéken lévő Felsőszölnök-Kakasdombon szlovén parasztházat vásárolt. Elhivatottan gyűjtötte a Kárpát-medence-i kádárság emlékanyagát és számszámain. Sorra látogatta a kádárműhelyeket, dokumentált és gyűjtött, járta a régiségvásárokat. Gyűjt.-e összesen 3565 tételből állt, benne a teljes Kárpát-medence hordókészítésének számszámananyagával, főként

gyalukkal és műhelyfelszerelési tárgyakkal, számos unikális, évszamos és díszített tárggyal (többek között gyaluk, szekercék, balták, hordófenekék és két szőlőprés stb.). A gyűjt.-ben lévő mintegy 2500 db kádárszerszám közül kiemelkedik a több mint 670 tárgy; ebből mintegy 60 db 18. sz.-i és mintegy 390 db 19. sz.-i évszamos, vmint kétszázhusz körüli 19. sz.-i, évszám nélküli díszített tárgy; nagy többségük mo.-i kádárműhelyekből származott. Hasonló darabszámú és minőségű gyűjt.-nyel egyetlen mo.-i múz. sem rendelkezik. 1990-ben ~ a Rába Helytörténeti Múz.-nak (Körmend) ajándékozott 50 db, általa gyűjtött kádárszerszámot, közötté öt évszamos gyalut. Gyűjt.-éből 175 tárgyat mutatott be a *Falusi kádárműhely* c. kiáll. -on, a cáki pincesor 32. sz., egysejtű pincéjében. A kiállított tárgyak adományként a Savaria Múz. leltárába kerültek. 2002-ben Felsőszölnök telephellyel megalapította a Mo.-i Kádárok Egyesületét. Gyűjt.-ének méltó bemutatása és elhelyezése érdekében tíz éven át sikertelen tárgyalásokat folytatott orsz. gyűjtőkörű múz.-okkal. 2001 körül elhatalmasodó melanómája miatt a szárszámgyűjt. nagy részét Hollandiában, egy légkondicionált raktárban helyezte el, ezzel látván biztosítottnak a gyűjt. jövőjét, fennmaradását, kiállítását és publikálását. Ezután barátaival Olasz.-ba vitette magát, ahol véget vetett életének. A castelleonei temetőben nyugszik.

Irod.: *Legendák és tények – Beszámoló az őriszigeti Szt. László templom restaurálásáról* (Bécsi Napló, Burgenland 1987); *Gondolatok a Szt. László-templom kutatásáról / Gedanken über die Forschung der St. Ladislaus-Kirche* (Őrség, 19, 1985, 10–13. p.); *Mentsük meg Sziget ősi faluképét! / Retten wir das uralte Dorfbild von Siget!* (Őrség, 24, 1989, 5. p.); *Bevezetés a „Fenntartható Kultúrák” sorozathoz*. In: Koszorús Ödön: *Díszített kovácsmunkák a Délnyugat-Dunántúl köz- és magángyűjteményében* (Szombathely, 2002, 5–6. p.); *„Falusi kádárműhely” (1830–1930 közötti) c. kiállítás összefoglaló táblája a cáki pincesor 32. számú egysejtű pincéjében*.

Irod.: Imre Gráfik: *Órisziget – Siget in der Wart* (ein Baudenkmal-komplex „in situ” und eine historisch-ethnographische Sammlung) (Savaria – A Vas Megyei Múzeumok értesítője, 21/1, 1992, 33–50. p.); Koszorús Ödön: *A B. Gyűjtemény*. In: Koszorús Ödön: *Díszített kovácsmunkák a Délnyugat-Dunántúl köz- és magángyűjteményében* (Szombathely, 2002, 92–105. p.); T. Tomka Mária-Kölnei Livia: *A Titokzatos égi szekér – Jelképek az őriszigeti templom falfestményein* (Bp., 2006). Fotó: B. P. 1980-ban, a család tulajdona

Morgós András, Nagy Zoltán

Balogh Ernő (1882. júl. 24. Erdőhegy, ma Köröskisjenő [Ineu, Románia] része – 1969. júl. 11. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia]): geológus, egy.-i tanár. – Szülővárosában, Nagyszalontán és Debrecenben, 1901-től a kolozsvári Ferenc József Tudományegy. Matematika és TTK-n tanult, tanári oklevelet szerzett (1905). – Doktori disszertációjának megvédése (1906) után volt professzora, Szádeczky-Kardoss Gyula tanársegédje lett a Kolozsvári Tudományegy. Ásvány- és Földtani Tanszékén (1905–1914). Közben az *Erdélyi Múz.-Egyesület* (EME) ásványtani múz.-ának segédőrként dolgozott. I. vh.-s frontszolgálatára és orosz hadifogságára (1915–1918) után a két vh. között középisk.-i tanár volt Gyergyószentmiklóson, majd a kolozsvári Marianumban, a R. k. Leánygimn.-ban (1920–1940). Aktívan részt vett a kisebbségbe szorult erdélyi magyarság szellemi életében. Az EME Természettud.-i Szakosztályának titkára, majd Szádeczky Kardoss Gyula halála után elnöke (az Egyesület 1947. év felszámolásáig), szerk. a Szakosztály Közleményeit. Az Erdélyi Kárpát Egyesület főtítkáráként gyarapította az egyesület rendkívül gazdag néprajzi, történelmi és természetrajzi gyűjt.-ét (amely 1935-ig Mátyás király szülőházában működött). Részt vett az *Erdély* c. folyóirat szerkesztésében is (1941–1944). 1940-ben kinevezték a Ferenc József Tudományegy. Földtani Tanszékének professzorává. Az 1945. évi hatalomváltáskor óriási szerepe volt az új m. egy., a későbbi Bolyai Tudományegy. természettud.-i (különösen földtani) oktatásának megszervezésében, vezetésében; ásvány- és közettant tanított az egy. erőszakos beolvasztásáig (1945–1959). – Kezdetben kristálytannal foglalkozott, 1919 után, az egy.-i háttér elvesztésével barlangkutató, geomorfológus és barlangi őslénytanász lett, a barlangok speciális ásványvilágát tanulmányozta. Kitűnő fényképészként felbecsülhetetlen képi dokumentumokat hagyott az utókor számára; többek között a Románia földrajzi monográfiájába (*Monografia geografică a Republicii Populare Române, I. Geografia fizică*, 1960) bekerült fényképek több mint 30%-át ő készítette. Szépirodalommal is próbálkozott. Harmincnál több tud.-os dolgozata, tankönyvei, s leginkább rendkívüli pedagógusi

magatartása kimagasló példaképpé tette nemcsak szűk tanítványi körében, de az egész erdélyi m. társadalom szemében. Dáné Tibor erdélyi író A *Kajántető kincse* c. regényében állított emléket neki. F. m.: A *Kolozsvár, Kajántó és Torda környéki bitumenes mészkövek és azok ásványai* (Múzeumi füzetek, I. 1906. 1. 3–32. p.); *Kvarc az erdélyi Medence felső mediterrán gipszeiben* (Erdélyi tudományos füzetek, 6. 1926); A *meziádi „Czárán” cseppkőbarlang* (Erdélyi Múzeum, XXXVII. Új folyam, III, 1932. 7–12. Az EME természettud.-i közleményei, 40–53. p.); A *komarniki barlang* (Erdélyi Múzeum, XXXIX. Új folyam, V, 1934. 1–6. Az EME természettud.-i közleményei, 165–184. p.); A *Bázkapatak megfordulása* (Erdélyi Múzeum, XLV. Új folyam XI 1940. 1. Az EME természettud.-i közleményei, 58–76. p.); A *Természettudományi Szakosztály története 1860–1934*. In: György Lajos: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület háromnegyedszázados tudományos működése 1859–1934* (Cluj-Kolozsvár, 1942); A *lublinit (protokalcit) és átférmálódási termékei, módosulatai. Hegyliszt* (A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945–1955, Bukarest, 1956, 117–158. p.); *Cseppkővilág* (Bukarest, 1969).

Irod.: Dénes György: Dr. B. E. (1882–1969) (Karszt és Barlang, 1969. 2, 79. p.); Mészáros Nicolae: Profesorul dr. docent Ernest Balogh In memoriam (Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Series Geologica, XV, 1970. 1, 78–79. p.); Csíky Gábor: B. E. élete és munkássága (Földtani közlöny, 102, 1972. 3–4, 241–245. p.). Mészáros Miklós: B. E. professzor élete és munkássága (Múzeumi füzetek, Új sorozat, 9. 2000, 169–172. p.); Wanek Ferenc: Bolyai Tudományegyetem: a földtanoktatás története. In: Kolozsvár 1000 éve. Szerk. Dáné Tibor, Egyed Ákos, Sipos Gábor, Wolf Rudolf (Kolozsvár, 2001, 346–375. p.); Réthy Károly: Emlékezés dr. B. E. (1882–1969) életére és munkásságára születése 120. évfordulóján (Földtani közlöny, 133, 2003. 1, 141–145. p.); Wanek Ferenc: A 130. éve született B. E. életpályája és munkássága. In: VI. Tudomány- és Ipartörténeti Konferencia, Szatmárnémeti, 2013. június 27–30. (Kolozsvár, 2013, 169–171. p.); RMIL 1: 147–148. p.; MÉL III: 37–38. p.; MTL: 142–143. p.; RÜL II: 222. p.; ÜMÉL: 346. p.

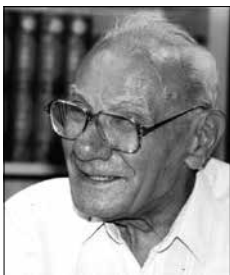
* Néhány szépirodalmi művet (*Az aranypipő. Színjáték*, Cluj, 1926; *Ez az én vérem*. Versek, Cluj-Kolozsvár, 1927) sok világhálós és egyéb írás szerzője (korábban e sorok írója is) neki tulajdonított, de ezek névazonosságon alapuló, téves adatok.

Fotó: Csíky Gábor: B. E. élete és munkássága..., 1972 után

Wanek Ferenc

Balogh István (1912. nov. 29. Debrecen – 2007. máj. 4. Debrecen): néprajzkutató, történész, levél-

táros, múz.-, majd levéltárig. – Felesége Dávid Gabriella tanítónő, három gyermekük született. – A Debreceni Ref. Koll.-ban érettségizett (1931). A debreceni Tiszta István Tudományegy.-en bölcsészdoktori (1935), történelem–földrajz

szakos középisk.-i tanári oklevelet (1936), majd magántanári képesítést (1947) szerzett. A történelem (néprajz) tud.-ok kandidátusa (*A paraszti gazdálkodás és termelés technika* c. dolgozatával, 1966), az MTA doktora (*Debrecen az újkori rendi társadalomban. 1693–1848. Várospolitikai és agrártársadalom* c. értekezésével, 1985), a debreceni KLTE címzetes egy.-i tanára (1986), díszdoktora (2003). – Már egy.-i éveitől, 1933-tól önkéntes díjtalan gyakornokként néprajzi kutatásokban és feldolgozásokban vett részt Ecsedi Istvánnak, a Déri Múz. ig.-jának az irányításával. Az 1930-as években az Ady Társaság falukutató csoportját vezette. 1936-tól a debreceni *Déri Múz.* munkatársa, állástalan diplomás kiegészítő munkaeőr, 1939-ben ideiglenesapidíjas. Ez évtől bekapcsolódott a Márciusi Front ifjúsági mozgalmába, s a falukutatók folyóirata, a *Válasz* munkatársa lett. Kutatásai a Tiszántúli néprajzra, szociográfiájára irányultak. Számos néprajzi és történelmi cikke jelent meg az *Ethnographiában*, a *Néprajzi Értesítőben*, a *múz. évkönyvében*. 1938-ban a *múz. gyakornoka* a Debreceni Tudományegy. könyvtárában, majd ösztöndíjat kapott a bécsi Collegium Hungaricum-ban. 1938–1939-ben *múz.-i tanulmányokat* folytatott az Österreichisches Museum für Volkskundében, és levéltári kutatásokat végzett a bécsi levéltárakban. Hazatérve elnyerte a *múz.-i segédőri* állást. 1944-ben részt vett a *múz.-i anyag menekítésében*, majd a bombatámadásban megsérült épület helyreállításában. Elsők között ismerte fel a leltározási és nyilvántartási munkák szükségességét és a feldolgozott anyag kiáll.-on keresztül történő bemutatását. – 1944 végén Erdei Ferencel együtt szervezte a Nemzeti Parasztpártot (NPP), aktívan bekapcsolódott programjának kidolgozásába, részese volt az 1945. évi földreform előkészítésének. Az NPP Ideiglenes Intézőbiz.-ának tagjává, a párt debreceni szervezetének titkárává választották. Dolgozott a Debreceni Nemzeti, Igazolós és Törvényhatósági Biz.-okban is. 1945 ápr.-ában Szatmár, Ugocsa és Bereg k.e.e. vm. főispánjává

neveztek ki. Nagy részt vállalt a közigazgatás újjászervezésében, a közellátás biztosításában és a földreform végrehajtásában. 1946. jan.-tól Hajdú vm., 1947. nov.-tól Debrecen főispánja is lett. 1948-ban felmentését kérte állásából, szakított a politizálással. 1946–1947-ben az egy.-en társadalomtud.-i szakelőadó, a Szabó István vezette int.-ben magántanárrá habilitáltak (1947), de szeretett volna a *múz.-ba* visszatérni. Ezt Rákosi Mátyás többször is megakadályozta, végül 1949. jan.-tól kinevezték a MNM múzeumőrének, s a Déri Múz.-ba osztották be szolgálatra. Itt többek között a várostörténeti kiáll.-t rendezte. A Déri Múz. ig.-ja (1950–1957). Kutatásokat végzett az MTA Néprajzi Munkaközösségében, ellátta a Néprajzi szakosztály alelnöki posztját, tagja volt a M. Történelmi Társulatnak, a M. Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat helyi csoportja pedig tiszántúli régésztitkárává is megválasztotta. Történeti–néprajzi munkáiban a debreceni erdőgazdálkodással, a vákáncsosokkal és a debreceni tanyák népének életmódjával, gazdálkodásával, mentalitásával foglalkozott. Kutatásaira, munkájára nagy hatással volt Ecsedi István, Zoltai Lajos és Szabó István. – 1954-ben az Oktatásügyi Min. megbízásából Párizsban a m. néprajzi kiáll. egyik vezetője, majd miniszteri megbízott lett az UNESCO konferencián. A kiáll.-on felvette a kapcsolatot az UNESCO *múz.-i szakbiz.-a* megbízottjával, a megbeszélés eredményeképpen a magyar *múz.-ok* is beléptek a Nemzetközi Múz.-i Szövetségbe (ICOM). – Az 1956-os forradalom után, koholt vádak alapján, politikailag persona non grátának nyilvánították, állásától megfosztották, s bár igazolták és az eljárást is megszüntették ellene, 1957-ben „számúzték” Debrecenből. A nyíregyházi *Jósa András Múz. tud.-os* munkatársa lett (1958–1964), itt több néprajzi, történelmi és művészettörténeti kiáll.-t rendezett. Egyik szervezője volt a Néprajzi Társaság 1962. okt.-i nyíregyházi vándorgyűlésének, amely Erdei Ferenc elnökletével nemcsak az orsz. és a nemzetközi figyelem központjába állította Szabolcs-Szatmár m.-t, hanem fellendítette a helyi néprajzkutatást is. – 1964. aug. 1-ével a Nyíregyházi Állami Levéltár (1968-tól neve Szabolcs-Szatmár M.-i Levéltár) ig.-jává nevezték ki. Levéltárosi tevékenysége is kiemelkedő. Kialakította a levéltár iratainak rendszerét, ma is használatos segédleteket készített, hatalmas munkát végzett a latin források regesztázásában, fordításában. Számos forrásalapú megye- és községtörténeti munkája

jelent meg. 1969-től a Bessenyei György Tanárképző Főisk. Történelem Tanszékének óraadó tanára; színvonalas oktatómunkájáért, tud.-os eredményei elismeréseként 1974-ben az oktatási miniszter címzetes főisk.-i tanárrá nevezte ki. 1970–1976 között a TMB zenetud.-i, néprajz és folklór szakbiz.-ának, vmint az *Új Magyar Néprajz* szerkesztőbiz.-ának is tagja volt. – 1975. márc. 31-én nyugdíjba vonult, de 2003-ig hetente kétszer átjárt a levéltárba Debrecenből, hogy folytassa kutatásait, latin fordításait és a munkatársak szakmai mentorálását. Nyíregyházi levéltárosként kutatása kibővült Szabolcs m.-i történeti-néprajzi feltárással. Tud.-os életművében a néprajz és az agrártörténet elválaszthatatlanul összefonódott. A parasztság anyagi művelődésével, a mezővárosi parasztpolgárság társadalomtörténetével, kialakulásával, a pásztokodás, a 16–19. sz.-i állattartás és a földművelés néprajzi vonatkozásaival, ill. az Alföld 16–17. sz.-i gazdaság- és népességtörténetével, a 17. sz.-i jobbágyterhekkel és adózással, a Rákóczi-korral, a népi kultúra anyagi és szellemi területén jelentkező recens formák történeti előzményeivel és gyökereivel foglalkozott. Könyveiben, többszáz cikkében a néprajzi jelenségek történeti hátterének a felderítésére törekedett. Műemléki, néprajzi, történelmi írásai, forrásközlései, a néprajz jeleiről írott nekrológjai a szaklapok mellett rendszeresen megjelentek a helyi újságokban is. Népszerűsítő előadásokat tartott a TIT-ben, nyári egyetemeken, új szempontokat, nagy érdeklődésre számot tartó adatokat felvető referátumokat pedig tud.-os konferenciákon. Muzeológusként, levéltárosként az erdélyi és felvidéki levéltárakban is kutatott. – Szoc. Munkáért Érdemérem (1954), Szoc. Kultúráért kitüntető jelvény (1975), a NÉ-KOSZ alapító tagjai számára létesített kitüntető jelvény (1976), Csokonai-díj (Debrecen, 1982), M. Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (1992), Debrecen díszpolgára és a Déri Múz. tb. ig.-ja (1992), Pauler Gyula-díj (1996), a Déri Múz. Pro Musee Déri díja (1996), Széchényi Ferenc-díj (2002), Eötvös József-koszorú (MTA, 2005).

F. m.: *Debrecen hadiszolgáltatásai a Rákóczi-felkelés alatt, 1703–1711* (Debrecen, 1935); *Debrecen néprajza* (Vármegyei szociográfiák, Bp., 1940); *Cívisek társadalma* (Debrecen, 1947); *A város és népe*. In: *A szabadságharc fővárosa Debrecen*. Szerk. Szabó István (Debrecen, 1948); *Paraszti gazdálkodás és termelési technika a kapitalizmus korában, 1850–1914* (Nyíregyháza, 1965); *A Hajdúság* (Magyar Néprajz sorozat, Bp., 1969); *Debreceniség* (Debrecen, 1969); *A cívisek világa*. Debrecen néprajza

(Magyar Néprajz sorozat, Bp., 1973); *A parasztság művelődése a két világháború között* (Értekezések a történeti tudományok köréből 66. Bp., 1973); *Ecsedi István élete és munkássága* (Debrecen, 1985); *II. Rákóczi Ferenc Szabolcs és Szatmár vármegyékben 1703. július-október* (Nyíregyháza, 2003); *Debrecen város magisztrátusának jegyzőkönyvei. 1547–1574*. Ford., bev., jegyzetek (Debrecen, 1979, 1982, 1992, 1993); *B. I. válogatott írásai Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Nyíregyháza múltjáról*. Szerk. Henszel Ágota (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai III. Tanulmányok 14. Nyíregyháza, 2007; B. I. válogatott bibl.-jával).

Irod.: B. I. köszöntése. Szerk. Módy György (Debrecen, 1993); *Theaurus Solemnis*. Barátok, munkatársak, tanítványok köszöntik a 90 éves B. I.-t. Szerk. Kujbuné Mecsei Éva (Debrecen–Nyíregyháza, 2002); Radics Kálmán: B. I. (1912–2007) (Levéltári Közlemények, 78, 2007, 239–242. p.); RÜL 2: 227. p.; B. I. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/balogh-istvan-51ef1>). Fotó: B. I. 90 éves korában, MNL Szabocs-Szatmár-Bereg m.-i Levéltára.

Kujbuné Mecsei Éva

Bánkúti Imre (1927. okt. 8. Battonya – 2009. febr. 22. Bp.): történész, muzeológus, főigh. – Békés m.-i parasztcsaládból származott. – A polgári isk.

elvégezése után családjával Szegedre költözött (1942). Az újszegedi tanítóképzőben tanítói (1946), a SZTE-en történelem–m. szakos tanári oklevelet szerzett (1950). A történelemtud. kandidátusa (*A Rákóczi-szabadságharc gazdasági problémái c.*

értekezésével, 1970). – A SZTE Történeti Int.-ében gyakornok, tanársegéd (1950–1953), aspiráns (1953–1956), végül adjunktus. 1956-os szerepvállalása miatt eltávolították állásából (1957. júl.). A szegedi Építők Művelődési Otthon segédkönyvtárosa (1957–1958), a bp.-i Dózsa György Ált. Isk. nevelőtanára (1958), a bp.-i Árpád Gimn. tanára (1958–1961), a MNM muzeológusa (1961–1971), az Újkori Osztály vezetője (1971–1983), a BTM főigh.-e (1983–1987), 1987. júl. 30-ától az év végéig az intézmény mb. vezetője is. 1988-ban nyugdíjba vonult. – Elsősorban a Rákóczi-szabadságharc történetét, főként annak gazdasági vonatkozásait kutatta. Az Orsz. Levéltár iratanyagának 1956-os hatalmas pusztulása láttán a forráskiadást tekin-

tette tud.-os munkássága legfőbb célkitűzésének, de emellett – saját bevallása szerint – a nemzeti identitás alakítását is fontosnak tartotta. Számos kiáll. létrehozásában vett részt, s szerepe volt a történeti muzeológia hazai térnyerésében, majd (1983-tól) a várostörténeti kutatások orsz. koordinálásában. A varsói várostörténeti múz.-mal kialakított együttműködés révén jelentős mértékben járult hozzá a nemzetközi kapcsolatok erősítéséhez. Részt vett a MNM állandó kiáll.-a (*A magyar nép története a honfoglalástól 1949-ig*, 1967), a torinói Kossuth- (1969) és a rodostói Rákóczi- emlékkiáll. megrendezésében (1970-es évek). – Első ismertetései a *Tiszatájban* jelentek meg (1948–1949), majd rendszeresen publikált a *Századok* (1956–2007), a *Folia Archeologica* (1962–1968), a *Folia Historica* (1975–1998), a *Numizmatikai Közlöny* (1975–1984) és a *Hadtörténelmi Közlemények* (1985–2009) hasábjain. Az orsz. szaklapok és közgyűjt.-i évkönyvek mellett számtalan közleménye jelent meg vidéki levéltári és múz.-i kiadványokban, főként a Rákóczi-szabadságharc helytörténetéhez kapcsolódva. A korszakra vonatkozó tematikus iratkiadások mellett nevéhez fűződik több fontos elbeszélő forrás modern kiadása is (*Lónyay Ferenc fegyveresítési és ruházati főhadbiztos válogatott iratai*, Vaja–Nyíregyháza, 1980; Cserei Mihály: *Erdély Históriaja 1661–1711*. Bp., 1983; *II. Rákóczi Ferenc ezertizenkét napja*. Beniczky Gáspár fejedelmi titkár diáriuma. 1707. május 24.–1710. február 28., Bp., 2005; Pulyai János: *Szatmári békeség*, Bp., 2007; stb.). Összeállította a *Rákóczi Tükör* c. forrásgyűjt. tud.-os apparátusát (*Rákóczi Tükör. Naplók, jelentések, emlékiratok a szabadságharcról*. I–II. Vál., szerk., előszó: Köpeczi Béla és R. Várkonyi Ágnes. Magyar Századok, Bp., 1973; 2. kiad.: Millenniumi Magyar Történelem, Bp., 2004); Tagja volt a *Folia Historica* (1972–1983), majd a *Történeti Múzeumi Közlemények* (1983–1984) szerkesztőbiz.-ának. Rendszeresen vett részt tud.-os konferenciákon, többek között Sárospatakon és Vaján; a Vay Ádám Múz. forráskiadvány-sorozatában (*Folia Rákócziána*) két kötetet rendezett sajtó alá, halála után könyvgyűjt.-e is Vajára került. A rákospalotai temetőben helyezték végső nyugalomra. – Szoc. Kultúráért kitüntető jelvény (1980), Móra Ferenc-emlékérem (1988), Széchényi Ferenc-emlékérem (1998).

F. m.: *A kurucok első dunántúli hadjárata. (1704. január–április)* (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 78., Bp., 1975); *Rákóczi hadserege 1703–1711*. Dokumentumgyűjt. Vál., bev. (Bp., 1976);

A szatmári béke (Sorsdöntő történelmi napok 6., Bp., 1981); *Dokumentumok a szatmári béke történetéhez* (Bp., 1991); *A kuruc függetlenségi háború gazdasági problémái (1703–1711)* (Bp., 1991); *Pest-Pilis-Solt vármegye a Rákóczi-korban*. I–II. Közreadó (Előmunkálatok Pest megye monográfiájához 2., Bp., 1996); *A Rákóczi-szabadságharc dokumentumai Abauj-Torna, Borsod, Gömör-Kishont és Zemplén megyékből. 1703–1711*. I–IV. Összeáll. (Miskolc, 2003–2005); *Veszprém megye a Rákóczi-szabadságharcban* (Veszprém, 2005); *Észrevételek II. Rákóczi Ferenc régi-új biográfiájához* (Részletes kritikái ismertetés Köpeczi Béla–R. Várkonyi Ágnes: *II. Rákóczi Ferenc* c. művének 3., jav. kiadásáról: *Századok*, 139., 2005, 1285–1299. p.); *Iratok a Rákóczi-szabadságharc tiszántúli történetéhez (1692–1742)* (A Békés Megyei Múzeumok Közleményei, 33., 2009, 81–93. p.).

Irod.: F. Dózsa Katalin: Meghalt B. I. (1927–2009) (http://www.museum.hu/hir/352/-Meghalt_Bankuti_Imre_1927-2009); Mészáros Kálmán: B. I. (1927–2009) (*Hadtörténelmi Közlemények*, 122., 2009, 581–583. p.); Sípós Ferenc: A forráskiadást tekintette élete legfőbb szakmai céljának. Végső búcsú B. I. történész-muzeológustól (Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 2009, 459–461. p.); Írott és tárgyi emlékeink kutatója – Emlékkönyv B. I. 75. születésnapjára. Szerk. Mészáros Kálmán (Bp., 2002; B. I. műveinek bibl.-ja [1941–2001], 335–343. p.); Mészáros Kálmán: B. I. műveinek bibliográfiája (2001–2007) (*Hadtörténelmi Közlemények*, 120., 2007, 1393–1395. p.); ÜMLI; RÜL II.: 304–305. p.

Fotó: B. I. igazolványképe

Mészáros Kálmán

Bánszky Pál (1929. okt. 31. Kaba – 2015. jún. 13. Kecskemét): művészettörténész, múzeumig.

– Iparos családból származott. Felesége Kiss Éva művészettörténész. – Az ELTE BTK-n m.-történelem szakos középisk.-i tanári (1966), majd művészettörténet (1968) szakon végzett. Doktori fokozatát az ELTE BTK-n szerezte meg (1981). – A Népművelési Int. Vizuális Művészeti Osztályának tud.-os főmunkatársa, majd az int. fősztályvezetője (1958–1979). 48 éven keresztül vezette a Tokaji Művésztelepet. Az amatőr művészeti élet meghatározó alakítója és szervezője, a táncmozgalommal együtt alakult Fialal Népművészek Stúdiója egyik programadója volt (1973). *A Magyar*

naiv művészet a XX. században c. kiáll. rendezője (MNG, 1972, társrendező: F. Mihály Ida). A *Kecskeméti Katona József Múz.*, ill. a *Bács-Kiskun M.-i Múz.-i Szervezet* tud.-os munkatársa (1977), mb. (1978-tól), majd megyei múzeumig. (1983–1990). A *M. Naiv Művészek Múz.-a* (ma Gyűjt.) ig.-ja (1991-től); innen vonult nyugdíjba (1999). – Kutatási szakterületei: kortárs képzőművészet, Tóth Menyhért életműve, m. naiv művészet, az élő képzőművészeti és népművészeti hagyományok, vmint a tárgyalkotó népművészet területei. Hozzá kötődik a M. Naiv Művészek Múz.-ának megújítása (1977), a *Szórakáténusz Játékmúz. és Műhely* alapítása (1981), a *Kecskeméti Képtár* megalakítása (1983). Legjelentősebb gyűjteménygyarapításai a Bács-Kiskun M.-i Múz.-ban: a Népművelési Int.-ből, vmint a MNG-ből naiv művészeti gyűjt.-ek átvétele (1978–1979), Farkas István–Glücks Ferenc képzőművészeti hagyatéka (1983), a Tóth Menyhért-hagyatéka, m. naiv alkotók felfedezése és gyűjtése 1999-ig. Több száz egyéni és csoportos kortárs képzőművészeti, tárgyi népművészeti tárlatot rendezett az 1960-as évektől a halála előtti évekig. Jakabszállás külterületén, a Wolford dűlőben létrehozta a kézműves mesterségek alkotótáborát. – A Bács-Kiskun M.-i Népművészeti Egyesület, majd jogutódja, a Duna–Tisza Közi Népművészeti Egyesület elnöke (1982–2007), több mint tíz éven át az Orsz. Népművészeti Egyesületek Szövetségének elnöke. – Művészeti tanulmányait rendszeresen közölte a *Művészet*, a *Forrás*, vmint a *Cumania* múz.-i évkönyv. Önálló könyvei, monográfiái jelentek meg. – A M. Művészeti Akad. (MMA) Képzőművészeti Tagozatának tb. tagja (2007), az MMA Népművészeti Tagozatának r. tagja (2012); akad.-i székfoglalóját 2014-ben tartotta. – M. Köztársaság Csillagkeresztje (1991), Bács-Kiskun M.-ért Díj (1993), M. Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje (1994), Király Zsiga-díj (1996), Életfa Díj (1999), Aranykoszorú-díj (2000), Csokonai Vitéz Mihály Alkotói Díj (2006), M. Örökség Díj (2009), Pro Museo-émlékérem (2009), Bocskai István-díj (2009), Kaba város Díszpolgára (2013). – Róla nevezték el a Kabán működő ÁMK Mácsai Sándor Művelődési Ház amatőr képzőművészeti csoportját. Tiszteletére az MMA emléktáblát állított (Erdélyi Tibor, Szatyor Győző, Vajda László; M. Naiv Művészek Gyűjt. épülete, 2016). F. kiáll.: *Magyar naiv művészek a 20. században*. F. Mihály Idával (MNG, 1972); *I. Orsz. Képző- és Iparművészeti Kiáll.* (Katona József Múz., Kecskemét, 1977); M. Naiv Művészek Múz.-a állandó kiáll.-ának megújítása

(1978); *M. Naiv Művészek* (Miskolci Galéria, 1979); *Tóth Menyhért életmű-kiáll.-a* (Kecskeméti Galéria, 1984); *Élő Népművészet: X. Orsz. Népművészeti Kiáll.* (Néprajzi Múz., Bp., 1992, társrendező: Flórián Mária); 112 időszak, 12 külföldi naiv művészeti kiáll. rendezése. F. m.: *Tóth Menyhért* (Mai Magyar Művészet 43. Bp., 1978); *Bak Imre* (Bp., 1982); *A naiv művészet Magyarországon* (Bp., 1984); *Népi szobrászat* (Kecskemét, 1993); *A képzőművészet vadvirágai / The Wild Flowers of Fine Arts* (Kecskemét, 1997); *Megújítható faragóhagyomány 1973–1998* (Kecskemét, 2000); *A népművészet mesterei Bács-Kiskun megyében és a Duna–Tisza Közi Népművészeti Egyesületben*. Szerk. (Kecskemét, 2007); *Karsai Zsigmond festőművész, a Népművészeti Mestere*. Szerk., Felföldi Lászlóval (Jelenlévő múlt, Bp., 2010, DVD-vel). Irod.: KMMML I.: 159. p.; RÜL II: 316–317. p.; Bácsstudástár – Jeles személyek (<http://www.bacstudastar.hu>); B. P.: „A politikai és a szakmai vezetés találkozási pontja volt a motor”. Sági Norberta interjúja (Forrás, 44, 2012, 7–8., 91–97. p.); *Vadvirágaim – Portréfilm B. P.-ól* (Bp., 2014); Kalmár Ágnes: Dr. B. P. (Cumania, 27, Kecskemét, 2016, 13–18. p.).

Fotó: Bahget Iskander felv.

Kalmár Ágnes

Bányai János; 1905-ig *Binder* (1886. nov. 6. Kézdivásárhely, Háromszék vm. – 1971. máj. 13. Székelyudvarhely [Odorheiu Secuiesc, Románia]):

geológus, tanár, szerk., múz.-i külső munkatárs, tud.-szerző. – Az elemi és polgári isk.-t szülővárosában vezette (1892–1901). A kolozsvári Tanítóképző elvégzése után a Bp.-i Pedagógiai Főisk. Természettud. szakán szerzett oklevelet (1908). Doktori értekezését Szegeden védte meg (1942). – Az abrudbányai (Alsó Fehér vm.) polgári isk. természetrajz tanára, 1917-től ig.-ja; sajátkezüleg készítetett földtani szemléltetőeszközei és az isk.-nak összeállított ásvány- és kőzetgyűjt. révén figyelt fel rá Lóczy Lajos és Papp Károly. Rajtuk keresztül jutott a M. Kir. Földtani Int. biztosította külföldi tanulmányi ösztöndíjhoz, így 1912–1913-ban a Jénai Egy.-en, majd a Berli-ni Bányászati Akad.-n mélyíthette földtani tudását. Hazatértevel, Mo. területén ő honosította meg az ércmikroszkóp használatát. Hazajövele után Lóczy Lajos, a Földtani Int. akkori ig.-ja külső munkatársként alkalmazta. Felívelő pályáját meg-

törte a vh., majd az impériumváltás; az Erdélyben maradás mellett döntött. 1919-ben az abrudbányai (Abrud, Románia) tanint.-ből eltanácsolták, így hazament Székelyföldre, előbb (1920–1931) Székelykeresztúron (Cristuru Secuiesc, Románia), majd 1931-től Székelyudvarhelyen vállalt tanári állást. 1921-től a Román Földtani Int. külső munkatársa lett, de szakmai intézményen belül nem alkalmazták, miként a többi Erdélyben maradt kiváló geológus társai (Balogh Ernő, Török Zoltán, Tulogy János) egyikét sem. Ércmikroszkópiával nem tudott tovább foglalkozni, így olyan területekre fordította figyelmét, amelyeket int.-i háttér nélkül is művelni tudott. Ezek közül messze kiemelkedik a székelyföldi ásványvizek kutatása, feltérképezése. 1931 őszén egy maga által szerk., kiadott és terjesztett folyóiratot indított *Székelység* címmel, amelynek utolsó száma 1944. jún.-ban jelent meg. E folyóirat mellékleteként számos nagyléptékű helyismereti monográfiát szerk., irt, adott ki. Az erdélyi magyarság kultúrtörténetében a természettud.-ok, a balneológia és a honismeret terén a kor legkiválóbb értelmiségi képviselőivel egyenlő rangra emelkedett. Mindezek ellenére É-Erdély 1940-es visszacsatolása után sem került állami támogatású szakintézménybe. Ismét (immáron az ifj. Lóczy Lajos ig.-sága alatt) csak külső munkatársként került a Földtani Int.-hez, azzal a megbízatással, hogy a székelyföldi ásványvizeket kutassa. Így lett a maga teremtette Orbán Balázs Borvízkutató Int. alfája és omegája. Szakmai téren kiváló eredményeket ért el a földtani térképezésben, az ércutatás, a kőszénkutatás, vmint a székelyföldi ásvány- és gyógyvízkutatás és -feltárás területén. Ismertek és elismertek természetföldrajzi, geomorfológiai, hidrográfiai, botanikai, őslénytani, vegytani, vmint oktatás-módszertani tanulmányai is. Figyelme kiterjedt még a néprajz, a régészet, a történelem és a tud.-történet területeire is. Több mint 110 szakdolgozatot közölt. Igen széles tud.-népszerűsítő tevékenységet fejtett ki, talán a fél ezret is megközelítő cikket írt a fentebb sorolt tud.-területek teljes palettáján. A *Székely Nemzeti Múz.-mal* tevékenysége kezdetétől igen jó kapcsolatokat ápolt; Csutak Vilmos ig.-sága alatt, 1928-tól az intézmény külső munkatársa lett, ebben a keretben együtt törekedtek Orbán Balázs szellemiségének folytatására, egyúttal keresték főműve (*A Székelyföld leírása*) újbóli kiadatásának lehetőségét is. Szintén e szellemben és e Múz.-mal való együttműködés keretében szervezte évente az

interdiszciplináris székelyföldi kutatóutakat (1934–1939). Jó kapcsolatot ápolt az Erdélyi Múz.-Egyesülettel (EME) is. Hagyatékát: könyvtárát, kéziratait, közetgyűjt.-ét a Haáz Rezső nevet viselő *Székelyudvarhelyi Múz.* külön részlege (személyes örökségeként) őrzi. –A bp.-i Természettud.-i Társulat Bugát Pál-díja (1928), a Magyarhoni Földtani Társulat aranyoklevele (1965). Nyugdíjba vonulásakor a román államtól is kapott kitüntetést. – Írói álnevei: Jancsi bácsi (a *Cimborra* c. folyóiratban), Siculus, Székely Tivadar. Nevét viseli a székelyudvarhelyi B. J. Műszaki Szakközépisk. Az Erdélyi M. Közművelődési Egyesület (EMKE) 1992-ben B. J.-díjat alapított az erdélyi és moldvai magyarság népi kultúrájának feltárásában jeleskedő kutatók eredményeinek honorálására.

F. m.: *A székelyföldi ásványvizek lerakódásának geológiája*. In: Balogh Ernő (szerk): Szádeczky-Kardoss Gyula emlékkönyv (Cluj–Kolozsvár, 1933, 29–54. p.); *A Székelyföld természeti kincsei és csodás ritkaságai* (a *Székelység* melléklete, Odorhei, 1938). *Ásványvizek világa, Gyógylapok és források, Természetes gázforrások, A Székelyföld földtani viszonyai, A székelyföld tájai*. In: Dávid József (szerk.): Székelyföld írásban és képekben (Bp., 1941, 23–31., 95–155. p.); *A hazai gyógyvizeink eredete* (Hidrológiai közlöny, XXII/7–12. 1942, 229–254. p.); *A Magyar Autonóm Tartomány hasznosítható ásványi kincsei* (Bukarest, 1957); *Népies bányászkodás a Székelyföldön*. In: Kós Károly, Faragó József (szerk.): Népismereti dolgozatok, IV. (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981, 35–50. p.).

Irod.: Kónya Ádám: B. J. 1886–1971 (Földrajzi közlemények, Új folyam, XIX[XCV]/2–3. 1971, 235–236. p.); Kisgyörgy Zoltán: dr. B. J. emlékezete (Földtani közlöny, 103/2. 1971, 117–122. p.); Miklóssy V. Vilmos: Dr. B. J. In: Kós Károly, Faragó József (szerk.): Népismereti dolgozatok IV. (Bukarest, 1981, 49. p.). [Szabó Attila]: B. J. In: RMIL 160–161. p.; Kisgyörgy Zoltán: B. J. tudományos munkássága. In: Emlékkönyv a Kézdivásárhelyi múzeum 25. évfordulójára. Tanulmányok (Sepsiszentgyörgy, 1997, 105–114. p., bibl.-val); Wanek Ferenc: B. J. emlékezete. In: Tóth Attila (szerk.): XI. Székelyföldi Geológus Találkozó. B. J. Emlékkonferencia (Agora füzetek, 4. 2009, 6–14. p., bibl.-val). B. J. In: Réthy Károly, Tóth János (szerk.): Nagybánya és Máramaros vidékének földtani, ásványtani, kőolajipari kutatói a XX. század közepéig (Zalaegerszeg, M. Olajipari Múz., 2010, 40. p.); Boér Hunor: B. J. (1886–1971), a székelyföldi építő (Honismeret, XXXIX/6. 2011, 17–19. p.); Bárdi Nándor: B. J. kéziratagyatéka a székelyudvarhelyi Haáz Rezső

Múzeumban (2020; <http://adatbank.transindex.ro/belso.php?k=18>).

*Ádám László (1972) és Csiky Gábor (1985): téves, hogy B. J. Szádeczky Gyula tanítványa lett volna, hiszen Kolozsvárt nem a Ferenc József Tud.-egy., hanem az Állami Tanítóképző hallgatója volt, ahol Szádeczky nem tanított.

*Sok életrajzírója szerint 1947 után már nem tanított, holott visszahívták, s legalább az 1950/51. tanévig még igen (lásd: Boér Hunor, 2011).

Fotó: Haáz Rezső Múz., Székelyudvarhely (korábban közölve: Boér Hunor 2011)

Wanek Ferenc

Bárdosiné Dorner Mária (1935. dec. 25. Szombathely – 2020. febr. 11. Szombathely): muzeológus, osztályvezető. – Férje Bárdosi János (1933–1983) néprajzkutató, muzeológus. – A szombathelyi tanítóképzőben végzett (1960–1964), majd a pécsi Tanárképző Főisk.-n történelem szakos diplomát szerzett (1974–1976). – Nyugdíjazásáig a *Savaria Múz.* munkatársa (1965–1998), a Történelmi Osztály osztályvezetője (1977–1995). Több jeles – például iskola-, város és kézműves/céhtörténelmi – időszaki kiáll. rendezése, vmint ezekről szóló publikáció kötődik a nevéhez. Az 1960–1970-es években, a Néprajzi Múz. megbízásából, férjével együtt előbb Vas m.-ben, majd az ország több más megyéjében végeztek népi építészeti felmérést.

F. m.: *Adatok a sárvári (és községi) fazekascéh történetéhez*. Bárdosi Jánossal (Savaria – A Vas megyei múzeumok értesítője 5–6. [1971–1972], Szombathely, 1975, 333–376. p.); *Vasi iskolatörténelmi kiállítás Bozsonok* (Vasi Helytörténelmi és Honismereti Közlemények, 1974. I/1., 29–39. p.); *Régi órák, régi mesterek* (Vas Megyei Múzeumok Katalógusai 88. Szombathely, 1982); *Adatok a szombathelyi piaci kápolna történetéhez* (Savaria, 11–12. [1977–1978], Szombathely, 1984, 329–362. p.); *Vasi céhtörténelmi emlékek* (Szombathely, 1985); „*Knebel Fényirda*”. *Vasi fotográfusok emlékei* (Vas Megyei Múzeumok Katalógusai 136. Szombathely, 1988); *Régi szombathelyi fotográfusok* (Vasi Szemle, 1989. 2., 273–282. p.); *Múzeumi kincsek. Válogatás a Savaria Múzeum és a Nádasdy Ferenc Múzeum gyűjteményeiből*. Dabóczi Dénessel (Vas Megyei Múzeumok Katalógusai 144. Szombathely, 1990); *A szombathelyi tűzoltóság múltja és jelene*. Szilágy Józseffel (Szombathely, 1992).

Irod.: Vasi Honismereti Kislexikon I. (Vasi honismereti és helytörténelmi közlemények, Szombathely, 1985, 97. p.); Csák Zsófia: A Történelmi/Helytörténelmi Osztály története (Savaria, 32/2. Szombathely, 2009, 283–289. p.).

Horváth Sándor

Barkóczy László, vitéz (1919. máj. 20. Berettyóújfalu – 2017. márc. 26. Bp.): régész. – Felesége Kardos Éva nyelvész-művészettörténész, gyermekeik: László (1949–, építész, Salzburg), István (1952–, művészettörténész-muzeológus, Bp.). – A PTE BTK-n tanult (1938–1944); a m. föld régészete, a klaszika archaeologia és az ókeresztény régészet tárgykörére szakosodott. – Pályáját a PPE-en,

Alföldi András tanársegédjeként és a MNM díjtalan gyakornokaként kezdte. 1944-ben részt vett a MNM aranykincseinek elrejtésében, majd bevonult katonának. Francia hadifogságba esett (Strasbourg), utána pár hónapot Párizsban töltött és a Sorbonne-t látogatta. 1946-ban tért haza, muzeológusként tovább dolgozott a MNM-ben. 1956-ban részt vett a MNM tetején lévő vörös csillag eltávolításában, büntetésből két évre felfüggesztették az állásából, de a munkavégzéstől nem tiltották el. 1960–1962-ben a MNM Régészeti Osztályának vezetője, 1963-tól az MTA Régészeti Kutatócsoportjában kutató, 1968-tól annak jogutódja, az MTA Régészeti Int.-e római osztályának a vezetője, 1970-től uo. a „Római Birodalom perifériájának kutatása” elnevezésű team vezetője, 1979-től igh.-e volt. A felkínált ig.-i tiszttel nem vállalta el, s nyugdíjba vonult (1982). – Érdeklődése kiterjedt a késő La Tène-kor, a római császárkor, a kora népvándorlások időszakára. Foglalkozott a pannoniai limes kutatásával, katonatörténettel és epigráfiával, a katonai diplomákkal, Pannonia Inferior és Superior katonai topográfiájával, a 3–4. sz.-i pannoniai névanyag elemzésével, az etnikai továbbélés kérdésével, Pannonia 5. sz.-i helyzetével, építészeti kronológiájával. Elsőként foglalta össze monográfiában Pannonia római kori üvegleleteit, elvegezve a helyi műhelyek és a kereskedelem útján ide került anyag tipokronológiai elemzését is; feldolgozta a Szépművészeti Múz. különböző provinciákból származó római üveganyagát. Főbb ásatásai: Szöny és Porolissum (ma Moigrad, Románia) római tábora (1939–1942, Radnóti Aladárral együtt), a dunapentelei (Intercisa), majd az adonyi római katonai tábor (1949–1950), a pusztaszabolcsi kora császárkori tumulusok, a fenékpusztai (Valcum) horreum és a késő 5. sz.-i-kora 6. sz.-i temető, Szöny (Brigetio)

feltárásának folytatása (1951), a núbiai Abdallah Nirqi városának megelőző ásatása (egyiptomi–m. együttműködés keretében, 1964), Tuniszban egy másik nemzetközi ásatás (1967). Tud.-os szakcikkei (m., angol, német, francia nyelven) az *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, az *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*; *Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis – Alba Regia. Az István Király Múzeum Évkönyve* (utóbb: *A Szent István Király Múzeum Évkönyve*), a *Szent István Király Múzeum közleményei. C sorozat*, az *Antaeus – Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae*, az *Antiquitas Hungarica*, az *Antik Tanulmányok*, az *Archaeologiai Értesítő*, a *Budapest Régiségei*, a *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts = A Szépművészeti Múzeum közleményei*, a *Folia Archaeologica. A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve*, a *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz*, a *Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok közleményei*, a *Magyar Múzeumok*, a *Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften*, a *Numizmatikai Közölc. c. periodikákban* jelentek meg. Számos m. és nemzetközi konferencián tartott előadást Ausztriában, Francia- és Olaszországban, Romániában, vmint az egykori Csehszlovákia, Jugoszlávia és a Szovjetunió területén is. Szerk. (és társszerzője) az *Intercisa* monográfia I–II. kötetének, kezdeményezője, szerk. és társszerzője a *Die römischen Inschriften Ungarns* I–III. kötetének. Részt vett a Régészeti Biz. Római Kori Albiz.-ának, vmint az MTA Ásatási Biz.-ának munkájában. Tagja volt a *Magyar Múzeum* és az *Archaeologiai Értesítő* szakfolyóiratok szerkesztő biz.-ának és a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak, az Ókortud.-i Társaságnak, az Österreichisches Archäologisches Gesellschaftnak és a Deutsches Archäologisches Institutnak, tb. tagja a M. Régész Szövetségnek. – Az MTA kandidátusa (1955), a Munka Érdemrend Ezüst fokozata (1976), Arany fokozata (1982), a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat Rómer-érme (1980), a Tasnády-Marik Klára Alapítvány Pro Arte Vitruvia kitüntetése (1990), Schönvisner István-díj (2007), a kolozsvári Pósta Béla Egyesület tb. professzora (könyvtára odaajándékozása okán, 2007), a M. Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2008), Komárom város „Pro Urbe” díja (2009). F. m.: *Brigetio* (Dissertationes Pannonicae. Ser. II. 22., Bp., 1951); *Intercisa (Dunapentele-Sztálinváros) története a római korban*. I. Erdélyi Gizellával, Ferenczy Endrével

et al. (*Archaeologia Hungarica. Series nova* 33., Bp., 1954); *Intercisa (Dunapentele). Geschichte der Stadt in der Römerzeit*. II. R. Alföldi Máriával, Fitz Jenővel et al. (*Archaeologia Hungarica. Series nova* 36., Bp., 1957); *Pannonia története*. Bóna Istvánnal, Mócsy Andrással (Bp., 1963); *Die römischen Inschriften Ungarns (RIU)*. 1. Lieferung: *Savaria, Scarbantia und die Limes-Strecke Ad Flexum–Arrabona*. Mócsy Andrással (Bp., 1972); *Die römischen Inschriften Ungarns (RIU)*. 2. Lieferung: *Salla, Mogentiana, Mursella, Brigetio*. Mócsy Andrással (Bp., 1976); *Die römische Inschriften Ungarns (RIU)*. 3. Lieferung: *Brigetio (Fortsetzung) und die Limesstrecke am Donauknie*. Soproni Sándorral (Bp.–Bonn, 1981); *Pannonische Glasfunde in Ungarn* (*Studia Archaeologica* 9., Bp., 1988); *Antike Gläser* (*Monumenta antiquitatis extra fines Hungariae reperta* 5. Bibliotheca archaeologica /L’Erma/ 19., Roma, 1996). Irod.: Andrea Vaday–Judith Solti: L. B. (1919–2017) (*Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 2017, 371–372. p.; http://www.muemlekem.hu/magazin/barkoczi_laszlo_nekrológ); RÜL 2: 438. p. https://ri.btk.mta.hu/images/bibliografia/Barkoczi_Laszlo_bibliografia.pdf.
Fotó: a család tulajdona

Vaday Andrea, Solti Judith

Bartal Kornél dr. (1881. márc. 19. Batiszfalva [1882-től Batizfalva, 1907-től Batizfalva] – 1918. okt. 14. Szekszárd); gimn.-i rajztanár, botanikus kutató és gyűjtő. – Az iglói ev. főgimn.-ban érettségizett (1897). Egy.-i tanulmányait a Bp.-i Kir. M. Tudományegy. Bölcsészkarán, az Eötvös Collegium növendékeként (1899–1903) végezte. 1908–1909-ben ösztöndíjjal Berlinben és Borszólóban (Breslau/Wrocław) tanult. – A szekszárdi gimn. földrajz és természetrajz tanára (1903–1918), a természetrajz szertár őre. 1907-től a *szekszárdi múz.* természetrajzi osztályának megszervezője és őre. 1909-ben kezdte meg Tolna vm.-ben a növény- és állatgyűjtést, hogy az addigi MNM-i letét helyett a szekszárdi múz.-nak saját anyaga is legyen. A Táttra Múz.-nak 375 darabos növénygyűjt.-t adományozott. Fiatalon, spanyolnáthában hunyt el. – A Tolnam.-i Közművelődési Egyesület ismeretterjesztő osztályának titkára. A múz.-ban rendszeresen tartott ismeretterjesztő előadásokat. A szekszárdi ev. egyházközség tagja (1908-tól), jegyzője (1912-től), kántora.

F. m.: *Adatok a Baba-hegycsoport és környéke növényzetének ismeretéhez* (Növénytani Közlemények, II, 1903. 3–4. füzet, 97–129., 145–161. p.); *Adatok Szekszárd környékének flórájához* (Botanikai Közlemények, IX,

1910, 33–40. p.); *Egy kis geológia* (A Tolnavármegyei Közművelődési Egyesület Évkönyve az 1913. évről. Szerk. Bodnár István. Szekszárd, 1914).

Irod.: Dr. B. K. (<https://regmult.blogspot.com/2021/03/garay-125-tanarnak-lenni-nem-nyug-hanem.html>); Pataki János: B. K. dr. (1881 márc. 19. – 1918. okt. 14.) (Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, LII, 1919, 11–12. sz., 210–211. p.); dr. B. K. (Tolnavármegye és a Közérdek, 1918. okt. 17., 2. p.); Piskó Dániel: Botanikai élet a dualizmus kori Magyarországon (1867–1918) I. A felsőfokú oktatás fejlődése és annak hatása a hazai botanikára (Botanikai Közlemények, 105, 2018, 194. p.); II. Kulturális és tudományos intézmények (Botanikai Közlemények, 106, 2019, 13. p.); Gulyás II: 541–542. p.
* A születési helyeül általában megadott Batizfalvát 1873–1882 között Batizfalunak nevezték, tehát ott született.

K. Németh András

Bartha-Wernitzer Julianna: → *Wernitzer* Julianna

Bartók Botond, dr. (1952. ápr. 20. Ónfalva [Onești, Románia] – 2019. máj. 22. Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe, Románia]): tanár, régész, muzeológus.
– Apja, Bartók Sándor csíki székely családból származott, anyja, Lucreția csángó származású, román öntudattal. Felesége, Bogdán Gabriella (1954–), a Kovászna M.-i Nyugdíjpénztár ig.-ja, majd alig.-ja. – Középiszk.-it Ónalfván, egy.-i tanulmányait a Jászvásári Alexandru Ioan Cuza Egy. Történelem-Filozófia Karán, történelem szakon végezte. – 1976. aug. 1-jétől a *Székely Nemzeti Múz.*-hoz (SZNM), ill. a múz.-ban működő Kovászna M.-i Kulturális Örökség Hivatalához került mint gyakorlóéves muzeológus, dec. 1-jétől a múz. történelmi részlegének régésze, az őskőkori és neolitikumi gyűjt. felelőse, 2001 febr.-ig a Kovászna M.-i Kulturális Örökség Hivatalának (Oficiul Județean pentru Patrimoniul Cultural Național al Județului Covasna) vezetője. 1984. nov.-ben főmuzeológussá nevezték ki. Tud.-os fokozatát a DK-erdélyi késő rézkorról írt dolgozatával (m.-ul megjelent: *Délkelet-Erdély késő eneolitikuma*, Sepsiszentgyörgy, 2005) a bukaresti Román Trakológiai Int.-ben nyerte el (1999). Az orsz. szakkonferenciák

rendszeres résztvevője, a SZNM és a Csíki Székely Múz. közös évkönyveinek (*Acta [Siculica] 1999* és *Acta [Siculica] 2000/1*) szerk. biz.-i tagja. 1990 után tevékeny szerepet vállalt a múz. új régészeti és történelmi kiáll.-ainak kivitelezésében. Kónya Ádám (1935–2008) ig. nyugalomba vonulása után, 2000-ben sikertelenül pályázta meg a SZNM múzeumig.-i állását. A 2001. febr.-ban a Kovászna M.-i Művelődési Felügyelőség és a SZNM kereteiben működő Kovászna M.-i Műkincsvedelmi Hivatal összevonásából létrehozott új intézmény ügyvezető ig.-jává nevezték ki. 2017 ápr.-ban az időközben többször átalakított és nevet váltott Kovászna M.-i Művelődési Igazgatóság (Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Național Covasna/Direcția Județeană pentru Cultură Covasna) *éléről vonult nyugdíjba*. – Számos régészeti közleménye jelent meg az Erődsi-kultúráról és a térség késő rézkoráról, a Wietenberg-kultúra kézdialbisi telepéről, a kilyéni gót településről, a megye középi és kora újkori régészeti objektumairól (vagyasi középkori templom és éremlelet, kézdialbisi ref. templom), újkor-régészeti leletekről és kutatásról (tálpataki üvegkupa, kilyéni Székely-Potsa kúria). Társzerzője a *Székely Nemzeti Múzeum 1875–2000 c. elektronikus könyvnek* (Sepsiszentgyörgy, 2002–2004) és Kovászna m. régészeti repertóriumának (Sepsiszentgyörgy, 1998). Felelős kiadója a Kovászna m. műemlékeit ismertető kétnyelvű katalógusnak (*Kovászna megye műemlékjegyzéke*. Szerk. Hlavathy Izabella. Sepsiszentgyörgy, 2004). F. m.: *Contribuții la cunoașterea obiectelor din cupru și ceramică a plasticii antropomorfe din așezarea neolitică de la Ariușd* (Aluta. XIV–XV., 1983, 27–30. p.); *Catalog selectiv al idolilor antropomorfi și zoomorfi din neolitic aflați în colecția Muzeului Județean Covasna* (Aluta. XVII–XVIII., 1988, 137–151. p.); *Cercetări arheologice în așezarea din sec. IV. d. Chr. de la Chilieni (județul Covasna) = Archeologias kutatások a Kr. u. 4. századi kilyéni településen (Kovászna megye)* (Acta 1995. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1996, 133–142. p.); *A Kr. u. 4. századi kilyéni település (Kovászna megye), az 1993-as ásatások (Jelentés)*. [román, m. és angol nyelven] (Acta 1996. I. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1997, 123–126. p.); *A Kr. u. 4. századi kilyéni település (Kovászna megye), az 1995-ös ásatások (Jelentés)* [román, m. és angol nyelven] (Acta 1996. I. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1997, 127–132. p.); *A Kovászna megyei Vargyas községbeli román kori és késő gótikus templomok romjai (Jelentés)*. [román, m. és angol nyelven] (Acta 1996. I. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1997, 175–180. p.); *A vargyasi (Kovászna megye) 15. századi éremlelet*

(Jelentés). Pap Ferencsel [román, m. és angol nyelven] (Acta 1996. I. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1997, 181–196. p.); *Descoperiri eneolitice târzii (post-arius-diene) în sud/estul Transilvaniei = Késő enelitikumi (rézkori) felfedezések Délkelet-Erdélyben* (Acta 1997. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1998, 155–162. p.); *Periodizarea și cronologia descoperirilor eneolitice târzii din sud/estul Trandilvaniei = A délkelet-erdélyi késő enelitikumi (rézkori) felfedezések korszakolása* (Acta 1997. Szerk. Sepsiszentgyörgy, 1998, 163–171. p.); *Vestigii arheologice din secolele IV., VI. și XI-XII. p. Chr. de la Chilieni (jud. Covasna) = A Kr. u. 4., 6. és 11–12. századi kilyéni régészeti leletek* (Acta 1997. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1998, 183–190. p.); *Așezarea culturii Wietenberg de la Albiș, com. Cernat (jud. Covasna) = Az albisi (Kovácszna megye) Wietenberg-kultúrák település (Kivonat)*. Székely Zsolttal és Bordi Zs. Lóránddal (Acta 1998. I. köt. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1999, 167–170. p.); *Repertoriul arheologic al județului Covasna*. Társ szerzők: Mihai Bărbulescu, Valeriu Cavruc, Eugen Chirilă, Ion Horațiu Crișan, Viorica Crișan, Székely Zsolt, Valentin Vasiliev, Iudita Winkler (Szerk. Valeriu Cavruc. *Seria Monografii Arheologice I. Sfântu Gheorghe*, 1998); *Régészeti kutatások a kézdialbisi református templomban*. Bordi Zs. Lóránddal (Acta 1998. I. köt. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 1999, 253–262. p.); *Obiecte din metal și os descoperite în complexul arheologic de la Chilieni (J. Covasna) = A kilyéni régészeti telepen feltárt fém- és csonttárgyak (Kivonat)*. Bordi Zs. Lóránddal (Acta 1999. I. köt. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 2000, 175–190. p.); *Culturile eneolitice din târzii din sud-estul Transilvaniei = Délkelet-Erdély késő enelitikumi műveltségei (Kivonat)* (Acta 2000. Szerk. Boér Hunor. Sepsiszentgyörgy, 2001, 115–142. p.); *Délkelet-Erdély késő enelitikuma* (Charta Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 2005).

Irod.: Horváth István, Kovács Zsolt, Szávuj Attila: A magyarok maradnak. Új vezetők kerültek a megyei kulturális igazgatóságok élére (Új Magyar Szó, 2009. jún. 2.); Ana Alina Costache: Doctor B. B.: „Este bine să se păstreze autenticitatea valorilor tradiționale!”

Interviu cu directorul Direcției pentru Cultură Covasna (Mesagerul de Covasna. 2013. ápr. 8.); Gyászjelentés (Háromszék, 2019. máj. 24. 8700. sz.); Személyi adatok (SZNM irattára).

Fotó: Demeter Lajos

Demeter Lajos

Baski Sándor (1925. jan. 11. Dömsöd – 2010. dec. 27. Dunavarsány): fegyverrestaurátor. – Édesapja, az ev. vallású vitéz Baski Imre a MNM Régészeti Osztályának megbecsült raktárkezelő-hivatal-

segédje (1957-ig), r. k. édesanyja, Varga Mária háztartásbeli, bőrkesztyűvarró bedolgozó volt. Felesége (1950-tól) Pázmándi Katalin háziipari szövetkezeti bedolgozó, két gyermekük született, Sándor (1951–) és Imre (1954–). – Gyermekkorát a múz.-ban töltötte; szülei 1930-tól a Nemzeti Múz. épületében laktak (a jelenlegi Legújabbkori Osztály helyén), 1936-ban költöztek Dunavarsányba. Az elemi isk. első három osztályát Bp.-en, a következő három Dunavarsányban végezte, majd ipari tanuló volt Szabó Béla dunavarsányi kovácmester műhelyében (1940–1943), ahol kovácssegédként szabadult. A Soroksári-úti fegyvergyárban betanított lakatosként géppuskaalkatrészeket szerelt össze (1943–1945), a csepeli üvegyárban gépi keverőmunkás, majd mérlegmester volt (1947-től). A MNM fémrestaurátor műhelyében szerződéses dolgozó (1949. márc.-tól), majd fegyverrestaurátor (1950. jan.-tól). A restaurálási fogásokat a múz. gyakorlott és idős restaurátorától, Kiss Jenő géplakatostól tanulta. Részt vett a Központi Múz.-i Technológiai Csoport által szervezett 3. restaurátor tanf.-on (1963. okt. 16.–nov. 15.). A múz.-ban fő feladata a gyűjt.-i és kiáll.-i fegyveranyag, főként puskák, pisztolyok, kardok, páncélvértetek és egyéb nagyméretű fémtárgyak (pl. harangok, vas pénzeszlák, lakkatok) karbantartása, konzerválása, restaurálása és kiáll.-ra való előkészítése volt. 1985-ben vonult nyugdíjba. Öreg korára súlyossá vált érszűkülete következtében mindkét lábát elvesztette.

Fotó: B. S. 2000-ben, Morgós András felv.

Morgós András

Belényesy Márta; Maksay Ferencné (1921. márc. 8. Debrecen – 2012. ápr. 21. Bp.); etnográfus, történész; – Apja dr. Belényesy Károly (1883–1960) ügyvéd, földbirtokos. Férje 1948-tól Maksay Ferenc (1916–1984) történész, levéltáros. Fia Maksay Gábor (1949–) biológus. – A nyíregyházi Geduly Henrik Ev. Leánygimn.-ban érettségizett (1939), a PPTE BTK néprajz-régész szakán végzett (1941–1946), uo. bölcsészdoktori oklevelet szerzett (1947). – A K-Európai Tud.-os Int. Néptud.-i Osz. tud.-os munkatársa (1946–1949), a PPTE, ill. az ELTE BTK Néprajzi Int.-e tud.-os előadója (1949–1951). Rövid ideig mozipénztárosként dolgozott,

majd az Iparművészeti Múz. restaurátorműhelyében alkalmazták (1950). A Magyar Történeti Múz.-ban (az átnevezett MNM munkatársaként) régész-történész státuszban tud.-os tisztviselő (1951), a *Néprajzi Múz.* muzeológusa (1951–1954), tud.-os

főmunkatársa (1954–1963), az MTA Néprajzi Kutatócsoport (az MTA Nyelv- és Irodalomtud.-i Oszt.-hoz kapcsolódva) tud. munkatársa (ún. akad.-i státuszban levő kutató, 1963–1966), az MTA Történettud.-i Int. tud.-os munkatársa nyugdíjazásáig (1963. márc. 16.–1976. aug. 31.). Nyugdíj mellett a Skála Szövetkezeti Áruház Háziipari és Népművészeti Osztályának eladója (1976–1977), órabéres takarítónő (1977–1987). – Mo. középkori anyagi műveltségének nemzetközileg is kiemelkedő kutatója. 1951-től vezetésével alakult meg az *Anyagi kultúránk a XV. században* c. munkaközösség. Ennek keretében levéltári forrásokra (oklevelek, ikonográfia, szókincs stb.), vmint a m. és európai recens néprajzi anyagokra alapozva a 14–15. sz.-i m. agrárgazdaság fontos jellemzőit tárta fel az állattartásra, pásztorkodásra, közlekedésre, szállításra és az ekés fölművelésre vonatkozóan. Eredményeit többek között az *Ethnographia*, a *Századok*, a *Néprajzi Értesítő*, az *Agrártörténeti Szemle*, az *Acta Ethnographica Hungarica* hasábjain tette közzé. Az *Ethnographia* szerk. biz.-ának tagja (1959–1967). – Szoc. Kultúráért (1960).

F. m.: *Adatok a tanyakialakulás kérdéséhez. A „telek” és a magyar tanya középkori gyökerei* (A Magyar Tájékos Népismeret Könyvtára. 10. Bp., 1948); *A halászat a XIV. században* (Ethnographia, 1953. 64. 148–166. p.); *Le serment sur la terre au moyen âge et ses traditions postérieures en Hongrie* (Acta Ethnographica, 1955. 4. 361–394. p.); *Der Ackerbau und seine Produkte in Ungarn im 14. Jahrhundert* (Acta Ethnographica, 1957. 6. 265–321. p.); *Középkori mezőgazdaság-történetünk kutatási módszereiről* (Agrártörténeti tanulmányok. 1. Bp.–Gödöllő, 1957); *Kultúra és tánc a bukovinai székhelyknél* (A Magyar Néprajzi Társaság Könyvtára. Bp., 1958); *Adatok a régi hegyközségek történetéhez Két XVIII. századi beregi hegytörvény tanulságai. – Somogyi adatok a halottsíratás és a halotti tor történetéhez.* (Néprajzi Közlemények, 1958. 3. 280–296. p.); *Egy XVI. századi főúri étrend kultúrtörténeti és néprajzi tanulságai.*

A Nádasdyak 1550-ből származó számadásai alapján. 5 táblával (Néprajzi Értesítő, 1958. 40. 133–153. p.); *Kultúrtörténeti szemelvények a Nádasdyak 1540–1550-es számadásaiból.* I–II. köt. S. a. r. (Történeti-néprajzi füzetek. 1–2. Bp., 1959–1960); *Über die mittelalterlichen Forschungen in der ungarischen Volkskunde* (Acta Ethnographica, 1960. 9. 203–212. p.); *La culture temporaire et ses variantes en Hongrie au XVe siècle* (Acta Ethnographica, 1967. 16. 1–34. p.); *Hufengröße und Zugtierbestand der bäuerlichen Betriebe in Ungarn im 14–15. Jahrhundert* (Viehirtschaft und Hirtenkultur. Szerk. Földes László. Bp., 1969. 460–502. p.);

Irod.: Fejezetek a középkori anyagi kultúra történetéből. I–II. Szerk. Bati Anikó. B. M. életrajzával és művei bibl.-jával. A bibl.-t összeáll. Angyal Katalin (Documenta Ethnographica 26., 29. Bp., 2011–2013); Bati Anikó: B. M. emlékezete (Néprajzi Hírek, 2012. 41., 82–85. p.); Bati Anikó: A középkori magyar gazdaságtörténet kiemelkedő és mégis mellőzött kutatója. Emlékezés B. M. munkásságára (Agrártörténeti Szemle, 2013, 291–293. p.); Paládi-Kovács Attila: B. M. (1921–2012) és a középkor anyagi kultúrája. In: Paládi-Kovács Attila: Magyar népkutatás a 20. században (Bp., 2018, 235–248. p.).

Fotó: B. M.-től kapott papírkép alapján közli Paládi-Kovács Attila: Magyar népkutatás a 20. században (Bp., 2018. 385. p.)

Bati Anikó

Belitska-Scholtz Hedvig (1944. márc. 25. Bp. – 2006. jan. 11. Bp.): művészettörténész, színháztörténész. – Férje ifj. Zombory László (1942–) villamosmérnök, egy.-i tanár. Apai ágon Belitska Sándor (1872–1939) honvéd tábornok, honvédelmi miniszter, anyai ágon – többek között – Rákosi Jenő (1842–1929) író, újságíró, Rákosi Viktor (1860–1923) író, újságíró és Rákosi Szidi (1852–1935) színész

leszármazottja. – A bp.-i Lorántffy Zsuzsanna Leánygimn.-ban tanult, a Móricz Zsigmond Gimn.-ban érettségizett (1962). Az ELTE BTK-n művészettörténész–német szakos tanári okl. szerzett (1968), később az olasz szakot is elvégezte (1975). – A *M. Színházi Int.* múz.-i osztályának szcenikai gyűjt.-ében dolgozott (1968–1980), ahol 1970-ben megalapította a bábgyűjt.-t. Az Orsz. Széchényi Könyvtár (OSZK) Színháztörténeti Tárának vezetője (1980–2006). – A m. színjátszás 18–19.

sz.-i történetével, a 19. sz.-i budai és pesti német színházak történetével foglalkozott. Feldolgozta a mo.-i barokk, romantikus és klasszicista színház díszleteit, díszletterveit, felkutatta a Nemzeti Színház korabeli díszlet- és jelmezinventáriumaikat, a legjelentősebb m. díszlet- és jelmeztervezők munkásságát, elkezdte összeállítani a mo.-i színházak topográfiáját, rendszerezte és értékelte a hazai német nyelvű színjátszásra vonatkozó forrásanyagot, összegyűjtötte a megszűnő mo.-i társulatok (Állami Déryné Színház, Népszínház, Huszonötödik Színház stb.) dokumentációját. Mint művészettörténest kezdettől fogva a színházi látvány foglalkoztatta. Az OSZK Színház-történeti Tárat nemzetközileg is jelentős gyűjt.-nyé fejlesztette. Színházi könyvtárakkal és írtatókkal, korszakos jelentőségű díszlet- és jelmeztervezők életművével, ritka színlapokkal, fényképekkel gyarapította a nemzeti könyvtár állományát. Számos népszerű kiáll. fűződik nevéhez. Az OSZK Évkönyve szerkesztője. Tanulmányai elsősorban az *Acta Historiae Artium*-ban, a *Kép- és Hangtechnikában*, az *Építés- és Építészettudományban*, az *Ars Hungaricában*, a *Színház-tudomány Szemlében* és a *Magyar Nemzeti Galéria Évkönyvében* jelentek meg. – Bezerédj Zoltán-díj (1994).

F. m.: *Vásári és művészi bábjatság Magyarországon 1945-ig* (Tihany, 1974); *Széchenyi István: Magyar játékszínről*. Faksimile kiadás. Utószó és jegyz. (Bp., 1976); *Barokk, klasszicista és romantikus díszlettervek Magyarországon*. Berczeli A. Károlynéval (Bp., 1976); *Színházi díszlet*. In: *Művészet Magyarországon, 1780–1830*. Szerk. Szabolcsi Hedvig, Galavics Géza (Bp., 1980); *Színházi jelenet- és szerepképek*. In: *Művészet Magyarországon, 1830–1870*. Szerk. Szabó Júlia, Széphelyi F. György, Zádor Anna (Bp., 1981); *Jankovich Miklós, a gyűjtő és mecénás (1772–1846)*. Tanulmányok. Szerk. (Művészettörténeti füzetek 17. Bp., 1985); *Das Kreutzer-Theater in Pest, 1794–1804*. Somorjai Olgával (Wien–Köln–Graz, 1988); *Deutsche Theater in Pest und Ofen, 1770–1850*. Normativer Titelkatalog und Dokumentation. 1–2. Szerk. Somorjai Olgával (Bp., 1995); *Hagyomány és újítás a magyar színpadművészetben*. In: *Az áttörés kora. Bécs és Budapest a historizmus és az avantgárd között, 1873–1920*. Kiáll. a Bp.-i Történeti Múz.-ban: 2004. márc. 20.–szept. 6., a M. Nemzeti Galériában: 2004. márc. 20.–máj. 17., az Orsz. Széchényi Könyvtárban: 2004. márc. 20.–szept. 6. Szerk. Dózsa F. Katalin (Bp., 2004); *Színház-történeti képeskönyv*. Szerk. Rajnai Edittel, Somorjai Olgával (Bp., 2005).

Irod.: Karsay Orsolya: Emlékbeszéd B-Sch. H. hamvai fölött (Könyvtári levelező/lap, 2006. febr., 19–20. p.);

„...de még szebb a színház”. Írások B.-Sch. H. emlékére. Szerk. Somorjai Olga (Bp., 2010); RÜL 2: 704. p.

Fotó: B.-Sch. H. 2000-ben, OSZK

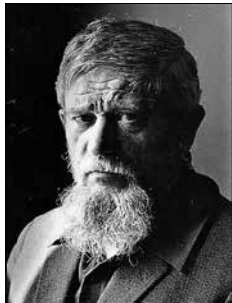
Gajdó Tamás

Bencze Barnabás (1941. aug. 30. Kunszentmiklós – 2015. márc. 16. Szekszárd): rajztanár, képzőművész, helytörténész, muzeológus. – Édesapja B. János kárpitosmester, édesanyja Kasza Katalin. – Az ált. és középisk.-t Pakson végezte, 1959-ben érettségizett. A kaposvári tanítóképzőben diplomázott (1963), elvégezte a Pécsi Tanárképző Főisk. rajztanári szakát (1968). – 1963-tól a Paks-cseresznyési ált. isk., 1968-tól nyugdíjazásáig a paksi Bezerédj Ált. Isk. rajztanárként dolgozott, ahol rajz- és fotósakkört vezetett. Ő maga is festett, képeiből 1975-től egyéni kiáll.-t rendeztek. – Szenvedélyesen érdekelte a város története. Az 1970-es években részt vett Takács Miklós szakkörének a későbbi múz. törzsgyűjt.-ét megalapozó helytörténeti gyűjtésében. Maga is gyűjtötte a város múltjának emlékeit, amelyekből rendszeresen adományozott a *paksi Városi Múz.* számára. Halála után jelentős fotó- és dokumentumgyűjt.-e a múz.-ba került. A régi paksi polgári isk. (a volt Kornis-kúria) 1986–1987. évi felújításakor felfedezte és megmentette az épület falaiba másodlagosan beépített középkori faragott köveket. Több – elsősorban a paksi zsidóság, az épített örökség és az isk.-k történetével foglalkozó – helytörténeti írása jelent meg. Számos paksi várostörténeti könyv, tanulmány, szakdolgozat lektora volt, a Városi Múz. is gyakran kérte véleményét, tanácsait egyes kiáll.-aihoz. – Emlékére Pakson 2016-tól évente B. B. Rajz Emlékversenyt rendeznek. – Kitüntetései: Szoc. Kultúráért (1982), Gyermekünkért díj (2004, Paks Város Önkormányzata), Lussionium díj (2005, Paksi Iparoskör), Vak Bottyán-emlékérem (2015, Vak Bottyán Gimn.). F. m.: *A paksi zsidóság története*. In: *Holocaust Emlékönyv*. Szerk. Králl Csaba (Bp., 1994, 190–194. p.); *A középkori kövek előkerülésének körülményei a paksi Bezerédj Ált. Isk. régi épületének bontása során* (Paksi Múz.-i Füzetek 1., Paks, 2000, 4–8. p.); *Építészeti örökségünk*. In: *Várossá válni... Várostarténeti tanulmányok* (Paks, 1979–1999). Szerk. Kernné Magda Irén (Paks, 2001, 151–170. p.); Kernné Magda Irén–B. B.–Kövi Gergő: *Képeskönyv. A régi Paks* (Paks, 2013).

Irod.: Tell Edit: A régi Paks emlékeit kutatja (Paksi Hírnök, 2009. aug. 28., 15. p.); Kernné Magda Irén: B. B.-ra emlékezünk (Paksi Hírnök, 2015. okt. 9., 11. p.).

K. Németh András

Bencsik János (1933. márc. 22. Tiszacsege – 2021. jún. 25. Sátoraljaújhely): tanár, etnográfus, múzeumig. – Szülőfalujában járt elemi isk.-ba, ahonnan a falusi tehetségmentő akció keretében került a Debreceni Kegyesrendi Főgimn.-ba, majd a hajdúböszörményi Bocskai István Gimn.-ba, ahol 1953-ban érettségizett. Debrecenben, a KLTE BTK történelem–m. irodalom szakán szerzett középisk.-i tanári diplomát (1957). Hallgatta a Néprajzi Tanszék előadásait is, ahol otthonról hozott élményei, tapasztalatai formálódtak tudássá, és megalapozták társadalomkutatói attitűdjét. Egy.-i doktori címet Debrecenben, a juhászat témaköréből írt értekezésével szerzett (1968). – Szülőfalujában (1957–1959), Etyeken és Újtikoson tanított (1959–1960), majd Polgáron volt járási tanácsi közművelődési előadó (1960–1964), közben rendszeresen foglalkozott néprajzi és honismereti munkával. Múz.-i pályafutását a hajdúböszörményi *Hajdúsági Múz.*-ban kezdte (1964), amelynek 1969-ben ig.-ja lett. Igazgatása alatt került a múz. mai helyére, a Hajdúkerületi Székház felújított épületébe. A múz. régész és történész státust kapott, s ~ vezetésével új állandó kiáll.-sal nyitotta meg kapuját (1971). A hajdúvárosok történetével foglalkozott, mellette rendszeresen vizsgálta a Hortobágy és környéke legrészletesebb állattartását. 1976-ban a gyulai *Erkel Ferenc Múz.* ig.-ja lett, ami újfajta szakmai feladatokat jelentett számára: figyelmét főként Békés m. társadalmilag tagolt parasztságának és változatos etnikai arculatának kutatása és múz.-i öröksége kötötte le. A békési tanyavilág parasztsága és szellérnépe, uradalmi cselédsége éppen úgy foglalkoztatta, mint az egykori német, szlovák, román telepek hagyományos műveltsége. Martyin Emíliaval létrehozta a hazai románság archívumát (*Román Gyűjt.*), Békés m.-ben elkezdett, Erdős Kamill örökségét is folytató cigánykutatásai révén megszervezte a *Cigány archívumot*. Szabadfalvi József meghívására 1984-ben a *Tokaji Múz.* ig.-ja lett. A társadalmilag differenciált Tokaj-hegyaljai mezővárosok történeti-néprajzi kutatásában és múz.-i reprezentációjában teljesedett ki kutatói és muzeológusi életpályája. A Tokaji Múz. méltó elhelyezésének gondja három évtized után oldódott meg, amikor a műemléki felújítás után megkapta

a városka főutcáján álló, „görög” borkereskedő Karácsony-, majd Szaszaráth-család 18. sz.-i, háromszintes lakóházának épületét. 1985-ben ~ irányításával valósult meg *Ezen Hegyaljának Tokaj a címe* címmel a múz. első állandó kiáll.-a, ami Tokaj-Hegyalja, hangsúlyosan a történeti borvidék névadó települése históriáját, borászatának múltját, a mezőváros egymást váltó generációinak hétköznapjait és ünnepeit tárta a látogató elé. Tokajban 1985-től a Városvédő és Városszépítő Egyesület alapítója, titkára, a Kazinczy Ferenc Társaság alelnöke, 1990-től a városi képviselőtestület tagja volt. Szervezte és irányította a Tokaj-hegyaljai tud.-os konferenciákat. 1996. aug. 1-jén nyugdíjba vonult, de az azt követő másfél évtizedben is töretlenül végezte tud.-os tevékenységét. – Otthonosan mozgott a terepen és a levéltárakban is, munkáiban történeti folyamatában jelent meg a 18–20. sz. paraszti műveltsége, különös figyelemmel annak társadalmi vonatkozásaira. Érdeklődésének középpontjában a társadalom különböző csoportjai álltak. Szolgáltatának különböző állomáshelyein hamar felismerte az adott táj és település adta feladatokat, és megtalálta a kutatói habitusának megfelelő új témákat. Regionális témáit mindig tovább vitte az új munkahelyére, de szülőföldje tud.-os témái is egész életében elkísérték őt. Rendszeresen publikált a szakfolyóiratokban, a regionális múz.-i kiadványokban és a helyi napilapokban. Minden munkahelyén jelentős tudományszervezői munkát végzett, és sokat tett a múzeumügy társadalmasításáért. A Hajdúságban jelentős szerepet vállalt a hajdúvárosok történeti monográfiáinak megírásában (Hajdúböszörmény, 1973; Polgár, 1974), útjára indította a *Hajdúsági Múzeum Évkönyve* (1973-tól) és a *Hajdúsági Közlemények* (1974-től) könyvsorozatát. Gyulai évei alatt részt vett a lokális monográfiák munkálataiban (Békés város, Békéscsaba, Egyek, Szeghalom), rendszeresen közölte írásait a *Békési Élet*, de szerzője volt a hazai nemzetiségi sajtónak is. Szerk. a *Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai* patinás sorozatát (71–76. kötet). Tokajban állandó szerzője volt a Herman Ottó Múz. és a Kazinczy Ferenc Társaság periodikáinak. 1988-tól évente megszervezte a hegyaljai mezővárosok kutatásának új eredményeit közreadó konferenciákat (1984-től), s azok anyagát új kiadványsorozat köteteibe rendezte (*Tokaj és Hegyalja*, I–XXIII. 1985–2002). Megszervezte Tokaj város történeti monográfiájának kutatását és kiadását. Bibl.-ja közel 400 tételt számlál. – M. Köztársasági Arany Érdemkereszt polgári

tagozata (1997), a honismereti mozgalom Notitia Hungariae – Bél Mátyás-émlékplakettje (2003), Hermann Antal-díj (1989), a Kalyi Jag Egyesület díja (2005, a cigányság kutatásáért). Az általa kutatott települések közössége is kitüntetésekkel ismerte el tevékenységét: Tiszacsege Nagyközségért, Pro Urbe Polgár, Pro Urbe Tarcal, Pro Urbe Tokaj. F. m.: *Pásztorkodás a Hortobágy északi területén a XVIII. század végétől* (Közlemények a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetéből, 22. Debrecen, 1969); *Paraszti állattartás Hajdúböszörményben* (Közlemények a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetéből, 24. – Tanulmányok Hajdúböszörmény néprajzához, I. Debrecen, 1971); *Polgár története*. Szerk. és társszerző, Nyakas Miklóssal (Polgár, 1974); *A teknővájó cigányok. Egy etnikai csoport ismeretéhez* (Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai, 76. Gyula, 1984); *Fejezetek Tiszacsege történetéből* (Folklór és Etnográfia 40. Debrecen, 1988); *Paraszti és mezővárosi kultúra a XVIII–XX. században. Történeti és néprajzi tanulmányok*. Szerk. Viga Gyula (Herman Ottó Múzeum, Miskolc–Tokaj, 1993); *Tokaj társadalma a tárgyak tükrében (1774–1849)* (Sátoraljaújhely, 1993); *Háziipar*. In: *Borsod-Abaúj-Zemplén megye népművészete*, 55–76. Szerk. Fügedi Márta (Miskolc, 1996). – Szerk.: *Szeghalom protestáns közössége a XVIII–XIX. század fordulóján* (Sárréti Füzetek 7. Szeghalom, 1985); *Tokaj. Várostörténeti tanulmányok*. I–IV. Az I–II. köt. társszerk.-je: Orosz István (Tokaj, 1995–2003).

Irod.: B. J. munkássága – Önleletrajz és bibliográfia. In: A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumok munkatársainak bibliográfiája, 1. Szerk. Veres László–Viga Gyula (Miskolc, 1998); Szilágyi Miklós: B. J. 70 éves (Néprajzi Hírek 32, 2003, 92–95. p.); C. Tóth János: B. J. emlékére (<https://hajdusagimuzeum.hu/2021/06/30/c-toth-janos-dr-bencsik-janos-emlekere/>); RÜL II.: 745. p.

Fotó: B. J. 1993-ban, Bencsik Mátyás felv., magántulajdon

Viga Gyula

Benda Gyula (1943. aug. 24. Bp. – 2005. aug. 17. Bp.): társadalomtörténész, statisztikus, egy.-i oktató. – Apja Benda Kálmán (1913–1994) történész, anyja Szabó Mária matematika-fizika szakos gimn.-i tanár, lánya Benda Borbála történész. – Az Apáczai Csere János Gimn.-ban tanult (1957–1961). Egy.-i tanulmányait az ELTE BTK m.–történelem szakán végezte (1966), majd egy évet a strasbourgi egy.-en hallgatott. – A KSH Könyvtár Történeti Statisztikai Kutatócsoportjának tud.-os munkatársa (1967–1968), a Université de Strasbourg m. nyelvi lektora (1968–1971), a KSH Társadalomstatisztikai Főosztály, annak feloszlása után

a KSH Népeßség-tud.-i Kutatóint. osztályvezetője (1975–1980). Állását ellenzékinek nyilvánított tevékenysége – egy szamizdatban megjelent írása és a Charta '77 aláírása – miatt elveszítette, az MSZMP-ből is kizárták. A *Néprajzi Múz.*-ban kapott munkát; a Múz. tud.-os munkatársa (1980–1991), tud.-os titkára (1983–1988), egy ideig a *Néprajzi Közlemények szerk.-je*. 1990 után egy.-i oktatóként dolgozott; az ELTE Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszékének főmunkatársa (1991–2005), az ELTE Atelier M.–Francia Társadalomtud.-i Központ oktatója (1991–2005), a Károli Gáspár Ref. Egy. másodállású docense (1999–2001). – A Hajnal István Kör–Társadalomtörténeti Egyesület alapító tagja, alelnöke (1989–1992), az ELTE BTK Történeti Antropológia Programja Történeti Koll.-ának alapító tagja (2002); halála után a Koll. megalapította a ~-díjat 35 év alatti kutatók, egy.-i hallgatók társadalom- és gazdaságtörténeti, történeti demográfiai kutatásainak ösztönzésére. – A Néprajzi Múz. etnológiai adattárában a Hoffman Tamás által kezdeményezett inventáriumkutatás vezetőjeként megszervezte és irányította a különböző levéltárakban őrzött hagyatéki leltárak gyűjtését, gyűjt.-nyé szervezését, számítógépes feldolgozását. A gyűjtési, kutatási irány elsődleges célja a falusi és mezővárosi társadalom anyagi kultúrájának feltárása volt, ill. annak vizsgálata, hogy a történeti és múz.-i tárgyi források hogyan vetíthetők egymásra, mennyiben köthetők össze. Saját kutatásai eredményeként három kötetben tette közzé a keszthelyi uradalom inventáriumait és írta meg doktori disszertációját. A múz. tud.-os titkáraként – a történeti szemlélet hangsúlyos érvényesítése jegyében – részt vett a Néprajzi Múz. szakmai irányításában, kiáll.-ok rendezésében, konferenciák szervezésében.

F. m.: *Statisztikai adatok a magyar mezőgazdaság történetéhez, 1767–1867* (Bp., KSH, 1973); *A magyar paraszti mezőgazdaság technikai újításai a 19–20. században*: Kiáll. a Néprajzi Múz.-ban a VIII. Bp.-i Gazdaságtörténeti Világkongresszus alkalmából, Bp., 1982. aug. (Bp., 1982); *A keszthelyi uradalom 1850 előtti hagyatéki és vagyoni összeírásai. I. köt. Keszthely, 1711–1820. II. köt. Keszthely, 1821–1849. III. köt. Szőlőhegyek*. Közread., Hoffman Tamással, Szilágyi Miklóssal, Szuhay Péterrel

(Fontes Musei Ethnographie / A Néprajzi Múzeum forráskiadványai, 1, 2, 7., Bp., 2005); *Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. Bácskai Vera–Gyurgyák János–Kövér György (Bp., 2006); *Az Annales. A gazdaság-, társadalom- és művelődéstörténet francia változata*. Szerk. Szekeres Andrással (Atelier füzetek, 9. Bp., 2007); *Zsellérből polgár. Társadalmi változás egy dunántúli kisvárosban. Keszthely társadalma, 1740–1849*. Szerk. Fenyves Katalin–Szijártó M. István (Mikrotörténelem 3. Bp.–Zalaegerszeg, 2008).

Irod.: Árva Judit–Granasztói Péter: Inventáriumgyűjtemény. In: A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Főszerk. Fejős Zoltán (Bp., 2000. 697–713. p.); Léptékváltó társadalomtörténet. Tanulmányok a 60 éves B. Gy. tiszteletére. Szerk. K. Horváth Zsolt–Lugosi András–Sohajda Ferenc (Bp., 2003); Millennium és társadalomtörténet. B. Gy. társadalomtörténesszel beszélget Kovács Éva és Melegh Attila (Regio, 11, 2000, 2., 35–54. p.); B. Gy. (1943–2005). Bibl.-val (<https://www.hajnalkor.com/benda-gyula>); Granasztói Péter: Emlékezés B. Gy.-ra (Néprajzi Hírek, 35, 2006, 1–2., 115–117. p.); Melegh Attila: Történeti demográfától a mikrotörténelem felé. B. Gy. és a történeti népesedési viszonyok. In: A történelem hivatása. A Benda-emlékkonferencia előadásai, 2013. november 27. Szerk. Szijártó M. István. (A Ráday Gyűjtemény Tanulmányai, 11. Bp., 2015, 146–179. p.); Tíz éve hunyt el B. Gy. (Sic Itur as Astra, 64, 2015, 6–68. p.); Maróthy Szilvia: B. Gy. munkássága: a számítógépes történettudomány kezdetei (Somogy, 48, 2020, 2, 47–57. p.).

Fotó: B. Gy. 2004-ben, Hajnal István Kör

Fejős Zoltán

Benkő Éva: → *Benkő Viktorné Gönczi Éva*

Benkő Viktorné dr., Gönczi Éva; Benkő Éva, Benkóné Gönczy Éva, B. Gönczi Éva (1921. jan. 3. Bp. – 2003. dec. 19. Vác): művészettörténész, főmuzeológus, könyvtárvezető-helyettes. – Édesanyja Gönczi Pálné Erdős Erzsébet (1900–1983), az Iparművészeti Múz. Adattárának volt munkatársa. Fia Benkő Viktor (1950–) festőművész. – A Szegei Tudományegy. (SZTE) régész–művészettörténész–angol szakán végzett, „summa cum laude” avatták doktorrá. – Az SZTE Neveléstud.-i Int. díjtalan gyakornoka (1944–1948). 1949. máj. 1-jé-

től a *Szép művészeti Múz.*-ban (SzM) a Könyvtár munkatársa volt; az intézményben dolgozott haláláig. Az 1947-ban indított kétnyelvű folyóirattal, a *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts* (a továbbiakban *Bulletin*) felújította a könyvtár nemzetközi kiadványcsere-kapcsolatait. Haláláig koordinálta és bonyolította a múz.-i kutatásokhoz alapvető és nélkülözhetetlen könyv- és fotódokumentációcsere levelezését. Angol, német, olasz és francia nyelven folytatott könyvtárgyarápítási munkásságának eredményeként válhatott a SzM Könyvtára Közép-Európa egyik leggazdagabb művészettörténeti szakkönyvtárává. – 1950–1984 között a hazai művészettörténeti szakbibl. alapvető feltárását végezte (*A magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája*. Szerk. Biró Béla. Bp., 1955; *A Szép művészeti Múzeum kiadványai*. In: *A Szép művészeti Múzeum*. Szerk. Bacher Béla. Bp., 1956, 227–248. p.; kurrens bibl.-k a *Művészettörténeti Értesítő*ben [1955–1967]; *Bibliographie zur kunstgeschichtlichen Literatur in ost- und süddeutschen Zeitschriften*. Zentralinstitut für Kunstgeschichte, München, 1971–1976; *Répertoire d'Art et d'Archéologie*. Centre National de la Recherche Scientifique. N.S. Tom. 5–20. Paris, 1969–1983). A művészettörténeti bibl. szerkesztési problematikáról Párizsban, a nemzetközi bibl.-i kongresszuson tartott előadást (*Colloque internationaux du Centre National de la Recherche Scientifique, Sciences humaines*. Paris, 1969, 59–62. p.). Angol és amerikai művészettörténeti címszavakat írt a Genthon István és Zádor Anna szerkesztette *Magyar Művészeti Lexikon*ba (1965–1968). – Művészettörténeti kutatásainak fő érdeklődési köre a 18–19. sz.-i angol festészet volt. Részt vett a SzM Régi Képtár szakkatalógusának munkálataiban. 1973-ban a British Council London SzM-ban bemutatott angol portrékiáll.-ának bp.-i rendezője, a katalógus szerk.-je volt. – Munka Érdemrend ezüst fokozata (1980), Móra Ferenc-díj (1993), „Pro Meritis Erga Museum Artium Hungaricum” emlékérem (SzM, 1996), M. Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje polgári tagozat (2001).

F. m.: *British paintings* (Museum of Fine Arts Budapest Old Masters' Gallery. Summary catalogue, 3. German, Austrian, Bohemian and British paintings. Bp., 2003, 141–150. p.); *Paul Sandby* (Bulletin, 52, 1979, 57–62., 139–142. p.); *Godfrey Kneller* (Bulletin, 55, 1980, 47–65., 127–137. p.); *John Wootton* (Bulletin, 68–69, 1987, 173–190., 285–292. p.); *The Archetype of Netscher's „Portrait of Mary II Stuart” in Brussels and its Use*

(Bulletin Musées Royaux des Beaux-Arts de Belgique, Bruxelles 33., 1981–1984. 123–134. p.).

Irod.: Illés Eszter: In memoriam... Dr. B. V. dr. Gönczi Éva (1921–2003) (Múzeumi Hírlevél, XXV, 2004, II. 2. sz. 63. p.); Illés Eszter: In memoriam. Éva Benkő Gönczi. Liste des publications d'Éva Benkő Gönczi (Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 99., 2003 [2005], 7–10., 125–126. p.); MűvLex I.: 210.; Illés Eszter: B. V. bibl. (SzM. Könyvtár. A SzM bibl. Személyi bibl. szepmuveszeti.hu; https://bibliografia.szepmuveszeti.hu/2020_honlap_muveszettortenezsek/Benko_Viktorne_dr_Gonczy_Eva.pdf).

Fotó: csoportkép részlete, 1998. jún. 18., Fodor Györgyi Szeréna felv., Szépművészeti Múzeum.

Illés Eszter

Beőszte Antal; **Bőszte** (1942-ig) (1898. jan. 2. Szil – 1979. okt. 28. Csorna): néptanító, helytörténeti gyűjtő, múzeumalapító, „a csornai múzeumügy élő lelkiismerete” (Szalontay Judit, 2015). – Édesapja B. János uradalmi számvéví, édesanyja Szánthó Zsófia. Felesége: Győrffy Erzsébet, gyermekei: Katalin és Magdolna. Katalin unokája a Csornai Múzeum gyűjteménykezelőjeként dolgozott. – A Győri Kir. Kat. Tanítóképzőben végzett (1920); tanulmányait 1916–1918 között önkéntes frontszolgálat szakította meg. Bogyszló-Petlend-pusztán, Csorna-Csatárimajorban, Egyházasköves-Keresztényben, Zsebeházán tanított. Egytanerős, osztatlan isk.-ban néptanító, mellette népművelési előadásokat tartott, egyházi éneket tanított, leventecsapatot szervezett. 1944–1945-ben erődítési munkásszárad századparancsnoka volt tartalékos hadnagyként Havasmezőn (Máramaros m., Románia). A II. világháború után a csatárimajori Földosztó Biz. tagja lett, ill. szabadművelődési ügyvezetőként „Szabad Föld Téli Esték” c. ismeretterjesztő előadásorozatot indított. Az 1960-as években előmozdítója a *Csornai Múzeum* megszervezésének, néprajzi gyűjtőutakat vezetett, adományaival megteremtette a törzssanyag magját. – Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1960), Társadalmi Munkáért (1963), Csorna Városi Tanács Társadalmi Munkáért (1972), Csornai Múzeum Emlékplakett (1990, posztumusz).

Irod.: Önletraaj (1949, CsM A, Besz.: 47./92.); Radics: A zsebeházi mester (Kisalföld, 1959. jan. 23. 4.

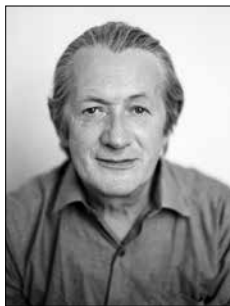

p.); Kóbor Istvánné Beőszte Katalin: B. A. In: Gönczöl Lászlóné–Kallós Károlyné: Magvetők nyomdokain. Jeles pedagógusok Győr–Moson–Sopron megyében, 6. kötet (Győr, 2015, 18–32. p.).

Fotó: Csornai Múzeum.

Aszt Ágnes

Berekméri Zoltán (1923. júl. 11. Kecskemét – 1988. máj. 21. Pomáz): fotóművész, múz.-i fényképész. – Testvére Steve ~ néven Ausztráliában élő fotóművész. – A kecskeméti Városi Kereskedelmi Középisk.-ban érettségizett (1941). Postatisztviselő Békéscsabán (1942–1958), majd a *Petőfi Irodalmi Múzeum* (PIM) műtárgyfényképész (1958–1978). Részt vett az intézmény fotótárának megalapozásában, a műtárgyfényképezésben.

A kiáll.-okhoz reprodukciókat készített, egy-egy emlékkiáll. létrehozása érdekében országsszerte megőrkítette az irodalmi emlékhelyeket. Több ezer negatív és pozitív őrszi szakmailag igényes munkáját. Fotóművész munkásságának egy szelete is a múz.-hoz kötődik; apró részletek: egy grafika paszpartuja, egy nyitott ablak, egy málló kő, üvegvitrinek is művészi témát tudtak számára nyújtani. Az 1970-es évek egyik emblematikus képe, önarcképe is a Károlyi-palota lépcsőházában készült. Művészi munkássága nem köthető stílusokhoz, lírai táj- és városképei, csendéletei, zsánerjelenetei magukon viselik a kor jellemző vonásait, de magányos alkotóként, minden ideológiai behatástól mentesen, a világ dolgain szemlélődve élt és alkotott. Mesterségbeli tudása, precizitása példaértékű volt szakmai körökben. Egészségi állapotának megromlása után a pomázi munkaterápiás otthonban élt. – Mo. Diákfényképező Bajnoka (1942). A M. Fotóművészek Szövetségének alapító tagja (1956-tól), a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség (FIAP) tagja (1958-tól). A rendszerváltás után a fiatal békéscsabai amatőr-fotósok által alakított fotóklubot róla nevezték el. F. kiáll.: Ernst Múzeum (1985); Pomázi Művelődési Ház és Könyvtár (1986); Munkácsy Múzeum, Bp. (1992); Bp.-i Art Expo '95 (1995); B. Z. és Steve Berekméri közös kiállítása (Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, 1998); B. Z. fotói (Mai Manó Ház, Bp., 2003); B. Z. retrospektív kiállítása (M. Fotográfiai Múzeum, Kecskemét, 2009).

Irod.: B. Z. 1923–1988. Szerk. Gera Mihály (Fényképtár, Bp., 1995); RÚL 2.: 849. p.

Fotó: B. Z. 1980 k., PIM, Művészeti, Relikvia-és Fotótár

E. Csorba Csilla

Bertalan Vilmosné; szül. *John* Herta (1923. jún. 30. Bp. – 1998. Bp.): régész, osztályvezető. – Férje Bertalan Vilmos művészettörténész, a Kiscelli Múz. ig.-ja. – A Bp.-i Kir. M. PPTE BTK-n szerzett művészettörténész-történész-régész diplomát és bölcsészdoktori címet (1947). – 1942-től nyugdíjba vonulásáig a BTM (ill. jogelődjé) Középkori Osztályán dolgozott régészként. Egész életét a középkori

Buda régészeti kutatásának szentelte. Részt vett a budavári középkori házak műemléki kutatásában, vmint a budavári Szent Mária Magdolna-templom ásatásán. Feltárta Óbuda jelentős középkori épületeit, a Szent Péter és Szűz Mária prépostsági templomokat, a Szent Klára klarissza kolostort és a város piacterének házait. Minden leletmentést nagy lelkesedéssel és szaktudással végzett Óbudán. Végtelen precizitással publikálta ásatási eredményeit és topográfiai kutatásait. Feldolgozta a budai kir. palota ásatásain talált reneszánsz majolika díszedényeket és padlótegélákat, az Óbudán talált műhelybelyeges és díszkerámiákat.

F. m.: *Középkori útrendszer kutatása a budai várnegyed területén*. H. Gyürky Katalinnal (Budapest Régiségei 21. 1964, 345–364. p.); *Előzetes jelentés a Mária Magdolna templom ásatásáról* (Budapest Régiségei 22. 1971, 419–428. p.); *Das Klarissinnenkloster von Óbuda aus dem 14. Jahrhundert* (Acta Archaeologica Hungarica 34. 1982, 151–176. p.); *Középkori házak a budai Káptalan területén* (Budapest Régiségei 29. 1992, 181–220. p.); *Majolikaművészet Mátyás király udvarában*. In: *Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541*. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában (Bp., 1994, 378–388. p.); *A budai (óbudai) társaskáptalan Péter temploma*. Altmann Júliával, Kárpáti Zoltánnal (Budapest Régiségei 37. 2003, 39–63. p.); „*Corradus „procurator operum domine regine... senioris”*”. *Corradus mester Erzsébet királyné építkezéseinek, építőműhelyének vezetője* (Budapest Régiségei 40. 2007, 157–178. p.).

Irod.: Altmann Júlia: B. V. (Budapest Régiségei 32. 1998, 9–10. p.); Bencze Zoltán: B. V. (1923–2008) (Budapest Régiségei 41. 2007, 7. p.).

Fotó: Tihanyi Bence felv., BTM

Benda Judit

Bikár Fedora (1931. jan. 14. Bp. – 2009. okt. 9. Újvidék): történész. – Édesapja dr. ~ Vazul (Vasa) sebész, többek között a bp.-i Ádám Kli-nika és a Bakáts téri Kórház orvosa, édesanyja a szentendrei szerb polgári családból származó,

hivatalnokként dolgozó Maláty Milessa. – A szerb anyanyelvű ~ a szerémségi Száva-szentdemeteren végezte az elemi isk.-t, majd a család Bp.-re költözése (1941) után a városligeti Sacre Coer leánygimn.-ban és a Veress Pálné leánygimn.-ban

tanult, az utóbbiban érettségizett (1949), majd gép- és gyorsíró tanf.-ot végzett. A M. Orsz. Levéltárban mint gépirónő és segédlevéltáros dolgozott. 1952 okt.-ében elvégezte a Múz.-ok és Múemlékek Orsz. Központja (MMOK) által indított háromhónapos restaurátori tanf.-ot. 1953-ban kinevezték a MNM Restaurátor Osztályára tárgyrestaurátornak; a régészeti anyag, kerámia-, fém-, gyöngy-, üvegtárgyak stb. restaurálását végezte. Idővel az osztály adminisztrációs munkáját is intézte, és az anyagraktárt is kezelte. 1954-ben keramikus tanf.-ot végzett a Török Pál utcai Képző- és Iparművészeti Gimn.-ban. Beteg édesapja ápolására kétéves fizetés nélküli szabadságot kapott (1957–1959). Ezt követően a Zágrábi Egy. történettud.-i szakán szerzett diplomát (1962). A Zágrábi Horvát Történeti Int.-ben asszisztens (1963. febr. 1.–1969. nov. 30.), majd az Újvidéki *Vajdasági Múz.* Történeti Osztályán történész-muzeológus (1969. dec. 1.–1995. nov. 29.; nyugdíjazásáig); feldolgozta az Osztály anyagát és közreműködött három állandó és 10 időszakos kiáll. rendezésében. Doktori disszertációját (*Nagymagyarország Szociáldemokrata Pártjának nemzetiségi politikája 1890–1918-ig*) az Újvidéki Egy. BTK Történeti Tanszékén védte meg (1975. nov. 29.). – Fordítással, politika- és művelődéstörténettel, muzeológiával foglalkozott. Egyetemistaként horvát nyelvre ford. Illyés Gyula *Petőfi* c. könyvét (Zágráb, 1960). Kutatta a mo.-i szerbek művelődéstörténetét, utolsó négy könyve e témában született. Önálló kötetet szentelt a cincár származású Luppa Péter

(1838–1904) pomázi földbirtokosnak, mérnöknek, országgyűlési képviselőnek.

F. m.: *A restaurátor tanfolyamról* (Múzeumi Híradó, 1952. jún.); *Србу у Маварској* [A magyarországi szerbek] (Belgrád, 1998); *Сентандрејски симболи* [Szentendrei jelképek] (Novi Sad [Újvidék], 2002); *Сентандреја и огледалу прошлости* [Szentendre a múlt tükrében] (Újvidék, 2003); *Luppa Péter és úti kalandjai* (Szerb Int. Bp.–Szerb Fővárosi Önkormányzat, 2010; m., szerb és orosz nyelven)

Fotó: B. F. 2008-ban, Újvidék, Morgós András felv.

Morgós András, Olajos Anna

Bíró Endre (1930. jún. 24. Bp. – 2008. szept. 6. Tatabánya): régész. – Második felesége (1962-től) Szatmári Sarolta régész. – A kőbányai Szt.

László Gimn.-ban érettségizett. Az ELTE régész szakán végzett, ókor-római kor specifikációval. 1954-ben a győri *Xantus János Múz.*-ban kezdett dolgozni. Innen rendelték 1956-ban Tátára, a letartóztatott Kralovszky Alán helyére, majd kinevezték a *Kuny Domokos Múz.* ig.-jának (1957–1966), ezt követően a Komárom M.-i Múz.-i Szervezet ig.-ja lett. Szívinfarktusa következtében 1984-ban rokkantnyugdíjba kényszerült. – Kiváló szervezőképessége a m.-i múz.-i szervezet mintegy három évtizedet átölélő kiépítésében és a tatai múz. fejlesztésében egyaránt megnyilvánult. Gyarapította az ingatlanállományt, létrehozta a szervezeti egységeket. 1962-ben kivívta a tatai vár épületének kizárólagos múz.-i hasznosítását, majd 1966-ban létrejött a Komárom M.-i Múz.-i Szervezet. Az egykor híres tatai vízimalmok közül 1971-ben a Miklós-, 1982-ben a Nepomucenus Malom került a múz. kezelésébe, utóbbiban alakult ki a német nemzetiségi bázismúz. 1975-ben a múz. a fenntartó Komárom m.-i önkormányzatnál benyújtotta a romos, a tatai önkormányzat által lebontásra ítélt tatai zsinagóga hasznosítási tervét; miután a Szépművészeti Múz. nagyhírű másológyműhelyekből származó ókori szobormásolati gyűjt.-ét a tatai múz. vette át, annak darabjaiból 1978-ban itt nyílt meg a didaktikai szempontból kiemelkedően értékes tárlat. – Mivel a megyeszékhely Tatabányán nem volt múz., ~ 1971-ben tett felajánlása alapján, a tatai és az esztergomi

tagmúz. jelenkor-történeti anyagából, a m.-i múz. jelenkori helytörténeti csoportjaként, majd 1980-tól „m.-i helytörténeti osztályaként” Munkásszolgalmi és Ipartörténeti Gyűjt.-t hozott létre, amely 1985-ben alakult tagmúz.-má. Komárom m.-ben kiépült az emlékházak láncolata (Ászár: Jászai Mari, Ácsteszér: Tánacsics Mihály, Szöny: Dobi István Emlékház). Az ismert komáromi helytörténésszel, Kecskés Lászlóval megszervezték a komáromi Klapka György Múz.-ot, az Igmándi erődben kialakított kőtárral. Az esztergomi Balassa Bálint Múz. is a m.-i múz.-i szervezet részét képezte. ~ a múz.-i szervezet kiépítését és fejlesztését nem egyéni szakmai ambíciói kiélésének, hanem „*történelmi szükségességnek*” látta a Trianon hatásaitól súlyosan érintett Komárom és Esztergom m.-kben. ~ szervező tevékenysége mellett viszonylag keveset publikált. Szerkesztője és tanulmányírója volt az 1979-ben megjelent, kétkötetes tatai várostörténeti monográfiának. Tevékenységének fő helyszíne a tatai vár volt. 1964-ben az egész várra kiterjedő állandó kiáll. nyílt meg. Az objektum feltárásának befejeztével, az újabb anyagokkal gyarapítva készült el az új tárlat 1974-ben. Élete fő műve kétség kívül az 1961-ben feltárt, a 2. sz. első feléből származó ún. szőnyi freskó, a brigetioi polgárváros egyik épülete mitológiai témájú freskókkal díszített termének rekonstrukciója; ifj. Bóna István művész-restaurátor szerint: „Korszakalkotónak mondható és még ma is teljesen helytálló a szoba esztétikai bemutatásának koncepciója... [ez] Itálián kívül a legnagyobb rekonstruált római freskóegyüttes.” – Tata város díszpolgára (2007).

F. m.: *Győr-nádorvárosi koracsászárkori sírok* (Archaeologiai Értesítő, 88, 1961/1., 233–254. p.); „*Azaum-Almásfüzitő*”. In: Fitz Jenő (szerk.): *Römische Limes in Ungarn* (Székesfehérvár, 1976, 38–39. p.); *Királyi palotából végvár*. In: Régészeti barangolások Magyarországon. Szerk. Szombathy Viktor (Bp., 1978, 368–380. p.); *A brigetioi falfestmény pannóniai vonatkozásai. Die pannonischen Bezüge des Freskos von Brigetio* (Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei 5., 1997, 203–213. p.); *II. századi falfestmény Brigetióból*. Kiállításvezető a tatai Kuny Domokos Múz. állandó kiáll.-ához II. A kiáll.-t rendezte és a vezetőt írta (Tata, Vár, 2001).

Irod.: Fülöp Éva Mária: B. E. (1930–2008) Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei 15. 2009, 165–166. p.)
Fotó: Mohainé Varga Edit felv., Kuny Domokos Múz.

Fülöp Éva Mária

Bíró Ibolya: → *Várayné Bíró* Ibolya Mária

Bittermann Béla (János) (1879. márc. 25. Zombor – 1957. dec. 1. Bp.): katonatiszt, pénzügyőri főfelügyelő, múzeumalapító, gyárig. – R. k. vallású, régi zombori nemesi családból származott, nagyapja, Bittermann Károly a szabadkai nyomdászat alapítója volt. Felesége nemesapáti Ács Evelin (1880–1951) költő, nótaszövegíró. Lányuk, Judit (1918–1994) nyelvtanár. – Felsőkereskedelmi isk.-ban érettségizett. Katonai pályára lépett (1896), majd mint cs. és kir. főhadnagy a pénzügyőrség kötelékébe került (1908). 1909. febr.-ban Kunszentmiklóásra nevezték ki biztossá, majd az erzsébetfalvai biztosi kerület vezetését vette át. Az első vh. idején katonai szolgálatot teljesített, majd 1916-tól a belgrádi kerületi pénzügyőri parancsnoksághoz tartozó Kruševácon lett parancsnok és a pénzügyőrségi ügyek előadója (1914–1918); 1915-ben századossá léptették elő. Megkapta a Signum Laudis bronz fokozatát, majd a Koronás Arany Érdemkeresztet a Vitézségi Érem szalagján. 1918-tól főbiztosként újra az erzsébetfalvai biztosi kerület, majd a Bp. Székesfővárosi pénzügyigazgatóság, Pénzügyőrség II-III. biztosi kerületének vezetője, II. osztályú pénzügyőri felügyelői kinevezést kapott. 1925-től a Szolnoki pénzügyigazgatóság, Pénzügyőrség állományában parancsnokként szolgált. 1926-ban I. osztályú pénzügyőri felügyelő lett, visszakerült Budapestre, a Bp. Székesfővárosi pénzügyigazgatóság, Pénzügyőrség pénzügyőri előadója és parancsnoka. 1927-ben pénzügyőri főfelügyelőnek nevezték ki. – *A Pénzügyőrségi Szaklap* szerk. biz.-ának tagja, a bp.-i M. Kir. Pénzügyőrök Társaskörének elnöke (1926), a Ferencvárosi Társaskör választmányi tagja, a M. Kir. Pénzügyőri Vívókör elnöke (1931), a pénzügyőri újonctanf. ellenőrzője (1929–1931). Közreműködésével valósult meg a Mátyás-utcai pénzügyőr laktanyában az első vh. pénzügyőr halottjainak emléktáblája (1926), a Hévízgyógyfürdői M. Kir. Pénzügyőrségi Üdülő megnyitása (1928) és jött létre Bp.-en, a Fiumei út 6. szám alatti pénzügyőr laktanyában a *M. Kir. Pénzügyőrségi Múz.* (1930. okt. 4.). 1935. márc. 31-vel nyugállományba vonult, de 1943-ig a múz. vezetője maradt. 1942-ben a Szolnoki Cukorgyár ig.-jává, a gyár kereskedelmi és személyzeti ügyeinek vezetőjévé nevezték ki;

feladatait ebben a minőségben 1946-ig végezte. A *Pénzügyőrségi Szaklap*ban rendszeresen jelentek meg szakmai cikkei pl. a cukorgyártásról, a nem erjesztéssel előállított ecetsavról. – Sírja a Farkasréti temetőben található. 2005-ben B. B.-emlékérmet adtak ki a Vám- és Pénzügyőr Múz. 75 éves évfordulója alkalmából (Horváth Sándor munkája).

F. m.: *Pénzügyőreink Szerbiában* (Pénzügyőrségi Szaklap, 1938. szept. 29., 5–6. p.; 1938. okt. 27., 5–6. p.); *A nem erjesztéssel előállított ecetsavról és annak ipari célokra való részesedésmentes felhasználásáról* (Pénzügyőrségi Szaklap, 1925. máj. 1., 135–138. p.); *A cukorgyártásról* (Pénzügyőrségi Szaklap, 1928. júl. 15., 214–218. p.).

Irod.: Turi Zsolt: B. B. a Magyar Királyi Pénzügyőrségi Múzeum alapítója (Komárom, a szerző magánkiadása, 2019); <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/bittermann-bela-a-magyar-kiralyi-penzugyorsegi-muzeum-alapitoja>. Szentmiklóssy Géza (szerk.): *A magyar feltámadás lexikona 1919–1930* (Bp., 1930. 479. p.).

Fotó: NAV KEKI Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múz.

Turi Zsolt

Bódi Szuzsanna (1949. jan. 2. Hajdúböszörmény – 2007. dec. 17. Bp.): jogász, etnográfus, művelődésszervező. – Az ELTE Állam- és Jogtud.-i karán végzett (1973), az ELTE BTK-n etnográfus diplomát szerzett (1990). – Gödöllőn, majd a Pest m.-i Tanácsnál érdekvédelemmel foglalkozott; a Cigányügyi Koordinációs Biz. titkára (1978–1984). Szentendrén a *Pest M.-i Múz.-ok Igazgatóságának* (PMMI) jogásza, de muzeológusként dolgozott (1984–1993). A szegkovács közösségekben a mesterség, a munkába nevelődés, táplálkozás témában gyűjtött és publikált. A múz.-ot szegkovács termékekkel, naiv festők képeivel gyarapította. *Gyermekélet a századelőn* címmel kiáll.-t és konferenciát rendezett (1989). 1993-tól a M. Művelődési Int. (MMI) Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Osztályának tud.-os főmunkatársa. Feladata a cigány kultúrára vonatkozó ismeretek oktatási és közművelődési hasznosításának segítése. *Cigány népismeret c.* tankönyvet írt (1997). Tematikus bibl.-kat, gyűjtési útmutatókat készített, elindította a *Roma Hírlevél* és a *Roma Módszertani Kiadványok* sorozatot (1994). A *Cigány néprajzi kutatások Közép- és Kelet-Európában* (2001) c. nemzetközi konferencia szervezője, kötetének szerk.-je. A M. Néprajzi Társaság (MNT) Nemzetiségi Szakosztályának titkára (1994–2000), a *Cigány Néprajzi Tanulmányok c.* sorozat szerk.-je (1993–2006), publikációi az összeírások, mesterségek, táplálkozás, viselet

témákban jelentek meg. A Cigány Népművészek Orsz. Egyesületének alapítója és titkára (1996-tól). Gyűjtötte a cigánysággal kapcsolatos dokumentumokat, képeket, tárgyakat, műalkotásokat. Terve, egy Orsz. Cigány Galéria, Szakkönyvtár és Dokumentációs Központ létesítése nem valósult meg. Hagyatékából a dokumentumok a PTE Romológia és Nevelésszociológia Tanszékére kerültek. – A cigány kulturális örökség megőrzéséért végzett munkáját Pro Ethnographia Minoritatum emlékéremmel ismerték el (1997).

F. m.: *Gyermekélet – táplálkozás cigány közösségekben. Gyűjtési útmutatók* (Roma módszertani kiadványok 2, Bp. 1995); *Cigány néprajzi kutatások Közép- és Kelet-Európában*. Szerk. (Cigány néprajzi tanulmányok 10. Bp., 2001); *Magyarországi cigány mesterségek* (Bp. 2001); *A magyarországi cigányság kultúrája*. Vál. bibl. (Roma módszertani kiadványok 3, Bp. 2002). Irod.: Fialovszky Magda: B. Zs. (<http://bit.ly/1sJUBhF>); Gergyé Eszter: B. Zs. munkásságáról (Romológia, 3., 2014, 2., 144–145. p.).

Sz. Tóth Judit

Bodó Sándor (1943. okt. 4. Mátészalka – 2021. júl. 14. Veszprém): etnográfus, múzeumig., c. egy.-i tanár. – A debreceni KLTE BTK-n történelem szakos középisk.-i tanári és etnográfus oklevelet (1965), utóbb egy.-i doktori címet (*A Bodrogek állattartása* c. értekezésével, 1975), majd a néprajztud. kandidátusa fokozatot szerzett (*A magyar paraszti termelés igaerejének története*. 1985).

Akad.-i doktori értekezését (*A múzeumok története Magyarországon a dualizmus korában*) 2018-ban védte meg. – A szolnoki *Damjanich János Múz.* munkatársa (1965–1966), a miskolci *Herman Ottó Múz.* segédmuzeológusa, muzeológusa, majd igh.-e (1966–1979). Miskolcon a történeti gyűjt.-t gondozta, majd az intézmény új épületének birtokbavételét szervezte. Vezetésével készült a Papszeren felújított épület új állandó kiáll.-a (*Munka és ember*, 1974). A *Heves M.-i Múz.-i Szervezet* ig.-jaként (1979–1989) Egerben irányította a vár műemléki felújítását, elindította a végvári konferenciák sorozatát, s fontos szerepe volt a Bakó Ferenc által kezdeményezett palóckutatást összegző, négykötetes monográfia kiadásában.

Ezt követően a Múvelődési Min. múz.-i osztályának, majd közgyűjt.-i főosztályának vezetője volt (1989–1995); hivatali ideje a közgyűjt.-ek rendszer-váltást követő átalakulásának időszakát jelentette. Egyebek mellett a múz.-i, könyvtári, levéltári és műemléki szakterület jogalkotásának előkészítésével, az egyházi gyűjt.-ek működési feltételeinek megteremtésével, az elhurcolt műkincsek Orosz.-tól történő visszakövetelésével/visszaszerzésével és a Seuso-üggyel foglalkozott. Utolsó szolgálati helyén a *Bp.-i Történeti Múz.* (BTM) főig.-ja volt (1996–2013). A három nagyobb múz.-ból (budai Vármúz., Aquincumi Múz., Kiscelli Múz.) és feltucatnyi kiállítóhelyből álló BTM vezetőjeként komoly feladat hárult rá az intézményrendszer átszervezésében, a múz. nemzetközi kapcsolatainak kiterjesztésében és a múz. régészeti szerepének erősítésében a fővárosban. Vezetése alatt a BTM Vármúz.-ában megújultak az állandó kiáll.-ok. Része volt számos, nagy sikerű időszaki tárlat, köztük a *Múzsák kertje. A magyar múzeumok születése* (OSZK, 2002) megrendezésében. Főigazgatósága alatt a kiemelkedő tárlatok közé tartozik a m. honfoglalás 1100. évfordulójára készült kiáll., a budavári kir. palota történetéről szervezett nagy időszaki kiáll. (2000), *A főváros 1000 éves története* c. új várostörténeti állandó tárlat, vmint a kir. palota újkori történetét bemutató másik állandó kiáll. (2013). – Múz.-i vezetőként az 1970-es évektől mindenhol az új struktúra kialakítása, az intézményhálózat bővítése, a fiatal generáció munkába állítása volt a feladata. Szolgálati helyein új kiadványsorozatok, periodikák, katalógusok igazolták tudományszervezői és szerk.-i jártasságát (*Borsodi kismonográfiák, A miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai, Studia Agriensia*). Lételeme volt a múz.-ok működtetése, ami a közgyűjt.-ek elismert képviselőjévé tette Mo.-on és intézményei nemzetközi kapcsolataiban is. Kikérték véleményét a hazai közgyűjt.-ek és a kulturális élet legkülönbözőbb fórumain is. Kiváló szervezőkészsége, adminisztratív jártassága és emberi habitusa sokféle szakmai-közéleti feladat ellátására predesztinálta őt a múzeumügy, vmint a tud.-os és a kulturális élet különböző területein. Egyebek között az MTA Néprajztud.-i Biz.-ának titkára, majd elnöke, az MTA Társadalomtud.-i Kuratóriuma, a M. Néprajzi Társaság, a Györfly István Néprajzi Egyesület elnöki tisztét töltötte be. A Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület tagja (1996-tól), választmányi tagja (1998–2011), alelnöke (1998–2007), a választmányi póttagja

(2011–2015), az Etikai Biz. tagja (2015–2019). Alapító elnöke az Egri Városszépítő Egyesületnek és a Bodrogi Művelődési Egyesületnek. Oktatott az egri Tanárképző Főisk.-n, a Miskolci Egy. Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszékén, a Debreceni Egy. Néprajzi Tanszékén, részt vett az ELTE BTK muzeológiai és a BME műemléki szakmérnöki képzésében. – Pályakezdő korától szisztematikus tud.-os munkát végzett és rendszeresen publikált. Az 1990-es évektől írásainak többsége a közgyűjt.-ek, múz.-ok történetével és feladataival, útkeresésével volt kapcsolatos. Nyugdíjba vonulása után adatot meg számára a lehetőség, hogy feldolgozza a Múz.-ok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyeletének hosszú kutatómunkával feltárt iratanyagát. – Móra Ferenc-émlékem (1975), Eger város „Pro Agria” díja (1989), M. Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (polgári tagozat, 1996), Dobó István-émlékem (1989), Bugát Pál-émlékem (2002), Széchényi Ferenc-díj (2003), Györffy István-émlékem (2005), Budapestért díj (2006), M. Érdemrend középkeresztje (polgári tagozat, 2012), Bp. főváros „Pro Urbe” díja (2013), Pulszky Ferenc-díj (2014), Éri István-díj (2019).

F. m.: *Jármok a Hajdúságban* (Ethnographia, 77, 1966, 538–565. p.); *Céhbehívó táblák a miskolci Herman Ottó Múzeumban* (Herman Ottó Múzeum Évkönyve 7., 1968, 171–211. p.); *Borsodi, abauji és zempléni céhpecsétek* (Herman Ottó Múzeum Évkönyve 9., 1970, 189–226. p.); *Az igavonó szarvasmarha a Hortobágy vidékén* (Műveltség és Hagyomány, 15–16., 1972, 47–80. p.); *Jelzett Miskolci fazekasmunkák* (Herman Ottó Múzeum Évkönyve 15., 1976, 165–187. p.); *Tokaj-Hegyalja, egy minőségi borvidék körülhatárolása* (Ethnographia, 90, 1979, 480–491. p.); *Jochformen in Mitteleuropa*. In: *Traditionelle Transportmethoden in Ostmittel-Europa*. Szerk. Paládi-Kovács Attila (Bp., 1981, 137–143. p.); *Iga és járom* (Ethnographia, 92, 1981, 298–306. p.); *A magyar paraszti termelés igaerejének története* (Studia folkloristica et ethnographica 26. Debrecen, 1990); *A Bodrogi állattartása* (Borsodi kismonográfiák 36. Miskolc, 1992); *Utószó Entz Géza műgyűjtés-történeti vázlatához*. In: Entz Géza: *A magyar műgyűjtés történetének vázlata 1850-ig* (az 1937. évi kiadás reprintje, Museologica Carpathica. Miskolc, 1996); *A múzeumok világa az ezredfordulón*. In: *Magyarország kultúrája az ezredfordulón*. Szerk. Baán László (Bp., 1997, 22–41. p.); *Magyar múzeumi arcképcsarnok*. Főszerk., Viga Gyulával (Bp., 2002); *A magyar múzeumok gyűjtőterületének történeti kérdéseiről*. In: *Néprajz – muzeológia*. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Viga Gyula tiszteletére (Miskolc, 2012. 127–134.

p.); *A muzeológiai oktatás kezdetei*. In: Gunda Béla – a néprajztudomány professzora. Szerk.: Bartha Elek (Debrecen, 2015, 88–104. p.); *Balassa Iván, a muzeológus* (Ethnographia, 129, 2018, 141–150. p.).

Irod.: *Vándorutak – Múzeumi örökség*. Tanulmányok B. S. tiszteletére. Szerk. Viga Gyula, Holló Szilvia Andrea, Cs. Schwalm Edit (Bp., 2003; B. S. életrajzával és műveinek bibliográfiájával); *Farbaky Péter: B. S. köszöntése* (Budapest Régiségei, 46, 2013, 7–9. p.); *Wellisch Mária: B. S. tudományos munkáinak bibliográfiája* (uo., 203–217. p.).

Fotó: BTM

Petercsák Tivadar, Viga Gyula

Bodolay Géza (1923. nov. 22. Pápa – 2002. dec. 27. Bp.): irodalomtörténész. – Fia, ~ Géza (1957–) színházi rendező. – Ált. és középisk.-i tanulmányait a Pápai Ref. Koll.-ban végezte, majd a PPTE-en, az Eötvös Koll. tagjaként tanult (1941–1944 és 1947–1948), m.–német szakos bölcsészdiplomát szerzett. Bölcsészdoktor (1948), az irodalomtud. kandidátusa (1965). – A II. vh. idején a nemzeti diákellenállás tagja volt, majd szovjet hadifogságba esett (1945–1947). Középisk.-i tanár (1948–1949), a PPTE BTK-án dékáni titkár (1949–1950), a Debreceni Tudományegy. M. Irodalmi Tanszékén adjunktus (1949–1950). Államellenes szervezkedés vádjával börtönbüntetésre ítélték (1950–1954), szabadulása után segédmunkás (1954–1956), majd a bp.-i Arany János Gimn., ill. a II. Rákóczi Ferenc Gimn. tanára (1956–1970), a varsói (1965–1970) és a leningrádi egy. m. lektora (1970–1972), a berlini Humboldt Egy. M. Tanszékének vendégprofesszora (1973–1978), a *Petőfi Irod.-i Múz.* (PIM) tud.-os főmunkatársa (1970–1983), a múzeumpedagógiai csoport vezetője, a debreceni KLTE M. Irodalom tanszékének docense nyugállományba vonulásáig (1984–1988). – Számos tanulmányt és cikket publikált irodalomtud.-i és nyelvészeti szakfolyóiratokban, kidolgozta az irodalmi topográfia tervezetét. Foglalkozott a mo.-i önképzőkörök és diáktársaságok történetével. – A M. Cserkészcsapatok Szövetségének elnöke (1989–1994), tb. elnöke (1994-től), az Önképzőköri Társaságok Szövetségének elnöke (1995-től).

F. m.: *Irodalmi diáktársaságok 1785–1848* (Bp., 1963); *Petőfi diáktársaságai* (Bp., 1973); *Nyelvművelésünk* (Bp., 1974); *A pápai kollégium története*. Rúzsás Lajossal, Trócsányi Zsolttal, Kiss Józseffel, Pölöskei Ferencsel (Bp., 1981); *Pápai Öregdiákok Baráti Köre* (Bp., 1985); *A 150 éves Képzőtársaság kezdetei és Kerkápoly Károly* (Pápa, 1992); *Petőfi Sándor, az üstökös csillag – 1848. március 15.* (Bp., 1999).

Irod.: Elekfi László: B. G. (Magyar Nyelvőr, 2003. 4., 484–487. p.); Irodalmi muzeológusok kislexikona. Összeáll. S. Püski Anikó. In: A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei (Bp., PIM, 2000); ÜMIL; RÚL III: 194. p.

Püski Anikó

Bodor Anikó (1941. jún. 15. Zenta – 2010. júl. 9. Zenta [Senta, Szerbia]): népzenekutató, pedagógus. – A gimn.-ot szülővárosában végezte (1960), Zágrábban és Újvidéken jogot (1969–ig), Stockholmban művészettörténetet tanult, Uppsalában zenetud.-i diplomát szerzett (1972), majd a belgrádi Zeneakad. etnomuzikológia szakán népzenekutatóként diplomázott (1980), uo. zenefolklórból magiszteri fokozatot szerzett (1984). – Zenei nevelő a bezdáni ált. isk.-ban (1965), Eskilstunában (1970), majd Stockholmban (1971). Az Újvidéki Rádió és Televízió munkatársa (1972–1973), a zentai alsófokú zeneisk. tanára (1975–1995). A *Zentai Városi Múz.* népzenekutató munkatársaként (1995–2005) a vajdasági m. népzenei archívum létrehozásán dolgozott, ill. a saját és mások által gyűjtött népzenei hangzó anyag feldolgozásával foglalkozott. Ugyanezt a munkát folytatta a zentai székhelyű, akkor megalakuló Vajdasági M. Művelődési Int.-ben (2005–2010). – Közvetlen szakmai tanácsadással, ill. zsűritagként egyes vajdasági m. népzenei szemléken (pl. Durindó, Gyöngyösbokréta) mind autentikus népzenei anyaggal, mind iránymutató tanácsokkal látta el a vajdasági m. hagyományápoló egyesületeket, néptáncosokat, kórusokat. – Tud.-os munkássága javarészt az egész korábbi jugoszláviai m. népzene felőlelte, esetenként vizsgálva a m.–délszláv párhuzamokat is; mo.-i és jugoszláviai (szerbiai) szakfolyóiratokban publikált. Szerk. a *Daloló vajdasági fiatalok* és a *Vajdasági élő magyar népzene* c. népzenei lemezsorozatot. – A Vajdasági M. Művelődési Szövetség (VMMSZ) B. A.-díjat alapított (2011), amellyel a saját hagyományanyagát leg sikeresebben tolmácsoló népzeneegyüttest jutalmazták.

F. m.: *Tiszából a Dunába folyik a víz... Egy népdalvéltelkődő dalaiból* (Zenta, 1978); *Az aldunai székekelyek népdalai*. Kiss Lajos gyűjtését feldolgozva (Újvidék, 1984); *A drávaszögi magyarok dalai*. Kiss Lajos gyűjtését

feldolgozva (Újvidék, 1986); *A szlavóniai szigetmagyarság népdalai*. I. Kiss Lajossal (Újvidék, 1990); *Vajdasági magyar népdalok*. [1.] *Lírai dalok* (Újvidék, 1997); *Vajdasági magyar népdalok*. II. *Balladák, betyár- és pásztordalok* (Zenta–Újvidék, 1999); *Vajdasági magyar népdalok*. III. *Párosítók, lakodalmások, szerelmi dalok* (Zenta–Újvidék, 2003); *Vajdasági magyar népdalok*. IV. *Énekes népi gyermekjátékok* (Zenta–Újvidék, 2008); *Széles a Duna* (Zenta–Újvidék, 2015); *Vajdasági magyar népdalok*. V. *Jeles napi szokások és jeles időszakok énekei*, Paksa Katalinnal (Zenta–Újvidék, 2016).

Irod.: Gerold László: Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon 1918–2000 (Újvidék, 2001, 39. p.); Domokos Mária: B. A. népzenekutatói munkássága (kézirat – Vajdasági Magyar Művelődési Intézet).

Fotó: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet

Pejin Attila

Bodor Géza (1947. jan. 14. Zenta [Senta, Jugoszlávia] – 1999. jan. 27. Kecel): etnográfus. – Az ELTE néprajz szakán végzett (1976). – Rövid ideig a *Zentai Városi Múz.* munkatársa volt, majd a kiskunhalasi *Thorma János Múz.*-ban dolgozott néprajzos-muzeológusként (1977. dec. 15.–1990. jan. 15.). 1978-ban részt vett a *Halás a kiskun mezőváros* c. állandó kiáll. rendezésében. Fő kutatási területe

a népi gazdálkodás, a szőlő- és gyümölcsstermesztés volt. A múz. néprajzi gyűjt.-ét 900 tárgygal gazdagította. A szőlő- és gyümölcsstermelés nem csak az etnográfust, hanem a magánembert is érdekelte. Az 1980-as évek közepétől egyre inkább ebből élt. Borainak arany és ezüst minősítése is jelzi a néprajzsból lett borász tehetségét. A népdalok iránti szeretete segítette elő, hogy az orsz. hírű Keceli Asszonykórus a vezetése alatt érte el legnagyobb sikereit.

F. m.: *Gyümölcsstermelés*. In: *Kecel története és néprajza*. Szerk. Bárh János (Kecel, 1984, 623–665. p.); *Szőlő- és gyümölcsstermelés Kiskunmajsán*. In: *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1984*. Szerk. Sztrinkó István (Kecskemét, 1984, 52–58. p.); *Vorák József 1915–1984* (Cumania 9. Kecskemét, 1986, 515–528. p.); *Kertkultúra Túrkevéen*. Kutatási beszámoló. In: *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1988*. Szerk. Sztrinkó István (Kecskemét, 1990, 162–165. p.).

Irod.: Wicker Erika: B. G. (1947–1999). In: *Múzeumi*

kutatások Bács-Kiskun Megyében 1998. Szerk. Romsics Imre, Wicker Erika (Kalocsa, 1999. 7. p.).

Fotó: Kecskeméti Katona József Múzeum. Fotótár 58596

Szakál Aurél

Bodor György, léczfalvi (1904. ápr. 24. Kézdivásárhely – 1976. szept. 8. Bp.): ügyvéd, politikus, múzeumalapító. – Nagypapa Lécfalváról költözött Gelencére. Apja, ~ Ferenc (1869–1929) kir. közjegyző, édesanyja Gidófalvy Irma (1869–1944). A család Kézdivásárhelyen élt, de ~ Gelencét tartotta szülőföldjének. – Az elemi isk.-t Kézdivásárhelyen, a középisk.-t Kolozsváron és a Debreceni Ref.

Koll.-ban végezte, a bp.-i PPTE Állam- és Jogtud.-i Karán jogi diplomát szerzett (1922–1927). Bírói és ügyvédi vizsgája (1931) után Bp.-en ügyvédi irodát nyitott, majd a Belvárosi Színház gazdasági ig.-ja (1939), a Rimamurány–Salgótarjáni Vasmű Rt. (1941-től), az államosítás után az Ózdi Kohászati Művek, 1950-től a Vaskohászati Igazgatóság, végül a Ferroglobus Vállalat jogtanácsosa volt (1963–1970). – Az 1930-as években bekapcsolódott a politikai életbe, csatlakozott a népi mozgalomhoz. A Bartha Miklós Társaság tagja, néhány évig főtítkára (1936–1939), a Bajcsy-Zsilinszky Endre vezette Nemzeti Radikális Párt tagja (1934-től), időszakszerűen főtítkára. Az egyetemisták Csodaszarvas mozgalmaának nemzetiségi szakértője, az Erdélyi Férfiak Egyesületének tagja. A nemzeti radikalizmust képviselte, a szellemi erők összefogását, a nemzet öntudatának erősítését, lehetőségeinek tudatos kihasználását szorgalmazta. A Nemzeti Radikális Párttal való egyesülés (1936) után, 1945-ig a Független Kisgazdapártban politizált. 1945-ben a Nemzeti Parasztpárt egyik szervezője; Bajcsy-Zsilinszky programját, pl. a dunai konföderáció eszméjét képviselte, s a nagyhatalmaktól független, szociálisan érzékeny polgári demokrácia híve volt. A II. vh.-t követő években pártja képviseletében kormánybiztosként a Bukovinából a háború alatt Bácskába áttelepülő székelyek Tolna vm.-i letelepítését, a menekültek otthonhoz juttatását irányította. A kitelepített németek helyére Bonyhád környékére telepített székelyek anyagi és szellemi erőinek megszervezése és összefogása érdekében megalapította a Völgysegi Telepések Központi

Szövetkezetét, az iskolarendszer és a közgyűjt.-i háttér kialakítása érdekében létrejött az önálló Székely Szabadművelődési Kerület, ill. Tevelen a Körösi Csoma Sándor Székely Tanint. 1947-ben Németh Kálmán plébánossal Bonyhára hívta Herepei Jánost, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum egykori ig.-ját, akivel megteremtették a bonyhádi Székely Múzeum (Völgysegi Múzeum) működéséhez szükséges feltételeket. Emellett egy székely táj- és népkutató intézmény létrehozását is tervezték. A „fordulat éve” után a bonyhádi Székely Múzeum-ot „Mo. külpolitikai érdekeire” való hivatkozással megszüntették, s ugyanerre a sorsra jutott a többi kezdeményezés is. – 1962. márc.-ban ~t Zsigmond Gyulával, Püski Sándorral, Gombos Ferencsel együtt őrizetbe vették és „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésre való szövetkezés büntetendék”, majd „összeesküvésre irányuló előkészületnek” a vádjával perbe fogták, s három és fél évi börtönre ítélték; közkegyelemmel szabadult (1963). – Az 1950-es években leford. Werbőczy Hármaskönyvét, alapos munkával összeállította a saját és felesége családfáját. 1967-ben fejezte be, de haláláig csiszolgatta nagyszabású történelmi munkáját, amely *A székely nemzetségi szervezet* címmel csak 2003-ban jelent meg. Történelmi, kisebbségpolitikai, néprajzi tanulmányait, cikkeit az *Ethnographia*, a *Szabad Szó*, a *Honismeret*, a *Művészet*, a kecskeméti *Forrás*, szépirói munkáit a *Kelet Népe*, a *Magyar Út*, a *Szabadság*, a *Korunk Szava*, az *Ország Útja* c. lapok közölték. – Nevét viseli a helyi B. Gy. Közművelődési Egyesület és a B. Gy. Művelődési Otthon. Mellészobrát Gelence központjában állították fel (2004, Petrovits István alkotása). F. m.: *Kossuth Amerikában. Kossuth a magyar igazságért. Vál. és magyarázattal ellátta* (Bp., 1944); *Egy falutörvény a 19. század elejéről* (*Ethnographia*, 79, 1968. 2, 257–260. p.); *Székely honfoglalás 1945-ben*. I–II. (visszaemlékezés, *Forrás*, 1975. 3, 70–82. p; 1975. 4, 59–68. p.); *A honismereti munka kezdete a dunántúli székelyek körében* (*Honismeret*, 1975. 5–6, 90–95. p.); *Heraldikai képletek – a társadalomszervezés folyamatábrái?* (*Művészet*, 1978. 6, 26–29. p.); *Az 1562 előtti székely nemzetségi szervezetről* (*Történelmi Szemle*, 1983. 2, 281–305. p.); *A székely nemzetségi szervezet* (Csíkszereda, 2003). Irod.: Tóth Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között* (Kecskemét, 1993); Balassa Iván: *Székely Múzeum, Bonyhád, Tolna megye, 1947–1950*. In: *Adalékok a Székely Nemzeti Múzeum második világháború utáni történetéhez* (*A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve, Sepsiszentgyörgy*, 1996); Benkő Péter: *A magyar népi*

mozgalom almanachja (Bp., 1996, 65–66. p.); Standeisky Éva: Üldözött értelmiségiek a kora Kádár-korszakban: Zsigmond Gyula, Püski Sándor és társaik pere (Évkönyv X. – 2002, Bp., 1956-os Intézet, 169–190. p.); Halász Péter: Egy „izzó lelkű” magyar ember (Honismeret, 2004. 2. 34–38. p.); Híres gelenceiek: B. Gy. <http://users.atw.hu/gelenceszallas/Gelence/Bodorgyorgy.htm>.

Fotó: Steib György archívuma

Élesztős László

Bogár István (1923. máj. 18. Őcsény – 1990. okt. 5. Szekszárd): tanító, népművelő, iskolaig. – Régi őcsényi középparaszti családból származott.

Elemi isk.-it szülőfalujában, polgári isk.-it Szekszárdon végezte, majd a Nagykőrösi Ref. Líceum és Tanítóképző Int.-ben tanítói képesítést szerzett (1943), itt ismerkedett meg a néprajzi gyűjtőmunkával is. – Sárpilisen kántortanító (1943–1948), a helyi ált. isk. ig.-ja (1948–1971), a Tolna M.-i Tanács Vb. Művelődési Osztályán néprajzi felügyelő (1971–1975), a Szekszárdi Babits Mihály Művelődési Központ főmunkatársa (1975–1983). A Sárpilisi Népi Együttes vezetője (1946–1971), az Őcsényi Népi Együttes alapítója és művészeti vezetője (1952–1986). – A Sárköz néprajzával, népi hagyományaival, népi emlékeinek összegyűjtésével foglalkozott. Megalapította és vezette a Decsi Népi Együttest, a Decsi Asszonykórust, amely kiváló együttes címet és a Röpülj Páva versenyen aranyérmert nyert. Kezdeményezte és megszervezte a Sárközi Napok és a Sárközi Lakodalom c. rendezvénysorozatát (1966–1983) Szervezőmunkája mellett több ezer előadást tartott a Sárköz népdalairól, nyugdíjasként néprajzi táborokban vett részt (pl. sötétvölgyi úttörőtábor). – Szekszárd-Szülőhegyen 1967-ben megalapította a *Bogár-tanya* néven ismertté vált *néprajzi gyűjt.-t*, amely a Sárköz népi kultúráját mutatja be. – A M. Népköztársaság Érdemérem (1952), Köztársasági Érdemérem (1961), Szoc. Kultúráért (1961), Kiváló Népművelő (1962), Ifjúsági Érdemérem (1974), Tolna m.-i Tanács Alkotói Díja (1982). – Őcsényben utcát neveztek el róla, nevét viseli az őcsényi hagyományörző egyesület és a sárpilisi ált. isk.

F. m.: *Húsz év dallal táncal. A sárpilisi Népi Együttes története* (Pécs 1966).

Irod.: Féja Géza: Sarjadás. Sárközi élmények és utazások (Bp., 1963); Kunszabó Ferenc: Sárköz (Bp., 1972); Balázs Kovács Sándor: Fejezetek Sárpilis történetéből (Szekszárd, 2006, 129–139. p.).

Fotó: Tóthné Bogár Éva felv., a család tulajdona

Balázs Kovács Sándor

Boglár Lajos (1929. dec. 27. São Paulo, Brazília – 2004. szept. 23. Bp.): etnológus, amerikanista, Latin-Amerika-specialista. – Édesapja, (id.)

vitéz Boglár [Bellovits] Lajos (1891–1945) m. konzul São Paulo-ban (1928–1942), aki könyvet írt a braziliai magyarokról, és expedíciót vezetett a Mato Grosso-ba. – A bp.-i Petőfi Sándor Gimn.-ban érettségizett (1948). Az ELTE BTK-n esztétikai és művészet-

történeti, majd egyetemes néprajzi, régészeti és embertani tanulmányokat végzett (1948–1954), s muzeológusi (egyetemes néprajz specializáció) diplomát szerzett. Tanárai közül különösen mentora, Vajda László egyetemes néprajzi előadásai voltak rá nagy hatással; mellette Diószegi Vilmos, Bodrogi Tibor, Barabás Jenő és Gunda Béla, ill. Malán Mihály (embertan), Banner János (régészet), Oroszlán Zoltán (muzeográfia) kurzusait hallgatta. A történelem (néprajz) tud.-ok kandidátusa (1969, *A nambikuara indiánok néprajza c. értekezésével*), a szociológiai tud. doktora (DSc, 1999, *Mítosz és kultúra: két esettanulmány c. monográfiájával*). – Első munkahelye a *Néprajzi Múz.* volt, ahol közel harminc évig az Amerika gyűjt. muzeológus kezelője (1953–1979), emellett 1970-től a Nemzetközi Osztály vezetője is. A múz.-ban számos kiáll.-t rendezett, többek között *Az őstársadalmaktól a civilizációig c. etnológiai tárlatot* (Ecsedy Csabával). A Tőkei Ferenc vezette MTA Orientalisztikai Munkaközösség tud.-os főmunkatársa (1979–1991). Az egy.-i oktatásba 1975-ben, az ELTE BTK Folklore Tanszékén meghirdetett „A világ népei” kurzus keretében kapcsolódott be; 1981-ben címzetes egy.-i docensi kinevezést kapott. 1990-ben a Soros Alapítvány támogatásával az ELTE BTK-n létrehozta a hazai kulturális antropológia első hivatalos műhelyét (Kulturális Antropológiai Program), ami 1993-tól önálló egy.-i szakcsoportként működött (ma az ELTE TáTK Kulturá-

lis Antropológia Tanszéke); nyugdíjazásáig (1995) tanszékvezető egy.-i docens volt, majd elhunytáig aktív oktatói tevékenységet folytatott. – Jóllehet ~ (önmaga által is használt ragadványneven „Buci”) alapító tanszékvezetőként vált a hazai kulturális antropológia mitikus alakjává, terepmunkásként és muzeológusként legalább ennyire maradandót alkotott. A II. vh.-t követő időszak m. etnológusai közül elsőként végzett Európán kívül néprajzi terepmunkát; a Néprajzi Múz. 1960-tól napjainkig tartó gyűjt.-i korszakának „emblematis gyűjtemény-gyarapodása” fűződik a nevéhez (Gyarmati János), aminek az a tény kölcsönöz különös súlyt, hogy az Amerikagyűjt.-ben ~ gyűjt.-ei az első, rendszeres terepmunkából származó anyagok. 1959–1960-ban a braziliai Mato Grossoban a nambikwara indiánok között gyűjtött (52 darab tárgy). 1967–1968-ban (Halmos István népzene kutató társaságában), majd 1974-ben és 1977-ben a venezuelai piaróa indiánok között végzett kutatást (399 saját tárgy, emellett közreműködött egy venezuelai m. orvos, Baumgarten János további 212 darab indián műtárgyának a hazajuttatásában is). 1979–1984 között a D-braziliai guarani indiánok felé fordult a figyelme; guarani-gyűjt.-e döntően a tatai Kuny Domokos Múz.-ba (139 darab tárgy, 123 tételben), ill. fél tucatot meghaladó külföldi múz.-ba került. Végezetül 1991–1997 között a Francia-Guyana és Brazília határvidékén élő wayana indiánok között végzett kutatásokat, majd 1997-ben (édesapja munkásságának folytatásaképp) egy D-braziliai m. közösségben folytatott terepmunkát. Tárgygyűjt.-én túl a ~-archívum több ezer fotót és mindenekelőtt számos filmet (*Bödönhajó*, 1966; *Asszonyfarsang Mátraalmáson*, 1968; *A piaróák világa*, 1968; *A sámán nyaklánc*, 1968; *L'Indien*, 1974; *Wayana útinapló*, 1991–1996; *Magyarok Brazíliában*, 1997) tartalmaz; a néprajzi/antropológiai filmezés egyik mo.-i úttörője és nemzetközi szinten is ismert művelője volt. – A M. Kulturális Antropológia Társaság elnöke, a M. Latinamerikanisták Társaságának alelnöke, a Brazil–M. Társaság elnöke, az általa alapított *Revindi és Szimbiózis* c. folyóiratok szerk.-je, a Szimbiózis Alapítvány vezetője, a Royal Anthropological Society tagja. – Munka érdemrend (1972), M. Köztársasági érdemrend kiskeresztje (1994), Teleki Sámuel-émlékrem (1996), Soros Alapítvány Alkotói Díja (1999).

F. m.: *Trópusi indiánok között. Braziliai útjegyzetek* (Világjárók, Bp., 1966); *Wahari. Az őserdei kultúra* (Bp.,

1978; német kiad: *Wahari. Eine südamerikanische Urwaldkultur*. Leipzig und Weimar, 1982); *Cuentos y mitos de los Piaroa* (Caracas, 1978); *Indián művészet Mexikótól Peruiig*. Kovács Tamással (Bp., 1983; németül, angolul, lengyelül és spanyolul is); *Mariweka. Piaroa indián mítoszok és mesék* (Népek meséi, Bp., 1987); *Vallás és antropológia* (Szimbiózis kötetek I. 1995/4. Bp., 1995); *Mítosz és kultúra – két eset* (Szimbiózis kötetek, Bp., 1996); *Nekrei. Federkunst der Indianer Brasiliens – Arte plumária dos Índios do Brasil – Feather art of the Indians in Brazil* (Aachen, 1998); *Magyar hagyományalkotás Brazíliában*. Kovács Katalinnal (MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont, Bp., 1999); *A sámán nyaklánc – Indián kultúrák* (vál. tanulmányok, Bp., 2010).

Irod.: Halmos István: *Music among Piaroa Indians* (Budapest, 2012); B. L.: *Pau Brasil. Óslakók és bevándorlók* (Bp., 2000); Sárkány Mihály: *In memoriam B. L. (1929–2004)* (Anthropolis, 1., 2004. 1., 178–182. p.); B. L.: *Relatív viszonyaim...* (Lettre, 2002. 45. sz. 1–2.: <http://epa.oszk.hu/00000/00012/00029/boglar.htm>); Menyeyruwa. *Tanulmányok B. L. 70. születésnapjára. Honorary studies to Luiz Boglar's 70th anniversary*. Szerk. Kézdy Nagy Géza (Szimbiózis 8. Bp., 1999); *Kultúrák között. Hommage à Boglar Lajos*. Szerk. A. Gergely András, Papp Richárd, Prónai Csaba (Bp., 2006); Rítus, mítosz, túlélés. Vita B. L. akadémiai doktori értekezéséről. Összeáll. Anderle Ádám, szerk. Bán Mónika (Hispánia, Szeged, 1999); Demény-Dittel Lajos: *Érdekességek Dr. B. L. etnológusról, kulturális antropológusról (1929–2004)* (Hatvan, magánkiadás, 2010); Filkó Veronika: „Csak igazi varázslók álmai válnak valóra.” – B. L. (1929–2004) emlékére (Újkor.hu, 2014. szept. 6.; <https://ujkor.hu/content/csak-igazi-varazslok-almai-valnak-valora-boglar-lajos-1929-2004-emleker>); Mítosz, vallás és egyház Latin-Amerikában. A B. L. Emlékkonferencia tanulmánykötete. Szerk. Bubnó Hedvig, Horváth Emőke, Szeljak György (Bp., 2016); RÚL 3: 231. p.

Fotó: a család tulajdona, digitalizálás: Néprajzi Múz.

Vargyas Gábor

Bogoly János (1951. júl. 4. Királyhelmece [Královský Chlmec, Szlovákia] – 2011. jan. 15. Királyhelmece [Královský Chlmec, Szlovákia]): tanár, természetvédő biológus, helytörténész. – A hradeckrálové-i (Cseho.) Pedagógiai Főisk.-n természettanból és nevelésmélethelel szerzett diplomát (1982), autodidakta módon képezte magát biológussá és helytörténésszé. – Királyhelmeceen és Nagykaposon közművelődési és tud.-os ismeretterjesztő munkát végzett, különösen az ifjúság körében volt eredményes a szervező tevékenysége. 2006–2007-ben az akkorra megszervező

királyhelmeci *Honismereti Múzeum*. – *Múzeum Kráľovský Chlmec* (jelenleg a Bodroghközi és Ung-vidéki Kulturális Központ kiállítóhelye [*Regionálna Muzeálna Expozícia Jozefa Malátha*]) munkatársa és vezetője volt. Sokoldalú tájféldrajzi, helytörté-

ti, honismereti és természetvédelmi tevékenysége összekapcsolódott a szlovákiai Bodroghköz múzeumgyűjével. Rendszeres kapcsolatot tartott az ÉK-mo.-i múz.-okkal, ami 1990 után segítette a két ország által megosztott Bodroghköz kutatásának szakmai egyesítését. Jelentős volt fotográfusi és filmes munkássága is. Több száz ismeretterjesztő cikke, természetvédelmi írása látott napvilágot, számos kiáll.-on mutatta be természetfotóit is.

F. m.: *Királyhelmec. Királyhelmec és a Felső-Bodroghköz természetrajza és történelme.* (Pozsony/Bratislava, 1992); *Betűkbe szedett régmúlt* (Királyhelmec, 1994); *Templomaink* (Királyhelmec, 1996); *Felső-Bodroghköz és Ung-vidék kisenciklopédiája* (Királyhelmec, 2004); *Kőbe zárt régmúlt* (Királyhelmec, 2005); *A Felső-Bodroghköz természetrajzának áttekintése.* In: *Bodroghköz. A magyarországi Bodroghköz tájmonográfiája.* Szerk.: Tuba Zoltán (Sárospatak, 2008, 27–70. p.); *Folyók közén.* Boros Lászlóval, Oláh Tamással és Tamás Edittel (Királyhelmec, 2009); *Otthonok. A Felső-Bodroghköz képeskönyve.* Oláh Tamással (Királyhelmec, 2010).

Irod.: szj.: B. J. *Ki kicsoda Kassától Prágáig?* Szerk. Viczián János (Szekszárd, 1993).

Fotó: Bogoly Zoltán felv.

Viga Gyula

Bogyirka Emil (1940. ápr. 30. Magyarcsanak – 2015. jan. 29. Bp.): történész, muzeológus, múzeumig. – Soknemzetiségű (m., szerb, román) szülőfalujában járt ált. isk.-ba, a makói József Attila Gimn.-ában érettségizett (1958), majd az ELTE történelem–román szakán diplomázott (1963). – A békéscsabai *Munkácsy Mihály Múzeum* munkatársa lett (1962–1964), 1965-től Bp.-en élt, a *BTM Kiscelli Múzeum*-ának történész-muzeológusa, a XX. ker.-i hely-

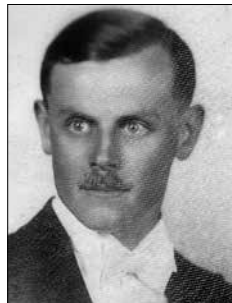
történeti gyűjt.-ből szervezett *Pesterzsébeti Múzeum* (1973–2003); egy szakmailag elismert, rendezett, jól működő intézményt hozott létre. Irányításával nyitották meg 1989-ben a korábbi múz.-ból kialakított Gaál Imre Galériát. A múzeum a pesterzsébeti Bocskák-villa neogót stílusú épületében működött tovább. 1981-ben indította útjára a *Pesterzsébeti múzeumi füzeteket*. Szakmai publikációi többnyire Pesterzsébet helytörténetéhez kapcsolódnak. Számos önálló írása, könyve mellett egyik fontos munkája az általa szerkesztett és 2000-ben, a pesterzsébeti önkormányzat által kiadott *Pesterzsébet története c.* monográfia. Az 1991-ben létrejött Bp.-i Honismereti Társaság egyik alapító és elnökségi tagja. a Honismereti Szövetség Felügyelő Biz.-ának választott tisztségviselője (1996–2003). – A Honismereti Szövetség Honismereti Munkáért emléklappal tüntette ki (1998).

F. m.: *A Józsefváros története II. (1873–1901)* (Józsefvárosi füzetek, Bp., 1974); *Pesterzsébet. Soroksár (Budapest XX. kerülete) múltja és jelene képekben* (Pesterzsébeti Múzeumi füzetek 7. Bp., 1989); *Szociáldemokraták a pesterzsébeti városházán: 1919–1944* (Pesterzsébeti múzeumi füzetek 8. Bp., 1990); *Kossuth Lajos emléke Pesterzsébeten.* Összeáll. (Pesterzsébeti múzeumi füzetek 10. Bp., 1992); *Pesterzsébet története.* Szerk. (Bp., 2000); *Pesterzsébet elnevezésének változásai a dokumentumok tükrében* (A Pesterzsébeti Múzeum könyvei 1. Bp., 2004); Irod.: Gábrriel Tibor: Dr. B. E. (1940–2015) (Honismeret 2015/2., 70. p.).

Fotó: Pesterzsébeti Múzeum.

D. Udvary Ildikó

Bohus Gábor, behárfalvi (1914. júl. 4. Bp. – 2005. márc. 30. Bp.): középisk.-i tanár, mikológus, muzeológus, múzeumig. – A bp.-i PPTE-en

növénytan, kémia és ásványtan tárgyakból doktorált (1937). Tud.-os munkájának elismeréseként megkapta a biológiai tud.-ok kandidátusa fokozatot (1953). Kiváló nyelvtudása volt: németül, franciául, angolul, latinul és olaszul írt és olvasott, németül és angolul beszélt. – A *M. Természettud.-i Múzeum* (MTM) Növénytárának muzeológusa (1937-től), igh.-e (1950–1974). Nyugdíjba vonulása után, egészen haláláig önkéntesként tovább dolgozott.

Legnagyobb tud.-os sikereit a gombataxonómia terén érte el, 53 tud.-ra nézve új gombataxont írt le, ebből 28 az új faj. Elsősorban a csiperkék (*Agaricus*) nemzetségével foglalkozott, de a pókhálógombák (*Cortinari*) és a fakógombák (*Hebeloma*) nemzetség fajait is tanulmányozta. A nagygombák herbáriumi tartósítására 1954-ben új eljárást dolgozott ki, így ettől kezdődően az egész országra kiterjedő gyűjtőmunka keretében már ezzel az új módszerrel preparálta a termőtesteket. Az MTM Növénytarában Babos Margittal közösen létrehozta az Európa-hírű Makrogomba-gyűjt.-t. Kidolgozta a gombacönológiai kutatás módszertanát, és tanulmányozta a nagygombák szerepét a lomberdei ökoszisztémákban (1960, 1967). A gombatermesztési kutatások terén is jelentős eredményeket ért el. Az 1970-es években szabadalmaztatta egy általa leírt új csiperkefaj termesztésbe vonását. Több termesztető, korhadékbontó gombafajból közel 80 tisztatenyészetet készített, amelyeket 40 éven keresztül, rendszeres áptoltással tartott fenn. Ezek az izolátumok képezték az alapját az MTM Növénytarában 1990-ben létrehozott Gombagénbanknak. Gombaökológiai kutatásokat is végzett, egyrészt laboratóriumban, másrészt terepen, amelyekről összesen 29 cikkben számolt be. Az 1950-es évek óta foglalkozott antifungális anyagoknak egyéb gombafajokra gyakorolt hatásaival. Az ismeretterjesztésből is kivette a részét. 15 éven keresztül oktatót gombaszakértői tanf.-okon, népszerűsítő előadásokat tartott a TIT-ben. Kalmár Zoltánnal együtt gombákat népszerűsítő könyvet írt, és több, sikeres gombakiáll.-t is rendezett. – A M. Botanikai Társaság, az Orsz. Erdészeti Egyesület Mikológiai Szakosztálya, majd annak jogutódja, a M. Mikológiai Társaság vezetőségi tagja. A szakma legnagyobb elismeréseként Marcel Bon, a neves francia mikológus, egy hazánkban védett csiperkefajt nevezett el róla: *Agaricus bohusii* (Bon, 1983). Összesen 136 tud.-os és 11 ismeretterjesztő cikket publikált, s részt vett öt gombahatározó megírásában is.

F. m.: *New suggestion for preparing fleshy fungi for the herbarium* (Mycologia, 55, 1963, 128–130. p.); *Coenology of terricolous macroscopic fungi of deciduous forest*. Babos Margittal (Botanische Jahrbücher, 80, 1960, 1–100. p.); *Agaricus Studies XI. (Basidiomycetes, Agaricaceae), A monographical key* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 82, 1990, 39–59. p.); *Erscheinen der Fruchtkörper von steppenbewohnenden Agaricus-Arten und die niedrige Luftfeuchtigkeit* (Schweizerische

Zeitschrift für Pilzkunde, 51, 1973, 101–104. p.); *A kalaposgombákra (Agaricales) vonatkozó rendszertani és ökológiai kutatások eredményei*. VI. (Botanikai Közlemények, 57, 1970, 13–22. p.).

Irod.: B. G. emlékszáma (Mikológiai Közlemények, 44, 2005. 3. szám); RÜL III.: 248. p.

Fotó: dr. Locsmándi Csaba felv., B. G. hagyatékából, a család tulajdona, Bohus Gáborné engedélyével

Vasas Gizella

Bokody József (1928. ápr. 29. Mátyásföld – 2020. okt. 19. Bp.): vasutas, turisztikai szakértő, cserkészvezető. – Kereskedelmi tanuló, a II. vh. után

a Népi Ifjúsági Szövetség orsz. titkára (1946–1948), közben elvégezte az Újságírók Szövetsége tanf.-át (1947). 1948-tól különböző beosztásokban a MÁV dolgozója, 1966-tól az Electroimpex külkereskedelmi üzletkötője, osztályvezetője. 1989-ben ment nyugdíjba. – Fiatal korától a cserkészmozgalom résztvevője. Cserkész a 20. sz. Erdődi Ödön csapatban (1941), segédtsízt (1943). 1945 márciusától a kistarcsai internálótáborban raboskodott, ahonnan decemberben megszökött. 1946-tól rajparancsnok, a 432. sz. Zofáhl Aladár csapat vízi rajának megszervezője (1947). A cserkészet megszüntetése után a hazai turizmus fejlesztésében vitte tovább a cserkészek természetismeretét. 1949-től a Bp.-i Lokomotív Sportkör turisztikai szakosztályának tagja, vezetője, ezután több turisztikai szervezet vezetésében vállalt szerepet, többek között megszervezte a M. Természetbarát Szövetség vízitúra szakosztályát, a Kéktúra mozgalom alapító tagja (1952), a Nemzetközi Duna Túra (Tour International Danubien, TID) elindítója, hazai szakaszának főszerzője. A cserkészmozgalom újjáalakulása (1989) idején a M. Cserkészcsoportok Szövetségéhez csatlakozott, de rövidesen átlépett a M. Cserkészszövetségbe. A M. Cserkészszövetség Gyűjt. alapítója, első munkatársa (1989–2009). A Testnevelési és Sportmúz.-ban gyűjtött cserkész-tárgyakat ~ javaslatára átvette a M. Cserkészszövetség. A bp.-i cserkész székház átvétele után, 1994. aug. 1-jén megalakult a Cserkészgyűjt. ~ munkáját a kezdetektől dr. Ferencz Mária segítette. A Gyűjt. hivatalos megalakulását (1994) követően dr. Gedai István és dr. Katona Tamás

szakmai irányítása alatt működtek, utóbbi 2007-ben a múz. vezetője lett. 2009. márc.-ban a tárgyi anyag a Gödöllői Városi Múz.-ba, a könyvtár és levéltár a Városi Könyvtár és Információs Központba került. ~ a Bp.-i Gazdasági Főisk.-n és a Bp.-i Kommunikációs Főisk.-n a vízi turizmus tartályt tanította. Szerk. és helyszínelte a *Vízitúrrázók térképei* sorozatot (Kartográfia). A turizmus fejlesztésében végzett munkájáért számos elismerésben részesült.

F. m.: *Az országos kék túrák kézikönyve* (Bp., 1961); *Dunatúra zsebkalauz* (Bp., 1975); *Vízitúrázóké kézikönyve* (Bp., 2009).

Irod.: B. J.: *Hogy is volt? Életem története* (Bp., 2016. GVM A.2021.1.1. Kézirat); *Czeglédi Noémi: Az élő cserkészgyűjtemény* (Történeti Muzeológiai Szemle, 17. Bp., 2019. 243–252. p.); *MKL* 15: 695–696. p.

Fotó: ismeretlen felv., 2009 k., magántulajdon

Czeglédi Noémi

Bonyhádi Márton; *Devald* (1917. máj. 2. Bonyhád – 1998. márc. 3. Bonyhád): cipőgyári munkás, bűvész, amatőr színész, helytörténeti gyűjtő, a bonyhádi múz. létrehozásának egyik első szorgalmazója. – Az ev. elemi isk.-át Bonyhádon végezte. Előbb bűvészként, majd a

bonyhádi cipőgyárban hivatalosként dolgozott. A helyi műkedvelő színjátszók előadásainak karakterzerepekben lépett fel. Részt vett a bonyhádi bábszínház alapításában és produkcióiban is. Az 1950–1960-as évek fordulóján Knábel Vilmos tanítóval együtt gyűjtötte Bonyhád történetének tárgyi emlékeit, amelyek állandó elhelyezésére sikertelen kísérleteket tett. A községi tanács segítségével sikerült megnyitni a rövid életű *Bonyhádi Tájmuzeum*-ot (1958–1963), amelyben kismesterségek, a népi építkezés és az 1848–1849-es forradalom emlékeit mutatta be. ~ egy személyben gyűjtött, restaurált, leltározott és tárlatot vezetett. A Tájmuzeum 1963-ban bezárt, anyaga a szekszárdi múz.-ba került. ~ tevékenységével az 1987-ben megnyílt *Völgységi Múz.* létrejöttét készítette elő.

Irod.: PAL-LÓ: *Megnyílt a bonyhádi tájmuzeum* (Tolna Megyei Népújság, 1961. szept. 5., 3. p.); Ordas Iván: *Kallódó kincsek Bonyhádon* (Tolna Megyei Népújság, 1964. máj. 6., 7. p.); Kolta László: *Bonyhádi arcképek* (Bonyhád, 2000, 212. p.); Iskolabarát Völgységi Múz.

Összeáll. Szóts Zoltán (*Völgységi Füzetek* 16., Bonyhád, 2011, 9. p.); *Bonyhád lexikon*. Szerk. Steib György (Bonyhád, 2017, 66–67. p.) *RÚL* 3: 332. p.

Fotó: Steib György archívuma

K. Németh András

Borbély Jolán (1928. máj. 21. Hajdúszoboszló – 2018. márc. 21. Bp.): etnográfus, pedagógus – Férje Martin György néptáncutató, fia Éri Péter,

a Muzsikás Együttes tagja. Paraszti családban született. A négy elemi elvégzése után 1938-ban a debreceni Ref. Dóczi Gimn.-ba került, ahol 1946-ban érettségizett. A PPTE (majd ELTE) BTK m.–muzeológia–néprajz szakos hallgatója (1946–1957), már ek-

kor bekapcsolódott a Csokonai együttes munkájába. Diplomamunkáját a mo.-i horvátok néptáncagyományáról készítette. – 1955-től a Népművelési Int. néptáncutatójaként táncsportok, hagyományörző együttesek, tanf.-ok vezetésével foglalkozott. 1956 után 14 évig tanított az Arany János Gimn.-ban, ez idő alatt is a határon túli m. néptánc- és tárgykultúrát kutatta. 1972-től ismét a M. Művelődési Int. főmunkatársa lett, ettől kezdve a népi kézművességgel került szorosabb kapcsolatba. A kezdetektől részt vett a táncmozgalom szellemiségének kialakításában, meghatározó alakja lett a hagyományos kézművészet továbbélő újrafogalmazásának; alkotók, alkotóközösségek, műhelyek munkájának segítségével felbecsülhetetlen a munkája. Számos programot talált ki és honosított meg, nevéhez kötődik a népi játszóházak, az *Orsz. Élő Népművészeti Kiállítás* 1973. évi elindítása, a hímző- és szövőképzések tematikájának megalapozása. Szívügye volt a válszűti *Kallós Múz.* létrehozása. Több szakmai testület vezetőségi tagjává választotta, 1982-től a Népművészeti Egyesületek Szövetsége alapító tagja és haláláig alelnöke. – Munkásságát *Életfa*-(1990), *Aranykoszorú*-(2000), *Bessenyei György*-(2008), *Prima*-(2011), *Dr. Erdélyi Zsuzsanna*-díjjal, a M. Művészeti Akad. Népművészeti-díjával (2016) ismerték el. A M. Kultúra Lovagjává választották (2006).

F. m.: *Egy horvát tánc típus magyar kapcsolatai* (Táncudományi Tanulmányok, 1961–1962, 137–195. p.); *Lakócsa táncai* (Sokszínű hagyományunkból. I. 1973,

13–73. p.); *Martin György: A mezősegi sűrű legényes. Tánc.* Lejegyezte. Lányi Ágoston, Martin György, kiegészítette: Pálffy Gyula, s. a. r.: B. J. (Népművelési Int. Néptáncosok Szakmai Háza, Bp., 1985); *Élő népművészet.* X. Orsz. Népművészeti Kiáll. Bp., Néprajzi Múz., 1992. máj. 22.–aug. 30. Szerk. B. J. (M. Művelődési Int., Bp., 1993). Filmjei: *Mundruc* (1998); *Tinka* (1999, szakértő).

Irod.: Berényi Mariann: B. J. 80 esztendő (Honismeret, 2008. júl. 1., 1–7. p.); Arcképek. B. J. (Szin. 1. évf. 1.sz., 1996, 1–7. p.).

Fotó: primissima.hu/dijazottak/ borbely-jolan /24

V. Szathmári Ibolya

Borda József (1914. nov. 25. Kölesd – 2010. aug. 6. Szeged): tanító, iskolaig., néprajzi gyűjtő, a miszlai helytörténeti gyűjt. alapítója. – Szülei földművesek voltak. Reál gimn.-ot végzett Gyöngön, a nagykörsői tanítóképzőben orgonista-kántortanítói végzettséget szerzett (1936). Két év katonaság után több helyen helyettes tanító, 1941. szept. 1-jétől a miszlai ref. isk.-ban tanított. A II. vh.-ban katona (1942–1945), majd hadifogoly (1945–1948). A háború után újra Mislán tanított, a ref., majd az államosított isk.-ban, később annak vezetője lett. Közben a pécsi főisk.-n tanári oklevelet szerzett. 1975-ben nyugdíjba vonult. – Jellegzetes néptanítóként sokat tett falujáért. Nyugdíjaként Lebb József párttitkárral és a falu lakóival összegyűjtötte és bemutatta Mislai múltjának néprajzi emlékeit; a 300 darabos gyűjt. 1976-ban nyílt meg az iskolaépületben. A leromlott állapotú gyűjt.-t a Mislai Helytörténeti és Értékkörző Alapítvány Nagy Istvánné és Németh Ferenc vezetésével újra rendezte az önkormányzat által rendelkezésre bocsátott egykori óvodaépületben, újabb anyaggal bővítve. A gyűjt. 2013. okt. 26-án nyílt meg újra, és vette fel B. J. nevét (B. J. Helytörténeti Gyűjt.).

Irod.: „Múzeum” Mislán (Tolna Megyei Népújság, 1977. jan. 28., 5. p.); Önzetlenül adták (Tolna Megyei Népújság, 1979. aug. 4., 4. p.); <http://www.misla.hu/helytorteneti-gyujtemeny/>; Borda Tibor és Nagy Istvánné adatai.

Fotó: dr. Borda Tibor felv., a család tulajdona

K. Németh András

Borda József, dr. (1918. dec. 5. Kecskemét – 1993. dec. 18. Bp.): jogász, közgazdász, múzeumig., főig. – A kecskeméti Felsőkereskedelmi Fiúisk.

elvégezése után a PPTE-n jogi diplomát szerzett. Államtud.-ból doktorált (1942). – A Szegedi Járási Tanács adócsoport vezetője (1950–1951), a Csongrád m.-i Fűszer- és Édességkereskedelmi Vállalat könyvelője, (1951–1955), a Csongrád M.-i Tanács V. B. Keres-

kedelmi osztályának főelőadója (1955–1958), a Belkereskedelmi Min.-ban főelőadó (1958–1966), osztályvezető, majd a Vendéglátó és Idegenforgalmi Főosztály főosztályvezetője (1966–1976). – Az idegenforgalom, turisztika és vendéglátás, gasztronómia területén publikált, oktatási szakkönyveket és lexikont írt, szerkesztett. A *M. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múz.* (MKVM) egyik alapítója, Somogyi Sándor (1909–1976) főig. nyugdíjazása után a múz. főig.-ja (1976–1981). Tovább bővítette az intézmény társadalmi és szakmai kapcsolatait. Irányítása alatt a múz. számos vidéki és időszaki kiáll.-t rendezett, orsz. gyűjtéseket és vándorkiáll.-i sorozatot szerveztek. Az állandó kiáll.-ok is megújultak (*Vendégfogadótól a szállodáig*, 1979; *A kereskedelmi szakmák kialakulása a 19. században*, 1978). – A múz.-i, ill. szakmai tevékenységért megkapta a Munka érdemrend ezüst, majd arany fokozatát (1981, 1982).

F. m.: *Vendéglátóipari értékesítési ismeretek a vendéglátóipari eladó-tanuló isk. számára.* Gundel Ferenczel (Bp., 1962; 2. kiad. Bp., 1964); *Felhasználói ismeretek. Tankönyv a vendéglátóipari szakmunkásképzés számára.* I–III. (Bp., 1966–1967); *Felhasználói ismeretek I. A vendéglátóipari szakmunkásképzés számára.* Gundel Ferenczel (4. kiad., Bp., 1972); *Idegenforgalmi kínálatunk feltételeinek fejlesztése* (Idegenforgalom, 6., 1972, 11.); *Az ifjúsági turizmus jelenlegi helyzete és perspektívája Magyarországon* (Idegenforgalom, 12., 1972, 31.); *A főszezonon kívüli idegenforgalom fejlesztéséről* (Idegenforgalom, 6., 1973, 33.); *Az idegenforgalmi piac.* Kolacsek Andrással (Bp., 1974); *Az idegenforgalmi szolgáltatások értékesítésének időszzerű követelményei* (Idegenforgalom, 6., 1974, 41.); *Turizmus 1975* (Idegenforgalom, 5., 1975, 21.); *Gasztronómiai Lexikon.* Sándor Lászlóval, Szabó Ernővel, Szigeti Andorral. Szerk.: Csizmadia László (Bp., 1993).

Irod.: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum jubileumi évkönyve. Szerk. Török Róbert (Bp., 2017, 156. p.)

Fotó: MKVM Kereskedelmi és Vendéglátóipari Fotótár

Török Róbert

Bordán István; *Bordan* (1859. dec. 24. Pozsony – 1930. dec. 1. Bp.): állomásfőnök, amatőr régész, lepidopterológus. – 1879-től a Hunyad vm.-i Puj

(ma: Pui, Románia) állomásfőnöke. 25 év vasúti szolgálat után nyugdíjba vonult, majd Pozsonyban a folyamórségnél napidíjas könyvelő, 1908-ban a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. alkalmazottja lett Petroszényben. 1920-ban Várpalotán telepedett le. – Ifjú korától érdeklődött az élővilág és a régészet iránt. 1900-ban Ciprusra utazott gyűjteni, de útja kudarccal végződött. Petroszényben feldolgozta a szénmedence őslényfaunáját, s a Kárpát Egyesület titkáráként régészeti ásatásokat végzett (1901–1906). Laczkó Dezső munkatársaként közreműködött a balácapsztai római kori romok feltárásában. 1924-ben a várpalotai Szabó-féle homokbánya megnyitása-kor felhívta a figyelmet az előkerült ősmaradványokra. Élénk levelezésben állt Nopcsa Ferencsel. A K-i-Bakonyban elsőként végzett lepkészeti gyűjtéseket, számos faj bakonyi előfordulását mutatta ki. Megvetette a veszprémi *Laczkó Dezső Múz.* lepkegyűjt.-ének alapját. A gyűjt. megmaradt példányait napjainkban a MTM *Bakonyi Természettud.-i Múz.*-ában őrzik. Írásai a *Rovartani Lapok*-ban jelentek meg. Ő festette Abafi-Aigner Lajos *Magyarország lepkéi* c. könyvébe a Kárpát-medence jellegzetes fajait bemutató 51 táblát. – Inotán a nevét viselő Rovarász Szakkör működött.

F. m.: *Kenderessy Dénes és az Anophthalmus Budae* (Rovartani Lapok, 4, 1897, 2, 25–28. p.); *Az óvantag (Argas reflexus Latr.)* (Rovartani Lapok, 5, 1898, 7, 133–135. p.); *Hunyadmegyei új lepkék* (Rovartani Lapok, 5, 1898, 7, 140–141. p.); *Cyprusi utam*. I–III. (Rovartani Lapok, 15, 1908, 1–2, 8–13. p., 3–4., 50–56. p., 5–6., 106–113. p.); *A Várpalota területe határain belül gyűjtött nagylepkék névjegyzéke* (kézirat, 1930; MTM Bakonyi Természettud.-i Múz.-a, Könyvtár, jelzet: 369).

Irod.: Rézbányai László: *Lelőhelyadatok a zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum nagylepkegyűjtéményéből, 1969-ig* (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 14., 1979, Természettudomány, 193–197.

p.); Bubits István: *A várpalotai Szabó-féle homokbánya természetvédelmi terület tudománytörténeti áttekintése* (Folia Musei historico-naturalis bakonyiensis 4, 1985, 25–38. p.); Csiky István: *Várpalotai emlékeim* (Várpalota, 1990, 1–68. p.); VMÉL (2014): 151–152. p.

Fotó: Helytörténeti Gyűjt., Balatonalmádi–Balatonfüred–Zirc (http://www.helyismeret.hu/index.php?title=Bord%C3%A1n_Istv%C3%A1n).

Vig Károly

Boross Marietta, dr. (1920. aug. 21. Szántódpuszta – 2020. szept. 24. Bp.): etnográfus, muzeológus. – Apja, a Vas megyei nemesi családból

származó ~ Jenő okleveles mezőgazda, a Tihanyi apátság szántódpusztai uradalmanak, ill. tóközi gazdaságának intézője, édesanyja Strobenz Gizella

bajor cipszer származású volt. – Gyermekkorát Szántódpusztán töltötte, köztépisk.-it Bp.-en, a Sacré Coeur Sophianum leánygimn.-ában végezte, ahol tanára volt Csapody Vera, botanikai könyvek jeles illusztrátora. A Mosonmagyaróvári M. Kir. Gazdasági Akad. növénytermesztési szakán tanult (1939-től három évig), de diplomát nem szerzett. 1946-tól a PPTE-en folytatta tanulmányait; néprajzból és művészettörténetből szerzett diplomát (1950). Bölcsészdoktori oklevelét a Tálasi István professzornál megvédett, *Magyarországi kertkultúrák* c. dolgozata alapján kapta meg. – *A Néprajzi Múz.*-ban etnográfus-muzeológus (1950-től); a múz. könyvtárában dolgozott, majd a tárgyi gyűjt.-ek (Földművelés, Gyűjtögetés) felelős szakembere lett, s vezette a múz. nyilvántartását is. *A Néprajzi Múz.* 7343 fényképfelvételeit őrzik. 116 adattári tétellel és számos tárggyal gyarapította a múz.-i gyűjt.-t. Dolgozatai jelentek meg gyűjt.-ek feldolgozásáról, kertkultúrákról, népviseletekről. *A Népi Iparművészeti Tanács* és a zsűribiz. tagja (1956–1978), Decsen, Sióagárdon, Buzsákon és Zamárdiban tájházakat rendezett be. Az 1960-as évek második felétől az Orsz. Műemléki Felügyelettség által szervezett népi műemléki felméréshez kapcsolódva mintegy 50 község anyagát dolgozta fel. 1972-ben került az akkor önállóvá vált *Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múz.*-ba, ahol a Kisalföld (X.) tájegység tervezője, gyarapítója volt 1978. évi nyugdíjazásáig. – Jelentős szerepe

volt Szántódpuszta értékeinek megmentésében. 1978-ban indult kezdeményezését a Siótour idegenforgalmi vállalat karolta fel. Az uradalom számos épületét mentette meg az enyészettől azzal, hogy azoknak funkcióit keresett és talált. Az uradalmi gépszing épületében 1984. aug. 11-én nyitották meg a szántódpusztai akváriumot (mai nevén: *Balaton élővilága-Akvárium*, vagy *AQUARIUM*). A lábaspajtában kovácsműhelyt rendeztek be, melynek felszerelését ő kutatta fel és gyűjtötte be. A megye tud.-os, közművelődési intézményeinek bevonásával megalakította a Szántódpusztai Tud.-os Biz.-ot, amely elindította a *Szántódi füzetek* c. kiadványsorozatot (1980–1988). 1992-től az ELTE Germanisztikai Int.-ének munkatársa, a mo.-i német nemzetiségű csoportok néprajzának előadója, emellett intenzív terepkutatást, tárggyűjtést is végzett e körben. – Tud.-os gyűjtő és feldolgozó tevékenységének első évtizedeiben a Kárpát-medence kertkultúrájával foglalkozott, több publikációja szól Pest környéki települések, ill. Bp. külső kerületeinek kertkultúrájáról. Szétválasztotta a különböző eredetű kertészcsoportokat, az ún. parasztkertészeket, a német- és bolgárkertészeket. Foglalkozott a csányi, majd a bhari és nyíregyházi dinnyetermeléssel, a makói hagymatermeléssel, a Sopron környéki zöldségtermeléssel, a Fejér m.-i káposztatermeléssel. A hazai németiség néprajzi kutatásában kiemelkedő a hartai bútór és a Sopron környéki népi vallásosság terén végzett fontos tevékenysége, az általa kutatott *Mosonszentjánosi Kódexet* (*Der Sankt-Johanner Kodex*), Johann Anton Lang 1809-ben írt és illusztrált munkáját a parasztkódex műfaj legszebben díszített, legértékesebb példányaként tartják számon. – Europa Nostra-díj (1995, a Szántódpusztai Tud.-os Biz. tagjaként a majorsági együttesért), Pro Ethnographia Minoritatum-emlékérem (2002), Kisebbségért-díj (2008), M. Arany Érdemkereszt (2014).

F. m.: *A nagybudapesti és pestkörnyéki paradicsomkultúra gazdasági és néprajzi vizsgálata* (Néprajzi Értesítő, XXXVIII, 1956, 129–160. p.); *Fonás* (Népművészet sorozat, Bp., 1962); *Női népviseletek Rákospalotán* (Rákospalotai Múzeum évkönyve, 1964, 77–106. p.); *Rákospalota férfi népviseletei* (Rákospalotai Múzeum évkönyve, 1966, 53–72. p.); *Rákospalota mezőgazdaságának termeléstechikája és néprajza*. In: *Tanulmányok Rákospalota-Pestújhely történetéből*. Szerk. Czoma László (Bp., 1974, 234–261. p.); *A balatonendrédi csipke története* (Szántódi Füzetek III. h. n., 1981); *A hartai festett bútórok* (Bp., 1982); *Tótkomlós, Szlovák tájház* (Tájak, Korok, Múzeumok kiskönyvtára, Bp., 1983); *Zamárdi,*

Szántódpuszta (Tájak, Korok, Múzeumok kiskönyvtára, Bp., 1984); *Szántódpuszta építéstörténete*. Ágostházi Lászlóval (Szántódi füzetek, Bp., 1985); *Sulk. Beitrag zur Veränderung der Lebensweise und Kultur der deutschen Siedlergemeinde in der Schomodei/Somogy 1715–1995*. (Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen, Band 21, 2004, 12–66. p.); *Magyar népi kultúra. Népművészet, népszokások, néptánc*. Karácsony Zoltánnal, Tátrai Zsuzsannával (Bp., 2004).

Irod.: Elhunyt dr. B. M. néprajzkutató (Mo.-i Német Kulturális és Információs Központ, 2020. szept. 28.); Dankó Imre: A Szántódi Füzetek (Honismeret, XXVI, 1998, 1, 93. p.); Knézy Judit: Köszöntjük a nyolcvan-éves B. M.-t (Néprajzi hírek, XXXI, 2002, 1–4, 132. p.); Ament Kovács Bence: B. M. köszöntése (Néprajzi hírek, XLVI, 2017, 3. sz.); Tóth Gábor: Százéves B. M., Szántódpuszta megmentője (Vasárnap, 2020. aug. 21.); „Nem siránkozom az elmúltakon, hanem próbálok továbblépni”. Portréfilm B. M.-ről. Rendező: Tari János (Néprajzi Múz., 2007).

Fotó: „vargosz” felv., www.reformatus.hu

* MNéplex, téves születési év: 1922!

Györgyi Erzsébet

Borza Tibor, dr. (1924. jan. 27. Sátoraljaújhely – 2000. jún. 12. Bp.): múzeumig., főigh. – A sátoraljaújhelyi Kegyes Tanítórendi Kat. Gimn.

ban (1934–1938), majd a bp.-i Kereskedelmi Főisk.-n tanult. Részt vett a MAHÍR által szervezett tanf.-on, s reklámszervezői oklevelet szerzett (1960). – Az 1940-es évek közepén a rendőrségen dolgozott, az 1950-es évek elején a Mélyfúró Felszerelések

Gyárában, majd a Kereskedelmi Gépi Berendezések Gyárában dolgozott (1953–1955), onnan került a Belkereskedelmi Min.-ba (1955–1957), ahol később az Áruházi Kereskedelmi Igazgatóságon dolgozott (1957–1960). A Bp.-i Vendéglátóipari Tröszt, majd Váll. munkatársa (1960–1966). – Az 1966-ban alapított M. Vendéglátóipari Múz. első ig.-ja, utóbb az átalakult M. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múz. (MKVM) főigh.-e (1970-től). 1984. évi nyugdíjazásáig a múz. munkatársa volt. Részt vett a szakmúz. megalapításában, az új szaktud.-i terület (kereskedelem- és vendéglátástörténet) létrehozásában, vmint az állandó és az első időszak kiáll.-ok létrehozásában és

évkönyvek publikálásában. – Múz.-i, ill. szakmai tevékenységért megkapta a Honvédelmi Érdemérmét (1970), ill. a Munka Érdemrend ezüst fokozatát (1983).

F. m.: *A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum Évkönyve 1976*. Szerk. (Bp. 1976); *A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum Évkönyve 1982*. Szerk. (Bp., 1982); *A Magyar Vendéglátóipari Múzeum öt éve* (Múzeumi Közlemények, Bp., 1971, 122–129. p.); *A Magyar Vendéglátóipari Múzeum megalapítása* (A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum Évkönyve, Bp., 1982, 13–25. p.).

Irod.: *A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum 50. jubileumi évkönyve*. Szerk. Török Róbert (Bp., 2017, 155. p.).

Fotó: MKVM Kereskedelmi és Vendéglátóipari Fotótár

Török Róbert

Botka Ferenc (1929. márc. 18. Szabadka [Subotica, Jugoszlávia] – 2011. jan. 31. Bp.): tanár, irodalomtörténész, bibliográfus. – Felesége Kósik Zsuzsanna gépészmérnök, 1971-től Lakatos Éva (1931–2014) könyvtáros, bibliográfus. – Elemi és középisk.-it Bácsföldváron, Versecen és Óbecsén végezte. Családjával 1944-ben Szentendrére, majd Kiskunfélegyházára költözött, ott érettségizett (1947).

A bp.-i PPTE-n m.–szerb szakon tanult (1947–1949), az ELTE Lenin Int.-ben orosz szakos tanári oklevelet szerzett (1953). Aspiráns a moszkvai Lomonoszov Egy.-en (1964–1968). Az irodalomtud.-ok kandidátusa (Moszkva, 1968; honosítva: Bp., 1969), az MTA doktora (1992). – Az MTA Irodalomtud.-i Int. külső munkatársa, a ceglédi Kossuth Lajos Gimn. tanára (1952–1957), a Vendéglátóipari Technikum Zalka Máté Fiúkoll.-ának ig.-ja (1957–1970). A PIM Könyvtárának osztályvezetője (1970–1978), a PIM főig.-e (1978–1982), mb. főig.-ja (1982–1984), főig.-ja (1984–1993). – Kutatóként a két vh. közötti m. szoc. irodalommal, az 1919 után a Szovjetunióban élő m. írók tevékenységével, az 1921–1934 közötti emigráns m. irodalommal foglalkozott. S. a. r. Mácza János esztétikai munkáit (*A mai Európa művészete* [1978]; *Eszméiség – Avantgarde – Művészet I. – Irodalom és munkáosztály Nyugaton* [1980]; *Eszméiség – Avantgarde – Művészet II. –*

Alkotómódszer és művészi örökség [1982]); Könyvtárvezetőként az első kiadások és folyóiratok szerkesztésére, a címfelvételek hagyatékok szerinti elkülönítésére, a kiadványok képzőművészeti vonatkozásainak feltüntetésére helyeztet hangsúlyt, kezdeményezte az első tömöraktárak felállítását. Főig.-ként az alaputatásokra, a textológiára koncentrált, a múz. tud.-os kutatóhely jellegét erősítette (bibl.-k, szövegkiadások, fotótekák). Elindította 20. sz.-i íróink személyi bibl.-i programját, szorgalmazta az intézményközi, a nemzetközi és az élő irodalommal (benne az emigrációval) való kapcsolatfelvételt, műveik gyűjtését. Az egységes m. irodalomban gondolkodott, eszerint alakította a múz. gyűjteményezési, kiáll.-i profilját. A múz.-ban megteremtette a nyugodt, kiegyensúlyozott munka feltételeit. Megindította és szerk. a *Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzeteit* (1972–1982). Déry Tibor hagyatékának a múz.-ba kerülése (1980) után az életmű filológiai feltárását végezte. A PIM *Déry Archívumának* sorozatszerk.-je (1996-tól); a sorozatban kiadta és kommentálta Déry levelezését, elbeszéléseit, verseit, kiadatlan műveit stb. (*Lia – Korai elbeszélések 1915–1920* [1996]; *Kék üvegfigurák – Elbeszélések 1920–1929 – Versek 1916–1937* [1998]; *Knockout úr útijegyzetei – Elbeszélések 1930–1942* [1998]; „*Liebe Mamuskám!*” – *Déry Tibor levelezése édesanyjával* [1998]; *Különös árverés* [1999]; *Sorsfordító évek X-ben* [2002]; *Szép elmélet fonákja – Cikkek, művek, beszédek, interjúk 1945–1957* [2002]; *Barátságos pesszimizmussal – Cikkek, művek, beszédek, interjúk 1965–1977* [2003]; *A Halál takarítónője a színpadon – Cikkek, nyilatkozatok, jegyzetek 1921–1939* [2004]; stb.). Idősebb korában hobbiának, a művészettörténetnek és a ritka sajtókiadványok gyűjtésének szentelte ideje egy részét, Sajtómúz. felállításán gondolkodott. Kutatta bácskai eredetű családja történetét, amelyből két kötet jelent meg (*Emlék és emlékezés*, Bp., 1999). – Az MTA Irodalomtud.-i Biz. tagja (1987-től), a M. Irodalomtörténeti Társaság elnökségi tagja. – Szoc. Kultúráért (1973, 1979), Nívódíj (Művelődési Min., 1974), SZOT-díj (1983), Déry Tibor-jutalom (1993), Toldy Ferenc-díj (2002), Fáma-díj (PIM, 2004).

F. m.: *Kassai Munkás 1907–1937*. Tanulmány, antológia (Bp., 1969); *A magyar irodalom első kiadásai. I–II.* (bibl., PIM, Bp., 1973, 1974); *Jelszótól a világhépig. Tanulmányok és cikkek a magyar szocialista irodalom történetéből 1919–1945* (Bp., 1982); *Üzenetek Szibériából – Hadifogság és irodalom 1914–1921.* Vál., s. a. r. (Bp., 1985); Déry Tibor:

Börtönnapok hordaléka – Önéletrajzi jegyzetek, 1958. S. a. r. (Bp., 1989); *Déry Tibor és Berlin* (Irodalomtörténeti füzetek 134. Bp., 1994); *Kortársak Déry Tiborról*. Szerk. (Bp., 1994); *Megnyugodva és megbékélve – Tollvonások Déry Tibor arcképehez (A Magyar Irodalomtörténeti Társaság kiskönyvtára)*. Veszprém, 1994); *D. T. úr feleletei, avagy a befejezett mondat* (Bp., 1994); *A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei. Dokumentumok, írások, vallomások*. Szerk. (Bp., 2000); *Tere-feré – Kosztolányi Dezső írásai a Bácsmezei Naplóból 1923–1926*. S. a. r. (Bp.–Újvidék, 2004); *Déry Tibor levelezése 1901–1960*. I–VI. köt. (Bp., 2006–2010), Szerk.: *A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei, Dokumentumok, írások, vallomások* (Bp., 2000) Irod.: Irodalmi muzeológusok lexikon. Összeáll., szerk. Püski Anikó (PIM, Bp. 2020); B. F. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/botka-ferenc-8cc02>); UML; RÜL 3: 445. p.; <https://pim.hu/hu/hirek/botka-ferenc-emlekezete>.

Fotó: Petőfi Irodalmi Múzeum, Adattár Adf 122/2020

Csorba Csilla

Bottyán Olga; Láng Gáborné; Lángné Bottyán Olga; L. Bottyán Olga (1919. máj. 18. Kecskemét – 2008. ápr. 28. Bp.): antropológus, pedagógus. – Szülei Bottyán Árpád és Balog Olga. Testvére Bottyán Árpád (1918–1943) régész. – Pedagógusi diplomáját az Angolkisasszonyok Int.-ében (1941), második diplomáját – antropológia, néprajz, történelem és régészet tárgyakból – a PPTE-n szerezte meg (1942). *Szkitatori temetők ember-tani vizsgálata* c. egy.-i doktori értekezését Malán Mihálynál védte meg (1943). – 1941–1953 között ált. isk.-i tanárként dolgozott, közben folyamatosan képezte tovább magát; a kolozsvári egy.-en gyakornok (1942–1943), majd tud.-os kutatási ösztöndíjat kapott a székeliek antropológiai tanulmányozására (1943–1944). 1944-ben Bp.-en, a Honvédelmi Min.-ban, az orvosi-antropológiai csoportban a leventék antropológiai tanulmányozásával bízták meg. 1945-ben Sopronban volt ált. isk.-i tanár. A II. vh.-t követően, a kommunista rendszer politikai üldöztetései során, alkalmi munkákból (óradíjas nevelő) kellett megélnie (1953–1959). Első férjét, Kováts Tibort is ekkor végeztek ki. Az 1956-os forradalom utáni politikai enyhülés következtében 1959-től már főállá-

sú tanárként dolgozhatott. *A Természettud.-i Múzeum*. Embertani Tárban muzeológus (1965–1975). 1975-ben nyugdíjba vonult, de 1988-ig még tanított különböző ált. isk.-ákban. Oktató tevékenységét az ELTE 2006-ban Vasoklevéllel ismerte el. – Tud.-os írásai nagyobb részben a történeti (biológiai) embertani leletek tanulmányozásával kapcsolatosak, de foglalkozott módszertani és humánbiológia jellegű témákkal is. F. m.: *Szkitatori temetők embertani vizsgálata*. Doktori disszertáció (Universitas Francisco-Josephina [Kolozsvár] Acta Seminarium Mathematicarum et Naturalium 15., 1943, 1–43. p.).

Irod.: Farkas L. Gyula–Dezső Gyula: *A magyar antropológia története a kezdetektől napjainkig*. (Szeged, 1994, 73. p.). – Bibl.: Sz. Makra, Zs. Bernert: Dr. O. B. (1919–2008): biographical sketch and bibliography (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici 101., 2009, 181–186. p.)

Fotó: Heigl Timea felv.

Makra Szabolcs

Bozsó János (1922. dec. 27. Kecskemét – 1998. dec. 14. Kecskemét): festőművész, múzeumlapíró. – Gyermekkorában élete az alföldi paraszti

kultúrával forrott össze. Kecskeméten élt és alkotott. 1945 után, autodidaktaként kezdett festeni. Képein a klasszikus alföldi isk. hagyományait követte. Saját műtermét 1957-ben a kecskeméti Klapka-házban alakította ki, amely később gyűjt.-ének is otthont adott. Az 1950-es évek végétől alkotóművészként ébredt rá az elkallódásnak, külföldre hurcolásnak kitett m. műtárgyállomány megmentésének fontosságára. Magángyűjt.-ét a Kárpát-medence magyarlakta vidékeinek kerámiakultúrája, bútorművészete, pásztorművei alapozták meg. Gyűjtőköre kiegészült az európai iparművészet 16–19. sz.-i műtárgyaival (bútorok, ötvös-, kerámia- és üvegtárgyak, egyházművészeti emlékek). 1976-ban szülővárosának ajándékozta több ezer tárgyból álló gyűjt.-ét, azzal a feltétellel, hogy azt nem olvasszák be más gyűjt.-be. *A Bozsó Gyűjt.* 1979-től fogadja a látogatókat, ahol az alföldi expresszív vonulatába sorolható művei is láthatóak. A gyűjt. ~ eredeti, gyűjtői koncepcióját őrzi egy 18. sz.-i polgári lakóházban és az ahhoz

csatlakozó, 19–20. sz.-i szárnyakban, ahol a magángyűjt.-ekre jellemző tematikus enteriőröket alakított ki. Elhivatott gyűjtői életműve testamentumának tekinthető a Bozsó Gyűjt.-ben az állandó kiáll.-ok mellett magángyűjt.-ek, kortárs alkotók bemutatása. Gyűjt.-ének kialakításában mindvégig a megmentést és megőrzést tartotta a legfontosabb szempontnak. Több művésztelep, alkotótábor alapító tagja (Tiszakécskei Művésztelep, kalimajori Hartai Alkotótelep, Veránkai Művésztelep, karapancsai Gemenci Művésztelep). Festményeit számos m. (Baja, Nagykőrös, Bp., Kecskemét, Nyíregyháza, Szeged, Gyöngyös stb.) és külföldi kiáll.-on (Bécs, New York, Philadelphia, Toyama, Stuttgart stb.) mutatta be. – Kecskemét városa ~-díjat alapított (2011) az egyes művészeti ágakban végzett olyan kiemelkedő alkotó vagy szervező tevékenység elismerésére, amely hozzájárul a város művészeti értékeinek megőrzéséhez, gyarapításához és széles körű megismertetéséhez. – Pro Urbe díj (Kecskemét, 1978), Szoc. Kultúráért (1980), Munkácsy Mihály-díj (1987), Bács-Kiskun M. Közművelődési Díja (1996), Kecskemét Város Díszpolgára (1997), M. Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1998).

Irod.: Loránd Klára: Bozsó Gyűjtemény (Kecskemét, 2002; 2004); B. J. (Ecsetnyomok). Szerk. Loránd Klára (Kecskemét, 2002); RÜL 3: 467–468. p.

Fotó: B. J. 1997-ben, Borsos Mihály felv.

ifjú Bozsó János

Bősze Antal: → *Beősze Antal*

Brachnáné Kapcár Rozália: → *Kapcár Rozália*

Brestyánszky Ilona; *Pataky Dénesné*, dr.; *P. Brestyánszky* (1922. márc. 13. Orosháza – 2008. jan. 13. Bp.): művészettörténész, könyvtáros. – Férje dr. Pataky Dénes (1921–1975) művészettörténész. Elvált. – Elemi és középisk.-it Békéscsabán végezte. A bp.-i PPTE-n művészettörténet, régészet és irodalomtörténet szakokon végzett (1945), az ELTE BTK könyvtár szakán könyvtáros diplomát szerzett (1970). Benyújtott kandidátusi értekezése: *A pest-budai ötvösség* (1977). – Az Orsz. Társadalombiztosítási Int. (OTI) főelőadója (1942–1946), a Fővárosi Képtár, majd a *BTM* segédmuzeológusa (1948–1951), az *Iparművészeti Múz.* muzeológusa, műtárgyvédelmi szakértője (1951–1957), egyúttal a Pécsi Zsolnay Gyár miniszteri biztosa (1952–1953). A megalakult *MNG* szoborosztályának vezetője (1957-től), majd a Plakát és Alkalmazott Grafika

kai Gyűjt.-t megszervező tud.-os főmunkatárs (1970–1977). Közben a Kiadói Főigazgatóságon a Könyvművészeti Biz. titkára, a művészeti és az idegennyelű könyvkiadásért felelős munkatárs (1957–1966). A M. Iparművészeti Főisk.-n a kerámia és az ötvösség tanára (1952–1970), egyúttal a Főisk. Könyvművészeti és Grafikai Gyűjt.-ének megszervezője (*Modern M. Könyvműz.* néven, 1966–1970). Fontos szerepet játszott a m. könyvművészet fellendítésében, megszervezte a m. könyvek külföldi kiáll.-okon (Lipcse, Moszkva, London) való részvételét, s elindította a *Szép Magyar Könyv* kiáll.-okat, s szerk. azok katalógusait (1963–1969). Lékai László bíboros művészeti szaktanácsadója (1972–1986). A római Szt. Péter Bazilika M. Kápolnájának művészeti tervezője és kialakítója (1980). – Kutatási területe a modern m., ill. európai iparművészet és a m. képzőművészet, vmint az 1960-as évektől az egyházi, keresztény és zsidó műkincsek kutatása. Részt vett az egyházi műkincsek nyilvántartásba vételében, az orsz. egyházi műkincskataszter felállításában. Megszervezte és irányította az országos nemzetközi érdekl. bp.-i és vidéki iparművészeti magángyűjt. felmérését és nyilvántartását (1950–1953). – A M. Bibliofil Társaság titkára (1965–1973). – Szoc. Kultúráért (1955).

F. m.: *Magyarországi kerámiaműhelyek* (Kiállításvezető, Bp., 1953); *A Zsolnay kerámia* (Múzeumi füzetek, Bp., 1955; 3. kiad. Pécs, 1962); *Mednyánszky László naplója*. Szerk., bev. tanulmány (Bp., 1960); *Mednyánszky László* (Bp., 1963; német, angol, francia nyelven is); *Modern magyar kerámia* (Bp., 1963; német, angol és francia nyelven is); *Ismerjük meg a kerámiát. A kerámia és a porcelán története*. (Ismerjük meg... Bp., 1966; 2., átd. kiad., 1976); *Italienische Majolikakunst* (Bp., 1967); *Kovács Margit* (Bp., 1967; 4. kiad. 1982; németül, angolul, franciául, oroszul is, 1990); *Pest-budai ötvösség* (Bp., 1977); *Oratorium Magnae Hungarorum Romae* (Bp., 1980; angolul is); *Majolika – Porcelán*. In: *Régiségek könyve* (Bp., 1983); *Budapesti zsidó múzeum* (Bp., 1988; angolul és németül is); *Budapest zsinagógái* (Bp., 1999; új kiad.: 2006).

Irod.: RÜL 3: 542. p; UMÉL; KMML.

Bakó Zsuzsanna

Brósz Károly (1843. máj. 23. Eperjes, Sáros vm. – 1918. aug. 5. Marosvásárhely, Maros-Torda vm.): középisk.-i tanár, könyvtáros. – Felesége Grillet Mária tanítónő (1853 Genf – 1899 Miskolc). – Eperjesen érettségizett, uo. elvégezte az Ev. Teológiai Akad.-t. 1874-ben m.-történelem szakos

középisk.-i tanári oklevelet szerzett. – Bp.-en és az aszódi algimn.-ban tanított (1874–1876), 1876 őszén Miskolcra, a Polgári Isk.-ba került, később alapító tagja volt a Kereskedelmi Isk.-nak is (1886). Az önképzőkörben tanítványa volt Lengyel Menyhért író. Tanári munkája mellett isk.-i könyvtáros, 1900-tól az akkor alakuló *Borsod-Miskolczi Múz.* könyvtárnoka. A múz.-ban rendezte a könyvtárat, elkészítette a címlap-, betűrendes név- és szakcímtár-katalógust, feldolgozta a diósgyőri koronauradalmi levéltár anyagát és a Horváth Lajos-hagyaték okleveleit. Itt szerzett ismereteit hírlapokban és isk.-i értesítőkből rendszeresen közzétette. 1909 júl.-ában elvégezte a MNM VI. könyvtári szaktanf.-át. Részt vett Szendrei János *Miskolcz város története* c. monográfiájának munkálataiban. Egy cikkét (1880) a *Miskolc* c. újságban *Bátori* névvel közölte. Múz.-i tevékenységét befejezve Marosvásárhelyre költözött, s haláláig ott élt.

F. m.: *A munkások nemzetközi szövetségéről* (Miskolcz, 1879); *Kereskedelem története iskolai czélokra. Könyvomat* (Miskolcz, 1886); *A diósgyőri vár múltjából* (A Felső Kereskedelmi isk.-i tanárok miskolczi szünidei tanf. emlékkönyve, Miskolcz, 1904, 53–65. p.); *Miskolcz város tanügyének rövid ismertetése*. In: *Miskolcz város és környéke*. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Miskolczon tartott XXXV-ik vándorgyűlése emlékére kiadta Miskolcz thjf. város közönsége (Miskolcz, 1910, 33–37. p.)

Irod.: Szinnyei I: 1351. p.; Kerényi László: B. K. (A miskolci „Berzeviczy Gergely” Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépisk. centenáris jubileumi emlékkönyve. Miskolc, 1986. 105–107. p.); Hideg Ágnes: B. K. könyvtárnok (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLII, Miskolc, 2003, 653–658. p.).

Hideg Ágnes

Bruder Katalin: → *T. Bruder Katalin*

C

Coroi Artur (1948. dec. 5. Nagyenyed [Aiud, Románia] – 2010. szept. 28. Bp.): történész, tanár. – Szülei C. János és Varró Nagy Erzsébet, testvé-

rei Botond, Annamária és Erzsébet, fia Arthur Zsolt (1973), felesége (1993-tól) Gál Tünde Ida tanár. – A nagyenyedi Bethlen Koll.-ban érettségizett (1966), a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegy.-en egyetemes történelem szakot végzett, középkor-történelmi szakképesítéssel (1971); meghatározó tanára Imreh István volt. Torja nagyközségben (Kovácsna m.) történelmet, társadalmi ismereteket, földrajzot tanított (1971–1993). Közművelődési tevékenysége mellett a községi könyvtárosi teendőket is ellátta (1978–1991), író–olvasó találkozókat szervezett. Torja nagyközség polgármestere (1989. dec. vége – 1992. márc.). Helytörténelmi kutatásainak köszönhetően a *Székely Nemzeti Múz.* (SZNM) torjai és kézdikővári ásatásait készítette elő és irányította a múz. szakembereivel együtt (1982–1989); első-

sorban ezek eredménye szolgáltatta a kézdivásárhelyi múz. (ma: Incze László Céh múz.) akkori kiáll.-ának régészeti anyagát. 1990-tól az Erdélyi Múz.-Egyesület (EME) tagja, ennek ajánlásával 1992-ben ösztöndíjasként Gróf Péter és Kovalovszki Júlia ásatásain dolgozott (a visegrad-gizellamajori római erőd, ill. a visegrad-várkerti 10. sz.-i m. település feltárása). A torjai Apor Péter Művelődési Egyesület alapító elnöke (1990-tól), a bp.-i ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimn. Koll.-ának nevelőtanára (1993–2004), múzeumlátogatásokat szervezett, koll.-i szakköröket vezetett, kezelte a koll. könyvtárát, s időszakonként a gimn.-ban történelmet tanított. Pedagógiai munkája mellett az MNL OL (M. Orsz. Levéltár), az OSZK, a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár gyűjt.-iben kutatott, az 1990-es években Bp.-en előadásokat tartott. Erdélyben elsősorban az SZNM és az EME kiadványaiban tette közzé tanulmányait. Az 1980–1990-es években könyvismertetései és ismeretterjesztő írásai stb. jelentek meg a romániai m. sajtóban (*A Hét, Ifjúmunkás, Falvak Dolgozó*

Népe, Megyei Tükör, Előre, Romániai Magyar Szó). Szorgalmazására valósult meg SZNM–OSZK program keretében a *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865 – Székelyföld és térsége* forráskiadás (I–IV., 2012–2015); az első kötetnek még munkatársa lehetett. – MTA Pedagógus kutatói pályadíj (1999, 2004), debreceni Erdély-történelmi Alapítvány pályadíja (2000, 2004).

F. m.: *Altorja – A római katolikus egyházközség története* (Csikszereda, 2000); *Adalékok Altorja és Háromszék történetéhez* (Székely falvak 1., Erdély-történelmi Alapítvány, Debrecen, 2001); *Altorjai Márton Miklós deák feljegyzései, 1702–1734*. In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 1702–1734*. In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7/1. Konferencia (Sepsiszentgyörgy–Veszprém, 2007, 59–173. p.)*; *Kísérlet a székely falutörvények és rendtartások statisztikai módszerekkel való vizsgálatára* (Acta Siculica 2007, 373–404. p.); *A háromszéki kilenc falu közös erdejének törvénye, 1713* (Acta Siculica 2009, 311–362. p. és Acta Siculica 2010, 235–275. p.); *Adalékok Kézdivásárhely és vidéke kapcsolataihoz a 15–20. században* (Acta Siculica 2013, 483–511. p.); *Karatna – A református egyházközség története* (Csikszereda, 2014); *Feltorja – A református egyházközség története*. Szerk. és kieg. Csáki Árpád, Takács Péter (Bp., 2018). Irod.: C. A. (Ki kicsoda Aradtól Csikszeredáig I. (Csikszereda, 1996, 133–134. p.); Borcsa János: C. A. emlékezete – Felső-Háromszék krónikája (Háromszék, 2010. szept. 16.); Coroi Zsolt: C. A. (1948–2010) (Acta Siculica 2010, 731–733. p.); Borcsa János: C. A. hagyatéka (Székely Hírmondó, 2010. szept. 21.); Borcsa János: Aki küldetést teljesített (Székely Hírmondó, 2015. júl. 27.). Fotó: a család tulajdona, közölve: Acta Siculica 2010.

Coroi Zsolt, Boér Hunor

Czanyuga József (1816. febr. 28. Pest – 1894. máj. 15. Bp.): múz.-i irattárnok, igazgatósági titkár, író. – Középisik.-i tanulmányait a pesti piaristáknál, vmint Gyöngyösön és Kecskeméten végezte. Papnak készült Egerben, majd Kalocsán, de a papi rendből kilépve végül az orvosi egy.-et végezte el Pesten. – Mégsem praktizált orvosként, hanem 1842-ben tanító lett a Hampel-féle kereskedelmi isk.-ban. 1849. nov. 30-ától dolgozott a *Magyar Nemzeti Múz.*-ban, mint múz.-i irattárnok, majd igazgatósági titkár. E tisztségében ő felelt az intézmény teljes postaforgalmáért, a múz.-i ügyiratok kiállításáért és őrzéséért, az igazgatósági iroda

vezetéséért, s a múz.-i házi pénztár felügyelete is hozzá tartozott. Elkészítette az igazgatósági ülések jegyzőkönyveit és a múz. statisztikáit is. Felügyelte a házirend betartását. Ezt a sokrétű munkát Kubinyi Ágoston és Pulszky Ferenc igazgatósága alatt, több mint 40 évig láthatta el. Végül 1892 jún.-ában, saját kérelmére nyugdíjazták. Ez alkalomból az uralkodótól megkapta a Ferenc József-rend lovagkeresztjét. – Az 1840-es évek második felében íróként is jelentkezett. *Gazdag nő* c. háromfelvonásos vígjátékát a Nemzeti Színházban is előadták. Számos korabeli m. és német nyelvű lapban publikált, pl. a *Hölgyfutárban* novellái jelentek meg. Az 1850-es években jegyzett librettista lett, számos Doppler- és Erkel-opera szöveggönyvért írt, melyeket a Nemzeti Színházban mutattak be (a legismertebb ezek közül Erkel Ferenc *Sarolta* c. operája). Szerk. a *Pesti Szegény Gyermekkórház évkönyveit* (1854–1859), a *Pester Telegrafot* (1867). Az 1870-es években múz.-i állása mellett műfordítással foglalkozott, pl. Andersen és Franz Hoffmann meséit fordította németből. A német nyelv művelése kapcsán egy m.–német társalgási kézikönyvet is megjelentetett, amely három kiadást is megélt (1867, 1880, 1895). Jelentős társadalmi életet élt, számtalan szakmai és közhasznú szervezet, társaság titkára és pénztárnoka volt évtizedeken keresztül.

F. m.: *Erzsébet*. Opera 3 felvonásban (Buda, 1857; zeneszerzői: Doppler Ferenc és Károly, Erkel Ferenc); *Sarolta*. Vígopera 3 felvonásban (Zeneszerző: Erkel Ferenc); *A közmondás nyelvtani alkalmazásában a latin nyelv oktatásában*. Szerk. Wiegand Károly után (Pest, 1864); *Magyar és német beszélgetések zsebkönyve* (Pest, 1867; 2. kiad. 1880, 3. kiad. 1895); *Andersen újabb meséi képei*. Ford. (Bp., 1874).

Irod.: Irod.: Debreczeni-Droppán Béla: Száz éves a Magyar Nemzeti Múzeum Gazdasági Hivatala (<https://nmh.hu/hu/cikk/szaz-eves-magyar-nemzeti-muzeum-gazdasagi-hivatala>); Szinyei II.: 470–471. p.; MÉL I. 328–329. p.; Magyar Színművészeti Lexikon 309. p.

Debreczeni-Droppán Béla

Czekelius Dániel; Daniel *Czekelius* (1857 Temesvár – 1938. aug. 20. Nagyszeben): orvos, lepidopterológus. – Apja, id. Daniel ~ (1806–1871) 1868-tól Erdély főmérnöke, földtani és őslénytani szakíró. – Gyógyszerészeti tanulmányait Grazban kezdte, majd az orvosi egy.-et Bécsben fejezte be (1884). – Nagyszebenben városi tisztiorvosként szolgált 1914. évi nyugdíjazásáig, 1911-ig a kórházat vezette. A szász Erdélyi Természettud.-i Egyesület orvosi

tagozatának alapító tagja, 1887-től választmányi tagja, 1929-től alelnöke, 14 évig a társaság folyóiratának szerk.-je. – A 20. sz. első felében Erdély legjelentősebb lepkésze volt; 18 cikket közölt Erdély lepkefaunájáról. Főleg Borszék, Brassó és Nagyszeben környékén,

ill. az Erdélyi-érchegységben és Biharban gyűjtött. Behatóan foglalkozott a nagy apollólepké (*Parnassius apollo*) kárpáti alakjaival. 1898-ban jelent meg Erdély lepkéinek kritikai katalógusa 1141 faj, 1918-ban második összefoglaló jegyzéke 2026 faj adatával. Több mint 14.000 példányt számláló gyűjt.-ét a nagyszebeni *Brukenthal Múz.*-ban őrzik. Mo.-ról élénk figyelemmel kísérték entomológiai és botanikai munkásságát. Több cikke megjelent a *Rovartani Lapokban*.

F. m.: *Verzeichnis der bisher in der Umgebung von Hermannstadt gefangenen Macrolepidopteren. Ein Beitrag zur Lepidopterenfauna Siebenbürgens* (Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt 42, 1892, 37–53. p.); *Kritisches Verzeichnis der Schmetterlinge Siebenbürgens* (uo., 47, 1898, 1–78. p.); *Über das Vorkommen und die Verbreitung von Parnassius Apollo in Siebenbürgen* (Xe Congres International de Zoologie. Tenu à Budapest du 4 au 10 septembre 1927. Szerk. Csiki Ernő. Bp., 1929; Deuxième partie, 1461–1463. p.).

Irod.: Weindel Viktor: Dr. D. Cz., der Arzt und Naturforscher (Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt 85–86, 1937. 2, 1–11. p.); Weindel Viktor: Worte am Grabe von Stadtphysikus a. D. Dr. D. Cz. (uo., 87–88. p.; 1939. 2, 2–5. p.); Szent-Iványi József: Dr. Cz. D. (Folia entomologica hungarica, 4, 1938, 1–2, 55–58. p.); Moise Christina: Lepidoptera (Insecta: Lepidoptera) in the collection of Daniel Czekelius from Natural History Museum of Sibiu, collected from „Dumbrava sibiului” forest, Romania (Analele Universităţii din Oradea, Fascicula Biologie 18, 2011, 2, 104–110. p.); Székely Levente: Rovarászok és történetek a Kárpátokon innen és túl (Orbiculosa Kiadó, 2020, 33–34. p.). – Bibl.: Vig Károly: Impériumváltás előtt és után. Erdélyi rovarászportrék (Savaria – a Vas Megyei Múzeumok Értesítője 42, 2020, 23–86. p.).

Fotó: Analele Universităţii din Oradea, Fascicula Biologie 18, 2011, 2, 104. p.

Vig Károly

Csanády György, dr. (1930 Szigetvár – 1996. okt. 1. Bátaszék): orvos, helytörténeti gyűjtő. – Gyermekkorát Mozsgón töltötte, ahol apja körorvos volt. A Képzőművészeti Főisk.-n biológia–rajztanári oklevelet szerzett (1950). Egy évig az Isk.-i Szemléltető Eszközök Int.-ében a biológiai részleg osztályvezetője, majd a bp.-i orvostud.-i egy.-en orvosnak tanult (1956–1962). 1962-től Mórágynon, 1970-től Bátaszéken háziorvosként praktizált. – Az 1960-as évek második felétől gyűjtötte lakóhelye környékének (Mórágypusztán és Bátaszék mellett Alsónyék, Bába, Decs, Dunaszekcső, Mócsény, Várdomb) régészeti és néprajzi emlékeit (cserépedények, kismesterségek). A mórágypusztai kőbánya neolitikus lelőhely felszíni anyagából *A mórágypusztai őskori ember élete* címmel időszaki kiáll.-t nyitott (1969). Bátaszéki otthonában berendezett, több tizedes darabos magángyűjt.-ét (régészeti anyagát tekintve az országban az egyik legnagyobbat) látogathatóvá tette. – A *Cikádor* c. bátaszéki lap 1991–1992-es évfolyamában tízrészes cikksorozatban számolt be a város határának különböző régészeti korszakokhoz köthető leleteiről, amit Bátaszék 1995-ben megjelent monográfiájában is rendszerezett. Anyagát számos régész és néprajzos hasznosította, a gyűjt.-ből Ecsedy István dunaszekcsői őskori leleteket (Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 29, 1984 [1985]), Kulcsár Gabriella kora bronzkori belső díszes tállakat (Savaria, 24/3, 1997), Zalai Gaál István neolitikus agyagmécsest (Archaeologiai Értesítő, 120, 1993), Bondár Mária rézkori korsót (Communicationes Archaeologicae Hungariae, 1998), Gaál Attila és Lőrincz Barnabás római mérőföldkövet (A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve, XX, 1998), Nagy Janka Teodóra mórágypusztai kerámiákat (Ethnographia, 106, 1995; Tisicum, 10, 1997) stb. közölte. – Bátaszék díszpolgára (1997).

F. m.: *Bátaszék története a honfoglalásig*. In: *Bátaszék monográfiája*. 1. *Bátaszék története a kezdetektől 1539-ig*. Szerk. Dobos Gyula (h. n., 1997, 37–75. p.).

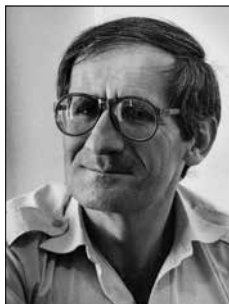
Irod.: Tamási János: Hét végi beszélgetés dr. Cs. Gy. helytörténeti kutatóval (Tolna Megyei Népújság, 1982. máj. 15., 6. p.); Gergye Imre: Doktorok (II.) (Cikádor VI, 1996, 3. sz. 4. p.); https://www.bataszek.hu/csanadygyujtemeny_6582;

kiadvanyaink/bataszek_tort/index.html.

Fotó: Tolnai Népújság archívuma

K. Németh András

Csaplár Ferenc (1940. nov. 27. Baja – 2007. máj. 9. Bp.): irodalomtörténész, muzeológus. – A szegedi JATE BTK m.–német szakán tanult (1959–1964),

bölcsészdoktor (1964), az irodalomtud. kandidátusa (1992). – A szegedi Róza Ferenc Gimn. tanára (1964–1970), aspiráns (1970–1973), a PIM tud.-os főmunkatársa, tud.-os titkára (1974–1976), főosztályvezető (1976-tól haláláig), a PIM–*Kassák Múz.* ig.-ja (1976-tól). –

Több évtizedes tud.-os, filológusi, muzeológusi, kiállításrendezői munkája alapozta meg a Kassák Múz. hazai és nemzetközi tekintélyét, nevéhez fűződik Kassák Lajos irodalmi és képzőművészeti munkásságának feldolgozása, közzététele, a múz. gyűjt.-ének gyarapítása, a klasszikus avantgárd hazai képviselőinek bemutatása. Legendás munkabírása, értékközpontúsága, egyszemélyes vezetői attitűdje, aszkétikus életmódja, zeneismerete csodálatot és kritikát is kiváltott kortársaiból. Kutatta szülővárosa irodalmi hagyományát, kapcsolatot ápolt Radnóti Miklós barátaival, a költőről több kiáll.-t rendezett. A Kassák-életmű képviselője mellett feladatának tekintette kortárs művészek és magángyűjt.-ek bemutatását is. Közé a száz kiáll. megrendezése fűződik a nevéhez. – Móra Ferenc-emlékérem (1996), Szépirodalmi Könyvkiadó Nívódíja (1987, 1988), Művelődés Szolgálatáért díj (2000), Széchényi Ferenc-díj (2006).

F. kiáll.: *Barta Lajos* (PIM, 1974); *Radnóti Miklós* (PIM, 1984); *Kassák-életműkiáll.* (MNG, társrendező, 1987); *Kassák irodalma és képzőművészete* (Berlin, 1987; Weimar, 1987; Moszkva, Varsó, Prága, 1988; Düsseldorf, 1989); *Kassák festményei, grafikái, reklámtervei* (Tokió, 1991; Berlin, 1991); *Kassák irodalmi és képzőművészeti munkássága* (Pozsony, 1992); *Kassák irodalmi és képzőművészeti munkássága a 20-as években* (Lisszabon, 1996); *Kassák festményei, grafikái, reklámtervei* (Bukarest, 1999). – Kiáll.-ok a Kassák-Múz.-ban, válogatás: *Kassák Lajos irodalmi és képzőművészeti munkássága* (állandó kiáll., 1976); *Avantgárd folyóiratok 1920–1930* (1978); *A futurizmus* (1981); *Hommage à Kassák* (állandó kiáll., 1981); *Kollázs a magyar művészetben 1920–1965* (1982); *Mattis Deutsch János-emlékkiáll.* (1983); *Nemes*

Lampérth József-emlékkiáll. (1984); *Kassák festményei, grafikái hazai magángyűjteményekben* (1989); *Kassák és Párizs* (1990); *75 éve indult a Ma, 15 éves a Kassák Múz.* (1991); *Nemzetközi mail-art kiáll.* (1992); *Vattay Elemér fotói és képzőművészeti gyűjteménye* (1993); *XX. századi magyar művészet Dévényi Iván gyűjteményéből* (1993); *Kassák kollázsai 1955–1966* (1994); *Vajda Júlia-emlékkiáll.* (1995); *Ország Lili kollázsai* (1995); *A Mentor könyvesbolt és galéria* (1996); *Molnár Farkas festményei, grafikái, épületei.* Társrendező: Bajkay Éva, Bakos Katalin (1997); *A cirkusz világa a magyar művészetben 1900–1994* (1997); *A cirkusz világa a magyar művészetben II. 1901–1998* (1998); *Hamza D. Ákos festményei, grafikái, szobrai* (1998); *Kassák könyv- és reklámművészete* (1999); *20. századi művészet kortárs magyar írók gyűjteményéből* (2001); *20. századi magyar alternatív műhelyiskolák* (2002); *Kassák Óbudán 1954–1967* (2003); *Haár Ferenc fotói 1930–1990* (2004); *Lossonczy Tamás 100 éves* (2004); *Gadányi Jenő-emlékkiáll.* (2004); *Perlrott Csaba Vilmos: Olajfestmények, grafikák 1907–1945* (2005); *Szentendrei művészek alkotásai S. Nagy János gyűjteményéből* (2006); *Barbár allegorok, éjszaka-zenék – Bartók Béla, Kassák Lajos* (2006).

F. m.: *A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma* (Irodalomtörténeti füzetek 52. Bp., 1967); *Barta Lajos* (Kortársaink. Bp., 1973); *Kassák körei* (Bp., 1987); *Magam törvénye szerint – Tanulmány és dokumentumok Kassák Lajos születésének 100. évfordulójára* Szerk. (Bp., 1987); *Lajos Kassák 1887–1967* (Berlin, 1987); *Kassák Lajos: Szénaboglya. S. a. r.* (Bp., 1988); *Kassák Lajos / Érsekújvár.* Szerk. (Kassák Múz., Bp., 1992); *Fotográfikák Kassákról 1915–1967.* Összeáll. (Kassák Múz., Bp., 1992); *Kassák az európai avantgárd mozgalmakban 1916–1928.* Szerk. (Kassák Múz., Bp., 1994); *Kassák Lajos: Válogatott versek.* Szerk. (Bp., 1995); *A Mentor könyvesbolt 1922–1930* (Kassák Múz., Bp., 1996); *Molnár Farkas.* Szerk. (Kassák Múz., Bp., 1997); *Kassák Lajos: Játék. Elbeszélések.* Szerk. (Bp., 1997); *Kassák Lajos: Reklám és modern tipográfia* (Kassák Múz., Bp., 1999); *Kassák születésnapjai, 1917–1967* (Kassák Múz., Bp., 2005); *Bartók Béla – Kassák Lajos* (Kassák Múz., Bp., 2006). Irod.: Cs. F.: *A Kassák Múzeum kiállításai, 1967–2006.* Bibl. (Kassák Múzeum és Archivum, Bp., 2006); Kelevéz Ágnes: *In memoriam Cs. F. (Élet és Irodalom, LI. évf., 20. szám, 2007. máj. 18.); Irodalmi muzeológusok lexikona.* Összeáll., szerk. Püski Anikó (PIM, Bp. 2020); RÚL 4: 330. p.

Fotó: Cs. F. az 1990-es évek végén, Kassák Múz. KM-F 2021.1.1.

E. Csorba Csilla

Császár Edit: → *Mályuszné Császár Edit*

Csató János, jankafalvi (1833. ápr. 6. Alvinc, Alsó-Fehér vm. – 1913. nov. 13. Nagyenyed, Alsó-Fehér vm.): vármegyei tisztviselő, botanikus,

ornitológus. – Nagy-szebenben járt gimn.-ba, de az isk. befejezése előtt bekapcsolódott a m. szabadságharc erdélyi eseményeibe, számos csatában vett részt (1848–1849). Apja haláláig (1851) Vajdahunyadon élt, majd konci birtokán gazdálkodott,

ahol madár- és növénytani kutatásokkal foglalkozott. 1861-től 8 hónapig a kisenyedi járás főszolgabírója, 1873-tól Alsó-Fehér vm. főjegyzője, majd alispánja (1874–1902) volt. Elsősorban Alsó-Fehér, Szeben, Hunyad vm.-ben, vmint a Fogarasi-havasokban kutatta a virágos növényeket és madarakat, de más állat- és növénycsoportokkal is foglalkozott és ásványokat is gyűjtött. Kiterjedt cserekapcsolatai is voltak. Gyűjt.-ét, benne többek között 60 ezer darabos herbáriumát és a kb. 2800 példányt tartalmazó madárgyűjt.-t a MNM természettud.-os osztályainak ajánlotta fel (1895). Bár a gyűjt.-ek csak halála után kerültek volna a múz.-ba, herbáriumát már 1912-ben megkapta az intézmény. – Több mint 50 közleményéből 40-nél több foglalkozik madártani témákkal. Eredményeit a M. Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűléseinek kiadványaiban és az alábbi folyóiratokban publikálta: *Alsófehérmegyei Történelmi Régészeti és Természettudományi Társulat Évkönyve, Aquila, Erdélyi Múzeum-Egylet évkönyvei, Magyar Növénytani Lapok, Mittheilungen des Ornithologischen Vereins in Wien, Kolozsvári Közlöny, Ornithologisches Jahrbuch, Österreichische botanische Zeitschrift, Természettudományi Füzetek, Zeitschrift für die Gesammte Ornithologie.* – Alapítója volt az Erdélyi Kárpát-Egyesület alsófehérm.-i osztályának, elnöke az Alsófehérm.-i Történelmi Régészeti és Természettud.-i Egyesületnek, és főgondnoka a nagyenyedi Bethlen-koll.-nak. – Kir. tanácsos (1885), a 3. osztályú vaskoronarend kitüntetettje (1899).

F. m.: *A Retyezát helyviszonyi és természetrajzi tekintetben* (Erdélyi Múzeum-Egylet évkönyvei, 4, 1868, 72–89. p.); *A Sztrigy mentének és mellékvölgyeinek természetrajzi leírása* (Erdélyi Múzeum-Egylet évkönyvei, 6, 1873, 104–139. p.); *Alsófehér vármegye növény- és állatvilága.* In: *Alsófehér vármegye monográfiája.* I.1. (Nagyenyed, 1896).

Irod.: Jávorka Sándor: Emlékezés Cs. J.-ről (Botanikai Közlemények, 13, 1914, 83–87. p.); Cs. J. (Aquila, 20, 1914, 549–550. p.); Moesz Gusztáv: Cs. J. herbáriuma a Magy. Nemz. Múzeumban (Botanikai Közlemények, 11, 1912, 135–137. p.); Szinnyei II. 208–209. p.; Pallas 4. 633–634. p.; Gulyás 4. 690–691. p.; MÉL I. 304. p.
Fotó: MTM Fotógyűjteménye

* Magyarországi ornitológusok életrajzi lexikona (2018): 3. osztályú vaskoronarend kitüntetés tévesen 1890.

Pifkó Dániel

Cserményi Vajk Guidó (1948 Kecskemét – 2003. jan. 19. Székesfehérvár): régész. – A kecskeméti Kattana József Gimn.-ban érettségizett. Tanulmányait a debreceni Kossuth Lajos Tudományegy.-en történelem, földrajz és néprajz szakon folytatta. Az ELTE-n régészet, néprajz és történelem szakon szerzett diplomát. – A MNM Római Gyűjt.-ében segédmuzeológusként (1974–1976), a szombathelyi Savaria Múz.-ban tud.-os titkárként dolgozott (1977–1986), 1986-tól hét évig a Fejér M.-i Múz.-ok Igazgató-ságának tud.-os titkára, 1993-tól haláláig igh.-e volt. Szakterülete Pannónia régészete, ezen belül a római kori művészet és a kisbronzszobrászat foglalkoztatta. A pannóniai kisbronzszobrászatról készülő munkáját már nem tudta befejezni. Terepbejárásokkal és ásatásokkal a Ny-dunántúli római útvonal kutatás tevékeny résztvevője volt (1980–1983). Dolgozott a velemszentvidi és a m.–francia ásatásokon (Mont Beuvray – Bibracte). Kiáll.-okat szervezett és rendezett, kiállítási katalógusokat írt és szerkesztett (*Római kori művészet Pannóniában*. Miskolc–Székesfehérvár, 1980; *Római bronzművészet Pannóniában*. Székesfehérvár, 1982; *Ékszerek régen és ma*. Kőszeg, 1985; *125 év, 125 tárgy*. Válogatás a Fejér M.-i Múz.-ok gyűjt.-eiből. Székesfehérvár, 1999; stb.). TV-film forgatókönyvet írt a pannóniai kisbronzplasztikáról. – Székesfehérvár Önkormányzata Érdy János-emlékéremmel tüntette ki (posztumusz, 2003).

F. m.: *Eine römische Straßenstation und die Straßenstrecke zwischen Salla und Arrabona*. Tóth Endrével. (Savaria, 13–14., 1979–1980, 171–203.); *Der Abschnitt der Bernsteinstrasse in Ungarn*. Tóth Endrével (Savaria 16., 1982. 238–290); *Római bronzművészet Pannóniában* (Székesfehérvár, 1982).

Irod.: Kovács Péter: Cs. V. halálára (Magyar Múzeumok, 9, 2003, 57. p.); Fülöp Gyula: Cs. V. halálára (Alba Regia, 33, 2004, 228. p.).

Fotó: a szerző archívumából

Tóth Endre

Cserni Béla, Adalbert Cserni, Cserni Albert (1842. aug. 12. Nagyszeben, Szeben vm.– 1916. ápr. 16. Gyulafehérvár, Alsó-Fehér vm.): tanár, botanikus, zoológus, régész. Elemi isk.-it a nagyszebeni Theresianumban (Teréz-árvaház), a gimn. első három osztályát a nagyszebeni áll. gimn.-ban végezte. A Theresianumban működő r. k. tanítóképző tanf.-át elvégezve tanítói oklevelet szerzett (1859–1861). A gyulafehérvári elemi főtanodában kapott tanítói állást (1861–1871). A gyulafehérvári r. k. főgimn.-ban érettségizett (1870), ahol ideglenes (1871), majd r. tanárnak nevezték ki (1877). A Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegy.-en mennyiség- és természet-tanári képesítést (1875), majd bölcsészdoktori oklevelet szerzett (1882). – A gyulafehérvári r. k. gimn.-ban tanított nyugdíjazásáig (1871–1903). Barátságba került Haynald Lajos erdélyi püspökkel, akinek szerepe volt abban, hogy természettud.-okkal, elsősorban botanikával kezdett foglalkozni (1865-től). Gyulafehérváron elsősorban a város és környéke földtani viszonyait, állat- és növényvilágát kutatta. Összeállította a terület edényes flóra- és faunalistáját. Adatokat küldött a M. Kir. Állami Rovartani Állomásnak. Részt vett a Gyulafehérváron működő Alsófehérm.-i Történelmi, Régészeti és Természettud.-i Egyesület alapításában (1886). Az egyesület megalakulása után a múz. vezetőjének választották (múzeumi őr), ezt a tisztséget élete végéig töltötte be (1887–1916). Érdeklődése ekkor a régészet felé fordult, 1888-tól haláláig több mint 50 különböző gyulafehérvári helyszínen végzett ásatásokat, módszeresen felkutatta az ókori Apulum város maradványait. Alsóvárosi ásatásai során feltárt egy római kori kormányzói palotát (1888–1908), amelynek ásatási területét már az első szezon végén megnyitotta a nagyközönség előtt. Európai régészekkel kiépített kapcsolatai révén Gyulafehérvár ókori emlékei a nemzetközi szakirodalom részévé váltak. Az ásatások anya-

gának is köszönhető, hogy a gyulafehérvári múz. három évtized alatt Erdély legdinamikusabban fejlődő múz.-a lett. ~ vezetése mellett a múz. előbb az alsóvárosi bölcsőde épületében nyílt meg (1888), majd a Mátyás téri óvoda épületének öt termébe költözött át (1900). Jelentős fejlődést jelentett, hogy a Batthyaneum régészeti anyaga is a múz.-ba került letétbe (1903). A Múz.-ok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége felkérésére ~ mint régészeti szakmegbízott rendezte a zombori, a nyíregyházi, az aranyosmaróti és a nagyváradi múz.-okat. – 1879–1890 között elsősorban természettud.-os publikációi jelentek meg, Gyulafehérvár környékének flórakutatásáról négy cikket készített (1879–1897), s ebben az időszakban jelentette meg a terület faunalistáját is. Régészettud.-i közleményei az *Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Társulat Évkönyveiben* jelentek meg *Apulumi maradványok* címen (1890–1908). Több római felirat és téglabélyeg ismertetését közölte a *Corpus Inscriptionum Latinarum*ban. Tud.-os cikkei jelentek még meg a következő folyóiratokban: *Gyulafehérvári Római Katolikus Gimnasium Értesítője*, *Archeológiai Értesítő*, *Muzeumi és Könyvtári Értesítő*, *Századok*, *Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*. Több mint 800 cikket, tárcacikket, ill. novellát jelentetett meg erdélyi, elsősorban nagyszebeni és gyulafehérvári lapokban (*Hermännstädter Zeitung*, *Schässburger, Kronstädter, Karlsburger Zeitung*, *Arader Zeitung*). Szerk. a *Karlsburger Zeitung* (1879) és a *Közművelődés* (1878-tól) c. lapokat. – Számos erdélyi egyesületnek és Gyulafehérvár város képviselőtestületének is tagja volt. F. m.: *A parthenogenesis és metagenesis a növényországban* (Bp., 1887); *Gyulafehérvár környékének flórája* (Gyulafehérvári Római Katolikus Gimnasium Értesítője, Gyulafehérvár, 1888); *Gyulafehérvár környékének faunája* (Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Társulat Évkönyve 1. 1888, 71–104. p.); *Alsófehérvár vármegye története a római korban* (Nagyenyed, 1901); *Római ásatások Gyulafehérvár területén* (Az Erdélyi Múzeum Egyesület Gyulafehérvárt 1912 október 12–14 napján tartott hetedik vándorgyűlésének emlékkönyve. Kolozsvár, 1913, 139–157. p.). Irod.: Kárpiss János: Dr. Cs. B. (1842–1916) (Az Erdélyi Római Katolikus Státusz gyulafehérvári Főgimnáziumának Értesítője 1915–1916 tanévről. Gyulafehérvár, 1916); Borza, Alexandru: Amintiri despre arheologul Adalbert Cs. și săpăturile de la Apulum (Cluj, 1936); Szabó Csaba: B. Cs. and the beginnings of urban archaeology in Alba Iulia (Cluj-Napoca, 2016); Szabó Csaba:

Cs. B. és az erdélyi városi régészet kezdetei (Dolgozatok az Erdélyi Múzeum érem- és régiségtárából. Új sorozat 10–11., 2016, 119–131. p.); Szabó Csaba, Rusu-Bolindeț, V., Rustoiu, G.T., Gligor, M. (szerk.): Adalbert Cs. and his contemporaries. The pioneers of archaeology in Alba Iulia and beyond (Cluj-Napoca, 2017); Szinyei II. 323–324. p.; Gulyás IV. 891–892. p.

Fotó: Kárpiss János: Dr. Cs. B. (1842–1916). (Az Erdélyi Római Katolikus Státusz gyulafehérvári Főgimnáziumának Értesítője 1915–1916 tanévről. Gyulafehérvár, 1916)

Pifkó Dániel

Csiby Andor (1888. febr. 4. Gyergyóditró, Csík vm. – 1960. okt. 29. Csíkszereda [ma Miercurea Ciuc, Románia]): jogász, közhíró, szerkesztő, helytörténész. – A középisk.-t Erzsébetvároson (1905), jogi tanulmányait Kolozsváron végezte (1910). – Ügyvédként, 1914-től városi tanácsosként dolgozott Gyergyószentmiklóson. 1919-ben nem tette le a román állam iránti hűségesküt, ezért nem maradhatott a közigazgatásban. Ügyvédi irodát nyitott, és közéleti, főleg irodalomszervezési feladatokat vállalt, Gyergyó történelmét kutatta. A *Csíki Lapok*, a *Gyergyó*, a *Keleti Újság*, a *Szekély Szó* munkatársaként, ill. a *Gyergyói Lapok* szerkesztőjeként működött (1934–1936). Honismereti és helytörténeti könyvek szerzője, az Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) 1939. évi gyergyószentmiklósi vándorgyűlésének tevékeny szervezője. Az 1952-ben alapított *Gyergyói Múz.* első vezetője 1954-ig. 1989 után szülőfalujában, Ditróban isk.-t neveztek el róla.

F. m.: *Gyilkostó – Lacul Roșu klimatikus gyógyhely monográfiája és kalauza* (Brassó, 1937); *Borszék – Borscegyógyfürdő és klimatikus gyógyhely monográfiája* (Brassó, 1937); *Valea Strâmbă-i – Gyergyótekerőpataki „Sugó” cseppkőbarlang leírása* (Gyergyószentmiklós, 1938); *A szekély közbirtokossági vagyonok eredete, történelmi és jogi fejlődési az ősfoglalástól napjainkig, különös tekintettel Ditró és Szárhegy borszéki közbirtokosságának borszéki közös vagyonára* (Gyergyószentmiklós, 1939). Irod.: RMIL I. (1981); MÉL I. (1967); RÚL 4.: 579. p.

Csergő Tibor András

Csiby Mihály (1922. ápr. 9. egyes források szerint Ditró, [Ditrău, Románia], valójában Bp. – 2016. febr. 10. Bp.): grafikusművész. – Szülei-vel 1930-ban költözött Bp.-Sashalomra. Gallé Tibor festő- és szobrászművész szabadisk.-ja után az Iparművészeti Főisk. festő szakán tanult (az egyházművészettel is foglalkozó díszítő-festő osztályban), mesterei Leszkovszky György és Diósi

Antal voltak. Tanulmányait a hadifogság megszakította, a megszálló szovjet katonák 1944. dec.-ben elfogták, 1945 máj.-ában a Szovjetunióba hurcolták; deportálásáról, a malenkij robot éveiről *SZU-rágtá 1459 nap* (1994) c. könyvében számolt be. Hazatérése

(1948 vége) után több tud.-os intézményben (Erdészeti Kutató Int., Haltenyésztési Kutató, Mezőgazdasági Múzeum) dolgozott illusztrátorként, kiáll.-okat tervezett és kivitelezett olyan, az 1950-es években ilyen helyeken magukat meghúzó, ill. dolgozó hírességekkel, mint Kittenberger Kálmán, Széchenyi Zsigmond, Fekete István, Szederjei Ákos, Nagy Endre, Maucha Rezső. Alkotó tevékenysége igen sokrétű volt: festmények, táblakép-festmények, freskók, templomdíszek, üvegfestmények, üveglak-tervezés, illusztrációk, kisgrafikák, ex-librisek, alkalmi grafikák, plakátok, restaurálások. Egyházművészeti alkotásai közül kiemelkednek a dányi Szt. Jakab-templom freskói és ólomüveg ablakai (1959–1963), vmint az ócsai Szentháromság-templom freskói (1968). Az induló *Fauna Hungariae – Magyarország Állatvilága* sorozat füzeteinek egyik rendszeres grafikusa lett. 18 kötetben jelentek meg a rajzai rovarokról (bogarak, lepkék, legyek, darazsak és méhek, poloskák, pajzstetvek), részletrajzok (pl. szárnyakról, csápokról, ivarszervekről és egyéb testrészekről) és ún. habitusrajzok, az egész állat megjelenését bemutató művészi grafikák. Ennek révén a *Természettud.-i Múzeum* Állattárának 1954-től 40 éven át mintegy „külső munkatársa” lett, több kutató közös könyvét (Móczár László: *Állatok gyűjtése*), ill. egyes kutatók publikációit is illusztrálta. Az 1980-as években ismeretterjesztő kiadványokat illusztrált remek színes akvarellekkel (a *Búvár Zsebkönyvek* sorozat több darabját, D. Nagy Éva, Janish Miklós, Vásárhelyi Tamás könyveit). Kepeiből *Állatvilág a palettán* címmel a Kossuth-klub termeiben nyílt kiáll. (1959); az anyag a sikeres premier után kibővült, s *Állatvilág és festészet* címmel negyvennél több helyen, hazai és külföldi múz.-okban is bemutatták (Csehszlovákiában több helyen, Berlinben, Baselben). Ekkorra az anyag már nagy lélegzetű, a rovarokat és más apró lényeket szimbolikus szerepbe is helyező olajfestményekkel gazdagodott. A MNM épületében 1992-ben volt

életműkiáll.-a, a M. Természettud.-i Múzeum-ban még két alkalommal jelent meg anyaga. 2012-ben az Orsz. Széchényi Könyvtárban ex libriseiből nyílt kiáll. Templomokba domborműveket, freskókat, színes üveglakokat készített (Bp., Dány, Galyatető, Nagykálló, Ócsa). – A Képzőművészeti Alap tagja (1961-től), a Kisgrafika Barátok Köre titkára (1979–1980), a sint-niklaasi Nemzetközi Ex libris Centrum (Belgium) és az Altamira Egyesület alapító tagja (1997), a Molnár C. Pál Társaságnak sok éven át vezetője. Zoológiai munkásságának teljes eredeti anyagát a M. Természettud.-i Múzeumnak, kisgrafikáit az Orsz. Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtárának adományozta (2010). – Nívódíj, a gyermekkönyvesek IBBY különdíja, VI. Pál pápa érme, Frivaldszky Imre-emlékplakett (2001), a Molnár C. Pál Társaság Életműdíja (2007), M. Természettud.-i Múzeum Pro Studio et Fidei érme. Irod.: Vásárhelyi Tamás: Cs. M. rovarillusztrátor 85 éves (Múzeumcafé, 1., 2007. 2., 24–25. p.); Ürmös Péter: Cs. M. festő- és grafikusművész köszöntése 86. születésnapján (Kisgrafika, 47, 2008. 1., 2–3. p.), Vasné Tóth Kornélia: Cs. M. kisgrafikai életműve – Ex librisek, alkalmi grafikák, szabad grafikák (Bp., 2012); Vasné Tóth Kornélia: in memoriam Cs. M. (Kisgrafika, 55., 2016. 1., 2–3. p.); Vasné Tóth Kornélia: A kisgrafika nagymestere, Cs. M. (Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 21, 2018. 8., 48–51. p.). Fotó: Vásárhelyi Tamás

Vásárhelyi Tamás

Csiffáry Gergely (1948. jún. 17. Eger – 2014. dec. 17. Eger): történész, muzeológus, levéltáros. – Felesége Schwalm Edit etnográfus. – A debreceni

ni KLTE-n történelem-földrajz szakos tanári diplomát szerzett (1972), egy.-i doktor (1979). Az egri Dobó István Vármúzeum-ban muzeológus (1972-től), tud.-os titkár (1979–1983). A Heves m.-i Levéltárban levéltáros (1983), főlevéltáros (1992-től), rövid ideig igh. (1993), majd tud.-os osztályvezető (2008–2012, nyugdíjba vonulásáig). Muzeológusként létrehozta a történeti dokumentáció gyűjt.-t, az adattárat, jelentős ipartörténeti anyaggal gyarapította a tárgygyűjt.-t. Számtalan időszaki kiáll.-a közül kiemelkedő a bükki szénbányászat, vmint a recski ércbányászat emlékeit bemutató tárlat. 1994-től az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főisk.-n óraadó

tanár volt. – Kutatási területe Heves m. 19–20. sz.-i társadalom- és politikatörténete. Kezdetben munkaszomogalmi és antifasiszta témákkal kellett foglalkoznia, összegyűjtötte Heves m. történelmi emlékhelyeit. Az egercsehi szénbánya történetét feldolgozó könyve (1977) után egyre inkább ipartörténeti témákhoz fordult. *Az egri céhemlékek* (Studia Agriensia 1. Eger, 1982) c. munkája Heves m. kézművesipar-történeti kutatásának egyik alapja. Foglalkoztatta Heves m. gyáripar előtti ipartörténete: bányászati ágazatok (szén-, érc-, kőbányászat), üvegyártás, finomkerámia ipar, textilipar stb. E kutatások összegzése a *Manufaktúrák és céhen kívüli ipar Heves megyében* (Tanulmányok Heves megye történetéből 14. Eger, 1996) c. munkája, amely Heves m. ipar- és gazdaságtörténetének fontos forrása. Számtalan előtanulmány után jelent meg a mo.-i üvegyártóipar történetét összegző munkája, a *Magyarország üvegyipara 1920-ig* (Studia Agriensia 25. Eger, 2006). Több cikkben foglalkozott a történeti ökológia kérdéseivel. Muzeológusként kezdtek érdekelni – és egész életét végig kísérték – az egri vár történetének különböző területei. Kiegészítette az 1552-es várvedők – Gárdonyi József által közzétett – névsorát és megírta életrajzuk alakulását. Foglalkozott a 16–18. sz.-i hadiipari létesítményekkel. Különösen érdekelte az egri vár kapitányainak – Varkoch Tamás, Meksey István, Bornemissa Gergely – sorsa. *Ruszkai Dobó István életrajza* (Rudabánya, 2014) már posztumusz műveként látott napvilágot. Feldolgozta az egri születésű Lenkey János és kevésbé ismert testvére, Lenkey Károly életét, az 1848–1849-es szabadságharc alatti tevékenységét. Ipartörténeti fejezetek megírásával vett részt Miskolc monográfiájában. Számos szócikket írt a *Magyar Történelmi fogalomtár* (szerk. Bán Péter, 1989) kötetébe. A *Pannon Enciklopédia – Magyar ipar- és technikatörténet* c. kötetben (főszerk. Fehér Katalin, 2000) több fontos fejezet az ő munkája. Rendszeresen tartott ismeretterjesztő előadásokat, és írt sokak érdeklődésére számot tartó cikkeket Heves m.-i és orsz. kiadványokban. Társszerkesztője az *Agria – Az Egri Múzeum Évkönyve* XVIII., XIX., XX. (1980–1984) és az *Archívum – a Heves m-i Levéltár Közleményei* 13., 14., 15. (1994–1998) kötetéinek. Egyedüli szerkesztője az *Archívum* 16–19. (2004–2010), a *Hevesi Honismeret* 1–11. (Eger, 1982–2010) számának, a *Historia est... Írások Kovács Béla köszöntésére* (Eger, 2002) és *Az Egercsehi Bányász Baráti Kör megalakulása és működése 2005–2007* (Eger, 2008) c. könyveknek.

A Tanulmányok a kézműipar történetéből c. konferenciakiadványt (Veszprém, 1999) Dóka Klárával közösen szerk. Tanulmányai zömét az *Egri Múzeum Évkönyvében* (1980-tól *Agria*) (1975–2011), vmint az *Archívumban* (1979–2010) publikálta. Számos tanulmánya jelent meg a *Kézművesipartörténeti Szimpóziumok* (Veszprém) konferencia-köteteiben, a *Bányászattörténeti Közleményekben* (Rudabánya), a *Mátrai Tanulmányok* (Gyöngyös), a *Hatvany Lajos Múzeum Füzetek* (Hatvan) sorozatokban, a *Studia Agriensia* (Eger) végvári konferenciák előadásait közlő kötetekben. A *Miskolci Herman Ottó Múzeum közleményei*, a *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár*, vmint a *Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltár Évkönyve*, a *Központi Bányászati Múzeum Közleményei* és *Bükk Nemzeti Park – Hegyek, erdők, emberek* c. kötetekben is több írása jelent meg. – Az 1970-es évektől tud.-os igénnyel foglalkozott a honismerettel. A Heves m.-i Honismereti Biz. elnöke (1982-től), a Heves M.-i Honismereti Egyesület egyik alapítója és elnöke (1990–2006), az Orsz. Honismereti Szövetség elnökségi tagja. – A történetud. kandidátusa (1991). – Megkapta a legrangosabb megyei kitüntetést, a „Heves Megyéért” díjat. Bányászattörténeti kutatásaiért a Bányászat kiváló dolgozója kitüntetést, a Bányás-és Energiaipari Dolgozók Szakszervezete Orsz. Tanácsától BDSZ Emlékérmét kapott (2012).

F. m.: *A bélapátfalvi keménycserép* (Studia Agriensia 18. Eger, 1997); *Fazolák Würzburgtól Diósgyőrig*. Por-koláb Lászlóval (Miskolc, 1999); *Parád*. Cs. Schwalm Edittel (*Száz magyar falu könyvesháza*, Bp., 2000); *Az ércbányászat története a Recski Lahórában* (1850–1979) (Rudabánya, 2009); *Egercsehi bányászati évkönyv – Az egercsehi szénbányászat történetének dokumentumai* (Eger, 2011). Irod.: Nemes Lajos: Cs. G. (Honismeret, 2015. 1. 67–68. p.); Nemes Lajos: Dr. Cs. G. (Levéltári Szemle, 2015. 1. 91–92. p.); Hadobás Sándor: Cs. G. (Bányászattörténeti Közlemények XIX. Rudabánya, 2015, 138–140. p.); Szulovszky János: Cs. G. (Néprajzi Hírek, 2015. 4. 65–67. p.); Szulovszky János: Cs. G. tudományos munkássága 1975–2014 (MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottsága – kutatói életművek 6., www.iparmuz.hu); RÜL 4.: 585–586. p.

Fotó: a család tulajdona

Cs. Schwalm Edit

Csiszár Károly (1907. ápr. 4. Pozsony – 1972. ápr. ? Sümeg): szobafestő, restaurátor, gyűjteménykezelő. – MÁV-alkalmazott édesapja áthelyezései miatt Ipolyságon, Érsekújváron, a cseh megszállás miatt 1918-tól Zalacsányban, 1921-től Keszthe-

lyen végezte elemi isk.-i tanulmányait; a 6. osztályt 1928-ban végezte el. Balatonszentgyörgyön alkalmi munkákból élt (1921–1923), majd az ottani uradalomban kocsifényező, szíjgyártó és kárpitos mesterséget tanult; Borsodi Vilmos balatonberényi szíjgyártó mesternél szerzett segédlevelet (1926). Egy keszthelyi kocsigyárban helyezkedett el, annak tönkremenetele után szobafestőként és mázolóként dolgozott (1926–1941). 1941-ben a keszthelyi *Balaton Múz.* helyiségeit festette; Darnay Béla ig. kisegítő (havi béres) szolgaként alkalmazta; házmesteri, altiszti, portási és éppen adódó egyéb feladatokat, így a raktárakban és a kiáll.-i termekben lévő műtárgyak megóvását, ápolását kellett ellátnia. Dr. Visky Károly egy.-i tanár tanácsára 1941 nov.-ében egy hónapos gyakorlatra ment a Nemzeti Múz. restaurátor műhelyeibe, ahol metszetek, kerámia-, üveg-, csont-, bronz és egyéb fémtárgyak, érmék, textil- és faanyagok restaurálását tanulmányozta, ill. végezte, s erről bizonyítványt is kapott. A Balaton Múz.-ban a gyűjt. értékesebb darabjait légoltalmi célből a háború miatt el kellett csomagolni, de a háború után, anyag és felszerelés nélkül, nekikezdett a sérült műtárgyak megmentésének, emellett az épület háborús sérüléseinek a helyreállításában is közreműködött. Részt vett a Vallás és Közoktatásügyi Min. által a MNM-ban szervezett restaurátor és konzervátor tanf.-on (1947. júl. 15. – szept. 13.). Hazatérve a Közgyűjt.-ek Orsz. Főfelügyelőségének (KOF) anyagi segítségével elkezdhette egy, a kornak megfelelő restaurátor műhely felszerelését, amelyben megkezdte az elmúlt ötven év alatt felgyülemlett régészeti anyag restaurálását. 1950-ben szolgáltatással Bp.-re, a Múz.-ok és Műemlékek Orsz. Központjába (MMOK) rendelték, ahol a Dolevicsényi László által vezetett Technikai Csoport kerámia- és fémrestaurátor műhelyében dolgozott, s a vidéki múz.-ok és kiáll.-ok régészeti anyagainak a restaurálását végezte. 1951. jan.-ban visszakérült Keszthelyre. 1952-ben az egri Dobó István Múz. kiáll.-i fémanyagát restaurálta az Orsz. Történeti Múz. (MNM) restaurátor műhelyében. 1963-ban Bp.-en részt vett a Központi Múz.-i Technológiai Csoport (KMTCS) II. restaurátor tanf.-án. 26 évi múz.-i szolgálat után, 1967. jún.

30-ával vonult nyugalomba, de nyugdíjasként továbbra is restaurált a múz.-ban.

Fotó: Cs. K. az 1950-es évek végén, ismeretlen felv., Balaton Múz.

Morgós András

Csorba Géza (1932. máj. 10. Lőrinci – 2014. nov. 2. Bp.): művészeti író, főigh. – Felesége (1965-től) Henszlmann Lilla művészettörténész

(1921–2008), lányuk, Csorba Judit (1966–) néprajzos muzeológus, filmrendező. – Egy.-i tanulmányait az ELTE BTK m.–könyvtár szakán végezte (1950–1956). – A Szépművészeti Múz. (SzM) Könyvtárában dolgozott (1956–1964), a Művelődésügyi Min.

(1974-től Kulturális Min.) Képzőművészeti Osztályának munkatársa (1964–1980), osztályvezetője (1973–1980). A Cagnes-sur-Mer-i Nemzetközi Festészeti Fesztivál m. képviselője (1968–1978), a Velencei Biennálé m. kormánybiztosa (1974–1980). A *M. Nemzeti Galéria* (MNG) főigh.-e (1980–1993, nyugdíjazásáig), 1993-tól címzetes főigh. – Kutatási területe a 19–20. sz.-i m. és francia művészet, különös tekintettel az irodalmi vonatkozásokra. Min.-i feladata a kortárs m. képzőművészet nemzetközi kapcsolatainak kiépítése volt, majd a hazai képzőművészeti élet decentralizálásának művészetpolitikai és szervezeti kérdéseivel foglalkozott. Számos kortárs m. képzőművészeti kiáll.-t rendezett külföldön és idehaza, katalógusok, előszavak szerzője. A MNG-ban a 20. sz.-i állandó kiáll. újárendezését irányította, népes szerzőgárdával előkészített egy 19. sz.-i festészeti katalógust (kiadatlan); 1996-ban Szücs Györggyel együtt megrendezte a nagybányai művésztelep nagyszabású centenáriumi kiáll.-át.

F. m.: *Charles Baudelaire válogatott művészeti írásai*. Vál., ford., szerk., jegyzetek (Bp., 1964); *Modigliani* (A művészet kiskönyvtára 34. Bp., 1969); *Paul Signac: Delacroix-tól a neoimpresszionizmusig*. Vál., ford., szerk., jegyzetek (Bp., 1978); *Magyar Nemzeti Galéria. XX. századi magyar festészet és szobrászat*. Szerk. (Bp., 1986); *A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei*. Szerk. (Bp., 1987; 2., átd. kiad. Szerk. Szücs Györggyel. Bp., 2001); *Réti István: A nagybányai művésztelep*. S. a. r., szerk. (Bp., 1994, 1996); *Nagybánya művészete*. Szerk. Szücs Györggyel, társszerző (Bp., 1996).

Irod.: Cs. G. (<https://artportal.hu/lexikon-muvesz/csorba-geza-4252/>); Bódi Kinga: Úszó tárlatok. Beszélgetések egykori Velencei Biennálés magyar képzőművészekkel, kurátorokkal, nemzeti biztosokkal. 1. rész – Kérdések Cs. G. művészettörténészhez (Balkon, 3., 2013. 4. 4–9. p.); RÜL 4: 761–762. p. (téves végzettségi adatokkal)
Fotó: Cs. G. 1994-ben, Mester Tibor felv., MNG

Jávor Anna

Csőglei István (1930. júl. 24. Kajmádpuszt [Simonmajor] – 2016. jún. 19. Szekszárd): hivatásos tűzoltótsízt, tűzoltó szakíró. – Az elemi

isk.-t szülőhelyén végezte, érettségi vizsgát a szekszárdi Bezerédj István Közgazdasági Technikum I. tagozatán tett (1960). 1950-ben Bp.-en segéd munkás, majd három hónapos makói tanf. után tűzoltó Bázakerettyén, Bp.-en, 1952-ben Bonyhádon. Bp.-en, a Petőfi Tűzoltó Tisztképző Isk.-n alhadnagyi rendfokozatot szerzett (1952–1953). Bonyhádon, Szekszárdon, ill. a Tolna m.-i tűzoltóságnál teljesített szolgálatot különböző beosztásokban (1953–1965), a Tolna M.-i Tűzoltó Osztályparancsnokság helyettes vezetője (1965–1986), alezredes rangban, 1969-ben főtiszt tanf.-ot végzett. 2004-ben ezredessé léptették elő. Fia és unokája is a Tolna m.-i tűzoltóságnál szolgál. – Évtizedeken át gyűjtötte a Tolna m.-i tűzoltás történetének tárgyi emlékeit, amelyeket a kezdeményezésére és szervezésében 1985-ben a Bonyhádon megnyílt *Tűzoltó Múz.*-ban mutattak be. Könyvet írt több Tolna m.-i település, vmint a Tolna m.-i Tűzoltó Szövetség és a Paksi Atomerőmű tűzoltás-történetéről. – Létrehozta a Szent Flórián Alapítványt, amely a rászoruló tűzoltó bajtársakat segíti. – Vörös Csillag Érdemrend, Április Negyedik Érdemrend (1986), Haza Szolgálatért Érdemrend arany fokozata, Wosinsky-emléklapok.

F. m.: *Tamási tűzvédelmének 100 éves története: 1874–1974* (Tamási, 1974); Cs. I.–Velencei István: *Dunaföldvár 100 éves tűzvédelme 1877–1977* (Dunaföldvár, 1977); *100 éve alakult a Tolna m.-i Tűzoltószövetség, 1893–1993* (Szekszárd, 1993); *A szekszárdi tűzoltóság története, 1873–1998* (Szekszárd, 1998); *A Paksi Atomerőmű Tűzoltóság kialakulásának története az ezredfordulóig* (Paks, 2000); *Fejezetek a dombóvári tűzoltóság 125 éves történetéből, 1876–2001* (Dombóvár, 2001); *Tűzek*

és tűzoltók Faddon [1893–2003] (Fadd, 2003); „*Tűzre, vízre vigyázzatok*”. *Tűzoltó Múz. Bonyhádon. 1985–2005.* (<https://www.tmtuzoltosov.hu/index.php?lang=1&modules=fck&submenu=16>); *Tűzek és tűzoltók Bátaszéken, 1883–2008* (Bátaszék, 2008); *A paksi tűzoltóság múltja és jelene, 1874–2009* (Paks, 2009); *Tolnai tűzek és tűzoltók, 1886–2011* (Tolna, 2011).

Irod.: Cs. I.: *Tűzoltó lettem s nem katona: életem leltára, 1930–2005* (h. n., 2005); Kaczián János: Cs. I. (Honismeret, XXV, 2007. 4., 105. p.); Bonyhád lexikon. Szerk. Steib György (Bonyhád, 2017, 153., 535. p.); *Negyedszázad 1992–2017. Mozaikok a Tolna M.-i Egyed Antal Honismereti Egyesület életéből.* Szerk. Dobos Gyula István (Szekszárd, 2017, 135. p.); <http://www.tuzoltosovetseg.hu/hirek/218-orok-nyugalomra-helyeztek-csoglei-istvan-nya-tu-ezredest-szekszardon>.

Fotó: *Negyedszázad 1992–2017. Mozaikok a Tolna M.-i Egyed Antal Honismereti Egyesület életéből.* Szerk. Dobos Gyula István (Szekszárd, 2017, 135. p.)

K. Németh András

Csupor István (1942. ápr. 4. Bp. – 2020. dec. 30. Székesfehérvár): fazekas, néprajzkutató, muzeológus. – Kézíró népművészként került a néprajzos muzeológusok közé. A fazekasságot keramikus

felesége mellett tanulta ki, és sajátította el azt a technikai tudást, amelynek révén kivételes helyet foglalt el a kerámia-

történet kutatói közt. Az ELTE BTK néprajz szakán tanult (1984–1989). – 1983-ban, már mint fazekasmester, gyűjteménykezelőként került a *Néprajzi Múz.*-ba, ahol több gyűjt. megismerése után a Kerámiagyűjt. munkatársa lett. A múz.-ban töltött 33 év alatt gondozta a Kresz Mária által rendszerezett és berendezett Kerámiagyűjt.-t. Rendszeresen ő rendezte az új népművészeti kiáll.-okat. Az ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszékén óraadóként tanított. Számos tanulmányt, könyvet írt a Kerámiagyűjt. eredményeiről. Rékai Miklóssal közös munka eredményeként 2003-ban jelent meg a *Vajkópülpök* c. katalógus. *Céhes kerámiák* c. könyve (2010) nemcsak kerámia katalógus, hanem céhtörténeti kötet is. 2014-ben a miskakancsókról rendezett kiáll.-t, a katalógust Füvessy Anikóval közösen írta. Az Iparművészeti Múz. Baráti Körének kiadásában 2008-ban indult a *Kárpát-medence kerámiaművészete* c. katalógussorozat, amelynek három kötete köthető hozzá (*Erdély népi kerámia-*

művészete, 2008; *Az Alföld kerámiaművészete*, 2011; *A Dunántúl, a Felföld és a Felső-Tisza-vidék népi kerámiaművészete*, 2014). 1991-ben feleségével létrehozta a Dr. Kresz Mária Alapítvány Fazekas Központot, amely a m. fazekasok gyakorlati és szellemi képzési helyévé is vált. A mai fazekas népi iparművészek többségének képzésében, elméleti oktatásában haláláig részt vett. A fazekasképzéshez a szakmai ismereteket összegyűjtő, de kerámia- és művészettörténeti keretbe foglalt könyvet írt feleségével, Angyal Zsuzsával (*Fazekasiskola*, 1992; bőv. kiad.: *Fazekaskönyv*, 1998). A cserépedénykészítés technikai folyamatáról, az edények használatáról és a fazekasközpontokról háromrészes ismeretterjesztő filmet készített (*Fazekasság – Az edénykészítés gyakorlata*. Néprajzi Filmstúdió, 1999). A Néprajzi Múz.-tól 2015 végén vált meg; nyugdíjba vonulása után a Népi Iparművészeti Tanácsadó Testület elnöki tisztségét töltötte be. Szakisk.-i vizsgáztató, a mesterek versenyein állandó zsűritag, konferenciák, fazekasnapok, előadásorozatok tevékeny szervezője és szereplője, a m. fazekas népi iparművészeti élet megkerülhetetlen, központi alakja volt. – A népi fazekasságon kívül éveken át foglalkozott fotótörténettel, ill. a vizuális antropológiának a fényképkészítés alkalmihoz, a népi fényképhasználathoz kapcsolódó területeivel.

Az ezredforduló köszöntésére készült *Időképek* c. kiáll. egyik kurátoraként az időmérés és a népi időszemlélet témáját is kutatta. Aktív szereplője volt lakóhelye, Cinkota helytörténeti kutatásának is. – Az Oktatási és Kulturális Min. Közgyűjt.-i Főosztályától 2007-ben múz.-i nívódíjat kapott. F. m.: *A fényképkészítés szokásai és alkalmi Cinkotán* (Ethnographia, XCVIII, 1987. 2, 54–82. p.); *Fazekaskönyv*. Csuporné Angyal Zsuzsával (Jelenlévő Múlt sorozat, Bp., 1998); *A nagybányai fazekasok technológia ismeretei és edényformái* (Néprajzi Értesítő, LXXXI, 1999, 79–114. p.); *Kerámiagyűjtemény*. In: *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Szerk. Fejős Zoltán (Bp., 2000, 261–297. p.); *A mindenség ideje. Az órák*. In: *Időképek*. Szerk. Fejős Zoltán–Lackner Mónika–Wilhelm Gábor (Bp., 2001, 225–255. p.); *Erdély népi kerámiaművészete* (A Kárpát-medence kerámiaművészete, Bp., 2008); *Céhes kerámiák* (A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai. Bp., 2010); *Az Alföld népi kerámiaművészete* (A Kárpát-medence kerámiaművészete, Bp., 2011); *A Dunántúl, a Felföld és a Felső-Tisza-vidék népi kerámiaművészete*. Képanyag-gyűjt. Vörösváry Ferenc (A Kárpát-medence kerámiaművészete, Bp., 2013); *A miskakancsó*. Fűvessy Anikóval (A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai. Bp., 2014).

* Wikipédia: tévesen szerepel a PhD fokozat.
Fotó: Néprajzi Múz.

Vida Gabriella

D

Daday András, deési (1889. okt. 28. Dész – 1973. jún. 20. Bp.): orvos, orvos- és állatorvostörténész, múzeumalapító. – Régi erdélyi ref. családból származott. – Désen, majd a Kolozsvári Ref. Koll.-ban tanult. A kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományeg.-en szerzett orvosi diplomát (1915). Az I. vh.-ban önkéntes katonaként harcolt. – Erdélyből Bp.-re költözött (1920). A bp.-i Szent Rókus Kórház Bőr- és Nemibeteg Osztályának segéddorvosa (1918–1920), a Magánalkalmazottak Biztosító Int.-ének (MABI) felülvizsgáló orvosa, egyúttal a MÁV Kórház és a Honvéd Kórház bőrgyógyász főorvosa (1920–1945), az Orsz. Társadalombiztosító Int. (OTI) orvos alig.-ja (1945–1948). Az Állatorvosi Főisk.-n az állatorvos-történet első magántanára (1933–1945), „*Fejezetek a magyar orvostörténetből, különös tekintettel közegészségügyünk kialakulására*” tárgykörből a szegedi tudományeg. magántanárként habilitálta (1934). A szegedi Ferenc József Tudományeg.-en (1934–1942), ill. a kolozsvári Horthy Miklós Tudományeg.-en az orvostörténet magántanára is (1942–1945). 1945-ben állásvesztésre ítélték, csak 1951-ben kapott körzeti orvosi állást. Még nyugdíjazása után is közel 20 évig dolgozott. – Orvos- és állatorvostörténeti kutatásokkal is foglalkozott, kedvenc témája a közegészségügy és a járványtan volt. Változatos témájú tud.-os cikkei, tanulmányai szakfolyóiratokban jelentek meg. 130 orvosi és mintegy 50 állatorvostörténeti dolgozata jelent meg. – Több orvostörténeti kiáll. megszervezése után egy, a maga idejében páratlan *állatorvostörténeti múz.-ot* hozott létre az állatorvosi oktatás 150. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozatra a M. kir. Állatorvosi Főisk.-n (1937; bombatámadás következtében elpusztult, 1945). – A bp.-i Szabadság téri ref. gyülekezet világi főgondnoka (1961–1969), tb. főgondnoka (1969–1973). – Weszprémi István-emlékérem (1958).

F. m.: *Adatok a keleti marhavész elleni küzdelmünk történetéhez* (Bp., 1939); *Kuriózumok az orvostudomány magyarországi történetéből*. S. a. r. Gazda István (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 32. köt., Bp., 2002); *Újabb kuriózumok az orvostudomány magyarországi történetéből. Gyógyvizekről, patikákról, járványokról, orvosdoktorokról, kúrgusokról, bábákról az 1740 és 1790 közötti feljegyzésekben*. S. a. r. Gazda István (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 53. köt., Bp., 2005).

Irod.: Állatorvos-történelem. In: 200 éves a magyar állatorvosi felsőoktatás 1787–1987. Szerk.: Dr. Holló Ferenc (Bp., 1987); Karasszon Dénes: D. A. dr., egyetemi magántanár emlékezete (Magyar Állatorvosok Lapja, 120, 1998. 12, 767. p.); Karasszon Dénes: D. A. 1928-tól az Állatorvosi Főiskola történetének tanára. A Daday által alapított állatorvos-történeti múzeumról. In: A magyar állatorvosok kultúrtörténete. I. (M. Tudománytörténeti Int., Piliscsaba, 2005, 193–195. p.); Dr. D. A. In: Biographia – Elhunyt tanáraink és előadóink életrajza 1787–2007. Átd. Dr. Fehér György (Bp., 2007, 76–78. p.); MÉL.

Fotó: Sz. Jeney Anka felv., Állatorvostud. Egy., Hutýra Ferenc Könyvtár, Levéltár és Múz.

Váradai Adél

Dajbukát Gergely, dr. (1904. nov. 17. Gyimesközéplek – 1998. máj. 5. Bp.): jogász, múz.-i nyomdavezető. – A csikszeredai Róm. Kat. Főgimn.-ban.

érettségizett (1922). – 1938. febr. 1-jétől az Államtud.-i Int. munkatársa, majd az ebből átszervezett és megalapított Teleki Pál Tud.-os Int.-ben fogalmazó (1941), utóbb int.-i segédtitkár (1944–1949). Az int. megszüntetése után, 1950. jan. elsejével a Múz.-ok és Műemlékek Orsz. Központja (MMOK) Technikai Osztályához került, ahol a nyomda vezetője lett. A nyomda az ország múzeumhálózatának készített plakátokat, ill. kisebb kiadványokat, füzeteket. A MMOK megszüntetése (1953) után a nyomdagéppel együtt áthelyezték a MNM-ba. Az itt létrejött Rotaprint Üzem felelős vezető-

jeként számtalan múz.-i füzetet, katalógust, periodikát adott ki (de nem csak múz.-i kiadványok készültek itt). Nyugdíjba vonulása után a PIM-ben, majd az Orsz. Levéltárban dolgozott még. A csikszépvízi örmény temetőben található családi kápolna kriptájában helyezték örök nyugalomra. – Könyvtárának egy részét egykori gimn.-ának ajándékozta és anyagi javait is az isk.-ra hagyta, elsősorban tehetséggondozásra. A Márton Áron Gimn.-ban azóta is folyamatosan átadják a D. G. Emlékdíjat a m. irodalomból legtehetségesebb, legjobb eredményeket elért végzős diáknak, ill., végakarátának megfelelően, hitvese emlékére az Erdélyi Márta Emlékdíjat a biológiából legtehetségesebb ballagónak.

Fotó: a család tulajdona

Debreczeni-Droppán Béla

Dákó Balázs (1988. júl. 4. Dombóvár – 2020. jan. 30. Ramsau im Zillertal, Ausztria): történelem szakos bölcsész, régésztechnikus. – Ált. és középisk.-i tanulmányait szülővárosában és Tamási-ban végezte, a Béri Balogh Ádám Gimn.-ban érettségizett (2007). Székesfehérváron idegenforgalmi technikus, majd marketing- és reklámüggyintéző szakképzést szerzett (2007–2011), történelem szakos diplomáját a Pécsi Tudományegy.-en szerezte (2011–2015). – 2015-től a *Ferenczy Múz.-i Centrum* Régészeti Főosztályán régésztechnikusként dolgozott. Pest m.-ben, Albertirsa, Cegléd, Galgahévíz, Gyál, Mogyoród, Monor, Pécel, Péteri, Pilis és Üllő határában számos lelőhely főleg megelőző feltárásán vett részt. Tolna m.-ben is több régészeti terepmunkában vett részt. Felsőnána, Kéty és Murga határában végzett terepbejárásokat. Kiemelt figyelmet fordított az őskori kőszeközök nyilvántartásba vételére, rendszerezésére. Részben az ő nevéhez fűződik a kartali késő bronzkori kincslet megmentése és dokumentálása. – Bal esetben hunyt el.

F. m.: *A Murgai-víz folyóölgényének régészeti topográfiája* (szakdolgozat, PTE BTK, kézirat, 2014).

Irod.: Bibor István, Dákó Ferencné, Páncsics Petra és Rácz Tibor adatai.

Fotó: a család tulajdona

K. Németh András

Dankó Imre (1922. jan. 22. Bp. – 2008. dec. 15. Debrecen): művelődéstörténész, etnográfus, múzeumig., c. egy.-i tanár. – Kunszentmiklóson

nevelkedett. Egy.-i tanulmányait a PPTE-n (1941–1943) és a Debreceni Egy.-en végezte, angol-m. tanári képesítést (1945), a Ref. Koll. partikula-rendszeréről írott értekezésével bölcsészdoktori oklevelet szerzett (1946). – Az egy. után a M. Evangéliumi

Keresztény Diákszövetség orsz. utazó titkára (1943–1944), a hajdúnánási Ref. Gimn. (1945–1948), a kecskeméti Katona József Gimn. (1948–1949), a Szentendrei Gimn. (1949–1950) tanára, majd Túrkevéen a gimn. ig.-ja (1950–1953). Irányításával nyílt meg a *Túrkevei Múz.*; ekkor került először múz.-i státusba (1953). Sárospatakon a *Rákóczi Múz.*-ot irányította (1954–1956), majd rövid ideig a bajai *Türr István Múz.*-ban dolgozott (1957–1958). Gyulán az *Erkel Ferenc Múz.* ig.-ja (1958–1964), majd 1964. júl. 1-jén Pécssett átvette a *Baranya M.-i Múz.-i Igazgatóság* irányítását. 1969. júl. 1-jétől nyugdíjazásáig, 1982. dec. 31-éig Debrecenben a *Déri Múz.* és a *Hajdú-Bihar M.-i Múz.-i Igazgatóság* vezetője volt. – Múlhatatlan érdemeket szerzett Hajdú-Bihar m. múz.-i intézményrendszerének kiépítésében, tájmúz.-ok, kiállítóhelyek, tájházak sora született igazgatósága alatt. Debrecen adott keretet tud.-os életműve legteljesebb kibontakoztatásának is, jóllehet rendkívül gazdag volt az életműve valamennyi szolgálati helyén. Debreceni időszakában születtek meg tanulmányai a Hajdúság népéről és kultúrájáról, Bihar, Sárrét, Bodroghöz, Tokaj-Hegyalja és számos táj történetéről, művelődéstörténetéről, néprajzáról, kézműves hagyományáról, az ott élt jeles személyiségek életéről és tevékenységéről. Életének utolsó harmadában születtek meg összegző munkái is a hagyományos népi építészet, a táj és ember viszonyának kérdéseiben, különös tekintettel az életmódváltozások történeti folyamataira. Tájékozottsága talán leginkább a javak cseréjével, az adásvétel alkalmával és szereplőivel, a vásárok világával kapcsolatos munkáiban teljesedett ki, aminek nemzetközileg jegyzett tudósa volt. Tevékenysége messze túlmutat a néprajz területén, de ő maga is jelentősen kitágította a hagyományos értelemben vett etnográfia

kereteit: az irodalomtörténet, művészettörténet, a művelődéstörténet számtalan kérdésével foglalkozott. Írásai gyakran kiáll.-okban, közönség-programokban szervesültek. A publikációk rendkívüli gazdagsága mellett is – bibl.-ja mintegy 2000 tud.-os közleményt, tanulmányt, könyvet ölel fel – a feltűnően sokrétű, tematikájában szerteágazó életmű különleges problémaérzékenységben gyökerezett, s ugyanabból fakadt szinte példátlanul kiterjedt szerkesztői, kiadói munkássága is. Széleskörű tájékozottsága révén gyorsan felismerte a regionális tradíciónak teret adó, eltérő földrajzi és kulturális környezet, vmint a műveltségi változatok mibenlétét, az azokban rejlő kutatási feladatokat és lehetőségeket. A múz. mint intézmény volt számára a feltárás és a bemutatás komplex terepe, aminek a valódi értéke akkor érhető meg, ha a kutatásainak kiterjedtségét, vele a vizsgált történeti folyamatok sokféleségét számba vesszük. Valamennyi szolgálati helyén múz.-i kiadványsorozatok őrzik tudományászervező tevékenységének nyomát: Sárospatakon, Gyulán és Baján a *Múzeumi Füzetek*, Pécsen a *Dunántúli Dolgozatok és a Múzeumi Körlevél*, az általa elindított könyvsorozatok a tud.-os ismeretterjesztést és a múz.-ok társadalmi bázisának építését is szolgálták. A Déri Múz. Baráti Köre immár legendás tájékoztató füzetének, a *Múzeumi Kurír*nak az 1969–1999 közötti években 72 kötete viseli a keze nyomát. Felmérhetetlen az a sokféle inspiráció, amivel kollégáit a tud.-os munkára biztatta, beleértve egy.-i hallgatóit is, akiket három évtizeden át az előadásaival és gazdag életműve példájával kötött életre szólóan a múz.-i munkához és a tudományhoz. Élete végéig folytatta szerk.-i tevékenységét is: 2000–2008 között évente négy száma jelent meg Zsákán a *Rálátás* c. helytörténeti–honismereti kulturális tájékoztatónak, aminek a nyomdai előkészítését is maga végezte, s aminek a füzetekben rendszeresen publikáltak a különféle múz.-i szakterületek jelesei is. – Muzeológusi és vezetői tevékenységében nem vált el a tudományászervezés és a közművelődés. Az általa vezetett intézményekben határokon átnyúló kapcsolatokat épített ki: az ICOM körétől Bukaresten és Brassón át a Balkánig, Pozsonyon és Brünnön (Brno) át Angliáig, Walesig tartotta életben a hazai múz.-ok kötődéseit. Jelentős szerepe volt pl. Debrecen bolgár kapcsolatainak feltárásában, a „kálvinista Róma” és Sumen testvérvárosi viszonyának létrejöttében, a bulgarisztikai kutatások debre-

ceni kibomlásában. – A történelem (néprajz) tud.-ok kandidátusa (1967), doktora (1989). A Debreceni Egy. Néprajzi Tanszékén címzetes docenssé (1986), majd címzetes egy.-i tanárrá nevezték ki (1992). A M. Néprajzi Társaság választmányi (1976–1994), ill. tb. tagja, a Kazinczy Ferenc Társaság tb. tagja (1989). – Számos hazai és külföldi kitüntetést, elismerést kapott: Móra Ferenc-émlékérem (1976), Bessenyei György közművelődési díj (1979), Honismereti Mozgalom-émlékérem (1980), Munka Érdemrend arany fokozata (1982), Dimitrov-émlékérem (bolgár, 1982), Cirill és Metód Rend Első Osztálya, arany fokozat (bolgár, 1986), Györffy István-émlékérem (1988), M. Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje (1992), Kunszentmárton Pro Urbe Érme (1994), Bél Mátyás-émlékérem (1995), Püspökladány Pro Urbe Érme (1996), Debrecen Kultúrájáért érem (1999), Pulszky Ferenc-díj (2006), Huszár Gál-díj (2007). A Debreceni Ref. Hittud.-i Akad. díszdoktori címmel ismerte el a reformátusság művelődéstörténetének területén végzett munkásságát.

F. m.: *A Sajó-Hernádmelléki hajdútelepek* (A Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetek 1. Sárospatak, 1955); *A gyulai vásárok* (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 44–46. Gyula, 1963); *A gyulai fazekasság* (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 48–49. Gyula, 1963); *A magyarhertelendi női fazekasság* (Dunántúli Dolgozatok 5. Pécs, 1968); *A Dériek, a Déri-gyűjtemények* (Debrecen, 1977); *Opuscula ethnographica. Válogatott tanulmányok* (Debrecen, 1977); *Vándorlás és árucseré (Vázlat és irodalmi tájékozódás a kárpát-medencei árucseré és migráció kapcsolatának kérdéseihöz)* (Separatum, Debrecen, 1979); *A magyar vásárok néprajza*. In: *Magyar néprajz III. Kézművesség*. Szerk. Domonkos Ottó (Bp., 1991, 637–702. p.); *Régi vásáraink világa* (Folklór és Etnográfia 71. Debrecen, 1992); *Írások, nyomdászok, nyomdák* (Debrecen, 2002); *Fragmenta ethnographica. Válogatott tanulmányok* (A Hajdú-Bihar megyei múzeumok közleményei, 55. Debrecen, 2002); *Zsáka* (Száz Magyar Falu Könyvesháza. Bp., 2002); *A szerencsi Bocskai-hagyományok nyomában* (Szerencs, 2005). Irod.: D. I. munkásságának repertórium (1944–1996). Összeáll. Nagy Jenő (Debrecen, 1997); V. Szathmári Ibolya: D. I. múzeumi munkássága (A debreceni Déri Múzeum Évkönyve, LXXXI., 2008/09, 321–332. p.); Viga Gyula: Dr. D. I., a Bodroghöz és a Zempléni-hegység kutatója. In: *A Zempléni-hegység tudományos feltárói és gazdaságfejlesztői. Tanulmánygyűjtemény*. Szerk.: Gál András (Nyíregyháza–Szerencs, 2012, 544–555. p.); A néprajzkutató D. I. tudományos öröksége (Zempléni

Múza, XX. 2. szám. Sárospatak, 2012, 30–35. p.); RÚL 5: 128–129. p.

Fotó: D. I. 85 éves, F. Molnár Erzsébet felv.

Viga Gyula

Dargay Lajos (1942. szept. 8. Pélmónostor – 2018. dec. 20. Kalocsa): rajztanár, szobrászművész, múzeumig. – Sárospatakon érettségizett (1960), majd 1962 és 1967 között Vilt Tibor és Schaár Erzsébet tanítványa volt.

A M. Iparművészeti Főisk.-n félbehagyott tanulmányai után később az egri Tanárképző Főisk.-n szerzett rajztanári diplomát (1968–1972). Major Máté építész javaslatára és közbenjárására 1967-ben Párizsba utazott, ahol megismerkedett Nicolas Schöfferral (Schöffler Miklóssal), akinek a párizsi École des Beaux-Arts-on hallgatta előadásait, majd műtermében tanítványaként, később munkatársaként dolgozott. Az 1970-es évek elején nyaranként Párizsban és a D-franciao.-i Les Arcs-sur-Argens-ban tevékenykedett Dallos Miklós szobrászművész szabadiskolájában, vmint itt találkozott a franciao.-i emigrációban élő Konok Tamással és Csernus Tiborral is, akik műteremhasználatot biztosítottak számára. 1975–1983 között az egri Dobó István és a Gárdonyi Géza Gimn. rajz-művészettörténet tanára volt; akkor már ismert alkotónak és szervezőnek számított Heves megye határain kívül is. 1974-ben megalapította a Műszaki és Természetud.-i Egyesületek Szövetsége (MTESZ) Ipaesztétika Szakosztályát, amely a hivatalos művészeti szervezetek által el nem ismert kinetikus művészek csoportjaként működött, az első időszakban ~ elnökleltével (1974–1977). Eközben aktív kapcsolatot tartott fenn a hasonló esztétikai elveket valló kazányi *Prometheus*-, vmint a düs-seldorfi *Zero*-csoporttal is. 1977-ben ösztöndíjas-ként ismét Párizsban dolgozott; munkáit a következő évben az UNESCO Székházban mutatta be. 1978-ban Egerben, a Csebokszári (északi) Lakótelepen állították föl Mo. első köztéri, kibernetikus fénytornyát – ~ alkotását –, ami két évtizedig működött, majd lebontották. Részt vett a Schöffler Miklós életművét bemutató első mo.-i kiállítás anyagának összeállításában (Technika Háza, Eger, 1976). Kezdeményezője és meghatározó szemé-

lyisége volt a kalocsai *Schöffler Múz.* megalapításának (1980), amelyet közel három évtizedig igazgatott (1983–2009). Schöffler *Chronos 8 c.*, Kalocsán fölállított fénytornyának kivitelezését vezette (1981–1982). Irányítása alatt rendszerezték a Városi Képzőművészeti Gyűjt. és Képtár részeként kallódó Kalocsai Érseki Gazdasági Levéltár iratanyagát is (1985). 1984-ben szervezte meg az első Nemzetközi Schöffler Szemináriumot, amelyet még további kettő követett: a második 1985-ben a Párizsi Magyar Műhely Találkozóval együttes rendezvényként, a harmadik 1987-ben. A nagy hazai és nemzetközi figyelmet kiváltó művészeti találkozó később Schöffler Szimpóziumként folytatódott (1991, 2003). Fontos szerepe volt az Amerikában elhunyt Kepes György hagyatékának hazaszállításában és Egerben létesült áll. kiáll.-ának megszervezésében. A hazai kiáll.-ok mellett ön-álló tárlata volt Párizsban (1978) és Kircheim unter Teck-ben (1990), csoportos kiáll.-on vett részt Milánóban (1973, 1974) és Rómában (1985, 2010). Utolsó tárlatát fiával, Dargay Marcell zeneszerzővel rendezte jan.-jában Bp.-en (Dargay & Dargay, Hermina Galéria). Szobrászati tevékenysége mellett jelentős a grafikai munkássága is. Művészete egyedülálló Mo.-on. Műveit számos közgyűjt. őrzi (Collections des Beaux-Arts, Escadecouvre; Kecskeméti Képtár; Museo d'Arte Moderna Fondazione Pagani, Milánó; Dobó István Vármúz., Eger; Viski Károly Múz., Kalocsa; Városi Képzőművészeti Gyűjt., Kalocsa). – Pollock-Krasner Foundation Ösztöndíja (New York, 1991, 2000), Bács-Kiskun M. Művészetiért-díj (1992), Heves M.-i Prima-díj (2012), Haynald Lajos-díj (posztumusz, 2019). – Hamvai az egri Hatvani temetőben nyugszanak. Életművének gondozására, hagyatéka népszerűsítésére örökösei 2019-ben életre hívták a D. L. Művészeti Alapítványt.

Irod.: Velem halad a kor. 1981. MTV Archívum; Hangyel Orsolya, N. Mészáros Júlia et al.: D. L. szobrászművész (Bp., 2006); D. L. életrajzi adatai. Viski Károly Múzeum Adattár 1593–2019.; D. L. Művészeti Alapítvány Archívuma (Budapest–Kalocsa).

Fotó: magántulajdon

Romsics Imre, kiegészítette **Dargay Marcell**

Daróczy Zoltán, királydaróczi (1872. okt. 24. Paks – 1944. jan. 29. Bp.): földbirtokos, genealógus, történész, régiség- és érmegyűjtő. – Szülei ~ Tamás főszolgabíró és Szeniczey Stefánia, testvére ~ Aladár közgazdasági író, politikus. – Mosonmagyaróváron, a M. Kir. Gazdasági Akad.-n

végzett (1896), majd családja Paks-birtópusztai birtokán gazdálkodott (1897). Birtokuk elárverezése (1915) után a paksi Duna-Védgát Társulat tisztviselője (1918). – Az 1890-es évektől Pakson és környékén saját költségén ásatásokat végzett, érmeket és régészeti leleteket gyűjtött. Gyűjt.-e egy részét a szekszárdi múz.-nak adományozta, más részét – a családi birtok adósságainak fedezése érdekében – 1913-ban a bécsi Kunsthistorisches Museumnak kényszerült eladni. Részt vett a paksi *Szelle-múz.* rendezésében. Az 1920-as években Bp.-re költözött, ahol egy ideig a MNM levéltárában működött, majd saját genealógiai irodát nyitott. 1939-ben kormányfőtanácsosi címet kapott. – 1923-tól szerk. az általa megindított *Nemesi Évkönyv* c. családtörténeti sorozatot. Régészeti és éremtani írásai az *Archaeologiai Értesítőben* és a *Numizmatikai Közleményben*, genealógiai közleményei a *Történelmi Tárban* és a *Turulban* jelentek meg. 120 kötetes családtörténeti adattárát állított össze, amelyet a Dunamelléki Ref. Egyházker. Ráday levéltára őriz. – Kormányzói elismerés (1931).

F. m.: *Nemesi évkönyv*. 1–13 (Bp., 1923–1937).

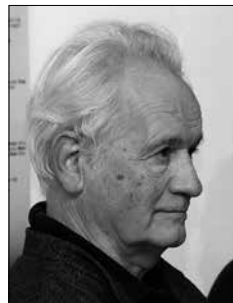
Irod.: Gulyás V: 1943, 387; Barcsay-Amant Zoltán: *Der Ungarische Genealoge* Z. von D. (Der Adler, 1975, 94–95. p.); MÉL I: 179. p.; ÜMÉL II: 48. p.; RÜL 4.: 163. p.; Kernné Magda Irén: *Híres paksi elődeink. Életrajzi gyűjtemény* (Paks, 2014, 30–32. p.).

Fotó: Tolnai Világlapja, 1939. szept. 20., 21. p.

K. Németh András

Dávid Ferenc (1940. aug. 16. Bp. – 2019. jan. 21. Bp.): művészettörténész. – Apja Dávid Gyula (1913–1977) zeneszerző, nagybátyja ifj. Dávid Károly (1903–1973) építész. Felesége Askercz Éva (1938–), később Geskó Judit (1954–), mindketten művészettörténészek. – A bp.-i II. Rákóczi Ferenc Gimn.-ban tanult (1954–1958), majd az ELTE BTK művészettörténet-m. nyelv és irodalom szakán szerzett diplomát (1963). A Bécsi Egy-en Herder-

ösztöndíjas. – Az Orsz. Műemléki Felügyelőség munkatársaként Sopronban élt (1963–1982), ahol, szorosan együttműködve az építészekkel, aktív kutatóként vett részt a belváros műemléki rekonstrukciójában, amit az Alfred Toepfer-Alapítvány Műemlékvédelmi Európa-díjjal jutalmazott (1975). 1966-tól a régész-művészettörténész Tóth Sándorral az álló falazatok és földben rejlő maradványaik alapos szemügyre vételéből kiindulva jutottak el egy-egy emlék átfogó értékeléséig. A középkori eredetű, többszörösen átépített lakóházak minden részletre kiterjedő falszövet- és vakolatfeltáráásával a gyakorlatban dolgozta ki a történeti épületek máig mérvadó helyszíni vizsgálati módszerét, a falkutatást, amely más épülettípusokra is érvényesnek bizonyult. A teljes ház-, telek- és várostörténeti összefüggések tisztázásához nélkülözhetetlennek tartotta a levéltári forrásokat. Kutatóként Sopronon kívül számos más városi épület (pl. Kőszeg, Mosonmagyaróvár, Székesfehérvár, 1980-tól Győr városrekonstrukciója), kastély (pl. Nagycenk, Hédervár), templom (pl. Bük, Feldebrő, Pannonhalma, bencés főapát-ság és templom) felújításában vett részt. 1986-tól az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportban (utóbb Int.-ben) a legfontosabb műemlékek (pl. Gödöllő, Eszterháza, Bp.-en a Parisiana mulató [Új színház], a Károlyi-palota [Petőfi Irodalmi Múz.], a Tivoli mozi, az MTA székháza, a Sándor-palota, a Zeneakad.) és Europa nostra-díjas zsinagóga-helyreállítások során (pl. Mád, Aposzt, Szeged) kutatójaként és művészettörténész szakértőjeként folytatta tevékenységét, javasla-taival mindig figyeltve a teljes helyreállítási folyamatot. A kezdetektől érdeklődött a történeti kályhák iránt, amelyekről néhány munkatársával együtt kéziratos katasztereket állított össze. Az 1990-es években kiáll.-ok rendezésében is részt vett (pl. M. Építészeti Múz.: *Tisztelegés Lajta Béla emlékének – a Parisiana újjáépítése*, 1991; *A soproni színház 1838 – 1909 – 1963 – 1992*, 1993; M. Zsidó Múz.: *Baumhorn Lipót építész 1860–1932*, 1998). 2009. évi megalakulásától haláláig a Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete elnöke. Nyitott személyisége, korszakokon átívelő rendkívüli elméleti és gyakorlati tudásán, forma- és szerkezet-tani ismeretein alapuló szemlélete művészettörténészek, régészek, építészek, restaurátorok nemzedékei számára jelentenek példát. – M. Köztársasági Arany Érdemkereszt (1996), Fülep Lajos-díj (1999), Ipolyi Arnold-érem (2000), Opus Mirabile díj (2003), Scheiber Sándor-díj (2004),

M. Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2009), Möller István-emlékérem (2009), Pro Urbe Sopron (2010), Forster Gyula-díj (2011), M. Érdemrend középkeresztje (2015). – 73. születésnapjára 85 m. és osztrák szerző tollából kétkötetes tanulmánykötet jelent meg munkásságáról *Kő kövön – Stein auf Stein* címmel.

F. m. *Gótikus lakóházak Sopronban* (Magyar Műemlék-védelem, 5., Bp., 1970, 95–123. p.); *A falkutatás szerepe a műemléki helyreállításokban*. In: *A műemlék-helyreállítás gyakorlata*. Az Egri Nyári Egy. előadásai 1977. (Bp.–Eger, 1978, 73–82. p.); *A soproni ó-zsinagóga / A soproni ó-zsinagóga helyreállítása* (A magyarországi zsidó hitközségek monográfiái. Bp., 1978); *Sopronbánfalva-kolostorhegyi lépcső. Adatok Schweitzer György soproni szobrász működéséhez* (Építés–Építészettudomány, 15, 1983, 55–92. p.); *Maulbertsch győri architektúrafestőjének terve és a székesegyház megújításának ikonográfiája* (Művészettörténeti Értesítő, 48., 1999, 113–120. p.); *A pannonhalmi főegyház múlt századi helyreállításáról*. In: *Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve*. Szerk. Takács Imre (Pannonhalma, 1996, II., 162–181. p.); *Eszterháza belső terei* (Ars Hungarica, 28, 2000, 73–96. p.); *A fertői Esterházy-kastély történeti helyiségkönyve: funkciók és falburkolatok* (Ars Hungarica, 30, 2002, 237–320. p.); *Sopron belvárosának házai és háztulajdonosai, 1488–1939*. Goda Károllyal, Thirring Gusztávval (Sopron, 2008); *Der Baumeister von Eszterháza – Johann Ferdinand Mödlhammer (1714–1778)*. In: *Die Familie Esterházy im 17. und 18. Jahrhundert*. Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 128. Red. Krenn, Martin (Eisenstadt, 2009, 429–452. p.); *Színház a Szerecsen utcában*. Gajdó Tamással (Új Színház, Bp., 2010); *Városi építkezések Magyarországon (1540–1640)* (Művészettörténeti Értesítő, 68, 2019, 139–146. p. – posztumusz tanulmány).

Irod.: *Kutatás – helyreállítás*. D. F. fontosabb munkái. In: *Kő kövön / Stein auf Stein*. D. F. 73. születésnapjára. Festschrift für F. D. I–II. Szerk. Szentesi Edit, Mentényi Klára, Simon Anna (Bp., 2013, 54–114. p.); Lővei Pál: D. F. (1940–2019) (Művészettörténeti Értesítő, 68, 2019, 223–232. p.); Marosi Ernő: D. F. (1940–2019) (Ars Hungarica, 45, 2019, 143–147. p.); Nemes András: Elhunyt D. F. művészettörténész (1940. augusztus 16.–2021. január 21.; <https://sopronimuzeum.hu/2019/01/28/elhunyt-david-ferenc-muveszettortenesz/>); Rostás Péter: Egy klasszikus távozott – emlékezés D. F.-re (MuseumCafé, 13, 2019, 17–19. p.); Galavics Géza: Régi épületek vonzásában – D. F. pályaképe (Soproni Szemle, 74, 2020, 5–44. p.).

Fotó: D. F. 2013-ban, Hack Róbert felv.

Mentényi Klára

Dely Olivér György (1927. ápr. 27. Nagyszalonta [ma Salonta, Románia] – 2003. nov. 19. Bp.): muzeológus, herpetológus. – Felesége Dely-Draskovits

Ágnes, a M. Természet-tud.-i Múz. (MTM) munkatársa, a Kétszárnyúak Gyűjt.-ének vezetője (1982–1985). – Isk.-i tanulmányait Nagyszalontán és Nagyváradon kezdte. A nagyszalontai gimn.-ban az isk. leventeparancsnok lett. 1944-től leventeként vonult a m. hadsereggel egészen Vas vm.-ig. 1945-ben szovjet fogságba került; a romániai Foksányon keresztül a Krím-félszigetre, a jaltai munkatáborba vitték, onnan kb. egy év után tért haza Nagyszalontára. 1946-ban, családja nélkül, a zöldhátaron szökött át Mo.-ra. Gimn.-i érettségijét Bp.-en szerezte meg (1946). A PPTE-n (1950-től ELTE) végezte muzeológiai tanulmányait (1946–1950). A biológiai tud.-ok kandidátusa (1964). – *A M. Természet-tud.-i Múz.* akad.-i ösztöndíjasa (1950–1951), segédmuzeológusa (1951–1952), muzeológusa (1952–1956), tud.-os munkatársa (1956–1965), majd főmunkatársa (1965-től), az Állattár Kételtű- és Hüllőgyűjt.-ének vezetője (1952–2003). Fő tevékenysége a hazai kételtű- és hüllőfauna taxonómiai és szisztematikai tanulmányozása volt. Elsősorban morfológiai vizsgálatokat végzett egyed és populáció szinten. Kandidátusi értekezését az alpesi göte (*Ichthyosaura alpestris*) csonttani vizsgálataiból írta. Részt vett a Hortobágyi, a Kiskunsági és a Bükk Nemzeti Park, ill. a Bátorligeti Természetvédelmi Terület kételtű- és hüllőfaunájának feltárásában és leírásában. Fő életműve mégis a Kételtű- és Hüllőgyűjt. újjáépítése volt, miután 1956 okt.-ében az Állattár Baross utcai épületét aknátalalat érte, és megsemmisült közel 40.000 kételtű- és hüllőpéldány, köztük jelentős típuspéldányok (pl. Méhely Lajos és Fejérváry Géza Gyula anyagai). A gyűjt. mellett számtalan kézírata és a készülő kandidátusi disszertációja is a tűz martalékává lett, a vizsgálati anyagaival együtt. A gyűjt. pótlására 1957-ben Egyiptomban, 1973-ban Algériában, majd 1978-ban É-Koreában részt vett a múz. által szervezett expedíciókon. Algériai expedícióján egy éjszakai gyűjtés során súlyos sérülést szenvedett, amikor bal lábát puskalövés érte. Gyűjtései és más európai múz.-ok ajándékai segítségével

közel 16.000 példányos gyűjt.-t épített fel. A *Vertebrata Hungarica* 23 kötetének szerk.-je (1959–1989). 83 tud.-os közleményt publikált az *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici* (1952–1994), az *Annales Biologicae Universitatum Hungariae* (1954), az *Acta Archeologica Academiae Scientiarum Hungariae* (1955), az *Opuscula Zoologica* (1957–1970), az *Acta zoologica hungarica* (1959–1980), a *Vertebrata hungarica* (1959–1989), az *Állattani Közlemények* (1972–1998), a *Folia entomologica hungarica* (1978), a *Miscellanea zoologica hungarica* (1998) c. folyóiratokban, vmint szakkönyvekben (*Bátorliget kétélű- és hullő-faunája*. Szerk. Székessy V., 1953; *Az állatok gyűjtése*. Szerk. Móczár L., 1962; *Állathatározó*. I–II. Szerk. Móczár L., 1969; *The fauna of the Hortobágy National Park*. Szerk. Mahunka S., 1981; *The fauna of the Kiskunság National Park*. Szerk. Mahunka S., 1987; *The Bátorliget Nature Reserves – after forty years*. Szerk. Mahunka S., 1990; *The fauna of the Bükk National Park*. Szerk. Mahunka S., 1996). Bp.-en 1981-ben megszervezte a Szoc. Országok I. Herpetológiai Konferenciáját. A Bp.-en szervezett 6. Európai Herpetológiai Kongresszus (1991) tb. elnöke, tiszteletére szervezték a 17. Kongresszust (2013) Veszprémben. – A M. Biológiai Társaság Állattani Szakosztályának titkára (1962–1965).

F. m.: *Examen biométrique, ethnologique et oecologique du Triton alpestre (Triturus alpestris Laurenti) des populations du Bassin des Carpathes* (*Acta zoologica hungarica*, 6/1–2, 1960, 57–102. p.); *La répartition des vipères de champs (Vipera ursinii rákosiensis Méhely) dans le Bassin des Carpathes*. Janisch Miklóssal (*Vertebrata hungarica*, 1/1, 1959, 25–34. p.); *Contributions à la répartition du Lézard taurique (Lacerta taurica Pallas) en Hongrie*. Kovács Lajossal (*Vertebrata hungarica*, 3/1–2, 1961, 57–64. p.); *Angaben über die Verbreitung des Feuersalamanders (Salamandra salamandra L.) in Karpatenbecken* (*Vertebrata hungarica*, 8, 1966, 69–88. p.); *Kétélűtek – Amphibia (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae*, 20. 3., Bp., 1967); *Hüllők – Reptilia (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae*, 20. 4., Bp., 1968); *Analyse der morphologischen Eigentümlichkeiten drei mongolischer Eremias-Arten* (*Vertebrata hungarica*, 19, 1979, 3–84. p.); *Anguis fragilis Linnaeus 1758 – Blindschleiche*. In: Böhme, W. (ed.): *Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas. Eidechsen I. Band. I.* (Wiesbaden, 1980, 180–195. p.); *Lacerta vivipara Jacquin 1787 – Waldeidechse*. Böhme, W. (ed.): *Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas. Eidechsen II. Band. 2/I.* (Wiesbaden, 1984, 362–394. p.); *Über die morpho-*

logische Variation der Taurischen Eidechse (Lacerta taurica Pallas) (*Vertebrata hungarica*, 21, 1982, 77–83. p.). Irod: Korsós Zoltán–Vörös Judit: In memoriam Dr. O. Gy. D. (1927–2003) (*Annales historico-naturales musei Nationalis Hungarici*, 96, 2004, 5–17. p.); Korsós Zoltán: History of the Herpetological Collection of the Hungarian Natural History Museum (*Annales historico-naturales musei Nationalis Hungarici* 100, 2008, 37–93. p.); Korsós Zoltán: Dr. D. O. Gy., az utolsó magyar muzeológus herpetológus (*Terrarium*, 61, 2004, 24–27. p.); RÜL 5.: 316. p.

Fotó: D. O. Gy. portréja, 1988., Mihályi Ferenc felv., MTM Könyvtári Gyűjtemények

Vörös Judit

Dénes István; D. I. Lajos (1954. szept. 7. Oklánd [Ocland, Románia] – 2005. nov. 1. Barót [Baraolt, Románia]): geológus, barlangkutató, régész, hely-

történész. – A baróti elméleti liceumban érettségizett (1973), Nagybányán végzett geológiai technikumot (1975), majd a csíkszeredai Geológiai Kutató és Föltáró Vállalat geológus technikusává lett. 1995-től a Köpeci Bányavállalat geológusa, 1999-től kataszter-topográfus. 1999-ben Papucs Andrással együtt elindította az évenkénti Székelyföldi Geológus Találkozókat. Barlangkutatóként a baróti Ursus Speleaus Kör vezetője (1971–1981). 1978-tól a romániai barlangkatalógus összeállításában is kiemelkedő szerepet játszott. 1981-től a brassói Avenul tagja; a Román Szpeleológiai Int.-tel megszervezték a Szpeleológiai Isk.-kat (1981–1985), kutatták, dokumentálták és lezárták a Topolnița- és az Epuran-barlangot. Barátaival, családjával a Vargyas-szoros nyilvántartott barlangjainak számát háromszorosára (124, összesen 7410 m), az Orbán Balázs-barlang hosszát másfélszeresére (1524 m) növelte. Elsőként készítette a Persányi-hegység barlangjairól teljes nyilvántartást (1978), a tekerőpataki Súgó-barlangról modern térképet, a Gyergyói-havasok, a Cohárd, a Békás-szoros és a Nagyhagymás–Öcsém-havas barlangjairól térképet, összeállította a teljes székelyföldi barlangkatasztert. 1999-től a Vargyas-szoros természetvédelmi felügyeletét is ellátó baróti „Elvesztett Világ” Természetjáró, Természetvédő és Barlangász Egyesület elnöke. – 1979-ben felfe-

dezte a rikai erődítményrendszer (a M. Királyság 1100 körüli DK-i kijárata) Ny-i tornyát; 1988-ban megkezdte a feltárását, a késő avar kori (1100 körül vsz. felújított) DK-i rethesz gyepűvonal (a Bogáti-hágó–Szentegyháza–Szováta vonal sáncai), vmint később a rétyi Homárka sáncvonalat feltérképezését, régészeti kutatását (Ferenczi Istvánnal, Bordi Zsigmond Lóránddal, Sófalvi Andrásal), megásta az alsórákosi középkori Mihály-várát és Tepő-várát, részt vett a vargyasi középkori templomromok feltárásában, évtizedeken át kutatták régészetileg is a Vargyas-szorost, 1989-től kiemelten az ún. Párkány moustieri stb. telepeit, megalapozva a terület régészeti monográfiáját. 1996-tól a *Székely Nemzeti Múzeum* külső munkatársa, az *Acta (Siculica)* múz.-i évkönyvek szerk. biz.-i tagja volt (1996–2000). Ismeretterjesztő könyvek és dokumentumfilmek szakirányítója, az *Erdővidéki Lapok* szerk. biz.-i tagja (2000–2005). A baróti Gaál Mózes Közművelődési Egyesület elnöke (1998–1999), az egyesületnek köszönhetően 2000-tól az újraalapított Erdővidék Múz.-a az ő gyűjt.-éből rendezte első (*Erdővidék múltja a régészeti leletek tükrében*, 2004), majd több más kiáll.-át. Másfélszáz szakmai jelentése, tud.-os és ismeretterjesztő írása jelent meg önálló köt.-ben, konferenciaköt.-ekben, periodikumokban (*Acta Carstologica*, *Acta Hargitensia*, *Acta Musei Napocensis*, *Acta Siculica*, *Földtani Közöny*, *Karszt és Barlang*) stb. – A Román Hegyi Turizmus Szövetség Központi Sport-Barlangászati Biz.-a, majd a Román Barlangász Szövetség, a M. Karszt- és Barlangkutató Társulat, a National Speleological Society (USA) tagja. – Az évenként odaítélt D. I.-emlékdíj 2006-tól a Román Barlangász Szövetség legjelentősebb díja a legjobb tud.-os dolgozatot bemutató kutatónak vagy kutatócsoportnak. Emléktáblája található az Orbán Balázs-barlang bejáratánál és rejtek-emlékdoboza ezzel szemben, a Vargyas-szoros egyik üregében.

F. m.: *Régészeti kutatások a Rika-erdő kora középkori erődrendszerében*. Bordi Zsigmond Lóránddal (*Acta [Siculica]*, 1998/1, 175–188. p.); *Az alsórákosi Tepő-vára*. In: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történeztalálkozói 1995–1999 (Csíkszereda–Bp.–Zürich, 2000, 136–146. p.); *Székelyföldi barlangvilág* (T3–DKI, Sepsiszentgyörgy, 2002); *Székelyföldi töltésvonulatok* 1–3. (*Acta [Siculica]*, 2000/1, 215–236. p.; *Acta [Siculica]*, 2006/2, 79–90. p.; *Acta Siculica*, 2007, 253–285. p.). Irod.: *Ki kicsoda Aradtól Csíkszeredáig?* (Csíkszereda, 1996, I., 174–175. p.); *Hazslinszky Tamás*. D. I. (Karszt és Barlang, 2004–2005, 115. p.); Goran, Cristian: In

Memoriam (Speomond, 11, 2006, 42–43. p.); Boér Hunor et alii: D. I. (bibl.-val; *Acta Siculica*, 2008, 693–701. p.); Wanek Ferenc: D. I. (EMT Tájékoztató, 2014. 9–10, 4. p.). Fotó: *Acta Siculica* 2008, 693. p.

Boér Hunor

Dercsényi Balázs (1940. szept. 4. Bp. – 2003. szept. 10. Bp.): művészettörténész, műemlékvédelmi szakember. – Apja ~ Dezső (1910–1987) művészettörténész, a II. vh. utáni műemlékvédelmi hivatali rendszer egyik megteremtője, nagyapja ~ Dezső (1874–1945) váci nyomdatulajdonos, újságíró, a *Váci Hírlap* kiadója. – Az ELTE történelem–művészettörténet szakán végzett történész–művészettörténészként (1963).

– 1963-ban az Orsz. Műemlékvédelmi Felügyeletségen (OMF), a Tud.-os Osztályon kezdett dolgozni, 1966-tól Baranya és Győr–Sopron m. műemlékvédelmi felügyeletét látta el. Falkutatásokat is végzett (Csempeszkopács, r. k. templom; Pécs, püspöki palota; Csót, r. k. templom; Pécs–Málom, r. k. templom; Pápóc, iskolaépület), 1968-tól a Műemlék Felügyeleti Osztályon dolgozott, s Veszprém, majd Vas és Baranya m. területi felügyeletét látta el. 1982–1992 között az Építési és Városfejlesztési Min.-ban, ill. a Környezetvédelmi Min.-ban a műemlékvédelmi ügyek mb.-ja volt. 1992-ben visszatért az OMF-be, a Nemzetközi és Társadalmi Kapcsolatok Osztályán (ill. az utód-szervezetekben) megbízott főosztályvezető, ig. Nyugdíjazásáig a Társadalmi Kapcsolatok Igazgatóságának helyettes ig.-jaként dolgozott. – A kezdetektől, 1975-től részt vett a *Tájak–Korok–Múz.-ok* mozgalom megalapításában és az 1977. évi indulástól kiadványainak szerkesztésében is. Több mint 600 ismeretterjesztő füzet megjelenésében működött közre szerzőként, szerk.-ként, felelős szerk.-ként. Aktív részt vállalt a mozgalom (1985-től egyesület) életének szervezésében is. – Jelentős televíziós szakértői és népszerűsítő munkája. A számtalan, közreműködésével elkészült produkció közül kiemelendő a nagy sikerű *Másfél millió lépés Magyarországon* c. sorozat (1979-től) és folytatásai: *...és még egymillió lépés* (1986), *Kerekék és lépések* (1990). Szakértőként többször megszólalt Ráday Mihály *Unokáink sem fogják*

látni c. városvédő, ill. Oस्कó Judit *Unokáink is látni fogják* c. építészeti tévés műsorában. A Duna TV-ben az *Anziks*, az *Amiről a kövek mesélnek*, a *Történelmi városok* c. sorozatok létrejöttét segítette. Publikált a *Turista Magazin*, a *Műemlékvédelem*, a *Magyar Műemlékvédelem*, a *Műemlékvédelmi Szemle*, a *Magyar Művészet*, a *Házak*, a *Művészet*, az *Építésügyi Szemle* periodikákban. – A Váci Múzeum Egyesület elnöke; emlékére egykori váci lakásának falán emléktáblát helyeztek el (2010).

F. m.: *Árkay Aladár* (Architektúra sorozat, Bp., 1967); *Barokk palota a várban* (Bp., 1967); *Magyar kastélyok*. Koppány Tiborral, Hegyi Gáborral (Bp., 1990); *Budapesti Műemlékek* (Bp., 1991); *Katolikus templomok Magyarországon*. Hegyi Gáborral, Marosi Ernővel, Török Józseffel (Bp., 1991); *Templomok Magyarországon* (Bp., 2002); *Magyar várak*. Koppány Tiborral, Kaiser Ottóval (Bp., 2006).

Irod.: Valter Ilona: D. B. (1940–2003) – Fejérdy Tamás: D. B.-ről – Kriszt György: Szubjektív emlékezés D. B.-ra – Éri István: D. B. és a Tájak-Korok-Múzeumok (Műemlékvédelem, 2003, 5. 346–359. p.).

Fotó: Dercsényi Dávid felv., a család tulajdona

Dercsényi Dávid

Devald Márton: → *Bonyhádi Márton*

Ditrói BÉláné Sallay Katalin; *Ditróiné Sallay Katalin* (1921. dec. 19. Debrecen – 2003. aug. 1. Debrecen): vegyész, tanár, restaurátor, laboratóriumvezető. – Édesanyja a Dóczy Leánynevelő Int.-ben (Gimn.-ban) tanított, jogász édesapja a MÁV-nál dolgozott főtanácsosként. Férje (1949-től) Ditrói Béla, a debreceni Autóközlekedési Vállalat revizora, majd irodavezetője. – A Dóczy Gimn.-ban érettségizett (1941), majd a Tisza István Tudományegyetem fizika-kémia tanári szakán vegyész (kémia-fizika szakos tanári) diplomát szerzett (1941–1945). Jó tanulmányi eredményei miatt a második évben dr. Bodnár János, az egy. Orvosi Vegytani Int.-ének vezetője felvette az Int. Törvényszéki és Kémiai laboratóriumába. Doktori disszertációját az egy.-i tanács elfogadta, de egy akkor hozott rendelet szerint már nem volt lehetősége ledoktorálni. – 1946-ban Bodnár megbízásából dr. Szé-

Ödön egy.-i magántanár, egyben a Déri Múzeum kémiai-restaurátor laboratóriumának vezetője mellett sajátította el a múz.-i laborban végzendő munkákat. 1947. máj. 1-jétől az egy.-en kinevezett gyakornok, a múz.-i restaurátor labor szakfelügyeletét is ellátó Bodnár János megbízásából 1948. febr.-tól a labor kinevezett vezetője; szerződése szerint négy órát az egy.-en, másik négyet a múz.-i laborban dolgozott. 1949 elejétől már teljes munkaidőben foglalkoztatták, előbb szerződéses munkatársként, 1951-től kinevezett restaurátorként, majd – nyugdíjba menetelig (1977. máj. 3.) – a restaurátor labor vezetőjeként. Főként fém- és kerámiatárgyak restaurálásával foglalkozott. A Déri Múzeum tárgyai mellett szükség esetén a környező múz.-okét is (nyíregyházi Jósza András Múzeum, hajdúböszörményi múzeum) restaurálta. Nyelvismerete (német, francia) révén megismerte a korszerű restaurálási eljárásokat; pl. tanulmányozta Friedrich Rathgen alapmunkáját (*Die Konservierung von Altertumsfunden*, Berlin, 1898; 1926), olvasta a múz. korábbi vegyészének, Hegyi Zoltánnak a restaurálásról írt (kiadatlan) kéziratát. A múz.-ban végzett fémkonzerválási munka színvonalának elismeréseként 1952-ben a Múzeum- és Műemlékek Országos Központja felkérésére a fémrestauráló tanfolyamot a Déri Múzeum szakemberei tartották. A fémek vizsgálatában a Csepeli Vasműnél korszerű spektrálanalízist végeztetett. Elvégezte a Központi Muzeológiai Technikai Csoport (KMTCs) által szervezett III. restaurátor tanfolyamot (1963). Részt vett kiállások rendezésében, gyűjtemények revíziójában, leírócédulákat készített, szakmai vezetéseket, népszerűsítő előadásokat tartott, s a munkatársak éves publikációs tevékenységéből összeállította a bibliográfiát is a múz.-i évkönyv számára, rövid ismertetéseket írt a múz.-i rendezvényekről a *Hajdú-Bihari Naplónak*. Az 1960-as években részt vett a múz.-i adminisztrációs munkákban, vezette a múz.-i eseménynaplót, végezte a kiállások propagandamunkáját. Tíz éven keresztül a múz. iparművészeti gyűjteményéért is felelős volt. Nyugdíjazását követően a debreceni MERKUR-nál adminisztrátori munkakörben dolgozott, majd bíróságon volt ülnök. – 21 publikációja jelent meg. Társzerzője volt a MMOK Technikai Osztály szervezésében kézíratos formában kiadott, *A konzerválás és restaurálás kézikönyve* (1950) c. munkának, amely a második nyelven olvasható restaurálási összefoglaló kiadvány volt. *A Régészeti kézikönyv. I. Gyakorlati régészet* c. egy.-i tankönyvben Baki Győző társzerzőjeként

az ön és a pénzek konzerválásáról szóló részt írta. Egyéb publikációiban hozzászolt aktuális restaurálási témákhoz, összefoglalta a Déri Múz. gyakorlati restaurálási tapasztalatait, foglalkozott a múz. herendi porcelán- és késő habánjellegű gyűjt.-ének a tárgyival, a nehézfémek szerepével a múz.-i gyakorlatban, a szkíta bronztárgyak spektrálanalitikai vizsgálatával, a restauráló laboratórium és a múz. kiáll.-ainak történetével stb. – A Gépipari Tud.-os Egyesület tagja. A Déri Múz.-ért és a múzeumügyért végzett munkája elismeréseként megkapta a Pro Museo Déri emlékérmét (1996).

F. m.: *Spektrálanalitikai vizsgálatok szkíta bronz tárgyakon* (A debreceni Déri Múzeum kiadványai – A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1970, 51. sz., 689–733. p.); *Művelődéspolitikai és a múzeumok* (uo., 1972, 53. sz., 617–651. p.); *Hozzászólás a múzeumi restaurálás helyzetéhez* (uo., 1974, 55. sz., 833–862. p.); *A Déri Múzeum kiállításainak története 1945–1975* (uo., 1976, 57. sz., 419–446. p.).

Irod.: Morgós András: D. B. S. K. (1921–2003) (A debreceni Déri Múzeum kiadványai – A debreceni Déri Múzeum évkönyve 2004. 77. sz., Debrecen, 2005, 495–496. p.); Morgós András A restaurálás és a „konzerváló és preparáló laboratórium” története a debreceni Déri Múzeumban (A debreceni Déri Múzeum kiadványai – A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2004. Debrecen, 2005, 405–437. p.).

Fotó: D. B. S. K. 2001-ben, Morgós András felv.

Morgós András

Dobrossy István (1946. máj. 20. Miskolc – 2015. máj. 26. Miskolc): etnográfus, történész, levéltárig. – Felesége Fügedi Márta (1949–2000) etnográfus, m.-i múzeumigyh., 1995-től a Miskolci Egyetem BTK Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszékének vezetője. – A debreceni KLTE-en szerzett etnográfus-történelem szakos tanári oklevelet (1970). A debreceni *Déri Múz.* néprajzos muzeológusa (1970–1971), majd a KLTE Néprajzi Tanszékén tanársegéd (1971–1972), a miskolci *Herman Ottó Múz.* történész muzeológusa, osztályvezetője (1973-tól), a Borsod-Abaúj-Zemplén M.-i Levéltár ig.-ja (1993–2015). – Pályája kezdetén a hagyományos paraszti gazdálkodás és a népi kultúra szer-

kezetváltásának tanulmányozásával foglalkozott. E témakörben születtek meg többek között a nyírségi dohánytermesztésről és az É-Mo.-i kenderfeldolgozás eszközkészletének elemzéseiről szóló feldolgozásai. Szervezője és irányítója volt a debreceni néprajzos egy.-i hallgatók mátradereskei gyűjtőtáborainak, amelyek kutatási eredményeit tanulmánykötetbe szerkesztette. A miskolci Herman Ottó Múz.-ban meghatározó szerepe volt a múz. történeti gyűjt.-e mindmáig létező struktúrájának és levéltárának kialakításában, Miskolc várostörténeti kutatásai szervezésében, végzésében, amelynek eredményeként elkészült – a levéltár és a múz. közös kiadásában megjelent – ötkötetes várostörténeti monográfia. Jelentős várostörténész volt. Több mint ezer kisebb-nagyobb ismeretterjesztő és tud.-os írásában mutatta be Miskolc történetének legkülönbözőbb területeit. A hagyományos várostörténetírás kereteit sokszor túllépve orsz. összefüggésbe helyezetten mutatta be mondanivalóját. Érvényes ez többek között a miskolci görög kereskedők anyagi és szellemi kultúrájának és a zsidóság Miskolc múltjában betöltött kivételes szerepének bemutatásával foglalkozó feldolgozásaira. Jelentős szerepet vállalt Miskolc és Borsod-Abaúj-Zemplén m. szakmai-kulturális közéletében. Tagja volt a Miskolci Akad.-i Biz. Történeti Munkabiz.-ának, évtizedeken át vezéralakja a Miskolci Városszépítő Egyesületnek. Munkásságát pátriája és a kulturális kormányzat több díjjal és kitüntetéssel jutalmazta: Szabó Lőrinc irodalmi és sajtódíj (1993), Miskolc város díszpolgára (1998), M. Köztársasági Érdemkereszt Lovagkeresztje (2006), Megyei Prima Díj (2012). F. m.: *A parasztgazdaságok szerkezete és a rostnövénytermesztés kapcsolata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében* (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XII. Miskolc, 1973, 407–443. p.); *A görög kereskedők szerepe és jelentősége Miskolc 18. századi üzlethálózatában* (A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 14. Miskolc, 1975, 21–32. p.); *Etnikai határok és nemzetiségi hatások Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a kenderfeldolgozás rostelőkészítő munkafolyamatában* (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XVI. Miskolc, 1977, 15–22. p.); *Dohánytermesztés a Nyírségben* (Studia folkloristica et ethnographica, Debrecen, 1978); *Termelés és életmód. Tíz község termelőszövetkezete* (Studia folkloristica et ethnographica, Debrecen, 1983); *A miskolci vendégfogadók és vendéglátás története 1745–1945* (Miskolc, 1985); *A miskolci Avas. Monográfia a város jelképéről*. Szerk. (Miskolc, 1993); *Miskolc trásban és képekben*. 1–10. (Miskolc, 1994–2003); *Miskolc története*. I–V. Főszerk.

(Miskolc, 1996–2006); *Piac, vásár, sokadalom Miskolcon* (Miskolc, 2002); *A miskolci orthodox templom és sírkertje*. Szerk., szerző (Miskolc, 2002); *A bükki promontórium ékessége, a miskolci Avas* (Miskolc, 2005). Irod.: Csák Leventéné: D. I. munkássága. Bibliográfia 1966–2006 (Miskolc, 2006); RÜL 5.: 591. p. Fotó: MNL B.-A-Z. Megyei Levéltára

Veres László

Dobroviczki Ferenc (1923. nov. 16. Felsőábrány – 2019. dec. 23. Heves): gyűjteményalapító, sport-szervező, bányamérnök. – Lengyel eredetű munkáscsaládba született. 1933-tól boksztolt a Miskolci Munkás Amatőr Clubban, két év múlva korosztályának m. bajnoka lett. Felvették a marosvásárhelyi Bolyai János Honvéd Műszaki Akad.-ra. Tervező- és berepülőmérnöknek készült, de azonnal a frontra küldték; repülő hadnagyként lövészeszereddel számos ütközetben vett részt. 1945. szeptemberben szovjet fogságba esett, s csak négy és fél év múlva, megfagyott végtagokkal, romló látással, kalandos úton térhetett haza. Visszatérte után bányamérnöki diplomát szerzett. – Az ecsédi külfejtéses bányauzemben dolgozott (1958-tól). Diósgyőrben ökolívó mesteredző volt. 1970-ben látását elveszítette, ezért nem folytathatta tovább a pályáját. Heves m.-be költözött, ahol felkérték a Heves M.-i Sakkszövetség elnöki tisztségére. Gyöngyösön 116 versenyzővel az ország akkori legnagyobb szakosztályát hozta létre. Megtanult vakon gépírni, tíz éven át szerk. a *Heves Megyei Sakkhíradót*. Nemzetközi sakkversenyeket rendezett, az orsz. mérkőzések eredményeit kézzel készítette, nagyméretű évkönyvekben foglalta össze. Gyűjtötte és rendezte a sakkozással összefüggő dokumentumokat. A *Sakk Krónika* 18 kötetével a m. sakkozásnak állított emléket. Több évi gyűjtőmunkájának eredményeként 1987-ben – elfogadva a város felkérését – Hevesen létrehozta Mo. egyetlen (a világ negyedik) *Sakkmúz.-át*. Az 1988. nov.-ben megnyílt gyűjt. anyagát sakk-készletek, szakkönyvek és folyóiratok, sakk nagymesterek által ajándékozott relikviák alkotják. *Valami jelet hagyni* címmel négy kötetben foglalta össze életművét. Hosszú ideig a M. Sakkszövetség elnökségének tb. tagja volt. – Gyöngyös

város díszpolgára (1983), gróf Eszterházy Miksa-életműdíj (1992), Pro Urbe Heves (2004), Cassa lovagja (a M. Sakkszövetség és a Sakk-kultúráért Alapítvány Kuratóriuma kitüntetése, 2011). Fotó: Hevesi Helytörténeti Gyűjt.

Gy. Gömöri Ilona

Dózsa Katalin: → F. Dózsa Katalin

Dömötör Ákos (1938. dec. 21. Bp. – 1999. aug. 8. Bp.): néprajzkutató, folklorista, múzeumig. – Apja Dömötör Sándor (1908–1986) néprajzkutató, a Savaria Múz. ig.-ja. – Apja révén már gyermekkorában testközelből megismerkedett a múz.-i feladatokkal, a néprajzi terepmunkával. Egy.-i tanulmányait m. nyelvi és irodalom tanári és etnográfus szakon az ELTE-n végezte (1958–1963). Bölcsészdoktori disszertációjában (1972) népmesei témát dolgozott fel. – Mivel nem kapott néprajzkutatói állást, a Pataky István Művelődési Házban előadóként (1963–1965), a Kápolna tári ált. isk. tanáraként (1965–1969), a Népművelési Int. honismereti főelőadójaként dolgozott (1969–1974). 1974-től nyugdíjazásáig muzeális intézményekben dolgozott: a *M. Munkásmozgalmi Múz.* muzeológusa (1974–1988), majd az *Angyal földi Helytörténeti Gyűjt.* ig.-ja volt (1986–1998). – Gyűjtéseiből összeállított első önálló kötete (*Sarkadi népmesék*) egy.-i éve alatt látott napvilágot. Ált. népmesekutatóként emlegették; összeállította a m. tündérmesék katalógusát. Mesekutatóként a Finn Tud.-os Akad. meghívta a Folklore Fellows tagjai közé (1993). A nemzetközi meseenciklopédia (*Enzyklopädie des Märchens*) alapító társszerzője, a m. szócikkek többségének szerzője. A mesekutatás német nyelvű nemzetközi szakfolyóiratának, a *Fabulának* a munkatársa (1962-től). Muzeológusként az Ózdi Kohászati Művek bejáró munkásainak életmódját és kultúráját kutatta, ebből a témából nyújtotta be kandidátusi értekezését is (*Bejáró munkások. A kohászati dolgozók életmódja és kultúrája a Hangony völgyében*, 1979). Hét önálló kötete mellett mintegy 300 tud.-os és ismeretterjesztő cikket publikált, többek között az *Ethnographiában*, a *Vasi Szemlében*, a *Studia Slavicában*, a *Magyar Nyelvőrben*, a *Magyar Nyelvben*, a *Múzeumi Kurírban*, a *Népművelési Értesítőben*, a *Honismeretben*, a *Theológiai Szemlében*, a *Savariában*, szegedi, nyíregyházi, miskolci múz.-i évkönyvekben.

F. m.: *Sarkadi népmesék* (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 34–36. Gyula, 1962); *Bauerntochter (Die kluge B. AaTh 875)*. In: *Enzyklopädie des Märchens*.

Bd. 1. (Berlin–New York, 1977, 1353–1365. p.); *Magyar népmesekatalógusok 2. A magyar tündérmesék típusai (AaTh 300–749)* (Bp., 1988); *Új kiállítás a helytörténeti gyűjteményben* (Angyalföld, 14., 1989. 5. sz., 8. p.); *A magyar protestáns exemplumok katalógusa* (Bp., 1992); *Változásvizsgálatok a Hangony-völgyi bejárók anyagi kultúrájában* (Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 1997, 615–632. p.); *Hősök és vértanúk. Mondák és visszaemlékezések a szabadságharcról* (Bp., 1998). Irod.: Kriza Ildikó: D. Á.-ra emlékezve (Budapest, 1938. 12. 21–1999. 04. 08. Budapest) (Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 39, 2000, 615–622. p.; D. Á. műveinek vál. bibl.-jával); RÜL 5: 719. p.

Horváth Sándor

Dömötör János Mihály (1922. jan. 16. Hódmezővásárhely – 2009. aug. 2. Hódmezővásárhely): jogász, művészeti író, múzeumig., országgyűlési képviselő. – Felesége Hegyi Róza, fia, Mihály fotóművész, a Móra Ferenc Múz. ny. fotográfusa. – A Hódmezővásárhelyi Ref. Bethlen Gábor Gimn.-ban érettségizett (1940). Bp.-en a PPTE Állam- és Jogtud.-i Karán jogi doktori oklevelet szerzett (1944). – Hódmezővásárhelyen a Városi Tanács kultúratanácsnoka (1944–1950), „osztályidegen” származása miatt eltávolították (1951). Földműves-napszámos munkákból élt (1951–1952), a Szikvízkészítő Vállalat adminisztrátora (1952–1953), a Csongrád M.-i Temetkezési Vállalat pénzügyi előadója (1954–1961). A hódmezővásárhelyi *Tornyai János Múz.* ig.-ja (1961–1991), a Képzőművészeti (1962–1988) és a Helytörténeti Gyűjt. gyűjteményfelelőse (1963–1991), a szegedi *Móra Ferenc Múz.* mb. ig.-ja (1969–1970). Országgyűlési képviselő (1967–1975). Nyugdíjba vonulása (1991) után a Tornyai János Múz. Helytörténeti (1991–2002) és Képzőművészeti Gyűjt.-ének gyűjteményfelelőse (1999–2001), a szentesi *Kosztay József Múz.* mb. ig.-ja (1998–1999). – Ig.-i kinevezését követően Hódmezővásárhely helytörténetével kívánt foglalkozni, de Végh János Bp.-re költözése után, 1962 tavaszán átvette a művészettörténeti feladatokat is. Munkásságának eredményeként orsz.-an elismertté vált a vásárhelyi képzőművészet, a múz. pedig a regionális képzőművészeti élet központja lett. Közel harminc

éven keresztül szervezője és a kurátora volt a Vásárhelyi Őszi Tárlatnak, az évenként megrendezett Délalföldi Tárlatnak és a Tavasz Tárlatnak (1966–1986). Publikációiban Hódmezővásárhely és Csongrád m. művészettörténetéről, az alföldi festők munkásságáról írt elsősorban, de foglalkozott szülővárosa történetével, építészeti örökségével is. 25 nagyobb terjedelmű műve – könyv, könyvrészlet, tanulmány –, 40 katalógus-előszava és közel 500 ismeretterjesztő cikke jelent meg. Általa lettek orsz.-an ismertek Plohn József fényképész néprajzi tárgyú felvételei és az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc veterán vásárhelyi honvédjeiről készített fotósorozata. 1963-ban megalapította a múz. Helytörténeti Gyűjt.-ét. A helyi művészeknek külföldi bemutatkozási lehetőséget teremtett a Vallauris-sal és Zentával 1967-ben létesített testvérvárosi kapcsolatok segítségével. Igazgatósága alatt jöttek létre a múz. népi kiállítóhelyei, a Csúcsi Fazekasház (1974), a Kopáncsi Tanyamúz. (1975) és a Papi-féle szélmalom (1976). Egyik kezdeményezője volt az 1985-ben megnyílt Alföldi Galéria létrehozásának, ahol állandó kiáll.-on mutatták be az alföldi művészetet a kezdetektől 1945-ig. Élete során számtalan kiállítás megnyitót és ismeretterjesztő előadást tartott, amelyekből kitűnt széleskörű műveltsége és humanista életszemlélete. – Az MSZDP tagja (1944–1948), a Tornyai Társaság titkára (1946–1949), a TIT tagja (1957-től), a Hódmezővásárhelyi TIT elnöke (1965–2000), a M. Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének tagja (1964-től), a M. Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Csongrád m.-i területi szervezetének ügyvezető titkára (1965–2003), a M. Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Művészeti Író Szakosztály tagja, a Szeremlei Társaság tagja (1991-től), a szentesi Katona Kiss Ferenc Képzőművészeti Alapítvány Kuratóriumának (1994-től) és a Kurucz D. István Alapítvány Kuratóriumának elnöke (1997-től). – Szoc. Kultúráért (1964), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1966, 1970), SZOT-díj (1970), Pro Urbe Hódmezővásárhelyért (1970), Munka Érdemrend arany fokozata (1982), Bugát Pál-emlékérem (1987), Móra Ferenc-emlékérem (1991), Tömörkény István-díj (1996), M. Köztársasági Arany Érdemkereszt (1997), Hódmezővásárhely Díszpolgára (2002).

F. m.: *A Tornyai-hagyaték története* (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1963, 137–168. p.); *Vásárhelyi szobrai* (Hódmezővásárhely, 1973; 2., bőv. kiad. 2002); *Városról, művészetről*. Válogatott tanulmányok, cikkek,

beszédék. (Hódmezővásárhely, 1978); *Plohn József: Negyvennyolcas honvédportrék*. Összeáll., utószó (Budapest, 1992); *A vásárhelyi művészet 1848–1918*. In: *Hódmezővásárhely története* II. Főszerk. Szabó Ferenc (Hódmezővásárhely, 1993); *A Tornyai János Múzeum 100 éve* (Hódmezővásárhely, 2004); *A vásárhelyi művészet 1918–1950*. In: *Hódmezővásárhely története*. III. Szerk. Makó Imre, Marjanucz László (Hódmezővásárhely, 2019).

Irod.: D. J. (A Móra Ferenc Múzeum 125 éve 1888–2008. Szeged, 2008, 180–181. p.); In Memoriam D. J. (<https://www.hodmezovasarhely.hu/content/index/id/11784>); Elhunyt Dr. D. J. múzeumigazgató (<https://oszarlat.hu/elhunyt-dr-domotor-janos-muzeumigazgato/>); RÜL 5.: 721. p.

Fotó: Dömötör Mihály felv.

Bernátsky Ferenc

Draveczy Balázs, dr. (1938. márc. 22. Győr – 2003. aug. 9. Jászberény): régész, múzeumig. – Győri polgárcsaládból származott. – Elemi isk.-it Győr-Révfaluban és a Liszt F. utcai Állami Ált. Isk.-ban végezte (1944–1952). A győri Czuczor Gergely Bencés Gimn.-ban tanult (1953–1956), érettségi vizsgája után az ELTE BTK m.-történelem-régészet szakán végzett (1956–1961), doktori címet szerzett (*Somogy megye muzeológiájának története, különös tekintettel régészetre* c. dolgozatával, 1965). – Muzeológusi pályáját a kaposvári *Rippl-Rónai Múz.*-ban kezdte (1968-tól), uo. m.-i múzeumig. (1971–1973). Bp.-re költözött, 1973-tól a Közpon-ti Múz.-i Igazgatóság Népművelési és Propaganda csoportját irányította, majd a Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központ osztályvezetője. 1978-tól a *M. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múz.* (MKVM) főmuzeológusa, majd haláláig ig.-ja (1984–2003). – „Balázs mester”, ahogyan kortársai nevezték, a vendéglátás tárgyi és írott emlékei között találta meg élete értelmét. A vendéglátástörténet, a gasztronómia egyik legismertebb hazai múz.-i képviselője. Kutatói és szakmai alázat, hitelesség, igényesség voltak fokmérői. Példamutató és gyümölcsöző kapcsolatot alakított ki a múz. és a szakma (kereskedelem, vendéglátás és idegenforgalom) között, vmint társadalmi, civil szervezetekkel, szakképző isk.-kkal és intéz-

ményekkel. Felkarolta a történelmi értékmentő kezdeményezéseket, határon innen és túl. Tudását mindenki számára közzétette, tanított és mesélt. Bejárta az országot, szinte minden nemzetközi vagy orsz. gasztronómai rendezvényen részt vett, illetve a média számos területén képviselte a múz.-ot. Tud.-os és ismeretterjesztő írásait számos helyen publikálta. Az asztali örömök historikusaként népszerű könyveket írt (*Terített asztalokról és környékükről* stb.). Korán jött halálával számos írása befejezetlen maradt, hatalmas tudását már nem tudta továbbadni. Halála után több írását könyv alakban is megjelentették. Győri D. Balázs álnéven 1956-tól meséket, verseket, gyermekverseket is írt. – Múz.-i, ill. szakmai tevékenységét Klauzál Gábor- és Veszély József-díjjal, Gazdasági Újságírói díjjal, vmint a „Budapestért” kitüntetéssel ismerték el. Emlékére megalapították a „Balázs Mester”-díjat.

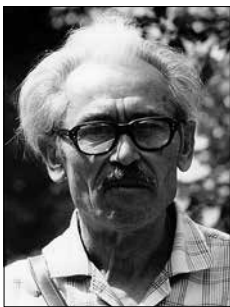
F. m.: *Somogy megyei múzeumok régészeti adattára*. Sági Károllyal, Takács Gyulával (Kaposvár, 1964); *Felvezetek Somogy megye történeti emlékeiből* (Kaposvár, 1966); *Somogy megyei muzeológiai kutatás története* (Somogyi Múzeum 6. Kaposvár, 1966); *Somogy megye régészeti képeskönyve* (Somogyi Múzeum 17. Kaposvár, 1970); *Teázóknak való* (Bp., 1985) *Pilvax Kávéház* (Tajak Korok Múzeumok, Bp., 1995); *Pozsony Gundelja és a Zöldfához cégérezett fogadó* (Bp., 1999); *Történetek terített asztalokról és környékükről* (Bp., 1999; 2008); *Újabb történetek terített asztalokról és környékükről* (Bp., 2000; 2008); *Bagolytűdő és articsóka* (Bp., 2001); *Híres emberek kedves ételei. Balázs mester az asztali örömök historikusa* (Bp., 2003); *Profán litánia – Válogatott versek* (Győri D. Balázs néven, Bp., 2006); *Híres ételek krónikái* (Bp., 2007); *Leletmentés Somogyországban: válogatás életművének régészeti és művelődéstörténeti írásaiból, megfűszerezve némi gasztronómiával* (Bp., 2007).

Irod.: S. Nagy Anikó: In memoriam dr. D. B. (1938–2003) (Magyar Múzeumok, 9. 3., 2003, 61. p.); D. B. In: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum 50. jubileumi évkönyve. Szerk. Török Róbert: (Bp., 2017, 156–157. p.); V. Szalontay Judit: In memoriam dr. D. B. (1938–2003) (Arrabona Múzeumi Közlemények, 42. 2. Győr, 2004, 249–254. p.).

Fotó: MKVM Kereskedelmi és Vendéglátóipari Fotótár
Török Róbert

Drimmer László (1925. dec. 30. Szombathely – 2009. ápr. 4. Vasvár): festő, grafikus, malakológus, múz.-i preparátor. – Szombathelyen Jaksa István festőisk.-jában (1946), majd a Derkovits Gyula Képzőművészeti Szabadisk.-ban festőnek és grafikus-

nak tanult (1948–1949). Elvégezte a Népművelési Min. Móricz Zsigmond Egyéves Isk.-ját (1952). – A Népművelési Min. Képzőművészeti Főosztályának (1950–1954), majd a M. Népköztársaság Művészeti Alapjának munkatársa (1954–1964), a Képző- és Iparművészeti

Lektorátus alkalmazott grafikai osztályának előadója, főelőadója, nyugdíjba vonulásáig osztályvezetője (1964–1985). Nyugdíjasként a *M. Természettud.-i Múz.* Puhatestű Gyűjt.-ében önkéntes preparátor (1992–2002). Megromlott egészségi állapota miatt a testvérehez Győrbe (2002), onnan fiához Vasvárra költözött. – Tájéképfestőként leginkább a plen air stílust követte, emellett virágszendéleteket ábrázoló linómetszeteket is készített. Szorosan kötődött a Zsenyei Művésztelephez, ahol Burány Nándor és Radnóti Kovács Árpád voltak a mesterei. Festményeit életében sosem vitte kiáll.-ra. – A malakológiával először egy 1974. évi bulgáriai családi nyaraláson került kapcsolatba, a *M. Természettud.-i Múz.*-ban elhelyezett tengeri anyagai közül az elsők 1977-ből származnak. Malakológiai ismeretei mélyülésével egyre inkább a szárazföldi és édesvízi puhatestű fajok kezdtek érdekelni. Hazai gyűjtései leginkább Bp.-ről és környékéről, vmint Ny-Mo.-ról származnak. Pintér László rábeszélésére 1992-ben hozzáfogott Bp. belterületén a fauna felméréséhez. Jelentősebb

külföldi gyűjtőútjai: Vietnám: 1982, 1986; Ciprus: 1985; jugoszláv tengerpart: 1981, 1983, 1984, 1986, 1987; Kréta: 1994 (Pintér Lászlóval és Varga Andrással közösen). Gyűjt.-i önkéntesként mintegy 65.000 tételt rögzített számítógépes adatbázisban, ő maga több mint 6000 tételnyi saját gyűjtésű anyaggal és az általa bonyolított cserék révén még legalább 1500–2000 egyéb tétellel járult hozzá az MTM Puhatestű Gyűjt. gyarapodásához. Miután betegsége miatt az aktív csigászást abbahagyta, közel 17.000 tétéles (6200 faj) gyűjt.-ét a gyöngyösi *Mátra Múz.* vásárolta meg. Az általa gyűjtött anyagok alapján több, tud.-ra új taxont írtak le. Tiszteletére nevezték el a *Montenegrina drimmeri* orsócsigát és az 1984. évi montenegrói útján általa felfedezett *Cochlostoma auritum drimmerit*. Életművéért és a m. múzeumügyért kifejtett tevékenysége elismeréseként a *M. Természettud.-i Múz.* az Effectrix Manus Collectionis-díjjal tüntette ki (2005).

F. m.: *The mollusks of the Megyeri collection.* – *A Megyeri gyűjtemény puhatestű anyaga.* Fehér Zoltánnal (Soosiana, 31, 2003, 21–25. p.).

Irod.: Tóth Csaba: „Kit anya szült, az mind csalódik végül...” D. L. (1925–2009) festőművész ismeretlen munkássága (Vasi Szemle 2017. I. 53–64. p.; <http://epa.oszk.hu/03300/03366/00106/toth.htm>); Fehér Zoltán, Varga András: D. L. 80 éves (Folia historico-naturalia Musei Matraensis, 29, 2005, 5–6. p.); Fehér Zoltán, Varga András: In memoriam D. L. (1925–2009) (Folia historico-naturalia Musei Matraensis, 33, 2009, 7–8. p.).
Fotó: magántulajdon

Fehér Zoltán

E, É

Égető Melinda, *Gurszky Jánosné* (1941. szept. 15. Bp. – 2011. jan. 7. Bp.): néprajzkutató, muzeológus. – Testvére ~ Emese közgazdász, férje Gurszky János operaénekes. Kis-kőrösön, a Petőfi Gimn.-ban érettségizett (1960). Az ELTE BTK-n történelem–néprajz szakos diplomát szerzett (1967). – A

szezsárdi *Béri Balogh Ádám Múz.* muzeológusa (1967–1971), majd a szentendrei *Szabadtéri Néprajzi Múz.* munkatársa (1971–1980), a GATE Agrártörténeti Kutató Csoport tud.-os munkatársa (1980–1981), a MTA Néprajzi Kutatóint. Történelmi-Etnográfiai Osztály tud.-os munkatársa (1982–1988), majd tud.-os főmunkatársa (1988–2009). 1970-ben doktorált, a néprajztud. kandidátusa (1986). Az ELTE BTK (1988–1989) és a pécsi JPTE címzetes egy.-i docense, óraadó tanára. – Fő érdeklődési területe a m. nyelvterület szőlő- és borkultúrája, a történeti borvidékek agrár-etnográfiai jellemzői, a hegyközségek élete, szőlőhegyi szabályrendeletek, törvények, emellett népi építészettel, településnéprajzzal, a határon túli magyarok (Bácska, Szerémség, Horváto.) történeti néprajzával, kultúrájuk jellegzetességeivel is foglalkozott. A Skanzen muzeológusaként került közel a népi építészeti vizsgálatokhoz; különösen jelentősek a lakáskultúra és lakáshasználat témakörében végzett kutatásai. A *Veszprémi Laczkó Dezső* (akkor Bakonyi) *Múz.*-ban eltöltött ideje alatt rögzítette a nagyvázsonyi tájház zsúpkészítésének teljes munkafolyamatát, s elkészítette a rézműves műhely berendezését. Vendégkutatója volt a Zentai Múz.-nak (1971–1974), tanulmányozta a kevéssé ismert Szerémség történetét, a szórványmagyarok kultúrájának jellemzőit, a m. művelődésben játszott szerepét és a borvidék újkori szőlőkultúráját. Vizsgálatainak legfontosabb területe a szőlő- és borkultúra, hangsúlyosan az alföldi szőlőművelés története, jellemzői, melynek során úttörő munkát végezve, nagyszámú téves állítást és fogalmakat (szőlőhegy, szőlőskert) tisztázott. Erdemei élévülhetetlenek a hegyközségek, hegyközségi intézmények szer-

vezete, működése, a szőlőhegyi szabályrendeletek, törvények gyűjtése, elemzése terén, amit a Történeti-Néprajzi Osztály kutatójaként közel három évtizedig végzett mind bp.-i, mind vidéki levéltárakban, amelyek a 2001-ben elindított forrásközlő sorozatban kerültek a tud.-os élet vérkeringésébe. Fontosak a szőlővel kapcsolatos, általa feltárt más források, így a szőlőhegy telepítését engedélyező feladó levelek, szerződések, szőlőbirtokot átruházó felvalló levelek, a hegyközségek működésére vonatkozó hegyjegyzőkönyvek, a hegyvám és minden egyéb, szőlővel kapcsolatos iratanyag, mint a borkészítés technológiájára, a vincellérekre, a gyümölcsstermesztésre, állattartásra, a közösségi életre vonatkozó.

F. m.: *A solti lapály szőlőművelése* (Bp., 1967); *Az Alföld és a Dunántúl szőlőművelésének kapcsolata. Szőlőművelés és borkészítés a racionalizálás előtt* (Dissertationes Ethnographicae. Tanulmányok az anyagi kultúra köréből. Szerk. Tálasi István. Bp., 1973, 195–251. p.); *A szerémségi szórványmagyarok kultúrájáról* (Népi Kultúra – Népi Társadalom, 1990. 89–125. p.) *Az alföldi paraszti szőlőművelés és borkészítés története a középkortól a múlt század közepéig* (Néprajzi Tanulmányok. Bp., 1993); *A szőlőskertek rendszerének kiépülése a Tiszántúlon a 18–19. század folyamán* (Népi Kultúra – Népi Társadalom, 1993, 37–56. p.); *A honfoglalók szőlőművelési és borászati ismeretei*. In: *Honfoglalás és néprajz*. A honfoglalásról sok szemmel IV. Szerk. Kovács László, Paládi Kovács Attila (Bp., 1997, 159–166. p.); *Szőlőművelés és borászat*. In: *Magyar Néprajz*. II. *Gazdálkodás*. Főszerk. Paládi Kovács Attila. Szerk. Szilágyi Miklós (Bp., 2001, 527–596. p.); *Szőlőhegyek történetének forrásai*. 1–2. (Bp., 2001); *Hegytörvények forrásközléseinek gyűjteménye 1470–1846* (Szőlőhegyek történeti forrásai 2. Bp., 2002); *Borkultúrák határmezsgyéinek kérdéséhez a 16. századi DK-Európában* (Népi Kultúra – Népi Társadalom, 2003, 61–88. p.); *Vagyon szép szőlőhegyünk. Történeti-néprajzi elemzések K- és Ny-dunántúli magyar nyelvű hegytörvények körében 1629–1846* (Documentatio Ethnographica 21. Bp., 2004); *Hegytörvények és szőlőtelepítő levelek Veszprém megyéből 1626–1828*. Dominkovics Péterrel és Hermann Istvánnal (Szőlőhegyek történetének forrásai 4., 2006); *Hegytörvények és szőlőtelepítő levelek Győr és Sopron vármegyéből. 1551–1843* (Bp., 2004), *Szőlő-, gyümölcs- és kertkultúra*. In: *Magyar Néprajz I. Táj, nép, történelem. A magyar népi műveltség korszakai*.

Főszerk. Paládi Kovács Attila. Szerk. Flórián Mária (Bp., 2009, 175–179. p.); *Hegytörvények és szőlőtelepítő levelek Somogy vármegyéből 1732–1847*. Polgár Tamással (Szőlőhegyek történetének forrása 5. Bp., 2011).

Irod.: M. Népr. Lex. I: 639. p.; RÜL 6.: 72. p.; Muskovics Andrea Anna: Emlékezés É. M.-ra (Ethnographia, 2011/122., 182–191. p.).

Fotó: É. M. 1979-ben, Thorma János Múz. F 11774

S. Lackovits Emőke

Ellenbogen József: → *Könyöki József*

Erdélyi József; *Erdelji, Jožef* (1934. szept. 30. Törökbecse [Újbecse, Novi Bečej, Jugoszlávia] – 2017. jan. 9. Újvidék [Novi Sad, Szerbia]): vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

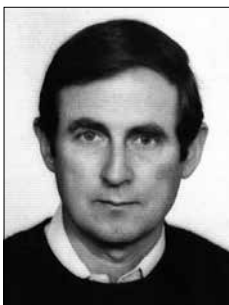
művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

művész, múzeumig. – Vegyésztechnikus, tárgyrestaurátor

a Vajdasági Múz. igh.-évé. – A vajdasági és szerbiai restaurátorok oktatásának, továbbképzésének és képzésének egyik központi személyisége volt. Számos szakmai előadást, továbbképzést és szemináriumot szervezett a kisebb múz.-okban dolgozó, különböző képzettségű munkatársak számára (1960–1985), akik elméleti és gyakorlati konzerválást, restaurálást és műtárgyvédelmet tanultak. Az országon belüli és külföldi intézményekkel, restaurátorokkal, múz.-i szakemberekkel együtt szervezett projekteket. – Fő szakterülete a szerves eredetű régészeti tárgyak (fém, kerámia, kő, üveg stb.) állagmegóvása és restaurálása volt. A műtárgyvédelem mellett kiáll.-ok tervezésével, felépítésével is foglalkozott. A múz. 1991-ben megnyílt új állandó kiáll.-ának egyik fő szervezője, irányítója. A kulturális örökség tárgyainak megmentése, megőrzése és helyreállítása mellett a kulturális javak restaurálásának módszertanával és technikáival is foglalkozott (pl. ásatási leletek helyszíni „in situ” kiemelése, a terepi kerámiarestaurálás megszervezése az ásatás helyszínén). Fontosabb „in situ” leletmentései, kiemelései: Gomolava, Vinča-kultúra, női sír (1980); Feudvar (Mozsor mellett), bronzkori bronztárgyak (1988); Csarnok (Verbász mellett), La Tène-kori kemma (1990); Jaričište (Mali Borak mellett), strarčevoí kettős sír, anya és gyermekének csontváza (2010). A volt Jugoszláviában elsőként szervezett nagyobb volumenű, csapatmunkában végzett, konzerválási és restaurálási „táborokat” terepi régészeti feltárásokon; pl. Gomolava (1957–1985); Gradina (1975–1988); Feudvar (Mozsor közelében, 1987–1990); Boljetin, Djerdap Nemzeti park, római castrum (1968); Agias Mamas, Neo Olynta, Görögo. (1998–1999). – Nyugdíjba vonulását (1999) követően is aktívan részt vett a kulturális kincsek, főként a régészeti tárgyak megmentésében, együttműködve különböző intézményekkel (pl. a köztársasági, a tartományi és az újvidéki városi Múemlékvédelmi Int.-tel, a Belgrádi Régészeti Int.-tel, Szerbia különböző múz.-aival). – Mintegy 21 publikációja jelent meg többnyire az egykori Jugoszlávia, ill. tagállamainak múz.-aihoz, műemléki intézményeihez, ill. szakkonferenciáihoz kötődő kiadványokban, a mo.-i *Műtárgyvédelem* c. folyóiratban. Cikkei az ált. műtárgyvédelmi és restauratori munkában, vmint a restaurátoroktatásban, terepi és laboratóriumi gyakorlatokon alapmunkának számítanak. – Jelentős, általa restaurált műtárgyak: berekszói aranyozott ezüstlemezektől készült, féldrágakö-

vekkal díszített késő római díszsisak (1957–1958), aranyozott római kori fibula (1959), késő avar szíjvégek és övveretek (1978), a Ptuj-i múz. középkori vért- és fegyvergyűjt.-ének konzerválása (1988), a szabácsi múz. ólom osszáríumának konzerválása és restaurálása (2013). Műtárgykészítéstechnikai vizsgálatai: a hrtkovci kelta övdísz anyaga és lehetséges készítéséstechnikája (1983).

F. m.: *Konzervacija pozlačene rimske fibule* [Aranyozott római kori fibula restaurálása] (Rad Vojvodanskih Muzeja [Munkák a Vajdasági Múzeumban], Novi Sad, 1959); *Zaštita muzejskog materijala pomoću specijalnog pakovanja* [Vákuumsomagolásos tárgyvédelem] (Spona – A Vajdasági Múz.-i Társaság Folyóirata, Novi Sad, 5, 1965); *Zaštita muzejskih predmeta od drveta* [Múzeumi fatárgyak védelme] (Spona, 6–7, 1966, 36–46. p.); *Zaštita vunenog tekstila u muzejima* [Múzeumi textilek védelme] (Spona, 9, 1967); *Konzervacija farbanih uskršnjih jaja* [Húsvéti festett tojások konzerválása] (Spona, 10, 1969, 37–42. p.); *Konzervacija i restauracija keramike* [Kerámiatárgyak konzerválása és restaurálása] (Rad Vojvodanskih Muzeja, 18/19, 1969/70); *Terepi kerámia restaurálás a Gomolaván* (Múzeumi Műtárgyvédelem, Bp., 4, 1975, 131–138. p.); *Későavar szíjvégek és övveretek konzerválása és restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem, 5, 1978); *Zaštita muzejskog materijala* [Múzeumi tárgyak védelme] (Zbornik Radova Godina, V–VI, broj 5–6, 1979/80, 143–151. p.); *Konzervacija muzejskih predmeta od bakra i bronz* *Konzervacija numizmata. Čilibar* [Réz- és bronztárgyak konzerválása. Pénzérmék konzerválása. Borostyán konzerválása] (Spona, 23–24, 1980, 17–64. p.); *Etički problemi konzervacije i restauracije arheološkog metala* [Etikai problémák a régészeti fémanyagok konzerválásánál és restaurálásánál] (Varstvo Spomenikov [A Szlovén Műemléki Int. Évkönyve], XXV, Ljubljana, 1983, 161–166. p.); *La matiere et le procede de fabrication de la Chaine de ceinture de Hrtkovci* [A hrtkovci kelta övdísz anyaga és lehetséges készítéséstechnikája] (Etudes Celtiques, XX/1., 1983, Paris, 55–57. p.; és in: Jovanović, Borislav: Les chaînes de ceinture chez les Scordisques, Etudes Celtiques, vol. 20, fasc. 1, 1983, 43–57. p.); *Konzervacija i restauracija srednjovekovnih oknopa i oružja iz Ptujskog muzeja* [A Ptuj-i múzeum középkori vért és fegyvergyűjteményének a konzerválása] (Varstvo Spomenikov, 30, 1988, 117–124. p.); *Konzervacija i restauracija objekta „Gvozdeni čovek”* [A „Vasember” konzerválása és restaurálása]. Olajos Annával (Godšnjak Muzeja Grada Novog Sada [Újvidék Város Múzeumának Évkönyve], 2005); *Restauracija stakla* [Üvegrestaurálás] (Godšnjak Muzeja Grada Novog Sada, 2006); *Pola veka konzervacije u Muzejima Vojvodine* [A restaurálás fél évszázada a vajdasági múzeumokban]

(Rad Muzeja Vojvodine, 2006. 47/48.); *Konzervacija i restauracija osuarija od olova iz Narodnog muzeja u Šapcu* [Csontváz kiemelésének módja egy kettős sírból a Szabácsi Nemzeti Múzeumban] (Glasnik Društva Konzervatora Srbije [Szerb Restaurátorok Szövetségének Közlönye] 37, Beograd, 2013); *Konzervacija i restauracija osuarija od olova iz Narodnog muzeja u Šapcu* [Ólom osszáríum konzerválása és restaurálása a Szabácsi Nemzeti Múzeumban] (Glasnik Društva Konzervatora Srbije, 37, Beograd, 2013).

Irod.: Ana Olajos (Olajos Anna): In memoriam Jožef Erdelji (1934–2017) (Rad Muzeja Vojvodine [Újvidéki Múzeum Évkönyve], 59, 2017, 239–240. p.).

Fotó: E. J. az 1980-as években, a család tulajdona

Morgós András, Olajos Anna

Erdélyi Péter (1946. aug. 6. Hódmezővásárhely – 2006. ápr. 3. Csongrád): középisk.-i tanár, helytörténész. – A szegedi JATE történelem–m. szakán

szerezett tanári diplomát (1969). – A kalocsai Dózsa György Mezőgazdasági Technikumban (1969–1972), majd a csongrádi Sággy Mihály Szakképző Isk., Szakközépisk. és Koll.-ban tanított, nyugdíjazásáig (1972–2005). – Az 1970-es évektől kapcsolódott

be a Helytörténeti Biz. munkájába. 1986-tól a *Tari László Múz.* történész-muzeológusa. Írásai jellemzően Csongrád város politika-, ipar- és gazdaságtörténetéhez szolgáltatnak adatokat. Rendszeresen publikált a *Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében*, a *Mozaikok Csongrád Város Történetéből* (1988, 1989), majd az 1998-ban alapított *Múzeumi Füzetek – Csongrád* sorozat kötetiben. – A Hazafias Népfrent Honismereti Biz., a Kossuth Szövetség választmányi, a Csongrád városi TIT elnökségi, a helyi Erdélyi Baráti Kör tagja. – Miniszteri Dicséret (1978, 1995), Csongrád Város Közművelődési Díja (1997), Pedagógiai Díja (2000), Bárczi Géza-émlékérem (2005), Csongrád M.-i Közgyűlés Elnöki Dicséret (2005), Pro Urbe Csongrád díj (2006).

F. m.: *Kossuth és a csongrádi örökvaltság – A csongrádi Kossuth-levelek*. Hasonmás kiad. a csongrádi múz.-ban őrzött kilenc Kossuth levélről (Csongrád, 2001, 59–65. p.); *Csongrád város rövid története* (Múzeumi Füzetek–Csongrád, Csongrád, 1998, 3–17. p.).

Irod.: Szűcs Judit: E. P. (1946–2006) (A Móra Ferenc

Múzeum Évkönyve, Történeti Tanulmányok, Studia Historica 9. Szeged, 2006, 5–12. p.)

Fotó: Tari László Múz.

Gyöngyössy Orsolya

Erdész Sándor (1929. júl. 20. Szob – 2006. júl. 28. Nyíregyháza): muzeológus, folklorista, múzeumig. – Magát mindvégig nyírséginek vallotta.

Gyermekéveit Nyírcsászárban töltötte. Nyíregyházán és Szatmárnémetiben folytatta középisk.-i tanulmányait, a Kereskedelmi Felsőisk.-ban érettségizett (1949). A bp.-i ELTE BTK-n néprajz szakos muzeológusi diplomát szerzett (1953). Bölcsész-

doktor (1963), a történelemtud. (folklor) kandidátusa (*Kigyó kultusz a magyar néphagyományban* c. értekezésével, 1985). – A Népművelési Min. Múz.-i Főosztályának előadója Bp.-en (1953–1954), majd a jászberényi *Jász Múz.* vezetője (1954–1957). Az 1956. évi forradalom alatt a Jászberényi Munkás-, Paraszt- és Katonatanács vezetője volt, emiatt 1957. febr.-ban letartóztatták, majd hat hónap vizsgálati fogság után a Bp.-i Katonai Bíróság egy év felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte. A nyíregyházi *Jósa András Múz.* néprajzos muzeológusa (1957–1975), majd a *Sóstói Múzeumfalú* alapító ig.-ja nyugdíjazásáig (1975–1989). Irányításával épült fel Mo. második legnagyobbn szabadtéri néprajzi múz.-ának első üteme. Tevékenysége révén formálódott az intézmény gyűjt.-e, hiszen múz.-i munkájának fontos része volt a tárgygyűjtés. – Etnográfiai kutatásai mellett kiterjedt folklorikusatásokat végzett, publikált. Több, mint 300 kisebb-nagyobb cikke, tanulmánya és kötete hagyta el a nyomdát, s neve a mesekutatók között Európa-szerte ismertté vált. Elsősorban a meséket, hiedelemmondákat, népdalokat és népműveket kutatta. Kultúrákőzvetítőként nemcsak kiáll.-okat rendezett, előadásokat tartott, ismeretterjesztő cikkeket írt, de arra is törekedett, hogy a múz.-ban összegyűjtött műtárgyak a széles közönség előtt is ismertté váljanak. – Kiváló népművelő (1983). – A születése 80. évfordulóján rendezett emlékülés alkalmával a Sóstói Múzeumfalú bejárati fogadóépületének falán felavatták emléktábláját (2009. okt. 9.). Ugyanebben az épületrészben rendezték meg a *Dr. Erdész Sándor*

(1929–2006), a néprajzkutató és múzeumalapító emlékére c. időszaki kiáll.-t. Nevét viseli az évente adományozható E. S.-díj (2020) és plakett (Boncsér Árpád és Szolancs Elvira munkája, 2020).

F. m.: *Ámi Lajos meséi*. I–III. Gyűjtötte, a jegyzeteket írta (Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII–XV. Bp., 1968); *Nyírség* (Magyar Néprajz, Bp., 1974); *Kigyó kultusz a magyar néphagyományban* (Debrecen, 1984); *Az archaikus eposz kérdései* (Folklor és Etnográfia 28. Debrecen, 1986); *Nyíregyháza népi építkezése* (A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve XI. Nyíregyháza, 1969); *Ámi Lajos magyar cigány mesemondó vilásképe* (Bp., 1998). Irod.: Németh Péter: E. S. hatvan éves (A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, XXIV–XXVI, Nyíregyháza, 1989); Páll István: E. S. bácsi meghalt (uo., XLVIII, Nyíregyháza, 2006); Riczu Éva: E. S. szakirodalmi munkássága (uo., XLVIII, Nyíregyháza, 2006); Páll István: E. S. (1929–2006) (Magyar Múzeumok, 2006. 3, 56–57. p.); Bodnár Zsuzsanna: A korszakalkotó néprajzkutató. E. S. a folklorista – muzeológus, a Sóstói Múzeumfalú alapítója (Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, XLV, Nyíregyháza, 2010. 1.); E. S. muzeológusról beszél Páll István etnográfus – A múzeumalapító folklorista (Unokáink is olvasni fogják, 2019. jún. 5.: <https://napkeletnepe.hu/2019/06/05/erdesz-sandor-muzeologusrol-beszeli-pall-istvan-etnografus/>); RÜL 6.: 450. p. Fotó: Jósa András Múz. – Sóstói Múzeumfalú

Bodnár Zsuzsanna

Erdőhalminé Török Klára: → Török Klára

Éri István, dr. (1929. márc. 5. Pécs – 2009. nov. 7. Bp.): történész, régész, muzeológus. – Középkisk.-i tanulmányait a ciszterciek pécsi Nagy Lajos Gimn.-ában végezte, 1947-ben érettségizett. A bp.-i PPE (utóbb ELTE) m.-történelem szakán megkezdett felsőfokú tanulmányait 1949-ben, „egyéb” származása miatt egy időre fel kellett függesztenie. Ettől kezdve 1952-ig a Budapesti Kénsavgyárban segéd-

munkásként, majd szakmunkásként dolgozott. 1950-től e fizikai munka mellett esti tagozaton folytathatta tanulmányait az ELTE-n. – 1952. júl. 1-jén vették fel a *M. Nemzeti Múz.*-ba. Gyakornokként a Középkiskori Osztályra kerül, ahol a mesterének tekintett Méri Istvántól és id. Fehér

Gézától tanulta meg a régész szakma alapjait. A múz.-ban 1958. dec. 31-éig dolgozott; pályája ezen időszakát utólag „egy.-i éveinek” nevezte. Ezekben az években számos leletmentő feltárásban vett részt, másokkal együtt dolgozott a Nyársapáti és Muhi körüli ásásokon. Terepbejárásokat is végzett a Dunántúlon, régészetileg teljesen felmérve a Sárközt. Régészeti munkái mellett klaszszikus muzeológusi feladatokat is ellátott, pl. 1953-tól a nagykanizsai múz.-ban, amelynek anyagát rendezte és leltározta. 1954-től éveken át a kiskvárdai vár régészeti feltárását vezette, melynek eredményeit hamarosan kiáll.-ban is bemutatta. Itteni működése idején nagy lendületet vett a helytörténeti munka is, amelynek köszönhetően szerkesztésében 1961-ben egy kötet is napvilágot láthatott. 1955 aug.-ában Zákonyi Ferenc hívására érkezett Nagyvázsonyba, ahol megkezdte a lakótorony körüli terület régészeti feltárását. Ezt követően még öt ásatási idényben vezethette a várfeltárást és a szükséges konzerválási munkálatokat. E munkája mellett komoly köz- és népművelő munkát is végzett, amellyel meghatározó szerepet játszott abban, hogy Nagyvázsony a balatoni idegenforgalom egyik kedvelt célpontjává vált. A vár történetének szélesebb körű bemutatása érdekében a nagyvázsonyi vár lakótoronyában 1956 aug.-ában megnyílt az első állandó kiáll., és a *Kinizsi Pál Vármúz.* megkapta működési engedélyét. 1958-ban Nagyvázsonyba is költözött, s ottani működése közben váltott munkahelyet. 1959. jan. 1-jétől az Orsz. Műemléki Felügyelőség Tud.-os Osztályának régésze lett. 1961. jan. 1-jével a veszprémi *Bakonyi Múz.* (a korábbi Veszprém Vm.-i Múz.) ig.-jává, majd a Veszprém M.-i Múz.-i Igazgatóság élére nevezték ki. Vezetése alatt a megyei múz.-i szervezet virágkorát élte: Pápán és Zircen múz. jött létre, sorra nyíltak az emlékmúz.-ok (Egry József, Bajcsy-Zsilinszky Endre), vmint tájházak (Tihany, Nagyvázsony, Bakonybél) és kis helytörténeti gyűjt.-ek is. A bővülő múz.-i intézményhálózat és a kiáll.-ok színvonalának növelése nagyon hozzájárult az 1960-as években a Balaton, ill. a Balaton-felvidék turizmusának fellendítéséhez. Nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy bemutassa kiemelkedő kortárs művészeink munkásságát, többek között Borsos Miklóst. E művészeti tárlatokat a tihanyi apátság épületében rendezték meg, és az egymás utáni nívós kiáll.-okkal sikerült elérni, hogy Tihany az ország művészeti életének egyik legfontosabb központjává vált. Múzeumszervezési és közmü-

velődési feladatai mellett időt és energiát fordított a Balaton-felvidék középkori romjainak további kutatására és helyreállítási munkálataira. Régész szakmáját sem feledve fontos szerepet játszott Veszprém m. régészeti topográfiájának elkészítésében, ami négy kötetben jelent meg (1966–1972). Múzeumigazgatósága alatt az új tud.-os kutatások eredményeinek közlése céljából elindította a *Megyei Múzeumok Közleményei* c. sorozatot (1963-tól évente jelent meg). Emellett megindult az addig elhanyagolt természettud.-i kutatásokat közlő periodika is, a *Bakony természeti képe* címmel. Ezekén kívül még számos kiáll.-i kat. és ismeretterjesztő kiadvány jelent meg 13 évi ig.-i működése alatt. Veszprémi éveinek eredményeihez sorolhatjuk Magyarország céhkataszterének létrehozását, amelyet Nagy Lajossal és Nagybakay Péterrel két kötetben publikált is (1975–1976). Nevéhez fűződik a Dunántúl É-i felére kiterjedő hatáskörrel a Veszprémi Akad.-i Biz. megalapítása, melyben 1972-től 1996-ig a Történelmi Szakbiz. elnöke volt. – 1974-ben Bp.-re került, s az akkor létrehozott *Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központ* (MRMK) ig.-ja lett. Miután intézményét 1981-ben összevonták a *Központi Múz.-i Igazgatósággal* (KMI), annak igh.-eként működött tovább egészen 1989-ig. Ebben a másfél évtizedben megteremtette a múz.-i restaurátor szakma elméleti, oktatási intézményrendszerét. A háromszintű restaurátorképzésben (szakmunkás, technikus, diplomás) több száz szakembert képeztek. A szakma képviselőinek számos nemzetközi konferenciát is szervezett: az 1976–1989 közötti kétévente Veszprémben megtartott Nemzetközi Restaurátor Szemináriumok kialakították, majd megerősítették a m. restaurátor szakma külföldi kapcsolatait. 1975-től szerk. a *magyar múzeumok kiadványainak bibliográfiája* sorozatot, amelynek kötetei a MRMK kiadásában a múz.-i évkönyvek, periodikák, kiadványok bibliográfiáját dolgozták fel, tematikus rendszerezésben. Nagyrészt neki köszönhető, hogy 1979-ben megindult a múzeumügy havonta megjelenő közlönye, a *Múzeumi Hírlévlé*. Élete legnagyobb volumenű, nemzetközi hatókörű, az ICOM tagságához is kötődő vállalkozása is bp.-i intézményvezetői korszakának eredményeihez sorolható: a 20 nyelvű muzeológiai szótár, a *Dictionarium Museologicum* szerkesztésének és megjelentetésének munkája majd’ tíz évig (1977–1986) tartott. Nyugdíjazása után, 1989-ben a *Tájak–Korok–Múzeumok* (TKM) Egyesület ügyvezető elnöke lett, miután a mozgalom

életre hívásában, megszervezésében már korábban, intézményvezetőként is meghatározó szerepet játszott. Munkásságának egyik fő eredménye lett a *TKM Kiskönyvtára*, amelynek füzetei több száz műemléket mutattak be színvonalasan, tud.-os igénnyel és egyben a nagyközönség számára is közérthetően. 1979-től 2001-ig volt ennek az ismeretterjesztő sorozatnak igazi gazdája, felelős kiadója. Az egyesülettől 2001-ben távozni kényszerült. Az 1980-as évek második felétől egyik aktív kezdeményezője volt egy másik társadalmi, ill. szakmai szervezet, a *Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület* létrehozásának. Ennek 1990 decemberi megalakulása után alelnöke, 1992-től főtitkára, majd 1996–1998 között elnöke, 1998-ban tb. elnöke lett. Szerkesztője és kiadója volt a *Dokumentumok a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület létrejöttéről és 1991–1992. évi tevékenységéről* című kiadványnak (Bp., 1983). Létrehozta a Társaság *Magyar Múzeumok* c. folyóiratát is (1995); a nívós és szép kiállítású szakmai lapnak alapító főszerk.-je volt. Életének utolsó éveiben szakmája múltját kutatta és számos ismeretterjesztő cikket közölt ebben a témában, főként az *Örökség* c. lapban. Egyik kezdeményezője volt a *Múzeumi Arcképcsarnok* c., 2002-ben megjelent lexikonnak. – Kiváló munkáért jelvény (1987), Móra Ferenc-díj (1995), M. Műemlékvédelemért aranyérem és a köztársasági elnök aranyérme (1999), Veszprém m. Erdemrendje (2001), Pulszky Ferenc-díj (2004). Nagyvázsony díszpolgára. – Emléktábláját 2014. máj. 16-án avatták fel a Laczkó Dezső Múz. lépcsőfeljárójában. 2016. okt.-ben, születésének 85. évfordulóján a Pulszky Társaság É. I.-díjat alapított a Társaság egyik kezdeményezője, alapítója és kiemelkedő vezetője előtt tisztelegve. Az elismerés az egyesület azon tagjának adományozható, aki hosszabb távon kiemelkedő és hatásában jelentős tevékenységet folytatott/folytat a társaság szakmai, érdekképviseleti és/vagy szervezési munkája terén, lényegesen hozzájárulva ezzel egyúttal a m. múzeumügy fejlesztéséhez is.

F. m.: *A nagyvázsonyi Kinizsi Vár* (Veszprém, 1957); *Cegléd és Nyársapát határvillongásai a XVII. sz. végéig. Adatok Nyársapát történetéhez* (Bp., 1958); *A kisvárdai vár története*. Szerk. (Kisvárdai, 1961); *Veszprém* (Ütikönyvek). Társzerző (Bp., 1968, 1972); *Nagyvázsony* (Műemlékeink sorozat, Bp. 1967, 3., bőv. kiad. 1971); *Egry Breviárium*. Szerk. (Bp., 1973); *A magyarországi céhes kézművesipar forrásanyagának katasztere*. 1–2. köt. Nagy Lajossal és Nagybakay Péterrel (Bp., 1975–1976);

Dictionarium museologicum. Dictionary of Museology. (...) Muzeológiai szótár. Szerk. Végh Bélával (Bp., 1986); *Magyar Székesegyházak* (TKME, Bp., 1989).

Irod.: Kaiser László: É. I. Egy apróhirdetésen vett régész emlékezései (Bp., 2005); É. I. köszöntése (Magyar Múzeumok, 5. 1999/2, 14–22. p.); Kovalovszki Júlia–Czeglédy Ilona–Buzás Gergely: A LXXX éves É. I. köszöntése (Műemlékvédelem, 53. 2009/3, 169–172. p.); Tóth József: É. I. (1929–2009) (Honismeret, 38. 2010/2. 95–97. p.); Járó Márta: Im memoriam É. I. (Műtárgyvédelem, 34. 2009, 5–6. p.); Buzás Gergely: Gyász: elhunyt É. I. (Magyar Múzeumok 2009. 11. 17.: http://archiv.magyar-muzeumok.hu/tema/170_gyasz_elhunyt_eri_istvan); Németh Péter: Tompa Pistával az „Éri-óvodá”-ban (Műemlékvédelem, 55. 2011/4, 252–256. p.); RÜL 6: 805–806. p.

Fotó: Helytörténeti Gyűjt., Balatonfüred–Balatonalmádi–Zirc (http://www.helyismeret.hu/index.php?title=F%C3%A1jl:Ori_Istvan.jpg)

Debreczeni-Droppán Béla

Ernst József (1935. jan. 20. Baja – 2017. aug. 19. Bp.): mezőgazdasági mérnök. – Alsó- és középfokú tanulmányait Baján végezte, majd a Gödöllői Agrártud.-i Egy.-en tanult (1952–1957). – 1954-ben már az egy. lovas szakosztályában lovagolt és versenyzett; Bodó Imre,

a kiváló lovasedző tanítványaként lovaglásban is kitűnő alapokat kapott. Gyakorlati pályáját a bolyi Állami Békáspusztai Mén- és Méncsikótelepen kezdte, ahol törzskönyvezőként dolgozott. Rendkívül sokoldalú tevékenységét jelzi, hogy a Mezőgazdasági Kiadó szerkesztője és az IBUSZ nemzetközi lovastúrát szervező osztályvezetője is volt; a lovasturisztika szervezésében és működtetésében sikeres tevékenységet végzett. – A *Mezőgazdasági Múz.*-ban az Állattenyésztési Főosztályt vezette (1991-ig). Az ott felhalmozott hagyatékok feldolgozásával, különösen Waltner Berta rendkívül értékes lovas fotóinak azonosításával, majd Hajba Nándor hagyatékának feldolgozásával hozzájárult a m. lótenyésztés története jelentős szakaszának rögzítéséhez és gazdagításához. Különös vonzalom fűzte a m. lovakkal vontatott járművekhez és lószerszámokhoz. A múz. lószerszámgyűjt.-ét szakszerű leírásokkal gazdagította. Rendszerezte és feldolgozta a m. állami ménesek méneskönyveit, törzskönyveit,

tenyésztési dokumentumait. Nagy érdeme, hogy Bodó Imrével felkutatta, rendszerezte a még fel-lelhető összes állami, termelőszövetkezeti és magánmés tenyésztési feljegyzéseit, törzskönyveit, s ezeket kötetbe is rendezte (*Régi magyar méneskönyvek*. Kiad. M. Lótenyésztő és Lovas Szervezetek Szövetsége, Bp., 2004). Életművének maradandó és kiemelkedő részét szakirodalmi tevékenysége jelenti, amely a m. kocsiaktól, a m. lószerszámoktól, a lovas balesetek elkerülésén keresztül a m. lótenyésztés és a m. lovassport történetének kutatásáig és feldolgozásáig terjedt. Írásai az *Agrártörténeti Szemlében*, a *Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményeiben* és más folyóiratokban jelentek meg. Elévülhetetlen érdeme a m. lovassport történetének 1872-től 1972-ig terjedő feldolgozása (*100 év a magyar lovassport történetéből*. I–III. köt.); korábban nem használt forrásokat is felkutatót (pl. *Katonai Szemle*, *Magyar Katonai Közlöny*). Idegen nyelven megjelent tanulmányokat is közölt m. fordításban. Olyan kiemelkedő, mára szinte teljesen elfeledett lovaglótanárok írásait mentette át a mai olvasók számára, mint Moys Elemér, Kókay Pál, Kemény Pál, Burián Mihály, Hazslinszky Krull Géza, Josipovich Zsigmond, akik Némethy Bertalan és Endrődy Ágoston könyvei révén világhírűvé vált m. lovasismeretek alapjait rakták le. – A M. Lovas Szövetség legrangosabb kitüntetésével, a Gróf Széchenyi István Lovas Éremmel tüntette ki, a földművelésügyi miniszter gazdag szakirodalmi munkásságát, vmint a m. parlagi számár és a m. házi bivaly őshonos állatként történő elismerésért végzett munkáját Ujhelyi Imre-díjjal, egész életművét Életfa Emlékéremmel jutalmazta.

F. m: *Magyar Lovaskönyv*. Szerk. Dr. Fehér Dezsővel és Dr. Ócsag Imrével (Bp., 1988); *Régi magyar fogatok – Alte ungarische Kutschen – Old Hungarian Coaches* (háromnyelvű kiadvány, Bp., 1989); *Lótenyésztők kézikönyve*. Bodó Imrével és Hecker Walterrel (Bp., 1992); *Balesetek és sérülések elkerülése a lovak körül* (Bp., 1998); *Gondolatok a lovaglásról*. Hat társszerzővel (Bp., 2001); *Ló és számár*. Szerk. Mihók Sándorral, Ernst Kalm-mal és Pataky Balázssal (Bp., 2001); *A számár*. In: Bodó Imre (szerk.): *Eleven örökség – Régi magyar háziállatok* (Bp., 2002. 284–287., 303–352. p.); *Régi magyar méneskönyvek*. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum segítségével összeállította Dr. Bodó Imre és E. J. (Bp., 2004); *100 év a magyar lovassport történetéből*. 1. köt.: 1872–1914 (Bp., 2008); 2. köt.: 1920–1944 (Bp., 2014); 3. köt.: 1945–1972 (Bp., 2017); *A gidrán*. Szerk. Mihók Sándorral (Bp., 2015); *Lovaglótanárok a lovaglásról* (Bp., 2016).

Fotó: Ernst Mihály felv., a család tulajdona

Hecker Walter

Ésik Nóra (1934. máj. 24. Debrecen – 2012. febr. 16. Bp.): középisk.-i tanár, népművelő, andragógus. – Édesapja dr. Ésik Károly orvos, andragógus.

édesanyja Keresztszeghy Izabella orvosírnok. Férje Bőgel József kulturális szakíró, kritikus, a Művelődésügyi Min. színházi főigazgatóságának főelőadója. Fia Bőgel György közgazdász, egy.-i oktató. Gyermekeiként egy részét édesanyja nyírségi szülőfalujában, Kántorjánosiban töltötte, ott és a közeli Hodászon szerzett életre szóló, meghatározó élményeket a roma kisebbségiekhez való toleráns és empátikus viszonyulásban, a kultúra terjesztésének lehetőségeiben.

– A debreceni KLTE-n m. nyelv és irodalom-történelem szakos középisk.-i tanári (1953–1957), utóbb az ELTE BTK-n népművelői diplomát szerzett (1969). – Ált. isk.-i tanár Debrecenben (1957–1966), közben rendszeresen publikált művelődéssel kapcsolatos és módszertani írásokat. A Népművelési Int. klubmozgalomért felelős munkatársa, majd csoportvezetője Bp.-en (1966–1979), mintegy háromezer (Bp.-en 270) ifjúsági klub referense. A M. Néphadseregben működő kluboknak tartott vezetőképzések révén került kapcsolatba a katonasággal, vmint a *Hadtörténeti Int. és Múz.-mal* (HTM), amely az 1970-es évek kezdetén alakította ki közművelődési részlegét. 1979. máj. 1-jén, a Kiáll.-i és Közművelődési Osztály osztályvezető-helyetteseként, a Közművelődési csoport második vezetőjeként került a Hadtörténeti Múz.-ba. Elsődlegesen andragógiai munkát végzett, a katonafiatalkok múzeumlátogatásának tömeges, évenként ismétlődő programszervezésében, a m. z.-i foglalkozások módszertani kialakításában játszott kulcsszerepet. A Lugosi József és Temesváry Ferenc által alapított, érdeklődőket és gyűjtőket tömörítő Fegyverbarátok Köre programjait rendszeres havi összejövetelekké tette. 1984-től munkatársaival együtt a Haditechnikai Modellezők és Makettezők Körét is megszervezte, amelynek a HTM adott otthont, havi találkozási lehetőséget, szakmai támogatást és programokat. Mindkét kör időszakos kiáll.-okon is bemutatkozhatott. Ötlete nyomán a HTM 1974-

tól, az okt.-i múz.-i hónap alkalmával megjelentetett programfüzeteiből fejlődött ki a *Tarsoly c.*, népszerűsítő kiadvány (1984–1989), amelynek nyomdai munkálatait, szerkesztését és terjesztését is intézte. A főváros ált. és középisk.-ival kialakított jó kapcsolat révén számos történelmi vetélkedő részese, helyszíne lett a múz. Vezetése alatt szerveződött meg és 1980-tól folyamatosan zajlott a HTM-ben a látássérült gyerekek és felnőttek, vmint a mozgássérültek számára kialakított foglalkozás-sorozat. A debreceni honvédelmi napokon évente vándorkiáll.-sal, e célra összeállított tárgyegyüttessel, iskolásoknak szánt foglalkozásokkal képviselte a HTM-ot. Nevéhez fűződik a hazai és külföldi gyűjtői katonai makett- és modellkiáll.-ok szakmai előkészítése, a nagy sikerű K-németo.-i Ófigura-kiáll. (1984). Az éves orsz. múz.-i népművelői konferenciák rendszeres felszólalója. Tud.-os főmunkatársként 1991. jún.

1-jei nyugdíjazásáig erőteljesen meghatározta és jellegzetessé formálta a HTM közművelődési arculatát, annak főbb területeit.

F. m.: *Mit? Hogyan? módszertani útmutató a Kiváló Ifjúsági Klub pályázat követelményeinek teljesítéséhez.* Szerk. Havas Katalinnal (Bp., 1973); *Meghívjuk az úttörőket* Összeáll. Padisák Mihállyal (Bp., 1979); *Klubvezetők kiskönyvtára.* Szerk. (Bp., Népművelési Propaganda Iroda, 1971); *Tarsoly: vezérlő kalauz, különféle traktátumok.* Szerk. (Bp., Hadtörténelmi Int. és Múz., 1984/85); *Tarsoly: vezérlő kalauz, különféle traktátumok.* Szerk. Bárdos Ferencsel (Bp., 1986/87); *Tarsoly: vezérlő kalauz, különféle traktátumok.* Szerk. Bárdos Ferencsel, Bánffyné Kalavszky Györgyivel, Szoleczky Emesével (Bp., 1987/88); *Tarsoly: vezérlő kalauz, különféle traktátumok.* Szerk. Bánffyné Kalavszky Györgyivel, Szoleczky Emesével (Bp., 1988/89).

Fotó: ismeretlen felv., a szerző archívumából

Szoleczky Emese

F

F. Dózsa Katalin; *Földiné dr. Dózsa Katalin; Földi-Dózsa Katalin* (1942. nov. 18. Bp. – 2018. máj. 8. Bp.): művészettörténész, muzeológus, műz.-i főigh., c. egy.-i tanár. – Édesanyja Skrába Julianna szinkrontolmács, édesapja Dózsa Elemér főkönyvelő, férje Földi András mérnök (1968-tól), gyermekei Földi Eszter művészettörténész, Földi Miklós pszichológus. – Az Iparművészeti Főisk. díszítőfestő szakán (1961–1964), majd az ELTE BTK m. nyelv és irodalom I., és művészettörténet egyéni I. szakon végzett (1965–1970). Az ELTE BTK-n művészettörténetből szerzett doktorátust (1975). – A Pincszínház művészeti titkára (1965–1970). Muzeológusi pályáját a *Pesterzsébeti Múz.*-ban kezdte (1970–1971). A *MNM Textilgyűjt.*-nek főmuzeológusa (1971–1994), a gyűjt. vezetője (1974–1994). A *BTM* főigh.-e (1994–2004), címzetes főigh.-e (2004–2008). Nyugdíjba vonulása után a *gödöllői Kir. Kastély* Erzsébet Emlékévének kurátora (2007), majd a Kir. Kastély tanácsadója; szakértőként működött közre a kastély rekonstrukciós munkáiban és kiáll.-i programjának kidolgozásában (2008–2010). – Pályája kezdetétől részt vett bel- és külföldi nagy korszakbemutató kiáll.-okon (*Magyarország a századfordulón*, MNM, 1974; *Ungarischer Jugendstil. Kunst um 1900*, Berlin, Altes Museum, 1976; *Lélek és forma*, MNG, 1986; *The Golden Age Art and Society in Hungary 1896–1914*, London, Barbican Art Gallery, Miami Center for Fine Arts, 1989–1990), ill. a m. viselet történetét külföldön bemutató tárlatokon (*Historic Hungarian Costume from Budapest*, Manchester, Whitworth Art Gallery, 1979; *Fashion from the Hapsburg [sic!] Era in Austria-Hungary*, Metropolitan Museum of Art, New York, 1979). – Első jelentős viselettörténeti kutatási eredményét a *Mária királyné menyegzői viselete* c. kiáll.-on tette közzé (MNM, 1984). Az 1896–1914 közötti időszak életmódjáról, divatjáról folytatott kutatásait összegezte 1991-ben a *Pesti nő a századfordulón* c. kiáll.-a (MNM). – A MNM-ban töltött

idő alatt alapvető tanulmányokat közölt a viselet történetéről, mint gyűjteményvezető színterítően gyarapította a Textilgyűjt.-t, a történeti viseletek mellett nagy hangsúlyt fektetett a 20. sz.-i divat megőrzésére és a kortárs alkotók műveinek beszerzésére. – A BTM-ben töltött időszak f. kiáll.-i: *Egy királykoronázás képei* (1996), *Egy nagyváros születése* (1998), *A Budavári királyi palota évszázadai* (2000), majd 2001-ben a párizsi Musée Carnavalet-ban *Un château pour un royaume: Histoire du château de Budapest* címmel), *A régi és az új Erzsébet-híd* (2003). A Palais Galliera Musée de la mode de la ville de Paris-val való együttműködés keretében rendezte a *Párizs és Budapest a divat tükrében* c. kiáll.-t (2003). Egyik legnagyobb szakmai teljesítménye volt a bécsi Kunsthistorisches Museum Harrach-palotájában főrendezőként jegyzett *Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde* c. tárlat, amely Bécs és Bp. kulturális kapcsolatait tárta fel. A kiáll.-t 2004-ben több helyszínen is megrendezték: Bp.-en (*Az áttörés kora. Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között 1873–1920. Klimt, Schiele, Kokoschka és a dualizmus művészete*, MNG; BTM; OSZK), majd a szentpétervári Ermitázsban (*Vena i Budapest na rubezse vekov 1870–1920-e*, 2005–2006). A viselet történetén kívül jelentős kutatási témája volt Erzsébet királyné élete, amelyet később a Habsburgok történetére is kiterjesztett. Nagy összegző kiáll.-a, amelyet az osztrák császárnénak szentelt: *Erzsébet, a magyarok királynéja* (1992, MNM). 1994-ben Ausztriában két helyszínen (Schlosshof, Niederweiden) rendezte meg a nagyszabású *Die Frauen der Habsburger* c. tárlatot. – Tud.-os működése során kidolgozta a viselettörténet kutatásának módszertanát. A viselet és textil történetét a kultúrtud. részének tekintette, a divat történetét a művészettörténet mellett az életmód-, művelődés-, társadalom-, gazdaság- és ipartörténet, vmint a néprajz módszereivel vizsgálta, kiterjesztve a kutatást olyan területekre, mint a szabóipar helyzete, a textilkereskedelem története, a polgárosodás, az asszimiláció, a reprezentáció, a nemzeti identitás kifejeződése, a magyaros ruhamozgalmak, a díszmagyar, vagy az úrihímezés története, de foglalkozott a női eman-

cipáció és a reformmozgalmak kérdéseivel is. A viselet történetét a honfoglalástól a kortárs tendenciáig vizsgálta. Rendszeresen publikált a *História*, a *Rubicon* és az *Aetas* folyóiratokban. Tevékenységével Mo.-on megteremtette és meghonosította a *fashion studies* tud.-át. Egyik szervezője volt a 2016-ban az ELTE BTK Történeti Int.-ében rendezett első tud.-os divattörténeti konferenciának, amelyhez kapcsolódva tanulmánykötetet szerk. (*Divat, Egyén, Társadalom*. Szerk. Szatmári Judit Annával és Vér Eszter Virággal. Bp., 2016); ezt 2018-ban követte egy újabb tanulmánykötet (*Divat, Kultúra, tudomány. Divattörténeti tanulmányok*. Szerk. Szatmári Judit Annával és Szentesi Rékával. Bp., 2018). Utolsó nagylegzetű muzeológusi munkája Bartók Béláné Pásztor Ditta hagyatékának feldolgozása volt, amelyet kiáll.-on mutatott be a Zenetörténeti Múz.-ban (2017). – Jelentős oktatói tevékenysége is. A Bp. Divatisk. alapító tanára (1985-től haláláig), oktatott az Iparművészeti Főisk. (ma Moholy-Nagy Művészeti Egy., MOME) Textil- és Öltözéktervező Tanszékén (1985–2017), ahol címzetes egy.-i tanári címet kapott (2006). Az MKE Restaurátorképző Int. tárgyrestaurátor szakán, vmint az ELTE BTK Muzeológia szakán óraadó tanár (1987–2004), tanított a Színház és Filmművészeti Egy.-en (1998–1999) és a Kaposvári Egy. Művészeti Karán (látványtervező szak, 2003–2015). – Kutatóként szorosan együttműködött a viselettörténet nemzetközi szakértőivel. Az ICOM Costume Committee tagja (1977-től), elnökségi tagja (1992–1998), a M. ICOM Biz. tagja (1985-től), elnökségi tagja (1987–1998), a Gesellschaft für Waffel- und Kostümkunde tagja (1991-től). – Szoc. kultúráért (1974), nívódíj (1975), M. Köztársasági Érdemérem Lovagkeresztje (2003), Pulszky Ferenc-díj (2010). – Szerteágazó muzeológusi, oktatói tevékenysége előtt 2018. nov. 21–23-án a MNM-ban rendezett emlékkonferenciával tisztelegtek kollégái, tanítványai (*Letűnt idők... Divat, történelem, társadalom, művészet. Konferencia ~ emlékére*).

F. m.: *A női divat változásai 1850–1895 között* (Folia Historica 6, 1978, 79–159. p.); *A női divat változásai 1896–1914 között* (Folia Historica 10, 1983, 189–220. p.); *Eltűnt idők, letűnt divatok 1867–1914* (Bp., 1989); *A rendi nemzettudat szimbóluma, a díszmagyar* (Néprajzi Értesítő, 77, 1995, 155–165. p.); *Budapest – divatváros. A magyar divattervezés rövid története* (Tanulmányok Budapest múltjából, 26, 1997, 89–110. p.); *A kulisszáktól a stílizált színpadig. Még egyszer a Tragédia 1883–1915*

közötti díszletterveiről (Színházstudományi Szemle, 32, 1997, 33–48. p.); *A Magyar Divat 1116 éve. A magyar öltözköltés története a honfoglalástól napjainkig*. Simonovics Ildikóval, Szatmári Judittal, Szücs Péterrel (Bp., 2012); *Megbámulni és megbámultatni. Viselettörténeti tanulmányok* (Bp., 2014); *A viselettörténet története*. In: *Divat, egyén, társadalom*. Szerk. is, Szatmári Judit Annával, Vér Eszter Virággal (Bp., 2016, 15–45. p.); *Egy különleges életút tanúi. Bartókné Pásztor Ditta hagyatéka a Zenetörténeti Múzeumban*. Baranyi Annával és Büky Virággal (Bp., 2017); *A divatlap születése és alakulása a 18. század végétől 1830-ig*. In: *Divat, kultúra, történelem*. Szerk. is, Szatmári Judit Annával, Szentesi Rékával (Bp., 2018, 36–76. p.); *Népi, nemzeti, történelmi magyar, díszmagyar, huszáregyenruha, magyaros ruha. Bátortalan kísérellet az egymásba érő fogalmak tisztázására*. In: *Egy polgár emlékkönyvébe*. Tanulmányok a 66 éves Gerő András tiszteletére (Bp., 2018, 219–231. p.).

Irod.: Who is who Magyarországon (Zug, 2003, 306. p.)

Fotó: Földi Eszter

Földi Eszter

F. Lajkó Orsolya: → Lajkó Orsolya

Fábián Éva (1939. aug. 10. Pápa – 2009. júl. 30. Veszprém): vegyész-mérnök, főmuzeológus. – A Veszprémi Vegyipari Egy.-en végzett só-lúg szakon (1962). – A Péti Nitrogénműveknél a Péti-üzemben üzemmérnök (1962–1965), majd a Technológiai Főosztályon technológus (1965–1971). A *M. Vegyészeti Múz.-ban* főállásban (1971–1994), majd nyugdíjasként dolgozott. A veszprémi Nehézvegyipari Kutató Int. (NEVIKI) egyik tud.-os osztályként működő várpalotai múz.-ban helyi vezetői feladatkört látott el. A tárgyi műszaki emlékek nyilvántartásba vételét és tud.-os feldolgozását végezte. Főbb kutatási területei: kémia-történet, a vegyipar története, a m. kémiaoktatás története. Több mint 70 publikációja jelent meg, és 25 kiáll.-i forgatókönyvet állított össze; időszakos kiáll.-ain neves kémikusaink munkásságát mutatta be. A Veszprém m.-i Üzemtörténet Írók és Kutatók Klubjának tagja, a M. Kémikusok Egyesülete Péti Csoportjának titkára. – 1000 éves a magyar iskola-emlékérem (*A magyar kémiaoktatás története* c. kiáll.-i forgatókönyv, 1997), Preisich Miklós-díj (2006).

F. m.: *100 éves az első magyar nyelvű kémiai folyóirat, a „Vegyteni Lapok”* (Magyar Kémikusok Lapja, 37, 1982. 9, 412–414. p.); *Dr. Margit Gáspár the Founder of the Bibliography of Hungarian Chemical Literature* (International Conference on the Role of Women in the History of Science Technology and Medicine in the 19. and 20. c. Proceedings, Vol. II. Veszprém, Aug.15–19. 1983. 22–31. p.); *Varga József (1891–1956)* (Magyar Olajipari Múzeum Közleményei, 3, 1987, 47–51. p.); *Die erste städtische Azetylenstrassenbeleuchtung in Ungarn* (Technikatörténeti Szemle, 19, 1992, 136–139. p.); *A kémia oktatásának története hazánkban 1750–1950. c. kiállítás a Magyar Vegyészeti Múzeumban* (Magyar Kémikusok Lapja, 51, 1996, 347. p.).

Irod.: Próder István: Magyar vonatkozású kémia- és vegyipartörténeti évfordulók (Magyar Kémikusok Lapja, 74, 2019. 1. sz., 26. p.).

Fotó: MMKM Vegyészeti Múz., 2008.

Próder István

Fábián Gyula (1929. aug. 23. Nagyszalonta – 2020. febr. 28. Bp.): tanár, újságíró, szerkesztő, műsorvezető, szociográfus, muzeológus. – Az ELTE-n m.-latin-művészettörténet szakon végzett (1952). – Pályáját a M. Rádióban, a *Kincses Krónika* c. műsor szerkesztőjeként kezdte (1956-ig). Tagja volt a Szabad Kossuth Rádió öt fős szerkesztőségének; ’56 után műsorát elvették, őt visszaminősítették beosztásában. Utóbb a *Falurádió* riportere (1953–1957; 1959–1965), ill. ezzel párhuzamosan az induló M. Televízió külső munkatársa volt. A *Kortárs* c. folyóirat szerkesztőségében dolgozott, rovatvezető (1965–1972), ezt követően került a *M. Mezőgazdasági Múz.-hoz* (1972–1980), ahol osztályvezetőként a múz.-i közművelődési szakterületen dolgozott. Jelentős szerepe volt a mezőgazdasági oktatási intézmények (szakisk.-k) tárgyi gyűjtőmunkájának megszervezésében, a Múz. Baráti Körének megalapításában és titkárként annak működtetésében. Számos kiáll.-t szervezett, amelyek az egykori paraszti gazdálkodás mindennapjait dolgozták fel. 1976-tól a Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Int. (VIZDOK) igh.-eként a *M. Vízügyi Múz. ig.-ja* (1980–1987). Felügyelete alá tartozott a Vízügyi Szaklevéltár is. Meghatározó szerepe volt a gyűjt.-nyel addig

alig rendelkező múz.-ban a gyűjtőmunka megszervezésében, a gyűjteményezési rendszer kialakításában, a gyarapítási munka új alapokra helyezésében és az esztergomi múzeumépület kiválasztásában, felújításának irányításában. Kimagasló érdemeket szerzett az első állandó kiáll. (*A Duna és a magyar vízgazdálkodás története*, 1980) létrehozásában. Mészáros Vincével közösen felújította a siófoki Beszédes József Vízgazdálkodási Múz. állandó kiáll.-át. Nevéhez fűződik a vízügyi múz.-i összekötői hálózat megszervezése, amely lehetővé tette, hogy a vízügyi igazgatóságoknál, a regionális és városi víziközmű vállalatoknál a tárgyi és dokumentációs gyűjtőmunka meginduljon. Mindez alapul szolgált ahhoz, hogy az egyes vidéki intézmények, vízügyi igazgatóságok az idővel használaton kívülre való belvízi szivattyútelepeken a térség vízi múltjának emléket állító bemutatókat, házi múz.-okat szervezzenek. Amikor utasítást kapott a Múz. munkatársi létszámának jelentős csökkentésére, távozott a Múz. éléről. 1987-től néhány évig a *Petőfi Irodalmi Múz.* munkatársa volt, ahol ő rendezte a centenáriumi Arany János-kiáll.-t. Számos kortárs festőművész, szobrász (Ujváry Lajos, Mözsi Szabó István, Blaskó János stb.) kiáll.-át rendezte, nyitotta meg, s részt vett a híres erdélyi fametsző művész, Gy. Szabó Béla mo.-i gyűjt.-ének létrehozásában is. Mindezek mellett továbbra is dolgozott a M. Rádióknak. – Szociográfiai, művészeti és irodalmi írásai jelentek meg többek között a *Kortárs*, a *Tiszatáj*, a *Forrás*, a *Fialat Magyarországnak*, a *Jelenkor* folyóiratban, de napilapokban (*Új Magyarországnak*, *Pest Megyei Hírlap*, *Magyar Nemzet*) is közzétette számos írását. 1990 előtt a *Képes Újság* olvasószerkesztője, a rendszerváltás kezdeti napjaiban elindította a *Szabad Szó* c. folyóiratot, dolgozott a *Magyar Fórum*nál, majd a *Szabad Föld* főszerkesztője lett (2001), később a *Magyar Nemzet* és a Lánchíd Rádió főmunkatársa, ahol 86 éves koráig olvasta fel heti jegyzeteit. Válogatott írásai, kisregénye az *Elhasznált, szegény magyarok* (2001) és az *Útravaló* (2014) c. kötetekben jelentek meg. A Trianon Kutató Int. Közhasznú Alapítvány egyik létrehozója, kuratóriumának tagja, a *Trianoni szemle* c. folyóirat szerkesztőbiz.-ának elnöke, szerkesztőségi tagja. – Megkapta a M. Rádió örökös tagja címet (2005), újságírói munkásságáért a Rát Mátyás-díjat (2009), vmint a M. Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat) kitüntetését (2013). – A 2007-ben vele készített életútinterjú a M. Vízügyi

és Környezetvédelmi Múz. (a Duna Múz.) archívumában található.

Irod.: RÜL 6.: 661. p.

Fotó: M. Környezetvédelmi és Vízügyi Múz. – Duna Múz.

Fejér László

Fabiny Tibor; Fabiny (1924. szept. 22. Bp. – 2007. dec. 4. Bp.): jogász, ev. lelkész, egyháztörténész. – Apja Fabiny Tibor (1888–1974) min.-i osztályfőnök, házastársa Saródy Valéria tanító. Gyermekei: Tibor (1955–) irodalomtörténész, teológus, Hanna (1957–) könyvtáros és Tamás (1959–) ev. lelkész, püspök. Családjában a Fabini névváltozat is előfordul. – A bp.-i PPTÉ Jog- és Államtud.-i Karán (1942–1946), a pécsi M. Kir. Erzsébet Tudományegy. Sopronban működő Ev. Teológiai Karán (1949–1951), majd a bp.-i Ev. Teológiai Akad.-n tanult (1951–1953). 1946-ban államtud.-i, 1972-ben egyháztörténeti egy.-i doktori címet (bp.-i Ref. Teológiai Akad.), 1997-ben PhD átminősítést szerzett. 1972-től a Ref. Doktorok Koll.-ának tagja. – Pályakezdként az Ált. Hitelbanknál volt tisztviselő (1946–1948). Laikus hitoktatóként és a Deák téri Luther Szövetség titkáráként, erős missziói elkötelezettséggel jelentkezett az ev. teológiára. Ev. segédlelkész Pápan (1953–1954), majd parókus lelkész Csöglén és szórványaiiban (1954–1964), utóbb Miskolcon (1964–1968). A jog és az egyházjog történetének kutatása vezette az egyháztörténet irányába. 1968-ban meghívást, 1969-ben kinevezést kapott az Ev. Teológiai Akad. Egyháztörténet és egyházjog tanszékére, ahol 1999-ig tanszékvezető, 2001-től prof. emeritus volt. Kurzusai: egyházismeret, hazai és egyetemes egyháztörténet, ökumenika, egyházjog és latin nyelv. Az *Ev. Orsz. Múz.* alapító ig.-ja (1979–2001). – A múlt, az egyháztörténet számára felemelő élmény és jövőbe mutató példa volt, ezt közvetítette előadásaiiban és cikkeiben is. Hamar felismerte, hogy a trianoni határok és a 2. vh. utáni kitelepítések következtében kicsinyre zsugorodott ev. egyház történetét és jelentőségét méltó helyre emelve a közvéleménnyel is meg kell ismertetni. A múz. alapításának gondolata már 1970 körül foglalkoztatta. Az Orsz. Presbitérium határozata értelmében a szervező munka 1973. jan. 1-jén kezdődött el. Az ev. levéltár és könyvtár

vezetőivel megalakította az Ev. Gyűjt.-i Tanácsot, és egyházm.-i hálózatot szervezett. Az általa elindított Egyháztörténeti Szakcsoport teológus hallgatóival járta a mo.-i ev. gyülekezeteket a tárgyi értékek felmérése céljából. A múz. gyűjtőkörét így határozták meg: „ev. egyház-, iskola- és gyülekezetektörténet, egyházi néprajz.” A Művelődési Min. 1975-ben, az Áll. Egyházügyi Hivatal 1978-ban hagyta jóvá a múz. számára a budapesti Deák téri helyszínt. Az Ev. Orsz. Múz. 1979. júl. 27-én nyílt meg ~ és Péter Márta művészettörténész forgatókönyve alapján. A múz. leltározott állománya igen kicsi volt, az első állandó kiáll. – jobbára letétként megszerzett – anyaga azonban rendkívül gazdag. Címében (*Evangélikusság a magyar kultúrában*) az 1970-es években egyedül járhatónak látszó út, az egyház kultúrtörténeti beagyazottságának gondolata tükröződik. A 2011-ben lebontott kiáll. egyik érdeme a sok ezer értő, személyre szabott tárlatvezetés volt. ~ segítségével jött létre a soproni és a nemeskéri ev. egyházközségek első állandó kiáll.-a. Részt vett a Luther születésének 500. évfordulóján a Szépművészeti Múz.-ban rendezett, *Luther Márton emlékezete* c. kiáll. megvalósításában is (1983). – A Mo.-i Ev. Egyház orsz. névtárának szerk.-je (1973, 1988, 1989), a *Credo* szerk. biz.-i tagja (1995–1996). Rendszeresen publikált az *Evangélikus Élet* c. hetilapban, a *Teológiai Szemle*, a *Lelkipásztor*, a *Diakonia* c. folyóiratban és az *Evangélikus Nap-tárban*. – A Pápai Művelődéstörténeti Társaság alapító tagja (1988), A Johannita Lovagrend M. Tagozatának lovagja és káplánja (1989, 1996). Tagja a Fébé Ev. Diakonissa Egyesület elnökségének (1989-től), az MTA Egyháztörténeti Albiz.-ának (1990–1998), a hallei Interdiszplináris Zentrum für Pietismusforschung szakmai kuratóriumának (1994-től), a Prot. Missziói Tanulmányi Int. (1995-től) és a Pest-Budai Petőfi Egyesület kuratóriumának. – Munka Érdemrend ezüst fokozata (1984), Móra Ferenc-emlékérem (1990), Köztársasági Érdemrend középkeresztje (1994), Ezeréves magyar iskola ezüst emlékérem (1997), Pázmány Péter-díj (2003). – Emléktáblája első szolgálati helyén (Pápa, Széchenyi u. 15.) áll (Kiss László alkotása, 2009). A Johannita Lovagrend az Ev. Orsz. Múz.-ban helyezte el emléktábláját (2017). F. m.: *Evangélikusság a magyar kultúrában*. Kiállításvezető (Bp., 1980); *Négyszázötven éves az Ágostai Hitvallás*. Hafenscher Károllyal (Bp., 1980); *Luther Márton végrendelete* (Bp., 1982; Berlin, Bielefeld és Dublin, 1994); *Luther Márton emlékezete. A lutheri reformáció emlékei*

Magyarországon a XVI–XVII. századból. Kiállítás a reformátor születésének 500. évfordulójára. Szerk. (Bp., 1983); *Tanulmányok a lutheri reformáció történetéből*. Szerk. (Bp., 1984); *Mária Dorottya, az utolsó magyar nádorné* (Bp., 1997); *Első kövek* (Bp., 2000); *Kincs cserépedényben. Bauhofer György élete* (Bp., 2000); *Az evangélikus Kossuth*. In: *Kossuth és az egyházak*. Szerk. Kertész Botond (Bp., 2004).

Irod.: Reuss András: Id. dr. F. T. (Evangélikus Élet, 2007. dec. 23–30.); Búcsúunk F. T.-tól (Lelkipásztor, 2007. 3.); Megújulás és megmaradás. Dr. F. T. egyháztörténeti professzor emlékére. Szerk. Korányi András. Szabó Lajos, Keveházi László, Csepregi Zoltán, Zalatnay István, Harmati Béla László, Pröhle Gergely tanulmányaival (Bp., 2009; F. T. műveinek teljes bibliográfiája: 252–260. p.); Zászkaliczky Zsuzsanna: *Az Insula Lutherana szívében*. Az Ev. Orsz. Múz. In: *A reformáció kincsei I*. Szerk. Kollega-Tarsoly István, Kovács Eleonóra (Bp., 2015); *Lehulló lepel: F. T., 1924–2007* (film, ZMC, Bp., 2008). Fotó: Boda Zsuzsa felv., Evangélikus Élet

Zászkaliczky Zsuzsanna

Farkas Vincze (1919. jan. 11. Nagybecskerek [Toronto vm., ma Zrenjanin, Szerbia] – 2007. ápr. 9. Bp.): hajóskapitány, múzeumalapító. – Édesanyja Irányi Gabriella operaénekesnő, édesapja Farkas Vincze főszolgabíró. Mivel apja nem tette le a hűségesküt az új délszláv államra, a szerb megszálláskor a család Kiskundorozsmára menekült (1920). Első felesége (1948–1961) Baka Margit, két gyermekük született (Vince és Judit), második felesége (1962-től) dr. Báthory Jolán gyógyszerkutató. – A kőszegi Hunyadi János katonaisk.-ban végezte elemi isk.-i (1928-tól), a soproni Rákóczi Ferenc katonaisk.-ban gimn.-i tanulmányait (1930–1933), a szegedi reálisk.-ban tett sikeres érettségi vizsgát (1938). – Kiváló sportoló volt, 17 éves korában tagja lehetett a berlini olimpia lángjával futó váltónak (1936). Katonai szolgálatát a M. Kir. Hunyadi János Gyalogezred II. Zászlóaljában teljesítette (1938–1939), ahonnan zászlósként szerelt le. 1940-ben hajósinként kezdett hajózni; 1941-ban tisztjelölt, 1942-ben hadihajós kiképzést kapott, hajós hadnagy vizsgát tett (1943). A Szent László-hadosztályban a gránátosoknál századparancsnok volt (1944. okt.-tól), Helembánál szovjet hadifogságba

esett (dec. 24.); a kaukázusi Uzmánba, a 147. sz. lágerba vitték, ahonnan 1947. nov.-ben térhetett haza. – Vontatóhajókon szolgált, majd folyami hajóskapitányi vizsgát tett (1948. okt.), később tengerésztszti tanulmányokat folytatott (1953–1955). 1956. okt. 25-étől a „Vértes” vontatógőzhajó parancsnokaként Bécsből benzint, élelmiszert és gyógyszert szállított a győri forradalmárok részére, ami miatt 1959. márc.-ban letartóztatták; a tököli internálótáborból súlyos betegen szabadult (1959. nov.), rangjaitól megfosztották, majd végleg elbocsátották a hajózástól (1960. nov.). Kézügyességét kihasználva hajómodellek építésével, szobrok faragásával próbálta fenntartani családját. A sikeres alkotómunka nyomán határozta el, hogy a hajózás világát szélesebb körben is bemutatja. A Közlekedési Múz. hat hajómodellt rendelt tőle, majd 1963-tól 40 hónapi munkával megépítette élete nagy művét, a „Friedrich Wilhelm zu Pferde” 56 ágyús brandenburgi fregatt hajómodellt. Kb. 50 hajómodellt-makettet épített, amelyekkel számos díjat nyert. Külföldi megrendeléseket is teljesített. Szakmai előadásokat tartott, könyveket lektorált (pl. Marjai Imre: *Készítsünk hajómodellt*). Diákkora óta folyamatosan kutatta a m. hajózás történetét, szenvedélyesen gyűjtötte a hajózás emlékeit, minden egyes darabról leírást készített. 1984. júl. 12-én Zebegényben megnyílt az első m. *Hajózástörténeti Magánmúz.*, amely sokrétűen mutatja be a m. folyam- és tengerhajózást, vmint azoknak a természeti népeknek a kultúráját, amelyekkel a tengerészek találkoztak hajózásaik során. Az Európában is kuriózumnak számító kiáll. anyaga, közte a saját kezűleg készített hajómodellek, az eredeti hajófelszerelések, navigációs eszközök, szakmai iratanyagok, egyenruhák, lobogók, használati eszközök hűen tükrözik az egykori m. hajózás nagyságát. A folyamatos gyarapodásnak köszönhetően az ország legnagyobb hajózási gyűjt.-e látható Zebegényben, a kiállított tárgyakat a M. Állam 1987-ben levédte. – Rehabilitációja (1990) után ~ visszakapta rangjait, s állami kitüntetést kapott. A múz.-ot 2000-tól lánya, Judith vezeti.

Irod.: Búcsú F. V. hajóskapitánytól (Zebegény. Zebegény önkormányzatának hivatalos lapja, 2017. máj., 7. p.); Száz éve született Farkas Vincze hajóskapitány (https://hajosnep.blog.hu/2019/01/11/szaz_eve_szulett_farkas_vince_hajoskapitany).

Fotó: F. V. 1948-ban, kapitányi vizsga után, a család tulajdona

Farkas Judith

Fatuska János (1948. okt. 26. Bp. – 2016. okt. 21. Tatabánya): etnográfus, tanár, múzeumig. – Az ELTE BTK-n végzett m. nyelv- és irodalom tanári, ill. etnográfus szakon (1972). – 1973-ban Tatabányán, a Miklós-malomban Nemzetiségi Múzeumot nyitott, ahol a német és szlovák nemzetiség kulturális örökségét együtt mutatták be. A német nemzetiségi hagyományok múzeumi megjelenítésén, szellemi-kulturális örökségük gyűjtésén fáradozott. 1984-től osztályvezetőként vezette az ekkor már a tatabányai Nepomucenus-malomba költöztetett *Német Nemzetiségi Múzeumot*, amely ekkor különvált a tatabányai Kuny Domokos Múzeumtól. Munkája révén alakult ki az intézmény törzsgyűjtése. A *Kuny Domokos Múzeum* ig. (1989. szept. 1.–1994. dec. 31.). Új kiállítási és raktározási tereket alakított ki, erősítette a múzeum fejlesztését, s kiadványsorozatokat indított *A Kuny Domokos Múzeum gyűjteményei* címmel, amelyeknek négy kötete jelent a szerkesztésében. A nyilvános feladatok keretében összeállította az Esterházy-iratok tematikus mutatóját. 1994-re elkészült az Esterházyak donátorgalériájának restaurálása, ehhez a gyűjteménykatalógus kiadása és a volt uradalom több közszférában időszaki kiállítás rendezése csatlakozott. Nevéhez kötődik a mo. németiség történetét bemutató állandó és időszakos kiállítások sorát. Munkássága tette lehetővé, hogy Tatabánya ma egy önálló Német Nemzetiségi Kiállítópályával és országos jelentőségű német néprajzi gyűjtemény rendelkezzen. 2011-ben nyugdíjba vonult. – Emlékére 2017. márc. 3-án a tatabányai Német Nemzetiségi Múzeum konferenciát rendeztek.

F. kiáll.: *Német telepések Komárom-Esztergom megyében* (1973); *Der Grosse Schwabenzug* (1985); *Die Nationalität in Ungarn* (Berlin, 1989); *1000 év együttélés* (1997). F. m.: „Szálláskeresés” a Tata környéki német karácsonyi szokásokban (Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei 2. Tata, 1986, 131–145. p.); *Örökösödési rend és telekrendezés a közép-dunántúli németiségnél*. In: *Háztörténetek. A dunántúli németek kulturális jellemzői*. Konferencia Veszprémben, 2004. október 14–15. Veszprém, 2006, 23–38. p.); *A tatabányai gesztesi uradalom újranépesítése a török kiűzése után*. In: *Kecskéd település története* (Kecskéd 2007, 121–174. p.; interneten: <https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/>

magyarorszagi_nemzetisegek/nemetek/kecsked_telepules_tortenete/pages/011_tatai_es_gesztesi.htm); *Gesztes a 18. és 19. században*. In: Várgesztes – Gestitz (Várgesztes, 2008, 58–183. p.); *Tata újranépesítése 1608-ban* (Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei 15. Tata, 2009, 49–69. p.); *Az Esterházy család ifjabb fraknoi grófi ágának telepítéspolitikája a 18. században*. In: *Griff karddal és rózsával. Az Esterházy család története* (Annales Tataiensis 7. Tata, 2014, 261–270. p.)

Fotó: Kuny Domokos Múzeum.

Schmidtmayer Richárd

Fazekas Mihály (1934. aug. 3. Karcag – 2018. jún. 27. Karcag): középiskolai tanár, etnográfus, muzeológus. – Egyetemi tanulmányait 1954-ben a Szegedi

Tudományegyetemen történelem szakán kezdte, a debreceni KLTE-n 1958-ban szerzett középiskolai m. nyelv és irodalom, valamint történelem szakos tanári képesítést. A Néprajzi Tanszék óráira is bejár, ám az akkori rendelkezések értelmében etnográfusi oklevelet nem kaphatott. Szakdolgozatát a karcagi táplálkozásról írta (nyomtatásban csak 1994-ben jelent meg).

A KLTE Néprajzi Tanszékén egyetemi doktori címet szerzett (1975). Doktori értekezése megjelenését (1979) követően tanárként és kutatóként egyaránt a Nagykovácsok volt a legfontosabb témája. – A karcagi Kiskulcsosi Ált. Isk. (1958–1961), majd a karcagi Szentannai Sámuel Mezőgazdasági Technikumban (utóbb Szakközépiskola) tanított (1961–1985). A karcagi *Györffy István Nagykovácsok Múzeumában* helytörténet- és néprajzkutatóként dolgozott (1985–1994). Kutatási területei: Nagykovácsok néprajza, története, juhászat, táplálkozás, ref. egyház története, az I. vh. emlékei Jász-Nagykovács-Szolnok m. megyében. Közel 30 évig tartó tanári munkája mellett szívós kitalálással folyamatosan végzett kutatásokat, készített rendkívül pontos feljegyzéseket. – A M. Néprajzi Társaság tagja. Megkapta a Társaság Tájékozott Díját, a Szűcs Sándor Díjat (2007).

F. m.: *Kunmadaras juhászata* (Karcag, 1979); *Karcag népi táplálkozása* (Folklór és etnográfia 80. Debrecen, 1994); *A Karcagi Református Egyház története* (Karcag, 1991). Irod.: Tóth László: F. M. 60 éves. In: A szülőföld szolgálatában: Tanulmányok a 60 éves F. M. tiszteletére (A Jász-Nagykovács-Szolnok Megyei Múzeumok közleményei

49. Szerk. Bagi Gábor. Szolnok, 1994, 7–8. p.).
Fotó: F. M. 2007-ben, Gecse Annabella felv.

Nagy Molnár Miklós

Fehér Katalin (1962. jún. 8. Bp. – 2018. jan. 6. Kopenhága): okleveles fényképész, fotódokumentátor. – Édesapja Fehér László (1934–) orgo-

naművész, kántor, a bp.-i Szent István Bazilika Énekkarának karnagya. A kórusnak ~ gyermekkorától haláláig tagja volt. – 1983-ban lett a *M. Nemzeti Galéria* (később SZM–MNG) műtárgyfotósa, egy intézményi modernizáció szellemében akkor létrehozott, speciális munkakörben. Önálló feladatként a múz. magányújt.-i nyilvántartásaiban szereplő alkotások képi rögzítését, archiválását, gyűjt.-i rendszerezését végezte, középpontjában a m. képzőművészet kiemelt javait tartalmazó (védett), ill. a lakossági adatszolgáltatás révén múz.-ba került (bírálati) anyagokkal. E többszer darabos adatbázis a Nyilvántartási (később Dokumentációs) Főosztály kutatómunkájának elsődleges segédanyagává, primer forrásgyűjt.-nyé nőtte ki magát, amely a képi azonosítás és a minőségi reprodukálás követelményét szolgálta. ~ rendszeres közreműködője volt e főosztály kartonrevízióinak, műtárgyszemléinek, az intézmény állandó és alkalmi kiáll.-ainak, tud.-os konferenciáinak és rendezvényeinek.

Fotózott kiáll.-ai: *Vaszary János (1867–1939)*. Szerk. Veszprémi Nóra, Szücs György (MNG, 2007); *Belső utak képei – Art Brut Ausztriában és Magyarországon*. Szerk. Veszprémi Nóra, Szücs György (MNG, 2008); *A Művészház 1909–1914. Modern kiállítások Budapesten*. Szerk. Gömör Judit, Veszprémi Nóra, Szücs György (MNG, 2009); *Vajda Lajos (1908–1941) kiállítása*. Szerk. Veszprémi Nóra, Szücs György (MNG, 2008).
Fotó: F. K. saját archívumából

Király Erzsébet

Fehérvári Béla (1945. máj. 7. Szentetornya – 2001. júl. 17. Bp.): ált. isk.-i tanár, festőművész, múzeumig. – Felesége Fehérvári Béláné Zalezsák Ilona m.–rajz szakos középisk.-i tanár, festőművész, két fiúgyermekük Péter és Gábor. – Földműves szülők ötödik gyermekeként született. Az ált. és középisk.-t Szentetornyán és Orosházán végezte. A Képzőművészeti Főisk.-n tett sikertelen fel-

vételi után Bp.-en, egy rákospalotai műhelyben öntőmunkás. A szege-di tanárképző főisk.-n m.–rajz szakos diplomát szerzett (1969). – Feleségével együtt Túrkevéven telepedett le, ahol előbb az Ált. Fiúisk.-ban tanított (1969–1973), majd a Városi Úttörőház ig.-ja

lett (1973–1979). 1979. febr. 1-jétől felállásban a helyi *Finta Múz.-ban* dolgozott; 1980. jan. 1-jével főállású múzeumig.-nak nevezték ki. 13 Túrkevéven töltött éve alatt bontakozott ki irodalmi és képzőművészeti tevékenysége. Alapító tagja és rendszeres kiállítója volt a *Kevi Körnek*, szerk. a *Kevi Kör* c. lapot, irodalmi, képzőművészeti pályázatokon vett részt, múz.-i kiáll.-okat rendezett, sajátkezűleg installációkat készített. 1982. szept. 1-jétől Nyíregyházán, a *Szabolcs-Szatmár M.-i Múz.-ok Igazgatóságán* megyei múzeumig.-sé nevezték ki, beosztását 1983. szept. 30-ig töltötte be. Okt. 1-jétől már az orosházi Petőfi Művelődési Központ művészeti előadója, 1985. jan. 1-jétől haláláig a kisvárdai *Rétközi Múz. ig.-ja* volt, s tanított a helybeli középisk.-kban, a Szent László és a Bessenyei György Gimn.-ban is. Igazgatósága alatt feladata volt a múz. új épületbe – az egykori zsinagógába – való áttelepítése, berendezése, a kiáll.-ok felépítése. A múz.-i célokra nem igazán alkalmas, hatalmas területen évente készült el egy-egy állandó kiáll. – a kovácsműhely, a szövőház. A híres ajaki festett pitvar mellett 1994-ben igen látványos, ugyanakkor mélyen elgondolkodtató kiáll.-sal emlékezett meg a tekintélyes létszámú kisvárdai zsidóság 1944. évi kálváriájáról; a tragikus eseménynek a múz. udvarán épített emlékművel is örök emléket állított. Önerőből, kollégái segítségével átalakította, „lakhatóvá” tette a múz. irodáit. Az óriási munka mellett megszervezte a helyi művészeti kört, a város középisk.-iban művészeti szakköröket vezetett, később uo. rajzot is tanított. Múzeumig.-i működése során szerk. a *Rétközi Múzeum Füzetei* c. sorozatot, a *Kisvárdai '90 c. kiadványt*, amelyet egy jövőbeni várostörténeti monográfiának szánt, illusztrálta a Jósza András Múz. és a Rétközi Múz. köteteit.

F. m.: *Egy évtizedes kisközösség, a Kevi Kör*. In: *Emlékönyv a túrkevei múzeum fennállásának 30. évfordulójára* (Túrkeve, 1981, 287–297. p.); *A kisvárdai múzeum története* (1993). In: *A kisvárdai múzeum 50 éve* (A

Rétközi Múzeum Füzetei 11. Kisvárdai, 2011, 9–27. p.). Irod.: Márki Gábor: In memoriam F. B. (1945–2001). In: Túrkevei emlékkönyv 5. (Túrkeve, 2001, 241–242. p.); Bene János: F. B. (1945–2001) (A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve, XLIV. évf. Nyíregyháza, 2002, 9–10. p.).
Fotó: Jósza András Múz.

Bene János

Fehérvári Géza (1926. máj. 6. Eger – 2012. dec. 21. London): művészettörténész, régész, orientalista, az iszlám művészet kutatója. – Germanus Gyula tanítványaként 1947-ben kezdett török és arab nyelvet tanulni a bp.-i József Nádor Műszaki és Gazdaságtud.-i Egy. Közgazdaságtud.-i Karához tartozó K-i Int.-ben. 1948-ban a PPTE-n (1950-től ELTE-n) folytatta tanulmányait, arab-muzeológia szakon végzett (1952). – A Hopp Ferenc K-ázsiai Művészeti Múz.-ba kapott kinevezést, ahol D. Egyed Edittel megkezdte a közel-K-i gyűjt. kiépítését. 1955-ben részt vett a Közel- és Közép-K iparművészetét az Iparművészeti Múz.-ban bemutató kiáll. megrendezésében. Az 1956-os forradalom idején a Múz. Forradalmi Biz.-ának alelnöke volt, a várható megtorlás elől Ausztriába menekült. Bécsben, a Művészettörténeti Int.-ben, majd 1957-ben a Londoni Egyetemen (University of London) a K-i és Afrikai Tanulmányok Int. (School of Oriental and African Studies, SOAS) iszlám művészettörténet és régészet szakán, David Storm Rice professzor alatt folytatta posztgraduális tanulmányait, uo. doktorált a mihrábokról írt disszertációjával. Rice halála után a K-i és Afrikai Tanulmányok Int.-ben az iszlám művészet és archeológia tanára (1963-tól), majd professzora (1987-től). Közel-K-i tanulmányútjai után ásatásokat vezetett Iránban (1971–1976), Líbiában (1977–1981) és Egyiptomban (1985–1987). 1991. évi nyugdíjba vonulását követően hazatért Mo.-ra (1992), s diplomáciai szolgálatba lépett. 1992-ben kinevezték Mo. kuvaiti nagykövetének, akkreditálva az Egyesült Arab Emírségekbe, Bahreinbe és Ománba is. 1995-ben visszatért Londonba. A világ egyik jelentős iszlám magángyűjt.-e tulajdonosának, a kuvaiti Tareq Rajabnak a meghívására a kuvaiti Tareq Rajab Museum kurátora

lett. Fontos szerepet játszott az iszlám művészet megismertetésében. – A keszthelyi Helikon Kastélymúz.-ban 2002 júl.-ában a Tareq Rajab Museum gyűjt.-éből rendezte meg *Az iszlám művészet a 18–20. században* c. kiáll.-t (2013 őszéig volt látogatható), amelyet további kiegészítéssel önálló múz.-má szerettet volna fejleszteni. 2003 okt.-ében Kuvaitban a 19. sz.-i tárgyakból álló Zsolnay porcelán magángyűjt.-ét mutatta be. Részt vett a bp.-i Iparművészeti Múz. 2011-ben megrendezett, a Qádzsár-kori perzsa művészetet bemutató kiáll.-ának tervezésében is. Szülővárosában temették el. – Az ELTE díszdoktora (1997). Kitüntették a M. Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével (2006), a Telegi Sámuel éremmel (2007).

F. m.: *Islamic Pottery: A Comprehensive Study Based on the Barlow Collection* (London, 1973); *Islamic Metalwork of the Eight to the Fifteenth Century in the Keir Collection* (London, 1976); *Az iszlám művészet története* (Bp., 1987); *Ceramics of the Islamic World in the Tareq Rajab Museum* (New York, 2000); *Excavations at Surt (Medinat al-Sultan) between 1977 and 1981* (London, 2002); *The Kuwait Excavations at Bahnasá/Oxyrhynchus (1985–87): Final Report* (Kuwait, 2006); *Három nemzet szolgálatában* (önéletrajz, Bp., 2008).

Irod.: Iván Szántó: G. F. (1926–2012) (Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae, Vol. 66, No. 3, 2013, 349–352. p.); Béla Kelényi: In memoriam G. F. (Eger, 1926–London, 2012) (Ars Decorativa, 29. sz., 2013, 119–121. p.); RÜL 6.: 861. p.

* Wikipédia: téves halálozási adat: dec. 25.

Fotó: Iparművészeti Múz.

Kelényi Béla

Fekete Gábor (1930. ápr. 20. Bp. – 2016. nov. 29. Dunakeszi): botanikus, ökológus. – A székesfehérvári Ciszterci Szent István Gimn.-ban érettségizett (1948). 1949-ben vették fel a PPTE (1950-től ELTE) biológia-kémia szakára. Kémikusnak készült, de egy-i éve alatt kiváló tanárainak (pl. Andreánszky Gábor, Zólyomi Bálint) köszönhetően érdeklődése a biológia felé fordult, botanikusként diplomázott (1954). Diplomamunkájában a Velencei-hegység vegetációját dolgozta fel. – Zólyomi Bálint invitálására a *Természettud.-i Múz. Növénytárának* munkatársa (1954–1969), tud.-os főmunka-

társ (1965–1978), a tár igh.-e (1969–1978). Részt vett az akkoriban a városligeti Vajdahunyadvárban elhelyezett Növénytár növényteni kiáll.-ának megújításában (1956). Ebben, majd később számos vidéki természetrajzi kiáll.-ban, Zólyomival, Jakucs Pállal, Pócs Tamással Mo.-on az elsők között mutatták be kiáll.-okon a növénytársulásokat, a növényföldrajzi, termőhelyi adottságok jelentőségét tájaink kialakulásában. A kiáll.-i forgatókönyvek mellett előadásokkal, cikkekkkel, szakcikkök, természetrajzi kirándulások vezetésével is kivette részét az ismeretterjesztő munkából. Gyűjt.-i munkája sokrétű; állandó feladata a kölcsönzések és nemzetközi cserék lebonyolítása, a Kárpát-medencei gyűjt. beosztási, rendezési munkáinak irányítása volt. Részt vett több magánherbárium (pl. Boros Ádám, Budai József, Kárpáti Zoltán, Péntes Antal, Zemplén Géza anyaga), ill. más intézményekben kallódó növénygyűjt. megszerzésében/megmentésében, feldolgozásának irányításában. A *Herbarium Carpato-Pannonicum* gyűjt. történetének feldolgozásával vette ki részét a Növénytár első száz évét összegző munkában. Saját gyűjtésekkel is gyarapította a gyűjt.-t, vegetációkutatásai során talált figyelemre méltó adatokat bizonyítópéldányokkal dokumentálta. Az 1950–1960-as években Mo.-on főleg a Bakony-hegységben dolgozott. A Bakony bükkös övének kutatása témában egy.-i doktorátust szerzett (1959). A *Bakony természeti képe* kutatási program (1962–) egyik alapító résztvevője. A „bükki brigád” tagjaként Jakucsval és Zólyomival tanulmányozták a mohyos tölgyesek és más erdőtürsulások regionális eltéréseit Mo. más tájain és a környező országokban. Külföldi vegetációs növényföldrajzi tanulmányútjai során Jugoszláviában, Csehszlovákiában, Romániában (Erdély, Dobrudza, Al-Duna-vidéke), Bulgáriában és a Szovjetunióban (K-európai sztyepp-övében) is gyűjtött. A Gödöllői-dombvidéken folytatott kutatásainak kiemelkedő eredménye a hűvös-kontinentális erdősztyepp-erdő hazai maradványainak felismerése, a táj vegetációmonográfijának elkészítése. *Erdővegetáció tanulmányok a Gödöllői-dombvidéken* c. értekezésével elnyerte a biológiai tud.-ok kandidátusa címet (1966). Érdeklődése az 1960-as évek közepétől az ökológia irányába tolódott. Intenzíven dolgozott a Jakucs által erdőökológiai kérdések (tölgyesek szerkezete, hozama, tápanyag-és energiacyklusai, stabilitása, szabályozása és megőrzése) megválaszolását célzó *Síkfőkút Projektben* (1972–). Saját kvantitatív ökológiai vizs-

gálatait a budai-hegységi Remete-hegy mészkevelő-tölgyeseiben folytatta, itt társulástani, vegetációszerkezeti, ökofiziológiai, mikroklimatológiai, produkciobiológiai kérdéseket kutatott. Úttörő munkát végzett a tölgyesek gyepszintjében a fajok együttélésének ok-okozati háttere feltárásában; *Interspecifikus kapcsolatok, kölcsönhatások és az ökológiai niche elemzése tölgyerdei fajokon* c. disszertációjával elnyerte a biológiai tud.-ok doktora (DSc) címet (1975). 1978-tól-Vácrátóton, az MTA Botanikai Int. (1984-től MTA Ökológiai és Botanikai Int.) növényökológiai osztályán tud.-os főmunkatárs, 1984-től osztályvezető, 1996-tól kutatóprofesszor lett. Meghatározó szerepe volt egy nemzetközi szinten elismert növényökológiai tud. közösség/isk. kialakításában. Az 1970-es évek elejétől az ELTE TTK Növényrendszertani és Növényföldrajzi Tanszékén óraadóként, később több egyetem (ELTE, KLTE, GATE, JPTE) doktori isk.-iban tanított (vegetációtan, ökológia), és témavezetőként irányította a rá bízott hallgatók munkáját. Vezető szerepet játszott a természetvédelmi gyakorlati kutatások fontosságának elismerésében, a *Nemzeti Biodiverzitás-megőrzési Stratégia* és a *Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer* kidolgozásában. 1973-tól a *Studia botanica hungarica*, 1975-től az *Acta botanica hungarica*, később több további folyóirat szerk.-je, ill. szerkesztőbiz.-i tagja. Tanulmányai rendszeresen jelentek meg a hazai múz.-i és botanikai periodikákban, vmint a legrangosabb külföldi szakfolyóiratokban. – Az ELTE díszdoktora (1981). Számos szakmai konferencia elnökölt, 1995-ben az EURECO kongresszusának elnöke. Az MTA I. (1987), majd r. tagja (1995). Az MTA Biológiai Osztályán több biz. szavazati jogú tagja (Botanikai Biz., 1973–1985; Diverzitasbiológiai Biz., 2011–2016; Ökológiai Biz., 2013–2016; Természetvédelmi, 1993-tól). A *Studia Botanica* szerk.-je (1972–1975), a *Botanikai Közlemények* főszerk.-je (1980–1989). Jávorka Sándor-díj (1994), Pro Natura díj (1995), Széchenyi-díj (1999), a M. Erdemrend középkeresztje (2011).

F. m.: *Die Waldvegetation im Gödöllőer Hügelland. Vergleichende pflanzengeographische Studie über die Wälder der kühl-kontinentalen Waldsteppe* (Bp., 1965); *Magyar herbáriumok 12. A 100 éves Növénytár herbáriumainak története II. Herbarium Carpato-Pannonicum*. Kováts Dezsővel (Botanikai Közlemények 61, 1974, 1–4., 223–228. p.); *A cönológiai szukcesszió kérdései*. Szerk. (Bp., 1985); *Background processes at the population level during succession in grassland on sand*. Tuba Zoltánnal

és Melkó Erikával (Vegetatio 77, 1988, 33–41. p.); *The holistic view of succession reconsidered* (Coenoses, 7, 1992, 21–29. p.); *The Pannonian loess steppe: differentiation in space and time*. Zólyomi Bálinttal (Abstracta Botanica 18, 1994, 29–44. p.); *Magyarország tájainak növényzete és állatvilága*. Szerk. Varga Zoltánnal (Bp., 2006); *A new framework for understanding Pannonian vegetation patterns: regularities, deviations and uniqueness*. Társ-szerzőkkel (Community Ecology 15, 2014, 12–26. p.). Irod.: Bauer Norbert: G. F. (1930–2016). Beginning of his career and years spent in the Natural History Museum (Studia botanica hungarica, 48(2), 2017, 153–172. p.); Molnár Zsolt, Bartha Sándor, Kun András: On new paths in vegetation science and landscape ecology: In memoriam Prof. G. F. (Acta botanica hungarica 60., 2018, 3–4, 245–261. p.); RÜL 7.: 42–43. p. Fotó: MTA, https://mta.hu/koztestuleti_tagok?PersonId=19020

Bauer Norbert

Fekete Zsuzsanna: → *Horsa Istvánné Fekete Zsuzsanna*

Fenyves Márk (1973. júl. 3. Nagykanizsa–2018. aug. 18. Bp.): mozdulatművész, orkesztész, koreográfus, gyűjteményalapító. – 1993-tól fénytervezést, 1994-től kortárstánc- és klasszikus tánc-technikákat tanult. A M. Iparművészeti Egy. textíl szakán tervezőművész diploma-

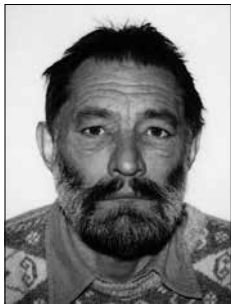

kapott (1998). Eck Imre koreográfiainak hatására kezdett táncolni. 1991-től folyamatosan képezte magát az 1950-től betiltott, majd 1990 után ismét megindult orkesztikai képzés keretében. A M. Táncművészeti Főisk.-n BA (2006), majd MA végzettséget szerzett (2015). Az ELTE PPK Neveléstud.-i Doktori Isk. hallgatója (2016-tól); tanulmányait és doktori disszertációját halála miatt már nem tudta befejezni. – Az Orkesztika Mozdulatszínház (1992–1995), majd a Dekadance és más csoportok tagja. Az 1995-ben alapított M. Mozdulatművészeti Társulat vezetője, művészeti ig.-ja, táncosa, koreográfusa és látványtervezője. Létrehozta a Duncan–Dienes Orkesztika Isk.-t (1997, Pálosi Istvánnal), majd a Mozdulatművészeti Stúdiót, a mai Mozdulatművészek Házát (2001). Kutatási körébe tartozott többek között a modern táncművészet módszer-

tanának és pedagógiájának története, a mo.-i mozdulatművészet elméletének és gyakorlatának története, vmint az orkesztika megalapítójának, Dr. Dienes Valériának (1879–1978) és isk.-jának munkássága. 2000-tól szerk. és kiadta a *Mozdulatművészeti Sorozatot*, amelyek eddig nyolc kötete jelent meg. 1992-től orkesztikát, mozdulatművészetet, táncelméletet és -történetet, művészettörténetet, képzőművészetet tanított Mo.-on (PPKE BTK, SOTE EFK, Győri Tánc- és Képzőművészeti Szakközépisk.) és külföldön (Moszkva, Varsó, Prága: Duncan Center Conservatory). – Az előadóművészet, a táncelmélet és az oktatás mellett alapvető feladatának tartotta a *Mozdulatművészeti Gyűjt.* kialakítását, amely ma is gyarapodó tár az Orsz. Pedagógiai Könyvtár és Múz.-ban (OPKM), Pálosi István vezetésével. Sok táncművész rendelkezett/rendelkezik úgy, hogy hagyatéka ebbe a kollekciónak kerüljön. A gyűjt. két nagy részre oszlik: a régi dokumentumok téra az 1900-tól 1970-ig terjedő, a jelenkori dokumentumok téra az 1970-től napjainkig terjedő időszakot fogja át (Dienes Valéria és más mozdulatművészek kézirati hagyatéka, fotók, írott és nyomtatott dokumentumok, aprónyomatványok, plakátok, látvány- és jelmeztervek stb.). A kollekciónak legfontosabb darabjait számos időszaki kiáll.-on is közvettette: *A modern tánc magyarországi hajnala (1912–1948)*; *Az Orkesztika Alapítvány gyűjteménye* (2007, OPKM); *Mozdulat – A magyar mozdulatművészet története és kapcsolatai 1902–1950 között* (2012, Iparművészeti Múz.); *Mozdulatművészet 100+* (2015, Wosinsky Mór M.-i Múz.); *Rejtett történetek. Az életreform-mozgalmak és a művészetek* (2018, Múcsarnok). – A Kortárs Táncszínházi Egyesület vezetőségi tagja (1997–2002), az Orkesztika Alapítvány kurátora, kuratórium-vezetője (1998-tól), a M. Táncművészek Szövetségének elnökségi tagja (2008–2012), a M. Művészeti Akad. nem akadémikus köztestületi tagja (2018). – Fülöp Viktor-ösztöndíj (2005, 2008), Táncművészetért díj (M. Táncművészek Szövetsége, 2006), M. Ezüst Érdemkereszt (2016). Irod.: Fehér Anna Magda interjúja F. M.-kal: „Az orkesztika hungaricum” (Fidelio, 2012. febr. 21.; <https://fidelio.hu/tanc/fenyves-mark-az-orkesztika-hungaricum-67951.html>); Elhunyt F. M. mozdulatművész (színház.org, 2018. aug. 18.; <https://szinhaz.org/csak-szinhaz/csak-szinhaz-hirek/2018/08/18/elhunyt-fenyves-mark-mozdulatmuvesz/>); Pálosi István (szerk.): Az utolsó orkesztész (Bp., 2021). Fotó: Meggyesi Mónika felv., 2014

Bogdán Melinda

Ferenczi István, ifj. (1952. dec. 17. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia] – 2002. okt. 29. Kolozsvár?): restaurátor. – Édesapja Ferenczi István Mihály (1921–2000) régészprofesszor. Édesanyjától, Ferenczi Sárától rendkívüli gyakorlati érzékét örökölte. – Kolozsvár nagy múltú isk.-jában (a mai Báthory Liceumban) végezte elemi és középisk.-i tanulmányait. Az egy. történelem-földrajz szakára többszöri próbálkozás után sem vették fel. – 1972-től katonai szolgálatot teljesített, leszerelése után restaurátorként alkalmazták az *Erdélyi Történelmi Múz.-mal* (ETM) párhuzamosan működő Történelmi Int.-ben. Tanító mestere Koródi József, az ETM Restaurátor Laboratóriumának a vezetője volt, mellette tanulta, leste el a restaurátóri mesterséget. Részt vett a Centru de Perfectionare a Cadrelor int. által szervezett bukaresti restaurátor továbbképző tanf.-on. Az évek során csaknem minden anyagfajttal foglalkozott, restaurált fém-, fa-, üveg- és kőtárgyakat; a tárgyakat lefényképezte, s a felvételeket saját maga dolgozta ki. Miután az int.-et a Babeş-Bolyai Tudományeg. fennhatósága alá rendelték, helyileg elkerült a múz.-ból; új restaurátor laboratóriumát a Jókai utcában, egy alagsori pinchelyiségben kellett kialakítania. 1987-ban feleségül vette Gottwald Júliát (1959–), akivel az 1980-as évek elején együtt dolgozott, de a nemzetiségi diszkriminációs munkahelyi politika miatt mégsem lehettek munkatársak. Az 1990-es évek politikai változásai után, anyagi hiányában háttérbe szorult a labor ellátása, az int.-et a Román Akad.-hoz csatolták, ahonnan hiányzott a labor szivügyének tekintő régész. Munkái közül kiemelkedik egy 2. sz.-i, római bronz Vénusz-szobrocska restaurálása. A szobrot etil-alkoholban víztelenítette öt órán át, majd infralámpa alatt kiszárította, ezután vákuumban a monomer metil-metakrilátban oldott polimer metil-metakrilát oldattal impregnálta. A letört kart Araldyt AY103 és HY 956 térhálósító segítségével ragasztotta. – A restaurálás mellett szívesen rajzolt, nagy élvezettel faragott fát és a fémművességben, ötvösségben is jártas volt. Munkáját rendkívüli kezűgyesség, alaposág jellemezte. Csekély elismerés volt a jutalma. Hivatalos int.-i munkáján kívül otthon

is restaurált, ill. vetőmag- és virághagyma-kereskedelemmel kezdett foglalkozni. Saját restaurátorműhelyében szeretett volna dolgozni, ebben korai halála megakadályozta.

F. m.: *În legătură cu restaurarea statuetei „Venus de la Gilău”* (Acta Musei Napocensis, XIV., 1977, 171–173. p.).
 Fotó: F. I. az 1990-es években, a család tulajdona

Morgós András

Ferenczy László (1928. aug. 25. Dunakeszi – 2015. jún. 12. Budaörs): művészettörténész, régész, orientalista, muzeológus. – Az ELTE Történettud.-i

Kar muzeológia-középkori régészet szakán okleveles muzeológusként végzett, orientalisztikai tanulmányokat folytatott (1954). A művészettörténelmi tud. kandidátusa (1994). – *A Hopp Ferenc K-Ázsiai Művészeti Múz. segédmunkatársaként* (1953–1955), majd muzeológus tud.-os munkatársaként (1955–1970) a kisebb gyűjt.-ek (koreai, mongol, közel-K-i, Zichy Jenő kaukázusi régészeti gyűjt. stb.) anyagát gondozta. Osztályvezető tud.-os főmunkatársaként (1970–1989) a kínai és japán gyűjt. anyagát rendezte, gyarapította, kiáll.-okra készítette elő és publikálta. Számos önálló kiáll.-t rendezett (*Japán művészete a Meidzsi-korszakban [1868–1912]*, 1971; *Kelet-ázsiai bronzok, fametszetek és tunhuangi képek*, vendégkiáll.: Szolnok, Szentendre, Szombathely, Pápa, 1963–1967; *Japán művészet*, állandó kiáll., 1975; *Nihon-ga, modern japán festmények*, 1978). Szerepet vállalt a bp.-i Néprajzi Múz. (1965–1970) és a debreceni Déri Múz. (1980 körül) állandó kiáll.-ában szereplő ázsiai műtárgyak feldolgozásában. Állandó szerzője az *Iparművészeti Múzeum Évkönyve*, később az *Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve*, majd az *Ars Decorativa* periodikáknak (1955–1979). A MTA és a Mongol Tud.-os Akad. közös expedícióján Erdélyi Istvánnal Mongóliában járt (1962). A múz. könyvtárvezetőjeként (1953–1989) jelentős szerepet játszott az ország egyetlen ázsiai művészeti könyvtára rendszerének kialakításában, a címszókatalógus-rendszer kidolgozásában. Számos külföldi intézménnyel épített ki és tartott kapcsolatot. Tanulmányúton járt Kínában (1964), a Japan Foundation ösztöndíjasa (1984), a Tokiói

Keio Egy. tb. vendégprofesszora volt (1992-től). Nyugdíjazását (1989) követően fordítóként, majd a japán művészet és kultúra oktatójaként dolgozott tovább (KLTE, Miskolci Bölcsész Egyesület, Iparművészeti Főisk., Károli Gáspár Ref. Egy., TIT József Attila Szabadegyh., BÁV szaktanf.-ai). A MTA Orientalisztikai Biz. tagja, a Móra Ferenc-emlékérem kitüntetettje (1969).

F. m.: *A váchartyáni avarkori temető* (Archeologiai Értesítő, 1963. 1, 85–107. p.); *Keletázsiai bronzok és fametszetek* (Pápa, 1966); *A lakkművéség*. In: *Keletázsiai selymek, lakkok és porcelánok a XI. századtól napjainkig* (Bp., 1965); *Chinese Mirror Finds from Mongolia* (Acta Archaeologica, 19. 1967. 1–2., 387–393. p.); *Ázsiai fegyverek* (Pápa, 1968); *Japán Iparművészet, XVII–XIX század* (Bp., 1981); *Hó, Hold, Cseresznyevirág. A japán fametszetek világa*. Kandidátusi értekezés is (Bp., 1989); *Régi Japán kertek* (Bp., 1992).

Irod.: RÜL VII.: 281. p.

Fotó: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Ferenczy_L%C3%A1szl%C3%B3_\(muzeol%C3%B3gus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Ferenczy_L%C3%A1szl%C3%B3_(muzeol%C3%B3gus))

Windhoffer Tímea

Ferenczy Mária (1941. okt. 7. Bp. – 2017. dec. 27. Bp.): sinológus, művelődéstörténész, gyűjteményig. – Férje Csongor Barnabás (1923–2018) sinológus, műfordító.

– Az ELTE BTK kínai-történelem szakán szerzett diplomát (1965), majd egyéves állami ösztöndíjjal Pekingben tanult. Kínai és belső-ázsiai filológiából bölcsészdoktorátust szerzett (1966). – Az ELTE BTK K-ázsiai Tan-

szék munkatársa (1966–1980), könyvtárosként, oktatóként és kutatóként egyaránt tevékenykedett. Bekapcsolódott a Ligeti Lajos vezette belső-ázsiai kutatásokba: a Tangut (Xi Xia) Birodalom (ÉNy-Kína, 10–13. sz.) és kultúra emlékeit kutatta kínai írott források, régészeti és művészeti forrásanyag alapján, részben helyszíni tanulmányokat végezve, részben egy 13 hónapos leningrádi és moszkvai tanulmányút (1970–1971) során. Az MTA Orientalisztikai Munkaközösség tud.-os munkatársaként (1980–1988) tanulmánykötetek szerkesztésén is dolgozott. 1988 őszétől nyugdíjba vonulásáig (2002) a *Hopp Ferenc K-Ázsiai Művészeti Múz.* gyűjteményig.-ja volt. Haláláig aktív kutatója maradt a múz.-nak, és bedolgozott férje

kínai műfordítói munkáiba is. – Gyűjteményig.-ként a Hopp Múz. mellett a *Ráth György Múz.* működtetése is a feladatai közé tartozott. A múz.-i évek alatt lett fő kutatási területe a hagyományos kínai világkép és továbbélő elemeinek vizsgálata, különösképp a kínai újívi képek fametszetes anyagának, vmint a K-i műgyűjtés mo.-i történetének kutatása (Hopp Ferenc élete, munkássága, utazásai, fotográfusi tevékenysége). Évtizedeken keresztül kutatta a kínai pénzek sajátos megjelenési formáit és szerepét a régi Kínában (a MNM Éremtára és több más hazai múz. kínai pénz- és éremanyagának meghatározását végezte el). Az 1990-es években vezetése alatt született meg a Hopp Múz. több új kiáll.-sorozata, pl. a belső-ázsiai, kínai, DK-ázsiai és japán buddhista művészeti kiáll. (a hozzájuk kapcsolódó kötetekkel), továbbá a *Ritkaságok, érdekességek a Hopp Ferenc Múzeum gyűjteményéből* c. kamarakiáll.-sorozat, amely új szerzemények, különös tárgytipusok, restaurálási munkák bemutatásának nyomába eredt. Gyűjteményig.-ként elindította a Hopp Múz. gyűjt.-i szakkatalógusainak kutatási munkáit, Kardos Tatjánával együtt kidolgozta az adattár gyűjt.-i struktúrájának és digitális nyilvántartásának rendszerét. Nagy érdeklődéssel fordult az ázsiai történeti fotográfiai felé. Bevezette a számítógép használatát a múz.-i munkába, a digitális adatbázisok építésének egyik hazai szószólója és fejlesztésük aktív közreműködője lett. Több kínai vonatkozású könyv szakmai lektorálását és kontrollszerkesztését végezte. Tanított az ELTE K-ázsiai Tanszékén (1971–1986, 2001–2007), tagja volt a Kőrösi Csoma Társaságnak, a M. Numizmatikai Társulatnak, a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak. Az *Ars Decorativa* évkönyv szerkesztőbiz.-ának tagja (1988–2003).

F. kiáll.: *A keleti műgyűjtés Magyarországon a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum gyűjteményeinek tükrében* (Ráth György Múz., 1997; az ICANAS konferencia kísérőrendezvénye); *A Tíz Bambusz Csarnoka. Könyv- és nyomdászattörténeti kiállítás a Kínai Nemzeti Könyvtár kincseiből* (OSZK, 2003).

F. m.: *Chinese Historiographers' Views on Barbarian-Chinese Relations (14th–16th c. A.D.)* (Acta Orientalia, XXI. 1968, 353–362. p.); *Kínai numizmatikai kérdések* (A Magyar Numizmatikai Társulat Évkönyve, 1971, 143–152. p.); *A pénzforgalom állami szabályozása a középkori Kínában* (A Magyar Numizmatikai Társulat Évkönyve, 1975, 33–45. p.); *The Formation of Tangut Statehood as seen by Chinese Historiographers*. In: *Tibetan and Buddhist Studies, Commemorating the 200th Anniversary*

of the Birth of Alexander Csoma de Körös. Ed. Louis Ligeti. Vol. 1. (Bp., 1984, 241–249. p.); *A modernizáció megjelenése századeleji kínai ábrázolásokon. Újévi képek Kínából* (Ars Decorativa, 11, 1991, 119–178. p.); *Tangutok Tunhuangban.* In: *Uray Géza emlékére* (Bp., 1992); *A kínai nevek és szavak magyar átírása.* Csongor Barnabással (Bp., 1993); *Mandarin öszvérháton.* Hopp Ferenc fényképei. Kincses Károllyal (Bp., 1999); *Időszámítás és ünnepkör a hagyományos Kínában.* In: *Közéltések az időhöz* (Bp., 2002); *Door Gods. Art and Craftsmanship in the Various Styles of Chinese New Year Pictures* (Ars Decorativa, 23, 2004, 27–53. p.); *Hopp Ferenc életpályája és Hopp Ferenc levelei.* In: *A Buitenzorg-villa lakója. A világlutató, műgyűjtő Hopp Ferenc (1833–1919)* (Bp., 2008); *Koreai művészet a Hopp Múzeumban. Előzmények.* In: *A hajnalpír országa. Koreai művészet a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeumban* (Bp., 2012). Irod.: RÜL VII.: 281. p.

Fotó: Csongor János felv., a család tulajdona

Fajsák Györgyi

Ferkéné Lajkó Orsolya: → *Lajkó Orsolya*

Figler András (1956. márc. 22. Győr – 2010. jún. 10. Sopron): régész, múzeumig., humán térinformatikus, örökségvédelmi közigazgatási szakember. Gergely Valériával kötött házasságából született fiai: Benedek (1985) számítástechnikus Gödön, András (1986) pedagógus Bécsben. – A Pattantyús Ábrahám Géza Ipari Szak-középisk.-ban érettségizett (1974) Győrben. Az ELTE BTK Régészeti Tanszékén régész-muzeológus diplomát szerzett (1983). – A középisk. után ásatási technikusként dolgozott a *BTM*-ben, majd a győri *Xántus János Múz.*-ban. Szakmailag legfontosabb munkahelye a mosonmagyaróvári *Hansági Múz.* volt, amelyet 1983–2000 között régész-muzeológusként, 1986–1990 között múzeumig.-ként szolgált. – Választott kutatási területe az őskor régészete volt; különösen a korai bronzkor érdekelte, de vidéki tereprégészként minden korszakot ástott a neolitikumtól az újkorig. Az M1-es autópálya Győrtől az országhatárig terjedő szakaszának építésekor a megelőző régészeti feltárások koordinátoraként közvetlen munkatársaival lefektette azokat az alapokat, amelyek a hazai nagyberuházások régészete a mai

napi nyugszik. Eközben, a nagy felületű régészeti lelőhelyek dokumentálásának új igényeit felmérve, 1995–1996-ban humán térinformatikus végzettséget szerzett a BME Építőmérnöki Karán. 17 éves múz.-i alkalmazása alatt különféle régészeti korszakokat érintő, közel félszáz nagy kiterjedésű ásatáson dolgozott. Folyamatosan végzett terepbejárásainak, helyszíni szemléinek számát szinte lehetetlen felmérni. Legfontosabb ásatásai: Kajárpéc–Pokolfa-domb; Győr–Ménfőcsanak, Szeles-dűlő; Győr–Szabadrét-domb; Győr–Fővegyes-domb; Abda, Hármassok; Börcs, Paphomlok; Mosonszentmiklós, Pálmajor; Mosonszentmiklós–Lednice-domb, Hegyeshalom, M15 autópálya anyagnyerő, római temető. A feltárásain előkerült, hatalmas mennyiségű és kiemelkedő tud.-os jelentőségű leletanyagban, amelynek döntő többsége sajnos máig feldolgozatlan, szenzációs tárgyak is akadnak, pl. a mosonszentmiklói Pálmajorban talált őskori agyagkürt. – 2000-től tudását és szakértelmét a régészeti örökségvédelemben kívánta hasznosítani, az örökségvédelmi közigazgatásban először a Kulturális Örökség Igazgatósága frissen alakult Szombathelyi Regionális Irodájának régióvezetőjeként és régészeti felügyelőjeként, majd 2001-től a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal soproni székhelyű Ny-mo.-i irodájának vezetőjeként, a régészet mellett immáron a régió műemlékvédelmi igazgatását is irányítva. – Tagja volt a Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesületnek, alapítója a M. Régész Szövetségnek, a Ny-Mo.-i Regionális Fejlesztési Biz.-ának, ill. a régió Közkincs Biz.-ának. Sok előadást tartott tud.-os konferenciákon, vmint a kulturális örökségvédelmet népszerűsítő, ismeretterjesztő célú alkalmakon. Súlyos betegséggel küzdve utolsó napjaiig dolgozott. Győr–Ménfőcsanakon, a csanakfalusi temetőben nyugszik. – Min.-i Dicsérő Oklevél (1987), a Város és Faluvédők Szövetsége – Hungaria Nostra Podmaniczky-díja (2006). F. m.: *Die Fragen der Frühbronzezeit in Nordwest-Transdanubien.* In: *Die Fragen der Bronzezeit.* Archäologische Konferenz des Komitates Zala und Niederösterreich. III. Keszthely, 5–7. 10. 1992 (Zalai Múzeum, 5. Zalaegerszeg, 1994, 21–38. p.); *Emlékkönyv Abda község áttelepülésének és temploma felszentelésének 150. évfordulójára (1845–1995).* Szerk. Somogyi Évával (Abda, 1995); *Adatok Győr környékének bronzkorához* (Pápai Múzeumi Értesítő, 6. Bronzkor a Nyugat-Dunántúlon Tudományos Konferencia, Pápa, 1996, 7–29. p.); *Előzetes beszámoló a Hegyeshalomban feltárt római kori temetőről.* Vaday Andreával (Hansági Múzeum Évkönyve, 1998. Mo-

sonmagyaróvár, 1998, 8–27. p.); *Data on the settlement history of the Late Lengyel period of Transdanubia on the basis of two sites from Kisalföld (Small Hungarian Plain) (A preliminary evaluation of the sites Győr-Szabadrétdomb and Mosonszentmiklós-Pálmajor)*. In: *The Lengyel, Polgár and related cultures in the Middle/Late Neolithic in Central Europe*. Szerk. Janusz K. Kozłowski, Pál Raczky (Kraków-Bp., 2007, 345–364. p.).

Irod.: Paszternák István: „Íme, hát meggletem hazámat...”. Nekrológ F. A. (1956–2010) régész barátunk halálára (Arrabona, 48, 2010. 2, 345. p.); Perjés Dorottya: F. A. publikációi és tudományos előadásai (Arrabona, 48, 2010. 2, 351–359. p.).

Fotó: F. A. Nagyharsányban, 2004., Kaszáné Szendrei Júlia felv.

Paszternák István

Fitz Jenő, dr. (1921. febr. 5. Bp. – 2011. nov. 9. Székesfehérvár): ókortörténész, régész, numizmatikus, múzeumig. – Apja Dr. Fitz József, az OSZK ig.-ja, apai ági felmenői között számon tartotta Franz Schubert rokonságát. Édesanyja Rónay Margit, felesége (1948–) dr. F. Petres Éva régész, gyermekei Péter (1950–) művészettörténész, múzeumig. és Andrea (1953–). – Elemi és középisk.-it Bp.-en és Pécsen végezte, a bp.-i Bencés Gimn.-ban érettségizett. A PPTE bölcsészeti karán archaeológiát, művészettörténetet, latin nyelvet és irodalmat, vmint ókortud.-i tárgyakat hallgatott (1939–1943). Az Állam- és Jogtud.-i Karon megkezdett tanulmányait katonai behívója miatt meg kellett szakítania (a háború után, 1946-ban a második alapvizsgáig jutott); 1944 őszén kikerült a frontra, a visszavonuláskor Nyitra környékén orosz fogságba került (1945. ápr.). A kazányi hadifogolytáborból súlyos betegséggel érkezett haza. A hadifogságban naplót, ill. regényt írt (kiadatlanok). Ókortud.-i tanulmányait 1947-ben, a bölcsészdoktori vizsga letételével zárta le. A történettud. (régészet) doktora (1985). – Az Orsz. Természetud.-i Múz.-ban könyvtáros (1946–1949), egyúttal a PPTE Klasszika Archeológiai Int.-ben tanársegéd (1948–1949). 1949-ben Székesfehérvárra, az *István Király Múz.-ba* helyezték, amelynek vezetője (1949–1962), a szervezeti átalakulás után a megyei múz. ig.-ja lett (1962–1985; nyugdíjba

vonulásáig). 1994-től az ELTE Művészettörténeti Tanszékén az ókori művészet tantárgy előadója volt, s gorsiumi feltárásait is folytatta. – Vezetése alatt a kétszemélyes városi múz. mintegy száz főt foglalkoztatott, több Fejér m.-i múz.-ot és kiállítóhelyet létrehozó és összefogó intézménnyé vált. Műtárgyállománya negyvenezerről másfél millióra nőtt, gyűjt.-ei önállósodtak, tud.-os kutatóhelyé, a kortárs képzőművészet vonatkozásában orsz. gyűjtőkörűvé vált. – Helytörténeti kutatásaival Székesfehérvár történetének műemléki és régészeti irodalmát, középkori kutatásait, ill. a Szent István Király Múz. gyűjteménygyarapodását alapozta meg. Nagyregiók kitekintést biztosított a római Pannonia provinciára Gorsium római település feltárása 1956 után, vmint a gorsiumi, megyei, ill. pannoniai régészeti és történeti eredmények folyamatos publikálása. Ókortud.-i, epigráfiai és numizmatikai kutatásai, publikációi a tudományág nemzetközileg elismert legjobbjai közé emelték. Múz.- és tudományszervező tevékenysége, az intézmény jelentős közművelődési eredményei felesége és helyettese, F. Petres Éva közreműködésével valósulhattak meg. – Jelentős ásatásokat vezetett meg: Pusztavám (1949), Dunaújváros (1950–1951), Előszállás (1952–1954), Szabadbattyán (1954), Cece (1954–1957), Ercsi (1958), Mátyás, Velence (1959), Csákvár (1960). Legjelentősebb ásatása kétségtávon kívül a Rómer Flóris, majd Marosi Arnold nyomdokain 1958-ban Tác-Fövenypusztán indított ásatása, melynek során tervszerűen feltárta *Gorsium* római kori település maradványait, 1962-től kialakította Gorsium szabadtéri múz.-át és szervezte a műemléki rekonstrukciót. Munkájáért 1970-ben nívódíjat kapott. 1971-ben sikerrel indult meg az ókori színházi játékok (Ludi Romani), ill. a Floralia tavaszünnepek-sorozata. Gorsiumot római kori kulturális központtá, a romterületet a korszak legnagyobb közép-európai régészeti parkjává fejlesztette. – Úttörő munkát végzett Székesfehérvár története feltárásában is. 1955-től rendszeresen foglalkozott a középkori kir. város különböző kérdéseivel, helyrajzával. Várostörténeti- és idegenforgalmi vezetőit máig használják. Szervezte a prépostsági templom újabb ásatásait, az ott talált embertani leletek vizsgálatát. – Múzeumig.-i művéhez nemzetközileg is jelentős kiáll.-i program kapcsolódik, amelyet az Európai Múzeumi Fórum által megítélt Év Múz.-a különdíj koronázott meg (1993). A múz.-ban Csontváry-kiáll.-t, orsz. jelentőségű történeti, művészettörté-

neti, néprajzi és régészeti sorozatokat, közművelődési programokat szervezett. – Ókortud.-i kutatásai középpontjában a Római Birodalom története, közigazgatás-története, a Pannoniában és a többi Duna-menti provinciában létrehozott polgári és katonai szervezet felépítésének és működésének tanulmányozása állt. Epigráfiai, numizmatikai és régészeti vizsgálatok eredményeit összegezte, méltatói szerint példátlan áttekintő képességgel. A múz. élén töltött első évtizedében megjelent műveiben összefoglalta Fejér m. addigi régészeti kutatásait (1958), kiadványaival hozzájárult Székesfehérvár középkor-kutatásához is. – Több mint 650 szakcikkre, könyvre jelent meg. 1955-től szerk. a *Szent István Király Múzeum Közleményeit*, majd a múz. *Alba Regia* évkönyveit. Fontos kézikönyvek szerkesztése fűződik a nevéhez (*Der Römische Limes in Ungarn*, 1976; *Limes*, 1977; *Die Römischen Inschriften Ungars*, 1987-től; *Pannonia régészeti kézikönyve I.*, 1990). A *Museion* könyvsorozatot 1998-tól szerk.; ennek első köteteként jelent meg *Pannonia születése* c. műve (1999). – Jelentős enciklopédikus kiadványok közölték írásait: *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* (1962–1973); *Der Kleine Pauly* (1964–1973); *The Princeton Encyclopedia of Classical Site* (1976); *The Archaeologie of Roman Pannonia* (1980). – Három jelentős nemzetközi kongresszust szervezett Székesfehérváron (IX. Nemzetközi Limeskongresszus, 1976; Nemzetközi Antik Bronz Kollokvium, 1982; *Rei Cretariae Romanae Fautores VIII.* Nemzetközi Kongresszusa, 1992). Számtalan szakmai konferenciát tartott előadást itthon és külföldön. – Olasz, osztrák, Egyesült Államokbeli szakértői biz.-ok, német és osztrák régészeti int.-ek l., majd r. tagsággal ismerték el nemzetközileg is kiemelkedő tud.-os tevékenységét. Az Institute for Advanced Study (Princeton) 1965 közepétől kísérte nyomon életútját. Múzeumvezetőként tagja volt a városi és megyei tanácsnak (1950–1958), továbbá számos tudományos testületnek, az ICOMOS szakbiz.-ának (1989-től), a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak (1984-től elnök), a M. Numizmatikai Társulatnak (1955–2011, alelnök: 1979–1989, elnök: 1993–1998), az MTA Régészeti Biz.-nak (1970–1995), az Ókortud.-i Társaságnak, a L'Association Internationale d'Epigraphie Grecque et Latine-nek (Nemzetközi Görög–Latin Epigráfiai Társaság, vezetőségi tag: 1987–1997), a Centro Italiano per l'Archeologia e la Storia Antica "Giovanni Gozzadini" szakértői biz.-ának (1980–2011). – Ku-

zsinszky Bálint-emlékérem (1960), Ábel Jenő-emlékérem (1978), Rómer Flóris-emlékérem (1983), Réthy László-emlékérem (1985), Móra Ferenc-emlékérem (1985), Deák Dénes-díj (1990), Fejér M. Diszpolgára (1993), Székesfehérvár Diszpolgára (1994), Móra Ferenc-díj (1995), Széchenyi-díj (1997), Forster Gyula-díj (2001), a Székesfehérvári Egyházm. díja (2005), M. Örökség-díj (2005), Szent István Emlékérem és Díj (2005), Erdy János-díj (2008). – F. Nagy Ágnes és Cseke György *Csak jó lelkiismerettel lehet szép életet élni* címmel készített róla portréfilmet (2002). 90. születésnapját 2011-ben Székesfehérváron a Marosi Arnold Nap keretében ünnepelték; „*Semmiből született?*” – *Gorsium-életmű* címmel tiszteletére kamarakiáll.-t rendeztek a Fekete Sas Patikamúz.-ban. A múz. Országzászló téri épületének falán kialakított múz.-i panteon részeként avatták fel domborműves emléktábláját (2014. nov., Nagy Benedek alkotása).

F. m.: *Séta a régi Székesfehérvárt* (István Király Múzeum Közleményei. B/4, 1956; négy kiadásban, utoljára 1996-ban; németül is: 1987, 1993); *Székesfehérvár* (Bp., 1957); *Gorsium. A táci római kori ásatások* (Székesfehérvár, 1960; átd., bőv. kiadások: 1964, 1966, 1970, 7. kiad. *Gorsium – Herculia* címmel, 2003); *Die Geldumlauf des römischen Provinzen im Donaugebiet Mitte des 3. Jahrhunderts.* I–II. (Bp.–Bonn, 1978); *Pannonok évszázada. Pannonia 193–284* (Bp., 1982; idegen nyelveken is); *Honorary Titles of Roman military Units in the 3rd Century* (Bp.–Bonn, 1983); *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Ungarn, I.* (1989); *Pannonia régészeti kézikönyve.* Szerk. Mócsy Andrással (Bp., 1990); *Intercisa. Die römischen Inschriften Ungarns 5.* (Bp.–Bonn, 1991); *Die Verwaltung Pannoniens in der Römerzeit.* I–IV. (Bp., 1993–1995); *Ezüstök a homokból. A nagyvenyimi éremkincs* (Dunaújváros, 2001; németül is).

Irod.: *Festschrift für J. F. Szerk. Fülöp Gyula* (A Szent István Király Múzeum Közleményei, B sorozat, 47. szám. Székesfehérvár, 1996); Barkóczi László: F. J. hetven éves (Archeologiai Értesítő, CXVIII. 1991, 90–91. p.); Gabler Dénes: F. J. (1921–2011) (Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungariae, 63. 2012, 221–242. p.; F. J. legteljesebb bibl.-jával); Demeter Zsófia: Emlékezés dr. F. J.-re (Alba Regia 41., 2012, 201. p.); Lukács László: F. J. emlékdomborműve a Múzeumi Panteonban (Alba Regia, 2015, 383–388. p.); Demeter Zsófia: Megpróbáltatások után: városfejlesztés. Székesfehérvár Anno... 4. Dr. F. J. (1921–2011) (A Szent István Király Múzeum Közleményei, B sorozat, 62. szám. 2020. 314–315. p.); RÜL 7.: 379. p. Fotó: Kónya Kálmán felv.

Demeter Zsófia

Fleissig József (1897. jan. 4. Bp. – 1944. aug. 15. Auschwitz): író, régész, műgyűjtő, bankár. – Apja Fleissig Sándor, az Angol–M. Bank ügyvezető ig.-ja, a Bp.-i Áru- és Értéktőzsde elnöke, a M. Sakkszövetség társelnöke. – Az I. vh.-ban, a Bruszilov-offenzíva során fogságba esett; tapasztalatainak összegzése a *Szibériai napló*. – Az Angol–M. Bank alig.-ja (1930–1939), ig.-ja (1938–1939), majd a

jogutód M. Bank és Kereskedelmi Rt. ig.-ja (1940–1941). – 1932-ben Kormos Tivadarral Süttőn végzett ásatásokat; a fauna és az állati csonteszközök vizsgálata során ő fedezte fel a *Testudo süttöensis* ősteknős fajt. A Savaria Múz.-ban lévő, a Hallstatt-kultúra magyarkeresztesi leletét elemezve mutatott rá az őseurópai férfi- és nőszimbólumok, a napkorong és a kacsábrázolásainak jelentőségére. Gyűjt.-e a görög, etruszk, római szobrászat és vázaművészet, ill. a kelta, szkíta, hun és avar leletek gazdag válogatását a szkita, kiegészítve kínai és japán szobrokkal, netsukékkal, edényekkel. Ma a MNM egyik legértékesebb műtárgya az 5. sz.-i hun sírból előkerült arany *csornai diadém*. A Szépművészeti Múz.-ban található, Kr. e. 540–530 k.-i athéni Dionysos-amphora „*Fleissig-festő*”-jét Szilágyi János György róla nevezte el. – Rendszeresen felajánlott pénzadományt a MNM Régészeti Osztályának. 1944. márc. 21-én feleségével, Riesz Jolánnal és édesanyjával, Drucker Malvinnal együtt a Gestapo letartóztatta. A Fő utcai katonai fogházban diktálta le végakarátát Kund Elemérnek, amelyben régészeti gyűjt.-ét a MNM-nak adományozza. Ennek szellemében a kollekció – gyűjtőkör szerinti szétoztásban – a MNM-ba, a Szépművészeti Múz.-ba, a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múz.-ba és az Iparművészeti Múz.-ba került.

F. m.: *Szibériai napló. Fogságom és szökésem* (Bp., 1920); *A legrégebbi ősembernyomok Magyarországon*. Kormos Tivadarral (Dolgozatok a M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archeológiai Intézetéből, 1933–1934/1–2., 16–23. p.); *A magyarkeresztesi lelet* (Dunántúli Szemle, 1943/7–8., 288–296. p.).

Irod.: Kemenczei Ágota: Adalékok a két világháború közötti műgyűjtés történetéhez (Fleissig József gyűjteménye) (Folia Historica, 2005–2006, 97–114. p.).

Fotó: a család (Moravcsik Edit) tulajdona

Nagy László

Fodor István (1943. szept. 9. Zenta – 2021. ápr. 3. Bp.): régész, múz.-i főig., egy.-i oktató. – A török-szentmiklósi gimn.-ban érettségizett (1962). A

szegedi tudományegy. m.–oros–német szakára jelentkezett, de tanulmányait m. állami ösztöndíjasként a moszkvai Lomonoszov Egy. Történettud.-i Karán végezte; történelmet és régészetet tanult B. N. Grákov és V. N. Csernyecov professzorok irányításával

(1962–1967). Emellett három évig a Keleti Nyelvek Int.-ében turkológiát is hallgatott. Szakdolgozatát a magyarokkal gyakor erős kapcsolatokat tartó volgai bolgárok korai emlékanyagából írta. A történelem (régészet) tud.-ok kandidátusa (*A honfoglaló magyarság kultúrájának keleti gyökerei c. értekezésével*, 1982). – Egyetemista korában nyaranként rendszeresen részt vett hazai és a SZU-ban végzett ásatásokon, főként az egykori volgai bolgár városok feltárásán. Ekkor alakult ki érdeklődése a szkíta, szarmata és hun kori, vmint a m. őstörténettel kapcsolatba hozható K-i régészeti emlékanyag iránt; e korszak emlékanyagát moszkvai és leningrádi múz.-ok mellett más gyűjt.-ekben is eredetiben vizsgálta (Kazány, Ufa, Joskar-Ola, Volgográd, Kijev). Hazatérése után a MNM-ban helyezkedett el (1967); segédmuzeológus, muzeológus, tud.-os titkár volt, majd 1978-ban a Középkori Osztály vezetője lett. 1986-ban a múz. főig.-jává nevezték ki, ezt a funkciót 1993-ig töltötte be. Ezt követően is a múz. régészeként dolgozott, címzetes főig. címmel. – 1974-től oktatott egy.-en, előbb meghívott előadóként párhuzamosan az ELTE BTK Finnugor Tanszékén és a szegedi JATE BTK Ókortörténeti és Régészeti Tanszékén, később csak Szegeden félállású egy.-i docensként. Szegeden Trogmayer Ottóval sikerült újraéleszteniük az 1950-es évek elején megszüntetett önálló Régészeti Tanszékét (1989), amelynek docensként tanszék- és intézetvezetője volt (1997–2008). Rendszeresen oktatott népvándorlás kori, honfoglalás kori és középkori régészetet, középkori művelődéstörténetet, m. és finnugor őstörténetet. Meghívott előadóként külföldön is tartott egy.-i órákat, előadásokat (Németo., Finnó.). Tanítványai az ország minden jelentős szakirányú intézményében megtalálhatóak, többen külföldön dolgoznak, és közülük sokan szereztek tud.-os

fokozatot is. – Kutatási területe kezdettől a m. őstörténet, a honfoglalás kora és a kora Árpád-kor régészeti vizsgálata volt. E témából védte meg kandidátusi értekezését (1982), s hét könyvét, vmint dolgozatai túlnyomó részét is ennek az időszaknak szentelte. A múz.-i munka, a kisebb-nagyobb leletmentések mellett, az akad.-i kutatóprogram („Nemzetsegfői székelyek és ispánsági központok kutatása”) keretei között bekapcsolódott a szabolcsi földvárak és annak környezetét kutató munkacsoport tevékenységébe (1969), amelynek Németh Péter és Kovács László mellett az egyik legfontosabb résztvevője lett. A terepmunka egész pályafutásának meghatározó tényezőjévé vált. Összesen 43 helyszínen végzett leletmentést, helyszíni szemlét, megelőző feltárást vagy tervásatást. Valamennyi ilyen jellegű munkája közül kiemelkedik a hajdúdorogi mikrorégió területén végzett, 15 lelőhelyet érintő feltárássorozata. E munka a Hajdúdorog–temetőhegyi 10–12. sz.-i temető feltáráásával indult (1977). Teljes egészében feltárt egy 10. sz.-i, egy 10–12. sz.-i és két templom körüli temetőt, s kutatásokat végzett további két 10–11. sz.-i, egy 11. sz.-i lelőhelyen, vmint több korabeli település területén is. A honfoglalás kori és kora Árpád-kori temetőtípusok szinte minden változatát képviselő, zömében teljesen feltárt lelőhelyek közzététele és értékelése a mikroregionális kutatási irányzatnak módszertani fundamentumává válhat. – Múz.-i munkakörénél fogva sok időt szentelt hazai és nemzetközi kiáll.-ok rendezésének. Előkészítette a kínai agyaghadisereget bemutató tárlatot (1998), főkurátora volt az *Őseink és rokonaink* c. kiáll.-nak (1994), amely 11 orosz.-i múz. anyagával igyekezett szemléltetni az ősmagyarország kultúrájának széleskörű kapcsolatait. Ugyancsak ő volt a honfoglalás millicentenáriumára készített nagyszabású kiáll. (Miskolc, Bp., Nyíregyháza, Bologna, Milánó, Caen, Toulouse, Madrid, Turku) előkészítő biz.-ának a vezetője (1995–2000). – Az 1970-es évektől számos hazai tud.-os biz.-ban is tevékenykedett. Az MTA Ásatási Biz.-ának titkára (1976–1987), Uralisztikai Komplex Biz.-ának tagja (1975–1990), a Finnugor Kongresszusok M. Nemzeti Biz.-ának öt évig elnöke, az MTA Régészeti Biz.-ának tagja. A Koronabiz. elnöke (1987–1993), a M. Múz.-ok Szövetségének elnöke (1990–1995). Pályakezdése óta részt vett a nemzetközi tud.-os közéletben, több nemzetközi tud.-os szervezet tagja, ill. tisztségviselője volt: Baltisztikai Int., Szláv Régészeti Unió állandó biz.-a, az

eurázsiai steppei népek kutatási koordinációra alakult biz., Societas Uralo-Altaiica, Finnugor Kongresszusok Nemzetközi Biz.-a, M.–Orosz Történész Vegyesbiz., a M.–Ukrán Történész Vegyesbiz. társelnöke. Állandó résztvevője volt az e tárgyban rendezett nemzetközi konferenciáknak és kongresszusoknak, előadásai rendszeresen megjelentek ezek kötetekben. 1986 óta tagja volt az ICOM-nak is. A rendszerváltás után részt vett a Szovjetunióba hurcolt m. múkincsek felkutatásában (1990–2000), tagja volt a M.–Orosz Restitúciós Biz.-nak, 1994-től miniszteri biztosként. Kezdeményezte a kárt szenvedett országok összefogását, vmint a *Spoils of War* c. nemzetközi folyóirat létrehozását. – Régészeti folyóiratok, a *Communicationes Archaeologicae Hungariae* (1981–2021), az *Archaeologiai Értesítő* (1986–1993), a *Folia Archaeologica* (1986–2021) főszerk.-je. – Móra Ferenc-díj (1994), M. Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1997), Széchényi Ferenc-emlékérem (2002), Hajdúdorog díszpolgára (2002), Bercsényi-emlékérem (Törökszentmiklós, 2003), Pedagógus Szolgálati Emlékérem (2008), a M. Érdemrend tiszti keresztje (2016). 2010-ben Orozso.-ban kapott állami kitüntetést a tatár kultúra területén végzett tevékenységéért.

F. m.: *Vázlatok a finnugor őstörténet régészetéből* (Régészeti Füzetek. Ser. II. No. 15. Bp., 1973); *Honfoglaláskori művészetünk iráni kapcsolatainak kérdéséről* (Archaeologiai Értesítő, 100, 1973, 32–41. p.); *Verecke híres útján... A magyar nép őstörténete és a honfoglalás* (Magyar História. Bp. 1975; németül: *Die grosse Wanderung der Ungarn von Ural nach Pannonien*. Bp., 1982; angolul: *In search of a new homeland: the prehistory of the Hungarian people and the conquest*. Bp., 1982); *Cserépüstjeink származásáról* (Archaeologiai Értesítő, 102, 1975, 250–265. p.); *Altungarn, Bulgarotürken und Ostslawen in Südrussland*. *Archäologische Beiträge* (Acta Antiqua et Archaeologica 20. Opuscula Byzantina 4, Szeged 1977); *Bolgár-török jövevényszavaink és a régészet*. In: *Magyar őstörténeti tanulmányok*. Szerk. Bartha Antal–Czeglédi Károly–Róna-Tas András (Bp., 1977, 79–114. p.); *Honfoglalás kori korongjaink származásáról. A verségi és tiszasülyi korong* (Folia Archaeologica, 31. 1980, 189–219. p.); *A magyarság baltikumi és skandináviai kapcsolatai a IX–XI. században (a régészeti leletek alapján)*. (A Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve, 1981, 85–89. p.); *Néhány régészeti észrevétel a kabar-kérdésről*. In: *Régészeti tanulmányok Kelet-Magyarországról*. Szerk. Németh Péter (Folklor és Etnográfia 24, Debrecen, 1986, 99–114. p.); *Leletek Magna Hungáriától Etelközig*. In: *Honfoglalás és régészet*. Szerk. Kovács László (Bp., 1994, 47–66. p.); *A bécsi*

szablya és a prágai kard (Szeged 2000); László Gyula, a régész. In: *László Gyula 1910–1998. Emlékkönyv*. Szerk. Balassa Iván, László Emőke (Bp., 2001, 149–270. p.).

Irod.: A főigazgató. Riporter: j.gy. (Magyar Nemzet, 1986. szept. 13., 5. p.); Trogmayer Ottó: Laudatio F. I. tiszteletére (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica, 9, 2003, 9–11. p.); RÜL 7.: 415–416. p.; ÚMIL; Szegedi ki kicsoda? (Szeged, 1999, 253. p.); Klima László: Fodor István (1943–2021) (Archaeologiai Értesítő, 14, 2021, 271–273. p.); Langó Péter: Pósta Béla nyomdokain – Emlékezés F. I.-ra. (Magyar Régészet, 11. évf., 2.); <https://mnm.hu/hu/muzeum/muzeumtortenet/igazgatoink/fodor-istvan>

Fotó: MNM Adattára

Révész László

Fodor József (1922. máj. 3. Dunaszentgyörgy – 2006. szept. 21. Veszprém): agrármérnök, tanár, múzeumig. – Kecskeméti Mezőgazdasági középisk.-i és zsámbéki Mezőgazdasági akad.-i tanulmányok után a Gödöllői Agártud.-i Egy.-en agrármérnöki (1960), majd Bp.-en szaktanári oklevelet szerzett. – Dolgozott az Állami Gazdaságok Központjában (1949–1952), a M. Távírási Irodánál (1956-ig),

ezután a Veszprém M.-i Tanács Művelődési Osztály munkatársa (1957–1958), a Hazafias Népfőnt Veszprém M.-i Biz. szaktitkára (1967-ig), a SZOT Balatonfüredi Oktatási Központ vezetője (1967–1979). 1977-től a Veszprémi Állami Építőipari Vállalat (VÁÉV) Munkásmozgalmi és Üzemtörténeti Klubjának vezetője, az ebből létrehozott Dunántúli Építőipartörténeti Gyűjt. (DÉGY) vezetője (1982–1990), majd a *M. Építőipari Múz.* (MÉM) első ig.-ja (1990–1991). – Jelentős ipartörténeti munkája, a VÁÉV építésének története kéziratban maradt. 1977-től az általa vezetett klub keretében az építőipari hagyományokat őrző tárgyi és írásos emlékeket, bélyeges téglákat, építőipari gépeket, építőelemeket gyűjtötte, rendszerezte, s 1982-ben már jelentős kiáll.-t rendezett. A VÁÉV felszámolását követően alapítványi támogatással működtette a gyűjt.-t, s elérte, hogy azt *M. Építőipari Múz.*-má minősítsék (1990. okt). Közel félszáz könyvet, tanulmányt írt. – Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója (1962), Podmaniczky-díj (1995), Műemlékvédelemért emlékérem (1991),

Pro Comitatu díj (2002). – Sírja a veszprémi Vámosi úti temetőben található.

F. m.: *Veszprémi Szabadtéri Építőipari Gyűjtemény* (Tajak–Korok–Múzeumok kiskönyvtára, Bp., 1984); *A volt veszprémi Téglamúzeum emlékére* (Veszprém, 1997, magánkiad.); *Téglamúzeum története a királynék városában, Veszprémben* (Veszprém, 1998, magánkiad.); *Magyar Építőipari Múzeum születésének története Veszprémben* (Veszprém, 1993, magánkiad.); *Küzdelem a Kapuváry-házban lévő Téglamúzeum megmentéséért* (Veszprém, 2004, magánkiad.); *Magyarországi téglá- és cserépgyártás története* (Veszprém, 2005, magánkiad.). Irod.: Veszprém Lexikon. Szerk. Varga Béla (2009, 234. p.); Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon (2014, 320. p.). Fotó: F. J.: Magyarországi téglá- és cserépgyártás története. Veszprém, 2005.

Gy. Lovassy Klára

Fodor Sára: → *Pacsu Gergelyné Fodor Sára*

Forgon Andor, mihályfalusi (1936. ápr. 30. Gömörmihályfalva, Gömör vm. [Gemerské Michalovce, Csehszlovákia] – 2020. jan. 13. Gömörmihályfalva [Gemerské Michalovce, Szlovákia]): emlékszoba-alapító. – Elszegényedett kismemesi családból származott. Neves öse és oldalági rokona, dr. mihályfalusi Forgon Mihály (1885–1914) történész, genealógus, jogász az I. vh.-ban a miskolci 10-es honvéd

gyalozezred századparancsnokaként esett el, akinek fő műve: *Gömör-Kishont vármegye nemes családjai* (Kolozsvár, 1909; reprint: Somorja, 1997, 2001). – ~ életútja jól példázza a felvidéki m. sorsot. Iskolás korában szülőfaluja Mo.-hoz tartozott, tanulmányait m. nyelven kezdte. A II. vh. után a m. isk.-kat bezárták, helyettük szlovák isk.-kat létesítettek. 1946. dec. 13-án családját cseh.-i kényszermunkára, Jičínbe deportálták, ahol két évig cseh isk.-ba járt, a tananyagból nem sokat értve. Két év múlva térhetett vissza szülőfalujába. 14 éves korától gyárakban, földműves szövetkezetekben, áll. gazdaságokban dolgozott. Nyugdíjasként saját kertjében intenzív kertészkedésbe kezdett, termelvényeit – virág, zöldség, gyümölcs – a rimaszombati, rozsnyói és tornaljai piacokon értékesítette. Mindeközben szabadidejét és megtakarított pénzét arra áldozta, hogy őrizze és

fenntartsa dr. mihályfalusi Forgon Mihály emléket. Sikertelenül szorgalmazta, hogy a helyi isk. vegye fel a település jeles szülöttjének nevét. Ezután saját családi házának egyik felében *emlékszobát* létesített (2000), amellyel később csatlakozott a Mo.-i Tájékoz Szövetségéhez (2002). A lengyelo.-i Tarnóban – a város Petőfiről elnevezett emlékparkjában, ahol a neves ős földi maradványai is nyugszanak – emlékoszlopot állított (2006). Halálát követően az emlékszobát megszüntették, anyagát a miskolci 10-es Honvéd Hagyományörző Egyesület örökölte, és letétbe a miskolci Herman Ottó Múz.-ban helyezte el.

Irod.: Bodnár Mónika: F. M. emlékkiállítás – Gömör-mihályfalva (Leporelló. GMA, 2009); Emlékszoba mihályfalusi F. M.-nak (Gömörország, 2002/3., 36. p.); Szászi Zoltán: Egy jeles gömori emléke Lengyelországban (Gömörország, 2006/2., 82–84. p.).

Fotó: Gömori Múz. Adattára 2009.31.1.

Bodnár Mónika

Fóris Pál (1934. okt. 12. Bukarest [București, Románia] – 2014. aug. 18. Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe, Románia]): fotográfus, fotótörténész, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múz. fotótárának vezetője. – Barcasági szülők gyermeke, a sepsiszentgyörgyi Textilipari Szakisk.-ban tanult, majd fotográfusi képzést, restaurátor tanf. ot végzett Bukarestben.

A brassói textilgyárban (1954), a Sepsiszentgyörgyi Fogyasztási Szövetkezetben (1960) dolgozott, majd az Építőipari Szakisk. tanára (1961), a Sepsiszentgyörgyi Pionírház fotóklubjának vezetője (1961), a *Sepsiszentgyörgyi Regionális Múz.-ban* (ma: *Székely Nemzeti Múz.*) gyűjteménykezelő (1963–1967), restaurátor (1969-ig), fotográfus (1969–1994). A múz.-i munka mellett a sepsiszentgyörgyi Állami M. Színház fotója is (1972–1973). A Kovászna M.-i Fotóklub elnöke (1973). *Így élnek a gólyák* (1970) c. kiáll.-ához készített filmje a prágai Intercamera nemzetközi filmfesztiválon harmadik díjat nyert (1971). További kiáll.-ai: *Régi fotó kiállítás* (1973); *Dobai Ernő fotográfus* (1984). Aktív részt vállalt a múz.-i alapkiáll.-okban, a kézdivásárhelyi és csernatonai részlegek szervezésében (1971–1973). A fototéka anyagát jelentősen bővítette, önálló tárrá formálta. Főbb szerzeményei: Gere István sepsiszentgyörgyi

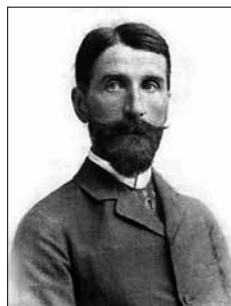
fotós hagyatéka, Incze Lajos II. vh.-s hadirporter felvételei, 1848-as honvédportrék, műemlékfotók, az 1940-es m. bevonulás fotóanyaga. Fontos az erdélyi fotótörténetet feldolgozó munkássága, kutatásai révén vált ismertté Bolyai János azon fényképeszeti találmánya, amelyet Daguerre-rel egyszerre alkotott meg.

F. m.: *Adatok az erdélyi fényképezés történetéhez: a fényképezés elterjedése Kovászna megyében* (Aluta IV., 1972, 137–153. p.; újraközlése: Fotóművészet, XIX. 1976/2, 54–62. p.); *A sepsiszentgyörgyi múzeum fényképtára*. Katalógus, 1–1000-ig (Sepsiszentgyörgy, é. n. [1974]). Irod.: S. Lackovits Emőke–Sonnevend Imre: Emlékek, emlékező sorok F. P. halálára (Honismeret, 42., 2014. 5, 59–62. p.).

Fotó: Székely Nemzeti Múz. SZNM 199.008

Szócsné Gazda Enikő

Forster Gyula, pusztakéri báró (1846. dec. 21. Esztergom – 1932. júl. 18. Bp.): jogi és művészeti író, műemlékvédelmi szakember. – Apja Forster

János érseki jószágkormányzó, felesége Luczenbacher Erzsébet (1854–1943). Négy gyermekük született: Pál, Dezső, Jenő, Gyula. – Az esztergomi gimn.-ban tanult, majd a pesti PPTE-n jogi tanulmányokat végzett. Az állam- és jogtud.-i doktorátus megszerzése (1869) után két évig Párizsban, a College de France-on tanult. 1870-től a közalapítványi ügyigazgatóság joggyakornokaként dolgozott, 1872-ben ügyvédi oklevelet szerzett. – A Vallás- és Közoktatásügyi Min.-ban Hegedűs Lajos miniszteri tanácsos mellett fogalmazó (1872-től), később miniszteri tanácsos (1883–1887); műemléki, képzőművészeti és alapítványi ügyekkel foglalkozott. Állásáról lemondott, s a M. Földhitelit. egyik ig.-ja lett (1887–1911). A Műemlékek Orsz. Biz.-ának másodelnöke (1887-től), elnöke (1895–1922), az Orsz. Képzőművészeti Tanács másodelnöke, az Erzsébet királyné emlékbiz. elnöke. Nagy szerepe volt számos mo.-i műemlék megmentésében, helyreállításában. Tagja volt annak a biz.-nak is, amely 1906-ban hazahozta II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai hamvait Törökó.-ból. Az MTA archeológiai biz.-ának tagja (1891-től), az MTA t. tagja (1899-től), az MTA igazgatósági tagja (1904). A főrendiház örökös tagja (1904–1918), Valóságos belső titkos tanácsos (1911-

tól). A Szent István Akad. tagja (1915). – Jogi, műemlékvédelmi és művészeti művei közül legfontosabb *A műemlékek védelme a magyar és külföldi törvényhozásban* (1906) c. kötete, amelyben fontos megállapításokat tett az „ingó műemlékek” kérdésköréről. Az 1897-ben megalakult Múz.-ok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége külső munkatársaként számos, a mo.-i múz.-ok fejlődését segítő akció aktív résztvevője volt. 1904-ben felkérést kapott az „ingó műemlékekről” (kulturális javakról) szóló törvény tervezetének elkészítésére; a munkát ugyan nem vállalta, de közreműködő javaslatával végig támogatta a Wosinsky Mór által 1904-ben megszervezett és több szakbiz. által javított törvénytervezetet, amely 1912-ben került a parlament asztalára, ám tárgyalására az I. vh. végéig nem került sor. – A Szent István-rend középkeresztje, a M Érdemkereszt tulajdonosa. – Nevét viselte a F. Gy. Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ (2012–2016). Róla nevezték el az épített és régészeti műemlékvédelem területén végzett kimagasló szakmai tevékenység elismerésére alapított F. Gy.-díjat (2000-tól).

F. m.: *Az ingó műemlékek*. I–VIII. (Bp., 1893; névtelenül); *III. Béla magyar király emlékezete*. Szerk. (Bp., 1900); *Magyarország műemlékei*. I–IV. Szerk. (Bp., 1905–1915); *A műemlékek védelme a magyar és külföldi törvényhozásban* (Bp., 1906); *Rákócziak és bujdosó társainak síremlékei a külföldön és a hazában* (Bp., 1913); *Gróf Berchényi László, Franciaország marsallja* (Bp., 1925); *A Magyar Tudományos Akadémia és a műemlékek védelme* (A Magyar Tudományos Akadémia első száz éve. 21. Bp., 1928).

Irod.: Szinyei III: 656. p.; Pallas VII: 392. és XVII: 527. p.; Révai VII: 701. p.; MÉL I: 530. p.; Gulyás IX: 462. p.; UMÉL; MKL III: 753. p.; RÚL 7: 599–600. p.; Berzeviczy Albert: Báró F. Gy. halála alkalmából (Akadémiai Értesítő, 42, 1932); Dóry Ferenc: Br. F. Gy. (Századok, LXVI, 1932. 7–8, 365. p.).

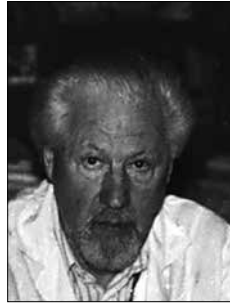
Fotó: Vasárnapi Ujság, 1900/22. sz.

Bodó Sándor

Földi-Dózsa Katalin: → F. Dózsa Katalin

Földiné dr. Dózsa Katalin: → F. Dózsa Katalin

Fuchs Herman, *Brassói Fuchs* (1976-tól) (1915. febr. 18. Brassó [Braşov, Románia] – 1996. ápr. 11. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia]): geológus, őslénybúvár, egy.-i adjunktus. – Isk.-it szülővárosában és Székelyudvarhelyen végezte, a kolozsvári Ferdinánd Király Tud.-egy. (Universitatea Rege-

le Ferdinand) TTK-án szerzett diplomát (1936). A Ferenc József Tud.-egy. Kolozsvárra való visszatérése (1940) után a Földtan Tanszéken őslénytan tanárségédnek nevezték ki (1942) Balogh Ernő (1862–1969) mellé. Ebben a minőségében az *Erdélyi Múz.-Egyesület*

ásvány-, föld- és őslénytani gyűjt.-ének segédőre is (szolgálati lakása is ott volt), de 1945. jún. 10-én a visszatért román egy. tanszékvezetője megalázó módon elzárta előle és a m. oktatás elől a gyűjt.-t. Az új tanévben megalakult m. nyelvű (a későbbi Bolyai) Tud.-egy.-en is ebben a minőségében működött tovább, Török Zoltán (1893–1963) mellett. A szoc. diktatúra politikailag megbízhatatlannak tartotta, így doktorátust sem szerezhetett; egy időre eltávolították a tanszékről, s nyugdíjazása előtt két évvel eltiltották a tanítástól (kutatói normára tették), mivel a m. diákok előtt megemlékezett a kolozsvári m. tudománygy. alapításának 100-ik évfordulójáról. 1974-ben adjunktusként nyugdíjazták. – 34 közölt tanulmánya döntően őslénytani témájú, leginkább a Kolozsvár környéki harmadidőszaki rétegekből származó kővületekkel foglalkozott. Tanulmányozta az eocén-kori rétegekben található emlőállatok, a tengeri szirének csontmaradványait. Jelentős tud.-népszerűsítő tevékenysége; ilyen jellegű írásainak száma meghaladja a 150-et. Mo.-on a *Természet Világa* közölte cikkeit. Őslénytani gyűjt.-ének egyik része ma a Nagyenyedi Koll. ékessége, másik része a Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudománygy. gyűjt.-eit gazdagítja.

F. m.: *Az élet eredetének földtani-őslénytani vonatkozásai*. In: *Az élet eredetéről és az öregedésről*. Szerk. Szél Zsuzsa (Bukarest, 1958, 47–80. p.); *Schädelfragment einer Sirene aus dem Eozän von Cluj* (Geologie, 1970, 19/10, 1184–1191. p.); *Adatok az Erdélyi-medence ásatag szirénjeinek ismeretéhez*, VII. *Szirénfogak Kolozsvár (Cluj, Románia) környékéről* (Földtani közlöny, 120/1–2, 1991, 89–92. p.).

Irod.: Ajtay Ferenc: Erdély fáradhatatlan őslénybúvára (Természet Világa, 124, 1993, 9, 405–408. p.); Wanek Ferenc: Bolyai Tudománygyetem: a földtanoktatás története. In: *Kolozsvár 1000 éve*. Szerk. Dáné Tibor, Egyed Ákos, Sipos Gábor, Wolf Rudolf (Erdélyi Múz.-Egyesület, Kolozsvár, 2001, 346–375. p.); Wanek Ferenc: Brassói F. H. tudományos közleményeinek listája.

In: F. H. Emlékkonferencia (Kolozsvár, 2006, 11–12. p.); Wanek Ferenc: Erdélyi tudománytörténeti évfordulók, január–március (földtan–bányászat): Brassói F. H. (EMT tájékoztató, XXI/1–2. 2010, 5. p.).

Fotó: Ajtay Ferenc, Természet Világa, 124, 1993, 9, 405–408. p.

Wanek Ferenc

Fülöp Gyula (1953. febr. 23. Kiskunhalas – 2019. dec. 25. Bakonykúti): régész, múzeumig. – Szülei Fülöp Gyula és Grácz Anna, öccse Fülöp Ferenc labdarúgó (1955–). Branczeiz Zsuzsa grafikkal kötött második házasságából négy gyermeke született: Luca (1979), Kata (1981), Sára (1982) és Anna (1990). Sárbogárdon, a Petőfi Sándor Gimn.-ban érettségizett (1971). Az ELTE történelem–népművelés szakán kezdte tanulmányait, másodéves korában felvette a régész szakot. Többi szakját leadva végzett (1976) római kori provinciális, vmint népvándorlás- és középkori régész szakon. Részképzésen a moszkvai Lomonoszov Egy.-en (1974) vett részt, ösztöndíjjal az Egyesült Királyságban tanult (1986). A *Közép-avar átmeneti kor kérdései az igari vezérletek és a Fejér megyei régészeti leletanyag tükrében* c. disszertációjával avatták bölcsészdoktorrá (1986). – Már egyetemistaként dolgozott nyaranként Gorsiumban, a gyakorlati évet is a *Fejér M.-i Múz.-ok Igazgatóságán* töltötte, ahol végül 1975-től egészen nyugdíjba vonulásáig (2016) dolgozott régészként, régészeti csoportvezetőként (1979-től), osztályvezető-helyettesként (1983-tól), osztályvezetőként (1985-től), igh.-ként (1986-tól), mb. múzeumig.-ként (1992-től), megyei múzeumig.-ként (1993–2008). – Az egy.-en László Gyula tanítványaként elsősorban az avar kor és a honfoglaláskor kérdései foglalkoztatták. László a csákerényi, Orondpuszta közelében előkerült avar temető (Csákerény) leletanyagának feldolgozását Szentpéteri Józsefnek és ~nak adta feladatul. Az 1936 és 1939 közötti feltárás eredményeit – tisztelgésül egykori professzoruk emléke előtt – László Gyula neve alatt közölték egykori pályatársai, tanítványai és tisztelői (németül: 2015, m.-ul: 2017); A *csákerény-orondpusztai avar kori temető* c. monográfiában ~ a Csákerény régészeti lelőhelyei és a Temetkezések c. fejezeteket közölte. Mesterét követve pályafutása során

különös gondot fordított arra, hogy ne elégedjen meg a régészeti jelenségek vizsgálatával, hanem a segéd tud.-ok és a társadalomtud.-ok eredményeit is figyelembe vegye. Lendvai Antal grafikkal készített, *Árpád népe előtt* (1990, 1996) c. könyvével népszerűsége tett szert, s munkáját professzora is szeretettel fogadta. ~ mentoraként tartotta számon Mócsy András és Bóna István is. – 1978-tól Siklósi Gyulával együtt Székesfehérvár kora középkori leleteit és történeti, helyrajzi problémáit vizsgálta. Szűkebb kutatási területeként a népvándorlás korától a tatárok támadásáig tartó időszakot határozta meg. Szer-teágazó ásatási eredményei tükrében újraértékelt Fejér m. településeinek helyrajzát. Ásatásai, leletmentései szinte az egész megyére kiterjedtek (Adony, Alap, Bakonycsérnye, Balinka, Bicske, Cece, Csabdi, Csákvár, Dunaújváros, Enying, Fehérvár, Gárdony, Igar, Kajászó, Kápolnásnyék, Martonvásár, Mány, Mezőkomárom, Moha, Mór, Pákozdi, Pátka, Rácalmás, Ráckeresztúr, Szabadbattyán, Székesfehérvár, Tabajd, Úrhida, Velence, Zámoly, Tác). – Lendvai Antallal és Deák Péter rendezővel készített, *Avarok* c. dokumentumfilmje (1987) első díjat nyert az Orsz. Régészeti Filmszemlén. Sági Zoltán, Nagy Zoltán Péter röviddel ~ halála előtt, 2019-ben készített kisfilmje életinterjújának bizonyult. – Múzeumig.-i időszaka alatt újították fel a Pákozdi Csata Emlékiáll.-t és annak épületét Pákozdon, újjáélelt a Gorsiumi Nyári Játékok rendezvénysorozata, többnapos rendezvényé vált a tavaszünnep a gladiátorjátékokkal, 2000-ben újjászülletett a kápolnásnyéki Vörösmarty-ház, és befejeződött több kismúz. karbantartása. Elkezdődött a csókakői vár helyreállítása, 2000-ben befejeződött az Intercisa Múz. épületének korszerűsítése. – Az István Király Múz. új állandó kiáll.-a 1993-ban mint „Az Év Európai Múz.-a” az Európai Múz. Fórum különdíját kapta. 1998-ban a Megyeház utcai épületben megnyílt, kezdetben csak letétként a Moskovszky-gyűjt., amely *Fehérvári Babaház* néven vált ismertté; az ott bemutatott jelentős játéktörténeti kiáll. évente orsz. konferenciáknak is helyet adott. – 2005-ben a ciszterci rend pénzbeli kárpótlás fejében lemondott a múz. műemléki védettségű igazgatósági épületről, amely korábban a jezsuita, majd a pálos rendhez tartozott. – Több orsz. jelentőségű konferenciának adott otthont; pl. az Országos Múzeumig.-i Konferencia (1993), a Népvándorláskor Fiala Kutatóinak XI. orsz. konferenciája (2000). Nemzetköz-

zi múz.-i kapcsolatokat épített ki a vajdasági Opoli Szilézia Múz.-mal és az Olmützi Morva Nemzeti Múz.-mal. ~ vitte el a múz. bemutatkozó kiáll.-ait Opoléba, Moszkvába és Udinébe. – Kiemelt régészettud.-i feladatként kezelte Székesfehérvár belvárosa, a Kir. Bazilika, Gorsium, Szabadtanyán és Intercisa további feltárásait és a történeti problémáinak vizsgálatát. A 21. sz. első évtizedében végzett autópálya-ásatások eredményeként került a múz.-ba a legtöbb régészeti tárgy. – Szerk. az *István Király Múzeum Közleményei* A, B, C és D jelű sorozatát, a múz. évkönyvét, az *Alba Regiát* (1992–2007). Több megyei kiadvány szerkesztésében is tevékeny részt vállalt: *Fejér megye kalendáriuma* (1995), *Szent István és Székesfehérvár* (1996), *Megyekönyv. Szemelvények és képek* (1998), *Fejér megye* (2002). – Első publikációjában Fejér m. avar kori emlékeit foglalta össze (*A bakonycsernyei avar kori temető*, 1977). Az *Alba Regia* hasábjain sok tudósítása jelent meg ásatási eredményeiről, de közölte írásait az *Archaeologiai Értesítő*, az *Acta Archaeologica*, az *Ethnographia*, a *Műemlékvédelem*, a *Magyar Múzeumok*. Részt vett a *Népvándorlás kora Belgiumban és Magyarországon* c. kiáll. (Morlanwelz, Belgium, 1979. márc.–ápr.; Székesfehérvár, 1979. máj.–jún.) és a hozzá kapcsolódó belgiumi konferencia (ezen ~ előadást is tartott) szervezésében és a kutatásban. – Népszerűsítő tevékenysége elsősorban Fejér m. helyismeretéhez kapcsolódik; újságcikkekben, előadásokban, ill. a m.-i monográfiák lapjain elemezte a települések régészeti előzményeit (Sárbogárd, Mezőfalva, 1989; Tác, 1996; Polgárdi, 1997; Csókakö, 1999, 2010; Dunaújváros, 2000; Adony, 2002) Cikkeket írt a *Fehérvári Almanach '96* (1996), a *Királyok városa Székesfehérvár* (2004) és az *Alba Regia* (2006) c. kiadványokba. – A Fejér M.-i Önkormányzat Oktatási és Kulturális Biz.-ának, a székesfehérvári önkormányzat Városfejlesztési Biz.-ának tagja (1990–1994), a Smohay Alapítvány kuratóriumának elnöke (1993–2008), a Nemzeti Emlék hely kuratóriumának alelnöke (1990–1996), a Marosi Arnold Alapítvány elnöke (1992–2019). A M.-i Múzeumok Igazgatóságainak Szövetsége (MMISZ) titkára volt nyugdíjazásáig.

F. m.: *A bakonycsernyei avar kori temető* (István Király Múzeum Közleményei. D. sorozat 115. Székesfehérvár, 1977); *Fejér megye az avar korban. A dunaújvárosi avar telep és temető* (István Király Múzeum közleményei. D. sorozat, 158. Székesfehérvár, 1984); *Az igari avar kori vezérleletek* (Székesfehérvár, 1987, németül: 1988,

angolul: 1990); *Árpád népe előtt*. Lendvai Antallal (Székesfehérvár, 1990; 2. kiad. Bp., 1996); *Alba Regia, Székesfehérvár – Címerek és pecsétek* (Szent István Király Múzeum Közleményei. B. sorozat, 39., Székesfehérvár, 1994); RÜL 7.: 765. p.

Irod.: Szücsi Frigyes: dr. F. Gy. (1953–2019) emlékére (<https://szikmblog.wordpress.com/2020/02/24/dr-fu-lop-gyula-1953-2019-emlekere/>); Tihanyi Tamás a Fejér Megyei Hírlapban, Leszkovszky Albin a Bogárd és Vidéke hasábjain búcsúztatta. Teljes bibl.-ja az Alba Regiában jelenik meg.

Fotó: Fejér Megyei Hírlap Archívuma

Demeter Zsófia

Für Lajos (1930. dec. 21. Egyházsrádóc – 2013. okt. 22. Bp.): történész, tanár, muzeológus, politikus, pártvezető, miniszter. – Harmadik felesége (1976-tól)

Biró Friderika (1943–) ny. néprajzos-muzeológus a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múz.-ban. – Isk.-it szülőfalujában (1937–1941), majd a csurgói Csonkai Vitéz Mihály Ref. Gimn.-ban végezte (1941–1949). A debreceni KLTE BTK-n történelem szakos tanári oklevelet

szerezett (1954), bölcsészdoktor (1959), a nagyüzemi-uradalmi gazdálkodásról készült disszertációjával a történettud.-ok kandidátusa (1971), a tanyarendszerről írt értekezésével az MTA doktora fokozatot szerzett (1983). – A debreceni egy.-en Szabó István professzor mellett tanársegéd (1956-ig). Az 1956-os forradalomban a Debreceni Kossuth Kör és a Hajdú-Bihar m.-i Forradalmi Bizottság elnökségének a titkára volt. A forradalom leverése után a szovjetek letartóztatták, rövid ideig fogságban tartották, tanársegédi állását elveszítette. 1957. febr.-ban Franciaó.-ba menekült, de három hónap múlva hazatért. A debreceni ref. koll. nagykönyvtárában (1958–1961), majd rövid ideig rakodómunkásként, ill. Dabason és Pestúj-helyen ált. isk.-i tanárként dolgozott (1961–1963). Ebben az időben a Rákospalotai Múz. vezetője is volt. Az 1963. évi amnesztia után visszatérhetett a tud.-os pályára, s 25 éven át a *M. Mezőgazdasági Múz.* muzeológusa, tud.-os főmunkatársa, majd fősztályvezetője (1963–1978), rövid kitérő – az Írószövetség könyvtárának tud.-os munkatársa (1978–1980) – után ismét a Mezőgazdasági Múz. munkatársa, tud.-os titkára (1980–1986). Óraadó

tanár a nyíregyházi (1978-tól), az egri tanárképző főisk.-n (1981-től). Az ELTE Közép- és Korajújkori M. Történelmi Tanszékének docense (1986-tól), egy.-i tanára (1990–2000), az Egri Eszterházy Károly Főisk. M. Történelmi Tanszékén egy.-i tanár (1999–2003). – Közéleti szereplőként az 1960-as évek végétől a nemzeti ellenzék soraiban folytatta a közpolitizálást. Az 1980-as évek elejére az ún. népi ellenzéki csoport egyik vezető személyisége lett. A M. Demokrata Fórum (MDF) egyik alapítója, elnökségi tagja (1989–1996), alelnöke (1991), ügyvezető elnöke (1993-ig), majd elnöke (1994–1996). Pártja 1989 őszén köztársasági elnöknek jelölte. Országgyűlési képviselő (1990–1998), az Antall-kormány és a Boross-kormány honvédelmi minisztere (1990–1994). A Ráday-gyűjt. főig.-ja (1996–2000), a Dunamelléki Ref. Egyházkerület főgondnoka (1997–1998). – Történelemkutatóként a m. agrártörténetről, ill. köziróként a magyarság múltbeli és jelenkori sorskérdéseiről jelentetett meg könyveket, tanulmányokat. Számos írása foglalkozott a történelem és a politika aktuális kérdéseivel. Tud.-os tevékenysége főként a rendi korszak utolsó másfél évszázadára (1711–1848) és a polgári korszak közel száz évére (1848–1945), ill. később az 1945–1961 közötti parasztságtörténet kérdéseire terjedt ki. Kezdetben a mo.-i jobbágyfelszabadítás menetét, lefolyását vizsgálta, ezután a mo.-i nagybirtok 19. sz.-i viszonyait kutatta, középpontba állítva a nagyüzemek tőkés termeléstörténeti problémáit. A tárgykörből számos tanulmánya és egy uradalomtörténeti monográfiája látott napvilágot. Kutatásait kiterjesztette a polgári korszak ált. agrárviszonyaira, elsősorban a dualizmuskori évtizedekre összpontosítva. Ezzel párhuzamosan fogott hozzá a 18. és a 19. sz.-i tanyarendszer, a Duna–Tisza közén kiépült ún. belterjes tanyák történetének feldolgozásához; ezekből a témákból is számos tanulmányt, könyvet publikált. Agrártörténeti kutatásait a közéleti szereplés ugyan megszakította, de néhány éves kihagyás után újra fontos monográfiát publikált egy 18. sz. végi (1784) helyi (Tiszabercel) esemény kapcsán (2000); az 1711–1848 közötti időszak mindennapos világáról írt könyvével az új hazai mikrotörténelem-kutatási irányzat egyik kezdeményezője lett. Két kiemelkedő jelentőségű kiadványnak: a *Magyar agrártörténeti életrajzok* három kötetének és a *Magyarország agrártörténete* c. nagyszabású vállalkozásnak egyik szerk.-je és szerzője volt. Halála évében, több évtizedes ku-

tatómunkája eredményeként jelent meg *Búcsú a parasztságtól* c. könyvének első két kötete (2013); az első kötet egy nagy ívű történelmi esszé, amelyben a m. parasztság ezeréves történetének összefoglalására, benne a m. parasztság 20. sz. közepén lezajlott erőszakos felszámolásának bemutatására vállalkozott. A második és harmadik kötetet feleségével, Biró Friderikával közösen állították össze; az utóbbi már halála után, 2014 őszén jelent meg. A trilógia témája szorosan kapcsolódik a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum kutatásaihoz, a 20. sz.-i falu átalakulásának, a hagyományos parasztvilág eltűnésének vizsgálatához. Tud.-os jellegű esszék és kisebb publicisztikai írások sokaságát publikálta a m. történeti sorsfordulókról, a határokon túli m. kisebbségek és a velünk élő nem-magyar nemzetiségek történeti vagy aktuális viszonyairól. Fontos összefoglaló művet publikált a történeti demográfia tárgykörében. Merőben újszerű áttekintést készített népesedésünknek a honfoglalástól 2000-ig terjedő, 1100 éves drámai alakulásáról. Szakmai szempontból is megemlítendő az a két kötet, amelyet a Varsói Szerződés végnapjairól és az MDF megalakulásához vezető történelmi eseményekről, benne a személyes szerepéről írt. – Az MTA Agrártörténeti Biz.-ának tagja, a M. Agrártud.-i Egyesület (MAE) mezőgazdaságtörténeti szakosztályának elnökségi tagja, az *Agrártörténeti Szemle* és a *Honismeret* szerkesztőbiz.-i tagja, a Mezőgazdasági Múzeumok Nemzetközi Szövetségének (AIMA) tagja. – Alföld-díj (1984), 1956-os emlékérem (1991), Staza Planina II. fokozat (bolgár, 1993), az Osztrák Köztársaság Szalaggal ékesített Nagy Arany Becsületrendje (1994), a Francia Becsületrend tisztje (1997), Bethlen Gábor-díj (2010).

F. m.: *A csákvári uradalom a tőkés gazdálkodás útján. 1870–1914* (Mezőgazdaságtörténeti tanulmányok. Bp., 1970); *Kertes tanyák a futóhomokon*. Tájégtörténeti tanulmány (Agrártörténeti tanulmányok. Bp., 1983); *Budapest, Vajdahunyadvár*. Szabó Loránddal (Tájak-korok–műzeumok kiskönyvtára. Bp., 1984; 4., bőv. kiad. 2002); *Mennyi a sok sírkereszt? Magyarország embervezetése a második világháborúban* (New York, 1987; 2. kiad. Bp., 1989); *Magyar agrártörténeti életrajzok*. I–III. Társszerző és szerk. Pintér Jánossal (Bp., 1987–1989); *Hol vannak a katonák?... Történelmi esszék* (Haza és haladás. Debrecen, 1988); *Kisebbség és tudomány* (Bp., 1989); *Szabadon szeretnénk sírni*. Beszéd, történelmi tanulmányok, interjúk (Bp., 1993); *Jobbágyföld – parasztföld*. *Jobbágyfelszabadítás, 1848–1896* (Bp., 1994);

Sors és történelem (Magyar Fórum könyvek, Bp., é.n.); *Magyarország agrártörténete*. Társzerző és szerk. Orosz Istvánnal, Romány Pállal (Bp., 1996); *A berceli zenebona, 1784. Kísérlet a történelmi pillanat megragadására* (Osiris mikrotörténelem, Bp., 2000); *Magyar sors a Kárpát-medencében. Népesedésünk évszázadai, 896–2000* (Bp., 2001; 2. kiad. Bp., 2012); *A Varsói Szerződés végnapjai – magyar szemmel* (Az én történelmem 1., Bp., 2003; 2. kiad. Bp., 2016); „*Ne bánts a magyart!*”. *Bartók és Kodály történelemszemlélete* (Bp., 2005); *Bevérzett mámor, 1956* (Bp., 2006); „*Fölrepülni rajban!*”. *Utak a Fórumba* (Az én történelmem 2., Bp., 2007); *Világjáró magyarok* (Bp., 1990; 2. bőv. kiad. Szentendre, 2009); *Kárpát-medencei létünk a tét* (Bp., 2010); *Búcsú a parasztságtól*. I–III. (Bp., 2013–2014; I. Történelmi esszé, 2013; II. Interjúk. Szerk., „szöveggyűjtő” Bíró Friderika, 2013; III. Forrásgyűjtemény, fotódokumentumok. Vál.: Bíró Friderika, ~, szerk. Bíró Friderika, 2014). Irod.: *Perlekedő évszázadok. Tanulmányok F. L. történelem 60. születésnapjára*. Szerk. Horn Ildikó (Bp., 1993); Halász Péter: F. L. (1930–2013) (Hónismeret, 41, 2013. 6., 69–70. p.); Gergely András: Történész és politikus – F. L. évtizedei (1930–2013) (Confessio, 38, 2014. 3., 52–56. p.); Bíró Zoltán: F. L. búcsúja (Hítel, 11, 2014. 11., 39–41. p.); Hagyomány és történelem. Ünnepi kötet F. L. 70. születésnapjára. Szerk. Gebei Sándor (Eger, 2000); RÜL 7: 773–774. p. Fotó: F. L. portréja. Magyar Nemzet, 2002. 07. 04., Nagymaros. Korábbi megjelenések: Őnarckép–emlékkönyv F. L. tiszteletére (Körmeny, 2020) címlapja, vmint *Világjáró magyarok* (2. bőv. kiad. Szentendre, 2009).

Bíró Friderika, Cseri Miklós

Füzes Endre, dr. (1932. ápr. 27. Döbröcköz – 2015. aug. 25. Bp.): néprajzkutató, muzeológus, min.-i főelőadó, főig. – Négygyermekes MÁV tisztviselő családban született. – A pécsi Nagy Lajos Gimn. elvégzése után a szegedi JATE BTK történelem szakán kezdte meg (1951–1952), s a bp.-i ELTE-n fejezte be egy.-i tanulmányait (1955), néprajz-muzeológus diplomát szerezve. *Gabonatároló építmények a Kárpát-medencében* c. egy.-i doktori disszertációját 1963-ban, *A gabonatárolás a magyar parasztgazdaságokban* c. kandidátusi értekezését 1975-ben védte meg (1984-ben önálló kötetként is megjelent). – A pécsi *Janus Pannonius Múzeum*. néprajzos muzeológus,

gusa, majd csoportvezetője (1956–1963). Ezekben az években indította el kutatásait a népi építészet és népművészet területén, amely témákhoz élete végéig hű maradt. A Művelődésügyi, majd a Kulturális Min. Múz.-i Főosztályán főelőadó, majd csoportvezető (1964–1980); elsősorban a múz.-ok gyűjteményfejlesztési és tud.-os feladatainak szervezésével foglalkozott. Kiemelkedő munkája volt a Szabadtéri Néprajzi Múzeum útjára bocsátása és fejlesztése. Min.-i éve alatt sem szakadt el szülőföldjétől. Helyi szakértőkkel együtt elkészítette *Baranya megye népi építészeti kataszterét* (1970–1974), és javaslatot dolgozott ki a kiemelkedő épületek védelmére. Az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának tud.-os főmunkatársaként (1980–1986) alapvető kutatásokat folytatott a *Magyar Néprajzi Atlasz* előkészítő munkálataiban. 18 témacsoportban, 49 térképen a kartográfiai feldolgozást és a tud.-os értékelést is elvégezte. Az Atlaszhoz kapcsolódóan kidolgozta a szöveges magyarázatok tud.-os koncepcióját és szerkezetét, s több próbakommentárt is elkészített és adott közre. Több szócikket írt a *Magyar Néprajzi Lexikon* 3. (két táblás ajtó, magtár, nádtető. Bp., 1980), 4. (oromzat, szántalpas hombr. Bp., 1981) és 5. kötetébe (tetőfedés, tetőnyárs, tűzfalás ház, veremlő, vesszőfal, zsúptető. Bp., 1982); A népi építészeti problémák kutatása folyamatosan végigkísérte pályáját. A Nemzetközi Kárpát-Balkán Biz. néprajzi szekciójának tagja (1979-től). Koordinálta a hazai népi-építészeti kutatásokat, alapvető fontosságú bibl.-t és intézintést készített a *magyar parasztház* címmel. A szentendrei *Szabadtéri Néprajzi Múzeum*. főig.-ja (1986. okt. 1.–1995. dec. 31.); vezetése alatt az intézmény fejlődése, tud.-os és szakmai elismertsége hazai és nemzetközi szinten egyaránt kiemelkedően fejlődött. Innovatív, a modern muzeológiai elveket szem előtt tartó vezetői stílusa nagy szakmai és tud.-os tapasztalatokon nyugodott és mély emberséggel párosult. Munkáját és eredményeit hazai és nemzetközi szinten egyaránt elismerték. Aktív tagja volt az MTA Tud.-os Minősítő Biz.-ának, majd Néprajzi Szakbiz.-ának. A Népi Iparműv. Tanács tagjaként, majd elnökeként a m. népművészet és népi iparművészet megújításán munkálkodott. Egyik létrehozója és alapítója a Békési Népi Építészeti Konferencia-sorozatnak. A m. népi építészet hagyományai, ill. 20. sz.-i átalakulása területén végzett kutatásainak megkoronázása az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent *Magyar Néprajz* könyvsorozat *Életmód* c. kötetének

szerkesztése, ill. egyes részeinek megírása (1997). Kiállításfejlesztő munkásságának kiemelkedő állomásai a Skanzen Kisalföld, majd Ny-Dunántúl tájegységeinek átadása, vmint az Alföldi mezőváros tájegység építkezésének beindítása. Nyugdíjba vonulása után is aktív szakmai, közéleti tevékenységet folytatott. A M. Millenniumi Kormánybiztos hivatalának megbecsült munkatársaként a nagyszabású ünnepségsorozat keretein belül a m. múzeumügy méltó megjelenítésén fáradozott (1998–2001). Alapító elnöke, majd haláláig tb. elnöke volt a Mo.-i Tájházak Szövetségének (2002-től), amely tisztségében orsz. szintre emelte a népi műemlékvédelem ügyét. Munkássága nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a tájházak a helyi identitást erősítő közösségi téré váljanak. Soha nem szakadt el legkedvesebb munkahelyétől, a Skanzentől; 1995-től haláláig a Szentendre Szabadtéri Néprajzi Múz. Közalapítvány elnöke volt. Munkássága felbecsülhetetlen értékű a m. népi építészet és népi kultúra megőrzése, vmint a hazai és nemzetközi skanzenológia megújítása terén. – Több hazai és külföldi tud.-os egyesületnek és szervezetnek is tagja volt. 25 éven keresztül a M. Néprajzi Társaság vezetésének, ill. választmányának a tagja, pénztárosa, majd alelnöke (1990–1994), a M. Néprajzi Társaság belföldi t. tagja (1995). – Móra Ferenc-emlékérem (1989), a M. Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje, polgári tagozat (1995), a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Kodály Zoltán Közművelődési Díja (1996), Györffy Ist-

ván-emlékérem (1997), a Nemzeti Kulturális Örökség miniszterének Életfa-díja (1999), Forster Gyula-díj (2000).

F. m.: *Baranya népe*. A Janus Pannonius Múzeum állandó néprajzi kiállításának vezetője. Mándoki Lászlóval (A Janus Pannonius Múzeum Füzetek, 5. Pécs, 1963); *A magyarországi szántalpas lombár* (Ethnographia, 75, 1964. 1, 1–35. p.); *A gabonás vermek problematikájához* (Ethnographia, 84, 1973. 4, 462–481. p.); *A gabona tárolása a magyar parasztgazdaságokban* (Bp., 1984); *Magyar néprajz. IV. Életmód*. Társzerző, szerk. is Kisbán Eszterrel. Főszerk. Balassa Iván (Bp., 1997; az általa írt részek: Bevezetés, 91–92. p.; A népi építészeti emlékek védelme, 309–325. p.); *A duda (gáжда) készítése Mohácson* (A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. Pécs, 1958, 179–186. p.); *A skanzenek alapításának motivációi* (Ház és Ember 21. Szentendre, 2009, 169–172. p.); *A szántalpas lombártól a tájházig*. F. E. válogatott írásai 1956–2012. Szerk. Bereczki Ibolyával és Cseri Miklóssal (Szentendre, 2012).

Irod.: Tanulmányok F. E. 70. születésnapja alkalmából (Ház és ember. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum évkönyve 15., Szentendre, 2002; benne: Kósa László: F. E. hetvenéves, 7–8. p.; Cseri Miklós: F. E. és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 9–24. p.; T. Bereczki Ibolya: F. E. irodalmi munkássága, 15–20. p.); Cseri Miklós: F. E. 70 éves (Magyar Múzeumok, 8, 2002, 47–58. p.); Sári Zsolt: „Egyedül nem lehet múzeumot csinálni”: F. E., a skanzen egykori főigazgatója (Múzeumcafé, 13, 2019. 1–2, 161–168. p.); RÚL 7: 803. p.

Fotó: Deim Péter felv., Szentendre, 2005 k.

Cseri Miklós

G

Gáborján Alice; ered. (vsz. 1945-ig) *Grünbaum* (1922. júl. 12. Nagyvárad [Oradea, Románia] – 2018. okt. 2. Bp.): néprajzkutató, muzeológus. –

Tehetős polgári családja Mezőtelegden élt, apja, Grünbaum József orvos volt. A stájer és svájci felmenőkkel is bíró ~ kitűnően beszélt németül, franciául és románul. – Gimn.-i tanulmányait Nagyváradon végezte, ezt követően Bp.-en zenét tanult; meg-

ismerkedett Lajtha Lászlóval, akit erdélyi népdalgyűjtéseiben segített, érdeklődése ekkor fordult a néprajz irányába. A PPTE-n néprajz–angol-francia szakon tanult, az egy. átszervezése után az ELTE Történettud.-i Kar néprajz–újkori művészettörténet szakán kapott bölcsészdiplomát (1951). Néprajzból egy.-i doktori fokozatot szerzett (1968). Kandidátusi értekezését 1994-ben védte meg. – A miskolci Herman Ottó Múz.-ban helyezkedett el (1951), majd az Iparművészeti Múz.-ban (a Textilosztály vezetője, 1952–1953) és a Közoktatásügyi Min.-ban (múz.-i előadó, 1953–1954) dolgozott. 1954-től nyugállományba vonulásáig a *Néprajzi Múz.* munkatársa, 1977-től tud.-os munkatársa volt, majd nyugdíjas kutatóként a múz. textil- és viseletgyűjt.-ében tevékenykedett (1981–1994). – Palotay Gertrúd tanítványaként, az ő hatására kezdett a népviselet témájával foglalkozni. Még egy.-i hallgatóként jelentős kutatást végzett a Borsod m.-i Tardon. Ebből több publikációja született, s innen merítette szakdolgozatának anyagát is, amely 2009-ben jelent meg könyv formában (*Tardi kendertermékek*). A Néprajzi Múz. muzeológusaként is a viseletekkel kapcsolatos tárgyakkal gyarapította a gyűjt.-eket. A különböző ruhadarabok mellett csizmadia-, tímár- és szűrszabóműhelyek eszközeit gyűjtötte a múz. számára. 1965–1981 között a Néprajzi Múz. Ázsiagyűjt.-ének textilanyagát kezelte, ami új nézőpontokat hozott számára, behatóbban vizsgálhatta a m. viseletek K-i elemeit. Az itt őrzött anyagnak is köszönhetően figyelme egyre jobban a lábbelik felé terelődött, ami egy általa rendezett

kiáll.-ban is tetet öltött (*Ember és cipő*, 1964). Jelentős szlavóniai gyűjtőmunkája során Kórógy, Szentlászló és Haraszti m. falvak női viseletére fókuszált (1967–1968). – A viseletkutatás során több új megállapításra jutott. Pl. hogy a viselet szerkezete, a szabásvonalak analízise kiindulópont a házi készítésű posztó és a szűrők vizsgálatához. Györfly István cifraszűrrel kapcsolatos megállapításait sok mindenben kiegészítette. Az ehhez fűződő szó- és tárgytörténeti kutatásai mellett a szűrők rátétes és hímzett díszítményeit, színvilágát is alaposabban tanulmányozta. E tárgyfeleség szerkezeti szempontú rendszerezése is az ő nevéhez fűződik. Eredményeit publikációkban (pl. *Adatok a szűr kialakulásához*, 1970; *Cifraszűr*, 2000) és kiáll.-okon (pl. *A szűr*, 1977; *A cifraszűr* 2000) tette közzé. A múz.-i tárgyak kultúrtörténeti vonatkozásai mellett szisztematikusan elemezte a m. főúri és paraszti öltözködés egymásra hatásának problematikáját. Történeti szemlélete végigkísérte munkásságát. Bátran nyúlt különböző korok anyagaihoz, a régészeti leletektől a levéltári forrásokon át a recens eredményekig. Utolsó éveiben leginkább a színek jelentését vizsgálta, mint pl. a fekete ünnepi (menyasszonyi) ruhákat, vagy a gyász színeinek változását. – Az 1980-as években az ELTE néprajz szakán a népviseletekről tartott előadásokat. Szakmai hagyatékát a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaságra bízta. – Munka Érdemrend ezüst fokozata (1981), M. Néprajzi Társaság Érdemes tagja (1999), Belföldi t. tagja (2010).

F. m.: *Magyar népviselet* (Bp., 1969; 2. kiad. 1974; 3. kiad. 1985; angol, német, francia nyelven is); *Szűrűjasok* (Bp., 1993); *Cifraszűrök* (Bp., 2000); *A tardi kendertermékek* (Bp.–Miskolc, 2009); *A Néprajzi Múzeum lábbeligyűjteménye. I. Csizmák* (Néprajzi Értesítő, XLI., 1959, 205–282. p.); *A magyar módra való bőrkikészítés problematikája* (Néprajzi Értesítő, XLIV., 1962, 97–140. p.); *A szlavóniai magyar falvak női viselete összetételének és alakulásának néhány jellegzetessége* (Ethnographia, LXXX., 1969, 175–195. p.); *Adatok a szűr kialakulásához* (Ethnographia, LXXI., 1970, 467–490. p.); *Három magyar népi posztóruha* (Néprajzi Értesítő, LIV., 1972, 47–68. p.); *Színek jelentése a magyar népviseletekben*. In: *Folklór, életrend, tudománytörténet*. Tanulmányok Dömötör Tekla 70. születésnapjára. Szerk. Balázs Géza,

Hála József (Bp., 1984, 70–86. p.); *Középkori magyar szürkeruhák* (Ethnographia, XCVI., 1985, 212–250. p.); *Keleti elemek a magyar ruházatban* (Néprajzi Értesítő, LXVII–LXXX., 1985–1988, 19–53. p.); *Honfoglalás kori elemek a magyar ruházatban, különös tekintettel a magyar népviseleetre* (Ethnographia, CVII., 1996, 189–206. p.); *A pokróc-palást* (Ethnographia, CXI., 2000, 69–86. p.); *Néhány női fejviseletforma: leplek és kendők*. In: *Az idő rostájában*. Tanulmányok Vargyas Lajos 90. születésnapjára. III. Szerk. Andrásfalvy Bertalan et al. (Bp., 2004, 83–115. p.).

Irod.: K. Csilléry Klára: G. A. 60 éves (Néprajzi Hírek, XI. 1982. 1–2., 37. p.); N. Fülöp Katalin: G. A. köszöntése (Néprajzi Hírek, XXI. 1992. 1–4., 127–128. p.); Balogh Jánosné Horváth Terézia: G. A. köszöntése születésnapján (Néprajzi Hírek, XXXI. 2002. 1–4., 137–138. p.); G. A. szakirodalmi munkássága (Néprajzi Hírek, XXXI. 2002. 1–4., 138–140. p.); Máté György: A kilencvenéves G. A. köszöntése (Néprajzi Hírek, XXI. 2012. 4., 48–52. p.); Jakab Albert Zsolt: G. A. (1922–2018) (Néprajzi Hírek, XLVIII. 2. 2019, 90–93. p.); MNéprLex., II.: 260. p.; RÚL 7.: 846–847. p.

Fotó: G. A. igazolványképe, 1964., Néprajzi Múz. F 331362

Máté György

Gál József, dr. (1935. márc. 6. Szank – 2013. szept. 19. Marcali): középkor.-i tanár, múzeumig. – Szukics Margittal kötött házasságából két gyermeke született: Tamás (1962) és Attila (1967–2010). – A kecskeméti Katona József Gimn.-ban érettségizett (1955). A debreceni KLTE történelem–földrajz szakán szerzett tanári diplomát (1959), majd doktori címet (1983). – Középkor.-i tanár a marcali Állami (1966-tól Lady János, 1989-től Berzsényi Dániel) Gimn. és Közgazdasági Szakközépkor.-ban (1959–1996). Az 1960-as években induló megyei honismereti mozgalom egyik alapítója. A Marcali járás első szakreferense, a városkörnyék honismereti munkájának vezető egyénisége. Nevéhez fűződik a *Járási Honismereti Híradó* elindítása, amelyben a Marcali járás településeinek történetét, hagyományait feltáró írásokat gyűjtötte össze. Az 1970-es évek elején induló *Somogyi Honismereti Híradó* szerkesztőbiz.-ának is tagja lett. Az 1960-as évek elején tárgygyűjtést indított el a gimnazisták körében; kezdetben isk.-i

és községi tárlatokat rendezett a diákokkal, majd iskolamúz.-ot alapított (1967), amely alapja lett az 1972-ben létrejött Marcali Helytörténeti Múz.-nak. Útjára indította és szerk. a *Helytörténeti Füzetek* c. kiadványsorozatát (1983–2013). A Somogy M.-i Múz.-ok Igazgatóságának keretében működő *Lengyel József Helytörténeti Múz.* (1992-től az önkormányzati fenntartású *Marcali Városi Helytörténeti Múz.*) ig.-ja (1990–1996). Magánkönyvtára tetemes részének felajánlásával létrehozta a Múz. Alapítványt (1993). Nyugdíjas éveit is a helytörténeti kutatómunkának szentelte, elindította a Marcali és Vidéke Hagyományörző Ipartestület könyvkiadó munkáját. Fontos feladatának tartotta a Móricz Béla szakíró által 1969–1970-ben készített *Marcali múltja* c. kézirat kiadását (2012). – Kiváló tanár (1968), Ortutay Emlékérem (1980), Marcali Városért Kitüntetés (1987), Bél Mátyás – Notitia Hungariae-díj (1996), Somogy Polgáraiért Díj (2013), Marcali Város Díszpolgára (2013). – Tiszteletbeli emléktáblát avattak a lakóházán és az ipartestület székházában (2018, 2020).

F. m.: *Marcali. Látnivalók* (Tájak–Korok–Múzeumok Kiskönyvtára 436. Bp., 1992); *Marcali történetének Mohács előtti dokumentumai*. I–III. (Helytörténeti Füzetek 13–15. Marcali, 1995, 1998, 1998); *Marcali. A mezőváros múltja a földesúri család okleveleiben 1274–1488* (Helytörténeti Füzetek 31. Marcali, 2007). Irod.: Vidák Tünde: Dr. G. J. szakmai életrajza. In: „Tanár Úrnak tisztelettel...” Dr. G. J. emlékére visszatekintések és tanulmányok. A Marcali Múzeum tanulmánykötetei I. Szerk. H. Rádics Márta, Vidák Tünde, Huszár Mihály (Marcali, 2018, 13–34. p.).

Fotó: G. J. 1975-ben, Marcali Város Önkormányzatának archívuma

Vidák Tünde

Garas Klára (1919. jún.19. Rákosszentmihály – 2017. jún. 26. Bp.): művészettörténész, múzeumig. – Mérnök családban született, apja Garas Pál

gépészmérnök, anyai nagyapja, Strasser Miksa mérnök, évekig a Magánmérnökök Orsz. Szövetségének főtítkára. – Gyermekkorától művészettörténésznek készült. A bp.-i Mária Terézia Leánygimn.-ban érettségizett (1937), a bp.-i PPTE-en művészet-

történetet és régészetet hallgatott (1937–1941), művészettörténetből szerzett egy.-i doktori oklevelet (1941). A művészettörténeti tud.-ok kandidátusa (1955, *Magyarországi festészet a XVIII. században* c. korpuszáért), doktora (1961). – 1945. febr. 1-jétől a *Szépművészeti Múz.* (SzM) Régi Képtárának munkatársa: múz.-i őr (1945–1951), tud.-os munkatárs (1951–1964), az SzM főig.-ja (1964. jan. 1.–1984. márc. 31.); a felújítás alatt álló múz. kirablása, majd a hét kép megkerülése után nyugdíjazását kérte. Részt vett a háború utáni romeltakarításban, a visszatért műtárgyak foga-dásában, az első kiáll.-ok megrendezésében. Két évtizedes ig.-i tevékenysége során sikerült fenntartania az intézmény korábbi tud.-os színvonalát, nemzetközi hírnevét, véghez vinnie egyfajta Ny-ra nyitást. A szoc. országok közötti kulturális csere keretében főműkiáll.-ok utaztak Drezdától Prágáig, Leningrádtól Varsóig, és a SZM is fogadta e gyűjt.-ek válogatott darabjait (*Holland mesterművek*, 1967; *Velencei festészet*, 1968; *Az európai tájképfestészet kezdetei*, 1971). A m. múz.-ok kincseit Ny-Európában bemutató kiáll.-ok sorában az első az 1972-ben Bordeaux-ban általa megrendezett tárlat volt, a vendégkiáll.-ok közül a legfontosabbak: *Párizsi műtermek remekművei* (1971), *Angol portrékiállítás* (1973), *Expresszionizmus Németországban* (1980). A nagyszerű kiállítás-cserék mellett felújította a műtárgykölcsonzések gyakorlatát, amely – amellett, hogy elősegítette a gyűjt. széles körű ismertségét –, külföldi kiküldetések, tanulmányutak lehetőségét nyújtotta a muzeológusoknak. Új szerzeményekkel gazdagította a Régi Képtár állandó kiáll.-inak Pigler Andor rendezte sorát. Saját kutatásait dokumentálta több időszakos kiáll.: *A budai vár egykori képgyűjteménye* (1968), *Franz Anton Maulbertsch és kora* (1974), vmint a Salzburgban is bemutatott *A XVIII. század német és osztrák rajzművészete* (1981). Kiemelt figyelmet fordított a múz. tud.-os folyóiratára (*Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts* = *A Szépművészeti Múzeum közleményei*) és a könyvtár fejlesztésére, emellett hosszú időre biztosította a színvonalas képzőművészeti ismeretterjesztés helyét az állami könyvkiadásban. – Hatalmas bibl.-ja 44 önálló köt.-et és több száz tanulmányt, könyvrészletet, recenziót számlál. Egy.-i doktori disszertációja jelent meg elsőként könyvalakban: *Kracker János Lukács 1717–1779* (Bp., 1941). A 17. sz.-i mo.-i festészetet feldolgozó, kétkötetes munkája (Bp., 1953) ma is alapvető kézikönyv, minden további kutatás kiindulópont-

ja; összefoglaló tanulmányok mellett topográfiai és művésznevek szerinti adattárakat tartalmaz. Akad.-i doktori címet Maulbertsch-monográfiájával szerzett, amely német nyelven látott napvilágot (*Franz Anton Maulbertsch 1724–1796*. Bp.–Bécs, 1960; 2., átd. kiad.: Salzburg, 1974), s 2007-ig még számos kiegészítés követte. Ez ~ legtöbbet idézett műve, nemzetközi hírnevének megalapozója, az oeuvre-katalógussal és forrásközléssel ellátott tud.-os művészmonográfiák Európa-szerzte követett mintája. Múz.-i munkájához kapcsolódóan elsősorban a 16–18. sz.-i itáliai és a német–osztrák festészetet és rajzművészetet kutatta. Többek között Giorgione és Correggio, Carlo Carlone műveinek felfedezője és szakértője, s teljes rálátása volt valamennyi hazai, vendég- vagy betelepülő művész munkásságára ebből a korból. Meglátásait saját forráskutatásokra és a stíluskritikára alapozta, ám írásaiban korán megjelentek a művészetszociológia, a képkutatás és a gyűjtéstörténet akkor még úttörő szempontjai is. – Gyűjtéstörténeti kutatásainak leginkább hasznosuló eredményeit a budai kir. palota múgyűjt.-einek sorsáról publikálta (legújában in: *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 2001), de foglalkozott az Esterházy- és a Jankovich-gyűjt.-nyel is; egyik legutolsó tanulmánya is e témakörből jelent meg (Nyerges Évával, in: *The Burlington Magazine*, 2009). Részt vett a szakterület fontos kollektív vállalkozásaiban: kézikönyvek fejezetei, lexikonszócikkek írása mellett 1993-ban egyik fő szervezője volt „Az európai barokk éve” hazai kiállításorozatának, vezető szerzője a katalógusoknak. Késői fő műve, a 17–18. sz.-i német, osztrák és cseh festmények feldolgozása is régi kollégáival közös kötetben látott napvilágot a SzM sommás katalógusainak sorozatában 2003-ban. Utolsó, nagy tanulmánya Giorgione Amerikába jutott műveiről már halála után jelent meg (*Acta Historiae Artium*, 59., 2018, 31–68.). – Az MTA Művészettörténeti Biz.-ának tagja (1951-től), titkára (1956–1959), elnöke (1973–1989), a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat t. tagja (1992), a Comité International d’Histoire de l’Art (CIHA) tagja (1969-től), t. tagja (1996). Tud.-os folyóiratok szerkesztőbiz.-i tagja: *Művészettörténeti Értesítő* (1953–1967), *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts (MHBA)* – *A SzM Közleményei* (1964–1984), *Acta Historiae Artium* (1969–1993). Az MTA II. Filozófiai és Történettud.-ok Osztálya I. tagja (1973), székfoglalóját 1974-ben tartotta (*Képmás és képlet* – az

ifjú Raffael és az agg Tizian). az MTA r. tagja (1985), székfoglalójára 1986-ban került sor (*Művész és megrendelő, közönség és kritika: változások a XVIII. század második felének művészeti életében* [megjelent: Értekezések – emlékezések, Bp., 1987]). – Fővárosi Jubileumi Emlékérem (1970), Ipolyi Arnold-émlékérem (1972), Munka Érdemrend arany fokozata (1974), Móra Ferenc-émlékérem (1977), Szoc. Mo.-ért (1989), a M. Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat, 2006), Petrovics Elek-díj (2009).

F. m.: *Kracker János Lukács 1717–1779. Adalék a magyarországi barokkfestészet történetéhez* (A budapesti Királyi M. PPTE Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének dolgozatai, Bp., 1941); *Magyarországi festészet a XVII. században* (Magyarországi barokk festészet 1. Bp., 1953); *Magyarországi festészet a XVIII. században* (Magyarországi barokk festészet 2. Bp., 1955); *Franz Anton Maulbertsch* (Bp.–Wien, 1960; Graz, 1964); *Sebastiano Ricci egy eddig ismeretlen főműve* (Művészettörténeti Értesítő, 11., 1962, 246–252. p.); *Carlo Carlone und die Deckenmalerei in Wien am Anfang des XVIII. Jahrhunderts* (Acta Historiae Artium, 8., 1962, 261–277. p.); *Gregorio Guglielmi, 1714–1773* (Acta Historiae Artium, 9., 1963, 269–294 p.; Művészettörténeti Értesítő, 12., 1963, 205–224. p.); *Olasz reneszánsz portrék* (Remekművek a magyarországi gyűjteményekben. Bp., 1965; 3., átd. kiad. 1981; angolul, franciául, németül és oroszul is); *Carlo Innocenzo Carloni*. Amalia Barigozzi Brinivel (Milano, 1967); *A velencei settecento művészete* (Remekművek a magyarországi gyűjteményekben. Bp., 1968; 2. jav. kiad. 1971); *A XVIII. század német és osztrák rajzművészete. Válogatott mesterművek a Szépművészeti Múzeum rajzanyagából* (A SzM legszebb rajzai, Bp., 1980, németül is); *Correggio: Szoptató Madonna* (Pantheon. Bp., 1990); *Itáliai festők Közép-Európában. Italian Painters in Central Europe*. Tanulmány és 75 katalógustétel művészéletrajzokkal, képelemzésekkel. In: *Barokk művészet Közép-Európában. Utak és találkozások. Baroque art in Central-Europe. Crossroads*. Szerk. Galavics Géza (Kiáll.-i katalógus, Bp., 1993, 45–53. p.; 107–115. p. és passim); *A budai vár egykori gyűjteménye. Képek a Szépművészeti Múzeumban* (Tanulmányok Budapest Múltjából, 29., 2001, 381–410. p.); *Old Masters' Gallery, summary catalogue. Volume 3. German, Austrian, Bohemian and British paintings*. Ed. by Ildikó Ember and Imre Takács, társszerző, Benkő Évával és Urbach Zsuzsával (Bp., 2003).

Irod.: *Clarae G. LXX annos natae* (Acta Historiae Artium, 34., 1989. 3–4; Köszöntőkötet, bibl.-val: 71–75. p.); *Ex Fumo Lucem*. Baroque studies in honour of K. G. Presented on her eightieth birthday, vol. 1–2. Ed.

Dobos, Zsuzsanna (Bp., 1999; bibl.: 11–18. p.); G. K. művészettörténész. Szerk. Herzka Ferenc (Akadémikus portrék. Nők a tudományban [Herzka Ferenc portréfilmje alapján], Bp., 2008); Czére, Andrea: Introduction. In: *Studies dedicated to K. G.* (Acta Historiae Artium, 50., 2009; bibl. 1999-től: 7–10. p.); Radványi Orsolya: Múzeumcsinálók. G. K. Portrévázlat a Szépművészeti Múzeum volt főigazgatójának kilencvenedik születésnapjára (MúzeumCafé, 3., No. 11, 2009, 66–71., 92. p.); Gréczy Emőke: G. K. művészettörténész, a Szépművészeti Múzeum volt főigazgatója (MúzeumCafé, 6., No. 29, 2012, 80–87., 105–107. p.); Tátrai, Vilmos: K. G. 1919–2017 (Bulletin MHBA, 122., 2017–2018, 9–30. p., teljes bibl.-val); Jávor Anna: In memoriam G. K. (Művészettörténeti Értesítő, 66, 2017, 361–365. p.); Galavics, Géza: K. G. (1919–2017) (Acta Historiae Artium, 59, 2018, 5–29. p.; teljes bibl.-val. Összeáll. Illés, Eszter); Gulyás 10: 361–362. p.; RÚL 8: 130–131. p.; G. K. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/garas-klara-ebc2a>).

Fotó: G. K. 1974-ben, Lajos György felv., MTI fotó

Jávor Anna

Gaskó Béla (1949. ápr. 19. Szeged – 2016. nov. 25. Szeged): biológus, bogarász, muzeológus. – A szegedi JATE TTK-n diplomázott (1973), uo.

doktorált (1981). – A szegedi *Móra Ferenc Múz.* tud.-os munkatársa (1974–1986), a Természet-tud.-i Osztály vezetője (1986–2012), később ált. igh.-e (2000–2012), rövid ideig mb. ig.-ja (2011). – Tud.-os szakterülete a bogarak, a természetvédelem, vmint a kultúr- és

tájtörténet. A bogarakon belül elsősorban a cincérekkel, a futóbogarakkal, a lemezescsápúakkal és díszbogarakkal foglalkozott. A vizsgált csoportoknál igyekezett az etológiai és az ökológiai tényezők jelentőségét is megfejteni. Ő hívta fel a tud.-os élet figyelmét több cincérfaj első hazai előfordulására. 21 Csongrád m.-i területről nyújtott be védetté nyilvánítási javaslatot, amelyekből 18 vált védetté. Közel félszáz tanulmányt és négy monográfiát írt. 40 év alatt létrehozta a legnagyobb vidéki természet-tud.-i gyűjt.-t, amelyben közel 400.000 bogár található. Pályafutása alatt hét állandó, vmint közel félszáz időszaki és vándorkiáll.-t rendezett. – A CSEMETE Természet-és Környezetvédelmi Egyesület elnökségi tagja (2002-

tól), a Csermely Környezetvédelmi Egyesület tiszteletbeli tagja (2003-tól). – M. Arany Erdemkereszt (2012), Pro Natura díj (2013), Ásotthalom Község Díszpolgára (2013).

F. m.: *Csongrád megye természeti és természetközeli élőhelyeinek védelméről*. III. Adatok a Maros folyó alsó szakaszának élővilágához (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Természettudományi Tanulmányok 2., Szeged, 1999); *A szegedi múzeum természettudományi részlegének története* (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Természettudományi Tanulmányok 3., Szeged, 2003); *Csongrád megye természetes és természetközeli élőhelyeinek védelméről*. I. Adatok az M5-ös autópálya nyomvonaláról és Szeged tágabb környékéről (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Természettudományi Tanulmányok 4., Szeged, 2008); *Csongrád megye természetes és természetközeli élőhelyeinek védelméről*. II. Javaslatok természetes és természetközeli élőhelyek védelmére a Kiskunsági homokhát délkeleti felében (Kelebia, Öttömös, Ásotthalom, Mórahalom) (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Természettudományi Tanulmányok 5., Szeged, 2009).

Irod.: *A szegedi múzeum természettudományi részlegének története* (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Természettudományi Tanulmányok 3., 2003).

Fotó: Almási Éva felv., 2012.

Csehó Gábor

Gazda László, dr. (1934. aug. 2. Gyulafehérvár [Alba Iulia, Románia] – 2003. okt. 2. Debrecen): tanár, múzeumig. – Erdélyi unit. családból származott, gyermekkori éveit a Nyárad-mentésen költöttek. 1944 őszén családját menekülni kényszerült, Szabolcsban telepedett le. Gimn.-i tanulmányait magántanulónként, a kalocsai jezsuitáknál ingyenes diákként végezte, majd az államosítást követően Vaján folytatta. A nyíregyházi tanítóképző után az egri Tanárképző Főisk.-n tanári diplomát (1964), a KLTE m. nyelv és irodalom szakán egy.-i végzettséget (1974), uo. doktori címet szerzett (1984). – Pályája kezdetén tanítóként, tanárként, iskolai-ig.-ként dolgozott (Nyírvásvári Ált. Isk., 1953–1955; Pócspetri Ált. Isk., 1956–1963), majd járási (Berettyóújfalui, 1964–1968) és Hajdú-Bihar m.-i (1968–1972) tanfelügyelőként az intézményirányítás volt a feladata. Az oktatás, a kulturális és

művészeti élet szolgálatjának tekintette magát, elsősorban a vizuális esztétikai nevelés segítője volt. Az 1970-es években politikai szerepet vállalt, a Hajdú-Bihar m.-i pártbiz. munkatársa, majd osztályvezetőjeként más megközelítésben, de továbbra is az oktatás és a közművelődés jobbítását képviselte. A *Déri Múz.* és a Hajdú-Bihar m.-i Múz.-ok ig.-jaként (1983–1995) elsőrendű feladatának tartotta a muzeológiai és tud.-os munka menedzselését. A múz. irányítását akkor vállalta fel, amikor a kultúra – s benne a múzeumügy – anyagi, pénzügyi feltételei tragikusan megfogyatkoztak. Éppen ezért értékelendő nagyra mindaz, amit sikerült munkatársaival együtt megvalósítani: a múz.-i épületek és kiáll.-ok rekonstrukcióját 8 vidéki egységnél, nevéhez fűződik a Déri Múz. állandó kiáll.-ának szakaszos felújítása, a Holló László Emlékmúz. teljes rekonstrukciója és állandó kiáll.-ának megvalósítása. Igazgatása alatt számos időszaki kiáll.-t rendeztek az ország, a megye múz.-aiban és külföldön is. 1994-ben megszervezte Munkácsy Mihály születése 150. évfordulójának programját, az életmű tud.-os értékelését célul tűző nemzetközi konferenciát. Legfőbb vívmányának Munkácsy Mihály *Krisztus Pilátus előtt* és *Golgota* c. festménye hollétének felkutatását és hazahozatalát tartotta, melynek révén a Déri Múz.-ban 1995-ben először volt együtt látható a Krisztus-trilógia mindhárom darabja. Több múz.- és kultúrtörténeti munkája jelent meg elsősorban évfordulókhoz kapcsolódóan és településmonográfiák részeként. Kiad. a *Munkácsy Mihály Krisztus-képei* (Debrecen, 1993) c. könyvet, Varga Gyulával együtt társszerk.-je volt a *Hajdú-Bihar megye népművészete* c. kiadványnak. 12 éves múz.-i munkássága alatt társszerk.-je, majd szerk.-je volt a *Déri Múzeum Évkönyveinek*, a *Hajdú-Bihar megyei Múzeumok Közleményeinek*, a *Múzeumi Kurír*nak, részt vett az *Alföld* folyóirat, s létezése alatt az *Erdélyi Tükör* szerkesztőségi munkájában (1975–1978). Székelyföldi származásából eredően egész életén át végigkísérte a kisebbségi sors érzése, ezért is volt fontos számára, hogy kapcsolódott az Erdélyi Szövetség és a Rákóczi Szövetség munkájához is. – A Kölcsey Társaság tagja, a Déri Múz. Baráti körének elnöke és a Bihari Múz.-ért Alapítvány kuratóriumi tagja. – Oktatás Kiváló Dolgozója (1968), Munka Erdemrend ezüst és arany fokozata (1977, 1982), a M. Köztársasági Erdemrend kiskeresztje (1994), a Hajdú-Bihar m.-i Csokonai-díj (1988), Holló László-díj (1994).

F. m.: *Nagyhegyes falukönyve* (Ethnica sorozat, Nagyhegyes, 2000); *Kultúrtörténeti adalékok Biharnagybajom 1945 utáni fejlődéséhez*. In: *Biharnagybajom története és néprajza* (Debrecen, 1992, 245–262. p.); *Találkozások. Válogatás 25 év kiállítás megnyitó beszédeiből (1976–2001)* (A Hajdú-Bihar megyei Múzeumok Kiadványai 56. sz., Debrecen, 2002); *A múzeumok 40 éve Hajdú-Bihar megyében 1944–1984* (A Déri Múzeum Évkönyve 1983–1984. Debrecen, 1986, 451–464. p.); *Debrecen közsínháza 125 éves* (Múzeumi Kurír 58. 1991, 14–18. p.).

Irod.: Emlékezés G. L.-ra (A Karácsony Sándor Nevelés-történeti Egyesület kiadványa, Debrecen, 2004. 76. p.); Kálmán Antalné: G. L. (Pedagógusok Arcképcsarnoka, XIV. k. Debrecen, 2015, 87–90. p.); Gaál Botond: G. L. múzeumigazgató emlékezete – Egy szelíd lelki erdélyi magyar (interneten: bgaal-Wix.com).

Fotó: Fekete Gáborné felv., Déri Múz. Fotótára

V. Szathmári Ibolya

Gerelyes Ede (1927. júl. 19. Pesterzsébet – 1988. jún. 17. Bp.): történész, muzeológus, múzeumig. – Egy.-i tanulmányait a PPTE, ill. az ELTE történelem-filozófia szakán kezdte meg (1947–1950), majd 1950-tól, m. állami ösztöndíjasként a bukaresti Állami Tudományegy.-en folytatta. Ez utóbbin történelem szakos tanári oklevelet szerzett (1953). A történelemtud.-ok kandidátusa (1979). – A M. Munkásmozgalmi Int. múz.-i osztályának munkatársa, majd vezetője (1952–1956). 1956. dec.-ében az alosztályt leválasztották az int.-ről, jogutódja az 1957. jan.-jában, ~ kezdeményezésére és közreműködésével megalakult *Legújabbkori Történeti Múz.* lett, mint önálló, a Művelődésügyi Min.-nak alárendelt, orsz. gyűjtőkörű intézmény. Az új múz.-nak nemcsak területileg, hanem tematikailag is kiszélesített gyűjtőköre volt, a legújabbkori m. történelemre vonatkozó ált. muzeológiai feladatokat is ellátott. A múz. főig.-jaként dolgozott annak 1966. évi átszervezéséig, és az ezzel együttjáró átnevezéséig (*M. Munkásmozgalmi Múz.*); a múz. főig.-e maradt, majd 1969-ben – saját kérésére – múz.-i munkáját a BTM-ben folytatta, tud.-os főmunkatársként, később tud.-os tanácsadóként (1969–1988). Munkaköréhez tartozott a fővárosi helytörténeti gyűjt.-ek elvi irányítása és szakfelügyelete. Kezdeményezésére jött

létre több bp.-i kerület ma is működő, a helyi közösséget összefogó helytörténeti gyűjt.-e. – Jelentős forráskiadói és muzeológiai módszertani tevékenységet folytatott. Az elsők között irányította a figyelmet a 20. sz.-i, ill. kortárs emléktárgy gyűjtésének, vmint e tárgyi anyag múz.-i tárgyként való kezelésének fontosságára. Az 1970-es évektől figyelme a szakszervezetek története felé fordult. Megírta a vegyipari munkások 1867–1948, az építő-, fa- és építőanyagipari dolgozók 1919–1945 közötti, vmint a közalkalmazottak szakszervezetének történetét, összegyűjtötte a művészek és művészeti dolgozók szakmai szervezeteinek dokumentumait. – A BTM-ben eltöltött csaknem húsz év során számos kiáll. rendezésében vett részt, részben munkatársként, részben önálló rendezőként: *Budapest száz éve: 1873–1973* (1973); *Budapest négy évtizede, 1945–1985* (1985); *Budafoki barlanglakások* (1987); *A város peremén: A budapesti helytörténeti gyűjtemények bemutatkozása a Budapesti Történeti Múzeumban* (1987).

F. m.: *A Legújabbkori Történeti Múzeum Évkönyve*. 1–6. Szerk. Lengyel Istvánnal (Bp., 1959–1964); *Die Erforschung und Darstellung der Geschichte der letzten 100 Jahre in den Museen Ungarns* (Leipzig, 1963); *A magyar múzeumügy a két forradalom időszakában (1918–1919)*. Tanulmány és dokumentumkötet (Bp., 1967); *Budapest helytörténeti kézikönyve* Szerk., közreműködött Susits Imre (Bp., 1971); *A vegyipari dolgozók osztályharcos küzdelmei 1867–1948* (Bp., 1972); *Budapest száz éve. 1873–1973*. Kiállítási vezető, Nagy Lajossal (Bp., 1979); *Újpest története*. Szerk. (Bp., 1977); *Budapest munkásmozgalma* (Bp., 1982); *A város peremén: A budapesti helytörténeti gyűjtemények bemutatkozása a Budapesti Történeti Múzeumban*, 1987. XII. 4 – 1988. I. 30. Kiállítási katalógus, a kiállítás forgatókönyvét írta, a katalógust szerk. (Bp., 1987); *Budafoki barlanglakások: Kiállításvetető a Budapest XXII. Veréb utca 4. sz. alatti barlanglakásokhoz* (Bp., 1987).

Irod.: MÉL I. (interneten: Magyar Elektronikus Könyvtár); RÚL 8.: 373. p.; Feitl Írisz: Múzeumpolitika, múzeumirányítás Magyarországon 1945–1963 között (doktori értekezés, 2018., 15., 28., 124., 160., 177. p.); A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Pintér János (Bp., 2002., 302., 310–311., 383., 589., 618., 635. p.); K. Végh Katalin, A Budapesti Történeti Múzeum az alapítástól az ezredfordulóig (Monumenta Historica Budapestinensia XI., Bp., 2003, 126., 128., 144., 150., 155. p.).

Fotó: a család tulajdona

Gerelyes Ibolya

Ginelliová Mária, Mgr. (1950. márc. 25. Kassa [Košice, Szlovákia] – 2016. dec. 15. Kassa): muzeológus. – Anyanyelve a magyar volt. Az

eperjesi Pavol Jozef Šafárik Egy. Pedagógiai Karán végzett (1972), majd Brnóban (Brno) posztgraduális muzeológiai képzésen vett részt (1990), amely meghatározta tud.-os tevékenységét: kiáll.-ok rendezése, tárgyi emlékek gyűjtése, tud.-os feldolgozása és publikálása. A *Kassai K-szlovákiai Múz.* (Východoslovenské múzeum v Košiciach) Művészettörténeti Osztályán dolgozott (1980–2016); a Történelmi viselet- és textilgyűjt.-t, az Ötvöstárgyak, ill. a Hangszerek gyűjt.-ét kezelte. Számos megvalósult kreatív ötlete volt, amelyeket vándorkiáll.-ok formájában a kassai múz.-ban, Szlovákia más városaiban és külföldön is fokozatosan megvalósított. A Történelmi viselet- és textilgyűjt. műtárgyait látványos kiáll.-ok során mutatta be: *A legyezős és a divat (Vejár a móda), Fehér hímzett textil (Biely vyšívaný textil), Arany- és selyemhímzések (Vyšívané zlatom a hodvábom), Aranyba öltözve (Do zlata odetý)*. Társ szerzője volt a *Maria Regina Pacis* c. kiáll.-nak, amelyet a szegeédi Móra Ferenc Múz.-ban és a miskolci Herman Ottó Múz.-ban is bemutatnak (1996). A kevésbé ismert galvanoplasztikai gyűjt. bemutatására *Másolat vagy eredeti? (Kópia, či originál)* címmel rendezett kiáll.-t, amely a szegeédi múz.-ban (2002) és a békéscsabai Munkácsy Mihály Múz.-ban is látható volt (2003). A bp.-i Mensator restaurátor-műhellyel együttműködve megszervezte a ritka 19. sz.-i zsiráf fortepiano restaurálását (2012).

F. m.: *Odevné zbierky Východoslovenského múzea* [Öltözékek gyűjteménye a Kelet-szlovákiai Múzeumban] (*Historica Carpatica*, 21, Kassa, 1990, 152–158. p.); *Zlatnícke výrobky košického zlatníckeho cechu v zbierke Východoslovenského múzea* [A kassai ötvöscéh ötvöstárgyai a Kelet-szlovákiai Múzeum gyűjteményében] (*Historica Carpatica*, 33, Kassa, 2002, 151–174. p.).

Fotó: a család tulajdonosa

Buganová, Klaudia

Glatz Géza Jakab (1900. dec. 17. Bp. – 1989. márc. 4. Bp.): kereskedő, főosztályvezető, muzeológus, gyűjteményvezető. – A kereskedelmi isk. elvégzése után, 1914-től a kereskedelemben dolgo-

zott. 1922-től a szövetkezeti kereskedelemben és az ÁFÉSZ-nél cégvezető (1946–1948), a KÖZÉRT Vállalat osztályvezetője (1949), a CSEMEGE Vállalat osztályvezetője, áruforgalmi főosztályvezetője (1950-es évek), majd a VII. ker.-i KÖZÉRT főosztályvezetője (1960). – Idős szakemberként került a *M. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múz.*-ba; Az MKVM Kereskedelmi gyűjt.-ének egyik alapítója, gyűjteményvezetője, gyűjt.-ének fejlesztője (1970–1976). Dr. Pápa Miklóssal (1907–1977) és fiatal kollégáival több mint 10 ezer tárgyat, dokumentumot és szakkönyvet gyűjtött össze az orsz. gyűjtőtutak, célgyűjtések során, pályázatok, kereskedelmi vállalati kapcsolatok révén, amelyek ma a múz. alapgyűjt.-ét képezik. Nevéhez fűződik a *Kereskedelmi szakoktatás történetéről* szóló, ill. *A Kávét útja a termelőtől a fogyasztóig* c., orsz. vándorkiáll. létrehozása. – A Belkereskedelem kétszeres kiváló dolgozója (1955, 1973).

F. m.: *Élelmiszerkereskedelmi alapismeretek a bolti dolgozók szakmai minimum vizsgájához* (Bp., 1954). Irod.: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum 50. jubileumi évkönyve. Szerk. Török Róbert (Bp., 2017, 165. p.).

Fotó: S. dr. Nagy Anikó magánarchívuma

Török Róbert

Govrik Éva: → *Kópházi Ferencné* Govrik Éva

Gozmány László; Anton Lancelot *Gozmány*; László Anthony *Gozmány* (1921. nov. 9. Bp. – 2006. dec. 16. Bp.): entomológus, nyelvtudós, műfordító. – A nevezetes kasztíliai Guzman család leszármazottja. Édesapja vitéz Gozmány Dezső (1892–?), az Óbudai Hajógyár gépészmérnöke, édesanyja Wágner Katalin. Anyai nagybátyja Wagner János (1906–

1948) zoológus, malakológus. Apai ági rokona ~ György (1920–1973) színész. Felesége (1944-től) Fotter Edit, akitől három gyermeke (Gábor, Mária, Krisztina) született. Második felesége (1964), Remete Klára múz.-i preparátor, élete végéig fontos támasza volt minden téren. – A bp.-i Rákóczi

Reáligm.n.-ban érettségizett (1940), a PPTE-n jogtud.-i doktori oklevelet szerzett (1944). A biológiai tud.-ok kandidátusa (1962), az MTA doktora (1991). – A Külkereskedelmi Hivatal (1943–1946), a Külkereskedelmi Igazgatóság segédtitkára (1946–1948), majd a Külkereskedelmi Min. Államközi Osztályának előadója, országreferense (1948–1949). A *Természettud.-i Múz.* (MTM) Állattárának muzeológusa, a Lepkegyűjt. vezetője (1950–1983), az Állattár tud.-os főmunkatársa (1963–1974), igh.-e (1974–1983). Nyugdíjba vonulását követően is, haláláig folytatta a muzeológiai munkát és a kutatást a MTM-ben. – Lepkészetűi munkássága 70 évet ölel át. Első tanulmánya 1938-ban jelent meg a *Folia entomologica hungarica* szaklapban, utolsó munkái, a *Symmocidae* (*Microlepidoptera Palaearctica*) és a *The Lepidoptera of Greece and Cyprus (Fauna Graeciae)* csak halála után láttak napvilágot. Mint muzeológus 1950-től a *Microlepidoptera* („moly”) családokra specializálódott. Fejlesztette a múz.-i gyűjt.-t, amely munkásságának köszönhetően a világ egyik jelentős referenciaanyagává vált, különösen a Kárpát-medence és Mongólia, továbbá a Gelechioidea és Tineoidea családsoportok tekintetében. Összesen 13 családcsoport-, 150 génuszcsoport- és 637 fajcsoportnevet vezetett be az irodalomba. Bibl.-i listája 141 tételt sorol fel. Munkásságának méltó keretet adnak külföldi kutatómunkákra szóló meghívásai (Bécs, Bonn, Bukarest, Genf, Karlsruhe, London, München, Párizs, Tervuren) és a rangos *Microlepidoptera Palaearctica*, ill. a m. akad.-i *Fauna Hungarica* könyvsorozatok, amelyek számos kötetét ő írta, s nagy részüket maga illusztrálta. A terepen is nagy szakértelemmel ismerte fel a fajokat. Tapasztalatait számos expedíción gazdagíthatta, bejárta a Kárpát-medencét és a Földközi-tenger térségét (Egyiptom, Görög., Montenegró, Szardínia, Tunézia). Felfigyelt a tud. számára érdekes kérdésekre, felismerte a természetvédelmi problémákat. Úttörő jellegűek a budai Hársbokor-hegyen és a Kis-Balatonon végzett cönológiai kutatásai. Nemzeti parkjaink faunakutatásaiban is aktívan részt vett. Számos, még természetes állapotban levő élőhely védettségét szorgalmazta, és járult hozzá azok sikeres védetté nyilvánításához és megőrzéséhez. Jelentős szerepet vállalt az első mo.-i természetvédelmi törvény szakmai előkészítésében. – Kevésbé ismert, de hasonlóképpen fontos nyelvészeti-nyelv-művelői munkássága. Fiatal korában számos műfordítást készített (Les-

lie Charteris [*Az Angyal*] és Edgar Wallace bűnügyi történetei). Muzeológusként évtizedekig ford., gondozta, szerk. a MTM kiadványait és az *Acta zoologica hungarica* angol nyelven publikált szakcikkeit. Legendás nyelvtudásával egy egész m. tudós nemzedéket segített abban, hogy eredményeiket a külföld is megismerhesse. Nyelv-művelőként megalkotta a molylepék m. nevezéktanát (1968), összeállította az állatvilág hétnyelvű szótárát (1979), m. nyelvre ültette a Zoológiai Nevezéktan Nemzetközi Kódexét (1962, 1985) és kidolgozta a m. állatnevek m. helyesírási szabályzatát (1994). Közvetlen múz.-i és hozzá közel álló külföldi kollégái nemcsak tudását tartották nagyra, hanem szerették finom humoráért és bölcs tanácsaiért. – A M. Rovartani Társaság tagja (1939-től), titkára (1965–1968), elnöke (1975–1978), a New Haven-i Lepidopterist's Society alapító és tb. tagja (1950-től), a Bajor Rovartani Társaság tb. tagja (1961), az Európai Lepidopterológiai Társaság (Karlsruhe) és az Ibériai-Amerikai Lepkésztársaság (Madrid) örökös tagja. Az *Acta Zoologica* szerkesztőbiz.-ának tagja (1965–1986). – Frivaldszky Imre-emlékplakett (M. Rovartani Társaság, ezüst: 1971; arany: 1984), Pro Natura érem (1996), Eötvös József-koszorú (MTA, 1999), a Tropical Lepidoptera Association (Florida, USA) által alapított Jacob Hübner-díj (2000). – Személyes megbecsülését a halála után megjelent *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae* emlékkötet bizonyítja, és állít neki örök emléket. F. m.: *A magyarországi molylepék rendszertani jegyzéke* (*Folia entomologica hungarica*, 5, 1952, 161–193. p.); *Lepidoptera – Lepkék (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae, XVI/1: Lepkék – Lepidoptera. Bp., 1965; XVI/2: Molylepék – Microlepidoptera I. Bp., 1965; XVI/3: Molylepék – Microlepidoptera II. Bp., 1956; XVI/4: Molylepék – Microlepidoptera III. Bp., 1955; XVI/5: Molylepék – Microlepidoptera IV. Bp., 1958; XVI/11: Bagolylepék – Noctuidae I. Bp., 1970; XVI/15: Nappali lepék – Diurna. Bp., 1968); The Tineidae of the Ethiopian Region. Vári Lászlóval (Transvaal Museum, Pretoria, 1973); Lecithoceridae. *Microlepidoptera Palaearctica*. Volume 5. (Wien, 1978); *Vocabularium Nominum Animalium Europaeae Septem Linguis Redactum. Septemlingual dictionary of the names of European Animals* (Bp., 1979); *A magyar állatnevek helyesírási szabályai* (*Folia entomologica hungarica*, 55, 1994, 429–445. p.); *Holcopogonidae. Microlepidoptera Palaearctica*. Volume 10. (Keltern, 2000); *Holcopogonidae. Microlepidoptera Palaearctica*. Volume 13. (Keltern, 2008); *Fauna Graeciae IX: The Lepidoptera of Greece**

and *Cyprus* (Hellenic Zoological Society, Athens, 2012). Irod.: Ronkay László: G. L. (1921. november 9. – 2006. december 15) (Rovarász Híradó, 46, 2007, 3–5. p.); Bálint Zsolt–Kun András–Peregovits László–Ronkay László: Dr. L. G. (1921–2006) (Nota lepidopterologica, 30, 2007, 5–6. p.); Vives Moreno Antonio: In Memoriam professor doctor László Anthony G. 1921–2006 (Shilap Revista de Lepidopterologia, 35, 2007, 277–282. p.); Bálint Zsolt: Editorial (Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 53. [Supplement 1], 2007, 7. p.); Matskási István: Funeral oration (Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 53. [Supplement 1], 2007, 9–11. p.); Bálint Zsolt–Katona Gergely–Kun András: The scientific publication of Dr L. G. (1921–2006) on Lepidoptera with a revised bibliography and an annotated list of taxon names he proposed (Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici, 103, 2011, 373–428. p.); Bálint Zsolt–Katona Gergely: „Laci” és kollégái expedíciója Afrikában. In: Lepkeírások (Hatvan, 2014, 51–53. p.); Bálint Zsolt–Katona Gergely: Dr. L. G. (1921–2006): Principal author and illustrator of the Lepidoptera fascicles of Fauna Hungariae (Lepidoptera Novae, 13, 2021, 1–12. p.); Gulyás; RÜL; G. L. (Névpont, <https://www.nevpont.hu/palyakep/gozmany-laszlo-3799b>).

Fotó: MTM

* Téves adat: Wikipédia, Névpont: ~ testvére Gozmány György színész; helyesen: apai ági rokona.

Bálint Zsolt

Göldner Márta: → *Solymos Edéné* Göldner Márta

Gönczi Éva: → *Benkő Viktorné* Gönczi Éva

Gönyi Antal (1927. ápr. 6. Bp. – 2017. jan. 6. Bp.): középisk.-i tanár, politikus, min.-i főosztályvezető. – Édesapja, ~ (ered. Steiff) Antal matematikatanár, 1945 után ezredes, édesanyja ~ Margit matematikatanár, min.-i főelőadó. Felesége Éder Anna, a Bp.-i Műszaki Egy. adjunktusa. Leánya Endrődi (~) Anna, a BTM Aquincumi Múz.-ának régész muzeológusa, az Ős- és népvándorlás kori főosztály vezetője. – Érettségi vizsgája (1945) után a PPTE földrajz-történelem–művészettörténet szakán tanult. Az egy.-en – a „fényes szellők” nemzedéke tagjaihoz hasonlóan – aktívan

bekapcsolódott a politikálásba; a M. Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) bp.-i, majd orsz. központjában függetlenített munkatársként és lapszerkesztőként dolgozott, ezért tanulmányait is félbe kellett szakítania. 1948-tól a M. Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ) Középkisk.-i Diákszövetségének osztályvezetője. 1949-ben a Szovjetunióban, Szverdlovskban folytatta egy.-i tanulmányait; az Urali Állami Egy.-en földrajz szakos középisk.-i tanári oklevelet szerzett (1954). – Hazatérte után a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) Bp.-i Biz.-ának titkáráként középisk.-i, egy.-i ügyekkel, ill. az úttörőmozgalommal foglalkozott. 1956. dec. 1-jétől a Bp. VII. kerületi Hernád utcai Ált. isk. tanára, majd ig.-ja. 1957-től a KISZ KB munkatársa; feladata a középisk.-i KISZ-szervezetek megalakulásának támogatása, tevékenységük segítése, koordinálása volt. Pedagógusi törekvéseiről sem tett le, pedagógiai aspirantúráját kezdett, ezért az apparátusban végzett munka alól felmentését és áthelyezését kérte; az ELTE XII. kerületi, Arany János utcai, 12 évfolyamos (bentlakásos) isk.-jának ig.-jává nevezték ki. 1961-től a Művelődésügyi, a tárca kettéválasztása után, 1974-től a Kulturális Min.-ban dolgozott; a Nemzetiségi osztály, a Közművelődési főosztály, 1968-tól a Múz.-i főosztály, 1976–1978 között a Képzőművészeti és Közgyűjt.-i főosztály vezetője. Az az évtized, amikor a múz.-i terület az irányítása alá tartozott, ezen intézmények „aranykorának” része. Megerősödtek az 1960-as évek elején létrehozott megyei múz.-i szervezetek, az ország muzeális intézményi egységeinek száma mintegy 150-ról közel 500-ra, a bennük nyilvántartott műtárgyaké kb. 4,5 milliőről közel 8 millióra, a látogatóik száma hat milliőről 14 millióra nőtt. A M. Nemzeti Galéria és a M. Munkásmozgalmi Múz. beköltözött a Budavári Palota épületszárnyába; a Néprajzi Múz. megkapta Kossuth Lajos téri épületét; kiépült és megnyílt a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múz. (a „Skanzen”), és létrejött az Orsz. Műszaki Múz. is. Az állandó és az időszakos kiáll.-ok száma megsokszorozódott, és a min. ösztönzésére – érezhető (néha már vitatható) hangsúlyeltolódással – a korábbiaknál jóval több közművelődési és múzeumpedagógiai program indult. A periódus végén elkezdték egy átfogó műtárgyvédelmi projekt kidolgozását is. Az 1970-es évek elején indultak meg az első számítógépes múz.-i nyilvántartási kísérletek a főosztály irányítása alá tartozó (Éri István vezette) Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központban (MRMK).

Mindez távlatos gondolkodást, határozott szakmai koncepciót és tervezést tükröz, egyben a kor lehetőségeinek reális felmérését, amelyben ~ mindvégig kezdeményező, támogató szerepet vállalt. 1977-ben a Művelődésügyi Min. részéről tagja volt a Szent Korona hazahozatalára létrehozott kis létszámú tárcaközi biz.-nak. 1978 végén a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat vezérig.-jává nevezték ki; a múzeumüggyel ekkor már csak közvetetten, külföldi kiáll.-ok esetén került kapcsolatba. 1984-ben nyugdíjba vonult. – Szoc. Kultúráért (1967), Munka Érdemrend ezüst fokozat (1973), Munka Érdemrend arany fokozat (1978), Népek Barátságáért arany jelvény (NDK, 1979), Kiváló Munkáért (1983).

F. m.: *A népművelési tanácsok munkájáról* (Állam és igazgatás, 17, 1967, 244–249. p.); *Mögöttünk: negyed század* (Múzsák, 1970. 1., 3. p.); *Múzeum és közönség* (Múzeumi Közlemények, 1973. 1., 3–6. p.); *Szovjetunió*. Társ szerző (Panoráma Útikönyvek, Bp., 1974); *Kulturális emlékeink közművelődési szerepe*. In: Műemléki Albizottságok LX. Országos Értekezlete. Sopron, 1977. augusztus 23–25. Orsz. Műemléki Felügyelőség, Bp., 1979, 27–30. p.); *A magyar kultúra nemzetközi pozíciójáról* [Beszélgetés] (Honismeret, 10, 1982. 10, 36–37. p.); *Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből, 1945–1948*. Összeáll., bev. (Források a magyar népi demokrácia történetéhez 8. Bp., 1988); *Történetek a közgyűjtemények életéből (hatvanas-hetvenes évek); Érdekességek, események* (kéziratban, 2003).

Fotó: magántulajdon

Nagy László Gábor

Grin Igor (1943. nov. 3. Zágráb [Zagreb, Horvát.] – 2020. okt. 6. Békéscsaba): tanár, néprajzkutató, múzeumig., fotóművész. – Családjával 1953-ban költözött Mosonmagyaróvárra. A m. állampolgárságot 1974-ben szerezte meg. Felesége (1968-tól) Olexik Mária Klára, két lánygyermeke Miléna (1972) és Gabriella (1981). – Ált. és középisk.-i tanulmányait Mosonmagyaróváron végezte. A szegedi JATE BTK-n m.-oros z szakos tanári diplomát szerzett (1964–1969). Másodéves korától részt vett a Néprajzi Tanszéken folyó képzésben. A mo.-i szerbek és horvátok népköltészetét feldolgozó bölcsészdoktori disszertációját 1977-ben védte

meg. *Magyarországi horvát és szerb népdalgyűjtemények* c. dolgozatával PhD tud.-os fokozatot szerzett a Debreceni Egy. Néprajzi Int.-ében (2000). – A battonyai Mikes Kelemen Gimn. tanára (1969–1972), a *Munkácsy Mihály Múz.* (MMM) részfoglalkozású munkatársa (1971-től), majd a múz. néprajzos muzeológusa (1972-től), néprajzi-nemzetiségi osztályának vezetője (1977-től), majd az intézmény ig.-ja (1996–2001), utóbb tud.-os főmunkatársa (2001-től). – Első tud.-os publikációja, a pécsi Orsz. Diákköri Konferencián díjat nyert dolgozata (*Hősénektöredékek a hazai délszláv nemzetiség körében*) az egy. szakmai folyóiratában, a *Néprajz és Nyelvtudományban* jelent meg. Kutatásainak alapfeltétele volt a nyelvismeret; kiválóan beszélte a m., az orosz, a szerb és a horvát nyelvet is. Az 1970-es években megkezdett gyűjtőmunkával nagymértékben gyarapította a múz. néprajzi gyűjt.-ét a Békés m.-i magyarság és a nemzetiségek tárgyi kultúrájának emlékeivel, mintegy kétezer egyedi muzeális tárgyat számláló m., román, szerb és német anyaggal. Kurátora és koordinátora volt az *Etnikai csoportok Békés megyében a XVIII–XIX. században* c. tárlatnak, de a múz.-ban töltött három évtized alatt közel 30 hazai és külföldi időszaki kiáll. rendezéséből is kivette részét, többek között: *A népi kerámia Békés megyében* (Zrenjanin), *Megyék népművészete* (Néprajzi Múz.), *Népi üvegek a Kárpát-medencében* (Békéscsaba), a saját gyűjtésű anyagból rendezett *Békés megyei románok* c. kiáll. (Békéscsaba, Gyula, Orosháza). 1984-ben Kétegyházán, az akkori múz.-i munkatársakkal együttműködve, berendezte a mo.-i románok mindaddig egyetlen tájházát, felügyelte a békéscsabai szlovák tájház szintén ebben az időszakban zajló felújítását is. Megyei múzeumig.-ként érdemei voltak a gyulai Erkel Ferenc Emlékház helyreállításában és a békéscsabai Omaszta-kúria Munkácsy Emlékházzá alakításában. Másfél évtizeden át román nemzetiségi néprajzi táborokat szervezett és vezetett Békés, Csongrád és Hajdú-Bihar m.-ben. Krupa Andrással és Eperjessy Ernővel évtizedekig szervezték a Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia sorozatot, amelyre Európa számos országából érkeztek jeles néprajzos szakemberek; 1993-tól a konferencia titkárságának tagja, majd alelnöke volt. – Tanulmányai, cikkei *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei*, a *Bárka*, a *Békési Élet*, az *Élet és Tudomány*, a *Helikon*, a *Honismeret*, a *Művészet*, a *Múzsák*, az *Új Aurora* c.

folyóiratokban jelentek meg. Szerkesztett munkái közül kiemelésre érdemes a *Békéscsaba néprajza* c. tanulmánykötet, önálló kötetei közül a *Battonyai Füzetek* sorozatban megjelent, *Délszláv epikus hagyományok Battonyán* c. írása, a *Szerb népi énekek* címmel megjelent kötete és a *Jafi meseországban* c. mesegyűjt.-e. Érdeklődése középpontjában az alföldi m. és szlovák népköltészet állt, s közel húsz tanulmányt szentelt a DK-Alföldön élő délszlávok folklórájának. Gyűjtéseket végzett dobozi, sarkadi, mezőberényi és csabai kutatópontokon. *Békéscsaba népköltészete* c. tanulmánya a megyeszékhely szlovák és m. népi szájhagyományát vizsgálta. – Aktívan vett részt helyi és orsz. szakmai szervezetek munkájában: a Békés M.-i Tanács Nemzetiségi Biz.-a, a TIT Békés M.-i Szervezete Nemzetiségi Ismeretterjesztő Biz.-a tagja, majd e szervezet Néprajzi szakosztályának elnöke. Több éven át a Györffy István Néprajzi Társaság orsz. választmányának tagja, a M. Néprajzi Társaság nemzetiségi szakosztályi titkára, a Békés M.-i Önkormányzat Műemléki Albiz.-ának, Békéscsaba városmonográfiai szerkesztőbiz.-ának, a Szegedi Akad.-i Biz. Néprajzi Munkabiz.-ának, az ICOMOS (Műemlékek és Műemlékhelyszínek Nemzetközi Tanácsa) M. Nemzeti Biz.-ának, a Békéstáji Művészeti Társaságnak, vmint a Márvány Fotóműhely alkotói körének a tagja, a Schéner Mihály képzőművész által létrehozott Meseházi Alapítvány kuratóriumának elnöke. Nyugdíjba vonulása után fotózással foglalkozott, képeivel több kiáll.-on is szerepelt. – Szoc. Kultúráért (1977), a Békéstáji Művészeti Társaság elismerése (2008), Pro Ethnographia Minoritatum díj.

F. m.: *Néprajzi gyűjtemények és tudományos munka Békés megyében*. In: *Néprajz a magyar múzeumokban* (Bp.–Szolnok, 1990, 281–292. p.); *Epikus szájhagyomány, népballadák és népdalok*. In: *Békéscsaba néprajza*. Szerk. is, Krupa Andrással (Békéscsaba, 1994); *A nemzetiségi néprajzi gyűjtemény*. In: *Száz év műtárgyai a Munkácsy Mihály Múzeumban, 1899–1999*. Szerk. is, Szatmári Imrével (Békéscsaba, 1999); *Szerb népi énekek* (Debrecen, 2001); *Jafi meseországban*. Lakatos János sarkadi cigány népmeséi (Munkácsy Mihály Múzeum Közleményei, Békéscsaba, 2005).

Irod.: Krupa András: G. I. 60 éves (Békés Megyei Múzeumok Közleményei, 24–25. Békéscsaba, 2003, 7–10. p.); G. I. ([http://bekeswiki.bmk.hu/index.php/Grin_Igor_\(1943%E2%80%932020\)](http://bekeswiki.bmk.hu/index.php/Grin_Igor_(1943%E2%80%932020))).

Fotó: Nagy Éva felv.

Martyn Emília

Gulyás Éva; Szabó Lászlóné (1946. dec. 25. Szolnok – 2019. jan. 8. Szolnok): etnográfus, muzeológus. – Férje Szabó László (1939–2012)

etnográfus. – A debreceni KLTE-n m.–latin szakos tanári (1971), etnográfusi képesítést (1974), egy.-i doktori oklevelet (1980), majd PhD-fokozatot szerzett (1996). – Muzeológusi pályafutását a békéscsabai Munkácsy Mihály Múz.-ban kezdte (1971),

majd a szolnoki *Damjanich János Múz.* munkatársa lett (1972), ahonnan 2004-ben néprajzi osztályvezetőként ment nyugdíjba. Tanított a jászberényi Tanítóképző Főisk.-n (1989–1999). – Kutatási területei: népszokások, néphit, szakrális néprajz, népművészet, folklór. Szakdolgozati témája, Jászdózsza néphite két feldolgozásban is megjelent (1973, 1976). Doktori értekezésének megjelenése (1986) után tíz évig foglalkozott a Szent György-kultusz vizsgálatával. Szakrális néprajzi kutatásai elsősorban a jászági kisemlékekre irányultak, de több tanulmányt szentelt a felekezeti konfliktusoknak és a népéletre gyakorolt hatásuknak. Számos regionális néprajzi kutatást és gyűjtőmunkát (Jászság, Tiszazug, Kunszentmárton, Tiszafüred, Tiszaörs, Nagyiván, Szolnok, Kisújszállás, Kunhegyes, Kiskunmajsa, Börzsöny, Tápió-mente, Palócföld, Gömör, Tényő, Taszár, Békés, Doboz) végzett és dolgozott fel az ünnepi szokások, néphit, népi gyógyászat témájában. Folklorista munkásságához tartozik népzenei gyűjtőmunkája; ennek eredménye a megyebeli népballadáról, históriás énekekről Szabó Lászlóval közösen írott dolgozata (1975). Részt vett a szolnoki múz. valamennyi munkaközösségi kutatásában. Népviseleti, néphit- és folklórtémákat dolgozott fel Szolnok m. néprajzi atlasza kommentárkötetében, amelyek pótgyűjtéseiben is részt vett (1974–2005). A megyék népművészetét bemutató sorozat első, Szolnok m.-i kötetében a népviselet, a temetők, a vallási élet, vmint a szücs- és szűrhimzések témáját dolgozta fel (1987). Muzeológusként megalapozta a néprajzi textilgyűjt.-t, neki köszönhető, hogy múz.-i gyűjteménybe kerültek a szolnoki parasztpolgárság viseletének jellegzetes darabjai, a tiszazugi kisipar termékei, a hangszer- és gyermekjáték-gyűjt. részei. A kerámiagyűjt. gyarapítása mellett – férjével együtt – részt vett az akkor a

megeyi múz.-i hálózatba tartozó mezőtúri Túri Fazekas Múz. első állandó kiáll.-ának rendezésében is (1983). Ők indították útjára Szolnokon az Alföldi Fazekas Triennálé c. pályázati és kiáll.-i sorozatot (1979). A díjnyertes munkákat megvásárolta a múz. számára, ezzel megalapozta a kortárs népi iparművészeti gyűjt.-t. A Damjanich Múz. jelenleg (2020) is álló néprajzi állandó kiáll.-i forgatókönyveinek is egyik szerzője, a kiáll.-ok rendezője (1999). Szerk.-ként is több múz.-i kiadvány fűződik a nevéhez, pl. *Néprajzi tanulmányok*. T. Bereczki Ibolyával (Szolnok, 1989); *Folklór kutatások Jász-Nagykun-Szolnok megyében*. 1. Szabó Lászlóval (Szolnok, 1993); *Múzeumi Levelek 71–72*. T. Bereczki Ibolyával (Szolnok, 1993); *Múzeumi Levelek 78–79*. Szabó Lászlóval (Szolnok, 2003). Évtizedekig irányította a néprajzi és nyelvjárási gyűjtők, nem hivatásos kutatók munkáját, és szervezte a pályamunkák értékelését, sajtó alá rendezését.

F. m.: „*Túl a Tiszán a szendrei határban...*” *Népballadák és históriás énekek Szolnok megyéből*. Szabó Lászlóval (Szolnok, 1975); *Jászdózsai hiedelmek* (Folklór Archívum 4., Szerk. Hoppál Mihály. Bp., 1976, 9–186. p.); *Szolnok parasztpolgári népviselete*. Kiállításvezető. Népművészeti kiállítások a Szolnoki Galériában I. (Szolnok, 1982); *A mezőtúri kerámia*. Kiállításvezető. Szabó Lászlóval (Mezőtúr, 1983); *Egy őszi pásztorünnep és európai párhuzamai. Adatok a Vendel-kultusz magyarországi kutatásához* (Szolnok, 1986); *Népviselet*. In: *Szolnok megye népművészete*. Szerk. Bellon Tibor, Szabó László (Bp., 1987, 109–158. p.); *A vallásos élet tárgyai* (Uo., 185–200. p.); *A temetők művészete* (Uo., 293–314. p.); *Szűcs- és szűrőhímzések*. Tóth Jánossal (Uo., 341–364. p.); *Az Alföld népművészete*. Szabó Lászlóval. In: *A mi Alföldünk*. Szerk. Rakonczay János, Szabó Ferenc (Békéscsaba, 1996, 133–150. p.); *Mesterségek művészete*. *Népművészet Jász-Nagykun-Szolnok megyében*. In: *Mesterségek művészete. Népelet a Közép-Tisza vidéken*. Néprajzi állandó kiállítás a szolnoki Damjanich János Múzeumban (Szolnok, 1999, 17–43. p.); *Jászdózsa*. Szabó Lászlóval (Száz magyar falu könyvesháza. Bp., 2002); *Nagyheti szokások a Jászságban*. In: *Ember és környezete* (A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei 58. Szerk. Tolnay Gábor, 2002, 79–87. p.); *Agrárpatronusok, agrárszokások az Alföld középső részén* (Ethnographia, 2004. 1., 83–105. p.). Irod.: Ujváry Zoltán: G. É. köszöntése (Tisicum – A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Múzeumok Évkönyve XVI., Szolnok, 2007, 7–13. p.).

Fotó: Kosza Károly felv.

Gecse Annabella

Gulyás Klára (1926. nov. 20. Debrecen – 2016. máj. 24. Bp.): irodalomtörténész, könyvtáros. – Apja Gulyás Pál (1899–1944) költő. – Elemi és

középisk.-i tanulmányait Debrecenben végezte. A Debreceni Tudományegy.-en orvostanhallgató volt, majd a bp.-i ELTE BTK m. nyelv és irodalom szakán tanult tovább (1948–1950). A József Attila Népi Koll. tagja (1947). – A *Népszava* újságírója (1950–1952), a *Petőfi Irodalmi Múz.* (PIM) munkatársa, könyvtáros, osztályvezetőhelyettes (1962–1992). – A PIM-ben hosszabb ideig a könyvek feldolgozását és a szerzeményezést végezte, részt vett több írói hagyaték feltárásában. Kutatási területe: Gulyás Pál írói hagyatékának rendezése, feldolgozása. E témában számos cikket publikált különböző folyóiratokban. Muzeológusként irodalmi kiáll.-okat rendezett.

F. m.: *Gulyás Pál válogatott versei*. S. a. r. (Bp., 1957); *Gulyás Pál válogatott versei*. Az életrajzot írta, a jegyzet-szótárt készítette (Bp., 1971); *Németh László levelei Gulyás Pálhoz* (Alföld, 1981/10.); *Egy barátság levelekben: Gulyás Pál és Németh László levelezése*. Utószó, s. a. r., jegyzetek, G. Merva Máriával (Bp., 1990); *Gulyás Pál: Nyugaton át kelet felé*. Tanulmányok. Szerk. Lisztóczy Lászlóval (Bp., 1993); „...ha a szándék és lélek elegendő...”: *Gulyás Pál és Illyés Gyula levelezése 1931–1944*. I–V. Közreadta, a tanulmányt írta, Illyés Máriával (Hitel, 1997. 11. sz., 75–86. p.; 12. sz., 35–47. p.; 1998. 1. sz. 83–92. p.; 1998. 2. sz., 75–87. p.; 3. sz., 70–81. p.).

Fotó: Tasi József felv., Petőfi Irodalmi Múz. F.2008.14.1.

Püski Anikó

Gunst Péter (1934. júl. 14. Bp. – 2005. ápr. 23. Bp.): agrár- és társadalomtörténész. – Apja, ~ Imre textilmérnök a holokauszt áldozata lett (1945).

– A bp.-i Madách Imre Gimn.-ban érettségizett (1952), az ELTE Történettud.-i Karán történelem szakos tanári oklevelet szerzett (1956). A történelemtud.-ok kandidátusa (1970), doktora (1987). – A *M. Mezőgazdasági Múz.*-ban 1963-ban létrehozott

MTA Természettud.-i Főosztály Agrártörténeti Kutatóhely tud.-os munkatársa (1963–1970), tud.-os főmunkatársa (1963–1981), az MTA–GATE Agrártörténeti Kutatóhely tud.-os főmunkatársa (1979–1981), az MTA Közép- és K-Európai Kutatóközpontja tud.-os főmunkatársa (1981–1989), tud.-os tanácsadója és a Központ helyettes vezetője (1985–1989). A Politikai Főisk.-n (1968–1988), a GATE-n az agrártörténet előadó tanára (1978–1981). A debreceni KLTE Egyetemes Történeti Tanszékének egy.-i docense (1985–1989), tanszékvezető egy.-i tanára (1989–2004). A Multidiszciplináris Bölcsészettud.-i Doktori Isk. vezetője. Az Eszterházy Károly Tanárképző Főisk. egy.-i tanára (1999-től). – Agrártörténettel, a mo.-i történetírás és a mo.-i agrártörténetírás történetével foglalkozott; legfontosabb kutatási területe a m. mezőgazdaság és a parasztság két világháború közötti történetének közép-európai kitekintésű vizsgálata. Nagymonográfiája Mo. mezőgazdasági termeléstörténetét mutatja be 1920 és 1938 között. Egy.-i tankönyvként is használt kötetek, ill. számos m. és idegen nyelvű publikáció szerzője. Több népszerű életrajzi kismonográfiát írt és szerk. (Acsády Ignác, 1973; Barbarossa Frigyes, 1976; V. Károly, 1976; Marczali Henrik, 1983; M. A. Rothschild, a bankalapító, 1992). – Az MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Osztályközi Biz.-ának tagja (1970–1980), majd alelnöke, az MTA Gazdaságtörténeti Biz.-ának tagja (1986-tól). A M. Agrártud.-i Egyesület Agrártörténeti Szakosztályának vezetőségi tagja, a Mezőgazdasági Múz.-ok Nemzetközi Szövetségének tagja (1982-től). A M. Történelmi Társulat munkatársaként a *Századok*, az *Acta Historica* és az *Agrártörténeti Szemle* szerkesztőségi titkára (1957–1973), az utóbbi folyóirat felelős szerk.-je (1973–1986), főszerk.-je (2000–2005). A *Mezőgazdasági Múz. Bibliographia Historiae Rerum Rusticarum Internationalis* c. sorozatának szerk.-je (1963–1977), az *Agrártörténeti Tanulmányok* c. sorozat társszerk.-je (1975–1989), a *Klíó* c. folyóirat főszerk.-je (1992-től), a *Debreceni Szemle* főszerk.-je (1993–2005). – Szent-Györgyi Albert-díj (2004), Debrecen Kultúrájáért díj (2004).

F. m.: *Acsády Ignác történetírása* (Tudománytörténeti tanulmányok 2. Bp., 1961); *A mezőgazdasági múzeumok gyűjtőtevékenysége és az agrártörténeti kutatás* (Agrártörténeti Szemle, 1966. 4., 555–557. p.); *A mezőgazdasági termelés története Magyarországon (1920–1938)* (Bp., 1970); *Az agrárfejlődés és a parasztság regionális típusai Európában, különös tekintettel Kelet-Európára*

(*Ethnographia*, 86, 1975, 2–3., 380–398. p.); *A magyar mezőgazdaság fejlődésének megrekedése a két világháború között, az 1920-as–1930-as években*. In: *A magyar mezőgazdaság a XIX–XX. században*. Szerk. Hoffmann Tamással (Agrártörténeti tanulmányok. 4. Bp., 1976; németül: *Die bäuerliche Gesellschaft Ungarns in der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen*. *Studia Historica*. Bp., 1991); *Einige Probleme der wirtschaftlichen und sozialen Entwicklung Osteuropas* (Kölner Vorträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Heft 29, Köln, 1977); *Animal Husbandry in Hungary in the 19th–20th Centuries*. Gaál Lászlóval (Bp., 1977); *Kelet-Európa agrárfejlődése a századfordulón. 1880–1914*. Tanulmányok. Szerk. (Agrártörténeti tanulmányok. 15. Bp., 1989); *A magyar történetírás története* (Debrecen, 1995; 2. jav. kiad. Történelmi kézikönyvtár, 2000); *Magyarország gazdaságtörténete 1914–1989* (Bp., 1996; 1999); *Agrarian Development and Social Change in Eastern Europe, 14th–19th Centuries* (Collected Studies Series. Aldershot, 1996); *A magyar agrártársadalom a jobbágyág felszabadításától napjainkig*. Társzerző és szerk. (Bp., 1998); *Agrárvilág Magyarországon. 1848–2002*. Társzerzőkkel (Bp., 2003; 2. jav., bőv. kiad. 1848–2004 alcímmel; Bp., 2005 és 2008).

Irod.: Emlékkönyv G. P. 70. születésnapjára. Szerk. Ifj. Barta János, Pallai László (Debrecen, 2004); Hoffmann Tamás: G. P. (Agrártörténeti Szemle, 47, 2006. 1–4., 291–301. p.); RÜL 8.: 762.p.; Kozák Péter: G. P. (Névpont, 2013; <https://www.nevpont.hu/palyakep/gunst-peter-3d310>).

Fotó: <https://ujkor.hu/content/lenyegeben-mindent-az-olvasas-szeretetenek-koszonhetek-gunst-peterre-emlekezunk>

Estók János

Gy. Ruitz Izabella: → Györffy Györgyné Ruitz Izabella

Györe Pál (1924. jan. 4. Abony – 2006. jan. 25. Abony): múzeumalapító, múzeumig. – Elemi és polgári isk.-it Abonyban végezte, a szolnoki Felsőkereskedelmi Isk.-ban érettségizett. Abonyban, a községi tanácsnál jegyzőgyakornok, 1943-ban anyakönyvvezető, majd nyugdíjba kerüléséig a községi Végrehajtó Biz. titkára. – Hivatali munkája mellett elkötelezett volt a régészetnek, néprajznak, történelem-

nek; gyűjt.-ek létrehozásán fáradozott. Kezdeményezésére határozott a Községi Tanács 1959-ben múz. alapításáról, s javaslatára az intézmény a város kiválósága, Abonyi Lajos író nevét vette fel. 1967-ben megszervezett múzeumig.-i megbízatását 2005 jún.-áig töltötte be. *Az Abonyi Lajos Falumúz.* Baráti Körének alapítója (1986), 2005-ig titkára. A Falumúz. 2008-ig a Pest M.-i Múz.-i Szervezet tagmúz.-a volt, majd a városi önkormányzat kezelésébe került. – A muzeológia és a népművelés terén kiemelkedő munkát végzett. Munkáját a múz.-i gyűjt.-ek megteremtése, gyarapítása, szervezése, kiáll.-ok sora, múz.-i kiadványok fémjelzik. Támogatta helyi kutatók – köztük a jeles ref. tudós lelkes, Balogh Sándor – történeti kutatásait. Tud.-os kutatásainak eredményeit reprezentálják az Abonyról írt pályamunkái is, amelyeket a nagykőrösi levéltárban őriznek. – Abony Város Díszpolgára, életművéért, a falusi kultúra kutatásáért, feltárásáért kifejtett munkássága elismeréseként a Falvak Kultúrájáért Alapítvány Kuratóriuma a M. Kultúra Lovagja címben részesítette. – A múzeumügy, nemzeti kultúránk iránti elkötelezettségének megtisztelő szimbóluma életnagyságú bronzszobra (Pogány Gábor Benő szolnoki szobrászművész alkotása), amelyet 2014-ben állíttatott fel a hálás utókor az Abonyi Lajos Falumúz. előtt.

F. m.: *Százéves az abonyi városháza* (Abony, 2004); *Út menti kereszték Abonyban* (Abonyi Lajos Múz.-i Alapítvány kiadása, 2007); kéziratos munkái (krónikák): *Munkásmozgalmi hagyományok Abonyban; Abony krónikája; Abonyi hétköznapiok; Kossuth emlékek Abonyban; Adalékok az abonyi újságírás történetéhez; Abony város leírása 1996-ban* (MNL Pest M.-i Levéltár, Nagykőrös Város Levéltára).

Irod.: Györe Zsófia: In memoriam Gy. P. In: Gy. P.: *Út menti kereszték Abonyban*. Szerk. Györe Zsófia, Kalácska Róbert (Abony, 2007).

Fotó: a család tulajdona

Novák László Ferenc

Györffy Györgyné, Ruitz Izabella; Gy. Ruitz (1925. szept. 10. Bp. – 2008. máj. 30. Bp.): néprajzkutató, muzeológus. – Férje Györffy György történész. – A Szilágyi Erzsébet Gimn.-ban érettségizett (1943). A PPTÉ néprajz–földrajz–francia szakán végzett (1947). Néprajzból doktorált *A halott átköltözése a túlvilágra a magyar nép elképzelésében* c. értekezésével (1948). – 1946-ban a Teleki Pál Tud.-os Int. Néptud.-i Int.-ében, 1948-tól a *Néprajzi Múz.*-ban dolgozott, ahon-

nan 1950-ben politikai okokból eltávolították. 1949–1950-ben a Bódva völgyében, kiemelten Szendrőn végzett terepmunkát. Kutatási témája a fiatalok élete, szokásai az eljegyzésig. Ennek a kutatásnak az eredményét kétrészes tanulmányban publikálta

(*A parasztfűség társasélete a Bódva vidékén 1880–1950*. Ethnographia, 1965). Később néprajzi munkássága megszakadt. Oroszból ford. regényeket, elbeszéléseket az 1950-es évek elején elkészítette *Az Árpád-kori kiadott magánoklevelek jegyzéke* c., mintegy 3800 tételt tartalmazó forráskiadványt, amely hosszas lappangás után került elő, s 2019-ben jelent meg nyomtatásban. Az 1950-es évek végétől férje műveihez számos forrásszöveget (oklevelet, útleírást) ford. latinból, németből, franciából. – Az 1950-es években szerződéssel dolgozott a Néprajzi Múz. Ethnológiai Adattárának fényképgyűjt.-ében, 1970-től már a gyűjt. főállású muzeológusa, majd nyugdíjas muzeológusa (1995-ig). Kiemelkedő szerepe volt a fényképgyűjt. hozzáférhetővé tételében, kutathatóságában, több ezer, adatát vesztett fénykép azonosításában, vagy olyan nagy gyűjt.-i egység feldolgozásában, mint pl. a Magyar Filmiroda (MFI) anyaga. Neki köszönhető a több tízezer tételből álló szerzői, földrajzi és szakmutató rendszer elkészítése. Mindez párosult a gyűjt. igen alapos ismeretével, így nem véletlen, hogy a fényképgyűjt. története az ő aktív közreműködésével készülhetett el 2000-ben.

F. m.: *A parasztfűség társasélete a Bódva vidékén (1880–1950)*. I–II. (Ethnographia, 76, 1965, 572–601. és 77, 1965, 93–114. p.); *Napkelet felfedezése. Julianus, Plano Carpini és Rubruk útjelentései*. Szerk. Györffy György, ford. Gy. Ruitz Izabella, Györffy György (Bp., 1965); Györffy István: *Fekete-Körös völgyi magyarság*. Vál., szerk., jegyzetekkel ellátta (Bp., 1986); *Az Árpád-kori kiadott magánoklevelek jegyzéke*. S. a. r.: Dreska Gábor, Solymosi László, Szovák Kornél (Bp., 2019).

Irod.: Szemkeő Endre: Búcsú két idős hölgytől (Néprajzi Hírek, 2008. 3–4., 78–82. p.); Szöcs Tibor: Egy okleveles adatbázis új ruhában (BUKSZ, 2019. ősz-tél, 146–151. p.); Fogarasi Klára: Fényképgyűjtemény (Néprajzi Múzeum gyűjteményei, Bp., 2000, 729–776. p.).

Fotó: a család tulajdona

Granasztói Péter

Györgydeák György (1958. márc. 2. Székesfehérvár – 2008. nov. 1. Veszprém): képzőművész, múz.-i grafikus. – A veszprémi Lovassy László

Gimn.-ban érettségizett. Egy filmgyártási tanf. sikeres scenikusi vizsgálja után lett a *Veszprémi Múz.-i Igazgatóság* alkalmazottja grafikus munkakörben. – 1982-től a római koros ásatások rajzolója volt. Legtöbb idejét a Nemesvámos-Balácsapusztai terepen töltötte, emellett régészeti leletekről tárgyrajzokat készített. Különböző technikai eljárásokkal egy az egyben lemásolta a balácai római mozaikokat. Elsősorban képzőművészeknek tartotta magát, a múz.-i munkával párhuzamosan dolgozott saját művein. Kilenc évig tartó munkálkodása alatt az intézmény két önálló kiáll.-t rendezett alkotásaiból. 1990. évi egyhónapos wunsiedeli tanulmányútján készült grafikáiból a német városban tárlatot is nyitottak. A Laczkó Dezső Múz. több művét őrizi a képzőművészeti gyűjt.-ében. 1991 nyaratól haláláig szabadúszó képzőművészként alkotott. Munkáit számos hazai és határon túli egyéni és csoportos kiáll.-on mutatta be. Műveiről újság-cikkek, videók, folyóiratok számoltak be. Teljes életművét átfogó könyv jelent meg Tóth Eszter tollából, *Györgydeák Magánmitológia* címmel, a veszprémi Művészetek Háza kiadásában.

F. m.: *A balácai mozaikok motívumai*. Irta és szerk., K. Palágyi Sylviával (Veszprém, 1993).

Irod.: Ujj Ágnes: *Kölcsönhatások* (Ex Symposion, 2017. 96. sz. Balács, 23–25. p.); Tóth Eszter: *Gy. Gy. Magánmitológia* (Veszprém 2020).

Fotó: Szelényi Károly felv.

*Halálának helyszínét tévesen közli a Wikipedia Gy. Gy. cikke.

Ujj Ágnes

Győri János (1922. jún. 14. Nagyréde – 2008. dec. 30. Jászberény): tanár, népművelő, helytörténeti kutató. – Felesége Szentpéteri Julianna népművelő, a jászkiséri Művelődés Háza ig.-ja (1963–1989). – Elemi isk.-i tanulmányait Nagyrédén, a középisk.-it Gyöngyösön végezte, majd Egerben, a ciszterci Szent Bernát Gimn.-ban érettségizett. Az egri Hittud.-i Főisk.-n tanult (1942–1946), de egészségi állapota miatt tanulmányait nem fejezhette be. Egy évig Atkáron a közigazgatásban, majd Bp.-en az Egyesült Parasztfjú-

ság Orsz. Szövetségében (EPOSZ) dolgozott. 1948-ban folytatta tanulmányait a debreceni Pedagógiai főisk.-n, amelynek egy részét az 1949/50. tanévben áthelyezték Egerbe, a Líceumba; Egerben földrajz-természettan-emberélete szakos tanári (1951), majd az egri Pedagógiai

Főisk.-n biológia-kémia-történelem szakos ált. isk.-i (1961), az ELTE-n középisk.-i tanári és népművelői oklevelet szerzett (1968). – Szülőfalujában, majd Domszólón tanított. Később feleségével együtt Jászkisérre került tanítónak (1960), ott élt és működött haláláig. Vezette a helyi művelődési házat (1960–1963), Honismereti Szakkört alapított (1970), amelynek tagjai a szellemi hagyatékon túl hatalmas mennyiségű tárgyi anyagot is megmentettek az utókorra. A szakkör a Szolnok M.-i honismereti bázis feladatait is ellátta. Feleségével együtt létrehozták a *Csete Balázs Honismereti Gyűjt.-t* (1981), amelyet 1995 nyarán újabb portálra, a 20. évfordulóra működő kovácsmúhellyel, borházzal, tárlóval és raktárral bővítettek, a 2000-ben létrehozott emlékparkban kopjafagyűjt.-t helyeztek el. A gyűjt.-ről készített pontos leltár több mint 2000 tárgyat tartalmaz. ~ 1982-ben nyugdíjba vonult, de továbbra is vezette a honismereti szakkört, dolgozott a megyei honismereti egyesületben, rendezvényeket szervezett, emellett kutatott. 1960–2001 között mintegy 21 tanulmányt, cikket írt Nagyréde és Jászkisér múltjáról, népeletéről. Rendszeresen publikált a *Zounuk* c. levéltári évkönyvben, a *Jászsági Évkönyvben*, a *Kisér* és a *Redemptio* c. lapokban. – Jászkisér Díszpolgára (1995), Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékérem (1996), Jászságért Díj (feleségével megosztva, 1996), a M. Köztársaság Arany Érdemkeresztje (1997), Jász-Nagykun-Szolnok M.-ért Díj (2004).

F. m.: *A jászkiséri tanyavilág művelődési helyzete* (Jászkisér, 1974); *Adatok a jászkiséri 48-as Olvasókör történetéhez* (Jászsági Évkönyv, Jászberény, 1994, 197–203.); *Jászkiséri honismereti krónika* (Jászkisér, 1995); *A jászkiséri Ipartestület története* (Zounuk 17. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, Szolnok, 2002, 355–371. p.). Irod.: Selmeczi Kovács Attila: In memoriam Gy. J. (Honismeret, 2009. 1., 83–85. p.), Horváth László: Búcsú Gy. J.-től (1924–2008), (Redemptio, XVI. 1. sz. 14. p.).

Fotó: Jász Múzeum Fotótára

H

H. Kérdő Katalin: → *Hlavácsné Kérdő Katalin*

H. Kerecsényi Edit: → *Kerecsényi Edit*

H. Kolba Judit; *Hajtó Aurélné* (1937. júl. 4. Bp. – 2020. jan. 5. Bp.): művészettörténész, muzeológus. – Férje Hajtó Aurél (1929–2001) közgazdász, egy.-i docens. – Az ELTE BTK régészet–történelem szakán végzett (1955–1959). Régészhallgatóként László Gyula tanítványa volt. – 1959-től 1997-ig, nyugdíjba vonulásáig a MNM Középkori Osztályán, a középkori ötvösgyűjt. kurátoraként dolgozott. A gyűjt.-t az

első években Vattai Erzsébettel, 1969-től Lovag Zsuzsával együtt kezelték. 1962-ben, Vattai Erzsébettel közös munkában készült el a máig érvényben lévő Értékleltári napló, melybe az aranyból készült, ill. drágakövel díszített tárgyak kerültek be, nagyon pontos leírással. – Fő kutatási területe a közép- és kora újkori m. ötvösség története volt, de szakmai pályafutása kezdetén epigráfiával is foglalkozott. Munkásságának fontos részét jelentette a kiáll.-ok rendezése. Számos, a MNM épületében megrendezett, ill. külföldi kiáll. megvalósításában vett részt, ill. volt önálló alkotója. Az 1967-ben megnyílt állandó történelmi kiáll.-ban a közép- és újkori ötvöstárgyakat bemutató „kincstár” egyik berendezője. Nevéhez köthető további főbb kiáll.-ok: *330 éve született Hann Sebestyén* (1974), *Jankovich, a gyűjtő* (1977), *Szent László emlékezete* (1992). Egyik legkiemelkedőbb, állami kitüntetéssel is elismert teljesítménye a MNM 1996-ban megnyílt állandó történelmi kiáll.-a rendezési-szervezési munkálatainak összefogása a közép- és kora újkori termekben, ezen belül a 17. sz.-ot bemutató szakasz megrendezése. 1978-tól fontos szerepet vállalt a m. koronázási jelvények bemutatásában (szakvezetések, tud.-os előadások). Külföldön megrendezett kiáll.-ai közül a jelentősebbek közé tartozik a hanai *Schätze des ungarischen Barock: eine Ausstellung in Zusammenarbeit mit dem Ungarischen Nationalmuseum Budapest* (Németh

Annamáriával együtt, Hanau, Deutsches Goldschmiedehaus, 1991), az edinburghi *From the Heart of Europe* (1992), vmint egy kisebb (1986) és egy nagyobb léptékű, kilenc Egyesült Államokbeli helyszínen bemutatott vándorkiállítás. (*Baroque Goldsmiths and Jewelers from Hungary*, Gereleys Ibolyával, 1993–1994). – Az Orsz. Katolikus Gyűjt.-i Központ felkérésére 1974-től vett részt annak a művészettörténészekből álló kutatócsoportnak (tagjai: Lovag Zsuzsa, László Emőke, T. Németh Annamária, Vadász Erzsébet) a munkájában, akik a mo.-i és utóbb az erdélyi püspöki kincstárak, ill. a városi és falusi plébániák gyűjt.-einek leltározását végezték. Jelentős szerepet vállalt a győri Püspöki Kincstár (1989), a szombathelyi Püspöki Kincstár (1991), a Székesfehérvári Egyházm.-i Múz. (1998), a kalocsai Érseki Kincstár (2002), vmint a gyöngösi Szent Bertalan-templom kincstára (2014) kiáll.-ainak megrendezésében. Nyugdíjasként néhány éven át ellátta az egyházi gyűjtemények szakfelügyeletét, vmint segítette a veszprémi Boldog Gizella Főegyházm.-i Gyűjt. munkáját. – Hosszú éveken keresztül külső óradóként tanított az ELTE BTK Régészeti Tanszéken, ill. az Orsz. Restaurátor és Restaurátorképző Központban. A régész és restaurátor hallgatók több nemzedékének tartott anyagismeret órákat a közép- és kora újkori m. ötvösség témakörében. – A M. Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje (1997), Széchényi Ferenc-emlékérem (MNM, 1999), Szent László-emlékérem aranyozott változata és oklevél (Nagyvárad, R. k. Püspökség, 2017), az Orsz. Katolikus Gyűjt.-i Központ emléklakettje (2019).

F. m.: *Ötvösművek*. T. Németh Annamáriával (A Magyar Nemzeti Múzeum kincsei, Bp., 1973; angol nyelven is); *Treasures of Hungary: gold and silver from the IX. to the XIX. Century*. T. Németh Annamáriával (Bp., 1986); *Szent László emlékezete: kiállítás Szent László szentté avatásának 800. évfordulója alkalmából* (Bp., 1992); *Hungarian silver: the Nicolas M. Salgo Collection* (London, 1996); *Az államalapítástól a török kiűzéséig: a XI–XVII. század története*. Kiáll.-i katalógus, szerk. (Bp., 1996); *A Győri Püspöki Kincstár* (Bp., 2001; angol és német nyelven is); *Liturgische Goldschmiedearbeiten im Ungarischen Nationalmuseum: 14–17. Jahrhundert* (Bp., 2004); *Egyházak kincsei Magyarországon*. Hapák

József fotóival (Bp., 2008); *Hit, művészet, mesterség: a Szent Bertalan-templom kincsei* (Gyöngyös, Gyöngyös-felsővárosi Szt. Bertalan Plébánia, 2014).

Irod.: Kiss Etele: A Középkori Ötvögyűjtemény. In: A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei (Bp., 2002, 206–207., 212. p.); Berényi Marianna: Csillagó kegytárgyak a vörös csillag árnyékában – Egyházi gyűjtemények a Kádár-rendszerben (MúzeumCafé 57. 2. jegyzet; Magyar Kurir, 2020. jan. 17.).

Fotó: Hajtó Gábor felv., a család tulajdona

Gerelyes Ibolya

H. Tóth Elvira (1929. szept. 5. Kunágota – 2015. máj. 24. Bp.): régész. – Férje Horváth Attila régész (1935–2003), fiuk Horváth M. Attila régész. – A szegedi Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővéreknél tanult (1948-tól), a bp.-i Iparművészeti Főisk.-n ötvösként, majd az ELTE BTK-n régészként végzett (1958). Diplomamunkáját *Ötvöseljárások az avar és a honfoglalás korban* címmel írta. – Az Iparművészeti Múz.-ban gyakornok és segédmuzeológus (1958–1961), 1961-ben Kecskemétre, az akkor megalakult, s a férje által vezetett Bács-Kiskun M.-i Múz.-i Szervezet (BKKM) *Katona József Múz.-*ába került, ahol az évek során muzeológusi, igh.-i, később tud.-os főmunkatársi munkakörben dolgozott; innen ment nyugdíjba 1995-ben. – Az avar kor nemzetközi hírű kutatója, elsősorban Bács-Kiskun m.-i avar és honfoglalás kori lelőhelyek mentését, feltárását vezette. Neki és férjének köszönhető a Kárpát-medence leghíresebb avar kori leletegyüttese, a kunbábonyi avar fejedelem – kirabolt – sírjából származó, akkor még fellelhető leletek összegyűjtése és publikálása. – Jelentősebb ásatásai: *Hortobágy-Árkus*, 9. sz.-i temető (1959–1960), *Kunadacs-Turipuli tanya*, avar kori temető (1961), *Kunszállás-Fülöpjakab*, avar kori temető (1968, 1978–1979), *Kunbábonyi avar fejedelemi sír* (1971–1972), *Izsák-Balázspusztá*, honfoglalás kori temető (1974), *Kunpeszér-Felsőpeszéri út*, avar kori temető (1982–1986), *Kecskemét-Hetényegyháza, Mária út*, avar kori temető (1994–1995). – A M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat tagja. Munkásságát állami és szakmai díjakkal is elismerték, köztük a Móra Ferenc-díjjal (1999) és Pro Museo emlékéremmel (Kecskemét, 2006).

F. m.: *A kunbábonyi avar fejedelem. Der awarische Fürst von Kunbábony. Ausstellungskatalog* (Bp.–Kecskemét, 1971); *Ein spätantiker Glasbecherfund aus Szabadszállás* (Acta Archaeologica Hungarica, 23. Bp., 1971, 115–138. p.); *Preliminary Account of the Avar Princely Find at Kunbábony / Előzetes beszámoló a kunbábonyi avar fejedelemi leletről* (Cumania, Kecskemét, 1972, 143–168. p.); *Honfoglalás kori sír Kiskunfélegyházán* (Archaeologiai Értesítő, 101., 1974, 112–126. p.); *The equestrian grave of Izsák-Balázspusztá from the period of the Magyar conquest = Az Izsák-balázspusztai honfoglaláskori lovas sír* (Cumania IV., 1976, 141–184. p.); *Frühawarenzeitlicher Grabfund in Kecskemét, Sallai Straße* (Acta Archaeologia Hungarica, 22, 1980, 117–152. p.); *Sajátos temetkezési szokások a Duna-Tisza közti avar kori temetőkben* (Archaeologiai Értesítő, 108, 1981, 157–193. p.); *Seltsame Bestattungsriten in awarenzeitlichen Gräberfeldern in der Region zwischen der Donau und der Theiss* (Cumania VII., 1982, 165–189. p.); *Késői hun örökség a kunbábonyi kagáni sír leletei között* (Das späthunnische Erbe unter den Funden des Khagangrabes von Kunbábony). In: *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében* (Kecskemét, 1988, 5–15. p.); *Elődeink a Duna-Tisza közén. A Kiskunság és környéke a régészeti leletek tükrében*. Horváth Attilával, V. Székely Györggyel (Kecskemét, 1988); *Négy évtized régészeti kutatásai Bács-Kiskun megyében 1949–1989* (Archäologische Forschungen von vier Jahrzehnten) (Cumania 12., 1990, 81–233. p.); *Kunbábony. Das Grab eines Awarenkagans*. Horváth Attilával (Kecskemét, 1992).

Irod.: „In terra quondam Avarorum...” Ünnepi tanulmányok H. T. E. 80. születésnapjára, Szerk. Székely György (Archaeologia Cumanica 2., Kecskemét, 2009); Wicker Erika: H. T. E. (1929. szept. 05.–2015. máj. 24.) (Cumania, 27., Kecskemét, 2016, 7–8. p.).

Fotó: Kiss Béla felv., 2007, Kecskeméti Katona József Múz.

Wicker Erika

Haáz Ferenc, ifj. (1913. márc. 18. Székelyudvarhely [Odorheiu Secuiesc, Románia] – 1944 ősz, Szovjetunió): etnográfus. – Apja ~ Ferenc Rezső (1883–1958) etnográfus, múzeumalapító, testvére ~ Sándor (1912–2007) etnográfus, grafikus. – Szülővárosa r. k. főgimn.-ában végzett (1930), Kolozsvárt földrajz–természettajzi (1937), Bp.-en a *Néprajzi Múz.-*ban (Orsz. M. Történeti Múz. Néprajzi Tára) önkéntes gyakornokként néprajzi tanulmányokat végzett, 1941-ben doktorált. – A székelyudvarhelyi Ref. Koll.-ban kezdte tanári pályafutását, majd a Kolozsvári Tudományegy. Néprajz Tanszékén egy.-i tanársegéd lett (1941-től). Az *Erdélyi Fiatalok szerk.-je*, az *Ifjú Erdély*

transzilvanista munkatársa. Tanulmányokat írt a parajdi sóbányáról, az erdélyi hímzésekről, a korondi fazekasmesterségről, a varsági pele- és mókusfogásról, az udvarhelyszéki famesterségekről. Az utóbbi volt doktori tézisének is a témája; ebből kiinduló orsz. összehasonlító tanulmánya kéziratban maradt. A korondi fazekasmesterség fejlődését és hanyatlását szociológiai megközelítésben, a megmunkálás, a zománcok előállítás, a forma és mintakincs összefüggésében tárgyalta. Foglalkoztatta a falukutatás Teleki Pál, Györfy István, Magyar Zoltán és Dimitrie Gusti-féle módszertana. Tudós alkatára jellemző, hogy a *Sociologia Românească* folyóiratot és Ion Muşleanak az erdélyi román parasztok famestzeitéről írt tanulmányát ismertette az *Ethnographia* 1939-es és 1940-es évfolyamában.

F. m.: *Udvarhelyszéki famesterségek* (Kolozsvár, 1942); *Adatok a korondi fazekas mesterséghez* (Néprajzi Értesítő, 32, 1940, 1–2, 184–187. p.); *A Néprajzi Múzeum erdélyi vászonzímzés-anyaga*. Palotay Gertruddal és Szabó T. Attilával közösen (Néprajzi Értesítő, 32, 1940, 3–4, 396–417. p.); *Szuszék készítése az Udvarhely megyei Varságon és Siklódon* (Néprajzi Értesítő, 33, 1941, 1, 96–99. p.); *Magyar Betlehem* (Pásztortűz, 28, 1942, 12, 513–515. p.); *Tárgyi néprajzi feladatok* (Ifjú Erdély, 21, 1942, 1, 168. p.).

Fotó: a család tulajdona

Róth András Lajos

Hadnagy Albert, dr. (1901. jan. 21. Dálnok, Háromszék vm. [ma Dalnic, Románia] – 1967. máj. 26. Szekszárd): történész, levéltáros, levéltár- és múzeumig. – Édesapja ~ Pál postamester, édesanyja Szervatiusz Lenke tanítónő. – A sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Koll.-ban érettségizett (1919). Mo.-ra szökött (1920), a bp.-i PPTE-n, az Eötvös József Collegium tagjaként történelem–földrajz szakos tanári (1923), ill. bölcsészdoktori képesítést szerzett (1924). – A bécsi M. Történelmi Int.-ben állami

ösztöndíjként végzett kutatásokat (1924–1926). Tolna vm. főlevéltárnoka (1926–1950), közben a *szekszárdi múz. ig.-ja* is (1930–1933), a Szekszárdi Állami Levéltár ig.-ja (1950–1967). 1942-ben megkezdte a levéltár anyagának biztonságba helyezését, 1946 után pedig rendezte az iratanyagot. 1944. márc.-tól katona, 1945 elején Németo.-ban amerikai hadifogságba került, 1946. jan.-ban tért vissza Szekszárdra. 1948-ban az alispán támogatásával a Tolna vm.-i nemesi családoktól, ill. a vidéki kastélyokból számos veszélyeztetett múz.-i, levéltári és könyvtári értéket helyezett letétbe, ill. gyűjtött be a szekszárdi múz.-ba és levéltárba. Foglalkozott D-Dunántúl, ill. Tolna m. és Szekszárd helytörténetével, a Dunántúl délszláv és német betelepítésével, kutatásokat végzett egyebek mellett Liszt Ferenc Tolna vm.-i tartózkodásaira és Hány János valós, történelmi személyére vonatkozóan. – Munka Érdemrend ezüst fokozata (1967), Pro Urbe Szekszárd emlékplakett (2007), Szekszárd város díszpolgára (2017).

F. m.: *A Szekszárdi Kaszinó Simontsits Béla Közgazdasági és Társadalomtudományi Könyvtárának katalógusa. Összeáll.* (Szekszárd, 1937); *A Szekszárdi Kaszinó szépirodalmi könyvtárának könyvjegyzéke. Összeáll.* (Szekszárd, 1940); *Tanulmányok Tolna m. parasztságának XVIII. sz.-i történetéből* (Sárköz, 1, 1956, 2. sz., 31–38. p.; 3–4. sz., 30–36. p.); *Ozora újjátelepülésének rövid története. 1696–1730* (Múzeumi Évkönyv [Ozora], 1960); *Tolna vm. levéltárának pusztulása a II. világháború során. Gyűjtőúton Tolna vm.-ben, 1942–1950* (Levéltári Szemle, 13, 1963, 1–2., 117–131. p.); *Liszt szekszárdi kapcsolatairól*. S. a. r. Prahács Margit (Tanulmányok Tolna megye történetéből, II, Szekszárd, 1969, 219–265); *Ki volt Hány János? Hány János és kora* (minikönyv, Szekszárd, 1989).

Irod.: Balázs Péter: H. A. (Levéltári Közlemények, 38, 1967, 135. p.); Szedő Antal: H. A. (Levéltári Szemle, 17, 1967, 2., 567–568. p.); A főlevéltárnok. Dr. H. A. élete és munkássága. Tanulmányok és válogatás H. A. írásaiból születésének 90. évfordulójára. Szerk. Dobos Gyula (Tolna M.-i Levéltári Füzetek 1., Szekszárd, 1991); ÜMÉL III. 21.

* MÉL III. téves születési hely: Székelyudvarhely!
Fotó: Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Megyei Levéltára
https://mnl.gov.hu/mnl/tml/hirek/ajanlas_dr_hadnagy_albert_szekszard_varos_posztumusz_diszpolgari_cime_elnyereséhez

K. Németh András

Hajdú Margit: → Molnárné Hajdú Margit

Hajdú Ráfis János (1930. okt. 29. Mezőkövesd – 2021. ápr. 21. Mezőkövesd): gépszerelő, múzeumalapító, múzeumvezető. – Gazdálkodó családba született, s a kollektivizálásig maga is gazdálkodott. Ezt követően kényszerből szakmát tanult és gépszerelő lett. Dolgozott Bp.-en, Miskolcon, majd 1968-tól Mezőkövesden, a Gépjavitó Állomáson. Itt lett

a gépek szerelmese, és intenzíven gyűjteni kezdte a paraszti gazdálkodás eszközeit, gépeit. Rövid időn belül több tucat erőgépet és több száz munkaeszközt, díszes kovacsoltvas tárgyat gyűjtött össze. 1979-ben felajánlotta az államnak 50 darabos erőgép-kollekcióját és 500 darabos kovacsoltvas gyűjt.-ét. Kikötése az volt, hogy feleségével, Bakos Máriával együtt alkalmazzák, és a gyűjt.-t fejlesszék múz.-má. 1979. aug. 4-én nyílt meg a Borsod-Abaúj-Zemplén m.-i Múz.-i Szervezet tagintézményeként a *Mezőkövesdi Mezőgazdasági Gyűjt.*, amelyet 2010-ig vezetett. A múzeumlapítással egyidőben megszervezte és elindította az évenként megrendezett Orsz. Gépész Találkozót. A folyamatos fejlesztések eredményeként az 1993-ban múz.-má nyilvánított gyűjt. – amely 2013-ban felvette az alapító nevét (~ *Mezőgazdasági Gépmúz.*) – mára 5000 m² területen az állati igaerővel működtetett járgányoktól a modern mezőgazdasági gépekig több száz mezőgazdasági és ipari gépet vonultat fel, amelyek döntő részben ma is működésképesek. Múz.-i tevékenysége mellett helytörténeti és műszaki kutatásokat is végzett, rendszeresen publikált. – Mezőkövesd város díszpolgára, Borsod-Abaúj-Zemplén m. Közgyűlésének Nívódíja (1991) és Rákóczi Lánca kitüntetése, Herman Ottó Múz. Pro Museo díj, M. Köztársasági Érdemkereszt Lovagkeresztje, M. Örökség Díj (2010). A Gépmúz. elnyerte az „Év múz.-a” különdíjat (1997). – A Miskolci Egy. Gépészmérnöki Kara tb. gépészmérnöké avatta.

F. m.: *Motorikus erőgépek a kisbirtokos paraszti gazdaságokban* (Mezőkövesd, 2000); *A lovas kocsi a mezőkövesdi parasztagdák kezén*. Bencsik Jánossal (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 38. Miskolc, 1999, 961–1009. p.); *20 éves a Mezőgazdasági Gépmúzeum Mezőkövesden* (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 39. Miskolc, 2002, 393–400. p.); *A Mezőgazdasági Gépmúzeum létrejötte és fejlődésének története* (Mezőkövesd, 2017).

Irod.: Réz Gyula: H. R. J. születésnapjára köszöntője (Me-

zőgazdasági technika, 58, 2017. 11, 44–45. p.); Pap Lázár: A gép és az alkotó: H. R. J. (Magyar Krónika 2021. febr., 44–49. p.).

Fotó: a család tulajdona

Veres László

Hajtó Aurélné: → *H. Kolba* Judit

Halápi László (1928. jan. 8. Nagykőrös – 2020. szept. 25. Bp.): művészettörténész, muzeológus, osztályvezető, hivatásos katonatiszt. – Édesapja

~ László kisiparos kovácsmester, felesége Kristoff Ilona, a bp.-i Kaffka Margit Gimn. tanára. – Hatéves koráig nagyszüleinél élt, 1934-től Nagykőrösön végezte elemi és polgári isk.-i tanulmányait, majd különbözőzeti vizsgával a gimn. felső négy osztályát (1943–1947). Érettségi vizsgája után sikertelenül felvételizett a Képzőművészeti Főisk.-ra (1947). Beiratkozott az ELTE BTK magyar–angol–művészettörténet szakára (1947); muzeológus szakon végzett (1952). 1950-ben, szüniidőben elvégezte a Múz.-ok és Múemlékek Orsz. Központja (MMOK) által szervezett restaurátor- és konzervátorképző tanf.-ot. Gyakorló évét az Orsz. Szépművészeti Múz.-ban töltötte. – 1952. ápr. 4-étől hivatásos katonatiszt, a *Hadtörténelmi Múz.* kiáll.-i osztályának előadója, alhadnagy, hadnagy (1953), főhadnagy (1957), százados (1961), őrnagy (1966), alezredes (1976). Elsődlegesen kiáll.-ok rendezésében, szervezésében, közönségkapcsolati munkában vett részt, emellett bevonták a II. vh. miatt szétzilált állapotba került törzsgyűjt. újrendezésébe, revíziójába, leltározásába. 1958-tól a múz. grafikai anyagcsoportját kezelő művészettörténész előadó, múz.-i tiszt, 1963-ban a festmény-, grafika-, érem-, kiállítás- és szoboranyag referense. Gyakorlati teendői lelkiismeretes ellátása miatt tud.-os publikációs tevékenysége kevésbé hangsúlyos. A Hadtörténelmi Múz. kiáll.-i osztályán muzeológus (1966–1973), az osztály vezetője (1973–1976), a gyűjt.-i osztály vezetője (1976–1984), ált. gyűjt.-i osztályvezető, egyben igh. (1984–1985). Két év tültszolgálat után, 1985. ápr. 1-jén helyezték szolgálati nyugállományba.

F. m.: *Az új budapesti Kossuth-szobor* (Szabad Művészet, 6., 1952. 10, 496–498. p.); *Dürer erődítéstani tervei – szüle-*

tésének 500. évfordulójára (Hadtörténelmi Közlemények, XVIII, 1971. 2, 342–354. p.); *Rendjelek és kitüntetések az Országos Hadtörténelmi Múzeum Éremtárában. 1.* (Alba Regia, 11, 1971, 161–227. p.); *Rendjelek és kitüntetések az Országos Hadtörténelmi Múzeumban* (Az Országos Hadtörténelmi Múzeum Értesítője 1, 1971, 161–209. p.); *Zádor István grafikai kiállítása az Országos Hadtörténelmi Múzeumban* (Hadtörténelmi Közlemények, XX, 1973. 2, 369–371. p.); *Katonaság a fővárosban. Emlékek Budapest katonai múltjáról* (Néphadsereg, 1973. 52, 8–9. p.); *Új szerzemények a Hadtörténelmi Múzeumban* (Történelmi Múzeumi Közlemények, 17, 1981. 2, 52–66. p.); *Remekmű a múzeumban – Borsos József: Honvéd törzstiszt c. festménye a Hadtörténelmi Múzeumban* (Néphadsereg, 1979. 33, 12. p.); *Egy huszárezredes életútja: Kováts Mihály* (Néphadsereg, 1982. 29, 13. p.); *Partizánemlékek a brjanszki erdőből* (Tarsoly, 1984–85, 28–30. p.).

Fotó: ismeretlen felv., a szerző archívumából

Szoleczky Emese

Halmos István (1929. dec. 1. Bp. – 2016. ápr. 4. Bp.): etnográfus, népzenekutató. – Felesége (1962-től) Halmos Istvánné (Halmos Mária), a mo.-i új matematika egyik alakítója, matematika tankönyvek szerzője. Gyermekei: Péter, Attila, Zsuzsa, Ádám. – 1944-ben zsidó származása miatt édesanyjával és nagyszüleiével a bp.-i gettóban élte túl a háború borzalmaikat. Édesapja és több közeli

hozzátartozója nem tért vissza a koncentrációs táborból. Már kiskorában megnyilvánult zenei tehetsége, felfigyeltek szép énekhangjára; a zenélés élete végéig fontos maradt a számára, de a háború után nem volt lehetősége a zenetanulást folytatni. A Vándor-kórusban énekelt. – A PPTE (1950-től ELTE) BTK néprajz-muzeológus szakán végzett (1948–1952), közben a Zeneakad. középisk.-i tanárképzőjében, karvezető szakon is tanult (1950–1952). Édesanyja 1950-ben kivándorolt Izraelbe, ahol ő is többször látogatást tett. Az egy. elvégzése után az ELTE Néprajz Tanszékén kandidátusi aspiráns (1952–1956); ekkor kezdte el a népzene gyűjtő munkát, amelynek első eredménye *A zene Kéremjében* c. értekezése; ennek alapján a történelemtud. (néprajz) kandidátusa lett (1960). A nyíregyházi *Jósa András Múz.* muzeológusa (1956–1957), egy évig a jászberényi *Jász Múz.*

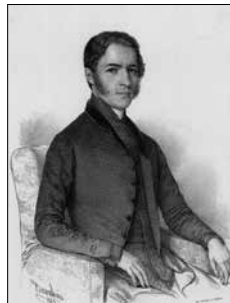
ig.-ja, majd a Népművelési Int.-ben népzenei előadó (1958-tól), 1962-től nyugdíjazásáig az MTA Népzenekutató Csoportja (mai nevén a Zenetud.-i Int.) főmunkatársa. – Érdeklődése szerteágazó volt. A m. népzene mellett más területeken is dolgozott. Egy.-i éve alatt ismerkedett meg Boglár Lajossal, s a vele alakított baráti társasággal amatőr filmezéssel is foglalkozott az 1950-es évek végén. 1967–1968-ban Boglár Lajossal, a Néprajzi Múz. Amerika-gyűjt.-ének muzeológusával a venezuelai piaroa indiánoknál volt gyűjtőúton. Míg Boglár a tradicionális piaroa kultúra tárgyi anyagát gyűjtötte be, s fotókon és filmekben örökítette meg e tárgyak készítését, használatát, ~gazdag hanganyagot rögzített hozzá. Gyűjtőúton járt Japánban, Pakisztánban és Indiában is. Kutatási eredményeit, tanulmányait könyvekben, különböző hazai és külföldi folyóiratokban publikálta. Az 1970-es években olyan matematikusokkal működött együtt, akik a zeneszerzésben és a népzene kutatásban először próbálkoztak Mo.-on a számítógépek alkalmazásával. Több zenei együttes elindulását vagy további munkáját is segítette, amelyek felhasználták a m. népzénét. F. m.: *A zene Kéremjében* (Bp., 1959); *A Rétköz táncai és zenéje* (Nyíregyháza, 1987); *Vas megye tánc- és zenei hagyománya* (Szombathely, 1988); *Temetés Inaktelkén* (Zenetudományi Dolgozatok, Bp., 2003. 2.); *Music among Piaroa Indians. Melodies and Life of an Indigenous Community in Venezuela* (Bp., 2012).

Irod.: RÚL 9.: 355. p.

Fotó: H. I. gyűjtés közben, a család tulajdona

Halmos Mária, Bathó Edit

Hanák János (1812. jún. 25. Kis-Kér, Abaúj vm. – 1849. szept. 2. Kricsó, Krassó vm.): zoológus, piarista szerzetes, tanár. – Tanulmányait Boldgókőújfalun, Tállyán, Sátoraljaújhelyen, Kisszebenben végezte, majd 1832. szept.-ben belépett a kegyesrendiek közé.

Privigyei újoncéve (1832–1833) után Breznóbányán (nyelvészeti osztályok), Vácon (bölcseleti stúdiумok, 1835–1836), Nyitrán (teológia, 1837), majd Szentgyörgyön tanult (1838–1840), ahol 1840-ben szentelték miséspappá. – Tanári pályafutását a máramarosszigeti gimn.-ban kezdte (1841–1845), ahol a természetrajz minden ágára kiterjedő, de

leginkább növényekből és rovarokból álló gazdag gyűjt.-t hozott létre. Hátramaradt, kiadatlan kézírata: *Máramaros természetrajzi tekintetben*. 1844-ben Vácra, 1845-ben Pestre helyezték át, ahol a piarista gimn.-ban folytatta oktató és gyűjtő tevékenységét. 1848. jún.-tól az egy.-i könyvtár segédőre, 1848 őszétől a budai főgimn.-ban is tanított. A szabadságharc idején önkéntesként harcolt Perczel Mór seregében. Többször bujdosni kényszerült az osztrák hatóságok elől, végül Lugos mellé, Kricsovára menekült, s ott halt meg kolezában. – A mo.-i zoológia egyik első jelentős képviselője, a m. nyelvű természettud.-os irodalom és szaknyelv egyik úttörője. Sümeghi Pállal együtt a zabori m. egyesület (később Dugonics Társaság) alapítója, a Kir. M. Természettud.-i Társulat r. tagja (1841), az MTA I. tagja (1846). – Álnevei: Hanga János, Bácsi János, Szerencspataki János. F. m.: *A természetrajz elemei*. Az ifjúság számára (Pest, 1845; 11. kiad. 1872; a 2. jav. és bőv. kiad. hasonló kiadása: *A természetrajz elemei*. Oktatástörténeti kuriózumok – nyomtatott örökségünk. Sepsiszentgyörgy, 2006); *Természettud. vagyis: az állat, növény- és ásványországok természetű rajzokkal ellátott rendszeres leírása magán, és nyilvános oktatásra* (Pest, 1846–1848; újabb kiadása más címen: *Az emlősök és madarak képes természetrajza, vagyis azoknak természetű képekkel ellátott rendszeres leírása*. Magán és nyilvános oktatásra. Pest, 1853); *Rövid természetisze, vagyis bevezetés a természettudományokba* (Pest, 1848); *Az állattan története és irodalma Magyarországon*. Kiad. Pólya József (Pest, 1849).

Irod.: Lugossy József: H. J. elhunyt osztályi levelező tag felett tartott gyászbeszéd (Magyar Akadémiai Értesítő, 10, 1850, 74–86. p.); Barina Zoltán: J. H. and his herbarium (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 2005, 5–19. p.); Pallas VIII.: 625. p.; Szinyei 4.: 407–411. p.; Kozák Péter: H. J. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/hanak-janos-6a711>).

Arcképe: könyvomat, rajzolta Barabás M., nyomta Walzel A. F., Pest, 1849

Korsós Zoltán

Hann Ferenc (1944. szept. 20. Nagybánya [Baia Mare, Románia] – 2010. dec. 8. Szigetmonostor): művészettörténész, egy.-i oktató, író, költő, irodalomtörténész. – Felesége (1964-től) Szentgyörgyi Piroska tanítónő. – Gyöngyösön érettségizett, a jászberényi Felsőfokú Tanítóképző Int.-ben (1962–1965), majd a JATE BTK m. irodalom szakán diplomázott (1968–1971), uo. Komjáthy Jenő pályaképeről írt disszertációjával

bölcsészdoktori fokozatot szerzett (1977). Az ELTE népművelői (1973), majd művészettörténet szakán (1979–1981) tanult tovább. Francia állami ösztöndíjjal párizsi tanulmányúton vett részt, kutatási témája: a Julian Akad.-n tanuló m. művészek (1994). – Besenyőteleken (1964–1965), Szadán tanító (1965–1967), Salgótarjánban tanár, könyvtáros (1967–1977), a Megyei Kórházban közművelődési előadó volt. 1977-ben Szentendrére költözött, ahol a *Ferenczy Múz.* művészettörténésze (1977–2008), az intézmény tud.-os titkára (1992–1997), múz.-i főtanácsosa (1994-től). A zebegényi Szőnyi István Képzőművészeti Szabadisk. művészeti ig.-ja (1981–1992). A hágai Képzőművészeti Főisk. meghívott előadója (1991–1992). A Szegedi Tudományegy. Juhász Gyula Tanárképző Főisk.-i Karának művészettörténet- és esztétikatanár, tanszékvezető-helyettese, főisk.-i tanára (1997–2007). – 1964-től publikált, versei, kispriódái, majd művészeti írásai a *Palócföld* (1968-tól), a *Látóhatár* (1971-től), párizsi *Magyar Műhely* (1974-től), a *Mozgó Világ* (1976-tól), a *Művészet* (1979-től) hasábjain jelentek meg, versei szerepeltek a Nógrád m.-i költők antológiáiban. Írói példaképének a *Magyar Műhely* szerk.-jét, Nagy Pál költőt tartotta. Korai avantgárd kép- és szimbólumversei, vizuális költészeté már előrevetítették a képzőművészet iránti fogékonyságát. 1978-ban radikálisan szakított szépirodalmi tevékenységével, de pályája végén újra jelentkezett szépirodalmi művekkel. Családjával Szentendrére költözött és elkötelezetten támogatta a kortárs, progresszív szellemiségű képzőművészetet. Ez meghatározta a Pest m.-i Múz.-ok Igazgatósága – Ferenczy Múz.-hoz kapcsolódó múz.-i tevékenységét is. Az ország különböző pontjain népszerűsítette a kortárs festők, szobrászok munkásságát. 1978-tól sűrűbben jelentek meg a szentendrei, ill. a Pest m.-i képzőművészekről írt publikációi. Napilapokban, folyóiratokban, kiáll.-i katalógusokban, tanulmánykötetekben jelentek meg írásai, és önálló, monografikus kiadványok fűződnek nevéhez. A szentendrei művészethez kötődő alkotók, pályakezdő művészek, művészcsoportok (Vajda Lajos Stúdió, szentendrei Grafikai Műhely, Pentaton, IKON) tevékenységének rendszeres méltatója, külföldi bemutatkozásai során népszerűsítőjük

lett. Emellett csoportos kiáll.-okat (Szentendrei tárlat, Pest m.-i tárlat, Fiatal Képzőművészek Stúdiója) rendezett, ill. katalógusaikhoz előszót írt. Egyik alapítója az 1994-ben létrehozott Patak csoportnak. Érdeklődése kiterjedt a klasszikus szentendrei művészetre is, írásaiban gondot fordított arra, hogy történeti kontextusba emelve, a hagyományok felől közelítsen a jelenkori tendenciákhoz. Kismonográfiai sorozatában egyaránt foglalkozott az idősebb és a fiatalabb szentendrei művészekkel (Pirk János, Vaszkó Erzsébet, Farkas Ádám, Balogh László, Aknay János stb.). A kortárs művészet iránti figyelme nemcsak a múz. kiáll.-i programját, hanem a gyűjteményezést is befolyásolni tudta. Monografikus igénnyel kezdte feldolgozni Kósza Sípós László művészetét, akinek külföldön maradt hagyatéki anyagának hazahozatalában és múz.-i nyilvántartásba vételében jelentős részt vállalt. Feladatának tekintette a külföldi kortárs művészet megismertetését is. Szépirodalmi tevékenysége jelentősen befolyásolta látásmódját és írásműveinek stílusát, amelyet gyakran az iróniába átszűrő, rendkívül lényeglátó, szemléletes, humorral átítatott kifejezőerő egészített ki. Munkássága során gyakran került szembe a bürokratikus hatalommal, az autodidakta művészek professzionális munkái melletti kiállása etikai üzenetet is hordozott. A *Folyam* (1989–1990) és a *Revue de l' Art 90* (Párizs, 1995-től) szerk.-je. – A M. Írók Szövetségének József Attila Köre (FIJAK, 1973), a M. Képző- és Iparművészek Szövetsége (1978), a M. Alkotóművészek Orsz. Egyesülete (1980), a M. Művészeti Írók Kállai Ernő köre tagja (1989), a Csongrádi Művészeti Alapítvány kuratóriumának elnöke (1990), a Neufeld Alapítvány (1990) és a Szentendre Művészetéért Alapítvány kuratóriumi tagja (1991), az Esslingeni Künstlergilde tagja (1993-tól), a M. Művészeti Akad. r. tagja (1996), a MŰOSZ Műkritikusi Szakosztály (1997), az International Federation of Journalist (Brüsszel, 1997), az Association des Anciens Boursiers du Gouvernement Français tagja (1999). – Neufeld Anna-díj (1988), Csongrád M. Művészeti Díja (1990), Gustav Moreau-díj (1999), Pest M. Művészetéért Díj (1999), Munkácsy Mihály-díj (2000), Szentendre Város Pro Urbe Emlékérme (2000), virtuális Deim Pál-díj. Álneve: Nap Fábián. – Tiszteletére Borgó György Csaba emlékkiáll.-t rendezett (*Képek H. F. emlékére*, Szentendrei Művésztelep Galéria, 2011. nov. 26.–dec. 18.).

F. m.: *Csontváry gácsi éve* (Ars Hungarica, 1, 1976, 137–146. p.); *Egy festő naplója. Bánovszky Miklós vissza-*

emlékezése a szentendrei festészet kezdeteiről 1926–1947. (Szentendre, 1996); *A szentendrei motívumok továbbélése Kósza Sípós László hannoveri periódusában.* Gondolatok egy monográfiához. In: *Kutatások Pest megyében.* Tudományos Konferencia I. (Pest Megyei Múzeumi Füzetek 4. Szentendre, 1997, 122–125. p.); *A Sajna de Mahorkai vacsora.* Válogatott művészeti írások és versek. Szerk. Wehner Tibor (Bp., 2013).

Irod.: Pethő Német Erika: Írók, költők Szentendrén (Pest m.-i Művelődési Központ és Könyvtár, 1990. 45–47. p.); Doboss Gyula: H. F.: A Sajna de Mahorkai vacsora – Válogatott művészeti írások és versek. Napkút, 2013 (Kortárs, 6, 2014, 96–97. p.); RÜL 9: 403. p.; H. F. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/hann-ferenc-04600>).

Fotó: Ferenczy Múz.-i Centrum

Bodonyi Emőke

Hapák József (1945. máj. 26. Debrecen – 2012. jan. 13. Debrecen): fotóművész. – A nagyapja által alapított fényképész dinasztia harmadik

tagja. A szakmát kisgyermek korától kezdve apjától tanulta. A szülői házban őt körülvevő atmoszféra oltotta belé a műtárgyak szeretetét is. A Debreceni Ref. Koll. Gimn.-ában érettségizett (1963), fényképész szakmunkás bizonyítványt szerezve apja műhelyében kezdett dolgozni. – A KLTE Földrajz Int.-ének és Rektori Hivatalának hivatásos fotósa (1969–1995), 1992-ben Blende Bt. néven létrehozta saját vállalkozását. Műtárgy-, műemlék- és reklámfotósként, társszerzőkkel együttműködve több mint ötven nagyméretű fotóalbum elkészítése fűződik a nevéhez. Ezek által lett a könyves szakma egyik legkiemelkedőbb, legkeresettebb műtárgy- és műemlékfotósa. Könyvei múltunk közgyűjt.-ekben fellelhető, legszebb tárgyi emlékeit, műemléki épületeit a lehető legmagasabb színvonalon tárják elének. Új alapokra helyezte a műtárgyfényképezést. A múz.-i és műemléki szakma elvárásait is tiszteletben tartva készült fotói nemcsak látványosak, de egyéni látásmódját is tükrözik, a tárgyak lelkét keresve és láttatva kiváló érzékkel rávilágítanak az apró részletekben rejlő finomságokra és különlegességekre is. – Hat könyvével elnyerte a könyvtáros szakma Fitz József-díját, két alkalommal közönségdíjat kapott a bp.-i könyv-

kiáll.-on. Pro Typographia díj (2003), Debrecen város díszpolgára (2005), Hajdú-Bihar m. Prima díjasa (2009).

F. m.: *Népművészeti örökségünk. Hajdú-Bihar megye népművészete*. Szerk. Gazda László, Varga Gyula (Bp., 1989); Sz. Kürty Katalin: *Munkácsy Mihály Krisztus-képei* (Debrecen, 1993); *Krucsay-Oltár (Passio-oltár)* (Debrecen, 1994); Gerald De Potter: *Gödöllő – A királyné kastélya* (Debrecen, 2000); H. Kolba Judit: *A Győri Püspöki Kincstár* (Bp., 2001); Gáborjáni Szabó Botond: *A Debreceni Református Kollégium Kincsei* (Bp., 2006); H. Kolba Judit: *Egyházak kincsei Magyarországon* (Bp., 2008); Monok István: *Kincsek a nemzet könyvtárából* (Bp., 2002); Sólyom Szilveszter: *Pannonhalma* (Bp., 2008); Mikó Árpád: *Mátyás Corvinái a Nemzeti Könyvtárban* (Bp., 2008).

Irod.: Nagy Sándor: H. J. (Fotó Agora, 2012. január 20.; www.fotoagora.hu).

Fotó: Nagy Gábor felv., www.dehir.hu

V. Szathmári Ibolya

Haraszti Gábor (1948. aug. 26. Bp. – 2020. nov. 2. Bp.): tisztviselő, természetjáró, a Tájak–Korok–Múz.-ok Egyesület (TKME) ügyvezető elnöke.

– A bp.-i Széchenyi István Gimn.-ban érettségizett (1966). Megkezdett közlekedésmérnöki tanulmányait családi okok miatt nem tudta befejezni. Az 1970-es években a Belkereskedelmi Továbbképző Int.-ben felsőfokú árkalkulátori vizsgát tett. – Az Utasellátó Vállalatnál dolgozott különböző pozíciókban (1969–1993). Utasellátós éve alatt a természetjárás szerelmese lett. Az ország bármely pontján nagy felkészültséggel vezetett túrákat, alapos ismeretekkel rendelkezett a bemutatott, bejárt tájról, településről, azok műemlékeiről. Az Utasellátó Sport Club ügyvezető elnöke, természetjáró szakosztályának vezetője, a Vasutas Természetjárók Szövetsége alapító tagja, a Kisvasutak Baráti Köre, a Láng Művelődési Központ Közművelődési Egyesülete és a M. Vasútmodellezők –Vasútbarátok Orsz. Egyesülete ellenőrző biz.-ainak tagja volt. – 1993 után a Térképírály, majd a Cartographia Kft. dolgozója; itt szerzett ismereteit jól hasznosította a *Tájak–Korok–Múzeumok Kis-könyvtára* (TKMK) sorozat szerkesztése során, amely napjainkig közel 1000 kötetből áll. A TKME

alapító választmányi tagja (1990), majd haláláig ügyvezető elnöke volt (2001–2020). Elévülhetetlen érdemeket szerzett az egyesület életében; mindent megtett, hogy a tagcsoportok, egyéni tagok és támogatók magas színvonalú rendezvényeken, túrákon, bejárásokon vehessenek részt. A TKME híreiről rendszeresen beszámolt a *Turista Magazin* hasábjain. Elindította az egyesület pecsétgyűjtő játékát (1977), amelyhez napjainkban is az ország ezernyi pontján lehet csatlakozni. – Az Utasellátó Vállalattal kapcsolatban jelentős magángyűjt.-t alakított ki, amely nagy segítséget jelentett az *Utasellátó 60 c.* kiáll. megrendezésében (M. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múz.). Vezetése alatt a TKME a Mozaik Múzeumtúra programsorozat partnerszervezete volt. – M. Köztársasági Ezüst Érdemkereszt (2010).

Fotó: a család tulajdona

Korompainé Mocsnik Marianna, Korompai Balázs

Hárs Éva, Sarkadiné (1928. nov. 8. Veszprém – 2019. jún. 27. Pécs): művészettörténész, muzeumig.

– Férje Sarkadi György mérnök, gyermekei: ifj. Sarkadi György építőmérnök és Sarkadi Eszter művészettörténész. – A veszprémi Felsőkereskedelmi Isk.-ban tanult. Veszprémben érettségizett (1947), majd Bp.-re költözött, s a PPTE (1950-tól ELTE) BTK művészettörténet-muzeológia szakán tanult (1947–1951). Közben a Kálmán Fotó műteremben tanoncként dolgozott, fotóssegéd vizsgát tett (1949). A művészettörténeti tud.-ok kandidátusa (1970). – Fotólaboránsi, szerk.-i munkát követően a Múz.-ok és Műemlékek Orsz. Központjában, majd jogutódjánál, a Művelődési Min. Múz.-i Főoszt.-án muzeológusként dolgozott (1951–1955), közben, férje berlini kiküldetése révén, egy évig a Humboldt Egy. vendéghallgatója volt (1952). A Vidéki Múz.-ok Főosztályán hat vidéki múz. patronálását végezte, s az összes vidéki múz. művészettörténeti szakmai munkáját koordinálta, az átszervezés után az egyházi és magángyűjt.-ek előadója volt. Pécsen telepedett le, s a *Janus Pannonius Múz.* (JPN) Képző- és Iparművészeti Osztályának csoportvezetője, osztályvezetője lett (1955–1969). A Zsolnay-kerámikák és a Helytörténeti gyűjt. egyszemélyes kezelé-

se mellett megkezdte a Képtár létrehozását (1955). A Zsolnay-kutatáshoz nyolc hónapos olasz állami ösztöndíjat kapott (1961), majd az MTA aspiránsaként feldolgozta Martyn Ferenc pécsi festő és grafikus művészetét (1962–1965). A JPM, ill. a Baranya m.-i Múz.-ok ig.-ja (1969–1983). Elindította és jelentős részben végigvitte Pécs múzeumvárossá fejlesztését. A képtáron kívül külön múz. nyílt Csontváry műveiből. Victor Vasarelyvel folytatott tárgyalásai, a művész nagyvonalú adományai révén született meg a pécsi Vasarely Múz. (1976), majd létrejöttek Amerigo Tot, Uitz Béla, Martyn Ferenc, Nemes Endre, Schaár Erzsébet múz.-ai, amelyek sajátos pécsi „Múzeum utcát” képeztek a Zsolnay-gyűjt. épületével induló Káptalan utcából. A Zsolnay-kerámia történetének múz.-i, adattári, levéltári kutatása 1955-től egész pályája során foglalkoztatta. Három hónapos tanulmányúton római, faenzai, nápolyi kerámigyűjt.-ekben kutatott a Zsolnay-témában (1973). Létrehozta a pécsi múz. Zsolnay díszmű corpusát (1986–1997). Mint a Zsolnay-kerámia legismertebb hazai és nemzetközi tudosa segítette a kiemelkedő Gyugyi gyűjt.-nek az USA-ból Pécsre kerülését (Zsolnay Kulturális Negyed, 2010), majd Gyugyi Lászlóval közösen kidolgozta az állandó kiállítás tervezetét. Múzeumszervezői munkásságában kiemelkedő a *Modern M. Képtár* koncepciójának kialakítása (megnyitása: 1957), s a vezetésével fejlődött a 20. sz.-i modern m. művészet legjelentősebb vidéki múz.-ává a pécsi JPM. A szerzeményezés kezdetben főleg magángyűjt.-ek, hagyatékok adományozására épített (Gegesi Kiss Pál-gyűjt., Dési Huber István hagyatéka, Martyn Ferenc, Kmetty János, Gábor Jenő stb.). Híres műgyűjtőktől részben életjáradékért, a kortárs művészek-től ajándékozás, ill. tanácsi vásárlások révén dinamikusán bővült a pécsi Modern M. Képtár anyaga, amelyből számos hazai és külföldi kiáll.-t rendezett. Hangsúlyt helyezett a tud.-os munkára; a vidéki múz.-ok közül egyedülállóan megkapta a „tud.-os kutatóhely” címet. Maga is folyamatosan publikált önálló kötetekben, katalógusokban és szakmai folyóiratokban (*JPM Évkönyve, Művészettörténeti Értesítő, Jelenkor, Pécsi Szemle* stb.). – Eredményesen dolgozott az MTA Művészettörténeti Biz.-ában, az MTA Tud.-os Minősítő Biz. Művészettörténeti és Régészeti Biz.-ban, az ICOM Mo.-i Biz.-ában, a Pécsi Akad.-i Biz.-ban. – Móra Ferenc-emlékérem (1975), Pasteiner Gyula-emlékérem (1979), Munka Érdemrend arany fokozata (1983), Martyn Klára-díj (1984), Pécs Város

Díja (1997), Martyn Ferenc-díj (1999), Pécsi Akad.-i Biz. ezüst emlékérmé (1999), M. Köztársasági Arany Érdemkereszt (2003).

F. m: *Martyn Ferenc* (monográfia, Bp., 1975); *Simon Béla* (monográfia, Bp., 1976); *Galimberti Sándor, Dénes Valéria*. Dénes Zsófiával (Bp., 1980); *Modern Magyar Képtár Pécs*. Romváry Ferencsel, Aknai Tamással és Mendöl Zsuzsával (Bp., 1981; angolul és németül: 1982); *Vasarely* (A művészet kiskönyvtára. Bp., 1983); *Martyn Ferenc életmű katalógusa* (Kaposvár, 1986); *Zsolnay – Pécs* (m., angol, német nyelven, Bp., 1996); *Zsolnay. A gyűjtők könyve*. Csenkey Évával, Weiler Árpáddal (m. és angol nyelven is, Bp., 2003); *Zsolnay aranykora. Gyugyi László gyűjteménye*. Csenkey Évával, Gyugyi Lászlóval (m. és angol nyelven, Bp., 2006; 4., bőv. kiad. 2017).

Irod.: Kortárs Magyar Művészek Lexikona 2: 87. p.; Bajkay Éva: A képtáralapító H. É. I. rész. Martyn Ferenc és a magyar képzőművészet kontextusában (Jelenkor, 2018, 1269–1282. p.); Csenkey Éva: H. É. és a Zsolnay-örökség (uo., 2018, 1283–1288. p.); Aknai Tamás: Emlékeim H. É.-ről (uo., 2018, 1289–1293. p.); Bajkay Éva: A képtáralapító Hárs Éva II. rész. A Modern Magyar Képtár megalapítása (uo., 2018, 1489–1498. p.); Révész Sándor: Aki Pécssett megcsinálta azt, ami Budapesten lehetetlen volt (<https://hvg/kultura/20181106>); RÚL 9: 469. p.

* Téves halálozási adat: <https://wikipedia/HarsEva>; PIM Névter (<https://opac-nevter.pim.hu/record/-/record/display/manifestation/PIM110899/e8f46b3f-6b36-458c-860f-f2ccc3c18008/solr/0/24/0/1/authorOrder/-ASC>); júl. 2.!

Fotó: Tóth László felv.

Bajkay Éva

Hartyányi Borbála: → *Pál Istvánné Hartyányi Borbála*

Haszmann Pál Péter (1942. aug. 12. Alsócsernáton – 2021. ápr. 10. Alsócsernáton): muzeológus, a Székely Nemzeti Múz. külső, csernátoni

részlegének vezetője. – Elemi isk.-it szülőfalujában végezte, a szászrégeni középisk.-ban érettségizett (1960), majd Kézdivásárhelyt mezőgazdasági technikumot végzett (1964). Muzeológusi szakmai ismereteit Bukarestben bővítette (1964–1970). – *A szászrégeni Néprajzi Múz.-ban* (1964–1970), majd 1971. júl. 1-jétől a *kézdivásárhelyi Város- és Céhtörténeti Múz.-ban* dolgozott. 1973-tól a cser-

nátoni néprajzi gyűjt. és múz. muzeológusa. A csernátoni intézmény 1973. febr. 25-én nyitotta meg kapuit, amelyet édesapja, ~ Pál (1902–1977) pedagógus alapított, feleségével, a kuriális családból származó Cseh Idával együtt. 1977-től 2005. okt. 3-áig, nyugdíjazásáig a múz. vezetője. A Székely Nemzeti Múz. csernátoni külső részlege 1999-ben felvette alapítójának nevét. – A szabadtéri múz. telkén álló Damokos-kúriában szakszerű kiáll.-okat szervezett a háromszéki lófő- és gazdacsaládok sajátos életmódjáról, kúriáiról, lakberendezéséről, jelesebb embereiről, festett bútorairól, kandallós tüzelőszerkezeiteiről, textil- és viseletkultúrájáról, az 1848-as forradalom és az I. vh. helyi vonatkozásairól, emlékezetéről. Testvéreivel, Józseffel és Lajossal együtt az udvarház kertjében felépítették és korabeli tárgyakkal berendezték a háromszéki földműves (albi, béla-falvi, vargyasi) famíliák 18–19. sz.-i reprezentatív hajlékait, a felsőcsernátoni vízimalmot, vmint több monumentális székelykaput. Uo. szabadtéri tárlatokat szerveztek a régi háromszéki méhészetéről, a fából és kőből faragott sírlelekből. Az 1980-as évek elejétől kezdődően összegyűjtötték, szakszerűen restaurálták, dokumentálták és kiállították a háromszéki földművelés, állattenyésztés, szállítás, közlekedés, aratás, cséplés régi eszközanyagát, vmint üzemekben gyártott gépeit. Látványos tárlatot szerveztek a 20. sz. legismertebb audiovizuális eszközeiből, ill. a polgárosultabb családok érckályháiból. ~ Pál Péter jelentős mértékben tovább gyarapította, adatalta az édesapja által kezdeményezett levéltári, könyvtári, numizmatikai, régészeti, képzőművészeti és technikatörténeti gyűjt.-eket. A csernátoni ~ Pál Múz. adminisztratív és szakmai életét 2013-tól már saját lánya, dr. Dimény ~ Orsolya, szakképzett néprajzkutató, muzeológus vezeti. Az intézmény leltárában 2021-ben több mint 40.000 tárgyat tartottak számon. – ~ Pál Péter muzeológusi munkája mellett számos szakszerű dolgozatot közölt a háromszéki népi kézművességgel, hozománnyal, határőrséggel kapcsolatban a Kovászna Megyei Múz. Sepsiszentgyörgyön megjelent *ALUTA* c. évkönyveiben. A szülőfalujáról szerkesztett kötetben a csernátoni kúriák világát mutatta be. A *Korunk* és a *Művelődés* c. orsz. periodikákban, vmint a Kovászna megyei lapokban (*Megyei Tükör, Háromszék*) és az általa szerk. (1991–2006) *Csernátoni Füzetek*ben elsősorban a vidék népművészetét, jellegzetes ornamentikáját, a háromszéki székely-

ség hagyományos életmódját, helytörténetét és jeles embereinek tevékenységét ismertette. – Az intézmény mellett működő Csernátoni Népfőisk. keretében népszerű táborokat, képzéseket, konferenciákat, bemutatókat szerveztek a székelység tárgyi és szellemi kultúrájáról, népművészetéről, amelyek még élőbbé, korszerűbbé tették az intézmény nagyon gazdag tárgyi gyűjt.-eit, működését és reprezentációját. ~ Pál Péter sokoldalú ember volt: nagytudású muzeológus és etnográfus, kiváló intézményvezető, megszállott tárlatvezető, honismereti író, művelődésszervező, tehetséges népművész (fafaragó, bútorfestő) és mesemondó. A diktatúra legsötétebb éveiben is fontos szerepet játszott a háromszéki székely kulturális örökség összegyűjtésében, megőrzésében, feldolgozásában, látványos tárlatok és oktatási programok keretében való bemutatásában és átörökítésében. Az általa vezetett, étellel teli, nyitott múz. nem csak szakmai műhely volt, hanem közösségépítő intézmény, összmagyar szimbólum. – Muzeológusi, közművelődési és közéleti munkásságát rangos díjakkal jutalmazták: Bánya János-díj (ikertestvéreivel, Józseffel együtt, Erdélyi M. Közművelődési Egyesület, 1992), Kulturális Érdemrend I. fokozata (Románia Elnöke, 2001), Pro Comitatu (Veszprém M. Közgyűlésének elnöke, 2006), Bartók Béla-Emlékdíj (M. Művészetért Kuratórium, 2006), Kisújszállás Város Tb. Polgára (Kisújszállás Önkormányzata, 2008), Orbán Balázs-díj (Hargita, Kovászna és Maros M. Tanácsa, 2012), Életmű Díj (Határokon Túli Magyarságért Alapítvány, 2012), M. Örökség-díj (a Haszmann család részére, 2013), M. Érdemrend Lovagkeresztje (Mo. Köztársasági Elnöke, 2013), Külhoni Magyarságért Díj (a ~ Pál Múz. részére, Mo. Miniszterelnöke, 2014), Ezüstenyő Díj „A szülőföld visszaszerzéséért” (RMDSZ, 2016), Háromszék Kultúrájáért díj (Kovászna M. Tanácsa, 2018), Tegyük Kézdiszékért-díj (Tegyük Kézdiszékért Civil Tömörülés, 2021).

F. m.: *Adatok a csernátoni pálinkafőzéshez* (Aluta, VIII–IX. Sepsiszentgyörgy, 1978, 313–316. p.); *Csernátoni adatok a székely határőrség történetéhez* (Aluta, XIV–XV. 1983, 233–234. p.); *A pestisjárvány áldozatai Petőfalván 1719-ben* (Aluta, XIV–XV. 1983, 235–236. p.); *A csernátoni múzeumrészleg mezőgazdasági szerszám-és gépkiallítása* (Aluta, XIV–XV. 1983, 237–241. p.); *A csernátoni kúriák világa. Élet a kúriákban, anekdoták, ízes történetek*. In: *Kúriák földje Háromszék*. Szerk. Nagy Balázs (Sepsiszentgyörgy, 2005, 113–125. p.); *Amikor egy álom valóra válik*. In: D. Haszmann Orsolya: *A*

csernátoni Haszmann Pál Múzeum (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2013, 7–8. p.); *A csernátoni kúriák világa*. In: *Alsócsernáton*. Szerk. Csáki Árpád, Kinda István, Nagy Balázs, Tóth Szabolcs Barnabás (Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2015, 183–205. p.); Dimény-Haszmann Orsolya–H. P.: *Csernáton írásban és képekben* (Sepsiszentgyörgy, 2007); H. P.–Kósa-Szánthó Vilma: *Adalékok a XX. század eleji felsőháromszéki perefernum kérdéséhez. Kísérleti kutatás recens és okirat anyag feldolgozásának segítségével* (Aluta, VIII–IX., 1978, 343–352. p.).

Irod.: Dimény-Haszmann Orsolya: *A csernátoni Haszmann Pál Múzeum*. Székely Nemzeti Múzeum. Sepsiszentgyörgy, 2013); *A csernátoni Haszmann Pál Múzeum alapításának előtörténete, megnyitása és kezdeti működése* (Acta Siculica, 2018–2019. Székely Nemzeti Múzeum. Sepsiszentgyörgy, 2019, 431–449. p.); Csinta Samu: „Édeském, a világ gyönyörű” (Magyar Nemzet, 2021. ápr. 12.); Fekete Réka: *Csernátonból a világ* (Háromszék, XXXIII. 2021. ápr. 9.); Pozsony Ferenc: H. P. P. (1942–2021) (Honismeret, XLIX. 2021. 4., 135–136. p.).

Fotó: Thaler Tamás felv.

Pozsony Ferenc

Hegedűs Béla (1905. szept. 5. Balassagyarmat – 1981. febr. 16. Heves): műgyűjtő, gyűjteményalapító. – Öt hónapos korában, árva gyermekként került Hevesre. Nevelőapja, Járó Lőrinc kosárfonó mesterségét tanulta ki, majd kereskedőként dolgozott. Még gyermek volt, amikor a Hanyi-ér mellett a régészek az ősi Heves, a kora középkori ispáni vár nyomait keresték. Érdeklődését felkeltették a földből előkerülő tárgyak, ettől kezdve a régiségek gyűjtése életre szóló szenvedélyévé vált. Heves belterületének 46 különböző pontján gyűjtött páratlan jelentőségű régészeti leletanyagot. Folyamatosan képezte magát, autodidakta módon tanult, kutatókkal, gyűjtőkkel levelezett. Minden pénzét a gyűjt.-e gyarapítására fordította, főként történeti, néprajzi és képzőművészeti tárgyakat vásárolt. Az 1950-es évektől foglalkoztatta egy múz. létesítésének gondolata; 1959-ben saját lakásában rendezett kiáll.-t. 1966-tól a Heves M.-i Múz.-ok Igazgatósága „múz.-i munkaerő” munkakörben foglalkoztatta. 1969-ben, a gyűjt.-tá-

alapozva, a Heves M.-i Múz.-ok Igazgatósága szakmai háttérével nyílt meg a *Hevesi Múz.-i Kiállítóhely*. Végrendelésében (1980) 8400 db-ból álló gyűjt.-ét Hevesre hagyta, mely a *Hevesi Helytörténeti Gyűjt.* törzsanyagát képezi. Az intézmény bejáratánál álló domborműves bronz emléktábláját (Halassy Csilla szobrászművész alkotása) 2009-ben avatták fel. – Hevesért kitüntetés arany fokozata (1970), Heves m. művelődésügyéért kitüntetés (1980).

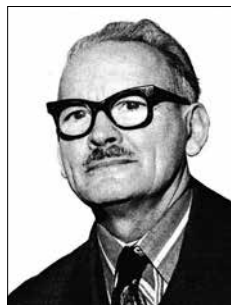
Irod.: Gy. Gömöri Ilona: H. B. és hagyatéka. *A Hevesi Helytörténeti Gyűjtemény* (2009).

Fotó: Hevesi Helytörténeti Gyűjt.

Gy. Gömöri Ilona

Hegymegi Kiss Áron: → *Kiss Áron*

Henkey Gyula (1920. dec. 25. Léva, Bars vm. [ma Levice, Szlovákia] – 2010. aug. 17. Tiszakécske): antropológus, etnográfus. – A lévai szlovák

nyelvű reálgimn.-ban érettségizett (1938). A bp.-i PPTE-n jogot tanult, mellette Bartucz Lajosnál antropológiát hallgatott (1939–1942). Jogtud.-i doktori oklevelet szerzett (1945). A történelem (néprajz) tud. kandidátusa (1990). – Bars-Hont vm. közigaz-

gatási gyakornoka (1942–1943), az Újjáépítési Min., majd az Építési Min. fogalmazója (1946–1948), a Pécsi Építési Főigazgatóság (1948–1949), a Magasépítési Vállalat (1949), a Növénytermeltető Vállalat kecskeméti kirendeltségének jogi tanácsadója (1950–1959), a Szakszervezeti Művelődési Központ előadója (1960–1969). A kecskeméti *Katona József Múz.* antropológusa (1969–1984). – A Kárpát-medencei magyarság etnikai embertani vizsgálatával és népességtörténetével, a m. nép származásával foglalkozott. Embertani kutatásokat folytatott Kecskeméten és környékén (1956–1971), a Jász-ságban (1971–1973), a Nagykunságban, a Tiszazug környékén (1973–1979), a Dunántúlon (1980-as évek). Mo. több mint 150 helységének etnikai embertani feldolgozását végezte el, méret-, alak- és színkomplexió szerinti főbb embertani sajátosságait gyűjtötte össze. A Kárpát-medencében összesen közel kétszáz népcsoportot vizsgált meg. – A M. Biológiai Társaság tagja (1958-tól), a Bács-Kiskun M.-i Népkutató Munkaközösség alapító tag-

ja, az orvosbiológiai szekció vezetője (1956–1969). – *A Kapu* c. folyóirat *Magyar múlt* rovatának vezetője, a folyóirat rendszeres cikkírója (1996–2005), a Zürichi M. Történelmi Egyesület alapító tagja. – Embertani kutatási anyagának egy részét, többek között kutatásainak vizsgálati lapjait a kecskeméti Katona József Múz.-nak adományozta, de a M. Természettud.-i Múz. Embertani Tárában is található ~-gyűjt. Majdnem teljes publikációi mellett – Gyenis Gyula segítségével – 2007-ben irattári anyagokat is a MTM-nak ajándékozott. – Pilinszky János-díj (1992), Bács-Kiskun M. Tud.-os Díja (2002).

F. m.: *A szekuláris növekedésváltozás Duna–Tisza közti népességeknél* (Anthropológiai Közlemények, 19, 1975, 2, 133–137. p.); *Etnikai embertani vizsgálatok taxonómiai eredményei Közép-Magyarországon. – A magyar etnikai embertani vizsgálatok problémái* (Cumania, 5, 1978, 398–445. p.); *Adatok a magyar nép antropológiájához*. Kalmár Sándorral (Cumania, 9, 1986, 421–467. p.); *Adatok a dunántúli magyarok etnikai antropológiájához* (Anthropológiai Közlemények, 31, 1987/88, 83–106. p.); *A Duna–Tisza közti magyarok etnikai embertani vizsgálata* (Cumania, 11, 1989, 499–542. p.); *Őseink nyomában. A magyarság etnikai embertani képe* (kandidátusi értekezés is, Kecskemét, 1993); *A Kárpát-medence népeinek etnikai embertani képe* (Léva, 1993); *Felvidéki magyarok népeségtörténete és etnikai embertani képe* (Kapu Füzetek. 7. Bp., 1998); *A magyarság és más Kárpát-medencei népek etnikai embertani vizsgálata* (Turán Könyvek. 2. Bp., 2002); *A csallóközi magyarok etnikai embertani képe. Alistál környéke, Bős és Nagymegyer*. Csallóközi összefoglaló tanulmány (Dunaszerdahely, 2002).

Irod.: Major István: Attila újgur kuzinjai: interjú H. Gy. antropológus professzornal (Kapu, 2007, 44–45. p.); Mátyus Gyula beszélgetése H. Gy. antropológus professzornal (Acta Historica Hungarica Turiciensia 24/2, 2009, 7–24. p.); Bakay Kornél: Búcsú a magyar ember egyik legjelentősebb kutatójától (Kapu 23, 2010, 30–31. p.); Laczkó János: Megkésített nekrológ: in memoriam H. Gy. (Múzeumőr, 9/1, 2011, 33. p.); Dr. H. Gy. (Anthropológiai közlemények 41, 2000, 5–6. p.); RÜL 9.: 658–659. p.

Fotó: Kiss Béla felv.

Makra Szabolcs

Hetényi Kovács János: → *Kovács János*

Hlavácsné Kérdő Katalin; *H. Kérdő* (1950. jún. 26. Bp. – 2019. márc. 15. Vác): régész. – Az ELTE latin nyelv és irodalom, vmint régészet szakán, középkori szakirányon végzett (1974).

Diplomamunkáját, *A középkori falu képéhez* címmel a diósgyőri vár középkori vasleleteiből írta. – Fiatal korában bátyja révén részt vett több barlang kutatásában (Jósvafő környéki barlangok, Nagy Oldali zomboly, Vass Imre-, Musztáng-barlang); fér-

jével, Hlavács Lászlóval is barlangászás során ismerkedett meg. – *Az Aquincumi Múz.* régész-muzeológusaként (1974–1984) az óbudai szanálásokhoz kapcsolódó leletmentésekben vett részt (Lajos u. 163–165., Árpád fejedelem u., Névtelen utca, Dugovics T. tér 2., Fényes A. u. 84–86., Magyar L. u., Óbudai piac). Az aquincumi II–III. sz.-i legiotábor D-i, vmint a IV. sz.-i erőd Ny-i frontján végzett kutatásokról publikálta eredményeit. Jelentős Németh Margittal közös tanulmánya az óbudai alátábor helyének azonosításáról és építési feliratának feloldásáról az 1981-ben előkerült töredéknek köszönhetően. Salgótarjánban, a Nógrád M.-i Levéltárban dolgozott levéltársként (1984–1989); ottani gyűjtése kapcsán jelent meg 2002-ben *Magyarország Történelmi Helységnévtárának* Nógrád m.-i kötete. Az Aquincumi Múz.-ba visszatérve (1989–2010, nyugdíjba vonulásáig) főmuzeológus, majd főtanácsos. Régészeti feltárásokat folytatott az aquincumi helytartói palota területén, részletesen foglalkozott a korábban előkerült falfestményekkel, erről kiáll.-t is rendezett (*Az aquincumi helytartói palota*, BTM Vármúz., 1998). A Gyorskocsi utca 26. alatti, majd a későbbi Medve, Kacska, Ganz és Tölgyfa utcai ásásoknak (1991–2002) köszönhetően körvonalazódott a Víziváros római kori topográfiája, amely fő kutatási területe lett. Az általa vezetett feltárások, a leletek regisztrálásának 1998-ban publikált módszere ma is egyik alapja a múz. dokumentálásának. Az Aquincumi Múzeumban először készített számítógépes, táblázat formátumú, részletes nyilvántartást az objektumjegyzékről, leletanyagról az ásati dokumentációhoz. Emellett következetesen alkalmazta az objektumszámozást és a leletek azonosító számával ellátását, s a kiemelt leletek kezelését már az ásáson. Az MTA Földrajztud.-i Kutatóint.-ével együttműködésben, Schweitzer Ferencsel közösen szerk. *Aquincum, Ókori táj – ókori város* c. könyve új kutatási irányt jelent a régészet és a geomorfológia terén. Részt vett a múz. által rendezett *Das römische Budapest*

(vándorkiáll., többek között Münchenben), *Out of Rome. Élet a Római Birodalom két városában* (1997–1998, Bp., Augst, Svájc), *Kincsek a város alatt* és az *Év leletei* sorozat kiáll.-ainak elkészítésében. – A M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat, a M. Limeszövetség, és az ICOMOS tagja (2006-tól), a M. Régész Szövetség alapító tagja (2006), a Fegyelmi Biz. elnökhelyettese, majd elnöke.

F. m.: *Előzetes jelentés az aquincumi II–III. századi legiotábor déli, valamint a IV. századi erőd nyugati frontján végzett kutatásokról* (Budapest Régiségei, 24, 1976, 71–77. p.); *Registratur des Fundmaterials der neuen Freilegungen in der Víziváros*. In: *The Roman Town in a Modern City. Aquincum Nostrum II.* (Bp., 1998, 259–263. p.); *Az aquincumi helytartói palota*. In: *Aelius Aristeidés: Róma magasztalása*. Szerk., ford. Szlávák Gábor (Bp., 2002); *Magyarország történeti helynévntára – Nógrád megye (1773–1808)*. Összeáll., szerk. I–II. (Bp.–Salgótarján, 2002); *Római kori rakpart maradványai a Hajógyári-öbölben*. Tóth János Attilával (Bp., 2004); *Aquincum. Ókori táj – ókori város*. Szerk. Schweitzer Ferencsel (Bp., 2010; angol nyelven: *Aquincum: Ancient Landscape, Ancient Town*, Bp., 2014); *Aquincum kezdetei és a településszerkezet változásai a Vízivárosban a római kor évszázadaiban*. Régészeti adatok Aquincum – Víziváros történetéhez (Budapest Régiségei, 44, 2011, 165–182. p.).

Irod.: Zsidi Paula, Méreg Erzsébet, Bordás Attila: H. K. K. (1950–2019) (Budapest Régiségei LI. 2018, Bp., 2020, 331–340, 341. p.)

Fotó: BTM Aquincumi Múz.

Nagy Alexandra

Hofer Tamás (1929. dec. 29. Bp. – 2016. ápr. 6. Bp.): etnográfus, antropológus, múzeumig., címzetes egy.-i tanár. – Testvére Hofer Miklós Ybl-díjas építész. Felesége Flórián Márta etnográfus. – A néprajzzal már középiskolás korában megismerkedett. Édesapja, dr. ~ Miklós kúriai bíró, a M. Néprajzi Társaság díszoklevéllel elismert pártoló tagja, maga is fényképezett paraszti épületeket. – ~ az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc százéves évfordulójára hirdetett pályázaton ifjúsági első díjat nyert a Szentmártonkátán végzett életrajzi gyűjtéséből készült kéziratával. A bp.-i tudományegy. földrajz-történelem-néprajz szakán

tanult (1948–1953), s muzeológusi diplomát szerzett (1953). Főként Tálasi István történeti, forráslemező-rekonstruáló felfogása, Fél Edit etnopszociológiai, Vajda László etnológiai előadásai alakították szemléletét. Doktori disszertációját a paraszti tevékenységek, épületek térbeli megszervezéséről írta az alföldi kertes települések példáján (1958, PhD átminősítés: 1994). Amerikai Ford-ösztöndíjjal a University of Chicagón posztgraduális kulturális antropológiai tanulmányokat folytatott (1966–1967). – *A Néprajzi Múz.* muzeológusa (1952–1963), osztályvezetője (1963–1977), tud.-os titkára (1977–1980). Az MTA Néprajzi Kutatócsoport, majd Int. osztályvezetője (1980–1992), igh.-e (1985–1990). Mb. előadó/docens az ELTE BTK kulturális antropológia programján, ill. tanszékén (1991–2004), uo. címzetes egy.-i tanár (2004). A Néprajzi Múz. főig.-ja (1992–1997). Mb. előadó Miskolci Egy.-en és a Pázmány Péter Katolikus Egy.-en (1998–1999). Európa-szerte, különösen Németo.-ban, Skandináviában, vmint az Egyesült Államokban rendszeresen tartott egy.-i és konferenciaelőadásokat, részt vett nemzetközi kutatásokban. Külföldön a legismertebb m. néprajzkutatónak számított. Több mint 40 önálló kötete jelent meg m. és idegen nyelveken (beleértve a társszerzős műveket és az új kiadásokat is). Szaktanulmányainak, előadásainak, könyv- és kiállításismertetéseinek, szakmai jellegű sajtócikkeinek száma meghaladja a négyszázat. Kiterjedt szerk.-i munkásságában kitüntetett szerepet játszott a *Ethnographia* szerkesztése (1975–1991). Kezdeményezésére indult az Európa Kiadó *Népművészeti örökségünk* c. könyvsorozata a megyék népművészetéről (1987). Néprajzi terepmunkát, terepbejárást végzett mintegy 60 településen, a Ny- és D-Dunántúltól, Nemespártótól, Tiszaigartól Gyimesig, Moldváig, a szlovákiai m. és szlovák falvakig, vmint több ízben Romániában, Mexikóban (1966), Bulgáriában (1981, 1985). 1954-től több mint tíz éven át Fél Edittel együtt a Heves m.-i Átányon monografikus községtanulmányt folytatott. A kutatás eredményeiből három monográfia született, amelyek a legteljesebb leírást nyújtják a paraszti világról, annak megszűnése előtti állapotában. A kötetek angolul, ill. németül az Egyesült Államokban (1968), Németo.-ban (1972) és Dániában (1974) jelentek meg, m. nyelven viszont csak évtizedekkel később (1997, 2010, 2016). A kutatás a könyvek mellett cikkek, módszertani tanulmányok, előadások révén világszerte ismertté és mintává vált,

beépült az oktatásba. Átány nemzetközileg a m. falu reprezentánsa lett. A kutatás részeként a két szerző monografikus tárgygyűjtést végzett; a több mint 3700 átányi tárgyat, a több ezer oldalra rúgó kéziratos anyagot, mintegy 7500 fényképfelvételt, vmint népzenei hangfelvételeket a Néprajzi Múz. őrzi. Fél Edittel, Csilléry Klárával több nyelven kiadott könyvet írt a m. népművészetről, amely a brüsszeli világkiáll.-on aranyérmert nyert (1958). A témáról egy további könyvet, vmint elméleti tanulmányokat írt a népművészet stílusváltozásairól, az európai népművészetek típusairól, a paraszti tárgyi világban érvényesülő esztétikai funkcióról, a népművészet szerepéről a nemzeti kultúrában. – Kiáll.-ai közül kiemelkedik a megyék népművészetét bemutató, a főváros egyesítésének 100 éves évfordulójára készült reprezentatív tárlat (1973), a magyarság, ill. a m. nemzeti kultúra jellegzetességeit bemutató *Magyarok „Kelet” és „Nyugat” között: Nemzeti jelképek és legendák* c. kiáll. (1994; változata: Helsinki, 1996) és egy m. népművészeti bemutató Japánban (1996). – Svéd.-ban ösztöndíjas (Nordiska Museet, Stockholm, 1975), az Ethnologia Europaea (Münster, majd Koppenhága 1983–2006) szerk. biz. tagja, a Svéd Kir. Tud. Társaság külföldi tagja (1990). A M. Néprajzi Társaság tagja (1954-től), főtitkára (1973–1975), t. tagja (1995), a Társadalomtud.-i Társaság elnöke (1992–1993), az OTKA Társadalomtud.-i Koll. elnöke (1995–1998), az ICOM Nemzeti Biz. elnöke (1993–1996), az OKTK VI-II/b. Magyarországi kutatás főirány vezetője (1993–1996), a Societé Internationale d’Ethnologie et de Folklore (SIEF) alelnöke (1994–1998), az MTA Néprajzi Biz. (1976–1989), a Szociológiai Biz. (1985–1989) és a Művelődéstörténeti Biz. tagja (1990–1995), a Kulturális Antropológiai Munkabiz. elnöke (1995–1998), a M. Kulturális Antropológiai Társaság tagja (1996–2016), tb. elnöke (2006–2016). – Hazai és külföldi munkatársai, tanítványai, tisztelői ünnepi kötetekben köszöntötték (60., 70. és 80. születésnapján), a Néprajzi Múz. 2009-ben az átányi kutatás és gyűjt. anyagából kiáll.-t mutatott be tiszteletére. – Györffy István-emlékérem (1988), Széchenyi-díj (1993), Bibó István-díj (1995), Herder-díj (1996), Ipolyi Arnold Tudományfejlesztési Díj (1998), az Osztrák Néprajzi Társaság t. tagja (1980), a Royal Gustavus Adolphus Academy tagja (1996), a Südosteuropa-Gesellschaft t. tagja (1996), az Ethnos, Finn Etnológiai Társaság t. tagja (1998). F. m.: *Ungarische Bauernkunst / L’art populaire en*

Hongrie / Hungarian Peasant Art. Fél Edittel és Csilléry Klárával (Bp., 1958; 1969; 1970; 1977; a két utóbbi kiadás magyarul is megjelent *A magyar népművészet* címmel); *Proper Peasants. Traditional Life in a Hungarian Village.* Fél Edittel (New York–Bp., 1968; új kiad. New York–London, 2008, 2017); *A parasztember szerszámai. Beszámoló az átányi monografikus eszközvizsgálatról.* Fél Edittel (Ethnographia, 72, 1961, 487–535. p.); *Egy monografikus néprajzi kutatás történelmi tanulságai.* Fél Edittel (Agrártörténeti Szemle, 5, 1963, 4, 558–578. p.); *Monografikus tárgygyűjtés. Az átányi példa.* Fél Edittel (Néprajzi Értesítő, 46, 1964, 5–89. p.); *Parasztok, pásztrok, betyárok. Emberábrázolás a magyar népművészetben.* Fél Edittel (Bp., 1966; angol, francia és német nyelven is); *A kalotaszentkirályi kelengye. Kísérlet a tárgyi világ rendjének feltárására.* Fél Edittel (Néprajzi Értesítő, 51, 1970, 15–36. p.); *Bäuerliche Denkweise in Wirtschaft und Haushalt. Eine Ethnographische Untersuchung über das ungarische Dorf Átány.* Fél Edittel (Göttingen, 1972); *Geräte der Átányer Bauern.* Fél Edittel (Geschichte der Ackerbaugeräte und der Feldstrukturen. Bd. 2. Kopenhagen, 1974); *Magyar népművészet.* Fél Edittel (Bp., 1975; számos kiadásban, angol, német, francia, orosz fordításban is); *Három szakasz a magyar népi kultúra XIX–XX. századi történetében* (Ethnographia, 86, 1975, 398–414. p.); *A „tárgyak elméletéhez.” Felszerelések és tárgygyűttesek néprajzi elemzése* (Népi Kultúra – Népi Társadalom, 13, 1983, 39–64. p.); *Paraszti hagyományokból nemzeti szimbólumok – adalékok a magyar nemzeti műveltség történetéhez az utolsó száz évben* (Janus 6. 1, 1989, 59–74. p.); *Népi kultúra és nemzettudat. Tanulmánygyűjtemény.* Szerk. (Bp., 1991); *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban.* Fél Edittel (Bp., 1997); *Antropológia és/vagy néprajz. Tanulmányok két kutatási terület vitatott határvidékéről* (Bp., 2009); *Egy falu az országban. Képek Átányból 1953 és hozzátvőleg 1962 között* (KépTár, 2. Bp., Néprajzi Múz., 2009); *Magyarország a Kronprinzenwerken* (Néprajzi Értesítő, 91, 2009, 109–132. p.); *„Mi, korrekt parasztok...” Hagyományos élet Átányon.* Fél Edittel (Korall Társadalomtörténeti monográfiák, 1. Bp., 2010); *Az átányi parasztember szerszámai.* Fél Edittel (Kárpát-Haza Könyvek. Bp., 2016). Irod.: Selmeczi Kovács Attila: *Átány-gyűjtemény.* In: A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Főszerk. Fejős Zoltán (Bp., 2000, 433–445. p.); „A bölcs isten felleges éjszakában rejtette el, hogy a jövő merre fordul.” Bódy Zsombor és Cieger András beszélgetése H. T.-sal (Századvég, 10, 2005, 3. [37. sz.], 145–187. p.); *Ember, tárgyak, kapcsolatok. Egy falu az országban/Átány.* Kiállítás a Néprajzi Múzeumban (2009. nov. 18.–2010. jún. 13.) a 80 éves H. T. tiszteletére. Rendezte Balázs György, Granasztói Péter, Máté György; Köstlin, Konrad: Nachruf

Tamás Hofer (1929–2016) (Jahrbuch für Deutsche und Osteuropäische Volkskunde, 57, 2016, 146–150. p.); Lackner Mónika: Elhunyt H. T. (1929–2016) (Néprajzi Hírek, 2016, 4, 67–71. p.); Gal, Susan: T. H. (1929–2016) (American Anthropologist, 119, 2017, 1, 177–180. p.); Paládi-Kovács Attila: H. T. emlékezete (1929–2016). In: Magyar népkutatás a 20. században (Bp., 2018, 286–293. p.); Lehtinen, Ildikó: T. H. 1929–2016 (Finnisch-Ungarische Forschungen, 64, 2018, 1–3. 378–381. p.); H. T.: Curriculum vitae, 2013 (Ethnographia, 130, 2019, 4, 696–713. p.); Flórián Mária: H. T. irodalomjegyzéke (Ethnographia, 130, 2019, 4, 714–745. p.); MNÉpLex 2: 567. p.; RÜL 9: 841. p. – Film: Átánytól Chicagóig. Portréfilm H. T.-ről. Beszélgetőpartner Fejős Zoltán, rendező Csorba Judit, operatőr Tari János (Néprajzi Múzeum, Kutatói portrék, 2007).
Fotó: H. T. 1980 k., a család tulajdona

Fejős Zoltán

Hoffmann Tamás (1931. máj. 29. Bp. – 2007. dec. 31. Bp.): etnográfus, agrártörténész, egy.-i oktató, múzeumig. – A bp.-i ELTE BTK muzeológus–néprajz szakán tanult (1954). A történelemtud.-ok (néprajz) kandidátusa (1960). – Az ELTE Tártyi Néprajz Tanszékén aspiráns (1954–1957), tanársegéd, docens (1969), a tanszék tanára több mint négy évtizeden át (1995-ig). A *Néprajzi Múz.* főig.-ja (1969–1992), egyben az újonnan alapított szentendrei *Szabadtéri Néprajzi Múz.* ig.-ja (1972–75). Nevéhez fűződik a Néprajzi Múz. új elhelyezése; Vályi Péter miniszterelnök-helyettes segítségével elérte, hogy az egykori tisztviselőtelepi isk.-ból a Kossuth téri volt Igazságügyi palotába költözött (1973–1975). – Önvallomása szerint néprajzi érdeklődése annak nyomán bontakozott ki, hogy 1936 és 1944 között nyaranként a Soli Deo Gloria ref. diákegyesület táborában nyaralt Balatonszárszón, és részt vett mindkét *Magyar Élet*-konferencián. Itt, a „falukutatók” hatására ismerkedett meg a parasztság életével, a vidéki nyomorral. A szociális problémák határozták meg intellektuális érdeklődését. Az egy.-en Tálasi István történeti, agrár-etnográfiai felfogását tette magáévá, amely már első munkáiban új irányt is szabott. „Botcsinálta agrártörténész lettem” – fogalmazott. „Egyre jobban foglalkoztatott a régi falu összeom-

lása, egy ipari társadalom keletkezése és ennek a folyamatnak összefüggései az európai haladással, a regionalitás mibenléte.” Munkássága túlnyúlt egyetlen diszciplína határain: páratlan európai kitekintéssel mozgott a társadalomelmélet (marxista formációelmélet), az agrártörténet és agrár-etnográfia, a medievisztika, a régészet, az ökológia, a technikatörténet, a művelődéstörténet területén. Anyagismerete fiatalkori terepkutatásain, széleskörű olvasottságán és a múz.-i gyűjt.-ek megismerésén alapult. Az európai – különösen a német és osztrák – múz.-ok néprajzi, agrár- és művelődéstörténeti anyagát első kézből ismerte. Legtágabb értelemben az európai parasztkultúra anyagi kultúrájának történetét, életmódját kutatta és értelmezte. A paraszti munkát, a termelési technikákat és üzemszervezeteket, a természeti környezet és a kultúrtáj alakulását, a településformákat, a lakás- és lakóköörülményeket, az étkezési és az öltözködési kultúrát, a népművészetet a történelmi fejlődés fokozatainak perspektívájában és európai léptékben közelítette meg. A néprajzi gyűjt.-eket a hétköznapi kultúrájának, a kisemberek, a „negyedik rend” életdokumentumainak tekintette, kutatásában a „vasárnapi presztízskultúra” ünneplése helyett „hétköznapi igazságokat” keresett. Ebben az értelemben dolgozta ki a szabadtéri néprajzi múz. koncepcióját, szorgalmazta a tájházak létesítését és berendezését is. Határozó szerepet játszott a népi műemlékek védelmének megszervezésében, a kecskeméti M. Naiv Művészek Múz.-a és a Népi Iparművészeti Múz. kialakításában. A Néprajzi Múz.-ban munkacsoporthozott létre a 17–19. sz.-i hagyatéki leltárak vizsgálatára, amelynek révén az átlagember életszínvonalát, életvitelének jellegzetességeit kívánták feltérképezni és összehasonlítani különböző időmetszetekben. A történeti folyamatok feltárását idővel kiterjesztette a kortárs társadalmi átrétegződés vizsgálatának és múz.-i bemutatásának irányába. A múz. komplex tevékenységében nagy szerepet tulajdonított a tud.-os ismeretek közvetítésének, az 1970-es évek derekán az elsők között karolta fel a múz.-i közművelődés és múzeumpedagógia ügyét, a kiállításrendezés színvonalának emelését és professzionalizációját. A Közművelődési Osztály megszervezésével (1975) hangsúlyos szerepet kapott a rendszeres közönségkapcsolati, múzeumpedagógiai munka, vmint a kutatószolgálat kibővítése a Néprajzi Múz. új helyén, a Kossuth téri épületben. A tervezett állandó kiáll. kérdéssel több tud.-os dolgozatban,

módszertani áttekintésben és előadásban foglalkozott. Ennek célját a m. agrártörténet problémáinak bemutatásában látta. Egy 1978-as, az NDK-ban tartott előadásában meggyőzően érvelt a m. agrártörténet újszerű megközelítése mellett, ugyanakkor felfogásának bemutathatóságával kapcsolatban kételyeit fogalmazta meg: „ez a probléma tematikailag közelebb áll a társadalomtörténethez, mint a muzeológiához. Az agrártársadalom és tulajdonviszonyainak fejlődését ábrázolni olyan feladat, ami alkalmasint meghaladja mind a néprajz, mind a muzeológia lehetőségeit.” Bár remélte, hogy a maga vonta kereteket sikerül kitölteni, a múz. m. tárgyú állandó kiáll.-a a későbbiekben nem az általa lefektetett, ígéretes alapokon valósult meg. Ehelyett felfogását, muzeológiai szemléletét időszaki kiáll.-ok sokaságában érvényesítette. Mintegy félszáz kiáll.-t rendezett Mo.-on és külföldön, amelyek közül kiemelkedik a *Paraszti konyha – Táplálkozási kultúránk hagyományai* (Bp., Néprajzi Múz., 1981, Molnár Máriával, közrem. Gráfik Imre, Kodolányi János), az 1982. évi gazdaságtörténeti világkongresszus alkalmából a m. mezőgazdaság technikai újításairól rendezett kiáll. (*A magyar paraszti mezőgazdaság technikai újításai a 19–20. században*, Bp., Néprajzi Múz., 1982, Benda Gyulával, Szilágyi Miklóssal, Szuhay Péterrel), vmint az államszocializmus korszakának életmódját bemutató, a Munkásmozgalmi Múz.-mal közösen rendezett *Utunk, életünk – életmódváltozások Magyarországon 1944-től napjainkig* c. vállalkozás (Bp., Néprajzi Múz., társrendező: Szikossy Ferenc). – Monográfiái, tanulmánykötetei mellett mintegy másfélszáz cikke, tanulmánya jelent meg hazai és külföldi szakfolyóiratokban. Több szakkönyv szerzőtársa. Az *Agrártörténeti Szemle* szerk.-je (1961–1973), főszerk.-je (1974–1986), az *Agrártörténeti tanulmányok* (16 köt., 1975–1990), a *Néprajzi Értesítő* szerk.-je (1977–1980). Társszerzőként gondozta a *Bibliografia Historiae Rerum Rusticarum Internationalis* európai agrártörténeti bibl.-t (1960–1977). Közreműködésével 34 tud.-os és ismeretterjesztő néprajzi film készült. – Az MTA Agrártörténeti Biz.-ának titkára (1958–1986), majd alelnöke (1987–1990), az MTA Néprajzi Biz.-ának, az Agrártörténeti és Faluszociológiai Biz.-nak, az ICOM Nemzeti Biz.-ának, az Orsz. Múz.-i Néprajzi Szakbiz. elnöke (1982), az Orsz. Múz.-i Tanács elnöke (1987–1992), az Európai Tud.-os és Művészeti Akad. tagja (1992). – Móra Ferenc-emlékérem (1982), Premio internazionale

Giuseppe Pitre–Citta di Palermo-díj (1983), M. Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (2006). F. m.: *Az etnográfia „nép” fogalmáról* (Ethnographia, 73, 1962, 1, 1–25. p.); *A gabonaneműek nyomtatása a magyar paraszток gazdaságában* (Bp., 1963); *A tudomány forrásai-e a néprajzi múzeumok gyűjteményei?* (Néprajzi Értesítő, 51, 1969, 5–14. p.); *Néprajz és feudalizmus*. Tanulmányok (Bp., 1975); *A magyar agrártörténet problémái és ábrázolásuk a budapesti Néprajzi Múzeum állandó kiállításán* (Néprajzi Értesítő, 60, 1978, 5–8. p.); *A múzeum – munkahely és hivatástudat Magyarországon* (Múzeumi Közlemények, 1982, 1, 37–43. p.); *Európai paraszток – A munka* (Bp., 1998); *Európai paraszток – Az étel és az ital* (Bp., 2001); *Európai paraszток – A lakás* (Bp., 2002); *Bábel tornya*. A néprajztudomány székháza (Bp., 2004); *Mindennapi történelem az ütközőzónában*. Vázlat a paraszток, a kereskedők és az iparosok életmódjáról a 6–18. századi Keletközép-Európában (Miskolc, 2004).

Irod.: Schriftenverzeichnis von T. H. Hrsg. Von Magda S. Gémes (Néprajzi Értesítő, 71/73, 1989/1991, 7–16. p.); Mészáros Borbála: H. T. szakirodalmi munkássága (Néprajzi Értésterítő, 89, 2007 [2008], 17–30. p.); Paládi-Kovács Attila: Emlékezés H. T.-ra (1931. május 29.–2007. december 31.) (Néprajzi Hírek, 37, 2008, 3–4, 83–88. p.); Romány Pál: Búcsú H. T.-től (1931–2007) (Agrártörténeti Szemle, 49, 2008, 1–4, 313–316. p., vmint: A Falu, 23, 2008, 91–94. p.); Orosz István: H. T. (Ethnographia, 120, 2009, 2, 215–218. p.); Sárkány Mihály: H. T., a néprajzkutató (Néprajzi Értesítő, 89, 2007 [2008], 11–14. p.); Kemecci Lajos: H. T.-emlékülés a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban (Szentendre, 2008. máj. 29.) (Néprajzi Hírek, 37, 2008, 3–4, 88–94. p.); Dr. T. H. (29. Mai 1931 – 31. December 2007) (Acta Ethnographica Hungarica, 53, 2008, 1, 203–204. p.). – Film: Végül is minden történelem, vagy csaknem minden az – portréfilm H. T.-ről. Rendező-operatőr Tari János, szakértő Sárkány Mihály (Néprajzi Múz., Kutatói portrék, 2006). – MNépLex 2: 567. p.; RÚL 9: 844. p. Fotó: H. T. igazolványképe, 1969., Néprajzi Múz. F 331400
Fejlesztő Zoltán

Holl Imre (1924. nov. 17. Bp. – 2016. aug. 25. Bp.): régész. – Felesége H. Gyürky Katalin régész, fiai Holl Balázs térinformatikus, Holl András csillagász. – Középkor.-i tanulmányait Sopronban végezte. Pécssett jogot tanult (1942–1946), a PPTE-n (1950-től ELTE) régészet és művészettörténet szakon szerzett diplomát (1946–1951). – A középkori budai kir. palota 1948 óta Gerevich László vezetésével folyó feltárásába bekapcsolódva a részfeladatok mellett egészen az ásások végéig

fontos szerepet kapott a munkák összefogásában is. Először az ásatási munkások bérjegyzékén szerepelt, majd a *BTM* munkatársa lett (1952–1958). 1957-től a Középkori Osztályt is vezető főig., Gerevich helyettese volt. 1958-tól főnökét követve – 1988.

évi nyugdíjazása után is – szinte haláláig az MTA Régészeti Int.-ében dolgozott. – 1956-ban hitelesítő ásatást vezetett a nyéki kir. épületek területén. Később az ország számos pontján végzett feltárásokat, többek között Kőszegen (1960–1962), Sopronban (1959, 1961–1968), Sarvallyon (Parádi Nándorral, 1969–1974). A hazai és import kerámiától a kályhacsempén át a majolikáig sok alapvető tanulmányt írt kedvenc kutatási területéről, a kerámiáról. Érdeklődése Sopron középkori városfalaitól kezdve a középkori városi élet és a különböző városi mesterségek témakörén át egészen a keltezés módszertanáig terjedt. Átlátta a középkori régészet egészének fejlődését, problémáit és fehér foltjait, történeti látása alkalmassá tette arra, hogy művelődéstörténeti kérdéseket is feszegessen. Széles kutatói körrel állt kapcsolatban itthon és külföldön. Munkái a nemzetközi középkorkutatás sokat idézett és keresett művei. Rendszeresen publikált a *Budapest Régiségei* c. periodikában (1955–2006; a 18–19. kötetek segédszerk.-je is). Az *Archaeologiai Értesítőben* folyamatosan jelentek meg tanulmányai, recenziói (1952–2010); tagja volt a folyóirat szerkesztőbiz.-ának is (1969–1997). – Kuzsinszky Bálint-emlékérem (1958), Rómer Flóris-emlékérem (1994), a M. Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2008), Schönvisner István-díj (2009).

F. m.: *Mittelalterliche Funde aus eines Brunnen von Buda* (Studia Archaeologica 4. Bp., 1966); *Kőszeg vára a középkorban*. Az 1960–1962. évi ásatások eredménye (Fontes Archaeologicae Hungariae. Bp., 1992); *Fundkomplexe des 15.–17. Jahrhunderts aus dem Burgpalast von Buda* (Varia Archaeologica Hungarica 17., Bp., 2005); *Középkori kályhacsempék Magyarországon – Mittelealterliche Ofenkacheln in Ungarn 1–11.* (1.: *Az udvari központok műhelyei és hatásuk a vidéki fazekasságra [14–15. század közepe]* – *Werkstätten der hofischen Zentren und ihr Einfluss aus die Töpferei der Provinz [14. bis 15. Jh.]*, Budapest Régiségei 18., 1958, 211–300. p.; 2.: Budapest Régiségei 22., 1971, 161–207. p.; 3.: *Archaeologiai Érte-*

sítő, 110., 1983, 201–230. p.; 4.: *Archaeologiai Értesítő*, 117., 1990, 58–95. p.; 5.: *Acta Archaeologica Hungarica* 45., 1993, 247–299. p.; 6.: *A szürke, redukált égetésű kályhacsempék kérdéséhez. – Zur Frage der grauen, reduziert gebrannten Ofenkacheln*. Budapest Régiségei 32., 1998, 291–308. p.; 7.: *A lovagalakos kályha címertartó sarokcsempéjének új példánya. Műhelykérdések. – Ein neues Eckenkachelexemplar des Ofens mit Ritterfiguren. Werkstattfragen*. Budapest Régiségei 33., 1999, 313–323. p.; 8.: *A Zsigmond-kori 1. csoport mintakincsének és kronológiájának kérdéséhez. – Kachelgruppe der Sigismundzeit, Motivschatz und Chronologie*. Budapest Régiségei 35/2., 2002, 357–380. p.; 9.: *Spätgotische Öfen aus Österreich*. *Acta Archaeologica Hungarica* 52., 2001, 353–414. p.; 10.: *A budai műhely vegyesmázás kályhacsempéinek kérdéséhez*. Budapest Régiségei 35/2., 2002, 381–401. p.; 11.: *Címeres reprezentáció*. In: *A középkor és kora újkor régészete Magyarországon*. Szerk. Benkő Elek, Kovács Gyöngyi. Bp., MTA Régészeti Int., 2010, 2. köt., 709–756. p.); *Középkori cserépedények a budai várpalotából (13–15. sz.) – Mittelalterliche Keramik aus dem Burgpalast von Buda (13–15. Jh.)* (Budapest Régiségei 20., 1963, 335–394. p.).

Irod.: Bencze Zoltán: A 90 éves H. I. köszöntése (Budapest Régiségei 47., 2014, 15. p.); Benkő Elek–Kovács Gyöngyi–Orosz Krisztina: H. I. emlékezete. In: *Mesterségek és műhelyek a középkori és koraiújkori Magyarországon*. Tanulmányok H. I. emlékére. Szerk. Benkő Elek, Kovács Gyöngyi, Orosz Krisztina (Bp., MTA Régészeti Int., 2017, 15–27. p.; tud.-os bibl.-ja uo.: 29–46. p.).

Fotó: *Mesterségek és műhelyek a középkori és koraiújkori Magyarországon*. Tanulmányok H. I. emlékére. Szerk. Benkő Elek, Kovács Gyöngyi, Orosz Krisztina (Bp., MTA Régészeti Int., 2017, 1.)

Fotó: Kovács Gyöngyi felv., ELKH BTK – Régészeti Int.

Bencze Zoltán

Hoppál Éva (1946. nov. 3. Bp. – 2016. febr. 5. Bp.): múz.-i könyvtáros, főosztályvezető. – Férje Nagy Mihály régész (1957-től), két lánya: Sarolta (1985–) és Orsolya (1987–). – Az egri Ho Shi Min Tanárképző Főisk.-n okleveles könyvtárosi végzettséget szerzett (1980), az OSZK Könyvtártud.-i és Módszertani Központ szervezésében elvégezte az *Időszaki kiadványok bibliográfiái leírása* c. tanf.-ot (1983). – 1974-től több mint 40 éven keresztül a *MNM*-ban dolgozott.

1974. szept. 1-jétől a MNM Adattárában fotótári előadóként, három év múlva uo. gyűjteménykezelőként működött, 1981-től adatrögzítői feladatokat látott el. 1984. szept. 1-jétől a MNM Központi Régészeti Könyvtárban (ma Központi Könyvtár) könyvtárosnak nevezték ki. 1993. okt. 23-án tanácsosi címet kapott. 1997. júl. 1-jétől könyvtári csoportvezető, 2010. jan. 1-jétől fősztályvezető helyettes, 2011. júl. 1-jétől a MNM Központi Könyvtárának fősztályvezetője volt. Szerk. a MNM régészeti évkönyvét, a *Folia Archaeologica*-t a 40. (1989) számtól a 49–50-ig (2001–2002), vmint a MNM *Végtelen utazás...* c. időszaki kiáll.-ának (2007. okt. 6.–2008. jan. 6.) katalógusát (2007). A Központi Könyvtár munkálatainak minden területén tevékenykedett. Főbb tevékenysége volt a nemzetközi és a belföldi kiadványcsere; továbbfejlesztette azt a ma is használatos kapcsolati hálózatot, amelynek köszönhetően Mo. és a világ (az USA-tól Japánig, Braziliától Ausztráliáig) számos pontjáról érkeznek a MNM Központi Könyvtárába régészeti, történeti és muzeológiai kiadványok. Vezetése alatt indult meg a Központi Könyvtár állományának online katalógizálása is, amelynek nyomán szinte a teljes gyűjt. online kereshető a világhálón. – A MNM Pro Museo Nationalis Hungarico emléklapoktette (2003), Széchényi Ferenc-emlékérme (2014).

Fotó: MNM

Sóti Lajos

Horn Emilné, *Szűcs* Margit; *Gitta* (1933. szept. 27. Bp. – 2002. aug. 28. Bp.): muzeológus. – Férje Horn Emil (1928–2001) tanár, a MNM tud.-os főmunkatársa, történész-muzeológusa. – Az MTA KFKI tud.-os segédmunkatársaként (1952–1954), majd laboránsaként dolgozott (1955–1970). Az ELTE BTK történelem és m. esti-levelező szakának elvégzése (1967–1970) után az 1970-ben megalakult *M. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múz.* (MKVM) kereskedelmi (dokumentációs) gyűjt.-ének muzeológusa lett S. Nagy Anikó és a két idősebb szakember, Glatz Géza és Pápa Miklós mellett. Részt vett a múz. gyűjt.-eit megalapozó orsz. célgyűjtésekben, számos kereskedelemtör-

téneti és kereskedelmi szakoktatástörténeti tanulmányt, szak- és sorozatcikket publikált. A múz. kereskedelmi állandó és időszakos, vmint vándorkiáll.-ainak társrendezője (*A kávé útja a termelőtől a fogyasztóig; A kereskedelmi szakoktatás története*). 1983-ban ösztöndíjjal Finno.-ban járt tanulmányúton. Tud.-os munkássága jelentős: kutatta a kereskedők szakmai szervezeteit, testületeit és társadalmát, a M. Kir. Kereskedelmi Múz. történetét. Tankönyvet írt S. Nagy Anikóval a hazai kereskedelem történetéről. Publikációi a *Kirakat*, a *Budapest* c. folyóiratokban és az MKVM évkönyveiben jelentek meg.

F. m.: *A kereskedelem története. Kereskedelmi és gazdasági ismeretek*. I. S. Nagy Anikóval (Bp., 1976); *A pesti tőzsde a XIX. században* (Budapest, 1973. 9., 31–33. p.); *Képek a magyar kereskedelem történetéből*. S. Nagy Anikóval (Budapest, 1974. 4., 24–27. p.); *Az egykori Magyar Királyi Kereskedelmi Múzeum és gyűjteménye* (A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum évkönyve. Bp., 1982); *A pesti szatócsok* (A MKVM évkönyve. Bp., 1982); *A Pesti Nagykereskedők Testülete* (A MKVM évkönyve. Bp., 1982).

Fotó: MKVM Kereskedelmi és Vendéglátóipari Fotótár
Török Róbert

Horsa Istvánné *Fekete* Zsuzsanna (1939. jún. 16. Gúta [Kolárovo, Szlovákia] – 2019. dec. 6. Komárom): tanár, önkéntes néprajzi gyűjtő. –

1947-ben családjával Mo.-ra telepítették át. A komáromi Jókai Mór Gimn.-ban érettségizett. A komáromi 318. számú Ipari Szakmunkásképző Int. műszaki, építőipari tanára, helytörténeti szakkörvezetője (1969–1993). 1993-tól haláláig gyűjtötte a Csehszlovákiából, ill. Szlovákiából, É-Komárom (Komarno) környékéről [Naszvad [Nesvady], Gúta, Martos [Martovec], Komáromszentpéter [Svätý Peter], Hetény [Chotín], Izsa [Iža], Madar [Modrany], Dunamocs [Moča], Dunaradvány [Radvaň nad Dunajom], Érsekújvár [Nové Zámky]] 1945–1948 között áttelepített és D-Komáromban letelepedett családok tárgyi és szellemi emlékeit. „*Két haza egy szívben*” megnevezésű gyűjt.-ét (viseletek, használati tárgyak, gazdasági eszközök, fotók, dokumentumok, oral history-t tartalmazó videokazetták) 1996-ban a *Komáromi Klapka György*

Múz.-nak ajándékozta. A gyűjt.-t önkéntesként gondozta, tovább gyűjtötte és feldolgozta. 2004-ben rátalált Nagy Lajos volt naszvadi fényképész fotóhagyatékára, amely az 1930–1940-es évek helyi és környékbeli életét dokumentálja. Kiáll.-okat rendezett, népszerűsítő és információszerző előadásokat tartott, tanulmányokat írt (megjelentek a *Honismeret*, a *Néprajzi Értesítő*, a *Komáromi Levelek* hasábjain). – Az Orsz. Néprajzi és Nyelvjárási pályázat díjazottja (1997, 1998, 2008), Komárom Város Polgármesteri-díja (2001), Sebestyén Gyula-díj (2003), Naszvad (2005, 2011, 2017) és Komáromszentpéter köszönő oklevele (2012), Pro Ethnographia Minoritatum-Omlékérem (2018), Pro Urbe Komárom-díj (2019).

F. m.: *Hagyományörző „tuféliek” Komáromban* (Honismeret, 2006. 1., 53–57. p.); *Hétköznapi áhítat* (Komárom, 2008).

Irod: Nyíró Krisztina: Száműzetésben. Visszaemlékezések a „hontalanság éveire” (Limes, 1995. 1–2., 20–22. p.); Komáromi Klapka György Múz. Adattára.

Fotó: Komáromi Klapka György Múz.

Számadó Emese

Horvát Olivér Adolf (O. Cist.); ered. *Horvát Olivér* (1907. márc. 6. Girált – 2006. aug. 17. Zirc): tanár, r. k. pap, múz.-i külső munkatárs. – Édesapja Horvát (Horowitz) Artúr törvényszéki orvos, anyai ágon rokona volt Berzeviczy Gergely. – A debreceni Piarista Gimn.-ban érettségizett (1924). Felsőfokú tanulmányait a Zirci Hittud.-i Főisk.-n (1925) és a bp.-i PPTE-n végezte; természetrajz-vegyszer szakos középisk.-i tanári képesítést szerzett (1928). A ciszterci rendbe 1924-ben lépett be, 1929-ben szentelték pappá. (Adolf a szerzetesi neve.) – 1931-től biológiát oktatott a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimn.-ában, 1948-tól nevelőtanár volt a pécsi Marianumban, majd a kaposvári Gimn. és Mezőgazdasági Szakközépisk.-ban tanított (1951–1955), utóbb a pécsi Széchenyi István Gimn. növénytan- és kémia tanára volt (1955–1968, nyugdíjazásáig). Tanárként és botanikusként is nagy hatással volt több diákjára, akik a botanikát vagy a biológia más területét választották hivatásuknak. Tanítványai közül Leslie A. Garay (Garay László, USA) az Andokban felfedezett orchidea nemzet-

seget nevezett el róla, melynek jelenleg ismert faja a *Horvatia andicola*. – A Pécsi Városi Múz. természettud.-i gyűjt.-ének munkájába a háború utáni években kapcsolódott be külső szakértőként, majd 1952-től tapasztalatias külső munkatársként. Részt vett a II. vh. alatt jelentős károkat szenvedett gyűjt. mentésében, költöztetésében, az önálló természettud.-i osztály és egy külön épületbe költöző Természetud.-i Múz. szervezésében. Jelentős szerepe volt a múz. 1947-ben, 1951-ben, majd 1961-ben megnyílt állandó természetrajzi kiáll.-ainak elkészítésében is. Botanikai kutatásai során Baranya m. és Külső-Somogy flóra- és vegetációkutatását végezte; gyűjtéseivel megalapozta és gyarapította a természetrajzi gyűjt. herbáriumát. Több mint 6000 növény-példányt gyűjtött, preparált. Gyűjt.-e a jogutód Janus Pannonius Múz. (JPM) Természet-történeti Osztálya mai herbáriumának is törzsanyagát képezi. Múz.-i munkája előtt 8000 lapos magán-növénygyűjt.-t is felállított, amely halála után a Ciszterci Rend Pécsi Nagy Lajos Gimn.-ába került. – Botanikai munkásságát Majer Mórincz herbáriumi anyagának feldolgozásával kezdte (*Egy elfelejtett pécsi botanikus*, 1934). A *Mecsek-hegység és déli síkjának növényzete* c., első könyvében Baranya m. tájainak florisztikai alapjait adta közre (1942; ezt később számos új eredmény-nyel folyamatosan kiegészítette). *Külső-Somogy és környékének növényzete* c. flóraműve (1943) egy.-i doktori értekezését is képezte. Az MTA megbízásából 1952-ben kezdte meg a Mecsek vegetációjának térképezését. *Mecseki erdőtüpusok* c. tanulmányával kandidátusi fokozatot szerzett (1958). Akad.-i doktori értekezését 1991-ben védte meg *A Mecsek és környéke florisztikai és cönológiai kutatásainak eredményei* címmel. – Önállóan, egy.-i tanszéki háttér nélkül végzett alapos és jelentős kutatásokat, miközben tanári pályáján is helytállt. Közel 150 tanulmánya jelent meg, többek között a *Mecsek Egyesület Évkönyve* (1933–1944), a *Természetudományi Közöny* (1934–1935), a *Pannonia* (1935–1942), a *Pécsi Városi Múzeum Kiadványai* (1935–1936), a *Borbásia* (1939–1949), a *Búvár* (1940–1976), a *Botanikai Közlemények* (1943–1977), a *Földrajzi Közlemények* (1954), a *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* (1956–1980), a *Baranyai Művelődés* (1957–1969), a *Természetudományok Tanítása* (1958), a *Dunántúli Tudományos Gyűjtemény* (1961–1966), az *Agrártudományi Közlemények* (1968), a *Pécsi Műszaki Szemle* (1978–1987), a *Gyógyszerészet* (1987) c. folyóiratokban. Német, francia, olasz, latin, orosz,

horvát és szlovén nyelveken írt munkáit olyan nemzetközileg is elismert folyóiratok közölték, mint az *Acta Biologica Academiae Scientiarum Hungaricae* (1949), az *Angewandte Pflanzensoziologie* (1966), a *Vegetatio Acta Botanica* (1969–1978), a *Documentes Phytosociologiques* (1979), a *Feddes Repertorium* (1970), a *Fragmenta Floristica et Geobotanica* (1970), a *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien* (1986). Életművének összefoglalása az Akadémiai Kiadó gondozásában, színes vegetációtérképpel megjelent *Die Vegetation des Mecsekgebirges und seiner Umgebung* (1972). Számos botanikai világtudományos konferencián vett részt. Szívesen írt tud.-os ismeretterjesztő cikkeket is, ezeket gyakran illusztrálta Csapody Vera festményeivel, rajzaival. „Mo. utazó botanikusá”-nak nevezték; bejárta egész Európát, s eljutott Japánba és az USA-ba is. Külföldi útjain terepmunkákon is részt vett, múz.-i gyűjtésben jelentős számban külföldi herbáriumi példányok is találhatók. Nemzetközileg elismert tudósként a Páviai Egy. Botanikai Int.-e *Atti* (Acta) c. folyóiratának szerk. biz.-i tagja volt. Külföldi kapcsolatai is segítették abban, hogy orsz.-an is jelentős botanikai szakkönyvtárt alakítson ki, mely halála után a ciszterci rend tulajdonába került, de jelenleg, egykori múz.-i munkásságához is kapcsolódóan, a JPM Természettörténeti Osztályán van letétben. – Nyugdíjba vonulása után, 1969-től a Pécsi Akad.-i Biz. Szakbiz.-ának tagja, a Növényteni és Biológiai-Természetvédelmi Munkabiz. elnöke. A Janus Pannonius Tudományegy. Növényteni Tanszékének c. egy.-i tanára (1991-től). Nevéhez kötődik a M. Biológiai Társaság pécsi csoportjának megalakítása, amelynek elnökévé (1979–1985), majd tb. elnökévé is megválasztották. – Jávorka Sándor-díj (1982), MTESZ-díj (1985), Grastyán Endre-díj (1991), Széchenyi-díj (1993), Clusius-díj (1997). Pécs város Díszpolgára (1991). – Egykori lakószobája a 2021-ben felújított Pécsi Egyházmegyei Könyvtár (Pécs, Janus Pannonius u. 8.) ~ terme. Emlékét ugyanezen az épületen és a Mecsekben, a Vörös-hegy szikláin elhelyezett dísztabla is őrzi. A Ciszterci Rend Pécsi Nagy Lajos Gimn.-ában a biológiatermet „~ emlékszóba”-vá avatták, a Pécsi Széchenyi István Gimn. és Szakközépisk.-ban is elneveztek róla egy termet. A Pécsi Tudományegy. Növényrendszertani és Geobotanikai Tanszékének herbáriuma – emléktáblával ellátva – szintén a „~ emlékszóba”-t kapta.

F. m.: *A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete* (Ciszterci Rend, Pécs, 1942); *Külsősomogy és környékének növényzete* (Borbásia, 1943, 1–70. p.); *Geobotany of Eastern Transdanubia Hungarica* (Acta Biologica Acad. Scient. Hung., 1949, 5–6. sz., 247–259. p.); *A mecseki tájak erdei növényjárásai* (Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 8., 1964, 33–51. p.); *A Mecsek hegység növényföldrajza*. I–II. (Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 10., 1966, 29–47. p.; 11., 1967, 25–39. p.); *Vegetationstudien im Villányer Gebirge (Südungarn)* (Angewandte Pflanzensoziologie, 1966, 167–176. p.); *Die Eichenwälder des Mecsek-Gebirges in Süd-Ungarn* (Mitteilungen der Ostalpin-dinarischen pflanzensoziologischen Arbeitsgemeinschaft, 1967, 135–138. p.); *Die Vegetation des Mecsekgebirges und seiner Umgebung* (Bp., 1972).

Irod.: Kevey Balázs–Szabó László Gyula: In memoriam H. A. O. (1907–2006) (Kitaibelia, 2008, XIII/1, 5–16. p.); Szabó László Gyula: Volt egyszer egy múzeum – Beszélgetés H. A. O.-rel (Pécsi Szemle, 1999. Ősz, II. évf. 91–96. p.); „Istennel beszélgetek”. Emlékezés H. O. A.-ra születésének centenáriumán. Szerk. Kevey Balázs, Szabó László Gy. (Mecsek Egyesület Évkönyve 65., 2008); Vass Anna: A Janus Pannonius Múzeum természettudományi gyűjteményének története – 40 éves a JPM Természettudományi Osztálya (Janus Pannonius Múzeum Évkönyve [1987], 1988, 227–240. p.); MKL V.: 36–37. p.; Pécs Lexikon I.; RÜL X.: 95. p.

Fotó: dr. Kevey Balázs felv., H. A. O. hagyatékából

Dénes Andrea

Horváth Attila (1935. márc. 26. Bp. – 2003. júl. 14. Kecskemét): régész, történész. – Felesége H. Tóth Elvira (1929–2015) régész, fiuk Horváth

M. Attila régész, menyüke Hanny Erzsébet régész. – A bp.-i Apáczai Csere János Gimn.-ban érettségizett. Az ELTE BTK-n régészet-történelem szakon végzett (1958), Banner János és Vértés László tanítványa volt. Diplomamunkáját a vaszari és somlósárhelyi Hallstatt-kori halomsírok anyagából írta. – A Debreceni *Déri Múz.* munkatársa (1958–1959), a kecskeméti *Katona József Múz.*, majd a *Bács-Kiskun m.-i Múz.-ok* ig.-ja volt (1960–1978) ezután tud.-os főmunkatársként, a régészeti osztály vezetőjeként tevékenykedett 1995. évi nyugdíjaztatásáig. 38 évi munkássága során csaknem 100 ásatást vagy leletmentést vezetett, s számos to-

vábbi feltárást végzett feleségével közösen. Jelentősebb ásatásai: Hortobágy-Árkus, szkíta temető (1959); Szalkszentmárton-Cifrahíd, középső bronzkori és kora vaskori temető (1961); Szabadszállás-Józán, kora vaskori szkíta temető (1961–1964); Kunbáony, avar kagáni sír hitelesítése és a szétszóródott leletanyag összegyűjtése (1971–1972); Szakmár-Kisülés, neolit és késő bronzkori-kora vaskori település interdiszciplináris feltárása Bognárné Kutzián Idával közösen (1975–1978); Kunpeszér területén későrézkori, későbronzkori településrészletek, szarmata temető és telep, avar temető (1982–1989); M5 autópálya Kecskemét elkerülő szakasza feltárásainak koordinálása és egyes lelőhelyeinek feltárása (1987–1995). Régészeti tevékenysége mellett szívügyének tekintette az 1960-as évek elején megalakult megyei múz.-i szervezet kiépítését és fejlesztését, így a megye városi múz.-ai (Baja, Kalocsa, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas) gyűjt.-einek háború utáni helyreállítása, rendszerezése és felfejlesztése, a megye helytörténeti gyűjt.-einek (pl. a kiskőrösi Petőfi-ház, a dunapataji és a szalkszentmártoni „tájház”) felállítását és újálesztése, a kecskeméti Naiv Művészek Múz.-ának létrehozása. Fontos volt számára a modernizálódó tanyavilág néprajzi értékeinek mentése és múz.-i bemutatása is. A *Cumania* c. múz.-i periodika alapítója és tíz éven át szerk.-je. Számátalan hazai és külföldi régészeti, néprajzi és képzőművészeti kiáll. rendezője vagy társrendezője volt.

F. m.: *A vaszari és somlóvársárhelyi Hallstatt-kori halomsírok* (Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 8. Veszprém, 1969, 109–134. p.); *Elődeink a Duna-Tisza közén. A Kiskunság és környéke a régészeti leletek tükrében*. H. Tóth Elvirával, V. Székely Györggyel (Kecskemét, 1988); *Szabadszállás-Józán szkítakorai temető*. In: *Hatalmasok viadalokban Az Alföld Szkíta Kora*. Szerk. Havassy P. (Gyulai Katalógusok 10. Gyula, 2001, 95–100. p.); *Kunbáony. Das Grab eines Awarenhagans*. H. Tóth Elvirával (Kecskemét, 1992); *25 év régészeti kutatásai Bács-Kiskun megyében* (Cumania, 13. Kecskemét, 1992, 9–40. p.); *Régészeti kutatások Bács-Kiskun megyében (1990–1995)*. Wicker Erikával, Kustár Rozáliával (Cumania, 17. Kecskemét, 2001, 33–126. p.).

Fotó: Kiss Béla felv., Katona József Múz.

Horváth M. Attila

Horváth István (1939. okt. 14. Kocsér – 2005. ápr. 17. Salgótarján): történész, múzeumig. – A nagykőrösi gimn.-ban érettségizett, majd a szegedi egy.-en m.-történelem szakon végzett (1958–1963).

A salgótarjáni Táncsics Mihály Közgazdasági és Kereskedelmi Isk. tanára (1963), a Nógrád m.-i könyvtár módszertani könyvtárosa (1963–1969). Ez idő alatt elvégezte az ELTE könyvtár szakát, majd egy.-i doktori fokozatot szerzett (1965). – A

salgótarjáni városi pártbiz.-on az agitációs és propaganda-, majd a propaganda és művelődési osztály vezetőjeként (1969–1972) a város kulturális életének koordinálása és szervezése volt a feladata. A megyei tanács kulturális elnökhelyettese (1972–1975), majd a *salgótarjáni múz.*, vmint a *Nógrád m.-i Múz.-i Szervezet* ig.-ja (1975–1982). Vezetése alatt épült meg az új múz. új kiáll.-okkal. Igazgatósága idején alakult ki a több évtizedig működő megyei múz.-i rendszer. A megyei tanács művelődési osztályvezetője (1982 és 1987), majd nyugdíjazásáig ismét a megyei múz.-i szervezetet vezette (1987–2000). A *Palócföld* c. folyóirat főszerk.-je (1983–1989). – Kutatási területe: Nógrád m. 19–20. sz.-i társadalom- és politikatörténete, személyiségei. Jelentősek művelődéspolitikai értekezései, meghatározóak a múz.-i módszertannal foglalkozó publikációi. Számos tanulmány, cikk, riport mellett társszerző a *Nógrád megye története*, a *Salgótarján története* (1972), vmint a *Palócok* (1989) c. monográfiákban. A M. Történelmi Társulat Nógrád m.-i csoportjának létrehozója. – Madách-díj (1980), Kiváló Népművelő (1981), Munka Érdemrend arany fokozata (1983), Salgótarján Díszpolgára (2000), Nógrád M. Díszpolgára (2004), M. Köztársasági Arany Érdemkereszt (2004).

F. m.: *Nemzedékek. Portrék Nógrád megye XIX. és XX. századi történetéből* (Múzeumi Értekező 1. Salgótarján, 1983); *Mezsgyén állva – Helyi társadalom – helyi művelődés* (Salgótarján, 1988), *Salgótarjániak a Don-kanyarban. 1942–1943. Szabó Péterrel* (Múzeumi Értekező 8. Salgótarján, 1990); *Történelmi tükröcserepek Salgótarján 1918–1968 közötti életéből* (Salgótarján, 1992); *Eszmék, eszmények, magatartások. 150 év politikusi Nógrádban, 1790–1940* (Múzeumi Értekező 10. Salgótarján, 1995); *Forrongó XX. század Nógrádban* (Múzeumi Értekező 11. Salgótarján, 1999); *Ketten egy városról*. Praznovszky Mihállyal (Salgótarján, 2005).

Fotó: Buda László felv., Dornay Béla Múz. fényképtára

Shah Gabriella

Horváth Iván János (1940. márc. 1. Horvátzsidány – 2002. márc. 25. Acsád): r. k. pap, néprajzkutató, muzeológus, író. – Kőszegi gimn.-i éveit alatt zeneisk.-i növendék is volt. A győri szemináriumban végzett. – Undi plébános (1964–1969). Ebben az időszakban már intenzív néprajzi gyűjtőmunkát végzett a mo.-i grádistyén horvátok között. A bp.-i *Vendéglátóipari és Kereskedelmi Múz.*, majd a *Kőbányai Sörgyár Múz.*-ának muzeológusa (1969–1971), utóbb a mohácsi *Délszláv Bázismúz.* külső munkatársa volt. Rövid közleményei horvát hetilapokban, kalendáriumokban (pl. *Jedna nepoznata gradišćanska narodna pjesma*, Narodni kalendar 1975, Budimpešta, 1975, 198. p.) jelentek meg. Néprajzi gyűjtései a bp.-i *Néprajzi Múz.* Ethnológiai Adattárában, a zágrábi néprajzi int. (jelenlegi neve: Institut za etnologiju i folkloristiku), ill. a győri és a szombathelyi múz.-ok adattárában lelhetők fel. Regényeket is írt (*Židanski dičaki*. Bp., Croatiaica Kht., 2001; *Pastiri*, kézirat; *Cizmicce*, kézirat).

F. m.: *Kisalföldi horvátok* (Életünk, 1969, 1, 117–120. p.); *Fratrovac* (Életünk, 1970, 3, 242–250. p.); *Horvátzsidányi hiedelmek* (Arrabona, 1973, 15, 169–198. p.); *A „vila” szerepe a nyugatmagyarországi horvát néphitben*. In: *Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségtudományi Konferencia*. Szerk. Kósa L., Krupa A. (Békéscsaba–Bp., 1976, 134–141. p.); *Széphistoria – népballada* (Életünk, 1977, 1, 66–72. p.); *Praznični običaji i narodna vjeronanja čakavskih Hrvata u Zapadnoj Mađarskoj*. In: *Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj 1977* (Budimpešta, 1977, 62–78. p.); *Mitológia és népballada*. In: *Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához 3*. (Bp., 1978, 197–204. p.); *A naptári ünnepekhez fűződő szokások és hiedelmek a nyugatmagyarországi horvátoknál* (Folklor Archivum 10. Bp., 1978); *Narodna balada o djevojci vojniku*. In: *Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj 1979*. Bp., 60–72. p.); *Verserzählung – Volksballade* (Acta Ethnographica, XXVIII, 1979, 147–154. p.); *A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum gyűjteményei*. Társszerző (A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum évkönyve 1982. Bp., 1982, 170–243. p.); *Teázóknak való*. Szerk. (Bp., 1985); *Pravice židanske i prisičke gore* (Hrvatski znanstveni zbornik. Pečuh, 2000, III/1., 93–105. p.). Irod.: Đuro Vidmarović: *Teme o Hrvatima u Mađarskoj*. (Naklada Bošković, Split, 2008, 153–159. p.).

Horváth Sándor

Horváth Júlia Terézia (1954. aug. 8. Mór – 2002. okt. 12. Székesfehérvár): tanár, népművelő, történész, irodalomtörténész, muzeológus. – A Pécsi Tanárképző Főisk. m.–történelem szakán végzett (1975). Elvégezte az ELTE m.–történelem

egy.-i kiegészítő szakát (1985–1987), majd posztgraduális fotográfia-történet szakát is. – A móri Radnóti Miklós Ált. Isk.-ban (1975–1982), a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Szakmunkásképző Isk.-ban tanított (1982–1984). 1984-ben a *Fejér M.-i Múz.-ok Igazgatóságának* népművelő munkatársa lett. 1993-tól a múz. újkortörténeti osztályának vezetője. Fő kutatási területe a Fejér m.-hez kapcsolódó írók, költők – Virág Benedek, Vajda János, Gárdonyi Géza, Vörösmarty Mihály, Németh László, Kodolányi János, Weöres Sándor, Tompa Mihály, Boross Mihály, Szabó Dezső – munkássága volt. Érdeme a váli Vajda János, a mezőszilasi Németh László, az agárdpusztai Gárdonyi Géza, a kápolnásnyéki Vörösmarty Mihály Emlékházakban lévő kiáll.-ok megrendezése és újjárendezése az 1980-as és az 1990-es években. – Móricz Zsigmond-díj (1997). F. m.: *Gárdonyi Géza Emlékmúzeum, Agárd* (Az István Király Múzeum Közleményei. D sorozat 184. Székesfehérvár, 1984); *Sárbogárd neves személyiségei*. In: *Sárbogárd város története* (Sárbogárd, 1989, 521–533. p.); *Vörösmarty Mihály, a polgári méltóság romantikus költője* (A Szent István Király Múzeum Közleményei. D sorozat 281. Székesfehérvár, 2001).

Irod.: RÚL 10.: 142. p.; Fülöp Gyula: H. J. emlékére (Magyar Múzeumok 9., 2003. 1., 57–58. p.); https://hu.wikipedia.org/wiki/Horv%C3%A1th_J%C3%BAlia_Ter%C3%A9zia; <http://mormost.hu/2020/08/02/moriak-akikre-buszked-lehetunk-horvath-julia-terezia/> Fotó: Gelencsér Ferenc felv., 1984

Varró Ágnes

Horváth László (1945. jan. 24. Bakonyszenteslázló – 2015. júl. 23. Nagykanizsa): régész, múzeumig. – Apja Fenékpusztán volt tanító, felesége Horváth

Lászlóné Fiala Veronika agrármérnök, gyermekeik: Balázs (1972–), Gergely (1974–). – Az ELTE régész szakát egyéni levelezőként végezte el (1977). Egy.-i doktori fokozatot a magyarszerdahelyi temetőről készített disszertációjával szerzett (1983). – Diák-ként már 1959-től dol-

gzott a fenékpusztai feltárásokon. Az érettségét követően a *Balaton Múz.* ásatási munkavezetője (1963–1964). Kalicz Nándorral együtt végeztek terepbejárást a *Magyarország Régészeti Topográfiaja* 1. köt.-éhez, és kötődtek életre szóló barátságot. Két év sorkatonai szolgálatot követően, 1966. nov.-tól a Balaton Múz. restaurátora, 1970. jan. 1-jétől segédmuzeológusa. 1975. márc. 17-étől a *Thury György Múz.* régésze, 1984. jan. 1-jétől 2006. jan. 31-ig ig.-ja. – Több mint 60 régészeti ásatást, ill. leletmentést vezetett. A Thury György Múz. régészeti gyűjt.-e 1975–2005 között 7.000-ról több mint 100.000 tárgyra gyarapodott. 1970–1972 között gyakorlatilag ő vezette a fenékpusztai erődfeltárást. Feltárta a rezi kelta, a magyarszerdahelyi kelta és római temetőt, Nagykanizsán az Inkey-kápolna környékét. Részt vett a Kis-Balaton programban (1979–1989), Hahót környékének kutatásában (1987–1992) és szakmai irányítóként az M7 autópálya Zala m.-i szakaszának megelőző feltárásán (1997–2006). Terepbejárásaival felgyűjtötte D-Zala régészeti lelőhelyeit. – Kutatási területe a bronzkortól a római kor végéig terjedő időszak volt. 1971-től jelentek meg tud.-os közleményei (61 publikáció). Számos időszaki kiáll.-t rendezett. Társrendezője volt a Németo.-ban, Ausztriában és Szlovéniában bemutatott *Hét évezred a Balatonnál*, az Ausztriában bemutatott *A kelták Zalában* c. kiáll.-nak, a Thury György Múz. *Emberek, utak, kapcsolatok – Dél-Zala évezredei* c. állandó kiáll.-ának. – M. Köztársasági Arany Érdemkereszt (2005), Rómer Flóris-émlékérem (2011), Schönvisner István-díj (2012).

F. m.: *Koravaskori bronzszobrocska Keszthely-Dobogóról* (Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 11., 1972, 75–82. p.); *Őskori hordó alakú edény Szigligetről* (Archaeologiai Értesítő, 101, 1974, 55–63. p.); *A magyarszerdahelyi kelta és római temető* (Zalai Gyűjtemény 14, Zalaegerszeg, 1979); *A szőlőgyöröki római kori sír* (Communicationes Archaeologicae Hungariae, 1981, 59–81. p.); *Késővaskori ház- és településtípusok Dél-Zalában* (Zalai Múzeum 1, 1987, 59–80. p.); *The surroundings of Keszthely*. In: *Corpus of Celtic finds in Hungary*. I. Ed. T. Kovács-É. Petres–M. Szabó (Transdanubia 1. Bp., 1987, 63–178. p.); *Spätbronzezeit – Späteisenzeit*. In: *Sieben Jahrtausende am Balaton. Von der Ur- und Frühgeschichte bis zum Ende der Türkenkriege*. Red. R. Müller (Mannheim, 1989, 36–50. p.); *Nagykanizsa és környékének története az újkőkortól a római kor végéig*. In: *Nagykanizsa Városi Monográfia*. I. Szerk. Béli József (Nagykanizsa, 1994, 85–133. p.); *Újkőkori település feltárása Petriventén (Zala m.)*. Kalicz Nán-

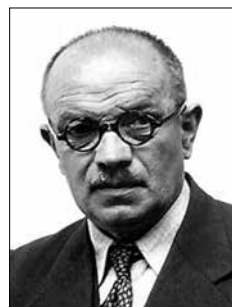
dorral (Régészeti Kutatások Magyarországon 2001, Bp., 2003, 5–30. p.); *Gyermekjáték vagy attribútum? Kelta leletek Magyarszentmiklósról* (Zalai Múzeum, 16, 2007, 25–54. p.); *Kelta pseudo-kantharos Zalakomárból (Zala m.)* (Zalai Múzeum, 17, 2008, 109–129. p.); *Késő római temetők Nagykanizsán*. Eke Istvánnal (Zalai Múzeum, 19, 2010, 155–227. p.); *Kora császárkori temető Alsópáhokon (Zala megye)*. In: *Évkönyv és jelentés a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2009. évi feltárásairól*. Szerk. Kvassay J. (Bp., 2012, 163–222. p.); *Early Iron Age graves from Keszthely and its environs*. In: *People, settlement and landscape on the lake Balaton over the Millennia*. Hrsg. Heinrich-Tamáská, O.–Straub, P. (Castellum Pannonicum Pelsonense [CPP], 4, Bp.–Leipzig–Keszthely–Rahden/Westf., 2014, 63–97. p.); *Középső vaskori öntőformák Alsópáhokról* (Archaeologiai Értesítő, 140, 2015, 229–255. p.); *Bemerkungen zum spätlatènezeitlichen Urnengrab aus Keszthely-Fenékpusztá*. In: *„Trans lacum Pelsonem” Prähistorische Forschungen in Südwestungarn (5500-500 v. Chr.)*. Hrsg. E. Bánffy–J. P. Barna (CPP 7, Bp.–Leipzig–Keszthely–Frankfurt/M–Rahden/West, 2019, 417–425. p.).

Fotó: a család tulajdona

Müller Róbert

Hulesch Béláné: → Kerecsényi Edit

Hulják Pál (1881. jan. 25. Garamújfalú – 1958. okt. 29. Léva [ma Levice, Szlovákia]): okleveles tanár, mineralógus, régész-történész, múzeumig.

– Pedagógusdinasztia tagja, édesapja, nagyapja is tanító volt az Osztrák–M. Monarchia, majd az I. Csehszlovák Köztársaság különböző falvaiban. – Léván, az Állami Tanítóképző Int.-ben szerzett diplomát (1900), majd Bp.-en nyert képesítést beszédhibás gyerekek oktatására (1907), ill. rajz szakra is (1923). Főbb tanítói állomásai: Pilisszentlászló (1911–1920), Solymos (1920–1922), Csejkő (1922–1941, iskolaig.). Osztyáltársa és barátja volt Kittenberger Kálmánnak, a híres Afrika-kutatónak, akitől oroszlánbörből készült kabátot kapott ajándékba. 1946-ban nevezték ki a *Lévai Városi Múz.* ig.-jává; az intézményt 1953-ig egyedül vezette. Volt diákjai segítségével megszerezte, leltározta a háború alatt megsérült gyűjt.-t, elkészítette az új állandó tárlatot. Megalapította és aktív tagja,

rendszeres előadója volt a Múzeumbarátok Lévai Körének. A járás területén végzett régészeti és természetrajzi gyűjtéseket. A pattintott és csiszolt kőeszközöket, őskori kerámiákat és bronzkori leleteket, vmint kőzetgyűjt.-ének nagy részét a lévai múz.-nak ajándékozta. Népszerű természetjáró kirándulásain mindig elhangzott egy-egy ismeretterjesztő előadás. A lévai csillagvizsgáló alapjainak lerakásánál is aktívan bábáskodott. – 1990-ben tanösvényt neveztek el róla Csejkő határában. A Lévai Barsi Múz. (Tekovské múzeum v Leviciach) 2002 óta ötvenként ítéli oda a ~ emléklakettet azoknak, akik kiemelkedő teljesítményt nyújtottak a múz. fejlődése terén. Előadásai kézíratos formában a család levéltárában találhatóak. Örökségét egyenes ági leszármazottjaként Novákné Mezölkay Margaréta, a lévai Barsi Múz. történész-régésze vitte tovább.

Irod.: Šujanský Huljak Ladislav: Sága rodu Huljakovcov (Levice, 2008); Novák Margaréta: H. P. élete és munkássága (Musaeum Hungaricum, 7, 2019).

Fotó: a család tulajdona

Novák Margaréta

Hunyadi József (1912. máj. 27. Mezözombor – 2005. okt. 20. Pomáz): ált. isk.-i tanár, múzeumig. – A miskolci tanítóképzőben képesítő vizsgát tett (1933), majd pályázat útján elnyerte a tiszabüdi g. kat. egyházi és elemi isk. kántortanítói állását, amelyet 1934 szept.-étől töltött be. Rövid háborús katonai szolgálat, majd amerikai hadifogság után, 1946 tavaszán tért haza, s állt régi helyén munkába. Az isk.-k államosítása (1948) után

ig.-tanító az akkortól II. sz. Vasvári Pál Ált. Isk.-ban. Közben az egri Pedagógiai Főisk.-n orosz nyelv és irodalom szakot végzett (1951–1953). Ig.-i ténykedése mellett 1964. jan. 1-jétől a *tiszavasvári Vasvári Pál Múz.* tiszteletdíjas múzeumvezetője, 1968. ápr. 1-jétől 1977.

dec. 15-ig, nyugállományba vonulásáig, kinevezett ig.-ja. Mindkét munkahelyén lelkesen kutatta választott településének történetét, gyűjtötte néphagyományait. Az ig.-i és tanári munka mellett vezette a múz.-ot, társadalmi munkában tanácselnök-helyettes és a pedagógus szakszervezet járási titkára is volt. – Szoc. Kultúráért (1975), Pedagógus Szolgálati Érdemérem (1976). Tiszavasvári díszpolgára (1989). A város képviselőtestülete ~ József Kitüntető Címet alapított (2006) a Tiszavasvári helytörténeti múltjának feltárásáért végzett munka elismerésére.

F. m.: *Lapok Tiszavasvári történetéből II. Tiszabüdi története.* In: *Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban VIII.* (Jósa András Múzeum Kiadványai 16. Nyíregyháza, 1980).

Irod.: Hankó András: *Büdről indult.* H. J. (Vasvári Hírmondó, 1996. nov., 6–7. o.); Szathmáry László: H. J. (1912–2005) (A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, XLVIII., Nyíregyháza, 2006, 23–24. p.).

Fotó: Jósa András Múz.

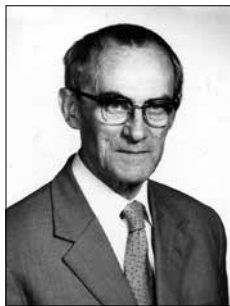
Bene János

I

Illés János; Moósz (1908. márc. 5. Pécs – 1994. dec. 22. Bp.): festőművész, falképrestaurátor, a m. falképrestaurálás egyik legjelentősebb személyisége. – Édesapja, Moósz

Rezső (később Monostorira magyarosított) az először pécsi, majd bp.-i műhellyel rendelkező „Renaissance festőüzem” díszítőfestő vállalat társtulajdonosa. Felesége (1961-től) Szentesi Róza restaurátor. – Budapesten, a VIII. ker.-i közsé-
gi főreálisk.-ban érettségizett. Tehetségére fel-
gyelve felvették a M. Kir. Képzőművészeti Főisk.
második évfolyamára (1930–1933), ahol Rudnay
Gyula tanítványként festőművész diplomát szer-
zett. Főiskolás korában magyarosított Moószról
~re. – A díszítőfestő munkát apja műhelyében
sajátította el. A Képzőművészeti Egy. gyűjt.-ében
található az egy.-i éve alatt készült *Jézus megjelenik az apostoloknak c.* falképterve, amely már
kiforrott művészegyéniségre utal. Első munkái
közé tartozik az új homokkomáromi kegytemplom
díszítőfestése (1940); itt együtt dolgozott Med-
veczky Jenő festőművésszel, aki a képeket festette.
1959 aug.-ában belépett az Orsz. Műemléki
Felügyelőséghez (OMF), ahol vezetésével meg-
alakult a három főből álló falképrestaurátor csoport,
amely 1962-ig hat főre bővült. 1963-ban
feleségével együtt kilépett az OMF kötelékéből,
s magánrestaurátorként dolgoztak tovább. – Kilenc
publikációja ismert. – M. Műemlékvédelemért díj
(1989).

Jelentős restaurátori munkái: az Országház falképeinek restaurálása (1949); a MNM-ban a Lotz Károly és Than Mór által festett lépcsőházi falképek helyreállítása (1951, Medveczky Jenővel); az MTA falképeinek restaurálása; a feldebrői altemplom szentélyének és hajójának restaurálása (1954, Kákay Szabó Györggyel); a K-i pályaudvaron Lotz és Than kilenc nagyméretű képének helyreállítása; a székesfehérvári szeminárium templom Maulbertsch-falképeinek vakolatszilárdítása és tisztítása (1955–1956); a noszvaji kastély falképeinek helyreállítása (1956–1957); a péceli kastély (1956–1957), a noszvaji De la Motte-kastély (1956–1957), a budai volt

karmelita rendház refektórium (1958–1959) falképeinek helyreállítása; a sárvári Nádasdy-vár falfestései (1959–1960); a sopronbánfalvai Magdolna-templom középkori falképtörödékei; a pécsváradi vártemplom szentélyboltozatán a 11. sz.-i képrészlet feltárása, tisztítása, konzerválása (1960); a balatonkeresztúri r. k. templom barokk freskói (1960); a nagyvázsonyi Szent István-templom 15. sz.-i festett törödékeinek feltárása és konzerválása (1959–1961); a celldömölki középkori apátsági rom szentélyében a festések feltárása és ideiglenes rögzítése (1961); a pácini egykori Mágóchy-kastély tornyai sgraffitó díszítésének (1961–1963); a feldebrői altemplom 12. sz.-i falfestmény-törödékeinek feltárása, konzerválása és helyreállítása (1961–1962); a majki kamalduli kolostor refektóriumában a gessó alapra készült, olajfestésű mennyezetkép konzerválása és restaurálása (1962); a siklósi várkápolna gótikus falképeinek konzerválása, levétele és üvegszövettel erősített poliészter tartóváza áthelyezése (1961–1963); a pécsi székesegyház falképei és díszítőfestése (1965–1968); a pécsi Irgalmasok templomának barokk oltárképei (1968); a bp.-i Mátyás-templom főhajójában Székely Bertalan és Lotz Károly képei, falfestések (1968–1969, csapatmunkában); az esztergomi kir. várkápolna falfestményei (1968–1970, csapatmunkában); az Aquincumban korábban feltárt mozaik- és falképtörödékek összeállítása, kiegészítése és konzerválása (1969–1970); a bajnai Sándor–Metternich-kastély „Raffaello” terme mennyezeti falképeinek leválasztása és átmeneti tárolásra alkalmassá tétele (1974); a pécsi Szent István téri ókeresztény mauzóleum falrestorálásának feltárása és konzerválása (1975–1976); a tornaszentandrási Szabadság utcai r. k. templom középkori falfestményeinek feltárása és restaurálása (1975–1977); a sárvári volt Nádasdy-várkastély, Művelődési Központ 18. sz.-i falfestményei (1977–1978, csapatmunkában); az aquincumi légióistábor falfestmény-törödékeiből három képmező és három osztómező összeállítása és restaurálása (1977), a Budai Vár nádori kriptája freskóinak, vmint a Pesti Vigadó falképeinek és díszítőfestésének a helyreállítása (1980-as évek, csapatmunkában).

F. m.: *A pácini reneszánsz kastély helyreállítása. Szentesi Rózával* (Műemlékvédelem, 1964, 4, 241–244. p.); *A siklósi várkápolna falfestményeinek helyreállítása. In: Magyar Műemlékvédelem 1963–1966* (Bp., 1969, 69–89. p.); *Az esztergomi királyi kápolna falfestményeinek helyreállítása. In: Magyar Műemlékvédelem VI. 1969–1970* (Bp., 1972, 225–244. p.); *Falképek feltárása, konzerválása és*

restaurálása. In: *Műemlékek restaurálása*. Az Egri Nyári Egyetem előadásai (1974, 45–58., 104–105. p.); *A freskó technikája és a falfestmények helyreállítása* (Múzeumi Műtárgyvédelem, 1976. 3, 7–10. p.); *A restaurálás új módszerei – A festmény tartóssága és a technológia – A festmények vizsgálata – A restaurálás – A vászon alapú képek restaurálása – A fa alapú tárgyak restaurálása – A falfestmények restaurálása – A falkép restaurálás folyamata*. In: *A képzőművészet iskolája II.* (Bp., 1979, 119–144. p.)

Irod.: Lente István: Búcsú I. J.-tól (Magyar Restaurátor Kamara Tájékoztató, 1997, 48. p.); Farbakyné Deklava Lilla: Events of the history conservation in Hungary. With M. Pattantyús, P. Sárossy, Sz. Serfőző: J. I., Róza Szentesi. In: *Amplius vetusta servare. Primi esiti del progetto europeo* (Archivio Storico dei Restauratori Europei. Lurano, 2007, 75–79., 220–229. p.)

Fotó: ismeretlen felv., a család tulajdona

Morgós András

Illés László (1928. aug. 12. Szijártóháza – 2012. máj. 4. Bp.): irodalomtörténész, múzeumig. – Felesége (1954-től) Strauss Ilona muzeológus, a Petőfi Irodalmi Múz. munkatársa. – A PPTE (1950-től ELTE) m.-német szakos hallgatója (1947–1951). Miután szüleit a Hortobágyra internálták, 1951-ben kizárták az egy.-ről. A Csepeli Szerszámgyárban vasesztérgályosként dolgozott (1951–1958). Rehabilitálása (1953) után az ELTE-n középisk.-i tanári diplomát szerzett (1955). Az irodalomtud. kandidátusa (1967). – Az MTA Irodalomtud.-i Int. munkatársa, tud.-os titkára (1958–1969), a *Petőfi Irodalmi Múz.* (PIM) főig.-ja (1970–1975), az MTA Irodalomtud.-i Int. főmunkatársa (1976–1993), osztályvezető, a Miskolci Egy. BTK Német Tanszékének docense (1994–2002). – Kutatási területe a szoc. magyar és világirodalom története, a mai magyar irodalom, a 20. sz.-i esztétikai irányzatok, Lukács György munkássága. A PIM-ben német mintára kialakította a múz. korszerű, a gyűjt.-i jellegéhez igazodó szerkezetét (Kézirattár, Könyvtár, Művészeti és Relikviatár, Kiállításrendező Csoport, Közművelődési Osztály). Szorgalmazta a tud.-os munkát és a nemzetközi/intézményi kapcsolatok kialakítását. Külön érdeme Kassák Lajos és Füst Milán hagyatékának

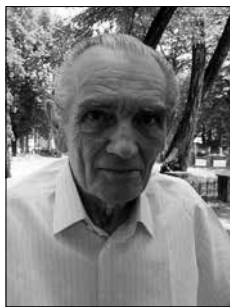
megszerzése, a Kassák Emlékmúz. létesítésének előkészítése. – Az MTA Irodalomtud.-i Biz.-ának tagja (1961–1993), az MTA Tud.-os Minősítő Biz. Irodalomtud.-i Szakbiz.-ának titkára (1980–1990), a M. Írók Szövetsége Kritikai Szakosztályának vezetőségi tagja, a M. Irodalomtörténeti Társaság választmányi tagja. A *Nagyvilág szerkesztőbiz.-i* tagja, rovszerek.-je (1980–1990). – József Attila-díj (1965), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1969), Szoc. Kultúráért (1975), DAAD-ösztöndíj (Németo., 1982), Akadémiai-díj (1987), Április Negyedike Érdemrend (1988), SZOT-díj (1989), Demény Pál-émlékérem (2001), Lukács György-díj (2007). F. m: *Tanulmányok a szocialista irodalom történetéből*. I–VI. Szerk. József Farkassal, Szabolcsi Miklóssal (Bp., 1962–1985); *Józsanság és szenvedély*. Tanulmányok és kritikák (Elvek és utak, Bp., 1966); *Ifjú szívekben élek? Vallomások Adyról*. Szerk. Kabdebő Lóránttal (Bp., 1972); *Illyés Gyula – Tanulmányok a költőről*. Szerk. Baróti Dezsővel (Bp., 1972); *Irodalom és múzeum. Tanulmány az irodalmi muzeológiáról*. Szerk. (Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 11. Bp., 1974); „*Induló balra*”. *Tanulmányok a szocialista világirodalom kialakulásáról*. Szerk. (Bp., 1979); *Befunde und Entwürfe – Zur Entwicklung der ungarischen marxistischen Literaturkritik und Literaturtheorie 1900–1945*. Szerk. József Farkassal, Szabolcsi Miklóssal (Berlin, 1984); *A megőrzött utópia*. Tanulmányok, kritikák (Bp., 1988); Sinkó Ervin: *Az út – Naplók 1916–1939*. Szerk. József Farkassal (Irodalom – szocializmus, Bp., 1990); *Hungarian Studies on György Lukács*. I–II. Szerk. (Bp., 1993); *Vita az expresszionizmusról*. Szerk. (Bp., 1994); *Mítosz és utópia. Irodalom- és esztétörténeti tanulmányok* (Bp., 1995); *Üzenet Thermopüléből. Irodalom- és esztétörténeti tanulmányok a modernitásról, a szociális gondolatról és a modernitásról* (Bp., 1999); *Georg Lukács' Ansichten über die Demokratisierung – aus heutiger Sicht* (Leipzig, 2002); *Az írott szó küldetése – Válogatott tanulmányok és kritikák* (Z-sorozat, Bp., 2010).

Irod.: Irodalmi muzeológus lexikon, Szerk.: Püski Anikó (2018, kézirat); RÜL 10: 399. p.; I. L. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/illes-laszlo-c86c6>). Fotó: ismeretlen felv., Petőfi Irodalmi Múz. PIM/Adf/83-2020_022

Püski Anikó

Incze László (1928. dec. 14. Barót [Baraolt, Románia] – 2007. ápr. 2. Kézdivásárhely [Târgu Secuiesc, Románia]): történész, részlegvezető. – Apja Incze Gyula ügyvéd, első felesége Berta Margit (1930–2008) tanárnő, gyermekotthon-ig., második felesége Szabó Judit (1942–2017) magyartanár, nép-

rajzkutató, muzeológus.
 – A kolozsvári Bolyai Tudományegy.-en történelem–filozófia szakos tanári oklevelet szerzett (1952). – Mezőbádon (1952), Kézdivásárhelyen tanított (1953–1970). 1970. szept.-től a Turóczi Mózes 1848-as ágyúöntő kézdivásárhelyi házában megnyílt Gábor Áron-kiáll. és a céhtörténeti emlékkiáll. muzeológusi és részlegvezetői feladataival bízták meg. Helyismereti és gyűjtőmunkája eredményeként 1972. márc. 3-án, a Kovászna m.-i Múz. részlegeként nyitották meg Kézdivásárhelyen a *Céhtörténeti Múz.*-ot, ahol részlegvezetőként dolgozott (2001-ig). A város 11 (9 céhes) mesterségének összegyűjtött szerszám- és szervezeti emlékeiből rendezte be a múz. névadó alapkiáll.-át. Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc helyi vonatkozású dokumentumait és emléktanyagát a várostörténeti alapkiáll. keretében állította ki. Kortárs képzőművészeti tárlatokat szervezett (1972–2001); a kiállító művészek által adományozott munkákból létrehozta az intézmény képzőművészeti gyűjt.-ét. Tud.-os munkásságának fontosabb területei: helytörténet, jeles kézdivásárhelyi személyek, a céh- és kézműipartörténet kutatása. Helytörténeti jellegű írásai a *Megyei Tükör* (1970, 1972), a *Szekely Újság* (1990), *Az Ige* (1991), a *Háromszék* (1992–1995, 2000, 2004), a *Szekely Hírmondó* (1996–2007), a *Honismeret* (2000, 2002), a *Kézdivásárhely Képes Kalandáriuma* (2001–2003), a *Szekelyföld* (2002), a *Kézdivásárhely Évkönyve* (2004–2007), a *Művelődés* (2004, 2005) c. periodikákban jelentek meg. Az írások egy része 1996-tól a kézdivásárhelyi Siculus Rádióban is elhangzott – A Földi István Közművelődési Egyesület alapító tagja és elnöke (1990–1993), a Kézdivásárhelyi Múzeumbarátok Egyesületének alapító tagja (2000), a Mikes Kelemen Közművelődési Egyesület és az Erdélyi Múz.-Egylet (EME) tagja. – A kézdivásárhelyi RMDSZ alapító tagja és elnöke (1992–1994), a tanácsadó testület tagja (1994–1996), városi önkormányzati képviselő (1992–1996). – Széchenyi Társaság Diplomája (1991), Kultúra Szabadságáért Díj (1997), Kézdivásárhely Pro-Urbe díja (1998), az EMKE Bányai János díja (2002), Pro Comitatu Covasnae-díj. – A Céhtörténeti Múz. jelenleg ~ nevét viseli.
 F. m.: *Céhek és céhanyagonyok Kézdivásárhelyen*. In:

Kézdivásárhely. Várostörténeti képes album. Szerk. Sylvester Lajossal (Kézdivásárhely, 1972); *Céhpecsétek és céhbehívótblák a Kézdivásárhelyi Múzeum gyűjteményében* (Aluta, 6–7., 1974–1975, 113–141. p.); *A kézművesség és a kisiparosok helyzete a századfordulón, Kézdivásárhelyen*. In: VII. Kézművesipartörténeti Szimpózium (Veszprém, 1991); *Céhek, mesterségek múzeuma* (Krizsa János Néprajzi Társaság Értesítője, II. 1992. 1–2. sz. 22–27. p.); *A céhes élet időrendje* (Aluta, XIX, Acta Hargitensia II, 1995, 173–180. p.); *A Kézdivásárhelyi Múzeum rövid története*. In: *Emlékkönyv a Kézdivásárhelyi Múzeum 25. évfordulójára*. Szerk. és társszerző (Sepsiszentgyörgy, 1997, 6–35. p.); *150 éves a Székely Hírmondó* (Acta Siculica, 2000, 109–130. p.); *Amit a céhes városról tartozunk még elmondani*. In: Földi István: *Századelő az udvartereken* (Kolozsvár, 2004, 216–229. p.); *A rendtartó székely város. Tanulmányok, cikkek, beszélgetések Kézdivásárhely múltjáról és múzeumáról*. Szerk. Szabó Judit (Kolozsvár, 2012)

Irod.: RMIL, 1991: 361. p.; Romániai magyar ki-kicsoda (1997, 258. p.); Cserey Zoltán: *Elment a múzeumalapító I. L. (1928–2007)* (Háromszék, 2007. ápr. 4.); S. Lackovits Emőke: I. L. (1928–2007) (Magyar Múzeumok, 2007. 2. Nyár); I. L. életrajza. In: *Emlékkönyv a székelyudvarhelyi Római Katolikus Főgimnázium és Református Kollégium 1946/47-ben végzett diákjainak 60. éves baráti találkozására* (2007, 53–54. p.); Pakó László: *A céhes város és mindenese* (Erdélyi Múzeum, 2012. 3., 171–174. p.); *A múzeumpedagógus*. I. L. (1928–2007) muzeológus portréja (Vörös T. Balázs, DVD, 2012).
 Fotó: Koncz Pál felv., Incze László Céhtörténeti Múz. Fotótár F.16.118

Dimény Attila

Istenes József (1913. dec. 10. Kiszsidány – 2001. okt. 26. Kiskőrös): tanár, iskolaig., múzeumig. – A Szegedi Tanárképző Főisk.-n m.-történelem szakon végzett (1955). – Kiskőrösön tanító (1940–1957), majd nyugdíjazásáig a helyi szakmunkásképző isk. ig.-ja, közben a *Petőfi Szülőház* vezetője is (1950–1985). Népművelési ügyvezetői megbízottként az 1948/49. évi Petőfi Emlékbiz. tagja, a centenáriumi Petőfi-rendezvények szervezője. Tevékenysége során vált kiáll.-sal is berendezett intézménnyé az egész szülőház, 1953 óta Kiskőrösön látható a Petőfi-bútorok és relikviák egy része. Petőfi születésének 150. évfordulóján a program egyik főszervezője. – 1960-ban Kiskőröst képviselte a Petőfi Sándor szülőhelyéről szóló akad.-i vitában, amelyben a biz. a ma is vallott megállapítást tette: Kiskőröst a költő tényleges szülőhelyének, Kiskunfélegyházát Petőfi „szmei

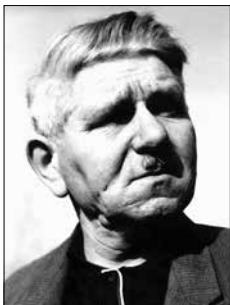
szülőföldjének” kell tekinteni. A kiskőrösi *Petőfi Emlékmúz.* 1969-ben új épülettel és kiáll.-sal bővült. – Móra Ferenc-emlékérem (1973), az Orsz. Petőfi Sándor Társaság alapító tagja (1984), Kiskőrös Díszpolgára (2001).

F. m.: „*Szent a küszöb*”. *Petőfi szülőházának története* (Kiskőrös, 1972); „*Szent a küszöb*”. *Petőfi szülőháza* (Bp., 1980); *A kiskőrösi Petőfi-kultusz története. Visszaemlékezések, hiteles elbeszélések, eredeti dokumentumok* (Kiskőrös, 1987); *Petőfi kiskőrösi születését igazoló érvek történeti összefoglalása* (Irodalomtörténet, 48, 1960. 1, 62–72. p.).

Kispálné Lucza Ilona

István Lajos (1920. okt. 27. Korond [Corund, Románia]) – 2011. júl. 18. Korond): néprajzi író.

– Edénygyári munkás, kerámiamester, helytörténész volt Korondon. Szülőfaluja és Sóvidék szellemi és tárgyi néprajzát tanulmányozta. A Firtos Művelődési Egylet alapító tagja, 16 évig a *korondi falumúz.* irányítója. A korondi faze-kas vásár meghonosítóinak egyike. Versei, néprajzi közleményei helyi és orsz. lapokban (*Előre, Falvak Dolgozó Népe, Félégyházi Hírek, Hargita, Hargita Népe,*

Hazanézó, A Hét, Magyar Vetés, Művelődés, Néprajzi Látóhatár, Népújság, Udvarhelyi Híradó, Vasárnap, Vörös Zászló stb.), a Kriza János Néprajzi Társaság (KJNT) évkönyveiben, a *Hargita Kalendáriumban*, az *Udvarhelyi Híradó Kalendáriumában*, a *Székely Naptárban*, a *Honismeretben* jelentek meg. Írásait a Lakitelek Alapítvány, a Martin György Alapítvány, a bp.-i Néprajzi Múz., a Cigány Hagyományokat Kutató Egyesület és a KJNT díjazta. Munkásságát az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület értékmentő díjjal jutalmazta (2008).

F. m.: *A korondi hagyományos állattartás köréből. In: Népismereti dolgozatok 1980* (Bukarest, 1980, 47–59. p.); *Szeredai temetőben* (Bp., 1944); *Korondi kerámia* (Csíkszereda, 1973); *Korondi székely hiedelmek és anekdoták. Hoppál Mihállyal* (Bp., 1973); *Korondi gyermekhangszerek* (Kecskemét, 1994); *Igaz szívvel szólok. Néprajzi és helyismereti írások* (Székelyudvarhely, 2011); *A korondi aragonitbánya története* (Székelyudvarhely, 1999); *A korondi lakodalom* (Korond, 2009); *Korond és környéke. Néprajzi írások* (Székelyudvarhely, 2009); *A korondi határpásztorságról* (Honismeret, 25, 1997, 3, 61–65. p.); *Korondi szólásmagyarázatok* (Néprajzi látóhatár, 2, 1993. 4, 126–130. p.); *Korond XX. századi zenei életéről* (Hazanézó, 8, 1997, 2, 28–30. p.); *Taplómegmunkálás Korondon. Szócs Lajossal* (Székelyudvarhely, 2008); *Korond népi építészetéről* (Honismeret, 34, 2006, 1, 57–59. p.).
Fotó: a család tulajdona

Róth András Lajos

J

Jáki László (1931. jún. 29. Bp. – 2020. máj. 10. Bp.): neveléstörténész, bibliográfus. – A bp.-i Állami Madách Imre Gimn.-ban és a Vas utcai Közgazdasági Középisk.-ban tanult. Az ELTE-n pedagógia és történelem szakos középisk.-i tanári oklevelet szerzett, a JATE-n (Szeged) doktorált (1963). – Pályafutása során dolgozott a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpontban (igh.), a Nehézipari Műszaki Egy. Kohó- és Fémművi Főisk.-i Karán (Dunaújváros; tanszékvezető főisk.-i docens), a BME-n (egy.-i adjunktus), az Orsz. Pedagógiai Int.-ben (főisk.-i docens), a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főisk.-n, a Károli Gáspár Ref. Egy.-en, az ELTE TTK Neveléstud.-i Tanszékén (tud.-os főmunkatárs), az Orsz. Oktatástechnikai Központban (Veszprém; igh.), vmint az Orsz. Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM; főosztályvezető). – A kutatási területe a 19–20. sz.-i m. neveléstud. és oktatásügy, a korszak iskolatörténete, taneszközei és irodalmi nevelése. Az Orsz. Pedagógiai Könyvtárban az 1960-as években nem főállású munkatársként kapcsolódott be a pedagógiai szakirodalmat feldolgozó bibl.-k elkészítésébe. 1989-ben került főállásban az OPKM-hoz; tud.-os főmunkatárs, majd a Kiadói Főosztály vezetője volt. Nyugdíjazása után is az OPKM munkatársa maradt (1996–2010). Munkájának középpontjában az OPKM tud.-os kiadványai álltak. Nevéhez fűződnek a neveléstud. és oktatásügy retrospektív bibl.-i, s újra megjelentette a m. neveléstud. forrásértékű műveit. A tárgyi emlékek avatott gyűjtője és kiállítója is volt. Kiemelkedő tudományos szervezői, kiadványszerkesztői tevékenysége (pl. *Magyar Pedagógusok*, sorozat; *Tudós tanárok – tanár tudósok* c. könyvsorozat 2000–2015; *Mesterek és tanítványok*, sorozat 2002–2017; *Könyv és Nevelés* c. folyóirat, 1989–2012). Az 1990-es évek közepén közreműködött az *Ezer éves a magyar iskola* orsz. rendezvénysorozatában. Publikációinak száma jóval meghaladja a háromszázat. – Haza Szolgálatáért Érdemrend Arany Fokozata (1971), az

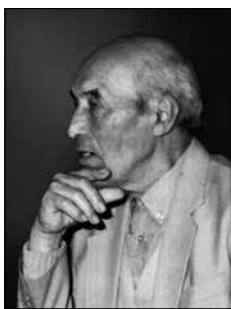

Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1973), Szinyeyi József-díj (1993), Trefort Ágoston-díj (2005). – Jelentős oktatásügyi fotóanyagát az OPKM őrzi, a gyűjt. a M. Digitális Képkönyvtár részét képezi. F. kiáll.: Eötvös József Emlékmúz. kiáll.-a (Ercsi, 1981; kibővíttve: 1988); *Taneszközök régen és ma* (Kuny Domokos Múz., Tata, 1983); *Művelődés a felvilágosodás korában – dunántúli iskolák* (Helikon Kastélymúz., Keszthely, 1984); *Ezer éves a magyar iskola* országos rendezvénysorozata (1990-es évek közepe). F. m.: *Magyar pedagógiai irodalom 1920–1944. Önálló művek*. Szerk. (Bp., 1970); *A hazai filmoktatás fejlődése a negyvenes évekig* (Veszprém, 1982); *A magyar nevelésügyi folyóiratok bibliográfiája, 1841–1958*. 1841–1936-ig összegyűjtötte Baranyai Mária és Keleti Adolf. 1937–1958-ig összegyűjtötte ~ (Bp., 1987); *Korszerűsítési törekvések a századforduló iskolaépítésében* (A magyar neveléstörténet forrásai, 2. Bp., 1989); *Magyar pedagógiai irodalom, 1919–1944. Folyóiratcikkek*. Összeáll. (Bp., 1991); *A magyar neveléstudomány forrásai* (Bp., 1993); *Tanszermúzeum*. Szerk. Nádasi Andrással (CD-ROM, ELTE TTK–OPKM, Bp., 1997); *Egy oktatáspolitikus a XX. század fordulóján. Jancsó Benedek* (Bp., 2016). Irod.: Tószegi Zsuzsanna: Élethivatása a pedagógia szolgálatá. Tisztelgés J. L. hatod évszázados munkássága előtt (Könyv és Nevelés, 12, 2011, 1. sz. melléklet); Csík Tibor: J. L. tudományos munkássága az Országos Pedagógiai Könyvtárban (Könyv és Nevelés, 22, 2020. 1., 7–26. p.); Nádasi András: In memoriam dr. J. L. (Új Pedagógiai Szemle, 70, 2020, 3–4., 158–162. p.); Tószegi Zsuzsanna: A tudós tanár – tanár tudós. J. L. (1931–2020) (Új Pedagógiai Szemle, 70, 2020. 3–4., 163–171. p.). Fotó: J. L. 80 éves korában, Orsz. Pedagógiai Könyvtár és Múz.

Csik Tibor

Jakus Lajos (1915. jan. 20. Tóváros [ma Tata] – 2004. aug. 18. Pénc): ev. kántortanító, iskolaig., múzeumalapító. – Édesapja Jakus Imre tanító, édesanyját, Stelczer Leopoldinát korán elvesztette. – A soproni Ev. Tanítóképzőben szerzett oklevelet (1935). A Bp.-i Tanárképző Főisk. I. tagozatán m.–történelem szakos tanári diplomát kapott (1952). – Katonai szolgálata (1937–1939) után, 1939 márc.-ától levita kántortanító volt Farnadon (ma: Farná, Szlovákia). A Felvidék Csehszlovákiaéhoz való visszacsatolása (1945) után m. állampolgárként

el kellett hagynia a települést. Csak 1946. jan. 20-ától tudott elhelyezkedni Pencen: két évig az ev. isk. tanítója, az államosítás (1948) után az ált. isk. ig.-ja, majd a penci és rádi ált. isk. közös ig.-ja volt (1973–1975, nyugdíjba vonulásáig). – 1948 és 1952

között gyűjtötte a Pest és Nógrád m. határán fekvő Cserhát-vidék községeinek (Penc, Rád, Csővár, Kosd) helytörténeti, régészeti, néprajzi, irodalmi emlékeit. 1952-ben az ált. isk. egyik helyiségében nyílt meg az általa alapított *penci múz.*, amely 1960-ban költözött mai helyére, majd 2013-ban felvette ~ nevét. Az irodalomtörténetírás elsősorban Petőfi-kutatóként tartja őt számon. A költő háromszor járt Pencen (1835 karácsonya, 1838. okt., 1843), először aszódi diákként kereste fel itt élő nagynénjét, a gazdaasszonyként szolgáló özvegy Benczurné Hruz Évát. A község mára elismert Petőfi-emlékhely lett, amiben nagy szerepe volt ~nak. Dienes András mellett főleg neki köszönhető, hogy a Petőfi-családfát ma a dédszülőlkig tudjuk visszavezetni. Falutörténeti monográfiái mellett több mint 60 tanulmányt publikált; több munkáját magánkiadásban publikálta.

F. m.: *Nagymaros mezőváros a török hódoltság idején* (Vác, 1991); *Rád község múltja 996–1945* (Vác, 1998); *Petőfi és a Csörföly család Pencen* (Penc, 1998); *Petőfi családja* (Studia Comitatus Pestiensis 19. kötet, Szentendre, 1989, 119–163. p.); *Életrajzok Petőfi diák- és ifjúkorából* (uo., 164–209. p.); *A töröktől megszabadított Vác 1596–1622* (Studia Comitatus, 25, 1975, 1–75. p.); *Evva Lajos és a „szent család”* (Vác, 1999); *Csővár* (Vác, 2000); *A török hódoltság emlékei Vácon* (Vác, 2001); *Penc múltja és jelene* (Vác, 2002); *Zsidók élete 200 évig Pencen* (Vác, 2003); *Az 1848–49-es szabadságharc két sorsüldözöttjének élete* (Vác, 2004).

Irod.: Kerényi Ferenc: J. L. (1915–2004) (Irodalomtörténet, 2004. 4, 547–548. p.); Hála József: J. L. emlékezete (Honismeret, 33, 2005. 2., 112–113. p.).

Fotó: a szerző archívumából

Végh József

Jancsó Béla (1903. júl. 25. Marosújvár – 1967. júl. 28. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia]): orvos, köztíró. – Apja ~ Ödön sebészorvos, öccse ~ Elemér irodalomtörténész, egy.-i tanár. – A kolozsvári Ref. Koll.-ban magántanulóként tett

érettségi vizsgát (1921). Apja kívánságára orvosi tanulmányokat folytatott a kolozsvári román, a szegedi (1924–1927), majd újra a kolozsvári egy.-en; az utóbbi helyen orvosi oklevelet szerzett a *Date noi despre epidemia de ciumă din 1742–43 în Ardeal* (Új

adatok az 1742–43. évi erdélyi pestisjárványról, 1933) c. disszertációjával. – Iskolaorvos, fogorvos (1940-ig). A bécsi döntést követően a Kolozsvárra visszatért Ferenc József Tudományegy.-en nem létesült orvostörténeti tanszék, így a román egy. ott maradt orvostörténeti könyvtárát és gyűjt.-ét egy mb. professzor irányította, s annak kezelőjeként ~t alkalmazták tanársegédi beosztásban (1940–1944). Mesterének, Valeriu Bologna professzornak a kolozsvári Orvostani Int.-beli gyűjt.-eit nemcsak megőrizte, hanem lényegesen gazdagította is. 1944 őszén orosz fogságba hurcolták, onnan szabadulva üzemi orvos volt, majd fogorvosként magánpraxist folytatott betegnyugdíjazásáig (1959). Autóbalesetben halt meg. – Szenvedélye volt az irodalom és a köztíró. Az 1920-as évek elején a „Tizenegyek” erdélyi irodalmi csoport tagja, 1923-ban megjelent antológiájuk egyik szerk.-je, az 1930-as években az Erdélyi Fiatalok csoportosulás vezető egyénisége, az azonos c. folyóirat szerk.-je volt. Cikkeiben és tanulmányaiban a Szabó Dezső hatása alatt kialakuló új népiesség hirdetője. Írásait a *Nyugat*, a *Vasárnap*, az *Ellenzék*, az *Újság*, a *Vasárnapi Újság*, a *Brassói Lapok*, az *Erdélyi Helikon*, az *Erdélyi Fiatalok*, a *Pásztortűz*, az *Erdélyi Szemle*, a *Keleti Újság*, az *Ifjú Erdély*, majd a *Művelődés* közölte. Az 1930-as években orvos-egészségügyi tanácsadó füzeteket tett közzé. Kora számos jelentős írójával, közéleti személyiségével levelezett.

F. m.: *Egészségügyi tanácsadó az erdélyi magyar nép számára* (Kolozsvár, 1934); *A szoptató anya és gyermeke*. Kacsó Lászlóval (Hasznos Könyvtár, Brassó 1935); *Irodalom és közelet*. Cikkek, esszék, tanulmányok. S. a. r. Mikó Imre (Bukarest, 1973); *Jancsó Béla levelezése. I. köt. (1914–1930)*. Gondozta: Cseke Péter (Kolozsvár, 2015); *Jancsó Béla levelezése. II. köt. (1931–1934)* (Kolozsvár, 2016); *Jancsó Béla levelezése. III. köt. (1935–1940)* (Kolozsvár, 2019).

Irod.: Mikó Imre: J. B. hagyatéka. In: *Uő.*: Akik előttem jártak (Bukarest, 1976. 35–55. p.); Cseke Péter: J. B. és az

Erdélyi Fiatalok (A Hét, 14. évf. 1983. okt. 7.); Perjámosi Sándor: J. B. működése a kolozsvári magyar Orvostörténeti Intézetben (Orvosi Hetilap, CLXI., 2020, 22. sz., 931–935. p.); RMIL: II. 474–476. p.; ÚMÉL: III. 537. p. Fotó: J. B.: Irodalom és közélet, Bukarest, 1973

Gaal György

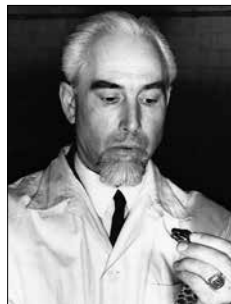
Jancsy János (1920. nov. 13. Csetnek [Štítinik, Csehszlovákia, ma Szlovákia] – 1996. márc. 7. Selmecbánya [Banská Štiavnica, Szlovákia]): közgazdász, bányászati szakíró. – Bányász családban született, apja a rozsnói bányában volt főmérnök. – Selmecbányai reálgimn.-i tanulmányok után Bp.-en szerzett közgazdász oklevelet és doktori címet (1944). Előbb Pozsonyban [Bratislava], egy bankban dolgozott, majd Selmecbányán a Pleta textilipari gyárban főkönyvelő (1949). Onnan a Selmecbányai Geofond Vállalat bányászattörténeti részlegéhez került (1951), előbb adminisztratív munkakörbe, majd bányászati érdeklődése és nagy nyelvtudása (német, angol, francia, latin, m.) révén kutatói státusba. Kutatásai során egyre szélesebb körű és mélyebb ismereteket szerzett a nagy múltú, világhírű selmecbányai geológiai kutatások, vmint bányászati tevékenységek történetéről. Kiemelkedő kutatási eredményei révén a Közép-Európa egyik leggazdagabb ásvány-, kőzet- és teleptani-gyűjt.-ét tulajdonló selmecbányai *Szlovák Bányászati Múz.*-ba került (1983). Alapvető munkákat írt földtani szakágak 18. sz.-i szlovákiai fejlődéstörténetéről, a francia F. S. Beudant Ny-i-Kárpátokban végzett 19. sz.-i, úttörő földtani munkásságáról, a selmecbányai Bányászati Akad.-n folyó bányászati képzésről, tanulmányt írt a bélábányai ún. örökös tárnák építési munkálatairól, lefordította Deliusnak, a Bányászati Akad. professzorának tankönyvét. Kutatómunkájából kiemelkedik a *Pb-Zn ércesedése a mezozoikumban*, vmint az *Arany a Kis-Magurában* (1973) c. jelentése. Számos kisebb tanulmányt írt Péch Antal, Jónás János, Faller Gusztáv selmecbányai kutatásairól. Munkája során olyan mély és alapos tudást szerzett az ásványokról és kőzetekről, hogy gyűjt.-ének egyik legkiválóbb ismerőjévé vált. A gyűjt.-t bemutató szakvezetési élményszámba mentek. Számos tud.-os konferenciát, programot szervezett. Közülük kiemelkedik a Nemzetközi Földtani Tudománytörténeti Szervezet (INHIGEO) Tópatakon megrendezett Szimpóziuma (1987), amelynek témája a Ny-i-Kárpátok földtanának kutatástörténete volt. Intenzív kapcsolatban állt

a m. geológusokkal, mineralógusokkal, bányászokkal és geomuzeológusokkal.

Irod.: Herčko, Ivan: Nekrológ (Zborník Slovenského banského múzea, XVIII, 1997, 97–98. p.).

Kecskeméti Tibor

Janisch Miklós (1922. márc. 5. Kéménd [Kamenin, Csehszlovákia, ma Szlovákia] – 2002. okt. 29. Bp.): zoológus, herpetológus, parazitológus,

egy.-i kutató. – Édesapja dr. Janisch János orvos. Felesége Horváth Anna, gyermekeik Janisch Miklós mérnök és Janisch Éva színésznő. – A komáromi bencés gimn.-ban tanult; a háború utáni lakosságcserre során szüleivel és nővérével Mo.-ra települt

át. Bp.-i orvosi tanulmányai befejezését nem engedélyezték, így az ELTE-n zoológus diplomát szerzett (1954). – Kotlán Sándor professzor meghívására az Állatorvostud.-i Egy. Ált. Állattani és Parazitológiai Tanszékén dolgozott akad.-i kutató státuszban, nyugdíjba vonulásáig (1987); fegyvertant, vadegészség- és vadgazdálkodástant oktatott. A hazai és egzotikus hullólk kiemelkedő szakértője volt, egyedülként viselte az „állami mérgekigó-szakértő” titulust. Elhivatott vadász és a terepen tapasztalt zoológus volt, kétéltű- és hullógyűjtései a *M. Természetud.-i Múz.* herpetológiai gyűjt.-ét gyarapítják. Kedvelt kígyói voltak a hazai viperák, köztük a rákosi vipera, amelynek újra-felfedezte a Hanságban kipusztultnak vélt állományát (1979). Kiválóan ismerte a kullancsok mo.-i elterjedését és az általuk okozott betegségeket. Kanadában (1976) és Kenyában (1984) járt tanulmányúton, ez utóbbin egy kígyófarm lehetséges létesítése céljából. Számos ismeretterjesztő közleményt írt, szerzője volt a népszerű *Búvár Zsebkönyvek* hullólk kötetének. – A MAVOSZ (M. Vadászok Orsz. Szövetsége) keretein belül újjáalakult Solymás Szakosztály elnöke (1964). A Vadászati Kulturális Egyesület Hubertus Kereszt arany fokozatának kitüntetettje (1997). Forgatókönyvírója és főszereplője az MTV *Viperák* c. filmjének, amely a zsűri különdíját kapta a Prix Japon Fesztiválon (Tokió, 1967).

F. m.: *A hazai kullancsfauna feltérképezése* (Állattani Közlemények, 47, 1959, 103–110. p.); *Parlagi viperák a Hanságban* (Élet és Tudomány, 28, 1979, 877–878. p.);

A keresztes vipera és a parlagi vipera szigetszerű előfordulási helye Magyarországon (Borsodi Orvosi Szemle, 3, 1987, 223–225. p.); *Contribution to the epidemiological and clinical aspects of snake bites in Hungary*. Takács Zoltánnal, Korsós Zoltánnal (Toxicum, 25, 1987, 376. p.); *A mutant form of the meadow viper (Vipera ursinii rakosiensis Méhely) from Hungary with a peculiar colour pattern* (Miscellanea Zoologica Hungarica, 8, 1993, 45–49. p.).

Irod.: Korsós Zoltán: A magyar herpetológia „fenegyereke”. J. M. (1922–2002) (Terrárium, 4, 2002, 12–14. p.); Varga István: In memoriam Dr. J. M. (1922–2002) (Magyar Állatorvosok Lapja, 2003. 2., 127. p.).

Fotó: M. Természettud.-i Múz, https://bogarakonyvek.blog.hu/2019/11/15/ornitologusok_lexikona

Korsós Zoltán

Jankó Béla (1919. júl. 23. Orosháza – 2006. szept. 14. Bp.): botanikus, növénygenetikus. –Elemi és középisk.-i osztályait Orosházán, egy.-i tanulmányait a József Nádor Műszaki és Gazdaságtud.-i Egy. mezőgazdasági osztályán végezte (1937–1941), okleveles mezőgazdász (1941). – A Vetőmagvizsgáló Int. növényörökléstan laboratóriumában citológiai és citogenetikai módszerekkel kezdett foglalkozni (1941–1942). 1942-ben katonai szolgálatra hívták be a kassai 8. fogalott vonosztályhoz; a háború végén szovjet fogságba esett, három és fél évet töltött a Krím-félszigeti Szevasztopolban, ahol a 7241. számú hadifogolytáborban mezőgazdasági munkát végzett (1945–1948), ott tanult meg oroszul. Hazatérése után a Genetikai Int. kísérleti adjunktusa volt (1948–1950). Fél éves bulgáriai tanulmányútján (1949) a plovdidi „Marica” Mezőgazdasági Kutatóint. és a Szófiai Mezőgazdasági Kutatóint. genetikai laboratóriumában dolgozott. Rövid ideig a Mezőgazdasági Tud.-os Központban (1950), majd az MTA titkári hivatalában (1950) kapott munkát. Az ELTE TTK Ált. Biológiai Tanszékén tanársegéd (1950–1951), majd adjunktus (1951–1956); alkalmazott biológiát és növénygenetikát tanított. Az MTA Genetikai Int.-ében szerezte meg a biológiai tud.-ok kandidátusa címet (1957): *Levél-morfogenetikai vizsgálatok* c. dolgozatának témája az allometria növekedés hormonális szabályozásának vizsgálata volt. Az MTA Botanikai Kutatóint.-ében

(1958–1968), az MTA Genetikai Int.-ében (1968–1972), majd az MTA Botanikai Kutatóint. mikroevolúciós csoportjában dolgozott (1972–1974). Kutatóint.-i munkája során vizsgálta a *Linaria* populációk genetikai szerkezetét, emellett tájékozódó alga- és mohagenetikai kísérleteket is beállított. Megkezdte a mo.-i szálas levelű *Festuca* populációk vizsgálatát, amit múz.-i éveiben is folytatott. A szegedi József Attila Tudományegy. Növényrendszertani Tanszékén ökológiai, genetikai, citoökológiai és citogeográfiai speciálkoll.-okat tartott (1973-tól). A mikroevolúciós kutatócsoport megszűnése után (1974) az MTA Természettud.-i II. (biológiai) Főosztály kutatójaként a *M. Természettud.-i Múz.* Növénytárában kapott helyet, itt dolgozott a nyugdíjazásáig (1985), ill. utána is, egészen 1991-ig. Az MTA megbízásából 1973-tól a helyi botanikusokat segítette az ulánbátori (Mongólia) genetikai laboratórium létrehozásában, a kutatási program kidolgozásában, a szakirodalom beszerzésében, a vizsgálati módszerek megismerésében, ill. a növénygenetikai kutatások elindításában. 1973-ban egy hónapot, 1975–1980 között évente 3–4 hónapot töltött Mongóliában. Az ulánbátori int. egyik fő feladata a takarmánynövények genetikai kutatása volt. Kiküldetései alkalmával elsősorban Ulánbátor környékén gyűjtött növényeket. Mongóliai gyűjtéseiből kb. 1200 herbáriumi lapból álló virágos növénygyűjt.-t állított össze a *M. Természettud.-i Múz.* Növénytára számára, emellett néhány tucat mohát is gyűjtött. Útjairól és eredményeiről rendszeresen beszámolt a Botanikai Szakosztály ülésein. Nyugdíjazása után részt vett a Balaton és a Velencei-tó nádpusztulásának okait vizsgáló csoport Kovács Margit vezette munkájában. – Citogenetikai fejezeteket írt a *Magyarország Kulturflórája* sorozat két kötetébe: *A réti ecsetpázsit* (1968), *A réti komócsin* (1972). Az Akadémiai Kiadó által kiadott *Biológiai lexikon* növénygenetikai címszavait készítette. Több, Kovács Margit szerkesztésében megjelent könyvben írt populációgenetikai fejezetet. Cikkei a következő folyóiratokban jelentek meg: *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae. Sectio biologica, Acta Botanica Hungarica, Az MTA Biológiai Tudományok Osztályának Közleményei, Az MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei, Symposia Biologica Hungarica*. Oroszból ford. m.-ra Genkel P. A., Doroganyevszkaja Je. A. és Sennyikov A. P. növénytani témájú könyveit. Számos külföldi kon-

ferencián és tanulmányúton vett részt: X. Nemzetközi Botanikai Kongresszus, Edinburgh (1964), Szovjetunió (1965, 1975), Bulgária (1968), NSZK (1974), Mongólia (1984). – Akadémiai jutalom III. fokozata (1964).

F. m.: *Experimental investigation of leaf growth with special regard to heteroblastic development*. I. Falvay E.-vel (Acta Botanica Hungarica, 4, 1958, 271–286. p.); *Variation-pattern investigations in natural Linaria populations*. I.: *Pollen examinations* (Acta Botanica Hungarica, 10, 1964, 257–274. p.); *Természetes növényi populációk genetikai vizsgálata* (Az MTA Biológiai Tudományok Osztályának Közleményei, 9, 1966, 91–120. p.); *Környezetvédelem és a populációbiológia genetikai alapjai* (A Környezetvédelem biológiai alapjai, Bp., 1975). Fotó: a család tulajdona

Pifkó Dániel

Janó Ákos (1927. máj. 22. Kismarja – 2015. aug. 27. Sárospatak): történész, etnográfus, műzeumig. – Egy.-i tanulmányait a debreceni KLTE BTK-n végezte m.–történelem–néprajz szakon (1952). Egy.-i doktorátust szerzett (1971). – Hajdúböszörményben a *Hajdúsági Múz.* ig.-ja (1950–1953), Kiskunhalason a *Thorma János Múz.* ig.-ja (1953–1968), Sárospatakon a *MNM Rákóczi Múz.* ig.-ja (1968–1988). – Intézményvezetőként és muzeológusként részt vett új állandó és időszaki kiáll.-ok létrehozásában. Kiemelendő a Hajdúkerület székházában 1951-ben, a Kiskunhalason 1954-ben megnyílt helytörténeti, Thorma János művészetét, ill. a pásztortorviségeket bemutató, a Sárospatakon megrendezett *Tokaj-Hegyalja szőlészete és bora c.* (1973), vmint a Rákóczi-kiáll. (1976). Tárlatot rendezett többek között a halasi csipkéről, a népi képfestésről, a népi lakáskultúráról, a Bodrogköz népi textilművészetéről, Sárospatak és környéke kerámiakultúrájáról és a Zempléni-hegység üvegművészetéről. Pataki igazgatósága alatt folyt a Vörös-torony és az Olasz-bástya helyreállítása, a Lorántffy-szárny pincéjében létesítették a Renszánsz kőtárat. Az 1980-as évek közepén került a Rákóczi Múz.-hoz a monoki *Kossuth Lajos Emlékmúz.*, ahol az állandó kiáll. megújítása, a gyűjt. feldolgozása ~ irányításával történt. Muzeológusként jelentősen gyarapította és gondozta a gyűjt.-

eket: Kiskunhalason elsősorban a gazdálkodás és a kismesterségek, Sárospatakon a pásztorkodás, a polgári és népi lakáskultúra, a kerámia és keménycserép, vmint a népi iparművészet témakörben gyűjtött jelentős anyagot. Kialakította és felügyelte a múz.-i adattárak, könyvtárak, fotótárak szakszerű vezetését. Közismert volt fotózási szenvedélye, művészi igényű felvételei a paraszti élet és a múz.-i munka pótolhatatlan dokumentumai. A meghíusult Borsod-Abaúj-Zemplén m.-i skanzenet előkészítő fotósorozata megismételhetetlen. Sárospatakon vezetése alatt történt meg a gyűjteményanyag tudományszakok és gyűjteménytípusok szerinti szétválogatása, az addig használatos vegyes leltárkönyv helyett bevezette a szakleltárkönyveket és az összesítő leltárkönyvet. A segédgyűjt.-ek is ekkor kaptak önálló nyilván tartást, és elkészültek a tárgyi gyűjt.-i anyag, vmint a fotótár leírókartonjai, raktári utalócdulái. – Múz.-i tevékenysége mellett jelentős terepmunkát, néprajzi adatgyűjtést végzett a hajdúsági, kunsági és szatmári tájakon. A kendermunkáról és -feldolgozásról, a fonóról mint társas munkáról az 1960–1970-es években publikált tanulmányokat, majd kismonográfiává érlelte a témát. Összegyűjtötte és közreadta a folklór és a naiv irodalom határán elhelyezkedő kiskunhalasi „parasztervelők” gazdag életművét. Hajdúböszörményben az 1950-es évek kötelező feladatákként végezte a tanyavilágból „szoc. faluva” szerveződő Hajdúvid monografikus kutatását. Az 1960-as évek közepén irányította és szervezte Szank település és népessége, vmint a tanyaszékházak múltjának feldolgozását. Kiskunhalason került közel a népművészethez és az iparművészethez. Jelentős szerepe volt a város hírnevét növelő csipkekészítés II. vh. utáni felújításában és a téma történetének bemutatásában. Sárospataki éve alatt dolgozta fel a Hortobágy és Kiskunság vidékének pásztorkodásáról gyűjtött anyagát. Felmerte Sárospatak és vidéke helytörténeti és néprajzi irodalmát. Tud.-os publikációi mellett fontosnak tartotta az új eredmények népszerűsítését; előadásokat, találkozót szervezett a Patakról elszármazottakkal, a városhoz kötődő művészekkel. – Sárospatakért Emlékérem (1977), Pro Urbe Emlékérem (2000), Pulszky Ferenc-díj (2005), Pro Museo Nationali Hungarico Emlékplakett (2012).

F. m.: *Hajdúvid. Egy szocialista falu kialakulása* (Debrecen 1963); *Kiskunhalas. Helytörténeti monográfia*. Szerk. (Kiskunhalas, 1965); *Kendermunkák és társas élet Szatmárban* (Debrecen, 1987); *Kiskun parasztervelők*

(Kiskunhalas, 2001); *Falu a pusztában. Szank község települése és népessége a XIX. században* (Kecskemét, 2002); *Halasi csipke*. Vorák Józseffel (Kiskunhalas, 1969; 1979); *A halasi csipke útja a gondolatól a világ-hírig*. Vorák Józseffel (Kecskemét, 2004); *Bács-Kiskun megye népművészete*. Solymos Edével (Kecskemét, 1966; 1972); „*Hortobágy pusztáról fúj a szél...*” *Tanulmányok az alföldi pásztorkodás köréből* (Hortobágy, Kiskunság) (Debrecen, 2011); *Sárospatak és vidéke helytörténeti, néprajzi irodalma* (Miskolc, 1987).

Irod.: Szilágyi Miklós: A 80 éves J. Á. köszöntése (Néprajzi Hírek, XXXVI, 2007. 3–4. sz., 70–73. p.); Petercsák Tivadar: Búcsú J. Á.-tól (1927–2015) (Néprajzi Hírek, 2016. 1., 86–90. p.)

Fotó: Váradi László felv., 2012, MNM Rákóczi Múz.

Petercsák Tivadar

János Pál (1921. jún. 4. Csíkdánfalva [Dănești, Románia] – 2018. máj. 3. Csíkszereda [Miercurea Ciuc, Románia]): tanár, néprajzkutató, muzeológus. – Isk.-it

Csíkdánfalván és Csíkszeredán végezte, a Marosvásárhelyi Állami Tanítóképzőben tanítói (1941), a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományeg. BTK-n m. nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet szerzett. – Jobbágytelkén, Csíkdánfalván, Gyergyóremetén (1941–1948) tanított, majd a csíkszeredai Pedagógiai Isk. tanára (1949–1952), ig.-ja (1952), tanfelügyelő volt (1952–1959). A csíkszeredai *Csíki Rajoni Múz.* muzeológusa (1959-től), ig.-ja (1963. okt. 10-étől), a *Hargita Megyei Múz.* ig.-ja (1974–1981). – Fő kutatási területe a népművészet. Nevéhez köthető a Mikó-vár épületének megszerzése (1969) és renoválása (1970–1974). Kovács Dénessel együtt megalapította és felépíttette a múz. skanzenjét (1965–1972), létrehozta a zsögödi Nagy Imre Művészeti Galériát (1973), megszervezte a csiksomlyói ferences rendház és kolostor régi könyvtárának múz.-ba szállíttatását. 65 képzőművészeti kiáll. rendezése kötődik a nevéhez. A *Nagy Imre-fametszetek* c. album szerk.-je (Csíkszereda, 1978), Simó Györggyel együtt összeáll. a festőművész csíkszeredai és zsögödi adományainak és hagyatékainak jegyzékét (Nagy Imre: *Följegyzések* [1979] c. naplójának függelékében). Helytörténettel, természetjárással, tárgyi és szellemi néprajzzal, kiemelkedő

személyiségekkel, népi értékek hasznosításával foglalkozó cikkei, tanulmányai m. és román nyelven a marosvásárhelyi, sepsiszentgyörgyi, székelyeresztúri múz.-i évkönyvekben, az *Aluta*, a *Studii și cercetări de istorie veche*, a *Hargita* hasábjain jelentek meg.

F. kiáll.: *Dák és római nyomok hazánk területén* (1968); *A csíki hoki története* (1969); *Hargita megyei népművészet alapkiáll.* (1972); *Csíki parasztcsempék* (1972); *Nagy Imre Galéria* (1973).

F. m.: *Csíki szőttes szoknya, rokolya* (Aluta, I, Sepsiszentgyörgy, 1970, 377–386. p.); *Lăzi de zestre din Ciuc – Csíki írott szuszékok* (Csíkszereda, 1971); *Csikből előkerült alakos kályhacsempék*. Demény István Pállal és Kristó Tiborral (Aluta, X–XI, 1980, 243–254. p.)

Irod.: RMIL 2: 482–483. p.; A LXX. éves Csíki Székely Múzeum emlékkönyve. Szerk. Szabó András (Csíkszereda, 2000); „...fejest ugrottam, azt sem tudtam, mibe”. Átírta, szerk. Ladó Ágota (Patina, I. évf., mutatóvnyaszám, 52–57. p.)

Fotó: a család tulajdona

Szőcsné Gazda Enikő

Jánossy Dénes Iván (1926. márc. 24. Bp. – 2005. aug. 16. Bp.): paleontológus, ornitológus. – Édesapja Jánossy Dénes Antal (1891–1966) levéltáros,

történész, a MTA I. tagja (1940), a M. Orsz. Levéltár ig.-ja (1942–1949). Felesége Kölley Emma (1953-tól), a M. Nemzeti Bank könyvelője, aki értékes és oadaó segítőtársa volt az ásatási és kutatómunkákban is. – A bp.-i Verbőczy István Gimn.-ban

(ma Petőfi Sándor Gimn.) érettségizett (1944), a PPTE-en természetrajz–vegytan tanári (1948), majd geológus (1949) szakon szerzett diplomát. A föld- és ásványtani tud.-ok kandidátusa (1962), doktora (1968). – *A MNM Természettud.-i Múz.-a* (ma M. Természettud.-i Múz.) Föld- és Őslénytárának (ma Őslénytani és Földtani Tár) preparátora (1946–1951), muzeológusa (1951–1961), osztályvezető-helyettese (1961–1970), majd nyugdíjba vonulásáig ig.-ja (1970–1986); nyugalmazott ig.-ként is folytatta kutatómunkáját (1986–1996). – Az 1950-es években Vértes László ősrégésszel végzett ásatásokat. Első publikációi nagyrészt az Istállóskői-barlang kutatásához kötődtek. A Bükk-hegységben lévő Verbó melletti Lambrecht

Kálmán-barlang faunáját dolgozta fel kandidátusi értekezésében (*A Lambrecht Kálmán-barlang késői pleisztocén gerinces faunája és a rissz-würm interglaciális problémája*); e munka kapcsán vezette be az ún. Hystrix vezérszintet az őslénytani szakirodalomba. Az 1960-as években érdeklődése a középső-pleisztocén korú gerinces faunák, és ennek a szakasznak a rétegtani tagolása felé fordult. Ehhez kapcsolódó ásatásai közül kiemelkedő jelentőségű a Bükk-hegységben lévő Tar-kői-kőfülke ősmaradvány-anyagának begyűjtése és feldolgozása. Számos új fajt írt le, melyek között ún. vezérkövület is akadt. Kutatási eredményeit akad.-i doktori értekezésében (*Az európai közép-pleisztocén gerinces fauna rétegtani értékelése*, 1968) összegezte. A részben átdolg. munka, *Stratigraphische Auswertung der europäischen mittelpleistozänen Wirbeltierfauna* címmel németül is megjelent a *Berichte der Deutschen Gesellschaft für Geologische Wissenschaften, A, Geologie und Paläontologie* folyóiratban (1969), s a negyedidőszaki gerinces őslénytanak nemzetközi viszonylatban egyik alapvető, gyakran idézett munkája lett. Az 1960-as évek végén és az 1970-es években az ÉK-mo.-i Osztramos-hegyen vezetett ásatásokat. A 20-nál is több lelőhely anyagai az állatvilág fejlődésének igen széles intervallumát, kb. 3 millió évet reprezentálnak a középső-pliocéntól a középső-pleisztocénig. Az Osztramos 7-es lelőhely nemzetközileg is az egyik nagyon fontos alapfajna a pliocén/pleisztocén sztratigráfiai határ megvonásában. Az Osztramos 3-as lelőhelyről írta le az Estramomys simplex fajt, ami a tud.-ra nézve új fajt és új nemet is képvisel. Az 1970-es évek végén és az 1980-as években D-Mo.-on, a Villányi-hegységben végzett fontos ásatásokat, legfontosabbak a beremendi, a villányi és a Somsich-hegyi lelőhelyek; az utóbbi eredményezte az egyik leggazdagabb hazai pleisztocén ősgerinces anyagot. Kutatómunkája mellett az ELTE címzetes egy.-i tanárként oktatót (1973-tól), s számos szakdolgozónak vagy doktorandusznak volt témavezetője vagy konzulense. Külföldi lelőhelyek feldolgozásában is részt vett (pl. Voigstedt, Weimar-Ehringsdorf, Untermassfeld). A hazai negyedidőszaki gerinces paleontológia egyik legfontosabb szakirodalmi műve *A magyarországi pleisztocén tagolása gerinces faunák alapján* (1979). Az Elsevier és az Akadémiai Kiadó közös kiadásában megjelent *Pleistocene vertebrate faunas of Hungary* (1986) nemzetközi viszonylatban is a negyedidőszaki gerinces paleontológia egyik alapműve

lett, csakúgy, mint a kvarter paleoornitológiában a *Plio-Pleistocene bird remains from the Carpathian Basin* c. hatrészes cikksorozata az *Aquila* folyóiratban (1976–1981). – Pályafutása során több mint 50 lelőhely ősgerinces anyagának begyűjtését végezte el, ez az anyag a MTM Őslénytani és Földtani Tárának leltárkönyveiben kb. 7000 leltári tétel, kb. kétmillió ősmaradvány. 70, a tud.-ra nézve új fajt írt le, róla 8 fajt neveztek el. Tud.-os és ismeretterjesztő írásainak száma meghaladja a 200-at. Bár legnagyobb hazai és nemzetközi tud.-os eredményeit a gerinces őslénytan területén érte el, „szívében mindig is madarász volt”, ahogyan kollégája és barátja, Schmidt Egon írta róla. – A M. Karszt- és Barlangkutató Társulat elnökségi tagja (1969–1978), társelnöke (1978–1986), az Élettani Szakosztály vezetője (1966-tól nyugalomba vonulásáig), a M. Madártani Egyesület alapító tagja (1974), elnöke (1974–1990), a Nemzetközi Madárvédelmi Tanács K-Európai szekciójának elnöke (1980–1988). – Kadić Ottokár-érem (1966), „Pro Natura” emlékérem (1978), Herman Ottó-emlékérem (1982), Hantken Miksa-emlékérem (1991), Keve András-díj (1997).

F. m.: *Az Istállóskői barlang aurignaci faunája* (Földtani Közlöny, 83, 1952, 181–201. p.); *Die Vogel- und Säugetierreste der spätpleistozänen Schichten der Höhle von Istállóskő* (Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 5, 1955. 3–4, 149–181. p.); *Die Entwicklung der Kleinsäugetierfauna Europas im Pleistozän* (Zeitschrift für Säugetierkunde, 26, 1961. 1, 1–64. p.); *Vorläufige Mitteilung über die Mittelpleistozäne Vertebratenfauna der Tarkő-Felsnische (NO-Ungarn, Bükk-Gebirge)* (Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici, 54, 1962, 155–176. p.); *Die altpleistozäne Wirbeltierfauna von Kövesvárad bei Répáshuta (Bükk-Gebirge)* (Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici, 55, 1963, 109–141. p.); *Einer jungmittelpleistozänen Kleinvertebratenfauna aus der Felsnische Uppony II. (Nordungarn)* (Karszt- és Barlangkutató, 4, 1965, 55–68. p.); *Új Eomyda (Rodentia, Mammalia) a bódvaszilasi Osztramos kőfejtő 3. lelőhelyének alsó pleisztocén faunájából* (Őslénytani Viták, 13, 1969, 5–31. p.); *The boundary of the Plio-Pleistocene based on the microvertebrates in North Hungary (Osztramos locality 7)* (Vertebrata Hungarica, 14, 1973, 101–113. p.); *A magyarországi pleisztocén tagolása gerinces faunák alapján* (Bp., 1979); *Újabb adatok az európai madárfauna kialakulásához* (Földtani Közlöny, 112, 1982, 449–453. p.); *Pleistocene vertebrate faunas of Hungary* (Bp.–Amsterdam–Oxford–New York–Tokyo, 1986); *Lower Pleistocene vertebrate faunas from the localities 16 and 17 of Beremend (Southern Hungary)* (Fragmenta

Mineralogica et Palaeontologica 18, 1996, 91–102. p.). Irod.: Schmidt Egon: Köszöntő – Dr. J. D. 70 éves (Tűzok, 1, 1996, 57. p.); Kordos László: J. D. az ősmadarak tudója (Madártávtal, 12, 2005, 6, 4–5. p.); Maul, Lutz: D. J. (1926–2005) (Säugetierkundliche Informationen, 5, 2005, 31, 602–614. p.); Székely Kinga & Hazslinszky Tamás: Dr. J. D. (1926–2005) (Karszt és Barlang, 2005, 1–2, 113–114. p.); Gasparik Mihály: J. D. (1926–2005), az ornitológus, természetvédő és őslénykutató (Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici, 107, 2015, 191–206. p.); RÜL 10.: 661. p.

Fotó: a szerző magánarchívumából

Gasparik Mihály

Janovich István (1937. jún. 9. Vál – 2008. máj. 19. Sárísáp): tanár, főrestaurátor. – Édesapja Janovich István (1902–1969) gyógyszerész, édesanyja Denkinger Ilona (1912–1975). A pannonhalmi bencés gimn.-ban érettségizett (1951–1955), majd a Chinoin Gyógyszergyár II. sz. Kutatólaboratóriumában dolgozott. A szegedi tanárképző főisk. biológia-kémia szakán diplomázott (1966). – Múz.-i, restauratori pályafutását a MNM-ban (1963. szept. 1-jétől), szakmai tevékenységét dr. Némethy Endre irányításával a Központi Muzeológiai Technológiai Csoportban (KMTCS) kezdte meg (1964), ahol 1966-ban a fémrestauratori tanulmányi gyakorlatainak vezetésével bízták meg. 1967. nov. 1-jétől az MTA Régészeti Int.-e restaurátor műhelyének vezetőjeként irányította a mohácsi csatamező emlékműjének restaurálását, a kőszegi Jurisics-vár, ill. a pilisszentléleki kolostor leletanyagának állagmegőrzését. Kezdeményezte a régészeti fém leletanyagok sérülésmentes anyagvizsgálatát, diplomamunkáját is ebből készítette *Kelta emlékműanyag kromatográfiás korrózió analízise* címmel. 1970. márc. 18-án került a *szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múz.-ba* (SZNM), ahol létrehozta az intézmény restaurátorműhelyét, amelyben megindulhatott a szakszerű műtárgyvédelem. A SZNM területén megtervezte és kiépítette a komoly műszaki háttérrel rendelkező áztatásos fakonzerváló rendszert, kidolgozta az épületek áttelepítéséhez kapcsolódó konzerválás és kiegészítés, ill. a bennük elhelyezett műtárgyak szabadtéri körülményekre vonatkozott kezelési módszereit. A *szennai Szabadtéri*

Néprajzi Gyűjt. létrehozásának első évében (1978–1979) az intézmény állományvédelmi szakértője volt. 1980-tól a SZNM oszt. vez.-e. 1982-től folyamatosan részt vett a KMI Restaurátor Osztályán a farestauratori képzésben, 1985-től a M. Képzőművészeti Főisk. tárgyrestauratori szakán a szabadtéri favédelem témakör óraadó tanára lett. 1989–1994 között Bács-Kiskun és Csongrád m. restauratori szakfelügyelője. Pedagógiai munkásságát dicséri, hogy a múz. restaurátorműhelye a szabadtéri favédelem oktatási helyévé és a különféle műszeres vizsgálatok egy-i gyakorlatainak színterévé is vált. – Nyugdíjba vonulása után (1997. jún. 9.) Sárísápra költözött, 2000-ben megszervezte és megalakította a Sárísápi Keresztény Kulturális Egyesületet, amelynek haláláig elnöke volt. Megszervezte a lerombolt népi barokk kálvária és a stációk kőszobrász restaurátorral történő felújítását (2001–2003), és 1956-os obeliszket állíttatott. – Kitüntetései: Szoc. Kultúráért (1989), Művelődés Szolgálatáért (1997), Sárísápiért (2004). F. m.: *Szabadtéri néprajzi múzeumok konzerválási és restaurálási munkamódszerei* (Múzeumi Műtárgyvédelem 2., 1975, 295–340. p.); *Nagyméretű néprajzi tárgy (kemence) „in situ” kiemelése* (Múzeumi Műtárgyvédelem 4., 1977, 177–184. p.); *A kőszegi kiszáradt óriás gesztenyefa állagmegóvása (Tanulmányterv)* (Múzeumi Műtárgyvédelem 9., 1981, 51–70. p.); *Néprajzi bútorok kiegészítése és rekonstrukciója* (III. Nemzetközi Restaurátor Szeminárium, Veszprém, 1981, 100–105. p.); *A szabadtérben kihelyezett fatárgyak hiánypótlása fa felhasználása* (Ház és Ember 2. Szentendre, 1984, 251–262. p.); *Új lehetőségek a rovarkártevők elleni védekezésben* (Múzeumi Műtárgyvédelem 17, 1987, 199–212. p.); *Faanyagok állagmegóvásának néhány aktuális problémája szabadtéri múzeumi körülmények között* (Múzeumi Műtárgyvédelem, 18, 1988, 159–173. p.); *Szabadtéri körülmények között elhelyezett fából készült tárgyak állagmegóvásának elméleti és gyakorlati kérdései* (Műtárgyvédelem 20., 1991, 63–78. p.); *Inorganic conservation materials for outdoor wooden objects and the 'green card'* (Cultural Heritage and Restorer in the Changing World, 8th International Restorer Seminar, Sárospatak, 1993, 202–206. p.); *A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban egy életúton keresztül alkalmazott konzerválások története és néhány tapasztalata* (Műtárgyvédelem 27, 2000, 153–158. p.).

Fotó: J. I. 2000-ben, Morgós András felv.

Morgós András, Szendrődiné Gombás Ágnes

Járainé Komlódi Magda (1931. febr. 23. Bottonya – 2012. okt. 4. Bp.): palinológus, paleobotanikus, egy.-i tanár, muzeológus. – Férje Járai Miklós

(1931–) mikrobiológus, fiai: Gábor (1959–) biológus és Zoltán (1967–) orvos. – 1949-től a PPTE (1950-tól ELTE) hallgatója volt, botanikusként (1954), majd biológiai-kémia szakos középisk.-i tanárként végzett (1955). Egy-i doktor (1958), a biológiai tud.-ok kandidátusa (1967), az MTA doktora (1996, *Palinológiai vizsgálatok a Magyar Alföldön a Würm glaciális és a holocén klíma- és vegetációtörténetére vonatkozóan* c. disszertációjával). – Az ELTE TTK Növényrendszertani-Növényföldrajzi Tanszékén növényrendszertant, növényföldrajzot, ökológiát, vegetációtörténetet, környezet- és természetvédelmet tanított (1954–1992). *A M. Természettud.-i Múz.* (MTM) Növénytárának ig.-ja (1992–1999); paleoökológiai csoportot hozott létre, kutatási pályázatot irányított, szakmai kapcsolatokat latba vetve erőfeszítéseket tett arra, hogy a korábban elszigetelt Tárat rendezvények, kiadványok segítségével bekapcsolja a szakmai vérkeringésbe. – Pályája elején növénycönológiai felméréseket végzett a Duna–Tisza közén, a Gerecsében. Korai kutatásai középpontjában a lápok, a lápvegetáció szukcessziója állt; dolgozott az Ócsa-Dabas melletti Turjánvidéken, a Hanságban, a somogyi Baláta-tavon. Az 1960-as évektől főleg pollenanalízissel (palinológiával) foglalkozott. Referencia-gyűjt.-t állított fel recens fajok pollenjeiből; Boros Ádámmal elkészítették az európai mohák spóraatlaszát (1975; 2. átd. kiad. 1993). Számos rész tanulmányt, majd összefoglalókat publikált a m. Alföld vegetációtörténetéről. Tanulmányozta a glaciálisok, interstadiálisok nyomait. Elvégezte két világhírű hazai ősemberi lelőhely: Tata és Vérteszőlős palinológiai feldolgozását. Az 1980-as évek végétől az aeropalinológiai vizsgálatok úttörője: nagy szerepe volt a rendszeres mo.-i adatgyűjtés elindításában. 1989-ben vezetésével kezdték meg és folyamatosan végezték a napi mintavételt, a lebegő spórák és pollenek monitorozását és analízisét, elkészítették az első mo.-i teljes évi (1989), majd az első öt éves pollennaptárt (1993). A pollenallergia hazai kutatásának egyik megalapozója. – Több mint 100 tud.-os közlemény, könyv, 12 egy.-i jegyzet, könyv szerzője. Tud.-os pályafutása mellett fontosnak tartotta az ismeretterjesztést. Egyike a legjobb tollú, legtermékenyebb botanikusoknak,

rendszeres szerzője az *Élet és Tudomány*nak és számos más ismeretterjesztő lapnak; könyvei, cikkei egyrészt szakmai érdeklődését tükrözik, másrészt az utazásairól számolt be (pl. *Amiről a lápok mesélnek*. Bp., 1961; *Kukoricaisten gyermekei*. Bp., 1984; *Legendás növények*. Bp., 1987; *Növényi csodák*. Bp., 1990; *Budapest pollenallergia-kalauz*. Medzihradsky Zsófiával. Bp., 1994). Kiemelkedően fontos, korszakos összefoglaló munkája a *Pannon Enciklopédia* sorozatban 2000-ben megjelent, majd több kiadást megélt *Magyarország növényvilága* c. kötet, amelynek főszerk.-je és részben szerzője is volt. – Az 1960-as évektől tagja volt az INQUA negyedkori rétegtani biz.-nak, a Holocén és az Euroszibériai albiz.-nak, a European Science Foundation *European paleoclimate and man since the last interglacial progjam* mo.-i résztvevője. A The International Association for Aerobiology tanácsának, 1996-ig az INQUA M. Nemzeti Biz.-nak, az MTA Paleontológiai Biz.-nak és a Botanikai Biz.-nak tagja.

F. m.: *A növényvilág fejlődéstörténete*. In: *Evolúció II. Az élővilág evolúciója*. Szerk. Vida Gábor (Bp., 1982, 37–110. p.); *A bioszféra evolúciója*. In: *Evolúció III. Evolúció és az emberiség*. Szerk. Vida Gábor (Bp., 1983, 11–83. p.); *Late Pleistocene vegetation history in Hungary since the Last Interglacial*. In: *Quaternary environment in Hungary* (Studies in geography in Hungary 26, Bp., 1991, 35–46. p.); *Pollenháború. Képeskönyv a világhódító virághorról* (Bp., 1988); *Magyarország növényvilága*. Szerk., társszerző (Pannon Enciklopédia, Bp., 1995).

Irod.: Fekete Gábor: In memoriam J. K. M. (1931–2012) (Botanikai Közlemények, 100, 2013, 1–2, 2–20. p.; műveinek jegyzékével); RÜL 10: 675. p.

Fotó: Botanikai Közlemények 100, 2013, 1–2, 7. p.

Buczkó Krisztina

Jekelius, Erich Wolfgang (1889. aug. 2. Hosszúfalú [Satu Lung, ma Négyfalú «Săcele» része, Románia] – 1970. nov. 27. Bietigheim–Bissingen-Enz [Németo.]): geológus, családtörténész, muzeológus. – Középisk.-i tanulmányait Brassóban, a Johannes Honterus Gimn.-ban végezte, 1909-től természet-tud.-t hallgatott Strasbourgban, Lipcsében és Bp.-en. Doktori disszertációját Bp.-en védte meg (1914). – A M. Kir. Földtani Int.-ben külső munkatársként, majd preparátorként, végül osztálygeológusként dolgozott (1913–1919). Megannyi tud.-os elsőbbséget szereztve közölte a Brassó környéki hegyek mezozoós rétegeinek földtanára és faunáira vonatkozó, rendkívül pontos és alapos tanulmányait. 1918–1919-ben, beleszédülve a kommunisták mo.-i forradalmába, szovjet szellemben

át akarta rendezni a Földtani Int. múz.-i gyűjt.-eit (később évekbe került azok rendbehozatala). A forradalom bukása után (egyedülként!) beismerte tévedését, beadta lemondását, és hazaköltözött Brassóba, ahol a *Barcasági Szász Múz.-ban* talált munkát. Az impériumváltás (1920) után megalakult Nagy-Románia Földtani Int.-ének kellett a régiót ismerő, lehetőleg nem m. szakemberek, így került oda előbb külső munkatársként, majd főgeológusként. Figyelme ezután a harmadidőszaki puhatestűek őslénytana felé fordult. Kiemelkedő e tekintetben a Baróti–Barcasági medencék pliocén (1932) és a bánsági Szócsán szarmata, vmint pannóniai (szerinte: pontusi) kővütlelőhelyeinek (1944) monografikus őslénytani feldolgozása. 1936-ban a brassói múz. gondnoka lett; vezetése alatt az általa felújított és kibővített intézmény az ország legjelentősebb erdélyi helytörténeti múz.-a volt. A II. vh.-t követően kisebbségi minoltában megalázták, őslénytani munkásságát nem folytathatta. Visszahúzódva Nagyszebenbe majd Hosszúfaluba, alkalmi feladatok vállalásával próbált túlélni. 1947-ben nyugdíjba vonult, de 1949-től a keresztényfalvi kerámiaágyárban geológusként, 1950-től a bukaresti Energetikai Kutatóint.-ben dolgozott (1957-től főgeológusként). Néhány önálló szpeleológiai dolgozatát is közölte, s levéltári kutatásokra alapozva, németes pontossággal – folytatva a Barcasági Szász Múz.-ban megkezdett munkáját –, 12 kötetes gépelt kéziratban megírta a brassói szász családok történetét (máig kiadatlan, jelenleg a brassói ev. egyházközség archívumában őrzik). Újabb nyugdíjba vonulása (1961) után, 1967-ben fiai után kivándorolt Ny-Németo.-ba, ahol három év után elhunyt. Érdeme az első román nyelven írt parányőslénytani tanulmány is (*Asupra foraminiferelor din niște marnе neocomiene din Carpații de Sud* [Dări de seamă ale ședințelor Institutului Geologic Român, VIII., 1919–1920, 130–134. p.]). A kivándorolt szászság addig is jelentős honismereti irodalmát is kiváló könyvekkel gazdagította (*Das Burzenland*. I–III. Verlag Burzenländer Sächsischer Museum, Kronstadt 1926–1928). A mai román tudománytörténet Ion Simionescu (1873–1944) után a második legnagyobb romániai őslénybúvárként emlegeti. Nemzetközi viszonylatban,

a Paratethys fejlődéstörténetének feltárásában mérföldkönek minősítik munkásságát, azonban a mo.-i tudománytörténet a mai napig teljesen megfeledezett róla.

F. m.: *A Keresztényhavas mezozoikus képződményei* (A M. Kir. Földtani Intézet évi jelentése 1913-ról, 1914, 142–165. p.); *A brassói hegyek mezozoós faunája*. I–II.; III–VII. (A M. Kir. Földtani Intézet évkönyve, XXIII/2. 1915, 25–123. p.; XXIV/3. 1916, 217–314. p.); *Führer durch die geologische Abteilung des Burzenländer Sächsischen Museums* (Kronstadt/Brașov, 1920); *Die Paläontologie der Süßwassermollusken* (Bulletin de la Section Scientifique de l'Académie Roumanie, VIII/7–8., 1923, 89–102. p.); *Zăcămintе de cărbune din România* (Dări de seamă ale ședințelor Institutului Geologic al României, XI. [1922–1923], 1923, 119–124. p.); *Aperçu sur la structure du bassin Néogène de Transylvanie. Guide des excursions de l'association pour l'avancement de la géologie des Carpates*. Ludovic Mrazecel (2ème édition, Bucarest, 1927, 5–22. p.); *Die Molluskenfauna der Dazischen Stufe des Beckens von Brasov* (Memoriile Institutului Geologic al României, II. 1932, 1–118. p.); *Die Parallelisierung der pliozänen Ablagerungen Südost-Europas* (Anuarul Institutului Geologic Român, XVII. [1932], 1935, 265–307. p.); *Das Pliozän und die sarmatische Stufe im Mittleren Donaubecken* (Anuarul Institutului Geologic al României, XXII., 1943, 191–398. p.); *Sarmat und Pont von Soceni* (Memoriile Institutului Geologic al României, 5, 1944, 1–167. p.).

Irod.: Prox, Alfred: E. J. 80 Jahre alt (Süddeutsche Vierteljahresblätter, 18, 1969, 141–144. p.); Heltmann, Heinz: Zur Geschichte naturwissenschaftlicher Forschungen in Kronstadt und im Burzenland: E. J. (1889–1970) (Siebenbürgisches Archiv, 3. Folge, 18, 1984, 38–39. p.); Hienz, Hermann A.: Jekelius, Dr. phil. Erich Wolfgang. In: Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen, VII. (Köln–Weimar–Wien, 2000, 354–362. p.); Wanek Ferenc: A Baróti–Brassói–Háromszéki-medencesor széntartalmú pliocén üledékeinek kutatástörténete. II. rész: a XX. század eleje, E. J. monográfiájának megjelenéséig (A Csíki Székely Múz. Évkönyve, Humán és természettud.-ok, 2007–2008, 313–345. p.); Bleahu, Marcian: E. J., un mare geolog și paleontolog brașovean (Țara Bârsei, Serie nouă, 9. 2010, 14–19. p.); Neagu, Teodor: E. J. (1889–1970) un mare paleontolog român de etnie germană (Acta Musei Brukenthal, V/3. 2010, 739–750. p.); Wanek Ferenc: Erdélyi tudománytörténeti évfordulók, 2014. július–augusztus (földtan–bányászat): E. J. (EMT [Erdélyi M. Műszaki Tud.-os Társaság] tájékoztató, XXV/7–8. 2014, 5. p.); E. J. Wanek Ferenc: A Baróti–Brassói–Háromszéki-medencesor széntartalmú pliocén üledékeinek kutatástörténete a kezdetektől 1920-

ig. In: Wanek Ferenc: Fordulópontok és meghatározó személyiségek Erdély altalajkincsének megismerés-történetében 1920 előtt (Kolozsvár, 2021, 129–152. p.). Fotó: A kép korábbi közlése in: Ștefănescu, Sabba, Murganeanu, Gheorghe, Mihăilescu, Vintilă (szerk.): *Istoria științelor în România, geologia, geofizica, geodezia, geografia*, (București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977).

Wanek Ferenc

Jékey Andrásné: → *Winter Erzsébet*

Juba Ferenc (1915. nov. 25. Nagyvárad – 2006. máj. 10. Bécs): jogász, tengerészkapitány, hajóorvos, gyűjteményalapító. – Az É-komáromi [Komárno, Szlovákia] bencés gimn.-ban érettségizett (1934), Pozsonyban és Bp.-en orvostanhallgató volt. 1941-ben tengerésztiszt képzését, 1944-ben a pécsi tudományegy.-en jogi doktorátust, 1950-ben uo. orvosi diplomát szerzett. – 1939-ben a M. Kir.

Duna-Tengerhajózási Rt. (DTRT) szolgálatába állt; a *Budapest* tengerjárón (1941–1944), 1945 után a *Budapest* Duna-tengerjáró hajó II. tisztjeként szolgált. 1948-tól a Közlekedési és Postaügyi Min. Tengerészeti Hivatalában dolgozott, 1955-ben a Folyamrendészeti és Tengerészeti Hivatal osztályvezetője, majd a DTRT ig.-ja (1948–1962), egyúttal tengerjogot és hajóegészségtant tanított a Tengerésztisztképző Tanint.-ben. 1962-ben Bécsbe emigrált. Az Atlanti-óceánon hajózó *Homeric* utasszállító első számú hajóorvosa és a német halászati kutatóhajó, a *Walther Herwig* északi-sarki vizekre induló kutatóútjának tagja (1963–1965), St. Pöltenben kórházi főorvos, majd radiológus szakorvos volt (1966–1981). – Számos hiánypótló tankönyvet írt a m. tengerészet számára. A m. tengerészet történetével foglalkozó gyűjt.-ét 1987-ben az egykori iskolatársa, Kecskés László által vezetett *Klapka György Múz.*-nak ajándékozta, ahol állandó kiáll.-a nyílt (*Dr. J. F. M. Tengerészettörténeti Gyűjt.*). Egyik alapítója a 2000-ben létrehozott kenderesi Horthy Miklós Tengerészeti Kiállítóteremnek. – A Párizsi Nemzetközi Orvostörténeti Társaság r., a Zürichi M. Történelmi Egyesület dísztagja, a Vitézi Rend tb. törzskapitánya, a Kőrösi Csoma Sándor Történel-

mi Társaság Európai Tagozatának v. elnöke, a M. Nemzeti Történelmi Társaság ausztriai tb. elnöke – Osztrák Vöröskereszt bronz érdemérme, Szoc. Munkáért Érdemérem (1955), Komárom Pro Urbe-díja (1992), Komárom díszpolgára (1994), É-Komárom (Rév-Komárom) díszpolgára (1997), Közlekedésért szakmai érem (1994).

F. m.: *Hajózási műszerek*. In: *Tengerész Kézikönyv* (Bp., 1943, 1061–1146. p.); *Hajóegészségtan* (Bp. 1957); *A magyar tengeri hajózás múltja képekben* (München–Bécs, szerzői kiad., 1983); *Magyar tengerész-versek* (München–Bécs, szerzői kiad., 1983); *A magyar tengerészet a második világháborúban*. In: *Magyar Sors, 1944–1957*. III. (Kaposvár, 1993); *A magyar tengerészet nagyjai*. *Tengeri hajózásunk hősei és jeles emberei* (Nemzeti Hőseink I. Kaposvár, 1995).

Irod: J. F.: *A magyar tengerészet nagyjai* (Kaposvár, 1995, 9–10. p.; rövid életrajzi vallomása); J. F. (M. Tengerészek Egyesülete; interneten: <http://mateinfo.hu/ddr-juba-ferenc>).

Fotó: Komáromi Klapka György Múz.

Számadó Emese

Juhász Antal (1935. aug. 8. Szeged – 2020. dec. 9. Szeged): etnográfus, egy.-i tanár, szerkesztő. – A Radnóti Miklós Gimn.-ban érettségizett. A Sze-

gedi Tudományegy. BTK m.-történelem szakán közepisk.-i tanári oklevelet szerzett (1957). A történelem (néprajz) tud. kandidátusa (1986), doktora (2003), habilitált egy.-i magántanár (KLTE, 1995). – *A Móra Ferenc Múz.* (MFM) muzeológusa, osztályvezetője, tud.-os igh.-e (1957–1991). JATE (utóbb Szegedi Tudományegy.) Néprajz Tanszékének docense (1991-től), majd egy.-i tanára (1995-től). Tanszékvezetőként (1991–1998) Bellon Tiborral és Barna Gáborral együtt újjászervezte az 1990 utáni szegedi egy.-i néprajzi oktatást. – Muzeológusi pályája folyamán több ezer tárggyal, saját készítésű fotóval és adattári dokumentummal gyarapította az MFM Néprajzi Gyűjt.-ét. Állandó kiáll.-ai: *Szeged környéki népelet* (1964), *Csongrád megyei festett bútorok* (1978), *Csongrád megye népművészete* (1991). Időszaki kiáll.-ai közül a Néprajzi Múz.-ban rendezett, *Csongrád megye népművészete* (1979. aug.–dec.) c. szerepelt Milánóban (1976), Szófiában, Varsóban (1979) és Ber-

linben (1988). Elindította és vezette az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark szabadtéri néprajzi gyűjt.-ének tervezését (1973-tól) és telepítését (1979-től), amely a 19. sz. közepétől az 1940-es évekig terjedően mutatta be a D-alföldi mezővárosi és tanyai kultúrát. Kutatásainak földrajzi területei: Szeged és határa, Bácska, Bánság, Duna-Tisza-köze. Fő kutatási témái: kézművészet, gazdálkodás, népi építészeti, életmód és tárgyi kultúra, településnéprajz, migráció, népi társadalom. Néprajzi érdeklődését nagyban meghatározta Bálint Sándor, akinél *Régi vízi élet és kihalt szegedi faiparágak* c. dolgozatával egy.-i doktori fokozatát is szerezte. Foglalkozott a városi kézművesek, kispárosok és a falusi kézműves specialisták tevékenységével. Kutatta a népi építkezés, házbereendezés, vmint a műemlékvédelem kérdéseit, a tanyák nagy témakörét több megközelítésből vizsgálta. A tárgykultúrát terepmunka és történeti források tükrében egyaránt bemutatta. Vezette a *Migráció és település a Duna-Tisza közén* c. OTKA kutatócsoportot (1987–1998), amely a 19–20. sz.-i szegedi kirázásokat tárta fel. Több-szerzős helységmonográfiák és tanulmánykötetek szerk.-je, ill. szerzője: *Átokházától Ásotthalomig*. Szerk. Szécsy Györggyel (Ásotthalom, 1970); *Tápé története és néprajza* (Tápé, 1971); *Tanulmányok Kistelek történetéből és népéletéből* (Kistelek, 1976); *Csongrád megye népművészete* (Bp., 1990); *Mórahalom. A település földje és népe*. (Mórahalom, 1992) stb. További települések monográfiájába is több tanulmányt írt (Orosháza, Szeged, Kiskunhalas, Kecel stb.). Publikációinak száma (tud.-os közleményeik és ismeretterjesztő írások) közel 350. – A M. Néprajzi Társaság tagja (1957-től), az Anyagi Kultúra Szakosztály elnöke, a Szegedi Akad.-i Biz. Néprajzi Munkabiz.-ának elnöke, a Csongrád M.-i Honismereti Egyesület elnöke, az MTA Néprajzi Biz.-a, a Néprajztud.-i Szakbiz., a Nemzetközi M. Filológiai Társaság tagja (1988-tól), a Dugonics Társaság tagja és a Néprajzi-Néprajzi Szakosztály elnöke (1993-tól). – A *Csongrád Megyei Honismereti Híradó* szerkesztőbiz.-i tagja (1970–1991), a *MukuCsom* (Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében) szerk.-je (1980–1986), az

MFME több kötetének szerk.-je, a *Néprajz és Nyelvtudomány* c. egy.-i acta szerkesztőbiz.-i tagja (1992-től), a *Táj és Népi Kultúra* szerk.-je (1997-től). – Jankó János-díj (1972), Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékérem (1997), Csongrád M. Alkotói Díja (1998), Györfly István-emlékérem (2000), Tömörkény-díj (2008).

F. m.: *A hantház* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1969, 15–19. p.); *Adatok a szegedi tanyák kialakulásához*. In: *Paraszti társadalom és műveltség a 18–20. században*. III. Tanyák (Bp.–Szolnok, 1974, 71–90. p.); *A parasztság tárgyi ellátottsága* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1974/75. 1, 1975. 105–167. p.); *A Szeged környéki tanyatípusok körülhatárolásához. A település-gazdálkodás-társadalom-életforma összefüggései* (Agrártörténeti Szemle, 1983, 3–4, 415–426. p.); *Szegedi parasztek hagyatéki leltárjai 1784–1824*. In: *Történeti-néprajzi források a XVIII–XIX. sz.-ből* (Documentatio Ethnographica, 13, Bp., 1989, 139–174. p.); *Migráció és település a Duna-Tisza közén. 1–2.* (Szeged, 1990, 1997); *Malmok, molnárság, sütő- és pékmesterség; Fafeldolgozás; A vessző, a gyékény, szalma és más növényi nyersanyagok feldolgozása; Sármunka; Kőfejtés, kőbányászat, kőfaragás*. In: *Magyar Néprajz III*. Szerk. Domonkos Ottó. (Bp., 1991, 157–213., 412–463., 464–481., 620–635. p.). *Élet a házban; Építőtevékenység*. In: *Magyar Néprajz IV. Életmód*. Főszerk. Balassa Iván. (Bp., 1997, 178–193., 250–254. p.); *Migráció és anyagi kultúra a Duna-Tisza közén* (Szeged, 1999); *A szegedi táj tanyái* (MFME, 1982–83. 2. Szeged, 1989); *A szegedi táj vonzásában* (Szeged, 2004); *A Duna Tisza közti migráció és hatása a népi műveltségre* (Szeged, 2005); *Halasi puszták az 1870-es években* (Kiskunhalas, 2013). *A dél-alföldi tanyavilág* (Bp., 2018); *A szegedi nagytáj és szomszédai* (Bp., 2020).

Irod.: Bárh János: A Dél-alföld etnográfusa. A 65 éves J. A. köszöntése (MFME. Studia Ethnographica 3. Szerk. Bárkányi Ildikó. Szeged, 2001, 5–13. p.); Határjáró. Tanulmányok J. A. tiszteletére. Szerk. Bárkányi Ildikó, Fodor Ferenc (Szeged, 2005); J. A. In: 125 éves a Móra Ferenc Múzeum. Szerk. Zombori István (Szeged, 2008); RÚL 10: 845. p.

Fotó: a család tulajdona

Vukov Anikó Veronika

Juhász Erzsébet: → *Robotkay Lajosné*

K

K. Kovács László: → *Keszi-Kovács László*

K. Zoffmann Zsuzsanna (1941. máj. 3. Versec [Vršac, Szerbia] – 2016. jún. 17. Bp.): antropológus. – Édesapja ~ Ákos sörgyáros, Judit nevű leánytestvére Angliában és Németo.-ban matematikus professzor. Férje (1966-tól) Kiss Attila régész. – Az újvidéki gimn.-ban tanult és érettségizett (1955–1959). A Belgrádi Egy.-en bronzkoros régész diplomát szerzett (1959–1964). A M. Művelődési Min. ösztöndíjasaként, posztgraduális képzés keretében részt vett a M. Természettud.-i Múz. Embertani Tárának munkájában, mentora Nemeskéri János volt. Ennek hatására kötelezte el magát a történeti embertani kutatások felé. Kandidátusi értekezését (1992) *Kel-et-Kárpát-medence neolitikus és rézkori népességeinek embertani vázlatát* címmel készítette el. – A pécsi *Janus Pannonius Múz.* antropológusa (1966–1973); a múz. több ezer leletből álló embertani gyűjt.-ét gondozta. Férje mellett számos régészeti feltáráson vett részt, ezek közül meghatározóak a kölkedi avar kori temető és a mohácsi tömegsírok voltak. 1973-tól a MNM Régészeti Osztályán muzeológus, 1996-ban tud.-os főmunkatársként vonult nyugdíjba. – Fő érdeklődési területe a Kárpát-medence őskori népességtörténete volt, de számos római és középkori sorozatot is elemzett. Munkái közül kiemelendők az 1526. évi mohácsi csata tömegsírainak helyszíni, vmint Janus Pannonius költő, püspök – a pécsi székesegyházban 1991-ben előkerült – maradványainak pécsi vizsgálatai. Korai nyugdíjazása után folyamatosan dolgozott Pécsen és a Vajdaságban. 1996–2016 között szinte az összes, őskori anyaggal rendelkező hazai gyűjt.-ben megfordult. Eredményeit rendszeresen publikálta a hazai és nemzetközi folyóiratokban, könyvekben; közel 200 tanulmánya, előadás-összefoglalója, könyvismertetése jelent meg. Számos populáció-történeti tanulmánya vált az őskori antropológiai és régészeti szakirodalom alampunkájává. Tagja volt az Ősrégészeti Társaságnak.

F. m.: *Az 1526-os mohácsi csata 1976-ban feltárt tömegsírainak embertani vizsgálata* (Biológiai Tanulmányok IX. Bp., 1982); *Anthropological structure of the Prehistoric populations living in the Carpathian Basin in the Neolithic, Copper, Bronze and Iron Ages* (Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, LII, 2001, 49–62. p.); *Prehistoric anthropological finds in the Carpathian Basin and the Penrose connections of the ethnic groups they represent* (Praehistoria VI, 2005, 103–129. p.); *Biostatistical data on the origin of Bronze Age ethnic groups in the Carpathian Basin* (Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve IXX, 2009, 493–503. p.).

Irod.: Köhler Kitti: A 70 éves K. Z. Zs. köszöntése (Ősrégészeti Levelek, 12, 2010, 5. p.); Köhler Kitti: K. Z. Zs. őskori témájú publikációinak jegyzéke (uo., 6–11. p.); Farkas L. Gyula: K. Z. Zs. (1941–2016) (Antropológiai Közlemények, 57, 2016, 109–110. p.).

Fotó: a család tulajdona

Hajdu Tamás, Köhler Kitti

Kaba Melinda, Kovács Lászlóné; korábban *Papp Gézáne* (1926. máj. 30. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia] – 2009. jan. 10. Bp.): régész, művészettörténész, muzeológus.

– Az Angolkissasszonyok Sancta Maria Int.-ében fejezte be középfokú tanulmányait (1944). A PPTE (1950-tól ELTE) BTK-n magyar–német-művészettörténet (1944–1947), majd régészettörténet szakon tanult (1948–1952). *Kelták Aquincumban* c. értekezésével doktori oklevelet (1958), *Thermae Maiores Legionis II Adiutricis* c. dolgozatával a történelem (régészet) tud. kandidátusa fokozatot szerzett (1988). – A BTM munkatársa (1951–1987; nyugdíjazásáig), gyakoronok, segédmuzeológus (1952–1960), osztályvezető (1960–1963), az *Aquincumi Múz.* ig.-ja (1960–1962), a BTM Központi Adattár vezetője (1963–1978), a múz. tud.-os titkára (1962–1987), majd nyugalmazott tud.-os főmunkatársa (1988-tól). A BTM *Budapest Régiségei* c. évkönyvének szerkesztője (1976–1991), a *Tanulmányok Budapest*

múltjából c. évkönyv szerkesztőbiz.-i tagja. Vendégkutató volt az eisenstadti múz.-ban (1965, 1969) és a Metropolitan Múz.-ban (New York, 1971). – Pályafutása során jelentős régészeti feltárásokban vett részt közreműködőként és ásatásvezető régészként, a Hajógyári-szigeti római helytartói palota (1952–1955, 1969–1970, 1977), a Királyfürdő (1955, 1958), a kamaraerdei római kori településrészlet (1963–1965), az aquincumi vízvezeték nyomvonala és a Benedek Elek utcai római kori temető (1967–1968, 1970–1975, 1978, 1982, 1991) területén. A Flórián téri katonai nagy fürdő (Thermae Maiores) ásatási és szabadtéri múz.-i bemutatási munkáitainak (1961–1963, 1977–1979, 1981–1984) eredményeire alapozta kandidátusi disszertációját. Utolsó tud.-os dolgozataiban az aquincumi római kori orgona működését és a megszólatásával kapcsolatos problémákat vizsgálta.

F. m.: *Az aquincumi parancsnoksági épület belső dekorációja a Laktanya utcában* (Budapest Régiségei 16, Bp., 1955, 255–293. p.); *Az aquincumi helytartói palota mozaikpadozatai* (Budapest Régiségei 18, Bp., 1958, 79–101. p.); *Római kori épületmaradványok a Királyfürdőnél* (Budapest Régiségei 20, Bp., 1963, 259–298. p.); *Die römische Orgel von Aquincum (3. Jahrhundert)* [mit einem Beitrag von Ernő Gegus] (Musicologia Hungarica 6. Bp.–Kassel, 1976; 2. kiad. 1980); *Thermae Maiores legionis II. Adiutricis* (Monumenta Historica Budapestinensia, 7. Bp., 1991); *Aquincum a régészeti ásatások tükrében*. In: *Óbuda évszázadai* (Bp., 2000, 83–140. p.); *Az aquincumi orgona*: Kr. u. 228. (Bp., 2001); *Az aquincumi – Benedek Elek utcai – római kori temető aranyletei*. In: *Változatok a történelemben*. Tanulmányok Székely György tiszteletére (Monumenta Historica Budapestinensia, 14. Bp., 2004, 27–28. p.).

Irod.: RÜL 10.: 884. p.; Szirmai Krisztina: K. M. nyolcvan éves (Budapest Régiségei 40. Bp., 2007, 13–14. p.); K. M. szakirodalmi tevékenysége. Összeáll. Hanny Erzsébet (Budapest Régiségei 40, Bp., 2007, 15–18. p.).

Fotó: BTM Régészeti Adattár, Intézménytört. Gyűjt.

Éder Katalin

Kalicz Nándor (1928. márc. 6. Tarnabod – 2017. ápr. 15. Bp.): régész, osztályvezető. – Felesége Schreiber Rózsa régész. – A bp.-i ELTE BTK muzeológia (ősrégészet) szakán szerzett diplomát (1955). Egy.-i doktor (1961), a történelemtud.-ok (őstörténelem) kandidátusa (1962), a régészeti tud.-ok doktora (1989). – A nyíregyházi *Jósa András Múz.* (1955–1957), majd a miskolci *Herman Ottó Múz.* (1957–1958) munkatársaként kezdetben

Szabolcs-Szatmár és Borsod-Abaúj-Zemplén m. újkőkori, rézkori és bronzkori kultúráinak felderítésén dolgozott. A Tiszazugra összpontosító, alapvetően terepbejárásokra épült szakdolgozata (1955) és az *Északkelet-Magyarország kora bronzkora és kapcsolatai* c. kandidátusi értekezése (1962) úttörő jelentőségű volt. Pályájának elején máig ható érvénnyel dolgozta fel a mo.-i kora bronzkor és rézkor régészeti emlékeit. Legelső könyvében az ózd-centeri antropomorfnak kapcsán összgezést írt a késő rézkori Baden-kultúra trójai kulturális és kronológiai kapcsolatairól (1963). Ezt az ÉK-Mo. kora bronzkori leletanyagát rendszerbe foglaló monográfiája követte, amely sok szempontból ma is alapvető forrást jelent (1968). – Már egy.-i éveit alatt az MTA akkor megalakuló Régészeti Kutató Csoportjának külső munkatársa volt, majd 1961-től már hivatalosan is a Régészeti Int.-ben dolgozott; 1971-től tud.-os főmunkatárs, 1975-től nyugdíjazásáig (1988-ig) az Őskori Osztály vezetője. A múz.-októl ekkor sem szakadt el. Érdeklődése mindvégig kiterjedt a régészet egészére, kutatásai azonban az 1970-es évektől már alapvetően a neolitikum és a rézkor időszakára irányultak. Ekkor jelent meg a neolitikum és a rézkor első szintéziseként a több javított kiadást megélt, több nyelvre is lefordított *Agyag istenek* c. könyve (1970) a Hereditas régészeti sorozat első köteteként. Ezt a kezdeti lépést – számos tanulmány mellett – nagy volumenű feldolgozások követték. Az alföldi vonaldíszes kerámia napjainkig is egyedülálló monográfiáját társszerzővel készítette el (1977). Kezdetől fogva részt vett a *Magyarország Régészeti Topográfiája* program szervezésében, módszertani megalapozásában és gyakorlati munkáiban; két Veszprém m.-i kötetnek társszerzője is volt (1966; 1970). Ekkor tette meg az első lépéseket az addig fehér foltnak számító dunántúli rézkor első felének kutatásában, a Balaton-Lasinja-kultúra, a Furchenstich kerámia kultúrája és a Protoboleráz-horizont körvonalzásában, vmint időrendjének felállításában, amely mindvégig foglalkoztatta. Igen nagy jelentőségű a középső neolitikus dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának addigi kutatási eredményeit összefoglaló, *A termelőgazdálkodás kezdetei a*

Dunántúlon (1989) c. disszertációja, amellyel elnyerte az MTA doktora címet. Monográfiában adta közre a kora neolitikus Starčevo-kultúra dunántúli leletanyagának szisztematikus áttekintését és értékelését (1990), de jelentős eredményeket ért el a Tisza-vidék neolitikumának kutatásában is. A késő neolitikus Lengyel-kultúra és Aszód–Papi-földek településének több évtizedes kutatása folyamatos feladat volt számára, amelynek végső összefoglalásán munkatársaival haláláig dolgozott. – Pályája során számos ásatás vezetője, résztvevője, végül tud.-os tanácsadója volt (1954–2002). Nagy feltárási projektjei, pl. Aszód–Papi-földek (1960–1987), Berettyóújfalu–Herpály (1977–1982, Raczky Pállal), Mezőkövesd–Mocsolyás (1994, Koós Judittal), „szellemi műhelyként” szolgálták a régészhallgatók gyakorlati képzését is. – Nyugdíjazása után egyre több régészeti team munkájába kapcsolódott be. A Dunántúlon több jelentős feltáráson (pl. Petrivente–Újküti-dűlő, 2000–2001, Horváth László ásatása) tanácsadóként vett részt, amelyek eredményeit társszerzőkkel számos publikációban közölte. Közreműködött *A Tisza-vidék késő neolitikuma* (The Late Neolithic of the Tisza Region) c. időszaki, ill. nemzetközi vándorkiáll. (1987, Raczky Pállal), vmint a MNM állandó, *Kelet és Nyugat határán. A magyar föld népeinek története Kr. e. 400.000–Kr. u. 804 c.* régészeti kiáll.-a neolitikus és rézkori részének elkészítésében, katalógusainak megírásában (2005, Raczky Pállal). Szinte haláláig jelentetett meg tud.-os munkákat, amelyek száma az ezredforduló után már meghaladta a 250-et. – A Kárpát-medencei és az európai őskor kutatásának kiemelkedő és hosszú évtizedekig meghatározó személyisége volt, szakmai útmutatásai alapján generációk nőttek fel. Az ELTE Régészettud.-i Int.-éhez kapcsolódva döntő szerepe volt a doktori képzésben is. Munkásságának alapvetései, főként a neolitikum és rézkor időrendjének, jellemzőinek és anyagi kultúrájának definiálásában hosszú időre meghatározták/meghatározzák az újkőkori és rézkor kutatásának fő irányvonalát. – Jelentős nemzetközi konferenciák előadója volt, eredményeit azok kötetekben is közzétette. Az MTA Régészeti Biz.-ának tagja (1969-től), az Őskori Albiz. titkára, az Ásatási Biz., az Anthropológiai Biz. (1975-től), a TMB szakbiz.-a tagja, a Német Régészeti Int. I. tagja (1979-től). Az *Archaeologiai Értesítő* (1968-tól) és a krakkói *Acta Archaeologica Carpathica* szerkesztőbiz.-i tagja (1975-től). – Kuzsinszky Bálint-emlékérem (1967), Rómer Flóris-emlékérem (1997), Forster Gyula-díj (2003), Eötvös

József-koszorú (2007). Gyémántdiploma (2015). F. m.: *Die Pécelser (Badener) Kultur und Anatolien* (Studia Archaeologica 2. Bp., 1963); *Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. Abriss der Geschichte des 19.–16. Jahrhunderts v. u. z.* (Archaeologica Hungarica 45. Bp., 1968); *Agyag istenek. A neolitikum és a rézkor emlékei Magyarországon* (Bp., 1970; jav. kiadások: 1980, 1984); *Die Linienbandkeramik in der Grossen Ungarischen Tiefebene*. Makkay Jánossal (Studia Archaeologica 7. Bp., 1977); *Preliminary report on the 1977–1982 excavations at the Neolithic and Bronze Age tell settlement of Berettyóújfalu-Herpály. Part I. Neolithic*. Raczky Pállal (Acta Archaeologica, 36, 1984, 85–136. p.); *Kőkori falu Aszódon. – Neolithisches Dorf in Aszód* (Múzeumi Füzetek 32. Aszód, 1985); *Frühneolithische Siedlungsfunde aus Südwestungarn. Quellenanalyse zur Geschichte der Starčevo-Kultur* (Inventaria Praehistorica Hungariae, Bp., 1990); *Figürliche Kunst und bemalte Keramik aus dem Neolithikum Westungarns* (Archaeolingua, Bp., 1998); *Amit az ősi tűz megőrzött. Képek egy újkőkori falu feltárájáról. Berettyóújfalu-Herpály*. Raczky Pállal, Anders Alexandrával, Kovács Katalinnal, Bp., 2010); *Méhtekek. The First Excavated Site of the Méhtekek Group of the Early Neolithic Körös Culture in the Carpathian Basin*. Közreműködők: Kreiter Attila, Szakmány György (BAR International Series 2321. Oxford, 2011); *Mezőkövesd-Mocsolyás. A neolitikus Szatmár-csoport (AVK I) települése és temetője a Kr. e. 6. évezred második feléből*. Koós Judittal (Borsod-Abaúj-Zemplén megye régészeti emlékei 9. Miskolc, 2014).

Irod.: Jerem, Erzsebet – Raczky, Pál: Vorwort. In: Jerem, E. – Raczky, P. (Hrsg.): *Morgenrot der Kulturen. Frühe Etappen der Menschheitsgeschichte in Mittel- und Südosteuropa. Festschrift für N. K. zum 75. Geburtstag*. Bp. 2003, 7–8. p.; M. Virág, Zsuzsanna: K. N. (1928. március 6.–2017. április 15.) (Archaeologiai Értesítő, 143, 2018, 1. 265–267. p.); Raczky Pál: Bücsúzunk dr. K. N.-től, Magyarország egyik legsikeresebb őskori régészétől (Elhangzott a Farkasréti temetőben 2017. május 15-én. Archaeologiai Értesítő, 143, 2018, 1. 268–270. p.); RÜL 11: 79–80. p.

Fotó: M. Virág Zsuzsanna felv., 2008, korábban publikálva: Archaeologiai Értesítő 143, 2018, 1. 265. p.

M. Virág Zsuzsanna

Kallós Zoltán (1926. márc. 26. Válaszút [Ráscruci, Románia] – 2018. feb. 14. Válaszút): népzene-és folklórkutató, múzeumlapító és -szervező, tanító. – Édesapja ~ Mihály, édesanyja Kiss Vilma, gazdálkodók. – Elemi isk.-it Válaszúton végezte m. és román nyelven, majd a Kolozsvári Ref. Gimn.-ban tanult. 1943-tól Sepsiszentgyörgyön a

Líceum- és ref.-képzőn, majd Kolozsváron folytatta tanulmányait, tanítói diplomáját 1946-ban szerezte meg. 1950–1955 között megszakításokkal a kolozsvári Zene-művészeti Főisk.-n (ma Georghe Dima Zene-akad.) tanult. A népzenei kutatásokra Jaga-

mas János készítette fel, akivel román és cigány nyelvtudása révén számos településen folytatott gyűjtést. Részt vett a Kolozsvári Folklór Int. munkájában, és hallgatta Gunda Béla előadásait a Néprajzi Tanszéken. – Első népdalgyűjtéseit gimnazistaként koll.-i tanára, Nagy Géza ösztönzésére Válaszúton végezte, 1938–1939-es gyűjtésével az *Ifjú Erdély* c. folyóiratban I. díjat nyert. A kalotaszegi Magyarvistán tanított (1946–1950). Közben sorkatonaságát 1949-ben Moldvában töltötte. A moldvai csángó faluban, Lészpeden volt tanító (1956–1957), az ottani néphagyományok, vokális és hangszeres népzene kutatását végezte, iskolájában kultúr csoportot hozott létre. Szakirányító volt a Marosvásárhelyi Népi Alkotások házánál (1957–1958). 1958-ban letartóztatták, két évet töltött börtönben. Édesapja kuláklírára kerülését követően családjuk válszúti kúriáját kisajátították, azt a helyi termelészövetkezet használta. Gyimesfelsőlokon élt (1956–1964), egy évet a helyi kultúrházban, majd egy faipari vállalatnál dolgozott (1968-ig). 1968-ban szabad művészi pályára lépett, visszakerült Kolozsvárra, később az ifjúsági táncmozgalom egyik nagy hatású tanácsadója volt. A Mezőségen, Kalotaszegen, Moldvában és Gyimesben gyűjtötte a folklórnak újszólván minden műfaját, különösen az énekes és hangszeres zenét, a népszokásokat és a szokásköltészetet. A Kallós család ingatlanját leromlott állapotban a környező földterülettel együtt 1992-ben visszakapta, és így ez az épület lehetett az első otthona a gyűjt.-nek és az általa létrehozott válszúti szórványkoll.-nak, ő maga is itt élt haláláig. Az először igen egyszerű körülmények között kialakított, a muzeális gyűjt.-t is befogadó intézményben 1999 óta az alapítvány munkatársai (Balla Ferenc, Balázs Bécsi Gyöngyi, Németh Ildikó) közreműködésével a mezőszegi vegyes lakosságú falvak gyermekeinek m. nyelvű oktatását teremtették meg, és azt a 2010-es évek második felétől folyamatosan bővítették. – Martin

Györggyel, Andrásfalvy Bertalannal és Pesovár Ernővel, Hofer Tamással kialakított kapcsolata révén került mo.-i közgyűjt.-ekbe a népzenei és népművészeti anyaga (MTA Népzene-kutató Csoportja, Janus Pannonius Múz., Néprajzi Múz.). Múzeumalapító munkássága mellett a mo.-i és romániai m. táncmozgalom legfőbb kutatói forrásbázisát biztosította. 15.000 dallamot meghaladó népzenei anyaga a legnagyobb, a m. nyelvterületen végzett népzenei gyűjtés, amelyből több mint 10.000 db online hozzáférhető az MTA (ma Bölcsészettud.-i Kutatóint.) Zenetud.-i Int. Népzenei Gyűjt.-ében (<https://zti.hungaricana.hu/hu/>). A muzeális gyűjt.-re alapozottan az alapítvány képzési módszerei, a népzenei és kézműves táborok, felnőttképzések a romániai magyarság kultúrájának központi intézményévé tették a *Válszúti Kallós Zoltán Múz.-ot* (mai nevén *K. Z. Néprajzi Gyűjt.*). Néprajzi tárgyakat – főként népművészeti értékű darabokat – diákkorától gyűjtött, tárgygyűjt.-e elhelyezésére sokáig kolozsvári lakása szolgált. A nevével viselő intézmény a nyilvánosság számára 1998-tól látogatható, 2010-ben nyílt meg *K. Z. Múz.* és Népművészeti Központ névvel, majd 2017-ben új épületszárnnyal gazdagodva válhatott a Mezőség, Kalotaszeg, Moldva és Gyimes népművészetének leggazdagabb múz.-i bemutatóhelyévé, amely napjainkban 7500 leltározott néprajzi tárgyat őriz. – Ismertségét Mo.-on és Romániában egyaránt az 1970-ben, Szabó T. Attila gondozásában megjelent *Balladák könyve* (Kriterion, Bukarest) hozta meg, majd újabb kiad.-i (1971, Kriterion; 1973, 1974, 1977, M. Helikon) egyre szélesebb kör számára adták közre gyűjtéseinek javát. *Ez az utazólevelem – Balladák új könyve* (1996) címmel, majd bőv., CD-vel kiegészített formában jelent meg a *Balladás könyv* (2014, K. Z. Alapítvány). Önálló kötetei közül kiemelkedik az *Új guzsalyam mellett* (1973, 2. kiad. 2005), a Martin Györggyel közös *Tegnap a Gyimesben jártam* (1989) és a *Világszárnya – Moldvai m. népmesék* (2003). Munkásságának kiemelten fontos momentuma, hogy bakelit lemezek, audio hangkazetták és a 27 db-ból álló, *Kallós Archivum* c. CD-sorozat adta közre tematikusan és tájak szerint válogatott népzenei gyűjtéseit. 2013-ban jelent meg a *Válszúti K. Z. Múz.* anyagát bemutató közös kötet *Adok néktek aranyvesszőt* címmel, Korniss Péter fotóival. Tanulmányai, közleményei a *Művelődés*, a *Néprajzi Közlemények*, az *Utunk* és számos mo.-i és romániai m. folyóiratban jelentek meg, kéziratai a Néprajzi Múz. Ethnológiai Archivumában (korábban Et-

hnológiai Adattár) találhatóak meg. – Életfa díj (1990), M. Művészetért díj (1993), Kossuth-díj (1996), Pro Minoritate díj (1997), M. Örökség díj (2000), M. Corvin-lánc (2001), a MMA Népművészeti, Néprajzi Tagozatának tagja (2005), A M. Kultúra Lovagja (2010), M. Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a csillaggal (2010), a Román Művészeti Akad. tagja (2013), Nemzet Művésze (2014), a MMA életműdíja (2015), Kossuth Nagydíj (2017), Europa Nostra díj és közönségdíj (2017).

F. m.: *Balladák könyve. Élő hazai magyar népballadák* (s. a. r. és bev. Szabó T. Attila, Kriterion, Bukarest, 1970, 2. kiad. 1971); *Balladák könyve. Élő erdélyi és moldvai magyar népballadák* (M. Helikon, Bp., 1973, 2. kiad. 1974, 3. kiad. 1977); *Új guzsalyam mellett: Énekettem én özvegyasszon Miklós Gyurkáné Szályka Rózsa [...]* (Lejegyezte, bev. és jegyz. K. Z. Kriterion, Bukarest, 1973); *Ez az utazólevelem. Balladák új könyve* (kazettával, Akad.-i Kiadó, Bp., 1996); *Világszárnya. Moldvai magyar népmesék* (Stúdió, Kolozsvár, 2003); *Adok néktek aranyvesszőt* (Korniss Péterrel, K. Z. Alapítvány, Válaszút, 2013); *Balladás könyv* (K. Z. Alapítvány, Válaszút, 2014); *Kallós Archivum 1–27*. (K. Z. Alapítvány, Válaszút).

Irod.: Balladák filmje (dokumentumfilm, rend. Gulyás Gyula és Gulyás János); Válaszút vándora. K. Z. Kallós Zoltánnal beszélget Benkei Ildikó (Magyarnak Lenni VII, Kairosz, Bp., 2005); K. Z. 80 éves (szerk. Ilyés Sándor, Jakab Albert Zsolt, Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2006); Bereczki Ibolya: Indulj el egy úton... K. Z. Skanzen Könyvek – Kiállítási katalógusok, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2015); Csinta Samu: A lélekmentő. K. Z. első kilencven éve (Hagyományok Háza, Bp., 2016); Csinta Samu: Úton az Ararat felé. Huszonöt éves a választúi K. Z. Alapítvány (Válaszút, 2017).

Fotó: K. Z. 2016-ban, Bíró Zoltán felv., Kallós Zoltán Alapítvány

Bereczki Ibolya

Kapcár Rozália; Némethné Kapcár Rozália; N. Kapcár; Brachnáné Kapcár Rozália (1950. szept. 22. Köröm – 2012. aug. 24. Siófok): etnográfus, középisk.-i tanár, múzeumig., iskolaig., országgyűlési képviselő. – A Brachna János idegenforgalmi szakközgazdással kötött házasságából egy gyermeke született, Máté (1984). – A Somogy M.-i Múzeumok Igazgatóságának tagintézményeként működő *Marcali Helytörténeti és Munkásmozgalmi Múzeum* néprajz-földrajz szakos ig.-ja (1975–1987). A múz. néprajzi gyűjt.-ét Marcaliból és a környék falvaiból származó tárgyi anyaggal, iparosok hagyatékával gyarapította. A D-Dunántúli Akad.-i Biz. felké-

résére kutatást végzett a Marcali környéki etnikai csoportok összetartozása témájában, pl. Buzsák és Táska településeken. Időszaki és vándorkiállításokat rendezett, diákoknak múz.-i órák keretében bemutatta a gyűjt.-i raktárakat is. Állandó előadója volt

a megyei néprajzi táboroknak. Részt vállalt a múzeumbaráti kör, vmint a marcali gimn. és a szőcsénypusztai szakközépisk. helytörténeti szakkörének működésében is. Kecskeméten és Szófiában Somogy népművészetét bemutató időszaki kiállítások rendezésében vett részt. Vezetői időszaka alatt jött létre a *Bernáth Aurél Emlékmúzeum* (1984). A marcali választókerület országgyűlési képviselője (1980–1984). Miatán elköltözött Marcaliból, Siófokot ált. és középisk.-ban dolgozott: a Baross Gábor Szakközépisk. és Szakmunkásképző Int. tanára (1987), a Beszédes József Ált. Isk. tanára (1987–1995) és ig.-ja (1995–2000), a Somogyi József Ált. Isk. gyermek- és ifjúságvédelmi referense (2000–2004), a Fekete István Mezőgazdasági Szakmunkásképző Int. tanára (2005–2010).

Fotó: Brachna Máté tulajdona

Huszár Mihály, Vidák Tünde

Karancz Gábor (1968. márc. 31. Marcali – 2015. jún. 8. Marcali): történelem szakos bölcsész, középisk.-i tanár, múzeumig. – Felesége Grecsó

Éva tanár. – A marcali Lady János Gimn. és Közgazdasági Szakközépisk.-ban érettségizett (1986). Képesítés nélküli tanárként tanított Sávolyon és Nemesviden (1986–1987). A Miskolci Egy.-en történelem szakos bölcsész és középisk.-i tanári oklevelet

szerezett (1996). – Óraadó tanárként a Károli Gáspár Ref. Egy.-en és a marcali Berzsenyi Dániel Gimn.-ban is tanított. A *Marcali Városi Helytörténeti Múzeum* ig.-ja (1996–2012). Nagyszabású kiállításokat és konferenciákat szervezett a múz.-ban *Avarok és honfoglaló magyarok Somogyban* címmel (1997). Szervezésében, ill. L. Kapitány Orsolya és Imrő Judit néprajzkutatók rendezésében

készült el a múz. új állandó néprajzi kiáll.-a *Mes-
terek és műhelyek* címmel (1999). Igazgatása alatt
a Marcali Városi Helytörténeti Múz. elnyerte a
Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület által ado-
mányozott „Év Múzeuma 2002” kitüntető címet
(2003). A település híres szülőtte, Marcali Henrik
történész emlékére konferenciát szervezett (2006).
Publikált a m. kora középkor időszakáról, vmint
20. sz.-i társadalom- és életmódtörténeti témákról.
A múz. gyűjt.-eit több családi hagyatékkal gyara-
pította. Múz.-i munkája után a Berzsényi Dániel
Gimn.-ban középisk.-i tanárként, ill. a Széchenyi
Zsigmond Szakközép- és Szakisk.-ban koll.-i ne-
velőként dolgozott (2012–2015). – A M. Múz.-i
Történész Társulat tagja (2001–2015).

F. m.: *Avarok és honfoglaló magyarok Somogyban*. Szerk.
(Marcali, 1997); *Tanító múzeum* (Iskolakultúra, 13, 2003.
9, 99–101. p.); *Előadások Marczali Henrik születésének
150. évfordulója alkalmából*. Szerk. (Marcali, 2006);
*Marcali Múzeum. A Marcali Városi Helytörténeti Mú-
zeum Évkönyve*. Szerk. (Marcali, 2005–2011).

Irod.: Huszár Mihály: K. G. (1968–2015) (Történeti
Muzeológiai Szemle 14. Bp., 2015, 70. p.).

Fotó: K. G. 2000 k., Karanczné Grecsó Éva tulajdona

Huszár Mihály

Karl János: → *Károli János*

Károli János; *Karl* (1842. jún. 13. Cservenka,
Bács-Bodrog vm. – 1882. jan. 25. Bp.): orvos, tanár,
ichtiológus, herpetológus, múz.-i segédőr. – Apja
Karl Lajos földbirtokos. – Gimn.-i tanulmányait
Pozsonyban végezte, majd a bécsi egy. természettud.-
i karán tanult. 1870-től a MNM természetrajzi
osztályának segédőre, ugyanakkor a bp.-i ágostai
hitvallású ev. főgimn. r. tanára. 1876-tól a bp.-i egy-
en az ichtológia (halak) és herpetológia (kétlélűek
és hüllők) magántanáráként tartott előadásokat. Az
általa gyűjtött példányok a MNM-ba kerültek, jelenleg
a M. Természettud.-i Múz. állattárában található.
F. m.: *A magyar halfauna egy új faja* (Természettud.
füzetek, 1, 1877. 1. sz., 16–51. p.); *Magyarország Amphibiái*
(Természettud. Füzetek, 2, 1878. 1, 3–9., 59–60. p.); *Ma-
gyarország Amphibiái. II. rend: Farkatlanok (Amphibia
ecaudata)* (Természettud. Füzetek, 2., 1878. 2–3., 94–110.,
176–178. p.); *Magyarország kígyóinak átnézete (Synopsis
Serpentorum Hungariae)* (Természettud. Füzetek 3, 1879.
2–3., 96–112. p.); *Előleges jelentés a Xantus János úr által
az 1868–70. években Kelet-ázsiaiában gyűjtött halakról*
(Természettud. Füzetek, 5, 1881. 2–4., 147–187. p.).

Irod.: Pallas XX.: 176. p.; Szinnyei 5.: 1044–1046. p.

Korsós Zoltán

Katona Gyuláné Szentendrey Katalin, dr. (1927.
jan. 28. Szentendre – 2010. máj. 11. Szentendre):
muzeológus, helytörténész. – Szentendre régi

neves családja, a Schar-
tner familia leszármá-
zottja. Férje (1947-től)
dr. Katona Gyula (1919–
2005) orvos, Szentendre
város díszpolgára. Két
gyermekük született. –
A szentendrei R. K. Egy-
házi Gimn.-mal és az
esztergomi Érseki Gimn.-
mal párhuzamosan a

zeneisk. zongora szakán is tanult. A PPTE orvosi
karán megkezdett tanulmányait azonban politikai
okok miatt meg kellett szakítania. Betanított mun-
kásként dolgozott az Újpesti Harisnyagyárban. Az
1960-as évek elején államháztartási, könyvelői,
ügyiratkezelői, vmint idegenvezetői képzéseket
szerzett Bp.-en. 1956-ban kezdett el foglalkozni
Szentendre helytörténetének kutatásával, s be-
kapcsolódott a városban zajló honismereti mun-
kába. A Szentendrei Városi Tanács Művelődési
Osztályán dolgozott (1961-től), majd a *Ferenczy
Károly Városi Múz.* munkatársa lett (1962–1974),
közben idegenvezetőként tevékenykedett (1970–
1974). A *Szabadtéri Néprajzi Múz.-ban* a Nyilván-
tartási csoport, az adattár, vmint a fotó- és tárgy-
gyűjt. kezelését végző osztály osztályvezetője
(1974–1984). Nyugdíjba vonulása után sem szakadt
el a Múz.-tól; Vargha László kimagasló értékű
Népi Építészeti Gyűjt.-ének kezelésével, feldolgo-
zásával foglalkozott több mint két évtizeden ke-
resztül. – A Szentendrei Városi Tanács Műemlé-
ki Albiz.-ában tevékenykedett (1962–1990). A M.
Egyháztörténeti Enciklopédia munkaközösség
tagja (1989-től haláláig). – Elsősorban Szentend-
re település- és egyháztörténetét, ill. földrajzi
neveinek eredetét dolgozta fel. Kutatási eredmé-
nyeit több mint 80 írásban, ill. előadás során
tette közzé. Helytörténeti kutatásainak dokumen-
tumait, cédulaanyagát, kéziratait végakarátának
megfelelően a család 2015-ben a Szabadtéri Néprajzi
Múz. gondozásába adta. *Szamarhegyi gyere-
kek a régi Szentendrén* (Szentendre, 2001) c. me-
sekönyvében hat unokájának hagyta örökül saját
szamarhegyi gyerekkorának igaz történeteit. –
Miniszteri dicséret (1975), Szoc. kultúráért kitün-
tetés (1980), Szentendre Város Pro Urbe díja (1995),
Szentendre város díszpolgára (2002), a Szabadtéri
Néprajzi Múz. Kötődés díja (2007).

F. m.: *A szentendrei katolikus dalmátok betelepülésének története* (kézirat, Általános Néprajzi Dokumentumtár, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 1983); *Újabb adatok Szentendre település- és építéstörténetéhez* (kézirat, Általános Néprajzi Dokumentumtár, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 1993); *Szentendre településtörténete a 19. század végéig* (Ház és Ember 12. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 1998, 33–68. p.); *A Szentendrei Katolikus Egyház és Plébánia története 1002–1992* (Szentendre, 1966); „...Meg kell teremtenünk [...] a magyar skanzen...”. *A Szabadtéri Néprajzi Múzeum alapításának története 1972-ig, a dokumentumok tükrében*. Írta és a mellékleteket összeáll. (Ház és Ember 17. Szentendre, 2004). Fotó: Deim Péter felv., 2005, Szentendre

Cseri Miklós

Kecskés Péter (1942 Gyöngyös – 2017): etnográfus. – Fia Kecskés Péter (1972–) képzőművész, intermédia-művész, fotográfus, művészeti író. – A debreceni KLTE-n szerzett etnográfus és m. nyelv és irodalom szakos középisk.-i tanár diplomát (1966). – Az egri *Dobó István Múzeum*-ban néprajzos muzeológus (1966–1968), a *Néprajzi Múzeum* néprajzos muzeológusa a falumúzeum-i osztályon (1969–1971). Az önállóvá vált szentendrei *Szabadtéri Néprajzi Múzeum* (Skanzen) néprajzos muzeológusa (1972-től), tud.-os titkára (1975–1978), majd a néprajzi osztály vezetője (1979–1996). Meghatározó módon vett részt a Skanzen tud.-os koncepciójának kialakításában és a módszertan mo.-i megfogalmazásában. Az elsők között foglalkozott itthon az épületeknek a szabadtéri gyűjt.-ekbe történő telepítésével, a telepítés során felmerülő „hiteles másolat” és „történeti rekonstrukció” kérdésével, s azokkal a lehetőségekkel, amelyek a néprajzi múzeumokba áttelepített épületek és a tájházak berendezését hitelessé tehetik. A Skanzen Felföldi mezőváros tájegység muzeológus felelőse volt; nevéhez kötődik a felépült tájegység épületeinek kiválasztása, a telepítési terv és koncepció kialakítása. Az 1970-es évek első felében az É-Mo.-i falu tájegység hevesi épületeinek kiválasztásában is aktívan részt vett, csakúgy, mint a múzeum szinte valamennyi szülőhegyi építményének, pincéjének kiválasztásában és felépítésében. Szerk. a múzeum évkönyvét, a *Ház és Embert* (1980–1989), s Kurucz

Alberttel és Balassa M. Ivánnal együtt részese volt *A szabadtéri múzeumok Magyarországon* (1987) c. nagy összefoglalónak is. Meghatározó szerepet vállalt a Skanzen egyik legfontosabb gyűjt.-ének, Vargha László építész hagyatékának feldolgozásában is. A szabadtéri gyűjt.-ek, tájházak építésénél a létrehozáskor hasznosítható muzeológiai módszert dolgozott ki, amikor a Vargha-gyűjt. archív anyagának gyakorlati hasznosítására tett kísérletet. – Tud.-os tevékenysége során is megőrizte kapcsolatát szülővárosával, a ferences hagyományait őrző, céhes múlttal rendelkező, szőlőtermelő mezővárossal. Tud.-os munkájában is központi szerepet kapott a mo.-i szőlő- és borkultúra kutatása, számos tanulmányban közölte kutatási eredményeit. További kutatási területe a paraszti és mezővárosi gazdálkodás, vmint a népi építészet. Kutatta és összefoglaló tanulmányokban mutatta be a felföldi mezővárosi kultúra, életmód és építkezés összefüggéseit. Mint szakfelügyelő foglalkozott a Nógrád és Heves m.-i tájházakkal is. Sokat kutatta Gyöngyös társadalmát és kultúráját. – A M. Néprajzi Társaság tagja, több ciklon átvétele, az Európai Szabadtéri Múzeumok Szövetségének tagja.

F. m.: *A szőlő talajművelése Észak-Magyarországon* (A Néprajzi Múzeum Füzetei 27. Bp., 1967); *A tokaj-hegyaljai mezővárosok építkezése és a XVIII–XIX. századi gazdasági tevékenység, társadalmi rétegződés összefüggése*. In: *Paraszti társadalom és műveltség a 18–20. században*. IV. Szerk. Hofer Tamás, Kisbán Eszter, Kaposvári Gyula (Szolnok, 1979, 65–69. p.); *A Szabadtéri Néprajzi Múzeum tudományos előkészítése és telepítési terve*. Szerk. (Ház és Ember 1. Szentendre, 1980, 35–50. p.); *Tanulmányok Gyöngyösről*. Társ szerző, szerk. is Havassy Péterrel (Gyöngyös, 1984); *Vargha László és a Magyar Népi Építészeti Gyűjtemény*. Szerk. (Ház és Ember 3. 1985, 37–47. p.); *A Szabadtéri néprajzi múzeumok Magyarországon*. Szerk. Kurucz Albert, Balassa M. Iván (Bp., 1987); *A mezővárosi lakóházak alaprajzi típusai Észak-Magyarországon*. In: *Népi építészet a Kárpát-medence északkeleti térségében*. Szerk. Cseri Miklós, Balassa M. Iván, Viga Gyula (Miskolc–Szentendre, 1989, 231–267. p.); *Szőlőfeldolgozó és bortároló építmények*. In: *Magyar Néprajz. IV. Életmód*. Szerk. Kisbán Eszter, Füzes Endre (Bp., 1997, 205–213. p.); *Mezővárosi és falusi borkultúra a 18–19. századi Kárpát-medencében* (Ház és Ember 15. 2002, 85–102. p.).

Irod.: Csoma Zsigmond: K. P. (1942–2017) (Néprajzi Hírek, 46, 2017. 3., 88–90. p.).

Fotó: Szabadtéri Néprajzi Múzeum.

Sári Zsolt

Kelecsényi Károly (1854. szept. 16. Nagytapolcsány – 1914. febr. 2. Tavarnok): körjegyző, jogász, rovarász. – Az esztergomi és a nyitrai

gymn.-ban tanult, majd elvégezte a bp.-i katonai tisztképzőt, s a bp.-i tudományeg.-en jogi végzettséget szerzett. – Tavarnokon körjegyző és Nyitra vm. állami anyakönyvvezetője. – 1876-ig az ornitológiának hódolt, 1882-től rovarokat gyűjtött a Felvidéken, a

Balkánon és Dalmáciában. Gyűjt.-e 60.000 bogár- és 10.000 lepkepéldányból állt. Számos tud.-ra új rovarfajt fedezett fel, pl. a sűrke gyalogormányost (*Cirrorhynchus kelecsenyii*). Bár duplumait német, angol és francia rovarkereskedők révén értékesítette, rendszeresen ajándékozott a MNM-nak is. Cikkei a *Rovartani Lapokban*, az *Entomologische Zeitschriftben* jelentek meg. – A Kir. M. Természettud.-i Társulat (1897), a M. Orvosok és Természetvizsgálók XXIX. Vándorgyűlése (1897) nagyválasztmányának tagja. A II. Orsz. Mezőgazdasági Kiáll.-on (Pozsony, 1902) kiállítóként bronzérmert kapott.

F. m.: *Nyitramegye és Nagy-Tapolcsány környékének bogár és lepkefaunája* (A Nyitravármegyei Orvos-gyógy-szerész és természettudományi Egyesület 1895–96. évi Évkönyve 4., 1896, 1–23. p.); *Ujabb adatok Nyitramegye bogár- és lepke-faunájához* (A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1897. augusztus 22–25-ig Trencsénben tartott XXIX. vándorgyűlésének történeti vázlata és munkálatai. Szerk. Lakits Ferenc–Prochnov József. Bp., 1898, 194–205. p.); *Nyitravármegye állatvilága*. In: *Nyitravármegye* (Magyarország vármegyéi és városai. Szerk. Sziklay János–Borovszky Samu. Bp., 1899, 349–352. p.); *Supplementa ad enumerationem Coleopterorum et Lepidopterorum in Comitatu Nyitra (Hungaria) collectorum* (Nyitra, 1900, 1–17. p.).

Irod.: Zsirkay János: A bogarak barátja (Budapesti Hirlap, 33., 1913, 252., 1–3. p.); Szinnyi; Révai XI: 408. p.; ÜMÉL III.

Fotó: a szerző archívumából

Vig Károly

Kémenes Lajos (1936. szept. 23. Gyergyószentmiklós [Gheorgheni, Románia] – 1994. jan. 19. Gyergyószentmiklós): tanár, muzeológus. – Kolozsváron a Babeş-Bolyai Tudományeg.-m.-pedagógia szakán szerzett diplomát (1959).

1959-től Gyergyóremetén magyartanár, majd iskolaig. 1974-től az újonnan épült gyergyószentmiklói Művelődési Ház ig.-ja, 1979-től a *Gyergyói Múz.* muzeológusa, 1980-tól ig.-ja, majd 1985-től, amikor az addig önálló múz. a Hargita m.-i múz.-komplexum alárendelt alegységévé vált, részlegvezetője (haláláig).

Csergő Tibor András

Kenczler Hugó (1884. nov. 27. Nagymihály [ma Michalovce, Szlovákia] – 1922. nov. 28. Kassa [Košice, Szlovákia]): művészettörténész, politikus. – Apja

dr. Kentzler József (1850–1924) Bad Gleichenberg-i főorvos, testvérei dr. Kentzler Gyula és dr. Kentzler Jolán főorvosok. – A Berlieni Egy.-en Heinrich Wölfflintől tanult, majd a Bp.-i Tudományeg.-n Pasteiner Gyula vezetésével szerelte meg bölcsészudoktori diplo-

máját (1907). – A *MNM Érem- és Régiségértárában* 1911. márc. 1-jétől gyakornok, 1918. aug. 9-étől fizetési múz.-i segédőr. 1918. nov.-tól a *Szép művészeti Múz.* Könyvtárának és a Fényképgyűjt.-ének kezelője. Gyakran tartott ismeretterjesztő előadásokat. – Érdeklődése az itáliai építészettől és szobrászattól a német és németalföldi festészetig (Hans Holbein, id. Pieter Brueghel) ívelt. Erdemi kutatásokat végzett a felvidéki szárnyasoltárok, Dunaiszky Lőrinc életműve és a MNM ötvösművészeti emlékeinek átfogó elemzésével. Az 1919. évi Tanácsköztársaság alatt a Művészeti és Múz.-i Direktórium tagja, a Múkcincseket Társadalmassító Biz. vezetője, a köztulajdonba vett műtárgyak műcsarnoki kiáll.-ának szervezője, a MNM átszervező biz.-ának helyettes elnöke, a Marx-Engels Munkáseg. előadója. A MNM átszervezési tervének kidolgozója: ennek magja egy központi Művelődéstörténeti Múz. lett volna, leválasztva róla a Néptud.-i Int. és Múz. (Néprajzi Múz.), a Természettud.-i Múz. és a Könyvtár. Koncepciójában fontos szerepet kapott a műemlékvédelem: a középkori várak, templomok feltárása, rekonstrukciója. Tanulmányai 1907–1919 között többek között az *Archaeologiai Értesítő*, a *Művészet*, a *Népművelés*, az *Ungarische Rundschau*, a *Zeitschrift für bildenden Kunst* c. folyóiratokban jelentek meg. 1920. jún.-tól Károlyi Mihály megbízásából Prágában a m. emigránsok segélyakcióját irányító iroda vezetője.

F. m.: *Michelangelo scultore* (Bp., 1907); *Kassai oltárszárnyak a kassai és bécsi múzeumban (Adalék a felsőmagyarországi festészet történetéhez a XV. században)* (Bp., 1913; németül Wien–Leipzig, 1915); *Bevezetés a művészettörténetbe* (Bp., 1919).

Irod.: Gerelyes Ede: A magyar múzeumügy a két forradalom időszakában 1918–1919 (Bp., 1967); Bardoly István: „Tévedéseiben is becsületes idealista.” Apró adalékok K. H. életéhez. In: *Etűdök. Tanulmányok Granasztóiné Györfy Katalin tiszteletére* (Bp., 2004, 373–385. p.); MÉL I.; *Magyar zsidó lexikon* (Bp., 1929, 461. p.).

Fotó: K. H. 1919-ben, Tolnai Világlapja, 19. évf., 34. sz. 1919. 10–11. 4. p.

Nagy László

Kenderessy Dénes, felsőszálláspataki (1846. Felsőszálláspatak – 1881. febr. 19. Hátszeg): koleopterológus, gyűjtő. – A középisk.-t Nagyenyeden, a Bethlen Gábor Koll.-ban, a kereskedelmi akad.-t Bécsben végezte. – Hátszegen, a helyi takerékpénztár könyvelőjeként dolgozott. Bécsben Ludwig Redtenbacher (1814–1876) pártfogását élvezve kezdte meg a rovarok tanulmányozását. Hazatérése után legfőbb törekvése a Hátszegi-medence, a Retyezát és a Páring hegység bogárfaunájának feltérképezése volt. Élénk cserekapcsolatot tartott fenn hazai és külföldi bogarászokkal, a ritka példányokból mindig juttatott a MNM-nak. Számos tud.-ra új faj egyedét gyűjtötte, pl. *Duvalius merklii*, *D. budae*, *Neuraphes coecus*. – Kitűnő hegedűjátékos volt, értett a könyvkötéshez, saját szakkönyvtárát maga kötötte. Hidrogén-cianidmérgezés következtében hunyt el. Gyűjt.-ét és könyvtárát a bucaresti Grigore Antipa Természetud.-i Múz.-ban őrzik.

F. m.: *Anophthalmus budae* (Természetrajzi Füzetek, 3, 1879, 1, 6–7. p.); *Verbesserte Cyankaliumflaschen* (Entomologische Nachrichten, 5, 1879, 4, 51–53. p.).

Irod.: Bordán István: K. D. és az *Anophthalmus Budae* (Rovartani Lapok, 4, 1897, 2, 25–28. p.); Vig Károly: Impériumváltás előtt és után. Erdélyi rovarászportrék (Savaria – a Vas Megyei Múzeumok Értesítője, 42, 2020, 23–86. p.); Szinyei VI: 7. p.; Gulyás XVII: 151. p.

Fotó: a szerző archívumából

Vig Károly

Kenyéri Kornélia (1948. okt. 4. Csákvár – 2013. máj. 22. Bp.): könyvtáros, könyvtárig., múz.-i főosztályvezető. – A Szombathelyi Tanítóképző

Int. népművelő-könyvtár szakán (1974), majd az ELTE könyvtár-történelem szakán szerzett diplomát (1981). – A Szakszervezetek Pest M.-i Könyvtárának munkatársa (1974-től), ig.-ja (1982–1995). A rendszerváltozás éveiben arra törekedett, hogy a meg-

szűnő munkahelyek könyvtári gyűjt.-eit ne árusítsák ki, hanem értékeit a hazai könyvtári rendszer más intézményeibe integrálják. Az általa addig vezetett könyvtár gyűjt.-éből válogatva hozta létre és vezette a Pázmány Péter Kat. Egy. BTK Könyvtárát (1996–2000). Egyúttal bekapcsolódott az oktatásba is; az egy. kommunikáció szakán sajtótörténeti szemináriumokat és módszertani kurzust, az ELTE Tanárképző Főisk.-i Karán pedig sajtótörténeti speciálkoll.-ot és a helytörténeti munka alapjaiba bevezető szemináriumot tartott. A *Néprajzi Múz.* könyvtárának főosztályvezetőjeként (2000–2009) megindította a könyvtár digitalizálási programját, benne a *Magyar Néprajzi Bibliográfia* online adatbázisát. Irányításával elkészült a *Néprajzi Értesítő* repertórium (2003). Figyelemmel kísérte szülőfaluja, Csákvár múltjának dokumentálását, levéltári kutatásokat végzett, eredményeit előadások, publikációk formájában adta közre. 2009-ben a Csákvári Egyházközség, 2010-ben a Vértesboglári Egyházközség történetét bemutató kiáll.-t rendezett. Kutatói tevékenysége Székesfehérvár és Vác sajtótörténetére terjedt ki. A *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* szaklap szerkesztőbiz.-ának tagja (1997–2009). Könyvtárszakmai publikációi a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, a *Könyvtári Figyelő*, a *Könyvtári Levelezőlap* c. folyóiratokban jelentek meg. – A Szakszervezeti Könyvtárig.-k Tanácsának elnöke (1989), a Könyvtári és Informatikai Kamara munkahelyi könyvtári tagozatának képviselője (1990). Egyik kezdeményezője volt a M. Könyvtárosok Egyesülete 2008-ban megalakult Múz.-i Szekciójának. – Deák Dénes Ösztöndíj (Székesfehérvár, 1999), Csákvár Díszpolgára (2013). F. m.: *A váci sajtó története 1870–1945* (Váci Könyvek 6. Vác, Tragor Ignác Múz., 1992); *Habent sua historia libelli* (*Néprajzi Értesítő*, 87., 2005, 77–129. p.).

Irod.: Pogány György: K. K. (1948–2013) (Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 22., 2013, 6., 54–56. p.); Halminé Bartó Anna: K. K. (Honismeret, 41, 2013. 4., 70–71. p.).

Fotó: a szerző archívumából

Szöllősy Gabriella

Kérdő Katalin: → *Hlavácsné Kérdő Katalin*

Kerecsényi Edit; *Hulesch Béláné;* *H. Kerecsényi Edit* (1927. szept. 1. Nagykanizsa – 2006. ápr. 8. Nagykanizsa): etnográfus, múzeumig. – Kistisztviselő család ötödik gyermeke, édesapja, Kerecsényi József a Városháza tisztviselője volt. Férje (1951–1961) Hulesch Béla tanár, majd Berentés Tamás ny. őrnagy (1975-től). Gyermekei dr. Hulesch Ágnes és dr. Hulesch Helga kutatóbiológusok. – A kanizsai Piarista Gimn.

ban érettségizett. Az ELTE BTK-n néprajz-középkori régészet-művészettörténet szaktárgyakból szerzett muzeológusi diplomát (1951). Bölcsészettud.-i doktor (1965), a történelem (néprajz) tud. kandidátusa (1985). – Még egy-i hallgató korában, 1950-ben megbízták a nagykanizsai Városi Múz. és Könyvtár vezetésével. A könyvtártól szétválasztott, majd állami kezelésbe vett *Thúry György Múz.*-ot nyugdíjba vonulásáig (1984-ig) vezette, de a néprajzi gyűjt.-t tovább gondozta (1993-ig). A II. vh. alatt felűlt gyűjt.-ből megmaradt műtárgyakat szakcsoportok szerint osztályozta, kialakította a néprajzi és a helytörténeti gyűjt.-t. Tervszerű gyűjtése eredményeként már az 1960-as évekre megtízszereződött a műtárgyak száma, számottevő néprajzi és helytörténeti gyűjt.-t hozott létre. A mintegy 20.000 tárgy részletes leírásaival, adattári anyagával és az általa készített fotókkal együtt Nagykanizsa és D-Zala történetének, néprajzának szinte teljes képét adja. Negyedszázadon keresztül egyetlen muzeológusként dolgozott az intézményben, ezalatt mintegy 100 időszaki tárlatot, 3 állandó kiáll.-t rendezett. A két várostörténeti állandó kiáll. mellett nevéhez fűződik az *Erdő és ember Zalában* c., 1983-ban megnyitott, a témát sokoldalúan feldolgozó, rangos állandó kiáll. rendezése is. Részt vett a *Göcseji Falumúz.* tud.-os előkészítésében, az ő érdeme a tótszerdahelyi délszláv kiáll. létrehozása, a galamboki tájház berendezé-

se. Érdeklődési köre, kutatói területe rendkívül széles körű volt, a néprajzi mellett jelentős történeti, helytörténeti tárgyú tanulmányai jelentek meg. Fő kutatási területe D-Zala néprajzi csoportjai, Nagykanizsa polgárságának kialakulása, életmódja, Hetés szlovéniai részének néprajza. Zalai gyűjtései mellett 1986-tól a szlovéniai Lendva vidéki magyarlakta falvak néprajzát kutatta. A Lendvai Galéria és Múz. hetési gyűjt.-ének szakmai feldolgozását, a hiányzó adatok felkutatását vállalta. Gyűjtésének eredményeit több tanulmányban, kötetben publikálta. Szerk. a nagykanizsai Thúry György Múzeum jubileumi (1919–1969) évkönyvét (Nagykanizsa, 1972), elkészítette a *Kanizsai Enciklopédia* néprajzi szócikkeit (Nagykanizsa, 1999). Tud.-os folyóiratokban több mint 50 tanulmánya, szakkikke jelent meg. – Kezdetől ösztönözte a zalai néphagyományokat újjáélesztő szakköri mozgalmat, főként a népi textilművészet megújulását. Nemcsak szakmai konferenciákon, községekben, isk.-kban, üzemekben is számos előadást tartott; alapító és évtizedekig aktív tagja volt a Zala megyei TIT-nek (1953). A M. Néprajzi Társaság tagja (1950-tól), majd t. tagja. – Móra Ferenc-emlékérem (1981), Zala m. Tanácsa Alkotói Díja (1983), Zala m. Közművelődéséért (1990), Aranykoszorús TIT-kitüntetés (1991), Kós Károly-díj (1994), Györffy István-emlékérem (2001), Pro Ethnographia Minoritatum-emlékérem (2004). Szülővárosa Pro Urbe díjjal (1995), majd diszpolgári címmel (2001) köszönte meg áldozatos múz.-i munkáját. – Nevét viseli a Thúry György Múz. által alapított, évente adományozott K. E. Emlékplakett (2018-tól).

F. m.: *Zala megye földrajzi nevei.* Társszerző. Szerk. Papp László, Végh József (Nagykanizsa város és a letenyei járás névanyagának szerkesztése, Zalaegerszeg, 1964, 403–500., 584–593. p.); *A népi méhészkedés története, formái és gyakorlata Nagykanizsa környékén* (Néprajzi Értesítő, XIII, 1969. 3–4, 276. p.); *Zala megye népi hímzései. I. Zalai fehérhímzések* (Bp., 1975); *Zala megye néprajzi csoportjai* (Bp., 1979); *Povijest i materijalna kultura pomurskih Hrvata* (Bp., 1983), *A Mura menti horvátok története és anyagi kultúrája* (Zalai Gyűjtemény 20, Zalaegerszeg, 1983); *Letenye története.* Tóth Oszkárral (Letenye, 1992, 7–76. p.), *Távol a hazától... Lendva vidéki magyar kivándorlók és vendégmunkások* (Lendva, 1994); *Hetési női viselet és hímzések a Muraszombati Múzeum gyűjteményében* (Zalaegerszeg, 1999); *Zalakaros: Zalakaros népi értékei.* Szerk. Halász Imre (Zalakaros, 2000, 213–279. p.); *Somogy megye népművészete: Tárgyak kéregből, fatörzsből, vesszőből és más növényi*

anyagokból. Kapitány Orsolyával (Kaposvár, 2001); *A Lendvidéki, hetési magyar férfiak vászonviselete a Muraszombati és Lendvai Múzeum néprajzi gyűjteménye alapján* (Zalaegerszeg, 2002).

Irod.: 75 éves a múzeumalapító K. E. (Zalaegerszeg, 2002); Vándor László: In memoriam K. E. (1927–2006) (Zalai Múzeum 16, Zalaegerszeg, 2007, 5–6. p.).

Fotó: K. E. az 1970-es években, Thúry György Múz. Adattári Fotótára

Kunics Zsuzsanna

Kerékyártó Adrienne; Ű. Kerékyártó; Újváriné Kerékyártó Adrienne (1905. dec. 22. Nagykanizsa – 2006. aug. 3. Tahitótfalú): rajztanár, iskolaig., néprajzkutató.

– A Képzőművészeti Főisk.-n (1928) és az ELTE kézimunkatanár szakán szerzett diplomát, majd Györfly István egyik első tanítványaként doktorált a bp.-i tudományegy. Néprajz Tanszékén (1937). – 1929-től tanár, ig., szakfelügyelő a M. Kir. Állami Nőiparisk.-ban. Az intézmény tanáraként részt vett az orsz. iparoktatásban, a tanárok továbbképzésében. Az Orsz. Iparoktatási Tanács elnöki tanácsának tagja (1946–1952). Az 1930-as években óriási szerepet töltött be a m. népi hímzések mintáinak összegyűjtésében, ismertetésében és oktatásában. Számtalan rajzos, fényképes illusztrált cikkben népszerűsítette a mintákat, pl. a *Muskátlí* c. folyóiratban. Kutatta a mo.-i népviseletet; nyomtatásban is megjelent doktori disszertációja e témában született (*A magyar női haj- és fejviselet*, 1937). Kiemelkedő jelentőségű a Györfly István kezdeményezésére elindított Táj és népkutató táborok szervezésében végzett munkája. Több nagy kutatótábor (pl. a sárpilisi női tábor) vezetője, szervezője (1940–1942), Csíkmenaságban (1941–1942), Bogádon (1942), Magyarországban (1941–1942) az erdélyi népművészetet, a Bácskában a kitelepített bukovinai székelyekét kutatták (1942). A Zirzen Janka tanítóképző ig.-i székéből ment nyugdíjba (1966). Az 1960-as években kezdte újra néprajzi munkásságát; több mo.-i településen végzett terepmunkát, kutatása középpontjában a viselet változása állt. Munkájának eredménye az alsónémedi, az Ipoly-menti, ill. a somogyi viseletről készített tanulmánya. Nyugdíjasként

1970-től, K. Kovács Péter felkérésére a *Néprajzi Múz.* Ethnológiai Adattárában dolgozott, ahol az akkor virágkorát élő önkéntes gyűjtőmozgalom szervezése mellett a kéziratok hagyatékok feldolgozása volt a feladata. Tud.-os pályafutásának beteljesedése a 94 éves korában, a *Néprajzi Múz.* kiadványsorozatában megjelent *Csíkmenaság népművészete* (1999) c. kötete, amely az 1940–1941-es csíkmenasági gyűjtőtábor anyagát tartalmazza.

F. m.: *A Néprajzi Múzeum szabott főkötői* (Néprajzi Értesítő, 28, 1936. 1–4, 30–41. p.); *A magyar női haj és fejviselet* (Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegy. Néprajzi Int.-e, Bp., 1937); *A magyar népművészet*. In: *A magyar nép* (A művelődés könyvtára. Bp., 1943, 305–339. p.); *Adatok Alsónémedi viseletéhez* (Studia Comitatus, 3, 1975, 301–336. p.); *A Buzsák környéki színes paraszti hímzés kialakulásának kérdéséhez*. Knézy Judittal (Somogy Megyei Múzeumok Közleményei, 2, 1975, 119–135. p.); *Részletek egy Ipoly menti magyar falucsoport viselet emlékeiből* (Studia Comitatus, 5, 1977, 399–442. p.); *Áttérés a paraszti viseletről a városi viseletre*. In: *Alsónémedi története és néprajza* (Alsónémedi, 1980, 369–403. p.); *A somogyi vászonöltözet „egy pár” ruhái (a vászonig, -pendely, -gatyá típusai és elterjedésük)*. In: *Anyagi kultúra: Tárgyi néprajzi dolgozatok*. Szerk. Knézy Judit (Kaposvár, 1980, 61–108. p.); *Csíkmenasági leltárak (1779–1930)* (Néprajzi Értesítő, 63–66, 1981–1984, 71–163. p.); *A csíkiak Négyfelmegye Havasáról: Adatok egy székely birtokközösség történetéhez* (Néprajzi Értesítő, 74, 1992, 5–47. p.); *Csíkmenaság népművészete*. S. a. r. (A Néprajzi Múzeum tudománytörténeti sorozata 10, Bp., 1999).

Irod.: Kresz Mária: K. A. köszöntése (Néprajzi Hírek, 1985. 2., 77–80. p.); Szemkeő Endre: Búcsú két idős hölgytől (Néprajzi Hírek, 2008. 3–4., 78–82. p.); Simor Ferencné Bokody Éva: K. A. (1905–2006) (Honismeret, 2006. 6., 107–108. p.).

Fotó: K. A., Helsinki, 1936, Újvári Béla felv., Néprajzi Múz. F 2827/37

Granasztói Péter

Kerényi Ferenc (1944. márc. 7. Bp. – 2008. okt. 29. Bp.): irodalom- és színháztörténész, múzeumig., tud.-os főmunkatárs, egy.-i docens. – Az ELTE m. nyelv és irodalom-történelem szakán végzett (1968). Bölcsészdoktor (1972), az irodalomtud.-ok kandidátusa (1977). – A Képző- és Iparművészeti Szakközépisk. tanára (1968–1976), az ELTE oktatója, címzetes egy.-i docens (1970–1990). *A Petőfi Irodalmi Múz.* Kézirattárának munkatársa (1976), a Közművelődési Osztály, ill. a Művésze-

ti Tár vezetője, szakfelügyelő, vezető szakfelügyelő (1977–1981). A M. Színházi Int. (*Orsz. Színháztörténeti Múz. és Int.*) tud.-os munkatársa, ig.-ja (1982–1992). Az MTA Irodalomtud.-i Int. tud.-os főmunkatársa (1992–2006), a Színház- és Filmművészeti Főisk. (később Egy.) osztályvezető egy.-i docense (1992–2006). – Kutatási területe elsősorban a 18–19. sz.-i m. irodalom- és színháztörténet, a textológia (kritikai szövegkiadások: Petőfi Sándor, Madách Imre, Jókai Mór, Vörösmarty Mihály műveinek tud.-os apparátussal szerkesztett publikálása). Komplex színházi filológiai módszerének alapja a forráskutatás és -elemzés. Tudománypopularizáló és oktató munkájában is jelentős eredményeket ért el. – Számos hazai és külföldi irodalmi és színház-

tud.-i társaság, szervezet tagja, a M. Irodalomtörténeti Társaság alelnöke (2005-ig). – Madách-díj (1969, 2006), Móricz Zsigmond-díj (1987), Toldy Ferenc-díj (1999), Széchenyi-professzori Ösztöndíj (1998–2000), Fitz József-díj (1999).

F. kiáll.: *Petőfi-Ady-József Attila* (Duisburg, Mexikó, 1977); *Ady* (nemzetközi vándorkiáll., Weimar, Moszkva, Újvidék, Szabadka, Ljubljana, Szófia, Prága, Belgrád, 1977); *Krúdy Gyula* (vándorkiáll., Varsó, Berlin, Prága, Szófia, 1978); *Őszi utazások – Krúdy Gyula- emlékkiáll.* (PIM, 1978); *Magyar emlékhely* (társrendező: Lencső László, Kufstein, 1978); *Krúdy- emlékkiáll.* (társrendező: Lencső László, Miskolc, 1978); *Az operától a beatig* (plakátkiáll., PIM, 1979); *Petőfi Emlékház* (állandó kiáll., Dömsöd, 1980); „...én, József Attila itt vagyok!” – *Mai magyar képzőművészek József Attiláról* (társrendező: Macht Ilona, PIM, 1980); *Madách-kiáll.* (állandó kiáll., Csesztve, Madách Emlékmúz., 1983; felújítva: 1998); *Madách Imre-kiáll. Az ember tragédiája színpadi centenárium alkalmából* (európai vándorkiáll., 1983); *Petőfi és kora* (állandó kiáll., PIM, 1984); *A Nemzeti Színház 150 éve* (Bp., Várszínház Galéria, 1987); *A magyar színészet 200 éve* (nemzetközi vándorkiáll., 1990); *Petőfi Szülőház és Emlékmúz.* (Kiskőrös, 1998); *Petőfi- emlékkiáll.* (társrendező: Birck Edit, Fehéregyháza [Albești], Petőfi Emlékmúz., 1999); „*Tanuljátok meg, mi a költő...*” – *Petőfi Sándor-kiáll.* (állandó kiáll., PIM, 2000–2011); *Vörösmarty- emlékkiáll.* (társrendező: Birck Edit, Kápolnásnyék, Vörösmarty M. Emlékmúz., 2001); *Kisfaludy Károly- emlékkiáll.* (Tét, 2003); *Petőfi Sándor Emlékház* (Sárszentlőrinc, 2008).

F. m.: *A színjátéktípusok történeti leírásának elmélete*

és gyakorlata. *Hamlet-előadások hazánkban 1790–1840* (Bp., 1975); *A borzasztó torony. Képek a magyar vándorszínészet világából.* Válogatta, szerk., jegyzetek (Magyar tallózó, Bp., 1979); *Petőfi Sándor: Bánk bán.* Szerk. (Kézirattár, Bp., 1979); *A régi magyar színpadon 1790–1849* (Bp., 1981); *Kölcsey Ferenc: „Mi az élet tűzfolyása?”.* Szerk. (Kézirattár, Bp., 1981); *Madách Imre: „...írtam egy költeményt...”.* Szerk. (Kézirattár, Bp., 1983); *A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig.* Válogatta, a szöveget gondozta, utószó, jegyzetek (Magyar Levelestár, Bp., 1987); *A Nemzeti Színház. Dokumentumok.* Szerk. (Bp., 1987); *A Nemzeti Színház 150 éve.* Szerk. (Bp., 1987); *Madách Imre válogatott művei.* Társszerk. Horváth Károly (Bp., 1989); *Magyar színháztörténet 1790–1873.* Szerk. Főszerk.: Székely György (Bp., 1990); *Katona József: Bánk bán.* Szerk., s. a. r., jegyzetek (Matúra Klasszikusok, Bp., 1992); *Madách Imre: Az ember tragédiája.* Társszerk. S. a. r., jegyzetek: Szörényi László (Matúra Klasszikusok, Bp., 1992); *Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde.* Szerk., s. a. r., jegyzetek (Matúra Klasszikusok, Bp., 1992); *Petőfi Sándor Összes Művei 3. – Költemények.* Kritikai kiadás. Szerk. (Bp., 1997); *Júlia* (Irodalomismeret, 1998. 1–2., 141–147. p.); *Petőfi Sándor élete és kora* (Bp., 1998); *A magyar színikritika kezdetei 1790–1837. I–III.* S. a. r., jegyzetek (A magyar irodalomtörténet-írás forrásai. Bp., 2000); *Pest vármegye irodalmi élete 1790–1867* (Bp., 2002); *Petőfi Sándor Összes Művei 4. – Költemények.* Kritikai kiadás. Szerk. (Bp., 2003); *Madách Imre: Az ember tragédiája – Drámai költemény.* S. a. r., jegyzetek (szinoptikus kritikai kiad., Bp., 2005); *Madách Imre* (Magyarok Emlékezete, Bp.–Pozsony, 2006); *Petőfi Sándor Összes Művei 5. – Költemények.* Kritikai kiadás. Szerk. (Bp., 2008); *Petőfi Sándor élete és költészete* (Osiris Monográfiák, Bp., 2008); *Színek, terek, emberek – Irodalom és színház a 18–19. sz.-ban* (Bp., 2010). – Színpadi szövegek: *Jókai Mór: Thália szekerén* (bemutató: Bp., Katona József Színház, 1981); *Szigligeti Ede: II. Rákóczi Ferenc fogsága* (átdolgozta, bemutató: Kisvárdai, 1987); *A nemzet csalóánya – Blaha Lujza élete* (bemutató: Korona Pódium, 1988); *Júlia* (monodrám, bemutató: Kiskőrös, 1998).

Irod.: Szövegkönyv. Tanulmányok K. F. hatvanadik születésnapjára. Szerk. Szilágyi Márton, Völgyesi Orsolya (Bp., 2005); Szörényi László: Kerényi-gyászbeszéd (Literatúra, 35., 2008. 1., 5–7. p.); Orosz László: K. F. (Forrás, 41., 2009. 2., 110–112. p.); Szilágyi Márton: K. F. (1943–2008) halálára (Irodalomtörténet, 40., 2009. 1., 134–137. p.); Fried István: Egy életmű nyomában (K. F. emlékezete) (Forrás, 43., 2011. 3., 89–99. p.).

Fotó: magántulajdon

Sirató Ildikó

Keszzi-Kovács László; *K. Kovács* (1908. márc. 4. Polgár – 2012. aug. 18. Bp.): etnográfus, muzeológus. – Tiszacsecgén pásztorcsaládban nevelkedett, Debrecenben érettségizett, festőművésznek készült. A Hortobágyon Teleki Pállal való véletlen találkozásának hatására beiratkozott a bp.-i műszaki egy.-re, ahol Teleki belső szeminaristája volt (1931–1934). Földrajz szakos tanári szakdolgozatát a József Nádor Műszaki Egy. Gazdaságtud.-i Karának Földrajzi Int.-ében készítette (1934). – Pályakezdőként díjtalan gyakornok a bp.-i PPTE-en, ahol Györffy István mellett tanársegéd és ösztöndíjas gyakornok, ugyanakkor a *Néprajzi Múz.* díjtalan önkéntes gyakornoka (1934–1937). Györffy tanítványaként 1937-ben védte meg a Néprajzi Múz. ekegyűjt.-éről készített doktori értekezését (*A magyar ekek és ekekultúra*); dolgozatát m. és német nyelven is közreadta, ami európai vonatkozásban is úttörő munkának számított. Állami cseréostöndíjjal Finnó.-ban tett tanulmányutat (1937), egy évre beiratkozott a Helsinki Egy.-re, s fél évet Észtó.-ban töltött. 1939 márc.-ától a *Néprajzi Múz.* muzeológusa, ahol Gunda Bélával együtt megvalósította a múz. Ethnológiai Adattárának létrehozására finn mintára kidolgozott tervzetét. Gönyey Sándor próbálkozásainak folytatásaként újraindította a hazai néprajzi filmezést, operatorként és szerk.-ként dolgozott. 1940 okt.-ében int.-i tanári kinevezést kapott a kolozsvári Erdélyi Tud.-os Int.-be, bekapcsolódott az intézet Borsa-völgyi kollektív kutatásába, magára vállalva a paraszti állattartás, a juhászat vizsgálatát, azonban a téma feldolgozására nem maradt ideje. 1941 nyarán Venczel József kérésére részt vett a Szolnok-Doboka vm.-hez tartozó Bálványosváralján indult falukutató munkában, az egyetemista Makkai Endrével és Tárkány Szűcs Ernővel együtt vizsgálták a község paraszti juh-tartását. Kolozsvári kutatóévei alatt írta meg és az *Erdélyi Tudományos Füzetek* sorozatban adta közre az *A kolozsvári hóstátiak temetkezése* (Kolozsvár, 1944) c. munkáját, amely a hóstáti kutatás alapműve. Bp.-re visszatérve (1944) a K-európai Int. Államtud.-i Int. Táj- és Népkutató Int.-ének munkatársa (1944–1946), majd 1946. febr. 1-jétől a K-Európai Tud.-os Int. Néptud.-i Int.-ében dol-

gozott egészen 1949 nov.-éig, az int. megszüntetéséig. 1948-ban publikálta a *Magyar Népkutatás Kézikönyvének* három füzetét: a földművelés, az állattartás és a közlekedés hazai kutatástörténetét foglalta össze alapos bibl.-i összeállítással. 1950-tól az MTA önálló tud.-os kutatója az ELTE Tárnyi Néprajzi Tanszékén, 1967-től a MTA Néprajzi Kutató Csoportjának tud.-os főmunkatársa nyugdíjazásáig (1973). – Az *Ethnographia* szerk.-je (1957–1971). Az 1950-es évektől a hazai néprajzi filmezés legszorgalmasabb munkása, számos egyedülálló és pótolhatatlan munkamozzanatot rögzített, néptáncfelvételt készített. A *Magyar Néprajzi Lexikon*ba közel félszáz szócikket írt a gazdálkodás, közlekedés, muzeológia témakörben. A történelemtud. kandidátusa tud.-os fokozatot a Borsa-völgyi juhászatról készített disszertációjával szerezte meg (1967), amely nyomtatásban 2008-ban, századik születésapjára jelent meg, hasonlóképpen a filmjeit és a vele készült interjúkat tartalmazó dupla DVD is. – A Finnugor Társaság (1939-től), a Finn Régészeti és Néprajzi Egyesület (1957-től), a Finn Irodalmi Társaság és a Kalevala Társaság tagja. Nevéhez fűződik a finnugor kongresszusok megindítása, vmint az 1960-as évek elején a finn-m. kulturális kapcsolatok felélesztése és megerősítése. Az MTA Néprajzi Biz. tagja (1950–1996), a Néprajzi Filmbiz. elnöke (1971–1996), a M. Néprajzi Társaság választmányi, utóbb tb. tagja. Az *Ethnographia* szerk.-je (1956–1972). – A Finn Oroszlán Lovagrend parancsnoki fokozata (1967), Györffy István-emlékérem (1991), M. Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjének polgári fokozata (2008).

F. m.: *A Néprajzi Múzeum magyar ekéi* (Néprajzi Értesítő, XXIX, 1937, 1–44. p.); *Ackergeräte in Ungarn* (Ungarische Jahrbüchern, XVIII, Heft 2., Bp., 1938, 263–301. p.); *A bálványosváraljai fejős juhászat* (Néprajzi tanulmányok 2. Bp., 1937); *Néprajzi muzeológia* (Néprajzi Értesítő, XXXI, 1939, 261–293. p.); *A néprajzi gyűjtés módszere* (Bp., 1939); *A kolozsvári hóstátiak temetkezése* (Erdélyi Tud.-os Int., Kolozsvár, 1944; hasonmás kiadása: Európai Folklór Int., Bp., 2004); *A magyar állattartás kutatása* (Bp., 1948); *A magyar földművelés kutatása* (Bp., 1948); *A magyar közlekedés, teherhordás, hír- és jeladás kutatása* (Bp., 1948); *Die ungarische Dreschflügel und Dreschmethoden* (Acta Ethnographica, I, 1950, 41–95. p.); *Hogyan gyűjtjük a népi gazdálkodás tárgyait?* (Bp., 1953); *A közös fejős-juhászat tejhaszonvételi formái Erdélyben 1900 körül*. In: *Népi kultúra – népi társadalom* 1. (Bp., 1968, 9–50. p.); *A Borsa-völgyi juhászat* (Örökség sorozat. Bp., 2008).

Irod.: Paládi-Kovács Attila: K. K. L. köszöntése (Néprajzi Hírek, 7., 1978. 1–2, 6–8. p.); Balassa Iván: A 75 éves K. K. L. köszöntése (Néprajzi Hírek, 12., 1983. 1–2, 23–24. p.); Paládi-Kovács Attila: K. K. L., az anyagi kultúra kutatója (Ethnographia, 119., 2008. 1–3, 193–205. p.); K. K. L. századik születésnapja (Néprajzi Hírek, 37., 2008. 1, 60–63. p.); Krámos Zsolt–Szabó Gyula–Tari János: K. K. Mozgóképek: Digitális mozgóképtár K. K. L.-től/ról 100. születésnapjára (A M. Néprajzi Társaság DVD-ROM kiadványa. Bp., 2008); Szilágyi Miklós: K.-K. L.-től búcsúunk (Néprajzi Hírek, 41., 2012. 4, 65–66. p.); Bereczki Ibolya: K.-K. L. (1908–2012) (Erdélyi Múzeum, 74., 2012. 4, 194–195. p.); Granasztói Péter: Hetvenöt éves a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára/Etnológiai Archívuma: Megemlékezés K. K. L.-ről, a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárának megalapítójáról (Néprajzi Hírek, 42., 2013. 4, 32–35. p.); Paládi-Kovács Attila: K. K. L., az anyagi kultúra kutatója. In: Magyar népkutatás a 20. században (Bp., 2018, 178–187. p.); RMIL; RÜL 12: 480. p.
Fotó: Néprajzi Múz.

Selmeczi Kovács Attila

Kisfaludiné Parragi Györgyi: → *Parragi Györgyi*

Kiss Áron, hegymegi (1845. jún. 21. Porcsalma – 1908. okt. 15. Bp.): pedagógus, iskolaig. – Apja Kiss Áron (1815–1908) ref. lelkész, püspök, anyja Munkácsi József Julianna, testvére Kiss Kálmán iskolaig. (1843–1913), felesége: Török Erzsébet, Török Pál (1808–1883) ref. püspök lánya. – Elemi isk.-it és a gimn. alsó osztályait Szatmárnémetiben végezte, majd a sárospataki ref. főisk. gimn.-ban tanult (1858–1862) és érettségizett (1862), ill. tanítói képesítést szerzett (1862), uo. az akad.-i tagozaton filozófiát, teológiát és jogot hallgatott (1863–1867), majd Sárospatakon lelkészképesítő (1867), Eperjesen bírói és ügyvédi vizsgát tett (1870). A Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományeg.-en bölcsész-doktori fokozatot szerzett (1874). – Egy évig segédtanár volt a sárospataki ref. tanítóképző int.-ben (1866–1867), segédlelkész Szatmárnémetiben (1867), magánnevelő a báró Uray családnál Eperjesen, Pozsonyban, majd Pesten (1867–1870). Bécsben, Prágában, Drezdában, Gothában, Karlsruhében, Bernben ösztöndíjas (1871), majd Svájc-

ban és Olaszországban tanulmányozta az oktatási rendszert és a helyi tanítóképzőket (1873). A nagykorú ref. tanítóképző ig.-ja (1870–1875), a Paedagogium (bp.-i I. ker.-i állami polgári és elemi isk.-i tanítóképző int. és az ezzel kapcsolatos gyakorló polgári isk.) m. nyelv és pedagógia tanára (1875–1907). 25 éves tanári jubileuma alkalmával címzetes ig.-nak nevezték ki (1892), majd a Paedagogium ig.-ja volt (1899–1907). – Sokoldalú elméleti és gyakorlati munkássága elsősorban a hazai pedagógia fejlődését szolgálta. Neki köszönhetjük a m. neveléstörténet megalapozását, ezért György Aladár „a m. neveléstörténet Liviusának” nevezte. Számos elemi isk.-i tankönyvet és módszertani könyvet írt, 1879 és 1905 között 23 önálló vagy társszerzős könyve jelent meg. Úttörő munkát végzett a m. gyermekjátékok összegyűjtésének kezdeményezésével, majd az összegyűjtött anyagot feldolgozta és megjelentette. Jelentős szerepe volt az *Orsz. Tanszermúz.* létrehozásában és annak működtetésében. 1872-ben javasolta egy központi pedagógiai könyvtár létrehozását. Az *Orsz. Tanszermúz.* (1896-tól *Orsz. Tanszermúz.* és *Paedagogiai Könyvtár*) megalapításával (1877) egy időben a *Néptanítók Lapjában* írt cikkében (1877. jún. 10.) vázolta a *Tanszermúz.* feladatait, szorgalmazta, hogy a múz. legyen az a központ, ahol a pedagógiai irodalmat összegyűjtik. A múz. alapításától nyugalmomba vonulásáig tagja volt a *Orsz. Tanszermúz.* munkáját segítő felügyelő biz.-nak; e tisztségben részt vett abban a munkában, amely egy pedagógiai régiségosztály felállítására céljából az *Orsz. Levéltár* és *Egy.-i Könyvtár* anyagát vizsgálta át. Kiáll.-t állított össze Comenius születésének 300. évfordulójára (a *Paedagogium* épületében, 1892). Jelentős neveléstani magánkönyvtára volt, amelyet a *Paedagogium*nak ajándékozott. – Publikációi jelentek meg az alábbi lapokban: *Néptanítók Lapja*, *Magyar Tanügy*, *Egyházi Reform*, *Ethnographia*, *Magyar Philosophiai Szemle*, *Magyar Könyvszemle*, *Figyelő – Irodalomtörténeti Közlöny*, *Protestáns Szemle*. Szerk. a *Pedagógiai Társaság Évkönyveit* (1877–1879), a *Tanítók Könyvtárát* (1880–1881), a *Kis Tükör c. népisk.-i kézikönyvsorozatot* (1884–1892) és a *Felső Népi és Polgári Iskolai Közönyt* (1884–1892). A *Néptanítók Lapja* segédszerk.-je (1876–1895), a *Reform c. folyóirat* isk.-i rovatvezetője (1875–1876). – Közreműködött számos pedagógiai szervezet alapításában vagy munkájában. Kezdeményezője és titkára volt az 1877-től 1882-ig működő *Paedagogiai Társaságnak*, majd az 1891-ben újjáala-

kult M. Paedagógiai Társaság népoktatás ügyért felelős alelnöke, utóbb elnöke lett (1907–1908). Az egyetemes és képvisleti tanítógyűlések, az orsz. közoktatási tanács tagja, az Orsz. Ref. Tanítóegyesület elnöke, a Mo.-i Tanítók Orsz. Árvaházának titkára, s alapításától (1889) tagja volt a M. Néprajzi Társaságnak is. – Kir. tanácsos (1900), kir. udvari tanácsos (1907). – Porcsalmán isk. viseli nevét, amely előtt mellszobra áll. Nevét viseli a K. Á.-díj, amelyet a játék szolgálatában kiemelkedő életművet létrehozó személyek kaphatnak meg. Az ELTE Tanító- és Óvóképző Kar a M. Pedagógiai Társaság kezdeményezésére – születésének 175. évfordulóján – 2020-at ~ Emlékvé nyilvánította.

F. m.: *A nevelés és oktatás-történet kézikönyve. Különös tekintettel a magyar nevelés és oktatás történetére* (Bp., 1872; 5. kiad., 1892); *Adalékok Magyarország nevelés- és oktatásügyi történetéhez* (Bp., 1874); *Nevelés- és oktatástan. Öreg Jánossal* (Bp., 1875; 4., átd. kiad., 1895); *A magyar népiskolai tanítás története*. 1–2. kötet (Tanítók Könyvtára. 3–4. Bp., 1881–1883); *Magyar gyermekjátékkönyv kis gyermekek számára*. Szerk. (Bp., 1891); *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény* (Bp., 1891; hasonmás kiad. Bp., 1984; 2000; 2018).

Irod.: Gyulai Ágost: K. Á. emlékezete (Magyar Paedagógia, 1909 és külön: Bp., 1909); Kiss Kálmán: Hegy-megi K. Á. emlékezete (Nagykörös, 1914); Árpássy Gyula: K. Á. (A Budapesti Tanítóképző Intézet száz éve. 1869–1969. Bp., 1969); Kriston Vizi József: K. Á. (Tudós tanárok – tanár tudósok. Az Orsz. Pedagógiai Múz. és Könyvtár kiadványa. Bp., 2002); Kriston Vizi József: Szabálykövetés a gyermekjátékokban. A száz évvel ezelőtt elhunyt pedagógus és játékkutató, K. Á. emlékére. In: Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet. Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből. Szerk. Mezey Barna és Nagy Janka Teodóra (Bp., 2009); Szinnyi VI. 262–269. p.; Gulyás XVI. 532–533. p.; MÉL I. 924. p.; RÜL 11.: 859. p. * Sok helyen téves doktori cím: 1872, ill. téves címzetes ig.-i kinevezés: 1894.

Fotó: A M. Kir. állami polgári iskolai tanítóképző-int. almanachja az 1908–1909. tanévről., Bp, 1909.

Pifkó Dániel

Kiss István (1861. máj. 3. Sárszentlőrinc – 1954. jan. 31. Simontornya): orvos, helytörténész, helytörténeti gyűjtő. – Apja ~ István körjegyző, anyja Szabados Janka. Gimn.-i tanulmányait a bonyhádi algimn.-ban (1870–1873) és a bp.-i ev. főgimn.-ban végezte, s ott tett érettségi vizsgát (1873–1878). A bp.-i orvosi egy.-en orvosi diplomát

szerzett (1884). 1885-től Simontornyán kórorvos, 1896-tól járásorvos, 1914-től vm.-i főorvos. – Simontornyára kerülése óta gyűjtötte a környék régészeti leleteit és néprajzi tárgyait, főként cserépedényeket és pásztorfaragásokat. A környéken több régészeti

lelőhelyet fedezett fel, számos leletet juttatott a szekszárdi, a székesfehérvári és a bp.-i Nemzeti Múz.-ba, pontosan dokumentálva eredetüket. Gyűjt.-e halála után nem került közgyűjt.-be. Fél évszázados simontornyai helytörténeti kutatásait 1938-ban megjelent könyvében összegezte. Visszaemlékezéseit a Bonyhádi Ev. Gyűjt. őrzi. – Simontornya díszpolgára (1998).

F. m.: *A simontornyai vár rövid története* (Simontornya, 1915); *Simontornya krónikája* (Simontornya, 1938).

Irod.: Hirn László: Tolna vármegyei fejek (Szekszárd, 1930, 339. p.); Tóthné Unghy Ilona: A krónikáiról dr. K. I. élete és munkássága (Simontornya, 2004); Nagy István: Dr. K. I. visszaemlékezései (Bonyhádi Evangélikus Füzetek, 1., 2008).

Fotó: Hirn László: Tolna vármegyei fejek. Szekszárd, 1930, 339. p.

K. Németh András

Kiss-Tóth Vilma: → **Tamás Károlyné**

Kmet', Andrej; Kmet' András; Kmety Andreas; Kmety András; Kmeti András (1841. nov. 19. Szénásfal, Bars vm.– 1908. febr. 16. Turócszentmárton, Turóc vm.): r. k. pap, botanikus, archeológus, néprajzkutató. – Szegény családból származott. Elemi isk.-it Szénásfalun, a gimn.-ot a selmecbányai kir. kat. főgimn.-ban végezte (1852–1859), majd Nagyszombatban (1859–1861) és az esztergomi papnevelő int.-ben

teológiát tanult (1861–1865), kat. pappá szentelték (1865). – Segédlelkész Szénaváron (1865–1868), majd Kormoson kapott parókiát (1868–1878), nyugalomba vonulásáig Berencsfalu (Prencsfalu) papja volt (1878–1905), 1906-tól Turócszentmártonban élt. – Esztergomi tanulmányai idején el-

kötelezte magát a szlovák nemzeti mozgalom mellett. Aktív tagja volt az 1875-ben feloszlott *Matica Slovenska* társulatnak. Fontosnak tartotta a szlovák hagyományok megőrzését és a szlovák nyelvű tud.-os élet fellendítését. Kutatta a szlovák népszokásokat, gyűjtötte a szlovák hímezeket és csipkéket, amelyek a nemzeti identitás fontos részét képezték. Az összegyűjtött anyagot számos kiáll.-on mutatta be. Perencsfalun kezdett el komolyabban botanikával foglalkozni, elsősorban Selmecebánya és környékének flóráját, a Szitnya-hegyvidéket kutatta. Saját korában Hont vm. É-i részének legjelentősebb flórakutatója volt. Jó kapcsolatot ápolt más mo.-i botanikusokkal, többek között Haynald Lajos, Borbás Vince és Jávorka Sándor munkáját is segítette. Különösen Selmecebánya környékének rózsáit tanulmányozta, számos tud.-ra új rózsaszín taxont írt le, közülük több megjelent Anton Kerner *Flora Exsiccata Austro-Hungarica* c. kiadványaiban. A vidék gombáit is gyűjtötte, de gyűjtéseit részben más botanikusok dolgozták fel. Közülük 20 éven át foglalkozott archeológiával (1887–1907), ő volt az első szlovák, aki módszeresen foglalkozott régészettel, ezért „szlovák Schliemann”-nak is nevezik. A *Matica Slovenska* feloszlása után társaival együtt keresték a lehetőséget egy új szlovák kulturális egyesület létrehozására. 1892-ban egy tót tud.-os egyesület (Slovensky vedecky spolok) alapítására tettek javaslatot; 1893-ban megalakították a *Tót Múz. Társaságot* (Muzeálna slovenská spoločnosť), amelynek ~ lett az elnöke. Az egyesület célja egy tót nemzeti múz. felállítása volt. A múz. kezdetben az 1889-ben, közdakozásból megépült turócszentmártoni *Domban*, a tót kulturális élet központjában működött. ~ volt az intézmény egyik első adományozója, ásványtani és geológiai gyűjt.-ét is a múz.-nak ajánlotta fel. Több mint 72.000 példányt tartalmazó herbáriumát (benne kb. 6000 példányt a *Rosa* nemzetségből) szintén a Tót Múz.-nak, az első jelentősebb szlovák néprajzi gyűjt.-t, népviseleteket és népi hímezeket, vmint az első jelentős régészeti gyűjt.-t a turócszentmártoni múz.-nak ajándékozta. A szlovák kulturális egyesületeken kívül tagja volt a Felső Hontvm.-i Gyümölcsstermesztő Egyesületnek is. – Már tanuló éveiben cikkeket írt vallási folyóiratokba, később archeológiai és néprajzi munkái is megjelentek. Elsősorban szlovák nyelvű kiadványokban publikálta eredményeit. Botanikai cikkeit az alábbi folyóiratok közölték: *Časopis museálnej slovenskej spoločnosti, Sborník*

museálnej slovenskej spoločnosti, Österreichische Botanische Zeitschrift, Uhorské Noviny, Slovenské Pohľady, Tovaryšstvo, Deutsche botanische Monatsschrift. Cikkei jelentek még meg a *Cyrril a Method. Časopis cirkevný, Slovenské noviny, Národné noviny, Katolícke Noviny, Slovenské listy, Obzor* c. kiadványokban is. – Nevét viseli a turócszentmártoni múz., szobra áll a Szlovák Nemzeti Könyvtár előtti parkban, vmint Selmecebányán. Gyarak (Ďarak) község 1948-ban ~ emlékére kapta új nevét (Kmetovo).

F. m.: *Hospodar na Slovensku* (Turócz-Szent-Márton, 1875); *Veleba Sitna* (Ružomberok, 1893); *Starožitnosti v Honte* (Tovaryšstvo, 2, 1895, 195–212. p.); *Návod, ako sbierať a chrániť starožitnosti* (Sborník museálnej slovenskej spoločnosti, 2, 1897, 137–152. p.).

Irod.: Jávorka Sándor: K. A. emlékezete (1841–1908) (Növénytani Közlemények, 7, 1908, 77–78. p.); Medvecký, Karol Anton (szerk.): A. K., rím-katolícky kňaz, slovenský učenc, zakladateľ a prvý predseda muzeálnej slovenskej spoločnosti (1841–1908). Životopis. Turčiansky Svätý Martin, 1913); Hollý, Karol: A. K. a slovenské národné hnutie (Bratislava, 2015); Both, Marek: Lokálny katalóg archeologickej zbierky Andreja Kmetá (zo zbierok Slovenského národného múzea v Martine) (Zborník Slovenského národného múzea v Martine, Etnografia, 60, 2019, 113–132. p.); Szinnyei VI. 594. p.; Gulyás XVI. 775. p.

*Jávorka, 1908: téves haláladási adat: 1908. febr. 8.

Fotó: Medvecký, Karol Anton (szerk.): A. K., rím-katolícky kňaz, slovenský učenc, zakladateľ a prvý predseda muzeálnej slovenskej spoločnosti (1841–1908).

Pifkó Dániel

Kmeti András: → *Kmet, Andrej*

Kmetty András: → *Kmet, Andrej*

Knábel Vilmos; Wilhelm *Knabel* (1884. júl. 31. Felsőlövő – 1972. okt. 26. Bonyhád): ev. tanító, helytörténész, helytörténeti gyűjtő, író. –

Elemi isk.-it Vasnádason és szülőfalujában végezte, utóbbiban járt algimn.-ba és tanítóképzőbe is, ahol m. és német nyelvű oktatásra jogosító oklevelet szerzett (1904). Századon, Kölesden, majd 1911-től nyugdíjazásáig Bonyhádon, a kétnyelvű ele-

mi isk.-ban kántortanító, ig., majd címzetes ig. 1912-ben külföldi tanulmányutat tett. Az I. vh. idején katona (1914–1916), 1919-ben a köztulajdonban vett elemi isk.-kat vezette, ezért vizsgálói fogságba került; szabadulása (1920. márc.) után Ausztriában és Németo.-ban élt, de 1920. ápr.-ban visszakapta állását. – Bonyhádon széles körű társadalmi aktivitást fejtett ki: a Prot. Kör vezetőségi tagja és elnöke, a Prot. Legényegylet vezetője, a Tűzoltó Egyesület parancsnoka, cserkészcsapat szervezője és vezetője, a Völgyeségi Tanítók Szakszervezetének elnöke. Bonyhád egyik első helytörténészeként régészeti és néprajzi tárgyakat gyűjtött, amelyeket a Bonyhádi Mártonnal létrehozott, rövid életű *Bonyhádi Tájékműz.*-ban (1958–1963) mutatott be. A II. vh. előtt kisebb ásatásokat is végzett Bonyhád környékén, a leletek egy része állítólag a MNM-ba, vmint a szekszárdi és a pécsi múz.-ba került. Kutatásait összegző helytörténeti monográfiája 1972-ben Münchenben németül jelent meg. A hazai német nyelvű irodalom jelese. Mintegy 300 szépirodalmi művet (meséket, elbeszéléseket, színpadi jeleneteket, verseket), helytörténeti, oktatási, nemzetiségi és egyéb cikket írt m. és német nyelven. – Nevét viseli a bonyhádi Vörösmarty Mihály Ált. Isk. német nemzetiségi klubszobája.

F. m.: *A Völgyesség földje és népe. Adatok a bonyhádi járás történetéhez.* Összeáll. Boros Bélával, Kedves Henrikkel, Kékes Károllyal, Kolta Lászlóval, Réther Vilmostal (kézirat, Bonyhád, 1958); *Bonyhád története az őskortól a felszabadulásig* (kézirat, Bonyhád, 1970); *Geschichte Bonyháds (Bonnhard) vor der Urzeit bis 1945* (Die Deutschen aus Ungarn 6., München, 1972). Irod.: -i. -y.: A bonyhádi tájműz. bölcsőjénél (Tolna M.-i Népújság, 1959. nov. 1.); K. V. életmű-bibliográfiája. A bevezetőt írta és a bibl.-t összeállította G. Lengyel Éva (Szekszárd, 1989); Kerner Lőrinc: *Leben und schaffen von Wilhelm Knabel*. In: Wilhelm Knabel: *Zur Heimat zieht der Brotgeruch [Aus dem Lebenswerk]* (Bp., 1982); Kolta László: *Bonyhádi arcképek* (Bonyhád, 2000, 80–81. p.); *Iskolabarát Völgyeségi Műz.* Összeáll. Szóts Zoltán (Völgyeségi Füzetek 16., Bonyhád, 2011, 8–9. p.); *Bonyhád lexikon*. Szerk. Steib György (Bonyhád, 2017, 290–291. p.).

*Bonyhád lexikon: téves halálozási adat: Szekszárd.

Fotó: Herman Bechtel, Helmüt-Szendi, Zoltán: *Tradition und Modernität in der ungarndeutschen Literatur* <http://lehrbuch.udpi.hu/wilhelm-knabel>

K. Németh András

Knöpfler Gyula, Zarándi (1850. Felsőpián, Szében vm. – 1916. szept. 20. Bp.): geológus, bányatiszt, bányafőtanácsos. – A selmecebányai Bányászati Akad.-n bányászatot és kohászatot tanult. Az újonnan megalakult Kolozsvári Tudományegyetem Koch Antal (1843–1927) első ásvány-földtan asszisztense, egyben az *Erdélyi Műz.-Egyesület* múz.-i segédőre volt (1872–1876), közben (1873 őszétől) párhuzamosan hallgatta tanára előadásait is, majd visszakerült Selmecebányára, szintén tanársegédként, ezúttal Winkler Benő (1835–1915) mellett tanított (1879-ig). Utóbb a Hunyad vm.-i Nagyágon bányatiszt (1909-ig), a körmöcbányai Bányahivatal főmérnöke, majd ig.-ja (1916-ig), végül a Bp.-i Pénzügy Min. bányatanácsosa, utolsó évében pedig főtanácsosa volt.

F. m.: *Néhány földtani kirándulás Erdély déli határhegységébe* (Erdélyi Műz.-Egyesület Évkönyve, Új folyam IV., 1876, 105–116. p.); *Előleges jelentés [Selmecebányai monographiájához]* (Földtani Közöny, VIII. 11–12., 1878, 327–330. p.); *A körmöczi Nádor-altáró története* (Bányászati és Kohászati Lapok, XXXII. 17., 1899, 319–326. p.).

Irod: Zsámboki László: *A selmeci bányászati és erdészeti akadémia oktatóinak rövid életrajza és szakirodalmi munkássága 1735–1918* (Miskolc, 1983, 218. p.); Wanek Ferenc: *Koch Antal asszisztensei a Kolozsvári Tudományegyetemen*. In: Cseke Péter, Hauer Melinda [szerk.]: *125 éves a kolozsvári egyetem (Kolozsvár, 1999, 91–111. p.)*; Wanek Ferenc: *Erdélyi tudománytörténeti évfordulók 2010. szept.-okt. (földtan–bányászat)*: K. Gy. (EMT tájékoztató, XXI. 2010. 11–12., 5. p.).

Wanek Ferenc

Kocsis Gyula (1949. júl. 12. Bp. – 2015. ápr. 19. Bp.): etnográfus, középisk.-i tanár, múzeumig., egy.-i oktató. – Felesége Nagy Varga Vera etnográfus, muzeológus. – Az

Az ELTE BTK néprajz és történelem szakán végzett (1968–1973). Az ELTE BTK Néprajztud.-i Doktori Isk.-jában folytatta posztgraduális tanulmányait (1996–2002), a PhD-fokozatot 2002-ben szerezte meg *A Jászság társadalma, népesége, gazdálkodása a XVI–XVII. században* c. értekezésével. – A diploma megszerzése után szerződéssel előbb a *Néprajzi Műz.*-ban, rövid ideig a *Jász Műz.*-ban dolgozott, majd a Pest M.-i

Múz.-ok Igazgatósága keretében működő ceglédi *Kossuth Múz.* ig.-ja lett (1974–2007). Az ELTE BTK Tártyi Néprajzi Tanszéken egy.-i adjunktus (1989-től), docens (2006-tól), majd tanszékvezető egy.-i docens (2007–2011); 2010-ben habilitált. Doktori témavezetőként két tanítványa szerzett PhD-fokozatot (Lendvai Kepe Zoltán 2012-ben és Molnár Gergely 2015-ben). 2012-ben ment nyugdíjba. – Muzeológusként néprajzi és történeti kutatásokat végzett, gyarapította a Kossuth Múz. gyűjt.-ét. Szerk. a *Ceglédi füzeteket*; a sorozatban sok tanulmánya és önálló kötete is megjelent Ceglédről és környékéről. Ceglédi éve alatt, a Turini Százas Küldöttség Múzeumbaráti Kör titkáráként a Kossuth-kultusz megőrzésében is részt vett. – Legfontosabb kutatási területei a történeti néprajz területén: a m. nép anyagi kultúrájának története, különös tekintettel a gazdálkodásra és a társadalomszerkezetre a 16–19. sz.-ban, vmint az Alföld É-i peremvidékére (Jászság, Tápíóság, Cegléd); a család- és háztartásszerkezet vizsgálata. – A M. Néprajzi Társaság tagja, az anyagi kultúra szakosztály titkára (1988–1991), a Társaság titkára (1991–1994), választmányi tagja (1994-től több cikluson keresztül). A VEAB Kézművesipar-történeti Munkabiz.-ának tagja (1988-tól). – Jankó János díj (1984), Györffy István-émlékrem (2014).

F. m.: *Bibliográfia a palócok kutatásához* (Palóc kutatás Módszertani közlemények 20. Eger, 1975); *A Tápíó mente falvainak népe, gazdálkodása, települése a XVI–XVII. században* (Ethnographia, XC, 1979, 15–41. p.); *A város a jobbágyfelszabadítástól az első világháborúig*. In: *Cegléd története*. Szerk. Ikvai Nándor (Studia Comitatus XI. Szentendre, 1982, 215–262. p.); *A gyászjelentés szerepe egy mezővárosi társadalom kapcsolatrendszerében* (Ethnographia, CII., 1991, 147–159. p.); *Pusztabérletek a Jászságban a XVI–XVII. században* (Közösségi-, társas- és egyéni formák) (Ethnographia, CIV, 1993, 393–403. p.); *Egy mezővárosi gazdálkodó család hat nemzedékének sikeres és sikertelen mobilitási kísérletei* (Ceglédi Füzetek 30. Cegléd, 1995); *Hagyatéki iratok Cegléd 1750–1820* (Ceglédi Füzetek 33., 1997); *A jászsági társadalom rétegei a 14–16. században* (Népi Kultúra – Népi Társadalom XIX, 1998, 27–41. p.); *Önigazgatás, közigazgatás*. In: *Magyar néprajz VIII. Társadalom* (Bp., 2000, 585–597. p.); *A Jászság népessége, társadalmá, gazdálkodása a XVI–XVII. században* (Bp., 2005).

Irod.: Csibi László: K. Gy.-ra emlékezve (Jászsági Évkönyv, 2015, 191–193. p.).

Fotó: ELTE BTK Tártyi Néprajzi Tanszék

Bali János

Kocsor János (1963. nov. 24. Gyula – 2016. okt. 9. Békés): történész, levéltáros. – Békésen, a Szegedi Kis István Gimn.-ban érettségizett, a szegedi

Juhász Gyula Tanárképző Főisk. m.-történelem szakán szerzett diplomát (1987). – 1987 aug.-ától Kecskeméten, a Bács-Kiskun M.-i Levéltárban, 1988-tól – levéltárosi tapasztalatait is kamatoztatva – a békéscsabai *Munkácsy Mihály Múz.* történész–muzeológusaként dolgozott. Nevéhez több mint félszáz, főként Békéscsabán és Békés m.-ben rendezett, precízen, gondosan összeállított, leginkább helytörténeti jellegű kiáll. fűződik. A Párizsi M. Int.-ben *Munkácsy és Párizs* címmel rendezett nagy sikerű kiáll.-t (2004). Ismertek voltak kiállítárendezései Szlovákiában, a múz. társintézményeiben is. A Munkácsy Mihály Múz.-ban megvalósult évfordulós kiáll.-ai mindig sok érdeklőt vonzottak; pl. a *Rabok legyünk vagy szabadok? 1848–49-es emlékkiállítás* (az aradi múz.-ból kölcsönzött anyagból, 1998), *Nemzeti címerünk történeti és néprajzi tárgyakon* (2001), *Munkácsy és a fotográfia* (2005), *Egy világhírnév tanúi – Munkácsy relikviák a Munkácsy Mihály Múzeumban* (2004), *Küzdöttek itthon, harcoltak a fronton – I. világháborús kiállítás* (2014), „Istennek dicsőség – egymásnak segítség!” 130 éve vette kezdetét a szervezett tűzvédelem Békéscsabán (2016). – Publikációi főként a helytörténeti kutatásokra és a Munkácsy Mihály Múz. történetére összpontosultak; e témakör kutatása, beható vizsgálata egész muzeológusi életútját végig kísérte. Szócikketeket írt (Dér László, Banner Benedek, Rell Lajos, Réthy Zsigmond, Tarján Tibor) a *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok* kötetbe (Bp., 2002).

F. m.: *A Független Kisgazdapárt Békés vármegyei szervezetének kezdeteihez* (1929–1933). (Békés Megyei Múzeumok Közleményei, 20. Békéscsaba, 1999); *A történeti muzeológia helyzete Békés megyében 1990–2000*. In: „Él magyar, Áll Buda még!” Történeti muzeológiai tanulmányok. Szerk. Zombori István (Bp., 2001); *Elek története a két világháború között*. In: *Tanulmányok Elek történetéhez*. II. Szerk. Havassy Péter (Elek, 2002). Irod.: Ando György: In memoriam K. J. (1963–2016) (Történeti Muzeológiai Szemle 16. Szerk.: Ihász István, Pintér János. Bp., 2018).

Fotó: Petrovszki Zoltán felv.

Ando György

Kodolányi János, ifj. (1922. szept. 23. Bp. – 2008. febr. 11. Bp.): etnográfus, a finnugor és urali népek szakértője. – Édesapja, a népi írók köréhez tartozó ~ János (1899–1969) révén családi indíttatásból nyerte első ismereteit a parasztság életkörülményeiről, az Ormánságról, ill. a finn nép életéről, kultúrájáról. – A PPTE-n finnugrisztikai, nyelvészeti és művelődéstörténeti tanulmányokat folytatott (1941–1945), néprajtot Viski Károlynál (1883–1945) hallgatott. *A táltos a magyar néphagyományban* c. doktori disszertációját 1945-ben védte meg. Kandidátusi értekezését múz.-i kutatásai eredményeként a 19. sz.-i obi-ugor népek anyagi kultúrájáról írta (1966). Az MTA doktora címet 1997-ben uralisztikai etnológiai tanulmányaival szerezte meg. – Pályáját a *Néprajzi Múz.*-ban gyakornokként kezdte (1945–1949), részt vett a háború alatt a MNM pincéjébe menekített néprajzi anyag kicsomagolásában. Tud.-os státust nem kapott, ezért kezdeményezésére a pécsi *Janus Pannonius Múz.*-ba helyezték át (1949); asszisztens (1949–1950), muzeológus (1950–1957), osztályvezető (1957). Rá hárult a város két néprajzi gyűjt.-ének egyesítése, a néprajzi osztály megszervezése, majd anyagának gondozása és fejlesztése. A gyűjteményegyesítéssel megvalósult első néprajzi állandó kiáll. 1950-ben nyílt meg a Rákóczi úti épületben. Tamaszkodva korábbi terepismertéje, intenzív tárgygyűjtés és néprajzi terepkutatásokat végzett az Ormánságban. Tanulmányaiban a vidék anyagi kultúráját és folklóráját vizsgálta. 1957 végén a Néprajzi Múz.-ba került, ahol hamarosan a muzeológiai munka irányítójává vált. Előbb a nemzetközi osztály vezetőjeként (1961–1968), majd 1967-től mb., 1969-től 1987. évi nyugdíjazásáig főig.-ként működött. Irányította a Néprajzi Múz. épületével kapcsolatos ügyeket, a múz. költözését (1973–1975), továbbá a múz. gyűjt.-i munkáját, a gyűjteménygyarapítást. Mindvégig kezelője volt a múz. Európa-gyűjt.-ének, gondozta a múz. páratlan finnugor anyagát. Néprajzkutatóként és muzeológusként elsősorban a finnugor néprajz és filológia kutatója volt. Első ízben 1959-ben, a Finn Nemzeti Múz. meghívására jutott el külföldre, két hónapra Finnóba. Ezt követően szisztematikusan tanulmányozta a finn és az orosz – elsősorban a leningrádi –

múz.-ok finnugor és szibériai gyűjt.-eit. Hosszú múz.-i pályafutása során Európa szinte valamennyi országában járt tanulmányúton, előadásokat tartott, s eljutott az Egyesült Államokba és Egyiptomba is. – Az ELTE BTK Finnugor Tanszékén, vmint mindkét néprajzi tanszéken tartott finnugor tárgyú előadásokat, 1976-tól címzetes docensként. Részt vállalt a muzeológusképzésben, vezető szakfelügyelőként operatív hatással volt a néprajzi muzeológia orsz. helyzetére. Az obi-ugor néprajz különféle kérdéseiről, vmint a finn és a m. néprajz kutatás- és tudománytörténeti problémáiról, a Néprajzi Múz. és gyűjt.-ei történetéről tanulmányok sorát írta. Elsősorban Reguly Antal (1819–1858), Pápai Károly (1861–1893) és Jankó János (1868–1902) munkásságával foglalkozott, részben publikálta az általuk gyűjtött tárgyi anyagot. S. a. r. Jankó János orosz.-i (finno.-i) útjának és az osztjákók körében folytatott kutatásának naplóját és levelezését. Közreműködésével 1961-ben és 1982-ben nagyszabású műtárgycsere jött létre a Finn Nemzeti Múz. és a M. Néprajzi Múz. között. Finnugor tárgyú kiáll.-t rendezett Bp.-en az első (1960), vmint a negyedik (1975) Nemzetközi Finnugor Kongresszus alkalmából. Társszervezője volt a Néprajzi Múz. nemzetközi, *Az őstársadalmaktól a civilizációkig* c. állandó kiáll.-ának (1980–1995). *A vízimadarak népe* címmel az urali népek között járt m. kutatók munkásságából (Tihany, ill. Helsinki, 1984), a *Kalevala* megjelenésének 150 éves évfordulójára a finn népművészetről rendezett kiáll.-t (A *Kalevala népe*, Néprajzi Múz., 1985–1986). Nyugdíjazása után Jankó János munkásságáról készített kamarakiáll.-t (A *Nilustól Szibériáig*, 1993). Szorgalmazta a néprajzi filmkészítést, kezdeményezésére jött létre a M. Néprajzi Társaság néprajzi film- és fényképzési szakosztálya (1983). – Több cikluson át a M. Néprajzi Társaság alelnöke, a M.–Finn Társaság elnökségi tagja, a rendszeresen megtartott finn–m. néprajzi konferenciák szervezője. Az MTA Néprajzi Biz., az Uralisztikai Biz., a M. Őstörténeti Biz. tagja, a helsinki Finnugor Társaság, a Kalevala Társaság, a Finn Régészeti Társaság és a Finn Irodalmi Társaság külső tagja. – Györffy István-émlékérem (1984), Móra Ferenc-émlékérem (1986), a M. Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztje (1997), a Finn Fehér Rózsa Rend Lovagkeresztje, a Finn Oroszlán Rend parancsnoki fokozata (2002).

F. m.: *Baranyai szöttesek* (Pécs, 1957); *Problémák az ormánsági etnikai csoport körülhatárolásában* (Néprajzi

Értesítő, 40, 1958, 5–18. p.); *Ormánság* (Bp., 1960); *Baranyai utazás*. Kodolányi Jánossal (Bp., 1962); *A Néprajzi Múzeum 25 éve* (Múzeumi Közlemények, 1970. 2, 3–11. p.); *A Néprajzi Múzeum kincsei* (Bp., 1972); *A Néprajzi Múzeum működése* (Néprajzi Értesítő, 55, 1973, 34–40. p.); *A finnugor őshaza nyomában*. Szerk., vál. (Bp., 1973); Jankó János: *Finnországi jegyzetek*. Szerk. és közzéteszi (Series historica ethnographiae, 7. Bp., 1993); *Múzeumi néprajzi gyűjteményeink fejlesztése* (Ház és Ember, 15, 2002, 281–290. p.); Jankó János: *Utazás Osztyákföldre 1898*. Bevezetéssel ellátta, szövegét gond. (Series historica ethnographiae, 11. Bp., 2000); Talve, Ilmar: *A finn népkultúra*. Ford. (Debrecen, 2000); *Úton a szibériai atyafiakhoz: Jankó János oroszországi levelei*. Közread. Hála Józseffel (Documentatio Ethnographica, 16. Bp., 2001).

Irod.: K. J. néprajzi műveinek bibliográfiája. Összeáll. Mervel Myra (Néprajzi Hírek, 21, 1992, 1–4, 129–132. p.); K. J. irodalmi munkássága II. (Néprajzi Hírek, 26, 1997, 1–4, 88–89. p.); Vargyas Gábor: A hetvenöt éves ifj. K. J. köszöntése (Néprajzi Hírek, 26, 1997, 1–4, 85–88. p.); Uő.: K. J. 80 éves (Ethnica, 2003, 32–34. p.); Paládi-Kovács Attila: Búcsú ifj. K. J.-tól (Budapest, 1922–Budapest, 2008) (Néprajzi Hírek, 37, 2008, 1, 83–85. p.); Voigt Vilmos: A magyar finnugrista néprajzi muzeológus: Ifj. K. J. (1922–2008) (Finnugor Világ, 13, 2008, 2, 13–15. p.); K. J. (1922–2008) (Magyar Múzeumok, 2008, 3, 58. p.); Lehtinen, Ildikó: János Kodolányi 1922–2008 (Finnisch-Ugrische Forschungen, 60, 2009, 1–3, 372–374. p.); MNéPlex 3: 237. p.); ÜMIL; RÜL 12: 88–89. p. – Film: Nekem a múzeum fél életem volt... Portréfilm ifj. K. J.-ról. Rendező-operatőr Tari János, szerk. Vargyas Gábor (Néprajzi Múzeum 2005).

Fotó: K. J. igazolványképe, 1968, Néprajzi Múz. F 331336

Fejős Zoltán

Kolba Judit: → *H. Kolba Judit*

Komlódi Magda: → *Járainé Komlódi Magda*

Koncz Pál (1951. okt. 3. Hódmezővásárhely – 2015. júl. 12. Veszprém): restaurátor, múz.-i osztályvezető. – Szülei: Koncz Dezső tanár, ref. kántor és Balogh Erzsébet. – A bp.-i Képző- és Iparművészeti Gimn. könyv-, papír-, bórdíszműves és restaurátor szakán végzett (1970), majd a bp.-i Képzőművészeti Főisk.-n papír- és könyvrestauratori oklevelet szerzett

(1979). – Rövid ideig a Pest M.-i Levéltárban restaurátorként (1970–1971), majd a hódmezővásárhelyi Alföldi Porcelángyárban grafikusként dolgozott (1971–1972). Negyven éven át a veszprémi *Laczkó Dezső Múz.* (korábban Bakonyi Múz.) restaurátora (1972–2012), pályafutása utolsó szakaszában műtárgyvédelmi osztályvezetője volt (1998–2012). – Diplomamunkája egy 1567-ben nyomtatott wittenbergi Luther-biblia konzerválása és restaurálása volt. Papírrestauratori munkái mellett kiemelendő Beriszló Péter veszprémi püspök 16. sz.-i tumbája töredékeiből kisserkesztett címeres epítáfiumának rekonstrukciója (1975). Kiterjedt műtárgyvédelmi tevékenységet folytatott. Meghatározó szerepe volt a veszprémi múz. új műtárgyraktárainak és restaurátorműhelyeinek kialakításában (2006–2007). Orsz. műtárgyvédelmi szakfelügyelő (2004–2007), az Orsz. Múz.-i Állományvédelmi Biz. tagja volt (2009–2010). Meghívott előadóként ásatási műtárgyvédelmet oktatott a Berzsényi Dániel Tanárképző Főisk. régésztechnikus szakán. Évtizedeken át segítette az erdélyi (elsősorban székelyföldi) közgyűjt.-i műtárgyvédelmi munkát. *Az Előtte/utána – Restaurálás, műtárgyvédelem a Laczkó Dezső Múzeumban* c. kiáll. kurátora (2009–2010). A Laczkó Dezső Múz. műemlék könyvtárának általa végzett szisztematikusan kutatása és feltárása képezte alapját a múzeum *Látványkönyvtár – Tudástár* c. állandó kiáll.-ának (kurátor: Tóth G. Péter, 2009). Kézműves ipartörténeti kutatásokat is végzett a 18–20. sz.-i Veszprém m.-i papírkészítők (papírmalmok) és könyvkötők, a könyvkötéstörténet és a könyvművészet témakörében. Alapvető tanulmányokban dolgozta fel Veszprém m. három papírmalmának (Pápa, Igal, Sóly) történetét és termékeit. A megye könyvkötőiről több mint húsz tanulmánya született. Publikációi többek között a következő periodikákban jelentek meg: *Műtárgyvédelem*, *MTESZ PNyME* [Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület] *közleményei*, *Múzeumi Diárium*, *Magyar Grafika*, *Magyar Könyvszemle*, *Soproni Szemle*, *Papíripár*, *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, *Pápai Múzeumi Értesítő*, *Turul*. Előadóként rendszeresen szerepelt az egész Kárpát-medencei m. néprajzos társadalmat megszólító népi vallásosság tematikájú konferenciákon, amelyeken a szakrális néprajz körébe tartozó tárgyak restaurálása témájában tartott előadásokat. – A Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület, a MTESZ PNyME, a Kriza János Néprajzi Társaság tagja. Lengyel Lajos-díj (1989), Laczkó Dezső-

díj (2006), Balázsy Ágnes-díj (2015).

F. m.: *A sólyi papírmalom, 1790–1851* (Bp., 1989); *Imre Géza ajkai nyomdász és könyvkötő* (Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 19–20., 1994, 487–501. p.); *A pápai Kis Tivadar-féle kereskedésről és könyvkötészetéről* (Pápai Múzeumi Értesítő, 7. Pápa, 2001, 145–164. p.); *A veszprémi Laczkó Dezső Múzeum könyvtárának velencei ősnymtatványa* (Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 22., 2002, 129–133. p.); *Papírmívesség és könyvművészet Veszprém megyében a 18–20. században*. Szerk. Jakab Réka (összegyűjtött tanulmányok, Veszprém, 2017).

Irod.: K. P. emlékére (1951–2015) (Magyar Grafika, 59., 2015. 4., 63. p.); Horváth Gergely Krisztián: K. P. Papírmívesség... c. könyvéről (Századok, 152., 2018. 3., 703–705. p.); Hudi József: K. P. a könyvkultúra kutatója. In: Papírmívesség... (Veszprém, 2017, 13–17. p.).

Fotó: K. P. 2012-ben, a család tulajdona

Jakab Réka

Kónya Ádám (1935. febr. 10. Brassó [Braşov, Románia] – 2008. nov. 25. Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe, Románia]) – tanár, örökségvédelmi szakíró, múzeumi igazgató. – Szülei K. János hivatalnok és Kozma Erzsébet tanítónő, felesége (1962) Rác Éva tanár, gyermekei: Réka (1963) tanár és Zoltán (1968) orvos, családterapeuta. A sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Koll.-ban érettségizett (1952), a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen szerzett földrajz-földtan szakos tanári diplomát (1956). – Sepsiszentgyörgyön a 3. sz. ált. isk. (1956–1958) és a leánylíceum (1958–1960), majd a kökösi ált. isk. tanára (1960–1962). Újra Sepsiszentgyörgyön, a Pionírház turisztikai körének vezetője (1962–1972) és a Művészeti Népiszk. ig.-ja (1972–1976), a 2. sz. Líceum (1976–1978) és a gépipari szakközépisk. tanára (1978–1990). 1990. febr.-tól 2000. ápr.-i nyugdíjba vonulásáig a *Székely Nemzeti Múz.* (SZNM) ig.-ja. Pedagógusi, majd muzeológusi pályája mellett csillagászáttal, geomorfológiával, hely-, művelődés- és művészettörténettel, heraldikával, műemlék- és műkincs védelemmel, Háromszék szellemi kataszterével foglalkozott. 1968-tól időszakonként a *Megyei Tükör* napilap rovatszerk.-je, 1990-től a *Háromszék* napilap külső munkatársa és a kovásznai *Az Ige* folyóirat

társzerk.-je. Városi tanácsosként (1992–2008) a várostörténet, az utcanevadás, a történelmi és polgári rendezvények, a város kulturális arculata alakításának szaktanácsadója. Az Orsz. Széchenyi Kaszinó és az Orsz. Széchenyi Kör tagja. A székely zászló (eredetileg a Székely Nemzeti Tanácsé, 2004-től) megtervezője. – Az SZNM-ben Kovács Sándor botanikussal együtt feljavította a természetrajzi kiáll.-t (1958); a bukaresti szakma mozgósítása mellett a múz. bevonásával megmentette a torjai Apor-kúriát (1965); a múz.-i és a szomszédos telek helyett a városszéli Kökenyes-patak völgyébe készített skanzen tervet (1972), és bár az ehhez felmért kisborosnyói Tompa-kúriát végül nem telepítették be, a Kós Károly tervezte, lebontott kórházi pavilont sem építették újra, a már beszerzett vargyasi és bélafalvi házak, vmint a behozni tervezett albisi és előpataki ház, a csernátoni malom ma a csernátoni [Haszmann Pál] múz. 1974-től kiépített skanzenjének magját képezi. Múzeumig.-ként 1990-ben felszámolta a régészeti-történelmi alapkiáll.-nak a pártállam által a múz.-ra erőszakolt részét; célja a múz. által szolgált közösség bizalmának visszanyerése volt. 1990–1994-ben sikerre vitte a múz. 1952-ben betiltott nevének hivatalos újraelismertetését, helyreállította mo.-i és nemzetközi kapcsolatait. Számos múz.-i kiáll. szervezője, kivitelezője, amelyek elsősorban a térség művészet-, művelődés- és technikatörténetét ágyazzák vissza, csaknem teljes spektrumában, a helyi identitástudatba, a m. és európai történelembe-művelődésbe integráltan: *Gróf Széchenyi István-émlékkiáll.* (1991), *Comenius Sepsiszentgyörgyön (Dédapánk iskolája)* (1992), *Thália hódít Háromszéken* (1992), *Kossuth- és Bem-émlékkiáll., Háromszék a térképtörténet tükrében 1520–1920* (1994), *Természet Világa jubileum kiáll.* (1994), *Kós Károly – az építész* (1995), *Bartók Béla-émlékkiáll.* (1995), *Református egyházművészet* (1996), *Virághímes bútoraink* (Szócsné Gazda Enikővel, 1996), *Háromszéki zónes szöttek* (M. Köztársaság Kulturális Központja, Bukarest, 1997), *Kiss Manyi* (Zágon, 1997), szemle a múz. régi térképeiből (2000); felidézte a múz. régi szakembereit (László Ferenc és családja, Varga Nándor Lajos, Nyárády Erasmus Gyula, Barabás Samu, Herepei János, Árvay József, Eröss János); stb. Bővítette a megyei múz.-i hálózatot (zágoni, csomakőrösi áll. kiáll.-ok), esetenként gyűjt.-eket mentett át (a korábbi baróti múz.) vagy lehetővé tette önállósulásukat (kisbaconi Benedek Elek Emlékház, kézdívasárhelyi múz.;

az utóbbi végül nem élt vele); kulturális és tud.-os kezdeményezéseket támogató (Keöpeczi Sebestyén József Műemlékvédő Társaság alapítása, 1990); stb. Az újr alapított Erdélyi Múz.-Egyesület első választmányának tagja (1991). Az SZNM *Acta (Siculica)* múz.-i évkönyveinek fel. szerk.-je, *A csernátoni tájmúzeum negyedszázada – „Haszmann Pál boldog élete”* (1999) és a *Rákóczi Emlékkönyv* (2004) szerk.-je; közel 900 tanulmány, szak- és ismeretterjesztő cikk szerzője (az *Aluta* és *Acta [Siculica]* múz.-i évkönyvek, tanulmánykötetek, *A Hét, Művelődés, Tanügyi Újság, Ige* folyóiratok, *Falvak Dolgozó Népe, Megyei Tükör és Fórum* c. melléklete, *Háromszék* stb. hasábjain). – Műemlék kutatásáért a román állam a Művelődési Érdemrend III. osztályú nyolcágú csillagával (1971), Mo.-on a Széchenyi Társaság Széchenyi István-díjával (1996), a Nemzeti Kulturális Örökség Min.-a Forster Gyula-díjjal (2000) és a közgyűjt.-i dolgozók Széchenyi Ferenc-díjával (2001), Kovácsna M. Tanácsa a Pro Comitatu Covasnae életműdíjjal (2006), Sepsiszentgyörgy város post mortem Pro Urbe-díjával (2009) tüntette ki. – 2010 óta nevét viseli a sepsiszentgyörgyi városi művelődési ház. Az MTA 2002-ben, rendhagyó módon, megszerzett tud.-os fokozat nélkül fogadta külső köztestületi tagjává. A hetedik személy, akit az SZNM épületéből temettek. Betűjele: K. Á.

F. m.: *A Mikókból indultak* (Médium, Sepsiszentgyörgy, 2000); *A csillagos ég szabad szemmel*. Kónya Évával és Kónya Zoltánnal (Sepsiszentgyörgy, 2011); *Háromszéki színes szöttek*. Szerk. Kónya Éva (Kolozsvár, 2014).

Irod.: RMIL III: 1994, 101–102. p.; Erdélyi Magyar Ki Kicsoda (Nagyvárad, 2000, 359. p.); A Székely Nemzeti Múzeum igazgatójával, K. Á.-mal beszélget Halász Péter (Honismeret, 1990. 5–6., 25–29. p.); K. Á. (1935–2008) – Emlékképek. Szerk. Kónya Éva (Sepsiszentgyörgy, 2010); Boér Hunor–Kinda István et alii: K. Á. (bibl.-jával; *Acta Siculica* 2011, 727–741. p.).

Fotó: *Acta Siculica* 2011.

Boér Hunor, Kinda István

Koós Judith, dr. (1923. júl. 16. Bp. – 2006. aug. 8. Bp.): művészettörténész, múz.-i osztályvezető. – A bp.-i Erzsébet Nőisk.-ban érettségizett (1941), a PPTE (1950-tól ELTE) BTK-n művészettörténész–muzeológus diplomát szerzett (1947–1951). A művészettörténet-tud.-ok kandidátusa (1965, *Kozma Lajos helye és szerepe a XX. századi művészet történetében* c. disszertációjával). – Muzeológus az *Iparművészeti Múz.* bútorgyűjt.-ében (1951–1952), a múz. könyvtárának vezetője (1952–1971), a múz.

tud.-os titkára (1969–1980), az ötvösgyűjt. osztályvezetője (1971–1980). A Mo.-i Ref. Egyház tud.-os főmunkatársa (1980–1987), a Ref. Teológiai Akad. előadó tanára (1985–1989). Címzetes egy.-i tanár, több oktatási intézmény vendégtanára Mo.-on és Európa-szerte. – Kutatásai a 18–20. sz.-i m. és európai művészet, kiemelten a szecessziós és modern iparművészet témáit dolgozták fel, de a képzőművészet, az egyházművészet és a gyűjtéstörténet területén is fontos tanulmányokat tett közzé. 17 könyve és mintegy 400 kisebb publikációja jelent meg m. és idegen nyelven. Művészmonográfiái közül kiemelendő Kozma Lajos, Horti Pál és Hamza D. Ákos munkásságának összefoglalása. A tud.-os publikációkon túl számos ismeretterjesztő műve jelent meg, ezek jelentős szerepet játszottak a m. szecesszió művészetének, vmint a finn formatervezés eredményeinek hazai megismertetésében. – Számos kiáll.-t rendezett, nemzetközi szakmai konferenciák előadója volt. A *Reformátusok Lapja* művészeti rovatvezetője, szerzője (1979–1987). – A M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat (1951-től), a M. Képzőművészek Szövetsége (1955-től), a M. PEN Club (1960-tól) és a M. Népköztársaság Képzőművészeti Alapja tagja (1962-től). A Művészeti Írók Szakmai Biz.-ának vezetőségi, a M. Bibliofil Társulat választmányi tagja. A M. Kodály Társaság, a M. Liszt Társaság, a Művészbartók Egyesülete, a FÉSZEK Művészklub, a Bp.-i Városvédő Egyesület, vmint a Finn–M. Társaság és a Kalevala Baráti Kör tagja. – Szoc. Kultúráért érem (1956, 1970), a finn Fehér Rózsa Lovagrend tagja (1969).

F. m.: *Finn iparművészet* (Bp., 1971); *Kozma Lajos munkássága*. Grafika. Iparművészet. Építészet (Bp., 1975); *Style 1900. A szecesszió iparművészete Magyarországon* (Bp., 1979); *Horti Pál élete és művészete 1865–1907* (Bp., 1982); *Ráday Gedeon könyv- és műgyűjteménye a XVIII. században* (Bp., 1994); *Református templomok Budapesten. Két évszázad kultúrtörténete és művészete 1785–1995* (Bp., 1996); *Hamza D. Ákos képzőművészeti életműve* (Bp., 1996); *Ezer év finn ékszeri* (Bp. 1998). Irod.: Gergely Katalin: K. J. (Magyar Múzeumok, 13., 2007. 1. 9. p.); Fekete György: K. J. emlékére. A téma születése. Beszélgetés a művészettörténésszel. 1–2. (Magyar Iparművészet, 2., 2007, 69–73. p.); KMML, MűvLex. 2; RÜL 12: 267. p.; K. J. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/koos-judith-e2ce1>).

Prékopa Ágnes

Kopek Gáborné: → Nyíró Réka

Kopekné Nyíró Réka: → Nyíró Réka

Kópházi Ferencné, *Govrik* Éva (1947. nov. 14. Gyöngyös – 2008. ápr. 14. Veszprém): tanár, múz.-i könyvtáros. – A debreceni KLTE történelem–orosz szakán tanári képzést szerzett (1966). – Veszprém-ben a Vegyipari Szakközépisk., majd a Báthory István Ált. Isk. tanára, ezután a *Bakonyi Múz.*, 1990 után új nevén *Laczkó Dezső Múz.* könyvtárosa, a múz. Közalkalmazotti Tanácsának vezetője nyugdíjba vonulásáig (2007). Kidolgozta az intézményi könyvtár szakrendjét, rendbe rakta a betűrendes katalógust és a dokumentumállományt. Kidolgozta az intézményközi dokumentumcserét, kifejlesztette és eredményessé tette a múz. könyvtárának nemzetközi dokumentációját. Vezetése alatt a múz.-i könyvtárügy minőségileg és tartalmilag is megerősödött. Közművelődési tevékenységéért 2004-ben jutalmazták.

F. m.: *A Bakonyi Múzeum könyvtárának rövid története* (Múzeumi Diárium. Veszprém, 1988, 48–50. p.); *Cisio, naptár, kalendárium* (Múzeumi Diárium. Veszprém, 1989, 20–22. p.); *Kalendáriumainkról* (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 19–20, 1993–1994, 589–593. p.); *Laczkó Dezső és Rhé Gyula irodalmi munkássága* (Múzeumi Diárium. Veszprém, 1994, 34–41. p.); *95 éves a veszprémi múzeumi könyvtár* (Magyar Múzeumok, 1999. 2., 39–40. p.).

Fotó: a család tulajdona

Baranyai Tamás

Kordos László, id. (1909. okt. 21. Putnok – 1992. okt. 29. Miskolc): tanár, iskola- és könyvtárig., múz.-i könyvtáros. – A PPTE-n m.–francia szakos középisk.-i tanári oklevelet szerzett (1932). Könyvtárosi tanf.-ot végzett (1953). – 1937-től pedagógus a mezőcsáti magán polgári fiú- és leányisk.-ban, ahol 1938-tól ig. Az isk. fenntartói és az épület használati jogát ingóságaival együtt 1939-ben megvásárolta, így annak tulajdonosa is volt 1948-ig. A mezőcsáti Népkönyvtár vezetője (1946–1952). 1953. márc.-tól a szerencsi Járási Könyvtár vezetője, okt.-tól

a miskolci Megyei Könyvtár módszertanosa, 1955-től csoportvezető, később igh. A miskolci Herman Ottó Leánygimn. tanára, igh.-e (1960–1964). A Miskolci Városi Könyvtár ig.-ja (1964–1970). Nyugdíjasként a *Herman Ottó Múz.* könyvtárosa (1970–1976). Több ízben járt tanulmányúton Franciaó.-ban. Nevéhez fűződik Miskolc közművelődési könyvtárhálózatának megteremtése. Hivatásának tekintette a tanórán kívüli nevelést is, jelentős ismeretterjesztő tevékenységet fejtett ki. Kutatta Miskolc és a megye irodalomtörténeti emlékeit, több mint ezer előadást tartott országszerte. Az 1950-es és 1960-as években állandó munkatársa volt a régió irodalmi-kulturális lapjainak (*Borsodi Szemle, Kilátó, Napjaink, Széphaalom*). Egyik szervezője 1956-ban Szabó Lőrinc miskolci fellépésének. – Kiváló Népművelő (1967). – Emlékét az egykori Miskolci Városi Könyvtár udvarán emléktábla, nevét a Herman Ottó Múz. olvasóterme és állandó kiáll.-a őrzi. Munkássága a Miskolci Települési Értéktár része.

F. m.: *Miskolc és Borsod könyvtárügyének fejlődése a felszabadulás óta* (Történelmi Évkönyv, 1., 1965, 237–260. p.); *Újabb adatok Jókai tardonai tartózkodásához* (A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 10., 1972, 64–73. p.); *Újabb adatok a Molnár-szikla mondájáról* (uo., 13., 1974, 124–128. p.); *A miskolci ortodox templom*. Pikó Mózzsal (Miskolc, 1975); *Lillafüred barlangjai* (Miskolc, 1976; franciául: *Les caverns de Lillafüred*, 1976); *A diósgyőri vár és környéke* (Miskolc, 1979); *Boldogkő vára* (Miskolc, 1982).

Irod.: Zahuczky László: 100 éve született K. L. (Miskolc, 2009).

Fotó: ismeretlen felv., a család tulajdona

Zahuczky László

Korkes Zsuzsanna Katalin (1954. ápr. 8. Szeged – 2009. máj. 28. Bp.): régész, etnográfus, múzeumig. – Szegeden, a Tömörkény István Gimn.-ban érettségizett (1972). A JATE BTK történelem–régészett szakán szerzett diplomát (1972–1977). Diplomamunkája (*Az égitestek ábrázolása a magyar régiségben, népművészetben és hitvilági gyökereiben*) mutatja néprajzi érdeklődését. Doktori tanulmányokat folytatott a Debreceni Egy.-en (1999–2002); bár megírta *Interetnikus kapcsolatok a Galga-mente*

szokás- és hiedelemvilágában c. dolgozatát, a doktori fokozatot végül nem szerezte meg. – Pályáját a kiskunfélegyházi *Kiskun Múz.*-ban helytörténész, néprajzos munkakörben kezdte. Kiáll.-t és konferenciát rendezett a *Kiskunság népművészete* címmel (Kiskunfélegyháza, 1978); a molnárfaragásokról írt első publikációja a konferencia kötetében jelent meg. Viseletkiáll.-t is rendezett (*Suba és ködmön a Duna–Tisza közén*, Kiskunfélegyháza, 1979). A váci *Vak Bottyán Múz.* (ma Tragor Ignác Múz.) munkatársaként (1980–1983) ipartörténeti anyagot gyűjtött, s a váci céhekről (1981), a népi gyógyászatról rendezett kiáll.-t. Következő munkahelyén, az aszódi *Petőfi Múz.*-ban már néprajzosként dolgozott (1983–1996). Az általa leginkább ismert, kutatót terület a Galga-mente lett: a táj népművészete, szokásai, hiedelmei, viselet és jelrendszere, ill. a népi gyógyítás és a lakodalom. Terepmunkás néprajzos volt, aktívan gyűjtött, főleg a textilgyűjt.-t gyarapította, segítette a tájházak munkáját. Előadásokat tartott itthon és Ausztriában, Németo.-ban, Francia.-ban. A *Galga mente népművészete* c. kiáll.-a több hazai múz. (Szentés, 1984; Szarvas, 1986, Jászberény, 1987) mellett Ausztriába (Gerersdorf, 1992) és Németo.-ba (Obenburg, 1992) is eljutott. Érdeklődése a népművészet jelrendszere felé fordult. *Viselet és történelem, viselet és jel* címmel konferenciát és ehhez kapcsolódóan kiáll.-t rendezett (*Ünnepek és hétköznapiak a Galga mentén*, Aszód, 1996; Csorna, 1997). Monografikus kutatások résztvevőjeként (Tiszazug, Mozsgó, Kecel, Kiskunmajsza, Tápió-mente) a népi gyógyászat, ill. a lakodalom témát dolgozta föl. Maga is szervezett néprajzi kutatást Bagon; az eredményeket összegző tanulmánykötet egyik szerk.-je (1988). 1996-tól a *Pest M.-i Múz.-ok Igazgatóságának* igh.-e, két ízben mb. ig.-ja. Éves szakmai konferenciákat szervezett minden szakág részvételével a megyében folyó kutatásokról. Az előadásokat az általa szerk. *Pest Megyei Múzeumi Füzetek* sorozatban jelentette meg (1997–2001). 2002-től a *M. Mezőgazdasági Múz.*-ban dolgozott, az Agrártörténeti Főosztályt vezette (2003–2007). Figyelme a jelenkor felé fordult, részt vett a *MaDok* és a *24. óra* c. projektekben, amelyek a 20. sz. még fellelhető, ill. a 21. sz. tárgyi és egyéb kulturális értékeinek gyűjtését, dokumentálását célozták meg. *Ásó, kapa, nagyharang – Menyasszonyi viseletek és csokrok* (2003), *Karácsonyi képeslapok és karácsonyfadíszek* (2004) c. tárlatai mellett a legnagyobb érdeklődéssel kísért kiáll.-a a dohányzás kultúr-

történetét bemutató *Hamvadó cigarettavég...* (Sátoraljaiújhely, Nyíregyháza, 2004; Bp., 2005; Tapolca-Diszel, 2007). Terveit, a teázás kultúrtörténetének és a kávéházi életnek a bemutatását már nem valószínűsíthette meg.

F. m.: *Népi gyógyítás a Tápió mentén*. In: *Tápió mente néprajza*. Szerk. Ikvai Nándor (Studia Comitatus 16, 1985, 857–873. p.); *Viseletek és szokások Zsámbokon*. Lapu Istvánnéval (Múzeumi Füzetek 33. Aszód, 1986); *Népszokások és viseletek Kartalon* (Kartal, 1992); *Szín és forma változása a Galga menti asszonyok viseletében*. In: *Viselet és történelem, viselet és jel*. Konferenciakötet. szerk. is (Múzeumi Füzetek 45. Aszód, 1996, 147–159. p.); *A kiskunsági faragások motívumkincse* (Studia Ethnographicae 2, A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged, 1998, 119–136. p.); *Rozmaring a magyarországi paraszti ünnepnapokban* (A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 2001–2004, Bp., 2004, 150–169. p.). Irod.: Zomborka Márta: In memoriam: K. Zs. emlékezete (1954–2009) (Néprajzi Hírek XL, 2011, 3, 80–83. p.). Fotó: a család tulajdona

Sz. Tóth Judit

Koroknay Gyula; ered. *Palkó* (1918. ápr. 30. Nyíregyháza – 2003. jún. 14. Nyíregyháza): művészettörténész, tanár. – A nyíregyházi Kir. Kat. Gimn.-ban tett érettségi vizsgája (1936) után a bp.-i PPTE latin–francia szakán végzett (1941), emellett olaszt és művészettörténetet is hallgatott. Fél évig ösztöndíjasként tanult a bolognai egy.-en (1942–1943). – A nyíregyházi Kir. Kat. Gimn.-ban tanított.

1943-ban behívták katonának; a M. Kir. I. Páncélos Hadtest Híradó Zászlóalja karpaszományos tizedeseként 1945 márc.-ában, a visszavonuláskor Városlődön súlyosan megseřült és szovjet fogságba került. 1948-ban térhetett haza; megszerzett orosz nyelvtudását a Lenin Int.-ben tanári diploma megszerzésével hasznosította. Régi munkahelyén, az államosítás (1948) után Vasvári Pál nevét viselő gimn.-ban folytatta a tanítást. 1954-től a Megyei Tanács Népművelési Osztályán dolgozott, de felesége volt katonatiszt apja miatt hamarosan egy városperemi ált. isk.-ba helyezték, ahonnan csak 1958-ban került vissza. Az állandóan a nyakában lógó fényképezőgéppel megörökítette ’56 nyíregyházi eseményeit is. 1975-től

a Jósa András Múz. művészettörténészként alkalmazta, 1980-ban történt nyugdíjazásáig ott dolgozott. Feladata volt a megyéből indult festőművészek, szobrászok felkutatása, kiáll.-ok rendezése, s életművköből a múz. képzőművészeti gyűjt.-ének létrehozása. – Az 1950-es évektől foglalkozott Szabolcs-Szatmár m. és Nyíregyháza műemlékeivel, majd kutatási területe a kállói vár lett; vizsgálta a vár építésének körülményeit, történetét, a róla készült ábrázolásokat, metszeteket, kutatásai kiterjedtek a várral kapcsolatos forrásokra, feltárta a vár kapitányait, életútjukat és működésüket. Szenvedélyes utazóként Európa szinte minden zugát, múz.-át bejárta. Több Szabolcs-Szatmár megyei m.-i útikönyv szerzője, ill. társszerzője. Értékes fotó- és negatívára a Sóstói Múzeumfaluba került.

F. m.: *Nyíregyháza művészettörténeti emlékei* (Nyíregyházi Kiskönyvtár 6. Nyíregyháza, 1971); *Kállói kapitányok* (A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár Kiadványai. III. Tanulmányok 13. Nyíregyháza, 2006). Irod.: Németh Péter: K. Gy. halálára (Kelet-Magyarország, LX, 2003, 138. sz., jún. 16.); Mohácsi Endre: Adalékok K. Gy. életművéhez (Jósa András Múzeum Évkönyve, XLIX, 2007, 25–29. p.).

Fotó: K. Gy. 1973-ban. In: *Kállói kapitányok*. Nyíregyháza, 2006, 7. p.

Németh Péter

Kósa-Szánthó Vilma, ered. *Szánthó* (1944. nov. 3. Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe, Románia] – 2017. nov. 21. New York): matematikatanár, szociológiai és néprajzi szakíró, muzeológus. – Szülővárosában, az 1. sz. Líceumban (Ref. Székely Mikó Koll.) érettségizett (1962). A marosvásárhelyi Pedagógiai Főisk.-n matematika szakos tanári oklevelet (1966), Kolozsváron, a Babeş-Bolyai Tudományegy.-en filozófiából szakdiplomát szerzett (1974). – Tanított Málnáson, Gidófalván, Szárazajtán, a szilágysági Gyümölcsésenes és Petrillán, 1973-tól a sepsiszentgyörgyi Népművészeti Isk.-ban. 1974-től a *Csikszeredai Múz.* néprajzos muzeológusa, 1978-tól a Hargita M.-i Művelődési Tanács népművészeti szakirányítója lett. Részt vett a Szárhegyen, Árcsón rendezett alkotótáborok, fazekas kiáll.-ok és vásárok szervezésében. 1981-től a

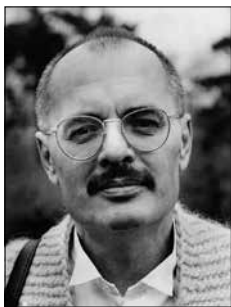
szekuritáté látókörébe került; vallatták, majd eltávolították a munkahelyéről. 1983 nyarán sikertelenül kérte felvételét a Kovászna M.-i Múz.-hoz (SZNM) muzeográfus-ethnográfus állásba. Írásai sem jelenhettek meg, nyomdakész köteteit (*Perefernum levelek; Középjaiti genealógia az 1400-as évek végétől*) nem adták ki (a két könyv anyaga elkallódott). Férjével, Kósa Géza tervezőmérnökkel együtt 1988-ban az USA-ba emigrált. A Community Church of New York Citynél titkárnóként és kutató asszisztensként dolgozott. Az egyik New York-i egy.-en a szociológia főszak mellett politológiát, filozófiát tanult, a kandidátusi (PhD-) vizsgát 1997-ben tette le. 1996-ban vendégtanárként a Babeş-Bolyai Tudományegy.-en filozófiát, szociológiát adott elő. 1996 végétől 1999-ig New York állam kormányának dolgozott. Az amerikai m. közösség számára előadásokat tartott az erdélyi magyarságról, az amerikai m. emigráció történetéről, ill. fordított, lektorált, körutakat szervezett. – 1973-tól rendszeres kutatásokat végzett a moldvai csángó-magyarok körében, járta a hagyományörző vidékeket, a D-erdélyi szórványtelepüléseket (Szakadát, Halmágy, Moha). Erdélyi munkássága során „a faluközösségek megőrzött emlékeit, a társadalom rétegződését, ill. az abban beállt változásokat, a népviseletet, a népművészet – szöves és hímzés – motívumvilágát, családot és szokásrendet, a gyimesiek táplálkozásrendjét, a családot és annak változásait a korban, a régi és mai életformák különbözőségeit” kutatta. Szociológiai, társadalom-néprajzi, etnográfiai tanulmányai, írásai a *Korunk*, a *TETT*, a *Fórum*, a *Művelődés*, a *Honismeret*, a *Magyar Néprajz*, a *Hét*, az *Iffjúmunkás*, az *Aluta*, a *Hargita Kalendárium*, a *Csikszeredai Múzeum évkönyve* hasábjain jelentek meg. – Hamvait 2018. júl. 20-án a sepsiszentgyörgyi Vártemplom melletti ref. temetőben lévő családi sírkertben helyezték örök nyugalomra.

F. m.: *Családszociológiai felmérés egy sepsiszentgyörgyi lakónegyedben*. In: *Változó valóság*. Szerk. Imreh István (Bukarest, 1978); *Székely népviselet. Csángó népviselet*. In: *Port popular din județul Harghita – Hargita megyei népviselet*. Elena Secușannal, Kardalus Jánossal (Csikszereda, 1979); *A rokonságterminológia városiasodásának folyamata*. In: *Népismereti dolgozatok 1980*. Szerk. dr. Kós Károly, dr. Faragó József (Bukarest 1980); *A népi fazekasságról: Ceramica din Corund – A korondi kerámia*. Társszerk. is Kardalus Jánossal, Tótfalvi Zoltánnal (Csikszereda, 1981); *A gyimesi csángók táplálkozásáról*. In: *A táplálkozáskultúra változatai a 18–20. században*.

Szerk. Romsics Imre, Kisbán Eszter (Kalocsa, 1997). Irod.: Mi, a '62-esek (Sepsiszentgyörgy, 2017, 56–57. p.); TETT. Főszerk. Huszár Sándor (Bukarest, 1979. 3. sz. 64. p.); Erdélyi magyar ki kicsoda 2000. Főszerk. Stanik István (Nagyvárad, 2000, 265., 607. p.); Gazda József: K.-Sz. V.-ra emlékezünk (Háromszék, 2018, febr. 3., 8314. sz.; interneten: www.3szek.ro/load/cikk/110011/kosa-szantho_vilmara_emelekezunk); RMIL III: 1994; interneten: lexikon.kriterion.ro/szavak/2173/. Fotó: Háromszék, 2018. febr. 3. <https://www.3szek.ro/load/cikk/110011/kosa-szantho-vilmara-emelekezunk>

Demeter Lajos

Kovács Ákos (1943. nov. 11. Bp. – 2014. márc. 21. Bp.): középisk.-i tanár, etnográfus, művelődéstörténész, avantgárd-kutató, múzeumig. – Az Eötvös József Gimn.-ban érettségizett. A szegedi JATE-n tanult, majd az ELTE BTK m. nyelv és irodalom–történelem szakán (1970), utóbb az ELTE néprajz szakán végzett (1977). Az irodalomtud. doktora (*Bécs után – Párizs előtt, József Attila Hatvanban* c. értekezésével, 1980). – A *Hatvani Múz.* (1974-től *Hatvany Lajos Múz.*) ig.-ja (1973–1983), a Művelődéskutató Int. (1992-től M. Művelődési Int.) tud.-os főmunkatársa (1983–2006). – 1973-ban megkezdett muzeológusi munkássága sok szempontból megelőzte korát; művészetelméleti és kulturális antropológiai megközelítéseivel komoly része volt a néprajztud. megújításában. A *Hatvani Múz.* 1973-tól induló programja egyszerre terjedt ki a művészettörténetre, a kortárs művészetre és a mindennapi kultúrára, a néprajz elfogadott határain túli dokumentumokra, gyűjt.-ekre. Gyűjtött néprajzi tárgyakat, ezernél több hímmzett falvédőt, összeírta az ország I. vh.-s emlékműveit. 20. sz.-i, hangsúlyosan grafikai, de néhány jelentős festményt is tartalmazó képzőművészeti anyaggal megalapozta a múz. képzőművészeti gyűjt.-ét. Megszervezte Gergely Tibor (1900–1978) és Lesznai Anna (1885–1966) hagyatékának Mo.-ra kerülését. A kiáll.-ok katalógusaként elindította és szerk. a *Hatvany Lajos Múzeum Füzeteit*, amelyek szerzői közé jeles történészeket, művészettörténészeket, szociológusokat, folkloristákat és más szakembereket is meghívott. Munkásságában hangsúlyosak az

általá szervezett, rendezett kiáll.-ok, amelyek sokoldalú kutatói érdeklődésének multidiszciplináris megnyilatkozásai voltak. A *Hatvani Múz.*-ban 1973–1981 között többek között az I. vh., a modern képzőművészet, a népművészet, a hagyományos kézművésesség, a Kossuth-kultusz, a szöveges falvédők, a madárijesztők témáiban rendezett rendhagyó kiáll.-okat. 1983-ban Vitányi Iván fogadta be Művelődéskutató Int.-be. Kutatásainak legfontosabb eredményeit számos további kiáll.-on mutatta be. Későbbi munkásságában egyre nagyobb szerepet játszottak az általa írt és szerk. könyvek. 2006-ban jelent meg fő műve, *A kitalált hagyomány*, amelyben az ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark keletkezéstörténetét rekonstruálta, majd a M. Kenyér Ünnepe 20. sz.-i eseménytörténetét, az Új Kenyér Ünnepe részleteit mutatta be a Darányi-féle aratóünnepektől kezdve az államszocializmus ünnepteremtési jeleneit. Tanulmányaiban feldolgozta a tárogatót, a M. Anyák Nemzeti Ünnepe, a mo.-i Szent Kristóf-kultusz, a Rákóczi-szobor mint kultuszhely témáját is.

F. kiáll.: a Hatvany Lajos Múz.-ban: *Gulácsy Lajos grafikai hagyatékából* (Vörösváry Ákos gyűjt.-éből, 1973); *Moholy-Nagy László első világháborús rajzai* (Vörösváry Ákos gyűjt.-éből, 1974); *Fiatalkor népművészeti stúdiójának plasztikai* (1974), *Gergely Tibor (New York) kiállítása* (1974); *Lesznai Anna emlékkiáll.* (1974); *Korniss Dezső rajzai* (1975); *Magyarországi népi faszobrok* (1976), *Kötelesség – tisztelet a mesterségnek. Keserű Ilona és Nagy Imre kétélverő kiállítása* (1976); *Céla tarts! XIX. századi lövészegyletek celtáblái* (1977); *Korniss Dezső „Rezeda 9” a Rablók meg a Pásztorok* (1977); *Magyar gyékényesek* (1978); *Kossuth Lajos a magyar nép felszabadítójának dicsőítése a magyar nemzet által. Olajnyomatok a 19–20. században* (1978); *Korzim Erika: Emlékvédelem* (1979). – Egyéb kiállítóhelyeken: *Magyarországi szöveges falvédők a 19–20. században* (Eger, Vármúz., 1980; Bp.-i Képzőművészeti Igazgatóság, 1981); *Magyarországi madárijesztők* (Óbudai Galéria, 1981; Gödöllői Galéria, 1984); *Monumentumok az első háborúból* (Bp., Fényes Adolf-terem, 1982); *Budapesti falfirkák* (Bp., 1986); *Magyarországi tetoválások* (Bp., Fényes Adolf-terem, 1987); *Gárdonyi Géza „Pokol” körképének rekonstrukció kiállítása* (Eger, 1997); *Az aratóünneptől az új kenyér ünnepéig (A kitalált hagyomány)* (Bp., Néprajzi Múz., 2003).

F. m.: *Magyarországi szöveges falvédők a XIX–XX. században* (HLM Füzetei 7., Hatvan, 1980); *Magyarországi madárijesztők* (HLM Füzetei 10. Hatvan, 1981); *Feliratos falvédők*. Szerk. (Irisz sorozat, Corvina, Bp.,

1987); *Tetoválók és tetováltak*. Szerk. (Forrás folyóirat különszáma, 1987. 3.); *Posztvervilág – édenvilág* (Forrás folyóirat tematikus száma, 1988. 11.); *Tetovált Sztálin – Szovjet elitéltek tetoválásai és politikai karikatúrái*. Sztrés Erzsébettel (Szeged, 1989); *Budapesti falfrókák*. Szerk. (Bp., 1989); *Haláljelek*. Szerk. (Liget, Bp., 1990); *Momentumok az első világháborúból*. Szerk. (Irisz sorozat, Corvina, Bp., 1991); *Az orosz tolvajvilág és művészete*. Sztrés Erzsébettel (Bp., 1994); *Két körkép* (Bp., 1997); *Miért ne élne örökké?* Tandori Dezső műveinek válogatott, képes bibliográfiája 1968–2008. Gergely Ferencsel (Liget, Bp., 1998; 2008); *Játék a tűzzel – Fejezetek a magyarországi tűzijátékok és díszvilágítások történetéből* (Helikon, Bp., 2001); *A kitalált hagyomány* (Kalligram, Pozsony, 2006). – Videofilmek: *Testművészet* (1986); *Haláljelek Európában* (1990); *A színes veréb* (1990); *A közös jel – Archaikus tetoválások Boszniában* (1991); *A hegy áldozata* (1992); *Gorzafalvi képeslap – Gorzafalvi fazekasok* (1993); *A zónában – Szergej Vasziljev fotókiállítása a Vigadó Galériában* (Nagy Attilával, 1994); „*Döghalál nekünk ne ártson!*” – *Pestis-émlékek Magyarországon* (1994). Irod.: György Péter–Radnóti Sándor: K. Á. 1943–2014 (Holmi, 2014. ápr., 501–503. p.); Verebélyi Kincső: K. Á. (Acta Ethnologica Danubiana, Az Etnológiai Központ Évkönyve 2014. 248–251. p.); L. Juhász Ilona: K. Á. (Néprajzi Hírek, 2014. 2, 75–77. p.); György Péter: K. Á.: Az avantgárd tudomány emlékezete és felfedezése (Múzeumcafé 69–70, 2019. 119–126. p., <https://muzeumcafe.reblog.hu/kovacs-akos-az-avantgard-tudomany-emlekezete-es-felfedezese>); RÜL 12: 402. p. – Munkásságának teljes bibl.-ja: www.kovacsakos.hu.

Fotó: a család tulajdona (1990-es évek első fele)

Sz. E.

Kovács Istváné: → Murai Éva

Kovács Istváné, Szente Zsuzsanna (1947. máj. 21. Pusztaszabolcs – 2018. márc. 7. Székesfehérvár): adminisztrátor, múz.-i gyűjteménykezelő, múzeumig. – A székesfehérvári Teleki Blanka Gimn.-ban érettségizett (1965). Közgazdasági szakérettségét (1976), utóbb múz.-i gyűjteménykezelői szakképesítést szerzett. – Vállalati adminisztrátor (1965–1973), könyvelő, adminisztrátor a Székesfehérvári Könnyűfémnél (1973–1977). 1978-ban az akkor szerveződő *M. Alumíniumipari Múz.-ba*

került. Fő feladata a gyűjteménygyarapítás és a kiállításszervezés volt. 1992-től nyugdíjazásáig (2011) mb. múzeumig. Megújította a m. alumíniumipar történetét és az alkalmazott technológiákat szemléletesen bemutató állandó kiáll.-t (1996). Látványtárakban mutatta be az alumínium szerepét a mindennapi életben és a vállalati, közéleti reprezentációban. A múz.-ba mentette és kiáll.-ba rendezte a mo.-i bauxit-előfordulásokat bemutató gyűjt.-t (1995). Helyet adott a Drégely László Gyűjt.-nek; állandó kiáll.-t szervezett a művész alumíniumlemezre festett képeiből (1997). Létrehozta a múz. könyvtárát és folyóíratát. Intenzív gyűjtőmunkát végzett a megszűnő, átalakuló alumíniumipari vállalatoknál. Múzeumpedagógiai programot indított az ALU-GO technikára alapozva. Ipartörténeti kiadványok sorozatát adta ki. Időszaki képzőművészeti kiáll.-ok, ipartörténeti napok rendezésével kapcsolta be a múz.-ot még erősebben Székesfehérvár kulturális életébe. – A múz. baráti körének alapító tagja (1996), s a baráti kör kiadásában *A Mi Múzeumunk* címmel megjelenő múz.-i újság szerkesztőbiz.-ának tagja (1999–2013). A M. Alumíniumipari Múz.-ért Alapítvány kuratóriumának tagja (1994–2018). Nyugdíjazását követően a Vitézi Rend aktív tagjaként végzett társadalmi munkát.

F. m.: *Ipartörténetírás, üzemtörténetírás a Magyar Alumíniumipari Múzeumban. Bibliográfia I. Könyvek, önálló kiadványok* (Székesfehérvár, 1997); *A Magyar Alumíniumipari Múzeum alapítása és működése*. Laár Tiborral. In: *Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből* (Bp., 1995, 132–134. p.); *30 éves a Magyar Alumíniumipari Múzeum*. Klug Ottóval és Dézsi Lajossal (A Mi Múzeumunk 13., 2001. nov., 1–3. p.).

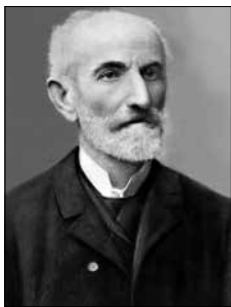
Irod.: Révész Emese: K. I. (1947–2018) (Bányászati és Kohászati Lapok – Kohászat, 15, 2018. 2, 59. p.).

Fotó: a család tulajdona

Radnai József

Kovács János, hetényi (1816. nov. 13. Szeghalom – 1906. dec. 7. Szalacs, Bihar vm.): tanár, geológus, múzeumalapító. – Családja 1655-ben, III. Ferdinándtól nyert nemességet. Nagyapja Szeghalom nótáriusa, édesapja a helyi nemesek hadnagya volt. Unokája az érmihályfalvi múzeumalapító, Dr. Andrassy Ernő. – Tanulmányait a debreceni Ref. Koll.-ban (1833), a Koll. Akad.-i Tanszakán (bölcselet, jog és teológia, 1836-tól) és a berlini egy.-en végezte (természettud., zoológia, 1844–1846). – Házitanító Geszten, a Tisza család-

nál (1846–1856), majd a debreceni Ref. Koll.-ban latint, görögöt és természettajzot tanított (1856–1896), közben a koll. ig.-ja volt (1866–1867 és 1874–1876). A koll. természettárának őre (1856–1896), azt saját tojás-, növény- és őscsontgyűjt.-ével is

gazdagította. Részt vett a koll. múz.-ának létrehozásában és szakszerű rendezésében. Geológiai kutatásokat végzett a budai hegyekben (1846), a bihari Rézhegy kőszén- és aszfalttelepein (1847), ill. a Sebes- és Fekete-Körös-vidéki barlangokban. Mint az első m. szakképzett természetkutató, Afrikából (1855–1856) egy 440 darabból álló állat-, növény- és kőzetgyűjt.-t hozott haza, melyet a MNM-nak ajándékozott. Biharban elsőként gyűjtötte össze a régészeti emlékeket, s részt vett az 1876. évi régészkongresszus előkészületeiben és a kiáll. rendezésében. – Tud.-os és ismeretterjesztő régészeti, helytörténeti és természettajzi írásai a *Debreczeni Ellenőrben* (1856-tól), a *Debreczeni Lapokban* (1870-es évektől) és az *Archaeologiai Értesítőben* (1870) jelentek meg. – Tanári munkája mellett aktív közéleti és közművelődési tevékenységet is kifejtett; részt vett a debreceni Kertészeti Egylet és a Felolvasó Kör létrehozásában, ill. azok tevékenységében is. A M. Kir. Természettud.-i Társulat r. tagja (1846-tól), a bécsi Geológiai Társulat l. tagja (1867-től), a Tiszántúli Ev. Ref. Középsík.-i Tanáregylet tagja. – ~ról neveztek el az oncsászaai csontbarlang egyik oldalágát, ill. egy általa felfedezett barlangi bogarat is (*Drimeotus kovácsii* Miller). F. m.: *Jelentés afrikai útamról* (Negyedik évi értesítvény a debreczeni helv. hitv. evang. főgymnasiumról 1856/7-dik tanévben, Debrecen, 1857, 1–16. p.).

Irod.: Tóth Lajos: Az Afrika-kutató K. J. élete. Az első magyar természetrajzi Afrika-kutató K. J. (1816–1906) vázlatos életrajza és munkássága (Szeghalom, 1989); Dávid Lóránt–Kangúr Tibor–Várady György: Biharországból a Nílus vidékére: K. J. (1816–1906) (Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 14., Érd, 2005, 11–20. p.); Dávid Lóránt: Egy földtanász-polihisztor a XIX. századból: K. J. (1816–1906) (Műszaki Szemle, 46, 2009, 18–23. p.).

Fotó: Dr. Andrásy Ernő Mú., Érmihályfalva

Szilágyi Éva Andrea

Kovács Márk (1982. máj. 20. Bp. – 2012. máj. 23. Bp.): történész, tanár, muzeológus, múzeumpedagógus.

Kutatási területe Bp. XVIII. ker. sportélete volt, 2012-ben olimpiatörténeti kiáll.-t rendezett. Történelem- és muzeológus tevékenysége mellett múzeumpedagógiai programok összeállítója, megvalósítója. – Pestszentlőrinc–Pestszentimre Sportéremérem (2012, posztumusz). 2020-tól helytörténeti alapítvány őrzi emlékét.

F. m.: *Az SZRTC történetének első évtizede*. In: *Mérlegen a múlt*. Írások Budapest XVIII. kerületének történetéből. Szerk.: Feitl Írisz, Heilauf Zsuzsanna (Bp., 2010, 45–50. p.); *Prokopp Sándor (1887–1964). Pestszentlőrinc és a magyar lövészet első olimpiai bajnoka* (Bp., 2011, 18. p.) Irod.: Tragikusán távozott a múzeumpedagógus (Városkép, XXI. évf., 2012. 10., 16. p.)

Fotó: Tomory Lajos Mú.

Pápai Tamás László

Kovács Piroska; ered. *Lukács* (1932. jún. 28. Máréfalva [Satu Mare, Románia] – 2016. okt. 13. Székelyszentlélek [Bisericani, Románia]): tanár,

néprajzkutató, közösség-szervező. – Férje Kovács Mihály m. irodalom szakos tanár. – A székelyudvarhelyi tanítóképzőben végzett, majd a marosvásárhelyi főisk.-n m.–román szakos tanári képeztést szerzett. – 1951-től 10 évig Szentegyházán, utána a máréfalvai isk.-ban tanított, amelynek ig.-ja is lett. Nyugdíjba vonulása (1987) után a Kőlik Hagyományörző Művelődési Egyesület alapító elnöke. – Az 1970-es évektől gyűjtötte faluja és a környék néprajzi hagyományait, értékeit. Örökségvédő munkásságának középpontjában a székelykapuk mentése állt. Kezdeményezte a szejkefürdői szabadtéri kapumúz. létrehozását (férjével közösen, 1973-tól), Székely Kapuk Napja néven regionális fórumot szervezett a kapuk védetté – műemlékké – nyil-

vánításának kiterjesztésére, elkészítette az udvarhelyszéki kapukatasztort (1999-től), Máréfalván tájházat hozott létre (2004), elindította az Utcakép, Falukép programot, amelynek keretében 17 székykaput újítottak fel Máréfalván (2011), kezdeményezte és irányította a székykapuk helyreállítását más településen is (Zetelaka, Bögöz, Boldogfalva, Fenyéd, Lengyelfalva, Árvátfalva, Patakfalva). Máréfalván háborús emlékművet avatott (1996), uo. létrehozta a Balázs Imre Képzőművészeti Galériát. – Máréfalváért-díj (2000), EMKE Vámszer Géza-díja (2001), Udvarhelyszék kultúrájáért-díj (2003), Hargita M. Tanácsának Életmű-díja (2011), Europa Nostra kulturális örökségvédelmi nagydíj (2012, a máréfalvai faragott kapuk megőrzéséért végzett munkájáért), Kriza János Néprajzi Társaság Életmű-díja (2013). – Sírja Máréfalván található.

F. m.: *A máréfalvi iskola 210 éve (1786–1996)* (H. n., 1996); *Székykapuk Máréfalván* (Marosvásárhely, 2000); *Fába rótt oklevelek. Műemlék kapuk Máréfalván* (Csíkszereda, 2001); *Orbán Balázs kapui* (Székelyudvarhely–Máréfalva, 2003); *Örökségünk: a székykapu* (Székelyudvarhely, 2003); *Elődeink hagyatéka. Udvarhelyszéki öreg székykapuk katasztere, 2001–2006* (CD, Csíkszereda, 2007); „*Orczád veritékével...*” *Máréfalva a történelem sodrában* (Székelyudvarhely, 2008); *Tájházfüzetek 1. Nagyapáink, nagyanyáink mindennapi ruházata* (Máréfalva, 2009); *Tájházfüzetek 2. Virágos kenderem kiázott a tóban...* (Máréfalva, 2010); *Tájházfüzetek 4. Székelykapuk Napja. A kapumentés szolgálatában* (Máréfalva, 2011); *Tájházfüzetek 5. Háztűznézőben a máréfalvi Tájháznál* (Máréfalva, 2013); *Háborús hőseink emlékére* (Máréfalva, 1997; 2., bőv. kiad., 2014).

Irod.: *Lámpások voltunk... Udvarhelyi pedagógusok élettörténete* (Emberek és kontextusok, forráskiadvány-sorozat 3. köt. S. a. r. Ozsváth Imola (Marosvásárhely, 2009, 229–308. p.).

Fotó: Balázs Ödön felv.

Róth András Lajos

Kováts Lászlóné: → *Kaba* Melinda

Kováts Tibor (1945. júl. 3. Ináncs – 2012. jún. 25. Miskolc): restaurátor. – Az alap- és a középfokú szaktanf.-ok elvégzése után a fa- és a fémtárgyak restaurálására szakosodott, majd közgyűjt.-i tárgy-restaurátor diplomát szerzett a Képzőművészeti Főisk.-n (1981). – Már középiskolás korában kapcsolatba került a *Herman Ottó Múzeum*-mal, ahol 1963-tól 2005-ig dolgozott. Szakmai tevékenységének elmélyítésével párhuzamosan alakította ki

a múz. korszerű restaurátor laboratóriumát, ahol osztályvezetőként irányította a munkatársak tevékenységét. Műtárgyvédelmet tanított a Miskolci Egy. Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszéke szakirányú muzeológusképzésének keretében (1994–2005). – Főként régészeti fémtárgyakkal foglalkozott. Kiemelkedő szakmai feladata volt a Borsod-Abaúj-Zemplén m.-i középkori várfeltárások (Boldogkő, Diósgyőr, Edelény-Borsod), vmint a karosi honfoglaláskori temetők fémanyagának, a tájházak fa- és fém eszközeinek, vmint a miskolci Ortodox Múz. iparművészeti fémtárgyainak restaurálása. Számos közleményt publikált mind egyedi műtárgyak, mind a különféle anyagfajták állagmegóvásának kérdéseiről. Több önálló kiáll. fémjelezte fotográfiai látásmódját; számottevő volt amatőrfilmes tevékenysége is. – A Képzőművészeti Alap (1983) és a M. Restaurátor Kamara tagja (1993). F. m.: *A karosi honfoglalás kori temetők fémanyagának restaurálása* (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XXXIII–XXXIV., 1995–1996, 693–700. p.); *A műtárgyvédelem és a restaurálás történetéhez a Herman Ottó Múzeumban (1899–1999)* (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XXXVIII., 1999, 1331–1338. p.); *Műtárgyvédelmi szöveggyűjtemény*. Vál. és összeáll. (Museologica Carpathica. Miskolci Egyetem Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszéke, Miskolc, 2001).
Fotó: a család tulajdona

Viga Gyula

Kováts Valéria (1925. febr. 6. Bp. – 2017. márc. 18. Bp.): régész-muzeológus. – Férje 1951–1954 között Castiglione László régész, művészettörténetész. – Egy.-i oklevele megszerzése után dolgozott a bp.-i Néprajzi Múz.-ban, a MNM-ban, majd 1958-tól a Baranya m.-i múz.-i szervezet régészeként a szigetvári *Zrínyi Miklós Múz.* vezetője lett, annak 1962. évi megszűntetéséig. Vezette a szigetvári vár régészeti feltárásait, emellett – készülve a szigetvári állandó kiáll. rendezésére – komoly anyag-

gyűjtést végzett. Munkássága során a Zrínyi Múz. fegyver-, szőnyeg-, metszet- és könyvgyűjt.-e, ill. a későbbiekben a helytörténeti gyűjt. jelentősen gyarapodott. 1960. nov. 1-jétől Pécsre került, ekortól más baranyai, ezen belül pécsi, pécsváradi régészeti feladatok ellátásában is részt vett. Szűkebb szakmai munkája mellett a pécsi *Janus Pannonius Múz.* munkatársaként több évtizeden keresztül a tud.-os és a közművelődési munkában is jelentős szerepet vállalt. Számos állandó és időszakos kiáll.-t rendezett, ill. közreműködött azok létrehozásában.

– Legjelentősebb szakmai eredményei: a mohácsi csatamező és a szigetvári vár rendszeres régészeti feltárása (1959-től), a belső vár kutatása (1962–1964); a szigetvári török hódoltság kori épület (Török Ház) feltárása, a helyreállítás megtervezése (1965, 1966); a hirdi avarkori temető feltárása (1960–1970); leletmentő feltárások Baranyában (Dunaszekcső, Hird, Mohács stb., 1960–1983); Marcus Aurelius szoborportréjának feltárása (Dunaszekcső, 1984). – Pécs Város Tud.-os díja (1996), Szigetvár Város Önkormányzatának Oktatási és Közművelődési Díja (2005).

F. kiáll.: a Zrínyi Miklós Múz.-ban: *Várostörténeti és hódoltságkori török iparművészet* (állandó kiáll., 1966); *A mohácsi csata története* (Mohács, 1974); *Jakováli Hasszán Múz.* (állandó kiáll., Pécs, 1979); *Szigetvár újkori története (1689–1989)* (Szigetvár, 1989); *Tűzoltó kiáll.* (Szigetvár, 2004).

F. m.: *Szigetvári történeti néphagyományok. I. Az ostrom a nép emlékezetében – II. A török idők néphagyományai* (Janus Pannonius Múzeum Évkönyve [JPMÉ] 1961, 129–138. p.; 1962 [1963], 249–285. p.); *A szigetvári Zrínyi Miklós Múzeum története. Adalékok a szigetvári Zrínyi-kultusz múltjához* (JPMÉ 1963 [1964], 217–250. p.); *Sziget várának kutatástörténetéhez* (JPMÉ 1966 [1967], 207–258. p.); *Szigetvár településtörténetének változásai*. In: *A Dunántúl településtörténete II/1.* (Magyar Tudományos Akadémia Pécsi és Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője, 1977, 161–172. p.); *Mark Aurel Portrét aus Lugio* (Alba Regia XXI., 1984); *Találkozások Marcus Aurelius-szal* (Pécsi Szemle, 1, 1998. tavasz–nyár, 12–17. p.).

Irod.: Gerner András–Millei Ilona: In memoriam K. V. (1925–2017) (A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 54. Pécs, 2017, 593–595. p.).

Fotó: K. V. az 1970-es években, a szigetvári Zrínyi Miklós Múz. rendezésének időszakában, JPM Űj- és Legújabbkori Gyűjteményi Osztály

Gerner András

Kozák Éva: → *Mezősiné Kozák Éva*

Könyvü László; Leslie *Konnyu* (1914. febr. 28. Tamási – 1992. febr. 24. St. Louis, USA): tanár, geográfus, író, publicista, műgyűjtő. – Az elemi és

a polgári isk.-át Tamásiban végezte. Baján tanító (1933), Szegeden polgári isk.-i tanári oklevelet szerzett (1944). – Több helyen helyettes és segéd-tanító (1936–1938), a jászberényi polgári isk. tanára (1942–1944). 1945 elején Ausztriába ment, ahol a menekült magyarak egyik isk.-jának ig.-ja volt. 1949-ben kivándorolt az USA-ba. Jefferson City-ben templomi organista volt (1949–1951), St. Louisban zenetanári (1951–1954) és térképész oklevelet szerzett (1954–1957). 1955-től a St. Louis-i Aeronautical Chart and Information Center térképésze, a Defense Mapping Agency tanára, közben földrajzot hallgatott a St. Louis Egy.-en (1965-ig). A St. Louis School of Cartography térképésze (1965–1984), közben földrajzból doktorált a Kansasi Állami Egy.-en (1967) és néprajzból az ELTE-n (1990).

– A II. vh. előtt Mo.-n irodalmi műveket, a vh. után földrajzi, irodalomtörténeti és amerikai m. művelődéstörténeti tanulmányokat, irodalmi műveket, műfordításokat publikált m. emigráns lapokban, vmint angolul amerikai folyóiratokban és újságokban. Magyarul 28, angolul 12 könyve jelent meg. Írói álneve: Árva László. Szerk. és kiadta az *Amerikai Magyar Szemlé*t (1963–1974).

– Képgyűjt.-ének egy részét 1974-ben szülővárosának, Tamásinak adományozta, azzal a feltétellel, hogy megteremtse egy kiállítóterem vagy múz. – a későbbi *Tamási Galéria* – alapjait. Az adomány több részletben érkezett meg, utoljára, már halála után, 1993-ban. – Az International Academy of Poets (1970), az Árpád Akad. tagja (1976). Árpád-ezüstérem (1964), Árpád-aranyérem (1977). F. m.: *Az amerikai magyar irodalom története szemelvényekkel* (New York, 1961); *A History of American Hungarian Literature 1583–1987* (New York, 1962); *Eagles of Two Continents. A Story About the Hungarian Participants in the Civil War During the Missouri Campaign* (St. Louis, 1963; magyarul: Bécs, 1973); *Modern Magyar Literature. A Literary Survey and Anthology of the XXth Century Hungarian Authors* (St. Louis, 1964); *John Xantus, Hungarian Geographer in America* (Köln, 1965); *Egy költő visszanéz.* Visszaemlékezés (St. Louis, 1966; 2., bőv. kiad. 1977); *Hungarians in the USA.*

An Immigration Study (St. Louis, 1967); *Xantus János geográfus Amerikában, 1851–1864* (St. Louis, 1975); *Külföldi magyar hivatásos képzőművészek*. Lexikon, Gyimesy Kásás Ernővel (St. Louis–New York, 1977); *Tamási monográfiája* (St. Louis, 1979).

Irod.: Balázs Dénes: Meghalt K. L. (Földrajzi Múzeumi Tanulmányok, 11, 1992, 101–102. p.); Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia (Bp., 1992, 207. p.); Nagy Csaba: A magyar emigráns irodalom lexikona (Bp., 2000, 570. p.); Gulyás XVII.: 478. p.; MKL VII.: 341–342. p.; ÜMÉL III.: 1179–80. p.; RÜL 12.: 579. p.; K. L. hagyatéka Tamásiban (interneten: <http://web.axelero.hu/lala11/index.htm>).

*MKL VII. 341: tévesen Könyvü néven.

Fotó: Könyvü László Városi Könyvtár, Tamási

K. Németh András

Könyöki József, csémi; ered. *Ellenbogen* (1869-ig) (1829. febr. 18. Mocsá, Csém-pusztá, Komárom-Esztergom vm. – 1900. márc. 1. Pozsony); tanár, régész, festő, műemlékvédelmi szakember, restaurátor, múzeumalapító, szabadkőműves. – Ellenbogen József hercegprimási gazdasági tisztartó és Latzkóczy Anna második gyermeke. Űkapja, János m. kir. számvevőtanácsos, nagyatyja, József az esztergomi érseki uradalmak főszámvevője volt. Első felesége, Tichy Eleonóra (szül. 1828) pozsonyi kézműves család sarja. Közös gyermekeik: Alajos Gézműves (1856–1925), kémikus, az Orsz. M. Kir. Kémiai Int. és Központi Vegykísérleti Állomás ig.-ja Fiumében; Mária Terézia Anna (szül. 1858); Károly János (szül. 1858), Bp. főépítész. Második felesége Laczkovich Ida (1844–1937) tanítónő, író. Közös gyermekük: Ferenc (1883–1894). – Négy éves korában árva lett, 1835-ben húgával együtt Pozsonyba, apai nagyananyájához került. A Szent László kat. elemi isk.-ban, a pozsonyi kat. főgimn.-ban, majd a Jogakad. bölcsészeti osztályán tanult. Két évig rokona, Rómer Flóris is tanította, aki megszerettette vele a régészetet, és a későbbiekben is támogatta. Rajzolni és festeni Kraus városi tanár, majd Karl Bernhofer és Johan Ehringer portréfestők oktatták. Bécsben a műegy. hallgatója, de a festőakad. képzéseire is járt (1846–1848). – 1848 tavaszán önkéntesként Felső-Itáliába került az August von Turszky 65. osztrák császári gyalogezreddel. Részt

vett Velence 1849. évi ostromában és megszállásában. Az osztrák hadsereg kadétja, majd hadnagy Itáliában (1849–1853). Leszerelését követően itáliai tanulmányutat folytatott és nevelőként működött a firenzei Tolomei családnál (1854–1855). Firenzében Giovanni Baptista Gori tanítványa volt. Mo.-ra 1855 közepén tért vissza. Nagyszombatban vm.-i hivatalnok és rajztanár Didier du Fodon lánynevelő int.-ében (1855–1861). A városban elismert portréfestőként tartották számon, s oltárképeket is festett. A pozsonyi főrealisk. rajztanára (1861-től); 1875-től régiségtant is tanított. Tanárként dolgozott 1897-ig, nyugdíjazásáig. A pozsonyi tanítónőképző int.-ben is tanított rajzot és szépírást (1871-től), ott ismerkedett meg második feleségével. Pozsonyi képzőművészeti kiáll.-ok társszervezője; saját képeket is kiállított. Fontos szerepet játszott a M. Orvosok és Természetvizsgálók pozsonyi kiáll.-ának (1865. aug. 28.–szept. 2.) megszervezésében, feladatokat vállalt a régészeti kiáll. előkészítésében, a pozsonyi és Pozsony vm.-i műtárgyak beszerzésében. A művészeti és régészeti biz. titkára és öre, az 1863-ban alakult Pozsonyi Főtemplom Stylszerű Helyreállítására Alakult Egylet (Pressburger Domrestaurierungsverein) titkára. Vezette a Szent Márton-dóm restauratori és műemlékvédelmi munkálatait (1865–1878). – *A Pozsonyi Városi Múz.* alapítója (1868) és haláláig ig.-ja. A múz.-ot számos régészeti, történelmi, művészettörténeti gyűjt.-nyel gazdagította és a legrangosabb vidéki m. múz.-ok közé emelte. Munkásságának köszönhetően a pozsonyi múz. 1898-tól betagolódott a Múz.-ok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége által létrehozott rendszerbe. ~nek gazdag magángyűjt.-e volt; hagyatékának egy része halálát követően a pozsonyi múz.-ba, ill. a MNM-ba került. – Számos pozsonyi és mo.-i tud.-os és társadalmi-kulturális egyesület tevékeny tagja volt: a pozsonyi Városi Szépítészeti Egylet titkára (1873–1880), a Pozsonyi Orvos- és Természetud.-i Egyesület választmányi tagja és előadója, Pozsonyban az „Igazság” szabadkőműves páholy tagja (1870-től), a „Hallgatagsághoz” páholy társalapítója (1872), ideiglenes titkára; a páholy munkabiz.-ainak tagjaként, szervezőként és előadóként tevékenykedett. Johann Nepomuk Hummel zeneszerző centenáriumának előkészítője, az emlékbiz. vezetője, a Hummel Emlékszobor Alap egyik létrehozója. A Pozsony Vm.-i Régészeti és Történelmi Egyesület egyik alapítója (1874), tud.-os referense (1877-től). Kezdeményezésére született

meg Pozsony vm. községeinek művészet- és építészettörténeti jegyzéke, vmint a Csallóköz régészeti térképe. A műemlékek bécsi központi biz.-ának konzervátora, 1877-től a bécsi császári és kir. központi régészeti biz., 1883-tól a Műemlékek Orsz. Biz.-ának l. tagja. Az őskori és embertani nemzetközi kongresszus 1880-ban Lisszabonban l. tagjává választotta. A Pressburger Liedertafel tagja és tenorja. Az Orsz. Régészeti és Embertani Társulat, a M. Iparművészeti Társulat, az Orsz. Középkisk.-i Tanáregyesület tagja. Az Osztrák–M. Első Ált. Tiszviselő Egylet Pozsonyi Takaréék és Előlegezési Társulatának igazgatósági tagja. – Az 1860-as évek végétől kutatásaival és publikációival is jelen volt a m. tudományosságban. Régészeti munkássága is jelentős; ásásokat végzett több felvidéki helyszínen, pl. Hont vm.-ben. Restaurálta a trencsén vm.-i pominóci kápolnát. 1872-ben Pozsonyban helyreállította a középkori városháza két szobáját, ill. a kapu feletti erkélyt is. 1868-ban esztergomi és pozsonyi kutatásának eredménye a Georg Joseph Manz regensburgi kardinál megjelent díszes kötet, amely 26 műlapot tartalmazott. 1871-ben és 1873-ban állami ösztöndíjjal Németo.-ban járt, ahol a középkori művészetet tanulmányozta. Az Akad. Archaeologiai Biz.-a és a Műemlékek Orsz. Biz.-a felkérésére 1876-tól 1892-ig feltérképezte, dokumentálta, lerajzolta, ill. lefestette a Ny-Dunántúl, Pozsony és környéke, a Csallóköz és a felső-mo.-i régió további részeinek erődítéseit, várait, templomait és egyéb műemlékeit. Fő műve (*A középkori várak, különös tekintettel Magyarországra*) már halála után, 1906-ban jelent meg. – Az 1862. évi londoni világi kiáll.-on rajzaival elismerést aratott. Az 1873. évi bécsi kiáll.-on a pozsonyi főrealánoda diákjainak a rajzait mutatta be; az isk. elismerő oklevelet kapott. A 1885. évi bp.-i orsz. kiáll.-on szabadkézi és geometriai rajzaival szerepelt, és kiállította a pozsonyi múz. 58 tárgyát is; elismerésül bronzéremet nyert. Az 1896. évi millenniumi kiáll.-on szintén szerepelt a múz. anyaga, s elismerő oklevelet és nagy bronzéremet kapott. – Munkásságát a m. és a szlovák régészet, műemlékvédelem, művésztörténet és muzeológia is számon tartja.

F. m.: *Sik-alakok mértani és díszítési szabadkézrajzi előkészítésül a szabadkézrajzhoz* (Pozsony, 1864); *Zur Erinnerung an die feierliche Consecration des neu errichteten Hochaltars im restaurirtem Sanctuarium, des Krönungsdomes in Pressburg* (Pressburg, 1867); *Kleiner Wegweiser Pressburgs und seiner Umgegend, mit einer*

Karte von Pressburg (Pressburg, 1873); *A színek alkalmazása a női kézimunkáknál* (Pozsony, 1875); *Pozsonyvárosi régiségtár rövid ismertetése* (Pozsony, 1877); *Nagy Lajos király halálórási háza* (Pozsony szab. kir. városa vallásfelkezet nélküli főrealánodájának értesítője az 1879/80. évről, Pozsony, 1880, 1–6. p., melléklettel); *Magyarország nyugati határának védőrendszere a középkorban* (klny., 1885); *Trencsén vára* (Archaeologiai Értesítő, Új folyam, 7, 1887, 4, 294–303. p.); *A holicsi edények jegyei* (Művészi Ipar, 4, 1889, 2, 62–63. p.); *Pozsonyi Városi Múzeum* (Archaeologiai Értesítő, Új folyam, 16, 1896, 4, 254. p.); *Felvidéki parasztszattok* (Magyar Iparművészet, 2, 1899, 5, 215–216. p.); *A középkori várak különös tekintettel Magyarországra*. S. a. r. Nagy Géza (Bp., 1905; hasonmás kiadás: Bp., 2009; Bp., 2014).

Irod.: Negr.: †K. J. (Archaeologiai Értesítő, Új folyam, 20, 1900, 2, 191. p.); Borovszky Samu (szerk.): Pozsony vármegye. Pozsony sz. kir. város, Nagyszombat, Bazin, Modor és Szentgyörgy r. t. városok (Bp., 1904, 440–441. p.); Lyka Károly: K. J. In: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. Ed. Thiemme, von Ulrich–Becker, Felix (Leipzig, 1927, 169. p.); Faust, Ovidius: Jozef K. In: 100 rokov Mestského múzea v Bratislave 1868–1968. Szerk. Kalesný, František (Bratislava, 1968, 281–283. p.); Slovenský biografický lexikón. 3. köt. (Martin, 1989, 166. p.); Váliné Pogány Júlia: Az örökség hagyományozása. K. J. műemlék-felmérései 1869–1890 (Forráskiadványok IV. Orsz. Műemlékvédelmi Hivatal, Bp., 2000); Kačírek, Luboš: Učitel, pamiatkar a muzeológ Jozef K. (1829–1900). In: Nám i budoucím (muzejní, osvětová a vlastivědná činnost učitelů). Materiály z odborné konference, konané 7. a 8. listopadu 2006 v Přerově (Přerov, 2007, 281–287. p.); Prohászka Péter: K. (Ellenbogen) J. ásatai a magyarádi őskori lelőhelyen (Gömörország, 13, 2012, 3, 67–71. p.); Prohászka Péter: A szentgyörgyi (Svätý Jur, SK) katolikus templom K. J. leírása és rajzai tükrében (Műemlékvédelem, 56, 2012, 2, 338–344. p.); Gaučík István: A polgári autonómia és mecénásság jelképe: a Pozsonyi Városi Múzeum (1868–1918). (Fórum Társadalomtudományi Szemle, 3, 2018, 13–60. p.); Gaučík István: Folyamatok és csomópontok: megközelítések a Pozsonyi Városi Múzeum történetéhez (1868–1918) (Történeti Muzeológiai Szemle, 17, 2019, 297–316. p.); Gaučík, Štefan: Mestské múzeum v Prešporku v kontexte doby (1868–1918). In memoriam J. K. (Bratislava, 2019); Gaučík, Štefan: Zabúdanie a pamäť. Dodatky k pamiatkarskému dielu Jozefa Könyökiho (Monumentorum tutela, 30, 2020, 315–324. p.); Szinnyei 7: 62–65. p. Fotó: K. J. arcképe, 1870–1880-as évek, Prohászka Péter tulajdona.

Gaučík István

Körmendi Géza (1929. jún. 1. Tata – 2015. jan. 21. Tata): etnográfus, történész, tanár. – A pécsi tanárképző főisk.-n kezdte felsőfokú tanulmányait (1955-ig), utóbb az ELTE m.-történelem szakán (1965), majd etnográfusként végzett (1967). Történelemből doktorált (1979). – Ált. isk.-i tanár (1955–1959) majd a tatai Eötvös József Gimn. tanára és igazja (1967–1984). A Tatai Gimn. Öregdiákjai Egyesület és a Tata Baráti Kör alapító elnöke, a Mozgáskorlátozottak Komárom-Esztergom M.-i Egyesületének elnöke (1981–1991). Néprajzi, nyelvészeti és helytörténeti kutatásokat folytatott, megteremtette a *Kuny Domokos Múz. néprajzi gyűjt.-ét*, rendezte első kiáll.-ait. Szerzőként és szerk.-ként is meghatározó szerepe volt a Komárom m. néprajzi fehér folt jellegét megszüntető kutatásokban. Több mint másfélszáz tanulmányt, könyvet írt és szerk. – Tata Városáért díj (1979, 1995), Tata Város Zsigmond Király Díja (2013), Kiváló tanár (1975), Apáczai Csere János-díj (2010), Eötvös József-díj (2010), Munka Érdemrend arany fokozata (1984), M. Köztársaság Arany Érdemkeresztje (1994), Csúry Bálint-díj (1980), a M. Néprajzi Társaság belföldi t. tagja (2009). Emléktábláját 2016-ban állították az Eötvös József Gimn.-ban. F. m.: *A tatai fazekesség története* (Komárom, 1964; Tatabánya, 1988); *A tatai vízimalmok* (Tata, 1988); *Komárom megye földrajzi nevei* (Tata, 1985); *A tatai gimnázium névtára, 1765–2002* (Bp., 2004; 2., jav. kiad. Bp., 2007); *Történetek Tatáról. Válogatott tanulmányok, cikkek a város múltjáról* (Bp.–Tata, 2006); *Tata, a vizek és malmok városa* (Bp., 2007); *Kaszinók, kávéházak, vendéglők, kocsmák Tata-Tóvároson, 1766–1950* (Bp., 2012). Irod.: Dollmayer Bea: K. G. nyomtatásban megjelent írásainak bibliográfiája (1960–2014) (Móricz Zsigmond Városi Könyvtár, Tata, 2014); Kemecsi Lajos: Elhunyt K. G. (Néprajzi Hírek, 2015. 1., 88–89. p.); Uő.: K. G. emlékezete. In: Pedagógusok Arcképcsarnoka 16. köt. (Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület, Debrecen, 2017).

Foto: a család tulajdona

Kemecsi Lajos

Köszegi Frigyes (1933. jan. 30. Újpest – 2006. ápr. 2. Keszthely): régész, muzeológus, múz.-i főig. – Az újpesti Könyves Kálmán Gimn.-ban

érettségizett (1951), az ELTE Történettud.-i Karán őskori régész szakos régész–muzeológus diplomát szerzett (1956), az ELTE BTK-n doktorált (*Nyugat-Magyarország története a későbronzkorban* c. disszertációjával, 1959). A művészettörténeti (régészet) tud.-ok

kandidátusa (1979). – A MNM Régészeti Osztályának segédmuzeológusa (1956–1958), a váci *Vak Bottyán Múz.* ig.-ja (1958–1963). A BTM Ős- és Ókortörténeti Osztályának őskori csoportvezetője (1963–1969), osztályvezető-helyettese (1969–1974), osztály-, ill. főosztályvezetője, majd a BTM főig.-e (1974–1993). A *Budapest Régiségei* c. évkönyv 25–26. kötetének főszerk.-je (1984). 1993-ban vonult nyugdíjba, de még több évig előadásokat tartott a Miskolci Bölcsész Egyesület Nagy Lajos Király Magáneg.-e történeti tanszékén a mo.-i bronzkor témakörében. – Fő kutatási területe kezdettől fogva a késő bronzkor időszaka volt. Tud.-os-kutatói tevékenységét alapvetően kétféle törekvés jellemezte. Egyrészt számos olyan területi-történeti áttekintő munkát írt, amelyek korábban egyáltalán nem, vagy csak említésszerűen publikált régészeti leletek összefoglaló szintéziséből álltak. Ily módon állította össze egyebek mellett Bp. számos kerületének (Pesterzsébet, Rákospalota, Újbuda, Tétény-Promontor, s nem utolsósorban Óbuda) őskori településtörténetét. Szakmai pályafutása talán legnagyobb vállalkozásaként 1991-ben elkészítette a nagydoktori disszertációjának alapjaira épülő monográfiáját *A Dunántúl története a későbronzkorban* címmel. Ennek jelentősége – a teljességre törekvő lelőhelykataszter (1351 db lelőhely) megszerkesztése, vmint a területi-kulturális régiók körülhatárolása mellett – az Urnenezős-kultúra Kárpát-medencére vonatkozatható, ma is használatos, öt fázison alapuló időrendjének megalkotása volt. Kutatási eredményeit több nemzetközi konferencián is ismertette (Velem, 1977; Bozsok, 1982). Régész-szakmai munkássága mellett kiemelendő aktív tud.-os ismeretterjesztő tevékenységet végzett. Több, a széles olvasóközönségnek szánt cikke, könyve látott napvilágot, amelyek közül különösen jelentős *A történelem küszöbén* c. munkája; a múból az érdeklődők közérthető stílusban, ugyanakkor alapos részletességgel ismerhetik meg a Kárpát-medence késő bronz-

korának történetét, amelynek világtörténelemben való beágyazódását az egykorú trójai és É-italiai területek közismert virágzó kultúrájának szemléletes jellemzése segíti. Szakmailag erősen kötődött Óbudához; a kerület történeti monográfiájának őskori fejezeteit is ő írta. – Jelentősebb ásatásai: Fűzesabony–Pusztaszikszó: középső bronzkori temető (1957–1959); Piliscsaba: késő bronzkori temető (1955, 1958); Váchartyán: avar temető (1960, 1963); Bp., XI., Sztregova utca: késő bronzkori település (1964); Bp., XXII., Vöröskereszt utca: 65. avar temető (1964–1965); Bp., XIV., Vízakna utca: késő bronzkori település (1967–1968); Bp., IV., Káposztásmegyer: késő bronzkori település (1969); Bp., XXII., Növény utca: középső bronzkori temető (1972–1976); Bp., X., Jászberényi út: középső bronzkori település (1973); Bp., III., Harrer Pál utca: késő bronzkori település (1975). – A M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat tb. tagja (2003). – Móra Ferenc-díj (1992).

F. m.: *A piliscsabai koravaskori temető / Früheisenzeitliche Gräber von Piliscsaba* (Folia Archaeologica 8, 1956, 47–62. p.); *Keleti típusú bronzkori balták a Magyar Nemzeti Múzeumban / Bronze Age Axes of Oriental Type in the Hungarian National Museum* (Folia Archaeologica 9, 1957, 47–62. p.); *Funde in Érd aus der frühen Hallstattzeit* (Acta Archaeologica Hungarica, 9, 1958, 289–298. p.); *Az oroszvári bronzkori temető / The bronze Age cemetery at Oroszvár (Rusovce)* (Folia Archaeologica 10, 1958, 43–59. p.); *Beiträge zur Geschichte der ungarischen Urnenfelderzeit (H A-B)* (Acta Archaeologica Hungarica, 12, 1960, 137–186. p.); *A rákospalotai kincslelet (Rákospalotai Múzeum Évkönyve. Bp., 1964, 9–32. p.); Mittelbronzezeitliches Gräberfeld in Pusztaszikszó* (Acta Archaeologica Hungarica, 20, 1968, 101–141. p.); *Élet az őskorban* (Bp., 1971); *Későbronzkori kutatások a főváros térségében / Spätbronzezeitliche Forschungen im Bereich der Hauptstadt* (Budapest Régiségei, 22, 1971, 51–84. p.); *Adatok Zugló őskori településtörténetéhez / Data to the History of Prehistoric Settlements in Zugló* (Budapest Régiségei, 23, 1973, 9–37. p.); *Késő bronzkori leletek a Harrer Pál utcából* (Budapest III. ker.) / *Spätbronzezeitliche Funde aus der Harrer Pál utca* (Budapest Régiségei, 25, 1984, 121–134. p.); *A történelem küszöbén* (Univerzum Könyvtár. Bp., 1984); *A Dunántúl története a későbronzkorban / The history of Transdanubia during the late bronze age* (BTM Műhely 1. Bp., 1988); *Őskor. In: Óbuda évszázadai. Szerk. Kiss Csongor* (Bp., 1995, 33–58. p.); *Kora- és későbronzkori telepmaradványok a Budapest, XI. ker.-i Sztregova úton / Früh- und spätbronzezeitliche Siedlungsüberreste im XI. Bezirk* (Budapest), *Sztregova Strasse* (Budapest

Régiségei, 31, 1997, 229–245. p.); *Dél-Pest régészeti emlékei a honfoglaláskorig. In: Pesterzsébet története. Szerk. Bogyirka Emil* (Bp., 2000, 15–10. p.).

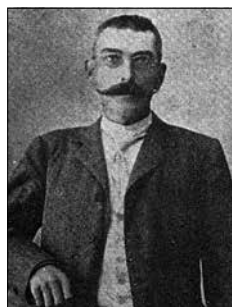
Irod: Szilas Gábor: K. Fr. A bibl.-t összeáll. Hanny Erzsébet (Budapest Régiségei, XI, 2007, 339–342. p.); K. Fr. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/koszegi-frigyes-01c6f>); RÚL 12: 667–668. p.

*PIM Névtér: téves halálozási helyszín: Bp.

Fotó: Márkus András felv., BTM Adattár, BTM RA M. 454-88.

Szilas Gábor

Krammer Nándor (1855. okt. 1. Pozsony – 1921. nov. 23. Békéscsaba): tanár, a Békéscsabai Múz.-Egyesület elnöke. – A gimn.-ot Pozsonyban, egy.-i tanulmányait Pesten és Bécsben végezte.

Természettan, természetrajz, természettan és vegytan tanítására szerzett polgári tanári isk.-i oklevelet (1882). A Bp.-i Kir. M. Tudományeg.-en bölcsészdoktorrá avatták (1887). – Pozsonyban tanított, majd 1880. szept.

elsejétől haláláig a Békéscsabai Nőképző Társulat polgári leányisk.-jának tanára volt. 41 évig állt Békéscsaba kulturális életének szolgálatában. Szaktanári és nevelői munkája mellett megalapította az intézmény természetrajzi gyűjt.-ét, választmányi tagként, később ig.-ként (1902–1908) részt vett a *Békéscsabai Múz.-Egyesület* munkájában. Legnagyobb érdeme, hogy jegyzéke foglalta, szerk. és megjelentette a muzeális gyűjt.-ek több mint 1200 tárgyat számláló anyagát, elkészítette a könyvtári anyag katalógusát (1902). Részt vett a Néprajzi Múz. által Bp.-en rendezett első néprajzi és őstörténeti tanf.-on (1903). Régészeti és néprajzi gyűjtőtevékenységével tűnt ki. Feltárta és rendszerezte a csiszolt kőkorszakból való gyulavarsándi Lapos- és a Vezerkisty-halom leleteit. Archaikus halászati eszközöket gyűjtött Köröstarcsáról. Hírneves ornitológus és állatpreparátor volt, a csabai Állatvédő Egylet (1910) alapító és elnökségi tagja, vmint a M. Ornitológiai Központ önkéntes tagja. Jó barátságban állt Herman Ottóval. Tagja volt a Herman Ottó, Gaal Gaston, Schenk Jakab és Szalay Elemér alkotta csapatnak, amelynek madárvándorlási tablóterveit aranyéremmel díjazták a párizsi világkiáll.-on. Népszerűsítő előadásokat tartott a gyulavarsándi Lapos-halmi

leletről, a bronzkorról és a csontmaradványok filogenetikus összehasonlításáról. Több publikációja jelent meg a *Békésmegyei Közlönyben* a régészeti leletekről és a Békéscsabai Múz.-Egyesület tevékenységéről, a gyűjt.-ek gyarapodásáról, számos kisebb dolgozata a M. Ornitológiai Központ, a Békéscsabai Múz.-Egyesület évi kiadványaiban, a helybeli leányisk. Értesítőiben és helyi lapokban. Munkássága miatt nyilvántartják az MNM régészeti adatbázisában is. Békéscsabán, a Széchenyi-liget melletti r. k. temetőben helyezték örök nyugalomra.

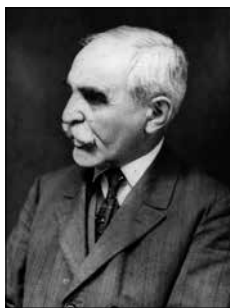
F. m.: *A Békéscsabai Múzeum-Egyesület legújabb gyarapodása* (Békésmegyei Közlöny, 28., 1901, 84. sz.); *Ásatások a megyében. A Békéscsabai Múzeum-Egyesület megbízásából végzett ásatásokról* (Békésmegyei Közlöny, 29., 1902, 72. sz.); *A gyula-varsándi lelet. I–IV.* (Békésmegyei Közlöny, 30., 1903, 10., 13., 14., 15. sz.); *A Békéscsabai Múzeum-Egyesület gyűjteményeinek lajstroma az 1902. évi október hó 1-jéig* (Békéscsabai Múzeum-Egyesület, Békéscsaba, 1903).

Irod.: Vass István, G.: *A békéscsabai múzeum története, 1899–1979* (Békéscsaba, 1979); *Békéscsaba: történelmi és kulturális monográfia.* Főszerk. Korniss Géza (Békéscsaba, 1930); K. N. dr. 1855–1921 (A békéscsabai M. Kir. Állami Leányközépiskola Értesítője az 1921/22. iskolai évről. Békéscsaba, 1922).

Fotó: Munkácsy Mihály Múz. Fotótára 14428

Martyin Emília

Kriek Jenő (1861. júl. 19. Szeged – 1940. szept. 26. Léva [Levice, Szlovákia]): múzeumig., könyvtáros, preparátor, entomológus. – A szegedi árvaházban nevelkedett. Felesége Árvay Vilma, 12 gyermek édesapja. – A Soproni Ev. és Állami Tanítóképzőben (1875–1878) és a bp.-i Állami Tanítóképző Int.-ben tanult (1878–1880), polgári isk.-i tanári oklevelet szerzett. A Sárospataki Állami Tanítóképző Int. tanára (1880–1881), Léván az Állami Tanítóképző Int. tanára (1881-től), a Lévai Kereskedő Tanoncisk. ig.-ja (1893-tól), a lévai zárdaisk. kereskedelmi szaktanf.-ának ig.-ja (1912–1931). Oktatói munkája mellett saját készítésű taneszközökkel és tanszerekkel gyarapította a tanint.-ek gyűjt.-ét. Ezek főleg csontvázakból, dermoplasztikákból, alkoholos készítményekből, lepke- és

rovargyűjt.-ből álltak. A lévai tanítóképzőben egy komoly preparátori műhelyt rendezett be, ahol a szakma fortélyait tanította. Tanítványai közé tartozott Kittenberger Kálmán, a híres Afrika-kutató is. Tanszerek és taneszközök készítésének metodikájával foglalkozott, amiről több tanulmányt írt és adott közre a *Magyar tanítóképző*, a *Néptanítók Lapja* és az *Evangélikus népiszkola* hasábjain. A dombortérképek készítésének úttörője volt. Kiterjedt természetrajzi és társadalmi munkája mellett részt vállalt a Lévai M. Városi Könyvtár és a *Lévai Városi Múz.* létrehozásában. Neki köszönhetően Nécsey József verébelyi postamester családja több nemzedéken keresztül felhalmozott gazdag gyűjt.-ét Léva városának adományozta, s így megvetette a későbbi múz. alapját. Szervezte a múz. lévai tárgyi gyűjtéseit és a múz. első tárlatát *Nécsey-szoba* címmel. Röviddel a Lévai Városi Múz. létrehozása (1932) után annak ig.-jává nevezték ki (1934); e posztot és a könyvtárosi teendőket egészen 1940-ig, haláláig ellátta.

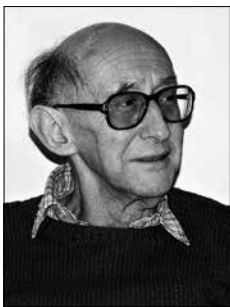
F. m.: *Dátumok Levice–Léva város magyar iparos és kereskedő tanonciskolai Felügyelő Bizottságának múltjából 1885–1926* (Léva, 1927); *A Lévai Nőegylet által fenntartott Árvaház 50-éves Jubileumának leírása* (Léva, 1932); *Nécsey József* (Bars c. hetilap melléklete, 1929. dec. 22.); *Léva Város Nyilvános Magyar Közkönyvtárának I. válogatott címjegyzéke* (Léva, 1932); *Köveskuty Jenő* (Bars, 1935).

Irod.: Nováková, Margaréta: Zberateľ Jozef Nécsey a nové poznatky o vzniku mestského múzea v Leviciach (Vrúble – príspevky k histórii mesta, 2015, 80–89. p.); Behula, Pavol: Z dejín levického múzea (Jubilejný zborník Tekovského múzea, 1987, 5–25. p.) Nevizánszky Gábor–Prohászka Péter: N. J., a régiséggyűjtő és múzeomalapító (Honismeret, XLVI, 2018, 1, 71–77. p.).
Fotó: Nyitrai Állami Levéltár Lévai Fióklevéltára

Vincze László

Krolopp Endre (1935. aug. 18. Pozsony [Bratislava, Szlovákia] – 2010. márc. 18. Bp.): paleontológus. – A bp.-i II. Rákóczi Ferenc Gimn.-ban érettségizett (1953). Az ELTE TTK biológia-kémia szakán szerzett középisk.-i tanári diplomát (1957). Egy.-i doktori értekezését őslénytanból készítette (1961). A földtud. kandidátusa (1984), az MTA doktora (2004). – Kis kitérővel a *M. Állami Földtani Int.* munkatársa (1957–2010), 1962-től az Őslénytani, 1965-től a Gyűjt.-i Osztályon tud.-os munkatárs, 1984-től tud.-os főmunkatárs. Gyűjtőmunkája eredményeként vált a M. Állami Földt.

Int. kvartermalakovológiai gyűjt.-e nemzetközileg is igen jelentőssé, melyben az általa leírt tud.-ra új fajok is megtalálhatók: *Ferrissia pleistocenica*, *Gastrocopta moravica oligodonta*, *Gastrocopta sacraecoronae*, *Parma-cella kormosi*, *Helicigona vertesi*. Int.-i munkája

mellett több hazai múz. gyűjteményfejlesztési munkájában is aktívan részt vett. Döntő érdeme volt a negyedidőszak modern rétegtani értelmezésének kidolgozásában. Hazai és külföldi folyóiratokban megjelent dolgozatainak száma meghaladja a 200-at. – A JATE címzetes egy.-i tanára (2001–2007), a KLTE (1983–1985) és az ELTE (2008–2010) meghívott előadója. Egy évtizeden át, 2002-ig a M. Rétegtani Biz. Kvarter Albiz.-ának elnöke. Tagja volt több hazai és nemzetközi szakmai szervezetnek (az INQUA Nemzeti Biz.-a, Magyarhoni Földtani Társulat, M. Malakovológiai Társaság, M. Biológiai Társaság Állattani Szakosztálya, Unitas Malacologica, European Quaternary Malacological Association, Deutsche Malakozoologische Gesellschaft).

F. m.: *Csigák, kagylók* (Búvár zsebkönyvek. Bp., 1973; 2. kiad: 1981); *Biostratigraphic division of Hungarian Pleistocene formations according to their mollusc fauna* (Acta Geologica Hungarica, 26., Bp., 1983, 62–89. p.); *A Földtani Intézet pleisztocén malakovológiai típusanyaga. Pleistocene mollusc type material at the Hungarian Geological Institute* (Magyar Állami Földtani Intézet Évi Jelentése 1978-ról, Bp., 1980, 359–383. p.); *Quaternary malacological analyses modeling of the Upper Weichselian palaeoenvironmental changes in the Carpathian Basin*. Sümegi Pállal (Quaternary International, 91., Elsevier, 2002, 53–63. p.).

Irod: Fűkőh Levente: In memoriam Dr. K. E. (1935–2010) (Malakovológiai Tájékoztató, 28. Gyöngyös, 2010, 5–19. p.); RÜL 12.: 801–802. p.

Fotó: Fűkőh Levente

Fűkőh Levente

Kubinyi András, felsőkubinyi és deménfalvi (1929. jan. 28. Bp. – 2007. nov. 9. Bp.): történész, régész, egy.-i tanár, múz.-i osztályvezető. – Felesége Dr. Valter Ilona (1938–) régész. A felvidéki felsőkubinyi és deménfalvi ~ család leszármazottja, a család deménfalvi ágának utolsó tagja. A család tagjai közül a 19. sz.-tól kezdve számos jeles tudós került ki, elsősorban történészek és ré-

gészek. Szülei dr. ~ Aladár ügyvéd és Oszvald Margit középisk.-i tanár. – A Ciszterci Rend Bp.-i Szent Imre Gimn.-ában tanult és érettségizett (1939–1947). 1947-től a bp.-i PPTE történelemlatin szakának hallgatója, 1948-ig az Eötvös Collegium tagjaként. Az

1949. évi egy.-i reform során a latin szakot leadta, és felvette az újonnan létrehozott levéltár szakot. A középkor, azon belül különösen a történelmi segédtud.-ok tanulmányozása állt érdeklődési középpontjában Szentpétery Imre és Kumorovitz L. Bernát irányítása mellett. Egy.-i tanulmányait 1952-ben az ELTE-n fejezhette be. A történettud.-ok kandidátusa (*Budapest története. 1440–1529. Középkori fővárosunk, testvérvárosai és környékük a Hunyadi- és a Jagelló-korban* c. disszertációjával, 1970), az MTA doktora (*Társadalmi változások, gazdasági élet és államkormányzat Magyarországon. 1458–1526 c. értekezésével*, 1986). – 1951-ben Békéscsabára helyezték ált. isk.-i tanárnak, majd egy.-i tanulmányai befejezése után a Borsod-Abaúj-Zemplén M.-i Levéltárban segédlevéltárosként dolgozott (1952–1954). Innen hívta meg 1954-ben Gerevich László, a BTM főig.-ja, hogy a tervbe vett ötkötetes *Budapest Története* monográfia szervezési feladatait elvégezze. Formailag az Újkori osztály történész-muzeológusi állását kapta meg, de kezdettől az ókorral és középkorral foglalkozó első két kötet szerkesztésével, a nagyszabású anyaggyűjtések, előtanulmányok szervezésével foglalkozott. A múz. *Tanulmányok Budapest Múltjából* c. évkönyvét jelentős, a nemzetközi szakirodalomra is reflektáló várostörténeti periodikává fejlesztette. Mindemellett megkezdte várostörténeti kutatásait, és számos, máig meghatározó tanulmányt jelentetett meg a középkori Buda, Pest és Óbuda történetéről, ill. megírta a *Budapest Története* monográfia 1973-ban kiadott későközépkori fejezetét; az utóbbi munkája fejezetével nyerte el a kandidátusi címet. Kumorovitz L. Bernát nyugállományba vonulását (1969) követően felkérték a Középkori Osztály vezetésére (1969–1978), ezáltal szervező munkássága az osztály fő feladatát alkotó régészetre is kiterjedt. 1971-től az MTA Régészeti Biz.-ának tagja lett, tud.-os látóköre kibővült, megalapozva későbbi, iskolateremtő módszertanát, amellyel a középkort a történelem összes

segédtdud.-a által feltárt adatokból integrált kép segítségével kívánta minél pontosabban kutatni és feldolgozni. Ennek a szemléletnek a kiteljesedését egy.-i tanári működésében bontakoztathatta ki; 1978-ben az ELTE Régészeti Tanszékén a középkori régészeti tanára; előbb docens, majd az újonnan megalakult M. Középkori és Korajútkori Régészeti Tanszék egy.-i tanára (1988–1999), tanszékvezetője (1990–1994). 1999-ben nyugdíjba vonult, majd 2001-ben professor emeritus címet kapott. Közben a Miskolci Egy. Történeti Tanszékének egy.-i tanára is (1995–1998). Tanítványok sorával gazdagította a m. közgyűjt.-ek középkorral és korajútkorral foglalkozó muzeológusainak körét. Bár múz.-i munkáját 1978-ban feladta, kapcsolatait a BTM-mal élete végéig megtartotta, s főig.-i tanácsadóként, a kiadványok szerkesztőbiz.-ának tagjaként, időnként kiáll.-ok (pl. az 1990. és 2008. évi Mátyás-kiáll.) szakmai lektoraként segítette a múz. munkáját. – A MTA Régészeti Biz. titkára, majd tagja, a Történettud.-i Biz. tagja, a Művelődéstörténeti Biz. tagja, majd társelnöke, a Középkori Régészeti Albiz. és az Egyháztörténeti Albiz. elnöke, a Várostörténeti Albiz. titkára, majd tagja, a Várostörténeti Munkabiz. társelnöke. A M.–Osztrák, vmint M.–Román Történész Vegyesbiz. tagja. A Nemzetközi Várostörténeti Biz. (IHCT) tagja, majd tb. tagja, a Nemzetközi Egyháztörténeti Biz. (CIHEC) M. Nemzeti Biz.-ának elnöke, az Österreichischer Arbeitskreis für Stadtgeschichtsforschung és a Medium Aevum Quotidianum tagja. A M. Középkortud.-i Társaság alelnöke. – Az *Acta Archaeologica*, a *Századok* és a *Budapest Régiségei* szerkesztőbiz.-i tagja, a *Tanulmányok Budapest Múltjából* segédtitkára, segédszerk.-je és a szerkesztőbiz. tagja. – Az MTA I. (2001), majd r. tagja (2007), a Szent István Akad. tagja (2000). – Szoc. Kultúráért (1965), Pro civitate Austriae (1992), Szűcs Jenő-díj (1997), Eötvös József-koszorú (1999), a Miskolci Egy. díszdoktora (1999), M. Felsőoktatásért Emlékplakett (2001). – Emlékének ápolására és továbbörökítésére özevgye, Valter Ilona és munkatársai 2008-ban létrehozták a K. A. Középkortud.-i Alapítványt, amely egykori lakóhelyén, a XI. ker.-i Bercsényi u.-ban emléktáblát helyezett el, ill. K. A.-díjat és K. A. ifjúsági díjat alapított középkortörténészek elismerésére. A Pázmány Péter Katolikus Egy.-en 2011-ben létrehozták a K. A. Történész Műhelyt. F. m.: *Die Anfänge Ofens* (Osteuropastudien des Landes Hessen. Reihe I. Gießener Abhandlungen zur Agrar- und Wirtschaftsforschung des europäischen Ostens. Bd. 60.

Berlin, 1972); *Budapest története II. Budapest története a későbbi középkorban Buda elestéig, 1541-ig* (Bp., 1973); *Változások a középkorvégi Magyarországon* (Bp., 1993); *Magyarország története 1301–1526*. Engel Pállal és Kristó Gyulával (Osiris Tankönyvek, Bp., 1998; újabb kiad.-ai: 2001, 2002, 2005; franciául: 2008); *König und Volk im spätmittelalterlichen Königreich Ungarn* (Studien zur Geschichte Ungarns 1. Herne, 1998); *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon* (METEM Könyvek 22. Bp., 1999); *Matthias Corvinus. Die Regierung eines Königreichs in Ostmitteleuropa. 1458–1490* (Studien zur Geschichte Ungarns 2. Herne, 1999); *Budapest története a kezdetektől 1945-ig*. Bácskai Verával és Gyáni Gáborral (Várostörténeti tanulmányok. Bp., 2000); *Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén* (Dél-alföldi évszázadok 14. Szeged, 2000); *Mátyás király* (Tudomány–Egyetem. Bp., 2001; angolul: 2008); *Miért lettem a középkor kutatója?* (Korall, 21–22, 2005, 218–244. p.); *Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és Jagelló-kor hadtörténete* (Bp., 2007); *Tanulmányok Budapest középkori történetéből*. I–II. Szerk. Kenyeres István, Kis Péter, Sasfi Csaba (Várostörténeti tanulmányok. Bp., 2009); *Stände und Ständestaat im spätmittelalterlichen Ungarn*. Szerk. Schäfer Tibor (Studien zur Geschichte Ungarns 17. Herne, 2010).

Irod.: „Es tu scholaris.” Ünnepi tanulmányok K. A. 75. születésnapjára (Monumenta Historica Budapestinensia 13. Bp., 2004); „Quasi liber et pictura.” Tanulmányok K. A. hetvenedik születésnapjára. Szerk. Kovács Gyöngyi (Bp., 2004); Draskóczy István: K. A. (1929. január 28.–2007. november 9.) (Turul, 80, 2007, 98–100. p.); Lővei Pál: K. A. 1929–2007 (Műemlékvédelem, 51, 2007, 426–427. p.); Szende Katalin: K. A. 1929–2007 (Levéltári Szemle, 57, 2007, 93–94. p.); Tringli István: K. A. (1929–2007) (Levéltári Közlemények, 78, 2007, 311–314. p.); Csukovits Enikő: K. A. 1929–2007 (Századok, 142, 2008, 530–533. p.); Laszlovszky József: K. A. (1929–2007) – Szende Katalin: K. A., a várostörténész (Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv 3, 2008, 11–38. p.); Magyar Károly: K. A. (1929–2007) emlékezete (Budapest Régiségei 41, 2008, 13–15. p.); Szabó, Miklós: K. A. (1929–2007). Wissenschaftliche Bibliographie von A. K. Scientific bibliography of A. K. (Acta Archaeologica, 60, 2009, 445–460. p.); F. Romhányi Beatrix–Laszlovszky József: K. A.: egy életmű és egy díj (Magyar Régészet, 8/1, 2019 tavasz, 10–13. p.); MKL VII: 516–517. p.; RÜL 12: 816–817. p.; K. A. (Névpont: <https://www.nepont.hu/palyakep/kubinyi-andras-e6be4>).

Fotó: <https://www.historiaurbium.org/membership/in-memoriand/andras-kubinyi-2/>

Kuszkó István (1860. aug. 1. Felsőbánya, Szatmár vm. – 1936. júl. 14. [temetés napja] Bp.): újságíró, mértékhibesítő főfelügyelő, múzeumőr.

– Pályafutását erdészeti hivatalnokként kezdte, de a tordai *Aranyosvidék*, vmint a kolozsvári *Erdélyi Gazda* és *Ellenzék* munkatársa is volt. A hírlapírástól 1904 dec.-ében vált meg, amikor átvette a mértékhibesítő hivatal vezetését. A 20. sz. elején Kolozsvár

városának világitási ellenőre, a legtöbbet téve az irányban, hogy a közvilágitási rendszerek és naptárak tökéletesedjenek az országban. Saját tapasztalatait és elképzeléseit három fontos munkájában közölte (1907, 1908). Tagja a kolozsvári *Március 15-i Állandó Bizottságnak*, vmint a *Kolozsvári Orsz. Történelmi Erekllye-Múzeum Egyesületnek*, melynek célja: „az 1848–49. magyar szabadságharcra vonatkozó ereklyék, iratok, történelmi adatok összegyűjtése és azoknak Kolozsvárt állandó elhelyezése, nyilvánosságra való berendezése és megőrzése; továbbá a hazafias érzés ápolása és fenntartása” volt. 1892-től az említett egyesület által alapított és a város által fenntartott kolozsvári *1848-49. Orsz. Erekllye-Múzeum* ig. öre. Ugyancsak 1892-ben elindította a múz. és a honvédegyelet hivatalos lapját, a havonta kétszer megjelenő *1848-49. Történelmi Lapok* (1892–1903) c. folyóiratot, amelyet 1898-ig szerk. és amelyben több cikket is közölt. A gyűjt. gyarapítása és a szabadságharcra vonatkozó publikációk megjelenítése mellett az egyesület szorgalmazta a forradalommal kapcsolatos megemlékezéseket (márc. 15., Kossuth Lajos, az aradi vértanúk stb. emlékeztétét fenntartó ünnepek) megrendezését, egy honvéd menedékház létesítését Kolozsvárott és más honvédségélyezési akciók (pl. nyugdíjak kiutalása) megszervezését, a Vasvári-Kör Egyesület megalapítását, emléktáblák felállítását és különböző, „a hazafias érzés ápolására” irányuló társas estélyek lebonyolítását. Az 1880-as évek elején Kuszkó „már foglalkozott az erdélyi turizmus gyakorlati alapokon való megteremtésével a Kolozsvári Atlétikai Clubon belül, amelynek akkori titkára volt. Elő is jegyezte Vasvári Pál elestének helyét, mint lehetséges kirándulások célpontját.” Kezdeményezésére rendezte meg az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület az első Vasvári-ki-

rándulását 1892. júl. 16–17-én. Lapszerk.-i és írói munkája mellett a kor neves sportújságírójának tekintik, ő maga is lelkes sportrajongó volt, a Kolozsvári Atlétikai Clubban, vmint a kolozsvári kerékpáregyletben is tevékenykedett. Az *1848-49. Történelmi Lapok* mellett szerk. az Erekllye-Múz. és a Kolozsvári Atlétikai Club évkönyveit (I–III., 1886, 1888, 1890). Turisztikai, erdészeti, néprajzi és sportcikket is írt. 1902 után több, szobrászattal kapcsolatos írást publikált. Az Erdélyi Szépművészeti Társaság alapító tagja, az Ideiglenes Szervező Biz. Sajtóreferense (1900).

F. m.: *A Kolozsvári Athletikai Club III. Évkönyve*. Szerk. (Kolozsvár, 1890); *Emlékkönyv a Kolozsvári Országos Történelmi Erekllye-Múzeum millenniumi ünnepi közgyűléséről s a vértanúk emlékének felszentelési ünnepélyéről*. Összeáll. (Kolozsvár, 1896); *A kolozsvári Országos Történelmi Erekllye-Múzeum működése és szabályzatai: 1891–1901* (Kolozsvár, 1902); *Horváth Ignác Mátyás huszár alezredes 90-ik évi jubileuma: 1814–1904*. Közreműködő (Kolozsvár, 1904); *Egy református lelkipásztor 50 évi működése: Tokaji János marosbogatói ev. ref. lelkész élettörténete* (Kolozsvár, 1905); *Erzsébet királyné kolozsvári emlékei* (Kolozsvár, 1906); *Emlékkönyv dr. Haller Károly működéséről*. Szerk. (Kolozsvár, 1906); *Útmutató a gáz- és villamosvilágításhoz* (Kolozsvár, 1908); *Az Ady-kultusz: magyar öngyilkosság!* Dr. Bartha Józseffel, Kovács Gézával és Kőszegi Lászlóval (Bp., 1941).

Irod.: Szinnyeai VII.: 529–530. p.; Killyéni András: *A kolozsvári sportélet hőskorának képes története* (Kolozsvár, 2009, 10–13. p.); Jakab Albert Zsolt: *Az ezredik év. A millennium ünneplése és reprezentációi Kolozsváron*. In: *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére*. Szerk. Jakab Albert Zsolt–Kinda István (Kolozsvár, 2015, 878. p.).

Fotó: K. I. az Athletikai Club jegyzője, múzeumőr, 1886. Dunky Fivérek felv., Kolozsvár

Mitu Ildikó Melinda

Kürthy Sándor (1853. Magyarország, Kolozs vm. – 1889. jún. 9. Magyarország): geológus, tanársegéd. – Tanulmányait szülőfalujában és Kolozsvárt végezte, a kolozsvári Ref. Gimn.-ban érettségizett (1872). A Kolozsvári Tudományegyetem első hallgatói közé bekerülve állami ösztöndíjjal tanult. Mestere, Koch Antal (1843–1927) tanársegéde volt a tanszéken (1876–1878), ezzel együtt múz.-i segédő is. E két év alatt öt tud.-os dolgozatot közölt, amelyek később is forrásértékűek maradtak. Petrográfusként jeleskedett, így őt bízta meg Herbich Ferenc

(1821–1887), az *Erdélyi Múz.-Egyesület* (EME) akkori múzeumőre, hogy a *Székelyföld földtana* c. klasszikus művéhez a közzétani elemzéseket elvégezze. Minthogy Herbich még nem tudott jól magyarul, Koch Antal kérésére, ~ fordította le e mű nagy részét magyarra. Doktori dolgozatát a Vlegyásza-hegység föld- és közzettanáról írta. Élete további alakulásáról vajmi keveset tudunk. A tehetséges kutató igen korán, 36 évesen hunyt el, ismeretlen betegségben. Tanulmányait elsősorban Kalotaszeg és környéke földtanáról közölte, de tanulmányt írt a Hegyes-Drócsa-hegység közzeteiről is.

F. m.: *A Vlegyásza és a szomszédos területek trachytjainak közzetani vizsgálata; A Vlegyásza és a szomszédos*

területek trachytjainak hegyszerkezeti viszonyai [A második részben Koch Antal társszerzője] (*Az Erdélyi Múzeum-Egylet évkönyve, Új folyam, II/8.*, 1878, 271–398. p.); *Földtani észleletek M.-Nádas, Sárd, Gorbó, Szt.-Király és M.-N.-Zsombor vidékén* (Erdélyi Múzeum, III., 1878, 33–44. p.).

Irod.: Szinnye VII.: 588. p.); Wanek Ferenc: Koch Antal asszisztensei a Kolozsvári Tudományegyetemen. In: Cseke Péter, Hauer Melinda [szerk.]: 125 éves a kolozsvári egyetem (Kolozsvár, 1999, 91–111. p.); Wanek Ferenc: Erdélyi tudománytörténeti évfordulók 2010. szeptember-október (földtan–bányászat): Knöpfler Gyula (EMT tájékoztató, XXI/11–12. 2010, 5. p.).

Wanek Ferenc

L

L. Bottyán Olga: → *Bottyán Olga*

Lackner Aladár (1932. márc. 21. Belecska – 2000. febr. 16. Keszőhidegkút): ev. lelkész, esperes, néprajzi gyűjtő. – Az elemi isk.-t szülőfalujában, középisk.-i tanulmányait egy évig Zalaegersze-
gen, majd a gyönki ref. gimn.-ban végezte, utóbbiban érettségizett (1952). Bp.-en rövid ideig az orvosi egy.-en, majd 1953-tól a Teológiai Akad.-án tanult, 1958. nov. 7-én szentelték pap-pá. – Káplán Pécssett és Gyönkön, választott lelkész Belecskán és Keszőhidegkúton (1959), majd Gyönkön (1974–1993), a Tolna Baranyai Egyházm. esperese (1988). 1993. dec. végén nyugállományba vonult. – Az 1970-es évek elejétől gyűjtötte a 18. sz.-ban a tolnai Hegyhát falvaiba telepített prot. németek néprajzi emlékeit. 11 faluból (Belecska, Felsőnána, Gyönk, Kalaznó, Keszőhidegkút, Kéty, Kistormás, Murga, Szárazd, Udvari, Varsád) származó gyűjt.-ét 1982-ben ajánlotta fel bemutatásra. A gyönki német tájház (*Deutsches Heimatmuseum*) – amelyet ő rendezett be – 1983-ban nyílt meg egy, a gyönki nagyközségi tanács által megvásárolt 19. sz. közepi sváb parasztházban; az épület három helyiségében a svábság hétköznapi és ünnepi viseletét, hímzéseit, bútorait, használati tárgyait mutatják be, egy régi istállóépületben a kenderfeldolgozás eszközei láthatók. – Életfa-díj (1989). F. m.: *Tolna megye, Gyönk és környéke német nemzetiségű lakóinak hímzései*. A bevezető tanulmányt írta. Szerk. Németh Pálné, a mintákat gyűjtötte L. A.-né (Szekszárd, 1982); *Gyönk. Német tájház – Deutsches Heimatmuseum* (Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 231., Bp., 1986). Irod.: t. á.: Német tájház Gyönkön (Népfront, 29, 1984, 12. sz. 34–37. p.); Nem voltam egyedül. Beszélgetések az ev. közelmúltról. II. Szerk. Mirák Katalin (Bp., 1999; <http://gyonk.hu/tajhaz/>).

Fotó: Ritzel Zoltán felv.

K. Németh András

Lacza Júlia: → *Szujkóné Lacza Júlia*

Laczkó János (1948. júl. 12. Tömörkény – 2020. júl. 13. Kecskemét): restaurátorművész, műemlékvédelmi szakmérnök, címzetes megyei múze-
umig. – Felesége Pálfi Aloxia, a Kecskeméti Tanítóképző Főisk. ny. főisk. docense. Gyermek-
kei: János (1979–), Ágota (1981–). – A kecskeméti Piarista Gimn.-ban (1962–1966), a Képzőművészeti Főisk. Restaurátorképző Int.-ében (bútorrestaurátor-mű-
vész) tanult, majd a BME Építésmérnöki Karán műemlékvédelmi szakmérnökként végzett (1994–1995); szakdolgozatának témája a lajosmizsei középkori templomrom konzerválását megelőző kutatások. – Munkahelyei: a Központi Múz.-i Igazgatóság Restaurátor Központ munkatársa (1970–1972), az MTA Régészeti Int.-ben restaurátor (1972–1974), a Kecskeméti Katona József Múz.-ban kiállításrendező és restaurátor (1974–1993), a Bács-Kiskun M.-i Múz. Szervezet munkatársa (1993–2005), megyei múz.-i igh. (2005–2010), majd megyei múzeumig. – A piarista kötődés egész életét meghatározta, 2000-től haláláig a Piarista Diákszövetség Kecskeméti Tagozatának elnöke volt. – Restaurátori munkássága: régészeti, néprajzi, iparművészeti, képzőművészeti tárgyak restaurálása Bács-Kiskun M. területén (pl. alpári bronzkori hombáredény kiegészítése, 19. sz.-i kesztyű, festett sarokpad, kálváriaóra, 18. sz.-i rokokó írószekrény és asztalka, barokk intarziás asztal, Szent László- és Nepomuki Szent János-szobor helyreállítása), ill., megyén kívül: Trónoló Madonna (Csongrád, Nagyboldogasszony-templom), Szűz Mária- és Szent József-szobor (Felgyő, Szent István-templom) restaurálása. Művészeti vezetőként segítette és szakmai felügyeletet biztosított egyéb szakrális szobrok helyreállításához. Élete egyik fő művének tekintette a kecskeméti Piarista templom 18. sz.-i oltárainak restaurálását (1977–1997, Szent Anna-oltár, Segítőszentek oltára, Nepomuki Szent János-oltár, Szent Vendel-oltár). – Számos kiáll. rendezésében vett részt: Élő kézművesség (1974, Kecskemét),

Rákóczi-kiáll. (1976, Kecskemét), Helytörténeti kiáll. (1981, Kiskunmajsa), Élet a Dunán (1984, Baja), Katona József-emlékház állandó kiáll.-a (1990, Kecskemét), Bács-Kiskun m. bemutatkozik (1990, Viborg, Dánia), Petőfi szülőháza és Emlékmúz. állandó kiáll.-a (1998, Kiskőrös), Ezeréves Egyházmegyénk: kiáll.-sorozat a Kalocsai és a Veszprémi Főegyházm. műtárgyaiból (2007, Kecskemét), Petőfi Sándor Emlékmúz. állandó kiáll.-a (2009, Szalkszentmárton). Projektvezetője volt a Munkácsy-képek Kecskeméten c. kiáll.-nak (2008, Kecskemét). – Műemlékvédelmi szakmérnöki segítséget nyújtott műemlékek helyreállításában: soltszentimrei, óbogi és nyárlőrinci középkori templomrom, mizsei öregtemplom, továbbá hercegegyházi, kerekgyházi, kunbaracsi emlékhelyek. Részt vett a Hajósi Érseki Kastély műemléki felújításának irányításában. – Antall József-emlékérem (1998), BKM Közművelődési Díja (1999), Kalazanci Szent József-emlékérem (2004), BKM-i Közgyűlés elnökének kitüntető díja (2004, 2007), Piarista konfráteri diploma (a M. Piarista Tartományfőnökség javaslatára a Piarista Rend Legfőbb Előjárójától, Róma, 2005), Bács-Kiskun Megyéért díj (2005), „Címzetes igazgató” cím (BKM-i Közgyűlés elnökétől, 2010).

Irod.: Műtárgyak között. Ünnepi kötet a 60 esztendő L. J. tiszteletére. Szerk. Bánkiné Molnár Erzsébet (Kecskemét, 2008).

Fotó: Kiss Béla felv., 2008, Kecskeméti Katona József Múz.

Szabóné Bognár Anikó, Wicker Erika

Laczus Gézané, Regős Anna; Ragács (1934-ig) (1913. szept. 9. Drégelypalánk – 2003. márc. 1. Vác): postatisztviselő, múzeumvezető. – Férje

(1937-től) Laczus Géza szobi kántortanító, múzeumalapító, akitől két fia született. – Vasutas családba született, polgári leányisk.-t végzett, 16 éves korától postahivatalban kisegítőként dolgozott, később elvégezte a postatisztviselői isk.-t. 1936-ban került

Szobra, ott ismerte meg és házasodott össze a kántortanító Laczus Gézával. A II. vh. után elvezítették állásukat, a tanítói lakásból is ki kellett költözniük, a plébánia hátsó részében kaptak lakást. 1958-ban kapott újra munkát a postán, majd 1960-tól a Községi Közös Tanács adóügyi

előadója volt. 1970-ben vonult nyugdíjba, de még két évig részmunkaidőben dolgozott. Férje halála (1976) után a Pest M.-i Múz.-ok Igazgatósága megbízta a *Börzsöny Múz.* vezetésével. Feladatát nagy odaadással, elszántsággal végezte egészen 2002-ig; átadáskor 12 oldalas kéziratban dokumentálta az időszak lényeges eseményeit. Az 1980-as évek elején időszaki kiállítótermet, a múzeumudvaron bemutatóteret alakított ki, felújította a régészeti kiáll.-t. 1995-ben a M. Természettud.-i Múz. munkatársaival együtt újra rendezték a természettud.-os bemutatót. A gyűjteménygyarapításban elsősorban a népi textiliák foglalkoztatták, de szakmai kapcsolatrendszere, szervező-készsége a régészeti és a természettud.-os gyűjt. szakszerű gyarapodását is eredményezte. Rendezéssé tette a múz.-i órákat, élményszerű tárlatvezetéseket tartott, jó kapcsolatot ápolt a helyi és környékbeli intézményekkel, szervezetekkel. Tisztelői *Panni néni*ként ismerték, sokan miatta látogatták, támogatták a múz.-ot. Haláláig a Börzsöny Múz. Baráti Körének tb. elnöke volt. – A M. Népköztársaság Minisztertanácsa kulturális min.-i kitüntetése, a Váci Múz. Egyesület Tragor Ignác-emlékérmé, Szob Nagyközségért Díszplakett (1998), M. Köztársasági Arany Érdemkereszt (2001).

F. m: *Letkési lakodalom* (Kutatások Pest megyében. II. Pest Megyei Múzeumi Füzetek 5., Szentendre, 1999).

Fotó: magántulajdon

Zomborka Márta

Ladányi József (1955. dec. 10. Bp. – 2020. júl. 8. Bp.): művészettörténész, muzeológus. – Az ELTE BTK művészettörténet-történelem szakán végezte tanulmányait (1978–

1983). – A *Petőfi Irodalmi Múz.* (PIM) Művészeti és Relikviatár (1985–2011), majd a székesfehérvári *Szent István Király Múz.* munkatársa (1986–1994). Mindkét múz.-ban több tucat kortárs művészeti, irodalmi és fotókiáll. értő rendezője, társrendezője. Kiáll.-i katalógusokhoz előszókat írt, adattárakat, bibl.-kat állított össze. Kutatási területe a 20. sz.-i m. művészet. 1999-től a *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon* munkatársa volt.

F. kiáll.: *Vilt Tibor* (életműkiáll., társrendező, Székesfehérvár, Csók Képtár, 1986); *„Idézőjelben”* (társrendező,

uo., 1986); *Ujházi Péter* (társrendező, uo., 1986); *Kép-vers/vers-kép* (PIM, Salgótarján, Zalaegerszeg, 1987); *Hajás Tibor* (emlékkiáll., társrendező, István Király Múz., 1987); „*Meglepetés olvasóink részére*” – Nemzetközi művészkiadvány-kiáll. (társrendező, uo., 1987); *Régi és új avantgárd 1967–1975* (Kovalovszky Mártával, Csók Képtár, 1987); *Hommage à Patkai* (grafikai kiáll., PIM, 1988); *feLugossy László és Lois Viktor* (társrendező, Csók Képtár, 1989); *Gecser Lujza* (társrendező, István Király Múz., 1989); *Az avantgárd vége 1975–1980* (társrendező, Csók Képtár, 1989); *Joseph Roth 1894–1939* (osztrák vándorkiáll., PIM, 1990); *Altorjai Sándor* (társrendező, István Király Múz., 1990); *ef Zámbo István* (társrendező, Csók Képtár, 1990); *Képzőművészeti kiállítás Kölcsey Ferenc születésének 200. évfordulójára* (társrendező, Debrecen, Kölcsey Művelődési Központ; Fehérgyarmat, Művelődési Ház; Nyíregyháza, Városi Képtár, 1990); *Erdélyi Lajos: Portrék – Erdélyi írókról készült fotók* (Kovács Idával, PIM, 1991); *Kondor Béla irodalmi illusztrációi* (PIM, 1991); *Wahorn András* (társrendező, Csók Képtár, 1991); *Böröcz András* (társrendező, István Király Múz., 1991); *Erdély Miklós* (emlékkiáll., társrendező, István Király Múz., 1991); „*Uram, ha ezt a képet megvehetném...*” – *Válogatás Füst Milán műgyűjteményéből* (PIM, 1992); *Költőportrék – Louise McCagg amerikai szobrászművész kiáll.-a* (Kovács Idával, PIM, 1993); *Pérelly Imre (1898–1944) grafikusművész* (emlékkiáll., Bp., Nyugat Irodalmi Emlékmúz., 1994); *Hegedűs 2 László: Képek, könyvek, szövegek – Kierkegaard- és Esterházy-idézetek* (PIM, 1994); *Lorand Gaspar és Victor Segalen* (társrendező, Francia Int.–PIM, 1998); *Arcok – Gink Károly fotóművész* (Kovács Idával, PIM, 1998).

F. m.: *Wahorn András: Képek a vágyak és szenvedélyek világából*. Szerk. (Bp., 1991). – Kiáll.-i katalógusok: *Baranyay András* (István Király Múz., 1989); *feLugossy László – Lois Viktor* (István Király Múz., 1990); *Altorjai Sándor* (István Király Múz., 1990); *Beck András* (István Király Múz., 1990).

Fotó: L. J. az 1990-es évek végén, PIM Művészeti-, Relikvia- és Fotótár

E. Csorba Csilla

Lájer Veronika (Vera) (1979. ápr. 16. Bp. – 2019. dec. 24. Bp.): művészettörténész, kurátor, kultúrmenedzser. – A Kossuth Lajos Közgazdasági Szakközépiskola-ban érettségizett (1997), majd a PPKE BTK művészettörténet-kommunikáció szakán tanult (1998–2005). Később beiratkozott az ELTE BTK Művészettörténeti Int. Doktori Isk.-jába (2008-tól, témája: Rauscher Lajos [1845–1914] építész életműve). A Württembergischer Kunstverein Stuttgartban európai kultúrmenedzseri képe-

sítést szerzett (2009). – A Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola-ban művészettörténetet tanított (2005–2007), majd a *Ludwig Múz.* kommunikációs osztályán dolgozott (2005–2008), utóbb a Józsefvárosi Galériában működő Ludwig Inzert projekt-

vezetője lett (2010–2011). A Ludwig Múz.-ban a kiáll.-okhoz kapcsolódó események és tárlatvezetések megszervezése és felügyelete, a docens program és szabadeügy. kidolgozása, lebonyolítása, szakmai és múzeumpedagógiai segédanyagok, szövegek megfogalmazása, lektorálása volt a feladata, emellett tárlatvezetéseket tartott és aktívan részt vett a múzeumpedagógiai munkában. Számos új programsorozatot kezdeményezett, művészeti táborokat szervezett. Kiáll.-ok rendezésére vagy saját kuratori projektek megvalósítására nem volt lehetősége; ennek feltételeit Szadán, az ottani Székely Bertalan Múteremház és Galériában teremtette meg 2008–2019 között, ahol a kortárs kiáll.-ok mellett fő kutatási témáját, a historizáló építészeti dekorációt bemutató tárlatokat is rendezett. A Moholy-Nagy Művészeti Egy. (MOME) Design- és művészetmenedzsment MA képzésén (2011 tavasza), ill. Kultúrmenedzsment és a Múz.-i menedzsment szakirányú továbbképzésen mb. előadó (2009–2013). 2008–2010-ben (a Robert Bosch Stiftung ösztöndíjával), a Württembergischer Kunstverein Stuttgartban) és 2011–2017-ben nagyrészt Németo.-ban dolgozott. – A historizmus építészetének és épületdekorációjának kutatója, kultúrmenedzserként a kortárs művészet szakavatott ismerője, elkötelezett népszerűsítője, kurátorként aktív formálója volt.

F. kiáll.: *Gegengeshenk/Return Gift – Molnár Ágnes Éva, Stefanie Senge* (Stuttgart, 2008); *Ko-Conceptual, Flux Serial: Eine Einführung in die Welt von Miklós Erdély* (Mesés Péterrel, Württembergischer Kunstverein, Stuttgart, 2009). – Közös kortárs projektek a szadai Székely Bertalan Múteremház és Galériával (2008–2019 között): *Kortárs névjegy, Lüktetés* (a Ludwig Múz. és a MOME együttműködésében, 2008); *TabuScript, kArton Gal* (2009; Szófia, Skopje, Stuttgart, 2010–2011); *A szépség apostola* (Székely Bertalan halálának 100. évfordulója alkalmából, 2010); *Biennale für Internationale Lichtkunst, Ruhr-vidék* (több Ruhr-vidéki helyszínen, 2010); OFF Biennálé (állandó szervező, 2015-től); *Exchange – Csere,*

kunstmix – Produzentengalerie im Schnoor (Bréma, 2017); *Határ-vonalak* (Szentiványi-Szekely Enikő és Mester Borbála; Szada, 2019); *A napsütötte Tabán* (Saly Noémival, budai Virág Benedek ház Tabáni Kuckó, 2019). F. m.: *Szekely Bertalan és Rauscher Lajos sgraffitói a Kodály Köröndön a MÁV nyugdíjintézetének bérházán, 1881* (Szekely Bertalan Múteremház Füzetek 5. Szada, 2008); *A MÁV Nyugdíjintézet köröndi bérházának sgraffito-kartonjai*. A műtárgyegyüttes leíró bemutatása. In: *Budapest neoreneszánsz építészete*. Tanulmányok. Szerk. Csáki Tamás, Hidvégi Violetta, Ritoók Pál (Bp., 2009, 205–212. p.); *Szekely Bertalan: Dionüszoszi menet: Fríz vázlata a Zeneakadémia számára, 1881*. In: *„Az eszményi szépség apostola”*. Művészettörténeti tanulmányok. Szerk. Juhász B. Zsóka (Szada, 2010, 15–33. p.); *Lotz-mesteriskola. A Lotz Károly (1833–1904) vezette gyakorlati festészeti szakosztály (1882–1896) és a II. Falkép-festészeti mesteriskola (1897–1904) története*. In: *Reformok évtizede: Képzőművészeti Főiskola 1920–1932*. Szerk. Kopócsy Anna, Majkó Katalin (Bp., 2013, 11–26. p.).

Irod.: Horváth Gyöngyvér: Megemlékezés L. V. (1979–2019) művészettörténészről (Tranzitblog, 2020. márc. 31.; <http://tranzitblog.hu/megemlekezes-lajer-veronika-1979-2019-muveszettorteneszrol/>)

Fotó: magántulajdon

Köves-Kárai Petra

Lajkó Orsolya, F.; Ferkéné Lajkó Orsolya; F. Lajkó Orsolya (1974. nov. 27. Szeged – 2019. dec. 24. Szeged): régész, etnográfus, történész, múz.-i osztályvezető – Férje Ferke Norbert tanár. – A JATE (2000-tól SZTE) BTK régész–történész–etnográfus szakán tanult (1994–2000), az ELTE Történettud.-i Doktori Isk. régészeti programját elvégezve PhD-fokozatot szerzett (2008, *A Dél-Alföld edényművészete a kora újkorban c. értekezése*). – Az egy. elvégzése után a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban dolgozott (2001–2003), ezt követően a *Móra Ferenc Múz.* munkatársa volt, fiatalon bekövetkezett haláláig (2003–2019). Múz.-i éve alatt kulturális örökségvédelmi szakértői jogosultságot szerzett (2006), munkásságának utolsó időszakában a Régészeti és Műtárgyvédelmi Osztály vezetője volt (2016-tól). – Kutatási területe a Kárpát-medence középkora és kora újkora (14–18. sz.), ezen belül leginkább a kora újkori kerámiaművészetének interdiszcipli-

náris kutatása, a régészeti, történeti és néprajzi források együttes alkalmazása foglalkoztatta. Munkájával a régészet és néprajz határának számító 17–18. sz.-i, hazai kerámiaanyag kutatásában mutatkozó hiányt kívánta pótolni. Doktori értekezésének kiegészített változatát, kutatásainak összességét („*Cserepén ismerem, minemű fazék volt...*” *Adatok a kora újkori edényművészete és a magyar népi kerámia eredetének kutatásához*, 2015) régészeti és néprajzi körökben is nagy érdeklődés övezte. Főleg városi régészeti feltárásokat vezetett. Főbb ásatásai: a szegedi Dóm tér, a középkori Szent Demeter-templom és a templom körüli temető-részlet feltárása (2014); a szegedi Felhő utcai újkori temető feltárása (2016); a Dóm téri 2014-es feltárás folytatása tervásatás formájában (Löffler Zsuzsannával, 2017). Több kiáll.-t rendezett: *Árpáddal jött, magyarul élt* (Szentés, 1996), *Évezredek ünnepei és hétköznapjai* (Szentés, 1997). Nagyobb volumenű kiáll.-ait a Móra Ferenc Múz.-ban rendezte: pl. *A fáraók Egyiptoma* tárlathoz kapcsolódó *4000 év, 2000 km c.*, a bronzkori népek hétköznapjait bemutató kiáll. (2014); *Az Alföld barbárjai Pannónia határvidékén c.*, az *Élet és halál a Vezúv árnyékában* tárlathoz kapcsolódó kiáll. (2015). Gyűjteménykezelőként Ujszászi Róbert numizmatikussal közösen létrehozták a *Minden, ami arany* nevű látványtárat (2015), amely a Móra Ferenc Múz. aranykincseiből nyújt válogatást. Nevéhez fűződik a *Móra Ferenc Múz. Régészeti Látványtárának* kialakítása is (2018), amely a régészeti raktár anyagából vonultat fel 3000 tárgyat. A *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve (Új folyam)* egyik szerk.-je (2014-től). Kutatási eredményeit rendszeresen közzétette, főként a *Móra Ferenc Múzeum Évkönyvében*, vmint a *Múzeumi kutatások Csongrád megyében c.* sorozat kötetekben. – A M. Régész Szövetség tagja (2005). Tömörkény-díj (2015). F. m.: *A kora újkori kerámia tipológiája. A néprajzi edényterminológia alkalmazásának lehetőségei a Dél-Alföldön / The Typology of Early Modern Age Ceramics. Possibilities for the Use of Ethnography's Vessel Terminology on the Great Hungarian Plain*. In: *A középkor és kora újkori régészete Magyarországon*. Szerk. Kovács Gyöngyi, Benkő Elek (Bp., 2010, 799–816. p.); „*Cserepén ismerem, minemű fazék volt...*” *Adatok a kora újkori edényművészete és magyar népi kerámia eredetének kutatásához* (Szeged, 2015); *Fenelette műemlék, a kis zsuzsu. Beszámoló a szegedi Dóm téren végzett régészeti munkáról / Report on the archaeological work at the Dóm Square in Szeged* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Új folyam 2. Szeged, 2015, 169–194. p.); „*Vászonfazék, cifra tányér, kormos*

kanta". In: „A cserép igazat mond, ha helyette nem mi akarunk beszélni.” Regionalitás a középkori és kora újkori kerámiában. Szerk. Simonyi Erika (Opuscula Hungarica 9., Bp., 2016, 417–437. p.); *Árpád-kori templom Szegeden?* Löffler Zsuzsannával (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Új folyam. 6. Szeged, 2019, 367–371. p.). Irod.: A Móra Ferenc Múzeum 125 éve (1883–2008). Szerk. Zombori István (Szeged, 2008, 181–182. p.). Fotó: Linczer-Katkó Izabella felv.

Löffler Zsuzsanna

Laki-Lukács László; 1994-ig *Lukács* (1953. júl. 10. Miskolc – 2017. aug. 1. Edelény): könyvtáros, könyvtárig., honismereti kutató, textilgyűjtő. – A Debreceni Tanítóképző A Int.-ben népművelő-könyvtáros szakon végzett (1975), az ELTE könyvtár szakán szerzett egy.-i diplomát (1983). – Képesítés nélküli könyvtáros Edelényben (1972–1974), a Kurityáni Bányász Művelődési Ház és Könyvtár vezetője (1974–1984), Miskolcon a Szakszervezetek Borsod-Abaúj-Zemplén M.-i Tanácsa Központi Könyvtárának ig.-ja (1984–1986), az edelényi Izsó Miklós Gimn. könyvtáros tanára (1986–1992), a városi könyvtár vezetője (1992-től), végül a könyvtárat, a művelődési házat és tájházat magában foglaló Edelényi Városi Könyvtár és Edelényi Művelődési Intézmények ig.-ja (1993–2002). Nevéhez kötődik az azóta jelentős mennyiségű saját gyűjt.-nyel bíró edelényi *Borsodi Tájház* alapítása (1988). Munkálkodott a Sárospataki Ref. Koll. fenntartásában működő hangácsi *Szathmáry Király György Egyháztörténeti Múz.* (2002) létrehozásán is. 2002-től szellemi szabadfoglalkozású volt, agyvérzése azonban 2008-ban rokkantnyugdíjba kényszerítette; hatalmas akaraterevével felépült betegségéből. – Vászonszöveknél különösen vonzódott a textilek és vászonmunkák iránt; több ezer darabos Bódva-völgyi textilgyűjt.-t hagyott utódaira. Kutatási területe földrajzilag a Bódva-völgye, tematikáját tekintve a néprajz számos területe, jeles személyiségek, családtörténet, egyháztörténet, feliratos téglák stb. Részt vett a borsodi földvár ásatási munkálataiban, s az e témában a Borsodi Tájházban rendezett kiáll. megvalósításában. Több tanulmánya és önálló kötete jelent meg, számos kiadványnak volt a

szerk.-je vagy társszerk.-je (*Szülőföldünk, Borsodi Tájház Közleményei, Edelényi Füzetek*). – Tagja és tisztségviselője volt több orsz. és térségi szakmai társaságnak, egyesületnek; többek között a M. Könyvtárosok Egyesülete Borsod M.-i Szervezetének elnöke (1993–1998), a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesületnek elnökségi tagja az alapítás évétől haláláig (1996–2017), ugyanitt megbízott elnök (1999–2001). – A Népművészet Ifjú Mestere (1986), Sebestyén Gyula-emlékérem (2007), Forster Gyula-emlékérem (2012), Bél Mátyás-emlékérem (2015), Szinyeyei József-díj (2015).

F. m.: *Szöveggyűjtemény Kurityán és a szuhavölgyi szénbányászat történetéhez*. Összeáll., szerk. (Kurityán, 1993); *Millenniumi Bódva-völgyi képeskönyv*. Szerk. (Edelény, 2000); *Edelényi templomai és egyházközségei* (Edelény, 2005); *Borsodszirák. Fejezetek a település művelődés- és helytörténetéből*. Összeáll., szerk. (Borsodszirák, 2006); *Kegyelmi kérvény. Laki-Lukács Lászlótól, Laki-Lukács Lászlóról* (Borsodi Földvár Kulturális Alapítvány, Edelény, 2008). *Hit, remény, szeretet. Vajányi Lajos református lelkész és tornai esperes élete és kora*. Perkupai és Varbóci Egyházközség Gondviselés Református Diakóniai Központja. Perkuapa, 2015.

Irod.: Keszi Erika Zsuzsanna: L.-L. L. (Könyvtárvilág, 3., 2015. 4.; webmagazin: <https://mke.info.hu/konyvtarvilag/2015/09/laki-lukacs-laszlo/2445/>); Csirmazné Cservenyák Ilona: Búcsú L.-L. L.-től (1953–2017) (Honismeret, 2018. 6., 99–101. p.); Bodnár Mónika: L.-L. L. (1953–2017), a Bódva-völgye elkötelezett kutatója (Szülőföldünk, 38–39. Miskolc, 2020, 34–37. p.); RÜL 13.: 76. p.

* Csirmazné Cservenyák Ilona és Bodnár Mónika írásában betegségének éve téves: 2002, helyesen: 2008. Fotó: Lukács Boldizsár felv., a család tulajdona

Bodnár Mónika

Lakner János; szerzetesi nevén *Lakner* Ambró, Opraem (Ámbró, Ambrosius, 1864-től) (1847. jan. 11. Szombathely – 1898. dec. 3. Csorna): premontrei kanonok, házgondnok, tanár, régész. – 1864. szept. 21-én kezdte meg noviciátusát a Csornai Premontrei Apátságban, 1868. szept. 27-én tette le örök fogadalmát. A Győri Püspöki Líceumban, majd a Szombathelyi Püspöki Teológiai Líceumban tanult, 1872. jan. 16-án szentelték pappá. – Honvédségi segédlelkész a 75. zászlóaljnál (1878), a Csornai Tűzoltó Egylet elnöke (1882–1898), a Csornai Takaré- és Segélyegyleti Szövetkezet elnöke (1886–1897), községi képviselőtestület tagja, Sopron vm. Törvényhatósági Biz.-ának tagja.

Premontrai szerzetesként főgimn.-i tanár Szombathelyen, majd házgodnok Türrén, végül rendi számvevő, jószágkormányzó, a levéltár őre Csornán. – Részt vett a Kunc Adolf prépost szerkesztésében kiadott Szombathely-Savaria monográfia előkészítésében, anyaggyűjtésében (*Szombathely-Savaria-rend. tanácsú város monográfiája*. Szombathely, 1880).

1887 őszén a prépostsági Téglavető-dűlő területén agyagkitermelés közben, 180 cm mélységben egy É–D-i tájolású női sírban bukkant rá Mo. máig egyetlen hunkori fejedelemsasszonyi fejdíszére, amelynek töredékes darabjait konzerválva a csornai prépostságban helyezte el. A leletet az *Archaeologiai Értesítő*ben publikálta. A diadém a szerzetesrendek szétszórátása után, 1955-ben került a MNM-ba. 1888-ban Csorna-Sülyhegyen 20, nagyobbrészét honfoglaláskori sírt tárt fel. Több terepjarást végzett Bella Lajossal Csornán, 1889-ben a Varjúhegyen (prépostsági szőlő) kelta telepét, 1891-ben a Városháza (ma: Laky D.) u.-ban késő avarkori temetőt lokalizáltak. – A Természettud.-i Társulat (1870-től), a Földtani Egyesület (1873-től), a Sopron M.-i Régészeti Egylet és a Vas M.-i Régészeti Egylet tagja (1872-től).

F. m.: *A csornai leletekről 1888–1889*. „xy”-nal (*Archaeologiai Értesítő*, 9., 1889, 263–271. p.); *A csornai leletekről 1888–1889* (A Sopronmegyei Régészeti Társulat Évkönyve 2. 1892, 14–27. p.).

Irod.: Névtára a csornai, horpácsi, türjei és jánoshidai prépostságokba kebelezett fehér és kiváltságos prémontréi kanonokrendnek, 1870 (Győr, 1870, 39. p.); Névtára a csornai, horpácsi, türjei és jánoshidai prépostságokba kebelezett fehér és kiváltságos prémontréi kanonokrendnek, 1883 (Győr, 1883, 30. p.); A csornai premontréi rendi kanonok névtára, 1892 (Csorna, 1892, 50. p.).

Fotó: Kovács Endre OPraem hagyatékából

Aszt Ágnes

Lakos Lajos (1918. júl. 4. Bp. – 1998. ápr. 12. Bp.): festő, restaurátor művész. – Édesapja ~ (Löwinger) Jenő (1894–1944) bádogos- és szerelőmester, édesanyja a halkereskedő családból származó Blumenthal Sarolta. Felesége Tomsity Erzsébet műszaki rajzoló (1954-től), második felesége Oszterhuber Etelka képszerkesztő, illusztrátor (1970-től). – A bp.-i Izraelita Gimn.-ban érettségizett (1936). Öt

félét végzett az Iparművészeti Isk. díszítőfestő szakán, de a második zsidótörvény után úgy döntött, hogy Palesztinába távozik. Haifába ment, ahol sok más mellett volt mezőgazdasági munkás, téglagyári kocsitologató, keramikus, gyermekjáték-készítő,

asztalos, a haifai olajfinomítóban kapcsolótábla-figyelő, kávéházi mosogató, gyorsrajzoló, artista, sablontervező, műszaki rajzoló és retusőr, közben időnként a festésre is szakított időt. A Haifa melletti Far-Masaryk kibucba, majd egy maláriafertőzés után Tel Aviv–Jaffába került, s a Hagana mozgalom (zsidó telepesek önkéntes fegyveres védelmi szervezete) aktivistája lett. Jelentkezett az angol hadseregben szolgáló Szenes Hanna (1921–1944) csoportjába, de Szenes elfogása, majd kivégzése miatt a Mo.-on végrehajtani tervezett ejtőernyős akció meghiúsult. Az olajfinomítóban dolgozott, amikor 1944-ben bevonult az angol hadseregbe, ahol műszaki rajzolóként tevékenykedett. 1946. júl.-ban szerelt le. 1946. szept.-étől a Zsidó Nemzeti Alap tibériási földvásárló irodájában térképrajzoló volt. Ízületi bántalmai miatt eltávozását kérte, s 1947. szept.-ben visszatért Mo.-ra. 1947-től a Képzőművészeti Főisk.-n tanult, s az 1949-ben létesített restaurátor tanszakon okleveles festőrestaurátor művész-diplomát szerzett (1951). Varga Dezsővel és Móré Miklóssal együtt kaptak Mo.-on elsőként restaurátor diplomát. Diplomamunkája egy 16. sz.-i román ikon restaurálása volt. A Főisk. tanársegéde, majd a *Múz.-ok és Műemlékek Orsz. Központjának* (MMOK) restaurátora lett (1951. júl. 14.–1953. febr. 2.). Szerk. *A konzerválás és restaurálás kézikönyvét* (1952). A központ megszűnésével az *Orsz. Szépművészeti Múz.-ba* helyezték restaurátornak, majd pályafutását a *M. Nemzeti Galériában* az Új M. Osztály restaurátoraként folytatta (1957. ápr. 1-jétől). 1959. ápr. 15-ével a MNM Történeti Képcsarnokába helyezték; munkája a gyűjt. veszeléyztetett képeinek a restaurálása volt. Mivel a MNM főig.-ja, Fülep Ferenc elutasította, hogy a Dunaújvárosban akkortájt megtalált római fal-festményeket megmentse, beadta a felmondását, s 1962 után „szabadúszó” restaurátor lett. 1958-ban a Szovjetunióban (Moszkva, Leningrád, Tallinn), 1960-ban Olaszó.-ban járt tanulmányúton. –

Jelentősebb restaurátori munkái: Lotz Károly és Than Mór kilenc nagyméretű allegorikus képének a restaurálása (csapatmunkában, Bp., Keleti pályaudvar, 1954–1958); az esztergomi kir. kápolna falfestményeinek helyreállítása (csapatmunkában, 1968–1970); a bp.-i Kárpátia étterem falképeinek restaurálása (Vén Magdával és Turcsány Miklóssal, 1970); az Országház kongresszusi társalgója mennyezeti freskójának restaurálása (csapatmunkában, 1980); az Operaház 1981–1984. évi nagy felújításakor a restaurálási munkák koordinálása; a János-pince (az egykori Erzsébet szálló pincéje) ún. János vitéz-pannóinak restaurálása (B. Tóth Klárával, 1984); a Budai Vár Náadori kriptájának falkép-restaurálása (Illés Jánossal és Szentesi Rózával, 1980 körül); Dorffmaister (Dorfmeister) István *Szent Anna tanítja Szűz Máriát* (1788, vászon, olaj, Szarvaskend, Szent Mihály-templom) c. festményének restaurálása (1987). – Az International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) tagja (1970-től). A Képzőművészeti Alap állandó restaurátor zsűritagja (már 1960 körül), hosszú időn keresztül az Alap műemlékhelyreállító (restaurálási) tevékenységének állandó zsűritagja. – M. Alkotóművészek Orsz. Egyesületének Alkotói díja (1997).
Fotó: a család tulajdona

Morgós András

Láng Gáborné: → *Bottyán Olga*

Láng József (1937. aug. 8. Baja – 2016. febr. 29. Bp.): irodalomtörténész, muzeológus, szerkesztő, kiadóvezető. – Az ELTE BTK m.-történelem szakán végzett (1961). Az MTA Irodalomtud.-i Int. gyakornoka (1961–1963), a Művelődési Min. előadója (1963–1964), az ELTE Egy.-i Könyvtár könyvtárosa (1964-től). Régi vágya teljesült, amikor 1972-ben a *Petőfi Irodalmi Múz.* Kézirat-tárába került. 1978–1984 között a gyűjt. helyettes vezetője, 1990-ig főosztályvezetője volt. Elévülhetetlen érdemei közé tartozik a Kézirattár máig érvényes feldolgozási szabályzatának kidolgozása, a múz. bibl.-i tevékenységének megerősítése, a m. irodalmi számbavételek munkálatainak szervezése, bonyolítása. 1980-ban megindította a múz. *Klasszikus magyar*

írók kéziratának és levelezésének katalógusai, ill. *Fotótéka* c. sorozatait. 1982-től átvette a *Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai füzetek* c. sorozatok (repertóriumok, sajtóbibl., antológiák stb.) szerkesztését, a munkafolyamatok irányítását. 1985-től a Babits-versek kritikai kiadásán dolgozó akad.-i műhely vezetője. 1986–1994 között részt vett a *XX. századi magyar írók bibliográfiái* c. program megvalósításában, ennek keretében a sorozat *Radnóti Miklós-, Németh László- és Babits Mihály-bibliográfia* c. kötetének elkészültét rendezte. 1988-ban megbízták az MTA Irodalomtud.-i Int. kiadói részlegének vezetésével. 1991-ben egyik alapítója a tud.-os könyveket (irodalom, irodalomtud., történelem), később már szépirodalmat, tankönyveket, folyóiratokat is megjelentető Argumentum Kiadónak, amelynek 1993-tól haláláig egyedüli tulajdonosa és vezetője volt. – Kutatási területe részben az abszolutizmus kora, ill. a 20. sz. első felének irodalma. Elsősorban Jókai Mór, Ady Endre és Babits Mihály életművének kritikai szövegkiadása érdekelte. Textológusként részt vett Jókai és Ady műveinek kritikai kiadásában, az Ady-életműsorozat szerkesztésében. – Ady-jutalom (1976), Szentgáli Károly-jutalomérem (1998), Fama-díj (2007).

F. kiáll.: *Heinrich Heine* (társrend. Miklós Róbert, Szekeres László, PIM, 1973).

F. m.: *Ady Endre összes prózai művei – Újságcikkek, tanulmányok* 10. (kritikai kiad., társszerk. Vezér Erzsébet. Bp., 1973); *Jókai Mór: Cikkek és beszédek* 6–7. (kritikai kiad., társszerk. Rigó László, Kerényi Ferenc. Bp., 1975, 1983); *Tegnapok és holnapok árján – Tanulmányok Adyról*. Szerk. (Bp., 1977); *Ady Endre összes versei* (kritikai jellegű kiad., s. a. r., jegyzetek, Schweitzer Pállal. Bp., 1977, 1980, 1982, 1989, 1994, 1998, 2001, 2004); *Ady Endre összes prózai művei – Újságcikkek, tanulmányok* 11. (kritikai kiad., szerk. Bp., 1982).

Irod.: Kelevéz Ágnes: L. J. (1937–2016) (Irodalomtörténeti Közlemények, 120., 2016, 141–143. p.); Gréczy Emőke: A kukoricaföld mellől a múzeumba. L. J. irodalomtörténész, könyvkiadó, a PIM kéziratárának egykori vezetője (interjú, MúzeumCafé 39.; interneten: <http://muzeumcafe.hu/hu/kukoricafold-mellol-muzeumba/>)
Fotó: Láng András felv., a család tulajdona

Varga Katalin

Lángné Bottyán Olga: → *Bottyán Olga*

Lay Béláné, Olajos Katalin Anna (1928. dec. 13. Mezőtúr – 2019. aug. 27. Bp.): könyvtáros, könyvtárvezető. – Az ELTE könyvtár és angol szakán

szerzett diplomát (1952). Már egy.-i hallgatóként munkába állt az MTA Könyvtárban, ezt követően az Orsz. Mezőgazdasági Könyvtár (1953–1960), a Bp.-i Műszaki Egy. Központi Könyvtárának munkatársa (1960–1974), a *Néprajzi Múz.*-ban könyvtárvezető volt (1974–1987). Nyugdíjazását (1988) követően is megtartotta szakmai aktivitását, és különböző intézményekben – köztük a Néprajzi Múz. Etnológiai Archívumában – dolgozott tovább. Pályafutása során tud.-os tevékenységet nem folytatott, a gyakorlati könyvtári munkában és annak irányításában vállalt szerepet.

F. m.: *A műszaki felsőoktatási könyvtári hálózat könyvtárjai*. Rohla Mártonnéval (Bp., 1965); *Könyvtári ismeretek tanszéki könyvtárosok részére. Könyvek címléírásának fontosabb alaki szabályai* (BME Központi Könyvtára módszertani kiadványai. Bp., 1976).

Szóllósy Gabriella

Lehel László (1956. nov. 11. Szekszárd – 1998. jún. 8.): filmrendező, operatőr. – A Rózsa Ferenc Műszaki Szakközépisk.-ban (1971–1975), majd a pécsi Híradástechnikai Szakközépisk.-ban tanult (1976); az érettségi bizonyítvány mellett rádió- és tévéműszerési képzést is szerzett. Elvégezte a M. Televízió kameraman-tanf.-át (1979). – A szentendrei Pest M.-i Művelődési Központ technikus és a M. Televízió „külsős” operatőrije (1980–1982), majd a bp.-i *Néprajzi Múz.*-ban tevékenykedett (1983. márc. 14.–1992. jan. 20.). Ezt követően haláláig szabadúszó volt, többek között a M. Televízió, a Duna Televízió és a Szív TV látta el feladatokkal, de forgatott az ATV-nek és az Ész TV-nek is. Néprajzi és dokumentumfilmeket kívül reklám- és referenciamanyagokat is készített. – Tevékenységét széles körű érdeklődés, alapos felkészültség, fölényes szakmai tudás és igényesség, vmint művészi látásmód jellemezte. Operatőrként és rendezőként egyaránt maradandót alkotott. 1989-ben forgatott, *Áldozati rítusok az udmurtoknál* c. filmjét, amelynek befejező munkálatait Kerezsi Ágnes és Tari János végezte, a világ minden részéről benevezett kétszázötven alkotás közül beválogatták a legjobb harmincba, s 2000 ápr.-ában bemutatták a Göttingeni Nemzetközi Néprajzi Filmfesztiválon. F. filmjei: *Találkozás a Dunánál* (operatőr; rendező: Papp János, 1984); *Sióagárdi viselet* (operatőr; rendező: Tari János, Néprajzi Múz., 1984–1994); *A makói hagyományteremtés* (operatőr; rendező: Tari János, Néprajzi Múz., 1985); *A viselet változásai Mezőkövesden (Györffy István emlékére)* (rendező, operatőr, Néprajzi Múz., 1985–1986); *Olajütés Hetésben* (rendező, operatőr,

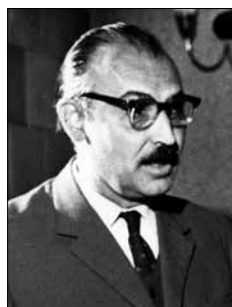
Néprajzi Múz., 1985–1987); *Menschen und Masken aus Karnten* (operatőr, Tari Jánossal, Néprajzi Múz., 1986–1987); *Keresztelő* (operatőr, rendező, Néprajzi Múz., 1987–1989); *Lakodalom* (operatőr, rendező, Néprajzi Múz., 1987–1989); *Temetés* (operatőr, rendező, Néprajzi Múz., 1987–1989); *A kazári viselet* (operatőr; rendező: Tari János, Néprajzi Múz., 1988–1994); *Áldozati rítusok az udmurtoknál* (operatőr, rendező, Néprajzi Múz., 1989); *A magyar forradalom* (gyártó, Ész TV, 1956); *Szıkladal* (rendező, operatőr, Néprajzi Múz., 1991); *Fejezetek a magyar néprajzi filmzés történetéből. II.* (operatőr, é. n.).

Irod.: Hála József: L. L. emlékezete (Néprajzi Hírek, 29, 2000. 1–2, 114. p.); Hála József–Tari János: L. L. közreműködésével készített filmek (Uo., 116–117. p.).

Hála József, Élesztős László

Lóránd Nándor (1915. ápr. 8. Bp. – 1995. okt.

1. Kecskemét): gyógyszerész, gyűjtő, gyógyszerészettörténész. – Családjá 1922-ben költözött Kec-

kemétre. Lánya, ~ Klára muzeológus, a Bozsó Gyűjt. ig.-kurátora. – A Ref. Gimn.-ban érettségizett. A Katona Margit Szentlélek Gyógyszertárban gyakornokként dolgozott. Másodéves gyógyszerészhallgató volt, amikor sorkatonai szolgálatra hívták be

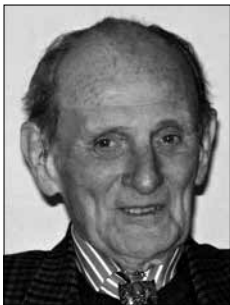
(1938). Az államosítás után, 1952-től leltározó patikus Bács-Kiskun m. gyógyszerértáiraiban. A gyógyszerészi munka régi eszközeit, dokumentumait megismerve szenvedélyes gyűjtővé, gyógyszerészettörténeti kutatóvá vált. Munkája eredményeként 1969-re már olyan jelentős mennyiségű és értékű anyag gyűlt össze, hogy az orsz. szakmúz., a Semmelweis Orvostörténeti Múz. megbízta az ott folyó múz.-i munkálatokkal. A kecskeméti *Patikamúz.* (Gyógyszerészeti Régiségek Gyűjt.-e) előbb a Gyógyszertári Központ kultúrtermében működött (1969–1973), később a Batthyány utca 7. sz. alatt, Katona Zsigmond régi Szentlélek Gyógyszertárának irodahelyiségében kapott otthont (1974–1981). 1984-ben a Bács-Kiskun M.-i Múz.-i Igazgatóság hivatalosan átvette a 2504 db tárgyat, 560 db könyvet, 151 gyógyszerészeti folyóiratot számláló szakgyűjt.-t, s 1985 jan.-jában két szakmatörténeti kollekción (~ Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjt.-e és dr. Réthy Aladár Orvostörténeti Szakgyűjt.-e) átvételével 1985. jan.-ban a Kőlcsey

u. 3. alatti földszintes épületben megnyílt az *Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Gyűjt.*, ill. az anyagából rendezett állandó kiáll. – ~ a tárgyak gyarapításán, rendszerezésén túl tud.-os kutatómunkát is végzett. Megírta a megye gyógyszertárainak történetét, rendszeresen jelentek meg a gyűjt.-e anyagát népszerűsítő publikációi, számos tud.-os dolgozatot, cikket közölt a gyógyszerészet és orvostörténet különböző témaköreiből, a megye híres gyógyszerészeiről, a gyógyszerész szakma és az egészségügy történeti vonatkozásairól a *Gyógyszerészet*, a *Gyógyszerésztörténeti Diárium*, az *Orvostörténeti Közlemények*, vmint napi- és hetilapok hasábjain. Rendkívül sokoldalú és tevékeny ember volt, többféle sportot űzött. 1938-ban kezdeményezte a vitorlázórepülés megteremtését, állandó résztvevője volt az autó- és motorversenyeknek. Több mint 15 évig vezette a Gyógyszertári Központ fotókörét, előadásaihoz, cikkeihez, kiáll.-aihoz több száz fényképet készített. Nyolc évig tanított a megyei gyógyszerészasszisztensi tanf.-okon, tagja volt több tud.-os társaságnak. – A M. Gyógyszerészeti Társaság Than Károly-emlékérme (1971), Katona Zsigmond-emlékérme (1975), Kátai Gábor-emlékérme (1978), Ernvey József-emlékérme (1983). F. m.: *Ismerjük meg megyénkben a gyógyítás kialakulásának történetét* (Bács-Kiskun Megyei Kórház Évkönyve 1970–71, 383–400. p.); *Adatok Bács-Kiskun megye gyógyszertári hálózatának kialakulásáról és neves gyógyszerészeiről* (Cumania, III. 1975, 145–181. p.); *További adatok a múlt századbeli magyar kolerajárvány történetéhez* (Orvostörténeti Közlemények, 69–70, 1973, 311–319. p.); *Fatélgelyek a kecskeméti gyógyszerésztörténeti szakgyűjteményben* (Gyógyszerészet, 22., 1978, 265–269. p.).

Fotó: Kecskeméti Katona József Múzeum.

Mészáros Ágnes

Lorencz József; indián nevén *Sastoll* (1925. aug. 11. Bp. – 2020. dec. 21. Bp.): magángyűjtő, autodidakta néprajzos, múzeumalapító. – Népkisk. i tanítói és üzemgazdász végzettséggel a villamosiparban dolgozott középvezetőként. 1948-ban csatlakozott Baktay Ervin western játékokat játszó csapatához, s az ő távozása után fontos szerepe volt annak fennmaradásában. Össze-
gyűjtötte az 1930-as

években használt tárgyaikat, s más mo.-i indiántáborozók tárgyaival kiegészítve kiáll.-sá szervezte. 1998-ban a kisoroszi művelődési házban nyílt meg, 2013 óta pedig Dunaharaszton, a Helytörténeti Emléktárban látható a *Baktay Ervin Indián-cowboy Múzeum*. ~ a gyűjt.-t – a kiállítóhely megmaradása mellett – 2016-ban a *Néprajzi Múzeum*-nak ajándékozta, mellyel régóta élénk szakmai kapcsolatot ápolt. Részt vett a múz. É-amerikai tárgyainak meghatározásában, földolgozásában. Szervezésében 1999-ben a *Néprajzi Múzeum* a *Kenu és tipi* c. kiáll.-on mutatta be a mo.-i indiántáborozók tárgyait.

F. m.: *The North-American Pipes of the Ethnographical Museum* (Acta Ethnographica, XXXVIII, 1956, 180–183. p.); *A síksági indiánok*. In: *Törzsi művészet*. Szerk. Bodrogi Tibor (Bp., 1981, 24–32. p.); *Mit ettek a vadnyugat hősei?* Borsányi Lászlóval (Ezerjő sorozat, Bp., 1988); *Baktay és az indián játékok*. In: *Az indológus indián. Baktay Ervin emlékezete*. Szerk. Kelényi Béla (Bp., 2014, 273–281. p.); *Tárgykultúra a táborban Baktay korában (1931–1955)*. Főzy Vilmaival. In: *Indiánok a Duna partján. Baktay Ervin indián könyve*. Szerk. Főzy Vilma–Kelényi Béla (Bibliotheca Hungarica Artis Asiaticae 7. Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, Bp., 2019, 139–169. p.); *A Törzs élete Baktay után*. Hegymegi Kiss Áronnal. In: *Indiánok a Duna partján. Baktay Ervin indián könyve* (Bp., 2019, 251–273. p.); *A Lorencz gyűjtemény. A magyarországi indián táborozók tárgyai a Néprajzi Múzeumban*. Főzy Vilmaival (Néprajzi Értesítő, XCIX, 2018, 165–180. p.). Irod.: Főzy Vilma: *Vadnyugati rönkház a Dunakanyarban* (Néprajzi Értesítő, XCVIII, 2016, 67–77. p.).
Fotó: Főzy Vilma felv.

Főzy Vilma

Lovas Kata (1951. nov. 2. Bp. – 2019. márc. 24. Pécs): textilmérnök, ruhatervező, közművelődési szakember. – Bp.-en végezte tanulmányait; a

középkisk.-i érettségi mellett angol nőiszabó képesítést is szerzett, majd a Könnypipari Műszaki Főisk.-n textil üzemmérnökként diplomázott (1973). – A bp.-i Textilipari Kutató Int.-ben fejlesztő mérnökként dolgozott (1973–1984). Az 1970-es végétől tagja volt a Fialatok Népművészeti Stúdiója kézműves alkotói csoportnak. Viseletkészítőként kutatta, újraalkotta, továbbfejlesztette a m. népviseletek

sokszínű formavilágát. Célja a hagyományokon alapuló, ma is hordható kollekciók alkotása volt. Munkái itthon és külföldön számos egyéni és csoportos kiáll.-on szerepeltek. – 1984-ben családjával Magyarlukafára költözött, ahol a Baranya M.-i Múz.-ok Igazgatósága által helyreállított tájház vezetője lett. Az élő múz.-ként funkcionáló épületegyüttesben kézműves alkotótáborokat, közművelődési programokat szervezett. 1990-től szervezte és irányította a Magyarlukafai Néprajzi Műhely munkáját, ahol többféle kézműves mesterséget is tanított. Férjével, Kékes Tóbiással megalapították a baranyai kézműveseket összefogó *Kaptár Egyesületet* és létrehozták a magyarlukafai Vendel Napi Búcsú programot. 1992-től a Kaptár vezetője volt. A lukafai tájház vezetése

mellett 2005-től 2009. évi nyugdíjazásáig a pécsi *Janus Pannonius Múz.* múzeumpedagógiai munkatársaként számos programot, rendezvényt szervezett. Nyugdíjas éveiben a Hagyományok Háza felkérésére elkészítette a 120 órás viseletvarró képzéshez szükséges közművelődési akkreditációs anyagot. – A Népművészeti Egyesületek Szövetségének és a vidékfejlesztéssel foglalkozó Szinergia Egyesületnek is elnökségi tagja volt. – A Népművészet Ifjú Mestere (1983), a Népművészeti Egyesületek Szövetségének Király Zsiga-díja (1998), a Pécs-Baranyai Kulturális Szövetség Nívódíja (2004), a Baranya M.-i Közgyűlés Kulturális díja (2006).

Fotó: Kékes Tóbiás felv., a család tulajdona

Kékes Tóbiás

M

M. Császár Edit: → *Mályuszné Császár Edit*

M. Kozák Éva: → *Mezősiné Kozák Éva*

Mahunka Sándor (1937. okt. 17. Bp. – 2012. dec. 24. Bp.): zoológus, múz.-i főigh. – Szülei dr. Mahunka Sándor (1904–1965) és Závodszy Margit (1908–1971), unokanagybátyja Mahunka Imre (1859–1923), a neves albertyfalvai bútorgyáros. Második felesége Papp Lujza (1937–2011) múz.-i preparátor. – AZ ELTE TTK-n biológia szakos középisk.-i tanári diplomát szerzett (1961). A biológiai tud.-ok kandidátusa (1974), doktora (1981). – Rövid ideig az Orsz. Közegészségügyi Int.-ben hidrobiológusként (1961–1963), majd 1963-tól haláláig a *M. Természettud.-i Múz.-ban* dolgozott zoológusként. A múz. Állattárának ig.-ja (1976–1986), főigh.-e (1986–2004), és címzetes ig.-ja (2004–2012) volt. Az ELTE Állatrendszertani és Ökológiai Tanszékén meghívott oktató, az ELTE–MTA Zootaxonomiai Kutatócsoport vezetője (1998–2006). – Talajzoológiával, az atkák taxonómiájával, ökológiájával és állatföldrajzával, ill. általános faunagenetikai és állatföldrajzi kérdésekkel foglalkozott. Életműve a múz. Atkagyűjt.-ének létrehozása a Pókszabásúak Gyűjt.-én belül. A páncélosatkák (Oribatida) nemzetközileg is kiemelkedő szakértője, mintegy 3000 tud.-ra új atkafajt írt le, 50 új fajt és két új atkagenuszt neveztek el róla. Nevéhez fűződik a mo.-i nemzeti parkok és természetvédelmi területek zoológiai kutatásának megszervezése és irányítása. Számos gyűjtőt vezet, ill. résztvevője volt D-Amerikától Ausztráliáig, köztük az MTA–UNESCO 1965–1966. és az 1966–1967. évi d-amerikai expedícióin. Tud.-os közleményeinek száma 540. A *Magyar Nemzeti Parkok Élővilága*, a *Studia Naturalia* és a *Pedozoologica Hungarica* könyvsorozatok szerk.-je, a *Magyarország Állatvilága* kiadványsorozat főszerk.-je (1986–2000), a *Folia Entomologica Hungarica* (1975–2005), az *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hunga-*

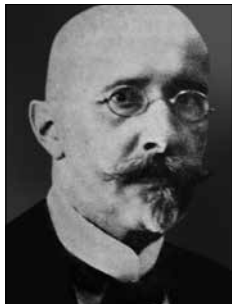
ricae (1977–1992) és az *International Journal of Acarology* folyóiratok szerk.-je. – Az MTA Zoológiai Biz.-ának elnöke (1993–1998), az MTA I. tagja (1998), az MTA Biológiai Tud.-ok Osztályának elnökhelyettese (1998–2005), az MTA r. tagja (2004). A M. Biológiai Társaság Állattani Szakosztályának titkára (1969–1973), majd elnöke (1985–1989). A M. Rovartani Társaság választmányi tagja (1973-tól). – Frivaldszky Imre-emlékplakett (1987), Pro Natura Emlékérem (1990), Herman Ottó-díj (1991), Akad.-i Díj (1996), a M. Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1996), Széchenyi-díj (2004, megosztva Papp Lászlóval).

F. m.: *Atkák. V. – Acari. V.* (Magyarország állatvilága – Fauna Hungariae. 101. XVIII. köt. 9. füzet: Acari. Bp., 1970); *Tetűatkák – Tarsonemina* (Magyarország állatvilága – Fauna Hungariae. 110. XVIII. köt. Atkák. 16. füzet: Arachnoidea. Bp., 1972); *A világ Tarsonemidái – Acari.* Morfológiai, ontogenetikai, etológiai, filogenetikai és szisztematikai szintézis (kandidátusi értekezés is, Bp., 1973); *Atkák XV. – Acari XV.* Balogh Jánossal (Magyarország állatvilága – Fauna Hungariae 101. XVIII. köt. 18. füzet: Arachnoidea. Bp., 1980); *Primitive Oribatids of the Palaearctic region.* Balogh Jánossal (Bp.–Amsterdam, 1983); *The Fauna of the Kiskunság Nemzeti Park. I–II.* Szerk. (Natural History of the National Parks of Hungary. 4–5. Bp., 1986–1987); *The Fauna of the Bükk National Park. I–II.* Szerk. (Natural History of the National Parks of Hungary. 6–7. Bp., 1993); *The Fauna of the Aggtelek National Park. I–II.* Szerk. (Natural History of the National Parks of Hungary. 10–11. Bp., 1999); *The Fauna of the Fertő-Hanság National Park. I–II.* Szerk. (Natural History of the National Parks of Hungary. 12–13. Bp., 2002); *A Catalogue of the Hungarian oribatid mites (Acari: Oribatida).* Mahunka–Papp Lujzával (Pedozoologica Hungarica, No. 2, M. Természettud.-i Múz. & MTA, Bp., 2004).

Irod.: Pócs Tamás, Csuzdi Csaba, Kontschán Jenő: M. S. (1937–2012) (Magyar Tudomány, 174, 2013. 2., 221–222. p.); Csuzdi Csaba: In memoriam S. M. (1937–2012) (Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungariae, 59, 2013. 4., 305–306. p.); Matskási István: In memoriam S. M. (1937–2012) (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 105, 2013. 5–40. p.); RÜL 14.: 6–7. p. Fotó: Magyar Tudomány, 174, 2013. 2., 221–222. p.

Korsós Zoltán

Mailand Oszkár; teljes keresztnéve *Oszkár-Sámuél-Gáspár* (1858. jún. 29. Algyógy, Hunyad vm. – 1924. nov. 30. Déva [Deva, Románia]): főreálisk.-i tanár, néprajzkutató, múzeumig. – Apja, ~ Henrik törvényszéki bíró, anyja Horváth Mária. Testvérei közül ~ Henrik Déva város főorvosa, tb. megyei főorvos, ~ Gyula Hunyad vm.-i főszámvevő. Felesége, Keresztes Otília, csikbánfalvi Keresztes Kálmán 1848/49-es honvéd százados lánya. – Elemi isk.-i tanulmányait Algyógyon, a középisk.-it Szászvároson, Gyulafehérvárt, Déván és Nagyszebenben végezte; 1877-ben érettségizett. A Kolozsvári Ferenc József Tudományegy.-en német nyelv és irodalom-ból tanári képesítést szerzett (1883). – A szászvárosi gimn.-ban magántanító, a sepsiszentgyörgyi Ref. Székely Mikó Koll.-ban segédtanár, 1884. jan.-tól a dévai Áll. Főreálisk.-ban a m. és német nyelvet oktató segéd-, majd helyettes tanár. Franciao.-i tanulmányútnán (1885) a párizsi múz.-ok és a Louvre-ban lévő etnológiai vonatkozású termek kiáll.-ait tanulmányozta. A dévai Áll. Főreálisk. r. tanára (1887-től), a román nyelv és irod. tanára (az 1890/91-es tanévtől), a német és m. nyelv véglegesített r. tanára (1891-től). Tanári pályája alatt a dévai Kultur-egylet titkára, 1892-től Hunyad vm. megyebiz.-ának, 1911-ben Hunyad vm. törvényhatósági biz.-ának, az Orsz. Tanáregyesületnek, a M. Irodalomtörténeti Társaságnak a tagja, a dévai ref. egyház presbitere volt. Kir. rendelettel a Főreálisk. ig.-ja lett (1918. júl. 16-ától). 1919. jún. 21-én letette a hűségesküt, de a Liceul de Stat „Decebal” nevet felvevő volt Főreálisk. új ig.-t kapott. Gyengülő egészsége miatt 1920-ban nyugdíjazását kérte, 1923-ban mint címzetes ig. ment nyugdíjba. – Az 1870-es évek végétől néprajzkutatással, elsősorban Hunyad vm.-i román népdalok gyűjtésével kezdett foglalkozni. Az 1880-ban alakult Hunyad m.-i Történelmi és Régészeti Társulat (H.T.R.T.) tagja, választmányi tagja (1884-től), titkára (1890–1893), t. tagja (1910-től), a Társulat múz.-ának ig.-ja (1903–1913). A H.T.R.T. keretében román, emellett 1888-tól csángó-m., ill. román, majd székely etnográfiai és folklorisztikai kutatásokat folytatott. Gyűjtőútjai során (1888–1889, 1894–1896) legnagyobb részt Hunyad vm.-ben, kisebb részt Arad, ill. Krassó-Szörény vm.-ben több mint száz

falut járt be, Szászsebestől Petrozsényig felkeresve az elszórt esztenákat. Gyűjtései eredményeiről a Társulat közgyűlésein számolt be (*A román nép találós meséi, A román népköltészet mesés alakjai, Újabb adalékok a román ethnographiához, Mítosz és hősmonda a román népköltészetben, A román nép a néppszichologia világításában, Hunyad megyei népviseletek, A talányokról* stb.). Román népköltészeti gyűjtéseinek egy nagyobb töredéke Ana Șoit költő birtokába került, aki a gyűjt.-t s. a. r. és *Poezii populare românești din Transilvania* címmel kiadta (Bukarest, 1981); a román néprajztud. e kötet által szerzett tudomást ~ román folklorisztikai tevékenységéről. A Kisfaludy Társaság támogatásával 1901–1903-ban m. népköltészet gyűjtésébe kezdett (Udvarhelyszék, Marostorda, Kisküküllő, Alsófehér vm.-ben az Aranyos völgyében, Háromszék vm.-ben Előpatak környékén, Erdővidéken Nagyajtán stb.). Gyűjtőmunkájának eredményeként a *Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam* VII. köteteként látott napvilágot a *Székelyföldi gyűjtés* (1905). 1907–1908-as gyűjtéseit 1909-ben s. a. r., de a kéziratban maradt *Székelyföldi gyűjtés* II. kötetének anyaga özvegye révén 1929-ben Sebestyén Gyulához, onnan pedig a Sebestyén-hagyatékkal a Néprajzi Múz. Etnológiai Archívumába került. – Szerkesztésében jelent meg a H.T.R.T. VI. és VII. évkönyve, ő állította össze *A társulat életéből 1889–1890*, ill. *a Társulat életéből 1891–1892 c. jelentéseket*. Múzeumig.-ként jelentősen gyarapította a múz. állományát, sokat tett a gyűjt. rendezése terén. Az anyagiak szükségessége, az első ig.-tól örökölt rendszertelenség, a szakemberek hiánya, a felhalmozódott tárgyak felleltározásának, beazonosításának elhúzódása miatt, s gyengülő egészsége okán 1913-ban tisztségéről lemondott. – Tanulmányait, cikkeit az *Ethnographia*, a *Philologiai Közlöny*, a *Kolozsvár*, a *Magyar Polgár*, a *Hunyad*, az *Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok*, a *Fővárosi Lapok*, a *Századok*, a müncheni *Das Ausland*, a bécsi *Antropologische Gesellschaft*, a lipcsei *Volkskunde*, a *Hunyadvármegyei Történelmi és régészeti Társulat Évkönyve*, a *Kisfaludy Társaság Évlapjai* közölték.

F. m.: *Hunyad megyei román népdalok* (műfordítások, Hunyad, VII., 1883. 11., 14., 17., 20. sz.; VIII., 1884. 3. sz.); *Az argesi zárdá mondája* (*Népisme tanulmány*) (Déva, 1885); *A nap- és hold-mythos az oláh népköltészetben* (Egyetemes Philologiai Közlöny, 1886, 593–602. p.); *Az ég regéi. Román népfelfogás* (Magyar Polgár, XX., 1886. máj. 28., 121. sz.); *Magyar egyleti élet Párizsban* (Magyar

Polgár, XX., 1886. júl. 31., 173. sz.); *Mythische Wesen in dem rumänischen volksglauben* (Das Ausland, LX., 1887. 52. sz.); *Der Fluch in der rumänischen Volkspoesie* (Volkskunde, Lipcse, 1899); *Az oláh népköltészet fő jellemvonásai (különös tekintettel az 1888 év nyarán, a Kisfaludy Társaság segélyével eszközölt gyűjtésekre)* (Kisfaludy Társaság Évlapjai, Bp., 1890, 85–113. p.); *Újabb adatok az oláh népköltéshez* (Kisfaludy Társaság Évlapjai, Bp., 1891, 75–106. p.); *Az iskola története 1871–72-től 1894–95-ig*. In: A dévai magyar királyi Állami Főreáliskola XXIV. évi értesítője az 1894–95. tanévről. Közzétette Téglás Gábor (Déva, 1895, 8–130. p.); *Csángó-magyar karácsonyi miszterium (Betlehemezési rendtartás)* (Ethnographia, VII., 1896, 107–113. p.); *Az oláh néphit és népköltészet jellemző vonásai (Újabb adalékok)* (Kisfaludy Társaság Évlapjai, Bp., 1898, 102–133. p.); *Ethnologiai párhuzamok (A magyar és rutén nép szóhagyományainak köréből)* (A Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat tizenegyedik évkönyve. Szerk. dr. Veress Endre. Déva, 1900, 19–34. p.).

Irod.: Pallas, XII.: 202–203. p.; Szinnyei, VIII.: 319–320. p.; Révai, XIII.: 288. p.; Magyar néprajzi lexikon, III., 1980, 503. p.; RMIL III.: 449–450. p.; ÜMIL II.: 1994, 1300. p.; RÜL 14.: 7. p.; Iosif Mallász: O. M. (1858–1924) (Publicațiile Muzeului Județului Hunedoara, Déva, 1924, 5–11. p.); Faragó József: M. O. és a román folklór (Ethnographia, XCII., 1981, 2–3. p.); Demeter Lajos: Akikre emlékezni kötelesség. in: Emlékkönyv. A Székely Mikó Kollégium alapításának 150 éves jubileumára. Szerk. Árvay Katalin, Dobra Judit (Sepsiszentgyörgy, 2009, 144–145. p.); Olosz Katalin: M. O. és a Kisfaludy Társaság. In: Aranymadár. Tanulmányok Tánzos Vilmos tiszteletére (Kolozsvár, 2019, 823–841. p.).

Fotó: a szerző archívuma

Demeter Lajos

Makó Péterné: → Nyíró Réka

Mallász József; Iosif Mallász (1857. Szászváros – 1933. márc. 10. Déva): pénzügyi számvizsgáló, múzeumig., koleopterológus. – Elemi isk.-i és gimn.-i tanulmányait a szászvárosi ev. ref. Kún-Koll.-ban és Déván, a M. Kir. Állami Főreálisk.-ban végezte, 1896-ban érettségizett. A bp.-i tudományegy. BTK-n a természettud.-i előadásokat kezdte hallgatni, de gyenge fizikuma miatt abbahagyta az egy.-et.

– 1896 és 1903 között pénzügyigazgatósági számtisztként Nagyszébenben, Egerben és Bp.-en dolgozott. Már ekkor élénken foglalkozott természetrajzi gyűjtéssel és megfigyeléssel. Téglás Gábor ajánlására Csiki Ernő segítette, intézte kéziratának megjelenését és rengeteget határozott számára. Tervezett közép-afrikai gyűjtőútja a MNM támogatása ellenére nem valósult meg. 1909-ben hazatért Dévára, ahol állami pénzügyi számvizsgálóként helyezkedett el. Elsősorban bogarakkal foglalkozott, de érdeklődése kiterjedt más élőlénycsoportokra, az őslénytanra és a régészetre is, általában mindenre, ami Hunyad vm. múltbéli és jelenkori élővilágával vagy történeti múltjával kapcsolatos. Első cikke Déva és környéke bogárfaunáját mutatta be. Tud.-os közleményei *A Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve*, a *Publicațiile Muzeului Județului Hunedoara*, a *Rovartani Lapok* és a *Természettudományi Közlöny* lapjain jelentek meg. Több új fajt és alfajt írt le, s kitüntetett figyelemmel fordult a barlangi és a hangyavendég bogarak felé. Szívén viselte a Retyezát élővilágának kutatását. Ebben a kérdésben Köntzei Gerővel a *Rovartani Lapok*-ban vitába is keveredett. Péterfi Márton (1875–1922) botanikussal közös, *A virágoknak és rovaroknak a beporzásban nyilvánuló kölcsönössége, különös tekintettel Déva flórájára és rovarfaunájára c.* dolgozatát a Kir. M. Természettud.-i Társulat Bugát-díjban részesítette (1904). Részt vett a X. (Bp., 1927, előadást is tartott) és a XI. Nemzetközi Zoológiai Kongresszuson (Padova, 1930). Meghívták a román természettudósok első kongresszusára is (Kolozsvár, 1928). A Piskiteleptől nem messze fekvő Tompa határában miocén rovar-, hal- és növénymaradványokat fedezett fel (1912). Régészeti írásai közül kiemelkedik az erdélyi Nándori-völgyben nyíló barlangban talált paleolitik leletekről készített, halála után megjelent leírás és értékelés. A Hunyadm.-i Történelmi és Régészeti Társulat 1913. évi társulati gyűlésen átvette a *dévai múz.* igazgatását. Már korábban is hallatta a hangját múzeumpolitikai (és nemzeti-ségpolitikai) kérdésekben. Az aradi kultúrpalota felavatásán, 1913. okt. 26-án memorandumot adott át Szalay Imrének, amelyben államsegélyt kért a barlangi ősembermaradványok, a havasi flóra és fauna, vmint a recens barlangi fauna kutatására, a madárvonulások adatgyűjtésére, madár-, hüllő- és emlősadatgyűjtések megkezdésére. Felajánlotta, hogy a típuspéldányok a MNM-ba kerülnek, ősmaradványok előkerülése esetében a

M. Kir. Földtani Int.-et és a kolozsvári egy.-et értesíténék, folytatnák a tompai rovarkövületek kutatását, összegyűjtenék az Erdélyi-érchegység és főleg a nagyági és aranyi hegyek terméseleméit, ásványait, a megye kőzeteit. De a legfontosabb, hogy a múz. kapja meg a Várhegy tövében álló Bethlen-kastélyt, a Magna Curiát. Felvette a kapcsolatot a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Szakosztályával, 1914-re barlangkutatót egyeztetett Kadić Ottokárral. Az új alapszabályt (1913) a háború kitérőse miatt nem tudta jóváhagyatni. Az 1916. évi román betöréskor a legértékesebb műtárgyakat Bp.-re szállíttatta, a többit elrejtette, de kérésére a műtárgyak visszakerültek Dévára. Az I. vh. után ~ ig.-i kinevezését a megyefőnök prefektus 1920. nov. 22-én megerősítette. Octavian Goga (1881–1938) és Petru Groza (1884–1958) támogatását is megnyerte a múz. fejlesztéséhez. A jogi rendezéssel párhuzamosan újrazekzdte a természettud.-os munkát, újraépítette szakmai kapcsolatait. Sikerei közül a Hunyadm.-i Történelmi, Régészeti és Természettud.-i Társulat periodikájának újraindítása a legjelentősebb: a *Publicațiile Muzeului Județului Hunedoara* 1928-ig jelent meg. ~ 1930. sept. 1-jén ment nyugdíjba, de haláláig mb. ig. maradt. Az emlékezet úgy tartotta, hogy ~ a Hunyadm.-i múz. második megalapítója, hiszen sikerült megakadályozni a múz. feloszlatását és a műtárgyak szét-hordását. Emlékét számos általa leírt faj és alfaj, ill. róla elnevezett taxon őrzi.

F. m.: *Déva bogárvilága* (Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egylet Orvos-Természettudományi Szakosztályából, II. Természettudományi Szak 20., 1898, 2–3, 69–94. p.); *Studien über ungarische Caraben. I. Über Carabus obsoletus und dessen Verwandte* (Bp., 1901, 1–24. p.); *Adatok a Detonata faunájához* (Rovartani Lapok, 10., 1903, 4, 79–85. p.); *Memorandum. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének, Budapest* (A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat huszonkettedik [1912–1913] Évkönyve, 1914, 87–96. p.); *Reamintiri asupra bryologului Martin Péterfi* (Publicațiile Muzeului Județului Hunedoara XXIV, 1926, 1–2., 3–24. p.); *Raport preliminar despre noile coleoptere troglodite din județul Hunedoara* (uo., XXV–XXVI, 1928, 3–4, 124–135. p.); *Zur Frage der Entstehung der siebenbürgischen Chrysocaraben* (Xe Congrès International de Zoologie tenu à Budapest du 4 au 10 septembre 1927. Deuxième partie. Szerk. Csiki Ernő. Bp., 1929, 1011–1017. p.); *Neue Höhlenkäfer aus dem Komitate Hunedoara (Siebenbürgen, Rumänien)* (Intâiul Congres Național al Naturaliștilor din România, 1928. Szerk.

Borza A.–Pop E. Cluj, 1930, 305–326. p.); *A solutréen első biztos megállapítása Erdélyben* (Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Archeológiai Intézetéből 9, 1933, 3–15. p.).

Irod.: Téglás Gábor: A dévai m. kir. áll. főreáliskola XXV-ik évi értesítője az 1895–96. tanévről (Déva, 1896, 1–88. p.); Gaál István: M. J. 1875–1933 (Pásztortűz, 19, 1933, 10, 194. p.); Boér Hunor: M. J. természettudományos munkássága és a dévai múzeum (Acta Siculica, 2006, 1–3, 11–16. p.); Ferencz Iosif Vasile: Muzeul din Deva. Arc peste timp (Cluj-Napoca, 2017); Vig Károly: Impériumváltás előtt és után. Erdélyi rovarászportrék (Savaria – a Vas Megyei Múzeumok Értesítője, 42, 2020, 23–86. p.).

* RMIL IV., Wikipédia: névelírás: Mallász József helyett tévesen Mallász János szerepel.

Fotó: Magyar Természettudományi Múz., Központi Könyvtár

Vig Károly

Mályuszné Császár Edit; M. Császár Edit; Császár Edit (1910. aug. 4. Bp. – 1992. okt. 4. Bp.): színháztörténész. – Édesapja Császár Ernő (1881–1952) középisk.-i tanár, irodalomtörténész, nagybátyja Császár Elemér (1874–1940) irodalomtörténész, az MTA tagja, férje (1932-től) Mályusz Elemér (1898–1989) történész, az MTA tagja. – A bp.-i Andrassy úti Leánygimn.-ban érettségizett (1928), a PPTÉ-n bölcsészdoktori (1932), majd történelem–földrajz szakos középisk.-i tanári oklevelet szerzett (1946). Az irodalomtud.-ok kandidátusa (1959). – Pályája elején társadalomtörténeti dolgozatokat közölt, majd Bécsben a M. Történeti Int. (1931–1932) és a Theatergeschichtliche Sammlung vendégkutatójaként (1933–1934) megismerkedett a modern színháztörténeti kutatás módszertanával. Dolgozott a M. Orsz. Levéltárban (1952–1954), az ELTE Történettud.-i Kar Művészettörténeti Int.-ében (1954–1955), az ELTE Régi M. Irodalomtörténeti Tanszékén (1955–1957), végül a *Színháztudományi Int.* tud.-os főmunkatársa volt (1957–1967). – A mo.-i színházzociológiai kutatások úttörője. Jelentős munkát végzett az első hivatásos m. színtársulat történetének feltárásában. Adattárai, szerep- és műsorkatalógusai nélkülözhetetlen segédkönyvek. – Az MTA Színháztud.-i Biz. tagja (1985–1992).

F. m.: *Kelemen László színháza* (Tanulmányok Budapest múltjából, XI., Bp., 1956, 153–198. p.); *Egy színészházaspár élete. Szerdahelyi Kálmán és Prielle Kornélia* (Bp., 1957); *A Budai Népszínház és közönsége* (Tanulmányok Budapest múltjából, XIII., Bp., 1959, 261–314. p.); *Adatok a magyar*

rendezés első évtizedeihez (Színháztörténeti könyvtár 7, Bp., 1962); *Adatok a magyar rendezés történetéhez a XIX. század második felében* (Színháztörténeti könyvtár 10, Bp., 1963); *Molnár György, a rendező* (Színháztörténeti könyvtár 16, Bp., 1964); *Színháztörténetünk társadalomtörténeti összefüggései. Színházzociológiai vázlatok* (Színházi tanulmányok 12, Bp., 1965); *A nemzeti színjátszás kezdetei Közép-Kelet-Európában*. In: *Irodalom és felvilágosodás. Tanulmányok*. Szerk. Szauder József, Tarnai Andor (Bp., 1974, 471–498. p.); *Megbíráltak és bírálók. A cenzúrahivatal aktáiból, 1780–1867*. Szerk., s. a. r. (Nemzeti Könyvtár, Bp., 1985).

Irod.: Kerényi Ferenc: M. Cs. E. (Irodalomtörténeti Közlemények, 97, 1993. 1, 156–157. p.); ÜMIL 2.: 1420. p.; ÜMÉL 4, 455. p.; RÜL 4.: 349. p.

* ÜMÉL IV.: téves születési adat: szept. 4.!

Gajdó Tamás

Mándics Mihály; Mijo Mandič (1928. szept. 4. Csávolgy – 2020. szept. 9. Baja): bunyevác származású tanár, múzeumalapító, nemzetiségi politikus, helytörténeti és bunyevác kutató, Csávolgy krónikáírója. – Az elemi isk.-t szülőfalujában, a polgári isk. négy osztályát Baján végezte. Kalocsán megkezdett (1943) tanítóképző int.-i tanulmányait a háború után a Bajai Tanítóképzőben folytatta, s ott szerzett tanítói oklevelet (1948), Bp.-en délszláv nyelvből és irodalomból szakantitói, népművelői, muzeológusi képzést (1953), a szegedi tanárképző főisk.-n ált. isk.-i tanári diplomát szerzett (1970). *A magyarországi bunyevácok története* c. egy.-i doktori disszertációját a szegedi JATE-n védte meg (1987). – A Csávolgyhoz tartozó Józsefháza-pusztán kezdett tanítani. 1949. jan.-tól a csávolgyi kultúrotthon tiszteletdíjas ig.-ja, szeptembertől a csávolgyi önálló délszláv-bunyevác isk. vezetője, 1957-től a központi m. isk. igh.-e (1955–1957), majd ig.-ja (1957–1963, 1982–1988). Címzetes ig.-ként ment nyugdíjba (1988). – Csávolgy és Felsőszentiván községek megyei tanácstagja (1954–1962), a bajai járás országyűlési képviselője (1963–1981). A Mo.-i Délszlávok Demokratikus Szövetségének társadalmi elnöke (1969-től), majd főtitkára (1973–1981). 1981-ben visszaköltözött szülőfalujába. – Főmuzeológusként megyei helytörténeti felügyelő (1981–1982), amit csávolgyi iskoláig.-vá választása (1982. aug.) után társadalmi

munkában folytatott. – A helytörténet és a honismeret területén alkotott maradandót. Nevéhez fűződik a bunyevác-horvátok múltjának, néprajzi hagyományának kutatása, megismertetése, a *Bajai Bunyevác Tájház* és a *Csávolgyi Falumúz.* alapítása (1964), a helyi földrajzinév-gyűjtés szervezése, a *Csávolgyi Helytörténeti Füzetek* kiadása. Publikációi m., horvát, német, bunyevác és szerb nyelven jelentek meg. Forrásértékű kutatásai mellett számos helyismereti, pedagógiai, közművelődési, néprajzi, múz.-i, vallási, agrártörténeti, környezetvédelmi, nemzetiségpolitikai tanulmánya, cikke jelent meg. Könyveinek, tanulmányainak, cikkeinek száma közel 70. – A Bács-Kiskun M.-i Honismereti Egyesület örökös tb. elnöke, az Orsz. Honismereti Szövetség örökös tb. tagja, a Bács-Kiskun m.-i Egyesület alapító elnöke (1968–1999), örökös tb. elnöke. a M. Néprajzi Társaság tb. tagja, a bajai Bárdos Ferenc Helyismereti Klub, a Csávolgyi Honismereti Baráti Kör tagja. – Apácai Csere János-díj (1974), „Bács-Kiskun M. Nemzeti Kisebbségeiért Díj” (2003), M. Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2008), Csávolgyi község díszpolgára (2009).

F. m.: *Fejezetek Csávolgyi község krónikájából 1944–1964* (Csávolgy, 1969); *Svadbenei običaji čavoljskih Bunjevaca (Lakodalmi szokások a csávolgyi bunyevácoknál)* (Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj, Bp., 1975, 113–148. p.); *A csávolgyi bunyevácok lakodalmi szokásai* (Cumania 9. Kecskemét, 1986, 339–404. p.); *A magyarországi bunyevác-horvátok története. Povijest bunjevačkih hrvata u Mađarskoj* (Kecskemét, 1989); *Običaji i vjerovanje vezani za zimu u Bunjevačkih Hrvata u Čavolju* (Etnografija Hrvata u Mađarskoj – A magyarországi horvátok néprajza IV., Pécs 1997, 45–78. p.); *A csávolgyi bunyevácok. Iz baštine čavoljskih hrvata bunjevaca* (Csávolgyi Helytörténeti Füzetek, 3. Csávolgy, 1998); *Kik is azok a bunyevácok?* (Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében, Kalocsa, 1999, 19–24. p.); *Csávolgyi emlékhelyek* (Csávolgyi Helytörténeti Füzetek, 4. Csávolgy, 1999); *Csávolgyi parasztlak* (Csávolgyi Helytörténeti Füzetek, 5. Csávolgy, 2000); *Križevni krajputaši u Čavolju* (Etnografija Hrvata u Mađarskoj – A magyarországi horvátok néprajza 8. sz. Pécs, 2001, 93–103. p.); *A csávolgyi katolikusok hitélete. Vjerski život katolika u Čavolju* (Csávolgyi Helytörténeti Füzetek, 7. Csávolgy, 2002).

Irod.: Wicker Erika: *Névjegy* – M. M. (Cumania, 28. Kecskemét, 2018, 301–304. p.); Wicker Erika: M. M. műveinek válogatott bibliográfiája (uo., 321–324. p.).

Fotó: Bajai Honpolgár online folyóirat, <https://bajaihonpolgar.hu/2020/10/mandics-mihaly-1928-2020-emlekere/>

Horváth Sándor és Wicker Erika adatai alapján
Élesztős László

Maráz Borbála (1947. márc. 3. Naszvad [Nesvady, Szlovákia] – 2017. szept. 26. Bp.): régész, múz.-i osztályvezető. – Férje Ecsedy István (1947–) régész, a pécsi Janus Pannonius Múz. igh.-e, majd ig.-ja (1993–1998), közgyűjt.-i és közművelődési helyettes államtitkár (2001–2002), miniszteri biztos (2002–2004), lányai: Ecsedy Anna művészettörténész és Ecsedy Ágnes angol szakos bölcész. – A szegedi JATE régészet és latin szakán végzett (1965–1970), majd uo. ógörög filológusi diplomát szerzett (1974). Közben egy évig a leningrádi egy. hallgatója, ill. az Ermitázs Őstörténeti Int.-ének gyakornoka volt (1970). – Gyakorló régészi pályafutása a kaposvári *Rippl-Rónai Múz.*-ban indult (1965–1969). Kezdetől fogva elsősorban a mo.-i és Kárpát-medencei vaskor témaköreivel foglalkozott. A békéscsabai *Munkácsy Mihály Múz.* régészeként (1970–1974) legjelentősebb ásatásait Mezőberény, Gyoma (Egei-halom), Szeghalom (Halaspuszta) térségében végezte; közreműködött a *Békés Megyei Múzeumok Közleményeinek* szerkesztésében, és szerzőként részt vett az orsz. régészeti topográfia Békés m.-i kötetének munkálataiban (1982, 1989). Ekkor keletkezett tanulmányai regionális összefüggésben elemzik a D-Alföld La Tène-korának leletanyagát. 1974 nyaratól 2000-ig Pécssett, a *Janus Pannonius Múz.* régészeként dolgozott; 18 éven át a múz. Régészeti Osztályának vezetője és a régészeti gyűjt. felelőse volt (1975–1986, 1988–1991). Az Aranytár kezelése és a régészeti védett területekkel kapcsolatos teendők mellett részt vett a múz. Évkönyvének szerkesztésében, ill. számos leletmentést és tervásatást végzett Baranya m. területén, amelyek többségét magas szintű szakmai feldolgozásban publikálta. Főként a késő vaskor leletanyagára koncentrálnak kutatási területe a késő bronzkor és a korai vaskor emlékeivel bővült. Szakmai pályafutásának legfontosabb, nemzetközi jelentőségű fejezete a Jakab-hegyi kora-vaskori földvár és halomsírmező kutatása volt (1976–1996), amelynek eredményeit alapvető fontosságú tanulmányokban közölte. Leletmentő ásatást végzett a dunaszekcsői római katonai tábor területén (1974); a nevéhez fűződik az onnan származó, Marcus Aureliust ábrázoló bronz császársportré megmentése, kiállítása, vmint hazai és

nemzetközi publikációja is (1995–1997). További jelentős ásatásai között szerepel a kővágószőlősi római villa leletmentésének megkezdése (1975), a mohácsi csatatér tömegsírjainak feltárása (1975–1976), a Pécs-Hőerőmű területén előkerült késő kelta lelőhely ásatása és jelentős leleteinek feldolgozása (1980), vmint a Tófü és Egyházaskozár határában fekvő késő bronzkori települések leletmentése (1997). 2001-től 2014-ig a *BTM* Ős- és Népvándorlás Kori Oszt.-ának régészeként dolgozott. Ekkori kutatásainak és publikációinak tárgyát elsősorban a Gellérthegy és a Tabán késő La Tène-kori emlékei jelentette, amelyet számos leletmentő ásatás révén gyarapított.

F. m.: *La Tène-kori magányos sírok és kis temetők a Dél-Alföldről* (A Békés Megyei Múz.-ok Közleményei 2. 1973, 41–62. p.); *Délkelet Magyarország La Tène-korának kronológiai kérdései* (Archaeologiai Értesítő, 104, 1977. 1, 47–64. p.); *Zur Frühhallstattzeit in Süd-Pannonien* (Janus Pannonius Múzeum Évkönyve [JPMÉ], 23., 1978, 145–164. p.); *A szkítakeri őslakosság La Tène-kori továbbélése Kelet-Magyarországon* (Régészeti adatok a Kárpát-medencei kelta-szkíta kapcsolatok kérdéséhez) (JPMÉ 26., 1981, 97–119. p.); *Későbronzkori magaslati település Pécs-Jakabhegyen* (Előzetes közlemény az 1976–83. évi ásatásokról) (JPMÉ, 30–31., 1985–86, 39–64. p.); *Pécs-Jakabhegy – Ausgrabungsergebnisse und die Fragen der Frühhallstattkultur in Südostpannonien*. In: *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron, 10–14. Mai 1994*. Hg. von Erzsébet Jerem, Andreas Lippert (Bp., 1996, 255–265. p.); *Budapest-Gellérthegy és környékének késő La Tène kori településtörténete. I, II*. (Budapest Régiségei, 39., 2005, 39–49. p.; 40., 2006, 31–44. p.); *Archäologische Angaben zur Mittleren und Späten La Tène-Zeit in Südosttransdanubien* (Communicationes Archaeologicae Hungariae [CAH], 2008, 65–93. p.); *Budapest késő La Tène-kori településtörténeti képe*. In: *„Fél évszázad terepen.” Tanulmánykötet Torma István tiszteletére 70. születésnapja alkalmából*. Szerk. Kóvári Klára, Miklós Zsuzsa (Bp., 2011, 243–260. p.); *The Chronology of the Late La Tène Period on the Tribal Territory of Eravisci, on the Basis of Historical Events and Painted Pottery*. In: *Iron Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș 8–10 October 2015*. Ed. by Sándor Berecki (Bibliotheca Musei Marisiensis, Series Archaeologica XII. Cluj-Napoca, 2016, 119–140. p.); *The Cemeteries of the Urnfield Culture East of the Danube and the Tisza*. In: *An der Grenze der Bronze- und Eisenzeit. Festschrift für Tibor Kemenczei zum 75. Geburtstag*. Hg. von Ildikó Szathmári (Bp., MNM, 2015, 353–369. p.).

Irod.: Farbaký Péter: M. B. régész (1947–2017) (Budapest Régiségei, 50., 2017, 273–275. p.); Ecsedy Anna: M. B. szakirodalmi munkássága (uo., 277–282. p.); Bordás Attila: M. B.-nak a Budapesti Történeti Múzeum Régészeti Adattárában nyilvántartott dokumentációi, jelentései ásatásairól, leletmentéseiről és helyszíni szemléiről (uo., 283. p.).

Fotó: M. B. 1975-ben, a család tulajdona

Ecsedy Anna

Marcell Béla, kisudvarnoki (1924. okt. 14. Kisudvarnok [Malé Dvorníky, Szlovákia] – 2009. febr. 10. Kisudvarnok): középisk.-i tanár, múzeumig. – A bp.-i PPTE-en végzett (1950). A Dunaszerdahelyi M. Gimn. (1953-tól M. Tannyelvű Tizenegy éves Középisk.) m.–történelem szakos tanára (1951–1957). A kommunista rendszer ideológiájával összeegyeztethetetlen értékrendje miatt 1958-ban a tanári pályát elhagyni kényszerült, s 1964-ig munkásként dolgozott. Eközben a Csemadok helyi szervezetében irodalmi, történelmi, közérdekű előadásokat tartott, rendezvényeket szervezett. Szülőföldje hagyományainak megőrzéséért megkereste az akkor már Bp.-en élő Khín Antalt, és gyűjteni kezdte a vidék tárgyi emlékenyagát. A Khín Antal örökségét tovább gyarapító, dunaszerdahelyi székhelyű *Csallóközi Múz.* egyik alapítója (1964), első ig.-ja (1964–1976), nyugdíjazásáig (1986) az intézmény néprajzosa. Összeáll. a Csallóközi Múz. első állandó néprajzi és történelmi kiáll.-át. Több csallóközi tájház létrehozásának kezdeményezője, közreműködője. A tárgyi néprajzi anyaggyűjtés mellett a vidék hiedelem- és hitvilágával, történelmi népmondáival, népszokásaival is foglalkozott. Főként a naptár jeles napjaihoz, a keresztény ünnepekhez kapcsolódó népszokásokat kutatta a felső-csallóközi, a csilizközi és a Dunaszerdahely-környéki falvakban. Dokumentálta a részletesen elsőként Khín Antal által 1935-ben leírt felső-csallóközi farsangi alakoskodójáték, a dőrejárás 40 évvel későbbi formáját, utalva a megtapasztalt változásokra (1975). Gyűjtőútjain az ősvallás maradványaiból fakadó népi hitvilágról, a csallóközi hiedelmek mitikus lényeiről is gazdag néprajzi anyagot jegyzett fel. A vidék hagyományait tárgyaló írásait a Csalló-

közi Múz. kiadványa, a *Múzeumi Híradó*, vmint szlovákiai és mo.-i folyóiratok közölték. Rendszeresen jelentek meg ismeretterjesztő, népszerűsítő cikkei a szlovákiai m. *Cserkész* hasábjain, a szlovákiai magyarság kulturális hetilapjában, a *Hétben* és az *Irodalmi Szemle* c. folyóiratban. Értékmegőrző munkáját néprajzi tárgyú előadásaival nyugdíjba vonulása után is, egészen haláláig folytatta. – A Csehszlovákiai M. Néprajzi Társaság egyik alapítója, elnöke (1969–1972), a Szlovákiai M. Néprajzi Társaság tb. tagja. – Pro Urbe-díj (Dunaszerdahely, 1994), Gyurcsó István Közművelődési Díj (Dunaszerdahely, 1999), Pro Urbe-díj „In memoriam” (Dunaszerdahely, 2012), Szent György-díj „In memoriam” (Dunaszerdahely, 2019).

F. m.: A *Csallóköz hiedelemvilága* (Dunaszerdahely, 1994); *Naptár és néphagyomány. Csallóközi népszokások* (Dunaszerdahely, 1997).

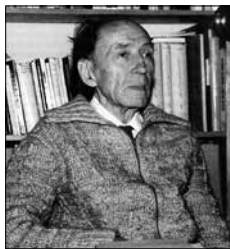
Irod.: Lacza Tihamér: A tudomány apostolai. Magyar tudósok nyomában a mai Szlovákia területén. I–II. (Madách Kiadó, 2013).

*Téves adat: Lacza Tihamér: A tudomány apostolai. Magyar tudósok nyomában a mai Szlovákia területén. I–II. (Madách Kiadó, 2013) téves halálozási adat: febr. 8.

Fotó: a család tulajdona

Marcell Enikő, Nyáry István

Marián Miklós (1914. márc. 31. Szeged – 2011. aug. 7. Szeged): tanár, biológus, muzeológus. – Felesége (1942-től) Kálmán Ilona. Négy gyermeke (Emese, Miklós, Ildikó, Orsolya) közül (ifj.) Miklós (1946–) biokémikus, Orsolya (1949–) biológus, ornitológus. – A szegedi Klauzál Gábor Reál Gimn.-ban, majd a Ferenc József Tudományegyetem természettan-földrajz szakán tanult, s szerzett tanári diplomát (1940). A Baláta-tó állatvilágáról írt egy-i doktori disszertációját Szegeden védte meg (1959). – A szegedi Szent Gellért Konviktusban vállalt tanári állást (1940), 1942-ben behívták katonának. Leszerelése után Kaposváron, a Somssich (későbbi nevén Táncsics Mihály) Gimn.-ban tanított (1943–1954). Új, a tanulók aktív közreműködésére, munkájára épülő tanítási módszereket vezetett be. Szervezte és vezette a Somogy m.-i biológia szakos tanárok továbbképzését. A tanári munka mellett intenzíven kutatta Somogy m.

élővilágát, elsősorban a Baláta-tó és környezete védett lápvilágát. Leírta a keresztes vipera egyik változatának előfordulását, részletesen tárgyalta a tó és környezete herpetofaunáját és ismertette az országban csak itt élő rovarevő növény (Aldrovanda) előfordulását. 1951-től kaposvári Rippl-Rónai Múz. külső munkatársa, 1954-től főállású muzeológusa. Kiterjedt gyűjtőmunkával megalapozta a múz. természettud.-i gyűjt.-eit, megteremtve a természettud.-i muzeológiát Somogy m.-ben. Újult lendülettel folytatta a Baláta-tó, vmint a megye zoológiai és ökológiai kutatását. Vallásos hite miatt távoznia kellett a múz.-ból, s visszatért szülővárosába (1957), ahol a *Móra Ferenc Múz.* természettud.-i gyűjt.-ének vezetőjeként dolgozott nyugdíjba vonulásáig (1974). Az MTA Tiszakutató Munkaközössége titkáráként a szervezett Tisza-kutatás egyik vezetője lett. Tanulmányozta a Tisza teljes hazai szakaszán az ártér kétéltű- és hüllőfaunáját. Létrehozta a múz. herpetológiai gyűjt.-ét. Vizsgálatokat folytatott az alföldi szikes tavak herpetofaunáján. Madártani kutatásai közül kiemelkedik a fehér gólya populációinak és populációdinamikájának feltárása. Visszatért korábbi somogyi kutatásainak helyszíneire is, a Barcsi borókás és a Zselici tájvédelmi körzet kétéltű- és hüllőfaunájának feltárásával. Intenzív tud.-os ismeretterjesztő tevékenységet is folytatott, cikkeinek hosszú sora jelent meg ismeretterjesztő folyóiratokban és napilapokban. – A M. Madártani Egyesület alelnöke, a *Tiscia* szerkesztőbiz.-ának tagja. A Szegedi Akad.-i Biz. tagja. – 1925-től részt vett a mo.-i cserkészmozgalomban; a kaposvári Zrínyi Miklós cserkészcsapat parancsnoka volt (1943–1948), 1989 után jelentős szerepet játszott a mo.-i cserkészlet újjászervezésében: a szegedi 519. sz. Bálint Sándor cserkészcsapat egyik alapítója, majd parancsnoka (1997–2000). – Kiváló Tanár (1953), Tömörkény István-díj (2004), Csongrád m. Közművelődésért (2009). – A Baláta-tó lápréjtjén tanösvényt neveztek el róla.

F. m.: *A vipera fekete változatának (Vipera berus var. prester L.) Somogy megyei előfordulása* (A Rippl-Rónai Múzeum Közleményei, Kaposvár, 1952, 1–2. p.); *Új adatok Somogy flórájának ismeretéhez* (A Rippl-Rónai Múzeum Közleményei, Kaposvár, 1953, 1–2. p.); *Adatok a keresztes vipera (Vipera berus L.) somogyi elterjedési viszonyaihoz* (Annales historico-naturales Musei Nationalis Hungarici, 7., 1956, 463–468. p.); *Die Herpeto-fauna*. In: Kolozsváry, G.: *Das Leben der Tisza* (Acta Universitatis Szegediensis, 3–4., 1958, 227–228.); *Die Vogelwelt der*

Oberen-Tisza (Vertebrata Hungarica, 2., 1960, 69–80. p.); *Bestandveränderungen beim Weiss-storch in Ungarn, 1958–1963* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1968, 283–313. p.); *The herpetofauna of the Tisza river valley Hungary* (Herpetological Bulletin of the New-York Herpetological Society, 7, 1970, 38–43. p.); *A Barcsi Ósborókás kétéltű és hüllőfaunája (Amphibia – Reptilia)* (Dunántúli Dolgozatok. Természettudományi Sorozat 2. Pécs, 1981, 167–188. p.); *A Bakony hegység kétéltű és hüllőfaunája (Amphibia, Reptilia). Herpetológiai alapvetés* (A Bakony természettudományi kutatásának eredményei, 1988, 20. sz.); *A Baláta-láp és gerinces állatvilága, különös tekintettel a madarakra*. Kasza Ferencsel (Natura Somogyiensis, 2, Kaposvár, 2001). Irod.: Ábrahám Levente–Juhász Magdolna–Nagy Lóránt: M. M. a Somogy megyei természettudományi muzeológia megteremtője (Somogy Megyei Múzeumok Közleményei, 13, 1998, 305–313. p.; publikációinak listájával); MKL VIII: 689. p.; RÜL 14: 139. p.; M. M. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/marian-miklos-9c58d>). Fotó: M. M. 84 éves korában, MTM

Matskási István

Márkus Mihály; Michal Markuš (1912. aug. 16. Nyíregyháza – 2004. okt. 5. Kassa): etnográfus, muzeológus. – Szabolcs vm.-be települt szlovák

(tirpák) család leszármazottja. Szegeden, majd Bp.-en és Bécsben m.-német szakon végezte bölcsészeti tanulmányait, s szerzett diplomát (1936). Nyelvész mesterei, Horger Antal, Mészöly Gedeon és Melich János, majd Solymossy Sándor terelték figyelmet a néprajz felé. – Györffy István támogatásával Bartucz Lajos, a *Nemzeti Múz. Néprajzi Tárának* ig.-ja előkészítő próbaszolgáltatásnak alkalmazta. A Néprajzi Tárban 1937. jan.-tól 1947. szept.-ig tevékenykedett, s jutott el a díjtalan gyakornokságtól a kinevezett múz.-i ör státusáig (1944). (Az általa célul tűzött nyíregyházi múz.-ban nem kapott állást.) Az intézmény szinte minden gyűjt.-ében végzett muzeológiai és tud.-os feladatokat. Dolgozott a fényképgyűjt.-ben (Képtár), a frissen szervezett adattárban, rendezte a pásztorgyűjt. anyagát, részt vett a textil- és a világításgyűjt. leltározásában. A szláv nyelvekben való jártasságának is köszönhetően, egy ideig a könyvtárat is vezette. Bartucz Lajos, Domanovszky György,

majd Vargha László igazgatósága alatt olyan kiváló szakemberekkel dolgozott együtt, mint Gönyei Sándor, Gunda Béla, Lajtha László, Fél Edit, Némethy Endre, Dincser Oszkár, Tagán Galimdsán. Múz.-i munkája mellett az 1940-es években az egy. néprajzi tanszékén tanársegédként vett részt az oktatásban, 1943-tól a M. Néprajzi Társaság titkára is volt. Gyűjt.-i munkája számos esetben tud.-os publikációkban összegződött. Néprajzi megfigyelései nyelvészeti vonatkozásokkal szervesültek, aminek eredményeként különösen hangsúlyossá vált a magyarság és a felföldi szláv csoportok kulturális egymásra hatása. Múz.-i könyvtárosi tevékenységével kezdődött a szinte egész pályáját végig kísérő gazdag recenzíós munkássága. Rendszeresen végzett terepmunkát Nyíregyháza tirpák bokortanyáin és más szabolcsi falvakban, vmint Nógrád, Hont, Gömör, Zólyom, Turóc és Ung vm. szlovákok és ruszinok lakta településein. A szülőföldhöz való ragaszkodásának kiemelkedő tanúja a *Bokortanyák népe* c. könyve, a m. néprajz klasszikussá vált monográfiája. – 1947-ben, a m.–szlovák lakosságcsere keretében Csehszlovákiába települt át. A szlovák származású, de a m. kultúrán felnőtt ~ nehéz történelmi helyzetben meghozott döntése egész pályafutására kihatott. A *K-Szlovákiai Múz. öre* (1947–1951), *ig.-ja* (1957-ig), a Szlovák Múz.-i Szövetség elnöke (1958–1964), a szlovák múz.-ok orsz. felügyelője volt. Kassán a Szlovák Tud.-os Akad. Regionális Int.-ében (1957–1975), majd annak Társadalomtud.-i Int.-ében tevékenykedett (1975–1986). Hivatalt íveit alatti is rendszeres kapcsolatot tartott a mo.-i szakemberekkel, részt vett tud.-os programjaikban, és segítette szlovákiai kutatómunkájukat. A maga eszközeivel az egyetemes néprajz szempontjainak igyekezett megfelelni, amit választott témái éppen úgy igazolnak, mint szakmai-közéleti tevékenysége és tud.-os kapcsolatrendszere. A szlovák néprajztud. kibontakoztatásának jelentős személyiségévé vált, miközben folyamatosan ápolta a kapcsolatot a m. néprajz egymást váltó generációival. – Tud.-os érdeklődése elsősorban a m.–szlovák interetnikus kapcsolatokra, a gyűjtőgető gazdálkodás és a hagyományos táplálkozáskultúra változásaira, vmint a munkaeszközök fejlődéstörténetére terjedt ki. Mintegy 400, m., szlovák és más idegen nyelven megjelent publikációjának zöme a m.-ok és a szlávok együttélésének, nyelvi-kulturális egymásra hatásának műveltségi vonatkozásaival foglalkozik. Néhány fontos kutatási témáját évtizedek alatt érlelte kisebb

közleményből monografikus igényű tanulmánynyá (pl. a Mecenzéf környéki vashámorok mezőgazdasági eszközeinek feldolgozása 1943–1966 között vagy a hagyományos gabonafélék elterjedésének interetnikus vonatkozásai, amit 1939 és 1999 között folyamatosan bővített, tökéletesített). Számos szlovákiai összegző monográfia társszerzője, szervezőként és szerzőként részt vett az 1950-es években zajló m.–szlovák Rudna- és Körös-kutatásban is. – A néprajztud. kandidátusa (CSc. 1967). – Születésének 100. évfordulóján a M. Néprajzi Társaság 2012. nov. 28-án, a Szegedi Tudományegy. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke 2012. nov. 29-én emlékülést, ill. kiáll.-t rendezett.

F. m.: *A magyar nép világitása* (Néprajzi Értesítő, XXXII., 1940, 87–126. p.); *A bokortanyák népe* (*Tanya, Falu, Mezőváros*. III. Bp., 1943); *Jolsvai kolomposok*. In: *Emlékkönyv Kodály Zoltán 60. születésnapjára*. Szerk.: Gunda Béla (Bp., 1943, 245–264. p.); *A magyar szarvasmarha az Alacsony-Tátrában* (*Ethnographia*, LXXV., 1964, 467–470. p.); *Motyky z Medzeva. Tradície železiarskeho priemyslu v oblasti VSŽ* (Slovensky národopis, 14., 1966, 378–435. p.); *Odbyt a spôsob predaja šivetických hrnčiarских výrokov na prelome 19. a 20. storočia*. (Gemér 1. Szerk. Adam Pranda. Rimavska Sobota, 1973, 91–105. p.); *L'udová strava v obciach Rudná a Kružná* (Gemér 2. Szerk. Adam Pranda. Rimavska Sobota, 1976, 175–212. p.); *A kelet-szlovákiai sertéskepecsek életéből* (*Ethnographia*, LXXXVIII., 1977, 365–391. p.); *A Kárpát-medence etnobotanikai problémái* (Orvostörténeti Közlemények, Suppl. 11–12. Bp., 1979, 113–123. p.); *A tönköly és kárpát-medencei változatai*. In: *Tűzcsiholó*. Írások a 90 éves Lükő Gábor tiszteletére. Szerk. Pozsgai Péter (Bp., 1999, 663–682. p.).

Irod.: *Personálna bibliografie*. Összeáll. Ján Koma (Martin, 1999, 57 p.); *Szemkeő Endre–Viga Gyula*. M. M. (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XLIV., Miskolc, 2005, 691–697. p.); *Szemkeő, Endre–Viga, Gyula*. M. M. (*Acta Ethnographica Hungaricae*, 51, 2006, 457–460. p.). Fotó: a család tulajdona

Szemkeő Endre, Viga Gyula

Mártha Zsuzsánna (1920. júl. 11. Bp. – 2007. dec. Bp.): mezőgazdasági mérnök, főosztályvezető. – A József Nádor Műszaki és Gazdaságtud.-i Egy. Mezőgazdasági és Állatorvosi Karán szerzett mezőgazdasági mérnök oklevelet (1942), majd doktori címet (1944). A Külügyi Int. külpolitikai és diplomáciai tanf.-án szerzett bizonyítványt (1947). A mezőgazdaságtud. kandidátusa (*Baromfigazdaság Magyarországon a második világháborút megelőző száz esztendőben* c.

értekezésével, Bp., 1994).
– A M. Gazdaságkutató Int. gyakornoka, majd előadója (1942–1949), a Közgazdaságtud.-i Int.-ben tud.-os segédmunkatárs, majd tud.-os kutató (1949–1953).

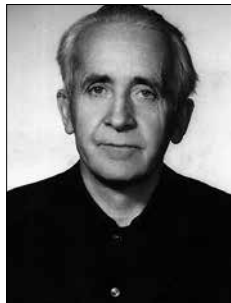
A M. Mezőgazdasági Múz. tud.-os munkatársa, az Állattenyésztés-történeti Főosztály vezetője (1953–1984), a főosztály nyugállományú munkatársa (1984–1988). – Elsősorban a mo.-i állattenyésztés történetének kutatásával foglalkozott. Feldolgozta a mo.-i baromfiágazat tenyésztésének ökonomiai múltját. Kiállítás szervezői és tud.-os ismeretterjesztő tevékenysége is jelentős. Életrajzokat írt a *Magyar agrártörténeti életrajzok* (I–III., 1987–1989) c. kiadványba (Báldy Bálint, Bezzerédj Pál, Erdélyi Elek, Knoll István, Tangl Ferenc, Tangl Harald stb.). – A M. Mezőgazdasági Múz. Barátainak Köre vezetőségi tagja (1977-től), a M. Élelmiszeripari Egyesület (MÉTE) tagja (1954-től). Magánvagyonutól történt felajánlására az MTA Társadalomkutató Központja (TK) létrehozta a Takács Imre-díjat, amellyel a professor agrártörténeti kutatásait kívánta folytatni (2002). – A gödöllői Szent István Egy. gyémántoklevele (2002).

F. m.: *Magyarország élelmezési helyzete és mezőgazdasági termelése* (A M. Gazdaságkutató Int. különkiadványai, 28. Bp., 1946); *A mesterséges keletés története* (A Mezőgazdasági Múzeum füzetei, 14. Bp., 1960); *Az Állatkert és baromfitenyésztésünk múltja* (Természet Világa, 103, 1972. 3., 113–115. p.); *Baromfitoll az 1920–1944. évek magyar gazdasági életében* (Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei, 1973. 7., 251–280. p.); *A libamáj a magyar gazdaságtörténetben* (Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei, 1975. 8., 357–396. p.); *A baromfi és termékei a magyar külkereskedelmi forgalomban századunk elejéig* (Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei, 1981/83. 9., [1983], 219–247. p.); *A magyar baromfi gazdaság helyzete az 1920–1938. években* (A Magyar Mezőgazdasági Múzeum közleményei, 1988. 13., 323–344. p.); *A baromfiágazat Magyarországon a XIX. század második felétől 1938-ig* (1994).

Irod.: Nagy Ágota: M. Zs. emlékére (Magyar Mezőgazdaság, 2008. február 20., 38. p.); Bakos Katalin: In memoriam M. Zs. (Magyar Múzeumok, 2008. 1., 49–51. p.); Kozák Péter: M. Zs. (Névpont, 2019: <http://www.nevpont.hu/view/12156>); RÜL 14.: 207–208. p.
Fotó: Magyar Mezőgazdasági Múz.

Szabó László

Márton Antal; 1940-ig *Maucha* (1919. nov. 29. Ósi – 1995. szept. 4. Hárskút): kanonok, múzeumig. – A veszprémi gimn.-ban érettségizett (1939). A

veszprémi szeminárium növendéke (1939–1944), pappá szentelték 1944. ápr. 2-án. – Káplánként szolgált Felsőörsön (1945. szept.-től), Alsóörsön (1945. jún.-től), Gyulakeszin (1945. aug.-től), Gógánfán (1945. nov.-től), Felsőiskázon (1947. szept. 15.-étől), Hárskúton plébános (1948. szept. 15.-étől haláláig). Címzetes esperessé nevezték ki (1975); Veszprém városi kerület helyettes esperese (1982-től), oldalagosan ellátta Márkó plébániát is (1984–1995). Aktívan részt vett az *Egyházm.-i Múz.* nyilvánosság tételében, a múz. első ig.-ja (1984. márc. 2-ától). Tb. kanonok (1985), székesegyházi kanonok (1986). A veszprémi egyházm. Ars Sacra Biz.-ának tagja (1968-tól). Az Orsz. Egyházművészeti és Műemléki Tanács tagja. Lékai László veszprémi apóstitoli kormányzó megbízásából 1973-tól a veszprémi egyházm. plébániáinak a használaton kívüli egyházművészeti értékű tárgyait számba vette, begyűjtötte és restauráltatta. Szakszerűen leltározta a gyűjt. anyagát, amelyből állandó kiáll.-t rendezett a múz. épületében, vmint társszervezőkkel időszakos kiáll.-okat a veszprémi székesegyház altemplomában és a veszprémi Szent Imre-templomban. – Veszprém város kulturális életében tett erőfeszítéséért 1992-ben elsőként kapta meg a Gizella-díjat. Emlékét a veszprémi Tejfalussy-ház udvarán márványtábla őrzi.

Irod. Pfeiffer János: A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950) (München, 1987, 701. p.); Hamar Imre: Egy életút állomásai. Portrévázlat a 75 éves M. A.-ról (Veszprémi Szemle, III, 1995. 1., 64–67. p.); Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon, 1998, 332. p.

*VÉML: téves névváltoztatási évszám: 1949, téves múzeumvezetői dátum: 1973

Fotó: Helytörténeti Gyűjt., Balatonalmádi, Balatonfüred, Zirc. www.helyismeret.hu

Varga Tibor László

Masits László (1921. aug. 7. Hajdúnánás – 2012. Debrecen): festő, grafikus, művészettörténész, művelődéstörténész. – A bp.-i Képzőművészeti Főisk.-n Szőnyi István és Boldizsár István tanítványa volt (1939–1944). – 1951-ig középisk.-kban tanított,

majd a Hajdú-Bihar M.-i Tanács Népművelési osztályán tevékenykedett. 1965-től 1982-ig a *Déri Múz.* tud.-os főmunkatársa; a képzőművészeti gyűjt. feldolgozása mellett fontos kutatási területe volt a megye építészeti öröksége. – Képzőművészként szén- és pasztellrajzai ismertek. Debrecenben alkotott, munkáit elsősorban helyi tárlatokon mutatta be. Tanulmányokat írt többek között Káplár Miklósról, Konecsni Györgyről, Gáborjáni Szabó Kálmánról. Számos művelődéstörténeti emlék feltárása fűződik a nevéhez. A legjelentősebbek: Kölcsy Ferenc álmosdi kúriájának, Bessenyei György bakonszegi házának megmentése, a nagykereki Bocskai-várkastély helyreállítása. Tevékenyen részt vett a tiszacsegei Zsellérház és a nagyhortobágyi csárda hiteles felújításában. Egyik kezdeményezője volt a Debreceni Virágkarnevál újraindításának, virágkocsi tervezésével is támogatta ezt az ügyet. – Műemlékvédelemért emléklapok (1995), M. Köztársasági Ezüst Érdemkereszt (1998).

F. m.: *Műemlékek – múzeumok Hajdú-Biharban* (Debrecen, 1978); *Szülőföldünk a Tiszántúl. I-II.* Szerk. (Bp., 1985); *Kölcsy Ferenc hiteles ábrázolása* (A debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 67, 1988, 307–325. p.).

Fotó: Déri Múz.

Magyarai Márta

Máthé Kis Lóránd (1937. máj. 2. Kolozsvár – 2017. ápr. 3. Debrecen): történelemtanár, restaurátor, a romániai restaurálás egyik kiemelkedő, modern képviselője. –

A Dés melletti Semesnye m. kir. áll. szórvány népisk.-jában (1943/44) és a kolozsvári I. sz. áll. népisk.-ban tanult (1944/45), építészeti középfokú technikumban nyedfokú kőműves képesítést szerzett, majd a kolozsvári Brassai Sámuel középisk.-ban érettségizett (1956). A vásárhelyi színművészeti főisk.-ról egy év elvégzése után eltanácsolták (1957–1958), ezután a Bolyai Főisk.-n történelem–m. szakon tanult; mivel a Bolyai és a Babeş összevonása után megszűnt a magyar szak, csak történelem szakon végzett (1962). A Ba-

beş-Bolyai Tudományegy. Történelem–Filozófia fakultásán univerzális történelemtanári diplomát szerzett (1969. okt.). – Vasztergályos a kolozsvári Unirea vasgyárban (1956–1957). Az egy. elvégzése után Alsódetre (Triteni de Jos) román faluban történelmet, tornát és kézimunkát tanított (1963–1966). 1966-ban a Kolozsvári Történeti Int.-ben levéltáros lett. A *kolozsvári Történeti Múz.* ig.-ja, Constantin Daicovicu, felismerve tehetségét, felvette restaurátornak a múz.-ba (1968. nov.–1976. dec.). A Történeti Múz. és a Történeti Int. közös laboratóriuma akkor Románia leghíresebb, vezető restaurátor laboratóriuma volt; ~ a labor vezetőjétől, Koródi Józseftől és a kerámiarestaurálást végző Török bácsitól tanulta meg a mesterséget. Az 1969 körül Bukarestben megkezdett romániai tárgyrestaurátor-képzést kiegészítő gyakorlati oktatás 1971-től a kolozsvári laborban történt. Az 1970-es évek közepétől újonnan alakuló, központosított megyei restaurátor laboratóriumok közül ~ 1974-ben a *Konstancai Nemzeti Történeti és Régészeti Múz.*-ba került, ahol a restaurátor laboratórium (osztály) vezetője lett. 1976-tól alkalmanként Bukarestben, a kulturális min. továbbképző int.-ében tárgyrestaurálást tanított, és segédanyagokat írt a fém-, kerámia-, üveg-, kő- és márványrestaurálásról. Ceauşescu bukása után a romániai restaurátor szövetség elnökévé választották (1990. jan., Temesvár), két év múlva, a sinaia-i összejövetelel újabb két évre megválasztották. Hosszabb külföldi restaurátori tanulmányúton és tapasztalatcserén vett részt Lengyeló.-ban (1977) és Mo.-on (1979). 2003. márc.-ban a Kulturális Min. a Múz.-ok és Gyűjt.-ek Orsz. Biz.-ának jóváhagyásával szakértővé nevezte ki a fém, kerámia, üveg, kő és márvány alapú tárgyak konzerválása és restaurálása terén. A konstancai múz.-tól 2004. szept. 1-jével ment nyugdíjba, de ezután is végzett restaurálási és szakértői munkákat, részt vett kiáll.-ok létrehozásában és szervezésében. Európai viszonylatban is korán kezdett el foglalkozni a restaurálás modern irányzataival (pl. számítógépes restaurálás, ioncserélők alkalmazása, üvegrestaurálás műanyagok segítségével). Kutatást, gyakorlati és elméleti restaurálási munkát egyaránt végzett, főként régészeti fém, kerámia, üveg, kő és márvány műtárgyakon. Fontosabb restaurálásai: római bronz lámpás; 2. sz.-i bronz díszsisak és 2–3. sz.-i aranyozott bronz tükörfedél másolata (mindhárom publikálta 1997-ben, a Nemzeti Restaurálási Szalon [Salonul Național de Restaurare] kiadványá-

ban); római sírkő (Ploiești, 1998). Gyakran vett részt és adott elő a romániai restaurátor konferenciákon és rendezvényeken (*Calculatorul în ajutorul restauratorului metode noi în restaurare* [Számítógépes restaurálás – új módszerek a restaurálásban], Sesiune științifică, Satu Mare, 1997). Közreműködött jelentős orsz. kiáll.-ok szervezésében (Bukarest, 1972; Konstanca, 1975, 1999); II. János Pál pápa 1999. évi romániai látogatása alkalmából rendezett kiáll. konstancai társszervezője. Mo.-on (Nemzetközi Restaurátor Konferencia, Sárospatak, 1993), Olasz.-ban, Francia.-ban és Spanyolo.-ban is tartott előadásokat. Európa több országában rendezett kiáll.-okat (pl. *Tomis története a neolitikumtól a VI. századig*, Perugia, 1998; Montpellier, 2001). Hat publikációja ismert. – Felesége halála után eladta konstancai villáját, s 2016 végén átköltözött Mo.-ra. Debrecenben családi házat vásárolt, de hamarosan megbetegedett és meghalt. Felesége mellé, a konstancai temetőben helyezték örök nyugalomra.

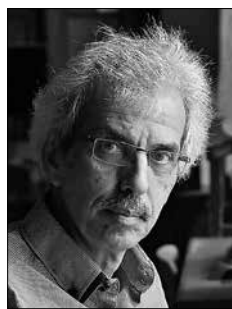
F. m.: *Fenomenul de degradare a sticlei generator al metodei comparative de restaurare* [Az üveg korróziója, kiindulól pont a restaurátori módszerek összehasonlítására és alkalmazására] (Cercetări de Conservare și Restaurare, Muzeul National de Istorie, București, 1982. 2., 213–219. p.); *Eficiența maximă prin folosirea schimbatorilor de ioni* [Maximális hatékonyság ioncserélők alkalmazásával – Ioncserélők alkalmazása a restaurálásban] (Revista Pontica, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța, XXIV, 1991, 433–436. p.); *The status and the organizing structure of the restoration in Romania – a state policy* [A román restaurálás státusza és szervezeti felépítése – állami irányelvek] (Cultural Heritage and Restorer in the Changing World: 8th International Restorer Seminar, Sárospatak, Hungary, 1993, Hungarian National Museum, 1994, 138–142. p.); *Inedite. A Konstancai Nemzeti Történelmi és Régészeti Múzeum pipagyűjteménye* (román és angol nyelven, Ex Ponto, Constanța, 2000).

Fotó: M. K. L. igazolványképe, 2001.

Morgós András

Máthé Márta Veronika: → Sz. Máthé Márta

Merkel Ottó (1957. aug. 26. Bp. – 2021. febr. 19. Bp.): zoológus, entomológus, muzeológus, osztályvezető (tárvezető). – Az ELTE TTK-n szerzett biológus diplomát (1981). Egy.-i doktori fokozatát 1982-ben védte meg. A biológiai tud. kandidátusa (1995). – Az egy. elvégzése után rögtön a *Természettud.-i Múz.* Állattárába, a Bogárgyűjt.-be ke-

rült (1981), ahol haláláig dolgozott muzeológusi, majd főmuzeológusi beosztásban. 1985-től 2021-ig látta el a gyűjteményvezetői feladatokat. Halála előtt egy héttel kinevezték tárjg.-nak. – Kutatási területe négy fő téma köré csoportosult: az indomaláj állatföldraj-

zi régió gyászbogarainak (Tenebrionidae) (1), az indoausztrál és indomaláj régió gyapjasbogarainak (Lagriini) (2), a Palearktikum katicabogarainak (Coccinellidae) taxonómiája (3), vmint Mo. bogárfaunájának kutatása (4). Az egzotikus területek gyászbogarainak és gyapjasbogarainak kutatásához és a tud.-ra új fajok leírásához részben a bp.-i múz. gyűjt.-e szolgált alapul, ezenkívül több mint 200 külföldi múz., intézmény, ill. magánszemély kölcsönzött neki gyászbogarakat. Összesen 171 tud.-ra új fajt írt le, zömmel gyászbogarakat, amelyeket többnyire nagyobb lélegzetű revíziós munkákban tett közzé. Leírt még 30 új nemzetséget (genus) is. – Társszerzőkkel megjelentette a Kiskunsági, a Bükk, az Aggteleki, végül a Fertő-Hansági Nemzeti Parkok bogárfaunáját az Akad.-i Kiadó, később a M. Természettud.-i Múz. által kiadott kötetekben. A Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága által kiadott *Rosalia* tanulmánykötetben a nem ritkán 100 oldalt is meghaladó bogáraszati fejezetek nagyobb része szintén az ő tollából származik. A következő tájegységekről született tanulmánya: Szénás-hegycsoport (2008), Naszályt (2010), Duna–Tisza közti homokhátság (2011), Sas-hegy (2012), Turjánvidék (2018). A Soroksári Botanikus Kert bogárfaunája külön kötetben jelent meg, amelyben 1446 bogárfaj szerepel (2019). – Tud.-os közleményeinek száma 249, oldalszámuk együttesen megközelíti a 6500-at. Egyik legjelentősebb ezek közül a 2015-ben, Kaszab Zoltán születésének 100. évfordulóján megjelent, 735 oldal terjedelmű dolgozat. A *szaproxilofág bogarak (Coleoptera) szerepe a holtfa lebontásában* c. könyvfejezet a téma máig legteljesebb m. nyelvű összefoglalása. – Ismeretterjesztő tevékenysége legalább annyira fontos, mint a tud.-os. A Vig Károlyal társszerzőségben írt *Bogarak a pannon régióban* c., közel 500 oldalas könyv 2009-ben a Szép Magyar Könyv versenyen díjat nyert a „Tudományos művek, szakkönyvek, felsőoktatási kiadványok” kategóriában. E kétszer is kiadott, népszerű kötet

a hazai bogárfajok közel egyharmadát mutatja be tud.-os hitelességgel, ugyanakkor közérthetően. Egyik utolsó tanulmánya, a *Lepkék és boroszlánok. A Tétényi-fennsík védelmének húsz éve* c. kivételesen szép kiadványban jelent meg. Publikált az *Élet és Tudomány*, a *Természet Világa*, a *Természet Búvár*, az *Állatvilág*, a *National Geographic Magyarország*, korábban a *Süni*, a *Vadon*, ill. a *Természet* c. lapokban. Nyomtatásban megjelent népszerűsítő munkáinak száma 137, míg az online írók 111. Írásaiban az élvezetes stílus ötvöződik a tud.-os pontossággal. A *Révai Új Lexikona* (1996–2008) számára több mint 900 állattani címszót írt 250 oldalt is meghaladó terjedelemben. Legalább 500-ra tehető az általa fordított és lektorált természettud.-i témájú filmek és könyvek száma. A társadalom szélesebb rétegeit is érintő témákban rendszeresen szólalt meg szakértőként a médiában. 1995 óta zootaxonomia tantárgyból gyakorlatot vezetett az Állatorvostud.-i Egy. biológus szakán. Külföldi gyűjtőútjai: Töröko. (1980), Üzbegisztán (1981), Örményo. (1982), É-Korea (1988), Kenya (1992), Borneó (1993), Malajzia (1995), Laosz (1998) Tajvan (2002, két alkalommal), Nicaragua (2007), Vietnam (2016), Albánia (2017), majd utoljára Ausztrália (2018, ott élő kollégája és közeli barátja, Hangay György vendégeként). Útjairól kivétel nélkül értékes zsákmánnyal, faunára, de nem ritkán tud.-ra új fajokkal tért vissza. Expedíciói során igen intenzíven, trópusi területeken éjszaka is (vagy főleg éjszaka) gyűjtött. Kollégái 1986–2021 között 139 rovarfajt neveztek el a tiszteletére, elsősorban bogarakat, közülük is a legtöbbit, összesen 47-et, a szűkebb szakterületét képező gyászbogarak köréből. A nevét megörökítő fajok példányai részben külföldi expedícióiból, részben a múz.-i bogáryanag feldolgoztatásából származnak. – A rábizott 3 milliós múz.-i gyűjt.-t napi rendszerességgel gondozta, fejlesztette. Hasonló odaadással támogatta a zoológiai témájú publikációk megjelenését szerkesztőként, lektorként, nem ritkán önzetlenül, névtelenül. – A *Folia entomologica hungarica* segéd-szerk.-je (1989–1994), majd szerk.-je (2005–2020), az *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici* szerk.-je (1991–2015), a *Stuttgarter Beiträge zur Entomologie szerkesztőbiz.-ának* tagja (2008–2017). – A M. Rovartani Társaság tagja (1978-tól), választmányi tagja (1985-től), majd alelnöke (1995-től haláláig). A M. Biológiai Társaság tagja (1992-től). – A M. Rovartani Társaság Frivaldszky Imre-emlékplakettjének bronz fokozata (1993), arany fokozata (2019), Pro Natura díj (2019).

F. m.: *A review of the Australian species of the subtribe Lagriina (Coleoptera, Tenebrionidae: Lagriini)* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 79, 1987, 121–166. p.); *Oreogria gen. n. from New Guinea (Coleoptera, Tenebrionidae: Lagriini)* (Acta zoologica Academiae scientiarum hungaricae, 34/2–3, 1988, 247–271. p.); *Reassessment of the beetle fauna of Bátorliget, NE Hungary (Coleoptera)*. In: *The Bátorliget Nature Reserves – after forty years*. Ed. Mahunka S. (Hungarian Natural History Museum, Bp., 1991, 381–498. p.); *Különböző csápú bogarak VI. – Diversicornia VI. Bunkócsápú bogarak VIII. – Clavicornia VIII.* Slipinski S. A.-val. In: *Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae), VIII*, 16. (Bp., 1993, 75. pp.); *Bogarak a pannon régióban*. Vig Károlyval (Szombathely, 2009); *A Naszály bogárfaunája (Coleoptera)*. In: *A Naszály természetrajza. Tanulmánygyűjtemény*. Szerk. Pintér B. & Timár G. (Rosalia. A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság tanulmánykötetei, 5.Bp., 2010, 533–639. p.); *A Magyar Természettudományi Múzeum gyászbogártípusainak (Tenebrionidae) katalógusa*. Grabant Arankával & Soltész Zoltánnal (Bp., 2015); *A szaproxilófág bogarak (Coleoptera) szerepe a holtfa lebontásában*. In: *Az erdőgazdálkodás hatása az erdők biológiai sokféleségére. Tanulmánygyűjtemény*. Szerk. Korda Márton (Bp., 2016, 129–154. p.); *Lagriini from Bhutan (Coleoptera, Tenebrionidae: Lagriinae)* (Annales Zoologici [Warszawa], 69/1, 2019, 65–81. p.); *Biodiverzitás a Soroksári Botanikus Kertben – Bogarak*. Szalóki Dezsővel, Kutasi Csabával, Mészáros Ádámmal, Podlussány Attilával, Tallósi Bélával (Bp., 2019). Irod.: Podonyi H.: *Mesterségek mesterei*. M. O., a biológiai tudomány kandidátusa, főmúzeológus (Grafológia, 11, 2005. 2, 6–8. p.); *Szél Győző: Emlékezés M. O.-ra*. Megemlékezés (Növényvédelem, 82/4, 2021, 178–181. p.); *Rovarársztól búcsúunk*. Dr. M. O. – Matskási István: *Búcsúbeszéd M. O. ravatalánál – Vig Károly: Búcsúbeszéd M. O. ravatalánál – Merkl B.: Búcsúbeszéd M. O. ravatalánál – Hangay György: Ottóra emlékezve – Németh Tamás: Mesterem és kollégám* (Rovarársz Híradó, 101, 2021. márc.; https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/rovarvani/wp-content/uploads/2021/04/09155523/RH101-honlapra-2021_02.pdf); *Gilicze Bálint–Reviczky Zsolt: Behunyt szemmel is tudta, mit hol keresen*. M. O. rovarkutató (National Geographic Magyarország, 19/4, 2021, 10–15. p.); *Szél Győző: In memoriam M. O.* (https://mttmuzeum.blog.hu/2021/02/25/in_memoriam_merkl_otto_1957); *Elhunyt M. O.* (<https://www.budafokteteny.hu/hir/elhunyt-dr-merkl-otto>); RÚL 14: 390 p.

Fotó: Reviczky Zsolt felv., M. Természettud.-i Múz. Állattára, Bogárgyűjt., 2018.

Szél Győző

Mészáros Kálmán (1894. máj. 8. Gyula – 1971. szept. 25. Miskolc) orvos, Afrika-kutató és vadász, író, adományozó. – Apja, ~ Lajos a gyulai Almásy-kastély kertésze volt. – A bp.-i tudományegyetem-en 1913-ban megkezdett tanulmányait az I. vh. miatt félbe kellett szakítania. Katonai szolgálatát medikusként hadikórházban töltötte, orvosi képesítését végül 1923-ban szerezte meg. – Miután 18 álláskérelmét elutasították, 1924. júl.-tól Abesszíniában (ma Etiópia) élt, legtovább Addisz-Abeában folytatott orvosi tevékenységet. 1929 nyarán megmentette a trónörökös keresztapjának életét, amiért I. Hailé Szelasszié császár 1930-ban a hadsereg, majd a császári udvar orvosának nevezte ki. Az ancsemitámadásban való helytállásáért megkapta Etiópia legmagasabb kitüntetését. Ettől kezdve részt vehetett az elit vadászataiban. Megtanulta az amharanyelvet, gyűjtötte az ott élő népek társadalmi viszonyaira, életmódjára, gazdálkodására, anyagi kultúrájára, népszokásaira, különös tekintettel a népi gyógyászat eljárásaira és eszközeire, az egyes ásványok, növények és vizek gyógyító hatásaira vonatkozó adatokat. Vadászatai során értékes állattani és néprajzi megfigyeléseket is tett, a vadállatokról, a beutazott vidék népeinek életéről fénykép- és filmfelvételeket készített. A II. olasz-etiópi háborúban a hadsereg orvosa, az Etióp Vöröskereszt kórházvezetője volt. 1936. dec.-ben Tanganyikába (ma Tanzánia) menekült. 1938. jún.-ban hazatért, kórházi alorvos lett Gyöngyösön. 1941-től a vajdasági Pacséron, 1942-től Marosvásárhely mellett hat településen, 1943-tól Peszéradacson kórorvos, majd Kiskunfélegyházán a Missura szanatórium vezető főorvosa. 1944. szept.-ben a kiskunhalasi Vöröskereszt légtalmi kórházának orvos-zászlósa, nov.-ben a soproni hadikórház orvosa. 1945. márc.-ban Németo.-ba került, ahol amerikai hadifogságba esett. Hazatérése (1945. okt.) után Dobozon, Hácson, 1947. dec.-től Mezőcsáton, Tiszakeszin és Tiszadorogmán körzeti orvos. 1949-ben elítélték, öt évig a váci fegyház rabja volt. 1954. ápr.-től Ároktőn körzeti orvos. Nyugdíjba vonulása után, 1965-től Mezőcsáton élt. – 1957. jan.-ban gyűjt.-ét (összesen 21 trófeát, köztük az Abesszíniában egy perc alatt lelőtt négy oroszlan bőrét és koponyáját), az 1956

őszén a MNM-ban elégett Afrika-kiáll. anyagának pótlására felajánlotta a M. Természettud.-i Múz.-nak. Afrikai élményeiről, expedícióiról országszerte számos alkalommal előadásokat tartott, melyek bevételeit mindig valamilyen jótékony célra ajánlotta fel. Életében a beteg emberek segített, de saját cukorbetegségével nem sokat törődött. Miskolcon, a megyei kórházban halt meg. Emlékeit földrajzi ismeretekben gazdag könyvében (1940) örökítette meg. – A mezőcsáti ref. temetőben található védett sírhelye a Nemzeti Sírkert része. Lánya által 1985-ben adományozott tárgyi relikviái az érdi M. Földrajzi Múz. állandó kiáll.-án láthatók. Hagyatékából néhány fénykép és levél a mezőcsáti Kiss József Közösségi Ház és Könyvtárban lelhető fel. – Etiópia Tiszti Csillagának Lovagja Arany Érdemrend (1930), Herman Ottó-érem (1943). – Nevét viseli az ároktői ált. isk. Emlékét őrzi az isk. aulájában Sipos Sándor olajportréja, a Vadász Könyvklub Egyesület és a Mezőcsáti Vadásztársaság által sírjára helyezett emléktáblája, gyulai szülőhelye közelében – a Tiborc és a Vadaskert utca sarkán – felavatott emlékműve (Kiss László szobrász alkotása).

F. m.: *Abesszinia, a vadászok paradicsoma* (Bp., 1940; nem teljes kiad. 1998); *Afrikai vadász emlékek*. Kittenberger Kálmánnal (Bp., 1970; 2. kiad. 1972).

Irod.: (h. r.) [Péchy-Horváth Rezső]: Békésmegyétől Godzsámorszáig. Magyar orvos egy abesszíniai királyi szolgálatában (Békésmegyei Közöny, 1925. ápr. 25.); Kálmán Gyula: M. K., Északkelet-Afrika vadászutazója (Földrajzi Múzeumi Tanulmányok, 2, 1986, 33–38. p.); MUL: 268–270. p.; ÜMÉL IV.: 684–685. p.; Eszenyi Miklós–Handa Gergely–Zahuczky László: A „királyok királyának” orvosa. Dr. M. K. orvos-vadász élete, 1894–1971 (Miskolc, 2014; M. K. műveinek teljes bibl.-jával); Pusztai Gabriella: Az abesszin császári udvar orvosa. M. K. In: P. G.: Senki sem élhet nemesebben. Magyar orvosok Fekete-Afrikában (Kunszentmárton, 2016, 87–109. p.).

* Több helyen is: téves adat apja könyvtáros foglalkozása, téves és eltérő könyvének megjelenési éve: 1938, ill. 1942, téves az erdélyi Pecséren való munkássága! Fotó: ismeretlen felv., a család tulajdona

Zahuczky László

Mezősiné Kozák Éva; Kozák Éva; M. Kozák; 1969–1973 között: *Ambrusné Kozák Éva; Ambrus Antalné Kozák Éva* (1939. júl. 28. Bp. – 2016. ápr. 27. Bp.): régész. – Kozák Károly (1920–1989) régész unokahúga. Második férje Mezősi József (1928–2009) építész, néprajzkutató. – Az ELTE

régész–történelem szakán végzett (1958–1963). Az ELTE-n doktori címet szerzett (1987). – A BTM-ben (1963–1964), majd az Orsz. Műemléki Felügyelőségen (1992-től Orsz. Műemlékvédelmi Hivatal, 2001-től Kulturális Örökségvédelmi Hivatal) dolgozott

(1964–2001). Középkori és kora újkori épületek műemléki helyreállítását megelőző régészeti és falkutatási munkákat vezetett a Dunántúlon és É-Mo.-on: a hetvehelyi, a nógrádsápi, a veleméri, a büki, a nagygeresdi, a gutatötösi r. k., a szalonnai, a zánkai ref., a kővágóörsi ev. templomokban, a jánosházai Erdődy–Choron-kastélyban, községi lakóházakban. Évtizedeken át dolgozott a vértesszentkereszti bencés apátság romjai között és a hollókői várban. Leltározta a vértesszentkereszti kőfaragványokat, rendezte a tanulmányi raktárt, monográfiát és több rész tanulmányt publikált az apátságról. Tanulmányai orsz. periodikákban (*Archaeologiai Értesítő*, *Műemlékvédelem*, *Magyar Műemlékvédelem*, *Műemlékvédelmi Szemle*, *Építés-Építészettudomány*; *Várak, Kastélyok, Templomok*), megyei múz.-i évkönyvekben (*Az Egri Múzeum Évkönyve*, *A Szekszárdi Béni Balogh Ádám Múzeum Évkönyve*, *A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve*, *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, *Savaria*, *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*), vmint műemlékvédelmi tanulmánykötetekben és a *Lapidarium Hungaricum* Vas m.-i kötetében jelentek meg. – Tud.-os ismeretterjesztő tevékenységét a *Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára* sorozatban hét füzeté (Bük, Hollókő, Kővágóörs, Rábátöttös, Szalonna, Vértesszentkereszt, Zánka műemlékei) jelzi. A dunaföldvári vár feltárójaként az Öregtorony első állandó kiáll.-nak rendezője, hollókői, szécsényi kiáll.-ok és a tatai *Királyi vár és monostor. Tata és Vértesszentkereszt a középkorban* kiáll. társrendezője (Szathmári Saroltával, 2004).

F. m.: *Régészeti kutatások a szalonnai református templomban* (A Miskolci Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 20, 1981, 7–37. p.); *A vértesszentkereszti bencés apátság gótikus kályhacsempei*. 1–2. (*Communications Archaeologicae Hungariae*, 1981, 177–197. p.; 1984, 187–204. p.); *A vértesszentkereszti apátság* (Művészettörténet – műemlékvédelem 5. Bp., 1993); *Hollókő* (Száz magyar falu könyvesháza, Bp., 2001).

Irod.: Lővei Pál: M. K. É. (1939–2016) – Bardoly István: M. K. É. bibliográfiája (1964–2013) (Műemlékvédelem, LX, 2016. 1–2, 122–126. p.).

Fotó: a család tulajdona

Lővei Pál

Mihály Mária (1944. júl. 31. Szombathely – 2020. aug. 1. Balatonfüred): történész, min.-i főtanácsos, múz.-i főig. – A szegedi JATE m.–olasz (1968) és

az ELTE történelem szakán (1975) végzett, majd a Francia Köztársaság Orsz. Államigazgatási Főisk.-ján európai ügyekre szakosított továbbképzésen tanult (1997). – A szombathelyi *Savaria Múz.*-ban egy.-i előfelvételi keretében gyűjteménykezelő, teremőr

(1962–1963), muzeológus (1968–1978), a BTM osztályvezetője (1978–1982), a Művelődési és Oktatási Min. (1982–1999), majd a Nemzeti Kulturális Örökség Min.-a főtanácsosa (1999–2000), a *Szép művészeti Múz.* (SzM) ált. főig.-e (2000–2018). – 1970–1980-as években Szombathelyen kiemelten a m. textilművészettel foglalkozott, sokat tett annak hazai és külföldi népszerűsítéséért; Textilművészeti Biennálék szervezésében vett részt, katalógusokat szerk. (1970–1988). 1990-től kezdve a kulturális örökség védelmének területén tevékenykedett; többek között a műemlék- és műtárgyvédelem tv.-i háttérének biztosításában, vmint a külföldi jogszabályok harmonizációjában (UNESCO, UNIDROIT). A II. vh. alatt elhurcolt értékek ügyének (m.–oroszló) restitúció, továbbá a műtárgy-visszaigénylési kérdéseknek volt jeles szakembere. Elősegítette a műtárgyeredet (proveniencia), a múltbéli műtárgymozgások, vmint a SzM történetének kutatásait. Nevéhez köthető az említett intézmény szervezeti átalakításának előkészítése (pl. önálló Jogi Osztály, azon belül műtárgykölcsonzési szakemberek csoportjának létrehozása), a nemzetközi múz.-i kapcsolatok fenntartásának és a megvalósult nagy kiáll.-ok háttérének biztosítása. – *A Múzeumi Hírlevél* (1988–1997), a *Magyar Múzeumok* (1996–2000) szerkesztőbiz.-i tagja, a Kulturális Javak Visszaszolgáltatásának Biz. titkára (1993–2000), az ICOM M. Nemzeti Biz.-a elnökségi tagja (2005-től), a M. UNESCO Biz. tagja (2007–2011). – Államtitkári elismerés (1994), Művelődési Szolgálatért-díj (MKM, 1998), Móra Ferenc-díj (2017).

F. előadásai: *The present situation of movable cultural heritage in Hungary*. Prága, 1993. XI. Európa Tanács-UNESCO konferencia; *Hungary and the International Conventions on the protection of movable cultural heritage*. Bp., 1998. VI. Interpol konf.; *Illicit trafficking in cultural property, country report*. Párizs, 2000. IV. Európa Tanács konferencia; *A Szépművészeti Múzeum turisztikai lehetőségei*. In: „Múzeum és turizmus” szekció, ill. *A Szépművészeti Múzeum megújulásának lehetőségei*. In: „Új múzeumi koncepciók” szekció. A „Múzeumok ma és holnap” Tatabánya, 2002. X. konferencia; *Az Erdődy család Vas megyei birtokainak urbáriuma a 17. század végén*. Nevezetes családok Vas megyében a 17–20. sz.-ban. Szombathely, 2005. IV. konferencia; *Menekített műkincsek Szentgotthárdon*. Szentgotthárd. 2005. V. konferencia.

F. kiáll.: *Magyar Miniatur Textilek / Hungarian miniature textiles* (Szombathely, Savaria Múz., 1975); *A Szépművészeti Múzeum centenáriumi éve 2005*. XII. 1.–2006. XII. 1. – *A 100 éves Szépművészeti Múzeum bemutatkozása* (Mo. határain átnyúló vándorkiáll.-sorozatok, 2005–2009); *Treasures of the Habsburg Monarchy. 140th jubilee of the friendship treaty between Austria-Hungary and Japan* (2010).

F. m.: „Háborúban hallgatnak a törvények”. A New-York-i restitúciós konferencia kötetéről [The Spoils of war. Ed. by Elizabeth Simpson. New York, 1997] (Magyar Múzeumok, III, 1997. tél, 4. sz., 58–62. p.); *Műemlék- és műtárgyvédelem a törvények tükrében* (Műemlékvédelmi Szemle, VIII, 1998. 1., 271–278. p.); *Central and Eastern Europe: the case of Hungary*. In: *Displaced cultural assets. The case of Western Europe and the problems of Central and Eastern European countries in the 20th Century*. Ed. by Grażyna Czubek and Piotr Kosiewski (Warsaw, 2004, 95–101., 153. p.); *Hungary's Place and Role in the International Legal Protection of Cultural Heritage – 'Les long souvenirs font les grands peuples'*. With Henriett Galambos. In: *Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2016*. Ed. Marcel Szabó, Petra Lea Láncoš and Réka Varga (Hague, 2017, 59–89. p.). Irod.: Illés Eszter: M. M. bibl. (SzM Könyvtár. A SzM bibl. Személyi bibl.: https://bibliografia.szepmuveszeti.hu/2020_honlap_muveszettorteneszek/Mihaly_Maria.pdf).

Fotó: Farkas Kornél felv.

Farkas Kornél

Miklós Pál; eredeti nevén *Hulják Pál*, kínai nevén *Mi Bai, Mi Po*; 米白尔 (1927. máj. 18. Miskolc-Diósgyőr – 2002. nov. 16. Bp.): sinológus, művészettörténész, műfordító. – A PPTE BTK-án, az Eötvös Koll. tagjaként, m.–francia szakon

szerzett diplomát (1950). 1951-től Pekingben folytatta tanulmányait, s a Központi Művészeti Akad.-n szerzett kínai szakos művészettörténész diplomát (1954). A pekingi Egy.-en és a Képzőművészeti Főisk.-n aspiráns (1952–1954). Kandidátusi értekezését

(*Kínai művészet a 20. században*) 1959-ben védte meg. – 1953-ban, a II. vh.-t követően első Ny-i kutatóként jutott el Dunhuangba, ahol a Selyemút menti Ezer Buddha buddhista barlangtemplomegyüttes falfestményeit és szobrait tanulmányozta. A látotakat *A tunhuangi Ezer Buddha barlangtemplomok* (1959) c. könyvében összegezte. Kínából hazatérve a *Hopp Ferenc K-ázsiai Művészeti Múz.*-ban kezdett el dolgozni, ahol 1955 végén megrendezte a *Régi és új Kína művészete* c. állandó kiáll.-t. 1957-től az MTA Irodalomtud.-i Int.-ének munkatársaként a modern kínai irodalom és színház kérdése foglalkoztatta. Cao Yu (Cao Jü), Lao She (Lao Sö) és Guo Moruo (Kuo Mo-zso) műveiből többet lefordított magyarra, s Tökei Ferencsel közösen megírta a *Kínai irodalom rövid történetét* (1960). Az 1970-es években különös érdeklődéssel fordult a vizuális kultúra és szemiotika elméleti kérdései felé, tanulmányai több kötetben jelentek meg (*Olvasás és értelem*, 1971; *Vizuális kultúra*, 1976). Fő kutatási területe az összehasonlító művészet-tud. lett, ahol a képzőművészet és az irodalom kölcsönhatásának kérdéseit tárta fel. Szívesen és nagy biztonsággal mozgott interdiszciplinális terepen, kutatásait aktualitás, elméleti újszerűség és a kortárs művészetekhez való kapcsolódás jellemezte. Kifinomult elméleti megalapozottsággal vizsgálta a vizuális művészetek megannyi megjelenési formáját a fotótól a képzőművészetten át a filmig. Lenyűgöző tájékozottsága a kortárs képzőművészeti kritika jelentős alakjává tette. 1977-ben nevezték ki az *Iparművészeti Múz.* főig.-jának. 1985-ig irányítása alatt a muzeológia új útjait képviselő kiáll.-ok nyíltak (pl. a *Művészet és mesterség* c. tárlat), kortárs művészek mutatták be alkotásaikat, s a múz. gyűjt.-einek rég várt kézikönyvei jelentek meg (*Iparművészeti Múzeum gyűjteményei*, több nyelven, 1979–1981; *Régiségek könyve*, 1983). 1985-ben a *Hopp Ferenc K-ázsiai Művészeti Múz.* ig.-ja lett, ahonnan 1987-ben vonult nyugdíjba a *Kína művészete* c. állandó kiáll.

megrendezésével. Évtizedeken keresztül tanított a Bálint György Újságíró Isk.-ban és az ELTE BTK K-ázsiai Tanszékén. Fordítói tevékenysége élete végéig töretlen maradt. Sinológiai kutatásaiban nagy érdeklődéssel fordult a buddhista művészet és a kínai festészet felé. 1962-ben kismonográfiája jelent meg *Csi Paj-si (1862–1957) kínai festőművészről*, 1973-ban látott napvilágot *A sárkány szeme. Bevezetés a kínai piktúra ikonográfiájába* c. alapműve, amit német, francia, lengyel nyelvre is lefordítottak. 1987-ben pedig *Kapujanincs átjáró. Kínai csan-buddhista példázatok* címmel fordításait adták közre. 1996-ban egy.-i kínai művelődéstörténeti előadásainak egy válogatását jelentette meg *Tus és Ecset* címmel. – József Attila-díj (1973), Munkácsy Mihály-díj (1982), Munka Érdemrend arany fokozata (1985).

F. m.: Lao Sö: *A tigriskisasszony meg a férje*. Ford. (Bp., 1957); Cao Jü: *Zivatar*. Ford. (Bp. 1959); *A tunhuangi Ezer Buddha barlangtemplomok* (Bp., 1959); *A kínai irodalom rövid története*. Tökei Ferencsel (Bp., 1960); Lao Sö: *Teaház*. Ford. (Bp., 1960); Kuo Mo-zso: *Ifjúkor; Egyetemi éveim*. Ford. (Bp., 1961, 1962); *Csi Paj-si (1862–1957)* (Bp., 1962); *Olvasás és érteleme* (Bp., 1971); *A sárkány szeme. Bevezetés a kínai piktúra ikonográfiájába* (Bp., 1973); *Vizuális kultúra. Elméleti és kritikai tanulmányok a képzőművészetek köréből* (Bp., 1976); *A Zen és a művészet* (Gyorsuló idő. Bp., 1978); *Une typologie de jouet* (Ars Decorativa, 7, 1980, 163–187. p.); *Korniss Dezső*. In: *Harmincöt év, harmincöt művész*. Szerk. Aradi Nóra (Bp., 1980, 186–195. p.); *Kína iparművészete*. In: *Régiségek könyve* (Bp., 1983); *Az utca közművelődése*. In: *Művészet a társadalomért* [konferenciaelőadások] (Bp., 1984); *Iparművészet szemiotikája*. In: *Művészet és/mint kommunikáció* [konferenciaelőadások] (Bp., 1984); *Kapujanincs átjáró. Kínai csan-buddhista példázatok*. Ford., előszó (Bp., 1987); *Tus és ecset. Kínai művelődéstörténeti tanulmányok* (Liget Könyvek, Bp., 1996); *A kínai festészet elmélete*. Tökei Ferencsel. Ford. (Bp., 1997).

Irod. Szilágyi András: M. P. hetvenedik születésnapjára (Ars Decorativa 16, 1997, 11–12. p.); Almási Miklós: M. P. halálára (Népszabadság, 2002. nov. 18., 11. p.); Szilágyi András: M. P. (1927–2002) (Ars Decorativa, 21, 2002, 159–160. p.); Hidvégi Máté: „Aki tud, nem beszél” M. P. (1927–2002) (Holmi, XV, 2003/1, 117–119. p.); Fajcsák Györgyi: In memoriam P. M. (1927–2002) (Acta Orientalia, LVI, 2003, 445. p.); Hidvégi Máté–Kicsi Sándor: M. P. (1927–2002). In: *Lángra lobbant a szikra: Emlékkönyv a buddhizmus magyarországi meghonosításáról* (Bp., 2004, 92–97. p.); RÚL 14.: 515. p. Fotó: Hidvégi Máté felv., 1990-es évek első fele

Fajcsák Györgyi

Miklós Zsuzsa (1948. máj. 16. Rákospalota [ma Bp.] – 2014. máj. 29. Bp.): régész. – A bp.-i Dózsa György Gimn.-ban érettségizett (1966), a Debreceni Tanítóképző Int. népművelő–könyvtár szakán (1969), az ELTE BTK régészet szakán szerzett diplomát (1974).

Egy.-i doktori értekezését (*A Gödöllői dombvidék várai*) 1979-ben, kandidátusi dolgozatát (*Falvak, várak, kolostorok a Dél-Börzsönyben*)

1995-ben védte meg. – A M. Mezőgazdasági Múzeum népművelő muzeológus (1969–1975), az MTA Régészeti Int.-ében a Topográfiai Csoport, majd a Topográfiai Osztály és Adattár munkatársa: ösztöndíjas gyakornok, tud.-os segédmunkatárs (1975–1979), tud.-os munkatárs (1979–1995), majd tud.-os főmunkatárs, nyugdíjba vonulásáig (1995–2013). – Fő kutatási területei: régészeti topográfia, földvárak, légi fotózás. Munkássága mindvégig a topográfiához kapcsolódott. A *Magyarország Régészeti Topográfiája* két Pest m.-i kötetének (Szobi és Váci járás; Aszódi és Gödöllői járás) társszerzője. A Gödöllői dombvidéken és a Börzsönyben kezdte meg önálló földvárkutatásait. Eredményeit az egy.-i doktori disszertációját publikáló kötetben és számos tanulmányban közölte. 2007-ben megjelent monográfiájában a Tolna m.-ben felkutatott 77 várat ismertette az őskortól a kuruc korig terjedő időszakból. A váci középkori város területén vezetett ásatai közül kiemelkedik a Széchenyi u. 3–7. sz. alatti telek feltárása, amely fontos adatokat szolgáltatott a váci német városról, s elősegítette az itt található 15. sz.-i kőpince helyreállítását és a több évtizeden keresztül működött bemutatóhellyé történő alakítását. Felkutatta, dokumentálta és publikálta Vác addig ismeretlen középkori pincéit. A D-Börzsönyben általa feltárt lelőhelyeket (Árpád-kori és késő középkori várak, Nagymaros-Szent Mihály hegyi barlangkolostor, Márianosztra-Toronyalja pálos kolostora és tartozékai) kandidátusi disszertációjában dolgozta fel. A hazai régészeti célú légi fényképezés jeles képviselője, eredményeit, módszertanra vonatkozó megfigyeléseit rendszeresen közzétette. Munkásságának jelentős állomása a Tolna m.-i Decs–Ete kutatása. A Vizi Mártával közösen végzett, több évig tartó program keretében komplex módszerek alkalmazásával

(intenzív terepbejárás, légi fotózás, szintvonalas felmérés, geofizikai mérés, térinformatika) sikerült tisztázni a középkori mezőváros szerkezetét, feltárták gótikus templomát és néhány épületét, vizsgálták a településhez tartozó, feltehetően késő középkori erődítményt. – A M. Régész Szövetség alapító tagja, a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat, a Váci Múz. Egyesület, a Castrum Bene Egyesület, a M. Térképbarátok Társulatának tagja. – Pro Museo (Petőfi Múz., Aszód, 1998), Pro Urbe Vacienzi-díj (1996), Akadémiai Kiadó Nívódíja (1997), Schönvisner István-díj (2001, 2012), Wosinsky Mór-emlékérem (2005), Kuzsinszky Bálint-emlékérem (2007), Tragor Ignác-emlékérem. F. m.: *A Gödöllői dombvidék várai* (Múzeumi füzetek 21., Aszód, 1982); *Leletmentés a középkori Vác területén* (Széchenyi u. 3–7.) (Váci könyvek 5. Vác, 1991, 7–108. p.); *Pest megye régészeti topográfiája. XIII/2. A szobi és a váci járás*. Szerk. Torma István, Társszerző, Dinnyés Istvánnal, Kővári Klárával, Kvassay Judittal, Tettamanti Saroltával, Torma Istvánnal (Magyarország Régészeti Topográfiája 9., Bp., 1993); *Vác középkori pincéi* (Váci könyvek 9. Vác, 1996); *Falvak, várak, kolostorok a Dél-Börzsönyben* (Váci könyvek 8. Vác, 1997, 7–153. p.); *Beitrag zur Siedlungsgeschichte des mittelalterlichen Marktfleckens Ete*. Vizi Mártával (Acta Archaeologica Hungarica, 53., 2002, 195–253. p.); *Tolna megye várai* (Varia Archaeologica Hungarica, 22, Bp., 2007); *A régészeti topográfia és a légi fotózás kapcsolata*. In: „Fél évszázad terepen”. *Tanulmánykötet Torma István tiszteletére, 70. születésnapja alkalmából*. Szerk. is Kővári Klárával (Bp., 2011, 121–130. p.); *Pest megye régészeti topográfiája. XIII/3. Az aszódi és a gödöllői járás*. Szerk. Torma István. Társszerző, Dinnyés Istvánnal, Kővári Klárával, Kvassay Judittal, Tettamanti Saroltával, Torma Istvánnal (Magyarország Régészeti Topográfiája 11., Bp., 2012).

Irod.: Vizi, Márta: Zs. M. (1948–2014) (Acta Archaeologica Hungarica, 66., 2015, 249–252. p.); László Sópajti Tóth: Bibliographie von Zs. M. (Acta Archaeologica Hungarica, 66., 2015, 252–260. p.); RÜL 14.: 516. p.

*Vizi, Márta: Acta Archaeologica Hungarica, 66., 2015, 252. p.; Pro Urbe Vacienzi-díj adományozási időpontja téves: 1997; Akadémiai Kiadó Nívódíja adományozási időpontja téves: 1995.

Fotó: M. Zs. 2012-ben, Orlik Edit felv.

Kővári Klára

Miklya Jenő (1927. jún. 27. Tótkomlós – 2002. jan. 2. Szeged): tanító, muzeológus, helytörténész. – A gimn. első négy osztályát Békéscsabán végezte, majd a miskolci Ev. Líceum- és Tanítóképző Int. hallgatója

lett. Tanítói oklevelét, a világháború miatt megkésve, Egerben szerezte meg (1947). – Csanádapácán kántortanító (1949–1952). A gyularemetei gyermekotthon nevelőtanára volt, amikor az orosházi múz. évkönyvében megjelent

Csanádapáca történetét ismertető írása (1960). A szeghalmi Halas-pusztai tanyasi tanítójaként (1961) a gyermekekkel tervszerű tárgygyűjtő tevékenységbe kezdett, s az akkor szerveződő honismereti szakhálózat munkatársa lett. 1963. aug.-ban Szeghalom előljárói egy gyűjt. megalapozásával bízták meg. Megszervezte a *Sárréti írások* első kötetének kiadását (1965). A járási művelődési központ előadójaként (1965–1972) honismereti szakkört vezetett, gyarapította a gyűjt.-t, s meghatározó szervezője lett az É-békési régió néprajzi és helytörténeti kutatásának is. Vezette az önálló szeghalmi gyűjt.-t, majd az 1970-es években a Karácsonyi János Honismereti Egyesület (Békés m.) Irodalomtörténeti Tárogzatának vezetője lett. Az 1980-as évek első felében a múz.-i munkán kívül könyvírással és szerkesztéssel, TIT-előadások tartásával, helytörténeti táborok vezetésével foglalkozott. Nagy szerepe volt a tájmúz.-i működési engedéllyel bíró *Sárréti Múz.* létrehozásában (1984. jan. 6.). Nyugdíjba vonulása (1989) után is folytatta honismereti, helytörténeti és irodalomtörténeti munkásságát. Kutatómunkája mellett tovább gyarapította a múz. gyűjt.-ét, megírta a szeghalmi kórház- és egészségügy történetét, történeti antológiát adott közre (1996), kéziratban elkészítette a sárréti és szeghalmi csendőrség működését feltáró munkáját. Több száz cikket írt orsz. és megyei tud.-os folyóiratokban és napilapokban. Elindította a *Sárréti Füzetek* sorozatot. – Kiváló Népművelő, Szeghalomért kitüntetett cím, Szabó Pál Emlékplakett.

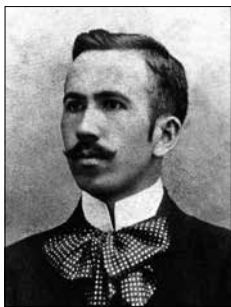
F. m.: *Csanádapáca. Adatok a község történetéhez, földrajzához, néprajzához* (Csanádapáca, 1962); *A pákászok világából a modern kereskedelembe* (Szeghalom, 1970); *Szeghalomtól–Verőcégig. Dapsy Gizella élete a dokumentumok tükrében* (Szeghalom, 1984).

Fotó: Munkácsy Mihály Múz. Fotótára 25227

Martyin Emília

Miskolczy-Simon János (1912-től); *Miskolczy-Simon*; ered. *Simon* (1880. márc. 5. Miskolc – 1914. szept. 1. Lemberg [Lviv, Ukrajna]); levéltáros,

történész, író. – Édesapja Simon János földbirto-
kos, édesanyja Tisser
Júlia. Felesége Kovács
Sarolta zongoraművész-
nő (1891–1979). – Mis-
kolcon, a Ref. Főgimn.-
ban érettségizett (1899).
Sárospatakon és Bp.-en
jogot tanult. Az Orsz.

Levéltárban levéltárke-
zelői vizsgát tett (1905). – Borsod vm. allevéltár-
noka (1906-tól), közben a *Borsod-Miskolczi Múz.*
könyv- és levéltárosa is (1906–1907). 1909-ben
Balassagyarmaton kinevezték a Nógrád vm.-i
levéltár vezetőjévé. Innen vonult be 1914-ben
háborús katonai szolgálatra, hol a Lemberg mel-
letti csatában életét vesztette. – Fiatalon már a
miskolci újságok munkatársa (*Ellenzék, Miskolczi
Napló*). Kötményei, prózai írásai, történeti tár-
gyú adatközlései jelentek meg a helyi és az orsz.
lapokban. Levéltári kutatásaival rengeteg adatot
gyűjtött Szendrei János *Miskolcz város története*
c. monográfiájához. Nógrád vm.-ben is folytatta
kutatásait, bekapcsolódott a Borovszky Samu-féle
megyei monográfia munkálataiba. Miskolc tár-
sadművelődési életében vezető szerepet játszott, több
egyesületnek alapító tagja, ill. titkára volt.

F. m.: *Bükk alján. Kötmények* (Miskolcz, 1903); *Törté-
netek* (Miskolcz, 1905); *II. Rákóczi Ferenc és Borsodvár-
megye* (Miskolcz, 1906); *Heten vagyunk*. Társzerzőkkel
(Miskolcz, 1909); *Nemesi iratok és címeres pecsétek
Nógrád vármegye levéltárában* (Balassagyarmat, 1911);
A Mikszáth-család története (Levéltárosok Lapja, 1914.
2. évf. 1. szám, 14–19. p.); *A Miskolczy-Simon család
története* (Komárom, 1913); *Mindszenti dr. Szendrei
János* (Bp., 1914); *Nógrád vm. közállapotai az 1867. évi
kiegyezéstől napjainkig*. In: Borovszky Samu: *Nógrád
vármegye (Magyarország Vármegyéi és Városai, Bp.,
1911, 546–567. p.); Szerelmi históriák a régi Miskolcz
világából* (A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muze-
um-Egyesület Évkönyve 1905–1906. Miskolcz, 72–82. p.).
Irod.: Belitzky János: M.-S. J., Nógrád vármegye du-
alizmuskori utolsó főlevéltárnoka (A Nógrád Megyei
Múzeumok Évkönyve VIII. Salgótarján, 1982, 243–264.
p.); Dobrossy István: Miskolcz írásban és képekben
10. (Miskolcz, 2003, 25–26. p.); Hideg Ágnes: M.-S. J.
levéltáros, történész, író (A Herman Ottó Múzeum
Évkönyve LV. Miskolcz, 2016, 241–254. p.); Gulyás XVIII.:
1042–1043. p.; Szinnyei XII.: 1054–1056. p.

Fotó: a család tulajdonja, Béky Zoltán

Hideg Ágnes

Móczár László, dr. (1914. dec. 10. Kiskunfél-
egyháza – 2015. júl. 3. Bp.): zoológus, tanár. – Édes-
anyja Kövér Irén Izabella Mária (1890–1978),

édesapja Móczár Miklós
(1884–1971) tanár és ento-
mológus, a Jászberényi
Tanítóképző Főisk. ig.-ja.
Felesége (1946-tól) Libay
Margit (1921–2015), aki-
től három gyermeke szü-
letett: Katalin (1947–),
Edith Klára (1950–) és
Géza Walter (1955–). –
Kiskunfélegyházán érett-

ségizett (1933). A PPE-n állattan, ásványtan és
földrajz szakágakból egy.-i diplomát (1937), termé-
szetrajz és földrajz szaktárgyakból középisk.-i taná-
ri (1938), Szegeden tanítóképző int.-i tanári okleve-
let szerzett (1939). A Mo. rovarainak biológiája
témakörben egy.-i magántanúrrá képesítették
(1948). A biológiai tud.-ok kandidátusa (1953),
doktora (*Méhalkatú rovarok szerepe a lucernásá-
inkban* c. értekezésével, 1961). – Egy.-i éveivel során
vált a m. zoológiában meghatározó szerepet játszó,
hírneves Dudich Endre-féle (1875–1971) zoológus
isk. egyik jeles tagjává. 1937-től 1969-ig kisebb-
nagyobb megszakításokkal a *M. Természettud.-i
Múz.*-ban, a Hártácsszárnyúak gyűjteményében
dolgozott: próbaszolgálatos tisztviselő (1937),
önkéntes (1938–1939), majd muzeológus (1944–
1952, 1956–1969). 1939–1944 között, megszakí-
tásokkal, katonai szolgálatot teljesített, tüzéreként
részt vett Kárpátalja, Erdély és a Délvidék vissza-
foglalásában. Közben Bp.-en tanítóképző int.-i
tanár (1941–1944), a Kolozsvári Tudománygy.
Matematikai és Természettud.-i Karán egy.-i
adjunktus (1942–1944). A háború után a Múz.-ok
és Műemlékek Orsz. Központjában (1950–1952),
majd a Művelődésügyi Min.-ban az állattani
kutatások és a muzeológia orsz. irányítója (1952–
1954), természettud.-i kiáll.-ok szervezője (1951–
1954), kutató a pécsi Janus Pannonius Múz.-ban
(1955–1956). A szegedi JATE TTK Állattani Tan-
székét vezető professzor, nyugdíjazásáig (1969–
1982), professor emeritus (2004). – Tud.-os mun-
kájának fő területe a fullánkos hártácsszárnyúak
(Hymenoptera: Aculeata) számos csoportjának
taxonómiai, biogeográfiai, ökológiai és etológiai
vizsgálata. Legfontosabb taxonómiai munkáit a
csempészdarazsak (Pompilidae: Ceropalinae),
bogárölődarazsak (Bethyilidae) és tolvajdarazsak
(Chrysididae: Cleptinae) csoportjairól készítette,

de számos jelentős taxonómiai, biogeográfiai eredményt ért el a redósszárnyú-darazsak (Vespidae), útonállódarazsak (Pompilidae), kaparó-darazsak (Sphecidae), szitásdarazsak (Crabronidae) és ollósdarazsak (Dryinidae) kutatásában is. Közel 300 új taxont írt le, köztük 181 tud.-ra új fajt és 9 új nemzetséget (genusz). A *Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae)* sorozat számos kötetének szerzője, s aktívan részt vett a hazai nemzeti parkok faunájának felmérésében is. Elkészítette a Kárpát-medence állatföldrajzi térképét, amely *Magyarország Nemzeti Atlaszában* (1967) is megjelent, és számos más zoológus állatföldrajzi munkásságához adott alapot. Ökológiai kutatásainak legjellemzőbb témája a vadméhek beporzó tevékenységének vizsgálata, etológiai értekezéseinek pedig a magányos életmódú fullánkös hártáásszárnyúak ivadékgondozási viselkedései. Tud.-os tevékenységével összefüggésben 21 ország zoológiai int.-eiben, múz.-aiban járt (Ausztria, Szlovákia, Csehország, Lengyelország, Németország, Svájc, Hollandia, Dánia, Franciaország, Spanyolország, Olaszország, Jugoszlávia, Szovjetunió, Egyiptom, Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Japán, India, Nepál, Pápua Új-Guinea, Ausztrália), a kutatás mellett értékes zoológiai szakanyagok gyűjtésével is gazdagítva a hazai természetrajzi gyűjteményeket. A Hártáásszárnyúak gyűjteményének rendezésében, ill. a típuspéldány-nyilvántartás kialakításában is maradandót alkotott. Igen hangsúlyos és elhivatott ismeretterjesztő tevékenységet is végzett, e téren számos cikk és sikeres könyv fémjelzi munkásságát. Egy-egy oktatói munkájában meghonosította a modern audiovizuális tanulási segédanyagok használatát, amelyhez jó alapot adott kiemelkedő természetfotós tevékenysége is. Fotóiból kiáll.-t rendezett Bp.-en és Pécsen; hazai és külföldi kiáll.-okon (Chicago, Salt Lake City, Washington stb.) számos díjat nyert. Négy dokumentumfilmet készített rovarokról; a *Bölcsök* c.-t Cannes-ban és Moszkvában díjazták. – Összesen 371 közlemény szerzője, amelyből 198 tud.-os és 173 ismeretterjesztő jellegű. Tud.-os publikációi számos hazai és külföldi tud.-os szakfolyóirat hasábjain jelentek meg (*Folia entomologica hungarica*, *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici*, *Acta Biologica Szegediensis*, *Fragmenta Faunistica Hungarica*, *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, *Állattani Közlemények*, *Zoologischer Anzeiger*, *Entomofauna Germanica* stb.). Ismeretterjesztő cikkeinek zöme a *Természettudományi*

Közlöny, a *Természet*, az *Élet és Tudomány*, az *Állatvilág*, az *Akvárium és Terrárium*, a *Bűvár* és az *Élővilág* c. folyóiratokban jelent meg. – Több tud.-os társaság választotta tagjává, köztük az Österreichische Entomologische Gesellschaft (Bécs, 1975) és a Royal Entomological Society (London, 1989). A M. Rovartani Társaság tagja (1937–2015), alelnöke, (1964–1980), utána örökös választmányi tagja, a M. Biológiai Társaság Állattani Szakosztályának tagja (1950–2015), az MTA Zoológiai Szakbiz. tagja (1951–1954, 1970–1974, 1980–1985), az MTA VIII. Biológia Tud.-os Osztály tagja (2011–2015). A Szent István Akad. r. tagja (2004). Az ELTE, az intézmény történetében elsőként, diplomája elnyerésének 75. évfordulóján platina díszoklevéllel tüntetette ki (2012). – Szép magyar könyv és nívódíj (*Képes állatvilág* c. könyvéért, 1964), a M. Rovartani Társaság Frivaldszky Imre-emlékplakett arany fokozata (1975), TIT aranykoszorús jelvénye (1979), A környezet védelméért, fejlesztéséért kitüntetett jelvény (1984), id. Entz Géza-díj (1986), Gorka Sándor-díj (1993), Symposium Internationale Entomofaunisticae Europae Centralis Basel: Ehrenmedaille (1999), a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kunó-díj emeritus fokozata (2004), Pro Studio et Fidei (2004), Pro Natura Díj (2015), Pro Civitate Jászberény díj (2015). – Külföldi és hazai taxonómus kutatók több mint 20 taxon elnevezésében örökítették meg a nevét.

F. m.: *Állathatározó*. I–II. (Bp., 1950; 1969; 1983); *Pókölődarázs-alkatúak – Pompiloidea* (Magyarország Állatvilága. Fauna Hungariae, Bp., 1956, 1–76. p.); *Az állatok gyűjtése* (Bp., 1962); *Képes állatvilág*. I–II. (Bp., 1963); *Fémdarázssalkatúak – Chrysoidea* (Magyarország Állatvilága. Fauna Hungariae, 1967, 1–118. p.); *Rovarbölcsök* (Bp., 1987); *Rovarkalauz* (Bp., 1990); *A catalog of the World Bethyloidea (Hymenoptera: Aculeata)*. Gordon Gordh-dal (Memoirs of the American Entomological Institute, 46, 1990, 1–364. p.); *Redósszárnyúdarázs-szerűek – Vespoidea* (Magyarország Állatvilága. Fauna Hungariae, 1995, 1–181. p.); *Revision of the Cleptinae of the World. Genus Cleptes subgenera and species groups*. (Hymenoptera, Chrysididae) (Entomofauna, 19, 1998, 501–516. p.); *Rovarvilág* (CD, Fővárosi Oktatástechnológia Központ, 2003); *Cleptes hungaricus sp. n. and the related Palearctic species (Hymenoptera: Chrysididae)* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 101, 2009, 131–136. p.).

Irod.: Gallé László: Entomológia: kutatás, szemléletformálás, ismeretterjesztés: M. L. közönlése 95. születésnapján (Szeged, 2009); Tanács Lajos: A 100

éves dr. M. L. professzor úr köszöntése és szakmai életútjának ismertetése (Állattani Közlemények, 99, 2014, 61–68. p.); Matskási István: M. L. 100 éves (Folia entomologica hungarica, 75, 2014, 5–8. p.); Papp Jenő: Dr. M. L. (1914–2015) emlékezete (Annales Musei historico-naturalis hungarici, 108, 2016, 51–80. p.); RÜL 14.: 582–583. p.

Fotó: Vig Károly felv.

Vas Zoltán

Módy György, dr. (1926. aug. 14. Debrecen – 2013. okt. 16. Debrecen): történész, muzeológus. – Cívus hagyományokban gazdag családban született. Felkészése Nepper Ibolya régész. – A debreceni Ref. Koll.-ban végzett tanulmányai során alakult ki a történelem iránti érdeklődése. A debreceni egy.-en szerzett m.-történelem szakos diplomát (1949). A KLTE-n egy.-i doktori címet szerzett *Polgár és vidéke a tatárjárástól a hajdúk letelepedéséig* c. disszertációjával (1975).

– Pályakezdését, Szabó István professzor tanársegédéként ígéretesen induló történészi karrierjét hosszú évekre visszavetette az 1950-es évekbeli meghurcolása (konceptios per), börtönbüntetése és az azt követő mellőzése. A börtönévek után erdészként tudott elhelyezkedni. Rehabilitációja után megbízást kapott az *Alföld* folyóirat kiadó-hivatalának vezetésére (1960) és külső munkatársként bevonták a *Déri Múz.* új, állandó kiáll.-ának rendezésébe. 1962-ben, a MNM kinevezett munkatársaként szolgálattételre a Déri Múz.-hoz kapott beosztást, ahol történész-muzeológusként, osztályvezetőként dolgozott egészen nyugdíjazásáig (1995). – Sokoldalú kutatómunkájában központi helyet foglalt el a megye településeinek, a hajdúsági, bihari, tiszántúli falvaknak a kutatása, feltárása és feldolgozása, mindenekelőtt az Árpád- és középkori, kora újkori történetük megismertetése. Nemcsak az adott település múltját vizsgálta, hanem a mai határban lévő, elpusztult településeket is, elévülhetetlen érdemeket szerezve ezzel az eltűnt települések lokalizálásában. Igen alaposan bedolgozta magát nem csak a régészet elméletébe, de az ásátások napi gyakorlatába is. Nevéhez fűződik pl. a herpályi nemzeti monostor feltárása, konzerválása és a falu 12. sz. elején épült plébániatemplomának megtalálása, vagy a haj-

dúszováti ref. templom erődfalának kibontása, megerősítése és a középkori Szentgyörgy (Kismacs) Árpád-kori templomának Nepper Ibolyával együtt végzett feltárása is. A leglátványosabb feltáró munkát a debreceni Nagytemplom körül végezte, ennek eredményeként született meg a Romkert a középkori Szent András-templom eredeti alapfalai mellett a későbbi korok átépítéseivel. Munkásságában meghatározó jelentősége volt Debrecen múltja feltárásának és feldolgozásának. Az ebben a témában megjelent számos feldolgozása közül egyik legjelentősebb *A falutól a mezővárosig* c. munkája, mely a 13–15. sz.-i Debrecen település- és birtoklástörténetével foglalkozik. Az Orsz. Műemlékvédelmi Hivatallal együttműködve tövőlegesen is részt vállalt a feltárt emlékek bemutatathatóvá tételében. Tanulmányai jelentek meg a múzeum-, ipar- és művészettörténet, vmint a numizmatika területéről is. Személyes kapcsolat is fűzte azokhoz a kortárs művészekhez – Blattner Géza, Maghy Zoltán, Sennyei Oláh István, Holló László –, akikről tehetséget tisztelő és munkásságukat értően elemző írásai láttak napvilágot. Művészettörténeti ismereteit és felkészültségét mint a Népművelési Tanácsadó szakreferense és a M. Képzőművészek Szövetsége helyi munkacsoportjának intézőbiz.-i tagja is kamatoztatta. – Muzeológiai munkásságát elsősorban a régészeti és történeti gyűjt.-hez kapcsolódóan fejtette ki, neki köszönhető a történeti gyűjt. kialakítása, jelentős mértékű gyarapítása és tervszerű rendezése. Részt vállalt a múzeumirányítás felelősségteljes munkájában is. Tervezésében és irányításával állandó- és időszaki kiáll.-ok egész sora valósulhatott meg a múz.-ban eltöltött közel 35 esztendeje alatt. Szerk. a debreceni *Déri Múzeum Évkönyveit* (1968–1995/96), a *Bihari Múzeum Évkönyveit* (I, IV/V–VIII/IX. köt.), a *Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok közleményszámait*. Tanulmányai, munkáinak összegzései számos kiadványban (múz.-i évkönyvekben, településmonográfiákban) kaptak helyet; több mint 130 tanulmány és önálló kötet fűződik a nevéhez. – A KLTE Néprajzi Int.-ének meghívására külső előadóként az általános muzeológiai kérdésekről tartott előadást (1967-től), majd az 1970-es évek második felétől a Néprajzi és Történelmi Int.-ekben címzetes docensként állandó mb. oktatóként településtörténetet, muzeológiai és régészeti ismereteket tanított. – Az Orsz. Műemléki Felügyelőség Kiváló Dolgozója, Móra Ferenc-díj (1978), a Művelődési Min. Múz.-i Osztályának nívódíja (1985), Holló

László-díj (1990), Debrecen kultúrájáért kitüntetés (1993), Debrecen megyei jogú város Csokonai Díja (1994), a megyei Önkormányzat Emlékérme (1996), M. Köztársasági Érdemkereszt (1998), Pulszky Ferenc-díj (2007). Debrecen díszpolgára (2000).

F. m.: *A menekültek*. In: *A szabadság fővárosa Debrecen 1848 január–május*. Szerk. Szabó István (Debrecen, 1948, 59–100. p.); *Hajdúszoboszló és környéke a XI–XVI. században*. In: *Hajdúszoboszló monográfiája*. Szerk. Dankó Imre (Hajdúszoboszló, 1975, 71–142. p.); *Fehérgyarmat település- és birtoklástörténete a XVI. század végéig*. In: *Csengeri krónika*. Szerk. Dankó Imre (Csenger, 1975, 124–138. p.); *Képzőművészeti írások (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 34. Debrecen, 1978); Szent András-templom és a Verestorony kutatása 1980-ban – Debrecen 1290–1390 között (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 42. Debrecen, 1984); Szovát a XVIII. századig: az erődített templom története (Hajdúszovát, 2000); Berettyóújfalu és környéke a XIII. századtól a török hódoltság koráig*. In: *Berettyóújfalu története (Berettyóújfalu, 1981, 83–119. p.); A falutól a mezővárosig*. In: *Debrecen története. I.* (Debrecen, 1984, 99–129. p.); *Építészettörténeti jelentőségű régészeti kutatások Hajdú-Biharban 1944–1984*. In: *Tanulmányok Debrecen és a megye felszabadulásának 40. évfordulója tiszteletére*. Szerk. Gazda László (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 43. Debrecen, 1985, 19–26. p.); *Település- és birtoklástörténet a XII. századtól a XVI. század közepéig*. In: *Hajdú-Bihar évszázadai (Debrecen, 2001, 31–65. p.); A megye településeinek története és épített emlékei a XII. századtól a hajdúk letelepítéséig (uo., 199–472. p.); Historia et ars. M. Gy. válogatott tanulmányai (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 59. Debrecen, 2006).*

Irod.: Dankó Imre: *A hatvanéves M. Gy. köszöntése (Múzeumi Kurír, 52. Debrecen, 1986, 17–19. p.); Orosz István: A 80 éves M. Gy. köszöntése*. In: *Historia et ars (Debrecen, 2006, 9–17. p.); Birkásné Vincze Rita: Dr. M. Gy. irodalmi munkássága 1948–2003*. In: *Historia et ars (Debrecen, 2006, 669–677. p.); Dr. Korompai Gáborné: Dr. M. Gy. In: Pedagógusok Arcképcsarnoka. XIV. k. (Debrecen, 2015, 187–190. p.)*

Fotó: Fekete Gáborné felv., Déri Múz. Fotótára

V. Szathmári Ibolya

Mojzer Miklós (1931. nov. 7. Székesfehérvár – 2014. aug. 24. Bp.): művészettörténész, muzeológus, múzeumig. – Felesége (1958-tól) Kovács Éva (1932–1998) művészettörténész, lányuk, Mojzer Anna (1965–) művészettörténész, fordító, a portugál kultúra szakértője. – Székesfehérváron végezte isk-

it, a háború után a budai ciszterci gimn.-ban érettségizett. A bp.-i ELTE BTK-n művészettörténet és muzeológia szakon tanult (1950–1955). – *A Szépművészeti Múz. (SzM) Régi Képtárában* gyakornokként kezdte pályáját (1955), majd az esztergomi *Keresztény*

Múz.-ba helyezték. 1958-ban visszatért a SzM-ba, onnan 1974-ben a Régi M. Gyűjt.-nyel együtt átkerült a budai várban lévő *M. Nemzeti Galériába* (MNG), ahol 1977-ben a gyűjt.-i osztály vezetője lett. A munkatársak és a főhatóság felkérésére elvállalta, s még két ötéves periódusban töltötte be az SzM főig.-i posztját (1989–2004). – Esztergomban 1955–1956-ban a részben államosított gyűjt.-ek egyházi tulajdonban maradt múz.-i részének újraindítása, bemutatása, tud.-os feldolgozása volt a cél. A *Keresztény Múz.* feltámasztásának történelmileg beágyazódott szempontjait és eredményeit az 1964-ben kiadott katalógus előszóában fogalmazta meg. Műtárgy-meghatározó, provenienciakutató és bibl.-i munkát végzett a képtár több részlegében, a restaurátatástól a nemzetközi kapcsolatépítésig szervezte a múz. életét. Szakdolgozata és mérnöki érdeklődése kezdetben a barokk építészet és vele a műemlékek kutatójaként definiálta, s ezt a szakterületet is művelte mindvégig, Esztergomban szembesült leendő nagy monografikus témájával, M. S. mester késő gótikus festészetével. – A SzM Régi Képtárában Pigler Andor mellett szintén verzátus muzeológusként dolgozott. A 17-18. sz.-i itáliai, németalföldi, német és osztrák festészet lett a szakterülete, szerzeményező, meghatározó és publikációs tevékenységének tárgya. Betekintést nyert hazai és külföldi magángyűjt.-ekbe, eredményeit szakcikkkel mellett a képzőművészeti ismeretterjesztésben is hasznosította. 1974-ben, a MNG költöztetése a gyűjt.-ek kibővítésével járt együtt: megalakult a Régi M. és a Jelenkori Osztály. Előbbi a SzM egy teljes osztályának átvételét jelentette, s vezetése Gerevich Lászlóné nyugdíjba menetelével ~ kezébe került. Ő rendezte a várbeli Galéria 1975. évi megnyitására az első középkori és barokk kiáll.-t. A kampányfeladatot óriási szervezési, restaurálási munkák árán, jelentős létszámbővítéssel, állandó kiáll.-ok egymásra épülő sora követte 1985-ig. A késő reneszánsz és barokk művészet állandó kiáll.-ának elveit

programtanulmányban tette közzé (*Művészettörténeti Értesítő*, 30., 1981, 39–49. p.). Eszerint a múz.-i feldolgozás tárgya a 16–18. sz.-i Mo. akkori műtárgyállománya, beleértve a vendégművészek itteni munkáját és az import műveket (pl. Johann Georg Heinsch, Georg Raphael Donner, Franz Anton Maulbertsch művei), a tőlünk elvándorolt művészek (pl. Bogdány Jakab, Mátyóki Ádám) régóta számon tartott oeuvre-jével együtt. Osztályvezetése alatt mintegy 150 művel gyarapodott a gyűjt. A kiáll.-okat hosszú távú kölcsönzésekkel egészítette ki restaurálás fejében. Az általa újjászervezett Régi M. Restaurátor Műhely feladata elsősorban a középkori táblaképek és faszobrok, késő gótikus szárnyasoltárok helyreállítása, bemutatása volt. E munka két restaurátor-nemzedék legjobbjával ~ hivatali ideje alatt, Szentkirályi Miklós szakmai irányításával lényegében megvalósult. A szárnyasoltárok reprezentatív kiáll.-a 1982-ben a palota egykori tróntermében nyílt meg. ~ külföldi mintára tud.-os katalógusokban kívánta közzétenni a középkori és a barokk gyűjt.-t, munkatársaival együtt ennek előkészítésén dolgozott, és támogatott minden, ehhez kapcsolódó kutatást. 1982-ben egy minden darabra kiterjedő vezetőt jelentetett meg a késő reneszánsz és barokk állandó kiáll.-ról, előbb zsebkönyv formátumban, majd megszerkesztette a teljes gyűjt. legjavát bemutató könyvet (1984). Iniciatívájára jelent meg az első tud.-os igényű időszakos kiáll.-i katalógus a MNG-ban (*Barokk tervek és vázlatok*, 1981). – A SzM felújítása meghatározta ~ 1989 őszén elkezdődött főig.-i korszakát. Ennek tervét és menetét 1994-ben tanulmányban publikálta (*A budapesti Szépművészeti Múzeum rekonstrukciója és bővítése. Művészettörténeti Értesítő*, 43., 1994, 217–229. p.), amelyben már az első két ütem befejezéséről számolhatott be. A terjeszkedés szükségességét hangsúlyozta; ez volt az első térszint alatti bővítési terv, ami helyett azután (más kezdeményezésre) 1997-re felépült a Szondi utcai könyvtárpépület, legfelső szintjén restaurátorműhelyekkel. A harmadik ütem forráshiány miatt a 2000-es évekre maradt. ~ főigazgatása idejében a múz. egy sor nagyszabású, tud.-os katalógussal kísért kiáll.-t rendezett (*Schikiedanz Albert*, 1996; *Az Ország Háza*, 2000; előkészítés: *Sigismundus Rex et Imperator*, 2006), a kisebb léptékű, analitikus feldolgozások közül kiemelkedik a *Verrocchio Krisztusa* c. (2003). 1993-ban „Az európai barokk éve” két nagy, nemzetközi kiáll.-át koordinálta, amelyeket a BTM-ban, ill. Székesfehérváron rendeztek meg.

Megjelentette a Régi Képtár angol nyelvű, sommás gyűjt.-i katalógusainak sorát, miközben a gyűjt.-t jelentős új szerzeményekhez segítette. Új állandó kiáll.-t nyitott a 19. sz.-i festészet és szobrászat bemutatására az Ión csarnokban (Cifka Péterné rendezése; már nem áll). – A *Művészettörténeti Értesítő* szerkesztőbiz.-ának tagja (1968–1980), főszerk.-je (1981–1997), majd a szerkesztőbiz. elnöke (1998–2014); az 1952-ben alapított, s 1981-től jelentősen megújított akad.-i folyóirat a mo.-i és az egyetemes művészettörténet vezető m. nyelvű publikációs fóruma lett, főként közép-európai és régi művészeti profillal. Megfiatalította a szerkesztő- és szerzőgárdát, állandósította az idegen nyelvű rezüméket, figyelme a terjesztésre is kiterjedt. Saját tud.-os programját nyugdíjazása után M. S. mester témájával folytatta: még 1997-ben közreműködött a MNG neki szentelt kiáll.-ában, részese volt a technikai megfigyeléseknek. 2006-ban és 2008-ban egy három részesre tervezett nagy tanulmány első két részét adta közre, melyekben Veit Stoss mo.-i származása mellett érvelt, és M. S. mester személyét a krakkói főoltár művészenek Marten Swarcz nevű munkatársában határozta meg. – A MTA Művészettörténeti Biz.-ának tagja (1990–1998), a Mo.-i Ludwig Alapítvány Tanácsának tagja (1990–2009), a Kossuth- és Széchenyi-díj Biz. tagja (1991–1996), az NKA Múz.-i Koll.-ának elnöke (1994–1995), a Zádor Anna-díj kuratóriumának tagja (1995–2014). – Pasteiner Gyula-emlékérem (1969), Móra Ferenc-emlékérem (1983), Szoc. Mo.-ért (1983), Ipolyi Arnold-emlékérem (1993), Cavalliere della Repubblica Italiana (2003), a M. Köztársasági Érdemrend Középkeresztje (2005), a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat t. tagja (2007).

F. m.: *Werke deutscher Künstler in Ungarn. I. Bd. Architektur* (Studien für deutschen Kunstgeschichte, Bd. 328. Baden-Baden–Strassburg, 1962); *Az Esztergomi Keresztény Múzeum Képtára*. Boskovits Miklóssal és Mucsi Andrással (Bp., 1964; német, angol és orosz nyelven is); *Torony, kupola, kolonnád* (Művészettörténeti Füzetek 1. Bp., 1971); *The Warsaw Collection. Los Angeles, California* (Catalogue) (Bp., 1971); *M. S. mester passióképei az esztergomi Keresztény Múzeumban* (Bp., 1976); *A Magyar Nemzeti Galéria késő reneszánsz és barokk kiállítása. Képek és szobrok* (Bp., 1982); *A Magyar Nemzeti Galéria Régi Gyűjteményei*. Szerk., társszerző (Bp., 1984; német és angol nyelven is); *Zsánermetamorfózisok. Világi műfajok a közép-európai barokk festészetben / The Metamorphosis of Themes, Secular Subjects in the Art of the Baroque in Central Europe*. Szerk., társszerző

(kiáll.-i katalógus, Bp., 1993); *A festő hagyatéka, ahogy ma látjuk*. In: „Magnificat anima mea Dominum”. *MS mester Vizitáció-képe és egykori selmebcányai főoltára*. Szerk. Mikó Árpád, Poszler Györgyi [Kiáll.-i katalógus] (Bp., 1997, 9–29. p.); *A történeti MS mester sive Martinus Swarcz seu Martinus Niger alias Marcin Czarny, Veit Stoss krakkói főoltárának festője. I. rész: Krakkó, 1485-ben és előtte* (Művészettörténeti Értesítő, 55., 2006, 223–250. p.); *Der historische Meister MS sive Martinus Swarcz seu Martinus Niger alias Marcin Czarny, der Maler des Krakauer Hochaltars von Veit Stof. II. Teil. Krakau und Nürnberg im Jahr 1477 und davor* (Annales de la Galerie Nationale Hongroise. A MNG Évkönyve, XXV, 2005–2007, N° 10, 2008, 90–141. p.).

Irod.: Zádor Anna: Arcképvázlat. In: Etudes sur l'histoire de l'art en honneur du soixantième anniversaire de M. M. Művészettörténeti tanulmányok M. M. hatvanadik születésnapjára (Annales de la Galerie Nationale Hongroise. A MNG Évkönyve, Bp., 1991, 11–13. p.); Takács Imre: M. M. köszöntése (Művészettörténeti Értesítő, 60., 2011. 2., 177–178. p.); Puskás Bernadett–Bardoly István: M. M. bibl.-ja (uo., 14–17. p.); Takács, Imre: In memoriam M. M. (1931–2014) (Acta Historiae Artium, 55., 2014, 5–14. p., teljes bibl.-val [Puskás, Bernadett, Bardoly, István]); Tátrai, Vilmos: In memoriam M. M. (Bulletin MHBA, 119., 2014, 7–11. p.); Jávor Anna: In memoriam M. M. (1931–2014) (Művészettörténeti Értesítő, 64., 2015, 223–227. p.); MNL 13: 222. p.

Fotó: M. M. 1991-ben, Hasznos Z. felv., Magyar Nemzeti Galéria

Jávor Anna

Moldovan, Nicolae (1920. márc. 12. Előpatak [Vâlcele, Románia] – 2017. febr. 8. Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe, Románia]): muzeológus, faragó. – Az előpataki isk. ban tanító, majd ig. (1946–1967), Kovászna M. Művelődési Biz.-ának alelnöke (1968–1971), néprajzos muzeológus a *Kovászna M.-i Múz.-nál* (Székely Nemzeti Múz., Sepsiszentgyörgy) (1971–1995). – A székelyföldi románság tárgyi kultúrájának gyűjtője, a népi foglalkozások gyűjteményfelelőse. Fontosabb szerzeményei: Székely Nemzeti Múz. ikongyűjt.-ének minden darabja (1971–1986), román népviseletek, a m. emlékek közül egy kőkösi teljes kovácsműhely (1975), egy árkos hegdedűkésítő műhely összes tárgya. Részt

vett a *Román Néprajzi Atlasz* munkálataiban (1972), a bodzafordulói [Întorsura Buzăului] és az árapataki [Araci] falumúz. megvalósításában (1973), a népi mesterek-találkozók szervezésében. A román–m. barátság egyik kulcsszemélyisége, Sepsiszentgyörgy Pro Urbe-díjasa (1998).

F. kiáll.: *Népi faragászati kiállítás* (1974); *Néprajzi alapkiállítás*. Gazda Klárával (1983).

F. m.: *Date cu privire la alimentația tradițională din zona Întorsurii Buzăului* (Aluta, 8–9, 1976–77, 303–312. p.); *Instalații tehnice țărănești în bazinul Râului Negru din județul Covasna* (Acta, 1998/II, 213–224. p.); *Cultura tradițională comparată din Transilvania* (CD-ROM, București, 2006); *Mărturiile despre oameni și locuri din Carpați* (Arcuș, 2008); *Monografia comunei Vâlcele* (Sf. Gheorghe, 2013).

Irod: Bartos Endre: Igazi hivatástudattal (Művelődés, XXII, 1969/6, 6. p.); Lăcătușu, Ioan–Broanăr, Erich–Mihail: Repere identitare românești din județele Covasna și Harghita (Sfântu-Gheorghe, 2019, 419. p.).

Fotó: Szócsné Gazda Enikő felv.

Szócsné Gazda Enikő

Molnár István (1910. dec. 17. Bordos, Udvarhely vm. – 1997. jan. 10. Székelykeresztúr [Cristuru-Seuciesc, Románia]): tanár, etnográfus, múzeumala-

pító-ig. – Felesége Péterffy Erzsébet takácsmester. – A székelykeresztúri Unit. Főgimn.-ban érettségizett (1922–1929). Egy.-i tanulmányait a kolozsvári Unit. Teológián kezdte (1929–1930), majd a kolozsvári I. Ferdinánd

Király Tudományeg. földrajz–történelem szakán szerzett tanári oklevelet és néprajzos szakképesítést (1930–1935). A kolozsvári Bolyai Tudományeg.-en Gunda Béla irányításával, *Az Alsó-Nyikó mente népi mezőgazdálkodásának fejlődése* c. dolgozatával doktorált (1948). – A székelykeresztúri Unit. Főgimn. földrajz–történelem szakos tanára (1935–1948); a régi isk.-i szertárak és az általa szervezett gyűjtőmunka anyagából magalapította a br. Orbán Balázs isk.-i múz.-ot (1946). A gyorsan gyarapodó állományt a mai, főtéri épületben helyezték el, és mint *Városi Múz.* nyitotta meg első régészeti-történelmi kiáll.-át (1950). Az állami költségvetéssel támogatott intézménynél múzeumőri kinevezést nyert (1952), közben a tanítóképzőben is tanított (1948–1955). A múz. ig.-ja nyugdíjazásáig (1956–1977). Megszervezte az állandó természetrajzi osztályt, kiépítette a múz. szabadtéri

néprajzi részlegét (1956–1960). Figyelmét elsősorban a paraszti életformaváltás során szerepüket vesztő foglalkozások eszközanyagának a megmentése kötötte le. A múz. fennállásának 25 éves évfordulójára berendezte a népi kismesterségek kiáll.-át (1971). Bekapcsolódott a romániai múz.-ok tud.-os kutatótevékenységébe. Konzervatórként mellette dolgozott fia, Molnár Kálmán (1936–2018).

– Tanulmányaiiban a hagyományos székely kismesterségekkel, népszokásokkal, a népi gazdálkodás hagyományaiival és a néprajzi gyűjtés módszertanával foglalkozott. Első néprajzi közleményei a *Székelységben* jelentek meg (1934–1939). Felekezeti, m. és román nyelvű, napi és időszakos kiadványokban, kötetekben száznál több írása jelent meg: *Miscellanea Ethnographica* (1947), *Erdélyi Múzeum* (1947), *Néprajzi Közlemények* (1957–1963), *Ethnographia* (1963), *Népismereti Dolgozatok* (Szerk. Kós Károly–Faragó József. Kolozsvár, 1976–1980), *Aluta* (Sepsiszentgyörgyi Múz., 1969–1980), *Néprajzi Értesítő* (1992), *Keresztény Magvető* (1978–1993). – A M. Filológiai Társaság, az Erdélyi Múz.-Egyesület, a Kriza János Néprajzi Társaság tagja, a M. Néprajzi Társaság tb. tagja (1990). Székelykeresztúr város díszpolgára (1995), az Erdélyi M. Közművelődési Egyesület Bányai János-díja (1996). – A múz. 1997-ben felvette alapítója nevét; a múz. udvarán felállították bronz mellszobrát (Györfi Sándor karcagi szobrászművész alkotása, 2008). Portréfilmet készített róla a Román Televízió m. nyelvű adása (1970) és a Duna TV (1995).

F. m.: *Sóvidéki keresztzsuzsmesek*. Molnár Kálmánnal (Csíkszereda, 1971); *A székelykeresztúri múzeum emlékkönyve*. Szerk. Nicolae Bucurral (Csíkszereda, 1974); *Csontkarcolatok, porszaruk rajzai*. Ughy Istvánnal (Csíkszereda, 1975; 2. kiad. Csíkszereda, 1995).

Irod.: Dankó Imre: A hatvanéves M. I. köszöntése (*Ethnographia*, 83., 1972. 4., 544–550. p.); RMIL III. (1994); Balázi Dénes: In memoriam M. I. (1910–1997) (*Néprajzi Hírek*, 26., 1997. 1–4., 96–106. p.); Balázi Dénes: M. I. (Bordos, 1910. december 17. – Székelykeresztúr, 1997. január 10.) (Örökségünk. Történelem–Népelet–Néphagyomány, 8., 2006. 4., 6–7. p.).

Fotó: M. I. múz.-i dolgozószobájában, 1960. Molnár Kálmán felv., Molnár István Múz. Fotótára

Sándor-Zsigmond Ibolya

Molnár József (1932. márc. 24. Gyöngyös – 2011. okt. 3. Gyöngyös): középisk.-i tanár, helytörténész. – Az ELTE BTK történelem–földrajz szakán végzett (1954). Gimn.-i tanár Bonyhádön (1954–1957), ált. isk.-i tanár Visontán (1957), Atkárón

(1958–1962) és Gyöngyösön, a III. sz. ált. isk.-ban (1962–1993). – A *Mátra Múz.* megnyitása (1957) után Nagy Gyula, az intézmény mb. vezetője bevonta a gyűjtés hatalmas munkájába. Tanítványaiival együtt sok régi használati eszközt, viseleti darabot kutatót

fel és adott a gyűjt.-be. A *Mátra Múz.*-nak külső munkatársa (1958–1961), majd – a tanítás mellett – rész munkaidős helytörténésze volt (1961–1993). – Számos helytörténeti kiadvány, cikk és tanulmány fűződik nevéhez. Több írása jelent meg a gimn.-i értesítőkből, publikált többek között az *AGRIA: Annales Musei Agrensis* egri múz.-i évkönyvben, a *650 éves Gyöngyös* c. tanulmánykötetben, a *Mátrai Tanulmányokban*. – A M. Földrajzi Társaság, a M. Történelmi Társaság és a M. Numizmatikai Társulat tagja, a M. Éremgyűjtők Egyesülete Gyöngyösi Csoportjának kezdetektől elnöke, 2008-tól tb. elnöke. – Pedagógusi, kutatói, helytörténészi, ismeretterjesztő és közéleti munkájáért több kitüntetést kapott: „Gyöngyöser” kitüntető jelvény (1969, 1990), „A megye művelődésügyéért” emlékérem (1975, 1981). Gyöngyös város „Pro Civitate” kitüntetése (1995).

F. m.: *Gyöngyösi kalauz* (Gyöngyös, 1990); *A gyöngyösi Fő tér története* (Gyöngyös, 2000); *Gyöngyös és a Rákóczi-szabadságharc*. In: *A Gyöngyösi Berze Nagy János Gimnázium Jubileumi Emlékkönyve* (Gyöngyös, 1984, 25–35. p.); *A gyöngyösi múzeum céhpecsétymói* (Agria, XX. 1984, 139–146. p.); *A munkásmozgalom története Gyöngyösön a II. világháborúig*. In: *Tanulmányok Gyöngyösről* (Gyöngyös, 1984, 507–545. p.); *Gyöngyös településszerkezete* (Mátrai Tanulmányok, Gyöngyös, 1997, 21–53. p.).

Irod.: B. Gál Edit: Aki sokat tud Gyöngyösről (Gyöngyösi Músor, 2007); B. Gál Edit: In memoriam M. J. (Gyöngyösi Músor, 2011)

Fotó: Mátra Múz.

B. Gál Edit

Molnár Károly (1849. jan. 23. Felsőtorja, Háromszék vm. – 1918. jan. 3. Székelyudvarhely, Udvarhely vm.): tanár. – A székelyudvarhelyi ref. koll.-ban bölcsészetet (1869), jogot (1870), Bp.-en bölcsészetet (1871–1873), ezzel párhuzamosan a M. Kir. Középtanodai Tanárképezdében természetrajzot tanult, s tanári képesítést szerzett (1875). – 1874.

febr.-tól a MNM ásványtári segédje, szept.-tól a székelyudvarhelyi főrealisk.-ban természetrajzot, földrajzot, 1898. jún.-tól a ref. főgimn.-ban latin és görög nyelvet tanított. Uo. a természetrajzi szertár őre, a ref. iskolaszék elnöke. A helyi alsó fokú iparos tanoncisk.-ban is oktatott. Az iparos kör és a megyei tanítótestület rendszeres előadója, tanító-egyesületi köri elnök, kaszinóegyleti titkár. Tagja volt Udvarhely vm. törvényhatósági biz.-ának, az Udvarhely M.-i Takarékpénztár igazgatóságának, a Népművelési Egylet választmányának, a Vörös-Kereszt Egyesületnek, a M. Pedagógiai Társaságnak, a Magyarhoni Földtani Társulatnak, a M. Természettud.-i Társulat, a kolozsvári EME Orvos-Természettud.-i Szakosztályának. Az Erdélyi M. Közművelődési Egyesület (EMKE) helyi szervezetének pénztárnoka, a Székely-Udvarhely c. újság munkatársa. Az Udvarhely Vm.-i Múz.-Egyesület vezetője (1904-től). Cikkei, tanulmányai a *Magyar Tanügy*, a *Nemzeti Iskola*, a *Földtani Közlöny*, a *Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyve* hasábjain, isk.-i értesítőkből jelentek meg.

F. m.: *Udvarhely vármegyei turista-kalauz*. Vajda Emillel (Kolozsvár, 1897); *Módszeres ásványtanok és az ásványtan módszeres tanítása* (Magyar Tanügy, 5, 1876. 9, 475–479. p.); *A székelyekről* (A Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyve 7, 1880, 37–58. p.); *Tusnád, a Szt-Anna-tó és a torjai kénbarlang, geológiai tekintetben* (Székely-Udvarhelyi Kir. Áll. Főreáliskola ötödik évi Értesítője az 1875/6-ik tanév végén, Székely-Udvarhelytől, 1876, 65–70. p.); *Új ásványok a Bánságból* (Földtani Közlöny, 4, 1874. 9, 234–239. p.).

Irod.: Szinnyeai IX.: 234–235. p.; Ferenczi Géza: Élő történelem: A Székelyudvarhelyi Múzeum története (Korunk, 43, 1984. 9, 681–686. p.).

Róth András Lajos

Molnár Lajos János (1926. nov. 14. Debrecen – 2014. jan. 7. Kistarcsa): tanító, múzeumalapító. – Felesége Hajdú Margit tanító, múzeumalapító. – A Debreceni Ref. Koll. polgári isk.-jában, majd Tanítóképzőjében végzett (1946. jún.). – A Karcag-Bócsa Állami Vándor-tanyai Népiszk.-ban (1–8. osztályban), majd a Karcag-Berekfürdői Áll. Ált. isk.-ban tanított. Fontosnak tartotta a népművelést, a szülők segítségét a művelődésben,

kultúrában; a Karcagi Városi Könyvtárból háztizsákban vitte a könyveket a tanyavilágba. 1955. máj.-tól feleségével együtt Nagytarcsán tanítottak. Nagytarcsa község kulturális felelőseként (1956–1965) férfikórust és színjátszó csoportot alakítottak, néptáncgyűstest szerveztek (amelyet később Tímár Sándor koreográfus vett át), szabás-varrás és főzőtanf.-ot indítottak, Zeneisk.-t hoztak létre. Színházba, múz.-ba, kirándulni vitték a falu gyermekeit és a felnőtteket. 1959-től néprajzi gyűjtésbe kezdtek. ~ levéltári kutatások segítségével adatolta, feldolgozta Nagytarcsa népeletének minden mozzanatát. Helytörténeti kutatásaihoz honismereti szakkört hozott létre. 1960-ban *Falumúz*.-ot avattak. A gyűjt. Nagytarcsa helytörténeti és néprajzi emlékei őrzi és mutatja be hét állandó kiáll.-ban. – Pedagógus Szolgálat Emlékérem (1986), Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1977), Szoc. kultúráért (1984), Nagytarcsáért Millenniumi emlékplakett (2000), Nagytarcsa Községért (2006), Nagytarcsa Díszpolgára (posztumusz, 2020, feleségével együtt).

F. m.: *Nagytarcsai tapasztalatok. A falumúzeum és a népművelés kapcsolatai* (Pest Megyei Népművelési Tanácsadó, 1966); *Tanulmányok Nagytarcsa múltjából*. Molnárné Hajdú Margittal (Nagytarcsa 1974); *A nagytarcsai népfőiskola 1938–1988*. (Szentendre, 1989); *Nagytarcsa történeti és néprajzi emlékei*. Molnárné Hajdú Margittal (Nagytarcsa, 1999); *A 700 éves Nagytarcsa*. Molnárné Hajdú Margittal (Nagytarcsa, 2002); *A nagytarcsai Falumúzeum története* (Studia Comitatus, 2004, 59–701. p.).

Fotó: M. L. 1970-ben, Nagytarcsai Múz.-i Kiállítóhely **Győriné Kováts Andrea**

Molnár László (1924. jún. 15. Zalaegerszeg – 2012. okt. 11. Sopron): katonatiszt, bányamérnök, múzeumig. – Erdélyi származású apját 1931-ben

Sopronba helyezték. – A II. Rákóczi Ferenc katonai főrealisk.-ban érettségizett (1938–1942), majd a Ludovika Akad.-n tanult (1942–1944), 1944-ben tisztté avatták. A frontra került, angol hadifogságba esett. Az Igazoló Biz. elfogadta katonai tevékenységét, de elbocsátották a hadseregtől. Leszerelése után beiratkozott a Bányamérnöki Karra, ahol 1951-ben végzett. – Bányamérnökként dolgozott Brenn-

bergbányán, Tatabányán, Oroszlányban, 1953-tól Várpalotán bányavezető lett, de 1956-ban elbocsátották, 1958 tavaszán katonai rendfokozatától is megfosztották. A Nógrád m.-i szénbányáknál mérnöki beosztásokban dolgozott, közben ipari gazdasági szakmérnöki oklevelet szerzett (1961–1964), ezután tervezési főmérnöké neveztek ki. 1975-ben tért vissza Sopronba, amikor kinevezték a *Központi Bányászati Múz.* ig.-jává. Irányította a múzeumépület teljes felújítását, az állandó kiáll. megvalósítását, a gyűjteményezést. 59 könyvet, ill. könyvfejezetet, 179 bányász- és technikatörténeti témájú tanulmányt, cikket írt. – Nyugdíjba vonulása (1999) után Sopron közösségi életének egyik központi szereplője maradt. A Bányászati Egyesület vezetőségének, a TIT városi szervezetének, a Soproni Városszépítő Egyesületnek a tagja, a Soproni Honvéd Hagyományörző Egyesület alapító tagja, elnöke (1994–1995). A *Soproni Szemle* szerkesztőbiz.-i tagja. 1993-ban a rehabilitálták, őrnagyi, majd alezredesi rangba léptették elő, 1998-ban nyugállományi ezredesként vonult vissza. – Az európai bányamérnök-társadalom egyik fontos személyisége volt. A Német Bányamérnökök Egyesületének tagja (2010), az ICOTECH (International Committee for the History of Technology) Nemzetközi Tudománytörténeti Biz. mo.-i képviselőjének vezetőségi tagja. – Szent Borbála Emlékérem (1994), Honvédelemért (Honvédelmi Min., 1995), Pro Urbe Sopron (1998), Sopronért díj (2004). F. m.: *A magyarországi bányásztörténeti kutatás és a bányászati múzeumok múltja, jelene és jövőbeli feladatai* (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 115, 1982. 2, 113–117. p.); *Szent Borbála kultusza az európai bányásztörténeti műalkotások tükrében* (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 123, 1990. 9–10, 631–645. p.); *A XVI–XVII. századi nemesfémérc-bányászat Magyarországon és Erdélyben* (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 119, 1986. 1. 45–55. p.); *Megemlékezés a meghurcolt bányászati vezetők rehabilitációjáról* (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 126, 1993. 5, 481–485. p.); *A Kárpát-medence 1100 éves bányászatának történeti áttekintése* (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 129., 1996. 5, 414–428. p.); *Bányamérnökök az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc idején* (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 131, 1998. 4, 298–309. p.); Georgius Agricola: *De re metallica libri XII. A bányászatról és a kohászatról.* Szerk., bev., tanulmány, jegyzetek (hasonmás kiad., m. fordítással, Bp., 1985); *500 éves a magyar bányatársláda intézménye* (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 129, 1996. 5, 453–459. p.).

Irod.: Hegedűs Elemér: Elhunyt M. L. (Soproni Szemle, 2012. 4, 287–298. p.).

Fotó: Soproni Múz. – Központi Bányászati Múz.

Bircher Erzsébet

Molnárné Hajdú Margit (1926. jan. 20. Szemcséd – 2020. jan. 9. Nagytarcsa): tanító, múzeumalapító. – Férje Molnár Lajos János (1926–2014) tanító,

múzeumalapító. – Elemi isk.-i tanulmányait Iregpusztán, a polgárit Tamásiban végezte. A Dombóvári, majd a Cinkotai Állami Tanítónőképző Int.-ben tanítói oklevelet szerzett (1948). – Nagytarcsán ált. isk.-i tanító (1949-től), majd a bp.-i Pedagógus Szakszervezet

Orsz. Központjában és a Pestm.-i Tanács Oktatási osztályán dolgozott (1951–1955). Férjével megszervezték és vezették a nagytarcsai közművelődést; 1955–1965 között kórust, színjátszókört, néptánc-csoportot vezettek, kirándulásokat, színház- és múzeumlátogatásokat szerveztek, önkéntes helytörténeti-néprajzi gyűjtőmunkát folytattak, s 1960-ban megalapították a *Falumúz.*-ot. Múzeumvezetői munkáját 1962-től a Pest M.-Múz.-ok Igazgatósága irányította. Férjével együtt elvégezték a gyűjt. szakszerű leltározását. Számos állandó kiáll.-t, évenként időszaki tárlatokat rendeztek. Kutatásaikat szakmai fórumokon publikálták. – Az oktatásügy kiváló dolgozója (1977), Pedagógus szolgálati Emlékérem (1986), Milleniumi emléklapok (2000), „Nagytarcsa Községért” elismerés (2006), M. Köztársaság Ezüst Érdemkereszt (2006), Nagytarcsa Díszpolgára (posztumusz, 2020, férjével együtt).

F. m.: *Nagytarcsai hímzések* (Aszódi Füzetek 23. Szentendre, 1974); *Nagytarcsa.* Molnár Lajossal (Szentendre 1974); *A nagytarcsai Falumúzeumról* (Múzeumi Híradó 3. Szentendre, 1975); *Vezető a nagytarcsai Falumúzeum kiállításaihoz* (Szentendre, 1977); *Ajándékok, ajándékozási alkalmak és szokások Nagytarcsán* (Múzeumi Füzetek 14. Aszód, 1979); *Tanulmányok Nagytarcsa múltjából.* Molnár Lajossal (Szentendre, 1988); *Nagytarcsai kötetnyek* (Studia Comitatus 24. Szentendre, 1994); *A nagytarcsai virágmotívumok és dekoratív betűk születése* (Studia Comitatus, 2004); *Nagytarcsa történeti és néprajzi emlékei* (Szentendre, 1988); *A 700 éves Nagytarcsa.* Molnár Lajossal (Nagytarcsa, 2002). Fotó: H. M. 1953-ban, Nagytarcsai Múzeumi Kiállítóhely

Györiné Kováts Andrea

Móré Miklós (1929. márc. 4. Rákoscaba – 2021. aug. 14. Bp.): festő restaurátorművész. – 1939-től a kőbányai Szt. László Gimn.-ban tanult, de a háborús események miatt csak 1948 tavaszán érettségizett. A képzőművészet iránti érdeklődését hamar felfedezte rajztanára, Gáldi Lajos szobrászművész. 1948-tól a Képzőművészeti Főisk. rajztanári szakára járt; tanárai között volt Poór Bertalan, Kmetty János, Bortnyik Sándor, Barcsay Jenő. Harmadévtől tanulmányait az akkor létesült festmény-restaurálási szakon, Kapos Nándor keze alatt folytatta. – A diploma megszerzése után, 1953 őszétől évfolyamtársával, Varga Dezsővel együtt a Szépművészeti Múz. (SzM) restaurátora lett. Az 1950–1960-as években a SzM Régi M. Gyűjt.-ében őrzött, a háború alatt pincében tárolt és a nedvességtől erősen károsodott középkori m. oltárok táblaképeinek a konzerválását és restaurálását végezte (a mateóci, a jánosréti, a kisszebeni, a lipótszentmáriai, a mosóczi és a nagyszalóki oltárok egyes táblái). 1957-ben Lengyelo.-ban volt (krakkói, varsói és gdański múz.-i és műemléki restaurátorműhelyek). 1959–1960-ban olasz állami ösztöndíjat kapott a római Instituto Centrale del Restauroban, 1970-ben Rómában, Nápolyban és Pompejiben járt tanulmányúton; többek között a római kori falfestmények helyreállításának korszerű módszereit tanulmányozta. Olaszó-i tapasztalatai birtokában restaurálta a 16. sz.-i Francesco Ubertini (más néven Bacchiacca): *Keresztelő Szt. János prédikációja* c. képét. Mo.-on elsőként alkalmazta a vonalkázásos kiegészítést (rigatura), ami később általánosan alkalmazott eljárásá vált a középkori fatáblák megkülönböztethető kiegészítésére. Az UNESCO leningrádi restaurátor konferenciáján az orosz restaurálási megoldásokat tanulmányozta (1963). 1962-től 1979-ig vezette a SzM Restaurátor Osztályát, de súlyos betegsége miatt lemondott osztályvezetői megbízatásáról és megvált a múz.-tól (1979). Gyógyulása után restaurálta Sodoma (Giovanni Antonio Bazzi): *Lucretia halála* c. (1981), majd J. B. del Maso: *Margarita Theresia infánső* c. festményét (1982). 1983-ban, a SzM-ból elröbölt hét kép vizsgálata után, megbízatást kapott négy festmény helyreállítására (Raffaello Santi: *Esterházy Ma-*

donna és *Pietro Bembo portréja*; J. Tintoretto: *Férfiképmás* és a *Marietta Robusti arcképe*). E munkálatok során ismét a múz. állományába került, s nyugdíjazásáig (1992) főrestaurátorként dolgozott. Múz.-i pályafutásának egyik legnagyobb munkája Andrea del Verrocchio: *Madonna a gyermek Jézussal, öt szenttel és két angyallal* c., nagyméretű oltárképének a restaurálása (tempera, arany, fa, 1460-as évek vége) volt, amelyen nyolc évig dolgozott (1984–1992). A munka során kialakult hipotézisét publikálta a múz. *Bulletin*-jében (1994). További jelentős restaurálásai: Angelica Kauffmann: *Pyrrhos Glaukias király előtt* (1959); Francisco José de Goya: *Korsós lány* (1963); Giovanni Cariani: *Violante* (1979); El Greco: *Bűnbánó Magdolna*; Alonso Cano: *Don Baltasar Carlos infáns képmása*; Mateo Cereso: *A megköztözött Krisztus*; Girolamo Romanino: *Önarckép*; G. Romanino: *Mária gyermekével*; Spanyol mester: *Szt. Anna harmadmagával* (festett faszobor, 13. sz.); Francesco Maltese: *Vanitas*; Luca Giordano: *Vénusz, Ámor és Adonis*; Palma Giovine: *Krisztus halála két angyallal*; La Hyre: *Theusis megtalálja atyja kardját*; Johann M. Rottmayr: *Szt. Ágoston imája a pestis áldozataiért*; Gustave Doré: *Fiatall hölgy arcképe*; Abraham Jansens: *A vidámság és a melankólia allegóriája*; Francesco Vanni: *Szent Jeromos* (ez a múz.-ban végzett utolsó restaurálása, 2005) stb. Külső megbízással bp.-i és vidéki múz.-ok, intézmények (MNG, IM, Parlament, MTA stb.), ill. magánszemélyek számos műtárgyat restaurálta (pl. Szinyei Merse Pál: *Remete Szent Antal imája*; Munkácsy Mihály: *Nő zöld ruhában*; Pieter Mulier: *Tengeri táj*; Adolf van der Venne: *Egy várkastély parkja*; Benedetto Caliari: *Catherina Cornaro fogadja Cyprus hódo-latát*; Francesco Rosa: *Agrippina fogadja Germanicus hamvait*). Széleskörű restaurátori tudására és ismereteire jellemző, hogy K-ázsiai műtárgyakat is restaurált (tibeti thanká és szíami wayang-bábuk az Iparművészeti Múz. K-ázsiai Gyűjt.-e számára (1980-as évek). Számos műemlék helyreállításában vett részt, többnyire szerzőtársakkal együtt: a MTA dísztermének falképei (1953); a székesfehérvári Szemináriumi Templom Maulbertsch-falképei (1956–1957); a noszvaji De la Motte-kastély dísztermének falképei (1956–1957); a budavári Karmelita Kolostor ebédlőtermének a falfestése (1958–1959); a MÁV volt Nyugdíjint.-e egykori bérházának homlokzatán Székely Bertalan sgrafittói (1963); a bombatámadástól beomlott mennyezetű szombathelyi székesegyház

darabokra szaggatott *Szt. Quirinus vértanúsága* c. oltárképe (A. F. Maulbertsch utolsó műve, 1964); Munkácsy Mihály: *Honfoglalás* (13,5 x 4,5 m-es óriáskép a Parlament fogadótermében; 1973); a Szőnyben (Brigetio) feltárt római kori villa falfestménytöredékeinek konzerválása és reprezentatív termének rekonstrukciója a tatai Várban (Kuny Domonkos Múzeum, 1963–1984); a bp.-i Szt. István Bazilika D-i oldalhøjójában Benczúr Gyula főműve: *Szt. István felajánlja a koronát Máriának* (oltárkép, 1904; restaurálva: 2002). A Műemléki Felügyelőség, a Művészeti Alap és a Lektorátus felkérésére évtizedeken keresztül részt vett műemléki, múz.-i és egyéb műtárgyak restaurálásának és helyreállításának zsűrizésében, s egyéb restaurálási konzultációkon. – Restaurálástörténettel kapcsolatos ismereteit, jelentősebb restaurálási munkáit és a restaurálások során tett megfigyeléseit és tapasztalatait, új eljárásait szakmai folyóiratokban, m. és idegen nyelven, 21 publikációban tette közzé (*Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, Műtárgyvédelem, MúzeumCafé* stb.). – A Művészeti Alap, majd a jogutód M. Alkotóművészek Országos Egyesülete, a M. Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, a M. Restaurátor Kamara (névváltás után: M. Restaurátorok Egyesülete) és a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat tagja. – A Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központ által kiírt restaurátorpályázatokon egy első és egy harmadik (1976), vmint egy második díjat nyert (1977). – Szoc. Kultúráért (1966, 1982), Móra Ferenc-emlékérem (1985), Munkácsy Mihály-díj (1986).

Fotó: M. M. 2008-ban, ismeretlen felv., a család tulajdona

Morgós András, Nemcsics Imre

Mošanský Arisztid (Aristid), Ing., CSc. (1928. dec. 10. Bártfa [Bardejov, Szlovákia] – 2000. márc. 30. Kassa [Košice, Szlovákia]): ornitológus, mammalógus, preparátor. – 1929-től Kassán élt, ahol a népisk. és a m. tanynelvű gimn. diákja volt. 12 évesen madarakat rajzolt Lovassy Sándor *Magyarország gerinces állatai és gazdasági vonatkozásai* (Bp., 1927) c. műve alapján. A 106 fajta énekesmadarat ábrázoló 37 táblán több éven át dolgozott. A *Kassai K-szlovákiai Múz.* (Východoslovenské múzeum

v Košiciach) természettud.-i gyűjt.-ének kezelője (1955–1994), az ornitológiai és mammalógiai gyűjtemények létrehozója. Kb. 20.000 fényképet és 1000 illusztrációt készített, amelyek 24 kiadványban jelentek meg. Tevékeny preparátorként több mint 5000 állatpreparátumot készített. A tud.-os múz.-i folyóirat létrehozása körüli tevékenységek irányítója (1960; *Zborník Východoslovenského múzea Prírodné vedy = A Kelet-szlovákiai Múzeum évkönyve. Természettudományok*). A természettud.-i gyűjt. létrehozásának első éveiben megszerzett tárgyakat két állandó kiáll. rendezésére használta fel (1961, 1972). Több szemináriumot és konferenciát szervezett, kb. 15, szakvezetéssel járó természettud.-i terepkutatást szervezett, amelyeken több zoológus vett részt, köztük ismert mo.-i kollégák is, mint pl. Keve András és Sterbetz István. – Az ornitológia terén elért eredményeiért a Szlovák Ornitológiai Társaság (Slovenská ornitologická spoločnosť) aranyéremmel jutalmazta (1998).

F. m.: Keve A.: *A keszthelyi-hegység és a Kisbakony madárvilága*. 1 tollrajz (A Bakony természettudományi kutatásának eredményei, 6, Veszprém, 1970, 77. p.); *A Kárpát-medencei daruvonulás időszeri kérdései*. Béczy Tamással, Sterbetz Istvánnal, Szlivka Lászlóval (Aquila, 78–79 [1971–1972], Bp., 1974, 11–43. p.).

Irod.: Fulín, Miroslav: A. M. (Edícia Medailóny, Bratislava, 2001, 38. p.); Fulín, Miroslav: *Prírodovední pracovníci v múzeách Košického kraja* (Košice, 2009, 62–72. p.)

Fotó: Eva Sitášová magánarchívuma

Eva Sitášová

Moskovszky Éva (1925. okt. 23. Bp. – 2010. jan. 21. Bp.): régész, művészettörténész, játékkutató. – Édesapja Moskovszky Lajos (1898–1961)

mérnök, édesanyja Auer Erzsébet (1903–1992) játékgyűjtő. – Tanulmányait a bp.-i PPTE-n végezte; latin–történelem–művészettörténet szakon szerzett diplomát (1947), de régészeti tanulmányokat is folytatott. Doktori disszertációját régészeti témában kezdte el Bp.-en, végül a debreceni KLTE ókortud.-i tanszékén doktorált (1972). Kiváló nyelvérzéke volt, a latin mellett németül, franciául és angolul is jól tudott. – Pályáját idegen nyelvű fordítóként

kezde. 1956-tól egy évig a MNM-ban dolgozott tud.-os kisegítőként. Ezt követően néhány évig kereskedelmi pályára kényszerült. 1962-től az OSZK-ban dolgozott, majd 1966-tól a MNM Központi Régészeti Könyvtárba került, ahol megkezdhette tud.-os kutatásait klasszika-filológia, antik vallástörténet és kultúrtörténet terén. Tud.-os érdeklődése elsősorban a táblás játékok szakrális eredete és az antik kultúrákban betöltött szerepe felé fordult. Az édesanyja által létrehozott, vele együtt közösen gyarapított, megőrkölt és továbbfejlesztett polgári játékgyűjt.-t 1998-ban bízta Székesfehérvár önkormányzatára. Az anyagot 2011-ig *Fehérvári Babaház* néven állították ki, 2012-től a *Hetedhét Játékmúz.* (Szent István Király Múz.) őrzi, gondozza és mutatja be. A több ezer darabos, kvalitásos gyűjt. az európai játékkészítés és játékgyártás fénykorát reprezentálja, babaszobákba rendezve. A hazai játékiáll.-ok, játék témájú rendezvények ~ játéktörténeti tudása nyomán bontakoztak ki a 20. sz. második felében. Forгатókönyvére épült a MNM-ban 1969-ben megrendezett *Gyermeki játékok c. kiáll.*, amelynek nagy hatása volt a játék iránti érdeklődés és gyűjtés megindulására. Figyelemmel kísérte és szakértelmével támogatta a kecskeméti *Szórakaténusz Játékmúz. és Műhely* létrejöttét (1981). A Kiss Áron M. Játék Társaságnak alapító tagja (1987), a Fehérvári Babaházban rendezett konferenciáknak és a Győri Babakonferenciáknak rendszeres előadója volt. Játéktörténeti írásaival és szakfordításaival elérhetővé tette a szakirodalmat a hazai érdeklődők számára. Külföldi szaklapokban is publikált, a külföldi játékszaktörték gyakran hivatkoztak munkáikban gyűjt.-ének tárgyaira. Rendszeresen szerepelt televíziós és rádiós beszélgetésekben. – Kiss Áron Játék Társaság Kiss Áron díja (1996), Székesfehérvár Megyei Jogú Város tb. polgára (2000), Nemzeti Kulturális Örökség Min.-a miniszteri elismerése (2001), Móra Ferenc-díj (2001), M. Köztársaság Ezüst Érdemkeresztje (2003), Székesfehérvár Megyei Jogú Város posztumusz díszpolgára (2012).

F. m.: *Larentia and the Gold* (Acta Archaeologica, 25, 1973, 241–264. p.); *Egy nap a babaházban* (Bp., 1985); *Játék és világgép* (Forrás, 27, 1985, 3–14. p.); *A játékszerek történetéről és a Moskovszky-Auer család gyűjtéséről* (Fehérvári Babaház – Moskovszky-gyűjt. Kiállításvezető. A Szent István Király Múzeum Közleményei, é. n. [2000]); *Sors és játék. A táblás játékok eredete és őstörténete* (Bp., 2004); *A dobókocka és a játéktábla genezise* (Sic Itur Ad

Astra, 63, Bp., 2013, 17–24. p.). – Ford.: Goodfellow, Caroline: *Ezerarcú babakönyv* (Bp., 1994).

Irod.: Györgyi Erzsébet: Búcsú dr. M. É.-től (1925–2010) (Alba Regia, 39. Székesfehérvár, 2010, 265. p.); Nagy Veronika: Múzeum vagy „csak” játék? A Moskovszky gyűjtemény muzeológiai értelmezése (Néprajzi Látóhatár, 22, 2013. 2, 83–103. p.); Illyésné Ötvös Tünde: Levelek a Fürj utcából. In: Játék és tudomány a Hetedhét Játékmúzeumban (Székesfehérvár, 2017. 37–45. p.).

* PIM Névtér: hibás halálzási adat: jan. 1.!

Fotó: Gelencsér Ferenc felv., Szent István Király Múz.

Nagy Veronika

Muhoray György (1948. jan. 25. Tiszapüspöki – 2005. jan. 4. Siófok): mérnök, számítógépes szakember, folyóirat-alapító, szerk. – Szülei Mu-

horay György (1913–1993) m. kir. tüzér százados és Lauritz Márta. Apai nagyanyja az 1514. évi parasztháborút vezető Dózsa György leszármazottja. – A kocséri ált. isk.-ban, majd a kecskeméti piarista gimn.-ban tanult. Bár honvédtiszt szeretett volna lenni, tisztí főisk.-ra való felvételi kérelmét „egészségi okokra” hivatkozva elutasították. Így műszaki pályára ment, elvégezte a bajai Pollack Mihály Műszaki Főisk. vízellátás–csatornázás szakát, s tervező mérnöként dolgozott az UVA Tervező Vállalatnál Bp.-en és külföldön. Az 1990-es évek elejétől Jászberényben a Polgármesteri Hivatal Építési-, majd Kulturális és Sport Osztályán működött. 1995-ben megszervezte az első (azóta évenként megrendezett) Jász Világtalálkozót. 1995-ben felvetette a legújabb kori jászkapitány-választás gondolatát, amely 1998-tól vált valósággá. 1995. szept. 1-jétől a jászberényi *Jász Múz.* munkatársa volt, ahol helytörténettel, honismerettel, hagyományörzessel foglalkozott. Jó kapcsolatokat alakított ki a helyi egyesületekkel, szakkörökkel, segítette munkájukat, előadásokat tartott. Élt Kecskeméten, Bp.-en, Jászberényben, végül 1997-től Siófokon. Érdekelte saját családja, rokonsága története, s valamennyi lakóhelyén foglalkoztatta a település múltja és jelene. Aktívan részt vett lakóhelyei szellemi- és közéletében. Keresztény, nemzeti, konzervatív értékrendet vallott, elkötelezettségét soha nem titkolta. Újjá-

alapította a dédapja által létrehozott Kocséri Pol-

gári Kört. Több folyóirat, újság alapítója és szerke: *Kocséri Híradó* (1990-től), *Jászsági Füzetek* (1994-től), *Berényi Kárméntő* (1994-től), *Redemptio*, *Extra Jasoniam* (2001-től), *Siófoki Polgár*, *Balatonai Polgár* (haláláig). A jászberényi Városvédő és Szépitő Egyesület tagja, a Jász Múz.-ért Alapítvány kurátora, a Palotásy János Énekhar tagja, a gróf Apponyi Albert Alapítvány kezdeményezője. – Végső nyughelye a kocséri temető családi sírboltjában van.

F. m.: *Kocsér község történeti kronológiája* (Kocsér, 1993); *Az 1900-as Párizsi Világkiállítás egy jász szemével (Dósa Imre párizsi útibeszámolója)* (Jászberény, 1994); *A makfalvi Dósa nemzetség jászsági ágának válogatott levelezése és fontosabb iratai. 1755–1999. I–II.* (Szolnok, 2001).

Irod.: Rainer Pál: In memoriam M. Gy. (Turul, 78., 2005. 1–2, 56. p.); Hortiné dr. Bathó Edit: Búcsú M. Gy.-tól. (Redemptio, 2005. febr. 2.).

Fotó: Jász Múz., Jászberény

Hortiné Bathó Edit, Rainer Pál

Munkácsy Gyula (1956. ápr. 26. Győr – 2020. aug. 18. Bp.): főmuzeológus, fotótörténész. – A Dózsa György Gimn.-ban tanult (1970–1974). A Bp.-i Tanítóképző Főisk.-n (1979), majd az ELTE BTK pedagógia szakán kapott diplomát (1989). Posztgraduális képzés keretében fotótörténési szakképzést szerzett (ELTE BTK, fotográfia szak, 1993–1995). – Első és egyetlen munkahelye az *Orsz. Pedagógiai Könyvtár és Múz.* (OPKM) volt, amellyel már gimn.-i éveiben kapcsolatba lépett (itt folytatott szakmai gyakorlatot). Az OPKM múzeumát vezette 2005-től több periódusban, megszakításokkal, eltérő titulusokkal 2017-ig. Jelentősen hozzájárult a megközelítőleg kétszáz ezer tárgyat számláló orsz. pedagógiai gyűjt. létrejöttéhez, a gyűjt. építéséhez, vmint széles körben történő megismertetéséhez. Ismeretterjesztő munkájának fontos példája a „Táskamúzeum” elindítása, amelynek keretében összetett múzeumpedagógiai program valósult meg a múz. falain kívül, intenzív kapcsolatban az isk.-kkal; különböző korosztályok saját iskolai környezetükben találkozhattak múz.-i élménnyel. – 15 éven át önkéntes segítőtje volt a *M. Fotográfiai Múz.-nak*, részt vett a múz. digitális programjának elindításában, megvalósításában, társszer-

zőként dolgozott a „Hogyan (ne) bánjunk (el) régi fényképeinkkel” c. projektben. Foglalkozott a fotográfia digitalizálásának és állományvédelmének problémáival is. Múzeum-informatikai szakfelügyelőként is tevékenykedett. Időszaki kiáll.-ai közül a Dr. Domsa Patríciaával és Kolta Magdolnával közösen jegyzett *Képmutogatók. Képnézési formák és szokások* c. munkáját tartotta a legjelentősebbnek (M. Fotográfiai Múz., Kecskemét, 1998). További fontosabb kiállításai: *Orbis Pictus. Szemléltetés az iskolában*. P. Bálint Márta közreműködésével (OPKM, 2000; jelenleg is látható), *Orsónyi tudás. Az oktató- és nevelő film*. Bogdán Melindával (OPKM, 2008–2009). A múz.-i közéletben tevékeny részt vállalt: a M. Fotográfiai Múz. Múz.-i Tanácsa, a Pulszky Társaság tagja, egy periódusban felügyelő biz.-i tagja, a M. Fotótörténeti Társaság alapító tagja, első elnöke, majd alelnöke. – Az Emberi Erőforrások Min.-ának elismerő oklevele (2018).

F. m.: *A fotó mint műtárgy. Fotográfia a múzeumokban, s azok digitalizálása.* (Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum évkönyve, Bp., 2007, 66–77. p.); *Az Uránia „decoratív” képei.* In: *Fényszülte képek: tudomány – technika – művészet. A fotográfiai innováció és a művészet kapcsolata Magyarországon. 1839–2001.* Bogdán Melindával (CD-ROM, Bp., 2002); *Budapest Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.* In: *Múzsák kertje. A magyar múzeumok születése* (Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület, Bp., 2002, 65–69. p.); *Hogyan (ne) bánjunk (el) régi fényképeinkkel?* Kincses Károllyal és Nagy Gáborral (CD-ROM, Kecskemét, 2000). Irod.: Bogdán Melinda: Elhunyt M. Gy. (műveinek bibl.-jával, OPKM Honlapja, 2020. 08. 25.; https://www.opkm.hu/?lap=hir/egyhir&hir_id=631).

Fotó: Bogdán Melinda felv., 2010 k.

Bogdán Melinda

Murai Éva, Kovács Istvánné (1928. nov. 28. Bp. – 2011. jún. 18. Bp.): biológus, parazitológus. – Férje Kovács István Endre biológus, főig. –

A Szilágyi Erzsébet gimn.-ban kitűnő érettségi bizonyítvánnyal végzett, de a család anyagi nehézségei miatt nem tudott továbbtanulni. Preparátori állást vállalt a *Természettud.-i Múz.-ban*. A tud.-os kutatás iránti elhivatottsága már ekkor megmutatkozott, a Bogárgyűjt. prepa-

rátoraként feldolgozta a gyűjt. mo.-i cincérfélék (Cerambycidae) anyagát. A munka mellett beiratkozott az ELTE TTK biológus szakára, amelyet 1966-ban summa cum laude oklevéllel fejezett be. A diploma megszerzése után átkerült a Múz. frissen alapított Parazitológiai gyűjt.-ébe, muzeológusi beosztásban. Munkája a galandférgek (Cestoda) és buzogányfejű férgek (Acanthocephala) gyűjt.-ének felállítására és tud.-os kutatására irányult. Óriási lelkesedéssel és dinamizmussal vetette bele magát a muzeológiai munkába, több száz gyűjtőnapot a terepen töltve, több ezer gazdaállat-boncolás nyomán Európa egyik leggazdagabb Cestoda gyűjt.-ét állította fel. Svájci tanulmányútján, a Neuchâtel-i Egyetemen J. Baer professzor vezetésével bekapcsolódott a nemzetközi tud.-os élet vérkeringésébe. Morfológiai, taxonómiai kutatásai nemzetközi hírnevet hoztak számára. Kutatásai a hazai és Kárpát-medencei fauna feltárásán kívül kiterjedtek – elsősorban expedíciós anyagok és nemzetközi együttműködések keretében – idegen földrészek állatvilágának vizsgálatára is. Jelentős munkát végzett a hazai nemzeti parkok állatvilágának feltárásában. Tud.-os munkásságának eredményeit több mint 70, zömmel angol nyelven, nemzetközi folyóiratokban megjelent, számos esetben társszerzőkkel team-munkában megszületett tanulmány fémjelzi, amelynek keretében 20, a tud.-ra új Cestoda-fajt írt le. A *Parazitologia Hungarica* társszerk.-je (1968–1998), a *Miscellanea Zoologica Hungarica* alapító szerk.-

je. Vezette a *Magyarország Állatvilága* c. állandó kiáll. teljes megújítását és korszerűsítését (1965). – A M. Biológiai Társaság, a M. Parazitológusok Társasága, a M. Rovartani Társaság tagja. – M. Parazitológiai Társaság Emlékérme (1984), Móra Ferenc-díj (1995), Kotlán Sándor Emlékérem.

F. m.: *Tapeworms (Cestodes) parasitizing eels introduced into Lake Balaton* (Parazitologia Hungarica, 4., 1971, 145–156. p.); *Review of tapeworms (Cestodes) of rodents of the genus Apodemus in Hungary* (Parazitologia Hungarica, 5., 1972, 47–82. p.); *Quantitative and qualitative analysis of helminth fauna of Microtus arvalis in Europe*. Frantisek Tenorával és Mészáros Ferencsel (Parazitologia Hungarica, 6., 1973, 131–147. p.); *The helminth parasites of the wild mammals in the Hortobágy National Park*. Mészáros Ferencsel és Matskási Istvánnal. In: *The fauna of the Hortobágy National Park*. I. Ed. Mahunka, S. (Bp., 1981, 35–39. p.); *Helminthological investigations of mammals in the Aggtelek and Slovak Karst region*. Gubányi Andrással, Matskási Istvánnal, Mészáros Ferencsel. In: *The fauna of the Aggtelek National Park*. I. Ed. Mahunka, S. (Bp., 1999, 31–35. p.); *Paranoplocephala maseri* n. sp. (Cestoda, Acanthocephala), a parasite of sagebrush voles *Lemmiscus antales* in the USA. Frantisek Tenorával, Gubányi Andrással (Systematic Parasitology, 42., 1999, 153–161. p.).

Irod.: Matskási István–Mészáros Ferenc: On the 70th birthday of É. M. (Parazitologia Hungarica, 31., 1998, 57–60. p.).

Fotó: MTM

Matskási István

N

N. Kapczár Rozália: → *Kapczár Rozália*

Nádas Egon (1945. aug. 31. Bp. – 2018. jún. 3. Budakalász): restaurátor. – Bp. II. ker.-i Keleti Károly u. 37. szám alatti Dolgozók Gimn.-ában érettségizett (1976). Elvégezte a felsőfokú fém szakrestaurátori tanf.-ot (1992) – A Vegyiműveket Szerelő Vállalatnál dolgozott esztergályosként (1965–1966), majd sorakatonai szolgálatra az MN *Hadtörténeti Int. és Múz.*-hoz vezényelték (1965), ahol egy évvel

később mozigépész és vasipari szakmunkás beosztásban alkalmazták. Néhány évvel később, mint polgári alkalmazott iparműveszi, majd restaurátori munkakörben dolgozott nyugdíjazásáig (1972–2004). A *Hadtörténeti Múz.* fém tárgyait restaurálása során szerzett gyakorlati ismereteit szakmai képzésekkel fejlesztette tovább. Elvégezte a Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ alap- (1970), majd középfokú restaurátor tanfolyamát fém szakon (1976–1978), később felsőfokú fém szakrestaurátori képesítést szerzett (1992). Munkája során a *Hadtörténeti Múz.* gyűjtébe tartozó több száz, fémből készült tárgyat, elsősorban fegyvereket restaurált nagy körültekintéssel és szakmai elhivatottsággal.

F. m.: *Kmety György tábornok díszszabályjának restaurálása* (A *Hadtörténeti Múzeum Értesítője*, Bp., 2000. 3. sz., 129. p.); *Gróf Buttler János bronz mellszobrának restaurálása* (A *Hadtörténeti Múzeum Értesítője*, 2000. 3. sz., 137–139. p.).

Irod.: Tóth Orsolya: N. E. (A *Hadtörténeti Múzeum Értesítője*, 2018. 18. sz., 283–285. p.).

Fotó: HM *Hadtörténeti Int. és Múz.* Fotóarchívum, 43326/Fk.

Tóth Orsolya

Nádor Katalin (1938. jan. 3. Bp. – 2018. febr. 5. Pécs): fotográfus. – Édesanyja Bp.-en Pécsi József fotóművész tanítványaként tette le a mestervizsgát. Édesapja ~ János, a M. Kir. Honvédség egykori ezredese. A család számára 1948 után az egyedü-

li megélhetési és tanulási lehetőségként kínálkozott a fényképezés. – ~ Bonyhádon édesanyja révén ismerte meg a fényképész szak-

mát. Bonyhádi tanulóéveit követően a pécsi *Janus Pannonius Múz.*-ban dolgozott (1961–1990-es évek). Munkaköri feladatain túl a fényképezés történetének és gyakorlatának szinte minden ágával foglalkozott; a különböző múz.-i eseményeket – kiállítás-megnyitókát, leletmentéseket, terepmunkákat, műterem-látogatásokat – narratív fényképsorozatokon megőrkítő riportfotóktól a szakmai igényesség öntudatával és alázatos szerénységgel készített műtárgyfotókig, ill. mindezek inspirációjából, vmint a Pécsi Műhely tagjaival való alkotótársi kapcsolatból született absztrakt fotóművészeti kísérletekig. Fényképei – André Malraux teóriájának jegyében – a pécsi múz. „képzeltbeli múzeumát” hozták létre. 1970-ben Pécsen és Bp.-en, a MNM kupolacsarnokában nyílt kiáll.-a *Évezredek plasztikai* címmel; ezek a fotók a képzőművészet, a régészet és a néprajz alkotásait, a művek anyagszerűségét és a részletek árnyalatainak plasztikai hatását hangsúlyozva a szobrászat esztétikumával, a fekete-fehér fényképezés egynemű közegében egységesítik fiktív stílustörténeti képmúz.-má. A Pécsi Műhely tagjaival az 1970-es években közvetlen munkakapcsolatban volt, s számos performansz, fotóakció és konceptuális mű fényképes dokumentációja fűződik a nevéhez. 1972-ben a Pécsi Műhellyel részt vett a m. neoavantgárd demonstratív bemutatkozásán, a balatonboglári kápolnatárlaton, amelyet később politikai akciónak minősítve államilag betiltottak. Balatonbogláron a kiáll.-ok rendezésének eseményfotói és a műtárgyfotók mellett saját absztrakt munkáit Moholy-Nagy és Gyarmathy Tihámér, vmint a Pécsi Műhely alkotóinak hatása inspirálta, de egyéni technikával létrehozott fotóművészeti alkotásaival mint kiállító művész is szerepelt. Ezeket a műveit – minden művészi allűr, „lidérces messze fény” nélkül – múz.-i munkája melléktermékének, kikapcsolódásként

folytatott, szabadidős elfoglaltságnak tekintette, ezért is nevezte összefoglaló névvel „Játékok”-nak, mintegy munka és művészet viszonyát is játékosan értelmezve. A „Játékok” sorozat alkotásai egy izgalmas, a neovantgárd fotóművészet eddig felfedezetlen életművét jelentik.

F. kiáll.: *Paris Photo* (csoporthoz kiáll., Párizs, Grand Palais, 2018); *The Prose of the World* (abc Galéria, 2019); *Felület és forma* (abc Galéria–Capa Központ, 2019).

Irod.: Anghy András: *Vízcseppek zöld szűnyoghálón*. N. K. (1938–2018) fotográfus művészetéről (Jelenkor, 2019.1, 105–115. p.).

Fotó: Janus Pannonius Múzeum.

Nagy András

Nádorfi Gabriella (1952. szept. 23. Balatonboglár – 2018. nov. 29. Székesfehérvár): régész, főtanácsos, tud.-os osztályvezető. – Pedagógus

házaspár gyermeke. Lánya, Yvette (1984–) közgazdász. – Az ELTE BTK-n végzett régészet szakon, klasszika archaeologia fő szakirányon (1981). – A Fejér M.-i Múzeum-ök Igazgatóságán rajzolóként kezdett dolgozni (1974), tanulmányai alatt gyakornoki

éveit is ott töltötte, végül régészként kapott állást (1981). Munkahelyén a Tud.-os Osztály, majd a *Gorsium Régészeti Park és Szabadtéri Múzeum* vezetője lett. Utolsó éveit régészeti tanácsadóként töltötte a múz.-nál. – Diplomamunkáját Pannónia sírköveinek tipológiájából és műhelyeiből írta, de fő kutatási területe a megyei és gorsiumi feltárásokhoz köthető. – Első meghatározó ásatása a csákvári római kori temető volt, amely jelentős adatokat szolgáltatott a késő római kor kutatásához (1981–1983; 1990). Részt vett a gorsiumi ásatásokon (1974–1997). Nevéhez fűződik a Seuso-kincshez is kapcsolható 4. sz.-i épület és környezetének feltárása Szabadtéri múzeumban. Gorsium Régészeti Parkban személyéhez köthető az elmúlt évtizedek legnagyobb infrastrukturális beruházásának szakmai koordinálása, ill. a Floralia tavaszkiöszöntő rendezvény továbbvitele. Több, mint tíz éven át kurátorként felügyelte a székesfehérvári Nemzeti Emlékhely szakmai munkálatait. Egyik rendezője a Szent István Király Múzeum állandó régészeti kiállításának, amely elnyerte az Európai Múzeum-ök Szövetsége díját

(1993). A *Seuso-kincs* darabjait bemutató két székesfehérvári kiáll. szervezője (2014, 2017), a második kiáll. kiegészült egy általa rendezett kamarakiállításal. Utolsó munkáinak egyike a Gorsium Régészeti Park fogadóépületében megvalósult állandó kiáll., amelyet már nem tudott teljes egészében befejezni. Szakmai munkájának, elhivatottságának méltó elismeréseként Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata 2015-ben Érdy János Emlékéremet adományozott számára, 2018-ban Marosi Arnold-díjban részesítette.

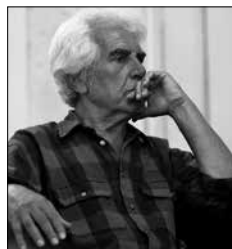
F. m.: *Gräber der Hunnenzeit in Csákvár*. In: *Hunnen und Awaren. Reitervölker aus dem Osten*. Burgenländische Landesausstellung (1996, 96–99. p.); *Spätromische glasierte Keramik*. In: *Von Augustus bis Attila. Leben am ungarischen Donaulimes* (Stuttgart, 2000, 89–91. p.); *Előzetes jelentés a szabadbattyáni késő római kori épület feltárásáról* (Alba Regia, 36, 2007, 171–178. p.); *Előzetes jelentés a szabadbattyáni késő római kori épület feltárásáról / Preliminary report on the excavation of the late Roman building at Szabadbattyán*. In: *A Seuso-kincs és Pannonia*. Szerk. Visy Zsolt, Mráv Zsolt (Pécs, 2013, 112–138. p.); *Gorsium*. Ütikönyv (Bp., 2015).

Irod.: Varró Ágnes: N. G. emlékére (Alba Regia, 47, 2019, 237–238. p.).

Fotó: N. G. 2014-ben, a Seuso-kincs kerekasztal beszélgetésén. Gelencsér Ferenc felv., Szent István Király Múzeum. Adf/151.108-2014.

Pokrovenszki Krisztián

Nagy Csaba (1948. jún. 20. Eger – 2019. dec. 27. Bp.): muzeológus, lexikográfus. – Az Egri Tanárképző Főisk.-n végzett könyvtár–pedagógia

szakon (1982). – A Kőfaragó és Épületszobrász-ipari Vállalat tisztviselője (1966–1975), a 43. sz. Állami Építőipari Vállalat vezető könyvtárosa (1975–1980), a M. Írók Szövetsége könyvtárosa (1980–1981), az OSZK

Hírlaptár munkatársa (1981–1983), a *Petőfi Irodalmi Múzeum* (PIM) Kézirattárának munkatársa (1983–1990), majd osztályvezetője (1990–1998), a Kortárs Irodalmi Központ tud.-os főmunkatársa (1998–2000), a PIM Irodalmi Adattárának osztályvezetője (2000–2012). – Fő kutatási területe az emigrációtörténet és a lexikográfia. Az 1980-as évektől kezdődően folyamatosan személyes kapcsolatot tartott az emigráció jelentős kép-

viselőivel (pl. Borbándi Gyulával, Méray Tiborral, Saáry Évával), ennek köszönhetően gyarapodott a PIM gyűjt.-e személyi hagyatékokkal és folyóiratok, szerkesztőségek anyagaival (pl. *Irodalmi Újság*, *Új Látóhatár*, *Magyar Műhely*). Részt vett a legnagyobb emigrációs sajtógyűjt.-ként számon tartott, a Müncheneri M. Int.-ben őrzött, húszezernél több lapszámot tartalmazó archívum gyűjtémenyezésében és hazaszállításában. Fő műve a száműzött m. irodalmat összefoglaló legteljesebb hazai adattár, *A magyar emigráns irodalom lexikona*. Több, a kutatásaihoz kapcsolódó kiáll. megvalósításában vett részt a PIM-ben, pl. az Arthur Koestlert bemutató tárlatban (1994), a washingtoni Occidental Press tevékenységét ismertető, Csicsery Rónai István könyvkiadó anyagából készült (1994), ill. az *Írók száműzetésben – Az Irodalmi Újság* (1993) c. kiáll.-ban. Kutatási területe volt a mo.-i szamizdat irodalom is; egyik rendezője a *Tiltott zászlók alatt* c., a szamizdat irodalmat összefoglaló tárlatnak, amelyhez katalógusként elkészítette annak bibl.-ját. Több tanulmányt publikált szakfolyóiratokban, pl. József Attiláról és Szerb Antalról. Másik fő szakterülete a lexikográfia volt; számos műz.-i kiadvány szerk.-je és hazai lexikonok szócikkírója, lektora. Munkája nyomán épült fel a PIM mára 500 ezer nevet tartalmazó személynévtére, mely alapjául szolgál a várhatóan 2022-ben induló *Nemzeti Névtérnek*. – M. Köztársasági Érdemrend ezüst keresztje (1996).

F. m.: *Ignotus Pál: Csipkerózsza – Budapesti és londoni emlékek*. S. a. r., előzők, jegyzetek (Irodalmi múzeum 26. Bp., 1989); „*Tiltott zászlók alatt*” – *A magyarországi szamizdat bibliográfiája 1981–1989* (Bp., 1990); *Könyv az irodalomért*. Szerk. (kislexikon, Bp., 1991); *A magyar emigráns irodalom lexikona. I. A–G. Összeáll.* (Bp., 1990); *A magyar emigráns irodalom lexikona. II. H–M.* (Bp., 1992); *Irodalmi Újság 1957–1989 – Dokumentumok a lap történetéből*. Szerk. (Bp., 1993); *Szivárvány, M-Szivárvány repertórium 1980–1994. Összeáll.* (Szivárvány könyvek 25. Bp.–Chicago, 1995); *A magyar emigráns irodalom lexikona. A–ZS* (2., részben jav., bőv. kiad. Bp., 2000); *Szerb Antal válogatott levelei*. S. a. r., jegyzetek (Bp., 2001); *Szerb Antal bibliográfia*. Összeáll. (Bp., 2001); *Párizstól Pocsolyavárosig – Bölöni György és Itóka levélnaplója 1906–1912. Vál., jegyzetek* (Bp., 2005).

Irod.: Sulyok Bernadett: *A frankofil lexikográfus* (Irodalmi Múzeum, 2006. 1–2., 14–16. p.).

Fotó: Petőfi Irodalmi Múz., 2010 k.

Mészáros Tibor

Nagy Ferenc, dr. (1944. aug. 22. Nyíregyháza – 2016. nov. 22. Ibrány): tanár, leváltáros, helytörténész. – Hadiárvaként nőtt fel, édesapját nem ismerte. – Ibrányban, majd a nyíregyházi Vasvári Pál Gimn.-ban tanult, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főisk.-n m.–történelem szakos ált. isk.-i tanári (1963–1965), majd az ELTE BTK-n történelem szakos középisk.-i tanári oklevelet szerzett

(1973–1976). A KLTE BTK filozófia szakos hallgatója (1982–1985), az egy. Néprajz Tanszékén védte meg a rétközi települések 18–19. sz.-i történetéről és néprajzáról írt doktori dolgozatát (1986). – Szülőföldjére visszakérülve Ibrányban ált. isk.-i tanár, emellett a település és környéke történeti, néprajzi értékeit gyűjtötte; az összegyűjt anyagból 1982-ben állandó helytörténeti gyűjt.-t szervezett, ezzel megteremtette a ma is működő *Helytörténeti Múz.* alapjait. A történelem szakos tanárok megyei szakfelügyelője (1979–1984), a Jósza András Múz. régészeti leletbejelentője, az ELTE elvégzése után az ibrányi Móricz Zsigmond Gimn. tanára. 1984-től a *Szabolcs-Szatmár m.-i Múz.-ok Igazgatósága* igh.-e, 1987-től a megye kérésére a Váci Mihály Megyei és Városi Művelődési Központ ig.-ja. Sikeres rendezvények lebonyolításával sokat tett a helyi rendszerváltásért. Betegsége miatt leváltáros, igh. (1990–1993), a Szabolcs-Szatmár-Bereg m.-i Levéltár ig.-ja (1994–2008, nyugdíjazásáig); neki is köszönhetően kapott önálló épületet a levéltár (1999). 1986-tól a Bessenyei György Tanárképző Főisk. Történelem Tanszékén tanított. – Kutatási szakterülete Mo. 20. sz.-i története, a helytörténet; Ibrány történetírója. – Ibrány város díszpolgára, képviselőtestületének tagja, tanácsosa, a *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Szemle* szerkesztőbiz.-ának tagja (1999–2011), a levéltári kiadványok sorozatszerk.-je. – Bessenyei György-emlékérem (1998), „Nyíregyháza városáért” díj (1999), Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyéért emléklap (2000), Pauler Gyula-díj (2006), a szlovák-m. kapcsolatokért „A levéltárért” díj (Vágsellye, 2008).

F. m.: *A nyíregyházi zsidóság pusztulása*. Forrásközlés (Nyíregyháza, 2004); *Ibrány* (Nyíregyháza 2000).

Irod.: Németh Péter: N. F. emlékére (Szabolcs-Szatmár-Berei Szemle 51. 2016. 4., 114–116. p.); Kujbunés

Mecsei Éva: In memoriam dr. N. F. (Ibrányi Híradó, 2016. dec.); Kujbusné Mecsei Éva: N. F. 1944–2016 (Levélári Szemle, 66, 2016. 4., 107–109. p.); Margócsy József: Ibránytól Ibrányig. – N. F. pályájának állomásai (Szabolcs-Szatmár-Beregi Levélári Évkönyv. XVIII. 2008, 13–16. p.).

Fotó: N. F. emlékére, Erdélyi Tamás felv., Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 51. 2016. 4., 114–116. p.

Németh Péter

Nagy Géza (1930. jún. 9. Karcsa – 2002. aug. 5. Karcsa): tanár, néprajzkutató, múzeumvezető. – A Sárospataki Ref. Koll. Gimn.-ában tanult,

majd az egri tanárképző főisk. m.–történelem szakán kapott ált. isk.-i tanári diplomát (1965). – Karcván, az ált. isk.-ban tanított (1959-től), ahol a diákok számára létrehozta az Erdélyi János honismereti szakkört (1960–1989); diákjaival végzett néprajzi gyűjtésekből két önálló kötet született. A főisk. befejezésekor már gyakorlott néprajzi gyűjtő volt. Főként Ujszászy Kálmán és a Sárospataki Népfőisk. oltotta be a „falumunka” szeretetével, amit múz.-i szakemberek és a honismereti mozgalom szervezői erősítettek. Gyűjtőmunkája során főként szülőfaluja, Karcsa hagyományainak feltárására vállalkozott, de kitekintéssel volt a Bodroghöz egészére is. Bár fontos segítője volt a néprajznak és a múzeumügynek, csak rövid idő adatott neki a főállású múz.-i munkára: a pácini *Bodroghközi Múz.* ig.-jaként (1987–1993) és egyetlen szakembereként kamatoztathatta tudását. A megyei múz. munkatársaival együtt készítette el a felújított pácini reneszánsz kastély első állandó kiáll.-át. Új státusában is folytathatta a történeti táj tárgyi és szellemi örökségének feltárását. Gyűjtései alapozták meg a halála után megnyitott *Karcsai Tájház* kiáll.-át (2004); az abban kialakított emlékszoba életútját és néprajzi tevékenységét mutatja be. Szerk. a *Karcsai Krónikát*, 1989-ben útjára indította a *Bodroghközi Füzetek* sorozatát. Publikációinak száma közel 200. – A M. Néprajzi Társaság, a M. Történelmi Társulat, a M. Pedagógiai Társaság, a Comenius Társaság tagja, a Kazinczy Ferenc Társaság egyik alapítója, a Bodroghközi Közművelődési Egyesület szakosztályelnöke, a TIT sátoraljaújhelyi csoportjának elnök-

ségi tagja, a Borsod-Abaúj-Zemplén M.-i Akad.-i Biz tagja. – Sebestyén Gyula-díj (1968), Ortutay Gyula-emlékérem (1980), Apáczai Csere János-díj (1986), a Kazinczy Ferenc Társaság emléklapoktette (1993), Csűry Bálint-emlékérem (1994), a Honismereti Szövetség Notitia Hungariae emléklapoktette (1994), Borsod-Abaúj-Zemplén m. Alkotói Díja (1995), a Herman Ottó Múzeum Pro Museo-plakettje (2000). Karcsa község első díszpolgárává választották (2000). – Egykori lakóházában 2020-ban avatták fel a N. G. Emlék- és Vendégházat. Nevét viseli a karcsai N. G. Művelődési Központ is.

F. m.: *Karcsai népmesék* (Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XX–XXI. Bp., 1985); *Karcsai szólások és közmondások* (Bp., 1987); *Bodroghközi tájszótár* (Bodroghközi Füzetek 4–5. Pácín, 1992); *A magyarországi Bodroghköz földrajzi nevei* (Bodroghközi Füzetek 6–8. Pácín, 1994); *Bodroghközi balladák*. I–II. (Karcsa–Pácín, 1996); *A Bodroghköz helytörténeti és néprajzi bibliográfiája 1837–1997*. I–II. (Bodroghközi Füzetek 12–13. Sárospatak–Karcsa, 1999); *Az ezeréves Karcsa krónikája* (Karcsa, 2002).

Irod.: Balassa Iván: N. G., a Bodroghköz kutatója (Széhalom. A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve 9. Sátoraljaújhely, 1997, 405–409. p.); Kováts Dániel: N. G. életműve (1930–2002) (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLI. Miskolc, 2002, 505–510. p.); Viga Gyula: N. G. (1930–2002) (Néprajzi Hírek, 2003. 1–2., 77–82. p.).
Fotó: a család tulajdona

Viga Gyula

Nagy István Zoltán (1928. febr. 28. Erdőkövesd – 2017. márc. 26. Bp.): középisk.-i tanár, paleontológus. – Az Egri Tanítóképzőben tanítói okle-

velet (1944–1948), az ELTE TTK biológia-földrajz szakán középisk.-i tanári diplomát szerzett (1949–1953). – Friss diplomásként a M. Állami Földtani Int.-be került (1953); először a Múz.-i Osztályon, majd az Őslénytani Osztályon dolgozott. Evolúciós témájú kandidátusi képzését önálló aspiránsként a Bp.-i Orvostud.-i Egy. Fejlődéstani Tanszékén kezdte (1961). Témája utolsó kutatási szakaszában nagyrészt fosszilis anyagra volt szüksége, ezért áthelyezték a *Természettud.-i Múz.* Föld- és Őslénytárába (1967); ott nyerte el kandidátusi fokozatát is (1969). Tud.-os pályafutása a múz.-ban

bontakozott ki teljességében. Széles kutatási spektrumon működött. Kutatta a mecseki jura növényeket és molluskákat, a bakonyi és gerecsei kréta lábasfejűeket (Ammonoidea). Legtöbb tud.-os dolgozatát a gerecsei alsó-kréta ammonoideákról írta. Kutatta taxonómiájukat, sztratigráfiájukat, filogenezisüket és paleobiológiájukat. Ennek nyomán számos új eredményt ért el: tud.-ra nézve új taxonok leírása, törzsfajlódási kapcsolatok kikutatása, új őseletani jelenségek felismerése. Utóbbi téren kiemelkedik a heteromorf cefalopodák életmód-hipotézise, amely nemzetközileg is számottevő érdeklődést váltott ki. Eredményeit számos közleményben tette közzé hazai és külföldi szaklapokban. Alapvető munkát végzett a Föld- és Őslénytár mezoozoós gerinctelen anyagának, vmint eocén hal-anyagának korszerű újrafelállításában, rendezésében. Részt vett több időszaki kiáll. forgatókönyve megírásában, a kiáll.-ok megrendezésében. Több éven keresztül fontos munkát vállalt a Múz. őslénytani kiáll.-ait népszerűsítő vetélkedők szakanyagának megírásában, a vetélkedők lebonyolításában. Kimagasló ismeretterjesztő munkát végzett: a Tár érdekesebb ősmaradványairól számos népszerűsítő cikket írt. Szinte törzsszerzője volt a *Természet Világa* ismeretterjesztő lapnak, s rendszeres előadója a nagyközönség számára tartott múz.-i előadássorozatoknak. 1968–1970 között a főig. tud.-os titkára volt. Szerk. a Múz. földtud.-i tárainak tud.-os kiadványát, a *Fragmenta Mineralogica et Palaeontologica*t (1969–1979). Mellékfoglalkozásban a Szabó József Geológiai Technikum óraadó tanára volt (1975–1979).

F. m.: *Unterkretazische Cephalopoden aus dem Gerecse-Gebirge. I-II.* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 59, 1967, 53–80. p.; uo., 60, 1968, 41–59. p.); *A vracconi alemelet és kutatásának története Magyarországon* (Fragmenta Mineralogica et Palaeontologica, 4, 1973, 81–107. p.); *Ősi típusú ammonoideák (Flickiidae) a bakonyi középső krétából (Ancient-type ammonoids, Flickiidae, from the Middle Cretaceous of the Bakony Mts.)* (Őslénytani Viták, 28, 1982, 69–77. p.); *A heteromorf ammonoideák életmód-hipotézisének újabb adatai (New data to the Hypothetical mode of life of heteromorph ammonoids)* (Őslénytani Viták, 33, 1986, 62–71. p.).

Irod.: Kecskeméti Tibor: Farewell to I. Z. N. (Fragmenta Palaeontologica Hungarica, 34., 2017, 1–6. p.).

Fotó: Fragmenta Palaeontologica Hungarica, 34., 2017, 1. p.

Kecskeméti Tibor

Nagymihályi Géza (1942. ápr. 3. Bp. – 2020. febr. 12. Bp.): g. kat. pap, művészettörténész. – Felesége (1965-től) Vattamány Adrienne, két lányuk

született. – A nyíregyházi G. kat. Hittud.-i Főisk.-n teológiát tanult, 1965. szept. 5-én Máriapócsra a Hajdúdorogi Egyházm. papjává szentelték. Az ELTE egyházi személyek számára indított I. képzésén művészettörténetet tanult (1976–1981), uo.

bölcsészdoktori címet szerzett (1983). – Máriapócson segédlelkészként (1965–1969), 1969-től Sajópetriben, majd 1988-tól Hajdúböszörményben parókusként szolgált, 2004-től nyugdíjasként Bp.-en élt. Nyugalmazott áldozópapként 2006-ban Veszprémben helyettes lelkész volt. – Már káplán korában gyűjteni kezdte a g. kat. templomokban, parókiákon található muzeális értékű liturgikus tárgyakat. A Timkó Imre hajdúdorogi megyéspüspök által 1983-ban Nyíregyházán alapított G. kat. *Egyházművészeti Gyűjt.* vezetője (1993-ig). A Szent Atanáz Hittud.-i Főisk.-n művészettörténetet tanított (1981–1993), később óraadó tanár volt a debreceni KLTE-n. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a hazai görögkatolikus pusztuló műtárgyainak feltérképezésében és gyűjtésében. A bizánci, posztbizánci művészettel foglalkozó tud.-os és ismeretterjesztő írásai különböző folyóiratokban, majd önálló kötetekben jelentek meg. Különösen fontosnak tartotta Árpádházi Szent Piroska kultuszának kutatását. Hajdúböszörményben aktívan vett részt a város kulturális életében, 1990-ben megalapította a Vasvári Pál Társaságot. A helyi g. kat. templomban a közösség történeti tárgyaiból kiáll.-t rendezett, az időszaki tárlatoknak a torony tereiben biztosított helyet. – Hajdúböszörmény díszpolgára (2002), M. Érdemrend Lovagkeresztje (2013).

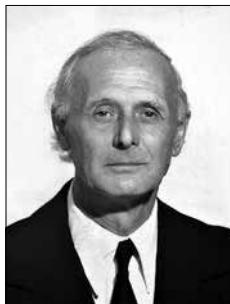
F. m.: *Ikonsztázion-töredékek Északkelet-Magyarországon* (Művészettörténeti Értesítő, 33., 1984, 241–247. p.); *Eszkatológia és misztika a keresztény keleten. Művészettörténeti tanulmányok* (Hajdúböszörmény, 1999); *Az angyalok. Liturgia és ikon a keresztény Keleten* (Bp., 2002); *A Pantokrátor magyar földön* (Bp., 2006); *Lépj be a szentélybe, lásd a titkokat – A szentély ikonológiája* (Bp., 2009); *Az idegen szent. Árpádházi szent Piroska élete és kora* (Bp., 2013).

Fotó: a család tulajdona

Terdik Szilveszter

Nagyváthy Éva: → *Thoma Lászlóné Nagyváthy Éva*

Nánási Zoltán (1934. nov. 24. Nagyvárad [Oradea, Románia] – 2012. ápr. 12. Érmihályfalva [Valea lui Mihai, Románia]): tanár, múzeumőr. – A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem-en szerzett történelem szakos tanári oklevelet (1958). – Friss diplomásként a székelyhídi középiskola-ban, majd Érmihályfalván tanított (1990–1994). A *székelyhídi múz.* munkatársa (1962–1975), melynek gyűjtését tud-

os szempontok szerint rendezte át. Helytörténeti kutatásokat végzett, és megpróbálta összegyűjteni az Érmellékről a két vh. közötti időből származó gyűjtéket. Tanárként fontosnak tartotta a szemléltetést az oktatásban, ezért is fektetett nagy hangsúlyt a múz. szakszerű működtetésére és gyűjtésének gyarapítására. Nagyvárad és nagyvárolyi régészek segítségével számos ásatást végzett az Érmelléken, amelyeken diákjai, a régészeti-történelmi szakkör tagjai is részt vettek. Nyugdíjazása előtt az érmihályfalvi középiskola-ban tanított (1990–1995). – Helytörténeti és régészeti közleményei regionális lapokban jelentek meg (*Művelődés, Fáklya, Bihar Napló*). Tud.-os, régészeti tárgyú dolgozatai, pl. az érkörtvélyesi késő Hallstatt-kori temetkezésről és a kelta temetőről, vmint a Körös-völgye neolitikus festett kerámiás műveltségéről Erdély nagyobb múz.-ainak szakfolyóirataiban láttak napvilágot. Az *Érmihályfalvi Figyelő*nek – amelyben *Érmihályfalva jeles polgárai* címmel sorozatot jelentetett meg (1997) – szerkesztőbiz.-i tagja volt. – A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság tagja (2000-től). Székelyhíd Város Díszpolgára (2003), Fényes Elek-díj (2012).

F. m.: *Dr. Andrassy Ernő, az Érmellék utolsó polihisztorja* (Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Biz., Nagyvárad, 2003); *Székelyhíd történeti monográfiája* (Székelyhíd, 2009).

Irod.: RMIL IV.: 91.; 100 év – 100 személy. Érmihályfalva jeles személyiségei a 20. századból. Szerk. Szilágyi Éva Andrea (Érmihályfalva, 2019, 85. p.).

Fotó: Dr. Andrassy Ernő Múz., Érmihályfalva

Szilágyi Éva Andrea

Nécsey József (1842. aug. 27. Oszlány, Bars vm. – 1929. jan. 17. Verebély [Vráble, Szlovákia]): postamester, gyűjtő, amatőr régész. – Régi oszla-

nyi nemesi család sarja. Középkor-i tanulmányait a privyegyei és nyitrai piarista gimn.-ban, felsőfokú tanulmányait a selmecbányai bányászati akad.-n végezte. Pozsonyban postai tanf.-ot hallgatott (1862). – Gyógyszerészyakornok Trencsénbányában (1859),

postahivatalnok, később postamester Izsákon (1866), Komáromban és Verebélyen (1869-től). Postai munkája mellett régiségeket, művészeti tárgyakat, ásványokat, érméket, régi okiratokat és könyveket gyűjtött. Éremgyűjt.-éről említést tett Divald Kornél is. Kiemelkedő jelentőségű a régészeti gyűjt.-e, melyre saját ásatásai során tett szert, többek között 1893–1894-ben, a zsitva-völgyi vasútépítés nyomvonalába eső verebélyi lelőhelyeken (Sütteő-birtok, Paphegy-dűlő), vmint a verebélyi Pusztakörös (1894) és a Földvár területén (1896). A környéken Csiffáron, Tilden és Tajnasárin végzett ásatásokat. Gyűjt.-e főleg pattintott és csiszolt kőszközökből, őskori kerámiából és bronzkori leletekből állt. Egy részét a Bars vm.-i Múz.-nak, ill. a MNM-nak ajándékozta. Ásványtani és kőzetgyűjt.-ét a lévai piarista gimn.-nak ajándékozta, ahol fia is tanult. A család több nemzedéken keresztül felhalmozott gazdag gyűjt.-ét 1927-ben és 1928-ban Léva városának adományozta, megvetve így a későbbi *Lévai Városi Múz.* alapját. Gyűjt.-ének végleges elhelyezésében szerepet játszott két fiának, Istvánnak és Lászlónak korai halála és Kriek Jenő lévai tanár, a későbbi múzeumig. közbenjárása. Így a közel kétezer tárgyat számláló gyűjt. az akkori lévai városháza épületének két második emeleti szobájába került. Ennek egy részéből 1928-ban tárlat nyílt Nécsey-szoba címmel.

Irod.: Kriek Jenő: N. J. (Bars, 1929. dec. 22. Melléklet, 1–11. p.); Nováková Margaréta: Zberateľ Jozef Nécsey a nové poznatky o vzniku mestského múzea v Leviciach (Vráble – príspevky k histórii mesta, 2015); Nevizánszky Gábor–Prohászka Péter: N. J., a régiséggyűjtő és múzeomalapító (Honismeret, XLVI, 2018. 1, 71–77. p.).
Fotó: Barsi Múz., Léva

Vincze László

Németh Ferenc (1930. febr. 28. Ebed [Obid, Csehszlovákia, ma Szlovákia] – 2007. Bp.): múz.-i fényképész, tartalékos hadnagy. – Szülőfalujában

négy elemi és négy polgári isk.-i osztályt végzett. – Pályafenntartó munkásként két évet a párkányi vasútállomáson dolgozott. 1946 nov.-ében, elkerülendő az É-Cseho.-ba történő áttelepítést, az éj leple alatt szüleivel együtt átszöktek a Duna mo.-i

oldalára. Tát községben telepedtek le. Betanított munkásként a Tokodi üvegyárban, majd a nyergesújfalui M. Viskoza gyárban dolgozott. A fényképezéssel a M. Néphadseregben ismerkedett meg. 1950-ben katonának jelentkezett, és az újonckiképzés után fényképész, ill. alosztályparancsnoki tanf.-ot végzett. Alhadnagyi rangban fényképész rajparancsnoki kinevezést kapott (1951–1957). Az 1956. évi forradalom és szabadságharc után nem írta alá a tisztí nyilatkozatot, kérte a tartalékkállományba helyezését. 1957. dec.-től, nyugdíjba vonulásáig, 1990. dec. végéig a *Hadtörténeli Múz.* fényképésze. Múz.-i pályafutásának első évtizedében – amíg a Fotóarchívum önálló gyűjt.-nyé nem vált – az archív fényképek felett is őrködött. Számptalan reprodukciót készített az archív fényképekről: kiáll.-okhoz, újságok, szakfolyóiratok, önálló kiadványok számára. Legjobban a tárgyafotózást szerette. Még nem digitális technikával dolgozott, hanem egyéni szakmabeli tudásának segítségével érte el a kiváló minőséget. A legigényesebb kiadók kérték fel a hadtörténeli, fegyvertörténeli, numizmatikai tárgyú kiadványok illusztrációinak elkészítésére.

F. m.: fotóival illusztrált könyvek: Kerekes Zoltán: *Az 1848/49-es polgári forradalom és szabadságharc*. Kiáll.-i katalógus (Bp., 1964); Csillag Ferenc: *Kardok történelmünkben* (Bp., 1971); Kerekes Zoltán: *Magyarország hadtörténete a Rákóczi-szabadságharctól 1848-ig*. Kiáll.-i katalógus (Bp., 1974); Farkas Márton–Józsa Antal: *Az első világháború és a forradalmak képei* (Bp., 1977); Lugosi József–Temesváry Ferenc: *Kardok* (Bp., 1988); Makai Ágnes–Héri Vera: *Kitüntetések* (Bp., 1990); Kalavszky Györgyi: *Ludovika-album* (Bp., 1992); Temesváry Ferenc: *Fegyverkincsek a Magyar Nemzeti Múzeumban* (Bp., 1992); Makai Ágnes–Héri Vera: *Kereszt, érem, csillag* (Bp., 2002).

Irod.: Kalavszky Györgyi: N. F. (1930–2007) emlékére (A Hadtörténeli Múzeum Értesítője / Acta Musei Militaris in Hungaria, 10. Bp., 2008, 205–208. p.).

Fotó: Hadtörténeli Múz. Fotóarchívum 76748.24

B. Kalavszky Györgyi

Némethné Kapcár Rozália: → *Kapcár Rozália*

Némethi Gábor (1930. dec. 13. Balmazújváros – 2010. máj. 28. Hatvan): tanár, muzeológus, helytörténész. – A debreceni Ref. Koll.-ban, majd az

egri Tanárképző Főisk.-n m.–történelem szakon végezte tanulmányait (1951), utóbb az ELTE BTK-n történelem szakos diplomát szerzett. – A verpeléti ált. isk. tanára, egy év múlva az egri középisk.-i diákotthon ig.-a, Hatvanban kollégiumig. (1954-től), a Bajza József Gimn. történelemtanára (1957-től), majd igh.-e (1968-tól). *A Hatvani Lajos Múz.* egyik alapítója, munkatársa, utóbb ig.-ja (1989–1992). – 1964-től jelentős helytörténeli kutatásokat végzett. Interjúi, tanulmányai kutatók számára is értékes forrást jelentenek. Főbb kutatási témái: a hatvani munkásmozgalom 1945 előtti története, a hatvani ferencesekért kiálló vasutasok meghurcolása, recski internálása, a hatvani zsidóság története, Hatvan az 1848-as forradalom és szabadságharc idején és egyéb résztemák a város 19–20. sz.-i múltjából. 1999-ben átvette az addigi Helyismereti Kör vezetését, amely ezután Honismereti Körként folytatta tevékenységét, s halálát követően ~ Honismereti Kör néven működött tovább. Cikkei, tanulmányai a *Honismeret*, a *Délsziget*, a *Palócföld*, a *Heves Megyei Hírlap*, a *Hevesi Szemle*, a *Hatvani Kalendárium* hasábjain jelentek meg. – Hatvan Városáért Emlékérem, Heves M. Művelődésért kitüntetett jelvény, Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Kiváló Pedagógus, Pedagógus Szolgálati Emlékérem.

F. m.: *Hatvani deportáltak és munkaszolgálatosok visszaemlékezései* (Heves Megyei Propagandista, XVI. Eger, 1985); *Vasutasok pokoljárása: a hatvani tüntetés megtorlása, 1950–1953* (Budapest, 1991); *Hatvan az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején* (Hatvan, 1998); „A boldog békeidők”: *Hatvan a dualizmus időszakában, 1867–1914* (Hatvani Füzetek 3. Hatvan, 1999); *A hatvani zsidóság krónikája* (Hatvan, 2003);

Hatvan a II. világháborút követő korszakban 1944–1948 (Hatvani Füzetek 4. Hatvan, 2004); *Hatvan város története* (Hatvan, 2005).

Irod.: Hatvani Arcképcsarnok (Hatvan, 2007, 87. p.); Hatvani Lexikon (Hatvan, 1996, 259–260. p.), Szeckó Károly; N. G. (Honismeret, 39., 2011. 3. sz., 83. p.); Dr. Horváth László: Baraktól a barokkig, a hatvani Hatvany Lajos Múzeum első 27 éve (*Magyar Múzeumok*, 3., 1996, 54–56. p.).

Fotó: Hatvani Arcképcsarnok, Hatvan, 2007, 87 p.

Kökény Ferenc

Neufeld Lajos; Ludvík *Neufeld*; PhDr., CSc. (1938. okt. 28. Kassa [Košice, Szlovákia] – 1994. júl. 8. (temetése) Kassa [Košice, Szlovákia]): etnomuzikológus, muzeológus. – A Brünni (Brno) Állami Konzervatóriumban (1962–1965), majd a Jan Evangelista Purkyně Egy. néprajzi szakán tanult (1965–1970). Közben a bp.-i ELTE BTK néprajz szakos hallgatója is volt (1968–1970). – A Szlovák Tud.-os Akad. Néprajzi Osztályának munkatársa (1970–1974), majd a *Kassai K-szlovákiai Múz.* (Východoslovenské múzeum v Košiciach) Néprajzi gyűjt.-ének kurátora (1974–1992). – A népi szellemi és zenei kultúrára szakosodott. Főképp a közép-európai interetnikus kapcsolatokkal, a mo.-i szlovák etnikum kutatásával, néprajzi és szociológiai problémákkal, vmint a modern világ vallási élményeinek vizsgálatával foglalkozott. Több tanulmánya jelent meg Szlovákiában és külföldön is, előadásokat tartott és szakmáját a médiában népszerűsítette. A *múz. Fontes* c. sorozatában megjelent *A népi és népivé lett hangszerek* c. írása (*Ludové a žľudové hudobné nástroje*, Kassa, 1982). A Vöröskolostorban (Červený Kláštor) létrehozott első állandó kiáll. társszerzője. Gyűjtőmunkája során a K-szlovákiai kézművesek tárgyait gyűjtötte.

F. m.: *Ludové hudobné nástroje v zbierkových fondoch Východoslovenského múzea* [Népi hangszerek a Kelet-szlovákiai Múzeum gyűjteményeiben] (*Historica Carpatica*, 7, Kassa, 1976, 175–205. p.); *K problematike výskumov slovenského etnika v Maďarsku* [A magyarországi szlovák etnikum vizsgálatának problematikájához] (*Historica Carpatica*, 12, Kassa, 1981, 95–109. p.); *Nemzetiségi kutatások a Kassai Kelet-Szlovákiai Múzeumban és a*

regionális múzeumokban. In: A II. Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségtudományi Konferencia előadásai (Bp.–Békéscsaba, 1981, 445–452. p.).

Fotó: Mária Semjanová magánarchívuma

Kludia Buganová, Robert Pollák

Novák Sándor Ágoston, dr. (1816 Arad – 1885. nov. 17. Paks): orvos, régiséggyűjtő. – Az orvosi egy.-et Pesten végezte, s szerzett orvos-doktori (1842), majd sebész- és szülésmesteri képesítést (1843). – Pesten a Szent Rókus Kórház orvosa, majd Paksra került, ahol megyei tb. főorvos és járóorvos (1845–1858), a paksi kórház vezetője lett; sokat tett Paks egészségügye fejlesztéséért. Nemzetőr hadnagyként és honvéderősként részt vett az 1848–1849-es szabadságharcban. A szabadságharc bukása után Bonyhádön, majd Szekszárdon gyakorló orvos, 1860-tól Tolna vm. főorvosává választották. – Paks és környéke régészeti leleteit gyűjtötte, kapcsolatban állt Römer Flóris-sal és Hampel Józseffel. Nevéhez fűződik az első kísérlet Tolna vm. monográfiájának megírására, amelyet kérdőívek kiküldésével tervezett megvalósítani (1872–1875). 1873-ban Tolna vm. közgyűlése megyei múz. létrehozásáról határozott, amelynek szervezési munkálataival 1874-ben ~t bízták meg. Saját, kb. 350 darabos éremgyűjt.-ét, vmint néhány régészeti és őslénytani leletét elsőként ajánlotta fel a létesítendő – de ekkor még meg nem valósult – múz. számára; ez az anyag a későbbi szekszárdi múz. alapgyűjt.-ét képezte. Vizsgálta a paks-imsósi római romokat; egy 1874-ben ott előkerült téglát, 1880-ban pedig egy Dunakömlődön talált római oltárkövet a MNM-ba juttatott. Az 1883-ban megalakult Tolna m.-i Régészeti és Történelmi Társulat tagja volt. – Nevét Pakson utca őrzi.

F. m.: *Dissertatio inauguralis politico-medica sistens officia et relationes physicorum in municipiis hungaricis*. = *A helyhatósági rendes orvos viszonyai s kötelességei* (Pest, 1842; hasonmás: a books.google. hu weboldalon). Irod.: Gaál Attila: Tolna vm. múzeumának megalakulása és közművelődési tevékenysége a század első évtizedeiben (*A Szekszárdi Balogh Ádám Múzeum Évkönyve*, VI–VII, 1975–1976 [1977], 3–28. p.); Gaál Attila: Adalékok a Tolna megyei régészet kezdetéhez. Römer Flóris levelei N. S.-hoz (Dunatáj, 2, 1979. 3, 55–60. p.); Blóz Gizella: Dr. N. S. élete és munkássága (I. rész: Paksi Tükör, 5, 1998. 1, 9–23. p.; II. rész: Paksi Tükör, 5, 1998. 2, 1–13. p.); Kapronczay Károly: Adatok a magyar-örmény orvosok és gyógyszerészek történetéhez (*Magyar-Örmény Könyvtár* 8., Bp., 2002, 49–50. p.); Soós Ferenc: Magyar numizmatikusok panteonja (Bp.,

2010, 172–173. p.); Kernné Magda Irén: *Híres paksi elődeink. Életrajzi gyűjtemény* (Paks, 2014, 109–110. p.).

K. Németh András

Nyakas Miklós (1942. okt. 16. Gyula – 2020. szept. 13. Hajdúböszörmény): tanár, történész, múzeumig. – Több évszázados hajdúsági (hajdúnánási) gyökerekkel rendelkező családból származott. ~ Antal nevé őse bizonyíthatóan a letelepült hajdúság első nemzedékéhez tartozott, minden bizonnyal részt vett a Bocskai-szabadságharcban, s 1610-ben II. Mátyástól nemesi levelet kapott. Ennek unokája, ~ István 1696-ban Nánás város hadnagya volt. Édesanyja ~ Miklósné, Varga Etelka (1914–1984) népi iparművész, a Népművészet Mestere (1965), felesége, Bánya Ildikó, a hajdúböszörményi főisk.-n m. nyelvet és nyelvművelést tanított. Két gyermeke és öt unokája született. – A debreceni Fazekas Mihály Gimn.-ban érettségizett (1957–1961), majd a KLTE BTK m.–történelem szakán szerzett diplomát (1961–1966). Bölcsész-doktori címét 1974-ben, középkori m. történelemből védte meg. – Az egy. elvégzése után a sárospataki II. Rákóczi Ferenc Gimn. tanára, a debreceni látássérültek int.-ében nevelőtanár (1968-tól), majd a hajdúböszörményi *Hajdúsági Múz.* történész muzeológusa (1970-tól), ig.-ja (1976-tól nyugdíjazásáig). – Fő kutatási területe a hajdúság története, helytörténeti és regionális kutatások, hangsúlyozottan Hajdúböszörmény és a hajdúvárosok, a Hajdúkerület, a Partium és a Nagyalföld területe. E tárgykörben több száz kisebb-nagyobb írása jelent meg, főleg múz.-i, levéltári kiadványokban, évkönyvekben, orsz. és regionális folyóiratokban. Kiemelten foglalkozott a Hajdúkerület kialakulásával, monográfiája jelent meg Hajdú m. megszervezéséről, elsőként gyűjtötte össze és rendszerezte Hajdú-Bihar m. települési címereit. Szerk. a *Hajdúsági Múzeum Évkönyveit*, a *Hajdúsági Közlemények* c. sorozatot, a *Studia Oppidorum Haidonicalium* c. kismonográfia-sorozatot, ill. a Hajdú-Bihar m. Önkormányzata gondozásában megjelenő, *Bocskai-szabadságharc 400. évfordulója* c. sorozatot. Több szemeszterben tanított a KLTE-n, ill. a Debreceni Egy.-en. Rendszeresen adott elő tud.-os

konferenciákon: pl. az MTA Bocskai emlékkonferenciáján (*A hajdúk felkelése és a letelepítő Bocskai*, 2006. febr. 21.); a Thököly Imre Nemzetközi Tud.-os Konferencián (*Thököly és a hajdúvárosok*. Hajdúszoboszló 2007. szept. 25–26.), „A második hajdúfelkelés” c. konferencián (*A hajdúkérdés Bocskai halála után*. Debrecen, Déri Múz., 2008. márc. 28.); Esze Tamás halálának 300. évfordulóján (*Bihari hajdúság – korai kurucság*. Tarpa-Vaja, 2008. máj. 22–23.), a „Báthory Gábor és kora” Nemzetközi Tud.-os Konferencián (*Báthory Gábor hajdúpolitikája*. Debrecen, Nyírbátor, 2008. okt. 16–17.). – A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep Kuratóriumának elnöke. A M. Demokrata Fórum (MDF) alapító tagja, a rendszerváltás utáni első megyei választmányának elnöke. Hajdúböszörményi önkormányzati képviselő (1990–2002), kulturális biz.-i elnök, a Hajdú-Bihar M.-i Közgyűlés tagja (2002-től), a regionális kapcsolatok biz.-ának elnökhelyettese, a Hajdú-Bihar m.-i Közgyűlés Művelődési, Sport és Civil Kapcsolatok Biz.-ának, ill. a megyei önkormányzat Bocskai Munkabiz.-nak tagja (2002–2010). – Szoc. Kultúráért (1978), Kölcsey Ferenc-emlékdíj (2002), Pro Regione Alföld (Nagyalföld alapítvány, 2008), Hajdúböszörmény város Díszpolgára (2011).

F. m.: *Sillye Gábor – A szabadságharc kormánybiztosa, a Hajdúkerület utolsó főkapitánya 1817–1894* (Hajdúsági Közlemények 7. Hajdúböszörmény, 1980); *Hajdú vármegye létrejötte* (Hajdúsági Közlemények, 11. Hajdúböszörmény, 1983); *A hajdúk letelepítése Böszörményben* (Hajdúsági közlemények 13. Hajdúböszörmény, 1984); *A hajdúkerületi székház rövid építéstörténete* (A Hajdúsági Múzeum évkönyve, 1987. 6. sz., 111–140. p.); *Hajdú-Bihar megye címerei* (Hajdúsági Közlemények 16. Hajdúböszörmény, 1991); *A hajdúvárosok katonai szerepének alakulása a 17. század második felében* (Studia Agriensia 14. Eger, 1993, 177–192. p.); *Eltűnt iratok nyomában. Egy hajdanvolt kiváltságolt kerület, a Báródság* (Studia Oppidorum Haidonicalium V. Hajdúböszörmény, 2001); *Hajdúvárosok a magyar diétán 1792–1848* (Studia Oppidorum Haidonicalium VIII. Hajdúböszörmény, 2002); *Hajdúkerületi statútumok 1696/8–1844* (Studia Oppidorum Haidonicalium X. Hajdúböszörmény, 2003); *A szabolcsi hajdúvárosok hírszerző és riasztási lánc várad eleste után* (Hadtörténelmi Közlemények, 117, Bp., 2004. 4. 1242–1258. p.); *A bihari kishajdú városok története*. In: *Bocskai-szabadságharc 400. évfordulója*. V. (Debrecen, 2005).

Fotó: Hajdúsági Múz. Helytörténeti Adattára, HMHA 8200

Szekeres Gyula

Nyíró Réka; *Nyíró M. Réka; Makó Péterné* (1955-től); *Dr. Kopek Gáborné* (1969-től) (1928. okt. 24. Bp. – 2017. aug. 2. Bp.): geológus. Második férje *Kopek Gábor* (1925. márc. 6 – 2005. febr. 18.) geológus. – A bp.-i ELTE TTK geológus szakán végzett (1951). Egy.-i doktorátust szerzett (1961). – 1951–1957 között geológus, mikropaleontológus a MASZOLAJ-nál, a Kőolajkutató Vállalatnál, a Kőolajbányászati Tud.-os Laboratóriumban, a Kőolajipari Trösztnél. 1957-től nyugdíjba vonulásáig (1986) a *Természettud.-i Múz.* Föld- és Őslénytárban dolgozott; muzeológus (1957), főmuzeológus (1960), kiáll.-i szakmai felügyelő (1967–1970). A Központi Földtani Hivatal kikérésére részt vett a M.–Mongol Földtani Expedíció földtani térképezési munkájában (1970–1973). A Föld- és Őslénytárban tud.-os vizsgálatokat végzett az oligocén és a miocén rétegek kisforaminiferáin. Intenzív gyűjtéseket folytatott a bp.-i óbudai téglagyárak, az egri Wind-téglagyár nemzetközi etalonnak elfogadott klasszikus lelőhelyein, továbbá a Bp. környéki (főként Budafok, Törökbálint), vmint dunántúli (Nagylengyel, Nádasd, Lovászi, Zalalövő, Buzsák, Karád) és É-mo.-i oligocén és miocén lelőhelyek (Kemence, Dejtár, Rétság, Ipolytarnóc, Egerbakta, Szúcs, Szomolya, Novaj, Serényifalva) kulcsfontosságú szelvényein. Ezen

anyagokon végzett kutatásai eredményeit közel 30 m. és idegen nyelvű dolgozatban közölte hazai és külföldi szaklapokban. Több tud.-ra nézve új taxont írt le, adatai jelentős mértékben segítették az oligocén/miocén rétegtani határ kijelölését. A széleskörű és intenzív gyűjtőmunkája nyomán a múz.-ba került hatalmas anyagból felállította a Kisforaminifera Gyűjt.-t, amely a Kiscelli Agyag Formáció és az Egri emelet sztratotípusa biozónáinak jellemző faunáját is tartalmazza. Ezek összehasonlító vizsgálata céljából mindmáig számos külföldi mikropaleontológus keresi fel a gyűjt.-t. Részt vett *A Föld és az Élet fejlődéstörténete* c. állandó kiáll. (1961) forgatókönyve megírásában, ill. a bemutatandó anyag kiválogatásában és rendezésében. Ismeretterjesztő munkájából kiemelkedik a Föld- és Őslénytár által a Geológiai Technikum hallgatói számára rendezett földtud.-i vetélkedő munkálataiban való részvétele.

F. m.: *Auswertung der Foraminiferen aus den transdanubischen tortonischen Beckenablagerungen* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 52, 1960, 33–50. p.); *A Természettudományi Múzeum Föld- és Őslénytárának kis-Foraminifera gyűjteménye* (Őslénytani Viták, 6, 1966, 15–18. p.).

Kecskeméti Tibor

O

Olajos Katalin Anna: → *Lay* Béláné

Orosz Endre (1871. júl. 4. Kolozsvár – 1945. máj. 31. Kolozsvár): régész, helytörtész, múgyűjtő, tanító. – Felesége (1901-től) Hübner Ilona tanító-

nő. – A szamosújvári Örmény-katolikus Algimn. befejezése (1888) után tanulmányait a kolozsvári M. Kir. Állami Tanítóképző Int.-ben folytatta (1888–1892). – Házitanító Nagyköcsén (1892–1895), kinevezett tanító Apahidán (1895-től; iskolaig.: 1920-ig) és Kolozsváron (1920–1925). Oktatói munkája mellett meghatározó volt életében az ásványtan, őslénytan, ősrégészet, néprajz és honismeret iránti érdeklődés. Első közleménye a *Történelmi és Régészeti Értesítő*ben jelent meg (Temesvár, 1894), amelyben a nagyköcsei házitanítószkodása idején felfedezett Kurjácaska gredai ősemberi telep leleteit mutatta be. Ezt több mint 200 tud.-os és népszerűsítő jellegű írás követte, a régészeti és néprajzi témájúak mellett gyakoriak honismereti, a turizmust népszerűsítő cikkei. Terepmunkája során több ezer régészeti és néprajzi tárgyat gyűjtött. A néprajzi tárgyak többsége mezősegi román közösségekből származik, jelentős a gyűjtögetés, a halászat eszközkészletéhez tartozó tárgyak száma. Néprajzi tárgyai több kiáll.-on is szerepeltek (Válaszút, 1904; Kolozsvár, 1905, 1921; Bécs, 1910; Kolozsvár, 1921). Részt vállalt az *Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) Erdélyi Néprajzi Múz.-a* törzsgyűjt.-ének létrehozásában (1900–1902), amely I. Mátyás király kolozsvári szülőházában kapott helyet. 1915–1935 között az *Erdélyi Nemzeti Múz.* öre. 1905-ben megválasztották a szamosújvári Örmény Múz. örévé. Időszakosan a *Muzeul Etnografic al Ardealului* [Erdélyi Néprajzi Múzeum] is múzeumörként foglalkoztatta (1926–1930); 1923-ban ez az intézmény vásárolta meg néprajzi gyűjt.-ének nagy részét. 1933-tól haláláig a kolozsvári *1848-as Történelmi és Erekllye Múz.* ig.-ja. – Az EKE főtitkára (1914–1917). *Erdély* c. honismereti

folyóiratának szerk.-je (1930–1933), tevékenyen részt vett az egyesület honismereti programjaiban. Kutatási eredményeit az *Erdélyi Múzeum*, a *Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve*, az *Orvos-Természettudományi Értesítő*, az *Archaeologiai Értesítő*, a *Természet*, az *Erdély*, a temesvári *Történelmi és Régészeti Értesítő*, az *Arménia*, a *Földtani Közlemények*, a *Numizmatikai Közlemények* hasábjain közölte. A *Tanítók Lapjában* jelent meg 12 folytatásban *Az ősembertan alapvonalai* c. munkája. Kéziratban maradt Apahida községről (1925) és Kolozs bányavárosról írt monográfiája, egy erdélyi turistalexikona, vmint *Negyvenévi ősembertani kutatásaim eredményei* c. műve. – Tagja volt az Erdélyi Múz. Egyesület Orvosi- és Természettud.-i szakosztályának, a M. Földtani Int.-nek, az Orsz. Régészeti és Embertani Társulatnak, a M. Néprajzi Társaságnak, a Szolnok-Doboka m.-i irodalmi, történelmi és ethnographiai társulatnak. Az Erdélyi Múz.-Egylet tb. alapító tagja, az Erdélyi Közművelődési Egyesület tb. múzeumőre.

F. m.: *Szolnok-Doboka megye őskori leleteinek repertóriuma* (A Szolnok-Doboka megyei Irodalmi, Történelmi és Ethnographiai Társulat Évkönyve. Dés, 1900–1912. 1, 17–44. p.); *Őslénytani adatok az Erdélyi medence területéről* (Orvos Természet-Tudományi Értesítő, Kolozsvár, 1903. 26, 16–46. p.); *A néprajz az ősembertan szolgálatában* (Erdély, 1905); *Jelentés a szamosújvári római castellum praetoriumának ásatásáról*. I. közlemény (Armenia, 1907); *A tasnádi neolithkori őstelep* (Szamosújvár 1909); *Vadászati felszerelések az E.K.E. múzeumában* (Erdély, XX, 1911. 11, 173–177. p.); *Újévi népszokások Apahidán* (Erdély, XXI, 1912. 2, 27–29. p.); *Régi szigonyos halászatról a Kis-Szamos völgyében* (Erdély, XXI, 1912. 4, 55–59. p.); *Cigány-kincsek* (Néprajzi Értesítő, 1914, Melléklet, 161–167. p.); *A néprajzi gyűjtés* (Székelyudvarhely, 1924).

Irod.: Berecki Sándor–Horti Emese–Kacsó Károly–Nyulas Dorottya: O. E. régészeti gyűjteménye (Kolozsvár, 2017); Kós Károly: O. E. főljegyzései ősi jellegű néprajzi tárgyakról (Népismereti Dolgozatok, 1983, 23–42. p.); Szinnyei; Gulyás; RMIL IV.

Fotó: Erdélyi Néprajzi Múz. – Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Kolozsvár

Tötszegi Tekla

P

P. Brestyánszky Ilona: → *Brestyánszky Ilona*

P. Hartványi Borbála: → *Pál Istvánné Hartványi Borbála*

P. Nagy Sándor; *Peremartoni Nagy* (1921. dec. 16. Veszprém – 2019. okt. 11. Zirc): vegyészmérnök, kutatóint.-i ig., múzeumig. – Apja Peremartoni Nagy Sándor (1883–1978) erdőmérnök, a Balatoni Yacht Club balatonfüredi osztálya, a Balaton Művészkolónia Egyesület, a *Balatoni Figyelő* c. helyi lap alapítója. Anyja Dömötör Mária tanítónő, felesége Jónás Klára (1926–1995) vegyész, egy.-i docens. Leánya Peremartoni Kriszina (1956–) színésznő. – Székesfehérváron, a Ciszterci Rend Szent István Reál-gimn.-ában érettségizett. A M. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtud.-i Egy.-en végzett (1943). – Az Ált. és Szervetlen Kémiai Tanszéken tanársegéd (1943), Stuttgartban kutató a Max Planck Fémfizikai Kutató Int.-ben (1943–1944), iparügyi referens a berlini M. Kir. Követségen (1944–1945). Bp.-en műszaki vezető a fémfelületek védelmével foglalkozó Superkémia Rt.-nél (1947–1949), a Veszprém-ben alapított NEVIKI-ben (Nehézvegyipari Kutató Int.) tud.-os osztályvezető (1949–1964), mb. ig. (1966–1967), műszaki igh. (1967–1971), két évig tanácsadó Havannában, a Kubai Tud.-os Akad.-n (1964–1965). A *M. Vegyészeti Múz. ig.-ja* (1971–1984). Nyugállományba vonulása után a Vegyészeti Múz.-ot Támogató Alapítvány kuratóriumának elnöke (1984–1996). – Korrózióvédelemmel, kémia- és vegyipartörténettel, kutatásszervezéssel foglalkozott. A NEVIKI egyik alapítója; részt vett az Analitikai Kémiai Osztály és a Korróziós Osztály létrehozásában (1949). Megindította az első m. korróziós szakfolyóiratot, a *Korróziós Figyelőt* (1960). Létrehozta a Vegyipari Korróziós Szervezetet (VEKOR, 1961). Az MTA megbízásából részt vett a Kubai Tud.-os Akad. megszervezésében és a korrózió elleni védelem kiépítésében. Spanyol nyelven írt, korróziós tárgyú szakkönyve egy.-i

tankönyv. – A várpalotai M. Vegyészeti Múz. ig.-jaként irányította a múz. épülete, a romos Thury-vár helyreállítását. Állandó és időszakos kiáll.-okat szervezett (*Kémia a kezdetektől a XIX. századig; A reformkor vegyészete; Vegyiparunk a két világ-háború között; A korrózióvédelmi eljárások kifejlesztése*). Javaslatára és közreműködésével jött létre a *Híres vegyészek arcképcsarnoka* kiáll. Megindította a *Vegyészeti Múzeum Kiadványai* könyvsorozatot, múz.-i összekötői hálózatot hozott létre. – Eredményes volt a sportban, a közösség- és tudományszervezésben. A Nehézvegyipari Lombik SE titkára (1951), a vitorlás szakosztály alapítója, vitorlázásban négyszeres m. bajnok. Balatonalmádban vízisport-telepet létesített. – A MTESZ Veszprém m.-i Szervezete Tud.- és Technikatörténeti Biz.-ának titkára, az MTA Tud.- és Technikatörténeti Komplex Biz.-ának tagja (1973–1988). – Kiváló Sportoló (1952), Nehézipar Kiváló Dolgozója (1959), Veszprém Megyéért arany fokozata (1969, 1974), Szoc. Kultúráért (1971, 1981), TIT Aranykoszorús jelvény (1980), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1984), MTESZ emlékérem (1986), Rainprecht Antal-emlékérem (2007).

F. m.: *Rozsdamentes acélok korróziója* (Bp., 1953); *Hidegfoszfátózás* (Bp., 1953); *Csöféléletek kémiai előkészítése* (Bp., 1961); *Introducción al estudio de la Corrosión y Protección de los metales* (Santa Clara, 1965); *Adatok a korrózióvédelem magyarországi történetéhez* (Korróziós Figyelő, 13, 1973, 183–185. p.); *A magyar gyógyszeripar kezdetei* (MTESZ Konferenciakiadvány, Bp., 1980, 138–139. p.); *25 éves a Magyar Vegyészeti Múzeum* (Magyar Kémikusok Lapja, 43, 1988, 263–271. p.); *NEVIKISEK: az Intézet munkatársai az alapítástól az Intézet megszűnéséig* (Veszprém, 1999); *Szemelvények a korróziós ismeretek történetéből*. Társ szerző (Magyar Vegyipari Múzeum kiadványai 26., Várpalota, 2003). Irod.: Móra László: *A Nehézvegyipari Kutató Intézet 30 éves története* (Veszprém, 1982); Jármay Ervin: *MTESZ Veszprém megyei Szervezetének tevékenysége 1959–1985* (Veszprém, 1986); *VMÉL II.* (2001); *Próder István: Elhunyt P. N. S.* (Magyar Kémikusok Lapja, 74, 2019. 12., 394. p.); *Gy. Lovassy Klára: Peremartoni N. S.* (Veszprém, 1921. 12. 16. – Zirc, 2019. 10. 12.) (Veszprémi Szemle, 2019. 4, 169–170. p.).

Fotó: Vegyészeti Múz., Várpalota, 2006.

Próder István

Pacsu Gergelyné Fodor Sára; Pacsuné Fodor Sára (1926. ápr. 26. Várpalota – 2006. júl. 4. Győr): tanítónő, helytörténeti kutató, néprajzi gyűjtő.

– Horváth János, írói nevén Váth János (1887–1902) költő, iskolaig. unokája. – Tanulmányait Veszprémben, az Angolkisasszonyok R. K. Leányliceum és Népisk. Tanítóképző Int.-ben végezte, 1945-ben diplomázott. Siófokon elvégezte a Balatoni Népfőiskola néprajzi tanf.-át (1947). – Tanító Pétfürdőn (1945–1950), Várpalotán (1950–1951), betegsége miatt nem taníthatott (1951–1957), rendelőint.-i asszisztensként dolgozott (1953–1957), majd ismét tanító Várpalotán (1957–1973; nyugdíjazásáig). A helyi néptáncsoport vezetője (1953–1955, 1959–1970), művészeti oktatóként bábjaosztályt vezetett (1975–1988) és szakkörvezetőket oktatót (1978-tól). A Várpalotai Városszépítő és Védő Egyesület vezetője (1990-tól), a *Veszprém M.-i Múz.-i Egylet* (Múz. Baráti Kör) tagja (1979-től haláláig). – Helytörténeti és néprajzi kutatásaival Várpalota művelődéstörténetének ismeretlen területeit tárta fel, így a kézművesiparral kapcsolatos kihalt mesterségeket, a javak cseréjét, a hitéletet, a vallásos egyesületeket, a temetők néprajzát, családok történetét, az iskolatörténetet, nagy tanító egyéniségek tevékenységét, intézmények, egyletek történetét, életét. Felkutatta az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc palotai hőseit. Több munkája forrásértékű. 42 hosszabb-rövidebb írása jelent meg (*Honismeret*, *Műhely*, *Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok*, *Új Horizont*, *Somogyi Honismereti Híradó*, *Várpalotai Helytörténeti Értesítő*, *Várpalotai Füzetek*, *Napló* stb.), néprajzi és helytörténeti munkái megyei és orsz. pályázatokon is díjakat nyertek. Szerepe meghatározó a *Várpalotai Helytörténeti és Néprajzi Gyűjt.* (Tájház) létrehozásában, az épület kiválasztásában, megőrzésében, továbbá a kiáll. megvalósításában. A Tájházban ellátta a gondnoki teendőket, tárlatvezetéseket tartott (1987–1999), megszervezte a Helytörténeti Szakkört. Orsz., megyei, helyi társadalmi szervezetek, egyesületek tagja volt (Összmagyar Testület, Népr. Múz. Baráti Köre, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Nemzetközi Bábjátékos Szövetség [UNIMA], M. Néprajzi Társaság,

Honismereti Egyesület, Veszprém M.-i Neveléstörténeti Társaság, Veszprém M.-i Múz.-ok Baráti Köre [Múzeumi Egylet], Megyei Pedagógiai Társaság, Máltai Szeretet Szolgálat), egyik alapítója és vezetőségi tagja a Városszépítő és Védő Egyesületnek. – Várpalotáért Emlékérem arany fokozata (1967), az UNIMA és a Népművelési Int. oklevele, Kiváló Társadalmi Munkás érem és oklevél (1986), Várpalota Közművelődéséért kitüntetés (1999), Honismereti Emlékérem (2001). Várpalota Város Diszpolgára (1994). – A Tájház ma nevét viseli (*Fodor Sára Tájház*).

F. m.: *Várpalotai tutykésztítő cipészek* (Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok XIV. Veszprém, 1990, 137–155 p.); *A Várpalotai Helytörténeti Gyűjtemény* (Honismeret, XVIII, 1990. 2–3, 140–141. p.); *A várpalotai iskolák története. A legrégebbi időktől 1948-ig* (Veszprém, 1991); *Várpalota helytörténeti kézikönyve* (Várpalota, 1993); *A török időben elpusztult palotai ferences kolostor rövid története* (Várpalotai Füzetek 3. Várpalota, 1993, 43–53. p.); *Kulturális élet a két világháború között Várpalotán* (Várpalota, 1994); *A palotai meszesek* (Várpalota, 1994); *Várpalotai utcák névadói* (Várpalotai füzetek 5. Várpalota, 2000).

Irod.: VMÉL: 706–707. p.; Tölgyesi József: Pacsuné F. S. (Honismeret 2007. 3, 88. p.); S. Lackovits Emőke: Pacsuné F. S. néprajzi munkássága (Veszprém, 2011; Kézirat, LDM Adattár)

Fotó: Krúdy Gyula Városi Könyvtár fotóarchívuma

S. Lackovits Emőke

Pájer Imre (1949. ápr. 4. Kapuvár – 2007. ápr. 13. Csorna): tanár, népművelő, helytörténeti kutató, „a Rábaköz történetírója” (Csiszár Attila).

– Édesapja ~ Imre, rábakecöli tsz elnök, országgyűlési képviselő.

– A Szombathelyi Tanárképző Főisk.-n népművelő-történelem szakos diplomát (1982), a bp.-i ELTE-n történelem szakos tanári oklevelet (1988), a Bp.-i Műszaki Egy.-en közoktatás-vezető végzettséget szerzett (2005). – A Csornai Városi Tanács közművelődési osztályának felügyelőjeként kezdte pályáját, majd Csorna több közép-fokú oktatási intézményében is tanított. 2003-tól az összevont oktatási intézmények (Csornai Középisk., Koll., Alapfokú Művészetoktatási és Ált. Isk. és Óvoda) ig.-ja volt. Tanítványait ösztönöz-

te a helytörténeti, honismereti kutatásokra, a Kisfaludy-pályázatokon való részvételre, honismereti-néprajzi táborokat szervezett, amelyeknek rábaközi, majd megyei vezetője lett. A *Csornai Múz.* helytörténeti gyűjt.-ének vezetője (1996–1999). – Fő kutatási területe Csorna és a Rábaköz 19. sz.-i társadalomtörténete. A gyűjteménygyarapításon kívül kiáll.-okat rendezett, konferenciákat szervezett, életrajzi adattárakat szerk., településmonográfiákat írt, minden lehetséges fórumon képviselte a lokálpatrióta tudatot erősítő helytörténeti kutatások fontosságát. Rendszeresen publikált a *Soproni Szemlé*ben, az *Arrabonában* és a *Honismeret*ben. A *Rábaköz – honismereti évkönyv* alapító szerk.-je (1995–1998), a *www.hontar.hu* portál alapító szerk.-je (2002–2007). Szerk. a Csornai Múz. kiállításvezetőjét és a kiáll.-okat bemutató CD-ROM-ot (2000). – A Rábaközi Művelődési Egyesület elnöke (1988), a *Rábaközi Hírlap* szerk.-je (1989–1990), a Csornai Városi Televízió alapítója és műsorszerk.-je (1992–1994), a Kmety György Társaság alapító tagja (1997), az Orsz. Honismereti Szövetség elnökségi tagja (2007). – Ifjúságért Érdemérem (1988), Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékérem (1990), Csorna Városáért Emlékérem (1997).

F. m.: *Rábaköz népének védekezése az áradások ellen: 1870–1889* (Csorna, 1990); *A Széchenyi István emlékére alapított Csornai Polgári Olvasókör (1861–1896)* (Soproni Szemle, 1991. 3. 215–219. p.); *A csornai egyesületek élete: 1802–1905* (Győri Tanulmányok, 14–15. Győr, 1995, 179–195. p.); *A Rábaköz malomipara 1867 és 1914 között* (Rábaköz Honismereti Évkönyv, 1995, 3–11. p.); *Csorna évszázadai* (Csorna, 1996); *Csorna iskolái (1659–1996)*. In: *Település-iskola-társadalom*. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996. Szerk. Kovátsné Németh Mária (Győr, 1996, 148–165. p.); *Egy csornai nagybérő, Hegyfalusi Sugár Sándor* (Rábaköz Honismereti Évkönyv, 1997, 109–115. p.); *Parasztmozgalmak a Rábaközben 1848–49-ben* (Rábaköz Honismereti Évkönyv, 1998, 34–42. p.); *A rábaközi sajtó története (1889–1917)* (Arrabona, 37/1–2., 1999, 237–256. p.); *Történeti kiállítás*. In: *Csornai Múzeum kiállításvezető*. Szerk. (Csorna, 2000, 5–22. p.); *Bodonhely: falutörténeti vázlatok* (Bodonhely, 2000); *Csorna* (A XXI. század küszöbén [sorozat], Bp., 2002); *Jobaháza – dalékek a község történetéhez* (Jobaháza, 2006).

Irod.: Ki kicsoda Csornán? Összeáll. Horváthné Varga Mónika–P. I. (Csorna, 1997, 47. p.); Ki kicsoda Győr-Moson-Sopron megye helyismereti kutatásában? Szerk. Mennyeiné Várszegi Judit (Győr, 2006, 174–176. p.);

Csiszár Attila: P. I. (1949–2007). Soproni arcok (Soproni Szemle, 2007, 313–314. p.); Kovács Istvánné: P. I. (Honismeret, 35, 2007. 5. 94–96. p.) Molnár Zsófia: Mestermunka – Emlékezés P. I.-re (Győr, 2010. Kézirat, Csornai Múz. A).

Fotó: Csornai Múz.

Aszt Ágnes

Pál Istvánné, Hartványi Borbála; P. Hartványi Borbála (1931. ápr. 26. Szolnok – 2018. aug. 17. Bp.): mezőgazdasági mérnök, muzeológus. – Férje dr.

Pál István egy.-i tanár, a biológiai tud.-ok kandidátusa. – A Gödöllői Agrártud.-i Egy. (GATE) Agronómiai Karán szerzett mezőgazdasági mérnök diplomát (1953). A mezőgazdasági tud.-ok doktora (1972). – Előadó, majd főelőadó a GATE Tanulmányi Osztályán (1954–1958), a *M. Mezőgazdasági Múz.* tud.-os munkatársa (1958–1990, nyugdíjba vonulásáig), az int. főigh.-e (1980-tól). Részt vett a múz. gyűjteménytárainak bővítésében, újak kialakításában, irányításában (Agrobotanikai Gyűjt., Archeobotanikai Gyűjt., Kéziesszög-gyűjt.). Számos tematikus tárgygyűjtést végzett, állandó és időszaki kiáll.-okat rendezett (*Takarmány*-kiáll., 1962; *A magyar fűszerpaprika*, 1972; *A gabonatermesztés története*, 1988) – Agrártörténeti kutatómunkájának jelentős részét a régészeti korokból származó növényi maradványok meghatározása képezte. – M. Köztársaság Csillagrendje (1990). F. m.: *Növényi mag- és termésleletek Magyarországon az újkőkortól a XVIII. századig*. Nováki Gyulával, Patay Árpáddal (A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1967–1968, Bp., 1968, 5–81. p.); *Középkori budai lakóház mellékgödörében talált növényi maradványok* (A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1975–1977, Bp., 1978, 15–49. p.); *A Tiszaalpár-Várdomb bronzkori lakótelepről származó mag- és termésleletek* (Cumania 7. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, 1982, 133–286. p.).

Fotó: P. I. igazolványképe, 1967, magántulajdon

Farkas Gyöngyi

Pálfy Antal (? – 1945. jan. Asa, 130/5-es fogolytábor, Szovjetunió): régész, muzeológus. – A második bécsi döntés (1940. aug. 30.) után Szegedről visszatelepült kolozsvári Ferenc József

Tudományegy. Bölcsészet-, Nyelv- és Történettud.-i Karának hallgatója, 1941-től az egy. Roska Márton által vezetett Érmészeti és Régészeti Int.-ének díjtalan gyakornoka, 1942-től mint tanárjelölt a kolozsvári *Erdélyi Nemzeti Múz. Érem- és Régiségtárának* díjtalan gyakornoka, 1944. febr.-tól segédőre. Részt vett az Érem- és Régiségtár ásatásaiban is. Roska utasítására a Kolozsvár–Zápolya utcai honfoglalás kori temető feltárását folytatta volna László Gyula helyett, annak orosz.-i kutatóútja miatt, s professzora a *Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem-és Régiségtárából* c. szakfolyóirat szerkesztési munkálataiba is bevonta, 1943-tól a fiatal gyakornok volt Roska „jobbkeze”. Mentora „megbízható, pontos és lelkiismeretes” munkatársként jellemezte, aki a porolissumi ásatásokon is „megállta a helyét”. Pályáját a II. vh. törte derékba, 1944. okt. 14-én egy szovjet járőr az Érem- és Régiségtárból az int. több munkatársával együtt munkaszolgálatra vitte a Szovjetunióba, ahonnan nem tért haza. Elhurcolásának körülményeit Székely Zoltán, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múz. későbbi vezetője örökölte meg *Emlékirataiban*. Fogságban töltött hónapjait és halálának körülményeit egykori munkatársa és fogolytársa, Szabó György kolozsvári irodalomtörténész, klasszika-filológus írta meg naplójában.

Irod.: Székely Zoltán: Emlékeim. Székely Zoltán önéletrajza és szakmai levelezése. S. a. r., szerk. és előszóval ellátta Székely Zsolt (Státus Kiadó, Csíkszereda, 2020, 50. p.); Szabó György: Kolozsvári deportáltak az Urálban. Szerk. Jakó Klára (Kolozsvár, 1994); Vincze Zoltán: Az Érem- és Régiségtár. In: Az Erdélyi Múzeum Egyesület gyűjteményei. Szerk. Sipos Gábor (Kolozsvár, 2009, 69–136. p.); M. Lezsák Gabriella: Régészeti iskola a kincses városban. László Gyula kolozsvári évei (Bölcsészettudományi Kutatóközpont–Kairosz Kiadó, Bp., 2021. 86–88. p.).

Lezsák Gabriella

Palkó Gyula: → *Koroknay Gyula*

Palóczy Edgár (1887. ápr. 4. Bp. – 1944. márc. 19. után, Bp.): kultúr- és művelődéstörténész, tanár. – Édesapja Palóczy Lipót nyelvész, író, etnográfus, édesanyja, Göetze Sarolta, Zelma Lagerlöf baráti köréhez tartozott. – A bp.-i V. ker.-i Állami Berzsenyi Dániel Főgimn.-ban érettségizett. A bp.-i PPTÉ BTK-n történelem–földrajz szakos tanári diplomát szerzett (1909). – Önkéntes a csász. és kir. gyalogezredben (1910), önálló alosztálypa-

rancsnok (1914–1918), majd a bp.-i csász. és kir. katonai parancsnokság előadója. Számos fővárosi középisk.-ban tanított: V. ker.-i M. Kir. Állami Bolyai Főreálisk. (1909–1910), III. ker.-i Polgári Fiúisk. (1911–1914, 1921–1937); II. ker.-i Felső Kereskedelmi

Fiúisk. (1919–1920), IX. ker.-i Felső Kereskedelmi Isk. (1920–1921), Felső Mezőgazdasági Isk. (1927–1930); VI. ker.-i Polgári Fiúisk. (1937–1940). Tud.-os és a tud.-t népszerűsítő tevékenysége szer-teágazó, a huszonöt éves munkásságát ünneplő, 1935-ben megjelent kötetben 340 tételt soroltak fel. Kiemelkedőt alkotott a m.–lengyel és a m.–francia kapcsolatok kutatása terén, de foglalkozott várostörténettel, numizmatikával és régészettel is. Felhívta a figyelmet a kerülettörténeti isk.-i múz.-ok fontosságára. Ennek a – korabeli szóhasználatlaltal – helykegyeletnek a jegyében alapította meg az *Árpád Múz.-ot*, amelyhez a Felső Mezőgazdasági Isk. egy termet bocsátott rendelkezésre. A gyűjtőterületet Újlak és Óbuda, a gyűjtőkört a római régiségek, érmek, ill. a m. művelődéstörténet – köztük Árpád fejedelem (feltételezett) sírjának – emlékei jelentették. 1934-ben a gyűjt. 2176 darabból állt, s több tárgyat adtak át az Aquincumi Múz.-nak. Az intézmény a II. vh. idején megsemmisült. Az Óbudai Múz. elődintézményének tekinti. – ~ tagja volt a M. Külügyi Társaságnak, az Orsz. Gárdonyi Irodalmi Társaságnak, a Társadalmi Egyesületek Szövetségének, a M.–Lengyel Egyesületnek (a szervezet főtítkára: 1927–1929), az 1929 őszén megalakult M. Mickiewicz Társaságnak (1935-től főtítkára). Megalapította és szerk. a *Magyar-Lengyel Könyvtár* sorozatot. Részt vett a II. vh. idején Mo.-ra menekült lengyelek segítségével. Az ország német megszállása után a Gestapo letartóztatta és meggyilkolta. Halálának pontos időpontja és nyughelye nem ismert. – Gárdonyi Géza irodalmi díj (1931), Mickiewicz-emlékérem (1940).

F. m.: *Báró Tóth Ferenc, a Dardanellák megerősítője (1733–1793)* (Bp., 1916); *Újabb római pénzletek Budapest és vidéken* (Numizmatikai Közöny, XXI–XXII, 1922–1923, 21–22, 30–32. p.); *Katacsich Péter emlékezete* (Numizmatikai Közöny, XXIII–XIV, 1924–1925, 18–22. p.); *Keresztneveink zseblexikona*. Szerk. (Bp., 1927); *Woroniecki-Korybut Micieslav herceg* (M.–Lengyel Könyvtár, Bp., 1929); *Kerülettörténeti iskolai múzeumok* (Bp.

Székesfőváros III. ker. Kiskorona-utcai községi polgári fiúiskolájának értesítője, 1934–1935); *Lengyel királyok Magyarországon* (Bp., 1935); *A magyar szabadságharc ismeretlen emlékkeresztje* (Numizmatikai Közlöny, XL, 1941, 87. p.); *A 325 éves ejtőernyő és magyar feltalálója. Verancsics Faustus* (Bp., 1941).

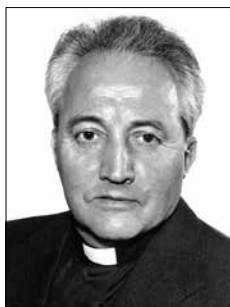
Irod.: Kertész János: P. E. huszonöt éves irodalmi munkássága (Magyar Bibliográfia I. Bp., 1935); Mitrovits Miklós: Magyarok és lengyelek a 19 században. [Egy 1944-ben betiltott könyv] (Bp., 2018).

Fotó: P. E. portréja. Gombos Lilly festménye. In: P. E. huszonöt éves irodalmi munkássága, Bp., 1935.

Szende László

Pálos Frigyes Leó (1924. jan. 23. Kispest – 2019. márc. 12. Vác): r. k. pap, művészettörténész. – Apai ágon a 19. sz. végén Ausztriából Mo.-ra érkezett

iparoscsaládból származott. – A váci szemináriumban végzett, majd pappá szentelték (1947. jún. 22.). Az ELTE BTK-n a különböző felekezetek lekipásztorai számára szervezett I. képzésben művészettörténész diplomát szerzett (1981). – Hitoktató és káplán Pestújhelyen (1947–1950), a Váci Egyházm. plébániáin (Kecskemét, Hatvan, Cegléd, Vác; 1950–1960). Tereske plébánosa (1960–1978), Hatvan-Belváros prépost-plébánosa (1978–2004). Együtt a *Váci Székesegyházi Kincstár és Egyházm.-i Gyűjt. örkanonokja, múzeumig.-ja* (1994–1997, 2004-től).

– A szakrális építézet és egyházművészet iránti élethossziglan tartó érdeklődése Tereskén kezdődött. Megfigyelései és kutatásai bizonyították, hogy a barokk templom falai foglalják magukba az egykori középkori bencés apátság templomát. Az 1961-től végzett feltáró munkáknak, a templom és kolostor műemléki helyreállításának egészen haláláig fő mozgatója és szellemi háttere volt. Munkásságának köszönhető a templom É-i oldalán, egy későbbi vendéglal mögött megbúvó, Szt. László-falképsorozat felfedezése, feltárása, bemutatása, a szentély csillagboltozatának és a templom két gótikus mérműves ablakának 2020-ban (~elhunytá után) elkészült rekonstrukciója is. 1978-tól munkássága az egész Váci Egyházm.-re kiterjedt. A II. Vatikáni Zsinat szellemében megújuló templomterek kialakításában tanácsaival, szakemberek bevonásával, a műemléki hatósággal való

kapcsolattartásban segítette a helyi plébánosokat. Elméleti és gyakorlati szakembereket – építészeket, régészeket, művészeket, esetenként pályakezdeket – gyűjtött maga köré, akikkel baráti kapcsolatot ápol, és akiknek egyházi megbízást, munkáikhoz programot, ötleteket adott (Kitlinger Kálmán, Ozsvári Csaba, Félegyházi Károly, Somos Miklós, Patay László, Perlaki József). Szívügye volt minden egyházm.-i templomrestaurálás (Tereske, Hatvan, Jánoshida, Hévízgyörk, Garáb, Egyházasdengeleg, Mátraszőlős, Tar), de új templomépítések is a nevéhez köthetők (Cegléd, Gyál, Csörög, Kerekharaszt, Göd, Városföld). Fáradhatatlanul járta az egyházm. településeit megbíróként, mecénásként, a helyi r. k. közösség és papja érdekében. Az Orsz. Egyházművészeti Tanács tagjaként más egyházm.-k művészettörténész papjaival is szoros kapcsolatot tartott (Valuch István, Farkas Attila, Szilárdfi Zoltán, Kuklay Antal, Hencz József, Papp Géza, Timár György). 2004-ben ig.-ként szervezte, vezette a múzeum-épület műemléki helyreállítását. A Váci Püspöki és Káptalani Levéltár új épületének megépítését (tervező: Kokas László, 2018) több évtizedes munkával előkészítette, majd a váci kanonokházak hátsó kertjében megvalósította. – Az Orsz. Egyházművészeti Tanács tagja, a Váci Egyházm.-i Építési és Egyházművészeti Biz. elnöke, az egyházm.-i Egyháztörténeti Biz. tagja. – A *Vácegyházmegye múltjából* c. sorozat szerkesztője. – M. Műemlékvédelemért (1985), „Pro Diocesi Vaciensi” (1995), Vác díszpolgára (1996), Heves Megyeéért (1997), M. Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (1998), Tragor Ignác-émlékérem (2005), Forster Gyula-émlékérem (2008), Hatvan díszpolgára (2011), Tereske díszpolgára (2012), Fraknoi Vilmos-díj (2016), Migazzi-díj (2017), Vác Város Művelődéséért (2017), M. Örökség Díj (2018), ICOMOS M. Nemzeti Biz. Panteon díja (2019).

F. m.: *Szagrális tér* (Teológia, 1983, 159–162. p.); *A tereskei templom* (Aszód, 2000; 3. kiad. h. n. [Vác], 2020); „*En is a lelkek halásza vagyok.*” *Galántai gróf Eszterházy Károly váci püspökké történt kinevezésének 250. évfordulója emlékére*. Szerk. (Vác, 2011); *A 120 éve született Mindszenty József bíboros, hercegprímás és a Váci Egyházmegye kapcsolata. Mindszenty József tanítása és példája a Hit éve tükrében*. Összeáll. (H. n. [Vác], 2013); „*Láttam a püspököt.*” *Emlékkönyv Marosi Izidor püspök születésének 100. évfordulója tiszteletére*. Szerk. (Vác, 2016).

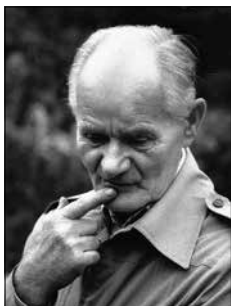
Irod.: Valter Ilona: „A szépség az arányokon múlik.” Interjú P. F. prépost, örkanonok úrral (Műemlékvédelem,

2005, 242–244. p.); Beszélgetés P. F. rubintmiséssel (Váci Egyházmegyei Katolikus Televízió, 2017. júl. 25.: <https://www.youtube.com/watch?v=tYuI5hpfYyU>); Trautwein Éva: „Villanó fényben P. F.” (Új Ember, 2017. szept. 17.); Emlékkönyv P. F. kanonok, prépost, művészettörténész tisztelőitéről (H. n. [Vác], 2019); életrajz, cikkek, videók: www.palosfrigyes.hu.

Fotó: a szerző archívumából

Holnapy Dénes Márton O. Praem.

Pap Miklós (1912. júl. 21. Diósgyőr – 2010. dec. 28. Bp.): tanár, helytörténész, múzeumvezető. – Lányá Makoldiné Pap Gizella (Tokaj, 1948–) néprajzos muzeológus, unokája Makoldi Miklós Zsombor (Miskolc, 1983–) régész. – Isk.-it szülőhelyén, majd Miskolcon, a Fráter György Kir. Kat. Gimn.-ban végezte. A Szegedi Tanárképző Főisk.-n természetrajz–földrajz-vegytan szakon szerzett diplomát (1930–1935). – Diósgyőrben, Zalaszentgróton, Eleken (1936–1939), majd a szerencsi Polgári Fiúisk.-ban tanított. 1944-ben kinevezték a tokaji Polgári Fiú- és Leányisk. ig.-jává, de 1949-ben leváltották, s nyugdíjazásáig (1972) az Állami Ált. Isk.-vá alakult intézmény tanára volt. Sokoldalú pedagógusként nem csak kiváló tanítványokat nevelt, de cserkészvezetőként, szakkörök irányítójaként és a történeti borvidék névadó mezővárosának egyre avatottabb ismerőjeként és kutatójaként fokozatosan a helyismereti munka szervezőjévé és a kulturális örökség letéteményesévé vált. Motorja volt a település közéletének, egyik meghatározója a mezőváros változásának a 20. sz. második felében. A honismereti és helytörténeti szakköreiből kikerült fiatalok segítségével, a Tokaj kulturális életében jelentős szerepet vállaló értelmiségi barátai és a tokaji bor múltját kutató neves történészek és muzeológusok támogatásával – az értékmentés jegyében – már azt megelőzően, 1948-tól jelentős tárgyi anyagot gyűjtött, mielőtt annak szakmai feltételei megteremtődtek, és a *Tokaji Helytörténeti Gyűjt.* hivatalos működési engedélyt kapott volna (1962). Ebben régészeti, numizmatikai, történeti, képzőművészeti, néprajzi tárgyak voltak, vmint okmány- és adattári anyag a mezőváros múltjára és közelmúltjára vonatkozóan (1963-ban: 175 régé-

zeti, 104 történeti, 81 iparművészeti, 64 irodalmi, 315 numizmatikai, 38 képzőművészeti, 574 néprajzi tárgy, 19 térkép, 237 fénykép, 568 filmnegatív, 36 metszet, 181 okmány és 260 adattári anyag). Bár az új intézmény 1963-ban a megyei múz.-i szervezet tagja lett, a kiállítóhely és a raktározás gondja még sokáig nem oldódott meg. (A költözések miatt és a biztonságos tárolás feltételeinek hiányában a tárgyi gyűjt. is számottevő veszteségeket könyvelhetett el.) Hasonlóan nehéz körülmények között, az 1940-es évek végétől időszakos kiáll.-ok sorát rendezte. Ezek egyik helyszíne az egykori g. kel. templom épülete volt (1977-től *Tokaji Galéria*), amelyet a M. Ortodox Adminisztratúra térítés ellenében adott át múz.-i célokra; a felújított épületben 1961. júl. 24-én nyílt meg az első „múz.-i” kiáll. Ezzel párhuzamosan jelentős gyűjtőmunka kezdődött miskolci szakemberek segítségével, és 1962. okt. 28-án – a Balassa Iván által vezetett szakembergárda rendezésében – az ún. *Templom Múz.*-ban megnyílt az intézmény első állandó kiáll.-a. A Templom Múz.-ot kinövő borászati anyagot 1974-ben önálló *Pincemúz.*-ban, egy emeletes présházban és pincéjében helyezték el, de a valódi áttörést az jelentette Tokaj múzeumügyének történetében, amikor 1985-ben az intézmény – 1976-tól *Tokaji Múz.* – beköltözhetett a főutcán felújított, 18. sz.-i impozáns Karácsony-féle barokk-copf műemléképületbe, a jelentős tokaji kereskedőkompanya tagjának egykori lakóházába. Ennek felújítása és állandó kiáll.-a már ~ hivatali utódja és a miskolci Herman Ottó Múz. feladata volt. – Kutatásai során összegyűjtötte Tokaj földrajzi neveit, dűlőneveit, régi szőlőfajtáit, pincéinek leírását, neves házainak történetét (műemlékké nyilvánításuk előterjesztésével), megírta isk.-inak és szerzetesrendjeinek történetét, gyűjtötte a boros címkéket, boros exlibriszeket és a helyi festők műveit, megörökítette a vidék mese- és mondavilágát, népdalkincsét, boros nótáit. Kutatási eredményeiből ismeretterjesztő és turisztikai, vmint helytörténeti kiadványokban publikált. Sokáig kéziratban levő írásait 1992-ben önálló tanulmánykötetben, majd élete utolsó szakaszában magánkiadású könyvekben adta közre. Tanári munkája és a gyűjt. vezetése mellett létrehozta az iskolások Honismereti Szakkörét és a felnőttek Múzeumbaráti Körét. A TIT, a M. Néprajzi Társaság, a M. Történelmi Társulat, a Pedagógus Szakszervezet, a megyei és helyi Néprfront Biz., a Honismereti Mozgalom, a megyei Műemlékvédelmi Albiz., az Idegenforgalmi, vmint

a Környezet- és Természetvédelmi Biz. tagja, a sátoraljaújhelyi Kazinczy Társaság alapító tagja. – Szoc. kultúráért, Munka érdemrend ezüst fokozata (1982, 1985), TIT Aranykoszorús jelvénye (1984), a Honismereti Szövetség Bél Mátyás-díja, Herman Ottó Múz. Pro Museo díja. Tokaj város díszpolgára (1987). – Az alakuló Tokaji Népfőisk. felvette a nevét (2011), a Magyar a Magyarért Alapítvány életrajzi könyvet adott ki róla (2014). F. m.: *A tokaji* (Bp., 1985); *Tokaji tanulmányok* (Tokaj, 1992); *A tokaji bor és Európa. In: Tokaj. Várostartörténeti tanulmányok. I. Szerk. Bencsik János, Orosz István* (Tokaj, 1995, 303–318. p.); *A „Tokaj” és a „tokaji” névhasználat a nagyvilágban. In: Millenniumi szőlős-boroskönyv. Szerk. Csoma Zsigmond, Balogh István* (Bp., 2000, 88–96. p.). Irod.: P. M. Honismereti ki kicsoda (Szülőföldünk 33. Miskolc, 2007, 53–54. p.); P. M. (1912–2010). Tokaj város díszpolgára. Szerk. Makoldi Sándorné (Tokaj, 2014). Fotó: a család tulajdona

Viga Gyula

Pápa Miklós, dr. (1907. dec. 8. Bp. – 1977. febr. 22. Bp.): jogász, turisztikai szakíró, muzeológus. – A PPTE Jogi Karán szerzett jogi diplomát (1937). – A Községi Élelmiszerkereskedelmi Rt. (az államosítás után KÖZÉRT) dolgozója, utóbb a kereskedelmi statisztikai osztály vezetője. Az 1950-es évek végétől szorgalmazta a kereskedelmi emlékek gyűjtését és pártolta a Kereskedelmi Múz. megalapítását, a *M. Vendéglátóipari Múz.* (MKVM) kibővítését. Az MKVM kereskedelmi gyűjt.-ének ig.-ja és aktív munkatársa (1970–1976). Részt vett a kereskedelmi emlékek orsz. begyűjtésében, feltárásában és bemutatásában. A gyűjt. megalapításának történetét is publikálta. Számos tanulmánya jelent meg a *Honismeret* és a *Budapest c.* lapokban. – Fiatal kora óta lelkesen érdeklődött a honismeret iránt, s aktív turista volt; turisztikai szakíróként ismert. Első cikke 1925-ben jelent meg az *Ifjúság* és *Testnevelés c.* lapban. Több száz cikket publikált a *Turisták Lapja*, a *Magyar Turista Élet*, a *Természetjárás*, a *Turista*, a *Turista Magazin* hasábjain. Kiállt a bp.-i Remete-szurdok védelméért; ott a KPVDSZ Vörös Meteor Egyesület emléktábláját is elhelyezte (1978). Küzdött a III. ker.-i források védelméért, a dobogókői

turistaház védett turistatörténeti emlékké nyilvánításáért. A Remete-szurdokon átvezető, az Orsz. Kéktúra részét képező utat később róla nevezték el. – Az 1920-as évek végén a M. Kárpát Egyesület titkára, az 1930-as években a M. Barlangkutató Társaság választmányi tagja. A M. Természetbarát Szövetség Kulturális Biz.-ának vezetője, a Duna-kanyar Intéző Biz.-ának tagja, 1945 után a Vörös Meteor Természetbarát Egyesület elnökségének tagja, tíz éven át az egyesület évkönyveinek szerk.-je volt. – A Belkereskedelem kiváló dolgozója (1955), a Testnevelés és Sport kiváló dolgozója (1970), Szoc. kultúráért (1973). F. m.: *KÖZÉRT boltok adminisztrációja* (Bp., 1958); *Budai hegyek útikalauz* (Bp., 1956; 1966); *A Társadalmi Erdei Szolgálat zsebkönyve* (Bp., 1970; 1975); *Budai-hegység útikalauz*. Dénes Györggyel (Bp., 1982); *KPVDSZ Vörös Meteor Természetbarát Egyesület Évkönyvei* (Bp., 1970–1976); *A kereskedelmi gyűjtemény megalapítása* (A MKVM évkönyve. Bp., 1976).

Irod.: Dénes György: Búcsú dr. P. M.-től (Honismeret, 1977. 2–3., 32. p.); MÉL II.; A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum 50. jubileumi évkönyve. (Bp., 2017, 155–156. p.)

Fotó: MÉL II. (<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>)

Török Róbert

Papp Ágoston, dr. (1925. máj. 12. Nyíregyháza – 2010. okt. 5. Nyíregyháza): jogász, ált. isk.-i tanító, múz.-i népművelő, közművelődési osztályvezető – Az elemi isk.-t Hajdúdorogon, a középisk.-t a hajdúböszörményi gimn.-ban végezte. A debreceni KLTE Állam- és Jogtud.-i Karán tanult, a bp.-i ELTE-n kapott állam- és jogtud.-i oklevelet (1952). – A debreceni MÁV-nál normaelszámoló (1952–1954), a kemecsei járási tanács szabálysértési előadója (1954–1956), a Szabolcs-Szatmár M.-i Tanács Népművelési, majd Művelődési Osztályán főelőadó (1956–1977). 1977. jan. 16-ával került a *Szabolcs-Szatmár M.-i Múz.-ok Igazgatóságára*, mint a frissen szervezett közművelődési osztály vezetője; munkakörét nyugállományba vonulásáig, 1985 végéig töltötte be. – Aktív korában tagja volt a TIT-nek, az MHS-nek, a Hazafias Népfront M.-i Honismereti Szakbiz.-ának, a Fel-

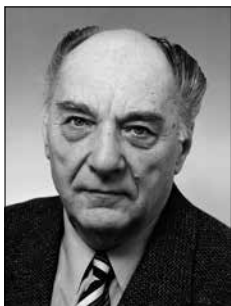
ső-Tiszavidéki Intéző Biz. műemléki tanácsának. Elismert vezetője, irányítója és szervezője a megyei honismereti mozgalomnak. 1970-től a Megyei Tanács Közalkalmazottak Szakszervezetének titkára. A Jósza András Múzeum Baráti Köre és a Tájak-Korok-Múzeumok Klubja 1978. jan.-ban titkárává választotta; tisztségét, közmegelegedésre, több alkalommal is meghosszabbítva, 1997. febr.-ig töltötte be, de az új évezred első éveiben is aktív tagja maradt a Baráti Körnek. – Szoc. Kultúráért (1961), Munka Érdemrend bronz fokozata (1974). F. m.: *A honismereti (ifjúsági) pályázatok tapasztalatai* (A Szabolcs-Szatmár megyei Honismereti Diáktábor módszertani levele. Nyíregyháza, 1976, 24–31. p.); *Szélesre tárt kapukkal* (Pedagógiai Műhely, V., 1979. 1, 59–71. p.); *10 éves a Nyíregyházi Múzeumbaráti Kör* (Pedagógiai Műhely, XII., 1986. 4., 89–91. p.); *A nyíregyházi Jósza András Múzeum Baráti Körének tizenöt éves története* (A Jósza András Múzeum Évkönyve XXXIII–XXXV. [1990–1992], Nyíregyháza, 1993, 309–324. p.); *20 éves a Jósza András Múzeum Baráti Köre* (Múzeumi Hírlévlé, XVII., 7-8. sz., 1996. júl.–aug., 203–204. p.).

Fotó: Jósza András Múzeum.

Bene János

Papp Gézáné: → *Kaba Melinda*

Papp Jenő, dr. (1933. máj. 20. Bp. – 2017. dec. 11. Bp.): zoológus. – Édesanyja Marcsekényi Ibolya tanító, édesapja dr. Papp Ágoston gyermekorvos. Első felesége (1959-től) Kolep Irma könyvtáros, második felesége (1979-től haláláig) Árpási Ágnes középisk.-i tanár. – A bp.-i II. Rákóczi Ferenc Gimn.-ban érettségizett (1951), az ELTE TTK-n biológia-kémia szakon tanult, s szerzett zoológus diplomát (1956). Egy.-i doktor (1962), a biológiai tud.-ok kandidátusa (1976), az MTA doktora (2002), *Taxonómiai, rendszertani, állatföldrajzi és alkalmazott entomológiai tanulmányok a Bracoidák köréből c. értekezésével*. – A veszprémi *Bakony Múzeum* muzeológusa (1956–1969), igh.-e (1967-től), a *M. Természettud.-i Múzeum* muzeológusa (1970–1995, nyugdíjazásáig), a Hártáásszárnyúak gyűjt.-ének vezetője. Nyugdíjba vonulása után uo. 1998-ig szerződéses alkalmazott, majd haláláig önkéntes kutató. – A gyilkosfűrőkész (Hymenoptera: Braconidae)

csoporthoz tartozó világspecialista taxonómus kutatója, a Kárpát-medence, a palearktikus, orientális, ausztrálázsiai, afrotropikus és neotropikus területek gyilkosfűrőkész-faunáját vizsgálta. Összesen 801 tud.-ra új fajt, 17 nemzetséget (genus) és 4 alnemzetséget (subgenus) írt le. Emellett közel 200, zömmel 19. sz.-i szerzők által leírt gyilkosfűrőkészfaj kritikai revízióját, az eredetnél részletesebb, korszerűbb leírását is publikálta. Nevéhez fűződik Mongólia és Korea gyilkosfűrőkész-faunájának alapvetése, feltárása. Megalapozta a Bakonyi Múzeum állattani, elsősorban rovarantani gyűjt.-ét, és elindította a ma is tartó, a Bakony természeti képét feltáró nagyszabású kutatási projektet. A M. Természettud.-i Múzeum-ban végzett munkásságának köszönhetően a gyilkosfűrőkész-gyűjt. a Hártáásszárnyúak gyűjt.-ének legprecízebben rendezett és egyik legértékesebb részévé vált, munkássága és típusanyagai megkerülhetetlenek e darázscsoport nemzetközi kutatói számára. Értékes zoológiai szakanyagokat gyűjtött koreai, örményo.-i, indiai, jugoszláviai, bulgáriai és görögo.-i expedíciók során, és részt vett a hazai nemzeti parkok faunájának felmérésében. Berlin, Bécs, Brno, Drezda, Eberswalde, Innsbruck, Krakó, Leiden, London, Lund, München, Párizs, Prága, Szentpétervár, Varsó és Wageningen zoológiai múzeum-aiban, ill. int.-eiben járt tanulmányúton, ill. végzett kutatómunkát. – Összesen 340 tud.-os közlemény szerzője, amelyek számos (e helyütt terjedelmi okokból fel nem sorolható), hazai és külföldi (több mint 20 országban) tud.-os szakfolyóirat hasábjain jelentek meg. A hazai zoológia számos szakfolyóiratát szerkesztette: *A Bakony Természettudományi Kutatásának Eredményei* (1964–1969), *Folia entomologica hungarica* (1971–1972), *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici* (1973–1990), *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae* (1990–1993). – A M. Rovartani Társaság tagja (1955–2017), választmányi tagja (1973-tól haláláig); a társaság a Frivaldszky Imre Emlékplakett bronz (1965), ezüst (1986) és arany (2004) fokozatával is kitüntette. Külföldi és hazai taxonómus kutatók közel 50 taxon elnevezésében örökítették meg a nevét. – Szoc. Kultúráért (1967, 1979, 1989), Dr. Szelényi Gusztáv Emlékérem (1996), Pro Studio et Fidei (2000).

F. m.: *Contribution to the braconid fauna of Yugoslavia. III (Hymenoptera: Braconidae)* (Folia entomologica hungarica 30, 1977, 105–117. p.); *Fűrőkészdarázskatúak IX/A – Ichneumonidea IX/A (Magyarország*

Állatvilága. *Fauna Hungariae*, Bp., 1981, 1–163. p.); *Fürkészdarázs-alkatúak XI/A – Ichneumonoidea XI/A (Magyarország Állatvilága. Fauna Hungariae*, Bp., 1991, 1–122. p.); *Type specimens of the braconid species by Gy. Szépligeti deposited in the Hungarian Natural History Museum (Hymenoptera: Braconidae)* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 96, 2004, 153–223. p.); *A checklist of the Braconidae of Hungary (Hymenoptera)* (Folia entomologica hungarica, 66, 2005, 137–194. p.); *A revision of the Bracon (Lucobracon) species described by Szépligeti from the western Palaearctic Region (Hymenoptera: Braconidae)* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 97, 2005, 197–224. p.); *Braconidae (Hymenoptera) from Greece*, 6 (Notes fauniques de Gembloux, 60, 2007, 99–127. p.); *A Bakony-hegység gyilkosfűrész faunájának alapvetése (Hymenoptera, Braconidae)*. VIII. Kiegészítés: 14 alcsalád (Folia musei historico-naturalis Bakonyiensis, 26, 2009, 33–45. p.); *Braconidae (Hymenoptera) from Mongolia*, XVII. Eleven subfamilies (Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 55, 2009, 139–173. p.); *Braconidae (Hymenoptera) from Korea*, XXIV. Species of thirteen subfamilies (Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 64, 2018, 21–50. p.).

Irod.: Korsós Zoltán: Emlékezés P. J.-re (1933–2017) (Annales Musei historico-naturalis hungarici, 109, 2017, 25–26. p.); Vas Zoltán: In memoriam dr. J. P. (1933–2017) (Folia entomologica hungarica, 79, 2018, 5–28. p.; részletes bibl.-val); Tóth Sándor–Vas Zoltán: Megemlékezés dr. P. J.-ről (1933–2017), különös tekintettel a Bakony-kutatásban végzett munkásságára (A Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményei, 35, 2018, 7–18. p.); RÜL 15.: 585. p.

Fotó: ismeretlen felv., Magyar Természettudományi Múz.

Vas Zoltán

Parragi Györgyi, Kisfaludiné (1930. máj. 3. Sopron – 2013. júl. 3. Bp.): régész, muzeológus. – Az ELTE BTK-n végzett muzeológia, ezen belül régészet szakon (1955). – 1954. nov. 15-étől kezdve pályafutása során mindvégig a *Bp.-i Történeti Múz.*-ban, a BTM Régészeti Osztályán, majd az 1989. évi szervezeti változás után az *Aquincumi Múz.* szervezeti egységében dolgozott; 1987. dec. 31. – 1989. júl. 1. között nyugdíjas tud.-os munkatárs, majd ismét alkalmazott 1991. márc. 31-éig, végleges nyugdíjba vonulásáig. – Szakterülete: római kori kutatások Bp. területén, kiemelten Aquincumban. Csaknem félszáz régészeti feltárást végzett, elsősorban a főváros III. kerületében, így a katonavárosi (Bécsi úti) fazekastelep és több római kori városi temető (Bécsi út, Bogdáni út,

Szőlő utca) területén. Feltárásai közül nagy médiavisszhangot kapott a Bécsi út 271. sz. alatti római kori temetőrészet kutatása (1978), amelyet tévesen Árpád sírjaként azonosítottak. Jelentős ásatása volt a Folyamőr utcai mozaikos római kori villa egy részének kutatása. Tagja volt annak a régészeti csoportnak, amely Póczy Klára vezetésével az Óbudai Lakótelep építése során feltárta az aquincumi legiótábor jelentősebb építményeit. Terepi munkája mellett egy ideig az Aquincumi Múz. Római kislelet gyűjt.-ét is gondozta. – Tíz jelentősebb publikációja ismert az 1963–1993 közötti időszakból. – Szoc. Kultúráért díj (1984), TIT elismerő oklevél (1987).

F. m.: *A Bogdáni úton feltárt későrómai temető* (Budapest Régiségei, 20, 1962, 311–326. p.); *Újabb későrómai leletek a Bécsi úton* (Budapest Régiségei, 21, 1964, 215–238. p.); *Koracsászárkori fazekasműhely Óbudán* (Archaeologiai Értesítő, 98, 1971, 60–79. p.); *Római és népvándorláskori leletek a Szőlő utcában* (Budapest Régiségei, 25, 1984, 321–365. p.); *A Folyamőr utcai római villa* (Budapest Régiségei, 28, 1991, 199–218. p.).

Zsidi Paula

Párvan, Vasile (1882. szept. 28. Perchiu [Románia] – 1927. jún. 26. Bukarest [București, Románia]): régész, egy.-i tanár, régészeti isk.- és

múzeumszervező. – Elemi és középfokú tanulmányait Bereștiben és Bârladon végezte, egy.-i oklevelet 1904-ben szerzett a bukaresti egy. BTK-án, ahol tanára volt pl. Grigore Tocilescu, Dimitrie Onciul, Ion Bogdan, Nicolae Iorga, Titu Maiorescu. Ösztön-

díjjal a jénai, berlini és boroszlói (Wrocław) egy.-en képezte tovább magát (1905–1908); az utóbbin az ismert ökorokutató, Conrad Cichorius irányítása alatt filozófiából szerzett doktorátust (1908). – Segédtanár Bákóban és Jászvásáron (1904–1909). Grigore Tocilescu elhunytával 1909-től helyettes, 1910-től r. tanárként a bukaresti egy. Ökortörténeti és Epigráfiai Tanszékére került. Ugyanebben az évben kinevezték a *Nemzeti Régiségtár* ig.-jának is. – Az I. vh. befejeztével részt vett a kolozsvári román egy. szervezésében (1919–1920), s megalapította az egy. mellett működő Ökortud.-i Int.-et. – Felismerte a rendszeres orsz. régészeti kutatás, a jól felkészült kutatócsoportok, az orsz. múz.

és múz.-i hálózat hiányát. Ezek megvalósítása munkásságának egyik központi törekvése volt. Igyekezett jól képzett, a különböző korszakokat lefedő szakembereket kinevelni, a Nemzeti Régiségtárat tud.-os intézménnyé fejleszteni. A romániai ókor- és történelemkutatás támogatására hozta létre a Román Isk.-t Rómában (1920), amelyet haláláig igazgatott. Részt vett a bukaresti DK-Európai Tanulmányok Int.-ének létrehozásában is (1913). Terveinek teljes megvalósítását korai halála meggátolta, ennek ellenére a román régészet megteremtőjeként tarthatjuk számon. – ~ régészeti érdeklődésének középpontjában a géta-dák népesség, ill. a romániai ókori görög települések álltak. Azonosította Histriát és elkezdte ennek rendszeres föltárását (1914–1926). Más ásatásai: Ulmetum, Tomis, Callatis, Tropeum Traiani, Ibida, a Szászvárosi-havasok dák erődítményei, Boian, Vădastra, Piscul Crășani, Verbicioara, Drajna, Zimnicea, Tinosu, Căscioarele stb. Támogatta László Ferenc és Ferenczi Sándor munkásságát. Epigráfiai tevékenysége is jelentős. – 1926-ban vendégtanár volt Cambridge-ben (itteni előadásait a *Dacia* c. kötetben tette közzé) és a Sorbonne-on. Közel másfélszáz írása jelent meg, zömében régészeti vonatkozásúak, amelyek egy része ásatási beszámoló, más részük a géta-dákokkal vagy dobrudzsai görög városokkal foglalkozik. Géta-dák kutatásainak eredményeit a terjedelmes *Getica* c. kötetében foglalta össze. Sok, különböző tematikájú írása, esszéje a korabeli sajtóban jelent meg (*Convorbiri Literare, Epoca, Luceafărul, Neamul Românesc, Sămănătorul, Tribuna Poporului, Voinea Națională* stb.). – Kiadói tevékenysége is jelentős: létrehozta a római Román Isk. két évkönyvét: 1923-ban az *Ephemeris Daco-romană*t és 1925-ben a *Diplomatariu Italicum*ot. 1924-ben jelentette meg a *Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie* szakfolyóiratot (12 évf. 1924–1947 között), amely főleg francia nyelvű régészeti írásokat közölt. A Cultura națională kiadó egyik megalapítója. – A Román Akad. l. (1911), majd r. tagja (1913), alelnöke (1920–1923), főtitkára (1923–1927); 1920-tól képviselte az intézményt az Akad.-k Nemzetközi Szövetségében, amelynek titkára is volt. A Román PEN-Club titkára (1923–1927). Egyéb tagságai: Műemlékvédelmi Biz. (1913), Német Régészeti Int. (1913), Pontifica Academia Romana di Archeologia, Reale Società Romana di Storia Patria (1924), Academia Lincei din Roma (1927). – 1927-ben kitüntették az Olasz Koronarenddel. – Nevét

viseli a bukaresti Régészeti Int., a bárjadi múz., a bárjadi és konstancai isk., utcák és terek szinte minden nagyobb romániai városban; a Román Akad. Történelem és Régészet Osztályának egyik díja; a római Accademia di Romania kutatási ösztöndíja. Mellszobra áll a bukaresti Régészeti Int. udvarán, a bárjadi és bákói múz. előtt, vmint Konstancán.

F. m.: *M. Aurelius Verus Caesar și L. Aurelius Commodus, Studiu istoric* (Bukarest, 1909); *Die Nationalität der Kaufleute im römischen Kaiserreiche. Eine historisch-epigraphische Untersuchung* (Breslau, 1909); *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman* (Bukarest, 1911; 2. kiad. 2000); *Începuturile vieții romane la gurile Dunării* (Bukarest, 1923; 2. kiad. uo., 1974; 3. kiad. Iași, 2010); *Getica. O protoistorie a Daciei* (Bukarest, 1926; számos kiadásban, utolsó: Iași, 2011); *Dacia. An Outline of the Early Civilizations of the Carpatho-Danubian Countries* (Cambridge, 1928; 2. kiad. uo., 2015; román ford. Vulpe, Radu: *Dacia. Civilizațiile antice din regiunile carpato-danubiene* [Bukarest, 1937; 6. kiad. Iași, 2011]). Irod.: Andriesescu, Ioan: V. P. (1882–1927) (Dacia, III–IV, 1927–1932, Bukarest, 1933, 1–7. p.); Vulpe, Radu: V. P. directorul Muzeului Național de Antichități (Revista Muzeelor, IV, 4, Bukarest, 1967, 312–318. p.); Boroneanț, Vasile: V. P., fondator al școlii de arheologie românești (Carpica, V, Bacău, 1972, 7–12. p.); Zub, Alexandru: Pe urmele lui V. P. (Bukarest, 1983); Mitrea, Ioan: V. P. – inițiatorul programului de cercetare modernă în arheologia românească (Carpica, XXXV, Bacău, 2006, 5–11. p.); Ferenczi István: Száz éve született V. P. (Csíki Székely Múz. Évkönyve 2005. Csíkszereda, 2006, 55–58. p.); Pârvan 125. (Vitrailu, XV, 5–6. sz., Bacău, 2007, 2–28. p.). – Bibl.: Metaxa, H.: V. P. Note bio-bibliografice (Arhiva pentru știință și reforma socială VII, 3–4, Bukarest, 1928, 380–407. p.); V. P. – Bibliografie (In memoriam V. P., Bukarest, 1934, 5–20. p.); Zub, Alexandru: V. P. (1882–1927). Biobibliografie (Bukarest, 1975; 2. kiad. uo., 2002; 3. kiad. Iași, 2011).

Fotó: V. P. 1917-ben. In memoriam V. P. (Bukarest, 1934)

Bajusz István

Pataky Dénesné: → *Brestyánszky Ilona*

Patay Pál (1914. dec. 8. Bp. – 2020. okt. 4. Bp.): régész, agrármérnök, muzeológus. – Jómódú földbirtokos családban született. Apja báji Patay Tibor (1880–1941) Pest-Pilis-Solt vm. főispánja, országgyűlési képviselő, anyja tótprónai és blatniczai br. Prónay Iphigénia Karolina (1884–1975), testvérei: Sándor (1915–1990) és József (1908–2007). Szülei nászajándékként kapták meg az acaújlaki

Prónay–Patay-kastélyt, amely az államosításokig volt a család birtokában. Házastársa Dérföldy Éva (1942–1949) majd Dr. Patay Pálné, lánynevén Mózes Klára térképtörténész (1951–2015). Első házasságából Katalin leánya, a másodikból két gyermeke, Anikó és

Zoltán született. – Gyermekkorát Acsaújlakon, a családi kastélyban és telente Bp.-en töltötte. A bp.-i Lónyai utcai Ref. Gimn.-ban érettségizett (1932), a M. Kir. Mezőgazdasági Akad.-n (ma: Debreceni Egy. Mezőgazdaság-, Élelmiszertud.-i és Környezetgazdálkodási Kara) mezőgazdász (1935), a bp.-i PPTÉ Őstörténeti Tanszékén régész–muzeológus végzettséget szerzett és doktorált (phil. Sub auspiciis gubernatoris, 1939). – A PPTÉ Őrégészeti Tanszékén tanársegéd (1939–1949), közben tartalékos tüzérhadnagyként rövid frontszolgálatot teljesített, szovjet hadifogságba került (1945–1947). A balassagyarmati *Palóc Múz.* munkatársa (1950. máj. 16.–1957. jan.), a *MNM* régész–muzeológusa, majd a Múz. adattárának helyettes osztályvezetője (1957. jan. 19.–1982. dec. 31.). Nyugdíjból reaktiválva tud.-os tanácsadóként tovább dolgozott a Múz. alkalmazásában, kiemelt feladata a tervezett Bős (Gabčíkovo)–Nagymaros vízlépcső régészeti munkálatainak koordinálása volt (1988–1995). – A régészet és a történettud. szinte minden korszakával foglalkozott az őskőkortól a modern kor ípartörténetéig. Leginkább maradandó eredményeit a rézkor és a bronzkor kutatásában érte el. Életművéből kiemelkedik a késő római korra keltezhető Csörsz-árok (Ördög-árok v. Római sánc) kutatása, vmint a modern újkori harangtörténeti kutatások. Nevéhez fűződik mintegy tizenhatezer mo.-i történeti értékű harang felkutatása és dokumentálása. Legjelentősebb régészeti ásatásai: Fényeslitke, rézkori temető (1949–1951, 1954); Nagybatony, bronzkori urnatemető (1950–1951); Dunapentele, bronzkori tell (1951); Berettyóújfalú–Herpály, újkőkori és bronzkori tell (1955); Mátraszőlős, késő vaskori kelta temető (1958); Alsótelekes, kora vaskori szkíta temető (1959, 1961–1962, 1964); Tiszavalk–Kenderföld, rézkori telep és temető (1966–1967); Tiszavalk–Tetes, rézkori telep és temető (1968, 1973–1975); Poroszló–Aponhát, bronzkori telep (1969, 1971); Tiszalúc–Sarkad, rézkori telep

(1974–1990). Szakirodalmi munkássága mintegy 240 tételt számlál. – Az Union International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques Állandó Tanácsának tb., a Deutsches Archäologisches Institut l., a Deutsches Glockenmuseum e.v. tb., a Deutsches Museum in Burg Greifenstein Tud.-os Tanácsának, a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat, az Orsz. M. Bányászati és Kohászati Egyesület Öntészeti Szakosztálya, a M. Barlang- és Karsztkutató Társaság tb. tagja, a Bp.-Józsefvárosi Ref. Egyházközség tb. presbitere. – Kuzsinszky Bálint-emlékérem (1943), Szoc. Kultúráért (1960), Móra Ferenc-emlékérem (1970), Rómer Flóris-emlékérem (1978), Tiszalúc nagyközség díszpolgára (1992), Széchenyi Ferenc-emlékérem (1994), M. Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2004), Podmaniczky-díj (2006), M. Érdemrend tisztikeresztje (2014), Kadic Ottokár-érem (2015), Arany-, gyémánt-, vas-, rubin-, platina- és zafírdiploma (ELTE; az egy. első zafírdiplomása). – Korrajznak is kitűnő önéletírása *Az életet már megjártam... Emlékezem, Magyarországra és a XX. századra* címmel jelent meg (Balatonalmádi, 2014; átd. kiad. Nemzeti Könyvtár 98. Bp., 2018). A Nógrád M.-i Múz.-ok Igazgatóságának kiadásában tanulmánykötet jelent meg a tiszteletére, *Régről kell kezdenünk... Studia Archaeologica in honorem Pauli Patay* címmel. Századik születésnapját a MNM emléküléssel és életműkiáll.-sal ünnepelte, *Patay 100* címmel (rendezői: T. Biró Katalin és Oravecz Hargita); ettől kezdve a múz. minden évben megünnepelte ~ születésnapját.

F. m.: *Korai bronzkori kultúrák Magyarországon – Frühbronzezeitliche Kulturen in Ungarn* (Dissertationes Pannonicae, Ser. II/13. Bp., 1938; külön m., német és kétnyelvű kiadásban); *A bujádi vár* (Műemlékeink. Bp., 1959); *A bodrogkeresztúri kultúra temetői – Die Gräberfelder der Bodrogkeresztúr-Kultur* (Régészeti Füzetek. Ser. II/10. 1959, 1–107. p.); *Szécsény műemlékei* (Műemlékeink. Bp., 1965); *Der Bronzefund von Mezőkövesd* (Acta Archaeologica, 21, 1969, 167–216. p.); *Régi harangok* (Bp., 1977); *A magyarhomorogi rézkori temető* (A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1975-ről, 1977, 173–254. p.); *Das kupferzeitliche Gräberfeld von Tiszavalk-Kenderföld* (Fontes Archaeologici Hungariae, Bp., 1978); *Sarmatisches Wallsystem im Karpathenbecken*. Garam Évával, Soproni Sándorral (Régészeti Füzetek, II/23. Bp., 1984, 7–46. p.); *Kupferzeitliche Meißel, Beile und Äxte in Ungarn* (Prähistorische Bronzefunde, IX/15, München, 1984, 1–119. p.); *Corpus campanarum antiquarum Hungariae – Magyarország régi harangjai és harangöntői 1711 előtt* (Bp., 1989, 132 p., 88 képtáblával);

Die Bronzegefäße in Ungarn (Prähistorische Bronzefunde, II/10. München, 1990); *Régészeti leletek a Sárospataki Református Kollégium tudományos gyűjteményeiben*. J. Dankó Katalinnal (Borsod-Abaúj-Zemplén megye régészeti emlékei 2. Miskolc, 2000); *Kupferzeitliche Siedlung von Tiszalúc* (Inventaria Praehistorica Hungariae. 11, 2005); *A Bácska-Kiskunság-Körösmenti Ördög Árka / Der Ördög Árka (Teufelsgraben) in der Batschka*. In: *Kleinkumanien und an der Körös*. I–II. (Communicationes Archaeologicae Hungariae, 2006, 107–122. p.; uo., 2007, 111–140. p.); *Zempléni harangok*. Millisits Mátéval (Officina musei 18. Miskolc, 2009) Irod.: „Régről kell kezdenünk...”. *Studia archaeologica in honorem Pauli P. Régészeti tanulmányok Nógrád megyéből P. P. tiszteletére*. Szerk. Guba Szilvia, Tankó Károly (Szécsény, 2010); T. Orgona Angelika: *Lélekharang – Beszélgetés P. P. régésszel (1914–2020), századik születésnapján* (Magyar Múzeumok, online magazin, 2020. okt. 7.: <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/lelekharang-beszelgetes-patay-pal-regesszel-1914-2020-szazadik-szuletesnapjan>); T. Bíró Katalin: P. P. 1914. december 8. – 2020. október 4. (Archeometriai Műhely, 17, 2020. 2., 225. p., mellékletben P. P. szakirodalmi munkássága; http://www.ace.hu/am/2020_2/AM-2020-2-kozl.pdf); MKL X: 668–669. p.; RÚL 15: 628–629. p.; a család, elsősorban Csányiné Patay Anikó személyes információi.

Fotó: a család tulajdonra

T. Bíró Katalin

Perczely Nándor (1918. nov. 7. Kolozsvár [ma Cluj-Napoca, Románia] – 1944. okt. 3. Mezőbő [Bojan, Románia]); klasszika-filológus, múz.-i gyakornok. – A középisk.-t Kolozsvárott végezte, majd a második bécsi döntés (1940. aug. 30.) után Szegedről visszatelepült kolozsvári Ferenc József Tudományegy. Bölcsész- és Történettud.-i Karának hallgatója volt. Az 1941/42. tanévben Horthy Miklós-ösztöndíjban részesült. – Roska Márton, az egy. Ősrégészeti Tanszékének vezetője az Erdélyi Múz. Érem- és Régiséggyűjtésénél „népvándorlás koros régésznek” szánta. 1941-ben a Múz.-ban gyakornokká, majd ugyanabban az évben az Egy. Förster Aurél által vezetett Klasszika–Filológia és Ókori Történeti Int.-ében díjtalan gyakornoknak nevezték ki. A régészeti tevékenységgel nem hagyott fel; Roska 1942 okt.-ében, László Gyula orosz.-i kutatóútja miatt és Pálffy Antal esetleges más irányú elfoglaltságára hivatkozva, ~t javasolta a Kolozsvár–Zápolya utcai honfoglalás kori temető feltárásának folytatására. 1943 dec.-étől a kolozsvári Kat. Egy.-i Ifjúság

és Főiskolások Majláth Körének elnöke. Ivánka Endre ny. r. tanár javaslatára az 1943/44. tanévre kinevezték a Klasszika–Filológia és Ókori Történeti Int.-ben kisegítő díjas gyakornoknak, de katonai szolgálata miatt a tisztséget már nem tölthette be. 1944 szept.-ében a kolozsvári 26/I. gyalog tábori pótzászlóaljjal a tordai hadszíntérre került, a harcok során a beszercei 26/III. gyalogszázalóalj 9. puskás századába osztották be. „Comblövésből eredő elvérzés” következtében hunyt el. Katonái a mezőbői g. kat. templom mellett, a hősi temetőben temették el.

Irod.: Szabó György: Kolozsvári deportáltak az Urálban. Szerk. Jakó Klára (Kolozsvár, 1994); „...álltak Tordánál a csatát fejtetőig vérben...” Emlékkönyv a „tordai csata” 60. évfordulója alkalmából. Szerk. Bús János (Torda, 2005); M. Lezsák Gabriella: Régészeti iskola a kincses városban. László Gyula kolozsvári éve (Bölcsészettudományi Kutatóközpont–Kairosz Kiadó, Bp., 2021. 88–89. p.).

Lezsák Gabriella

Peremartoni Nagy Sándor: → P. Nagy Sándor

Perjés Judit, B., Bakayné Perjés Judit; Bakay Kornélné (1941. szept. 18. Nagykanizsa – 2011. máj. 27. Bp.): tárgyrestaurátor művész, múz.-i osztályve-

zető. – Férje (1965-től) dr. Bakay Kornél (1940–) régész. – Alsó- és középfokú isk.-it Székesfehérváron végezte. A M. Képzőművészeti Főisk. Közgyűjt.-i és Tárgyrestaurátor Szakán jeles eredménnyel diplomát (1981), majd fém-ötvös szakrestaurátori képzettséget szerzett (1984). Szalay Zoltán tanítványai közé tartozott, akinek sok restaurálásában közreműködője és segítője volt. – Előadóként (1959–1961), majd egészen nyugdíjazásáig múz.-i területen dolgozott (1961–2005). A székesfehérvári *István király Múz.*-ban múz.-i restaurátor (1961–1965), Bp.-en a Központi Múz.-i Igazgatóság Restaurátor Csoportjánál restaurátor (1965–1972). A *Rippl-Rónai Múz.* ig.-jává választott férjével 1972-ben Kaposvárra (ott a múz. restaurátori csoportját vezette), majd 1977-ben Kőszegre költözött, miután Bakayt a Jurisics Miklós Múz. ig.-jává nevezték ki (1977–1980); ~ a Vas M.-i Múz.-ok Igazgatóságának megyei textilrestaurátoraként dolgozott. 1980-tól a bp.-i *Textilipari Múz.* főrestaurátora,

1982-től ismét a Központi Múz.-i Igazgatóság (KMI) Restaurátor Osztályának munkatársa, rövid ideig osztályvezetője (1988). A BTM Restaurátor Osztályának munkatársa (1994–2005); osztályvezetőként vonult nyugállományba. Nyugdíjasként az ásatási asszisztenciával és régészeti leletek restaurálásával is foglalkozó Gold-Uranosz Kft. restaurátori szakmai vezetője volt (2005–2011). – 1982-től oktatott a különböző szintű restaurátorképzésben, régészeti fém-, textil- és bőryanagtanf.-okon. A M. Képzőművészeti Főisk. (később Egy.) iparművészeti restaurátor szakirányán haláláig külső óraadó tanár volt, szervezte és vezette a hallgatók ásatási gyakorlatát is. Az 1980-as évek közepétől a min. által megbízott műtárgyvédelmi szakfelügyelők egyikéeként járta a kijelölt megyéket, ellenőrizte a restaurátori munka színvonalát, a műhelyek felszereltségét és a műtárgyak állapotát a kiáll.-okon és a raktárakban. 1999-től biz.-i tagként részt vett a Múz.-i Műtárgyvédelmi Akcióbiz. (2003-tól Múz.-i Állományvédelmi Biz.) munkájában. Jelentős szerepe volt a Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület Műtárgyvédelmi Tagozata által először 2003-ban kiadott „Balázs Ágnes restaurátor szakmai díj” létrejöttében, amelyet kiemelkedő szakmai életút elismeréseként adnak ki restaurátor szakemberek számára. Támogatta a határon túli m. gyűjt.-ek restaurálási tevékenységét. Önkéntes restaurátorokból szervezett csapatával 2004-től segítette a székelykeresztúri Molnár István Múz.-ot, a gyergyószentmiklósi Tarisznyás Márton Múz.-ot, a székelyudvarhelyi Haáz Resző Múz.-ot, vmint a választúti Kallós Zoltán Néprajzi Gyűjt.-t. – Munkássága a restaurálás és konzerválás számos, összetett, önmagában is önállóan tekinthető területére terjedt ki. Kedvelt tevékenységi köre és kutatási területe az ún. összetett (kompozit, azaz több anyagfajtból álló) régészeti szerves (fa-, bőr-, textil-, papír-) leletek és tárgyak konzerválása, restaurálása volt. Foglalkozott a restaurálás elméletével és történetével, a restaurált leletek történeti forrás szerepével, rekonstrukciókkal, a régészeti feltárásokon adódó restaurátori feladatokkal: ásatási falfestményekkel, ötvös- és fémeletekkel, vizes faleletekkel, textil alapú, kombinált anyagú leletekkel (párták, fejdíszek, festett selyem zászló, török kori amulett), régészeti vagy kriptából származó, vmint néprajzi bőrléletek, textiltárgyak és viseletek (lábbelik, zászlók) konzerválásával és restaurálásával. Gondot fordított restaurálásai és kutatásai közzétételére. Önállóan vagy társszerzőkkel

mintegy ötven publikációt írt, amelyek ötöde idegen nyelvű. Cikkei többnyire konferenciakötetben, múz.-i és restaurátori kiadványokban jelentek meg, ill. közép- és felsőfokú restaurátori oktatási segédanyagok céljára készültek. – Kitüntették a M. Köztársasági Érdemrend kiskeresztjével (1998).

Főbb restaurálási munkái (a végzett restaurálás, kutatás vagy a publikáció megjelenésének évével): Gorsium XXI-II. épületében feltárt, Endymiónt ábrázoló falfestmény és mennyezeti részlet (Tác, 1966–1970); a barcsi bödönhajó (1972–1973, 1987); somogyi cifraszűr (Rippl-Rónai Múz., 1977); 19. sz.-i selyemruhák (Savaria Múz., 1979); az Ipolytölgyes-Szent Márton dűlő temetőjében feltárt párták (Börzsöny Múz., Szob, 1980–1981); a szentgottárdi Magtár-templomban feltárt 17. sz.-i férfiviselet bőr leletei (Savaria Múz., 1982–1983); a gyöngyösapáti középkori párta (1984); a Herman Ottó Múz. 15. sz.-i, gótikus sodronyománcos kelyhe (hidegzománcos kiegészítéssel, 1984, 1993); a Kerepes-Kálvária dombi 3. sír szerves eredetű leletei (1991); az adonyi (Vetus Salina) Jupiter Dolichenus-oltár jelképeinek rekonstrukciója (1993); lábbeliveretek, íjtartó tegezek, fémfelületre tapadt textiltörödékek és famaradványok konzerválása, restaurálása és rekonstrukciója a karosi honfoglalás kori temetőből (Herman Ottó Múz., 1997); a váci Fehérek templomának (volt domonkosrendi templom) kriptájából (1731–1808) származó női cipők (2000), ruhák és más temetési kellékek konzerválása (2009); egy török kori amulett (papírtekerics, textil- és fémtok) restaurálása (BTM, 2003); bőrrel borított rézveretes erdélyi ládák (2002–2004); a budavári egykori Teleki-palota pincekútjában feltárt leletek: 14. sz.-i Anjou-kori m. címeres selyemkárpit és bűmaradványok (2004, 2009).

F. m.: *Ioncserélők alkalmazása érzékeny, fémmel kombinált régészeti anyag tisztítására*. Kissné Bendefy Mártával (Műtárgyvédelem, 21, 1992, 141–151. p.); *Gentle Method for Cleaning of Archaeological Leather Objects and Delicate Composite Materials, Conservation of Leathercraft and Related Objects*. Kissné Bendefy Mártával (Postprints of the Interim Meeting of the ICOM Committee for Conservation of Leather and Related Objects, 24–25 June, 1992 at the Victoria and Albert Museum, London, ed. by M. Kite, 1993, 57–59. p.); *Bőr anyagtan és konzerválás: Régészeti bőr és készítőtechnikai alapismeretek*. Kissné Bendefy Mártával, Torma Lászlóval (a restaurátorképzés jegyzete, Bp., 1992); *Római kori falfestmények restaurálásának lehetőségei* (Acta Archaeologica Brigetionensia, Komárom, 1998, 172–175. p.); *Régészeti bőr*. In: Műtárgyvédelmi szöveggyűjtemény. Szerk. Kovács Tibor (a miskolci restaurátoroktatáshoz, Museologica Carpathica, Miskolc, 2001); *Bőrtárgyak tisztítása*:

anyagok, károsodások, eljárások (Műtárgyvédelem, 28, 2002, 142–153. p.); *Régészeti bőrtárgyak restaurálása* (ISIS – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 3. Székelyudvarhely, 2003, 39–50. p.); *Régészeti lábbelik egységes dokumentációja* (Műtárgyvédelem, 29, 2004, 38–53. p.); *Raktározás, tárolóeszközök és csomagolóanyagok* (Múzeumi Állományvédelmi Füzetek 2., Bp., 2005); *Bőr anyagtan és konzerválás* (Múzeumi Állományvédelmi Füzetek 3. Bp., 2005); *Népi szücsmunkák a székelyföldi múzeumok gyűjteményeiben* (ISIS – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 5, 2006, 109–119. p.); *Népi szücsmunkák kezelése* (ISIS – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 5, 2006, 109–119. p.).

Irod.: A Központi Múzeumi Igazgatóság (KMI) Restaurátor Osztályának 30 éve 1960–1990. Szerk. Morgós András (KMI, Bp., 1990, 27. 35–36. 46. 54. 63–64. 105–106. p.); Bakayné P. J. (1941–2011) – Bakayné P. J. jelentősebb szakmai publikációi (Műtárgyvédelem, 35, 2010, 5–10. p.); Puskás Katalin–Domokos Levente: Elhunyt Bakayné P. J. (1941–2011) (<https://adoc.pub/elhunyt-bakayne-perjes-judit-.html>).

Fotó: Bakayné P. J. 2010-ben. Műtárgyvédelem, 35, 2010, 5. p.

Morgós András

Petách Emil, Dr., CSc. (1915. feb. 4. Csábóc, Zemplén vm. – 1987. jan. 5. Kassa [Košice, Szlovákia]): tanár, numizmatikus, történész, múzeumig. – Papnevelő int.-ben végzett, de felszentelésére nem került sor. A pozsonyi Comenius Egy. BTK hallgatója (1940–1945). – Eperjesen és Kassán történelem–latin szakos gimn.-i tanár (1945[?]-1950). A *K-szlovákiai Múz.*-ban történészként és klasszikus filológusként helyezkedett el (1950-tól); utóbb a *múz. ig.-ja* (1957–1959). Tanított a Pavol Jozef Šafárik Egy.-en is. – Elsősorban numizmatikával, kiemelten a kassai pénzverés történetének kutatásával foglalkozott. Aktívan részt vett a *múz.-i* munka végzésében, kapcsolatban állt csehszlovákiai és mo.-i numizmatikusokkal, főképp a bp.-i MNM munkatársaival. 1952-ben a K-szlovákiai feudalizmus történetét bemutató állandó kiáll. rendezője. Nevéhez fűződik a Kassai Aranykincs első kiáll.-a (1970), ill. a numizmatikai állandó kiáll. létrehozása (1972). – A Szlovák Múz.-ok Szövetségének (Zväz slovenských múzeí) titkára

(1951–1959), a Szlovák Történelmi Társaság (Slovenská historická spoločnosť) K-szlovákiai fiókjának megalapítója.

F. m.: *Mincové pomery v Uhorsku v 14. storočí a mincovanie v Košiciach od roku 1526* [A 14. századi magyarországi pénzérmék helyzete és a kassai pénzverés 1526-ig] (*Historica Carpatica*, IV., Kassa, 1973, 29–62. p.); *Dejiny mincovania v Košiciach* [A kassai pénzverés története] (Kassa, 1986).

Irod.: *Slovenská numizmatika IV.* (Pozsony, 1976, 252–259. p.); *Slovenská numizmatika IX.* (Pozsony, 1986, 13–16. p.).

Fotó: magánarchívum

Patrik Fečo

Péter László (1926. jan. 21. Jánoshalma – 2019. júl. 28. Szeged): irodalomtörténész, várostörténész, nyelvész, folklorista, múzeumig., egy.-i tanár. –

A szegedi Baross Gábor Gimn.-ban érettségizett. A Szegedi Tudományegy.-en m.–latin–filozófia szakos középisk.-i tanári oklevelet szerzett (1948). Az egy.-i doktori (1947), majd a kandidátusi fokozat (1968) megszerzése után *Móra Ferenc c.* értekezésével

nyerte el az irodalomtud.-ok doktora címet (1991). – Az egy.-i M. Nyelvtud.-i Int. tud.-os munkatársa (1946), tanársegéde (1947–1950), a Püspöki Tanoncotthon nevelőtanára (1946–1947), a *Szegedi Friss Újság* munkatársa (1947–1948), a Pázmány Péter Népi Koll. ig.-ja (1948), a Baross Gábor Gimn. óraadó tanára (1948–1949). Miután az egy.-ről elbocsátották, 1950 dec.-étől a karcagi, egyszemélyes *Györffy István Múz. ig.-i* („konflis ig.”) pozícióját töltötte be. A háború alatt a *múz. gyűjt.-ének* jelentős része elpusztult, maradékát a helyi gimn.-ban őrizték, míg a *múz. egy.* államosított magánház emeletén kapott helyet. Néhány hónap alatt sikerült összegyűjtenie a pásztoréletet bemutató, első állandó néprajzi kiáll. anyagát, amelyet K. Kovács László nyitott meg 1951 okt.-ében. Karcagon vált nyelvészből néprajzkutatóvá. 1952-ben Makóra helyezték át, a *József Attila Múz. ig.-ja* lett (1952–1954). Először a *múz. névadójának* diákeveire vonatkozó dokumentumokat, dedikált köteteket, fényképeket, verskéziratokat kezdte gyűjteni. Ebben segítségére voltak a költő még élő ismerősei, szerelmei, többek között Espersit Má-

ria (Caca) és Saitos Valéria. Az első József Attila-kiáll.-t 1952 ápr.-ában nyitotta meg. Az irodalomtörténeti kutatások mellett a néprajzi gyűjt. gyarapítására is figyelmet fordított. A *makói hagyoma* címmel néprajzi kiáll.-t rendezett (1952). Nevéhez fűződik a *Múzeumi Füzetek* sorozat elindítása, a múzeumbaráti kör szervezése is. A Makón töltött két év után a Szegedi Egy.-i Könyvtár könyvtárosa lett (1954–1957). Az 1956-os forradalom alatti szerepvállalása miatt állását veszítette, 8 hónapi börtönbüntetésre ítélték (1957. márc.–nov.), utóbb a Legfelsőbb Bíróság felmentette (1958. aug.). A JATE szerződéses alkalmazottja, a M. Irodalomtörténeti Tanszék (1958–1961), majd a Somogyi-könyvtár tud.-os munkatársa, főmunkatársa (1961. jún.–1986), az MTA Irodalomtud.-i Int.-ének tud.-os munkatársa (1986–1990), a JATE M. Irodalomtörténeti Tanszékének egy.-i tanára (1990–1995), nyugállományban (1996-tól haláláig). – Életművében a Szeged-kutatás, a textológia és a szegedi irodalomtörténeti vizsgálatok meghatározók, tud.-os és ismeretterjesztő írásainak száma több ezer. Szerk.-i tevékenysége figyelemre méltó; Juhász Gyula összes művei kritikai kiadásának szerkesztője, az *Új Magyar Irodalmi Lexikon* (I–III., Bp., 1994) főszerk.-je. Jelentős szerepe volt abban, hogy az amerikai magyarság legnagyobb gyűjt.-e, a *Vasváry-hagyaték* Szegedre kerülhetett. Sajtát és álneveken (pl. Prof. Bogarász) publikált. A M. Irodalomtörténeti Társaság, a M. Nyelvtud.-i Társaság, a M. Néprajzi Társaság, a Nemzetközi M. Filológiai Társaság, a M. Történelmi Társulat, a Németh László Társaság, az Erdei Ferenc Társaság tagja. – Kodály-emlékérem (1983), a Művészeti Alap irodalmi díja (1984), Toldy Ferenc-emlékérem (1989), 56-os emlékérem (1991), Szeged díszpolgára (1991), Szinnyei József-díj (1993), a Szegedért Alapítvány fődíja (1995), Tiszatáj-díj (2001), M. Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2001), Klebelsberg Kuno-díj (2001).

F. m.: *Mai magyar népszerűség* (Szeged, 1947); *Egyéniség a népkultúrában* (Szeged, 1947); *Esperst János (1879–1931): Ismeretlen adatok Juhász Gyula és József Attila életéhez, költészetéhez* (Bp., 1955); *Szeged irodalmi emlékhelyei* (Szeged, 1974); *Szeged utcanevei* (Szeged, 1974); *József Attila közöttünk: Makón, Szegeden, Vásárhelyen* (Szeged, 1980); *Makói kis tükör* (Makó, 1985); *A szerette város: Írások Szegedről* (Bp., 1986); *Móra Ferenc* (Kiskunfélegyháza, 1989); *Röske földje és népe*. Szerk. (Szeged, 1996); *Tömörkény világa*. Cikkek, tanulmányok (Bp., 1997); *Karcag a magyar művelődés történetében*. Szerk.

(Karcag, 2001); *Szatymaz és népe*. Főszerk. (Szeged, 2002); *Néprajz, népműveltség: Két tanulmány 1948, 1949* (Szeged, 2005); *Juhász Gyula* (Bp., 2002); *A célszemély: Bálint Sándor*. Dokumentumok (Szeged, 2004); *Népköltészet és irodalom* (Szeged, 2006); *1956. Előtt, alatt, után* (Szeged, 2006); *Kálmány Lajos*: Válogatott tanulmányok. Szerk. (Szeged–Pécska, 2008).

Irod: Bodrits István: P. L. élete és munkái (Tiszatáj, 49, 1995. 2, 93–96. p.); Apró Ferenc: P. L. munkássága: Bibliográfia, I. és II. köt. (Szeged, 1986; 1996); Szegedi egyetemi almanach: 1921–1995. I. köt. (Szeged, 1996. 182–183. p.); Hollósi Zsolt: „Szeged legnagyobb kincse: a múltja”: beszélgetés P. L. irodalomtörténisszel (Tiszatáj, 52, 1998. 4, 89–96. p.); P. L. hetvenöt éves. Szerk. Polner Zoltán (Szeged, 2001); Bodrits István: P. L. In: A hagyományok szolgálatában. Történeti ismeretű Szeged és Csongrád megye múzeumairól. Szerk. Lengyel András (Szeged, 2002, 252. p.); <http://www.staff.u-szeged.hu/~peterl.>; P. L. munkássága. 1996–2015. Összeáll. Gyuris György (Acta historiae litterarum Hungaricarum. Tom. XXXI, Szeged, 2016 – a korábbi két bibl.-i kötettel); RÜL 15: 718. p.

Fotó: Dömötör Mihály felv.

Bárkányi Ildikó

Péterfi Márton (1875. febr. 1. Borosjenő, Arad vm. – 1922. jan. 30. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia]): tanító, botanikus, mohász. – Felesége

Csósz Jolán (1897-től). Fiai közül ketten is Erdély élővilágának kutatását választották élethivatásul: István (1906–1978) algológus és növényélettani szakteknitely, Ferenc (1917–2005) a gerinctelen állattan kutatója lett. – A dévai Állami Tanítóképzőben végzett (1895). A dévai csángótelepi isk.-ban (1895–1906), majd Kolozsvárt, a monostori elemi isk.-ban tanított (1906–1909). 1910-tól a Kolozsvári Tudományegy.-hez tartozó Erdélyi Múz.-Egyesület Növény-tárának segédőre, 1917-től múz.-i tb. őre, 1919. okt.-tól az időközben a román államhoz került kolozsvári egy.-i Növényrendszertani Int. konzervátora. – Elsősorban Erdély mohafőlráját kutatta. Első dolgozatai a Déva környéki lombosmohákra vonatkoztak (1896–1904), majd kutatásait tíz év alatt egész Erdélyre, sőt a Kárpátokon túli területekre is kiterjesztette. Új mohafajokat is felfedezett, így a pártfogójáról, Hazslinszky Fri-

gyesről elnevezett *Bryum hazslinszkyanumot* vagy a *Catharinaea pallidat*. Munkássága eredményeként jött létre a *kolozsvári egy. Növénytani Múz.-ának* mohagyűjt.-e, a Briophyta Regni Hungariae, majd munkatársai hozzájárulásával a herbárium, a Flora Romaniae Exsiccata. Már a virágos növényekre vonatkozó vizsgálódásainak kezdeti éveiben társszerzője volt Mallász József; *A virágoknak és a rovaroknak a beporzásban nyilvánuló kölcsönössége* c. szakmunkáért együtt nyerték el a M. Természettud.-i Társulat Bugát-díját (1903). Az általa leírt vagy felfedezett, de mások által róla elnevezett virágos növényfajokkal (*Astragalus péterfii*; *Centaurea péterfii*) gyarapította Erdély flórájának ismeretét. Tiszteletére egy új rovarfajt is elneveztek (Otiorrhynchus peterfii Mallász, 1903).

F. m.: *Magyarország tőzegmohái* (Növénytani Közlemények, 1904. 3., 137–169. p.); *Adatok a Bihar-hegység mohafiórájának ismeretéhez* (Mathematikai és Természettudományi Közlemények, Bp., 1908, 1–74. p.); *Bryológiai Közlemények*. I–II. (Növénytani Közlemények, II, 1903, 171–173. p.); *Bryológiai Közlemények*. III–IV. (Növénytani Közlemények, V, 1906, 46–48. p.); *Bryológiai Közlemények* V. (Botanikai Közlemények, X, 1911, 14–17. p.); *Bryophyta regni Hungariae exsiccata*. Társszerző (Kolozsvár, 1916); *Adatok Erdély flórájához* (Magyar Botanikai Lapok, XVII. 1918, 58–63. p.); *Adatok Déva flórájához* (Publicațiile Muzeului Județului Hunedoara, II, XXIV. 1–2., 1926, 21–27. p.).

Irod.: Györffy István: P. M. 1875–1922 (Botanikai Közlemények, 1922. 20, 117–128. p.); Alexandru Borza: Bryologul M. Péterfi (Buletinul de Informații al Grădinii Botanice, III. 1923, 1–13. p.); Iosif Mallász: Reamintiri asupra bryologului Martin P. (Publicațiile Muzeului Jud. Hunedoara, XXIV, 1926. 1–2, 3–24. p.); MÉL II.: 400. p.; RMIL IV.: 483–484. p.

Fotó: Publicațiile Muz. Jud. Hunedoara, II. 1926

Kocs Irén

Pétery István (1928. nov. 26. Bp. – 2019. aug. 4. Bp.): építésmérnök, cserkészvezető. – A Bp.-i Műszaki Egy. Építésmérnöki Karán végzett. Sztálinvárosba (Dunaújváros) helyezték (1951), később Bp.-re került, a Pest M.-i Tanácsi Tervező Vállalattól ment nyugdíjba (1988). – Cserkészapródként a 319. sz. Török Gyula cserkészcsapat (1937), gimnazistaként a budai Szt. Imre Gimn. 25. sz. Szt. Imre csapatának a tagja (1940. szept.), őrsvezető (1945), segédtsz (1946), rajparancsnok-helyettes (1948). A cserkészlet megszűntetése után indiánként, majd turistakörként vezette a rajt; ez a katakomb-

bacserkészzet időszaka. Újjáalakulásától (1989) részt vett a M. Cserkészszövetség munkájában: a 433. sz. Szt. Bernát csapat tagja, rajparancsnok (1993–1996), a M. Öregcserkész Találkozó állandó résztvevője. – *A M. Cserkészszövetség Gyűjt.* (1989–2009) munkatársaként (2002-től) dr. Ferenc Mária és Bokody József alapítókkal segítette a m. cserkészlet emlékeinek összegyűjtését, bemutatását. Aktívan dolgozott a gyűjt.-nek a Gödöllői Városi Múz.-ba való költöztetésében (2009), haláláig feladatot vállalt a múz. cserkészettörténeti anyagának folyamatos gyarapításában, ismeretei átadásában. – A kommunista diktatúra ideológiai önkényével szembeni ellenállásban való részvétel és a bp.-i szentimrevárosi ifjúság körében végzett nevelő- és közösségépítő munkájáért a M. Erdemkereszt Lovagkeresztje kitüntetésben részesült (2018). Irod.: MKL X.: 905–906. p. (<http://lexikon.katolikus.hu/P/P%C3%A9tery.html>); Czeglédi Noémi: Az élő cserkészgyűjtemény (Történeti Muzeológiai Szemle, 17, Bp., 2019. 243–252. p.).

Fotó: ismeretlen felv., 2009 k., magántulajdon

Czeglédi Noémi

Pető Mária: → *R. Pető Mária*

Petrovszki Ildikó (1964. aug. Békéscsaba – 2014. jan. Debrecen): etnográfus, muzeológus. – Férje Gulyás László fizikus. – A debreceni egy. történelem–néprajz szakán szerzett diplomát (1988). – Ugyanebben az évben kezdett dolgozni a *Déri Múz.* néprajzi gyűjt.-ében, s korai haláláig ez maradt egyetlen munkahelye. Szorgos, alapos munkát végzett, széleskörű szakirodalmi tájékozódás után fogott hozzá egy-egy tárgycsoport feldolgozásához. A gyűjt.-ben őrzött viselethírmzésekről, a zoboralji viseletről, a bőrruhákról készített leírásai nyomtatásban is megjelentek. Adatgazdag feldolgozást készített Biharkeresztes népi táplálkozási hagyományairól. A debreceni céhes ípar

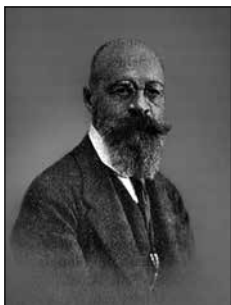

múltjából az emberi dimenziók érdekelték, a céhes mesterek világa foglalkoztatta. Elmélyült a szabó céhre vonatkozó levéltári forrásokban, ebből egy forrásfeldolgozást publikált is. Kedves témája volt a híres debreceni gubás mesterség hagyományainak feldolgozása. Az erre vonatkozó írott források és a fellelhető tárgyi anyag összekapcsolásán fáradozott, egy nagyobb szabású kiáll. tervét dédelgetve, amelyben a gubaszövés sajátos technikájának továbbbővítése is teret kapott volna.

F. m.: *A Déri György-gyűjtemény szőrmés bőrruhái. I. Alföld és Észak-Magyarország* (A Déri Múzeum Évkönyve, 2005, 267–284. p.); *A debreceni Déri György-gyűjtemény szőrmés bőrruhái. 2. Dunántúl, Dél-Magyarország, Erdély* (A debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 2006, 109–117. p.); *Táplálkozás Biharkeresztesen* (A Bihari Múzeum Évkönyve 15–16., Berettyóújfalú, 2011, 135–182. p.).
Fotó: Déri Múz.

Magyari Márta

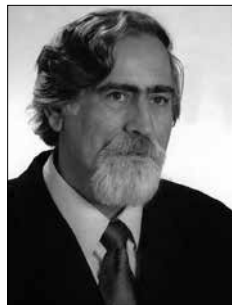
Phleps, Otto (1868. szept. 12. Nagyszeben [Hermannstadt, Sibiu, Románia] – 1928. szept. 20. Nagyszeben): tanár, geológus, muzeológus. – Isk. it szülővárosában végezte, Marburgba [Németo.] jelentkezett egy.-re, tanulmányait a Kolozsvári Ferenc József Tudományegy. Matematika–TTK-án folytatta (1889–1890), majd Berlinben fejezte be. Kolozsváron nagy hatással volt rá Koch Antal (1823–1927) professzor. – 1895. okt. 30.-ától a nagyszebeni szász reáltanoda oktatója, ahol négyévnyi polgári leányisk.-i tanári működés kiterőjével (1898–1902) 1921-ig, nyugdíjba vonulásáig elsősorban természettud.-i tantárgyakat tanított. Az *Erdélyi [szász] Természettud.-i Társulat* [Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften] *múz.-a* ásvány–földtani gyűjt.-ének gondnoka (1896–1928), a Társulat elnökhelyettese (1925–1928) volt. – Sokoldalú geológus–geomorfológusként a magashegyek jégkorszaki felszínformálódásához, a negyedidőszak nagyemlőseinek őslénytanához, vagy az Erdélyi-medence szénhidrogéntelepeihez egyformán jó érzékkel nyúlt; legnagyobb érdemei az utóbbi területen voltak, annak ellenére, hogy a kortárs m. tudományosság csak nagyon halvány elismerésben részesítette. Eredményeit 20 jelentős tud.-os cikkben jelentette meg.

F. m.: *Jelentés [az 1911. és 1912. évben végzett geológiai felvételemről]* (Jelentés az Erdélyi Medence földgázélfordulásai körül eddig végzett kutató munkák eredményeiről, II. rész, 1.füzet, Bp., 1913, 153–170. p.); *Tanulmányok a fogarasi hegység északi oldalán levő tavakon* (Ünnepi munkálatok a magyar orvosok és természetvizsgálóknak 1914 augusztus 30-ikától szeptember 2-ikáig Nagyszebenben tartandó XXXVII-ik vándorgyűlése alkalmából, Nagyszeben, 1914, 131–146. p.); *Rhinocerosreste aus dem Diluvium Siebenbürgens* (Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgische Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt, LXXV–LXXVI. [1925–1926], 127–158. p.).
Irod.: A. M. [Müller, Arnold]: Professor O. P. (Verhandlungen und Mitteilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt, LXXIX–LXXX, 1930. 2, 1–12. p.).
Wanek Ferenc: Erdélyi tudománytörténeti évfordulók, 2013. szept.–okt. (földtan–bányászat): P., O. (EMT tájékoztató, XXIV, 2014. 9–10., 5. p.).
Wanek Ferenc: O. P. és az erdélyi földgáz (XIII. Tudomány- és Technikatörténeti Online Konferencia 2020, Konferenciakötet, 144–149. p.; világhálón: <http://ojs.emt.ro/index.php/TTK/article/view/276/220>).
Fotó: Müller, Arnold 1930 után

Wanek Ferenc

Pifkó Péter (1950. aug. 16. Esztergom – 2013. szept. 28. Esztergom): tanár, levéltáros, helytörténész. – Szülei Pifkó János és Szegedi Gizella, felesége Zachar Anna, gyerekei: Laura, Dániel, Célia, Szeréna. – Ált. és középisk.-it Esztergomban végezte, a Szent István Gimn.-ban érettségizett (1969). Az egri Ho Si Minh Tanárképző Főisk.-n tanult (1974–1979), ahol m.-történelem szakos főisk.-i diplomát szerzett (1979), tanulmányait az ELTE levéltár szakán folytatta (1979–1982), s szerzett oklevelet (1982). Doktori disszertációját (*Színház és közönség az abszolutizmuskori és dualizmuskori Esztergomban a levéltári források tükrében*) 1987-ben az ELTE-n védte meg. – A Komárom M.-i Levéltárban (1972–1986), majd a *Komárom-Esztergom M.-i Múz.-ban* (1986–1996) dolgozott, ezután az esztergomi Géza Fejedelem Ipari Szakképző Isk.-ban tanított (1996–2010). Elsősorban Esztergom 18–19. sz.-i társadalmának történetével foglalkozott, emellett Balassi Bálint és Babits Mihály életének egyes

mozzanatait dolgozta fel. Múz.-i éveiben hozzá tartozott a megye irodalmi emlékhelyeinek felügyelete és gondozása. A Petőfi Irodalmi Múz. közreműködésével újra rendezte az esztergomi Babits Emlékmúz. kiáll.-át (1991). Katalogizálta Majer István kanonok 1200 kötetes aprónyomatvány-gyűjt.-ét (Főszékesegyházi Könyvtár). Cikkei jelentek meg városi és megyei lapokban, időszaki kiadványokban (*PAB VEAB Évkönyv, Dunakanyar, Színháztörténeti füzetek, Esztergom Évlapjai, Levéltári Szemle, Limes, Komárom megyei Múzeumok Közleményei, A József Attila Megyei Könyvtár Évkönyve, Új Forrás, Honismeret*). Önálló kötetei is megjelentek. – Az esztergomi Balassa Bálint Társaság elnökségi tagja (1980-tól). Az MTA Akad.-i Pályadíja (2000), Pedagógus Szolgálati Emlékérem (2010).

F. m.: *Esztergomi utcák 1700–1990* (Esztergom, 1990); *Babits Mihály Emlékmúzeum* (Bp., 1991); *Esztergom helytörténeti kronológiája a kezdetektől 1950-ig*. Zachar Annával (Esztergom, 2000); *Töredékek a királyi városról* (Városunk, múltunk 1. Esztergom, 2015).

Fotó: a család tulajdonra

Pifkó Dániel

Pillich Ferenc, ifj. (1876. ápr. 2. Szombathely – 1948. jún. 14. Simontornya): gyógyszerész, természetbúvár, entomológus. – Apja id. ~ Ferenc (1833–1902) gyógyszerész, 1848–1849-es hadnagy, anyja Betzhold Emma. – A bp.-i ev. főgimn.-ban érettségizett, a bp.-i Orvostudományi Egy.-en gyógyszerész (1897), majd gyógyszerészdoktori oklevelet szerzett (1932). Apja simontornyai gyógyszer-tárában kezdett dolgozni (1898), amelyet 1902-től 1947-ig vezetett, a „Gyógyszertár a Szentlélekhez” patikát a Dunántúl egyik legjobban felszerelt patikájává fejlesztette. A helyi Polgári Lovászegylet és a Társaskör (Kaszinó) elnöke (1930-tól a szervezetek megszűntetéséig). – 1898-ban kezdett rovarokat és növényeket gyűjteni. 1904 nyarán kéréspárjával fél Európát bejárva gyűjtőutat tett. 1909–1937 között közel 30 tanulmánya jelent a *Rovartani Lapokban*, a *Magyar Rovartani Társaság Közleményeiben*, a *Magyar Botanikai Lapokban*, a *Folia Entomologica Hungaricana*-ban, külföldön pedig az *Entomologisches Jahrbuch*-ban.

Több mint 30 új rovarfajt fedezett fel. 1914-ben német nyelvű kötetben foglalta össze gyűjtéseinek eredményeit, több mint 4000 izeltlábút sorolva fel, amellyel Simontornya rovartani szempontból az egyik legjobban kutatót hazai terület lett. – Növény-, lepke- és rovargyűjt.-e nagyobb része a II. vh.-ban megsemmisült, a megmaradt 22.000 darabot családja a MNM-ajándékozta. – Nevét hét rovar- és négy növényfaj őrzi. A M. Rovartani Társaság alapító tagja (1913-tól). – Simontornya díszpolgára (2008). Simontornyán sétányt neveztek el róla.

F. m.: *Aus der Arthropodenwelt Simontornya's. Ein monographischer Beitrag* (Simontornya, 1914).

Irod.: Kiss Margit–Ódor János Gábor–Tóthné Unghy Ilona: *Neves gyógyszerészek Simontornyán – a Pillich család története* (Simontornya, 2006); *Simontornya izeltlábúi*. In memoriam P. F. Szerk. Szita Éva–Fetykó Kinga–Kovács Tibor–Horváth András (Bp., 2014).

Fotó: Ódor János Gábor, Wosinsky Mór Megyei Múz.

K. Németh András

Pintér László Ernő, OFM (1942. márc. 6. Sopron – 2002. máj. 18. Bécs): ferences rendi szerzetes, malakológus, középisk.-i tanár, kultúrtörté-

nész. – Édesapja Pintér István ügyvéd, malakológus, édesanyja Szent Gály Faur Márta, latinolasz-művészettörténet szakos tanár, költő. – 1960-tól a Ferences Rend tagja, ahol az Ernő (Ernestus) nevet vette fel. Az esztergomi Ferences Hittud.-i Főisk.

teológia szakán végzett, uo. szentelték pappá (1966), majd az ELTE BTK-n latin–német szakon végzett (1967–1973). – A Kapisztrán Szent Jánosról nevezett Ferences Rendtartomány provinciai titkára (1974–1976), tartományfőnök-helyettese (1976–1979), majd tartományfőnöke (1979–1988). A szentendrei Ferences Gimn. tanára (1973–2002). A *M. Természettud.-i Múz.*-ban a Puhatestű Gyűjtemény kurátora (1975–1998), az *Unitas Malacologica* bp.-i kongresszusának főszerzője (1983). – Malakológus taxonómusként nemzetközi szintű elismertségét és tekintélyét elsősorban a m. és a D-európai puhatestű fauna kutatása során elért eredményeivel vívta ki. A *Monacha* és a *Vitrea* genuszok nemzetközileg elismert szakértőjeként több nagy gyűjt.-t revidéált. Ösz-

szesen 39 taxont (egy genuszt, egy szubgenuszt továbbá 37 fajt vagy fajváltozatot) írt le, köztük két hazai endemikus fajt, a dunai vakcsigát (*Bythiospeum oshanovae*) és a dobozi pikkelyescsigát (*Kovacsia kovacsi*). Mo.-on kívül elsősorban Görög-, a volt Jugoszlávia, Bulgária, Málta és Olaszó. területén végzett intenzív gyűjtőmunkát, amelynek eredményeként közel 14.500 tételenyi anyaggal gazdagodott a M. Természettud.-i Múz. Puhatestű Gyűjt.-e. Ezzel jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az 1956-ban bekövetkezett teljes pusztulás után a M Természettud.-i Múz. mára ismét Európa egyik legjelentősebb balkáni puhatestű gyűjt.-ével büszkélkedhet. Nevéhez fűződik a hazai faunaterképezés megszervezése, az első faunaterkép összeállítása. Elvitathatatlan érdeme, hogy korán felismerte a számítógépes adatbáziskezelés jelentőségét a muzeológiai munkában – a M. Természettud.-i Múz.-ban elsőként –, s már 1986-tól elkezdte a gyűjt.-i katalógus számítógépre rögzítését. Nyolc csigataxon viseli a nevét, részben általa felfedezett és mások által foglalkozó tud.-os publikációja jelent meg, többségében m., német és angol nyelven. A *Soosiana* malakológiai folyóirat szerk.-je (1974–1986). Kultúrtörténészként alapítója és szerk.-je a Szentendrei Ferences Gimn. antik kultúrával foglalkozó folyóiratainak (*Lant*, 1990–1994; *Limes*, 1995–2002).

F. m.: *Revision der ungarischen Arten der Gattung Vitrea Fitzinger*, 1833 (Acta zoologica hungarica 14, 1968, 175–184. p.); *Die Gattung Vitrea Fitzinger*, 1833 in den Balkanländern (Gastropoda: Zonitidae) (Annales Zoologici, 29(8), 1972, 209–315. p.); *A vízicsigák és kagylók (Mollusca) kishatározója*. Richnovszky Andorral (Vízügyi Hidrobiológia 6. Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Int., Bp., 1979); *Puhatestűek állattörzse – Mollusca*. In: *Állathatározó I.* Szerk. Móczár László (Bp., 1984, 84–109. p.); *Magyarország recens puhatestűinek revideált katalógusa (Mollusca)* (Folia historico-naturalia Musei Matraensis, 9, 1984, 79–90. p.); *Magyarországi puhatestűek katalógusa: hazai malakológusok gyűjtései alapján*. Suara Róberttel (Bp., 2004).

Irod.: MKL X.: 968. p.; L. E. P. (Archiv für Molluskenkunde 132, 2003. 1–2, 1–7. p.); Subai Péter–Fehér Zoltán: P. L. E. (Folia historico-naturalia Musei Matraensis, 26, 2002, 7–14. p.; P. L. műveinek bibl.-jával); Fehér Zoltán: In memoriam P. L. (Malakológiai Tájékoztató, 20, 2002, 5–6. p.).

Fotó: magántulajdon

Póczy Klára, *Szentgáli* Ferencné; (publikációban férje haláláig); Sz. Póczy Klára (1923. febr. 6. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia] – 2008. okt.

16. Bp.): régész, muzeológus, múzeumig. – Erdélyi családból származott, apja, Póczy Mihály neves vasútépítő mérnök. Férje dr. Szentgáli Ferenc orvos (1947-től 1974-ig), majd Thímár János mérnök (1976-tól). Fia: Szentgáli Ádám (1949–) villamosmérnök.

– Kolozsváron érettségizett (1941), a bp.-i PPTE-n történelmet, művészettörténetet, majd ősrégészetet és ókortörténetet hallgatott (1942-től), s régész–muzeológus szakon végzett (1947), ugyanabban az évben *Brigetio kerámiája c.* értekezésével bölcsészdoktori diplomát szerzett. – Pályafutása során mindvégig a *Bp.-i Történelmi Múz.* (BTM) munkatársa volt: 1950-től régész gyakornok, régész, tud.-os munkatárs (1954–1971), tud.-os főmunkatárs (1971–1986), nyugalmazott tud.-os munkatárs (1986-tól). 1953-tól a BTM Régészeti Osztályának osztályvezető-helyettese, 1963–1973 között csoportvezetői beosztásban látta el az *Aquincumi Múz.* ig.-i feladatait. 1973–1985 között, a MTA felhatalmazásával vezette azt az aquincumi munkacsoportot, amely az óbuda nagyléptékű városfejlesztéshez kapcsolódó topográfiai kutatásokat végezte. – Szakterülete: római kori kutatások Bp. területén, kiemelten Aquincumban. A városi régészet módszertana, a római kori topográfiai kutatások, vmint a római kori kerámia és falfestészet kutatása területén nemzetközi hírnevet szerzett. Intenzív ásatási tevékenységét 1958–1993 között mintegy másfélszáz ásatási jelentés dokumentálja. Jelentősebb régészeti feltárásai Aquincum területén: a békásmegyéri római kori villa (1961), a Jablonkai úti múmiatemetkezés (1963), a római kori vízvezeték forrásfoglalása (1964–1965, 1971), a polgárváros Ny-i részének feltárása nemzetközi projekt keretében (1966–1972), a polgárváros számos épületének ásatása (forum, basilica, macellum, 1968–1973), a katonaváros és legiotábor területe (1973–1985). Jelentősebb ásatásai Aquincumon kívül: Dunakanyar, Neszmély (1958–1961), Sopron (Scarbantia római város feltárása, 1958–1974). Külföldi ásatásokon is részt vett: Vindonissa (Svájc, 1967), Caesarea Mauretaniae (Algéria, 1977). – Kiemelkedő műemlék-

Fehér Zoltán

védelmi tevékenységet végzett az aquincumi provinciaszékhely területén feltárt emlékek bemutatása érdekében. Nevéhez fűződik, Hajnóczy Gyula és H. Vladár Ágnes közreműködésével, az aquincumi polgárváros romterületének helyreállítása (1968–1973). Az ásátási, topográfiai munkacsoport vezetőjeként irányította és közreműködött az aquincumi legiotábor és katonaváros tucatnyi épületének bemutatásában (1973–1985), amelyek ma is láthatók a városképben. Említést érdemel Sopron város műemléki rekonstrukciójához kapcsolódva Scarbantia több épületének és építményének kutatása. – Nemzetközi jelentőségűek az aquincumi topográfia területén végzett kutatásai. A legiotábor helyének pontosítása és a katonaváros szerkezetének felvázolása a régészek évszázados kérdéseire adták meg a választ, kijelölve ugyanakkor a további kutatások irányát. Aquincumi tapasztalatait hasznosította a pannóniai városok és a római kori közművek kutatása területén. Az aquincumi fazekasműhelyek feldolgozásával és a helytartói palota falfestmény-anyagának közlésével megteremtette az adott szakterületek további kutatásának alapjait. Tud.-os eredményeit több mint 200 publikáció, köztük monográfiák dokumentálják. Egyik utolsó, a régészetből kitekintő, művelődéstörténeti munkája Rómában, Szent István kori hagyományokkal máig működő intézményeket mutatja be. – Tudományszervező munkájának fontos része volt a kiáll.-ok és konferenciák rendezése. Tucatnyi kiáll. fűződik a nevéhez, elsősorban Aquincumban (*Terra sigillata. Egy birodalom luxusedényei tükrében*, 1984; *Római kerámiaművészet Aquincumban*, 1992), de jelentős Sopronban rendezett kiáll.-a is (*Élet a római városkapu előtt*, 1973). Kidolgozta az általa vezetett ásátási munkacsoport új tud.-os eredményeit bemutató kiáll. (*Das römische Budapest*) koncepcióját, amelyet Ausztria, Németo. és Hollandia 12 helyszínén láthatott a közönség (1986–1992). Nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően jöhetett létre az Aquincumi Múzeum 100 éves fennállásának alkalmából a *Római város a modern városban* c. konferencia, amelyen a római kor kutatásának számos nemzetközi híru kutatója vett részt. – Részt vett az ELTE BTK-n folyó régészoktatásban (1958–1982), s a BME építészhallgatóinak is tartott ókori építészeti órákat. – Az MTA Régészeti Biz.-ának, vmint Várostartörténeti és Iparrégészeti Albiz.-ának, a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak, a Nemzetközi Római Kerámia kutatás Egyesületé-

nek (RCRF), a Római Üvegkutatók Nemzetközi Egyesületének tagja; az Osztrák Régészeti Int. r., a Német Régészeti Int. I. tagjává választotta. A Magyar Emlékekért a Világban Egyesület (MEVE) elnökségi tagja. – Szoc. Kultúráért (1955, 1965), Kuzsinszky Bálint-émlékérem (1970), Móra Ferenc-émlékérem (1974), Rómer Flóris-émlékérem (1988), Forster Gyula-díj (2000), a M. Köztársasági Érdemrend középkeresztje (2004). – Az Aquincumi Múzeum falán tábla őrzi emlékét; a 2015. nov. 15-én felavatott márványtáblán látható, bronz, domborműves portré Terebesi Gyula képzőművész munkája.

F. m.: *Pannóniai városok* (Bp., 1976; németül is, 1977); *Scarbantia: a római kori Sopron* (Bp., 1977; angolul és németül is); *Közművek a római kori Magyarországon* (Bp., 1980); *Aquincum – Castra, Canabae, Colonia: Az 1976–1980. közötti időszak ásátási eredményeinek összefoglalása* (Budapest Régiségei, 25., 1984, 15–34. p.); *Budapest római öröksége*. Kaiser Annával (Építészeti hagyományok. Bp., 1985); *Budapest, Aquincum, polgárváros* (Tájak korok múzeumok kiskönyvtára. Bp., 1990; 2. kiad. 1996); *Budapest, légiótábor és katonaváros* (Tájak korok múzeumok kiskönyvtára. Bp., 1996); *A magyarok ezer esztendeje Rómában. Intézményeink az Örök Városban Szent István király óta napjainkban*. Szerk. (Bp., 2004); *Aquincum. Budapest római kori történelmi városmagja* (Bp., 2004).

Irod.: Soproni Sándor: P. K. köszöntése (Archaeologiai Értesítő, 120, 1993. 1–2, 102. p.); Zsidi Paula: Widmung – Fitz Jenő: K. P. zum 80. Geburtstag – Gali Ágnes: Bibliographie der wissenschaftlichen Tätigkeit von K. P. In: *Forschungen in Aquincum 1969–2002. Zu Ehren von K. P. Clarae Póczy Octogenariae* (Aquincum Nostrum II. 2., 2003, 7–26. p.); Zsidi Paula: P. K. (1923–2008) (Budapest Régiségei, 41., 2008, 17–18. p.); Gabler Dénes: Abschied K. P. (Acta Archaeologica, 61, 2010. 2, 445–456. p.); P. K. (Névpont, 1913: <https://nevpont.hu/palyakep/poczy-klara-5d97f>).

Fotó: BTM Aquincumi Múzeum.

Zsidi Paula

Pongó János (1919. nov. 15. Jászapáti – 1998. febr. 26. Bp.): katonatiszt, fegyvertörténész. – Paraszti családból származott. A jászapáti gimn.-ban érettségizett; 1939. febr. 1-jén karpaszományosként vonult be a honvédséghez, tartalékos tiszt tanf.-ot, továbbszolgálóként gazdasági tiszt tanf.-ot végzett (1940–1941). Sopronban szovjet hadifogságba esett (1945. ápr. 1.–1947. jún. 27.). 1948. márc.-ban lett a *Honvéd Levéltár és Múzeum* gazdasági hivatalának főnöke, aug. 1-jétől századosi rangban. 1949 végétől

kérésére múz.-i tisztté minősítették át, a múz. szakkönyvtárának vezetője lett, három hónapos könyvtárosi szaktanf.-ot végzett (1950). Az ELTE BTK-n történelem szakos középisk.-i tanári diplomát szerzett (1951–1955). 1957-ben kilépett a tényleges tisztii állományból,

de polgári alkalmazottként megtartotta munkakörét, majd fegyver-előadói helyre kapott beosztást. Ő mérte fel a múz. háborús pusztítást túlélte régi fegyverállományát, kialakította az új raktári rendet. 1962-ben ösztöndíjasként a berlini Museum für Deutsche Geschichte fegyvergyűjt.-ében a nemzetközileg elismert fegyvertörténéssel, Dr. Heinrich Müllerral dolgozott. Az *Orsz. Hadtörténeti Múzeum* fegyvergyűjt.-ének vezetőjeként az 1960–1970-es években részt vett az állandó és időszaki kiáll.-ok rendezésében. Pisztolyokról, revolverekről írt műve a mai napig hivatkozott összegzés. Nevéhez fűződik – Lugosi Józseffel közösen – a Hadtörténeti Múzeum II. v. utáni első fegyverkiáll.-ának rendezése. A Múzeum 1945 előtti történetének általa írt első összefoglalása ma is alapmű.

F. m.: *Az Országos Hadtörténeti Múzeum története I. rész. A Múzeum életre hívásától a felszabadulásig* (Az Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője 1. Bp., 1971, 7–71. p.); *Magyarország hadtörténete a honfoglalástól a Rákóczi-szabadságharcig kiállítás útmutatója* (Bp., 1975); *Pisztolyok, revolverek. Rövid fejlődéstörténet*. Balázs Józseffel (Bp., 1977).

Irod.: Rákóczi Katalin: P. J. (1919–1998) (A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 18. Bp., 2018, 279–282. p.).

Fotó: Závodi Szilvia, Hadtörténeti Int. és Múzeum.

Szoleczky Emese

Pór Anna (1913. jan. 18. Bp. – 2009. márc. 29. Bp.): irodalomtörténész, táncpedagógus, koreográfus. – Táncművészeti tanulmányait 1919-ben Szentpál Olga tanítványaként kezdte, majd Madzsar Alice, Kövesházi Ágnes és Popper Ágnes stúdiójában folytatta. A Troyanoff-isk.-ban klasszikus balettet tanult, a Duncan-metódust magától Elizabeth Duncantól sajátította el. A Magyar Országos Táncmestereképzőben szerzett diplomát. Párizsban rendezői, táncművészi, koreográfusi tanfolyamot végzett (1936–1945). Az ELTE m. nyelv és irodalom szakán bölcsész diplomát szerzett (1959), bölcsész-doktor (1970). – Párizsból való hazatérése után a

Vasas Művészegyüttes vezető koreográfusa (1945–1950), Tánckarának alapítója (1947). A Táncművészeti Szövetség főtítkára (1948), a Népművészeti Intézet táncosztályának vezetője (1951–1959); az Int. 1957. évi átszervezése után állásából eltávolították.

A *Petőfi Irodalmi Múzeum* (PIM) tud.-os munkatársa (1959 [1960?]-1973), a könyvtári csoport vezetője. Feladata a gyűjtőkör meghatározása, a nemzetközi kapcsolatok, cserekapcsolatok kiépítése, gyarapítás, írói hagyatékok feldolgozása volt. Az intézményben Hungarica-gyűjteményt állított össze. Szervezte a tárlatvezetéseket, részt vett a múz. zenei programjainak előkészítésében, lebonyolításában (zenés tárlatvezetések, koncertek). Magyar színháztörténeti kutatásokat végzett. Rendszeresen publikált szakmai folyóiratokban (*Irodalomtörténet*, *Filológiai Közlöny*, *Színháztudományi Szemle*, *Táncművészet*, *Színház*, PIM Évkönyvei), az 1970-es évek második felétől művészetkritikával is foglalkozott, főként tánc- és színházi előadásokról, eseményekről írt. – A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1996), Életfa-díj (2005).

F. kiáll.: *József Attila* (anyaggyűjtés, József Attila szülőháza, Bp., Gát utca, 1964); *A reformkor és szabadságharc irodalma* (társrendező, Bp., PIM, 1966); *Fazekas Mihály* (vándorkiáll., Balkányi Enikővel. Bp., Fót, 1966); *Költők egymás közt – Kiáll. a nemzetközi írótalálkozó tiszteletére* (Baróti Dezsővel, Miklós Róberttel, Bp., PIM, 1970).

F. m.: *Ludas Matyi százéves útja a népmesétől a színpadig* (A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve, 1963, 99–122. p.); *Vörösmarty Csongor és Tündéjének egyik színpadi előfutárja* (A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve, 1964, 81–96. p.); *Az első írott magyar bábszínház és európai rokoniak* (Filológiai Közlöny, 1966, 421–431. p.); *Balog István és a 19. század elejének népies színjátéka* (Irodalomtörténeti Füzetek 86., Bp., 1974).

Irod.: Kaán Zsuzsa: P. A. (1913–2009) (Táncművészet, 40, 2009. 2. 4–5. p.); Novák Ferenc: P. A. (2013–2008) (uo., 6. p.); Héja Éva: P. A. 1913–2009 (Színház, 14, 2009. 2. 33. p.); Halász Tamás: Csokolom Anna néni (Táncelet.hu, 2013. márc. 12.: <https://tancelet.hu/hirek/3268-csokolom-anna-neni>).

Fotó: Pór Anna az 1930-as évek közepén, Reismann Mariann felv.

Poroszlai Ildikó (1955. okt. 7. Debrecen – 2005. febr. 18. Bp.): régész, etnográfus, múzeumig. – Férje Dr. Pálóczi Horváth András (1941–) régész, muzeológus, történész, egy.-i docens. A házasságból két leánygyermek született, Eszter (1980–) és Anna (1985–). – A debreceni Tóth Árpád Gimn.-ban érettségizett. Az ELTE BTK-n szerzett diplomát történelem és néprajz (1976–1980), ill. régészet (1977–1982) szakokon. Az egy.-i doktori fokozatot a *Bölcske-Vörösgyir. Egy tell-telep rétegvizsgálata, településtörténete és edényművészete* c. disszertációval szerezte meg (1993). – Pályafutását a *BTM Régészeti Könyvtárban* kezdte (1981), ahonnan a Múcsarnok Propaganda Osztályára került (1983). Ferenczi Illés, az akkori tanácselnök-helyettes Százhalombattára hívta a helytörténeti gyűjt. szakmai vezetésére (1984); haláláig a százhalombattai „*Matrica*” Múz.-ban dolgozott. Az egykori kis amatőr gyűjt.-ből jól működő területi múz.-ot hozott létre (1989), vmint egy egyedülálló szabadterei régészeti bemutató helyet, a *Régészeti Parkot* (1996); a Művelődési Min. 1988-ban városi múz.-má nyilvánította, 1989-ben tájmúz.-i rangra emelte, majd 2000-ben területi múz.-i besorolást kapott. A Régészeti Park Mo.-on elsőként – és sokáig egyedüliként – mutatja be az őskorban éltek ember életmódját, mindennapjait és temetkezési szokásait. A múz. és a Régészeti Park létrehozása és fejlesztése mellett régészeti tud.-os munkásságát sem hanyagolta el. A mo.-i középső bronzkor sajátos, szakmai kifejezéssel *tell* települések horizontális és vertikális szerkezetének, változásainak kutatása prioritásai közé tartozott. Elindította egy hosszútávú nemzetközi kutatási program kialakítását, amely a százhalombattai középső bronzkori település és társadalom mindennapi életét és struktúráját hivatott vizsgálni. A feltárások mellett a Park konferenciák, környezetregészeti oktatónapok, kísérleti régészeti programok helyszíne is volt. Tisztában volt azzal, hogy a múz. egyik legfontosabb szerepe a tud.-os kutatás eredményeinek társadalmisítása, melyben egy szabadterei régészeti múz.-nak jelentős szerepe lehet. Az autentikusan újraépített és rekonstruált őskori építmények, különösen a vaskori halomsír látványos, élményszerű bemutatása és a játszva

oktatás a jövőben vezető szerepet kaphat a muzeológia új ágazatának kialakításában. Publikációiban rendszeresen ismertette ásatási eredményeit, vmint a Régészeti Park létrehozásának elméleti és gyakorlati megvalósítását. Elindítója és társszerk.-je volt a *SAX Reports* c., angol nyelvű régészeti tud.-os sorozatnak (2000). Aktív részt vállalt a Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület szakmai közéletében (alelnök: 1998–2003), Fűrészné Molnár Anikóval kezdeményezte és megalapította a Társaság Kismúz.-i Tagozatát (1999. ápr. 20.), amelynek haláláig elnöke volt. Holland–m. kormányközi kapcsolat keretein belül a *MATRA* program (1995–2001) „kismúz.-i vezetők managementje” projektjének egyik tréner és koordinátora volt. A kísérleti régészetet és régészeti parkokat tömörítő nemzetközi szervezet, az EXARC alapító- és elnökségi tagja (1996). – Százhalombatta Város Önkormányzata a Kultúráért Százhalombatta Díjat (1995), Pro Urbe kitüntetést (1998), majd halálának ötödik évfordulóján Százhalombatta Város Díszpolgára címet adományozta (2010). Schönvisner István-díj (posztumusz, 2005). A vezetése alatt álló múz. elnyerte „Az Év Múzeuma 1997” címet (1998), a kollektíva a Pest Megyéért Emlékérmét (2004). – Százhalombattán az általa alapított múz. falán emléktáblát helyeztek el (2010). Nevét viseli a százhalombattai középiskolások részére kétfévente meghirdetett helytörténeti verseny (2005-től) és a Pulszky Társaság Kismúz.-i Tagozatának évente adományozott szakmai díja, a P. I.-emlékérem (Lengyel Tibor munkája 2006). – Százhalombattán utcát neveztek el róla (2005). F. m.: Szerk. tanulmánykötetek: *4000 év a 100 halom városában* (Százhalombatta, 1993); *Ásatások Százhalombattán* (Százhalombatta, 1996); *Százhalombattai Oktató Napok 1998, I. Kísérleti Régészet*. Szerk. Vicze Magdolnával (Százhalombatta, 1998); *Archaeology of the Bronze and Iron Age. Proceedings of the International Archaeological Conference Százhalombatta, 3–7 October 1996*. Szerk. Jerem Erzsébettel (Bp., 1999); *Százhalombatta Archaeological Expedition (SAX) Reports*. Szerk. Vicze Magdolnával (Százhalombatta, 2000–2005); *Százhalombatta története a bronzkortól napjainkig*. A százhalombattai „*Matrica*” Múzeum állandó kiállításának katalógusa. Szerk. Vicze Magdolnával (Százhalombatta, 2004). Önálló cikkek: *Experimental results from the Százhalombatta Archaeological Park (BAR International Series, 1043 (I), 2002. 243–248. p.)*; *Régészeti emlékek helyreállítása, bemutatása: régészeti parkok, kísérleti régészet*. In: *Magyar Régészet az ezredfordulón*. Szerk. Visy Zs. (Bp., 2003, 429–432. p.).

Irod.: Vicze Magdolna: Elhunyt P. I. (Archeometriai Műhely, 2, 2005. 1, 69–70. p.); P. I. Szerk. Vicze Magdolna–Pálóczi Horváth András (Matrica Füzetek I. Százalombatta, 2010).

Fotó: Pálóczi Horváth András, családi archívum

Vicze Magdolna

Primics György (1849. ápr. 28. Zavidfalva [Dávidfalva], Bereg vm. – 1893. aug. 9. Belényes, Bihar vm.): geológus. – Elemi isk.-it Munkácson, a gimn. első 6 évét Ungváron, a 7-iket Szegeden és Szabadkán végezte. Szülei halála miatt pénz nélkül maradvá, két évig házitanítószkodással gyűjtött annyit, hogy középisk.-i tanulmányai utolsó évét Kolozsvárt befejezze, érettségizzen (1873), és a Kolozsvári Tudományegy. Matematika és TTK-ra beiratkozon, ahol diplomát szerzett (1878), s ásvány-földtan főszakból doktorált. – A szorgalmas és tehetséges fiatalembert Koch Antal (1843–1927), a Földtan Tanszék tanára támogatta, 1878 őszétől maga mellé vette tanársegédnek, s egyúttal múz.-i őrségédnek. Hat tanév után, bár Koch szerette volna oktatóként maga mellett tartani, min.-i engedély hiányában, nem maradhatott az egy.-en. – Már tanársegédi éve alatt 30 tud.-os dolgozatot közölt. Sokat terepezett, szívesen ment Erdély legnehezebben járható hegyeibe kutatni. 1884–1885-ben, a Közoktatásügyi Min. egyéves külföldi ösztöndíjával Gustav Tschermak (1836–1927), majd Karl Ferdinand Rosenbusch (1836–1914) mellett tanult és dolgozott. Visszatérte után nem jutott fizetéses álláshoz, így mint önkéntes geológus, Bp.-en a M. Királyi Földtani Int.-nek dolgozott, megélhetését szakcikkei csekély honoráriumából fedezve. Herbich Ferenc (1821–1887) halála után visszatért Kolozsvárra, s öt évre átvette az *Erdélyi Múz.* őrségédi állását. A hazai földtan sokat köszönhet neki a Kárpátok kristályos és magmás kőzeteinek megismerésében végzett úttörő munkásságáért. 1892 dec.-étől a Földtani Int. végül rendes geológusi állást biztosított számára, így Bp.-re távozott. Küzdelmes sorsú életpályája nem teljesedhetett ki; tüdőtágulása és szívmegetegedése a Bihar vm.-i Belényesen kórházi ágyának döntötte, s 46 évesen meghalt.

F. m.: *A Kis-Szamos forrásvidéki hegység kristályos palaközetei* (Mathematikai és Természettudományi Közlemények, XVIII/1., 1883, 329–348. p.); *A Fogarasi havasok és a szomszédos romániai hegység geológiai viszonyai* (A M. Királyi Földtani Intézet évkönyve, VI/9., 1883, 271–298. p.); *A keleti Kárpátok geológiai viszonyai* (Értekezések a természettudományok köréből, XIV/4., 1884, 1–27. p.); *A Rodnai havasok geológiai viszonyai különös tekintettel a kristályos palákra* (Mathematikai és Természettudományi Közlemények, XXI/1., 1885, 137–173. p.); *A barlangi medve (Ursus spelaeus Blumenb.) nyomai hazánkban* (Földtani közlöny, XX/5–7., 1890, 144–173. p.); *Vázlatos jelentés a Bihar-hegység északi felében 1890. évben végzett részletes geológiai felvételről* (A M. Királyi Földtani Intézet évi jelentése 1890-ről, 1890, 36–53. p.); *Az erdélyi részek tőzgelepei* (A M. Királyi Földtani Intézet évkönyve, X/1., 1892, 1–21. p.). Irod.: Koch Antal: Megemlékezés P. Gy.-ről (1849–1893) (Értesítő az Erdélyi Múzeum Egylet Orvos-Természettudományi Szakosztályából, II. Szakosztály, XIX., 1894, 1. füzet, 69–76. p.; P. Gy. munkáinak bibl.-jával); Koch Antal: P. Gy. (1849–1893) (Földtani Közöny, XXIV/9–10., 1894, 269–275. p.); Böckh János: P. Gy. (A M. Királyi Földtani Intézet évi jelentése 1894-ről, 1895, 14–17. p.); Csíky Gábor: Emlékezés P. Gy. halálának 75. évfordulóján (Földtani Közöny, 99/4., 1969, 389. p.); Wanek Ferenc: Koch Antal asszisztensei a Kolozsvári Tudományegyetemen. In: 125 éves a kolozsvári egyetem. Szerk. Cseke Péter, Hauer Melinda (Kolozsvár, 1999, 91–111. p.); Wanek Ferenc: Erdélyi tudománytörténeti évfordulók 2014. márc.–ápr. (földtan–bányászat): P. Gy. (EMT tájékoztató, XXV/3–4. 2014, 6. p.). Fotó: az egykori Magyar Állami Földtani Intézet fotóarchívumából

Wanek Ferenc

Pusztai Rezső (1926. ápr. 1. Pécs – 2004. ápr. 22. Mosonmagyaróvár): régész, múzeumig. – Polgári-tisztviselő családban született: édesapja,

Pusztai (korábban Perwein) Rudolf János az Első Duna-Gőzhajózási Társaságnál könyvelőként dolgozott. Felesége Lang Márta, fiuk, Zoltán (1955–) költő, restaurátor. – Egy.-i tanulmányait Pécsen kezdte meg földrajz-történelem szakon (1945), majd a bp.-i PPTE-n régész-muzeológia szakos diplomát szerzett (1946–1950). – Bár szeretett volna szü-

lővárosába visszakerülni, a mosonmagyaróvári múz.-ba helyezték, ahol mb. múzeumig.-ként és régészként kezdte meg munkáját (1950). A Moson vm. közönsége által 1882-ben létrehozott *Mosonmegyei Történelmi és Régészeti Egylet Múz.-át* ekkor államosították, s javaslatára a *Hansági Múz.* nevet kapta. 1953-ban, amikor felmerült a városi múz. megszüntetésének terve, Sárospatakra, majd Kaposvárra helyezték át (1954–1957); régészként több ásatáson is dolgozott (Kaposvár-Cser, Várong, Hács-Béndek puszta, Szekszárd-Palánk, Somogyzentlászló). Végül visszakerült Mosonmagyaróvárra, ahol nyugdíjazásáig a Hansági Múz.-ot igazgatta (1957–1986). Vezetése alatt a múz. új épülettel bővült: a középkori eredetű Cselley-ház a műemléki felújítást követően kiállítóhelyként nyitotta meg kapuit. Nyugállományba vonulását követően is segítette az intézmény munkáját, sőt egy rövid időre ideiglenesen ismét megbízást kapott a múz. vezetésére (1993–1994). A múz.-ban 1974-ig egy személyben látott el minden szakmai feladatot, rendezte a helytörténeti, képző- és iparművészeti, népművészeti és régészeti gyűjt.-eket, ill. végezte a műtárgyak meghatározását és a nyilvántartást. Tevékenységének köszönhetően jelentősen gyarapodtak a múz. gyűjt.-ei, amelyek nemcsak Mosonmagyaróvár, hanem a történeti Moson vm. történetét, kultúráját és az ott élő etnikumok néprajzát is reprezentálják. Két alkalommal nyílt módja a múz. anyagát felölelő, a Mosoni-síkság történetét bemutató állandó kiáll. megrendezésére: pályakezdőként 1952-ben, majd mb. ig.-ként 1995-ben. Számos időszakos kiáll.-t is összeállított (évente 2–10 alkalommal), emellett állandó kiáll.-t rendezett a magyaróvári várban (vártörténeti kiáll., 1968), s közreműködött állandó kiáll.-ok rendezésében Jánossomorján (helytörténeti, néprajzi

és német nemzetiségi kiáll., 1969) és Lébényben (mezőgazdasági kiáll., 1980). A régészeti feladatokat a múz. gyűjtőterületén, a mosonmagyaróvári járás településein végezte: Mosonmagyaróvár: Ad Flexum (1963, 1970, 1979); Lébény–Magasmart: kora vaskori telepmaradványok, ill. az V. sz. első felében eltemetett előkelő germán harcos sírja (1964); Bezenye: langobard temető (1964); Mosonmagyaróvár: óvári vár (1965; 1973, 1976–1978); Mosonmagyaróvár–Királydomb: mosoni ispáni vár (1971–1972). Épületrégészeti kutatásokat végzett Hegyeshalom (1974–1975), Mosonszolnok (1973), Levél (1974) és Mosonszentpéter (1974) templomaiban. – Publikációi az *Archeologiai Értesítőben*, a *Janus Pannonius Múzeum Évkönyvében*, a Győr–Moson–Sopron megyei múz.-i szervezet évkönyvében, az *Arrabonában* és a *Hansági Múzeum Évkönyvében* jelentek meg. Több alkalommal írt vezetőt a Hansági Múz. állandó kiáll.-aihoz (1966, 1973, 1994). Máig megkerülhetetlen tanulmánya, a *Mosonmagyaróvár településtörténeti vázlat a római kortól a XV. századig a Tanulmányok Mosonmagyaróvár és vidéke történetéhez* (Szerk. Geccsényi Lajos. Győr, 1979, 4–19. p.) c. kötetben jelent meg. –Szoc. Kultúráért (1974), Mosonmagyaróvár város önkormányzatának Pro Urbe díja (2000).

F. m.: *A mosonmagyaróvári Hansági Múzeum története, gyűjteményei, kiállításai* (Mosonmagyaróvár, 1973).

Irod.: Szentkúti Károly: A 75 éves P. R. köszöntése (Arrabona, 39, 2001. 1–2, 7–14. p.); Kardos Anett: P. R. munkásságának bibliográfiája (uo., 15–18. p.); Enzsöl Imre: P. R. elment: 1926–2004 (Mosonvármegye: Mosonmagyaróvár és Környékének Lapja, Mosonmagyaróvár, 8, 2004. 5, 14. p.).

Fotó: P. R. születésnapjára köszöntése, ismeretlen felv., Hansági Múz. Fotótár Ltsz.: 29.456

Székely Zoltán

R

R. Pető Mária; *Regiusné Pető Mária* (1941. máj. 12. Bp. – 2015. márc. 24. Sződliget); régész, középisk.-i tanár. – Az ELTE provinciális régészet–latin nyelv- és irodalom tanári szakán szerzett diplomát (1964). *A lótar-tás Pannóniában az I–IV. században* c. egy.-i doktori disszertációját 1966-ban védte meg. – A M. Mezőgazdasági Múz.-ban adattáros (1964–1969), a Pesterzsébeti Múz. (1969–1970), majd a *Bp.-i Történeti Múz.* (BTM) munkatársa (1970–1999): előbb muzeológus, 1972-től főmuzeológus, főtanácsos, osztályvezetőhelyettes, a numizmatikai gyűjt. gondozója. – Kutatásának homlokterében elsősorban a kelták emlékanyaga állt. A Gellért-hegyi kelta oppidum területén többször vezetett ásatást (1985–1991). Részt vett az M0 autópálya D-pesti szakaszának építését megelőző régészeti feltárásokban (1987–1989). Soroksár–Millenniumtelepen szkíta kori leleteket talált. Szerepet vállalt az aquincumi legiotábor kutatásában is. Foglalkozott a Pesti-síkság késő vaskori településeivel, a római kori mezőgazdasággal és annak tárgyi leleteivel, a Soroksár környéki szarmata telepekkel is. Bemutatta a Gellért-hegyen végzett ásatások eredményeit, az általa feltárt kora császárkori fazekastelepet és római kori kőbányát. Ismertette a Kaszásdűlőn és Csillaghegyen előkerült római kori villák emlékanyagát, az aquincumi fahordótelepet és a Daru utcában talált, kiemelkedő szépségű márvány szobortorzót. Sokszínű érdeklődését mutatja, hogy több alkalommal foglalkozott a firenzei polihisztor és numizmata, Domenico Sestini mo.-i utazásaival és tevékenységével, vmint a Gellért-hegyi kálváriával és a tabáni török emlékekkel is. A M. Régészeti Társulat (1972-től), a M. Néprajzi Társaság tagja (1980-tól).

F. m.: *Kora császárkori fazekastelep a Gellérthegy déli oldalán* (Archaeologiai Értesítő, 103, 1976, 86–95. p.); *Szarmata falvak a dél-pesti síkságon* (Beszámoló az M0 autópálya nyomvonalán 1987–1989-ben végzett leletmentésekről) (Régészeti kutatások az M0 autópálya

nyomvonalán 2. BTM Műhely 6., Bp., 1992, 7–39. p.); *Neuere Forschungen im spätkeltischen Oppidum auf dem Gellérberg (1985–1991)* (Acta Archaeologica Hungarica, 45., 1993, 33–44. p.); *A Gellérthegy története az őskortól napjainkig* (Bp., 1997).

Irod.: H. Kérdő Katalin: P. M. 70 éves / 70 Jahre von M. P. (Budapest Régiségei, 45., 2012, 11–12. p.); Hanny Erzsébet: P. M. tudományos tevékenységének bibliográfiája (uo., 247–249. p.).

Fotó: a család tulajdona

Tóth Farkas Márton

Raffai Sarolta (1930. máj. 23. Kecel – 1989. szept. 22. Kalocsa): író, költő, pedagógus. – A Kalocsai Tanítóképzőben szerzett tanítói oklevelet (1950).

– Kalocsa környéki (Páhi, Kecel, Császártöltés, Uszód) falvakban tanító (1950–1968), Kalocsán könyvtáros (1968–1972), a *Forrás* c. folyóirat versrovatvezetője (1972–1978). A *Petőfi Irodalmi Múz.* (PIM) főig.-ja (1978–1981); betegsége miatt korekedvényes nyugdíjba vonult. – Szépirodalmi művei 1966-tól jelentek meg. Tagja volt a Hetek nevű költői csoportosulásnak. Drámáit Kecskeméten, a bp.-i Katona József Színházban, Komáromban, Marosvásárhelyen mutatták be. Közéleti tevékenységet is végzett: országgyűlési képviselő (1971–1985), az Országgyűlés alelnöke (1975–1980). – József Attila-díj (1968), SZOT-díj (1972).

F. m.: *Részeg virágzás* (versek, Bp., 1966); *Egyszál magam* (regény, Bp., 1967); *Diplomások* (színmű, Bp., 1969); *Rugósoron* (elbeszélések, Bp., 1971); *Utolsó tét* (színmű, Bp., 1972); *Morzahegyek* (regény, Bp., 1974); *Egyszeri kaland* (elbeszélések, Forrás könyvek, Kecskemét, 1975); *Ne félts, ne félj* (versek, Bp., 1975); *Vasderes* (színművek, Bp., 1977); *Jöhetsz holnap is* (regény, Bp., 1978); *Legyen krizantém* (elbeszélések, Bp., 1979); *Menekülők* (regény, Bp., 1981); *Föld, ember, folyó* (regény, Bp., 1983); *Didergő ének* (versek, Bp., 1985); *Megtartó szerelem* (regény, Bp., 1987); *Asszonyok a Virág utca négyben* (regény, Bp., 1988). Irod.: Irodalmi muzeológus lexikon. Szerk. Püski Anikó (kézirat, PIM, 2018); ÜMÉL; ÜMIL; RÜL 16: 55. p.

Fotó: Balla Demeter felv., Petőfi Irodalmi Múz. PIM F.2020.603.1.

Veres Miklós

Raffay Anna; Szoboszlai Istvánné; Szoboszlainé Raffay Anna (1924. jún. 17. Bp. – 1991. márc. 2. Bp.): néprajzkutató, filmes. – Az állami óvónőképzőben óvónői képesítést szerzett (1942); bábózással kapcsolatos munkái innen erednek. A bp.-i egy.-en szabadbölcsészként filozófiát hallgatott, mellette felvette a néprajz szakot. Államvizsgája előtt felfüggesztették, mivel elhallgatta, hogy férje politikai fogoly. – Havidíjas alkalmazott a *Néprajzi Múz.*-ban: leltározott, vidéki kutatómunkára járt, főleg népszokásokat gyűjtött. Az 1950-es években a politikai okból peremre szorult Szóts Istvánnal gyűjtöttek és néprajzi dokumentumfilmeket forgattak (*Kövek, várak, emberek*, 1956; *Tavaszi Bujákon*, 1958; *Busójáráskor*, 1959); ezekben szakértőként, forgatókönyvíróként, majd rendezőként vett részt. A busókról készült filmje Sára Sándor első operatóri munkája. Mint operátor tagja volt a Népművészeti Int. néptánckutató munkaközösségének is (1954). 1960-tól külsősként a M. Televízióban dolgozott, elsősorban a vidéki tudósítók instruktorként rendezője volt; a „maradék” nyersanyagokból rövid néprajzi filmeket forgatott, s azokat leadta a Néprajzi Múz.-nak. 1961-ben rendezte a Néprajzi Múz. filmgyűjt.-ét, ennek tanulságait a *filmkezelés módszertanáról* címmel tud.-os vagy népszerűsítő filmek raktárkezelési szabályzatában foglalta össze. Az 1968-ban Szegeden megrendezett első hazai néprajzi filmszemle – majd a továbbiak – fő motorja volt. Nyugdíjazása előtt a *Vízügyi Múz.* munkatársa lett (1974–1979). – A hazai amatőrfilmes nemzedékek nevelőjének tekintik; nagy szakmai tudásának, különleges pedagógiai érzékének és személyisége kisugárzásának köszönhetően fiatalok generációi sajátították el a filmkészítés fortélyait, érezték át a néprajzi gyűjtőmunka szépségét. Az 1960–1970-es években rádiós néprajzi ismeretterjesztő sorozatokat készített. Néprajzi gyűjtéseinek kéziratai (55 tétel), néprajzi fotói, vmint néprajzi dokumentumfilmjei többnyire a Néprajzi Múz.-ban található.

F. m.: *Népi bábjátászo hagyományaink*. Szokolay Bélával. In: *A bábjátás Magyarországon* (Bp. 1955); *A keskenyfilmmező* (1968; 1973); *A néprajzi film* (Élet és Tudomány, 1973, 14–20. p.); *A XI. Délunántúli Amatőrfilmes Tábor* (Pergő Képek, 1974, 34–40. p.); *Filmdokumentumok készítése* (Bp., 1975); *Busójárás Moháacson* (Élet és Tudomány, 1976. 1., 416–421. p.);

Néprajzi „motívumgyűjtés” (Metropolis, 1998. nyár; <http://metropolis.org.hu/neprajzi-motivumgy-369-jtes-1>). Irod.: Hoppál Mihály: A II. Nemzetközi Néprajzi Filmszemle és Tudományos Tanácskozás. Szekszárd, 1970. augusztus 8–13. (Ethnographia, 82., 1971, 427–436. p.); Csorba Judit–Farkas Károly–Galambos Zoltán–Kovács Emese–Tari János: Néprajzi filmkatalógus (Bp., 1995); Tari János: Néprajzi filmezés Magyarországon (Bp., 2002).

Horváth Sándor

Redő Ferenc (1913. aug. 29. Bp. – 2012. okt. 1. Bp.): festő-, grafikus-, gobelinművész, tanár, múzeumig. – Felesége Vörös (Eisler) Rozália (1919–

1992) festő- és gobelinművész, fia (ifj.) ~ Ferenc (1945–) római koros régész, az MTA Régészeti Int.-ének ny. tud.-os főmunkatársa. – Az érettségét követően rövid ideig jogot tanult, 1932-től a Belvárosi Képzőművészeti Szabadisk.-t látogatta, ahol Aba-Novák

Vilmos, Iványi-Grünwald Béla és Berény Róbert is tanította. Az 1930-as évektől részt vett az illegális kommunista mozgalomban. 1945 után különböző tisztségeket töltött be a M. Kommunista Párt megbízásából, a Pártközpontban a Kulturális Osztály munkatársa, 1949-től a Népművelési Min. főosztályvezetője volt. 1952-ben Dr. Oltványi Imre utódaként a *Szépítőművészeti Múz.* főig.-jává nevezték ki; helyettese Dr. Vayer Lajos lett. 1954-ben kérésére áthelyezték az Iparművészeti Főisk.-ra, ahol marxista esztétikát tanított. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus szaklektoraként is tevékenykedett. – Grafikusai és festészet-i munkássága az 1950-es években a kultúrpolitika által megkövetelt szoc. realista irányzathoz igazodott. 1960-tól feleségével gobelintervezéssel értek el jelentős sikereket. Önállóan és feleségével együtt számos hazai és külföldi, egyéni, ill. csoportos kiáll.-a volt. Feleségével többször dolgoztak a hódmezővásárhelyi művésztelepen. Művészetkritikusi tevékenységet is folytatott. – Díjai: Szakszervezetek Orsz. Tanácsa-díj (1972), Munka Érdemrend arany fokozata (1973), M. Népköztársaság Érdemes Művésze (1976), M. Népköztársaság Kiváló Művésze (1986).

Irod.: R. F.: *Az első ötven év* (Bp., 2013, 162–172., 174–182., 182–188. p.); Rieder Gábor: *Az emberarcú pártfunkcionárius – R. F. első ötven éve* (Artmagazin, XII, 2014. 1., 65.

sz., 60–63. p.; az előbbi könyv ismertetése); *Aba-Novák Judit*: R. F. (Bp., 1971); RÚL 16: 139.p.; KMML 3.: 237–238. p.); *Egyszintenciális tudomány – Interjú Szilágyi János Györggyel*, 2. rész (Enigma, 23., 2016. 88. sz., 40–41. p.). Fotó: Mai Magyar Művészet sorozat, *Aba-Novák Judit*: Redő Ferenc. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata Budapest, 1973.

* Téves adatok: KMML: téves, hogy az Iparművészeti Múz. főig.-ja volt, téves, hogy az Iparművészeti Főisk.-n textilművészetet tanított.

Matits Ferenc

Regiusné Pető Mária: → *R. Pető Mária*

Regős Anna: → *Laczus Gézáné*

Reguli Ernő (1929. dec. 14. Rimaszécs [Rimavská Seč, Szlovákia] – 2002. aug. 10. Bp.): könyvtáros, bibliográfus. – Az ELTE BTK könyvtáros szakán végzett (1953). – A szegedi JATE Központi Könyvtárának könyvtárosa (1953–1971), ezután Veszprém-ben a MÁFKI (M. Ásványolaj- és Földgázkísérleti Int.) Műszaki Könyvtárban (1971–1972), majd rövid ideig az OSZK-ban dolgozott (1972–1973). A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK, 1974–1991) könyvtáros-bibliográfusi állása után a PIM Hangtárának (utóbb Hang- és Videótárának) munkatársa volt (1991-től haláláig). – A kezdetektől jelentős és folyamatos volt bibliográfusi tevékenysége. Összeállította József Attila, Tömörkény István, Fábry Zoltán írásainak bibl.-ját. Elkészítette több irodalmi folyóirat repertóriumát, bibl.-k és repertóriumok állandó recenzense volt. Részt vett a PIM hangtári felvételeinek revíziójában, Cseres Tibor hanghagyatéka feldolgozásában, majd a Hang- és Videótár gyűjteménykezelőjeként dolgozott, számos hangszalagot beazonosított, hiányzó irodalmi, költői hanglemezekkel gyarapította a gyűjt.-t.

F. m.: *Írások József Attiláról. Bibl.* (Szeged, 1955); *József Attila bibl.* Szerk. Közrem. Csikász Istvánné (Bp., 1975); *Tiszatáj Repertórium 1947–1972.* Szerk. (Szeged, 1973); *Fábry Zoltán összegyűjtött írásai.* 1–9. kötet. Szerk. Fónod Zoltán. A bibl.-t összeáll. (Bratislava–Bp., 1980–1992); *Nagy László bibl.* Szerk. Maróti Istvánnal és Pesti Ernővel (Bp., 1995); *Mikszáth Kálmán összes művei. Regények*

és nagyobb elbeszélések. CD-ROM. A bibl.-t összeáll. Pesti Ernővel (Bp., 1998).

Irod.: Maróti István: *Elment a bibliográfus – R. E. emlékére* (Irodalmi Múzeum, 2002. ősz-tél, 18. p.); *Irodalmi muzeológusok kislexikona.* Szerk. S. Püski Anikó (A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei, Bp. 2000). Fotó: R. E. 2001-ben, Gál Csaba felv.

Kemény Aranka

Risztics Emília, *Szentes* Lajosné (1926. júl. 18. Újpest – 2019. dec. 18. Bp.): régész. – Lánya Petőné Szentes Ilona festőművész. – Az ELTE-n az

ősrégészet–órkori régészet muzeológusaként kapott diplomát (1950). – A Múz.-ok és Műemlékek Orsz. Központja 1951. jan. 1-jétől 1953. márc. 17-ikéig segédmuzeológusként alkalmazta a nyíregyházi *Jósa András Múz.*-ban, ahol Nováki Gyulát váltotta régészként. 1953. ápr. 1-jétől a Levéltárak Orsz. Központjában dolgozott, 1954. jan. 1-jétől a Nép-művelési Min. Múz.-i Főosztálya ismét segédmuzeológusként alkalmazta Nyíregyházán. 1955. máj. 25-én munkaviszonyát felmondták, helyére Csallány Dezsőt vették föl. Bár a régészet és a muzeológia egész életében érdekelt, többé nem sikerült ezen a területen elhelyezkednie. – A földvárakra vonatkozó gyűjtését a Jósa András Múz. őrzi. Felmérte a Telegi László mérnökhoz került régészeti gyűjt.-t, amely a tisztalóki duzzasztómű építése során előkerült, elsősorban bronzkori és kora népvándorlás kori leleteket tartalmazta.

F. m.: *A megye földvárairól* (Tudományos kis sarok, Néplap, 1954. szept. 10.); *Benzúr-kiállítás a nyíregyházi Jósa András Múzeumban* (Néplap, 1954. okt. 7.); *Ünnepi megnyitóval tárta ki kapuit a kisvárdai történeti múzeum* (Néplap, 1954. dec. 21.); *Egy kiállítás tanulságai* (Néplap, 1955. ápr. 1.); *Beregi kézimunkakiállítás nyílik a Jósa András Múzeumban* (Néplap, 1955. ápr. 2.).

Fotó: a család tulajdona

Istvánovits Eszter

Robotkay Lajosné, *Juhász* Erzsébet (1945. aug. 22. Mindszent – 2011. okt. 6. Bp.): művelődésszervező, múz.-i gyűjteménykezelő, mb. múzeumig. – Férje (1966-tól) Robotkay Lajos. – A hatvani Bajza József Gimn. tanulója (1970–1974), utána gyors- és gépipró, vmint fényképész szakvizsgát tett. A Berzse-

nyi Dániel Tanárképző Főisk.-n művelődésszervezői oklevelet szerzett (1996). – A Csepel Vas-és Fémműveknél gyors-és gépiró (1960–1966), uo. adminisztrátor (1966. okt.–dec.), a Hatvani Cukor és Konzervgyár Kultúrigazgatósága a Művelődési Ház ig.-jaként alkalmazta (1976–1977). Férjével együtt a helyi MÁV Szimfonikusok és Színjátzó Csoport tagja, színész-énekese (1966–2005). 1977. szept. 30-ától a Heves M.-i Múz.-ok Igazgatósága alatt működő *Hatvany Lajos Múz.*-ban gyűjteménykezelőként és kiállításrendezőként dolgozott, ill. adminisztrációs feladatokat látott el, fényképészként műtárgyfotókat készített. 1985–1986-ban az intézmény mb. ig.-ja volt. A segítségével megvalósult, jelentősebb kiáll.-ok a következők: *Tandori Dezső: Hérakleitosz H-ban* (1981), *Népviseletek – Hatvan és környéke* (1984), *Kezdetben volt a kert* (1985), *Tisztaság és rend* (2000, kurátor), *Magyar gyékényesek* (2001, kurátor). Fényképekkel és szerk.-i munkával segítette a *Hatvany Lajos Múzeum Füzetek* (pl. Kovács Ákos: *Magyarországi madárijesztők*, 1981) és a *Tájak–Korok–Múzeumok* sorozat több füzetének összeállítását. A néprajzi gyűjt.-t jelentősen gyarapította; az általa gyűjtött, leltározott tárgyak között többségben vannak a Nagykökényes, Heréd, Gyöngyöspata, Vizslás településekről származó viseleti darabok. A múz.-ból 2005-ben vonult nyugállományba. – A Művelődési Min. dicséretben részesítette (1987).

F. m.: *Magyar gyékényesek*. Nagy Marival, Vidák Istvánnal. Fotózta Nagy Marival (Hatvany Lajos Múzeum Füzetek 17, Hatvan, 2001).

Fotó: Hatvany Lajos Muzeális Gyűjt.

Deme Ágnes

Róheim, Géza (1891. szept. 12. Bp. – 1953. jún. 7. New York): folklorista, antropológus. –Tehetős zsidó családban született, apja Róheim Samu, anyja Schultz Leontin, felesége Leszik Ilona (1919–1953). – A Fasori Ev. Gimn.-ban érettségizett (1911), felsőfokú tanulmányait a bp.-i tudományegy. földrajz szakán, továbbá Berlinben (vallástörténet, összehasonlító néprajz, 1911–1912) és Lipcsében (etnológia, 1912–1913) végezte. Bp.-en földrajz, keleti népek története és angol filológia tárgyakból doktorált (1914). – A M. Néprajzi Társaság tagja

(1908-tól), választmányi tagja (1914–1919). A pszichoanalízissel való megismerkedése nyomán a Mo.-i Pszichoanalitikai Egyesület (1913–1948) tagja (1918-tól). 1917 jan.-jában szakdíjnoki állást kapott a MNM-hoz tartozó Széchényi Könyvtárban. Feladata

a folklór osztály bibl.-i előkészítése és a Folklóre Fellows m. osztálya keretében gyűjtött anyag rendezése volt Sebestyén Gyula mellett. A Tanácsköztársaság idején hangoztatott tervei miatt (egy Néptani Int. megszervezése, könyvsorozat indítása) 1919. okt.1-jén állásából elbocsájtották. Az 1920-as évektől egyre inkább befogadták a m. és az európai pszichoanalitikus körök. Freud-díjat kapott a *Das Selbst* (Imago, 1921. 7., 1–39., 142–179, 310–349, 453–504. p.) c. tanulmányáért. Az 1920-as években Bp.-en analitikusként dolgozott. 1928–1931 között terepmunkát végzett ÉK-Afrikában, Közép-Ausztráliában, Normanby szigetén és É-Amerika D-i részén. 1938-ban az Egyesült Államokba emigrált, ahol eleinte a Massachusetts állambeli Worcester State Hospitalban dolgozott. 1940-ben átköltözött New Yorkba, ahol magánpraxist tartott fenn. 1947-ben Új-Mexikóban, a navajo indiánok körében végzett terepmunkát. 1947-ben *Psychoanalytical Study of the Society* címen folyóiratot indított, amelyet 1953-ban bekövetkezett haláláig szerk. Sokoldalú, tudományközi tudós volt, munkásságát nem könnyű az ismert néprajzi/antropológiai kategóriákkal leírni. Ő magát antropológusnak tartotta. Életművét az életút alapján *három nagyobb szakaszra* lehet bontani, miközben kedves témái –a m. és az európai folklór, a primitív népek kultúrája, vallástud., pszichoanalitikus antropológia – folyamatosan jelen voltak írásaiban. Az *első periódusban* (1911–1928) a m. folklór fontos kérdéseivel foglalkozva az ált. etnológia fogalmi apparátusát használta. 1917-től kezdte el pszichoanalitikai ismereteit a m. néphit és népszokások értelmezésénél felhasználni. A m. folklorisztika – elsősorban Mo.-on megjelent – tanulmányai miatt (naptári szokások történeti rétegei, a táltos alakja) tartja ~et klasszikus mesternek. A ritualista isk.-nak is első képviselője. A *második korszakban* (1928–1931) terepmunkát végzett azzal a céllal, hogy Freudnak az Ödipusz-komplexusról kialakított nézete egyetemeségét bizonyítsa. Hazatérését

követően a *Néprajzi Múz.*-nak 800 tárgyat és 33 viaszhengert adott át. 1931–1938 között megkezdte a gyűjtött anyag feldolgozását; ebből kevés, inkább ismeretterjesztő jellegű publikáció jelent meg magyarul. Emellett ismét analitikus tevékenységet folytatott. Az ausztráliai antropológia képviselői számon tartják helyi kutatásait, mivel témafelvetéseinek úttörő jellege máig méltányolandó. A *harmadik korszakban* (1938–1953) az Egyesült Államokban élt. Az analitikusi tevékenység mellett különféle antropológiai és folklorisztikai témákról írt tanulmányokat, közzétette ausztráliai gyűjtésének részleteit. A pszichoanalitikus antropológia elméleti alapvetése, vmint a kultúra ontogenetikusan eredetére vonatkozó nézete is ebben az időszakban került nyilvánosságra. Szimbolikuskak tarthatjuk azt, hogy éppen a *Hungarian and Vogul Mythologie* (1954) az utolsó műve, amelynek kiadását ő készítette elő. A pszichoanalitikus antropológia atyjaként tudománytörténeti helye világszerte megingathatatlan. Hazai újrafelfedezése az 1970-es évek óta tart. Pályája elején tanulmányait közölte az *Ethnographia*, a *Századunk*, a *Nyugat*, a *Szép Szó* és néhány napilap, idegen nyelven az *Imago*, vmint az *American Imago*, az *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*, az *International Journal of Psychoanalysis*, a *Journal of the Royal Anthropological Institute*, a *Psychoanalytic Quarterly*, az *American Anthropology*, a *Mankind*. – 1994–2011 között az Association Géza Róheim (~ Egyesület) néven Bordeaux elővárosában, Lormontban interkulturális konzultációs központ működött (alapítója Patrick Fermi). Bp.-en, a Hermina új 45. sz. alatti házon emléktáblát helyeztek el tiszteletére (1991. szept. 12.). Erdőkertesen a Polgármesteri Hivatal születésének 125. évfordulóján emlékfákat ültetett és emléktáblát avatott fel (2017).

F. m.: *A turul monda és a kazár nagyfejedelem* (Bp., 1917; Onga, 2018); *Das Selbst: eine vorläufige Mitteilung* (Leipzig–Wien–Zürich, 1921); *Magyar néphit és népszokások* (Bp., 1925; Bp., 1990); *A csurunga népe* (Bp., 1932; Bp., 1992); *The Riddle of the Sphinx. Or, Human Origins* (London, 1934); *The Eternal Ones of the Dream. A psychoanalytic interpretation of Australian myth and ritual* (New York, 1945, Frankfurt, 1977); *Psychoanalysis and anthropology: culture, personality and the unconscious* (New York, 1950); *Hungarian and Vogul Mythology* (Seattle–London, 1954; 1966); *Primitív kultúrák pszichoanalitikus vizsgálata*. Tanulmányok. Vál., előszó: Verebélyi Kincső (Társadalomtudományi Könyvtár. Bp., 1984); *A búvós tükör*. Válogatás R. G. tanulmányaiból. Vál., s. a. r., utószó, jegyzetek: Verebélyi

Kincső (Bp., 1984); *L'animisme, la magie et le roi divin* (Paris, 2000); *A kultúra eredete és szerepe* (Bp., 2001). Irod.: Dadoun, Roger: G. R. et l'essor de l'anthropologie psychanalytique (Paris, 1972); Morton, John: Psychoanalysis and Australian Aboriginal Anthropology: the Legacy of G. R. (Acta Ethnographica Hungarica, 38, 1993. 1–3, 17–29. p.); Verebélyi Kincső: R. G. (Bp., 1990); Zinser, Hartmut: Mythos und Arbeit. Studien über psychanalytische Mytheninterpretation am Beispiel der Untersuchungen G. Róheims (Wiesbaden, 1977); R. G. Vál., s. a. r., bev., jegyzetek: Tóth László (Magyar Panteon, Bp., 1999); Hárs György Péter: A „vörös Róheim” (Thalassa, 20, 2009. 4, 45–74. p.) – Bibl.: Varga Mária: R. G. tudományos munkássága (Index ethnographicus, IX., 1964, 62–105. p.); Biernatzky Szilárd: R. G. 1891–1953. Összesített bibliográfia és szakirodalmi jegyzék (Ethnologia, II–III. évf., 2017–2018, 1–4./5–8.sz., 211–240. p.); Magyar zsidó lexikon. Szerk. Ujvári Péter. Bp., 1929); Nagy Csaba: A magyar emigráns irodalom lexikona (2., bőv. kiad., Bp., 2000, 1132. p.); MÉL; UML; ÜMÉL; RÚL 16: 301–302. p.; interneten: World Cat: R., G. 1891–1953, Publication Timeline: 9869 könyvtár adatai szerint a szerző 233 munkája 906 publikációban, hét nyelven jelent meg 2018-ig (letöltve: 2020.10.18.). Fotó: <https://bancodelecturas.wordpress.com/2017/04/16/geza-roheim/>

Verebélyi Kincső

Rózsa György (1925. márc. 4. Bp. – 2008. júl. 2. Bp.): művészettörténész. – Felesége Kaposy Veronika (1923–1993) művészettörténész. – A budai Szent Imre Ciszterci Gimn.-ban tanult, majd a PPTE-n görög-latin szakos tanári és művészettörténeti bölcsész diplomát szerzett (1948). Az Eötvös József Collegium utolsó művészettörténész végzőse volt a Collegium 1950. évi megszűntetése előtt. Az ELTE BTK-n doktorált (1958), a művészettörténeti tud.-ok kandidátusa (1971), az MTA doktora (1985). – Érdeklődése már egy.-i éveiben a történeti ikonográfia felé fordult; az 1848–1849. évi szabadságharc centenáriuma kiírt pályázatra elkészítette Petőfi Sándor ikonográfiáját, amelynek során megtalálta az elveszettnek hitt Petőfi-daggerrotípiát. Kutatásában Vayer Lajos, a *MNM Történelmi Képcsarnokának* vezetője segítette, aki 1949-ben felvette a gyűjt.-be muzeológusnak. 1995. évi nyugdíjazásáig a Történelmi Képcsarnok

munkatársa volt, 1963–1995 között főosztályvezetője. A Történelmi Képcsarnok gyűjt.-e alapvetően határozta meg kutatási területeit, amelyek kiindulópontja a gyűjt. egy-egy résznek feldolgozása volt. A személyi ikonográfiák módszertanában követte a Vayer Lajos által Pázmány Péter (1935) és Széchenyi István (1942) példáján kidolgozott tipológiai struktúrát. Elsődlegesnek tartotta a hiteles és nem hiteles ábrázolások különválasztását, vmint az arcképek keletkezési körülményeinek minél alaposabb feltárását, hogy a portrék egymáshoz való viszonyai (előkép, átvétel, variáció) tisztázhatók legyenek. Petőfi (1951, 2000), Széchenyi (1991) és Kossuth (1994) teljességre törekvő ikonográfiai katalógusai mellett összegyűjtötte Kazinczy Ferenc (1957), Csokonai Vitéz Mihály (1973), Pyrker János (1987) és Batsányi János (1963) ábrázolásait is. A fiktív ábrázolások tipológiáján keresztül mutatta be az Attila hun királyról alkotott kép változásait (1993) és feldolgozta egy metszetes portrékötvető (Elias Wideman: *Icones Illustrium Heroum Hungariae. Hírneves magyarok arcképcsarnoka, Wien, 1652*) ábrázolásait. A vedutakutatásban elért eredményeinek is az ábrázolások topográfiai és tipológiai rendszerezése volt az alapja. Bp. látképeinek két kiadást megért katalógusa (1963, 1999) a nemzetközi látképilegonográfiai kutatások alapvető kézikönyvévé vált. Az ebben kidolgozott módszert alkalmazta a *Magyarország Műemléki Topográfia* sorozat Nógrád, Pest, Heves és Szabolcs-Szatmár m.-i kötetiben publikált látképilegonográfiai tanulmányaiban is. Más esetekben egy művész vagy egy vedutás kötet látképeit dolgozta fel (Justus van der Nypoort, 1957; Friedrich Bernhard Werner, 1974; Wilhelm Dilich, 1987). A történeti eseményábrázolások vizsgálata során foglalkozott a török–m. háborúk képeivel, elsősorban a Mo.-ot a török alól felszabadító hadjáratok csataképeivel (akad.-i doktori disszertációját is e témában írta), vmint a reformkor és az 1848–1849. évi szabadságharc időszakával, amelynek Spira Györgyvel együtt összeállította legfontosabb képes forrásait (1973). Kandidátusi disszertációjaként megjelent publikációjában a *Nádasdy Mausoleum* (Nürnberg, 1664) m. királyképsorozatának keletkezéstörténetét és hosszan tartó utóéletét dolgozta fel példaszerűen (1973). Ebben alapvető megállapításokat tett a m. uralkodóábrázolásoknak a *Képes Krónikától* a *Thuróczy-krónikán* keresztül a 19. sz.-ig ívelő tipológiájáról. A kötet appendiként megjelenő, Nádasdy (III). Ferenc művé-

szetpártolását bemutató írása a mo.-i főúri mecenatúra- és udvar kutatás egyik leginkább ihlető forrása volt. – Az *Acta Historiae Artium* technikai szerk.-je (1962-től), főszerk.-je (1986–1992), szerkesztőbiz.-i tagja (2008-ig), a MNM történeti évkönyve, a *Folia Historica* szerkesztőbiz.-i tagja (1972–2000). Az MTA Művészettörténeti Biz.-ának (1961-től), a Tud.-os Minősítő Biz. Művészettörténeti-Régészeti-Építészeti Szakbiz.-ának tagja. – A M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat Pasteiner Gyula-emlékérmé (1958), Ipolyi Arnold-emlékérmé (1985), a Társulat t. tagja (2006). Móra Ferenc-emlékérmé (1978), M. Művészetért Díj (1992), a MNM Széchenyi Ferenc-emlékérmé (1994).

F. m.: *Petőfi Sándor képmásai* (Irodalomtörténet, XXXIX, 1951, 207–217. p.); *Budapest régi látképei. 1493–1800* (Bp., 1963; 2. átd. kiad., 1999); *Magyar történetábrázolás a 17. században* (Bp., 1973); *Negyvennyolc a kortársak szemével*. Spira Györggyel (Bp., 1973); *A Történelmi Képcsarnok legszebb festményei* (megjelent angol, francia, német és orosz nyelven is, Bp., 1977); *Johann Wolfgang Goethe: A műalkotások igazságáról és valóságosságáról*. Vál., utószó és jegyzetek (Bp., 1980); *Schlachtenbilder aus der Zeit der Befreiungsfeldzüge* (Bp., 1987); *Thesenblätter mit ungarischen Beziehungen* (Acta Historiae Artium, XXXIII, 1987–1988, 257–289. p.); *Kossuth Lajos ikonográfiája*. In: „Leborulok a nemzet nagysága előtt”. A Kossuth-hagyaték. Szerk. Körmöczy Katalin (Bp., 1994, 291–455. p.); *Grafikatörténeti tanulmányok. Fejezetek a magyar vonatkozású grafikai ábrázolások múltjából* (Művészettörténeti füzetek 25. Bp., 1998); *Elias Wideman rézmetszet-sorozata és a vesztfáliai béke: adatok a 17. századi magyar portréfestészet történetéhez* (Művészettörténeti Értesítő, 55, 2006. 2, 259–274. p.). Irod.: R. Gy.: *Pályámról és a történeti ikonográfiáról* (Művészettörténeti Értesítő, XLIV, 1995. 1–2., 131–137. p.); *Tanulmányok R. Gy. tiszteletére*. Szerk. Basics Beatrix (Bp., 2005); Galavics Géza: *In memoriam R. Gy. (1925–2008)* (Művészettörténeti Értesítő, LVII, 2008. 2, 395–397. p.); Mikó Árpád: *R. Gy. publikációinak bibliográfiája* (uo., 397–409. p.); Tóth Károly: *Beszélgetés R. Gy. művészettörténetessel* (Enigma, XVI., 2009. 58. szám, 123–142. p.); RÚL 16: 375–376. p.
Fotó: R. Gy. 1991-ben, MNM

Gödölle Máttyás

Rózsaffy Dezső (1877. júl. 22. Bp. – 1937. nov. 19. Bp.): művészettörténész, igazgatóőr, festőművész, fordító. – Névváltozatai: Rózsaffy, Didier / Désirée; R. D. dr., Rffy. Felesége Lempitzky Gontcharoff Olga (1880–1946) festőművész. – A M. Kir. Orsz.

Mintarajztanoda után a Bp.-i Tudományegyetemen tanult, majd több európai nagyvárosban, ill. művésztelepen folytatott művészeti tanulmányokat (1897: München, 1902: Académie Julian, Párizs; Bécs; Berlin; London; 1899: Nagybánya, Hollósy Simonnál; Szolnoki Művésztelep). Disszertációját (*Rubens és Rembrandt*, Bp., 1901) Pasteiner Gyulánál írta. Hét évet Párizsban töltött; 1906–1908 között és 1930-ban szerepelt a Salon d'Automne tárlatain, megismerkedett számos képzőművésszel, művészettörténésszel (pl. Louis Réau, Léonce Bénédite, Henri Focillon). 1910–1914 között Gödöllőn élt, Remsey Jenő itt festette meg a portréját (*Szalma-kalapos férfi*, 1909, MNG). 1901-től részt vett a Nemzeti Szalon, a Művészház, a Műcsarnok, az Orsz. M. Képzőművészeti Társulat, az Ernst Múz., a Szépművészeti Múz. (SzM) csoportos tárlatain, a nagybányai jubiláris képkiall.-on (1912), valamint több nemzetközi kiáll.-on: Fiume (1927), Nürnberg (1929), Barcelona (1929). Önálló tárlatai: Művészház (1910, 1920), Nemzeti Szalon (1920, feleségével), Szépművészeti Kiáll.-ok Helyisége/Fränkél Szalon (1933). Emlékkiáll.-át Petrovics Elek rendezte meg az Ernst Múz.-ban (1939). Aktív művészetszervezőként több művészeti társaság tagja volt: Nemzeti Szalon, Paál László Társaság, Szinyei Merse Pál Társaság, Szent György Céh, Szolnoki művésztelep, UME tb. tagja, az Alliance Française alelnöke. A M. Teozófiai Társaság tagjaként szerk. a *Teozófia* c. lapot (1912–1915). – 1912-től haláláig a SzM Könyvtárának és Modern Szoborgyűjt.-ének, 1920-tól Adattárának igazgatójára volt. Tevékenysége nyomán vált a könyvtár világviszonylatban is számottevő képzőművészeti tud.-os szakkönyvtárrá. – Múz.-i munkássága mellett jelentősek a hazai és francia művészeti lapokban, napilapokban (*Ars Una, A Gyűjtő, Magyar Bibliophil Szemle, Magyar Iparművészet, Magyar Művészet, A Műbarát, Műgyűjtő, Művészet, Nyugat, Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei, Pester Llyod, Revue de Hongrie – Nouvelle Revue de Hongrie, Revue Continental* stb.) 1905–1939 között megjelent, főképp a m. és francia művészetről, a SzM gyűjt.-eiről írt művészeti tanulmányai és kritikái. Az *Újság* művészeti rovatának vezetője (1911). Több grafikai lapot, fényképet, művészlevelet

ajándékozott a SzM-nak. – A francia-m. művészeti kapcsolatok ápolásáért megkapta a Francia Becsületrend lovagi keresztjét (1930).

F. kiáll.: *Néhai Andorkó Gyula festőművész hagyatékának gyűjteményes kiállítása*. Társrendező és katalógusbevezető (Bp., „Művészotthon” M. Művészeti Részvénytársaság, 1910. 16. p.); *Útmutató az Erdélyi Nemzeti Múz. képtárában*. Rendezte Merész Gyulával, és bev. (Kolozsvár, Az Erdélyi Nemzeti Múz. Érem- és Régiségtára, 1913. 41. p.); *Marosvásárhelyi Képtár*. Társrendező, Demeter Róberttel (főképp a SzM anyagából, 1913); *Paál László Társaság III-ik kiállításának katalógusa*. Bev. (Bp., Nemzeti Szalon, 1929. 18. p.); *A francia avant-garde művészek kiállításának katalógusa / Catalogue de l'exposition des artistes français d'avant-garde*. Rendezte, előszó (Bp., Nemzeti Szalon, 1929. 30. p.); *Debreceni Déri Múz. állandó gyűjteményének képtára* (nagyreszt a SzM letéti anyaga, 1929); *Paál László Társaság jubiláris kiállítása* (Bp., Nemzeti Szalon, 1934. 16. p.).

F. m.: *Pettenkofen Ágost művészete* (Szolnok, 1910); *Hollósy Simon és iskolája, emlékezések és levelek* (A Műbarát, 1922. 9. 169–179. p.); *Két ismeretlen Munkácsy-festmény* (Magyar Művészet, 1925. 2. 40–43. p.); *La peinture hongroise au XIXe siècle* (Gazette des Beaux-Arts, Paris, 1927. 776, 229–240. p.); *Un précurseur de la peinture moderne en Hongrie. Paul Merse de Szinyei* (uo., 1927. 779, 87–98. p.); *Le centenaire du peintre-illustrateur hongrois Michel Zichy* (uo., 1928. 789, 75–87. p.); *Charles Ferenczy et l'École de Nagybánya en Hongrie* (uo., 1928. 790, 197–212. p.); *Munkácsy Mihály* (Bp., 1936); *La nouvelle Galerie Hongroise au Musée des Beaux-Arts de Budapest* (Moussion, Paris, 1929. 9. 270–273., 330. p.); *L'influence de la peinture française du XIXe siècle sur la peinture hongroise*. In: *Actes du congrès international de l'art, XII. Bruxelles 20–29. sept. 1930. 1.* (Bruxelles, 1930, 219–221. p.); *Die Neue ungarische Galerie im Museum der bildenden Künste in Budapest* (Österreichische Kunst, Wien, 1932. 7. 3–7. p.); *Az igazi Munkácsy*. In: Petrovics Elek emlékkönyv (Bp., 1934, 123–132., 221–227. p.); *Az impresszionizmus és a „Majális”* (Magyar Művészet, 1936, 97–104. p.); *Vita a „Majális” körül* (Nyugat, 1936. 6, 483–484. p.).

Irod.: Réau, Louis: *Un peintre hongrois de culture française*: Didier R. (Beaux-Arts, Le Journal des Arts, Paris, 1939. mai 12., 332, 4. p.); Vayer Lajos: R. D. (1877–1938) (Művészettörténeti Értesítő, 1978, 84–86. p.); Gellér Katalin: R. D. (1877–1937). [Vál. bibl., összeáll. Illés Eszter] (Enigma, 62. 2010, 63–82. p.); K. L. [Lyka Károly]: R., D. (Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler des 20. Jahrhunderts. 4. Hrsg. von Hans Vollmer. Nachdruck. München, 1992, 122. p.); AE [András Edit]: MKCS-

C-I-13. R. D. festő és művészeti író hagyatéka (A MTA Művészettörténeti Kutató Int.-ének Adattára. A fondok jegyzéke és leírása. Bp., 2000, 17–18. p.); MűvLex IV.: 180. p.; ÚMÉL V.: 844–845. p.; Rozaffy, Didier – D. R., Dezső ou Didier (Sanchez, Pierre: Dictionnaire du Salon d'Automne: répertoire des exposants et liste des œuvres présentées 1903–1945. 3. Dijon, 2006, 1205. p.); Illés Eszter: R. D. bibl. (SzM Könyvtár. A SzM bibl. Személyi bibl. szepmuveszeti.hu; [szepmuveszeti.hu/2020_honlap_muveszettorteneszek/Rozsaffy_Dezso.pdf\).](https://bibliografia.</p></div><div data-bbox=)

Arcképe: Remsey Jenő: Szalmakalapos férfi [Rózsaffy Dezső arcképe] 1909. Olaj, vászon. J.b.f.: R/909. Budapest, MNG 5590. ltsz.

Illés Eszter

Ruitz Izabella: → *Györffy Györgyné Ruitz Izabella*

S

S. Göldner Márta: → *Solymos Edéné Göldner Márta*

S. Szabó Ferenc (1912. jún. 26. Békéssámon – 2010. okt. 23. Bp.): agrármérnök, tanár, politikus, múzeumig. – Középkisk.-i tanulmányait Orosházán végezte, a bp.-i József Nádor Műszaki és Gazdaságtud.-i Egy.-en agrármérnöki és gazdasági szaktanári oklevelet szerzett (1937, 1938). – Kecskeméten (1938–1943), majd Orosházán (1943–1945) mezőgazdasági középkisk.-kban tanított. 1939-től a Nemzeti Parasztpárt (NPP) tagja, 1944-ben Orosházán létrehozta a párt helyi szervezetét. Mint a helyi Nemzeti Biz. tagját az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe delegálták. 1944. dec. 23-án kinevezték a Földművelésügyi Min. politikai államtitkárává; pozíciójáról 1948-ban, az egypártrendszer létrejöttekor lemondott, s felhagyott a politizálással. Országgyűlési képviselő (1945–1947). A *M. Mezőgazdasági Múz.* főig.-ja (1948–1957); hivatali ideje alatt építették újjá a háború alatt súlyos károkat szenvedett épületegyüttest, amely – befolyásának köszönhetően – a Vajdahunyadvárba tervezett úttörőpalota helyett megőrizhette múz.-i funkcióját. A gyűjt.-ek rendezése, gyarapítása mellett 1951-től új kiáll.-ok megnyitása és a tud.-os munka szervezése fűződött nevéhez. Vezetése alatt folytatódott számos kutatási program, egyebek mellett kiadták a két vh. között elkezdett mezőgazdasági könyvészeti bibl.-sorozat újabb kötetét. Hozzájárult a hazai agrármuzeológia alapjainak lerakásához. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a *M. Mezőgazdasági Múz.* II. vh. utáni újjászervezésében. – Az 1956-os forradalmi események során részt vett a nevét Petőfi Pártra cserélő NPP újjáalapításában, 1956. okt. 31-én a párt főtitkárhelyettesévé választották; az események a Vajdahunyadvár adott otthont. Politikai szerepvállalása miatt egy 1957 okt.-ében született fegyelmi határozattal elbocsátották főig.-i állásából. Az Orsz. Mezőgazdasági Könyvtár főmunkatársa (1957–1962), az Orsz. Természetvédelmi Hivatal munkatársa (1957-től), osztályvezető (1962–1964), főosztályvezető (1964–1969), majd a szervezet elnökhelyettese (1969–1972). Nyugdíjazását (1972) követően tud.-os tanácsadó a Föv.-i Állat- és Növénykertben (1972–1976),

utóbb az MTA Tihanyi Biológiai Kutatóint.-ében (1976–1989). Az 1970-es évektől 11 éven keresztül meghívott előadóként környezet- és természetvédelmet oktatott a Kertészeti Egy.-en. Az 1960-as évek második felében bekapcsolódott a Hazafias Népfront (HNF) munkájába; a honismereti biz. elnöke, majd az orsz. tanács tagja volt (1972–1989). Egyik megteremtője a hazai természet- és környezetvédelmi gondolkodást tudatosító társadalmi mozgalmaknak. A HNF Orsz. Tanácsa Elnöksége Környezetvédelmi Biz.-ának alelnöke, ill. elnöke, a M. Orsz. Állatvédő Egyesület alelnöke (1970–1976). Belépett az 1986 végén létrehozott Veres Péter Társaságba, de a belőle alakult M. Néppártban nem vállalt képviselőjelöltséget. 1990 végén a M. Néppárt – Nemzeti Parasztpárt örökös tb. elnökévé választották, s ez évben a Kovács Imre Társaság elnöke lett. – A M. Köztársasági Érdemrend Középkeresztje (1947), Szoc. Munkáért Érdemérem (1954), Munka Érdemrend arany fokozata (1956, 1969), Felszabadulási Jubileumi Emlékérem (1970), Szoc. Magyarorszáért Érdemrend (1982).

F. m.: *A hatvanéves Mezőgazdasági Múzeum 1896–1956* (Bp., 1956); *A hazai agrármuzeológia kezdetei és eredményei* (Kísérletügyi Közlemények, 1956. I. köt. 1. füzet); *Természetvédelem és társadalom* (Természet Világa, 1968. ápr.); *A magyar mezőgazdasági szakirodalom könyvészete* (1831–1867). 3. köt. Szerk. (Bp., 1956).

Irod.: S. Sz. F. Az 1944. évi december hó 21-re Debrecenbe összegyűlt, majd később Budapestre összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés almanachja, 1944. december 21.–1945. november 29. Szerk. Kiss József, Somlyai Magda (Bp., 1994, 416–417. p.); S. Sz. F.: A Petőfi Párt a forradalomban (Az 1956-os Intézet Oral History Archivuma, 110. sz. interjú, 1987–1989). In: Pártok 1956. Szerk. Kőrösi Zsuzsanna, Tóth Pál Péter (Bp., 1997); www.rev.hu/sulinet56/online/szerviz/oha/ssznpp.htm.

Fehér György

Sabján Tibor (1952. márc. 14. Szekszárd – 2009. ápr. 4. Bp.): építész, néprajzkutató-muzeológus, grafikus. – A Pollack Mihály Építőipari Technikumban építész technikus képesítést (1970), a debreceni Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főisk.-n magasépítész szakon üzemmérnöki diplomát szerzett (1974). Építész munkája mellett kezdte meg néprajzi tanulmányait Debrecenben, a Kos-

suth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén (1980), ahol kitüntetéses diplomával végzett (1985). Szakdolgozatának témájául a népi cserépkályhákat választotta, a téma iránti érdeklődése egész életpályáját végig kísérte. – 1976. jún. 25-étől közel 33 éven át dol-

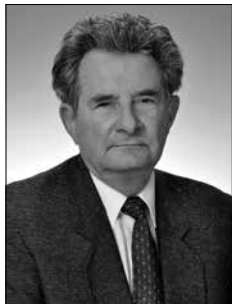

gozott a *Szabadtéri Néprajzi Múzeum*-ban (Skanzen, SZNM). Építészként hamar meghatározó szerepet kapott az intézményben az épületbontások és áttelepítések során. A Skanzen műteremvezetőjeként számos épület kiviteli tervének elkészítése, szinte valamennyi tüzelőberendezésének megtervezése, 2006-ig a kivitelezés gyakorlati ellenőrzése kapcsolódott a nevéhez. Érdeklődése az 1980–1990-es évektől az öntöttvas kályhák kutatására is kiterjedt, a SZNM-ba jórészt általa begyűjtött típusok történetét is felkutatta, korábban kevésbé alkalmazott forrástípusokat, mint a gyári katalógusokat is kiaknázva. A kutatás eredményeit *Az öntöttvas dicsérete* c. kiáll. mutatta be Bp.-en, majd Szentendrén (1998–1999). A Néprajzi Osztály munkatársa (1997-től), fontos szerepet játszott az épülő tájegységek építészeti előkészítésében, a bontások irányításában és dokumentálásában. Az Alföldi mezővárossal kapcsolatos feladatokkal párhuzamosan a Felföldi mezőváros tájegység Mádi kapásházának és Mádi kereskedőházának berendezése és a *Volt egyszer egy kemence* c. kiáll. megvalósítása is a nevéhez fűződik (2003–2006). A 2010-ben megnyílt Észak-magyarországi falu tájegység előkészítése során a korai bontások résztvevője volt. Utolsó terepmunkái közé tartoztak az Erdélyi tájegység előkészítéséhez kapcsolódó felméréstáborok (Magyarzsákod), majd épületfelmérés Homoródmáson (2007). Grafikus, művészi tehetsége megnyilatkozott tárgyrajzain, berendezési tervein egyaránt, a múz.-i kiáll.-i katalógusok, vagy a gyerekeknek szóló feladatsorok rajzai őrzik sajátos rajzstílusát. – Speciális néprajzi és építészeti tudásával szakértőként a hazai, főként középkori régészet munkáját támogatta. A 2000-es évek elején részese volt az egy.-i oktatásnak Bp.-en és Debrecenben, építész, néprajzos és régész hallgatók számára tartott előadásokat, Karcagon tanulmányi bontást szervezett a Skanzen munkatársaival (2003, 2004). Az építészeti, néprajzi témájú konferenciák mellett restaurátori

tanácskozások előadója is volt. Gyakorlati tudása, a néprajz és az építészeti számára egygyé ötvözött tapasztalata, élvezetes, ugyanakkor érthető, világos előadásmódja időtálló tudást adott hallgatói és munkatársai számára. Világos leírása, a történeti források közreadása és mérnöki pontosságú rajzai több generáció – nemcsak szakmabeliek – számára a tüzelőberendezések szakavatott, ám a gyakorlati építészetben is helytálló tudósává avatták. – A SZNM tájegységeket előkészítő épületbontásai és kutatásai révén készült tanulmányait a *Ház és Emberben*, a múz. évkönyvében és konferenciaköteteiben adta közre. A tüzelőberendezések speciális típusa, a cserépkályha kutatása több évtizeden át vonzotta. Első önálló, több kiadást megért könyvét, *A búbos kemencét* (1988) további kötetek követték. Monografikus igénnyel, gazdag illusztrációs anyaggal dolgozta fel a különböző tüzelőberendezések típusait, a kemencék után a takaréktűzhelyet (2002), a mászókérményes konyhát (2004), majd az öntöttvas tűzhelyeket (2013). F. m.: *Az őcsényi ház bontása* (Zentai Tündével, *Ház és Ember* 2. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Közleményei, 1984, 175–202. p.); *A búbos kemence* (Múzsák, Bp., 1988); *Népi cserépkályhák* (Múzsák, Bp., 1992); *Történeti és régészeti adatok a balaton-felvidéki tüzelőberendezések kialakulásához*. In: *A Balaton-felvidék népi építészete*. Szerk. Cseri Miklós, S. Lackovits Emőke (Szentendre–Veszprém, 1997, 125–142. p.); *A visegrádi királyi palota kályhái és kályhacsempe leletei* (Kocsis Edittel, Mátyás Király Múzeum, Visegrád, 1998); *A búbos kemence* (Népi kultúra, Terc Kiadó, Bp., 2002, 2013); *A takaréktűzhely* (Népi kultúra, Terc Kiadó, Bp., 2002); *A mászókérményes konyha* (Népi kultúra, Terc Kiadó, Bp., 2004); *Nagy kályhakönyv* (Sprinter Kiadó, Bp., 2004); *Hagyományos falak* (Népi kultúra, Buzás Miklóssal, Népi kultúra, Terc Kiadó, Bp., 2005); *Tetőfedések* (Népi kultúra, Terc Kiadó, Bp., 2007); *A diósgyőri vár középkori kályhacsempei* (Boldizsár Péterrel és Kocsis Edittel, Borsod-Abaúj-Zemplén megye régészeti emlékei 6, Miskolc, 2007); *Öntöttvas kályhák* (Lengyel Károlyval, L. Kiss Katalinnal, Népi kultúra, Terc Kiadó, Bp., 2013). Irod.: Bereczki Ibolya: *A népi építészeti szolgáltatásban – Emlékezés S. T.-ra*. In: Kvellár Viktória (szerk.): *Tájházi TudásTár 3. Tájházaink megújítása – hagyományos népi építészeti technológiák* (SZNM, Szentendre, 2020, 111–117. p.); Bereczki Ibolya (összeáll.): *Válogatás S. T. néprajzi írásaiból*. In: Kvellár Viktória (szerk.): *Tájházi TudásTár 3. Tájházaink megújítása – hagyományos népi építészeti technológiák* (SZNM, Szentendre, 2020, 118–121. p.). Fotó: Deim Péter felv., Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2008. k.

Bereczki Ibolya

Salamon Nándor (1935. dec. 10. Tápszentmiklós – 2014. júl. 23. Szombathely): tanár, művészeti író, muzeológus. – A győri Tanárképző Főisk.-n (1950–1954), majd a szegedi Pedagógiai Főisk.-n tanult (1954–1957), ahol rajz–földrajz szakos tanári diplomát szerzett. – Pápai és győri isk.-kban, a Kazinczy Gimn.-ban rajzot és művészettörténetet tanított (1957–1972). Festményeivel számos kiáll.-on szerepelt, de érdeklődése egyre inkább a művészetkritika és a művészettörténet felé fordult, ezért az 1970-es években posztgraduális képzésen vett részt muzeológia és esztétika szakirányon. – A győri *Xantus János Múz.* művészettörténésze (1973-tól). Győrben részt vett a Kovács Margit Múz. és a Borsos Miklós Gyűjt. új állandó kiáll.-ainak megvalósításában. Nevéhez köthető a pápai A. Tóth Sándor-kiáll. létrehozása. A Képzőművészek É-Dunántúli Területi Szervezetének szervezőtitkáráként személyesen is megismerhette az őt hozzá tartozó megye képzőművészeinek nagy részét. Széles látókörének és nagy szakmai tudásának köszönhetően kinevezték az újonnan épült *Szombathelyi Képtár* igazgatójává (1984–1995. dec.; nyugdíjazásáig). Személyének köszönhetően a Képtár képzőművészeti gyűjt.-e Kassák Lajos, Miháltz Pál, Martyn Ferenc és Szántó Piroska hagyatékával is gyarapodott. Az őt követő vezetők egy jelentős szakmai múlttal és széleskörű elismertséggel rendelkező, nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező intézményt vehettek át. Nyugdíjba vonulása után egyre többet publikált. Fő művének – 25 évnyi gyűjtőmunkája gyümölcseként – a regionális kitekintésű *Kisalföldi Művészeti Lexikont* (2012) tartotta. Társ szerzője volt a *Kortárs Magyar Művészeti Lexikonnak* és a két kiadást megélt *Győri Életrajzi Lexikonnak*. Cikkei, tanulmányai, művészetkritikái rendszeresen megjelentek a *Művészet*, az *Új Művészet*, a *Műhely*, a *Dunatáj*, az *Új Forrás*, a *Somogy*, az *Új Horizont*, a *Vasi Szemle*, a *Kisalföld*, a *Pannon Tükör*, az *Atelier*, az *Art Limes*, a *Tolna Megyei Népművészet* c. lapokban. – Szántó Piroska festőművész végakarátának megfelelően ~ szellemi irányításával nyílt meg 1999-ben a Bp.-en a *Szántó Piroska–Vas István Emléklakás*, amely a Szombathelyi Képtár fiilialejaként működik, s rövid időn belül a fővárosban élő Vas m.-i értelmiség

találkahelyévé vált. Számos további kiáll.-t szervezett és rendezett, kiemelten a répcelaki Répce Galériában. – A Művelődési Min. nívódíja (1979, a Borsos Miklós Gyűjt. rendezéséért), Berzsenyi Dániel-díj (2014), Szombathely kultúrájáért életmű-díj (2014, posztumusz).

F. m.: *Kisalföldi művészek lexikona. Építészek, szobrászok, festők, műgyűjtők, művészeti írók* (Győr, 1998); *Körmend szobrai és emléktáblái* (Körmend, 2004); *Az élő fa meghalt. Felsmann Tibor művészete* (Győr, 2005); *Körmendi festők ikerpályán. Sodics László és Szendi Ferenc életútja* (Körmend, 2006); *Írások A. Tóth Sándor művészetéről* (Pápa, 2009); *Rumi Rajki István szobrászművész élete és alkotásai* (Vasszilvágy, 2009); *Kiállított tér. A Répce Galéria 10 éve* (Répcelak, 2011); *Kisalföldi művészeti lexikon* (Vasszilvágy, 2012); *Nagybányától Sárvárig. Gottesmann Alfréd (1872–1965) festőművész élete és munkássága* (Sárvár, 2013).

Irod.: Balogh Péter: S. N. (1935–2014) (Vasi honismereti és helytörténeti közlemények, 41, 2014. 2., 85–87. p.).

Fotó: Garas Kálmán felv.

Cebula Anna

Sallay Katalin: → *Ditrői Béláné Sallay Katalin*

Sára Péter (1926. nov. 17. Tura – 2015. febr. 12. Zánka): irodalomtörténész, nyelvész, muzeológus. – Az ELTE m. nyelv és irodalom szakján végzett

(1953). – A *Petőfi Irodalmi Múz.* (PIM) tud.-os munkatársa (1954–1986; nyugdíjba vonulásáig): a 20. sz.-i osztály vezetője (1963–1970), a Relikviatár csoportvezetője (1983–1986). – A PIM egyik alapító tagja, részt vett az irodalmi muzeológia kimunkálásában,

megteremtette és gondozta az Ady-különgyűjt.-t. Részt vett a PIM Relikviatára módszertanának alakításában. Tevékenységi körébe tartozott az irodalmi emlékházak hálózatának kiépítése, írói emlékműz.-ok létrehozása, kiáll.-ok rendezése az anyaintézményben és vidéken is. Nevéhez fűződik az *Ady Emlékműz.* megnyitása Ady és Csinszka egykori bp.-i otthonában, a Veres Pálné utcában. Több irodalomtörténeti, nyelvészeti és muzeológiai vonatkozású cikket, tanulmányt írt. Ady monográfiája. Számos könyvében foglalkozott a m. nyelv eredetével, a m.–török nyelvrokonsággal. – Móra Ferenc-emlékérem (1987).

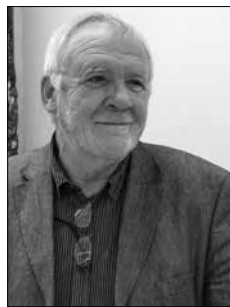
F. kiáll.: Berzsenyi Emlékszoba (Nikla, 1954); Berzsenyi Emlékműz. (Nikla, 1956); Berzsenyi Emlékműz. (Egyházashetye, 1956); Ady Endre-emlékkiáll. születése 80. évfordulóján (állandó kiáll., PIM, 1957); Petőfi – Ady – József Attila (európai vándorkiáll., társrendező, 1958); Ady (többnyelvű vándorkiáll., 1959); Ady Párizs (Párizs, 1960); Babits Emlékműz. (Esztergom, 1961); Móricz Zsigmond (állandó kiáll., PIM, 1962); Babits Mihály legszebb verseinek illusztrációi (PIM, 1966); Babits Emlékműz. (Szekszárd, 1966); Pap Károly-emlékkiáll. (PIM, 1967); Ady Endre (vándorkiáll., 1968); Gábor Andor Emlékműz. megnyitása (Illés Ilonával, Bp., XIV. ker., Zichy Géza u. 8., 1969); József Attila Emlékműz. (Balatonszárszóc, 1972); Ady-relikviák (PIM, 1972); Petőfi-emlékkiáll. születésének 150. évfordulójára (társrendező, PIM, 1972); József Attila (állandó kiáll., PIM, 1974); József Attila Emlékszoba (felújított állandó kiáll., Bp., Gát u. 3., 1975); Berzsenyi Emlékműz. (állandó kiáll., Nikla, Berzsenyi-kúria, 1976); Berzsenyi-emlékkiáll. (Bp., Csepel Galéria, 1976); Ady Emlékműz. megnyitása (Bp., V. ker., Veres Pálné u. 4–6., 1977); Gábor Andor Emlékszoba (állandó kiáll., PIM, 1977); Móricz Zsigmond (állandó kiáll., PIM, 1979); Pálóczi Horváth Ádám Emlékszoba (Szántódpuszta, 1981); Kazinczy-relikviák (PIM, 1982); Babits-ház (felújított állandó kiáll., Esztergom, 1983); Gábor Andor Emlékszoba (állandó kiáll., PIM, 1984); Kosztolányi Dezső-emlékkiáll. a költő születésének 100. évfordulójára (Bp., Nyugat Irodalmi Emlékműz., 1985). F. m.: *Ady Endre 1877–1919*. Pölöskei Ferencnével (Bp., 1957); *Ady hatása József Attila fejlődésére*. A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 1960–61 (Bp., 1961); *Az irodalmi relikviák jelentőségéről*. Irodalom és múzeum. Tanulmányok az irodalmi muzeológiáról (A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 11, Bp., 1974); *Ady Emlékmúzeum* (Bp., 1977); *A magyar nyelv eredetéről másképpen – Magyar–török rokon szavak, szókapcsolatok* (Bp., 1994; 2001); *A magyar–török rokonságról* (Bp., 1995); *A Minden titkok költője. Tanulmányok Ady Endréről* (Bp., 2000); *A magyar–török nyelvrokonság bizonyítékai – Nyelvünk kétirányú kötődései* (Bp., 2005). Irod.: „Hol lehet jobb helyük egy nép költőinek”. Beszélgetés S. P.-rel a kezdetekről. In: A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei. Dokumentumok, írások, vallomások – A Petőfi Irodalmi Múzeum könyvei 11 (Bp., 2000); Irodalmi muzeológusok lexikona. Összeáll., szerk. Püski Anikó (kézirat, Bp., 2020).

Fotó: Múzsák – Múzeumi Magazin, 1972/3. sz. 27. p.

E. Csorba Csilla

Sarkadiné Hárs Éva: → Hárs Éva

Sárkány József (1955. máj. 6. Nagykanizsa – 2019. jan. 17. Frankfurt): művészettörténész, főmuzeológus.

– A pécsi Tanárképző Főisk. földrajz–rajz szakán (1978), majd az ELTE BTK művészettörténet szakán szerzett diplomát (1985). – A zalaegerszegi *Göcseji Múz.* muzeológusa (1978–1984), majd a pécsi *Janus Pannonius Múz.*-ban dolgozott haláláig (1984–2019); a Képző- és Iparművészeti Osztály vezetője (1997-től). 1987-től az Orsz. Kisplasztikai Biennálé, 1988-tól az Orsz. Kerámia Biennálé, majd az I. Orsz. Kisplasztikai Quadriennálé (2015) és az I. Orsz. Kerámia Quadriennálé (2017) rendezője-főszervezője. 1993-ban létrehozta a DeForma Képző- és Iparművészeti Alapítványt, amelynek kuratóriumi elnökeként számos kiáll.-t, Siklóson nemzetközi kerámia- és porcelán-, Pécsen bronzszobrászati, Ajkán üveg-művészeti szimpóziumokat szervezett. Számtalan hazai és külföldi kiáll. kurátora, ötletgazdája, szervezője volt. Kutatóként a 20. sz. elejének m. művészetével, a kortárs m. képzőművészettel és kerámiaművészettel foglalkozott. – Bánffy Miklós-díj (2002), Móra Ferenc-díj (2012). – 2020-ban kiáll.-sal tisztelegtek életműve, munkássága emlékének (*Időkapu – in memoriam S. J.*, Pécsi Galéria, 2020. jan. 30.–2020. febr. 29.).

F. kiáll.: Siklósi kerámia szimpózium (Parti Galéria, Pécs; Schloss Galerie, Eisenstadt, 1993); Terra (Bp. Galéria, 1994); Csontváry Múz. (Pécs, 1996); Öt éves a DeForma Alapítvány (Művészetek Háza, Pécs, 1998); 30 éves a siklósi Kerámia Alkotótelep (Pécs, 1998); Magyar kerámia (Hinteregger Galéria, St. Pölten; Collegium Hungaricum, Bécs; M. Int., Moszkva, 1999); Martyn Ferenc (Ernst Múz., Bp., 1999); Victor Vasarely-emlékkiáll. (Kaunas, Riga, Turku, Isztambul, Ansbach, 2000–2001); Orsz. Kisplasztikai Quadriennálé (2015); Vasarely 110. Kiállítás-sorozat (Pécsi Galéria; Stuttgarti, Brüsszeli, Párizsi M. Int., 2016); Bauhaus MA (Stuttgarti és Brüsszeli M. Int.); I. Orsz. Kerámia Quadriennálé, 2017). Válasz és folytatás – Ahmet Günesteekin kiáll.-a (Pécs, 2018).

F. m.: *Szobotka Imre: Matróz* (Zalaegerszeg, 1981); *Szobotka Imre illusztrációja Paul Claudel: L'annonce fait a Marie művéhez* (Pécs, 1987); *Ficzek Ferenc képzőművészeti tevékenységéről* (Pécs, 1988); *Nagy Márta* (Pécs, 1994); *Porcelán és üveg. A DeForma Alapítvány Gyűjteménye* (Pécs, 1995); *Tihanyi Lajos* (Pécs, 1996); *A pécsi Dominikánus Ház és Gyűjteménye* (Pécs, 2000); *Vasarely Múzeum*. Aknai Tamással (Pécs, 2000); *Terra*

Incognita (Bp., 2000); *Kádasi Éva* (Pécs, 2001); *Lammell Ilona* (Pécs, 2001); *Nagy Márta művészete, 1990–2001* (Pécs, 2002); *Magyar Képtár II. 1955–2003*. Várkonyi Györggyel (Pécs, 2003); *Geszler Mária Garzuly* (Bp., 2004); *Vasarely* (Bp., 2015).

Irod.: Ébli Gábor: Milyen a jó múzeumkatalógus? (Jelenkor, 2004, 2. sz., 236–240. p.); Várkonyi György: S. J. (1955–2019) (Jelenkor online, 2019. 02. 01.); Várkonyi György: S. J. (Jelenkor online; <http://www.jelenkor.net/hirek/1239/sarkany-jozsef-19552019>).

Fotó: S. J. 2016-ban, Füzi István felv., Janus Pannonius Múz.

Gerner András

Sarosácz György; *Šarošac*, Đuro (1929. dec. 1. Szemely – 2011. júl. 17. Mohács): etnográfus, műzeumig. – Kaposváron, a Közgazdasági Középszak. szakképzésként (1951).

A bp.-i ELTE-n etnográfus diplomát (1965), a debreceni KLTE-n doktori fokozatot szerzett (1985). Kandidátusi értekezését a Zágrábi Egy. Filozófiai Fakultásán védte meg (1991). – A személyi termelészövetkezetben, majd az ifjúsági mozgalomban dolgozott. Egy.-i tanulmányait követően a mohácsi *Kanizsai Dorottya Múz.* ig.-ja (1965–1999, nyugdíjazásáig). – Néprajzi kutatásainak középpontjában a mohácsi, Mohács környéki D-i szláv népcsoportok tárgyalóköri tevékenysége, népművészete állt. Kidolgozta a délszlávok etnikai csoportjainak felosztását. Múzeumig.-i tevékenysége eredményeként a Kanizsai Dorottya Múz. megkapta a nemzetiségi bázismúz. besorolást, s az intézmény a mo.-i horvátok, szerbek, szlovének néprajzi, történeti anyagának kiemelt közgyűjt.-évé vált (1975). Igazgatósága idején kb. 12.000 tárgyat gyűjtött, és mintegy 20.000 fényképfelvételt készített. Tárgygyűjtései közül kiemelkedő jelentőségűek a kerámiagyűjt., a bútorgyűjt. műtárgyai, vmint a mohácsi és Mohács környéki délszláv nemzetiségek körében gyűjtött viseletgyűjtések. Számátalan időszakos és több állandó kiáll.-t rendezett, utóbbiak közül említésre méltó a *Baranya horvát és szerb népcsoportjai* (1976) és a *Magyarországi horvátok, szerbek és szlovének népviselete és népművészete* (1987) c. kiáll. Vándorkiáll.-ai közül jelentős a Horváto.-ban is bemutatott, *1100 éves horvát–magyar kapcsolatok* c. tárlat. Nevéhez fűződik a *Sokak Tájház* létrehozása Kásádon (1984).

– Móra Ferenc-emlékérem (1984), „Nívódíj a hazai kisebbségek érdekében kifejtett áldozatos munkáért” (1994), a Baranya M.-i Közgyűlés Közművelődési és Közoktatási díja (1996), Hrvatski pleter kitüntetés (1998), a Baranya M.-i Közgyűlés Elnökének elismerő oklevele (1999), a M. Néprajzi Társaság Pro ethnographia minoritatum emlékérmé (2000).

F. m.: *A mohácsi kerámia és története* (Pécs, 1972); *Magyarország délszláv nemzetiségei* (Népi kultúra – Népi társadalom 7, 1973, 369–390. p.); *Narodna nošnja baranjskih Hrvata – Baranyai horvátok népviselete* (Bp., 1986); *Bosanski Hrvati u okolici Pečuha* (Bp., 1992); *Tisućustogodišnje veze hrvata is mađara – Ezerszászéves horvát–magyar kapcsolatok* (Zagreb, 1999); *Magyarországi horvát népművészet* (Mohács, 2001); *Pécsi boszniai bosnyák horvátok* (Pécs, 2006); *Slaveni u Zadunavlju prije dolaska Mađara i za vrijeme Apadovića* ([Pécs], 2009); *Baranjski šokci – šokci u Mađarskoj*. Ivica Đurokkal (Bp., 2016).

Irod.: Huszár Zoltán–Millei Ilona: Köszöntjük a 70 éves S. Gy.-öt (A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 43. 1998 [1999], 359–362. p.); Ferkov Jakab: Dr. S. Gy. emlékére (1929–2011) (Önkormányzati Hírek, Mohács Város Önkormányzatának Hetilapja, XII. évf. 29. sz. 2011. júl. 22., 3. p.); Đuro Franković: In memoriam Đuro Šarošac, etnolog (Podravina, vol. 10, broj 20, Koprivnica, 2011, 183–184. p.).

Fotó: magántulajdon

Kothencz Kelemen

Scheinring József (1947. Bp. – 1995. febr. 17. Bp.): farestaurátor. – Érettségi (1966) után műbútorasztalos szakmát tanult a stílbútorokat gyártó

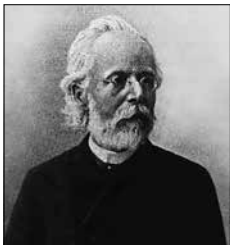
Új Élet Asztalos Kft.-nél. – Az Iparművészeti Főisk. Építész Tanszékén a belsőépítész műhelyben dolgozott technikai szakoktatóként. A pécsi határőrkerületben teljesített katonai szolgálata (1968–1971) után a Főisk. rektora felmentette a műhelymunka alól; gond-

nokhelyettes, majd munka- és tűzvédelmi előadó lett. 1978-ban az orgonaeépítőknél helyezkedett el. 1979. márc.-tól a *Hűsípári Múz.*-ban restaurátor. Elvégezte az Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központ (MRMK) által rendezett restaurátor alaptanf.-ot (1979. nov.–dec.), majd a fa szakrestaurátori tanf.-ot (1984). Az MRMK javaslatára

1981-ben a BTM Új és Legújabbkori Főosztálya bútorgyűjt.-ében bútorrestaurátor lett, 1982-ben átkerült a Központi Múz.-i Igazgatóság (KMI) Restaurátor Osztályára. Részt vett a restaurátor-képzésben; gyakorlatokat tartott a restaurátori, ill. a fa szakrestaurátori tanf.-on és a főisk.-i tárgyre Restaurátorképzésben. – Speciális szakterülete a bőrrel borított fatárgyak restaurálása volt. Jelentős munkái: empire komód ((BTM, 1982–1983), empire garnitúra (kétajtós szekrény, ágy, asztal; BTM, 1984–1986), 3 db kárpitozott, festett bőrborítású támlásszék (Storno Múz., Sopron, 1986), 18. sz.-i, nyolcszögletű, négyfiókos intarziás asztal (István Király Múz., 1988–1990), 20. sz.-i empire redőnyös sakkasztal (István Király Múz., 1988–1990). – A Művészeti Alap tagja (1988-tól). F. m.: *19. századi fiókos írókomód restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem 16., 1987, 161–176. p.); *XVII. századi karosszék történeti és technikátörténeti kutatása* (Műtárgyvédelem 23, 1994. Bp., 1995. 7–12. p.).
Fotó: S. J. 1988-ban, Morgós András felv.

Morgós András

Scherfel Vilmos Aurél; Scherfel V. Aurél (1835. ápr. 23. Felka, Szepes vm. – 1895. ápr. 24. Felka): gyógyszerész, botanikus. – Előkelő prot. családból származott, apja Scherfel Jonatán (más forrásokban József) gyógyszerész. – Elemi isk.-it Felkán, a gimn. négy osztályát Rozsnyón végezte. A Bécs Egy.-en rk., majd r. hallgató volt (1850–1855). Többek között botanika- és kémiaelőadásokat hallgatott, majd gyógyszerész oklevelet szerzett (1855). – Apja halála után átvette és vezette annak felkai gyógyszerterát (1855–1891), Ótátrafüreden fiókgyógyszertárat nyitott (1882). Nyugállományba vonulása (1891) után *A Tátra-flóra* c. tud.-os munkán dolgozott, amelyet halála miatt nem tudott befejezni. – Szenvedélyes turista volt, kiválóan ismerte a Tátrát. A gyógyszerterát vezetése mellett a Szepesség növényvilágát és ásványvizeit is kutatta. Számos szepességi ásványvíz tud.-os vegyelemzését saját kémiai laborjában végezte el. A maga korában a szepességi flóra egyik legjelentősebb kutatója volt, préselt növénygyűjt.-e jól reprezentálta a vizsgált terület flóráját. Alapításától tagja volt a szepességi központú Mo.-i Kárpát Egyesületnek, amelynek fő céljai közé tartozott a

tátrai turizmus népszerűsítése, ezért tagjai hazai és nemzetközi kiáll.-okon is részt vettek, ill. célul tűzték ki egy helyi múz. felállítását is. A Párizsban megtartott nemzetközi földrajzi kiáll.-on az egyesület ~ herbáriumából is bemutatott példányokat (1875). A párizsi kiáll. sikere után jelentős herbáriumi anyagot ajánlott fel a *Mo.-i Kárpát Egyesület múz.-a* számára, ami hozzájárult ahhoz is, hogy beválasztották az egyesület Múzeumalakító Biz.-ába (1876). Miután a Kárpát Egyesület vezetősége úgy döntött, hogy az egyesület múz.-át Késmárkról Poprádra és nem Felkára helyezik át (1881), ~ kezdeményezte egy, az egyesülettől független felkai *Tátra Múz.* felállítását, amelyet a következő évben a város támogatásával nyitottak meg (1882). A Tátra Múz. számára ~ jelentős herbáriumot ajánlott fel, és alapításától kezdve az intézmény ig.-ja volt (1882–1895). Botanikai gyűjt.-ének nagy része még életében a múz. tulajdonába került, halála után pedig a teljes herbáriuma és gazdag könyvtára is a múz.-é lett. – Publikációiban elsősorban a Szepesség növényvilágával és ásványvizeivel foglalkozott. Több összefoglaló jellegű munkája jelent meg a Tátra és a Szepesség növényvilágáról. Cikkeit a következő időszerű kiadványokban publikálta: *Annalen des k. k. naturhistorischen Hofmuseums, Értekezések a természettudományok köréből, Mathematikai és Természettudományi Értesítő, A Magyarországi Kárpátgyesület évkönyve, Turisták Lapja, Természettudományi Közlöny, Verhandlungen der zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien, Zipser Anzeiger, Zipser Bote*, ill. több cikke megjelent *A felkai Tátra Múzeum első jelentésében. A Magyarországi Kárpátgyesület évkönyvének szerkesztőbiz.-i tagja* (1880–1884). – Aktívan részt vett a szepességi egyesületi életben. A Mo.-i Kárpát Egyesületnek alapításától választmányi tagja volt (1873–1895). Jelentős szerepet vállalt a M. Turista Egyesület Tátra Osztályának létrehozásában (1892). Tagja volt a Szepesi Tanító Egyesületnek és a Szepesi Orvos- és Természettud.-i Egyesületnek. Felka polgármestere (1868–1870), emellett a felkai ev. egyház presbitere (1860–1886), 19 éven át a helyi elemi isk. felügyelője volt.

F. m.: *Adalékok a szepesi Tátra alhavasi és havasi virálynának ismertetéséhez*. I–II. (Magyarországi Kárpátgyesület évkönyve, 6, 1879, 245–287. p.; 7, 1880, 299–371. p.); *Szepes vármegyében eddig észlelt vadon termő vagy nagyban művelt edényes növények rendszeres jegyzéke* (Felka, 1888); *Szepes vármegye növényzeti viszonyai* (Szepesi Emlékkönyv 1888, Szepesváralja, 74–93. p.).

Irod.: Strauch Béla: Sch. V. A. (Turisták Lapja, 7, 1895, 105–108. p.). Borbás Vince: Sch. V. A. emléke (Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz, 28, 1896, 49–63. p.). Cornides Károly: Sch. V. A. emlékezete (Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője, 4, 1928, 277–280. p.); Szinyei XII.: 378–380. p.
Fotó: MTM Fotógyűjteménye

Pifkó Dániel

Schiller Rezső (1888 k. ? – 1972 Bp.): múz.-i gazdasági vezető. – A Vallás- és Közoktatásügyi Min. (VKM) Számvevőségének alkalmazásában számgyakornok, majd számtiszt volt. Múz.-i pályáját az *Orsz. Szépművészeti Múz.*-ban 1912-ben, számtisztként kezdte. 1920 ápr.-ában a *M. Nemzeti Múz.* másodtitkárává nevezték ki, amely tisztségben a múz.-i pénztár kezelését, a gazdasági ügyek intézését látta el. A múz. Gazdasági Hivatalának (GH) 1920. szept.-i létrehozása után annak első vezetője lett; hivatalos kinevezését 1922 júl.-ában kapta meg. Meghatározó szerepe volt a hivatal felállításában és megszervezésében. Nevéhez fűződik a (rendszeres) múz.-i belépődíj bevezetése. 1931-től a GH-t gazdasági ig.-i címmel vezette. 1934-től a közgyűjt.-ek ekkor létrehozott központi (szűkkörű) vezető testületének tagja a MNM Tanácsában. Ettől fogva az integrált, nagy közgyűjt.-i szervezet összevont gazdasági ügyintézését is vezette. 1936-ban érdemei elismeréséül kormányfőtanácsosi címet kapott. 1944-ben, mint egy hivatalos jelentés fogalmaz, „a minisztériumban nyert beosztást”. Ezek után már csak arról van hivatalos hír, hogy 1945 máj.-ában azon számos VKM min.-i tisztviselő között volt, akit állásából felfüggesztettek. Több mint három évtizedes múz.-i munkássága alatt több jelentős időszak kiáll. létrehozásában is segédkezett. Hivatali állása mellett több szakmai és társadalmi szervezetben vállalt titkári és főként pénztárnoki tisztséget és munkát.

Irod.: Debreczeni-Droppán Béla: Száz éves a Magyar Nemzeti Múzeum Gazdasági Hivatala (<https://mnm.hu/hu/cikk/szaz-eves-magyar-nemzeti-muzeum-gazdasagi-hivatala>)

Debreczeni-Droppán Béla

Schmidt Antal (Anton, Antoine) (1880. febr. 9. Lugos – 1966. szept. 17. Bp.): zoológus, múzeumig. – A négy alsó elemi osztályt a Győri Kat. Gimn.-ban, a felsőbbeket Pápán, a Ref. Gimn.-ban végezte, uo. érettségizett. Egy.-i tanulmányait a bp.-i PPTE-n végezte, cum laude eredménnyel doktorált (1913). – 1903-tól a *MNM* szolgálatában segédőr,

őr, ig. őr, osztályig. (1919-től), majd ig. (1935–1939, nyugdíjba vonulásáig). Szolgálati éveit a múz.-i lepkegyűjt.-ben kezdte Abafi-Aigner Lajos és Uhryk Nándor mellett, 1908-tól a gyűjt. vezetője. Egész múz.-i tud.-os tevékenysége a Lepkéék (Lepidoptera) rendjével

kapcsolatos. Összesen 21 lepkével foglalkozó munkája jelent meg, igen változatos témákban: fajcsoport-revíziók, fajleírások, fajmonográfiák, faunafeltárások és tudománytörténeti kutatások eredményei. Különösen jelentős a Körjegyű ardóc (*Oxytrypia orbiculosa*, „nagyfoltú bagoly”) fejlődési viszonyait feltáró monográfiája (1912), a magashegyi *Psodos* fajok Kárpát-medencei képviselőinek áttekintése (1930), ill. a Lángszinér-félék (Lycanidae) családját képviselő *Lycaeides argyrognomon* és *L. idas* fajpár rasszcsoportjainak revíziója (1932). Közleményeiben 25 fajcsoport-nevet javasolt, ezek közül 17 a Pyralidae családot képviseli, nagy részük ma is érvényes. Tud.-os munkásságánál talán jelentősebb muzeológiai tevékenysége. A múz.-i gyűjt. számára megszerezte a Műegyetemen kallódó, tudománytörténeti szempontból rendkívül nagy jelentőségű Tobias Koy-gyűjt.-t és megvásároltatta Wilhelm Krone bécsi molyspecialista szakgyűjt.-ét, továbbá Kertész Ába (1857–1924) udvari orvos nagyszerű pillangógyűjt.-ét és dálnokfalvi Bartha Viktor (1879–1941) ezredes könyvtárát és gyűjt.-ét is. A lepkegyűjt. különböző törzsgyűjt.-i részeinek anyagait revidálta, újrarendezte, cserékkel, vásárlásokkal, saját hazai és Ny-európai gyűjtéseivel gyarapította. Különösen jelentős a Geometroidea, Microlepidoptera és Noctuoidea kategóriákat képviselő anyagokon végzett gyűjt.-i munkája, ill. a különlenyomat-gyűjt. elindítása. Kiemelkedő tudománytörténeti érték a M. Természettud.-i Múz. Tudománytörténeti Gyűjt.-ében felellhető levelezése. A ~-fond arról tanúskodik, hogy bizonyíthatóan közel 600 személlyel volt kapcsolatban. Intenzív levélváltást folytatott nemcsak korának legjelentősebb m. lepkészeivel (Diószeghy László, Pazsiczky fivérek, Pillich Ferenc), hanem külföldi partnerekkel is (Andreas Bang-Haas, Charles Boursin, Joseph Klimesch, Norman Riley, Charles Rothschild, Brisbane Warren). Kapcsolatainak köszönhetően a lepkegyűjt., az Állattár és a Nemzeti Múz. presztízse is jelentősen emelkedett szakmai

körökben. Utódjául Szent-Ivány Hubertus Józsefet szemelte ki, aki ~ ig.-i kinevezését követően, 1936-ban vette át a gyűjt. vezetését. Felelős muzeológusként azonosult a trianoni békediktátum utáni Mo. művelődéspolitikájával és törekvéseivel, ezeknek hivatali eszközökkel is érvényt szerzett. Mindez kedvezőtlenül befolyásolta személyének 1945 utáni megítélését. Talán ezzel magyarázható, hogy a II. vh. után sem múz.-i, sem egyéb szakmai körökben már nem találkozunk a nevével, hivatalosan senki nem emlékezett meg róla. Munkássága mindazonáltal jelentős: muzeológiai tevékenysége teremtette meg a szakmai alapot az 1950-es éveket követő lepkekutatókhoz, amelyeket Gozmány László és Kovács Lajos neve fémjelez.

F. m.: *Beitrag zum Studium des Verhältnisses von Rückenmarksbau und Extremitätenentwicklung* (Journal für Psychologie und Neurologie, 9, 1907, 1–14. p.); *Az Oxytrypia orbiculosa Esp. fejlődési viszonyai* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 10, 1912, 617–637. p.); *Eine neue europäische Psodos-Art im Vergleich zur coracina-Gruppe und Ps. alpinata Scop* (Internationale Entomologische Zeitschrift, 24(3), 1930, 25–32. p.); *Studien über zwei oft verwechselte Lycaeniden: Lycaeides argyrognomon Bgstr. und Lycaeides ismenias Meigen (Insularis Leech) und deren Rassen in Mittel- und Ost-Europa*. Henri Stempfferrel (Internationale Entomologische Zeitschrift, 25(43), 1932, 429–437. p., (44), 441–447. p., (45), 449–457. p.).

Irod.: Bálint Zsolt–Katona Gergely: X úr = Sch. A., állattári igazgató (Lepkés könyvek. http://lepkekonyvek.blog.hu/2012/12/05/x-úr_schmidt_antal 2012); Bálint Zsolt–Katona Gergely: A lepkesz Sch. A. (1880–1996): a muzeológus és az igazgató öröksége a Magyar Természettudományi Múzeumban (Annales historico-naturales Musei Nationalis Hungarici, 106, 2014, 23–51. p.); Vig Károly: A titokzatos X úr, azaz Sch. A. In: Vig Károly: A rovtani kutatások története Magyarországon (Szombathely, 2019, 222–225. p.).

Fotó: S. A. 1918-ban, MTM

Bálint Zsolt

Schwarcz Katalin; Szalay Katalin (1944. okt. 15. Bp. – 2012. jan. 7. Bp.): történész, könyvtáros. – Édesapja, Szalai Béla földrajz–történelem szakos tanár, kultuszmin.-i vezető köztisztviselő, édesanyja Feigler Mária háztartásbeli. (~ családnevét helytelenül, y-nal írták az anyakönyvbe.) Férje Schwarcz Jenő, könyvtáros a Központi Statisztikai Hivatalban. – A művelt, értelmiségi családban született ~t öt testvérével és édesanyjával együtt 1951. jún. 21-én – politikai okokból – Szent Imre herceg úti lakásukból kitelepítet-

ték Egyekre (Hajdú-Bihar m.), majd néhány hónap után Kaposzzerdahelyre; édesapja ekkor már politikai fogolyként börtönben volt. A kitelepítés megszüntetése után a család Nagymarosra, 1956 után Bp.-re költözött. 1956-ban apja is kiszabadult. Debrecenben, a Miasz-

szonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek Svetits Nevelőint.-ében tanult és érettségizett (1959–1963). Az ELTE BTK-n I. képzésben elvégezte a történelem tanári és könyvtárosi szakot (1974–1979). Egy.-i doktori disszertációját (*Hogyan tükröződnek Magyarország 1828–1847. évi államtartásának eredményei a Tafeln kötetében*) 1983-ban védte meg. – 1963-tól a Semmelweis Egy. Szülészeti Klinikáján orvosírnok; közben elvégezte az Orvostud.-i Könyvtár által indított segédkönyvtáros-képző tanf.-ot. Az MTA Központi Könyvtárának reprográfiai osztályán (1968-tól), majd a Központi Statisztikai Hivatalban olvasószolgálati szakreferensként dolgozott (1970-től). 1985-től a Bp.-i Történelmi Múz. (BTM) munkatársa, majd megbízott könyvtárvezető, végül nyugdíjba vonulásáig könyvtári osztályvezető volt (1991–2003). – Kutatási területei: könyv- és könyvtártörténet, bibl., olvasmánytörténet, rendtörténet és 19. sz.-i gazdaságtörténet. Buda visszafoglalása külföldi forrásainak felmérésével kapcsolatos kutatásait végül átadta egy kollégájának, majd, miután férjével együtt Pilisborosjenőre költözött, főként egyháztörténettel foglalkozott, kutatta a klarissza rend, a ferencesek történetét, ill. klarissza apácák (pl. Csáky Éva Franciska) élettörténetét, jó kollegiális kapcsolatokat kiépítve a szerzetes barátok és a női rend vezetőivel. Sokat tartózkodott a szécsényi klarissza kolostor meditációs környezetében; ennek is köszönhetően születhetett meg három legfontosabb műve és a BTM-ben rendezett, rendhagyó kiáll. („Koldus szegényen, királyi gazdagon” – *Klarisszák az egykori fővárosban*, 2003). A BTM számára is értékes intézménytörténeti, bibl.-i műveket írt, és kollégái számára elősegítette az ezzel kapcsolatos kutatásokat. Számos művet lektorált, szerk. Tanulmányai jelentek meg a *Történelmi Szemle*, a *Statisztikai Szemle* és a *Pest-budai Hírmondó* hasábjain. Statisztikai kutatásainak összefoglalóját a „Magyarország történelmi kronológiája” 2. kötetében adták közre.

Munkáját és életét maximalizmus és korrektség határozta meg.

F. m.: *A Budapesti Történeti Múzeum kiadványai és munkatársainak szakirodalmi tevékenysége, 1976–1987*. Bibl. (Pest-budai Hírmondó, 2. Bp., 1989); *A Budapesti Történeti Múzeum Könyvtárának és Régészeti Adattárának ismertetése*. Szerk. Gyuricza Annával és másokkal (Pest-budai Hírmondó, 3. Bp., 1991); *Kósa Jenő magyar nyelvű klarissza rendtörténete 1786-ból* (Lybusz füzetek 37. Szeged, 1994, 103–144. p.); *A klarissza apácák könyvkultúrája a XVIII. században* (Olvasmánytörténeti dolgozatok, 6. Szeged, 1994); *Kuzsinszky Bálint szerepe könyvtárunk megszervezésében* (Magyar Múzeumok, 4., 1998. 3, 33–34. p.); *Hanny Erzsébet: Buda 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalmi emlékei a Budapesti Történeti Múzeum Könyvtárában*. Szerk. (Monumenta Historica Budapestinensia, 9. Bp., 1998); *Repertórium a Tanulmányok Budapest Múltjából 1–25. 1932–1996 kötetéhez*. Összeáll. Román Judit. Szerk. (Budapest várostörténeti monográfiái XXXVIII. Bp., 2000) „Mert ihon jönnek a Bonyotok és kezében új szoknyák”: *források a Klarissza Rend magyarországi történetéből* (METEM Könyvek, 39. Bp., 2003); *A Fejgerek. Egy esztergomi polgárcsalád*. Szalai Bélával közösen (Esztergom, 2012). Irod.: Kovács Valéria: Sch. K. (1944–2011) (Tanulmányok Budapest múltjából, XXXVII, Bp., 2012, 244. p.). Fotó: „Mert ihon jönnek a Bonyotok és kezében új szoknyák” (Bp. 2002, METEM) hátsó borítója

Hanny Erzsébet

Sebestyén Kálmán, dr. (1938. dec. 8. Alsóújára [Iara, Románia] – 2018. dec. 26. Bp.): pedagógus, történész. – Kolozsváron, a Brassai Sámuel Líceumban tanult, majd a Babeş–Bolyai Tudományegyetem történelem-filozófia szakán tanári oklevelet szerzett (1963). A bp.-i ELTE-n m. történelemből doktorált (1992). A neveléstud. kandidátusa (1995). – Magyarbikalon (1964–1971) és Körösfőn tanított (1972–1980), az utóbbi helyen iskolaig. is volt, majd történelmet tanított Kolozsváron (1980–1986). 1987-ben áttelepült Mo.-ra. A *Postamúz.*-ban történész-muzeológusként a történeti térképtárat és a műszaki rajz- és dokumentációs gyűjt.-t gondozta (1988–1996). Berendezte a hollókői kiállítóhely első kiáll.-át Palócföld postatörténetéről (1990). Rendszeresen publikált postatörténeti

írásokat, gyűjteménybemutatókat a Postai és Távközlési Múzeum Alapítvány évkönyveiben. Fő kutatási területe azonban a művelődéstörténet volt, különböző korok népoktatásáról, a történetkutatás történetéről, a romániai m. isk.-król születtek tanulmányai. Néprajzi vonatkozású írásokat, recenziókat publikált *A Hét*, a *Művelődés*, a *Honismeret*, a *Kalotaszeg* hasábjain. – A M. Múzeum Történész Társulat tagja, a *Honismeret* c. folyóirat szerkesztőbiz.-i tagja (2000-től haláláig).

F. m.: *A Kolozs-Kalotai (Kalotaszegi) református egyházmegye népoktatásának adattára a XV. századtól 1900-ig* (Bp., 1993); *Erdély református népoktatása 1780–1848* (Bp., 1995); *Magyarbikali története* (Magyarbikali, 1996); *Körösfői Riszeg alatt. Egy kalotaszegi település évszázadai* (Bp., 2007).

Irod.: Pedagógiai ki kicsoda. Főszerk. Báthory Zoltán, Falus Iván (Bp., 1997); Erdélyi magyar ki kicsoda. Főszerk. Stanik István (Nagyvárad, 2000); RMIL V. (<https://lexikon.kriterion.ro/szavak/3967/>).

Fotó: S. K. 1996-ban, nyugdíjba vonulásakor, Postamúz.

Kisfaludi Júlia

Séd Gábor (1953. aug. 11. Bp. – 2015. nov. 12. Bp.): tárgyrestaurátor művész. – Édesapja, id. ~ Gábor (1922–1985), a Róbert Károly körúti nevelőotthon osztályvezető-ig.-ja és nevelőtanára,

édesanyja, Gárdai Eszter (1923–2001) tisztviselő, kereskedelmi ügyintéző. – Az öbudi Körösi Csoma Sándor Gimn.-ban érettségizett (1971). Elvégezte a Művelődési Min. alapfokú restaurátor és konzervátor tanf.

át (1973). A Képzőművészeti Főisk. I. tárgyrestaurátor szakán okleveles múz.-i és közgyűjt.-i tárgyrestaurátor művész végzettséget szerzett (1977–1981). A művelődési ágazati munkaköri szakképzés keretében kétéves, felsőfokúnak elfogadható, fém szakrestaurátori képesítést is szerzett (1993). – 1972. jan. 1-jétől a *Központi Múzeum Igazgatóság* (KMI) Muzeológiai és Technológiai Osztályán segédrestaurátor; nyugdíjba vonulásáig (2012. jan.) a KMI-nél, ill. jogutódjainál dolgozott restaurátorként (1974–1981: Múzeum Restaurátor és Módszertani Központ [MRMK], 1982–1990: Központi Múzeum Igazgatóság Restaurátor Osztálya, 1994–2004: MNM Restaurátor II. Osztálya, 2004-től: a MNM összes restaurátorát egyesítő

MNM Műtárgyvédelmi és Restaurátor Főosztálya, majd az abból kivált MNM Orsz. Restaurátor és Restaurátorképző Központ). A KMI-nél, az ún. OMF (Orsz. Műemléki Felügyelőség) csoportban, az OMF ásatásaiból (Eger, Sümeg, Várgesztes) származó régészeti fém tömeganyag konzerválását és restaurálását végezte (1971–1974). A műtárgyak és műemlékek restaurálásával foglalkozó, 1996-ban alakult Aurea Sectio Kft. restaurátor közreműködőjeként, szakmai irányítóként, később résztulajdonosaként számos munkában vett részt (1996–2005). – Fő tevékenységi köre a régészeti, iparművészeti műemléki és szabadtéri fém-, fatárgyak és épületek restaurálása volt. A Déri Múz. állandó kiáll.-ára egyiptomi és népvándorlás kori tárgyakat (1976–1977); a Jósa András Múz. kiáll.-ára az Ausztriából hazatért nyíregyházi tűzoltóerekyék egy részét, vmint egy Szent Flórián-szobrot (1986); a soproni Storno Múz. állandó kiáll.-ára 18. sz.-i sisakot és szablyát, vmint a kismartoni Éder-vendéglő festett-aranyozott vas cégérét (1987); a Déri Múz. Nagykereki Kastélyban rendezett feyverkiáll.-ára 18. sz.-i pikkelyvertes lovagi sisakot és szablyát restaurált (1990). Számos más múz.-nak dolgozott: pl. két Fazola-kereszt (Mátra Múz., Gyöngyös, 1973); dörgicsei középkori ásatási anyag: (Bakony Múz., 1978); 17. sz.-i ón céhkancsó (Xantus János Múz., 1988–1989); a balácapusztai római villa mozaikpadlóit (Bakony Múz., 1979–1985). Több régészeti feltárás nagyméretű leletének „in situ” kiemelésében és restaurálásában vett részt, így az aquincumi honfoglaláskori sír kiemelésében, feltárásában és az aranyozott ezüst sírleletek restaurálásában (BTM, 1982–1984), a balatonfőkajári római kori tégláégető kemence kiemelésében és restaurálásában (Építőipari Múz., Veszprém, 2003–2004). Múz.-i és műemléki fatárgyak, bútorok és épületek farészeinek restaurálásai: pl. egy Charles Cressent (1685–1768) párizsi műhelyében készült dísz-íróasztal („bureau plat”, 1992); egy 1733-ból származó, életnagyságú Szent Flórián-faszobor (Tüzoltó Múz., Bp., 1992–1993); a pannonhalmi bencés főapátsági Bazilika szélfogó kapuja és a sekrestye barokk bútorai (1994–1996); a Gödöllői Kir. Kastélyban Sissi-székek, aranyozott csillárok, falikarok, asztalok és rekonstrukciók (1996–1997), vmint a kápolnából két szószék, két aranyozott facsillár, a főoltár hangvetője és az orgonaszekrény (1999). – Mo.-on a szabadtéri fém szobrok és emlékművek restaurálásának avatott szakértőjévé vált; mintegy negyedszáz fémből készült szobor/emlékmű-/

épületdíszítmény restaurálásában vállalt szerepet: pl. a Zeneakadémia bronz szobrai és fém díszítményei (1997); a szigetvári Zrínyi-emlékmű Oroszlános szobra (1998); a Kodály körönd négy bronz szobra (1999); a bp.-i New York Palota és kávéház fém díszítményei (2003–2005); Horvay János és Apáti Abt Sándor pécsi Zsolnay Vilmos-emlékműve (2007). Fadrusz János kolozsvári Mátyás király-emlékművének restaurálásához fémrestaurálási szakvéleményt és állapotfelmérést készített, s a fém részek restaurálásának szakmai irányítását végezte (2010–2011). – Részt vett a restaurátorképzés alap-, közép- és felsőfokú szintjén is. 1976-tól a restaurátor alaptanf. (később műtárgyvédelmi asszisztensi szakmunkásképzés, OKJ tanf.) oktatója, 1982-től vezetője. A tanf.-ok számára jegyzeteket állított össze. Külsős óraadó volt a MNM és a Képzőművészeti Főisk. (később Egy.) együttműködésében folyó okl. fémrestaurátorművész-képzésben; fémkonzerválási gyakorlatot oktatótt. – Speciális szakterülete volt a múz.-i és műemléki fém műtárgyak és fémeket is tartalmazó társított anyagú tárgyak lokális, elektrokémiai tisztítása és galvanizálása (1983–2010). – Összesen 16 publikációja jelent meg, számos hazai és külföldi konferencián vett részt és tartott előadást. – A Művészeti Alap (később M. Alkotóművészek Orsz. Egyesülete) tagja (1987-től), a M. Restaurátor Kamara (később Egyesület) választmányi tagja (1992-től), az ICCROM M. Nemzeti Biz.-a vezetőségi tagja, a Pulszky Társaság–M. Múz.-i Egyesület tagja. – Szoc. kultúráért (1981). Kiváló munkáért (1988).

F. m.: *Fémből készült műtárgyak fizikai-kémiai károsodása. Anyagismeret, Fém, A múzeumi raktár- és gyűjteménykezelői szakmunkásképzés jegyzete* (KMI, Bp., 1989); *Régészeti eredetű fémtárgyak tisztítása és konzerválása* (Museologica Carpatica, Műtárgyvédelmi szöveggyűjtemény, Miskolc, 2001); *Kültéri fémszobrok és épületplasztikák restaurálása* (ISIS – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 2. Székelyudvarhely, 2002, 84–90. p.); *Lokális galvanotechnikai megoldások a restaurálásban* (ISIS – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 10. Székelyudvarhely, 2010, 92–100. p).

Irod.: A Központi Múzeumi Igazgatóság Restaurátor Osztályának 30 éve 1960–1990. Szerk. Morgós András (Bp., 1990, 33. 44. 49. 51. 61. 67. p.).

Fotó: S. G. 2005 k., MNM

Morgós András

Siklósi Gyula (1949. jan. 21. Bp. – 2017. febr. 16. Székesfehérvár): régész, történész. – A bp.-i

Könyves Kálmán Gimn.-ban érettségizett (1967), majd az ELTE BTK régész-történelem szakán diplomázott (1977), uo. bölcsészettud.-i doktori címet szerzett (*Gótikus templomaink külseje* c. disszertációjával, 1983). A történettud.-ok kandidátusa (*Székesfehérvár*

középkori vár- és városfalai, erődítésrendszere c. értekezésével, 1994). – 1976 okt.-étől 2009-ig, nyugállományba vonulásáig az MTA Régészeti Int.-ének tud.-os segédmunkatársa, majd munkatársa, később főmunkatársa volt. Egyetemista kora óta részt vett Gerevich László pilisszentkereszti ásátásán, de sokat dolgozott a BTM városi feltárásain is. Kutatási területe eleinte a középkori mérműves ablakok összegyűjtése, tipizálása, később a középkori városrégészet volt. 1978-tól int.-i munkássága összefonódott a középkori Székesfehérvár régészeti kutatásával, amelynek eredményeiből színvonalas, katalógussal ellátott kiáll.-okat rendezett (*A középkori Székesfehérvár*, 1987; *A török kori Székesfehérvár*, 1988; „Több, mint egy sírkert” – a királyi koronázó bazilikáról, 2015). Székesfehérvár és térsége középkori topográfiáját számos forrás felhasználásával a lehető legrészletesebben rajzolta meg tudományterületén úttörő módon, az új tud.-os felismeréseket m. és német nyelvű tanulmányaiban, konferenciaelőadásai- ban, önálló kötetekben tette közzé. Székesfehérvár történetének emblematikus kutatójává vált, a középkori Alba Regiát, Mo. zászlós városát a korabeli Londonhoz, Párizshoz mérhető jelentőségűnek tartotta. Tanulmányaiban megfogalmazott nézeteiért olykor erős kritika érte, amely Szent István székesfehérvári koronázásának vitájában teljesedett ki. Több ismeretterjesztő kötete jelent meg Székesfehérvár történetéről. Avatott idegenvezetőként is népszerűsítette Mo. kulturális értékeit és adta át tudását. Fő kutatási területén kívül más települések történetével is foglalkozott, pl. 1999-ben külön kötetet szentelt *Kerekegyháza középkori települései, templomainak*, publikálta lakóhelye, Budakeszi temetőjét (*Die mittelalterlichen Dörfer und Kirchen von Budakeszi*, 1998; *A budakeszi temető*, 2002), Körmend középkori településével kapcsolatos kutatásait a *Batthyányak évszázadai* c. konferenciakötetben tette közzé (2005). – Tagja volt a Veszprémi Akad.-i Biz. (VEAB) Műemléki

Biz.-ának, a VEAB Clubnak, a European Council for the Village and Small Townnak (ECOVAST), a M. Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösségnek (METEM) és az International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) szervezetnek. Önálló vagy társszerzővel írt könyvein kívül többnyire Székesfehérvárral foglalkozó tanulmányai az *Archaeologiai Értesítőben* (1993) a *Műemlékvédelmi Szemlében* (1994), az *Archeologica Historiában* (1994), az *Acta Archeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*ban (1988, 1995, 1996), a *Budapest Régiségeiben* (2003), az *Antaeusban* (2003), az *Alba Regiában* (1976, 1980, 2008, 2010), az *István Király Múzeum Közleményeiben* (1990, 1999, 2002), a *Szent István Király Múzeum Értesítőjében* (1984), a *Magyar Múzeumokban* (2001), a *Múzsákban*, az *Élet és Tudományban*, a *Fejér megyei Hírlapban*, a *Budakeszi Hírmondóban*, a *Körmendi Figyelőben* jelentek meg. A városról vallott nézeteiről, tud.-os munkásságáról több film (DVD) is készült: *Fehéredő múlt* (2012), *Utolsó szó jogán* (2018). – Budakesziért Emlékérem (1991), Marosi Arnold-díj (2011), A köztársaság elnökének díszoklevele éremmel (2011), Székesfehérvár díszpolgára (2012), a M. Érdemrend Lovagkeresztje polgári tagozat (2014), Aranyember-díj (2017). – Székesfehérváron a ~ *Várostarténeti Kutatóint.* alapításával tisztelegtek emléke előtt (2018).

F. m.: *Angaben zur mittelalterlichen Topographie von Székesfehérvár Aufgrund der Grundrisse und Karten über die Stadt* (klny. Acta Archeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 40., 1988); *Adattár Székesfehérvár középkori és török kori építészetéről* (Székesfehérvár, 1990); *Székesfehérvár középkori vár- és városfalai, erődítésrendszere* (Bp., 1993); *Egy székesfehérvári fogadó 18–19. századi üveg-és kerámiaanyaga* (Bp., 2002); *Körmend középkori erődítésrendszere*. In: *Batthyányak évszázadai* (konferenciakötet, Körmend, 2005, 341–349. p.); *Királyaink emléke – In memory of our kings*. Borbély Bélával (Bp., 2006); *Királyok kútja, a Királykút*. Társszerzőkkel (Székesfehérvár, 2014); *A török kori Székesfehérvár* (Székesfehérvár, 2013); *A fehérvári újabb palota és környéke, a középkori Buda utca* (Székesfehérvár, 2019).

Irod.: Tribolt Lajos: Aki kiásta Székesfehérvárt (Fejér Megyei Hírlap, 2012. aug. 25.); VMÉL (<https://www.ekmk.hu/lexikon/talalatok3.php?beture=SIKL%C3%93SI%20Gyula>).

Fotó: Simon Attila felv.

Nagy-Pölös Zoltán

Simon János: → Miskolczy-Simon János

Simon Mária Kinga: → Tüdős Kinga

Sinkó Katalin (1941. júl. 26. Bp. – 2013. dec. 10. Bp.): művészettörténész, igazságügyi szakértő, gyűjteményvezető, a *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok* szerkesztőbiz.-ának tagja. – Édesapja Sinkó Ferenc (1912–1990) jogász, író, szerkesztő, műfordító, a M. Kat. Újságírók Szövetsége által alapított *Sinkó Ferenc-díj* névadója. Férje Kiss Imre (meghalt: 1995), a BÁV helyettes gazdasági osztályvezetője, gyermeke Kiss Katalin (1964–) kereskedelmi vezető, humánerőforrás-menedzser. – Pályakezdő éveiben a BÁV műtárgybecsüseként dolgozott. Első írásait a *Vigilia* közölte (1961–1963). Gyakorlati terepen szerzett műtárgyismeretének és esztétikai érdeklődésének megfelelően vette fel a művészettörténet szakot az ELTE BTK-n, ahol kitüntetéses diplomát kapott (1974). Doktori dolgozatát a 19. sz.-ban önálló sodó nemzeti tematika korai fejezéből írta (*A profán történeti festészet Bécsben és Pest-Budán 1830–1870 között*, 1982). – 1980-ban a *M. Nemzeti Galéria* (MNG) munkatársa lett: a Nyilvántartási (későbbi nevén Dokumentációs) Főosztály vezetőjeként a m. képzőművészet magángyűjt.-i javainak feltárását végző osztályok és munkacsoportok koordinátora, a tud.-os kutatás műz.-i autonómiájának meghirdetője, a műgyűjtői tömegtájékoztató (műbírálat) megreformálója, a mo.-i örökségvédelem újjászervezését munkanyagokkal segítő szaktanácsadó és előadó, iskolateremtő tudós. Érdeklődése középpontjában mindvégig a klasszikus modernizmus szerves előzményeként felfogott 19. sz.-i m. művészet állt, centrumában annak műfaji és tartalmi kérdéseivel. Kutatóként kezdetben a m. műgyűjtés múltja, a történeti ikonográfia, a köztéri és emlékműszobrászat, a nemzeti historizmus művelődési eszményei, esztétikai, ideológiakritikai, szociológiai és emlékezetpolitikai aspektusai foglalkoztatták. Pályája során a hagyományos művészettörténet-írás kompetenciáihoz módszertani tudatossággal kapcsolt addig kevésbé, vagy egyáltalán nem vizsgált nézőpontokat, mint pl. az állami műpártolás, pályázatok és díjak, a művész társadalmi szerepe, ünnepei és kultuszai, az egyetemes képhagyomány és a nemzettudat ösz-

szefüggései, a Közép-Európa-jelenség mint historiográfiai fogalom, ősművészet-elméletek és népművészet-felfogások, a „m. stílus” körüli diskurzusok, ornamentika-, tudomány-, intézmény- és recepciótörténeti kérdések. A képzőművészet emlékeit a művészettörténet diszciplináris határainak kiterjesztésével tárgyalta, olykor szoros munkakapcsolatban a humántud.-ok más művelőivel itthon és külföldön. Pályája során történeteszekkel, etnográfusokkal, szociológusokkal működött együtt; a populáris grafika és a kollektív képvilág egyetemes javait évenként más-más európai nagyvárosban megvitató *Arbeitskreis Bild Druck Papier* elnevezésű nemzetközi társaságot egy idénykonferencia erejéig Mo.-ra is elvezette (2003). Írásai a kulturális és a történeti antropológia szélesebb köreihez eljutva képeztek hidat az egyes tudományágak elkülönülő paradigmái között. ~ nevéhez az MNG (később SZM–MNG) nagyszabású kiáll.-ainak és szakkatalógusainak koncepciója és rendezői munkálatai fűződnek: *Válogatás magyar műgyűjteményekből* (Mravik Lászlóval, 1981), *Aranyérmek, ezüstkoszorúk. Művészskultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században* (1995), *Történelem – kép. Szemlélények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon* (Mikó Árpáddal, 2000). Az MNG történetét, annak fél évszázados fennállása alkalmából, önálló kötetben jelentette meg (*Nemzeti Képtár – Emlékezet és történelem között*, 2008), amelyért elnyerte az AICA Műkritikusok Nemzetközi Szövetsége M. Tagozatának kritikai díját (2009). Konzulense volt a XIX. *Nemzet és művészet. Kép és önkép* c. kiáll.-nak (MNG, 2010), programadója és tud.-os tanácsadója az MTA kézikönyvsorozata (*A magyarországi művészet története*) két, már halála után kiadott kötetének (*A magyar művészet a 19. században. Építészet és iparművészet*. Szerk. Sisa József, 2013; *A magyar művészet a 19. században. Képzőművészet*. Szerk. Papp Júlia és Király Erzsébet, 2018). A 2013-as kézikönyvet bevezető írása szemléleti irányadás a 19. sz. széles spektrumú, művészettud.-os megközelítéséhez (*A történeti háttér. A 19. század művészetete a magyar művészettörténet-írásban és a korszakolás*, uo., 23–39. p.). Korábbi, ill. utolsó tanulmányainak gyűjt.-e is posztumusz kiadvány, egyúttal munkásságának válogató szintézise (*Ideák, motívumok kánonok. Tanulmányok a 19–20. századi képkultúra köréből*. Szerk. Király Erzsébet és Róka Enikő; CD-ROM-on is, SZM–MNG, Bp., 2012). – Négy alkalommal részesült az MTA Mű-

vésettörténeti Biz.-ának *Opus mirabile* szakmai elismerésében. Pasteiner Gyula-emlékérem (1987), Móra Ferenc-díj (1996), Martyn Klára-díj (1997). – Kéziratok hagyatéka az MTA BTK Művészettörténeti Int.-ének Adattárába, édesapjától örökölt, értékes könyvtárának java része pedig a PPKÉ BTK Könyvtárába került.

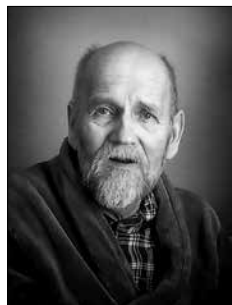
F. m.: *Orientalizáló életképek*. In: *Művészet Magyarországon 1830–1870*. 1. köt. Szerk. Szabó Júlia, Széphelyi F. György (Bp., 1981, 98–106. p.); *A nemzeti emlékmű és a nemzeti tudat változásai* (Monumentumok az első háborúból. Kiáll.-i katalógus, összeáll. és szerk. Kovács Ákos. Műcsarnok, Bp., 1985, 5–25. p.); *A vázlat mint a nemzeti génusz kézjegye*. In: *Sub Minervae Nationis Praesidio*. Tanulmányok a nemzeti kultúra kérdésköréből Németh Lajos 60. születésnapjára (Bp., 1989, 192–202. p.); *Az Alföld és az alföldi pásztorok felfedezése a külföldi és hazai képzőművészetben* (Ethnographia, 100, 1989, 1–4., 121–154. p.); *A Madonna-festő. Művész-szerep és historizálás Csontváry önarcképein* (Művészettörténeti Értesítő, 40, 1991, 3–4., 156–174. p.); „*A História a mi erős várunk*”. A millenniumi kiállítás mint Gesamtkunstwerk. In: *A historizmus művészete Magyarországon*. Művészettörténeti tanulmányok. Szerk. Zádor Anna (Bp., 1993, 132–147. p.); *Az alapítók biblikus képei és a századvég antihistorizmusa*. In: *Nagybánya művészete*. Kiáll.-i katalógus. Szerk. Csorba Géza, Szücs György (MNG, Bp., 1996, 216–236. p.); *Tudománytörténeti megjegyzések a nemzeti „forma-nyelv” kérdéséhez 1873–1906*. In: *A nemzet antropológiája*. Hofer Tamás közönteése. Szerk. A. Gergely András (Bp., 2002, 287–303. p.); *A művészi siker anatómiája 1840–1900*. In: *Az irodalmi kultusz kutatás kézikönyve*. Tanulmánygyűjtemény. Szerk. Takáts József (Bp., 2003, 7–66. p.); *A Sándor-palota írásban és képben* (Bp., 2003; németül és angolul is); *Munkácsy vallásos képei és a századvég „szent-realizmusa”*. In: *Munkácsy a nagyvilágban*. Kiáll.-i katalógus. Szerk. Gosztonyi Ferenc (MNG, Bp., 2005, 61–86. p.); *A népművészet-szemlélet változásai és a Nemzeti Múzeum 1852–1898* (Néprajzi Értesítő, 91, 2009, 35–80. p.); *A művészettörténet nemzeti látószöge. Kánonok és kánon-törések*. In: *XIX. Nemzet és művészet. Kép és önkép*. Kiáll.-i katalógus. Szerk. Király Erzsébet, Róka Enikő, Veszprémi Nóra (MNG., Bp., 2010, 29–82. p.).

Irod.: Szőke Annamária: S. K. közönteése (Művészettörténeti tanulmányok S. K. közönteésére. A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1997–2001. Bp., 2002, 9–12. p.); Marosi Ernő: S. K. (1941–2013) (Ars Hungarica, 2014. 4., 644–652. p.); Király Erzsébet: S. K. (1941–2013) (Művészettörténeti Értesítő, 63, 2014. 2., 401–402. p.); S. K. műveinek bibliográfiája. Összeáll. Király Erzsébet és Róka Enikő (uo., 403–406. p.); S. K. műveinek biblio-

gráfiája. In: *Ideák, motívumok, kánonok*. Tanulmányok a 19–20. századi képkultúra köréből (MNG, Bp., 2012, 315–318. p.).

Fotó: MNG Adattári és Dokumentációs Gyűjtemény
Király Erzsébet

Siska József (1947. szept. 12. Dámóc – 2021. jan. 27. Miskolc): etnográfus, muzeológus, múzeumvezető. – Sárospatakon tanult, majd a Bp.-i Felsőfokú

Kereskedelmi és Vendég-látóipari Szakisk.-ban áruforgalmi szaktechnikusként végzett (1969). Etnográfus diplomáját pályája második felében, a KLTE-n, I. tagozaton szerezte (1998). – A néprajz és a helytörténet iránti érdeklődése a honismereti mozgalomban

bontakozott ki. Kereskedelmi munkahelyei mellett önkéntes gyűjtőként kutatta a Bodroghöz hagyományos népi kultúráját, és képezte magát terepi kutatóvá, néprajzi gyűjtővé, s a néprajzi tárgygyűjtés módszerét is elsajátította. 1981-től publikált. A szerencsi *Zempléni Múz.* vezetőjeként (1987–1996) újrendezte az állandó képeslevezőlap-kiáll.-t, Szlovákiában és Németo.-ban is utaztatott kiáll.-okat. 1992-ben megszervezte és lebonyolította a Zempléni Múz.-nak a szerencsi Rákóczi Várba történő átköltöztetését, s ott új állandó kiáll.-t rendezett. 1996-tól nyugdíjazásáig (2008) a Borsod-Abaúj-Zemplén M.-i Múz.-i Igazgatóság központi intézménye, a miskolci *Herman Ottó Múz.* néprajzi osztályának muzeológusa volt. – Fő kutatási terepe, a Bodroghöz népi táplálkozása, népi gazdálkodása, hagyományos textilkultúrájának tárgyi világa foglalkoztatta. Művelődéstörténeti érdeklődése fókuszában is a zempléni tájak álltak. Írt a 'Senyney család történetéről, ref. egyház- és iskola-történeti témákról, a Bodroghöz számos településének helytörténeti vonatkozásairól, a bodroghözi ruszinokról. Publikációit többnyire a *Herman Ottó Múzeum Közleményei és Évkönyve*, a *Szülőföldünk*, a *Honismeret*, a *Széphalom* periodikákban közölte. Elkötelezett híve volt a kettészakított Bodroghöz szellemi egyesítésének, és rendszeres szerzője a felvidéki magyarság kulturális folyóiratainak (*Zempléni Szó, Régió, Visszhang, Bodroghöz és Ung-vidék Kalendáriuma*).

F. m.: *A Bodrogek köz népi textilművészete* (A Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetek 26. Sárospatak, 1986); *Dámóc története és népe* (Helytörténeti publikációk) (Sátoraljaújhely, 1987); *Egy zemléni nemesi gazdaság a XVII–XVIII. században* (Agrártörténeti Szemle, XXX, 1988. 3–4, 470–513. p.) *A Bodrogek köz népi táplálkozásához* (A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 25, 1987–1988, 184–193. p.); *Ruszinok a Bodrogek közben*. In: *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Szerk. Katona Judit–Viga Gyula (Miskolc, 1996, 209–305. p.); *Népi táplálkozás – hagyományos ételek*. In: *Kisgéres. Hagomány és változás egy bodrogek köz falu népi kultúrájában*. Szerk. Viga Gyula (Somorja–Komárom, 2000, 209–222. p.); *Alta non alte* (A 'Sennyey család története) (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XLII, 2003, 283–308. p.); *Bodrogek köz malmok* (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XLV, 2006, 481–497. p.).
Irod.: S. J.-re emlékezünk (1947–2021) (<https://hermuz.hu/2021/02/04/siska-jozsefre-emlekezunk-1947-2021/>)
Fotó: Herman Ottó Múzeum.

Tóth Arnold

Skultéty Gyula (1936. máj. 12. Bp. – 2010. okt. 1. Bazel): antropológus, szobrászművész. – A bp.-i Fazekas Mihály Gimn.-ban érettségizett (1954). Mivel egy.-re nem vették fel, dolgozott matracgyárban, esztergályosműhelyben és kaolinbányában is. Az 1956-os forradalom után testvérrel együtt elhagyta Mo.-ot. Bernbe költözött, s a Berni Egy. TTK-n biológiát kezdett el tanulni. 1959-ben megszakította tanulmányait, majd 1961-ben Bazelben testnevelő tanári képesítést szerzett. Ezután három évig pszichológiát tanult Bernben, majd 1964-ben visszatért a biológiai tud.-okhoz és 1972-ben doktorált a Bázeli Egy.-en. – 1963-ban Bazelben telepedett le, ahol haláláig élt. 1971-ben lett svájci állampolgár. Tanulmányai mellett 1962 óta folyamatosan dolgozott. – Az 1960-as években kezdett el szobrászattal foglalkozni. M. M. Gerasimov (1907–1970) orosz régész és antropológus művei és publikációi segítettek abban, hogy művészi tehetségét és szakmai érdeklődését az arckonstruktó készítése terén kamatoztassa. Az élete során – emberelődök és a történeti, ill. recens koponyák felhasználásával – készített mintegy 150 arckonstruktójt és azok negatív öntőformáit tartalmazó gyűjt.-ét a M. Természettud.-i

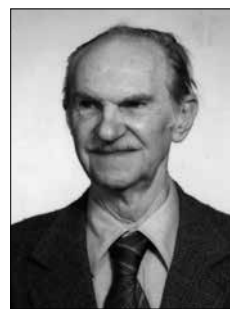
Múz.-nak (MTM) ajándékozta (2010). Az emberre válás kezdetétől napjainkig tartó időszakot és Ázsiától D-Amerikáig terjedő széles földrajzi területet átölelő kollekciót a MTM Arckonstruktójt gyűjt.-én belül, Skultéty Gyűjt. néven őrzi a MTM Embertani Tára. ~ valamennyi rekonstruktójt tud.-os alapú, szobrászi-anatómiai módszerrel készült, művészi kivitelű, egyedi alkotás. 1985-ben elkészítette III. Béla király arckonstruktójt (kiállítva: István király Múzeum, Székesfehérvár). Több vidéki múzeum-ban jelenleg is megtekinthetők az általa készített arckonstruktójt. A tud.-os alapú arckonstruktójt-készítés során szerzett tudását az 1990-es évek végétől kezdődően tanítványának, Kustár Ágnesnek adta át.

F. m.: *Zur Problematik der Rekonstruktion des Gesichtes auf Grund des Schädels* (Manuscript, 1991); *Zusammenfassung des Diavortrages über die Problematik der Gesichtrekonstruktion auf Grund des Schädels*. In: *Papers of the Scientific Session in Szeged (Hungary) 1990*. Ed. Farkas L. Gyula (Szeged–Ulm, 1991, 253–262. p.); *A benepusztai honfoglalás kori férfi koponyarekonstruktójtja*. Kustár Ágnes (Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítője, 22/3, 1996, 179–190. p.); *Arcok a székesfehérvári királyi bazilikából*. In: *A Székesfehérvári királyi Bazilika embertani leletei 1848–2002*. Szerk. Éry Kinga (Bp., 2008, 177–184. p.).

Fotó: ismeretlen felv., MTM Embertani Tár Adattára

Makra Szabolcs, Makra Luca

Solymos Ede; (1932-ig) **Scharffenberger Ede** (1926. jan. 30. Kalocsa – 2008. máj. 27. Baja): etnográfus, muzeológus, múzeumig. – Édesapja

Scharffenberger Ede tatarépkénti tisztviselő, édesanyja Jakab Sarolta polgári isk.-i tanár. Apja korai halála miatt megözvegyült anyja nevelte fel. Felesége ~né Göldner Márta (1928–2006) festőművész. Házasságukból két gyermek született: Zsellérné Solymos Márta (1952–1997) grafikusművész és Solymos Éva (1954–) tanítónő, gyógypedagógus. – Kalocsán, a jezsuita gimn.-ban érettségizett (1944). A bp.-i PPTÉ néprajz–földrajz szakos hallgatója, később felvette a néprajz szakot, majd – az 1948 évi egy.-i reform után – az ELTE néprajz, régészet és muzeológia szakjain szerzett diplomát (1950). A történelemtud.-ok (néprajz) kandidátusa (1960);

A *Duna magyarországi szakaszának népi halászata* c. disszertációjával). – Egyetemistaként a *Néprajzi Múz.* önkéntes gyakornoka, majd a fotótár és laboratórium ösztöndíjas vezetője (1948–1950). 1950 nyarán foglalta el a *Bajai Városi Múz.* (1951-től Türr István Múz.) ig.-i székét. Ig.-i tevékenységét megszakítva néhány évig Tálasi István aspiránsa volt az MTA-TMB-n (1953–1957). A bajai múz.-ot – aspiránsi idejét leszámítva – nyugdíjazásáig (1986) igazgatta. – Gyermekkorát a szakmári parasztok és a dunapataji halászok között töltötte, szakmai érdeklődése ezért korán a dunai népi halászat emlékei felé fordult. A m. hivatásos és népi halászat elkötelezett tanulmányozójaként vált a Duna halászatának nemzetközi hírű kutatójává. Vizsgálódásai középpontjába a folyamatosan változó vízi világ körülményeihez alkalmazkodó halászegyéniségeket, kezdeményező személyeket helyezte. Kutatásaival rávilágított arra, hogy a halászok újító készsége azért vált meghatározó jelentőségűvé a zsákmányoló halászatban, mert a romló fogási lehetőségek folyamatos versenyre kényszerítették a halászó embereket. Vidéki múzeumig.-ként fontosnak tartotta a kiemelkedő bajai személyek (Türr István, Jelky András, Mészáros Lázár, Telcs Ede) emlékezetének, életútjának bemutatását. Neki köszönhető, hogy Angliában megtalálták Mészáros Lázár (1796–1858) sírját, s hamvait hazahozhatták Bajára (1991). – Pályája kezdetén a *Néprajzi Múz.* megbízásából Kakasdon részt vett a bukovinai székely telepések néprajzi kutatásában (1950). A Zenta környéki halászat fellelhető emlékeit és gyakorlatát a Városi Múz. felkérésére az 1970-es évek elején gyűjtötte össze és mutatta be az intézmény állandó tárlatán. Az 1980-as évek elején Bárh János felkérésére Kecel nagyközség monografikus kutatásában vett részt, ahol a természeti javak felhasználását kutatta és adta közre tanulmányában (1984). Több nemzetközi tanulmányúton (Lengyel., Bulgária, Románia, Ausztria) és konferencián vett részt. Jelentős külföldi kollegiális kapcsolatai eredményeként nemzetközi halászati konferenciát szervezett Baján (1974); a nyolc ország tizenhárom kutatója által tartott előadások írásos változata német nyelvű tanulmánykötetben jelent meg. Gyűjtőútjain több tízezer fényképfelvételt és több ezer oldal jegyzetet is készített. – Muzeológiai szárnypróbalgatása Székesfehérváron kezdődött, ahol friss diplomásként a Műemlékek Orsz. Központja megbízásából a városi múz. készülő állandó kiáll.-ának halászati egységét ren-

dezte (1950). Bajára kerülve első feladatai között szerepelt egy új állandó kiáll. megrendezése, ahol a helytörténet mellett kiemelt szerepet kapott a halászat (1951). A bajai múz.-ban több állandó helytörténeti, néprajzi kiáll.-t rendezett (1961, 1973), s a halászati tárlatot is többször megújította (1984, 2001). Módszeres és tervszerű gyűjtésekkel sikerült kialakítania a bajai múz. műtárgygyűjt.-i rendszerét. Igazgatósága alatt a múz.-i gyűjt. kb. nyolcezer műtárggyal gyarapodott; ezek közül kiemelkedő jelentőségű a Duna Pakstól Mohácsig terjedő szakaszán tevékenykedő halászok teljes eszközkészlete, az életmódjukkal kapcsolatos tárgyak. A halászati kutatások mellett kiemelkedő kézművesség-kutatása is. Közül húsz bajai és Baja környéki kisiparos munkavégzésének dokumentálása mellett mintegy húsz kismesterség munkaeszköz-, vmint termékrepertoárját gyűjtötte be. Tárgygyűjtéseit olykor kiállításrendezői munkával is összekapcsolta. A feleségével közösen rendezett, *Parasztasszony élete* c. időszaki tárlat elbontását követően számtalan, a női munkavégzéshez kapcsolódó eszközt, házberendezési tárgyak sikerült intézménye számára megszereznie (1964). Igazgatósága alatt jött létre – bár általa kevésbé javasolt épületben – a bajaszentistváni Bunyevác Tájház (1979). – A *Bajai Türr István Múzeum Kiadványai* címmel önálló könyvsorozatot indított (1957). A halászat témakörében írt tud.-os tanulmányai, közleményei jeles hazai folyóiratokban (*Ethnographia*, *Néprajzi Értesítő*, *Acta Ethnographica*) jelentek meg. Leváltói források elemzésével feltucatnyi halászcseh működését adta közre művegyei múz.-i évkönyvekben (*Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, *A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve*, *Cumania*, *Zalai Múzeum*, *Komárom Megyei Múzeumok Közleményei*). Közérthető, olvasmányos stílusban számos orsz., megyei és városi lapban (*Halászat*, *Élet és Tudomány*, *Petőfi Népe*, *Bajai Honpolgár* stb.) adott közre tud.-os ismeretterjesztő cikkeket. Az ötkötetes *Magyar Néprajzi Lexikon*ba közel 40 szócikket írt a halászati szakkifejezésekről, üzemformákról. A nyolckötetes *Magyar Néprajz* II. *Gazdálkodás* kötetében a halászat technikai feltételeit foglalta össze. – Szoc. kultúráért kitüntető jelvény (1967, 1977), a TIT Bács-Kiskun M.-i Szervezetének bronzplakettje (1973), Bács-Kiskun M. Közművelődési díja (1994), Bács-Kiskun M. Tud.-os díja (2001), a Bács-Kiskun M.-i Önkormányzat Múz.-i Szervezetének Pro Museo emlék-

érme (2006). Baja Város Díszpolgára (2002). – Az elemi isk. négy osztályát Szakmáron végezte, ahol édesanyja tanítóként harangot öntetett számára, amelyen a következő felirat olvasható: „ADOMÁNYOZTA SOLYMOS EDE IV-İK OSZT. TANULÓ 1936. ÖNTÖTTE SZLEZÁK RÁFAEL BUDAPESTEN”. „Dr. SOLYMOS EDÉNEK” felirattal Osváth Mária szobrász bronzplakettet készített (1982). Munkássága előtt tisztelve, születésének 90. évfordulója alkalmából Gárdonyi Város Önkormányzata és a Velencei-tavi Kistérségi Alapítvány mellszobrot (Kontur András szobrászművész alkotása, 2016) állíttatott az agárdi csónakkikötő melletti parkban.

F. m.: *A Türr István Múzeum története és ismertetése* (A bajai Türr István Múzeum kiadványai. 2. Baja, 1958); *Adatok a Fehér-Körös halászatához* (A gyulai Múzeum kiadványai. 14. Gyula, 1960); *Dunai halászat. Népi halászat a magyar Dunán* (Bp., 1965; 2. bőv., átd. kiad. 2005); *Bácskiskun megye népművészete*. Janó Ákossal (Kecskemét, 1966; 2. kiad. 1972); *Telcs Ede*. Telcs Andrásral (Baja, 1966); *Ki volt Jelky András?* (A bajai Türr István Múzeum kiadványai. 25. Baja, 1983); *Mészáros Lázár Angliában*. In: *Mészáros Lázár emlékezete*. Az 1991. márc. 13-ai tudományos ülésen elhangzott előadások. Szerk. Kőhegyi Mihály, Merk Zsuzsa (Bajai Dolgozatok 8. Baja, 1993); *A Velencei-tó halászata* (Bp., 1996); *Dunai halászat. Hagyományos halászat a magyar Dunán* (Bp., 2005); *Sugovicán innen – Dunán túl* (Baja, 2007). Irod.: S. E. munkássága. Emlékirat és bibliográfia. Szerk. Bárh János (Kecskemét, 1994); Merk Zsuzsa: S. E. 75 éves (Magyar Múzeumok, VII, 2001, 60. p.); Szilágyi Miklós: S. E. 75 éves (Néprajzi Hírek, XXX, 2001, 118–122. p.); Kothencz Kelemen: Interjú S. E.-vel 80. születésnapja alkalmából (Néprajzi Hírek, 2006. 1–2., 98–100. p.); Szilágyi Miklós: S. E. halálára (Néprajzi Hírek, XXXVII, 2008, 84–86. p.); Szilágyi Miklós: S. E. életművének tudománytörténeti jelentősége a halászat történeti és néprajzi kutatásában. In: *Víz, ember, örökség*. Szerk. Kothencz Kelemen (Baja, 2017, 7–12. p.); Csoma Zsigmond: S. E. és Balassa Iván barátságának eredménye a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Munkaeszköz-történeti Archivumában (uo., 53–68. p.); Gebauer Hanga: S. E. fényképfelvételei a Néprajzi Múzeum Archivumában (uo., 69–80. p.); S. E. (Névpont: <https://www.nevpont.hu/palyakep/solymos-ede-fec33>).

Fotó: a család tulajdona

Kothencz Kelemen

Solymos Edéné Göldner Márta; S. Göldner Márta; Solymosné Göldner Márta (1927. márc. 13. Eger – 2006. jún. 10. Baja): divattervező, festő, gyűj-

teménykezelő. – Férje (1951. jún.-tól) Solymos Ede (1926–2008) néprajzkutató, a bajai múz. ig.-ja, akinek terepmunkáin, néprajzi gyűjtőútjain, kutatásai során, ill. a kiáll.-ok rendezésekor állandó kísérője, segítője volt. Két leányuk született, Márta (1952–) grafikus és Éva (1954–) tanítónő, gyógypedagógus, unokájuk Agócs Írisz (1977–) grafikusművész, többek között Tandori Dezső, Berg Judit és Varró Dániel könyveinek illusztrátora. – Kereskedelmi, majd mezőgazdasági szakközépisk.-t végzett. Bp.-en az Atelier Művészeti Tervező- és Műhelyisk. divattervező szakán, majd Baján, a Rudnay Gyula Szabadakad.-n tanult (1947–1951). – *A Bajai Türr István Múz.-ban* dolgozott. Időszaki kiáll.-okat rendezett, kutatott és publikált, s a folyamatosan gyarapodó fotó-, néprajzi és történeti gyűjt.-eket gondozta, emellett adatári, könyvtári munkát is végzett. Férje oldalán és önállóan is gyűjtött, főként néprajzi témájú anyagot. Nyugdíjba vonulását követően visszatért a képzőművészethez, folyamatosan festett, leginkább olaj-, pasztell- és akvarellképeket. Festőként dokumentálta a Duna és mellékágai, a gemenci erdők és a halásztanyák világát, környezetét. A Zichy Galéria terjesztette képeit, Mo.-on kívül Jugoszláviában és Ausztriában is szerepelt kiáll.-okon. Az *Orth am Donau Halászati Múz.* több, halászatot ábrázoló festményét vásárolta meg.

F. kiáll.: *Parasztasszony élete* (1964).

F. m.: *Asszonyélet Dávodon* (A bajai Türr István Múzeum kiadványai 18. Baja, 1971); *Madaras története az őskortól az újratelepítés befejezéséig (1810)*. Kőhegyi Mihállyal (A bajai Türr István Múzeum kiadványai 22. Baja, 1975); *A kalocsai érsekuraldom halászati szerződésai 1725–1916 / Die Fischereiverträge des erzbischöflichen Gutes von Kalocsa zwischen den Jahren 1725–1916*. Solymos Edével (Bács-Kiskun megyei Múzeumok Közleményei. Kecskemét, 1978, 43–96. p.); *Lakodalomszervezés Baja környékén*. Solymos Edével (Folklór és etnográfia 9., 1983, 201–206. p.).

Irod.: N. Kovács Zita: S. Göldner Márta kiállítása Érsekszanádon, 2005. aug.3. (TIM Adattár 3734.2006); Merk Zsuzsa: In memoriam S. E. G. M. (Bajai Honpolgár, 2006. júl. XVII. 7, 189. sz., 9. p.).

Fotó: a család tulajdona

N. Kovács Zita

Sólymos László Szilveszter, OSB (1920. febr. 9. Rábacsécsény – 2006. márc. 27. Pannonhalma): teológus, gyűjteményvezető. – R. k. hétgyermekes

tanító-család első gyermeke. – A soproni Bencés Gim.-ban (1929–1937) tett érettségi után belépett a bencés rendbe (1937. aug. 6.), ahol a Szilveszter szerzetesi nevet kapta. Rómában, a Szent Anzelm Bencés Egy.-en (1938–1942), majd a bécsi Pázmáneumban (1942–1943) tanult

teológiát. Mindkét helyen tüdőbetegsége miatt kellett megszakítania tanulmányait, amelyet végül a Pázmány Péter Hittud.-i Akad.-n fejezett be (1957), uo. egyháztörténetből doktorált (1959). 1943. júl. 20-án pappá szentelték. – A községi Bencés Gimn.-ban (1946–1948), majd annak államosítása után utódintézményében hittanár (1948–1950). Koholt vádakkal letartóztatták (1951. aug. 19.) és dec. 21-én a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének, vezetésének büntetése” vádjával életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1956. okt. 26-án szabadult a váci fegyházból. Főisk.-i tanár Pannonhalmán (1959–1967, 1969–1984, 1988–2006) és a bp.-i Pázmány Péter Hittud.-i Akad.-n (1967–1969, 1984–1999). – Pannonhalmán helyettes házgondnok (1972), házgondnok (1973), a *Pannonhalmi Főapátsági Múz. öre* (1974–2006), a pannonhalmi gyűjt.-ek vezetője. – Fő szakterülete a liturgika, gyűjteményvezetői kinevezése után egyre inkább az egyházművészet. 1996 óta főleg rendtörténettel foglalkozott. Gyűjt.-i munkájában fontos terület volt a provenienciakutatás és az állományvédelem. Feldolgozta a Pannonhalmán őrzött kegyérmekeket, könyvet jelentetett meg a pannonhalmi kódexről, ill. a Szent Benedek-éremről. – Az Orsz. Egyházművészeti és Műemléki Tanács, ill. az Orsz. Liturgikus Tanács tagja (1965–2005). – Szülőfalujában a 2008-ban róla elnevezett kultúrotthon falán emléktábla őrzi emlékét. Ravazdon, az általa kutatott Szent Villebald-templom romjainál kilátót neveztek el róla.

F. m.: *Kruesz Krizosztom (1865–1885) – Kelemen Krizosztom (1929–1950)*. Várszegi Asztrikkal (Pannonhalmi főapátok 1. METEM Könyvek 2. Bp., 1990, 9–228. p.); *Himmelreich György pannonhalmi kormányzóapát (1607–37) könyvtárkatalógusának feldolgozása. Adalékok a Szent Benedek-rend pannonhalmi könyvtárának*

történetéhez (Pannonhalma, 1998); *Pannonhalma élete a XIX. században*. Összegyűjtött rendtörténeti tanulmányok (Pannonhalma, 1999); *Pannonhalma. A hegyen épült város* (Bp., 2000).

Irod.: MKL XII.: 203–204. p.; Mikó Zsuzsanna: S. L. Sz. ügye. In: Kapiller Imre emlékkönyv. Szerk. Horváth Zita, Mikó Zsuzsanna, Miklós Dániel, Németh László Sándor (Zalaegerszeg, 2019, 147–157. p.).

Fotó: Pannonhalmi Főapátsági Múz.

Dénesi Tamás

Solymosné Göldner Márta: → *Solymos Edéné Göldner Márta*

Somogyi Sándor; ered. (1945-ig) *Weisz* (1909. okt. 11. Tab – 1987. dec. 19. Bp.): kereskedő, múzeumig. – A Bp.-i Kereskedelmi Akad.-n érettségizett és szerzett szak-

képesítést (1925). Részt vett a munkásmozgásban; 1928-tól párttag, később az MSZMP KB Iroda társadalmi munkatársa. – A Belkereskedelmi Min. TŰZÉP Váll. főig.-ja (1955–1970).

1970-től a M. Vendéglátóipari Múz.-ból akkor megalakult *M. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múz.* (MKVM) első főig.-ja (1970–1976); a kibővített múz.-ot nyugdíjazásáig vezette. Irányítása alatt a múz. mindkét szakterületen és a kialakuló harmadik szakágban, az idegenforgalom területén is megerősödött (új állandó kiáll.-ok, orsz. gyűjtések, orsz. és időszaki vándorkiáll.-ok, ismeretátadás, szakmai kapcsolatok). – Munka érdemrend (1955), Munka érdemrend arany fokozata (1963, 1976), Hazáért Érdemrend (1984), Pro Urbe Budapestért-díj (1985).

F. m.: *Budapest kereskedelme 100 évvel ezelőtt* (Kereskedelmi Szemle, 10, 1972, 5–8. p.).

Irod.: A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum 50. jubileumi évkönyve. Szerk. Török Róbert (Bp., 2017, 155–156. p.).

Fotó: MKVM Kereskedelmi és Vendéglátóipari Fotótár

Török Róbert

Srágli Lajos (1951. szept. 14. Egervár – 2017. okt. 5. Páka): történész. – Nagykanizsán, a Winkler Lajos Vegyipari Technikumban érettségizett (1970), a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főisk.-n népművelő-történelem szakon (1984), majd az ELTE BTK történelem szakán

szerezett diplomát (1987). – Képesítés nélküli tanár Zalabéren (1971), Zalaegerszegen a Megyei Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Int.-ben dolgozott (1971–1979).

A *M. Olajipari Múz.* történésze (1979-től), igh.-e (1985–2007). Az új- és legújabb kori gazdaságtörténettel foglalkozott; fő kutatási területe a M. Amerikai Olajipari Részvénytársaság (MAORT) története, a koncepciók perек, az ipari szociálpolitika mo.-i múltja. Emellett helytörténeti kutatásokat is végzett, részt vett több település történetének megírásában, és segítette több település helytörténeti gyűjt.-ének és kiáll.-ának kialakítását. Kutatta és megírta a D-i határvédelmi rendszer kiépítésének történetét is. Az 1980-as évek közepétől számos társadalmi szervezet, alapítvány létrehozásában vett részt: Egervári Helytörténeti és Községépítő Egyesület, Zalai Egyesületek Szövetsége, Egervári Estékért, Hagyományokért Kulturális Alapítvány, Páka Értékeiért Egyesület. Alelnöke volt a Város- és Faluvédők Szövetségének (2001–2011). Egerváron több rendezvényt szervezett, pl. a Széchenyi Bicentenáriumi, az Egervári László Emléknapi, a Középkori Zala és Vas m.-i Mezővárosok Találkozóját és a Nadasdy Évet. Szervezője és vezetője volt az Egervári Esték nyári rendezvényeinek. 93 tanulmány, szakkikk, 83, többnyire városvédő cikk fűződik a nevéhez. Számtalan tud.-os konferencián adott elő és több település címerét tervezte. 1991 óta szerk. az *Értékmentő* c. folyóiratot, a Város és Faluvédők Szövetség lapját. 2007-ben nyugdíjba vonult, 2008-ban elhagyta szülőfaluját, és Pákára költözött, ahol aktívan bekapcsolódott a falu kulturális és közéletébe. – Murvai-díj, Podmaniczky-díj (1992), Egerváriért (Pro Urbe) díj, Kós Károly díj. Egervár díszpolgára (2010).

F. m.: *A MAORT – olaj, gazdaság, politika* (Bp., 1998); *Egervár*. Vándor Lászlóval (Száz Magyar Falu Könyvesház, Bp., 2001); *Lovászi*. Tóth Sándorral (Száz Magyar Falu Könyvesház, Bp., 2002); *Munkások a fekete arany birodalmában* (Zalaegerszeg, 2004); *Erődök Páka környékén – a déli határvédelmi rendszer történetéhez 1948–1958* (Páka, 2006); *Erődország. A déli határvédelmi rendszer létesítésének és lebontásának története 1948–1958* (Bp., 2007); *A politika csapdái át. A MAORT története 1938–1948* (M. Olajipari Múz., Zalaegerszeg, 2008); *Az*

1956-os forradalom az olajiparban. Horváth Róberttel és Tóth Jánossal (Zalaegerszeg, 2016).

Irod.: *Ki kicsoda Zala megyében?* Szerk. Rikli Ferenc (Nagykanizsa, 2005); Molnár László: *Emlékezés S. L.-ra* (Pannon Tükör, 22., 2017. 5, 114–115. p.).

Fotó: a szerző archívumából

Molnár László

Steinhausz György (1947. szept. 15. Bp. – 2013. aug. 1. Várpalota): helytörténész, idegenforgalmi és művelődési szakember. – Nagypapa Timár József

főjegyző, író, zenekarszervező, Csopak kulturális életének meghatározó személyisége. – Putnokon, a Mezőgazdasági Technikumban érettségizett (1966) a veszprémi Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképzőben felsőfokú idegenforgalmi menedzser képzést

szerezett (1994). – Gyakornok a Kertészeti Főisk. Tangazdaságában (1966–1968), majd a Vetőmagtermeltető Vállalatnál (1966–1969), fafaragó Nyitrai Ferenc iparművésznél (1969–1970), kultúrfelelős Csopakon, az Állami Gazdaságok Üdülőjében (1970–2003), utóbb idegenforgalmi vállalkozó (1991–2004). – 1975-től helytörténeti kutatásokat folytatott Csopakon. A Veszprém M.-i Múz.-i Egylet (Veszprém megyei Múzeumok Baráti Köre) alapító tagja (1979-től). A Csopaki r. kat. egyházközség világi elnöke (1985–1993). 1980-tól közéleti tanácsstag, képviselő, a kulturális albiz. elnöke, kulturális tanácsnok (2002–2006), Csopak alpolgármestere (2006-tól). A Csopaki Borhetek szervezője, a falut bemutató séták, vmint a környék történelmét megismertető hajókirándulások vezetője; ezért kapta a „Csopak Köztársaság Admirálisa” megtisztelő címet. Jankovits Gusztáv festőművésszel létrehozta a *Csopaki Galériát* (1995), kiáll.-okat szervezett. – Kiváló Munkáért (1980), Csopak Községért Érdemérem (1997), M. Arany Érdemkereszt, Csopak Község Díszpolgára (2010).

F. m.: *Csopak. Kezdetektől 1945-ig* (Győr, 1977); *Csopak földrajzi nevei* (Csopak, 1993, kézirat); *Csopak*. Fotóalbum. Róka Lajossal (Veszprém, 1996); *Csopak története 1914–1945*. Társszerző (Veszprém, 1997); *Timár József élete és összegyűjtött írásai*. 1–3. (Csopak, 1998); *Csopak Anno*. Róka Lajossal (Csopak, 2006); *Vízimalmok Csopakon*. Wöller Istvánnal (Csopak, 2011); *Timár József:*

Balaton hangulat. S. a. r. (Csopak, 2012); *Csopakiak és balatonkövesdiek a Nagy Háborúban 1914–1918.* Sziklai Zoltánnal (Csopak, 2012).

Irod.: VMÉL (2001): 854. p.; Csopak Község Hivatalos Honlapja 2020 (<https://csopak.hu/hu/content/steinmann-sz-gyorgy>).

Fotó: a család tulajdona

S. Lackovits Emőke

Steinmann Henrik (1932. márc. 27. Bp. – 2009. nov. 7. Bp.): zoológus, múz.-i osztályvezető. – Egy-i diplomájának megszerzése után biológia–kémia

szakos tanár Hatvan-ban. PhD-aspiráns a *Természettud.-i Múz.-ban* (1957–1961), témavezetője Soós Árpád, témája az egyenesszárnyúak idegrendszere, izomzata és kiválasztórendszere. A biológiai tud.-ok kandidátusa (1961), doktora (1987). – A M. Természettud.-i Múz. Állattárának ig.-ja (1970–1976). 1987-től a M. Posta osztályvezetője. – Tud.-os életműve a múz. 1956-ban elpusztult Orthopteroidea–Neuropteroidea Gyűjt.-ének újrakészítése, amelyet százazres gyűjt.-nyé fejlesztett az 1960–1980-as években. Számos gyűjtőexpedícióon vett részt, többek közt É-Koreában (1970, 1976) és Örményo.-ban (1984). Tud.-os publikációinak száma 170, csaknem 300 tud.-ra új fajt írt le többségében a fülbemászók (Dermaptera) köréből. – Az MTA Zoológiai Biz.-ának titkára, a *Magyarország Állatvilága* kiadványsorozat, a *Folia Entomologica Hungarica*, az *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae* folyóiratok szerk.-je. Számos ismeretterjesztő könyvet és cikket írt, rendszeres szerzője az *Élet és Tudomány* hetilapnak. – M. Rovartani Társaság Frivaldszky-bronzérme (1964).

F. m.: *Alkérészek. Insecta I.* (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae, V., Bp., 1968); *Rovarak – Insecta* (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae, V. 1. Bp., 1970); *Tegezsek – Trichoptera* (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae, XV, 19. Bp., 1970); *Bőrszárnyúak – Dermaptera* (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae, V, 10. Bp., 1974); *A magyar állatvilág szótára* [Dictionary of the Hungarian Animal World]. Jolsvay Alajossal és Szily Ernővel (Bp., 1977); *Építőművészek az állatvilágban* (Bp., 1978); *Az állatok fegyverei* (Bp., 1979); *Az állatok násza* (Bp., 1980); *A rovartest alaklatai*

kifejezései. I–III. Zombori Lajossal (Bp., 1984–1986; angol és kínai nyelven is megjelent); *Szitakötők – Odonata* (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae, V. 6., Bp., 1984); *Társak és ellenségek az állatvilágban* (Bp., 1985); *Dermaptera. Das Tierreich.* I–IV. (De Gruyter, Berlin–New York, 1986–1993); *World Catalogue of Dermaptera* (Kluwer, Bp.–Dordrecht–Boston, 1989); *World Catalogue of Odonata.* I–II. (De Gruyter, Berlin–New York, 1997); *Dictionary of Insect Morphology* (Handbuch der Zoologie. Band IV. Arthropoda: Insecta. De Gruyter, Berlin–New York, 1999).

Irod.: Papp Jenő: S. H. (1932–2009) (Rovarász Híradó, 57, 2010, 3–4. p.); Papp Jenő: In memoriam Dr. H. S. (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 102, 2010, 5–19. p.; S. H. tud.-os műveinek bibl.-jával). Fotó: Rovarász Híradó 57, 2010, 3. p.

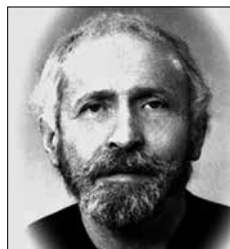
Korsós Zoltán

Sterbetz Istvánné: → *Telepy* Katalin

Sternegg Mária: → *Zlinszkyné Sternegg* Mária

Sternegg-Günther Mária → *Zlinszkyné Sternegg* Mária

Stockinger Artúr, ankerstocki csurgói; *Stockinger Gaysno* Artúr, *Stockinger G.* Artúr (1926. nov. 23. Szekszárd – 1994. ápr. 26. Szekszárd): r. k. plébános, kalapgyűjtő. – Gyermekkorát családjá birtokán, a Tevel melletti Csurgópusztán töltötte. Bonyhádon érettségizett (1944). A családi birtokon gazdálkodott az államosításig (1948), ezután több helyen fizikai munkásként dolgozott. Felnőtt fejjel, 35 éves korában választotta a papi hivatást, a győri szemináriumban szentelték pappá (1961). Káplán Tamásiban, Decsen, Újpetrén, Villányban, plébános utazásai során mintegy 50 különböző fejedőt gyűjtött össze. Gyűjt.-éből örökösei, a Riedel család és a Nagydorogi Önkormányzat szakemberek (Néprajzi Múz., Hadtörténeti Múz.) bevonásával Nagydorogon állandó kiáll.-t létesített, amely *Kalap és Sipka Múz.* néven 1995. márc. 15-én nyílt meg. A gyarapodó, jelenleg öt földrész közel 150 féle fejedőjét tartalmazó gyűjt. 2006-ban kapott önálló épületet, 2017-ben felvették a Tolna Megyei Értéktárba.

Irod.: Puszták plébánosa. Emlékkönyv csurgói S. G. A. halála 10. évfordulójára. Összeáll. a Riedel család (Bp.–Nagydorog, 2004); www.kalapmuzeum.hu.
Fotó: Riedel Miklós felv.

K. Németh András

Sz. Máthé Márta; Szabó Sándorné; Máthé Márta Veronika (1945. nov. 3. Szentendre – 2002. szept. 19. Debrecen): régész. – Férje Szabó Sándor Géza (1945–1980) irodalomtörténész, könyvtáros. – A szentendrei gimn.-ban érettségizett (1964), majd az ELTE BTK régészet-történelem szakán szerzett oklevelet (1970). Tanulmányai során tudatosan választotta kutatási témájaként az alföldi bronzkori telleket. Professzora, Bóna István útmutatásait követve a Szolnok környéki tanácsadásokon (pl. Jászdózsa–Kápolnahalom) sajátította el a kissondás tell-ásatás módszertanát, amely a pontos rétegtani összehasonlító vizsgálatokkal akkor egészen újszerűnek számított. – Pályáját 1970-ben, a debreceni *Déri Múz.*-ban kezdte. Ebben is a Berettyó-völgyi tellek kutatásának szándéka vezérelte; 1974–1982 között öt ottani tell-telepet ásott meg, többek között – egy nagyszabású szovjet–m. akad.-i ásatás keretében – Herpály–Földvár két felső, bronzkori rétegét. Az ásatási anyagok összehasonlításából írta meg 1987-ben megvédett doktori értekezését, amely a *MNM Inventaria* sorozatának első kötete lett (1988). Ez a monográfia máig megkerülhetetlen forrásmű a Felső-Tisza–Körös-vidék középső bronzkorának kutatásához, s az ottományi, a gyulavarsándi és a hatvani kultúra viszonyának vizsgálatához. A részvételével 1991-ben megrendezett, *Dombokká vált évszázadok. Bronzkori tell-kultúrák a Kárpát-medence szívében* c. bronzkori magyar tell-kiáll. 1993-ig vándorkiáll.-ként is sikeresen szerepelt Ny-Európa számos városában (Frankfurt a. M., Freiburg, Krefeld, Hamburg, Dijon, Párizs, Mariemont), az általa is írt katalógus pedig alapvető tanulmányokban tájékoztat a korszakról. Vidéki muzeológusként sem szigetelődött el a régészet nemzetközi irányzataitól. A tell-kutatási program mellett jó érzékkel fedezett fel szórványyszerű bronzkincseket pl. Tégláson vagy a hajdúsámsoni kincs egyik elveszett darab-

ját Szentendrén. Ezen tárgyak közlése kapcsán a bronzkort kincshorizontok alapján osztályozó, ún. német isk. m. képviselőjével, Mozsolics Amáliával is jó szakmai viszonyt alakított ki. Ennek is köszönhető, hogy a Prähistorische Bronzefunde (PBF) sorozat bronzsarlókról készülő új kötetéhez éveken át együtt dolgozott A. Jockenhövel német régésszel. Hajdú-Bihar m. területén számtalan leletmentő ásatást vezetett (1970–1991 között), amelyek eredményeként a bronzkor mellett más történeti korszakokból származó leletek és adatok seregével gazdagította a Déri Múz. Régészeti Gyűjt.-ét. Kiemelkedik ezek közül a Berettyó-szentmárton–Morotva völgyi középső neolitik telep anyagát felszínre hozó, ill. a Hajdúszoboszló belterületén, egy építkezésen előkerült gepida fejedelmi sír leletmentése. 1993–1996 között megyei koordinátorként a nagyberuházásokat megelőző, nagy felületű régészeti feltárások szervezéséért felelt. A Polgár környéki autópálya nyomvonalán végzett leletmentő ásatások az ELTE Régészeti Int. és a Déri Múz. együttműködésében az újabb tell-program terpmunkáihoz is kapcsolódtak a polgári Kis- és Nagycsözshalmom. – Megírta a Déri Múz. 1972-ben megnyílt új áll. kiáll.-a őskori részének forgatókönyvét és a katalógus vonatkozó részét. Az időszaki tárlatok között emlékezetes maradt a Varga Gyula néprajzkutatóval közösen rendezett *Szerszámok dicsérete* (1987), ill. *A lelettől a kiállításig* (1989) c. módszertani kiáll.-a. Az épülő M3 autópálya nyomvonala által érintett megyék régészeti feltárásait közösen bemutató, *Utak a múltba* (1994) című kiáll. és katalógus Hajdú-Bihar bronzkorát bemutató részét is ő rendezte és írta. Nagy alaposággal megírt ismeretterjesztő írásai közül kiemelkedik a Debrecen őskorát tárgyaló fejezet a város történeti monográfiájában.

F. m.: *Bronze Age tells in the Berettyó valley (Bronze Age Tell Settlements of the Great Hungarian Plain). I.* (Inventaria Praehistorica Hungariae I. Bp., 1988, 27–122. p.); *Preliminary Report on the 1977–1982. Excavations at the Neolithic and Bronze Age Settlement of Berettyóújfalú-Herpály.* Part II. *Bronze Age* (Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 36, 1984, 137–159. p.); *Bakonszeg–Kádárdomb, Berettyóújfalú–Szilhalom, Berettyóújfalú–Herpály–Földvár. Die bronzzeitlichen Schichten des für die neolitische Herpály-Kultur eponymen Fundortes.* In: *Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss.* Katalog. Hrsg. Meier-Arendt, W. (Frankfurt am Main, 1992, 166–173. p.); *Újköri település Berettyó-szentmárton–Morotva*

lelőhelyen (A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1978. Debrecen, 1979, 35–56. p.); *Berettyóújfalu környékének története az őskorban*. In: *Berettyóújfalu története*. Szerk. Varga Gyula (Berettyóújfalu, 1981, 11–39. p.); *Debrecen vidékének története az őskorban*. In: *Debrecen története. I. 1693-ig*. Szerk. Szendrey István (Debrecen, 1984, 29–67. p.).

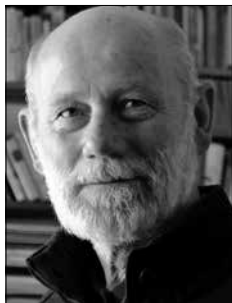
Irod.: Csányi Marietta: Sz. M. M. 1945–2002 (Ősrégészeti Levelek, 2002. 4, 5–6. p.); Hajdú Zsigmond–Magyari Márta: Emléksorok Sz. M. M.-ről (A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2002–2003. Debrecen, 2003, 9–10. p.). – Bibl.: Birkásné Vincze Rita: Sz. M. M. nyomtatásban megjelent publikációinak jegyzéke (Ősrégészeti Levelek, 2002/4. 6–10. p.).

Fotó: Feketéné Molnár Erzsébet felv., 1980 k., magánarchívum

Hajdú Zsigmond

Sz. Póczy Klára: → Póczy Klára

Szabados Árpád (1944. márc. 18. Szeged – 2017. jún. 13. Bp.): képzőművész, tanár, egy.-i rektor. – Első felesége Várnagy Ildikó (1944–) szobrászművész, második felesége Gönczi Renáta. – A Bp.-i Árpád Gimn.-ban (1959–1963), majd a M. Képzőművészeti Főisk.-n (MKF) tanult (1963–1968); Szentiványi Lajos, Ék Sándor, Raszler Károly tanítványa. – Az ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Isk. tanára (1968–1974). A *Mozgó Világ* képzőművészeti szerk.-je (1970–1984). A M. Nemzeti Galéria GYIK Műhelyének alapítója és vezetője (1975–1988). A MKF tanára (1984–2012), tanszékvezető egy.-i tanára (1991-től) a MKF (2001-től Egy.) rektora két cikluson keresztül (1995–2002), a M. Képzőművészeti Egy. doktori isk.-jának vezetője és a festőosztály vezetője (2000–2002), professor emeritus (2010), rector emeritus. Az Indiana University (USA) tb. professzora. – Művészeti munkásságának első ciklusában grafikákat, rajzokat (1969–1986), majd litográfiákat, festményeket és szobrokat készített. Játékos, a gyermeki világot megidéző rajzai és expresszív, szenzibilis képei a kortárs művészet élvonalába tartoznak. Művei a legnagyobb hazai és külföldi köz-és magángyűjt.-ekben is megtalálhatók (Fővárosi Képtár, Janus Pannónius Múz., Miskolci Képtár, MNG,

Nógrádi Történeti Múz., Petőfi Irodalmi Múz., győri Városi Képtár stb.). Mo.-n és külföldön 106 egyéni kiállítása volt. A M. Televízióban tv-sorozatot készített (*Rajzolj velünk*, 1967–1971; *Varázsolló*, 1974; *Játék a GYIK Műhelyben*, 1976, 1978, 1980; *Hétszínvilág*, 2004–2006). – A M. Művészeti Akad. r. tagja (2013). Derkovits-ösztöndíj (1970), Szoc. kultúráért (1973), Munkácsy Mihály-díj (1976), Pro Urbe díj (Zalaegerszeg, 1979), a Római M. Akad. ösztöndíja (1989), érdemes művész (1990), Széchenyi professzori ösztöndíj (1998), Szalay Lajos-díj (2002), Gyarmathy Tihamér-díj (2017). Biennálékön, kiáll.-okon számos díjat kapott. – Emlékkiáll.-át a szegedi Regionális Összművészeti Központban rendezték meg.

F. m.: *Metszés és nyomtatás* (Műhelytitkok, Bp., 1972); *A legöregebb hóember*. Sz. Á. meséi (Irodalmi jelen, 2013. dec. 18.; <https://irodalmijelen.hu/2013-dec-16-2349/legoregebb-hoember-szabados-arpad-mesei>).

Irod.: Gellér Katalin: *Groteszk firkák* (Művészet, 1987. 8. 24–27. p.); Keserű Katalin: *Végleteket feloldó irónia*. Sz. Á. festményei (Kortárs, 34, 1990. 1, 143–148. p.); Jacobs, Michael: *Kérdések Árpádnak*. Interjú Sz. Á.-dal (Budapest Galéria, 2003); Sinkó István: *A Szabados szindróma (Élet és Irodalom, 2010. 13. sz., ápr. 2.)*; Sz. Á., emlékkiáll. Katalógus (REÖK, Szeged, 2020); RÜL 17: 17–18. p. – Bibl.: Peter De Francia: *Szabados* (New Gallery, Edinburgh, 1979).

Fotó: a család tulajdona

Sinkó István

Szabadvány Ferenc (1923. szept.1. Kőszeg – 2006. máj. 21. Bp.): vegyészmérnök, tudomány- és technikatörténész, egy.-i tanár, múzeumig. – Szülei: ~

Ferenc és Hoffenreich Antónia. Családjá tulajdonában működött a kőszegi Szappan-, Gyertya- és Vegyészeti Gyár. – A kőszegi bencés gimn.-ban érettségizett. A József Nádor Műszaki és Gazdaságtud.-i Egy. Vegyész-mérnöki Karán tanult.

A II. vh. alatt, 1944 végén, az egy. utolsó éves hallgatóinak németo.-i kitelepítésekor a drezdai Műszaki Egy.-re került, ahol 1945 febr.-jában átélte a város bombázását. Vegyész-mérnöki oklevelét Bp.-en kapta meg (1946). A BME-en doktorált (1966), a kémiai (történeti) tud.-ok kandidátusa (1965), doktora (1971). –

Kőszegen, a család gyáranak mérnökeként kezdett dolgozott (1946–1949). Az államosítás után a József Nádor Műszaki és Gazdaságtud.-i Egy., ill. a BME Vegyész-mérnöki Kar Ált. és Analitikai Kémiai Tanszék tanársegéde (1949–1963), egy.-i adjunktusa (1963–1968), egy.-i docense (1968–1971), egy.-i tanára (1971–1993. dec. 31.), emeritusz professzora (1994-től). 1972-től nyugállományba vonulásáig az *Orsz. Műszaki Múz.* főig.-ja, majd nyugdíjas tud.-os tanácsadója (1994-től). – Technikatörténettel, elsősorban az analitikai kémia és a mo.-i kémia tudománytörténetével foglalkozott. Múzeumig.-ként vezető szerepet játszott a mo.-i műszaki értékek muzeális megőrzésének terén. Tanulmányokat írt a kémia történet jelentős alakjairól. 400 tud.-os közleménye és 27 könyve jelent meg magyarul és idegen nyelven. A *Technikatörténeti Szemle* főszerk.-je. – A MTESZ Tud.- és Technikatörténeti Biz.-ának alelnöke (1971), elnöke, az International Union for History of Sciences and Technology, a FECS (Federation of European Chemical Societies) Kémia történeti Biz. alelnöke, a M. Kémikusok Egyesülete Kémia- és Vegyipartörténeti Szakosztályának alelnöke, a Közép-Európai Műszaki Múz.-ok Együttműködési Uniójának alapító elnöke (MUT, 1991), az MTA Tudománytörténeti Komplex Biz.-nak tagja. – A MTA I. tagja (1995), r. tagja (2004). – Dexter-díj (American Chemical Society, 1970), Széchenyi-díj (1991), Európa-díj (Federation of European Chemical Societies, 1996), MTESZ-díj (1996). A BME Tanácsa gyémántdiplomát adományozott mérnökként munkájáért.

F. m.: *Az analitikai kémia módszereinek kialakulása* (Bp., 1960); *Az elemek nyomában* (Bp., 1961); *A kísérletezés úttörői a 19. században* (Bp. 1963); *History of Analytical Chemistry* (London, 1966; németül: Braunschweig, 1966; oroszul: Moszkva, 1984; japán nyelven: Tokyo, 1988); *A Magyar Vegyészeti Múzeum terveiről*. Szekeres Gáborral (Magyar Kémikusok Lapja, 21, 1966. 12., 627–632. p.); *Lavoisier és kora* (Bp., 1968; németül: Stuttgart, 1973; angolul: London, 1977); *A Budapesti Műszaki Egyetem Vegyész-mérnöki Karának története*. Holló Jánossal (Bp., 1971); *A kémia története Magyarországon*. Szőkefalvi-Nagy Zoltánnal (Bp., 1972); *Than Károly* (A Múlt Magyar Tudósai. Bp., 1972); *Winkler Lajos* (A Múlt Magyar Tudósai. Bp., 1975); *Katonatisztből kémikus, kémikusból hadvezér: Görgey Arthur* (Magyar Kémikusok Lapja, 48, 1993. 6., 254–257. p.); *The 50 years following Mosander*. C. Evans-szel. In: *Episodes from the History of Rare Elements*. Ed. C. Evans (Dordrecht–Boston–London, 1996, 55–65. p.); *A magyar kémia művelődéstörténete*

(Bp., 1998); *Magyar tudománytörténeti tabló, előtérben a kémia* (MTA Székfoglalók 1995–1998. II. Bp., 1999); *A tellúr felfedezése és annak utójátéka* (Magyar Kémikusok Lapja, 54, 1999. 7–8., 334–337. p.).

Irod.: Sz. F. professzor akadémikus köszöntése 80. születésnapja alkalmából (műveinek bibliográfiájával) (*Technikatörténeti Szemle*, XXV, 2003., 9–38. p.); Sz. F. akadémikus 80 éves (Magyar Kémikusok Lapja, 58, 2003. 12., 423. p.); Vámos Éva: Búcsú Sz. F.-től (Magyar Múzeumok, 11, 2006. 2., 53–54. p.); Inczedy János: Megemlékezés (Magyar Tudomány, 167, 2006. 8., 1022–1024. p.); Vámos Éva: Sz. F. (Magyar Kémikusok Lapja, 61, 2006. 8., 249–250. p.); Tömpe Péter: Sz. F. (Magyar Kémikusok Lapja, 65, 2010. 10., 334. p.); RÜL 17: 25. p. Fotó: Országos Műszaki Múz., 1993.

Próder István

Szablyár Péter (1948. júl. 13. Bp. – 2013. dec. 9. Bp.): geológus, kohómérnök, barlangkutató, helytörténész, tájházalapító. – Nagyapja dr. Banner Benedek (1884. ápr. 25. Székudvar – 1968. szept. 24. Bp.) régész, néprajzkutató, földrajztanár. Nagyapja öccse dr. Banner János (1888. márc. 6. Székudvar – 1971. jún. 29. Bp.) régész, néprajzkutató, egy.-i tanár, a történelemtud.-ok doktora (1957). – A Bp-i Szabó József Geológiai Technikumban ifjúsági vezetője volt (1963–1966). A miskolci Nehézipari Műszaki Egyen szerzett kohómérnök diplomát (1974). – Életpályája indulásakor meghatározó szerepet játszottak a gyakorlati, terepi barlangkutatások. 1976-ban kapcsolódott be a Ferencvárosi Természetbarát Sportkör (FTSK) Barlangkutató Szakosztályának munkájába. A gyakorlati (Pilis, Vértes, Cserhát hegységek barlangjai) feltárások mellett foglalkozott elméleti kérdésekkel is, a barlangterképezés és -nyilvántartás modernizálását tűzte ki célul. Tagja volt a líbiai bir al-ghanam-i gipszkarszt barlang feltárását, dokumentálását végző kutatócsoportnak (1981). Nagyívű tervek készített a budai barlangok turisztikai hasznosítására (1990–1991). A Szemlő-hegyi-barlang feletti Barlangkutató Emlékhelyet kezdeményezése nyomán avatták fel (1993. jún. 18.). Lét-rehozta a Színlő Barlangi és Vendégforgalmi Kft.-t (1991, Borzsák Péterrel), később önállóan működ-tette a nemzeti parkok és a barlangok idegenfor-

galmának fejlesztésére. – A múz.-i területre vonatkozó életútjában kiemelt szerepe volt felmenői, Banner Benedek és Banner János tevékenységének. Rendszeres támogatója volt az Öntödei Múz. és az Alumíniumipari Múz. munkájának. Kezdeményezte a jósvafői Kessler Hubert (1907–1994) Emlékház létrehozását (1991). 1994-ben nyitotta meg az egykori Szakál portán a *Jósvafői Tájházat*. Az 1880-ban emelt, Jósvafő népi építészetét reprezentáló műemlék épület szakszerű helyreállításával és berendezésével párhuzamosan a település helytörténetét és néprajzát kutatta. Szemlélete, a közösségekhez való kötődése eredményezte, hogy turisztikai értékkel bíró, ugyanakkor közösségerősítő programokat hozott létre a Jósvafői Tájházban. Az 1990-es évek második felétől figyelme a népi építészeti kérdések felé fordult, résztvevője volt a Békési Népi Építészeti Konferenciáknak és az egri Műemlékvédelmi Nyári Egy.-nek. A 2002. nov. 26-án Bp.-en megalapított Mo.-i Tájházak Szövetségének alapító ügyvezető elnöke (2010-ig). Szervezési tapasztalatait hasznosítva, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múz. támogatásával alakította ki a szervezet struktúráját, a regionális és orsz. tájházi találkozók rendszerét. Bereczki Ibolyával társ szervezője volt a Tájházzövetség egynapos képzési programjainak (Tájházi Műhelyek), majd 60 órás képzésének (Tájházi Akadémia, 2009–2010). Saját személyes példája mellett kidolgozott tájházfejlesztési modellje, szervező munkája jelentős mértékben hozzájárult a kultúráért felelős Min. támogatásával lezajlott tájházfejlesztési programok (Tengertánc, Tájházak a közösségért, Vendégváro tájházak, 2006–2011) sikeréhez. – Kezdeményezésére indult el a *Barlangbibliográfiai Figyelő*, melynek szerkesztője és kivitelezője is volt (1981–1990). Részt vett a *Karszt és Barlang* c. szakfolyóirat szerkesztésében (1981–1990). Rendszeres szerzője volt az *Élet és Tudománynak*, a *TermészetBÜVÁR*nak, publikált a *Bányászati és Kohászati Lapokban*, a *HUNGALU Híradóban*, az Alumíniumipari Múz. lapjában, a *Mi Múzeumunkban*. Az első líbiai-magyar kutatóexpedíció történetét feldolgozó írása kéziratban maradt (2009). A *Jósvafői Helytörténeti Füzetek* alapítója (1993), 39 füzetének haláláig szerkesztője és tördelője, számos írás szerzője. Az általa kezdeményezett negyedéves folyóirat, a *Tájházi Hírlevél* szerkesztője és számos írás szerzője, a kiadvány tördelője (2003–2011). – A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat tagja (1962-től), később

több cikluson át elnökségi tagja, főtítkárhelyettese, főtítkára (1995–1999). A Szabó József Barlangkutató Csoport vezetője (1967–1982), a M. Fémhulladék Forgalmazók és Feldolgozók Szövetsége (Fémszövetség) ügyvezető titkára (2000–2013). – A M. Karszt- és Barlangkutató Társulat Herman Ottó-érme (1987), Környezetünkért Díj a Környezetvédelem Világnapján (2008), Papp Ferenc-érem (2009). A Jósvafői Tájház 2008-ban elnyerte a Pulszky Társaság – M. Múzeumi Egyesület *Az Év Múzeuma 2007* kitüntető címét. 2015-ben a Mo.-i Tájházak Szövetsége *Sz. P. Emlékplakettet* alapított (Györfi Balázs szobrászművész alkotása, kétévente kerül átadásra).

F. m.: *Jósvafő – Település a világorökséggé nyilvánított barlangok kapujában*. Borzák Péterrel és Székely Kingával (Aggteleki Nemzeti Park, Jósvafő, 1999); *Jósvafő – Település a források és barlangok völgyében*. Szerk. Szomorad Ferencsel Jósvafő Önkormányzata, Jósvafő, 2000); *Föld alatti Buda*. N. Kósa Judittal (A mi Budapestünk sorozat, Városháza Kiadó, Bp., 2002, 2007); *Föld alatti Pest*. N. Kósa Judittal (A mi Budapestünk sorozat, Városháza Kiadó, Bp., 2002, 2007); *Föld alatti Magyarország* (Panoráma, Budapest, 2004); *Toronymagasan* (A mi Budapestünk sorozat, Városháza Kiadó, Bp., 2007); *Fokról fokra* (A mi Budapestünk sorozat, Városháza Kiadó, Bp., 2010); *Ház és Ember: A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve 24* (Jósvafő tematikus szám, szerk. Cseri Miklós–Bereczki Ibolya, Szentendre, 2012); *Tájház vezetési ismeretek*. Szerk. Bereczki Ibolyával (Magyarországi Tájházak Szövetsége, Szentendre, 2012); *A 10 éves Tájházzövetség működésének kezdetei* (Tájházi Hírlevél 2012/3. 3–11. p.); *Eltűnő budai hegyek* (Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2013).

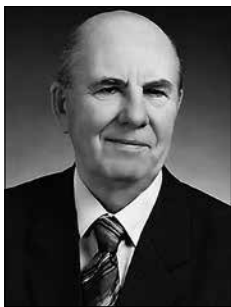
Irod.: Hajnal János: Névjegy (Sz. P.) (Bányászati és Kohászati Lapok, Kohászat 146/1, 2013, 47–49. p.); Sz. P. (1948–2013) (Tájházi Hírlevél 2013/4, Noszvaj, 2013. dec.); In memoriam Sz. P. (Jósvafői Helytörténeti Füzetek 40, 2015; <https://epa.oszk.hu/02300/02315/00040/pdf/>); Bereczki Ibolya: Sz. P. és a Tájházzövetség (Jósvafői Helytörténeti Füzetek 40, 2015, 68–73. p.); Berecz Béla: Sz. P. a múzeumlapító (Jósvafői Helytörténeti Füzetek 40, 2015, 50–56. p.); Székely Kinga–Szomorad Ferenc: Sz. P. publikációi (Jósvafői Helytörténeti Füzetek 40, 2015, 80–90. p.).

Fotó: Bajnóczy-Kovács Edina felv., Kiskőrös, 2010.

Bereczki Ibolya

Szabó Ferenc (1935. márc.13. Orosháza – 2021. febr. 16. Békéscsaba): történész, levéltáros, megyei levéltár- és múzeumig. – Ált. és középisk.-i tanulmányait Orosházán végezte. Szülővárosában, a

Táncsics Mihály Gimn.-ban érettségizett (1955); diákként történelem tárgyból első helyezést ért el az Orsz. Középisk.-i Tanulmányi Versenyen. A szegedi JATE BTK-án m.-történelem szakos diplomát szerzett (1959). Doktori disszertációját az egy. Néprajzi

Int.-ében Bálint Sándornál védte meg (1961). – Egy évig a szarvasi Vajda Péter Gimn.-ban tanított (1959–1960), ezután a Szegedi Állami Levéltár levéltárosa (1960–1965), a Gyulai Állami Levéltár (1968-tól Békés M.-i Levéltár) ig.-ja (1965-től), levéltári szakfelügyelő (1980–1982), végül a békéscsabai székhelyű *Békés M.-i Múz.-ok Igazgatóságának* ig.-ja (1982–1995, nyugdíjba vonulásáig). – Érdeklődési körébe tartozott a néprajz, de kiterjedt közigazgatás-, gazdaság- és társadalomtörténeti kutatásokat is folytatott, elsősorban Orosháza és vidéke, Békés m., a D-Alföld és az Alföld vidékén. Az 1960-as évektől egyik megalapozója volt a színvonalas Békés m.-i helytörténetírásnak, a honismereti mozgalomnak. Első tanulmánya, a Justh Zsigmond író életét és munkásságát feldolgozó írás, a Szántó Kovács János Múz. tíz éves fennállásának alkalmából 1955-ben kiadott emlékkönyvben jelent meg. Bálint Sándor professzor tanítványaként az egy. *Néprajz és nyelvtudomány* c. kiadványában 1959-ben publikálta *Békés megyei néphagyományok Rózsa Sándorról* c. cikkét. Írásai jelentek meg Makóról, Hódmezővásárhelyről, az alföldi nemesi vm.-k újratelepítéséről, az alföldi mezőgazdaságról, az 1891-es Arad- és Csongrád m.-i agrárszoc. mozgalomról. Az 1960-as években néprajzi témájú tanulmányai is megjelentek a betyárvilágról, a szeghalmi kutakról, az orosházi cirokseprűről. Történészként gazdaságtörténettel, azon belül elsősorban mezőgazdasággal és vasúttörténettel foglalkozott. Több írása jelent meg a békési nyomdászat történetéről, a szarvasi Réthy-, a csabai Tevan-, a békési Drechsel és a gyomai Kner nyomdáról, vmint (német, szlovák és eszperantó nyelven) Békés m.-i témákról. Szerzőként és szerk.-ként közreműködött több, főként Békés m.-i település (Orosháza, Mezőberény, Vésztő, Szeghalom, Medgyesegyháza, Öcsöd, Hódmezővásárhely) monográfiájában. A *Békési Élet* c. tud.-os és kulturális folyóiratnál tudományszervező és szaklektor, 1967-től 1989. évi megszűnéséig

felelős szerk. A 17 kötetet megélt *Bibliotheca Beke-siensis* bibliofil könyvsorozat, levéltári sorozatok, majd megyei múzeumig.-ként a *Békés Megyei Múzeumok Közleményei* szerk.-je. Javaslatára indult a máig megjelenő *Dél-alföldi évszázadok* c. sorozat. – Közreműködött a Vésztő-Mágori Történelmi Emlékhely kiállítóhely kialakításában, kezdeményezte a gyomai Kner Nyomdaipari Múz. megalapítását, s nagy szerepe volt a megyei irodalomtörténeti gyűjt. létrehozásában. Igazgatósága alatt az MTA Régészeti Int.-tel közös munkaként folytatódta a megyei régészeti topográfia munkálatai. 1986-tól széles körű kapcsolatokat épített ki szlovákiai és romániai szakemberekkel, amelyek keretében néprajzi és történeti kiáll.-ok cseréje valósult meg; a békéscsabai múz. 1990-től főként az aradi, a nagyvárad, a nagyszalontai, vmint a nagybecskereki múz.-mal működött együtt. A múz.-i vérkeringésbe, így a kiáll.-okba is bevonta a magánkézben lévő és a megyei múz.-i szervezethez nem tartozó gyűjt.-eket. 1988-ban bekapcsolódott a m. történelemmel foglalkozó japán kutatók kutatási programjaiba is. – Több cikluson át tagja volt a Levéltári Tanácsnak (1969–1987), a Múz.-i Tanácsnak, a M. Történelmi Társulat vezetőségének, ill. választmányának, a *Levéltári Közlemények szerkesztőbiz.-ának* (1983–1989). Egy ciklusban tagja volt az MTA Történettud.-i Biz.-ának, 1990-től a Szegedi Akad.-i Biz. Történettud.-i Biz.-a M. Történeti Munkacsoportjának. A *Honismeret* folyóirat szerkesztőbiz.-i tagja. – Mezőberény városáért díj (1974), Kiváló Népművelő (1975), Munka Érdemrend ezüst fokozata, Szabó Ervin Emlékérem (1979), Toldy Ferenc-emlékérem (1993), Békés Megyéért díj (1994), M. Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat, 1995), a Nagyalföld Alapítvány „Pro regione – Alföldért” díja (1995), Móra Ferenc díj (2005), Darvas József-díj (2006), Oltvai Ferenc-díj (2017), Orosháza (2011) és Mezőberény díszpolgára (2019).

F. m.: *Dolgház Gyulán 1837–1846 – Békés megye helységeinek utcanévei a múlt század közepén* (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai, Gyula, 1961); *A dél-alföldi betyárvilág* (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai, Gyula, 1964); *Dél-tiszántúli munkásszerződések 1889–1944* (Néprajzi Közlemények 3–4., Bp., 1966); *Két és fél évszázad az Alföld történetéből*. Válogatott tanulmányok (Szeged, 2008).

Irod.: Szilágyi Miklós: A 70 éves Sz. F. köszöntése Orosházán (Néprajzi Hírek, 2006); Az Alföld nehéz hűségében. Dolgozatok a 75 éves Sz. F. tiszteletére. Szerk. Bárdos Zsuzsa (Orosháza, 2010); Héjja Julianna Erika: Sz. F.

írásainak bibliográfiája 1955-től 2014-ig (Munkácsy Mihály Múzeum Közleményei 7. és Közlemények Békés megye és környéke történetéből 13., Gyula–Békéscsaba, 2016); Blazovich László: Elhunyt Sz. F. (Honismeret, XLIX, 2021. 3, 102–105. p.).

Fotó: Szabó Ferenc írásainak bibliográfiája 1955-től 2014-ig, Szerk.: Kocsor János, Gyula–Békéscsaba, 2016.

Martyin Emília

Szabó György (1920. ápr. 19. Dicsőszentmárton [Tárnaveni, Románia] – 2011. máj. 10. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia]): klasszika-filológus, műfordító, egy.-i tanár. – Szülei Sz. Jenő orvos és Köntzey Lenke háztartásbeli, felesége (1949) Gálffy Mária, gyermekeik Lenke (1951) tanár és Klára (1956) informatikus. A marosvásárhelyi Ref. Koll.-ban érettségizett (1939), a kolozsvári I. Ferdinánd Egy.-en elkezdett latin–görög szakos tanulmányait a Szegedről visszatért Ferenc József Tudományegy.-en fejezte be (1943) Uo. szerzett tanári oklevelet és doktorált régészetből (1944.), – 1942-ben pályadíjas ősrégészeti dolgozata („A mesolithikum hazánkban”), 1943-ban felemelt pályadíjas („Erdély neolithikumának az anyaországhoz való viszonya”). Második doktorátusát összehasonlító irodalomtud.-ból a Babeş–Bolyai Tudományegy.-en szerezte (1972). – „Szökevény hadifoglyok pótlására” elhurcolt kolozsvári civilekkel együtt deportáltak a Szovjetunióba (1944–1945). Hazatérve, a marosvásárhelyi R. K. Főgimn. (1945–1947), majd a gyulafehérvári R. K. Majláth Főgimn. tanára (1947–1948). A kolozsvári Bolyai Egy. (1948–1959), majd ennek beolvasztását követően a Babeş–Bolyai Tudományegy. tanára, nyugdíjazásáig (1982). Előbb latint, majd Szabédi László utódjaként (1952) egyetemes irodalomtörténetet tanított. – Roska Márton tanítványaként, már Horthy Miklós-ösztöndíjas diákként (1941–1942) napidíjas (1941), majd kinevezett díjtalan gyakornok (1944) az *Erdélyi Nemzeti Múz.* Érem- és Régiségtárában, fizetéstelen tanársegéd (1944) az egy. Érmészeti és Régészeti Int.-ében. Történelmi, irodalom- és művelődéstörténeti dolgozatai *Az Ifjú Erdély*, a *Studia Univ. Babeş–Bolyai*, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, a *Helikon*, az *Erdélyi Múzeum*, a

Művelődés folyóiratokban jelentek meg. Antik filozófusoktól adott ki szövegeket magyarul (főleg Bodor Andrással) és ógörögökből, latinból átültetett portrékat, anekdotákat stb. Cicero-műveket és Macrobiust, a salernói orvosi iskola középkori tanácsait, Somogyi Ambrus *Históriájának* egy részét fordította. *Mediterrán mitológiai kislexikona* bp.-i kalózkiadást is megért (1992). Középkisk.-i latin tankönyvek és egyetemes irodalomtörténeti egy.-i jegyzet, klasszikus mértékű versek szerzője. – Diákként a M. Numizmatikai Társulat és az Orsz. M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat tagja (1943); az Erdélyi Múz.-Egyesület (újra)alapító (1990), majd t. tagja (2000). Írói álneve: Kiss György.

F. m.: *Mediterrán mítoszok és mondák* (Bukarest, 1973); *Európai mítoszok és mondák* (Bukarest, 1977); *Benkő József levelezése*. Előszó, összegyűjt., jegyzetek. Tarnai Andorral (Bp., 1988); *Kolozsvári deportáltak az Uralban* (Kolozsvár, 1994); *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár.* VII–XIII. Társzerk. (Kolozsvár, 1995–2009); Benkő József: *Transsylvania specialis*. I–II. Ford., bev. tanulmány, jegyzetek (Bukarest–Kolozsvár, 1999); Somogyi Ambrus: *História Magyar- és Erdélyország dolgairól az 1490-es évtől 1606-ig*. Ford. (a 2. kötet 18. fejezetétől a 4. könyv végéig; Máriabesnyő, 2013); Benkő József: *Erdély*. Ford., bev. tanulmány, jegyzetek. Társzerzőkkel (Sepsiszentgyörgy–Barót, 2014 [2016]).

Irod.: ÜMIL 3.: 1867. p.; RÜL 17.: 46. p.; RMIL V/1.: 281–282. p.; Erdélyi Magyar Ki Kicsoda (Nagyvárad, 2000, 594. p.); Antal Árpád laudációja: Sz. Gy. tiszteleti taggá választása (Erdélyi Múzeum, 2000. 3–4, 355–356. p.); M. Lezsák Gabriella: Régészeti iskola a kincses városban (1940–1944). László Gyula kolozsvári évei (Bp., 2021, 83–86. p.).

Fotó: a család tulajdona

Boér Hunor, Lezsák Gabriella

Szabó István (1942. jún. 8. Fehérgyarmat – 2012. márc. 14. Szolnok): történész, muzeológus. – Bátyja Szabó László (1939–2012) etnográfus, öccse Szabó

Sándor Géza (1945–1980) irodalomtörténész, felesége Egri Mária (1940–) művészettörténész. – Középkisk.-i és egy.-i tanulmányait Debrecenben végezte, ahol m.–orosz szakon (1966), majd az ELTE-n történelem szakon szerzett diplomát (1971). Egy.-i dok-

tori címet egy jászdózsai család középkorig visszavezethető genealógiájának feltáráásával szerzett (1975), PhD-értekezésében (1999) egy besenyszögi parasztcsalád magánirattárát dolgozta fel. – Szakmai pályafutása egyetlen munkahelyhez kötődik: 1966-tól 2007-ig, nyugdíjazásáig új- és legújabb koros történésként a szolnoki *Damjanich János Múz.* munkatársa, 1975-től a történeti és művelődéstörténeti osztály vezetője. Moszkvában és Leningrádban (1966), Észto.-ban (1960–1970-es évek), É-Oszétiában és Moszkvában (1984) járt tanulmányúton. – Történeti érdeklődése, életműve igen szerteágazó, s több múz.-i szakághoz (főként néprajz, művészettörténet) is kapcsolódott. Tanulmányainak, cikkeinek egy részét Szabó Lászlóval és Egri Máriával társszerzőként jegyzi. Múz.-i munkásságának túlnyomó részét az alföldi kisvárosi és falusi polgárság és értelmiség társadalmi változásainak, társadalmi szerepének, mindennapi életének sokoldalú, sajátos módszerű feltárása, interpretálása teszi ki, mely elsősorban a család- és a mikrotörténeti kutatásban teljesedett ki. Egy-egy közösség szempontjából meghatározó, a közösséget élő egyéniség gyakran kapott történeti munkáiban központi helyet. Szabó Lászlóval közösen írott tanulmányukkal jelentősen hozzájárultak a korszerű legújabb kori muzeológia tárgyának meghatározásához, kutatási módszereinek kimunkálásához. Nyelvtudása révén vált az észt művelődéstörténet kutatójává. 1984-től foglalkozott a jászok rokonai, az oszétok kultúrtörténetével is. Kutatta a megye török hódoltság utáni újratelepülését, anyakönyvi vizsgálatokkal bizonyítva a terület lakosságának kontinuitását. Nagy jelentőségű, úttörő jellegű team-munkákba kapcsolódott be (Jászdózsa, a Tiszazug és a Tisza II. kutatása), munkatársa volt Szolnok m. néprajzi atlaszának, a megye népművészetét bemutató kötetnek, majd a megyei levéltár által kiadott községi adattárnak. Részt vett az Ipoly-völgy és a Zselic kutatásában, vmint több Duna-Tisza közti monográfia (Szabadosállás, Kecel, Nagykőrös) munkálataiban. Önállóan és Szabó Lászlóval közösen tanulmányozták falvak, falucsoportok, kisvárosok társadalmának szerkezetét, működését, az organikus és organizált társadalmi intézmények kölcsönös viszonyát, egymásba való átmenetét, erkölcsi és tudati tényezők közösségi továbbélését, a helyi társadalmat meghatározó voltát. A Jászkunságban jellegzetessé vált egyleteknek, olvasóköroknak, társulatoknak a gazdasági életben, közművelő-

désben, felnőtt-továbbképzésben játszott szerepét is számos tanulmányban dolgozta fel. A Tiszazug munkaközösség tagjaként a céhes iparra, ipartestületekre és legettetési társulatokra vonatkozó publikációi jelentek meg. A kezdetektől bekapcsolódott az 1970-es évektől kibontakozó életmódkutatásokba, jelentős tárgyegyüttesselkel gyarapítva a múz. történeti gyűjt.-ét. Utolsó éveiben a Szolnoki Művésztelép történetét dolgozta fel tízrészes cikksorozatban, amely kötetben poszthumusz jelent meg. – A Hajnal István Kör, ill. a M. Múz.-i Történész Társulat tagja. A MAMUTT Wellmann Imre-díja (2009). – A Damjanich Múz. folyosóján Szabó Lászlóval közös emléktábla örökíti meg emlékét (Györffy Sándor alkotása, 2019).

F. kiáll.: *Gyermekkor* (1968); *Észt állandó kiállítás* (1972); *Plein air festészet a magyar művészetben* (1973); *Egy földmunkás család hagyatéka* (1981); *Szolnok megye ipartörténeti emlékei* (1986); *Hol élünk? Szolnok a két világháború között* (1994); *Városi polgárok a századelőn* (1997); *100 éves a szolnoki zsinagóga* (1999); *Ezer év a Tisza mentén* (2002).

F. m.: *A legújabbkori történeti muzeológia kérdéseiről*. Szabó Lászlóval. In: *Tanulmányok az új- és legújabbkori történeti muzeológia kérdéseiről* (A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Füzetei 2. Bp., 1972, 149–171. p.); *Egy jászdózsai család genealógiája*. In: *Jászdózsa és a palócság*. (Tematikus és lokális monográfiák 1. Eger–Szolnok, 1973, 33–114. p.); *Szolnok megye vázlatos története a XVIII–XIX. században*. In: *Szolnok megye néprajzi atlasza*. I.1. (Szolnok, 1974, 43–104. p.); 34 település történeti vázlata. Társszerző. In: *Adatok Szolnok megye történetéből*. I–II. (Szolnok, 1980, 1989); *Egy földmunkás család hagyatéka*. I–II. (Szolnok, 1981); *Adatok Kunszentmárton iparának és kereskedelmének történetéhez*. In: *Kunszentmárton és a Tiszazug kisipara* (Szolnok, 1982, 34–63. p.); *Faragó István szolnoki szabómester műhelye* (Szolnok megyei múzeumok Közleményei 43. Szolnok, 1988); *Írások az oszét kultúráról*. Szerk. is (Múzeumi Levelek 61–62. Szolnok, 1989); *Valahol Oroszországban*. *Egy szolnoki hadifogoly első világháborús feljegyzései* (Folklor és etnográfia 62. Debrecen, 1992); *Fejezetek az észt kultúra történetéből* (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok közleményei 53. Szolnok, 1995); *Egy besenyszögi család története az 1900-as évek elejétől idős Danyi István önéletrajza alapján* (Tisicum XII., Szolnok, 2001, 443–460. p.); *A rákóczi-falvi Rákóczi-tudata* (Történeti Muzeológiai Szemle. A MAMUTT évkönyve 6. Bp., 2006, 177–197. p.); *Ami Szolnokot országosan is ismertté tette. A Szolnoki Művésztelép történésszemmel* (Szolnok, 2012).

Irod.: Selmeczi László: Sz. I. 65 éves (Tisicum XVII. Szolnok, 2008, 9–11. p.); Szabó László: Sz. I. muzeológusi munkássága (Tisicum XVII. Szolnok, 2008, 13–32. p.); Sz. I. munkásságának bibliográfiája 1966–2007. Összeáll.: Egri Mária, Pató Mária (Tisicum XVII. Szolnok, 2008, 555–561. p.); A 2009. évi Wellmann Imre-díjasok (Történeti Muzeológiai Szemle 10. Bp., 2010, 89–92. p.). Fotó: Sz. I. 2005 k., magántulajdon

Gulyás Katalin

Szabó Judit Piroska (1942. szept. 13. Gernyeszeg [Gornești, Románia] – 2017. szept. 7. Kézdivásárhely [Târgu Secuiesc, Románia]): tanár, etnográfus. – Férje Incze László (1928–2007) muzeológus. – Középszintű Szászrégenben végezte (1961), a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet szerzett (1967). – Tanári pályáját Csíkszentdomokoson kezdte (1967–1973), ahol isk.-i néprajzkört hozott létre és szorgalmazta muzeális tárgyak gyűjtését. Az összegyűlt anyagból az akkor épített Művelődési Otthonban kiáll.-okat szervezett; ebből hozták létre a helyi *Néprajzi Múz.-ot és Tájézat*. Tanári munkája mellett a Csíkszeredai Városi Pionírtanács munkatársa (1973–1974). Magyartanárként Kászontalízen (1974–1980), majd Kézdivásárhelyen (1980–1993) folytatta munkáját. A kézdivásárhelyi *Székely Hírmondó* c. napilap (1990–1991) és a Siculus Rádió (1996-tól) külső munkatársa; helytörténeti, művelődéstörténeti és néprajzi témákat dolgozott fel. A kézdivásárhelyi *Céhtörténeti Múz.* néprajzos muzeológusaként (1993–2009) elsődleges feladatát a babaméretű népviseleti gyűjt. gondozása és népszerűsítése jelentette; a múz. anyagából több vándorkiáll.-t rendezett. Tud.-os munkásságának fontosabb területei: népmesekutatás, cigány népi kultúra, jeles napi szokások, népi gyógyászat, népviseletkutatás. – Népszerűsítő írásai a *Könyvtári Szemle* (1966), a *Kalotaszeg* (2000), a *Transsylvania* (2000), a *Művelődés* (2001), a *Székelyföld* (2001) folyóiratokban, vmint a *Háromszék* és a *Székely Hírmondó* napilapokban jelentek meg. – A Kriza János Néprajzi Társaság, az Erdélyi Múz.-Egyesület, a M. Néprajzi Társaság és a Kézdivásárhelyi Múzeumbarátok Egyesületének tagja.

F. m.: *Rózsa királyfi* (Bukarest, 1977); *Cigányok egy magyar-román közösségben a marosmenti Gernyeszezen*. In: *Cigány népi kultúra a Kárpátmedencében a 18–19. században*. Szerk. Barna Gábor (Bp., 1993, 18–28. p.); *Betlehemes játékok Kászontalízen 1898-ból* (Néprajzi Látóhatár, 4., 1995, 3–4, 198–204. p.); *A húshagvyó keddi palacsintasütés Körtvélyfáján* (Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve, 4. 1996, 199–204. p.); *A gernyeszegei egyház klenódiái*. In: *Népi vallásosság a Kárpátmedencében* (Veszprém–Debrecen, 1997, 367–376. p.); *Kézdivásárhely* (háromnyelvű képes városkalauz). Szerk. Incze Lászlóval, Szöcs Gézával (Kézdivásárhely, 1997); *A társadalmi rétegződés emlékei a kézdivásárhelyi múzeum miniatűr népviseleti gyűjteményében*. In: *Viselet és társadalom, avagy a ruha teszi az embert*. Szerk. Szűcs Judit (Szeged, 1998, 43–46. p.); *Az Atropa Belladonna és a hozzá kapcsolódó tudásanyag* (Acta Siculica, 1999, 2, 285–294. p.); *A csíkszentdomokosi tájház és néprajzi gyűjtemény* (Kézirat, Székely Nemzeti Múz.); *Balázs Márton és a háromszéki néprajzkutatás*. In: *Népi kultúra, társadalom Háromszéken* (Kolozsvár, 2003, 21–33. p.); Incze László: *A rendtartó székely város. Tanulmányok, cikkek, beszélgetések Kézdivásárhely múltjáról és múzeumáról*. Szerk. (Kolozsvár, 2012). Irod.: Mitruely Miklós: *Rózsa királyfi*. Berekméri Sándor gernyeszegei meséi (Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények, XXII, 1978, 2, 232–234. p.); Kovács Ágnes: Sz. J.: *Rózsa királyfi* (Ethnographia, XC., 1979/1, 138–139. p.); Romániai magyar ki kicsoda, 1997: 534. p.; RMIL V.: 292–293. p.; Haszmann Pál: Sz. J. néprajzkutató, tanárnő emlékére (Székely Hírmondó, 2017. szept. 8.); Karda László: Csíkszentdomokosi néprajzi múzeum és tájház (www.visitharghita.com, 2020). Fotó: Dobolyi Annamária felv.

Dimény Attila

Szabó Károly (1824. dec. 14. Köröstarcsa – 1890. aug. 31. Kolozsvár): történész, bibliográfus, könyvtárig, egy.-i tanár. – Apja ~ Mihály ref. lelkész, fia, ~ Gyula egy.-i magántanár, kolozsvári városi főjegyző. – A debreceni Ref. Koll. diákja (1833–1842), majd a késmárki Ev. Liceumban jogot hallgatott, itt Hunfalvy Pál hatására kezdett a görög klasszikus irodalommal foglalkozni. Köz- és váltóügyvédi vizsgát tett (1845). – 1846-ban megkezdett fiúmei tengerészeti tanulmányait súlyos betegsége miatt félbe kellett szakítani. Felépülése után, 1847 tavaszán Pesten Toldy Ferencnek se-

gített egy írói lexikon (*Magyar Tudósok Tára*, kéziratban) összeállításában. Ekkoriban kezdett irodalmi bírálatokat írni. Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc alatt a Délvidéken harcolt, főhadnagyi rangot ért el. 1850-ben gr. Teleki József titkára lett, akinek segített a Hunyadiak koráról írt nagy munkája elkészítésében. A gróf halála után, 1855-től a nagykőrösi Ref. Gimn.-ban görög nyelvet tanított, 1859 nov.-ében az *Erdélyi Múz.-Egyesület* (EME) kolozsvári alakuló közgyűlésén az egyesület könyvtárosává választották. Az 1872-ben a megnyíló kolozsvári M. Kir. Tudományegyetem elnyerte a m. történelmi tanszéket, de könyvtári szolgálatát is haláláig folytatta. Az 1881/82. tanévre a Bölcsészkar dékánjává, az 1882/83. tanévre az ekkor Ferenc Józsefről elnevezett egy. rektorává választották. – Pályája elején Euripidész és Szophoklész drámáinak fordítójaként keltett figyelmet. Történelmi kutatásai főleg a középkori m. történelem forrásainak feltárására és közzétételére irányultak, kutatta a székelység eredetét. Legmaradandóbb könyvtárosi-bibliográfusi tevékenysége: EME-könyvtárnokaként (1860. máj. 1-jétől) az egyesület addig összegyűlt, s a Farkas utcai gr. Bethlen-Nemes-ház néhány földszinti helyiségében elhelyezett kb. 20 ezer kötetet katalogizálta, szekrényekbe helyezte, s már júl. 15-én megnyitotta az olvasótermet. Szenvedélyes kutatómunkát folytatott vidéken is főleg a régi m. nyomtatványok, könyvritkaságok összegyűjtésére. Az 1872-ben megnyílt egy. – eleinte szerény – könyvtára is az EME könyvtára mellé volt beosztva, s ennek keretében 1874-től ~ könyvtárig.-i besorolást kapott. Rá hárult az akkor már kettős állomány 45 ezer kötetének átköltöztetése 1874/75-ben az egy. régi épületének földszinti helyiségeibe. A könyvtárban található és részben maga gyűjtötte régi m. nyomtatványok saját készítésű cédulakatalógusából született a *Régi Magyar Könyvtár* c. sorozat (I–IV., Bp. 1879–1898; az utolsó kötetet s. a. r. Hellebrant Árpád), a m. bibl. alapvető munkája. – A kolozsvári egy. tb. doktora (1873), az MTA I. (1858), r. (1871) tagja, a bp.-i egy. tb. doktora (1881), a M. Történelmi Társulat és a Prot. Irodalmi Társaság választmányi tagja. – Az MTA Marczibányi-jutalma (1874). – 1890-ben a kolozsvári Ref. Egyházközség alapítványt létesített emlékére a helybéli koll.-ban a történelemben kitűnt növendékek jutalmazása céljából. Az egy. 1891. dec. 14-én emlékünnepet rendezett a tiszteletére. Kolozsvárt 1941–1945 között utca viselte nevét, a mai Központi Egy.-i

Könyvtárban termet neveztek el róla. – Házsonnagárdi sírját már felszámolták.

F. m.: *Magyarország történetének forrásai*. I–IV. (Pest, 1860–1864); *Erdélyi történelmi adatok*. IV. (EME, Kolozsvár, 1862); *A magyar vezérek kora. Árpádtól Szent Istvánig* (Pest, 1869); *Székely oklevéltár*. I–IV. (Bp., 1872–1876; a sorozat szerkesztését az V. köt.-től Szádeczky-Kardoss Lajos folytatta); *Kisebbségi történelmi munkái*. I–II. (Bp., 1873); *Kun László 1272–1290* (M. Történelmi Életrajzok II. 4–5. Bp., 1886); *A régi székelység. Székely történelmi és jogi tanulmányok* (Kolozsvár, 1890); *Napló és tanulmányok*. Bev., s. a. r. Váczy Leona (Kolozsvár, 2010).

Irod.: Beszédek melyek a kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudomány-Egyetem tanácsa által 1891. december 14-én rendezett Sz. K. emlékünnepe alkalmából tartattak (Kolozsvárt, 1892; Schilling Lajos emléksbeszédével); Szádeczky-Kardoss Lajos: Sz. K. emlékezete 1824–1890 (Bp. 1894); Szilágyi Sándor: Emléksbeszéd Sz. K. r. tag felett. (Emléksbeszéd a MTA elhunyt tagjai fölött. VIII. köt. Bp., 1896. 10. sz.); Márki Sándor: Sz. K. (1824–1890). In: Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület félévszázados ünnepére 1859–1909 (Kolozsvár, 1909–1942. 187–190. p.); Bíró Vencel: Sz. K. mint történetíró. Születésének századik évfordulójára (Erdélyi Irodalmi Szemle, II., 1925. 1–2., 17–21. p.); Szinyei XIII.: 237–240. p.; MÉL II.: 683. p.; ÜMIL III: 1871–1872. p.; ÜMÉL VI.: 58–59. p. Fotó: Ellinger Ede – Cserna Károly, 1890.

Gaal György

Szabó László (1939. szept. 27. Mátészalka – 2012. júl. 8. Szolnok): etnográfus, muzeológus, egy.-i tanár. – Felesége Gulyás Éva (1946–2019)

etnográfus, öccse Szabó István (1942–2012) történész és Szabó Sándor (1945–1980) irodalomtörténész, levéltáros, muzeológus. – A debreceni KLTE-n m.–történelem szakos tanári és etnográfusi oklevelet szerzett (1963). Uo. doktorált (1968), a történelem (néprajz) tud.-ok kandidátusa fokozatot szerzett (1974), az MTA doktora (1997). A debreceni Zeneművészeti Főisk.-n zenei tanulmányokat is folytatott. – A szolnoki *Damjanich János Múz.* történész segédmuzeológusa (1963–1965), néprajzos muzeológusa (1965–1978), tud.-os főmunkatársa (1978–2001 és 2002–2005), tud.-os titkára (1990–2001), tud.-os szaktanácsadója (2002-től haláláig). – 1978-tól a KLTE Néprajzi Tanszékének

óraadója, 1993-tól docense, habilitált egy.-i tanára (1994–2005, nyugdíjba vonulásáig). A jászberényi Tanítóképző Főisk.-n is tanított (1989–1999). Mintegy négy évtizedes muzeológusi és egy.-i tanári munkája során etnográfus nemzedékek sorát nevelte fel. – Tud.-os munkássága gerincét, saját társadalomnéprajz-elméletét elsősorban munkaszervezeti kutatási eredményeire építve dolgozta ki. Ennek értelmében a kultúrát az emberi tevékenységgel és annak eredményeivel azonosította, amelynek a közösség közege, ugyanakkor része is. A társadalomnéprajz pedig a kultúra kutatása, a tevékenység oldaláról megközelítve. A m. nyelvterület szinte egész Dunán inneni részén végzett munka-, család- és társadalomszervezeti vizsgálati eredményeire épül a *Magyar Néprajzi Lexikon* általa írott 34 címszava. – Területileg munkássága középpontjában az Alföld és a Felföld állt. Jászági kutatásait rögtön Szolnokra kerülésekor elkezdte, első megjelent munkájában egyetlen település, Jászdózsa palóc kapcsolatait elemezte (1974). A török időkben a Felföldre menekült, majd palóc elemekkel keveredve visszatelepült jászágó lakosság kulturális egységára hatása a témája két kötetben megjelent kandidátusi értekezésének is (*A jász etnikai csoport*, 1979, 1982). A jászok eredetének tud.-os problémája miatt az 1980-as években testvérével, Szabó Istvánnal kutatóúton járt a Kaukázusban; évtizedekig működő kapcsolatokat építettek ki özset kutatókkal. A jász etnikai csoport rokoni kapcsolatainak feltárása után sikerült megragadnia a jász népesség mo.-i mobilitását is, a kiskunsági pusztákra való költözésüket, az ún. jász expanzió jelenségét. Összefoglalóan megállapította, hogy a jászok minden környezetükben erős, formáló hatást gyakoroltak a mellettük és/vagy velük élők kultúrájára. Jászági kutatásai teremtettek számára alapot ahhoz, hogy állást foglaljon a néprajzi csoport–etnikai csoport terminológiái vitájában. A két fogalom megkülönböztetése alapjául számára a környezethez viszonyított idegenség tudata (etnikai csoport), ill. annak hiánya (néprajzi csoport) szolgált. Több munkaközösséget, kutatócsoportot szervezett, amelyek keretében pályakezdő etnográfusok, muzeológusok sajátították el a szakmai alapokat. Több évtizedig irányította a Tiszazug kutatását (1972–1981, majd 2007–2011), vmint a vízi útként, tiszai evezős táborokként megszervezett Tisza-kutatást (1984). Bekapcsolódott más vidékek kutatásába is, amelyeket tanulmányokkal zárt le (pl. Zempléni-hegy-

vidék: 1965, 1981; Börzsöny: 1977; Kiskunság: 1978, 1994; Három Város: 1978; Garam mente: 1986; Palócföld: 1988, 1989, 1992, 1994; Szatmár: 1992, 1995; Békéscsaba: 1993; Mozsógó: 1993; Fekete-Körös völgye: 1993, 1994; Gömör: 2005). – Muzeológusként újító szemlélettel közelített a tárggyűjtéshez. Már az 1970-es évek elején komplex módon gyűjtötte be és dolgozta fel (1971), rendezte kiáll.-sá egy teljes tanyai gazdaság tárgyi anyagát (1974). Gyűjteménygyarapító tevékenységének végig alapjellemzője volt a hétköznapi tárgyakra és munkaeszközökre koncentráció. Ez a szemlélet határozta meg a megyék népművészetét bemutató, *Népművészeti Örökségünk* c. sorozat koncepcióját; az első, Szolnok m.-i kötet (1987) egyik szerk.-je volt. – Számos egyesületnek, szakmai társaságnak volt tisztségviselője, választmányi tagja (M. Néprajzi Társaság; a Társadalomnéprajzi Szakosztály elnöke, választmányi tagja; TIT: az Orsz. Választmány tagja; Debreceni Akad.-i Biz. [DAB]: elnökségi tag; Jász–Nagykun–Szolnok M.-i Tud.-os Testület: elnök; Jászok Egyesülete tagja; stb.), tud.-os folyóiratok szerk.-je, (pl. *Ethnographia*, szerkesztőbiz.-i tag, *Jászok*: főszerk., 1996–2002; *Múzeumi Levelek*: társszerk., 1971–1986), könyvsorozatok szerk.-je, társszerk.-je (pl. *Tiszazugi Füzetek*: szerk., *Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei* 1986–1989; *Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei*, 1991–1996: társszerk.); a *Szolnok megyei Néprajzi Atlasz* társszerk.-je (1965–2005). Tud.-os publikációinak száma 300 fölötti, amelyek közül 20-nál több önálló kötet. – Móra Ferenc-emlék díj (1978), Szolnok város Ezüst Pelikán díja (1994), a M. Kultúra Lovagja (2008), M. Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2009), Jászságért Díj (Jászok Egyesülete, 2010).

F. m.: *A paraszti munkaszervezet és társasmunkák a Zempléni hegyvidéken* (Néprajzi Értesítő, 1965, 133–158. p.); *Munkaszervezet és termelékenység a magyar parasztságnál a XIX–XX. században* (A Damjanich János Múzeum Közleményei 15–18. Szolnok, 1968); *Jászdózsa és a palócság* (Eger–Szolnok, 1974); *A tanyai gazdaság a századfordulón*. In: *Néprajzi kiállítások a Szolnoki Galériában* (Szolnok, 1974, 3–18. p.); *Az Ipoly-völgy népi társadalma*. Szabó Istvánnal. In: *Börzsöny néprajza* (Studia Comitatus 5. Szentendre, 1977, 443–486., 672–673. p.); *Nagykörös mezőváros kapitalizmus kori paraszt társadalma*. Szabó Istvánnal. In: *Tanulmányok Nagykovácsi történetéből és néprajzából*. Szerk. Novák László (Nagykovácsi, 1978, 359–432. p.); *A jász etnikai csoport I. A jász etnikum és a jászági műveltségi egység*

néprajza (Szolnok, 1979); *A magyar rokonsági rendszer* (Debrecen, 1980); *Társadalomnéprajzi kutatások eredményei és feladatai a Tiszazugban*. In: *10 éves a Tiszazug kutatása*. Szerk. is (Szolnok, 1981, 135–152. p.); *Kunszentmárton és a Tiszazug kisipara*. Szerk. Bereczki Ibolyával (Szolnok, 1982); *A jász etnikai csoport II. A Jászság társadalomnéprajza a XVIII–XIX. században* (Szolnok, 1982); *Jászság* (Bp., 1982); *A népi társadalom változásai az Alsó-Garam-mente magyar falvaiban 1900–1974* (Folklór és etnográfia 25., Debrecen, 1986); *Szolnok megye népművészete*. Szerk. Bellon Tiborral (Bp., 1987); *A palócok társadalomnéprajza* (Folklór és etnográfia 46., Debrecen, 1988); *A Jászkunság kutatása*. Szerk. (Szolnok, 1988); *A palócok társadalomnéprajza*. In: *Palócok. II.* Szerk. Bakó Ferenc (Eger, 1989, 237–415. p.); *Néprajz a magyar múzeumokban*. Szerk. Selmeczi Kovács Attilával (Bp.–Szolnok, 1989); *Mátészalka társadalma*. In: *Mátészalka néprajza*. Szerk. Ujváry Zoltán (Debrecen, 1992, 219–246. p.); *Társadalomnéprajz* (Debrecen, 1993); *Mozgó és társközégeinek társadalma*. Szabó Istvánnal (Tisicum VIII., Szolnok, 1993, 325–372. p.); *A város paraszti társadalma*. In: *Békéscsaba néprajza*. Szerk. Grin Igor, Krupa András (Békéscsaba, 1993, 37–112. p.); *Várasfenes (Finis) és Körösszakál vizsgálatáról*. In: *Történeti és néprajzi tanulmányok*. Szerk. Ujváry Zoltán (Debrecen, 1994, 75–81. p.); *A munka néprajza* (Debrecen, 1997); *Szolnok város művelődéstörténete 1075–1990* (Jászkunsági füzetek 11. Szolnok, 1998); *Szolnok Megye Néprajzi Atlasza*. II. 1–2. Szerk. Gulyás Évával, Csalog Zsolttal (Szolnok, 2001, 2005); *Társadalomnéprajzi előadások* (Néprajz egyetemi hallgatóknak 34. Debrecen, 2008); *Gömör és Kishont vármegye paraszti társadalma* (Debrecen, 2005); *Legenda és valóság – Tiszazug* (Szolnok, 2011). Irod.: Ujváry Zoltán: Sz. L. hatvanéves. In: *Ünnepi kötet Sz. L. tiszteletére*. Szerk. Ujváry Zoltán (Debrecen, 1999, 7–33. p.); *Gecse Annabella*: In memoriam Sz. L. (Ethnographia, 2012. 4., 448–456. p.); RÜL 17: 71–72. p. Fotó: Sz. L. 2009-ben, Kozma Károly felv.

Gecse Annabella

Szabó László (1955. júl. 19. Bp. – 2017. márc. 1. Bp.): közgazdász, művészettörténész, kommunikációs ig., oktatási vezető. – Felesége Csató Valéria (1959–) gyermekpszichológus, gyermekei Kristóf Domokos (1988–) és Hanna Dorottya (1991–) kommunikációs szakemberek. – A Marx Károly Közgazdasági Egy.-en tanult (1976/77), majd az ELTE BTK művészettörténet szakán szerzett diplomát (1987). – Első munkahelye az OSZK Könyvtártud.-i és Módszertani Központja volt; érdeklődése ott fordult a bölcsészettud.-ok felé. 1981-től hosszú

időre a *M. Nemzeti Galéria* (MNG) munkatársa lett; rendszerszervező, a gyűjt.-i digitalizációért felelős számítástechnikai csoportvezető, tanulmányai végzetével pedig szakalkalmazott művészettörténész. Első muzeológusi munkája a *Válogatás magyar magángyűjteményekből* c. tárlat katalógusának technikai szerkesztése volt (MNG, 1981). Intézményi feladatvállalásainak jogi érdeklődéssel ötvözött közgazdászai előképzettsége is irányt szabott. Rése volt annak a komplex szervezeti egységnek a létrehozásában, amely Nyilvántartási (később Dokumentációs) Főosztály néven az 1980-as évek közepétől az ezredfordulóig a múz. egyik húzóágazata volt. ~ vezetésével (1994–2000) ekkor alakult át a korábbi lakossági műbíráló szakirodalmi forrásadatokon alapuló, tájékoztató jellegű műtárgy-adatszolgáltatás. Rendszerteremtő képességét intézményi, ill. azon kívüli területeken is igénybe vették; az ált. múzeumügy és a kulturális javak törvényi reformját éveken át munka- és vitaanyagokkal segítette. Ezek között tartható számon szerepvállalása az 1997. évi CXL. múzeumi, könyvtári és közművelődési törvény kidolgozásában, a hazai örökségvédelem jogharmonizációs (EU-konform) feladatainak áttekintésében, vagy a műemléki ágazat intézményes átszervezésének előkészítésében (ld. Sinkó Katalinnal közös kéziratát a MNG Adattárában). 1993-ban Keszthelyen, a Helikon Kastélymúz. menedzsment továbbképző programján képviselte múz.-át. 2000 szept.-ében egy hónapos amerikai tanulmányúton vett részt, amelynek reprezentatív zárórendezvénye az *Art for the Nation Collecting for a New Century* c. kiáll. volt (Washington, National Gallery of Art). 2003-ban ~ igazgatásával önálló kommunikációs rendszer jött létre a MNG-ben, immár a közművelés, a múzeumpedagógia, a közönség-kapcsolat és a múz.-i marketing speciális szakterületeivel. 1998 és 2001 között a PPKE Jog- és Államtudományi Karának kulturális örökségvédelmi szakjogász-képzésén általános műtárgyvédelmet tanított, kitekintéssel a muzeológia, a műkereskedelem, a műtárgy-restitúció, az igazságügyi szakértés szakterületeire, ill. ezek hazai és nemzetközi jogi hátterére. 2005-ig a VICTORIA GEM Oktatási és Piacszervező Kft. (ill. annak jogutódja,

a V-PEARL Tanácsadó, Oktató és Kereskedelmi Kft.) tanf.-ain adott elő, utóbb a KOGART oktatója, majd oktatási vezetője, kommunikációs ig.-ja lett (2008–2011). – Ifjú korától baráti kapcsolatot ápol egy művészettörténészekből, irodalomtudósokból, textilművészekből álló értelmiségi körrel; alapító tagja volt a Dobrányi Ildikó (1948–2007), később Hegyi Ibolya (1953–2016) kárpitművészek nevével fémjelzett *Dobrányi Ildikó Alapítvány*nak (DIA, mai neve: Dobrányi–Hegyi Alapítvány), amely Mojzer Miklós, András Edit, Schulz Katalin, Széphelyi F. György, ill. Pásztor Emese és Semsey Réka támogató közreműködésével az ezredfordulón újjászülető, autonóm szövött kárpit műfaját, ill. klasszikussá vált, m. képviselőinek tárgyi-szellemi örökségét kívánja nemzetközi szintre vinni.

F. m.: *Munkácsy Mihály hazai ünneplése, temetése és hagyatéka*. Boros Judittal. In: *Aranyérmek, ezüstkoszorúk. Művészskultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században*. Szerk. Nagy Ildikó. Kiáll.-i katalógus (MNG, Bp., 1995, 86–92. p.); *Katalógustételek a hazai elemi oktatás, ill. a vidéki gazdálkodás és népiélet témaköreiben* (uo., passim); *Iskolai szemléltető képek 1872-ből* (uo., 100–104. p.); *Művész-relikviák, egyesületi rekvizitumok* (uo., 197. p.); mindez németül is; *Anschauungsbilder in Schulen und die Malerei – Arbeitskreis Bild Druck Papier. Tagungsband*. Ed. Christa Pieske, Konrad Vanja (NewYork/München/Berlin, 2004, 27–36. p.).

Fotó: Bellák Gábor felv.

Király Erzsébet

Szabó Lászlóné: → *Gulyás Éva*

Szabó Loránd (1926. okt. 17. Szeghalom – 2006. máj. 18. Bp.): közgazdász, múzeumig. – A Marx Károly Közgazdaságtud.-i Egy.-en tanult (1952–1956), s szerzett diplomát. – 1948-tól a Földművelésügyi Min.-ban (FM) dolgozott, 1965-től 1967-ig az Orsz. Tervhivatal (OTH) munkatársa volt, majd az FM jogutódjában, a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Min.-ban (MÉM) folytatta pályafutását, ahol többek között a miniszteri titkárságot vezette. Az Agroinform főig.-e (1976–1979), majd a *M. Mezőgazdasági Múz.* főig.-ja (1979–1990, nyugdíjazásáig). Hivatali ideje alatt, 1981-ben költözött

ki a Vajdahunyadvárból a Természettud.-i Múz. Növénytára. Ezzel egyidőben folyt a múz. külső és belső építészeti rekonstrukciója, amely 1985-ben fejeződött be. Ezt követően nyíltak meg a hazai mezőgazdaság legfontosabb ágazatait bemutató állandó kiáll.-ok. 21 vidéki helyszínen adtak át a Múz. Baráti Köréhez kapcsolhatóan működő, megújult filiálék, amelyek közül kiemelkedik a keszthelyi *Georgikon Majormúz.* helyreállítása. Szakemberek és kiáll.-ok cseréjén keresztül a múz. bekapcsolódott a nemzetközi szakmai vérkeringésbe; főként Csehszlovákia, az NDK, Dánia, Franciaország és Svédország társ. aival alakult ki szoros kapcsolat. – A Mezőgazdasági Múz.-ok Nemzetközi Szövetségének (AIMA) alelnöke (1981–1984); a szervezet 1984-ben Mo.-on tartotta kongresszusát. Az MTA Agrártörténeti Biz.-a titkáráként az intézményt bekapcsolta a hazai gazdaságtörténeti kutatásba. – Erdei Ferenc-emlékérem (1978), Eötvös Loránd-díj (1986), Tessedik Sámuel-emlékérem (1989), M. Köztársasági Csillagrendje (1990), M. Köztársasági Érdemrend kiskeresztese, polgári tagozat (1997).

F. m.: *Budapest – Vajdahunyadvár*. Für Lajossal (Tájak–Korok–Múzeumok Kiskönyvtára, Bp., 1984; 3. kiad., 1988); *A Magyar Mezőgazdasági Múzeum 90 éve*. Szerk., társszerző (Bp., 1986); *A magyar élelmiszeripar története*. Társszerk., társszerző (Bp., 1986).

Irod.: Magyar ki kicsoda 1990 (Bp., 1990, 544. p.); Fehér György: Sz. D. (1926–2006) (Magyar Múzeumok, 12., 2006. 3., 55–56. p.).

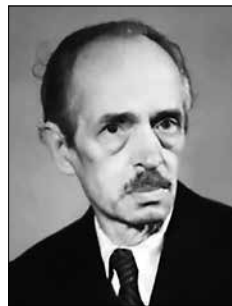
Fotó: M. Mezőgazdasági Múz. fotótára

Fehér György

Szabó Sándorné: → *Sz. Máthé Márta*

Szalay Katalin: → *Schwarz Katalin*

Szalay Sándor (1893. júl. 18. Bp. – 1976. Bp.): szabómester, kerámiarestaurátor. – Fia ~ Zoltán, az első mo.-i tárgyrestaurátorok egyike. – A szabóüz-

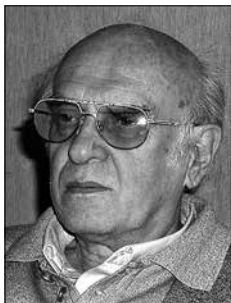
letében készült ruhákat főként a Felvidékre szállította. Bp. ostromakor (1945) üzletét széthordták, kirabolták, gombkötő gépei és egyéb felszerelése eltűntek vagy megsemmisültek. A háború után felvidéki piacait elveszítette, teljesen tönkrement, s lelkileg is összeomlott.

Kiváló kézügyessége volt, jól rajzolt, s 1951-ben fia beajánlotta a sztálinvárosi ásatásokra restaurátornak. Ettől kezdve minden héten Sztálinvárosban (Dunaújvárosban) dolgozott, s csak a hétvégekre tudott Bp.-re hazamenni. Munkajogilag a Múzeumok és Műemlékek Orsz. Központjához (MMOK) tartozott, annak megszűnésével átkerült (1953) a MNM-hoz. 1953-tól nem kellett leutaznia, mivel a sztálinvárosi ásatási leleteket felszállították a MNM-ba. A Károlyi-palotában lévő kerámiaműhelyben dolgozott, ahol főként cserepek ragasztását végezte, de időnként fémleleteket is restaurált. A MNM-ból 1960-ban ment nyugdíjba.

Fotó: a család tulajdonra

Morgós András

Szalay Zoltán (1924. márc. 4. Bp. – 2020. nov. 16. Bp.): díszítőszobrász, (tárgy)restaurátor, múz.-i főosztályvezető, egy.-i docens. – Édesapja Szalay Sándor (1893–1976) szabómester, a MNM kerámia-restaurátora. Édesanyja Dikali Julianna (1895. jún. 25. Pápa – 1958 Bp.). Felesége (1951-től) Takács-Kántor Irén Mária (1932–2007) biológia–földrajz szakos ált. isk.-i tanár, iskolaig. Gyermekük közül Gábor (1952–) erdőmérnök, vállalkozó, Sarolta (1959–) tárgyrestaurátor, 1979-től a Közlekedési Múz. textilrestaurátora nyugdíjazásáig (2019). – Asztalostanonc (1938–1942), egyidejűleg a Hernád utcai fiú iparos tanoncisk.-ban tanult. Asztalos segédlevelet szerzett (1942). Nyolc félévet végzett, s végbizonyítványt kapott az Orsz. M. Iparművészeti Isk. díszítőszobrász szakán (1943–1947). Részt vett a Közgyűjt.-ek Orsz. Főfelügyelősége által Bp.-en szervezett múz.-i restaurátori és konzervátori tanf.-on (1947. júl.–szept.). A Szegei Tanárképző Főisk. I. tagozatán biológia–kémia szakos ált. isk.-i tanári (1961–1965), a JATE TTK-n középisk.-i biológiatanári képesítést szerzett (1969). – 1947. júl. 1-jétől szerződéses restaurátor a *Néprajzi Múz.*-ban; megtervezte és kialakította a múz. restauráló műhelyét, amelynek 1962-ig vezetője volt. 1960. nov. 1-jétől a Művelődési Min. a Központi Muzeológiai Technológiai Csoporthoz (KMTCs) osztotta be kutató restaurátornak. 1962. márc. 1-jétől teljes munkaidővel a KMTCs munkatársa, 1962–1974 között főrestaurátorként irányította a restaurálási munkát, és

saját maga is végzett restaurálást. Ezt követően a csoport a Jogutód Központi Múz.-i Igazgatóság Technológiai Osztálya (KMI-TO) lett, majd az osztály az újabb jogutód, a Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központ (MRMK) került, ahol ~ a Restaurátor Osztály vezetője lett. Az MRMK megszüntetése után az osztályt visszacsatolták a KMI-hez (1982), ahol nyugdíjba menetelég (1987) osztályvezető és szakmai irányító volt. – Kulcs szerepet vállalt a restaurátorok oktatásában, a képzés kialakításában, megszervezésében. A tárgyrestaurátorok joggal tekintik tanítómesterrüknek. Bőr- és fakonzerválást oktatott a Múz.-ok és Műemlékek Orsz. Központja (MMOK) által 1950-ben szervezett konzervátori tanf.-on. Az Iparművészeti Főisk.-n beindítandó farestaurátor képzéshez 1951-ben tantervet dolgozott ki, ami végül nem valósult meg. Az 1950-es években a Néprajzi Múz.-ban lévő laboratóriumába rendszeresen jártak műhelygyakorlatra a múz.-i területre újonnan bekerültek. 1963-tól folyamatosan oktatott restaurátori tanf.-okon is. A Képzőművészeti Főisk. óraadó tanára (1963-tól); a „Fa anyagtan” tantárgyat oktatta. 1973-tól egy.-i adjunktus, 1980-tól 1994-ig (nyugdíjazásáig) egy.-i docens, ezt követően 2001-ig óraadó tanár volt. Legjelentősebb oktatási eredménye a közgyűjt.-ekben dolgozó tárgyrestaurátorok felsőfokú képzésének megtervezése, vmint a Képzőművészeti Főisk.-n a Közgyűjt.-i és Tárgyrestaurátor Szak elindítása (1974), amelynek 1991-ig vezetője volt. – Munkássága Mo.-on meghatározta a régészeti, néprajzi és iparművészeti tárgyak restaurálásának fejlődését. Bevezette a fameghatározást, a múz.-i gomba- és rovarkártevők azonosítását, a korszerű metakrilát és egyéb műgyanták használatát. A restaurálás szinte minden területével foglalkozott: faanyagok, különösen a régészeti vizes faanyagok konzerválása, hímestojások, festett néprajzi tárgyak, római és középkori üvegek, borostyánkő tárgyak, bőrleletek, mozaikok, római freskók, kriptideletek, régészeti textilek (viseletek, párták), mindkét oldalukon festett zászlók, múmiák stb. restaurálása. – Módszertani, technikátörténeti és restaurálás-gyakorlati kérdésekről, kutatási és restaurálási eredményeiről számos írása született. Mintegy 70 publikációjából 20 idegen nyelven látott napvilágot. Számos tanulságos restaurálást mozgófilmen is dokumentált. Gazdag és kiemelkedő munkássága elősegítette a m. restaurálás nemzetközi elismerését. – A Képző- és Iparművészek Szövetségének, a M. Alkotóművészek Orsz.

Egyesületének és a M. Restaurátorok Egyesületének tagja. – A Kulturális Min. Múz.-i Osztályának „Nívó Jutalma” (új restaurálási eljárások bevezetéséért és a restaurátorképzésben elért eredményeiért, 1978); Móra Ferenc-emlékérem (1984), Munka Érdemrend bronz fokozata (1988), Műtárgyvédelemért – Balázs Ágnes-díj (Pulszky Társaság, 2003), Ferenczy Noémi-díj (2004).

Jelentősebb restaurálási munkái: a Néprajzi Múz.-ban: óceániai kettős faszobor (1947); 1778-ból származó festett békéscsabai gondolkodószék (1951); árvízből kimentett bogyziszlói festett ágyvég (1955); összetört húsvétli hímes tojások (publikálva: 1956); egyéb múz.-ok számára: római kori üvegtárgyak (Dunaújvárosi Múz., 1962-től); balatonszentgyörgyi cipőleletek (1957–1958); nagyvázsonyi vár faanyagának helyszíni konzerválása (1959–1960); római freskós szoba felvétele és helyreállítása (Tác–Gorsium, 1960–1972); a középkori ún. Cundpald-kehely (Sopron, Liszt Ferenc Múz., 1964); két római üveg, egy filigrán rátétes pohár és egy szilánkosan tört üveg (Bécs, Denkmalspflege számára, 1969–1970); nyergek, főként egy 1526-ból származó török dísznyereg (MNM); a sárospataki kriptafeltárás textil- és bőreletei; barokk feszület (1976), 16. sz.-i selyem-bársony- és festett bőrkazula, vmint egy középkori faszobor (Bp., Mátyás-templom, 1979); a felsővadászai egyház Rákóczi bőr kazulája; a Balácapuszta-i római mozaikok; Bölcske-Kálvária ásatásának 16–18. sz.-i bőr- és textilleletei (párták, kucsmák, cipő; Wosinsky Mór Múz.); festett zászlók (Ráckevei Múz., Legújabbkori Történelmi Múz., Jósza András Múz., Liszt Ferenc Múz., nagycenki Széchenyi Múz.); a Tűzoltó Múz. községi zászlójának himzés-átültetése (1979); az Ozorai Múz. himzett Eszterházy-zászlója (1988); a Hadtörténelmi Múz. 40. honvéd zászlóalj- (1998) és Szent István-zászlója (1999); a Janus Pannonius Múz. 1757-ből származó polgári lovaszászlója (2002–2003) stb. Részt vett a garamszentbenedeki úrkoporsó restaurálásában (Keresztény Múz., 1978). Nyugdíjasként restaurálta gróf Széchenyi István halálakor viselt ruhadarabjait.

Irod.: Morgós András: Sz. Z. In: A Közpointi Múzeumi Igazgatóság Restaurátor Osztályának 30 éve 1960–1990 (Bp., 1990, 95–98. p.); [Morgós András]: Sz. Z. 70 éves (Műtárgyvédelem, 22, 1993, 9. p.); Morgós András: Mozaikok egy életműből: Sz. Z. restaurátor 80 éves (Műtárgyvédelem 2004. Bp., 2004, 7–21. p.).

Fotó: A 80 éves Sz. Z., Morgós András felv., 2004.

Morgós András

Szalóky Károly (1911. júl. 20. Egeralja – 1997. dec. 15. Ajka): önkéntes néprajzi gyűjtő, helytörténész, költő, amatőr festő. – Az elemi isk. elvégzése után

egy évet a celldömölki polgári isk.-ban tanult, majd a családi birtokon gazdálkodott, katonáskodott. Az 1950-es években a Padragi Szénbányák bányászaként tartotta el a családját. 1956 után megjárta a börtönt, ezt követően a termelőszövetkezet tagja, majd

brigádvezetője (1959–1976). – Fiatal korától rendszeresen közölte verseit és írásait a *Magyar Falu* c. hetilap, később orsz. és helyi lapoknak is állandó szerzője volt. Ifjú korától aktívan részt vett a kulturális és közéletben, a helyi énekkar és színjátszó csoport tagja, s állandó szervezője különféle kulturális programoknak. 1937-ben Egeralján hívta életre a Ref. Keresztény Ifjúsági Egyesületet, amely összefogta és igényes időtöltést biztosított a falu fiatalságának. Az isk.-ból kikerülve kezdte gyűjteni a falu múltjára vonatkozó emlékeket. Egyik létrehozója az egeraljai Hősök Kertjének, amelyet 1971-ben a vezetésével állítottak helyre. Megalkította a helyi Honismereti Szakkört (1965), amelynek keretében történelmi, néprajzi előadásokat szervezett, s kitartóan gyűjtötte a dokumentumokat és a tárgyi emlékeket, amelyek a település eltűnt, régi életmódjáról tudósítanak. Rendíthetetlen munkájának eredményeként született meg 1965-ben az a gyűjt., amely lehetővé tette a *Helytörténelmi Gyűjt.* megnyitását (1985) az egykori ref. isk. épületében. Haláláig aktív tagja volt a Veszprém M.-i Múz.-i Egyesületnek, vmint a Megyei Honismereti Egyesületnek. – Veszprém m. Pro Comitatu Díja (1996). A helyi közösség emléktáblát állított az emlékére.

F. m.: *Igazságcsokor* (versek, Veszprém, 1996); *Egeralja rövid története* (Egeralja, 1997); *Életem* (Veszprém, 1999). Irod.: VMÉL, 2001: 1111. p.; Horváthy György: Egy öntörvényű csodaember. Portrévázlat S. K. festőről, parasztköltőről, néprajzi íróról (Napló, 1997. febr. 27.); Tóth Dezső: Sz. K. emlékezete (Honismeret, 1998. 3., 98–99. p.). Fotó: Helytörténelmi Gyűjtemény, Egeralja

S. Lackovits Emőke

Szánthó Vilma: → *Kósa-Szánthó Vilma*

Szántó Gyuláné: → *Szántó Judit*

Szántó Judit; *Szántó Gyuláné;* szül. *Ludman Judit;* *Ludmann Júlia* (1903. jan. 6. Bp. – 1963. ápr.

25. Bp.): szavalóművész, író, költő. Eredeti neve: *Czvechó/Ludna Julianna*. Czvechó István galgóci születésű cserepesegéd és a polhorai születésű Ludna Mária r. k. szülők törvénytelen leánya. Apja az anyakönyvből elismerte saját gyermeként. – Fiatalon be-

kapcsolódott a munkásmozgalomba. A Tanácsköztársaság alatt ismerte meg Hidas Antal író (családi nevén Szántó Gyulát), akivel 1920-ban házasságot kötött. Ebben az évben kivándoroltak Csehszlovákiába. A házasságot 1924-ben felbontották. Bp.-re visszatérve ~ kultúrpropagandistaként, szavalóművészként tevékenykedett. Férjhez ment Fenyő László író-költőhöz, majd 1928-ban megismerkedett József Attilával, akinek hat esztendőn keresztül élettársa volt. Kassák Lajos *Ma c.* lapjában Csont Judit néven verseket publikált, a *Kis Pesti Hírlapban* és a *Kis Magyarok Lapjában* meséi jelentek meg Pál Judit néven (1936). – 1948-ban megbízták a *József Attila-émlékgyűjt.* létrehozásával, amely beolvadt a Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) gyűjt.-ébe. ~ 1955-től a PIM tud.-os munkatársa, osztályvezetője; feladata a József Attila-gyűjt. gondozása, feldolgozása, a kéziratok, dokumentumok, relikviák gyűjtése volt. – Muzeológusként részt vett számos kiáll. létrehozásában: *József Attila* (az OSZK és a PIM közös kiáll.-a, társrendező Bertalan Vilmosmal, Illés Ilonával, Szabolcsi Miklóssal, MNM, 1955); *Petőfi – Ady – József Attila* (európai vándorkiáll., társrendező, Horváth Mártonnal, Sára Péterrel, Varjas Bélánéval, 1958); *József Attila* (társrendező, Illés Ilonával, PIM, 1958); *A Tanácsköztársaság irodalma és színművészete* (a Színház- és Filmtud.-i Int.-tel közös kiáll., társrend. Illés Ilonával, József Farkassal, PIM, 1959). – József Attila-díj (1950). F. m.: *József Attila műfordításai* (Múzeumi Füzetek. Bp., 1954); *Napló és visszaemlékezés* (Bp., 1986; 2. jav., bőv. kiad. Bp., 1997; 2005). Irod.: UMÉL; UMIL; RÜL 17: 181. p. Fotó: ismeretlen felv., PIM/F.2463

Püski Anikó

Szántó Lóránt (1927. júl. 6. Pozsony [Bratislava, Szlovákia] – 2019. júl. 25. Boldog): tanító, költő, fafaragó, múzeumig., iskolaig. – Az Esztergomi Érseki R. K. Népisk.-i Tanítóképző Int.-ben végzett

(1946). Keszegen (1946), Pencen és Boldogon (1948) tanított, ezután a nagykökényesi ált. isk. ig.-ja (1961-től), majd a boldogi ált. isk. tanítója és igh.-e volt (1979–1987). *A Hatvani Városi Múzeum*. (utóbb Hatvány Lajos Múzeum.) egyik alapító tagja, később – alapítótársa,

Doktár Gyula halála után – ig.-ja (1971–1973). Elsősorban a néprajz és a régészet iránt érdeklődött, gyűjtötte és feldolgozta a boldogi népviseletet, s az erről készített diapozitív felvételeinek másolataival, vmint számos más tárggyal (pl. Bukát-hagyaték) is gazdagította a múzeum néprajzi gyűjt.-ét. Régészeti magángyűjt.-ének egy részét is a múzeumnak adományozta. Igazgatósága alatt főként a régészeti feladatok foglalták le: nevéhez több ásátás (Hatvan, Ifjúság utca; Hatvan, Balassi út; Hatvan, Görbe-ér stb.) és leletmentés (pl. Hatvan, 124-es magaslati pont) is fűződik. Terepbejárásai során azonosította és nyilvántartásba vette Hatvan és környékének régészeti lelőhelyeit. Boldogi tanársága alatt segítette az 1994-ben Kiss József helytörténeti kutató nevét felvevő Jászfényszarui Helytörténeti Gyűjt. átrendezésében. – Boldog község díszpolgára (2002).

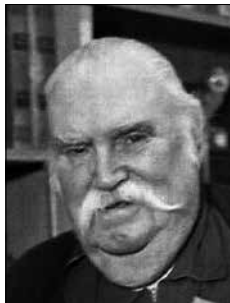
F. m.: *Fejezetek Boldog község történetéből*. Újváry Ferencsel (Boldog, 1988); *Fejezetek Boldog község történetéből*. In: *Tanulmányok Boldog történetéből és néprajzából*. Néprajzi tájkonferenciák Heves megyében 7., Szerk. Bereznai Zsuzsanna (Eger, 1990); *Kő és az ember* (kézirat, Boldog, 1989).

Irod.: Domán Júlia: Doktár Gyula hagyatéka a Hatvány Lajos Múzeumban I. A múzeumalapítás körülményei (Az Egri Múzeum Évkönyve 41, 2005, 279–286. p.); Tóth Tibor: In memoriam Sz. L. nyugalmazott tanár, helytörténeti kutató Boldog község díszpolgára 1927–2019 (Fényeszaruiai Baráti Egyesülete, <https://www.febe.hu/index.php/2019a/1194-in-memoriam-szanto-lo-rant-nyugalmazott-tanar-helytorteneti-kutato-boldog-kozseg-diszpolgara-1927-2019>); Deme Ágnes: „Mert ha valamit megkezd az ember, azt végig kell csinálni...” A néprajzi gyűjtemény néhány jelentősebb gyarapodása Sz. L. visszaemlékezéseinek tükrében. – Gál Andrea: Sz. L. régészeti tevékenységei múzeumigazgatósága alatt (1971–1973). In: A Hatvány Lajos Múzeum évtizedei (előkészületben).

Fotó: a család tulajdona

Gál Andrea

Szathmáry Lajos; Louis Szathmáry; „Chef Louis” (1919. jún. 2. Rákospalota – 1996. okt. 4. Chicago): étteremtulajdonos, mesterszakács, költő, író, újságíró, TV-személyiség, filantróp, könyv- és műgyűjtő. – Erdélyi menekült családban született. Gimn.-i tanulmányait a bp.-i Berzsenyi Gimn.-ban, a Lónyay Gimn.-ban, majd a Sárospataki Ref. Koll.-ban végezte. – A II. vh. alatt újságíró a *Székely Szó* (1942-től), majd a sepsiszentgyörgyi *Székely Nép* c. lapoknál (1943-tól). 1944-ben besorozták, s alakulatával Ny-ra vezényelték; dec. 25-én hagyta el Mo.-ot, ahová soha nem tért vissza. Évekig Ausztria amerikai zónájában, a salzburgi menekülttáborban élt, s a *Sorsunk, A helyzet, a Beszámoló* c. lapokat szerk. 1951. dec. 27-én lépett az Egyesült Államok földjére. 1963-ban *The Bakery* névvel éttermet nyitott Chicagóban, amely 1989-ig működött, s orsz. hírnevet hozott számára. Őt angol nyelvű, számos kiadást megért szakácskönyvet írt, a *Chicago Daily News*, a *Chicago Sun-Times*, a *Houston Chronicle* és más lapok rendszeres szakírója volt, rádió- és tv-adókon szerepelt gasztronómiai műsoraival. Szerk. az *Arno Press Cookery America* c. 15 kötetes sorozatot. A gasztronómiát tud.-os alapon művelte, tekintélyét kultúrtörténeti kutatásokkal és gyűjt.-ével alapozta meg. Bőkezűen támogatta az amerikai m. kulturális életet, az irodalmat, a könyvkiadást, m. kultúregyletet alapított *Tulipános Láda* néven, amelyben m. isk.-t is működtetett, s kulturális előadásokat rendszeresített. – Gyűjtőszervevénye a szakácsmesterség forrásanyagán kívül minden m. vonatkozású emlékre kiterjedt. Dédapja Bem seregében szolgált, innen eredt a Kossuth-relikviák iránti érdeklődése. Gyűjtött kéziratokat, térképeket, metszeteket, grafikákat, amerikai államférfiak autogramjait. Közül ötvenezer kötetes könyvtárát főként amerikai könyvtáraknak ajándékozta. Hungarica anyagát a chicagói egy. könyvtárának, ill. a bloomingtoni egy. m. tanszékének, Liszt Ferencgyűjt.-ét a bostoni egy.-i könyvtárnak, a vendéglátóiparral kapcsolatos gyűjt.-ét és a Bakery étterem felszerelését a Johnson & Wales University Providence-nek (*Culinary Arts Museum*), több mint húszezer kötet szakácskönyvből álló szakkönyvtárát az Iowai Állami Egy.-nek (Iowa City)

adományozta. Az utóbbi gyűjt.-ből a könyvtár és az egy.-i kiadó *The Iowa Szathmáry Culinary Arts Series* címmel forráskiadvány-sorozatot jelentet meg. Kossuth-gyűjt.-éből egy válogatást a sárospataki Rákóczi Múz.-nak juttatott, könyvtárának, Hungarica gyűjt.-ének megmaradt részét a Sárospataki Ref. Koll. és a Károli Gáspár Egy. között osztotta meg (utóbb a Károli átadta anyagát a pataki koll.-nak). A MNM-nak a múz. gyűjt.-ét megmentő Harry Hill Bandholtz tábornok 1919–1920-as kéziratos naplóját ajándékozta. M. történeti tárgyú kéziratainak egy közel 300 darabos gyűjt.-ét árverés útján 2013-ban vásárolta meg az Orsz. Levéltár (R 399 Szathmáry Lajos-gyűjt.), amelynek irodalmi vonatkozású részét a Petőfi Irodalmi Múz.-nak adták át. – A Lincoln College (Illinois) díszdoktora (honorary degree, 1984), az American Academy of Chefs Culinary Hall of Fame kitüntetettje (1996).

F. kiáll.: *From Chicago kitchens: a checklist of selected Chicago cookbooks collected by Louis Szathmáry: on exhibition with menus and other culinary memorabilia: June 26 – September 25, 1982.* Introd., notes and recipes select. by Louis Sz. (Chicago, Chicago Public Library, 1982); *My Budapest: portrait of a European city: being an exhibition of books, documents, images and artifacts from the collections of Louis Sz. of Chicago* (The University of Chicago Library Department of Special Collections May – September 1989 (Chicago, 1989); *Kossuth 1894–1994. Emlékkiállítás a Szathmáry család Kossuth gyűjteményéből* [vándorkiáll.] (Chicago, New York, M. Főkonzulátus, Washington DC, M. Nagykövetség, 1994); *Kossuthról Szathmáryig.* Rend. Tamás Edit (Sárospatak, MNM Rákóczi Múz.-a, 2018. ápr.–szept. 16.).

F. m.: *American gastronomy: an illustrated portfolio of recipes and culinary history* (Chicago, 1974); *The chef's secret cookbook* (New York, 1971); *The chef's new secret cookbook* (Chicago, 1975); *The „Bakery” restaurant cookbook* (Boston, 1981); *Ajándék: válogatott versek, 1935–1970* (Bp., 1992); *Arcok chicagói szemmel: írók, költők, művészek* (Bp., 1994); *Sárospataki kaleidoszkóp* (Pataki füzetek, 5. Miskolc, 1994).

Irod.: *The Szathmáry collection of culinary arts: relating to the culinary arts, food production, and service* (Iowa City, Univ. of Iowa Libraries, 1989); Sz. L. Kossuth Gyűjteménye. Összeáll. Tamás Edit, előszó Szabó Csaba (A sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetek 34. Sárospatak, 1998); Szij Rezső: *Ki is az a chicagói Sz. L.? Részletek egy készülő tanulmányból* (Bp., Szenci Molnár Társaság, 1993); Tamás Edit: *Gondolatok egy kiállítás apropóján.* Időszaki kiállítás Sz. L. Kossuth gyűjteményéből a Hadtörténeti Múzeumban (Folia Historica, 21, 2000,

271–275. p.); Harmath István: Sz. L. (Amerikai Magyar Szó, 2002. May 23–30., p. 21.); Ébli Gábor: Műgyűjtés, múzeum, mecénatúra. Esettanulmányok a jelenkori magyar gyűjtéstörténetből (Bp., Corvina, 2008, 48–49. p.); Szabó Csaba: Dr. Sz. L. és hagyatéka. In: Sárospataki Református Kollégium Alapítvány 1989–2009. Jubileumi kiadvány. Sárospatak–Budapest, 2009, 45–49. p.). – Hungarians in America. Ed. Desi K. Bogner (Mt. Vernon, NY, 1971, 195. p.); Prominent Hungarians (London, 1985, 523. p.; téves adat: 1944: PhD); Nagy Csaba: A magyar emigráns irodalom lexikona (Bp., 2000, 916–917. p.); Warner, Scott: Sz., Louis. In: The Oxford Encyclopedia of Food and Drink in America, vol. 2. (Oxford Univ. Press, 2004). – Relikviák Amerikában. Sz. L. gyűjteménye. Dokumentumfilm (Duna TV, 1995). Fotó: Sz. L. 1992-ben, AP Wire Press Photo, magángyűjtemény

Fejős Zoltán

Szatmári Sarolta; B. Szatmári (1941. ápr. 10. Sárospatak – 2018. dec. 3. Tatabánya): régész, történelem. – Férje Bíró Endre régész-történész, a Komárom M.-i Múz.-i Szervezet kialakítója. – Pedagógus családban született. Az ELTE BTK-n régész-történelem szakos középisk. i tanárként végzett (1964-ben). A meghatározó tanáregyéniség László Gyula volt életében. *Az avar peremterületek vizsgálata c. értekezésével* az ELTE-n népvándorlás- és középkori, vmint római régészetből doktorált (1967). – Pályáját a tatai *Kuny Domokos Múz.*-ban kezdte, 1967-től az akkor megalakult megyei múz.-i szervezet tud.-os titkára, majd osztályvezetője, 1982-től mb. ig., 1984. szept.-től, férje nyugdíjba vonulása után, kinevezett megyei múzeumig. – A tatai múz.-nak otthont adó, a 14. sz. derekán épült vár 1962-től már kizárólagosan a múz. kezelésében állt; a kiemelt műemléképület feltárását 1964–1972 között ~ vezette. A helyreállított várban 1974-ben, a feltárás anyagára támaszkodva elkészült az új állandó kiáll.; a forгатókönyv megírásában és a kiáll. rendezésében meghatározó volt ~ közreműködése. A múz. régészeti feltárásainak sorában 1974-től a tatai Nagykert utcai középkori temető, a Tatabánya-Alsógalla avar temető, az Oroszlány-Borbála-telepi avar temető stb. ásatását vezette. Vallotta, hogy muzeológusként több szak-

terület műtárgyaihoz is érdemi hozzáértés szükséges, hiszen a vidéki múz.-ok, megszervezésük kezdeti szakaszában, néhány szakemberre alapozott intézmények voltak. Kiemelkedett a képzőművészeti gyűjt.-ek fejlesztése iránti elkötelezettsége. – Megindította a Komárom M.-i Múz.-i Szervezet *Tudományos Füzetek*-sorozatát. Szervezte a már 1964-ben létrehozott Múzeumbaráti Kört és összefogta a Komárom m.-i honismereti mozgalmat. A Komárom M.-i Műemléki Albiz. titkára, továbbá a szakmin.-i tanácsadó testület, az Orsz. Múz.-i Tanács tagja volt. 1986-ban újraindította az 1968-ban első, s hosszú ideig egyetlen kötetként megjelent *Komárom Megyei Múzeumok Közleményeit*. 1989-től megbízták a Központi Múz.-i Igazgatóság (Budapest) vezetésével, pályájában ez a szorosabb értelemben vett, régész-történelmi kutatási feladatoktól való eltávolodást jelentette. A gazdasági, kiállításrendezési, restaurálási szervező intézmény élén állt 1991-ig, a politikai-társadalmi változásokkal bekövetkező, 1991. évi megszűnéséig. Ezután 1999-ig a MUSEION Kft. múz.-i kiáll.-ok rendezését és műtárgymásoló kerámiaműhelyét irányító művészeti ig.-ként dolgozott. 1998–2002 között Tatán önkormányzati képviselőként, a Kulturális és Műemléki Biz. elnökeként is tevékenykedett. A közgyűjt.-i munkához a *M. Mezőgazdasági Múz.* főig.-i posztjának elnyerésével tért vissza (2000–2010), ezután mint főtanácsos dolgozott a múz.-ban (2011). Kiemelt szakmai feladataként vezette a megújuló új állandó kiáll. elkészítését. Behatóan tanulmányozta Alpar Ignác műépítését, a Millenniumi Kiáll. Történelmi Főcsoportja historizáló épületegyüttese alkotójának munkásságát. – Foglalkoztatta Tata és a megye helytörténete, ennek eredménye a *Tata története* című kétkötetes monográfia megszületése, amelyben a honfoglalástól a mohácsi vészig terjedő időszak történetét írta meg (1979). Érdeklődési körében sajátos színfoltként jelentkezett a borrendekhez fűződő kapcsolat. A Lorántffy Zsuzsanna Borrend elnöke volt 2008. ápr.-től 2009 dec.-éig. – Min.-i Dicséret (1970), Ortutay Gyula-emlékérem (1979), Pro Urbe – Tata Városért Emlékérem (1989), Munka Érdemrend ezüst fokozata (a vár története dokumentálásában elért eredményeiért, 1981), Móra Ferenc-emlékérem (1974), Széchényi Ferenc-díj (2008).

F. m.: *A tatai vár feltárása* (Műemlékvédelem, 15, 1971. 2, 76–80. p.); *Előzetes jelentés a tatai vár ásatásáról* (Archaeologiai Értesítő, 101, 1974. 1, 45–53. p.); *Das*

Gräberfeld von Oroszlány und seine Stelle in der früh-awarenzeitlichen Metallkunst (Acta Archaeologica Hungarica, 32, 1980, 97–116. p.); *Komárom megye avar leletei. A Tatabánya–Alsógalla avar temető és telepásatás* (Régészeti kutatások a Dunántúlon 4. Tata, 1984).

Irod.: Dr. Sz. S. emlékére <https://www.nagykovacsikronika.hu/2018/12/02/dr-szatmari-sarolta-emleker/>
Fotó: Mohainé Varga Edit felv., Kuny Domokos Múz.

Fülöp Éva Mária

Székely György (1918. nov. 4. Bp. – 2012. szept. 20. Bp.): rendező, színházig., színháztörténész, műfordító. – A PPTE-en angol filológiából bölcsészdoktori (1940) és angol–német szakos középisk.-i tanári okl. szerzett (1941). Az irodalomtud.-ok kandidátusa (1967), doktora (1989). – A Nemzeti Színházban lektor-dramaturg, majd rendező (1941–1943), a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja (1943–1945, 1947–1948), a Magyar Színház főrendezője (1945–1946). Leváltása után a Művész Színház Kis Kamarszínházában dramaturg-titkár, 1949-től a kecskeméti és szolnoki társulatban, 1951-től a szolnoki és békéscsabai társulatban, végül 1952-től 1957-ig a Fővárosi Operettszínházban volt főrendező. Az Orsz. Színháztörténeti Múz. és Int. jogelődje, a frissen alapított *Színház- és Filmtud.-i Int.* (1959-től Színháztud.-i Int., 1969-től M. Színházi Int.) tud.-os főmunkatársa (1957-től), igh.-e (1960–1980). – Legfontosabb tud.-os eredménye, hogy először csoportosította és írta le a maguk teljes összetettségében a színjátéktípusokat. Jelentős szerepet vállalt az önálló m. színháztud. megteremtésében. A *Magyar színháztörténet* (I–III. köt. Bp., 1990–2005) és a *Magyar színházművészeti lexikon* (Bp., 1994) főszerk.-je. – A M. Színházművészeti Szövetség elnökségi tagja (1959–1979), az MTA Művelődéskutatói Biz.-ának tagja (1976–1980), az MTA Színház- és Filmtud.-i Biz.-ának elnöke (1990–1997), tagja (1997-től). A Fédération Internationale pour la Recherche Théâtrale végrehajtó biz.-ának tagja (1970–1976). – Szoc. Kultúráért (1955), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1977), Bálint Lajos-vándorgyűrű (1981), érdemes művész (1990).

F. m.: *Színházelmélet Angliában 1882–1930* (A kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetem Angol Philológiai

Intézetének Kiadványai. 21. Bp., 1941); *A színjátéktípusok kutatásának módszeréről* (Bp., 1961); *Színjátéktípusok leírása és elemzése* (Bp., 1963); *Színjátéktípusok dramaturgiája* (Bp., 1965); *Bábuk és árnyak* (Bp., 1972); *E. Gordon Craig* (Bp., 1975); *Színházesztétika* (Bp., 1976); *A magyar színház nagy képeskönyve*. Cenner Mihállyal és Szilágyi Istvánnal (Bp., 1985); *A színjáték világa. Egy művészeti ág társadalomtörténetének vázlata* (Bp., 1986); *A Nemzeti Színház 150 éve*. Szerk. (Bp., 1987); *Magyar színháztörténet*. I. köt. 1790–1873. Főszerk. (Bp., 1990); *Lángözn. Shakespeare kora és kortársai* (Bp., 2003); *Magyar színháztörténet*. II. köt. 1873–1920. Főszerk. (Bp., 2001); *Magyar színháztörténet*. III. köt. 1920–1949. Főszerk. Bécsy Tamással (Bp., 2005); *Mozaikok. Hét évtized színháztörténeti írásaiból. 1940–2006* (Bp., 2009). Irod.: Balogh Géza: *Egy színháztudós életútja*. Sz. Gy. kilencvenéves (Critica Lapok, 2008); Gajdó Tamás életműinterjúja Sz. Gy.-gyel, 1–4. rész (Parallel, 2011. 21. sz.–2012. 24. sz.); Balogh Géza: Sz. Gy. végrendelete (Critica Lapok, 2012); Csizsár Mirella: Ömlesztett anyagból rendezett gyűjtemény. Székely György (1918–2012) a Magyar Színházi Intézet élén (Előadás a Tudós férfiak. Emlékezés Székely György és Bécsy Tamás tiszteletére c. konferencián, PIM, 2018. okt. 6.; közli: Orsz. Színháztörténeti Múz. és Int. honlapja; <https://ozsmi.hu/index.php/component/content/article/31-comment/816-blog-szekely-gyorgy-1918-2012-a-magyar-szinhazi-intezet-elen>); RÜL 17: 277. p.

Fotó: Hamarits Zsolt felv.

Gajdó Tamás

Székely György (1924. febr. 12. Bp. – 2016. febr. 28. Bp.): történész, egy.-i tanár, múz.-i főig. – Tanulmányait a M. Kir. PPTE Jogi és Bölcsészettud.-i

Karán végezte (1942–1946), s jogi doktori oklevelet szerzett (1946). A történettud. kandidátusa (1952), doktora (1973). – Tud.-os munkásságát 1949-ben a K-Európai Tud.-os Int.-ben kezdte asszisztensként, majd tud.-os munkatársként folytatta az MTA Történettud.-i Int.-ében (1953-ig). Emellett a PPTE-n (1947–1949), ill. az ELTE-n a középkori történelem oktatójaként tevékenykedett (1948–2014): a Középkori Egyetemes Történeti Tanszék egy.-i docense (1953-tól), egy.-i tanára (1956–1994), a Történettud.-i Kar dékánhelyettese (1953–1955), az egy. rektorhelyettese (1955–1957, 1958–1962,

1976–1982), 1956-ban néhány hónapig az egy. mb. rektora, a BTK dékánja (1969–1975), a Középkori Egyetemes Történeti Tanszék vezetője (1957–1982), az 1957/1958. tanévben az ELTE ÁJK M. Állam- és Jogtörténeti Tanszékének professzora és mb. tanszékvezetője is. Tanári munkáját nem feladva, 1982–1987 között a *BTM* főig.-i pozícióját is betöltötte. 1994-től az ELTE BTK Közép- és Kora Újkori Történeti Tanszék professor emeritusa. – Kutatásai középpontjában a középkori és kora újkori m. és egyetemes város- és egyetem-történet, a 14. és 16. sz.-i közép-európai parasztfelkelések, vmint az előreformációs mozgalmak álltak, de kutatómunkája kiterjedt számos más területre, pl. a bizánci és oszmán kapcsolatokra is. Publikációinak száma meghaladja a négyszázat, várostörténeti tanulmányai máig megkerülhetetlenek. A *Századok* szerkesztőbiz.-ának tagja (1959–1990), a *Honismeret* főszerk.-je (1976–1995). Jelentős tudományszervezői munkássága, számos hazai és nemzetközi szakmai biz. tagja volt. – A Főv.-i Tanács felkérésére vállalta el a *BTM* vezetését, amely intézményhez – a múz. kiadványainak szerkesztőbiz.-i tagjaként – már több évtizedes szakmai kapcsolat fűzte. Főig.-i célkitűzése a múz. tud.-os tevékenységének erősítése és nemzetközi kapcsolatainak fejlesztése volt. Ennek érdekében módosította a múz. szervezeti felépítését, a gyűjtő- és tud.-os munka megsegítésére tud.-os tanácsadó testületet hozott létre, a kiadványokat új szerkesztőbiz.-okra bízta, szorgalmazta, hogy a régészek éves tevékenységükről az MTA régészeti albiz.-ai előtt beszámoljanak, továbbá kezdeményezte a *BTM* szakmai irányítása alatt a mo.-i múz.-ok várostörténeti kutatásainak koordinálását is. Főigazgatósága alatt nyíltak meg a felújított Kiscelli Múz. állandó kiáll.-ai (1983, 1984), az aquincumi fürdőmúz. (1984) és több nagy történeti kiáll. készült (*350 éves a Tudományegy.*, 1635–1985. Vármúz., 1985; *Buda visszavívása 1686*. Vármúz., 1986; *Zsigmond és kora a művészetben*, 1387–1437. Vármúz., 1987); a kiáll.-okhoz tud.-os konferenciák kapcsolódtak. A nemzetközi kapcsolatok szélesítésére bemutatkozó kiáll.-okat szervezett külföldön, pl. az NSZK több városában is megrendezett *Neue Ausgrabungen und Funde in Aquincum* c. római kori régészeti kiáll. (1986, 1987). – Az MTA I. (1973), majd r. tagja (1985). Az MTA Felügyelőbiz.-a, az MTA M. Nyelvi Biz.-a és Történettud.-i Biz.-a tagja, Egyháztörténeti Albiz.-a elnöke. A M.–Orosz, a M.–Svéd és a M.–Lengyel Történész Vegyes Biz. elnöke, a M.

Bizantinológiai Nemzeti Biz. tagja. A M. Történelmi Társulat főtítkára (1958–1966), alelnöke (1966–1975). A Nemzetközi Egyetem-történeti Biz., a Nemzetközi Várostörténeti Biz. tagja. – Akadémiai Díj (1965), Szent-Györgyi Albert-díj (1994), Budapestért Díj (2008). Lengyel Köztársaság Erdemrendje lovagkereszt (1996).

F. m.: *Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a 14. században*. Szerk., társszerző (Bp., 1953); *Középkori kútfoink kritikus kérdései*. Szerk. Horváth Jánossal (Memoria Saeculorum Hungariae. 1. Bp., 1974); *La Hongrie et la domination ottomane: XVe–XVIIe siècles* (Studia Turco–Hungarica 2. Bp., 1975); *VII. Gergely* (Bp., 1984); *Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk. (Memoria Saeculorum Hungariae, 4. Bp., 1984); *Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig*. 1–2. Főszerk. (Magyarország története tíz kötetben, Bp., 1984).

Irod.: Társadalomtörténeti tanulmányok a közeli és a régmúltból. Emlékkönyv Sz. Gy. 70. születésnapjára. Szerk. Sz. Jónás Ilona (Bp., 1994); B. K. [Burus Kornélia]: Sz. Gy. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002 (Bp., 2003, 1218. p.); Kozák Péter: Sz. Gy. (Névpont. Online adattár: <https://www.nevpont.hu/palyakep/szekely-gyorgy-ld735>); K. Végh Katalin: A Budapesti Történeti Múzeum az alapítástól az ezredfordulóig (Monumenta Historica Budapestinensia, XI. Bp., 2003, 149–156. p.); Változatok a történelemre. Tanulmányok Sz. Gy. tiszteletére. Szerk. Erdei Gyöngyi, Nagy Balázs. Sz. Gy. műveinek bibl.-jával. (Monumenta Historica Budapestinensia, XIV. Bp., 2004); Tudósportrék: Sz. Gy. (ELTE Videostúdió, 2009); Sz. Gy. műveinek teljességre törekvő bibl.-ja: <https://majt.elte.hu/tortenet/szekely-gyorgy?m=40>; RÚL 17: 277. p.; ÜMIL III: 1931. p. Fotó: Sz. Gy. 1985-ben, Márkus András felv., *BTM Régészeti Adattár, Intézménytört.* Gyűjt.

Demeter Zsuzsanna

Székely György (1955–2017): → V. Székely György

Szekeres László (1927. febr. 1. Szajol – 2014. máj. 15. Bp.): irodalomtörténész, muzeológus. – Az ELTE m. nyelv és irodalom szakán tanult (1951), bölcsészdoktor (1973). – A *Szabad Népnél* újságíró gyakornok (1951), az ELTE BTK kari titkára (1951–1952), a Szegedi Tudományegy.-en tanársegéd (1952–1957), az MTA Irodalomtörténeti Int. tud.-os kutatója (1957), az ELTE BTK tud.-os munkatársa (1958–1961), az MTA Irodalomtörténeti Int. tud.-os munkatársa (1961–1963). A *Petőfi Irodalmi Múz.* (PIM) Hangtárának munkatársa

(1963–1987), a Muzeológiai és Irodalomtörténeti Osztály (1970–1975), majd a PIM Relikviatár muzeológusa (1975–1987). – A Jókai-életmű kritikai kiadásán dolgozott. A cseh és német szépirodalom m. fordítója.

F. kiáll.: *A Nyugat* (Baróti Dezsővel, Kabdebó Lóránttal, Miklós Róberttel, Rónay Lászlóval, PIM, 1971; ELTE, 1972); *Tamási Áron*-emlékkiáll. (PIM, 1972); *Petőfi*-emlékkiáll. (Balkányi Enikővel, Baróti Dezsővel, Miklós Róberttel, Sára Péterrel, PIM, 1972); *Heinrich Heine* (Láng Józseffel, Miklós Róberttel, PIM, 1973); *Jókai Mór* (PIM, 1975); *Jókai Mór Emlékmúz.* (újrendezett állandó kiáll., Balatonfüred, Jókai-villa, 1975); *Jókai Emlékszoba* (felújított állandó kiáll., Bp., Költő u., 1976); *Petőfi Sándor kardja és kokárdája* – A hónap műtárgya (PIM, 1982); *Jókai-relikviák* (PIM, 1982).

F. m.: Čapek, Karel: *Harc a szalamandrakkal*. Ford. (Bp., 1986); *Aqua* (Bp., 1995); *Alinea* (Bp., 2009); Jókai Mór: *A köszívű ember fiai*. S. a. r. (Bp., 1992; 1996; 1998). Irod.: Irodalmi muzeológus lexikon. Szerk.: Püski Anikó (PIM, 2018, kézirat); ÚMIL III: 1936. p.

Veres Miklós

Szelle Zsigmond (1838. máj. 1. Paks – 1897. febr. 4. Dunaföldvár): járásbíró, amatőr régész, régészeti gyűjtő. – Felesége (1866-tól) Balogh

Honóra, Béri Balogh Ádám kuruc brigadéros dédunokája. – Az elemi isk.-t Pakson végezte, a középisk.-i osztályokat is ott kezdte (1847) a paksi káplán irányításával, vizsgáit a kalocsai piaristáknál tette le, majd a pesti jezsuitáknál folytatta tanulmányait (1849–1850). – Katona (1856–1863), csaknem 7 év szolgálat után hadnagyként szerelt le. Tolna vm. II. aljegyzője (1864), dunaföldvári szolgabíró (1867), Pozsonyban bírói vizsgát tett (1870), dunaföldvári járásbíró (1872–1896). – 1882–1893 között Bölscke, Németkér és főleg Dunaföldvár határában 16 lelőhelyen végzett ásatást saját költségén, amelyeken olykor Fröhlich Róbert és Török Aurél is részt vett. A feltárásokról helyszínrajzot nem, de hosszabb-rövidebb beszámolót mindig készített, Dunaföldvár esetében az egyes darabokat pontosan lokalizálta (dűlőnév vagy telektulajdonos). Kutatásait megyei napilapokban és főleg az *Archaeologiai Értesítő*ben közölte. Dunaföldvár határában végzett ásatásainak eredmé-

nyeit az *Archaeologiai Közlemények*ben foglalta össze (1894). Ásatási leleteket juttatott a MNM-nak és a bp.-i egy. Embertani Tanszékének. Régészeti (232 db), numizmatikai (426 db), geológiai (51 db) és adományozta (1894), amely „Szelle-múzeum” néven kezdetben külön teremben működött, s adományozások révén gyarapodott is, a II. vh. idején, vsz. 1944 őszén azonban csaknem teljesen elpusztult (1944).

F. m.: *Régészeti ásatások a bölscei népvándorláskori temetőben* (Archaeologiai Értesítő, 11, 1891, 239–249. p.); *Dunaföldvári és bölscei ásatásokról* (Archaeologiai Értesítő, 13, 1893, 351–354. p.); *A dunaföldvári urnatemetőről* (Archaeologiai Értesítő, 14, 1894, 63–65. p.); *A legújabb urnatemető Dunaföldváron és a paksi rom* (Archaeologiai Értesítő, 14, 1894, 361–365. p.); *Duna-Földvár régi emlékei* (Archaeologiai Közlemények, 17, 1894, 3–34. p.).

Irod.: Cziráky Gyula: Tolna vármegyei Dunaföldvár múltja és jelene (Dunaföldvár, 1910, 243–245. p.); K. Németh András: „...a régészetbe hébe-hóba belekon-tárkodom...” Sz. Zs. és a paksi „Szelle-múzeum” (Paksi Múzeumi Füzetek 4., Paks, 2006); Kernné Magda Irén: Híres paksi elődeink. Életrajzi gyűjtemény (Paks, 2014, 135–136. p.).

Fotó: Csoma Jánosné Filep Edit, a család tulajdona

K. Németh András

Szendrei Géza (1942. dec. 11. Bp. – 2015. aug. 6. Bp.): geológus, pedológus, múz.-i főosztályvezető-helyettes. – Egyik dédapja, ~ János (1857–1927)

művészeti író, régész, történész, az MTA I. tagja, másik dédapja Kallina Mór (1844–1913) építész, a budai Vigadó és a Budai Várban álló egykori hadügymin.-i épület tervezője. – A II. Rákóczi Ferenc Gimn.-ban (1957–1961), majd érettségije után az ELTE TTK geológus szakán tanult (1961–1966), okl. geológusként végzett (1966). Természettud.-i doktor (ELTE, 1972), a mezőgazdasági tud.-ok kandidátusa (1984, *Gyakori alföldi talajfőtipusok, elsősorban szikes talajok mikromorfológiája és annak anyagforgalmi és talajgenetikai vonatkozásai* c. tanulmánya alapján), az MTA doktora (2004, *Hazai talajfőtipusok és talajképző közetek talajgenetikai célú mikromorfológiái jellemzése* c.

értekezésével). – Az Orsz. Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Int. (OMMI) Fizikokémiai Osztályán gyakornok (1966–1967), műszaki ügyintéző és tud.-os segédmunkatárs (1967–1971), tud.-os munkatárs (1971–1976), közben posztgraduális tanulmányokat folytatott a Wageningeni Mezőgazdasági Egy. és Nemzetközi Mezőgazdasági Központban (Hollandia, 1967/68). Az OMMI átszervezése után a MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóint.-e (MTA TAKI) Finomszerkezet-vizsgáló Laboratóriumának tud.-os munkatársa (1977–1981). A múz.-i szférába a TAKI élén 1980 végén történt vezetőcsere után lépett át. A *Természettud.-i Múz.* (TTM, 1991-től M. Természettud.-i Múz., MTM) Ásvány- és Kőzettárban dolgozott (1981. okt. 1.–2010. márc. 31.): tud.-os főmunkatárs (1984–1992), főmuzeológus (1992–2010), főosztályvezető-helyettes (1992–2009), a múz. szervezeti változásai nyomán osztályvezető-helyettes (2009–2010). Szakmai munkáját 2010 után is folytatta a múz.-ban, mígnem 2013-ban az ő dolgozószobáját is át kellett adni a Nemzeti Közszolgálati Egy.-nek. – Számos időszaki és állandó kiáll. kivitelezésében vett részt. Nevéhez fűződik a jellemző hazai kőzetek nagyméretű tömbjeiből az MTM előtt felállított ún. Időösvény kibővítése és átrendezése (2004). A 2000-es évek elején sokat foglalkozott a díszítőkö-gyűjt. gyarapításával. A mindennapi gyűjt.-i munka mellett részt vett az ásványgyűjt. teljes átrendezésében és revíziójában, ill. az 1995/1996-os költözésben a Múzeum körülről a Ludovika térre. – Az 1980-as évek második felétől több felsőoktatási intézményben (ELTE, M. Képzőművészeti Főisk. [majd Egy.], Pannon Agrártudományi Egy. [utóbb Veszprémi Egy.] Georgikon, Debreceni Egy.) a felsőfokú, ill. a posztgraduális képzés keretei között tartott koll.-okat, speciális koll.-okat és egyéb foglalkozásokat. Az ELTE TTK címzetes egy.-i docense (1988-tól). – Rendkívüli szorgalommal és alaposággal végzett kutatómunkája homlokterében a talajmikromorfológia (talajmikroszkópia) és talajásványtan állt. Eleinte jellegzetes szikes területek, később egyes további talajfőtípusok mikromorfológiáját dolgozta fel. Törekedett a megfigyelt szöveti elemek, ill. a talajalkotórészek minél pontosabb ásványtani jellemzésére és a morfológiai megfigyelések interpretálására a talajok anyagforgalma és genetikája szempontjából. Az ezredfordulótól egyre többet foglalkozott a szikes talajok felszíni sóásványaival („sókvirágzásaival”) és ezek keletkezési folyamataival. Tanulmányai leginkább az

Agrokémia és Talajtan c. folyóiratban jelentek meg. Közreműködött a MTM Ásvány- és Kőzettár történetére vonatkozó, ill. korábbi munkatársainak életrajzi adatait tartalmazó cikkgyűjt.-ek elkészítésében. Összefoglalta a talajásványtani és talajmikromorfológiai kutatások mo.-i történetét, a talajfelszíni sókvirágzások kutatástörténetét, vmint az OMMI Fizikokémiai Osztály történetét. – A Magyarhoni Földtani Társulat (MFT) tagja (1962-től), az MFT Agyagásványtani Szakosztályának több évtizedig vezetőségi tagja, másodtitkára (1972–1975), elnöke (2006–2012), t. tagja (2015). A (M.) Talajtani Társaság (MTT) tagja (1968-tól), vezetőségi tagja (1985–2004), az MTT Talajásványtani Szakosztály alapító tagja és titkára (1985-től). A Nemzetközi Talajtani Társaság tagja (1977–2002). Az MTA X. (Földtud.-ok) Osztálya, Geokémiai és Ásvány-kőzettani (később Ásvány- és Kőzettani) Tud.-os Biz. (GÁK TB) Környezetgeokémiai Albiz.-ának alapító tagja és titkára (1991–2000), elnöke (2000–2015), a GÁK TB állandó meghívottja (2000–2002), választott tagja (2002–2015), Geonómiai (később Geonómiai és Planetológiai) Albiz.-ának meghívottja, majd választott tagja (2010-től). Számos hazai és nemzetközi tud.-os rendezvény szervezőbiz.-ának tagja. – A Magyarhoni Földtani Társulat Ifjúsági Díja (1967, Korpás Lászlóval és Pereg Zsolttal), Kiváló Ifjú Mérnök (*sic!*, 1970), Szoc. Kultúráért miniszteri kitüntetés (1985), Kiváló Munkáért miniszteri kitüntetés (1986), főtanácsos (MTM, 1994), M. Talajtani Társaság Treitz Péter-emlékérmé (2014).

F. m.: *Talajásványtan* (Magyar Állami Földtani Intézet Módszertani Közlemények, 14/1., Bp., 1995); *Talajtan* (Bp., 1998); *Talajmikromorfológia* (Bp., 2000); *Hazai talajtípusok mikromorfológiája* (Bp., 2001); *Talajásványtani és talaj-mikromorfológiai kutatások Magyarországon*. In: Papp Gábor: *A magyar topografikus és leíró ásványtani története* (Topographia Mineralogica Hungariae, 7. Miskolc, 2002, 353–356. p.); *Ásványok a magyarországi talajokban*. In: *A magyarországi ásványfajok*. Szakáll Sándorral és Gatter Istvánnal (Bp., 2005, 350–389. p.); *A magyarországi szikes talajok felszíni sóásványai*. Szerk. Tóth Tiborral (Topographia Mineralogica Hungariae, 9. Miskolc, 2006); *Magyarország környezetgeokémiai állapota*. Szerk. (Bp., 2006); *Talajásványtan, mikromorfológia* (Agrokémia és Talajtan, 61. [online suppl.], 2012, 93–120. p.).

Irod.: Papp Gábor–Viczián István: Dr. Sz. G., 1942–2015 (Földtani Közlöny, 146, 2016, 169–180. p., bibl.-val); Papp Gábor: Sz. G. (1942–2015) / G. Sz. (1942–2015)

(Annales Musei historico-nationalis hungarici, 108, 33–50. p., bibl.); RÚL 17: 354. p.

Fotó: Papp Gábor

Papp Gábor

Szente Zsuzsanna: → Kovács Istvánné

Szentendrey Katalin: → Katona Gyuláné Szentendrey Katalin

Szentes Lajosné: → Risztics Emília

Szentgáli Ferencné: → Póczy Klára

Szentkirályi Miklós (Béla) (1943. máj. 11. Kocsord – 2021. márc. 20. Bp.): festő-restaurátorművész, főrestaurátor, osztályvezető. – Édesapja, ~ Gyula (1912–1988) 1932–1933-ban a M. Képzőművészeti Főisk.-n szobrászatot tanult. Édesanyja Bethleni gróf Bethlen Éva (1920–2008). Anyai nagyszülei gróf Bethleni Bethlen Béla (1888–1979), Beszterce-Naszód és Szolnok-Doboka vm.-k főispánja, É-Erdély kormánybiztosa és gróf gönczruszakai gr. Kornis Klára (1893–1983). Felesége (1973-tól) Lőrincze Zsuzsanna okl. építészmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök, Lőrincze Lajos nyelvész lánya; fiaik közül Miklós (1981–) ipari- és formatervező, András (1982–) kertészmérnök. – A család 1940-től ~ Gyula mezőpagocsi birtokán élt, két év után átköltözött Mo.-ra, Kocsordra, majd 1945 nyarán visszatért Erdélybe, Mezőpagocsára, de mint arisztokrata osztályellenséget 1949-ben kényszerlakhelyre, Marosvásárhelyre kitelepítették. – ~ festőművésznek készült, a marosvásárhelyi Művészeti Gimn.-ban tanult (1957–1959), de onnan a származása miatt kitétek, s csak az 1959. évi politikai fordulat után szerezhetett az ottani szakmunkásképzőben fémipari szakmunkás képesítést (1962). – Az I. sz. Autójavító Vállalat szakmunkásaként dolgozott, közben a dolgozók esti gimn.-ában leérettségizett (1967). A kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Akad. Festészeti Szakán Miklóssy Gábor festőművész tanítványa volt (1968–1973). 1973-ban Mo.-ra költözött. Bp.-en, a M. Képzőművészeti Egy. festő-restaurátor szakán tanult, s Varga Dezső tanítványaként

festő-restaurátorművészi diplomát szerzett. Diplomamunkája a leibici Mettercia-oltár szárnyának (MNG) restaurálása volt. – 1975-től közel 40 évig folyamatosan dolgozott múz.-i területen, előbb a M. Nemzeti Galéria Régi M. Osztályának restaurátora, csoportvezetője (1975–1990), majd a Szépművészeti Múz. Restaurátor Osztályának főrestaurátora és osztályvezetője volt nyugdíjazásáig (2012. dec. 31.). 2006. máj. 4-én tartotta habilitációs előadását a M. Képzőművészeti Egy.-en (*Gránátalma a szárnyasoltáron – bepillantás a középkori oltárépítő műhely titkaiba* címmel). 1977-től a hivatalos munka mellett szabadfoglalkozású restaurátori tevékenységet is végzett. 1983-ban bekerült a restaurátor-szakértői névjegyzékbe. – A gyakorlati munka mellett elsősorban restaurátorelméleti, szervezési és etikai kérdésekkel foglalkozott. Életművéből mintegy 60 műtárgy (festészeti alkotás, szobor, oltár stb.) restaurálása emelkedik ki, amit gyakran csoportmunkában végzett. Az első sikereket a MNG középkori szárnyasoltárainak restaurálása hozta: a leibici *Szent Anna-* (1977–1982), a *Két püspökszent-* (1980), a kisszebeni *Angyali üdvözlet-* (1976–1982), a *Szent Anna-oltár* (1976–1981), vmint a csíkszentléleki *Szentlélek eljövetele-főoltár* (1970–1971); ezek az oltárok a MNG Budavári Palota Tróntermének kiáll.-án láthatók, amelynek koncepciótervét is ő készítette. Ezen kívül a MNG hat kiáll.-ának a restaurálási munkáit vezette, látványterveket készített és részt vett a rendezésben. Több kiemelkedő templomi berendezés restaurálását vezette, ill. vett részt a munkában: a pesti ferences templom barokk szószéke (1984), a máriapócsi kegyhely g. kat. bazilikájának ikonosztáza és kegyoltára (2009–2010) stb. Neves hazai és külföldi festők alkotásainak élettartamát hosszabbította meg (Tiziano, Veronese, Lotto, Lippi, id. Cranach, Pissarro, Gauguin, Dorfmeister, Maulbertsch, Mányoki stb.). Kulcsszereplője volt Munkácsy Mihály nagyméretű Krisztus-trilógiája restaurálásának (*Golgota*, 1992; *Krisztus Pilátus előtt*, 1995; *Ecce Homo*, 2009). Szakmai vezetésével restaurálták a császári r. k. templom Dorfmeister István által festett oltárképeit. Falfestményeket is restaurált: pl. a Parlament képviselőházi társalgójának mennyezetfestménye (Vajda Zsigmond: *Jelenetek a magyar mondavilágból*), vmint a Parlament Vadásztermében Kőrösfői Kriesch Aladár: *Balaton halászat* és *Böleny vadászat a középkorban* c. freskói (1989–1990). Szakértései közül kiemelkedik Zala György: *Aradi vértanúk* összetört em-

lékművének a gránit és bronz maradványokból történő restaurálása (Osgyáni Vilmosmal közösen). Jelentősebb restaurálási munkáit szakmai kiadványokban publikálta: mintegy 70 cikket írt. Munkásságát összegző könyve: *Gránátalma a szárnyasoltáron* (2012). – A Művészeti Alap, majd a jogutód M. Alkotóművészek Orsz. Egyesülete (MAOE) tagja (1977-től), választmányi (1991-től), majd elnökségi tagja (1996-tól). A M. Képző- és Iparművészek Szövetségének szakosztályi titkára (1988–1992), mb. szakosztályi titkára (1990-től). Megalapította a M. Restaurátorkamarát (1992; 1997. márc.-tól M. Restaurátorok Egyesülete néven); a szervezet alapító elnöke (1992–2020), a M. Alkotóművészeti Közalapítvány művészeti-szakmai tanácsadó testületének tagja (1997–2002). A Nemzeti Kulturális Alapprogramban az Iparművészeti Szakkoll. kurátora (2001–2005). A M. Művészeti Akad. r. tagja (2010-től). – I. Orsz. Restaurátor Pályázat II. díja (1976), II. Orsz. Restaurátor Pályázat I. és II. díja (1978), Szoc. Kultúráért (1979, 1983), Kulturális Min. Nívódíja (1989), Nívódíj a hédervári kápolna oltárának restaurálásáért (1989), Hajdú-Bihar M.-i Önkormányzat közgyűlésének emlékérmé (1995), Debrecen Megyei Jogú Város emlékérmé (1995), M.S. mester-díj (2013). Állami elismerései: Munkácsy Mihály-díj (1991), M. Köztársasági Arany Érdemkereszt (1996), Érdemes művész (2018).

F. m.: *A leibici Szent Anna oltár bal merev szárnyának restaurálása és restaurálási dokumentációja* (Múzeumi Műtárgyvédelem 4. Bp., 1977, 61–86. p.); *Munkácsy Mihály Golgota című festményének restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem 22. Bp., 1993, 79–97. p.); *Munkácsy Mihály Krisztus Pilátus előtt című óriásképeinek restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem 24. Bp., 1995, 35–46. p.); *Egy velencei festmény azonosítása a restaurátor eszközeivel* (Isis Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 7. Székelyudvarhely, 2008, 44–49. p.); *Munkácsy Mihály Óriásképeinek kalandos utazásai a világ körül* (MúzeumCafé, 4, 2010. 11, 36–41. p.); *Megújult a máriapócsi ikonosztáz* (Isis Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 11. Székelyudvarhely, 2011, 34–39. p.); *Gránátalma a szárnyasoltáron*. Egy restaurátorművész műhelytitkai (Bp., 2012).

Irod.: Sz. M. (M. Művészeti Akad. honlapja; <http://www.mmakademia.hu/alkoto/-/record/MMA12445>); Sz. M. (Pro Arte et Natura; <https://proarteenaturahu.wordpress.com/pan/kuratorium/szentkiralyi-miklos/>); Meghalt Sz. M. B. (FEOL, 2021. márc. 22.; <https://www.feol.hu/kultura/hazai-kultura/meghalt-szentkiralyi-miklos-bela-4780789/>); Gréczy Emőke: „Olyan helyen

éltem, ahol csak a romok maradtak”. A szárnyasoltártól a Munkácsy-trilógiáig. Beszélgetés Sz. M. restaurátorral (MúzeumCafé, X. 2016. III–IV. 1. [51.] sz., 204–217. p.). – Portréfilmek: Fitz Péter: A hazatérő – Munkácsy Mihály; Golgota (Képzőművészeti és Építészeti Műsorok stúdiója, 1993); Vári Attila: Magyarország 2000 – Ez maga az élet. Portréfilm (MTV2, 1999); Mesterművek orvosa. Portréfilm Sz. M. restaurátorművészről, 2018. júl. 23. (<https://www.mma-tv.hu/mma-tv/-/video/1694445/mestermuvek-orvosa-%E2%80%93-portrefilm-szentkiralyi-miklos-restauratormuveszrol-elozetes;jsessionid=AD989EF1BA7B3C54A413A9677407C47C>). Fotó: Sz. M. 2019 szept.-ében, Morgós András felv.

Morgós András

Szentlélek Tihamér (1919. aug. 11. Nagyvárad – 2007. aug. 18. Bp.): régész, muzeológus, múzeumig. – A bp.-i PPTE-en jogi tanulmányokat

folytatott (1937–1941).

Jogi diplomájának megszerzését követően, 1941-ben behívták katonai szolgálatra; többéves frontszolgálat után szovjet hadifogságba esett, ahonnan csak 1947-ben térhetett haza. Járásbí-

róságon helyezkedett el, majd tanulmányait az ELTE BTK-n folytatta, s régész diplomát szerzett (1951). – Részt vett a fenékpusztai ásátásokban (1951), majd az aquincumi helytartói palota feltárásában (1951–1954). A kecskeméti *Katona József Múz.* régész ig.-ja (1953-tól); régészeti munkája ekkor elsősorban az Alföld népvándorlás kori emlékeire terjedt ki. 1955–1961 között a veszprémi *Bakony Múz.*, 1961–1972 között a szombathelyi *Savaria Múz.* ig.-ja, 1963-tól a Vas megyei múzeumok főig.-ja volt. Feltárta a (balaton)örvényesi római kori telepet (1955–1960). Nagysikerű, a Balaton-felvidék és Tihany történetét bemutató kiáll.-t szervezett a Tihanyi Múz.-ban (1960), ahol bemutatták az örvényesi római villa mozaikpadlóját is; a tárlattal megalapozta a múz. további sikeres működését. 1955-ben megkezdte a szombathelyi Isis-szentély feltárását, amely abban az évben egy vasáruraktár építése során került elő. Kiterjedt és intenzív kutatómunka alapján kidolgozta Savaria feltárásának és a város római kori története feldolgozásának koncepcióját. Az Iseum helyreállításának elveit Hajnóczy Gyulával dolgozták ki, aki a terveket is elkészítette, 1963-ra befejeződött az Iseum régészeti romkert kialakí-

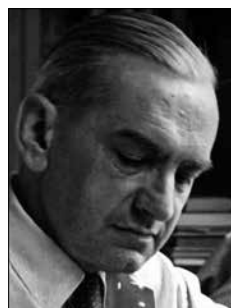
tása; Mo.-on először itt tettek kísérletet egy római kori épület teljes rekonstrukciójára. A megvalósult helyreállítás a következő évben elfogadott Velenicei Charta szellemiségének jegyében nagy nemzetközi elismerést kapott. ~ elsőként szervezett kulturális rendezvényeket, opera- és színházi előadásokat régészeti romkertben; orsz. sikert aratott W. A. Mozart *A varázsfuvola* c. operájának és több klasszikus, antik drámának az előadása. Több éves munkát végzett a szombathelyi Püspökkertben a Járdányi-Paulovics Romkert feltárásán és rekonstrukcióján is (Buócz Teréziával 1979-től). Ig.-ként megalapozta a múz. textilgyűjt.-ét, képtárát és Régészeti Adattárát (1969). Elkészítette Vas m. régészeti topográfiájának tervezetét. Kezdeményezte a kortárs textil biennálét és a Savaria Nyári Egy.-et. A Szépművészeti Múz. főig.-eként (1973–1984) új feladata mellett is folytatta Savaria kutatásához kötődő munkáját. Meghívásra szakértőként vett részt Egyiptomban és Irakban folytatott ásatásokon. – Évtizedekig oktatott a Berzsényi Dániel Tanárképző Főisk. Rajz Tanszékén. Elindította a *Savaria – Vas Megyei Múzeumok Értesítője* c. periodikát. Tud.-os szakmunkái az *Archaeologiai Értesítő*, az *Antik Tanulmányok*, az *Acta Antiqua*, a Szépművészeti Múz. *Bulletinje*, a *Savaria*, a *Fasti Archaeologici*, a *Schild von Steier* hasábjain jelentek meg. Kiemelkedő tud.-os ismeretterjesztő tevékenysége; több száz, elsősorban az ókorral és az antik kultúrával foglalkozó előadás és számos népszerű cikk fémjelzi munkásságát. Jogászai képzettségére alapozva, meghatározó szerepet játszott az 1997-ben megszületett kulturális alaptörvény szakmai hátterének kidolgozásában. – Az ICOMOS tagja, a Tud.-os Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Vas m.-i elnöke, az 1991-ben megalakult Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület alapító tagja, majd első elnöke. – Bugát Pál-emlékérem, Pasteiner Gyula-emlékérem, Kuzsinszky Bálint-emlékérem, Rómer Flóris-emlékérem (1979), Schönviesner István-emlékérem (2004), Munka Érdemrend bronz, ezüst és arany fokozata, Köztársasági Elnöki Aranyérem (1999), Pulszky Ferenc-díj (2004). F. m.: *Die Sarmaten*. In: *Archäologische Funde in Ungarn* (Bp., 1956, 267–281. p.); *A szombathelyi Isis-szentély* (Műemlékeink, Bp., 1960); *A Savaria-kutatás története* (Savaria Múzeumi Közlemények, 7, 1958, 82–91. p.); *Szombathely városképei, műemlékei*. Károlyi Antallal (Bp., 1967); *Ancient lamps* (Amsterdam-Bp., 1969); *Die römischen Steinendenkmäler von Savaria*. Balla Lajossal, Buócz Teréziával, Kádár Zoltánnal, Mócsy Andrással

(Bp., 1971); *Das Isis-Heiligtum von Savaria und die Isis-Noreia-Heiligtümer in Noricum* (Schild von Steier, 1978, 179–188. p.); *Iseum* (Vas megyei múzeumok katalógusai 140, Szombathely, 1990; németül); *Romkert / Ruinengarten*. Buócz Teréziával (Vas megyei múzeumok katalógusai 145. Szombathely, 1991); *A Püspökkert: Járdányi Paulovics István Romkert a III–IV. században* (Savaria – A Vas megyei múzeumok értesítője, 20, 1991. 1, 27–38. p.).

Irod.: Éri István: Sz. T. köszöntése; a 80 éves alapító (Magyar Múzeumok, 5., 1999. 4., 24–26. p.); Kaba Melinda: Sz. T. 70 éves (Archaeologiai Értesítő, 116, 1989, 128–129. p.); Póczy Klára: Ünnepejük Sz. T.-t – P. Hajmási Erika: Sz. T. 80 éves – P. Hajmási Erika: Sz. T. munkásságának válogatott bibliográfiája. In: *Tanulmányok Sz. T. 80. évfordulójára* (Savaria: a Vas megyei múzeumok értesítője, 25, 2002. 3. sz.); Visy Zsolt: Emlékbeszéd Sz. T. hamvai fölött (Magyar Múzeumok, 13. 2007. 4., 58–59. p.); Ilon Gábor: Nemzetközileg elismert régész arccélek Vas megyéből: Miske Kálmán, Fettich Nándor, Mozsolics Amália, Sz. T., Bándi Gábor (Életünk, 2016. 3., 3–16. p.). Fotó: Sz. T. az Iseum ásatásán, 2002. Czika László felv., Iseum Savariense Régészeti Műhely és Tárház adattára

Matskási István

Szép Ödön, dr. (1905. aug. 31. Szolyva – 1961. febr. 2. Bp.): vegyész, egy.-i tanár, restaurátorlaboratórium-vezető. – Édesapja a nemesi családból

származó szentgyörgyvölgyi ~ Kálmán (1874–1953) MÁV-alkalmazott, állomásfőnök Szolyván. Édesanyja a Győr-Sopron m.-i Tompa Ilona (1879–1960), Tompa Mihály költő unokája. Felesége (1944-től) az olasz származású, de már Debrecenben szü-

letett Titonelli Olga (1918–1999), akinek édesapja az 1910-as években szobrászművészként, a *Ady*-korszor elköszítésére érkezett a városba, s telepedett le ott családjával együtt. A házasságból két fiúgyermek született: Ödön és Attila. – A Debreceni Ref. Koll.-ban tanult és tett érettségi vizsgát (1923). A debreceni egy. orvosi karán fél évet hallgatott, majd a debreceni „Meváltóhoz” gyógyszerteráiban gyakornokoskodott (1925. márc.–jún.). Tanulmányait a debreceni tudományegy. bölcsészeti karán folytatta. Az egy. Orvosi Vegytani Int.-ében díjtalan gyakornok (1926-tól), díjas vegyész-növendék (1930–1938), fizetéstelen (1938–

1941), majd fizetéses tanársegéd (1941–1946), I. oszt. adjunktus (1946–1948). Az 1927/28. tanévben a higany mikromeghatározására kidolgozott módszerével egy.-i pályadíjat nyert. Egy.-i tanulmányait abszolútoriummal fejezte be (1930. febr. 19.). A kultuszmin. támogatásával két hónapig a karlsruhei Technikai Főisk. kémiai int.-ében a higany mikroanalízisét tanulmányozta, majd Francia.-ban és Svájcban töltött rövidebb időt. Az 1935/36. tanévben állami ösztöndíjjal a bécsi Állatorvosi Főisk.-n törvényszéki kémiai vizsgálatokkal foglalkozott, s felkereste a grazi és az innsbrucki törvényszéki kémiai int.-et is. A következő tanévben, a Collegium Hungaricum tagjaként Berlinben a porosz Állami Törvényszéki Kémiai Int.-ben mérgezések kimutatási eljárásait, a Robert Koch Int.-ben a toxikológia-kémia analitikai eljárásait tanulmányozta. 1935. jún. 15.-én doktori szigorlatot tett kémia főtantárgyból, kísérleti fizika és ásványtan melléktantárgyakból. *A higany ultramikro meghatározása. Az ultramikro Hg-meghatározás jelentősége. Az emberi szervezet higanytartalma c. értekezése alapján bölcsészetdoktorrá avatták* (1939. okt. 28.). – Int.-i főnöke, Dr. Bodnár János professzor megbízásából 1930. szept. 1-jétől az Orvosi Vegytani Int. törvényszéki kémiai laboratóriumát vezette, 1941. nov. 1-jétől az int. analitikai kémiai laboratóriumának vezetésére is megbízást kapott. Az 1941/42. tanévben a Tanárképző Int. megbízásából kísérleti kémiát adott elő a nem kémia szakos bölcsész-hallgatóknak. Az 1942/43. tanévtől kezdve a bölcsészeti karon a kvalitatív analitikai kémiát oktatta. A Debreceni Tudományegy. 1941-ben a „Törvényszéki kémia” c. tárgykörből magántanárrá képesítette. 1946 febr.-jában megkapta az orvosi kar fizetéses adjunktusi állását. Hat és fél évig a *Déri Múz.* konzerváló-restauráló laboratóriumának vezetőjeként dolgozott (1942. nov. 1.–1948. febr.), miután elődje, Hegyi Zoltán vegyész megvált a múz.-tól. A meglévő felszerelést használható állapotba hozta, korszerűsítette, s tervet dolgozott ki a laboratóriumok kibővítésére és fejlesztésére (1942–1943). 1944. okt. elején meglátogatta Bp.-en élő szüleit, de a szovjet csapatok előnyomulása miatt csak 1945. márc. 19.-én tért vissza Debrecenbe és jelentkezett szolgálatra a múz.-ban. Debrecen városa 1945. aug. 1-jétől megújította múz.-i alkalmazását. 1946–1947-ben rendbe hozta a laboratórium berendezését, helyreállította a gázfűtést, s főleg fémtárgyakat konzervált, kezelte a kép-, ill. fertőtlenített a textil- és a prémananyagot, mér-

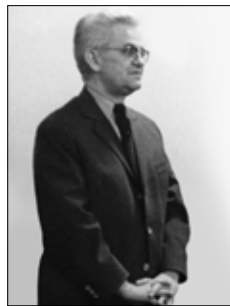
legszoját alakított ki. 1947-ben tanulmányozta a M. Történeti Múz. és a Közgyűjt.-ek Orsz. Felügyelősége által Bp.-en rendezett kéthónapos restaurátor tanf.-ot, közben könyvtári kutatásokat végzett. 1948. febr.-tól Bp.-en tartózkodott, s már csak heti egy alkalommal járt vissza a múz.-ba, hogy utódját, Sallay Katalint betanítsa. 1948. aug.-tól az igazságügy miniszter a bp.-i Orsz. Bírósági Vegyészeti Int. vezetőjévé, egyben orsz. bírósági fővegyésszé, a törvényszéki kémia elnökévé nevezte ki, amely posztot haláláig betöltötte. – Hazai és külföldi folyóiratokban a törvényszéki kémia és a mikroanalitika témakörében 18 dolgozata jelent meg. A Tud.-os Minősítő Biz. 1952. dec. 31.-én a kémiai tud.-ok kandidátusává nyilvánította. – A M. Élettani Társaság tagja (1940), a Debreceni Tud.-os Társaság I. tagja (1942), a debreceni Ady Társaság tud.-os osztályának tagja (1947).

Irod.: Ditrői Béláné: A restauráló laboratórium története (Múzeumi Kurir, 1971. jún. 6., 50–53. p.); Morgós András: A restaurálás és a „konzerváló és preparáló laboratórium” története a debreceni Déri Múzeumban (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2004, Debrecen, 2005, 405–437. p.).

Fotó: ismeretlen felv., a család tulajdona

Morgós András

Szerdahelyi István (1917. aug. 19. Sátoraljaújhegy – 1975. okt. 19. Gyula): középisk.-i tanár, muzeológus, múzeumig. – Felsőfokú tanulmányait a Debreceni Egy. BTK-n végezte. A gyulai Erkel Ferenc Gimn. és Szakközépisk. m.–francia szakos tanára (1941–1969), igh.-e (1951–1969). Alkotó tanárként tud.-os munkáival is gazdagította isk.-ja hírnevét; Erkel Ferenc életművéről és Gyula városának oktatástörténetéről készített tanulmányai marandó alkotások. Irányításával szervezték meg először a Tiszántúl kulturális ifjúsági fesztiválját, az Erkel Diákünnepet (1963). 1969. febr. 28.-án vette át az *Erkel Ferenc Múz.* vezetését, amelyet haláláig irányított. Igazgatása idején a múz. közművelődési szerepe tovább erősödött, kiáll.-i programja gazdagodott. A múzeumalapító Mogyoróssy János (1969), majd Erkel Ferenc tiszteletére emlékkiáll.-t rendezett (1970). Vezetése alatt kezdték el Kohán

György, Munkácsy -és Kossuth-díjas gyulai festőművész hagyatékának szakszerű számbavételét. Kutatásainak középpontjában Erkel Ferenc élete és munkássága állt. Muzeológusi működésének másik kiemelkedő eseménye a gyulai származású bajor festő, grafikus, Albrecht Dürer születésének 500. évfordulójára szervezett ünnepségsorozat. A jeles alkalomból kapta meg a gyulai múz. kiállítócsarnoka a *Dürer Galéria* nevet. A vezetésével újjászervezett Erkel Ferenc Múz. Baráti Köre 1969-ben emléktáblát avatott Mogoróssy János tiszteletére. Tagja volt Gyula Város Tanácsa Végrehajtó Biz.-ának. 1971-ben miniszteri dicséretben részesült.

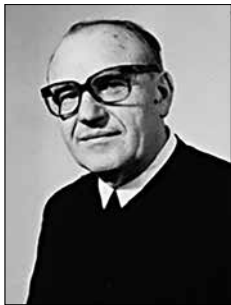
F. m.: *Gyula város monográfiája* (Gyulai füzetek 2. Gyula, 1958); *Erkel Ferenc* (Gyulai füzetek 4. Gyula, 1960); *Gyula 1945–1970*. Szabó Ferencsel (Gyula, 1970); *Az oktatás és közművelődés eredményei és gondjai Gyulán 1957–1974*. In: *Három szabad évtized Gyulán 1944–1974* (Gyula, 1975); *Erkel Ferenc Emlékmúzeum* (A gyulai Erkel Ferenc Múzeum kiadványai 68–70. Gyula, 1975); *Erkel Ferenc és emlékmúzeuma* (Gyula 1975).

Irod.: Szabó Ferenc történetző búcsúbeszéde Sz. I.-től (kézirat, Erkel Ferenc Múz. Adattára, A520-76.); Lindeisz Ferenc: Sz. I. In: *A Gyulai Erkel Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola 75 éve. Jubileumi évkönyv* (Gyula, 1978, 14–15., 132. p.); Németh Csaba: *A gyulai múzeum százhuszonöt esztendeje* (Gyula, 1993, 32–34. p.).

Fotó: Sz. I. 1969-ben, Erkel Ferenc Múz. H5101

Cseresznyés János

Szigeti Kerény István, OSB (1916. okt. 8. Szombathely – 2002. okt. 15. Pannonhalma): bencés szerzetes, középisk.-i tanár, könyvtáros. – Három idősebb testvére: Ábel (1899–1949), Paulin (1905–1962) és a zene tudós Kilián (1913–1981) is a Benedek-rend tagja volt. – 1935. aug. 6-án öltözött be, a rendben a Kerény nevet kapta. 1937. jún. 28-án tett egyszerű, 1940. jún. 28-án pedig ünnepélyes fogadalmat, 1941. jún. 22-én szentelték pappá. – Bp.-en latin–görög szakos középisk.-i tanári egy.-i diplomát szerzett. A fővárosban gyakorló tanár (1941–1942), majd Pannonhalmán főisk.-i tanár és hitoktató lett (1942-től). A háború alatt tábori lelkészként orosz hadifogságba került (1943), 1947-ben szabadult. A pápai bencés gimn.-ban és

ált. isk.-ban tanított (1947–1948). 1948-ban rövid időre gazdaságvezető volt Bakonybélben. A szerzetesrendek megszüntetése, a bencések korlátozott visszaállítása nyomán „létszámfelettivé” vált, így falusi plébániákon teljesített lelkesítő, segédlelkészi vagy kántor szolgálatot. 1982-ben nyugdíjazták, ekkor térhetett vissza Pannonhalmára, ahol könyvtárosként a rendi gyűjt.-ekkel foglalkozott. – Legfontosabb műve a *pannonhalmi fotótár* rendjének kialakítása. Az elhunyt szerzetesek hagyatékából bekerült hatalmas fényképanyagot átfogóan szisztematizálta. Rendszerének alapját a rendi arcképgyűjt. képezi. Első helyre a „főapátok és bencés főpapok” kerültek beöltözési sorrendben. A többi bencés szerzetes fotóhagyatékát, a könynyebb visszakeresés érdekében alfabetikusan osztotta be. Az albumok gyarapításánál is tematikusan gondolkozott (Pannonhalma, egyéb bencés apátságok, perjelségek, rendházak, isk.-k, birtokok stb., ill. a legnagyobb számban lévő személyi albumok, végezetül a „közéleti” és az egyéb albumok). Az anyag rendezési és működési elve ma is változatlan. Törekedett arra is, hogy begyűjtse a házon kívülre került, vidéki plébániákon még fellelhető fotókat is, ezért szinte élete végéig széles körű levelezést folytatott rendtársakkal és azok rokonaival, sőt egykori diákokkal is. Kialakította, rendszerezte és gyarapította a képeslapgyűjt.-t, ill. gondozta és fejlesztette a bélyeggyűjt.-t is.

F. m.: *Fényképező bencések. Egy fényképező szerzetes – Palatin Gergely* (Bp., 1993); *Pannonhalma régi levelezőlapokon* (szerzői név nélkül, Debrecen, 1996).

Irod.: Matyikó Sebestyén József: *A nagyvilág képes levelezőlapokon* (Új Ember, 62, 2006. 12. [márc. 19.], 6. p.); Bogdán Melinda: *Photographia sacra* (PhD.-disszertáció, Bp., 2019, 39–40. p.).

Fotó: Pannonhalmi Főapátsági Múz.

Bogdán Melinda

Szikossy Ferenc (1937. febr. 8. Bp. – 2011. márc. 27. Bp.): történész, muzeológus, múz.-i főig. – Édesapja id. ~ Ferenc, parlamenti gyorsíró, gyors- és géppírstanár (ELTE BTK), aki a Petőfi Kör 1956. okt. 23-ai üléséről a történelmi dokumentummá vált jegyzőkönyvet készítette. Édesanyja a Kubinyi nemesi család leszármazottja, lánya ~ Ildikó, a M. Természettud.-i Múz. Embertani Tárának főmuzeológusa. – A bp.-i Madách Gimn.-ban érettségizett, majd az ELTE BTK-n történelem szakos tanári diplomát szerzett (1961). Egy.-i doktori disszertációját (*Az angol-francia külpolitika hatása*

a hadművelleti tervek alakulására 1939–40-ben) 1967-ben védte meg. – A Pest m.-i Szigetcsép isk.-jában tanított, majd 1964-től az akkor a József nádor tér sarkán (a volt Teleki-palotában) elhelyezett, kiállítóhellyel nem rendelkező *Legújabbkori Történeti*

Múz.-ban a Fényképtár, majd a Tárgyi gyűjt.-i osztály munkatársa volt. 1970-től az – időközben (1966) *M. Munkásmozgalmi Múz.*-má átnevezett, de gyűjtőkörében változatlanul hagyott, 1968-ban a volt budai váróháza Szentháromság tér 2. alatti épületébe, 1974-ben a Budavári Palota akkor felújított „A” épületszárnyába költöztetett – intézmény Tárgyi gyűjt.-i osztályának vezetője, 1975-től főig.-e, 1983-tól mb., 1986-tól kinevezett főig.-ja. A gyűjteménygyarapítás területén neki köszönhetően vált pl. a numizmatikai gyűjt. az 1960-as évektől az ország talán legnagyobb történeti részvény-, könyv- és szükségpénz-anyagának birtokosává. A személynézésben a részrehajlás nélküliséget és az aktív, folyamatos gyűjtést vallotta; egyaránt gyűjtött férjükre vonatkozó forrásértékű tárgyakat, dokumentumokat Lutz Gizellától (Szalasi Ferenc özvegyétől) vagy Rajk Lászlónétól, „szamizdat” kiadványokat Gadó Györgytől vagy iratokat Münnich Ferenc özvegyétől, Nagy Imre-relikviákat annak lányától, számos Horthy-emléktárgyat Edelsheim-Gyulai Ilonától stb. 1989-től az akkori pártok plakátjait, röpcéduláit, jelvényeit, transzparenszeit vagy kiadványait gyűjtötte be. Neki köszönhető a Kádár-hagyaték muzeológiai részének gyűjt.-be kerülése is. Vezetésével választották szét a múz. korábbi „ált.” gyűjt.-ét és nyilvántartását korszerű, nemzetközileg elfogadott elvek (azaz az anyagféleség, történeti funkció és mérettartomány) szerint, és alakították ki az új – a történeti muzeológiában máig meghatározó – gyűjt.-i struktúrát, benne az 1975-ben szintén általa felállított, a gyűjtések információbázisául szolgáló adattárral. Megszervezte (és évekig vezette) az intézmény fontos szakmai fórumává vált „szerzeményezési biz.-ot”. Tárgycentrikus muzeológusi felfogását jellemzi, hogy két kedvenc gyűjt.-étől – a fegyver- és a nemesfém-gyűjt.-től – még főig.-ként sem vált meg (azokat 2010. évi nyugdíjba vonulásáig gondozta). 1965-től az 1970-es évek közepéig szinte évente születtek közreműködésével a korszakra

jellemző évfordulós időszaki tárlatok, társrendezője volt az auschwitz m. pavilonban (1965), majd a Budavári palota „A” épületében megnyílt állandó kiáll.-nak (1975 és 1977), a *Művészet és társadalom, 1945–1980* (Múcsarnok, 1980), a *Papok, katonák, polgárok után...* (1982), vmint az *Utunk, életünk* c. időszakos tárlatnak (Néprajzi Múz., 1985). – Komoly érdemeket szerzett az új- és legújabb korrall foglalkozó történeti muzeológia mint önálló szakág kiépítésében. E témában szakmai-módszertani cikkeket is publikált a *Történeti Múzeumi Közlemények*, a *Múzeumi Közlemények*, a *Folia Historica* c. folyóiratokban és a *Múzeumi Hírlevélben*. Az 1960–1970-es évek fordulójától részt vett a történeti muzeológia szakfelügyeletében; véleményezte a megyei múz.-i szervezetek munkaterveit és állandó kiáll.-aik forgatókönyveit; 1975-től mint orsz. vezető szakfelügyelő szervezte a terület évenkénti szakmai konferenciáit, továbbképzéseit. Számos konferencián tartott előadást, korreferátumot. – 1990-ben megvalósult az általa korábban is szorgalmazott lépés: az akkor már egy éve ismét *Legújabbkori Történeti Múz.*-nak hívott intézmény összevonása a MNM-mal. Előbb a MNM filijájának vezetője, 1994-től a múz. kinevezett főig.-e volt, ő vezényelte le a gyűjt.-ek költöztetését, integrációját, az új szervezeti struktúra kialakítását, amely a végleges beolvadással, 1995-ben fejeződött be. Főig.-ként irányíthatta a MNM – a milicentenáriumra megnyitott – új, állandó történeti kiáll.-ának rendezését. Közreműködött a *Memento 44* c. időszakos tárlat megvalósításában (BTM, 1994), és részt vett a Páva utcai Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjt. állandó kiáll.-a elkészítésének felügyeletében. Fontos szerepe volt a MNM épületében, ill. a visegrádi, esztergomi, sárospataki filiakban éveken át végzett rekonstrukciós munkálatokban. – Aktívan támogatta a honismereti mozgalmat, amelyről publikációi is megjelentek. Évtizedekig tagja, ill. elnöke volt a *Múzeumi Közlemények*, a *Múzeumi Hírlevél*, a *Honismeret*, a *Folia Historica* és más lapok, szakmai folyóiratok szerkesztőbiz.-ának. – Szoc. Kultúráért (1981), Haza Szolgálatáért (1981), Móra Ferenc-díj (1995), M. Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (1996), Wellmann Imre-emlékérem (2005), Széchényi Emlékérem (2007).

F. m.: *Magyar Munkásmozgalmi Múzeum gyűjteményi rendszere és néhány szempont az országos állagjegyzék és a központi nyilvántartás kérdéseire* (MMM Közleményei, 1972. 1.); *Az új-legújabbkori gyűjtőmunka és a honismereti mozgalom* (Múzeumi Közlemények, 1974.

2.); *Az új- és legújabb kori történeti adattárak helyzete* (MMM Közleményei, 1978. 1.); *A történeti muzeológia fejlődése, helyzete és továbbfejlesztésének lehetséges irányai* (Történeti Múzeumi Közlemények, 1982. 1.); *A jelenkor muzeológiai dokumentálásának kérdései Magyarországon* (Múzeumi Közlemények, 1984. 1.).
Fotó: a család tulajdona

Nagy László Gábor

Szilágyi János (1926. nov. 28. Bp. – 2018. dec. 28. Bp.): irodalomtörténész, művelődéstörténész. – Az ELTE m.–történelem szakán szerzett diplomát (1952). Bölcsészdoktor (1958), a történettud.-ok kandidátusa (1977). – Az Officina Könyvkiadó munkatársa (1945–1946); az OTI tisztviselője (1946–1949), az Országgyűlési Könyvtár tud.-os munkatársa, osztályvezető (1949–1974), a *Petőfi Irodalmi Múz.* Kézirattárának tud.-os főmunkatársa (1975–1986). – Kutatási témája a szoc. kultúra és irodalom története volt. A Kézirattárban többek között feldolgozta Nagy Lajos író kéziratok hagyatékát.

F. kiáll.: *A Nyugat – A Nyugat Irodalmi Emlékmúz.* megnyitása (állandó kiáll., Czére Bélával, W. Somogyi Ágnessel, Bp., Városmajor u. 48/b, 1977).

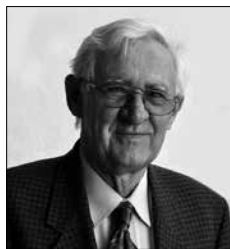
F. m.: *A magyar munkáskönyvtárak a két világháború között 1920–1944* (Bp., 1961); *Munkásosztályunk általános műveltségi helyzete 1919–1945 között* (Bp., 1964); *A Népszava irodalompolitikája 1919–1929 között* (Irodalomtörténeti füzetek, Bp., 1979); *Munkásmozgalom és kultúra 1867–1945*. Dokumentumgyűjtemény (Bp., 1979); *A magyar szocialista kultúra története 1867–1945* (Bp., 1985).

Irod.: Irodalmi muzeológus lexikon. Szerk. Püske Anikó (PIM, 2018, kézirat); *ÚMIL, RÚL* 17: 502–503. p.

Fotó: magántulajdon

Veres Miklós

Szilágyi Miklós (1939. febr. 4. Tiszafüred – 2019. máj. 7. Bp.): etnográfus. – Családi háttéréről a szüleivel készített néprajzi életútinterjú-kötet rajzol plasztikus képet: *Családtörténet két hangra. Személyes vallomások a tiszafüredi paraszti vonásokkal átszőtt kispolgári életvitel és a 20. századi változó hatalmak sorsszerű találkozásáról* (Bp., 2014). Felesége (1963-tól) Sz. Bányai Irén középisk.-i tanár, történész-muzeológus, gyermekei: Márton

(1965–) és Zsófia (1973–) irodalomtörténészek. – A szülővárosa gimn.-ában letett érettségi vizsga után a debreceni KLTE-n folytatta tanulmányait, ahol m. nyelv és irodalom–néprajz–népművelés szakokon

szerzett diplomát (1962). Kezdetől a néprajz iránt érdeklődött, s Gunda Béla tanítványaként, az ő irányításával talált rá egyik nagy témájára, a tiszai népi halászat kutatására, amelyből a szakdolgozatát is elkészítette. A történelem (néprajz) tud.-ok kandidátusa (1987), az MTA doktora (1999). – A debreceni egy. Néprajzi Tanszékén lett könyvtáros (1962–1963), emellett oktatói feladatokat is ellátott. Ígéretesnek tűnő egy.-i pályafutása a professzorával való összekülönbözés miatt megszakadt, ezért inkább vidéki muzeológusi állást keresett. A szolnoki *Damjanich János Múz.*-ban félállásban etnográfus-muzeológus (1963–1964), emellett magyart tanított a helyi Tiszaparti Gimn.-ban. Innen került Gyulára, az *Erkel Ferenc Múz.* ig.-i posztjára (1964–1969); kinevezésekor az ország akkor legfiatalabb múzeumig.-ja volt. Ezután a *ceglédi Kossuth Múz.* élére került (1969–1974), majd – nem annyira saját szándékából, mint inkább a Művelődési Min. Múz.-i Főosztálya erőteljes biztatására – megpályázta a szekszárdi *Béri Balogh Ádám Megyei Múz.* ig.-i állását; ezt a munkakört (beleértve a Tolna M.-i Múz.-i Szervezet ig.-i posztját) 1981-ig töltötte be, ekkor (már saját elhatározásából) Bp.-re költözött, s a *Néprajzi Múz.* állagvédelmi-nyilvántartási, utóbb a gyűjt.-i osztály osztályvezetője lett (1986-ig). Vidéki muzeológusként eltöltött éveiben „mindenes” feladatokat látott el, nemcsak szűkebb szakmájával kellett foglalkoznia, hanem több múz.-i szakágat ellátva gyűjtött tárgyakat, végezte a nyilvántartási feladatokat, rendezett kiáll.-okat (többek között képzőművészeti tárlatokat is), s részt vett az illető városok kulturális közéletében. 1986-ban végleg otthagyta a múz.-i szférát; az MTA Néprajzi Kutatócsoportjában (1990-től neve Néprajzi Kutatóint.) az adattári osztály, majd a társadalomnéprajzi osztály vezetőként, majd igh.-ként (1997–2002), végül – nyugalomba vonulásáig – tud.-os tanácsadói besorolásban dolgozott (2002–2009). Emellett az ELTE BTK Tárnyi néprajzi tanszékének docenseként tanított (1988–2009), s részt vett a doktori képzésben is.

A kutatóint.-ben eltöltött közel két évtized az egy.-i éveitől formálódó tud.-os tervei teljesítésének, az etnográfusi életmű mind következetesebb kiteljesítésének a lehetőségét biztosította, amelyre korábbi muzeológusi időszakában kevesebb lehetősége volt. Nem véletlen, hogy kandidátusi és MTA doktori fokozatát is ezekben az években tudta megszerezni. – Kutatói pályáján az 1960-as évek közepétől vizsgálatainak tárgytipológiai-őstörténeti irányultságát felváltották a levéltári kutatásokon alapuló történeti néprajzi kutatásai. Átfogó képet rajzolt fel a Tiszántúl korabeli népi műveltségéről. Az anyagi kultúra mellett tanulmányaiban a társadalom-néprajzi témák (18–19. sz.-i helyi közösségek termelési szervezeti, önszerveződési és öngazgatási formái, a nemzetiségi-felekezeti együttélés, települési és társadalmi szegregáció) is teret kaptak. Érdeklődése kiterjedt a népi vadfogás, méhészet, táplálkozáskultúra, népi építészet és településnéprajz kérdéseire, a paraszti önéletrajzokra, népi visszaemlékezésekre és élménytörténetekre. Foglalkozott a néprajzi forráshasználat és forráskritika, a néprajzi adatgyűjtés, rendszerezés és elemzés módszertani kérdéseivel. Kiterjedt etnográfusi, történeti, muzeológusi, irodalmi és képzőművészeti érdeklődésről árulkodó publikációs tevékenységéről az őt köszöntő tanulmánykötetekben megjelent bibl.-k tájékoztatnak. 15 önálló kötete és ötszázat megközelítő dolgozata, tanulmánya és közleménye jelent meg. A *Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve* (1975–1982) és a *Dunatáj* szerk.-je (1978–1981), az *Ethnographia* szerkesztőbiz.-i tagja (1986–2002), felelős szerk.-je (1999–2000), a *Népi kultúra – Népi társadalom* szerk.-je (1993–1995). – A M. Néprajzi Társaság Társadalomnéprajzi szakosztályának több cikluson keresztül titkára, elnöke, majd a Társaság főtitkára volt (1989–1991). – Az MTA Néprajzi Biz.-ának tagja. – A M. Néprajzi Társaság Györffy István-emlékérme (1999), M. Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2005). F. m.: *A Hernád halászata* (Borsodi Kismonográfiák, 10. Miskolc, 1980); *Gyűjtőmódszerek és forráskritika a néprajztudományban* (Folklór és Etnográfia, 26. Debrecen, 1986); *Néphagyomány – népi mentalitás – állami igazgatás az orvhalászat tükrében* (Életmód és tradíció, 3. Bp., 1989); *Halászó vizek – halásztársadalom – halászati technika (A tiszai halászat történeti-néprajzi elemzése)* (Studia Folkloristica et Ethnographica, 29. Debrecen, 1992); *Mezővárosi társadalom – paraszti műveltség (Történeti-néprajzi adatok és elemzési kísérletek)* (Folklór és Etnográfia, 87. Debrecen, 1995); *A tiszai halászat (Az eszközök és fogási módok történeti változásai)* (Néprajzi

Tanulmányok. Bp., 1995); *Néprajzi forráskritika* (Néprajz egyetemi hallgatóknak, 24. Debrecen, 2001); *Halászó parasztok – halászati vállalkozók* (Történeti források és elemzések) (Documentatio Ethnographica, 17. Bp., 2002); *Bevezetés a néprajzi muzeológiába* (Néprajz egyetemi hallgatóknak, 30. Debrecen, 2003); *A személyes paraszti tudás érvényessége (Kisújszállás társadalma és gazdálkodása egy száz évet élt parasztgazda emlékezetében)* (Néprajzi tanulmányok. Bp., 2006); *Néprajzi tanulmányok Kisújszállásról* (Kunsági Téka, 3. Szolnok, 2008); *Sors és tapasztalat – Kisújszállási vallomások a paraszti életforma végső szakaszáról* (Életmód és Tradíció, 10. Bp., 2008); *A népies halászat, vadászat és gyűjtögetés lexikona* (Debrecen, 2008); *Művek és életművek múlt időnkben – Mesterek, barátok, pályatársak* (Bp., 2009); *Paraszti hagyomány és kényszermodernizáció (Közelítések a néprajzi változásvizsgálathoz)* (Bp., 2009); *Személyes emlékezet, élettörténet, szépirodalom*. Néprajzi tanulmányok (Bp., 2018); *Halászó vizeken*. Néprajzi tanulmányok és közlemények a népi halászatról (Bp., 2019); *Az én Gyulám*. Az 1960-as évek gyulai múzeuma (Gyula, 2021). *Közelítések Tiszafüred néprajzához: személyes emlékek és ifjú koromban gyűjtött néprajzi adalékok* (Bp., 2021.)

Irod.: Merítés. Néprajzi tanulmányok Sz. M. tiszteletére. Szerk. Bali János–Jávora Kata (Bp., 2001; benne: Paládi-Kovács Attila: Sz. M. köszöntése, 5–7. p.); *Élet/út/írások*. Sz. M. tiszteletére. Szerk. Bali János–Turai Tünde (Bp., 2009; benne: Paládi-Kovács Attila: A hetvenéves Sz. M. köszöntése, V–VI. p.); RÜL 17: 506–507. p.

Fotó: a család tulajdona

Szilágyi Márton

Szilárdfy Zoltán (1937. nov. 6. Bp. – 2017. dec. 20. Bp.): r. k. pap, művészettörténész, műgyűjtő. – Édesapja ~ Ernő László (1898–1983) gyógypedagógus, tanár, édesanyja Szalai Margit (1902–1989) iparművész, testvére ~ Gyula (1933–2006) tanár. – Pomázon nőtt fel. A Székesfehérvári Egyházm. kispapjaként a szegedi Hittud.-i Főisk.-n teológiát tanult (1956–1961). Itt életre szóló barátságot kötött

Bálint Sándor néprajzkutatóval, akit mesterének tartott. 1961. jún. 21-én, Székesfehérváron szentelték pappá. Az ELTE-n művészettörténetet tanult (1976–1981), bölcsészdoktorrá avatták (1985). – Káplán Csepelen, Nagytétényben, Székesfe-

herváron, adminisztrátor, majd plébános Kálozon (1973–1993), címzetes esperes (1986). 1993-tól Bp.-en élt, 2000-ben nyugdíjba vonult. – Tágabb érdeklődési területe a keresztény művészet, azon belül leginkább a kat. megújulás korszakának speciális kérdései, ikonográfiai problémái (pl. kegyképtípusok, ritkán ábrázolt szentek) foglalkoztatták. Könyvei máig alapvetőek a barokk kultusz- és művészettörténet iránt érdeklődők számára. Tud.-os hozzáállását a különböző szakterületek (művészet-, vallás- és irodalomtörténet, néprajz) átjárhatósága jellemzi. Tud.-os cikkei 1968-tól jelentek meg különböző szakfolyóiratokban (*Művészettörténeti Értesítő*, *Arrabona*), közreműködött a német ikonográfiai lexikon (LCI) szócikkeinek írásában, számos tételt írt a barokk művészettel foglalkozó hazai kiáll.-ok katalógusaiba. 1984-ben megjelent első önálló könyvével (*Barokk szentképek Magyarországon*) szerzett bölcsészdoktori címet. Közreműködött a *Devóció és dekoráció, 18. és 19. századi kolostormunkák c. kiáll. megvalósításában* (Dobó István Vármúzs., Sárospataki Képtár, 1984–1985). Az együttműködés eredményeként alapvetően barokk szakrális tárgyakból álló gyűjt.-ének egy részét eladta az egri Dobó István Múzs.-nak, s a vételárból jutalomdíjat alapított az ELTE-n a keresztény ikonográfia témájában szakdolgozatot író hallgatók számára. A M. Képzőművészeti Főisk.-n (később Egy.-en) keresztény ikonográfiát tanított (1989–2010), de óraadóként az ELTE és a PPKE BTK művészettörténet szakjain is oktatott. – Az 1960-as évektől gyarapodó műgyűjt.-ének jelentős hányada szakrális témájú sokszorosított kisgrafika és apácamunka, amelyeket három szakkatalógusban dolgozott fel. Gyűjt.-éből több (kamara)kiáll.-t rendeztek (Iparművészeti Múzs., MNM, BTM). Az anyag egy része 2010-ben a *Székesfehérvári Egyházm.-i Múzs.-ba* került, amelyhez halála után a gyűjt. többi darabja is csatlakozott. Profán, főleg családi eredetű tárgyait és édesanyja hagyatékát a MNM-ba juttatta. – Henszlimann Imre-díj (1994), Pomáz díszpolgára (2003), Fraknói Vilmos-díj (2006). – 60. születésnapja alkalmából az *Ars Hungarica* egyik kötetében (1997) ikonográfiai témájú írásokkal, 70. születésnapján az Iparművészeti Múzs.-ban a saját gyűjt.-éből összeállított kamarakiáll.-sal köszöntötték (2007), a MNM-ban „*Krisztus arca megvilágít minket.*” A *szakrális és profán művészet tárgyai dr. Sz. Z. jubiláns pap gyűjteményéből* címmel rendeztek kiáll.-t (2011). 75. születésnapjára a Székesfehérvári Egyházm.-i Múzs. tanul-

mánykötetet jelentetett meg (2012). 2016-ban a BTM rendezett tárlatot a *Barokk fénye – kegytárgyak, kincsek, szentképek* címmel.

F. m.: *Barokk szentképek Magyarországon* (Bp., 1984); *A magyarországi kegyképek és -szobrok tipológiája és jelentése* (Bp., 1994); *Ikonográfia – Kultusztörténet. Képes tanulmányok* (Bp., 2003); *A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből. I. 17–18. század* (Szeged, 1995); *A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből. II. 19–20. század* (Szeged, 1997); *Mária Terézia eucharisztia-kultuszának emlékei Magyarországon* (METEM, Bp., 2006). *A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből. III. Alkalmazott szentképek (16–21. század)* (Szeged–Bp., 2008).

Irod. Szilágyi András: *Sz. Z., a művészettörténész* (*Művészettörténeti Értesítő*, 67, 2018, 297–298. p.); Terdik Szilveszter: *Sz. Z. (uo., 298–303. p.; Sz. Z. műveinek bibl.-jával)*; MKL XIII: 284–285. p.

Fotó: Makói Juhász István felv., 2006.

Terdik Szilveszter

Szinyéri Péterné, Tóth Veronika (1949. márc. 16. Nyíregyháza – 2019. szept. 19. Nyíregyháza) restaurátor. – Érettségi után könyvtárosként dol-

gozott a *Jósa András Múzs.-ban* (1968–1969). 1975. máj. 15-étől restaurátorként tért vissza a múzs.-ba. Elődje, Kovács Ilona korai halála miatt szinte autodidakt módon sajátította el a szakmát. A Debreceni

Vegyipari Szakközépisk.-ban vegyésztechnikusi végzettséget szerzett (1981), majd felsőfokú fém szakrestaurátor lett (1992). Tanácsosi címet kapott (1997). Nyugdíjazása (2013. jan. 1.) után még egy évig dolgozott a múzs.-ban. Közel 40 éves szakmai munkássága során sok kiemelkedő tárgy restaurálását végezte. Első nagyobb munkája Panyola Árpád-kori telepényaga volt. Ő restaurálta Ibrány-Esbó-halom honfoglaló temető anyagát, a Tarpa-nagy-hegyi rangos honfoglaló fegyveres férfisír leleteit, Tiszadob-Sziget hun kori temető anyagát, az Oros-Megapark lelőhelyen előkerült, közel 60 kilós bronz kincsleletet. A millicentenáriumi nagy honfoglaló kiáll.-ra újra restaurálta a régi megyei anyagot, különös tekintettel a tausi-rozott kengyelekre. Bár fém szakrestaurátorként végzett, nagyon szerette a régészeti kerámiát: a többi között restaurálta Csengersima-Határát-kelőhely császárkori fazekasműhely-anyagát,

vmint a Nyíregyháza-Keleti elkerülő 24. lelőhely Gáva-kultúrához tartozó 7 db hatalmas méretű ún. urnáját. – Lelkesen dolgozott kiáll.-ok tervezésében, kivitelezésében is, kolléganőivel számos kiáll.-t készített a restaurálás témájában. Folyamatosan követte az új módszereket, képezte magát, tartotta a kapcsolatot másutt dolgozó kollégákkal. Törekedett a műhely felszereltségének modernizálására. – Múz.-i munkája mellett idegenvezető végzettséget szerzett. Szívesen büszkélkedett a megye értékeivel, „kincseivel”, a múz. vendégeit is többnyire ő kísérte a megyében, gyakran külföldieket; kiválóan megértette magát angolul és oroszul. – A Szabolcs-Szatmár-Bereg M.-i Közgyűlés bronz emléklakettje (2013).

F. m.: *Az Ibrány-Esbó-halmi honfoglalás kori, ún. hajfonatkorong restaurálása* (Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, XVIII, 4. 1993, 393–395. p.); *A nyíregyházi kovács céhfűség ládájának restaurálása* (A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve, XXXVIII–XXXVIII. (1995–1996), 1997, 243–244. p.).

Fotó: Balázs Attila felv.

Takácsné Varga Ágnes

Szoboszlai Istvánné: → Raffay Anna

Szoboszlainé Raffay Anna: → Raffay Anna

Szöcs-Fülöp Károly (1936. febr. 19. Fogaras [Făgăraș, Románia] – 2018. febr. 11. Fogaras): gyűjtő, külső szakértő. – Sokgyermekes etédi székely család gyermeke. Isk.-i tanulmányait Fogarason és a brassói ferences kolostorban végezte, felszentelése előtt kilépett a rendből. – Ferences korszakától fogva kutatta a fogarasföldi románság és a királyföldi szászág kultúráját, később egész Erdély területéről gyűjtött; magángyűjt.-ében ikonok, hutaüvegek, szász hímezések és viseletek, m. és német festett bútorok, egész Erdélyt lefedő kerámiaanyag volt. Autodidakta módon tanulta meg a tárgyzonosítás módszertanát. A szebeni *Astra Múz.* külső munkatársaként (1995–2006) szak tudásával segítséget nyújtott a múz. kályhacsempe-gyűjt.-ének feldolgozásában. A brassói Néprajzi Múz.-ot és a Székely Nemzeti Múz.-ot is segítette a tárgyak azonosításában. Fia, ifj. Szöcs

Fülöp Károly 2018. márc.-ban édesapja gyűjt.-ét a fogarasi *Valer Literat Fogarasföldi Múz.*-nak adományozta.

F. kiáll.: *Kályhacsempe gyűjtemény* (Szebeni Astra Múzeum, 2006); *Sz. F. K. gyűjtemény, állandó kiállítás* (Valer Literat Fogarasföldi Múz., 2012); *Szász hímezések* (Brassói Néprajzi Múz., 2014); *Sz. F. K., a gyűjtő* (Székely Nemzeti Múz., 2015).

F. m.: *Mărturii ale civilizației transilvănene: Colecția de cahle a Muzeului Astra*. Karla Roșcăval (Astra Museum, Szeben, 2006); *Icoane pe sticlă din Transilvania. Colecția Szöcs*. Ana Dumitrannal, Elena Băjenaruval (Gyulafehérvár, 1912).

Fotó: Szöcsné Gazda Enikő felv.

Szöcsné Gazda Enikő

Szöke Lajos (1912. jún. 21. Nagykőnyi – 2015. okt. 8. Bp.): szobrászművész, főpreparátor. – Az Iparművészeti Isk. díszítőszobrász szakán tanult

(1931–1935), mesterei Ohmann Béla, Lux Elek és Fülöp Elemér voltak. Tanulmányúton járt Ausztriában, Svájcban, Olaszó.-ban, Franciaó.-ban, Romániában, Bulgáriában. – Diplomája megszerzése után több önálló kiáll.-a volt,

amelyek nyomán Tasnádi Kubacska András, az *Orsz. Természettud.-i Múz.* Föld- és Őslénytára ig.-ja javaslatára felvételt nyert a múz.-ba. A tári rendszeres megelőző álagvédelmi feladatok ellátása mellett főként Tasnádi Kubacska új szemléletű, a tud. és művészet egymást erősítő és kiegészítő szerepét központba helyező kiáll.-ainak megrendezésében és művészi kivitelezésében vett részt. Az *Őslények világa* c., több szakaszban kiteljesedő (1935–1943) kiáll.-ban elsősorban nagygerincesek művészi megmintázását végezte, de számos eredeti dekoratív elemmel is gazdagította a nagyszerű kiáll.-okat. Részt vett a Föld- és Őslénytár 1956-os tűzvészében megsérült gerinces tárgyak restaurálásában és konzerválásában. Meghatározó szerepe volt *A Föld és az Élet fejlődéstörténete* c. korszerű, evolúciós szemléletű kiáll. művészi megformálásában (1961). Kiáll.-ai: Kisplasztikai Biennálé: Pécs, Debrecen, Franciaó.; M. szobrászat, Múcsarnok, Bp. (1978). Köztéri alkotásai láthatók Bp.-en és az ország több településén (Balatonkenese, Érd, Nagykőnyi, Kapuvár, Diósd, Értény); több művén

is megjelenik a természettud.-i motívum. A Miskolc-tapolcai barlangfürdőben lévő térplasztikáján ősi kagylók, csigák, különböző tengeri élőlények lenyomata és domborítása látható. Bp.-en a Fillér utcában felállított térplasztikáját szintén ősmaradványok ihlették. – Nagykónyi díszpolgára (1999), a Föv. Pro Civibus érme (2012), a M. Természettud.-i Múz. Pro Studio et Fidei érme (2012). Fotó: a család tulajdona

Kecskeméti Tibor

Szőnyi Eszter; T. Szőnyi Eszter (1945. dec. 6. Mosonmagyaróvár – 2011. márc. 21. Győr): régész, múzeumig. – Szülei: vitéz Szőnyi Miklós és Fray Irén. Férje (1970-tól) Tomka Péter régész. Gyermekai: Gábor (1971–) régész, Borbála (1976–) pszichológus. Miután édesapját Meszlényi Róbert őrnagy koncepciók büntetőperének IV. rendű vádlottjaként 1951-ben 10

évi fegyházra ítélték, a csonka család az édesanya szülőhelyére, Szombathelyre költözött. – Ált. és középisk.-i tanulmányait Szombathelyen végezte. Az ELTE BTK-n régész–történelem szakon szerzett diplomát (1965–1970). Egy.-i doktor (Győr római kori topográfiájának feldolgozásával, 1984). – 1970. szept. 1-jétől haláláig a győri *Xántus János Múz.* régésze, 1993. júl. 1-jétől mb., 1994. júl. 1-jétől 2004. márc. 1-jéig kinevezett vezetője, egyben a *Győr-Ménfőcsanak-Sopron Megyei Múz.-ok Igazgatóságának* ig.-ja. – Kutatási területei: Győr és környéke római kora, városok (Mursella, Scarbantia), katonai táborok (Arrabona), villák (Fertőrákos, Györszentiván) és temetők (Győr) feltárása, a római kerámia. A megye archeológiai terepmunkájába már végzős egyetemistaként bekapcsolódott; 1969-ben Sopronban Tomka Péter, majd Jánossomorján és Máriaakálnokon Pusztai Rezső mellett végzett feltárásokat. Győri muzeológusként első feladata az új állandó kiáll., ill. a múz.-i kőtár forgatókönyvének megírása, kiáll.-ok rendezése volt. Az 1970-es évek elején leletmentéseket végzett Fertőszentmiklóson (1971) és Győrben (1972). Györszentivánon egy római villát (1972-ben), Sopronban a Tábornok-házat tárta fel (1973). Részt vett Győr–Káptalandombon az ispáni vár feltárásában (1973). 1974-től Abda, Gönyű és Györszentiván határában, az egykori limes vonalán végzett régészeti kutatásokat, Lébény–Barátföld-pusztán egy római ham-

vasztásos temetőt tárt fel. 1975-től 1989-ig apró részletekig terjedő ásatásokat végzett Árpás határában, a Rába és a Marcal között található egykori Mursella településen. Tomka Péterrel együtt végezte a sopronközvidi rabtemetőben Szigethy Attila és mártírtársainak kegyeleti feltárását (1990. ápr. 17.–jún. 1., 1990. aug. 30.–okt. 16.). 1990-től az M1 autópálya Györszentiván–Hegyeshalom szakaszának, vmint az ehhez csatlakozó M15 út vonalának előzetes régészeti feltárását koordinálta. 1993-tól a nagyobb infrastrukturális beruházásokhoz kapcsolódó régészeti feltárásokat vezette (MOL gázvezetékprogramok; bevásárlóközpontok; Győr, Széchenyi tér). – Szakcikkei, tanulmányai az *Archaeologiai Értesítő*, az *Acta Archaeologica Communicationes*, az *Alba Regia*, a *Soproni Szemle*, az *Archaeologica Austriaca*, a *VEAB Értesítő* és elsősorban az *Arrabona* hasábjain jelentek meg. Tudománynépszerűsítő cikkeit az *Élet és Tudomány*, a *Kisalföldi Kalendárium* és különböző megyei napilapok tették közzé. – Barkóczi-díj (1992), Kuzsinszky Bálint-díj (2001), M. Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (polgári tagozat, 2003).

F. m.: *Eszak-Itáliából importált császárkori agyagcsészék a győri Xántus János Múzeumban* (Arrabona, 14, 1972, 5–26. p.); *A győri Kálvária utcai római temető*. I–II. (Arrabona, 15, 1973, 5–67. p.; Arrabona, 16, 1974, 5–44. p.); *Arrabona késő római temetői*. I–II. (Arrabona, 21, 1979, 5–57. p.; Arrabona, 22–23, 1986, 5–34. p.); *Arrabona topográfiája* (Győr, 1992); *Mursella municipium* (Arrabona, 40, 2002, 51–90. p.).

Irod.: Ki kicsoda Győr-Moson-Sopron megye helyismereti kutatásában. Szerk. Mennyeiné Várszegi Judit (Győr, 2006, 222–224. p.); Gabler Dénes: *Bonae memoriae Sz. E.* (Arrabona, 49/1, 2011, 7–9. p.). – Bibl.: Perjés Dorottya: T. Sz. E. publikációi (Arrabona, 49/1, 2011, 387–398. p.). Fotó: a szerző archívumából

Perger Gyula

Szőnyi László; Szőnyi I. László; Szőnyi (Czeizel) Ignác László, dr. (1875 Németspróna, Nyitra vm. – 1934. febr. 6. Bp.): művészeti író, könyvtáros. – A bp.-i tudományegy.-en bölcsészdoktori oklevelet (1899), majd levéltáros képesítést szerzett (1915). – Az Iparművészeti Múz. és Isk. Könyvtárának segédkönyvtárosa (1900-tól), az *Iparművészeti Múz. segédőre* (1906-tól), *őre* (1908-tól), *ig. őre* (1917-től), osztályig.-ja (1921-től), *ig.-ja* (1934-től). Az Iparművészeti Isk. előadója a kereskedelmi és jogi ismeretek témájában (1910-től). – Fő kutatási témája a vízjelek története, legfontosabb és módszertani szempontból úttörő munkája az Iparművészeti

Múz. és Isk. Könyvtárának 1913. évi címjegyzéke, vmint az azt kiegészítő, azonos elv szerint szerkesztett 1913–1925. évi gyarapodásjegyzék. A szerkesztés során figyelembe vette a szakkönyvtár gyűjt.-ének sajtóságaira épülő könyvtárhasználatot, nevezetesen, hogy az olvasók főként a reprodukciók által hordozott képi információkat keresik a túlnyomórészt idegen nyelvű kiadványokban, s mivel a könyvtárhasználók túlnyomó része nem olvas idegen nyelven, az ő tájékozódásuk segítése céljából a könyvtár címjegyzékét kiegészítette az idegen nyelvű kiadványok címfordításával. A könyveket téma szerint csoportosító és a címeket magyarázó, nyomtatott katalógus úttörő volt a maga műfajában Mo.-on, s bizonyítottan gördülékenyebbé tette a nagy forgalmú könyvtár olvasóinak kiszolgálását. – Az Iparművészeti Társulat tagja (1901-től), számvizsgáló biz.-ának tagja (1926-tól).

F. m.: *14. századbeli papiros-okleveleink vízjegyei* (Bp., 1908); *Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum és Iskola Könyvtárának címjegyzéke*. Közreadja Tantossy József (Bp., 1913); *Az O. M. Iparművészeti Múzeum és iskola könyvtára* (Magyar Iparművészet, 19, 1916. 1–2, 22–36. p.)

Irod.: Dr. K. J.: In memoriam (Magyar Iparművészet, 1934. 1–2, 40. p.)

Prékopa Ágnes

Szövényi István (1910. aug. 2. Szombathely – 1986. márc. 1. Kőszeg): gimn.-i tanár, múzeumig. – Felesége: Pálmy Matild. Gyermekei: Ildikó gyógyterapeuta asszisztens, István építészmérnök, Zsolt tanár, pedagógiai szakíró, a Nemzeti Erőforrás Min. Felsőoktatási Főosztály vezetője, Éva pszichológus, tanár, Ernő szőlész-borász. – A kőszegi vasutas árvaház növendéke, a Ferenc József Reálgimn.-ban érettségizett (1928). A Szegedi Ferenc József Tudományeg. BTK-n m.–latin szakos középisk.-i tanári oklevelet szerzett (1935). – Magánisk.-kban, majd Nyergesújfalun, Beregszászon, Dombóváron segéddíjas és helyettes tanár, 1945-től a szombathelyi Faludy Ferenc Gimn., 1948-tól a kőszegi Jurisich Miklós Gimn. tanára, igh.-e. Részfoglalkozású (1953-tól), majd független múzeumig. a kőszegi *Jurisich Miklós Múz.-ban* (1964. febr.–1975. jan.;

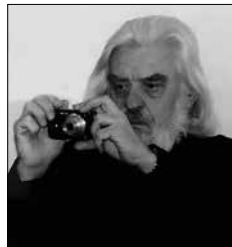
nyugdíjba vonulásáig). Rendszerezte az 1932 óta gyűjtött tárgyi és írott emlékeket, majd széleskörű gyűjtőmunkát végzett Kőszegen és a környékbeli falvakban. Részt vállalt a turizmus szervezésében; idegenvezető (1954-től), oktató az idegenforgalmi szakemberek képzésében, közreműködött a Jurisich-vár helyreállítási munkáiban (1958–1963), a kőszegi műemléktáblák megfogalmazásában, elhelyezésében. Állandó várostörténeti kiáll.-t rendezett (1958), amelyet a felújított várban kibővített (1964). Megújította a „Szülő Jövésék Könyvé”-be tett bejegyzések tradícióját. Népszerű, közéleti ember volt. A TIT tagjaként városi, megyei rendezvények pl. a Savaria Nyári Egy. egyik szervezője. *Kőszeg c. városismertető* útikönyve hét kiadást élt meg (1962–1983). Rendszeresen publikált a *Vasi Szemle*, a *Savaria-Vas Megyei Múzeumi Közlemények*, a *Művészet*, a *Vas megye*, a *Vas Népe*, a *Kőszeg és Vidéke* hasábjain. A *Vasi Szemle szerkesztőbiz.-i* tagja. – A M. Történeti Társulat, a Vasi Honismereti Biz., a Vas m.-i Műemléki Albiz. tagja, utóbbi kőszegi titkára is, a Hazafias Népfront városi elnökségének tagja. – Szoc. Kultúráért (1964), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1973), Móra Ferenc-emlékérem (1974), Kőszeg Város Díszpolgára (posztumusz, 1987). Munkásságáról időszakos kiáll.-on emlékeztek meg születésének 100. évfordulóján (2010. nov. 9–14.).

Irod: Bárdosi János: Sz. I. köszöntése (Savaria, 1979–1980, 377–382. p.); Történelmi Arcképcsarnok. Vas megye. II. M–Zs (Szombathely, 1998; www.vasidigitkonytar.hu); Sz. I. Kőszegi Helytörténeti tanulmányok. Emlékkönyv Sz. I. születésének 100. évfordulója tiszteletére. Szerk. Szövényi Zsolt (Kőszeg, 2010); Söptei Imre: Kőszeg város díszpolgáiról (Kőszegi Lapok, 2015. 2, 1. p.).

Fotó: Palasics Bence, Szövényi Zsolt, a család tulajdona

Gy. Lovassy Klára

Sztojka Szilárd Géza (1943. szept. 23. Bp. – 2018. jan. 21. Bp.): tárgyre Restaurátor. – A Képző- és Iparművészeti Gimn. Képzőművész Tagozatának festő szakán tanult és érettségizett (1958–1962), utóbb a M. Képzőművészeti Egy.-en tárgyre Restaurátor-művész diplomát szerzett (1977–1980). Diplomamunkája egy hódmezővásárhelyi festett faláda konzerválása és restaurálása volt. – A *M. Nemzeti Galériában* restaurátor (1966-tól), az egy. elvégzése után fő-

restaurátor volt; 42 évi munka után, 2008-ban vonult nyugállományba. Szakterülete a festmény-restaurálás, ezen belül a 19–20. sz.-i vászonképek restaurálása. A képrestaurálást a MNG-ban a tapasztalt festőművész és restaurátor Sárdy Brutustól (1892–1970), a restaurátor osztály vezetőjétől tanulta. Kiemelkedő munkája Borsos József *Libanoni emír* c. olajfestményének restaurálása (2002). A MNG anyaga mellett az MTA képtára, a sárospataki múz. tulajdonában lévő képeket, vmint számos magángyűjtő festményeit restaurálta. Nagy elismerést hozott számára az egri Dobó István Vármúz. festményének a restaurálása (1995); Cesare Fracanzano (1605–1651) *Avilai Nagy Szent Teréz az angyallal* (1640-es évek, olaj/vászon) c. művén a restaurálás után olvashatóvá vált az angyal kezében tartott könyvlap felirata.

F. m.: *Hódmezővásárhelyi festett faláda konzerválása és restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem, 1981. 9. Bp., 1984, 173–184. p.; https://library.hungaricana.hu/hu/view/Mutargyvedelem_1981_09/?pg=174&layout=s).

Irod.: A restaurálás művészete. Kiemelkedő restaurálások a Nemzeti Galériában 1957–2011 (Az MNG kiadványai, 1914. 3. 194. p.; https://issuu.com/szpepmuveszeti/docs/a_restauro_1_s_m_v_szete).

Fotó: a család tulajdona

Morgós András

Sztrakoniczky Károly dr. (1889. jan. 30. Besztercebánya – 1915. máj. 28. Tamanowice/Radymno [Galícia] mellett hősi halált halt): jogász, művészeti író, múzeumőr. – Írói névváltozatai: Jean Preux, J. P., Sz. K., Szy, y K, y k., –y K–, (y K.), (y k.). – A Bp.-i Tudományegyetem jogi doktorátust szerzett (1906–1910). A bp.-i Szent Imre Koll. diákjaként Fieber Henrik prefektnak volt a mentora. Egy-évei alatt jelent meg *Az esztetikus élet* c. tanulmánya (Egyetemi Lapok, XX, 1907. nov. 16. 8–10. p.). 1907-től kezdve több művészeti és társadalmi lapban publikált főképp esztétikai témájú esszéket, glosszákat. Jelentős képzőművészeti, irodalmi, színházi, filmkritikai tevékenysége. Kiemelt figyelmet szentelt a modern művészeteknek, a díszítőépítészetnek. 1907–1915 között jelentős lapokban jelentek meg írásai: *Alkotmány*, *Budapesti Hírlap*,

Élet, *Az Est*, *A Hét*, *Keresztény Magyar Ifjúság*, *Magyar Figyelő*, *Nyugat*, *Színházi Élet*. 1911-től haláláig az *Alkotmány* és a *Magyar Iparművészet* c. folyóiratok munkatársa volt. 1912-től szerk. a *Művészeti Krónika* c. lapot. – 1912. ápr.-tól a *Szép-művészeti Múz.*-ban (SzM) dolgozott, 1914. júntól fizetéstelen műz.-i segédőr. 1913-tól a Modern Grafikai Gyűjt.-be osztották be Meller Simon mellé. Feladatát, a grafikai lapok rendszerezését, feldolgozását nagy tudással, precizitással látta el. Élénk kapcsolatot tartott a kortárs művészekkel. A modern művészet fogalmának általa vallott értelmezését figyelemre méltónak tartja a korszakkal foglalkozó szakirodalom. Az 1914-ben elnyert Fraknói-díjból a római Történeti Int.-be készült tanulmányútra, művészettörténeti tanulmányainak folytatására. Ígéretes pályafutását az I. vh. szakította meg, a galíciai fronton fejlődést szenvedett és hősi halált halt. Hamvait 1916-ban szállították haza, s máj. 25-én temették újra a bp.-i Kerepesi úti temetőben. – Többek között tagja volt a Katholikus Írók és Hírlapírók Orsz. Pázmány-Egyesületének, az Orsz. Régészeti és Embertani Társulatnak. – A SzM ~ és Gráczol János altiszt emlékére az épület előcsarnokában Kisfaludy Stróbl Zsigmonddal készített emléktáblát, amelyet 1929. febr. 26-án Petrovics Elek avatott fel.

F. m.: *A ma festészete* (Élet, I, 1909. 18, 567–569. p.); *Az üvegfestészet* (Magyar Iparművészet, XV, 1912. 9, 362–368. p.; új közlése: *Korszerű egyházi művészet*. Kiad. Fieber Henrik. Bp., 1913. [7. p.]); *Kecksemét* (Művészet, XI, 1912. 10, 395–400. p.); *Rodin, a rajzoló* (Nyugat, V, 1912. 23, 854–856. p.); *A képzőművészet modern törekvései* (A Torontálvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület évkönyve, Nagybecskerek, IV, 1912, 88–97. p.); *A modern művészet problémái*. Felolvasott a Temesvári Katholikus Kör Élet-estélyén (Élet, IV, 1912. 50, 1576–1581. p.); *A Pálffy-gyűjtemény* (Alkotmány, XVIII, 1913. 66, 1–3. p.); *Az építőművészet kritikája* (Magyar Iparművészet, XVI, 1913. 8, 312–314. p.); *A Magyar Színpad* (A Magyar Iparművészet színházi száma. Uo., XVII, 1914. 1, 34–37. p.); *A dekoratív szobrászat* (Uo., XVII, 1914. 4, 155–161., 165–166. p.).

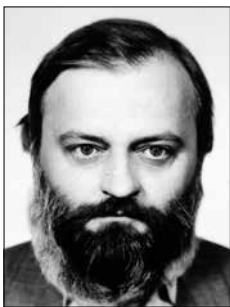
Irod.: Csathó Kálmán: Sz. K. (Magyar Figyelő, V, 1915. II, 461–462. p.); a. j.: Sz. K. (Élet, VII, 1915. 24, 578. p.); Di. [Dömötör István?]: Sz. K. (Művészet, 1915. 6, 270–272. p.); Halasi Andor: Sz. K. (A Hét, XXVI, 1915. 24, 301–302. p.); Márkus László: Sz. K. (Alkotmány, XX, 1915. 155, 1–2. p.); Lendvai István: Kórus a pokolban. Sz. K. emlékének [vers] – Meller Simon: Sz. K. – Erdély Jenő: Sz. K. (Jún. 10.) – Lengyel Menyhért: Sz. K. (Nyugat,

1915. 12. 647., 692–694. p.); (tkh.): Sz. K. (Alkotmány, XX, 1915. 158., 12–13. p.). Sz. K. hősi halála (Budapesti Hírlap, XXXV, 1915. 156, 15–16. p.); In memoriam Sz. K. (Magyar Iparművészet, XVIII, 1915. 165, 243–244. p.); Kedves Bajor Gizi! Levelek Bajor Gizéhez. Vál. Staud Géza (Bp., 1967; Sz. K. 20 levelével, 5–48. p.); Illés Eszter: Sz. K. bibl. (SzM Könyvtár. A SzM bibl. Személyi bibl. szépművészeti.hu; https://bibliografia.szepmuvészeti.hu/2020_honlap_muveszettorteneszek/Sztrakoniczky_Karoly.pdf).

Fotó: Művészet XIV. 1915. 6.: 270. p.

Illés Eszter

Sztrinkó István (1953. jún. 30. Jánoshalma – 1992. nov. 2. Kecskemét): tanár, etnográfus, megyei múzeumig. – A kecskeméti Katona József Gimn.-ban tanult, majd a debreceni KLTE-n szerzett történelem szakos tanári és etnográfus oklevelet (1972–1977). – Már utolsóéves hallgató korában a kecskeméti *Katona József Múzeum* ösztöndíjas munkatársa volt. Néprajzos muzeológus, majd 1979-től haláláig a Bács-Kiskun M.-i Múz.-i Igazgatóság igh.-e. Szertéágazó tárgygyűjtő tevékenységet folytatott Bács-Kiskun m. településeiben, jelentős szerepet vállalt a Duna–Tisza köze népművészeti örökségének feltárásában és kiáll.-okon, könyvekben való megismertetésében. Kiáll.-ai közül kiemelkedik a *Mezővárosi népművészet* c. (Novák Lászlóval, 1982), amelyben Kecskemét és Nagykőrös tárgykészítő mesterségeit és népművészeti alkotásait mutatták be. Több Duna–Tisza közti településen (Szalkszentmárton, Kiskunmajsa, Szabadszállás) szervezett közös kutatásokat, amelyek egyaránt célozták a tárgyi anyag gyűjtését és a tud.-os feltárást, feldolgozást. Felügyelte a vidéki muzeális intézményeket és tájházakat, nagy szerepe volt Bács-Kiskun m.-ben a TIT néprajzi ismeretterjesztő tevékenységében is. Tud.-os érdeklődésének homlokterében a népi építészet állt, de járatos volt a néprajz számos más területén is. Részletező tanulmányokat közölt az Alföld népi építészetének jellegzetes építőtechnikáiról és anyaghasználatáról, számos archaikus forma továbbéléséről értekezett. Több településmonográfia építészeti fejezetét írta meg, a Duna–Tisza köze építkezésének néprajzából készült egy.-i doktori

értekezése is (1984). Eredményesen vizsgálta a Duna–Tisza-köze népművészeti hagyományát, a tanyák és a városok árucserkapcsolatát, a parasztlakó tájálakító tevékenységének és életmódváltozásának problematikáját. Nagy figyelmet szentelt a néprajz tudománytörténetének (Bellosics Bálint, Györffy István, Szabó Kálmán munkássága) és a régi szépirodalom néprajzi vonatkozásainak. Szemléletét a történetiség, vmint a tárgyi univerzum és a gazdasági-társadalmi folyamatok kapcsolatának komplex látásmódja jellemezte. Kiemelkedő szerk.-i és tudományos szervezői tevékenysége: elsősorban a Bács-Kiskun m.-i múz.-i kiadványok, sorozatok (*Cumania, Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében, A kecskeméti Katona József Múzeum Közleményei*) szerzőjeként, ill. szerk.-jeként jeleskedett. – Gunda Béla-díj (1987), Jankó János-díj (1988).

F. m.: *A három város népművészete* (Zárótanulmány). In: *Mezővárosi népművészet: Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd*. Szerk. is, Novák Lászlóval (Az Arany János Múzeum kismonográfiái. Nagykőrös, 1982. 177–213. p.); *Tűzhelyek a Duna-Tisza közeli lakóházban* (Cumania, VIII. Kecskemét, 1984, 437–470. p.); *Népi építészeti a Duna-Tisza közén* (Studia Folkloristica et Ethnographica 22. Debrecen, 1987); *Néprajzi muzeológia Bács-Kiskun megyében*. In: *Néprajz a magyar múzeumokban*. Szerk. Selmeczi Kovács Attila–Szabó László (Bp.–Szolnok, 1989, 243–252. p.); *A népi kultúra tárgyi világának változatai a Duna-Tisza közti tanyákon*. In: *Tanakodás a tanyákról*. Szerk. Csatári Bálint (Kecskemét, 1990, 88–94. p.). Irod.: Ujváry Zoltán: In memoriam Sz. I. (1953–1992). In: In memoriam Sz. I. Szerk. Ujváry Zoltán (Folklor és Etnográfia 85. Debrecen, 1994, 5–12. p.); Héjjas Ildikó–Romsics Imre: Sz. I. tudományos munkássága (Bibl.) (Uo., 527–534. p.); Néprajzi gyűjtések a Duna-Tisza közén. Sz. I. hagyatéka alapján írta és s. a. r. Szabó László (Monumenta Muzeologica 2. Kecskemét, 2008; Sz. I. életpályájával és műveinek bibl.-jával; https://library.hungaricana.hu/en/view/MEGY_BACS_MonumentaMuzeologica_02/?query=SZtrink%C3%B3&pg=0&layout=s).

Fotó: a család tulajdona

Viga Gyula

Szuchy M. Emil; Szuchy Emil Miklós; Szűcs Emil (1912. okt. 6. Csicsóka, Zemplén vm. – 2005. dec. 22. Révkomárom [Komárno, Szlovákia]): színházi és filmrendező, köz- és művészeti szakíró, író, műfordító, színház- és múzeumig. – Apja Szuchy Emil g. kat. pap, teológiai tanár, író (álneve: Eöry Örs), felesége (1952-től) Szócs Magdolna pedagógus, pedagógiai szakíró. – Az eperjesi Ev.

Koll.-ban érettségizett (1930), a prágai Állami Konzervatórium színeszi tagozatán (1932–1935) és Moszkvában tanult, majd csehszlovák állami ösztöndíjas a varsói Állami Színháztud.-i Int.-ben (1936–1939). – Bp.-en, a Hunnia Film-stúdióban dolgozott, majd az ungvári Ruszin Nemzeti Színház rendező-dramaturg-ig.-ja lett (1941–1942). Behívták katonának; fronttársulatnál szolgált, haditudósító és tolmács volt. Hazakerülve a bp.-i Új M. Színház rendezője (1943-tól), majd Debrecenben, Ungváron, ill. Kolozsváron a m. színház színésze, rendezője (1945–1947). A M. Népi Szövetség munkatársa Brassóban és Bukarestben, utána Medgyesen a *Medgyesi Rajoni Múz.* egyetlen szakembere, papírjai szerint már filozófia kari végzettséggel: múz.-i asszisztens (1952), majd ig. (1953-tól). 1956. aug.-ban Csehszlovákiába repatriált testvéreihez. A CSEMADOK tagja, 1959-ig a pozsonyi Népművelési Int. szakelődője, a pozsonyi Állami Faluszínházban és az eperjesi Ukrán Nemzeti Színházban rendezett, emellett műkedvelő színjátszó csoportok instruktora, közíró. Dunaszerdahelyen az Üzemi Klub művészeti vezetője (1961-től), háromévi megszakításként a révkomáromi M. Területi Színház lektora és dramaturgja. 1970-től a révkomáromi *Duna Menti Múz.* képzőművészeti gyűjt.-ének szakfelelőse (1979. évi nyugdíjazásáig), majd bedolgozó munkatársa. – Medgyesi muzeológusként részt vett a romániai múz.-i intézményrendszer 1950-es évek eleji megszervezésében, a régészeti leletmentésben (Sorostély, Kisselyk, Medgyes, Ecel). 1952. máj.-ban Székely Zoltánnal régészeti kutatásba kezdett, az eredmények közlésére úttörő múz.-i kiadványsorozatot indítottak (*Din activitatea științifică a Muzeului Raional Mediaș*), amelynek három száma jelent meg (1953–1956). 1952. jún.-ban a Székely Nemzeti Múz.-mal közös terepmunkát, publikációt, új kiáll.-okat szerveztek, Máttis János révén illusztrációs anyagot is készített. Ötlet- és házigazdája volt az 1953. júl.-i medgyesi tartományközi múz.-i értekezletnek, ahol a romániai múzeumügy mintegy az orsz. szintű intézményi együttműködés főpróbáját tartotta. Révkomáromban, már nyugdíjasként, újra képzőművészeti és más tematikájú kiáll.-okat rendezett a Duna Menti

Múz.-nak (mintegy 300 kiáll.), a múz. arculatán dolgozott, kiadványait szerk., a képzőművészeti gyűjt.-t gyarapította. 1956 után is mintegy 200 színházi és képzőművészeti témájú írása jelent meg *A Hét*, az *Új Ifjúság*, az *Új Szó*, a *Népművelés*, a *Szabad Földműves*, a *Vasárnapi Új Szó*, az *Irodalmi Szemle* stb. folyóiratokban, színműveket fordított cseh, orosz, szlovák nyelvből; 1991-től az újrainduló *Komáromi Lapok* főszerk.-helyettese. Álnevei és betűjelei: Eöry, Eöry M. Emil, -eöry-, -eszme-, (mii), Sz.E., szek, Szem-, (szuchy), Szy. F. m.: *A legendás betlehemi játékokról* (Kárpáti Híradó, 1941. dec. 25., 19. p.); *Hucul népszokások* (Kárpáti Híradó, 1942. jan. 6., 3–4. p.).

Irod.: Mácza Mihály: Sz. M. E. 80 éves (Iuxta Danubium No. 10. – A DMM Évkönyve, 1992, 264–265. p.); Sz. M. E. és Sz. M. (Ki kicsoda Kassától Prágáig; Szekszárd, 1993, 297. p.); Gagy József-Boér Hunor: Ideológusok és szakemberek. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az ötvenes években* (Csíkszereda, 2005, 509–571. p.); Hushegyi Gábor: Sz. M. E. (<https://artportal.hu/lexikon-m-tortenezes/szuchy-m-emil/>); Comşa, Doina: *Instituții culturale locale – Muzeul Municipal din Mediaș* (Comunități științifice, VII/2, Mediaș, 2008, 118–119.); Ștefu, Viorel: *Muzeul Alt-Mediașch – Mărturii ale comunității săsești de la Mediașch Kolozsvár*, 2017). – Arcképe [1977]: *KépViselők – Kopócs Tibor 113 kortárs arcképe*, KT Könyv- és Lapkiadó, Komárom, 2005, 63.).

Fotó: Kopócs Tibor: Szuchy M. Emil portréja, 1977.

Mácza Mihály, Boér Hunor

Szujszó Imréné: → *Szujszóné Lacza Júlia*

Szujszó-Lacza Júlia: → *Szujszóné Lacza Júlia*

Szujszóné Lacza Júlia; *Szujszó-Lacza Júlia;* *Szujszó Imréné* (1930. dec. 20. Dömsöd – 2009. szept. 11. Dömsöd): botanikus, múzeumig. – Munkáscsaládból származott. Férje Szujszó Imre csempeli szakmunkás. – Az általános isk.-t és a polgári isk.-t Dömsödon végezte. Felvették a pesterzsébeti népi koll.-ba (1947), középfokú tanulmányait a pesterzsébeti Állami Kossuth Lajos Gimn. esti tagozatán és a bp.-i Jurányi utcai gimn.-ban végezte (1949). A PPE biológia-kémia szakán tanult (1949); har-

madéves korában botanikus szakra specializálódott. Az ELTE TTK-n szakbiológus diplomát szerzett (1954). Szegeden egy.-i doktori (*A Börzsöny és Mátra hegység bükkösei* c. disszertációjával, 1959), az MTA Biológia Csoportjának aspiránsaként kandidátusi címet szerzett (*A Börzsöny hegység vegetációja*, 1965). – *A M. Természettud.-i Múz.* (MTM) Növénytárban dolgozott nyugdíjazásáig (1954–1989). Zólyomi Bálint, a Növénytár igazgatójával közösen dolgozott, majd Zólyomi Bálint, a Növénytár igazgatójával közösen dolgozott be a mo.-i növényzet tanulmányozásába, feladata a Börzsöny vegetációjának vizsgálata volt. Az MTM tud.-os titkára (1965–1966), majd Zólyomi távozása után a Növénytár vezetője lett (1966–1989); kinevezésének elsősorban politikai okai voltak. Fekete Gáborral közösen kvantitatív ökológiai, ökomorfológiai és ökofiziológiai kutatásokba kezdett, amit a Nemzetközi Biológiai Program (IBP PP) is támogatott, emellett bekapcsolódtak a Jakucs Pál által vezetett síkfőkúti ökológiai kutatásokba is. Tagja volt a *Magyarországi Kultúrflóra* c. könyvsorozatot szerk. munkaközösségnek. Részt vett a londoni KEW Royal Botanical Garden-ben tartott *Electronic Data Processing* (EDP) konferencián, amely az elsők között foglalkozott a digitalizálás lehetőségeivel és jelentőségével a növénygyűjt.-ekben (1973). Az ELTE Növénytani Tanszékén mb. előadó (1974–1977), címzetes egy.-i docens (1977). Bejelentette *Az ánizs (Pimpinella anisum L.) morfológiai és anatómiai analízisei* c. akad.-i doktori disszertációját, de az MTA doktora címet nem tudta megszerezni (1977). Vezetésével kapcsolódott be az MTM Növénytára a hazai nemzeti parkok botanikai feltárásába, először a Hortobágyi (1974-től), majd a Kiskunsági (1977-től) és a Bükki Nemzeti Park (1981-től) virágosnövény-kutatásával foglalkozott kollégáival közösen. Több javaslatot készítettek természetvédelmi területek kijelölésére: Nagykovácsi Remete-hegy (1974), Börzsönyi Tájvédelmi Körzet (1975). Emellett az *Astragalus*, a *Gentiana* és a *Spergularia* nemzetség egyes fajait vizsgálta. Számos haszonnövény morfológiai vizsgálatával is foglalkozott: kapor (1970), ánizs (1977), kajszibarack (1983). Elsősorban virágos növényeket gyűjtött, herbáriumi lapjai az MTM Növénytárban találhatóak, jelentős a nemzeti parki kutatásokhoz kapcsolódó herbáriumi anyag. Vezetése alatt az MTM Növénytára a bp.-i Vajdahunyad várából a Könyves Kálmán körút 40. sz. alatt található épületébe („Tündérpalota”) költözött át (1979–1980). – Hét könyve és 119 cikke jelent meg. Pályája első szakaszában (1954–

1966) elsősorban a Börzsöny flórájáról és vegetációjáról jelentek meg önálló és társszerzős cikkei, ezt követően (1967–1978) Fekete Gáborral közösen hazai és külföldi folyóiratokban publikálták a növényökológia témakörében elért eredményeiket. Életművének jelentős részét teszik ki a hazai nemzeti parkok növényvilágával kapcsolatos könyvek és publikációk, amelyeket a növénytári munkaközösséggel közösen készítettek. Számos írásában korábbi mestereire és kollégáira, ill. botanikai munkásságukra emlékezett vissza (Andreánszky Gábor, Bohus Gábor, Csapody Vera, Moesz Gusztáv, Jávoroka Sándor, Rásky Klára stb.). Szerkesztőbiz.-i tagja volt az MTA Agrártud.-k Osztálya gondozásában készülő *Magyarország Kultúrflórája* sorozatnak, amelynek két kötetét szerzőként is jegyezte. Az *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici* (1965–1989), a *Fragmenta Botanica*, később *Studia Botanica Hungarica* (1967–1989), a *Botanikai Közlemények* (1975–1991) szerkesztőbiz.-i tagja. Cikkei az *Acta Agronomica Academiae Scientiarum Hungaricae*, az *Acta Botanica Hungarica*, az *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici*, a *Botanikai Közlemények*, az *Erdőgazdaság és Faipar*, a *Godisnjak*, a *Herba Hungarica*, a *Biológiai Közlemények*, a *Fragmenta Botanica*, az *MTA Biológiai Tudományok Osztálya Közleményei*, a *Repertorium specierum novarum regni vegetabilis*, a *Studia Botanica Hungarica* folyóiratokban jelentek meg. Ismeretterjesztő írásait az *Élővilág*, a *Búvár*, a *Természet Világa* közölte. – 1975-ig hat vándor- és időszaki kiáll. összeállításában vett részt. Munkatársa volt a bp.-i *Magyar Növénytan Kiállítás*-nak, s közreműködött a tihanyi, gyöngyösi, pécsi, győri állandó kiáll.-ok összeállításában is. – Több tanulmányúton és konferencián vett részt (Ausztria, Bulgária: 1960; Csehszlovákia: 1956, 1968, 1970, 1971, 1978, 1980; Egyesült Királyság: 1973; Finnó.: 1977; India: 1979; NDK: 1981, 1985; Lengyel., Olaszó.: 1984; Szovjetunió: 1962, 1985). – Az MTA Botanikai Biz.-ának tagja, a M. Biológiai Társaság Botanikai Szakosztályának vezetője tagja. A M. Dolgozók Pártjának (1953-tól), majd a M. Szoc. Munkáspárt (MSZMP) tagja; az egy.-en, majd a munkahelyén is végzett pártmunkát, 1962-től az MTM párttitkára is volt. – Szoc. kultúráért (1966), a Művelődési Min. Múz.-i Főosztály Nívódíja (1970), Munka érdemrend bronz fokozata (1976).

F. m.: *A survey of the plant life-form systems and the respective research approaches*. I–IV. Fekete Gábor-

ral (Annales historico-naturales Musei Nationalis Hungarici, 61, 1969, 129–139. p.; 62, 1970, 115–127.p.; 63, 1971, 37–50. p.; 64, 1972, 115–127. p.); *A kapor – Anethum graveolens L.* Boros Ádámmal (Bp., 1970); *Az ánizs – Pimpinella anisum L.* (Bp., 1976); *The Flora of the Hortobágy National Park.* Szerk. (Bp., 1982); *Studies in the Gentianaceae II. Numerical evaluation of the two Gentianella species.* Gondár Erzsébettel (Repertorium novarum specierum regni vegetabilis, 94, 1983, 473–491. p.); *The flora of the Kerecsend berek forest* (Studia Botanica Hungarica, 17, 1984, 23–39. p.); *The flora of the Kiskunság National Park in the Danube–Tisza mid-region of Hungary.* Vol. 1. *The flowering plants.* Szerk. Kováts Dezsővel (Bp., 1993).

Irod.: V. I.: Búcsúzás (Dömsödi Hírnök, 2009, 19. 10: 16–17. p.).

* A Dömsödi Hírnökben megjelent életrajzában tévesen szerepel tud.-os titkári működése: 1963–1964, helyesen 1965–1966, szintén téves, hogy 1964-ben lett a Növénytár osztályvezetője, valójában 1966. aug. 19-én nevezték ki. Fotó: Bohus G., Fekete G., Szujkó-Lacza J., Ujhelyi J.: A 100 éves Növénytár története. Kézirat, Természettud.-i Múz., Bp., 1971, 99 p.

Pifkó Dániel

Szűcs Emil: → Szuchy M. Emil

Szűcs Margit: → Horn Emilné Szűcs Margit

T

T. Bruder Katalin; *Temesváry Ferencné* (1942. júl. 20. Bp. – 2013. jan. 15. Bp.): fazekas, történelemtanár, restaurátorművész, főrestaurátor. – Édesapja, Bruder István (1914–1986) nyomdász, a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó műszaki osztályvezetője. Édesanyja, Holy Emma (1920–2009) a Fővárosi Nyomdaipari Vállalat SZTK és bérelszámoló csoportjának a vezetője. Férje (1966-tól) Temesváry Ferenc fegyvertörténész, a MNM tud.-os főmunkatársa. Lányuk Katalin (1967–). – A Török Pál utcai Képzőművészeti és Iparművészeti Gimn. kerámia szakán tanult, uo. érettségizett (1960), s ugyanabban az évben fazekas szakmunkásvizsgát tett. Szakmai gyakorlatát Herenden töltötte. A Báthory utcai Dési Huber István képzőművész körben fejlesztette szobrász képességét (1960–1963). Az ELTE BTK esti tagozatán történelem szakos tanári diplomát szerzett (1970). – 1960. szept. 1-jétől 48 éven keresztül restaurátor a MNM Restauratori Osztályán, majd Restaurátor és Műtárgyvédelmi Főosztályán; 1976-tól főosztályvezető-helyettes volt. Végleges nyugdíjba vonulása miatt a múzeumi munkaviszonya 2006. júl. 31-én megszűnt. – Fő munkaterülete a kerámia és fém tárgyak konzerválása és restaurálása, ill. nemes másolatok készítése volt. Részt vett anyag- és készítéses vizsgálatok végzésében és kiértékelésében is. Oktatott a műtárgyvédelmi asszisztens szakmunkás tanf.-on, a munkaköri szakképzés régészeti, szilikát- és fém-szakrestauratori tanf.-ain, vmint egy.-i szinten a MNM, a Központi Múz.-i Igazgatóság Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központja és a Képzőművészeti Egy. közötti együttműködés keretében a végzett iparművész restaurátor (tárgyrestaurátor) szakirány restaurátorművész képzésében. Rendszeresen részt vett és előadott a restaurátor konferenciákon és továbbképzéseken. Gyakorlati és elméleti munkájáról számos tud.-os cikket publikált, a restaurátorképzéshez a kerámiarestaurálásról jegyzeteket készített. Közel 40 szakmai publikációja

jelent meg. – Jelentősebb restaurálási munkái és publikációi a régészeti fémleletek restaurálása, kiegészítése, rekonstrukciója és vizsgálata körében: a Szomor-somodorpusztai római kori kocsilelet kancsójának rekonstrukciója (1977–1978); I. sz.-i római sisak restaurálása (Flórián tér, 1981); a szekszárdi szarkofág két kancsójának újrestaurálása (1981–1984); az aquincumi sisak restaurálása (légióostábor, 1984); népvándorlás kori, ezüsttel berakott vastárgyak radiográfiás vizsgálata és restaurálása (1984–1986); az ozorai lelet füles ezüstkancsójának újrestaurálása (1987–1988); Heténypusztán kiasott római sisak borításának restaurálása (1998); két római sisak újrestaurálása (2000); a maglódi avar sír leleteinek restaurálása (2005); a tépei ezüsttál rekonstrukciója (2009); a szobi kantharos restaurálása (2003); a Szeged-szilléri rézkori raktárlelet (kézműves részszerszámkészlet) készítéses vizsgálat (1998). Nevéhez fűződik az a technikai felfedezés, amely a MNM gyűjt.-ében található, egy korábbi restauráláskor összeállított háromlábú állványról (tripusról) az újrestauráláskor felfedezte, hogy az valójában négylábú állvány (quadripus). A felfedezés alapján az 1878-ban bekerült lelet eredetét újra megvizsgálták, s ennek eredményeként azt feltételezték, hogy a tárgy a híres késő római Seuso-kincs része lehetett. Az ezüstállványról ~ több publikációt is írt (*Az elrejtett Quadripus – A polgári ezüstlelet újraértelmezése*, 2002; *A Seuso-kincs és az ezüstállvány kérdése*, 2002). Régészeti kerámiatárgyak restaurálása és rekonstrukciója során végzett munkái: kora vaskori festett és plasztikus díszítésű urnák rekonstrukciója (Nagyberki-Szalacska, 1976); Fehérvár-eresztvényi erdő, korai vaskori halomsírok urnaanyagának restaurálása (kb. 30 darab, 1990 körül, publikálatlan); egy késő római hídfőállás mázas edényei (1993–1994). Több műemléki helyreállításban is közreműködött. – A M. Alkotóművészek Orsz. Egyesületének elnökségi tagja, a restaurátor szakág vezetője, a M. Képző- és Iparművészek Szövetségének tagja, a Wartha Vince Kerámiaművészeti Alapítvány kuratóriumának tagja (2000-től) és az alapítvány által a Vásárhelyi Kerámia Szimpóziumok alkalmából rendezett emlékkiáll.-ok kurátora. – Szoc. kultúráért (1975, 1983, 1989), Nívódíj (1984), Ferenczy Noémi díj

(1997), Balázs Ágnes-díj (posztumusz, 2013), a Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület Műtárgyvédelmi Tagozata által adományozott szakmai díj, Schönvisner István-emlékérem (2012).

F. m.: *Első századi római sisak restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem 1981. 9. Bp., 1984, 9–18. p.); *Népvándorlás kori ezüsttel berakott vastárgyak radiográfias vizsgálata és restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem 1984. 13. Bp., 1986, 167–172. p.); *Restaurálás-újrestaurálás* (Műtárgyvédelem 1995. 24. Bp., 1997, 139–144. p.); *A régészeti fémtárgyak kiegészítésének módszerei a Magyar Nemzeti Múzeumban* (Műtárgyvédelem 1997. Melléklet, 1–39. p.); *Két római sisak újra-restaurálása* (Műtárgyvédelem 27, 2000. Bp., 2001, 45–54. p.); *Kerámiarestaurálás. I–II.* (Isis Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 1. Székelyudvarhely, 2001, 81–86. p.; Isis 2. 2002, 75–83. p.); *Az elrejtett Quadripus – A polgári ezüstlet újra-értelmezése.* Mráv Zsolttal és Veres Kálmánnal (Műtárgyvédelem 28, 2002. Bp., 2002, 49–65., 171–172. p.); *Kültéri épületkerámiák restaurátor problémái* (Isis Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 4. 2004, 69–75. p.); *A tépei ezüsttál rekonstrukciója* (Műtárgyvédelem 34. 2009, Bp., 203–208. p.); *Galvanoplasztika a restaurátori gyakorlatban* (Isis Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 10. 2010, 85–91. p.). Irod.: Mráv Zsolt–Fodor István: Nekrológ – T. B. K. 1942–2013 (Archaeologiai Értesítő, 138, 2013, 379–384. p.); In memoriam – T. B. K. (Isis Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 13. 2013, 8. p.); P. Dombóvári Judit: Emlékezzünk: T. B. K. (Magyar Múzeumok; https://archiv.magyarmuzeumok.hu/tema/1052_emlekezunk_t_brunder_katalin); Munkatársai és tanítványai: T. B. K. – megemlékezés, publikációk (Műtárgyvédelem 36, 2011, 5–10. p.; https://library.hungaricana.hu/hu/view/Mutargyvedelem_2011_36/?pg=4&layout=s).
Fotó: B. K. 1998-ban, Morgós András felv.

Morgós András

T. Knotik Márta; *Tésik Józsefné; Tésikné Knotik* Márta (1930. febr. 11. Pécs –2014. dec. 16. Szeged): muzeológus, restaurátor. – Férje (1956–1966) Tésik József iparművész. – Elemi és középisk.-i tanulmányait Pécsen végezte (1936–1950), Bp.-en az Iparművészeti Főisk.-n iparművész textilrestaurátor oklevelet szerzett (1950–1955). – A bp.-i *Ipművészeti Múz.* (1955–1959), a hódmezővásárhelyi *Tornyai János Múz.* (1959–1962), a szegedi *Móra Ferenc Múz.* textilrestaurátora (1962–2005). – Kutatási

területei: textíliák vizsgálata, restaurálása a 10. sz.-tól, Csongrád m. viselettörténete 1800-tól, fényképészet-történet 1859-től, építészeti emlékek története 1848-tól, gyógyszerártörténet 1738-tól, Szeged iparművészet-története a 18. sz.-tól, Szeged vendéglátóhelyeinek története 1850-től. – 51 tud.-os közleménye, 128 ismeretterjesztő cikke jelent meg, mintegy 125 cikke kéziratban. – A Művészeti Alap tagja (1975-től). – Móra Ferenc-emlékérem (1976), Tömörkény István-díj (2001).

F. m.: *A szabadjegyi X. sz.-i sírok textilmaradványainak vizsgálata* (A Békés Megyei Múzeumok Közleményei, 1971. 1, 105–112. p.); *Ruházkodás, viselet.* U. Varga Mariannával. In: *Tápé története és néprajza.* Szerk. Juhász Antal, Ilia Mihály (Tápé, 1971, 527–572. p.); *Zászlók restaurálásáról* (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 10, 1971, 457–468. p.); *XVIII–XIX. századi fémtárgyak és mesteremberek* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73. 1, 1974, 19–39. p.); *Gótikus miseruhák restaurálásáról* (Múzeumi Műtárgyvédelem, 1976. 3, 73–78. p.); *A Csongrád megyei fényképészet kezdetei (1859–1879)* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1978/79. 1, 113–172. p.); *A madarasi (Bács-Kiskun m.) honfoglaláskori temető textilpántjának vizsgálata.* Kőhegyi Mihállyal (Cumania, 1982, 191–312. p.); *Egy lapos zászlók restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem, 12, 1983, 199–204. p.); *Az Eszterházy ágyterítő tisztítása és restaurálása* (Múzeumi Műtárgyvédelem, 13, 1984, 181–189. p.); *A Csongrád m.-i fényképészet fénykora (1880–1896)* I. rész. Szeged (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1999, 375–437. p.); *A Csongrád m.-i fényképészet fénykora (1880–1896)* II. rész: Szentes, Makó, Hódmezővásárhely, Csongrád) (uo., 2000, 419–455. p.); *Kávéházak, vendéglátók, korcsmák és bormérések Szegeden a XIX. sz. második felében* (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 2005, 23–106. p.); *Patikák Csongrád megyében 1738–1947* (Szeged, 2007); *Fényírók és fényírdák Szegeden* (Szeged, 2009); *Szegedi újságok szerkesztőségei, kiadóhivatalai és nyomdái* (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 2010. 5, 117–157. p.).
Fotó: Dömötör Mihály felv., Móra Ferenc Múz.

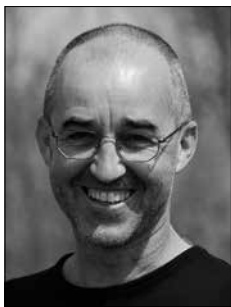
Tóth István

T. Szőnyi Eszter: → *Szőnyi Eszter*

T. Unghy Ilona: → *Tóthné Unghy Ilona*

Takács András (1967. júl. 21. Szikszó – 2012. szept. 6. Erdőbénye): történész, etnográfus, muzeológus, örökségvédelmi szakember. – A debreceni KLTE-n történelem–földrajz, majd néprajz szakon tanult; történelem–néprajz szakos diplomát szerzett. Uo. PhD-tanulmányokat végzett; fő kutatási

területe a *Népi hagyományok, rítusok megjelenése a gyermekrajzokban* volt. A PhD-képzéssel párhuzamosan pszichológiát tanult, amelyet 2000-ben sikeresen fejezett be. – Sárospatakon a *Rákóczi Ferenc Múz.* munkatársa (1997-ig). Több gyűjtőutat tett az erdélyi Szék

településen. Ráckeven, az *Árpád Múz.* történészeként helyezkedett el, de érdeklődése egyre inkább a néprajz felé fordult; elsősorban a szakrális emlékek, útszéli keresztek, temetők, kopjafák hagyományait, hiedelmeit, jelentéshordozó szerepeit vizsgálta. 2003-tól ráckevei muzeológusi munkája mellett a Pest M.-i Múz.-ok Igazgatóságánál elvállalta a tud.-os titkári megbízatást. Koordinálta a *Pest Megyei Népművészet* kötet szerkesztését, a megyéhez tartozó múz.-ok kiáll.-ait, tud.-os konferenciákat szervezett és segítséget nyújtott a munkatársak tud.-os kutatásaiban, publikációiban. – Szabó Csabával közösen kezdte kutatni a sámánrítusok tudatmódosító hatásait, később Hoppál Mihállyal is számos közös publikációjuk jelent meg. 2003 után szakmai érdeklődése az egyéni pszichológusi tevékenységek felé fordult, majd 2005-től fokozatosan a Tokaj Történelmi Borvidék ügyeivel kezdett foglalkozni, először komoly természetvédelmi értékmentő munkákon keresztül, később az örökségvédelem, világörökségi értékvédelem terén. 2009-ben megvált az Árpád Múz.-tól, és teljes erejével a Tokaj Történelmi Borvidék megmentéséért küzdött. Ügyvivője volt a Tokaj-hegylajai borvidék szőlész és borász egyesületei, szakmai szervezetei által 2009-ben létrehozott Tokaj-Hegyalja Fejlődéséért Szövetségnek. Vezetésével 2011. dec.-ben megalakult a Tokaj-Hegyalja Világörökségi Térségfejlesztési Programiroda. Közben megnősült (felesége: Oszik Orsolya), 2011-ben megszületett kislánya, Babett. Boldog és kiegyensúlyozott családi életet élt, de mindenki számára váratlanul és megmagyarázhatatlanul öngyilkos lett. – 2014-ben a Bor-Vidék Tokaj-Hegyalja Társaság megalapította a *T. A. Emlékdíjat*, amelyet 2021-ig öt alkalommal adtak át olyan szakembereknek, akik a munkájukkal hozzájárultak a borvidék felemelkedéséhez, népszerűsítéséhez, fejlődéséhez, az örökségvédelemhez. Fotó: a szerző archívumából

Jákó Réka

Takács Miklós (1943. okt. 1. Pestszenterzsébet – 1999. nov. 1. Paks): történelemtanár, helytörténész. – Az általános isk.-át Faddon végezte, Bonyhádon érettségizett (1963), az ELTE-n levelező tagozaton m.-történelem szakos diplomát szerzett (1972). – A KISZ függetlenített apparátusában dolgozott (1964–1969), a paksi Bezerédj Ált. Isk.-ban (1969-től), majd a paksi Energetikai Szakközépisk.-ban tanított (1984-től). – A paksi atomerőmű építése miatt átalakuló Pakson 1974-ben helytörténeti szakkört szervezett, amellyel módszeresen gyűjtötte a település határának néprajzi és régészeti hagyatékát, különösen a mesterségek (halászat, borászat) emlékműanyagát. 1979-ben *Mesterségek dicsérete* címmel rendezett kiáll.-t, 1982-ben pedig az új szerzeményeket állította ki. A gyűjt. a későbbi paksi Helytörténeti Gyűjt., majd az 1993-ban alapított *Városi Múz.* törzsgyűjt.-e lett. – Paks Városért emlékérem (1984).

Irod.: Beregyei Miklós: A Takács-gyűjtemény (Paksi Tükör V, 1998. 2., 14–17. p.); Beregyei Miklós: T. M. emlékezete (Paksi Tükör VI, 1999. 4., 2. p.); Kernné Magda Irén: Híres paksi elődeink. Életrajzi gyűjtemény (Paks, 2014, 155–156. p.).

K. Németh András

Tálas László (1935. máj. 17. Jászladyán – 2004. szept. 15. Szolnok): tanár, geográfus, numizmatikus, ált. isk.-i, gimn.-i és múzeumig. – Az Egri

Tanárképző Főisk.-án történelem–földrajz szakos ált. isk.-i (1959), az ELTE-n középisk.-i tanári okl.-et szerzett (1962). – Két évig főisk.-i oktató, 1960-tól a Rákóczi-újfalui Ált. Isk. tanára, majd ig.-ja (1963–1971). Kialakította az isk. természetvédelmi arculatát, és vezette a közösségi neveléshez kapcsolódó orsz. kísérletet. A tiszaföldvári Hajnóczi József Gimn. és Szakközépisk. ig.-ja (1971–1978). Megszervezte az óvónőképzést, segítette a karszt- és barlangkutatás elindítását (odorvári cseppkőbarlang felfedezése). Ezután a megyei igazgatás oktatási szakreferense (1978–1982), majd a Szolnok (Jász-Nagykun-Szolnok) Megyei Múz.-i Szervezet ig.-ja (1982–1998). Elérte, hogy a szolnoki *Damjanich Múz.* épületéből máshová elhelyezzék a társintézményeket, levezényelte a múz. hétéves felújítását, és a kiáll.-ok kiépítését. 1992-ben egy

laktanyaépület megszerzésével a raktárhelyzetet is rendezte. Vezetése alatt zajlott a *Szolnoki Galéria* felújítása, a szolnoki *Tabáni Tájház* kialakítása, a mezőtúri és a kunszentmártoni múz.-ok megszervezése. Bár tud.-os kérdésekre nem avatkozott bele, az 1990-es években muzeológusai sora szerzett tud.-os fokozatot. Szakmai kapcsolatok alakultak ki egy.-ekkel (DE, ELTE, SZTE), főisk.-ákkal (Jászberény), a Kaukázus-vidékkel, Észt- és Finno.-gal. Ekkor zajlott a Tisza II. kutatás és végezték a tiszai gyűjtőtúrákat is. Ügyes szervező volt, taktikusan védte ki a felsőbb (párt) szervek átgondolatlan terveit. Megbízatása Damjanich Múz. történetének leglátványosabb időszakai. A felújított, önálló múz. 1996-ban elnyerte az Év múz.-a kitüntetését. Pedagógiai tanulmányai mellett több ismeretterjesztő és numizmatikai írása ismert. – M. Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1995), Szolnok Város Ezüst Pelikán Díja (1997).

F. m.: *A megye földrajza. Gazdasági viszonyok.* Boros Lajossal – *Természetvédelem, műemlékvédelem, idegenforgalom.* Selmeczi Lászlóval. In: *Szolnok.* Magyarország megyéi. Szerk. Zádor Béla (Szolnok, 1983, 1–15., 61–96., 147–155. p.); *Éremkincsleletek gazdaság- és kereskedelem-történeti tanulságai* (A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve 24–26, 1981–1983. Nyíregyháza, 1989, 447–451. p.); *Újabb XVI. századi éremkincsleletek Szolnok megyéből* (Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv, 7, 1990, 213–229. p.); *Radnai Béla szobrászművész* (Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve, 8, 1993, 421–429. p.); *Zsigmond-kori ezüstpénzek Jászsálszentgyörgyön (Előzetes jelentés).* Polgár Zoltánnal (Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve, 9, 1996, 145–154. p.).

Irod.: Tanulmányok és közlemények. Tanulmányok a 60 esztendő T. L. tiszteletére. Szerk. Ujváry Zoltán (Debrecen–Szolnok, 1995).

Fotó: ismeretlen felv., Damjanich Múz. Titkársága

Bagi Gábor

Tamás István, dr. (1920. okt. 16. Bp. – 1989. jún. 6. Bp.): múz.-i vezető. – Gépi hurkoló munkásként (kötősegédként) a Pallas Harisnyagyárban kezdte pályáját. 1946-tól a szakszervezeti és pártapparátusban dolgozott (közben pártfőisk.-t végzett és orosz felsőfokú nyelvvizsgát is tett). 1957-ben a Magyar Televízióhoz, 1958-ban a Művelődési Min.-ba került. 1961-től hét éven keresztül a Külügymin. alkalmazottja volt, amelyből ötöt Moszkvában, a m. nagykövetségen töltött követségi tanácsosként. Külföldi megbízatásából visszatérve, 1968 nov.-

ében a *MNM* főigh.-évé nevezték ki; tisztét 1981 aug.-ában történt nyugdíjba vonulásáig töltötte be. 1972-ben szerezte meg I. hallgatóként történelem–művészettörténet szakos diplomáját, majd a bölcsészdoktorátust. A múz.-ban Fülep Ferenc helyetteseként feladata a történeti és művésztörténeti muzeológiai és kutatómunka, vmint az egyre jobban kialakuló és összetettebbé váló közművelődési tevékenység felügyelete volt. Az intézmény éves beszámolóit is ő állította össze. Erőfeszítései nyomán látott napvilágot a múz. történeti évkönyvének, a *Folia Historicanak* első kötete (1972). Múz.-i adminisztratív feladatai mellett tudománytörténeti kutatásokat folytatott. – Tagja volt a M. Történelmi Társulat Igazgatóválasztmányának és a M.–Sovjet Baráti Társaság Elnökségének.

Irod.: Fodor István: Dr. T. I. (1920–1989) (*Folia Historica*, 17, 1992. 189–190. p.).

Debreczeni-Droppán Béla

Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma (1925. jún. 5. Szentgál – 2015. máj. 28. Szentgál): önkéntes néprajzi gyűjtő. – Jómódú, tanyatulajdonos ju-

haszdinasztia sarja. Elemi isk.-it Szentgálon végezte. A szentgáli Páva Kör (1974) és a helyi Honismereti Kör (1987) alapító tagja, a *Szabad Föld* levelező tudósítója (1980–1990). – Az önkéntes néprajzi gyűjtő-

munkába a Veszprém M.-i Múz.-i Egylet (Múzeum Baráti Kör) tagjaként, 1979-ben kapcsolódott be. Gyűjtőtevékenysége eredményeként Szentgál társadalmának monografikus igénnyel feltárt jellegzetességeit ismertette meg: a pásztortársadalom világát, a családi és gyermekéletet, a paraszti gazdálkodást és változását, az életmód, táplálkozás, lakáskultúra, vásárok, piacok 19–20. sz.-i jellemzőit, a r. kat. közösség hitéletét, vmint a helyi egyleteket, egyleti életet. Írásai mind a megyei, mind az orsz. néprajzi pályázatokon díjakat nyertek. Néprajzi tárgygyűjtő tevékenységével nagyban hozzájárult a *Szentgáli Tájház* létrejöttéhez, amelynek gondozását, látogatóinak kalauzolását is vállalta. – A M. Néprajzi Társaság Sebestyén Gyula-emlékérmé (1987). Szentgál kulturális életében végzett tevékenységéért a Falvak Kultúrájáért Alapítvány a M. Kultúra Lovagja kitüntető címet adományozta ~nak. Szent-

gál díszpolgára. – *Bakonyi juhászasszony* címmel készített róla portréfilmet Kabay Barna és Petényi Katalin (Duna TV, 2013). 2019-től Szentgálon a Művelődési Ház közösségi tere viseli a nevét.

F. m.: *Első kenyérsütésem* (Veszprém, 1981); *Vitéz Tamás Gábor szentgáli parasztember élete*. Sófalviné Tamás Mártával (Veszprém, 1990); *Juhások a Bakonyban* (Szentgál, 2009).

Irod.: S. Lackovits Emőke: Találkozások, arcok, élmények I. T. K. Kiss-Tóth Vilma (Múzeumi Diárium, Veszprém, 1993, 32–38. p.); VMÉL (2001): 943. p.

Fotó: Sonnevend Imre fényképgyűjteménye

S. Lackovits Emőke

Tari László (1901. márc. 28. Csongrád – 1982. ápr. 3. Csongrád): fogorvos, helytörténész, amatőr régész. – Tisztviselő családban született, Szegeden szerzett fogorvosi diplomát.

– Az 1930-as évektől amatőr régészeti és helytörténeti kutatásokat is folytatott; lelőhelyek beazonosításában, feltárások lebonyolításában segített régészeknek. Munkássága nyomán kb. 200 régészeti lelőhelyet fedeztek fel Csongrádon és környékén.

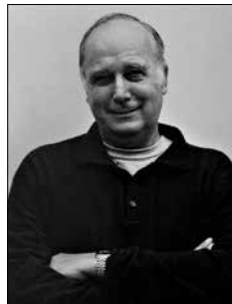
Az általa gyűjtött leletek száma több ezres nagyságrendű (az újkőkortól a késő középkorig). – 1956-ban a csongrádi múz. alapításával összefüggő törekvések szellemi vezére volt. 1988-tól nevét viseli a csongrádi múz. – Régészeti írásai mellett néprajzi és történeti publikációi is megjelentek, többek között a csongrádi Attila-mondakörrel, a helyi céhek működéséről, gabonásvermekről. Helytörténeti jelentőségű kéziratokat hasonló kiadásban, jegyzetekkel ellátva jelentetett meg. – Írásai javarészt tanulmánykötetekben, vmint a *Mozaikok Csongrád Város Történetéből* c. sorozatban jelentek meg. – Pro Urbe Csongrád díj (1981). – Portrédomborműve (Lantos Györgyi szobrászművész alkotása) a múz. homlokzatán, a bejárat mellett látható.

F. m.: *Krónikák a régi Csongrádról, 1704–1901* (Somogyi Könyvtári Füzetek 7. Szeged, 1977); *Győttől Felgyőig. Adalékok a táj történetéhez*. In: *Régmúlt és jelen a Vidre partján*. Szerk. László Gyulával és Nagyistók Sándorral (Szeged, 1978, 11–22. p.).

Fotó: Tari László Múz., Csongrád

Gyöngyössy Orsolya

Tasi József (1939. márc. 16. Bp. – 1999. szept. 15. Bp.): irodalomtörténész, filológus. – Az ELTE BTK m.–történelem szakán végzett (1967). Az

irodalomtud. kandidátusa (1996). – Az OSZK (1965–1971), majd a *Petőfi Irodalmi Múz.* (PIM) munkatársa (1971-től haláláig). Az 1960-as évek végén a NÉKOSZ (Népi Koll.-ok Orsz. Szövetsége) dokumentumgyűjt.-e számára készített interjúkat, s ezzel

megszerezte a műfajhoz szükséges módszertani alapokat. A PIM Hangtárában Vezér Erzsébet mellett dolgozott, 1971 őszén a Vas Zoltánnal készített beszélgetését a Belügymin. lefoglalta, a Hangtárat lezárták, vezetőjét nyugdíjazták, ~t a Könyvtárba helyezték át, ahol kutatói tevékenysége is kibontakozhatott. Szilenciuma után 1981-től térhetett vissza a Hangtárba, 1995-től a PIM főmunkatársa lett. A Hangtár több mint 130 interjúját őrzi: tematikus interjúkat (Balogh Edgár, Karinthy Ferenc, Koczogh Ákos, Lengyel Balázs stb.), emlékezéseket József Attilára, Juhász Gyulára, Móricz Zsigmondra, 1956-ra (Gömöri György, Márkus István, Obersovszky Gyula, Parancs János, Vajda Miklós), irodalmi műhelyekre, pl. a *Tiszatáj* folyóiratra (Lengyel András, Péter László); életútinterjúkat (Balla Zsófia, Benjámin László, Csurka István, Gyurkovics Tibor, Petri György, Pilinszky János, Vathy Zuzsa stb.), vmint beszélgetéseket más művészeti ágak képviselőivel az irodalomhoz és írókhoz fűződő kapcsolatukról (Kocsis Zoltán, Major Máté, Mezei Mária, Neményi Lili). Fontosnak tartotta a szerzői felolvasások rögzítését is (Lázár Ervin, Pilinszky J., Petri Gy., Sinka István, Zelk Zoltán). Számos kiáll.-t rendezett. Több önálló tanulmánykötetet publikált; filológiai, irodalomtörténeti elemzéseit rendszeresen közölte szakfolyóiratokban (*Irodalomtörténet, Irodalomtörténeti Közlemények, Magyar Könyvszemle*), kritikáit, interjúit irodalmi lapokban adta közre (*Élet és Irodalom, Forrás, Új Forrás*). Számos kiadatlan dokumentumot, forrást kutatótt fel és publikált, megtalálta és gondozta Móricz utolsó, *A Magvető. Irodalmi tanulmány* (Bp., 1992) c. művét. Tudományszervezőként tanácskozásokat szervezett (Illyés Gyula, 1992; Nagy László, 1995; Pilinszky János; 1996), amelyeknek maga is előadója volt és anyagaikat s. a. r. Halála előtt

a Simon Andor költőről szóló kismonográfián dolgozott. – A M. Írószövetség, a M. Alkotóművészek Szövetsége, a Móricz Zsigmond Társaság, a Pilinszky János Irodalmi és Kulturális Társaság, a M. Köztársaság Irodalmi Alapjának tagja. – Szoc. Kultúráért (1980).

F. kiáll.: *Ötvenéves a Sarló* (PIM, 1978); *Rippl-Rónai és az irodalom* (Bp., Nyugat Irodalmi Emlékműz., 1981); *József Attila* (vándorkiáll., 1981); „*Magyar táj – magyar ecsettel*”. *Juhász Gyula és festőbarátjai* (Bp., Nyugat Irodalmi Emlékműz., 1983); „*Költő, felelj!*”. *Illyés Gyula*-kiáll. Cséve Annával (PIM, 1992); *József Attila* (felújított állandó kiáll., Bp., Gát u., 1995); „*Seb a cédruson*”. *Nagy László*-kiáll. Benkő Andreával, Maróti Istvánnal (PIM, 1995); *Hommage à Pilinszky*. Cséve Annával (PIM, 1996; Kassa, 1997; Pozsony, 1997); „*Az ucca és a föld fia*”. *József Attila* (Új állandó kiáll., Balatonszárszó, József Attila Emlékház, 1997).

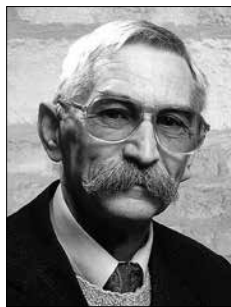
F. m.: *Móricz Zsigmond, a Nyugat szerkesztője. Levelek*. Szerk. (Bp., 1984); *Móricz Zsigmond, a Kelet Népe szerkesztője*. I–II. Szerk. (Bp., 1988); „*Költő, felelj!*”. *Tanulmányok Illyés Gyuláról*. Szerk. (Bp., 1993); „*A Dunánál*”. *Tanulmányok József Attiláról*. Szerk. (Bp., 1995); *József Attila és a Bartha Miklós Társaság* (Ungvár–Bp., 1995); *József Attila könyvtára és más tanulmányok* (Bp., 1996) „*Inkarnáció ezüstben*”. *Tanulmányok Nagy Lászlóról*. Szerk. (Bp., 1996); „*Merre, hogyan?*”. *Tanulmányok Pilinszky Jánosról*. Szerk. (Bp., 1997); „*Fekete album sűrű erdejében*”. *Juhász Gyula összes fényképe. Ikonográfia*. Szerk. Macht Ilonával (Bp., 1998); „*Amikor a népi kollégiumokról vallanom kell...*”. *A NÉKOSZ utóélete*. Kardos László-interjúkötet (Bp., 2000); *Szilánkok*. Válogatott cikkek és tanulmányok. Szerk. Lengyel András (Bp., 2002).

Irod.: A filológus halálára (Élet és Irodalom, 1999. okt. 1.); Lengyel András: T. J. (1939–1999) (Irodalomtörténeti Közlemények, 1999/5–6.); Irodalmi muzeológusok kislexikona. Szerk. S. Püski Anikó (A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei, Bp., 2000); ÜMIL; ÜMÉL.

Fotó: T. J. 1995 k., Gál Csaba felv.

Kemény Aranka

Tavas Imre (1940. nov. 5. Bp. – 2017. máj. 28. Esztergom): tárgyrestaurátor. – Édesapja ~ Iván (1903–1967) gyógypedagógus, apai nagyapja, ~ Iván Kemencén a primási uradalom fővadásza. Édesanyja Ivanovics Klára (1904–1986), anyai nagyapja Ivanovics József selmecbányai bányaig. mérnök. Felesége (1972-től) Dr. Tóth Mária (1947–) fogszakorvos Visegrádon. Gyermekük: Ágnes, Péter, Judit. – A Képző- és Iparművészeti Gimn. kerámia szakán érettségizett (1959), majd fazekas képesí-

tést szerzett (1959). Az Iparművészeti Főisk.-ra sikertelenül felvételizett.

– Restaurátor gyakornok a MNM Történeti Múz.-ban (1959. nov.–1960. febr.), ezután került Visegrádra a MNM *Mátyás Király Múz.*-hoz (MKM), ahol 1960-tól 2000-ig hűséggel dolgozott. 1963-ban elvégezte a Központi Muzeológiai Technológiai Csoport (KMTCS) által szervezett restaurátor tanf.-ot. Múz.-i munkája mellett a M. Képzőművészeti Főisk. (MKF) első tárgyrestaurátor évfolyamának hallgatója (1974-től); vezető tanára Szalay Zoltán volt. 1978-ban okl. tárgyrestaurátor művész diplomát szerzett (diplomamunkájának címe: *Kora avarkori vaskard restaurálása*). Munkahelyén főrestaurátori (1978), majd tanácsosi címet kapott (1993). 1991-től a M. Képzőművészeti Főisk. (MKF, utóbb Egy.) és a MNM együttműködésében folyó egy.-i restaurátorképzésben, a tárgyrestaurátor szakon a szilikátra szakosodott hallgatóknak üvegrestaurálás-elméletet és gyakorlatot oktatott. Tanított az Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központ (MRMK), a KMI és a MNM által szervezett középfokú szilikát-restaurátor tanf.-on, vmint a Restaurátor Osztály által szervezett restaurátor asszisztensi tanf.-on is (1988–1998); utóbbin műtárgycsomagolást és szállítási ismereteket oktatott. – Jelentősebb restaurálási munkái: a MKM középkori üvegei és kályhacsempéi (1964-től); római és középkori érmék; kora bizánci üvegpohár (Katona J. Múz. Kecskemét, 1965); a visegrádi palota háromrészes (1,8 m magas) mázas kerámia toronycúcsa (1965); a visegrádi palota bábos korlátja és 13 db díszes vörösmárvány pillére (1966); a liptónádasdi habán kályha és a Kossuth-kályha (1967, 1996, MNM kiáll.-a); a somogyvári üvegserleg (MNM, 1967); 14–15. sz.-i tornyos lakatok (MKM, 1975-től); 6. sz.-i avar kard (MKM, 1976); 3. sz.-i visegrádi bronz szatír fej, átokfelirattal (1976); millefiori díszítésű, római lószerszámveret (MKM, 1979); hódoltság kori szemeskályha és egy izniki fajansz kancsó (MKM, 1985); Zsigmond-kori cserépkályha (MKM, 1993–1995); 16. sz.-i kutyafejes kard (MKM, 1996); a visegrádi esperesi központ 12. sz.-i (73 ezer darabos) freskótöredékének restaurálási előmunkálatai (1998). Restaurátori munkássága mellett hosszú éveken keresztül volt rendezője

és munkatársaival kivitelezője a visegrádi múz. kiáll.-inak, de szakértelmét a MNM állandó történeti kiáll.-ának létrehozása során is igénybe vették. Felismerte és oktatta a mütárgyak korszerű csomagolásának a fontosságát, különösen a kiáll.-okhoz kötődő szállítások veszélyhelyzetben; tudását, különösen ötvöstárgyak, üvegek, kályhacsempék és különös értékű mütárgyak szállításakor, több más múz. is igénybe vette (pl. ő csomagolta a MNM Monomachos-koronáját a Washingtonban rendezett kiáll.-ra). Technikatörténeti kutatásokat és kísérleteket is folytatott kerámia, üveg, csont anyagok, ill. tárgyak eredeti készítőtechnikájának reprodukálására, de ezek eredményeinek publikálására már nem maradt ideje. 2002 nov.-ében vonult nyugállományba. Öt megjelent cikke ismert. – Szoc. kultúráért (1972), Ferenczy Noémi-díj (2002; a díjjal elismert művészek munkáiból kiáll. nyílt az Olof Palme Házban). F. m.: *Üvegrestaurálás* (Múzeumi Mütárgyvédelem 2. Bp., 1975, 193–198. p.); *Kora avarkori kétélű kard restaurálása és rekonstruálása* (Múzeumi Mütárgyvédelem 5. Bp., 1978, 175–200. p.); *A visegrádi kora avarkori kard* (Altum Castrum IV. Visegrád, 1995, 36–50. p.); *Mütárgycsomagolás* (tanf.-i jegyzet, KMI Mütárgyvédelem, Bp., 1989, 1–15. p.); *Megszóltak a rejtélyes szobrok? – Egy római építési tábla és kapuzat (Kr. u. 371) arányrendszere és rekonstrukciós elmélete* (Élet és Tudomány, LI, 1996. 8, 232–234. p.). Irod.: Dénes Zsófia: El ne lőpd a léniát (Bp., 1978, 223–226. p.); Wehner Tibor: T. I. (Magyar Iparművészet, 2002. 5., 10–11. p.); Wehner Tibor–Gróf Péter–Eöry Éva–Dénes Zsófia: T. I.-ről. In: Ferenczy Noémi-díjasok III. 2002–2003 (M. Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, 2010).

Fotó: T. I. 1998-ban, Nyiri Gábor felv., MNM

Morgós András

Tavaszy Sándor, magyarbölkényi (1888. febr. 25. Marossárpatak, Maros-Torda vm. – 1951. dec. 8. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia]): filozófus, teológus, egy.-i tanár, ref. teológiai tanár, püspökhelyettes, főjegyző. – A marosvásárhelyi Ref. Koll.-ban tett érettségi vizsgája (1907) után a kolozsvári Ref. Teológiai Fakultáson tanult, közben a Ferencz József Tudományegy.-en filozófiai és pedagógiai ta-

nulmányokat folytatott; Böhm Károly tanítványa volt, s folytatta mestere bölcsészeti isk.-ját. A berlini és a jénai egy.-en teológiát, vallásbölcseletet és filozófiát tanult (1911–1913). *Az ismeretelmélet és megismerés pszichológiája: transzcendentál-filozófiai tanulmány* (Kolozsvár, 1914) c. disszertációjával filozófiai doktorátust szerzett (1915). *Schleiermacher philosophiája* (Kolozsvár, 1918) c. értekezése alapján teológiai magántanárként képeztették (1919). – A kolozsvári Ref. Teológiai Fakultás magántanára (1920-tól), r. teológiai tanára (1921-től), a Fakultás ig.-professzora (1924-től); eleinte a vallástörténeti, majd a rendszeres teológiai tanszéket töltötte be. Az Erdélyi Ref. Egyházker. püspöki titkárává (1913–1915), utóbb főjegyzőjévé és püspökhelyettesé választották (1937-től). – Igen gazdag teológiai-filozófiai munkásságot fejtett ki, emellett a *Református Szemle* felelős szerk.-je (1925–1928), az 1927-ben megindított *Kálvinista Világ*, 1934-től a *Kiáltó Szó* c. világnézeti folyóirat egyik szerk.-je. A *Páztortűz* munkatársa és szerkesztőbiz.-i tagja (1940–1944). A *Páztortűz* íróinak köre az ő vezetésével kapcsolódott be a Helikon íróközösségbe, 1934-től évente részt vett a Helikon íróközösség marosvécsi találkozóin, s rendszeresen publikált az *Erdélyi Helikonban*. A Kemény Zsigmond Társaság (1923) és az Erdélyi Irodalmi Társaság (1924) tagja. 1920-ban részt vett az Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) újraindításában, amelynek elnökévé választották (1937–1945). Közismerten nagy természetjáró és útleíró volt. – 1920-ban kapcsolódott be az *Erdélyi Múz.-Egyesület* (EME) munkásságába; választmányi tag, a Bölcsészeti, Nyelv- és Történettud.-i Szakosztály elnöke (1929-től), utóbb az egyesület alelnöke (1930-tól), majd elnöki tisztségét töltötte be (1946–1948). Az Erdélyi M. Közművelődési Egyesület (EMKE) alelnöke (1944–1947). 1945-ben meghívták az újonnan létesített Bolyai Tudományegy. filozófiai tanszékére, ahonnan a marxista filozófia egyeduralmukodóvá válásával eltávolították (1948), sőt a teológiáról is kényszernyugdíjazták. Mintegy 28 periodikus kiadványnak volt a munkatársa, megjelent írásainak száma megközelíti az ezret. – A Házsongárdi temetőben lévő sírjára Szervátiusz Jenő és Tibor faragott fehér márvány emlékművet, Marossárpatakon mellszobrát állították fel (2011, Miholcsa József szobrászművész alkotása). – Corvin-koszorú (1940).

F. m.: *Az ismeretelmélet és a megismerés pszichológiája* (Kolozsvár, 1914); *Apáczai Cseri János személyisége és világnézete* (Cluj-Kolozsvár, 1925); *Világnézeti kérdé-*

sek (Turda-Torda, 1925); *Mi a filozófia?* (Cluj, 1928); *Református keresztyén dogmatika* (Cluj-Kolozsvár, 1932); *Erdélyi tetők. Úti élmények és természeti képek* (Cluj, 1938; új kiad. Kolozsvár, 2003); *Az ethika mai kérdései* (Cluj, 1939); *Erdélyi személyiségek* (Bp., 1942); *A két Apafy fejedelem* (Kolozsvár, 1943); *Válogatott filozófiai írások*. Szerk., előszó, jegyz. Tonk Márton (Kolozsvár–Szeged, 1999).

Irod.: Balázs Sándor: T. S. filozófiája (Bukarest, 1982); Veres Ildikó–Tóké István: T. S. – egy magyar református gondolkodó a XX. század első felének Erdélyében (Debrecen, 1994); Juhász Tamás: T. S. 1888–1951. In: Akik jó bizonyítást nyertek (Kolozsvár, 1996, 277–318. p.; műveinek bibl.-jával); Tonk Márton: Idealizmus és egzisztenciálfilozófia T. S. gondolkodásában (Kolozsvár–Szeged, 2002); ÜMÉL VI.: 646–647. p.; RÚL 17: 776. p.; RMIL V/2: 718–721. p.

Fotó: Emlékezés T. S.-ra. Művelődés LXII., 2018. márc. <https://muvelodes.net/enciklopedia/emlekezés-tavaszy-sandorra>

Gaal György

Téglás István (1853. szept. 23. Sepsiszentgyörgy – 1915. aug. 14. Torda): tanító, iskolaig., tanfelügyelő, gyűjtő, múzeumlapító. – ~ Gábor régész (1848–1916) öccse, dr.

Wolff Gábor (1844–1921) tordai gyógyszerész, jeles botanikus veje. – A sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Koll.-ban, majd a nagyenyedi Bethlen Gábor Koll.-ban tanult. Déván néptanítói oklevelet szerzett (1871–1875). – Tanító Fogarason (1874–1875), Brassóban (1875–1879), Petrozsényben (1879–1880), állami elemi népisk.-i ig. Nagyszebenben (1880–1885) és Kőhalomban (1885–1891), majd Nagy- és Kis-Küküllő vm.-k segédtanfelügyelője, Torda-Aranyos (1894–1907) és Beszterce-Naszód vm. (1907–1908) tanfelügyelője. Betegsége miatt 1908-ban nyugdíjba vonult. – 1871-től kezdett el gyűjteni, kezdetben főleg néprajzi, majd bátyja hatására régészeti tárgyakat is. Halálakor több ezer régészeti, néprajzi, numizmatikai, epigráfiai, őslénytani, történelmi vonatkozású tárgyból álló gyűjt.-t hagyott maga után Tordán, amely ~múz. néven vált ismertté, s az 1930-as évekig látogatókat is fogadott. 1937-ben a gyűjt. jelentősebb tárgyait egy németo.-i műkereskedő vette meg, majd elkezdődött a las-

sú felmorzsolódása. Római tárgyak kerültek be a kolozsvári, a nagyváradai múz.-ba, a cigány vonatkozású gyűjt. a kolozsvári Néprajzi Múz.-ba, őskori tárgyak a M. Mezőgazdasági Múz.-ba, az utolsó néhány száz, főleg római tárgy pedig a tordai múz.-ba. Két, kézzel rajzolt, Hunyad vm.-i háziipari és népviseleti díszítményeket tartalmazó albumát a Néprajzi Múz. őrzi. – Sokszor kísérte el bátyját terepbejárásaira és ásatásaira, ahol mint rajzoló működött közre. Régészeti közleményei az *Archaeologiai Értesítő*ben, néprajzi cikkei a *Néprajzi Értesítő*ben, az *Ethnographiá*ban, az *Erdély népeiben*, tájismereti írásai az *Erdélyben* jelentek meg. Közölt a *Művészet*ben, ismeretterjesztő cikkeket pedig az *Aranyos és Vidéke*, a *Kolozsvár*, a *Nemzet*, a *Fővárosi Lapok*, a *Kelet*, a *Magyar Polgár* c. lapok hasábjain. – Hagyatékában kéziratok, főleg néprajzi vonatkozású fényképek és 56, régészeti, néprajzi, történelmi feljegyzéseket és rajzokat tartalmazó jegyzetfüzet maradt fenn az 1872–1915 közötti időszakból. Ezekből eddig a régészeti vonatkozású anyagot dolgozták fel és közzölték (2005). – A Műemlékek Orsz. Biz.-ának l., az Orsz. Régészeti és Emlertani Társulat r. tagja. – 2003-ban Torda város díszpolgárává választotta, majd egy új utcát neveztek el róla.

F. m.: *Torda-Aranyosmegye*. In: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. Magyarország*. VII. köt. (Bp., 1901); *Téglás István jegyzetei. I. Régészeti feljegyzések*. Szerk. és közreadja Bajusz István (Kolozsvár, 2005).

Irod.: Orosz Endre: T. I. emlékezete (Erdély, XXIV, 7–12, 1915, 34–49. p.); Bajusz István: *Colecția de antichități a lui T. I. din Turda* (Acta Musei Porolissensis, IV, Zilah, 1980, 367–394. p.); Pallas: XVI: 8. p.; Szinnyei XIII.; MNépLex V.

Fotó: Hausler műterem, Beszterce, 1908, a család tulajdona

Bajusz István

Teleki Jenő, széki gr. (1881. jan. 29. Nagysomkút – 1947. aug. 14. Kápolnás [Căpâlnaș, Románia]): földbirtokos, Szatmár vm. főszolgabírója, honvéd huszárhadnagy, ornitológus, lepidopterológus. – Apja gr. Teleki Sándor (1850–1924), anyja Graefl Sarolta Virginia Anna (1855–1932), felesége Mocsonyi Katalin (1883–1959). Gr. Teleki Pál (1879–1941) miniszterelnök unokatestvére. – Ifjú korában élénken érdeklődött a madárvilág iránt, részt vett a szarajevói nemzetközi madártani gyűlésen (1899). A M. Ornithologiai Központ r. megfigyelője (1899), a Kir. M. Természettud.-i Társulat (1899), a M. Entomologiai Társulat tagja. 1923-ban Kápol-

násra költözött, a partiumi kastélyukhoz tartozó birtokain gazdálkodott. Számos angol madarászt látott vendégül; 1934-ben a vendége volt Patrick Leigh Fermor (1915–2011) brit utazó. Bár először bogarakkal foglalkozott, később csak lepkéket gyűjtött. Gyűjtőket fogadott Japánból és Kínából. Barátságot ápolt Diószeghy Lászlóval és Schmidt Antallal. Diószeghy Kápolnáson találta meg a *Dioszeghyiana schmidtii* nevű fajt. Bartha Viktor ezredes róla nevezett el egy araszka fajt (Geometridae), amelyet a Retyezátnban együtt találtak (*Psodos telekii*). ~ sokat gyűjtött a Retyezáton és Herkulesfürdő környékén. Madártani, rovarantani megfigyeléseinek csak töredékét publikálta. Birtokait és a kastélyt 1945 után államosították, gyűjt.-e a temesvári mezőgazdasági egy.-re került. A M. Természettud.-i Múz.-ban levő példányok Schmidt Antal révén jutottak Bp.-re.

F. m.: *Über ein neues Vorkommen von Procerus Gigas Creutz* (Verhandlungen und Mitteilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt, 85–86, 1935–1936. 1, 115–116. p.); *Verzeichnis der von mir in Kápolnás und Umgebung gesammelten, bezw. beobachteten Grossschmetterlinge* (Fragmenta faunistica hungarica 6, 1943. 1, 1–8. p.); *A saskeselyű újból fészkel a Retyezáton* (Aquila, 34–35, 1928, 374. p.).

Irod.: Fermor Patrick Leight: Erdők s vizek között. Esztergomtól Brassóig gyalogszerrerrel 1934-ben (Bp., 2002); O'Sullivan, Michael: Patrick Leight Fermor: Noble encounters between Budapest and Transylvania (Bp.–New York, 2018); Vig Károly: Impériumváltás előtt és után. Erdélyi rovarászportrék (Savaria – a Vas Megyei Múzeumok Értesítője, 42, 2020, 23–86. p.).

Fotó: MTM, <https://trianon.nhmu.hu/hu/termeszettajzi-kutatasok-a-tortenelmi-magyarorszagon-a-lepkeszettek-hodolo-bansagi-baro-es-a-ket-rovarasz-erdelyi-grof>

Vig Károly

Telepy Katalin; Sterbetz Istvánné (1914. jún. 11. Bp. – 2007. nov. 17. Bp.): művészettörténész. – Telepy Károly (1828–1906) festőművész oldalági rokona. Férje Sterbetz István (1924–2012) ornitológus, természetvédelmi szakember, lányuk Sterbetz Katalin textilrestaurátor. – Az ELTE BTK régészeti, művészettörténeti és muzeológia szakán végzett (1951). Tanára volt többek között

Gerevich Tibor, Vayer Lajos, Zádor Anna, László Gyula és Ybl Ervin. – A Múz.-ok és Műemlékek Orsz. Központjának (MMOK) muzeológusa (1951–1952), rövid ideig az Orsz. Szépművészeti Múz. Új M. Osztályának művészettörténésze (1952–1957), majd az

abban az évben megalakuló *M. Nemzeti Galéria* (MNG) alapító tagja és Új Magyar Képtárának (UMK) művészettörténésze, főmunkatársa egészen nyugdíjazásáig (1957–1974). – Szakterület a 19–20. sz.-i m. festészet; e témában számos könyve, tanulmánya jelent meg. Több évig tartó kutatómunkával felszínre hozta a Kecskeméti művésztelepet alapító Iványi Grünwald Béla alkotókorszakainak legértékesebb műveit. A 19–20. sz.-i festészet témakörében több kiáll.-t rendezett a fővárosban, vidéken és külföldön. – Bács-Kiskun m. elismerő oklevele (1959, 1967, 1972), TIT kitüntetése (1966), „Ezüst toll” (NDK Művelődési Min.-ának díja. 1973).

F. kiáll.: *XIX–XX sz.-i magyar művészet* (Móra Ferenc Múz. Képtára, Szeged, 1953); *Debreceni Képtár állandó kiáll.-a* (Déri Múz., 1954); *Csók képtár állandó kiáll.-a* (István király Múz., Székesfehérvár, 1957); *A Magyar Nemzeti Galéria új szerzeményei* (Bp., 1962); *Nyírségi festők kiállítása* (Vár Múz., Ungvár, 1970); *Korda Vince kiáll.-a* (Katona József Múz., Kecskemét, 1970); *Festmények, grafikák a közlekedésről* (MNG, Bp., 1971); *Prohászka József emlékkiáll.* (Katona József Múz., 1973); *XVII. őszi tárlat* (Jósa András Múz., Nyíregyháza, 1972); *Kőhegyi Gyula kiáll.-a* (Tokaji Galéria, 1974); *Boldizsár István rézkarcai* (Szántó Kovács János Múz., Orosháza, 1974).

F. m.: *Telepy Károly Ifjúkori naplótöredékei 1848–49-ből* (MNG Közleményei 4. sz. Bp., 1963, 141–182. p.); *Adatok Nagy Károly biedermeier festő működéséhez* (MNG Közleményei, Klny., 1963); *Benczúr* (A művészet kiskönyvtára 52. Bp., 1960); *Csók István* (Székesfehérvár, 1962); *Benczúr Gyula* (2., bőv. kiad., Bp., 1970; 3. kiad., 1977); *Mihályt Pál* (Mai Magyar Művészet. Bp., 1972); *Tájképek a Magyar Nemzeti Galériában* (Bp., 1973; németül, angolul, franciául is); *Iványi Grünwald* (A művészet kiskönyvtára 10. Bp., 1976); *Képzőművészeti alkotások a Hortobágyról*. In: *Hortobágy* (Bp., 1976); *Telepy Károly* (A művészet kiskönyvtára 134. Bp., 1980); *Iványi Grünwald Béla* (Bp., 1985); *Iványi Grünwald Béla sajátkezű és hamisított képeiről* (Művészettörténeti Értesítő, 1986. 3–4., 173–181. p.); *Tenkács Tibor* (Miskolc,

1987); *Strobenz Frigyes Münchenben élt magyar festő munkássága. 1856–1929* (Művészettörténeti Értesítő, 1990. 1–2, 99–120. p.); Sterbetz István: *Védett természeti értékeink a magyar képzőművészetben – Ihlető természet*. Szerk. (Bp., 1999); *Korda Vince: egy művészi életút a szépség igazságában* (Bp., 2000).

Irod.: T. K. művészettörténész hagyatéka (MTA Művészettörténeti Int., Adattár, Fondjegyzék: MI –C-I-223 MTA BTK MI, ajándék Sterbetz Katalintól, 2013); ÜMÉL; KMML.

Fotó: Sterbecz Katalin, a család tulajdona

Bakó Zsuzsanna

Temesváry Ferencné: → *T. Bruder* Katalin

Tésik Józsefné: → *T. Knotik* Márta

Thain János; Ján *Thain* (1885. szept. 5. Érsekújvár – 1953. nov. 17. Érsekújvár [Nové Zámky, Csehszlovákia, ma Szlovákia]): gimn.-i rajztanár, festő,

grafikus, néprajzi gyűjtő, múzeumalapító. – Az érsekújvári M. Kir. Állami Pázmány Péter Gimn.-ban érettségizett. A bp.-i Képzőművészeti Főisk.-n szerzett rajztanári oklevelet (1907–1911). – 1911-től az érsekújvári gimn. rajztanára, 1941–1947 között az isk.

címzetes ig.-ja. Nyugdíjba vonulásáig az intézményben tanított. – Képzőművészi alkotásai főként tájképek, portrék, szecessziós jellegű figurális művek, számos művén Érsekújvárt is megörökítette. Restaurálta a kürti kálváriát és Ciglédke búcsújáróhely kápolnáját (1934), megfestette a jászfalui templom főoltárképét (1938). – A régi korok tárgyai iránti szeretete tanári mindennapjaiba is beferkőzött, gyűjtőszenvédelye diákjait is megfertőzte. Tanítványa, Luzsicza Lajos emlékezése szerint „idővel Újvár minden magyar gimnazistája gyűjtőgető aktivistája volt neki, de a bejárók sem akartak lemaradni, ki is hoztak mindent: pénzerméket, régi kabátokról való ezüstpitykéket, selyemkendőket, főkötőket, mindent, ami Érsekújvár múltjából még fellelhető volt“. Magángyűjt.-ét nyilvánosan először az 1927-ben Komáromban megrendezett M. Mezőgazdasági, Ipari, és Népviseleti Kiáll.-on mutatták be; érsekújvári népviseletgyűjt.-ének gyönyörű darabjait, vmint népművészeti alkotások remekait állított

ki, faragott pástortoboktól kezdve egészen az ötvösművekig. A kiállított tárgyakat a város közönsége az 1930-ban, Érsekújvárban megrendezett népművészeti kiáll.-on láthatta viszont. Az 1930-as évek második felében tevékenységének súlypontja a művészi szférából a múz.-i tevékenységre került át. Gyűjt.-e gyorsan felkeltette a szakemberek figyelmét és muzeológusok, néprajzosok, különféle tud.-os körök érdeklődésének középpontjába került, amelyek az együttműködés reményében szólították meg őt. Gyűjt.-ének darabjai így folyamatosan helyi vagy orsz. kiáll.-okon jelentek meg. Érsekújvár török uralom alóli felszabadulása 250. évfordulójának emlékére rendezendő kiáll. szervező biz.-ának elnökévé választották (a biz. tagja volt még Szőke Béla régész és Albrecht Lajos törzskapitány). Az 1935. aug. 19–31. közötti időszakra tervezett kiáll. nyitvatartását, a nagy érdeklődésre való tekintettel, több alkalommal meghosszabbították. A városi ünnepekkel elmúltával a kiáll. anyagának nagy részéből – főként ~ és a múz.-i biz. tagjainak erőfeszítése nyomán – 1936-ban megalakult az *érsekújvári Városi Múz.*, amelynek első ig.-ja ~ lett. 1936 júl.-ában a város vezetése a múz. gyűjt.-ét hivatalosan is átvette. A múz.-i gyűjt. alapjait ~ néprajzi és történelmi tárgyú múz.-i darabjai, vmint egykori tanítványának, Szőke Bélának az őskori régészeti gyűjt.-e alkotta. A város 1945. évi évi szőnyegbombázása során a gyűjt. nagy része odaveszett, mivel a múz.-nak otthont adó Oroszlán Szállót találat érte. – A bp.-i Nemzeti Szalon egyesület, a Pozsonyi Képzőművészeti Egyesület (Pressburger Kunstverein), a beszercebányai Szlovákiai Képzőművészek Társasága, a M. Tud.-os és Irodalmi Társaság tagja, az érsekújvári Muzeológiai Társaság elnöke. – A ~ alapította múz. a mai napig fennáll, 2005 óta viseli a *Thain János Múz.* nevet. A múz. falán 2002-ben avatták fel emléktábláját. A népművészeti és néprajzi tárgyakon kívül ~ levelezésének nagy része, vmint az Érsekújvár és környékének népi építészetét dokumentáló, rajz tehetségének köszönhetően abszolút hiteles és művészi kivitelezésű dokumentumrajzai is a múz. gyűjt.-ébe kerültek. A hagyatéka nagy részét Thirring Viola színművésznő, ~ unokája őrzi.

F. m.: *Érsekújvár műemlékei* (Érsekújvár, 1932); *A paraszti ötvösművészet* (Forum, Művészeti Folyóirat, 1936. VI. 4, 25–26. p.); *Kisalföldi és gömöri népi építészet*. Tichy Kálmánnal [rajzgyűjt.]. S. a. r., tanulmány: Liszka József (Series historica ethnographiae, Néprajzi Múzeum, Bp., 1991).

Irod.: Strba Sándor: T. J. a tanár, festőművész, néprajzgyűjtő, és múzeumlalapító (Komárom, 2005); MKL XIII: 919. p.

Fotó: Thain János Múz., Érsekújvár

Varga Zsuzsanna

Thoma Andor (1928. nov. 30. Magyaróvár – 2003. máj. 31. Párizs): antropológus. – A [moson]-magyaróvári Piarista Gimn.-ban kitűnő eredménnyel végzett (1947).

Egy évet tanult a Debreceni Egy. Orvosi Karán, majd biológiai és földrajzi tanulmányokat folytatott a TTK-n, Balogh Béla és Malán Mihály professzorok irányításával (1947–1952). Egy-i tanársegéd a Debreceni Egy. Antropológiai Int.-ében (1952–1953), majd biológia és földrajz szakos diplomát szerzett (1953). – Az egy. elvégzése után tanársegéd a Debreceni Tudományeg. Embertani Tanszékén. 1953-ban r. k. vallási meggyőződése miatt eltávolították munkahelyéről. Fizikai munkásként dolgozott Bp.-en, a kőbányai Humán Oltóanyagtermelő és Kutató Int.-ben (1954–1955). 1956-ban a miskolci *Herman Ottó Múz.* muzeológusa lett. Közben részt vett a bp.-i *Természettud.-i Múz.* Embertani Tára gyűjt.-einek helyreállításában, ahol 1957. márc.-ig dolgozott, akkor súlyos betegsége miatt egy évre kórházba került. Antropológus kutató a M. Természettud.-i Múz. Embertani Tárában (1958–1962), majd Malán Mihály révén visszakerült az egy.-i katedrára, a Debreceni Egy. Antropológiai Int.-ében adjunktus (1963–1966), de mivel vallási meggyőződését továbbra sem akarta feladni, ismét elbocsátották. Az MTA Szegedi Biológiai Kutatóint.-ében tud.-os főmunkatárs (1967–1969). A Párizsi Egy. (Sorbonne) Antropológiai Int.-e vendégelőadónak kérte fel (1970–1972), utóbb a belgiumi Louvain-la-Neuve Kat. Egy.-én lett egy.-i docens (1973–1984), majd professzor (1985–1994). 1994-ben nyugdíjba vonult, s visszaköltözött Párizsba. – Nemzetközi tud.-os hírnevét az ősemberkutatásban elért eredményeivel alapozta meg. Első feltűnést keltő közleménye 1957-ben, a *L'Anthropologie* c. szakfolyóiratban jelent meg. Sokat és eredményesen foglalkozott a Mo. területén élt előemberek leleteinek tanulmányozásával: a subalyuki barlang neandervölgyi típusú gyermekének fogazatával és

a világhírű vértesszőlősi előember maradványainak leírásával (az 1965. aug. 21-én kiadott nyakszirtcsont alapján ~ határozta meg *Homo erectus seu sapiens paleohungaricus* [„Samu”] néven). – A belga király a Korona-rend Parancsnoki fokozata érdemrenddel tüntette ki (1988). Budakeszin helyezték örök nyugalomra. Nevét egykori mosonmagyaróvári középisk.-jában tabló őrzi.

F. m.: *Métissage ou transformation? Essai sur les hommes fossiles de Palestine* (*L'Anthropologie*, 5–6, 1957, 470–502. p.); *A Homo sapiens fossilis nyakszirtcsontjának töredéke a tatolcai sziklafülkéből* (*A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 1., 1957, 60–69. p.); *Le déploiement évolutif de l'Homo sapiens* (*Anthropologia Hungarica*, 5, 1962, 1–111. p.); *The dentition of the Subalyuk Neanderthal child* (*Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie*, 54, 1963, 127–150. p.); *L'occipital de l'homme mindélien de Vértesszőlős* (*L'Anthropologie*, 70, 1966, 495–534. p.). Irod.: Eiben, O.: A. T. 1928–2003 (*Homo: Journal of Comparative Human Biology*, 54, 2004, 195–196. p.); Gyenis Gyula: T. A. (1928–2003) (*Anthropológiai Közlemények*, 2003, 119–121. p.); Gyenis, Gy.: In memoriam A. T. (1928–2003) (*Praehistoria*, 4–5, 2004, 7. p.); Vandermeersch, B.: In memoriam A. T. (1928–2003) (*Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris*, 15, 2003, 5–6. p.); Toussaint, M.: In memoriam: A. T. (1928–2003): un demi-siècle de recherches anthropologiques (*Anthropologica et Praehistorica*, 116, 2005, 17–23. p.). – Bibl.: Makra, Sz.: A. T. (1928–2003): biographical sketch and bibliography (*Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici*, 102, 2010, 269–279. p.).

Fotó: ismeretlen felv., MTM Embertani Tár Adattára
Makra Szabolcs

Thoma Lászlóné Nagyváthy Éva (1944. jan. 28. Rimaszombat – 2014. márc. 7. Bp.) könyvtáros, népművelő. – Férje dr. Thoma László (1943–2007) társadalomkutató, egy.-i tanár, esszéíró. – A debreceni KLTE BTK-n könyvtáros–népművelő szakon végzett (1974). Az egy. után a Pest M.-i Művelődési Központ és Könyvtárban dolgozott, majd a *M. Kerékesdelmi és Vendéglátóipari Múz.* könyvtárosa és népművelője (1979–1983), egy rövid kitérő után visszatérve, nyugdíjazásig a múz. munkatársa volt (1984–2001). – Részt vett az állandó és időszakos kiáll.-ok kidolgozásában, népművelőként és tárlatvezetőként a múz. cso-

portjait, vendégeit vezette. Előadásokat tartott, a múz. „muzeumpedagógusaként” részt vett a közép és felsőfokú szakképzésben, szakoktatásban. Könyvtárosként több ezer tétellel bővítette a múz. könyvtárát és adattárát, cikkeket is publikált a könyvtárról. Jelentős feltáró, tud.-os és adattári kutatómunkát végzett, amelyről számos ismeretterjesztő tanulmánya, cikke jelent meg a *Kereskedelmi Szemle*, az *Ipari Szemle*, a *Kirakat*, a *Vendéglátás*, a *Népszabadság* c. lapokban. A HM Hadtörténeti Int. és Múz.-ban a *Bütorkönyvek*, *könyvművesség a 19. század második felétől századunk első harmadáig* c. időszaki kiáll. rendezője (Kreutzer Andreával). Kéziratait, cikkeit, kutatásait az MKVM könyvtára és adattára őrzi. F. m.: *Törley 1882–2007* (Bp., 2007); *Vendéglő a tegnaphoz*. Csapó Katalinnal és Tóth Ágnessel (Bp., 1995); *Belkereskedelem és idegenforgalom, válogatott bibliográfia* (Szentedre, 1979).

Irod.: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum 50. jubileumi évkönyve. Szerk. Török Róbert (Bp., 2017, 169. p.).

Fotó: MKVM Kereskedelmi és Vendéglátóipari Fotótár
Török Róbert

Tiboldy Zoltán; *Tiboldi* (1929. okt. 19. Gerendakeresztúr [Grindeni, Románia] – 2013. febr. 8. Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe, Románia]): tanár, könyvtáros. – Szülei ~ Zoltán, a kolozsvári m. színház gazdasági vezetője és Kovács Piroska háztartásbeli; nagybátyja, Kovács László, az *Erdélyi Helikon* szerk.-je; nagynénje Kovács Erzsébet, Dsida Jenő műzsája, kolozsvári egy.-i tanár, vmint Kovács Katalin (1903–1989), az Erdélyi Nemzeti Múz. napidíjasa (1941), majd az Erdélyi Tud.-os Int. díjnoka, utóbb a kolozsvári egy.-i könyvtár könyvtárosa; unokatestvérei Kovács Sándor biológus, a Székely Nemzeti Múz. muzeológusa, vmint Kovács András művészettörténész, egy.-i tanár, a MTA külső tagja is. Felesége (1954-től) a sepsiszentgyörgyi István Matild, gyermekük Mária (1960). – 1931-től Kolozsváron élt, a Ref. Koll.-ban érettségizett (1948; Sütő András osztálytársa). A Bolyai Egy. történelem–földrajz szakos hallgatója; a szakok átcsoportosítása miatt történelem–filozófia szakos tanárként diplomázott. – Elsősorban földrajzot

tanított, 1952-től a sepsiszentgyörgyi esti középisk.-ban, majd annak beolvasztása után a Székely Mikó Koll.-ban, utóbbiból ment nyugdíjba (1990). – A *Székely Nemzeti Múz.* (SZNM) könyvtáros-muzeológusa (1993–2013). Oroszlánrésze volt a múz. évkönyvsorozatának 1995. évi újraindításában, az ő ötlete a Pálmay József-féle székely családtörténeti kötetek hasonló kiadása, s figyelemztetett Orbán Balázs Székelyföld-monográfiájának kiadandó kiegészítéseire. Hely- és művelődéstörténeti cikkek, dolgozatok sorát tette közzé a város és térsége történetéből, jeles alakjairól (*Háromszék*, *Európai Idő*, *Történelmi Magazin*, *Romániai Magyar Szó* stb.); a *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok* (2002) kötetében is szócikk társszerzője. A helikoni közösségre emlékező 2000-es évekbeli marosvécsi találkozók rendszeres részvevője. – Sepsiszentgyörgy város Pro Urbe-díjasa (2009).

F. m.: *1848–49-es vonatkozású bejegyzések a Székely Nemzeti Múzeum könyveiben* (Acta [Siculica] 1999/2, 2000, 195–197. p.); *Háromszék nagyasszonya, Kelemenné Zathureczky Berta* (Erdővidéki Lapok, 2003. 3. 28–29. p.); *Emlékmorzsa helikoni írókról* (Népújság, 2003. szept. 27.); *Szabédi László, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója*. Boér Hunorral (Acta [Siculica] 2003/3, 2004, 133–160. p.); *A mecénás várúr* (br. Kemény János) (Történelmi Magazin, 2006. jan.).

Irod.: Bögözi Attila: Gondolatok kőasztal mellett – Leszármazottak, hozzátartozók találkozója Marosvécsen (Romániai Magyar Szó, 2003. aug. 27.); Boér Hunor–Harkóné Molnár Beatrix: T. Z. (Háromszék, 2009. ápr. 29.).
Fotó: Boér Hunor felv., magantulajdon

Boér Hunor, Kacsó András

Tihanyi Ernő; *Luttenberger* (1919-ig) (1897. jan. 12. Bp. –1967. jan. 29. Bp.): vasesztergályos, író, költő, városi múzeumőr. – Rákoskeresztúri

vasmunkásként 1918-ban csatlakozott a munkásmozgalomhoz, a Tanácsköztársaság idején a közoktatásügyi népbiztosságon alkalmazták. Nevének módosítására ekkor kapott belügyi népbiztosi engedélyt, ám hivatalos iratokban még évtizedekig születési nevén szerepelt. Az 1920-as években sajtó útján elkövetett izgatás címén többször bebörtönözték. 1925-től jelentek meg versei a kolozsvári *Pásztortűz*, a *Kanadai Magyar Munkás*,

a moszkvai *Sarló és Kalapács* és a párizsi *Munkásújság* c. lapokban, ezeket jórészt álnéven publikálta. 1930-ban kiadott *Munkáskórusok* c. kötetért újra elítélték. 1945-ben Gödöllőn lett szolgabíró, 1946 végén már Vácson jegyző, a Nemzeti Biz. M. Kommunista Párt részéről delegált tagja. A Váci Múz. Egyesület felszámolása, az egyesület fenntartásában működő múz. államosítása 1950 első felében zajlott le. A Belügymin. által elrendelt leltárhoz a helyiek ~t kérték kijelölni. A Múz.-ok és Műemlékek Orsz. Központja Soproni Olivért javasolta a *váci múz.* élére, de a Vác Városi Tanács VB 1950 májusában ~t nevezte ki a városi múzeumőri állásra. Kortársak szerint ebben az időszakban tűnt el a múz. eredeti nyilvántartása és tárgyi anyagának egy része. ~t 1952 végén áthelyezték a könyvtárba, három év múlva onnan vonult nyugdíjba. ~ elsősorban munkásmozgalom-történettel foglalkozott, börtönbarátság fűzte Matejka Jánoshoz, az 1919-es kommün alatt a váci direktórium tagjához. – 1962. nov. 7-e alkalmából a Népköztársaság Elnöki Tanácsa „Szocialista Munkáért” érdemérem kitüntetésben részesítette. – Írói álnevei: Erneszt Berg, Erdős Emil, Favágó Péter, Kalapács Ernő, Magos Bálint, Ernest Stone, Vöröshegyi T. Ernő.

F. m.: *Munkáskórusok* (Bp., 1930); *Visszanézek* (versek, Bp., 1935); *A váci sajtó története* (Bp., 1962); *Váci mártírok – váci hőhérok 1919-ben* (Vác, 1963).

Irod.: Markovits Györgyi: Látogatás T. E.-nél (Tiszatáj, 1965. 1., 32–34. p.); Papp Rezső: Éltem, harcoltam, most már pihenek... Emlékezés T. E.-re (Dunakanyar, 1980. 2., 180–181. p.).

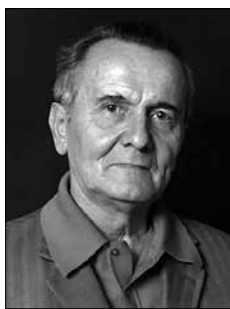
* MÉL téves dátum: a múz.-i megbízatás kezdete tévesen 1947, és nyugdíjazása nem a múzeumból történt!

Fotó: T. E. 1959-ben, Vác Város Levéltára

Zomborka Márta

Tomkáné Szőnyi Eszter: → *Szőnyi Eszter*

Tomory Lajos (1912. márc. 31. Harmac, Gömör és Kishont vm. – 1998. máj. 17. Bp.): tanár, iskolaig., helytörténész – A Pozsonyi Tanítóképző Int.-ben (1931) és a Szegedi Tanárképző Főisk.-án végzett (1942). – Tanító Balogiványiban [Ivanice] (1931–1935), földrajzot és történelmet tanított Rimasimonyiban [Šimonovce] (1935–1942), majd a rozsnyói [Rožňava] ev. polgári fiú- és leányisk.-ban (1942–1945). A II. vh. után menekülnie kellett Csehszlovákiából, Pestszentlőrincen (ma Bp., XVIII. ker.) telepedett le. Tanár a Kond utcai ált. isk.-ban (1947–1949), igh. a Nagyegegy utcai ált.

isk.-ban (1949–1952), tanított az Ady E. utcai ált. isk.-ban (1952–1953), igh. a Kassa utcai ált. isk.-ban (1953–1954), igh. a Hengersor utcai ált. isk.-ban (1954–1956), igh. a Bajcsy-Zsilinszky utcai ált. isk.-ban (1956–1972). Részt vett a M. Vöröskereszt munkájában is.

A Bp. XVIII. ker.-i *Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjt.* munkatársa (1997-ig). – Már a rimasimonyi isk.-ban is volt egy kis néprajzi gyűjt.-e, Bp.-en 1956-ban kezdett foglalkozni helytörténettel, pedagógiai gyűjtéssel. Több évtizedden keresztül őrzött, 1981-ben Bp. XVIII. ker.-ének felajánlott gyűjt.-e képezi a ma nevét viselő múz. anyagának alapját; a múz. 1990-ben kapta meg a min.-i működési engedélyt. A kezdetektől részt vett a helytörténeti és helyismereti oktatásban, 1957-ben, majd 1964-ben ismét felvetette egy pedagógiai múz. ötletét, 1967-től az Orsz. Pedagógiai Könyvtár külsős munkatársaként ennek létrehozásán is dolgozott. – Munka érdemrend bronz fokozata (1971), „Kerület ifjúságáért” emlékérem (1973), „Budapestért” kitüntető jelvény (1990), Pro Urbe Pestszentlőrinc–Pestszentimre (1996, 1997).

F. m.: *Pedagógiai Múzeumot!* (Köznevelés, XIII., 1957. 6., 145. p.); *Gondolatok egy létesítendő pedagógiai múzeumról* (Köznevelés, XX., 1964. 6., 225–226. p.); *Pestlőrinci képeskönyv* (Bp. 1957); *Séták a XVIII. kerületben*. Szerk. Fekete Ferencné (Bp. 1986); *Budapest XVIII. kerülete történetének bibliográfiája II. rész*. Szerk. Téglás Tivadar (Bp., 1987); *Pestszentlőrinc krónikája*. Szerk. Téglás Tivadar (Bp., 1996).

Irod.: 100 éve született Pestszentlőrinc Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjteményének megalapítója, T. L. (1912–1998). Szerk. Kovács Sándor (Bp., 2012).

Fotó: Tomory Lajos Múz.

Pápai Tamás László

Topál György (1931. aug. 11. Bp. – 2016. febr. 14. Érd): zoológus, emléksutató.– A bp.-i Bencés Gimn.-ban érettségizett (1950). Az ELTE biológia szakán végzett (1955), uo. egy.-i doktori címet szerzett (1970). – A M. *Természettudományi Múz.* (MTM) Emlősgyűjt.-ének muzeológusa (1954-től), majd vezetője (1969-től). Elsődleges célja a mo.-i denevérfauna kutatása volt, ennek kapcsán feltárta a legjelentősebb szálláshelyeket, a kőlykező- és teletlőkolóniákat. Megkezdte a hazai denevérek

gyűjtését. A gyűjtött adatokból csaknem egy tucat közleményt írt, amelyek a Kárpát-medence denevéreinek elterjedését, vándorlását, populációméretét és ökológiájuk egyes kérdéseit taglalták. A barlangoknál végzett munkája kapcsán közeli kapcsolatba került a hazai barlangkutatókkal is, s rendszeresen felhívta a figyelmet a barlangfelmérések közben talált denevérállományok védelmének fontosságára. Az 1950-es évek végétől a barlangok feltárása során együttműködött az őslénykutatókkal. Rendkívül gyümölcsöző kutatásai számos cikket eredményeztek a mo.-i pliocén, pleisztocén és holocén faunák kapcsán. Az általa leírt 15 fosszilis denevérfaj típuspéldányai az MTM Őslénytani és Földtani Tárában találhatóak. Harmadik fő kutatási területe a D- és DK-ázsiai denevérfaunák vizsgálata volt, ennek céljára 1966–1987 között számos expedíciót vezetett. Háromszor járt Vietnámban (1966, 1971, 1987), ahonnan a háborús körülmények ellenére jelentős kisemlősanyagot tért vissza. Két hosszú gyűjtőútra eljutott Indiába (1966–1977, 1979–1980), gyűjtött É-Koreában (1980), Irakban (1977–1978) és Ghánában (1973); utóbbi útja során felmérte, hogy milyen módon nyújthatna segítséget a m. állam az ottani természettud.-i múz. építésének munkálataiban. Hatalmas munkáját jól számszerűsítik az MTM Emlősgyűjt.-ének adatbázisában rögzített adatok: 16 országból (ebből 8 Európán kívüli) származó 185 fajhoz tartozó 4864 emlőspéldánnyal gazdagította a nemzeti állatgyűjt.-t. Az emlősök mellett számos gerinctelen csoport avatott gyűjtője is volt. Külföldi útjain a legváltozatosabb módszerek alkalmazásával gyűjtött rovarok száma eléri a 200.000-et. – Feladatai közé tartozott a MTM nagyemlős-preparatóriumának irányítása is. Hazánkban elsőként foglalkozott a denevérek fotózásával; Koffán Károly fotóművésszel együtt megalkották az első, tud.-osan hiteles, egyúttal művészi felvételeket. – Áldozatkészségét és eredményességét jól mutatja a tiszteletére róla elnevezett 75 új állatfaj. Terepi munkája és a folyamatos publikálás mellett 1959–1969 között ellátta a M. Biológiai Társaság Állattani Szakosztályának jegyzői tisztségét is. A múz.-ból 1995-ben vonult nyugdíjba, de otthonában tovább folytatta munkáját. Utolsó publikációi, a *Handbuch der Säugetiere Europas* sorozat három fejezete, 2001-

ben jelentek meg. – Kadić Ottokár-érem (1990). F. m.: *A Kárpát-medence denevéreinek elterjedési adatai* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici. Series Nova, 5, 1954, 471–483. p.); *Denevérek – Chiroptera* (Magyarország állatvilága – Fauna Hungariae, 22. Mammalia, 2. füzet, Bp., 1969); *On the systematic status of Pipistrellus annectans Dobson, 1871 and Myotis primula Thomas, 1920 (Mammalia)* (Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici, 62, 1970, 373–379. p.); *Bacula of some Old World leaf-nosed bats (Rhinolophidae and Hipposideridae, Chiroptera: Mammalia)* (Vertebrata Hungarica, 16, 1975, 21–53. p.); *Bat remains from the Upper Pleistocene localities at Süttő, Hungary* (Fragmenta Mineralogica et Palaeontologica, 10, 1981, 65–70. p.); *Kittenberger Kálmán kelet-afrikai expedíciói és az általa gyűjtött emlősök. Demeter Andrással* (Állattani Közlemények, 69, 1982, 43–59. p.); *New and rare fossil Mouse-eared bats from the Middle Pliocene of Hungary (Mammalia, Chiroptera)*. (Fragmenta Mineralogica et Palaeontologica, 11, 1983, 43–54. p.); *Taxonomic status of Hipposideros larvatus alongensis Bourret, 1942 and the occurrence of H. turpis Bangs, 1901 in Vietnam (Mammalia, Chiroptera)* (Acta Zoologica Hungarica, 39, 1993, 267–288. p.); *Myotis nattereri – Fransenfledermaus*. In: *Handbuch der Säugetiere Europas*. Ed. Krapp F. Band 4: Fledertiere. Teil I: Chiroptera I. Rhinolophidae, Vespertilionidae 1. (Wiebelsheim, 2001, 405–442. p.). Irod.: Demeter András–Sipos György–Csorba Gábor: Megemlékezés Dr. T. Gy.-ről (1931–2016) (Annales Musei historico-naturalis hungarici, 108, 2016, 15–32. p.). Fotó: Tarján Péter felv., 2005.

Csorba Gábor

Torma István, dr. (1940. dec. 16. Tamási – 2018. máj. 14. Bp.): régész. – Tamásiban érettségizett (1959), az ELTE-n régészet-történelem szakon végzett (1964). Egy-i dr. (1967), PhD-fokozatot szerzett (1998). – Az MTA Régészeti Kutató Csoportban, majd a Régészeti Int.-ben gyakornok, tud.-os segédmunkatárs, munkatárs, a Topográfiai Csoport (1975-től), majd a Topográfiai Osztály és Adattár vezetője (1994–2004; nyugdíjba vonulásaig). – *A Magyarország Régészeti Topográfiája c.*, az ország régészeti lelőhelyeit szisztematikusan feltérképezni kívánó nagyszabású vállalkozás irányítója; a megjelent 11 kötetből (Békés, Komá-

rom-Esztergom, Pest, Veszprém m.) hatnak szerk.-je, nyolcnak társszerzője, a 10. kötettől kezdve sorozatszerk.-je. Fő kutatási területe: a régészeti topográfia módszertana, a rézkor (főleg a késő rézkori bolerázi csoport) és bronzkor régészete, történeti névtan. Több mint 70 szakmai publikáció szerzője. Jelentős ásatásai: Pilismarót-Basaharc (késő rézkori temető, 1967–72), Pári-Altacker (neolit, rézkori és bronzkori telep, 1968), Szakály-Tsz major (középső bronzkori temető, 1969), Tokod-Leshegy (kora bronzkori erődített telep, 1970), Nyergesújfalu-Téglagyári agyagbánya II. (középső bronzkori temető, 1974). – Az MTA Régészeti Tud.-os Biz. tagja (2011-től), az Ásatási Biz. elnöke, az *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* szerkesztőbiz.-i tagja, a *Váci Múz. Egyesület* elnöke (2004–2011). – Kuzsinszky Bálint-emlékérem (1992), Akadémiai Kiadó Nívódíja (1997, megosztva), Ránki György-díj (2000, MTA), Schönvisner István-díj (2010), Tragor Ignác-emlékérem, Pro Urbe Vaciensi díj (1996).

F. m.: *A románi későbronzkori raktárlelet*. Németh Péterrel (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 4, 1965, 59–90. p.); *Veszprém m. régészeti topográfiája*. *A veszprémi járás*. Éri Istvánnal, Kelemen Mártával, Németh Péterrel. Szerk. Éri István (Magyarország Régészeti Topográfiája 2., Bp., 1969); *Adatok a badeni (péceli) kultúra bolerázi csoportjának magyarországi elterjedéséhez* (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 8, 1969, 91–108. p.); *Veszprém m. régészeti topográfiája*. *A pápai és a zirci járás*. Dax Margittal, Éri Istvánnal, Mithay Sándorral, Palágyi Szilviával. Szerk. is (Magyarország Régészeti Topográfiája 4., Bp., 1972); *A kisapostagi kultúra telepe Balatonyörökön* (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 11, 1972, 15–34. p.); *Die Boleráz-Gruppe in Ungarn*. In: *Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur*. Ed. Bohuslav Chropovský (Bratislava, 1973, 483–512. p.); *Ein Grab der transdanubischen inkrustierten Keramik aus Esztergom* (Mitteilungen des Archäologischen Institutes der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, 6, 1976, 25–37. p.); *Rézkori telep Páriban* (A Szekszárdi Balogh Ádám Múzeum Évkönyve, VI–VII, 1975–1976 [1977], 29–59. p.); *A balatonakali bronzkori sír* (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 13, 1978, 15–25. p.); *Komárom m. régészeti topográfiája*. *Esztergomi és dorogi járás*. Horváth Istvánnal, H. Kelemen Mártával. Szerk. is (Magyarország Régészeti Topográfiája 5., Bp., 1979); *Mittelalterliche Ackerfeld-Spuren im Wald von Tamási* (Komitat Tolna) (Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, XXXIII, 1981, 245–256. p.);

Békés m. régészeti topográfiája. IV/1. *A szeghalmi járás*. Ecsedy Istvánnal, Kovács Lászlóval, Maráz Borbálával. Szerk. is (Magyarország Régészeti Topográfiája 6., Bp., 1982); *Bronzezeitliche Gräber aus Nyergesújfalu* (Kom. Komárom) – *Angaben zur Frühphase der inkrustierten Keramik in Nordtransdanubien* (Mitteilungen des Archäologischen Institutes der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, 10–11, 1980–81, 59–69. p.); *Pest m. régészeti topográfiája*. XIII/1. *A budai és szentendrei járás*. Dinnyés Istvánnal, Kővári Klárával, Lovag Zsuzsával, Tettamanti Saroltával, Topál Judittal. Szerk. is (Magyarország Régészeti Topográfiája 7., Bp., 1986); *Pest m. régészeti topográfiája*. XIII/2. *A szobi és a váci járás*. Dinnyés Istvánnal, Kővári Klárával, Kvassay Judittal, Miklós Zsuzsával, Tettamanti Saroltával. Szerk. is (Magyarország Régészeti Topográfiája 9., Bp., 1993); *Békés m. régészeti topográfiája*. IV/3. *Békés és Békéscsaba környéke*. 1–2. Jankovich B. Dénessel, Medgyesi Pállal, Nikolin Edittel, Szatmári Imrével. Szerk. is (Magyarország Régészeti Topográfiája 10., Bp., 1998); *A honfoglalástól 1686-ig*. T. I. közreműködésével szerk. Zsoldos Attila (Pest megye monográfiája. I/2., Bp., 2001); *A kezdetektől a honfoglalásig*. *Pest m. régészeti emlékei*. T. I. közreműködésével szerk. Fancsalszky Gábor (Pest megye monográfiája I/1. Bp., 2007); *Pest m. régészeti topográfiája*. XIII/3. *Az aszódi és a gödöllői járás*. Dinnyés Istvánnal, Kővári Klárával, Kvassay Judittal, Miklós Zsuzsával, Tettamanti Saroltával. Szerk. is (Magyarország Régészeti Topográfiája 11., Bp., 2012); *Tanulmányok Tamási történetéből. Őskor, római kor, középkor, török kor*. Szerk. (Tamási, 2015); *Tamási és környéke az őskorban*. In: *Tanulmányok Tamási történetéből. Őskor, római kor, középkor, török kor*. Szerk. (Tamási, 2015, 15–79. p.); *Emlékezések és írások Tamásiról*. Szerk. K. Németh András (Tamási Örökség VIII., Tamási, 2021). Irod.: K. Németh András: T. I. műveinek bibliográfiája – Bondár Mária: T. I., a topográfus. In: „Fél évszázad terepen”. Tanulmánykötet T. I. tiszteletére 70. születésnapja alkalmából. Szerk. Miklós Zsuzsa–Kővári Klára (Bp., 2011, 9–14. p., 17–19. p.); Németh Péter: T. Pistával az „Éri-óvodában” (Műemlékvédelem, LV, 2011, 4., 252–256. p.); K. Németh András: T. I. (1940–2018) (A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve, XL, 2018, 577–580. p.); Tringli István: T. I. (1940–2018) (Honismeret, XLVII, 2019. 2., 97–99. p.); Benkő Elek: Búcsú dr. T. I.-től (Archaeologiai Értesítő, 144, 2019, 247–248. p.); K. Németh András: T. I. és Tamási. In: Emlékezések és írások Tamásiról. Szerk. K. Németh András (Tamási Örökség VIII., Tamási, 2021, 11–40).

Fotó: Kővári Klára felv.

K. Németh András

Tornyai János (1869. jan. 18. Hódmezővásárhely – 1936. szept. 20. Bp.): festőművész, néprajzi gyűjtő. – Szegényparaszti családba született. Gyermekkori élményei, a népi kultúra sajátos szokás- és értékrendjének ismerete meghatározó szerepet játszott mind művészi pályája, mind közéleti és gyűjtői tevékenysége során. – Az Orsz. Míntarajzisk. és Rajztanárképző Int. (1886–1889), majd ösztöndíjjal a párizsi Julian Akad. hallgatója (1894–1897). – Szülővárosába visszatérve rövidesen a helyi kulturális- és közélet aktív tagjává vált. Alapító tagja lett az Irodalmi és Képzőművészeti Társulatnak (1910), amely *A Jövendő* címmel folyóiratot is indított. ~ fontos szerepet játszott a Művészek Majolika- és Agyagipari Telepének megalapításában. (1912). A gyár vezetésében társai többek között Endre Béla, Pásztor János és Rudnay Gyula voltak. 1913-ban alelnöke lett a szegedi székhelyű Alföldi Képzőművészek Egyesületének. Az 1900-as évek elejétől felolvasó esteken és újságcikkekben hívta fel a város közvéleményének figyelmét arra, hogy a századforduló kulturális változásainak következtében Hódmezővásárhely gazdag népi tárgykultúrája „veszélybe” került, ezért egy városi múz. létrehozását szorgalmazta. Mivel azonban az intézmény ekkor még nem jött létre, magánúton gyűjtötte a népi kultúra tárgyait; elsősorban a helyi kézművesek és specialisták termékeire összpontosított. Gyűjt.-ében szakrális tárgyak, bútorok, kerámiatárgyak, viseleti darabok, pásztor-eszközök és háztartási eszközök kaptak helyet. Gyűjtési módszere közelített a néprajzi muzeológia gyarapítási eljárásaihoz, egyes tárgyakat restaurált is. A tárgyak tud.-os feldolgozása, a hozzájuk kapcsolódó történetek, használati módok feljegyzése azonban látogatható a nyilvánosság számára, csak közeli ismerősei ismerték az általa őrzött műtárgyakat. 1904-ben a hódmezővásárhelyi ipari és mezőgazdasági kiáll. rendező biz.-ának tagja volt. Kezdeményezte egy képzőművészeti és néprajzi kiáll. megrendezését; ez utóbbi szekcióhoz kapcsolódóan indította el első gyűjtőútjára Kiss Lajost, a későbbi néprajztudóst, akit ~ javaslatára bíztak meg a tárlat anyagának összegyűjtésével. Magángyűjt.-éből 92 tárgyat köl-

csönzött a kiáll.-hoz. A néprajzi tárlat sikere és a min.-i támogatás révén elérte, hogy a városvezetés jóváhagyja a hódmezővásárhelyi néprajzi múz. létrehozásának tervét. A múzeumalapítást (1905) követő évben – egészségügyi kezelésének finanszírozása érdekében – vált meg több mint 250 tárgyat számláló magángyűjt.-étől, amely a *városi néprajzi múz.* gyűjteményébe került. További néprajzi gyűjtőtevékenysége nem ismert. Élete utolsó évében jelentős festményadománnyal alapozta meg a városi múz. képzőművészeti osztályát. 1984-ben egykori műterme padlója alól előkerült ~leletből további 261 festménye került a múz. birtokába. A képzőművészeti gyűjt. egyik legértékesebb darabja egyik fő műve, az 1929-ben, a barcelonai világiáll.-on aranyéremmel kitüntetett *Juss c.* festmény. 1951-ben Galyasi Miklós múzeumig. javaslatára vette fel az intézmény ~nevét. – Ráth György-díj (1904), Jankó János-díj (1927), Vaszary-díj (1928), Állami Kis Aranyérem (1933), Szinyei Merse Társaság Nagydíja (1934). Irod.: Bodnár Éva: Az újra felfedezett T. (Bp., 1986); Kiss Lajos: Vásárhelyi művészet (Bp., 1957); Nagy Imre-Tóth Károly-Nátyi Róbert: T.: Tanulmányok T. J. (1869–1936) születésének 150. évfordulója tiszteletére (Hódmezővásárhely, 2020); Nagy Vera: A hódmezővásárhelyi majolikatelep (Hódmezővásárhely, 2012.); Terendi Viktória: T., a gyűjtő: a festőművész néprajzi magángyűjteményének története (A Tornyai János Múzeum Évkönyve, I., 2019, 69–79. p.); Tóth Károly: A hódmezővásárhelyi művészcsoport 1900–1914 (Bp., 2015); RÚL 18: 82–83. p.

*MÉL: téves halálórási hely: Hódmezővásárhely

Fotó: T. J. portréja 1910 k. Hódmezővásárhely, Till Viktor felv., Tornyai János Múz. H.85.36.1.

Terendi Viktória

Tóth Elvira: → *H. Tóth Elvira*

Tóth Ferenc (1928. nov. 9. Lispe [ma Lisperesztadorj] – 2007. aug. 3. Zalaegerszeg): üzemmérnök, vállalatig., múzeumig. – A polgári isk. után a M.–Amerikai Olajipari Rt. (MAORT) bázakerettyei üzemében gyakornok, majd autogén- és villanyhegesztő, víz-gázszerelő és termelőmesteri képesítést szerzett. A bp.-i Gazdasági és Műszaki Akad.-n üzemmérnökként végzett (1951–1953). – A Lovázi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat üzemvezető-helyettese, majd üzemvezetője (1953-tól). A Nagylengyeli Kőolajtermelő Vállalat, majd jogutódja, a Dunántúli Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat ig.-ja (1957-től). Kultúraptóló tevékenységének

köszönhetően pezsgő, színvonalas kulturális élet alakult ki a gyorsan fejlődő településen, Gellénházán, a vállalat székhelyén. Sokan tisztelték vezetői stílusáért. Vállalatvezetőként kiemelkedő szerepe volt a *Dunántúli Olajipari Múz.* létrehozásában. A

múz. 1969. szept. 27-én nyílt meg. Jogutódja, a *M. Olajipari Múz.* ig.-ja lett (1971–1985), amely rövid időn belül a hazai műszaki múz.-i hálózat egyik legjelentősebb intézményévé vált. Múzeumalapító, -építő és fejlesztő tevékenységében jelentősen segítette átlagon felüli irodalmi és történelmi érdeklődése. Jól működő vállalati múz.-i megbízotti hálózatot alakított ki, melynek segítségével jelentős ipartörténeti, technikátörténeti tárgyakat, dokumentumokat sikerült megmenteni. Az iparág vezető szakembereivel fenntartott jó együttműködési kapcsolatai szintén az intézmény eredményesebb működését segítették. Nevéhez fűződik a múz. egyetlen évkönyvének a megjelentetése (*A Magyar Olajipari Múzeum Évkönyve 1969–1974*). Ipartörténeti írásai szakmai folyóiratokban jelentek meg. – A M. Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje (polgári tagozat, 1995). – A 2013-tól M. Olaj- és Gázipari Múz. néven szereplő intézmény alapításának 50. évfordulóján, 2019. szept. 27-én a múz. szoborparkjában felavatták ~ bronz mellszobrát (Koplr Katalin alkotása).

F. m.: *A Magyar Olajipari Múzeum* (Technikatörténeti szemle, 6., 1971–72, 153–162. p.).

Irod.: Tóth János: T. F. (1928–2007) (Bányászati és Kohászati Lapok. Kőolaj és Földgáz, 2007. 6. sz., 25. p.).

Fotó: Magyar Olaj- és Gázipari Múz.

Tóth János

Tóth Ferenc (1928. jan. 4. Makó – 2018. aug. 19. Makó): történész, etnográfus, múzeumig., tanár. – A Szegedi Tudományeg. BTK-n m.-történelem szakos középisk.-i tanári diplomát szerzett (1952), közben Bálint Sándornál néprajzi kurzusokat is hallgatott, aki nagy hatással volt rá. *Népi építkezés Makón* c. dolgozatával doktorált a szegedi egyen (1975). – Alma materében, a makói Szantó Kovács János Gimn.-ban (utóbb Csanád Vezér Gimn., József Attila Gimn.) tanított (1952–1964), közben két éven át a Szegedi Tudományeg. Történelem Tanszékén tanársegéd és könyvtáros volt

(1953–1955). A makói *József Attila Múz.* ig.-jaként (1964–1988) kiemelt figyelmet szentelt szülővárosra, Makó néprajzi és történeti tárgyi emlékeinek gyűjtésére, azok leltározására, a József Attila Múz. gyűjt.-ének gyarapítására. Munkásságának fontos

eredményeihez tartozik az 1979-ben felújított és átadott *Espersit-ház* mint a makói múz. József Attila irodalmi emlékháza, az 1980-ban felépített *Makói Ház* az *Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark* szabadtéri néprajzi gyűjt.-ében és az 1981-ben felépített új *József Attila Múz.* főépülete. Az 1980-as évek közepétől a makói múz. udvarán található a szabadtéri néprajzi gyűjt. Kutatásainak fő témái: József Attila makói évei, Makó város és körzetének népi építészet, népművészete, néprajza, Makó hely- és településtörténete. A *Makói Monográfia* szerk.-je és társszerzője (1992-től), a *Makói Múzeumi Baráti Kör Értesítője* (1965–1972), a *Makói Múzeum Füzetei* (1969–1993), a *Makói Múzeum Forráskiadványai* (1970–1986), a *Makói Múzeum Adattára* (1971–1987) elindítója és szerk.-je, az *Erdei Ferenc Társaság Füzetei*, a *Makói Keresztény Értelmisségi Szövetség Füzetei*, a *Makói Életrajzi Füzetek*, a *Makói Hagymás Kötetek* szerk.-je. – Móra Ferenc-emlékérem (1988), Makó díszpolgára (1990), Tömörkény István-díj (1994), Csongrád M.-i Közgyűlés Megyei Alkotói Díja (1998), Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2002), Pápai Áldás (2003), Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékérem (2003), Fraknói Vilmos-díj (2006), Csongrád M.-i Prima Díj (2008).

F. m.: *A makói ház* (A Makói Múzeum Füzetei, Makó, 1982); *A parasztház és berendezése*. Juhász Antallal. In: *Csongrád megye népművészete* (Bp., 1990, 57–104. p.); *Csongrád megye építészeti emlékei*. Szerk., társszerző (Szeged, 2000); *Makó régi térképei* (Makói Monográfia 1. Makó, 1992); *Makó története a kezdetektől 1849-ig* (Makó, 1993); *A makói hagyma* (Makói Monográfia 2. Makó, 1998); *Makói Útikalauz* (Makó, 1999; idegen nyelveken is); *Makó története 1849-től 1920-ig*. Szerk., szerző. Többekkel (Makói Monográfia 5. Makó, 2002); *Makó története 1920-tól 1944-ig* (Makói Monográfia 6. Makó, 2004); „Az otthonom pedig hát ott, Makón van”. *József Attila makói évei* (Makó, 2005); *Makó néprajza* (Makói Monográfia 3. Makó, 2008).

Irod.: Emléklapok T. F.-nek. Szerk. Domokos László-

Fejér Gábor–Halmágyi Pál (A Makói Múzeum Füzetei 60. Makó, 1994); Tanulmányok. T. F. köszöntése. Szerk. Halmágyi Pál (A Makói Múzeum Füzetei 90. Makó, 1998); Bodrits István: Szeged és Csongrád megye múzeuma-inak munkatársai. Életrajzi lexikon. In: A hagyomány szolgálatában. Történeti ismertető Szeged és Csongrád megye múzeumairól. Szerk. Lengyel András (Szeged, 2002, 259–260. p.); A legmakaibb makai: tanulmányok a 75 éves dr. T. F. tiszteletére. Szerk. Marosvári Attila–Zombori István (Szeged–Makó, 2003); Bernátsky Sára: T. F. 75 éves (A Makói Keresztény Értelmiségi Szövetség Füzetei 38. Makó, 2004); Dr. T. F. 80 éves. Szerk. Forgó Géza (Makói História. A József Attila Múzeum kulturális lapja, 2008. 1.); A Makói József Attila Múzeum Évkönyve II. A 90 éves T. F. köszöntése. Szerk. Csengeriné Szabó Éva, Forgó Géza, Nagy Gábor, Szikszai Zsuzsanna (Makó, 2018); RÚL 18: 84. p.
Fotó: T. F. portréja, Nagy Gábor felv.

Nagy Gábor

Tóth János (1934. máj. 10. Tura – 2007. febr. 24. Jászberény): történész, etnográfus, múzeumig. – Ált. isk.-it szülőfalujában, középisk.-i tanulmányait az aszódi Petőfi Gimn.-ban végezte (1948–1952). Bp.-en, az ELTE-n szerzett történelem-ethnográfusi oklevelet (1958). – *A Jász Múz.* ig.-ja (1958–1994); a múz. volt az első és egyetlen munkahelye, innen vonult nyugdíjba 1994-ben. Nem volt jász, de a hosszú évek során azonosult a jász identitással, s lassan maga is azzá vált. Kialakította a Jász Múz. határozottabb profilját, nagy gondot fordított a helytörténeti, a néprajzi és az ipartörténeti gyűjt. fejlesztésére. Számos felbecsülhetetlen értékű hagyatékkal, dokumentummal és tárgyegyüttesel gyarapította a gyűjt.-t. Két nagy állandó kiáll.-t rendezett (1963, 1975); az utóbbiért szakmai dívját kapott. Híven „szolgált” a Jászkürtöt, más néven Lehel kürtjét, és komoly erőfeszítéseket tett védelmére, népszerűsítésére. Munkásságának egyik nagy eredménye a *Jászsági Füzetek* és a *Jászsági Honismereti Adattár* c. múz.-i kiadványsorozatok beindítása. Nagy hangsúlyt fektetett a honismereti szervezőmunkára, és komoly szakmai segítséget nyújtott a jászsági helytörténeti gyűjt.-eknek. Helytörténeti, néprajzi pályázatokat hirdetett meg, s a beérkező anyagok révén

megalapozta a múz. adattárát. Neki köszönhető a Történeti Dokumentációs Tár létrehozása is. Kutatói munkásságának középpontjában a jászk eredete, története és a jász-oszét rokonság állt, de előszeretettel kutatta a régi mesterségeket, a viseletet és a népdalokat is. A tud.-os kutatások mellett hangsúlyt fektetett a múz. közművelődési tevékenységére. Elindította a ma is működő *Múzeumi esték és Zenés Múzeumi Esték* c. rendezvénysorozatát (1979). Igazgatósága alatt jelentősen bővült a Jász Múz. épülete, s enyhültek a feszítő raktárgondok. Aktívan részt vett a város közéletében is. Feleségével, Besenyi Máriával együtt több éven keresztül tagja volt a Palotásy János Kórusnak, emellett legkedveltebb időtöltése az idegenvezetés volt. – Jász-Nagykun-Szolnok M.-ért díj, Jászberény Pro Urbe díja, (1975), Tura díszpolgára (1997).

F. m.: *A Jász Múzeum alapításának 100. évfordulójára*. Szerk. (Jászberény, 1974); *A Jászkunság helyzete a 18 század végén – Bedekovich Lőrinc kéziratos könyve*. Jászsági Füzetek 13. (Jászberény, 1976); *A Jászság élete és a Lehel kürtje*. Jászsági Füzetek 17. (Jászberény, 1986); *A jászk östörténete*. Tóth Mariannával. In: *Magyarrá lett keleti népek* (Bp., 1988); *Viselettörténeti adatok a Jászságból* (A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, XXIV–XXVI. Nyíregyháza, 1989). Irod.: Bathó Edit: Búcsú T. J.-tól. (Redemptio, 2007. XIV. évf. 2. sz. 20. p.); Fodor István Ferenc: In memoriam T. J. (1934–2007) (Jászsági Évkönyv, 2007. 1., 340–341. p.).
Fotó: Jász Múz. Fotótára

Bathó Edit

Tóth Veronika: → Szinyéri Péterné

Tóthné Unghy Ilona; *T. Unghy* (1954. ápr. 22. Tápíószele – 2019. nov. 24. Dombóvár): tanár, gimnáziumig., helytörténész, a simontornyai

Helytörténet Háza és Hagyatéki Galéria létrehozója. – Erdőtársán nevelkedett, Salgótarjánban érettségizett, az Egri Tanárképző Főisk.-n m.–történelem szakos tanári oklevelet szerzett (1977). Elvégezte a pécsi JPTE pedagógia szakát (1997), és közoktatás-vezetői szakvizsgát tett (2003). – Kállón (1973–1977), két évig Fürgeden, 1979. aug.-tól a simontornyai Vak Bottyán Ált. Isk.-ban, majd

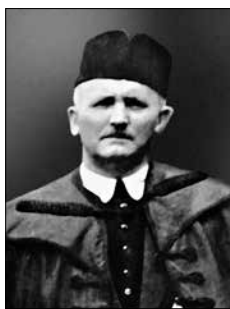
gimn.-ban tanított nyugdíjba vonulásáig (2013. dec. 31.); igh., majd gimn.-i tagozatvezető, végül ig. volt. 2008-ban egy olyan oktatási komplexum ig.-jává nevezték ki, melyhez hozzátartozott Simontornyán kívül Kisszékely, Nagyszékely, Sárszentlőrinc, Pálfa, Pinchehely és Tolnanémedi összes óvodája, isk.-ja. – Szerzteágazó helyi társadalmi szerepvállalása részeként önkormányzati képviselő, a Simontornya Múltjáért Alapítvány elnöke (1998), a Helytörténeti Diákkör alapítója. Segítségükkel létrehozta a helyi Styrum-kastély („nagyház”) épületében berendezett *Helytörténet Háza és Hagyatéki Galériát* (2006), ahol helytörténeti, iskolatörténeti, vmint a helyi börgyár történetét stb. bemutató kiáll.-ok, ill. a városnak felajánlott hagyatékok (Grantner Ferenc és Kelemen Kristóf szobrászművészek anyaga; Reisz Tamás-emlékszoba és alkotóterem) láthatók. – Simontornyáért díj (2000), MTA pedagógus kutatói pályadíj (2005), Tolna M. Kiváló Közalkalmazottja díj (2008), „Az áldozatok arca” fődíj (Holocaust Közalapítvány, 2009).

F. m.: *Simontornya képekben régen és az ezredfordulón*. I–II. Kiss Margittal (Simontornya, 2000–2001); *A krónikairó dr. Kiss István élete és munkássága* (Simontornya, 2004); *A simontornyai zsidóság krónikája*. I–II. (Simontornya, 2005); *Simontornya képes krónikája*. I–III. (Simontornya, 2015); *A kastélyos falu. Erdőtarcsa képes krónikája a kezdetektől napjainkig* (Simontornya, 2018). Irod.: Negyedszázad 1992–2017. Mozaikok a Tolna M.-i Egyed Antal Honismereti Egyesület életéből. Szerk. Dobos Gyula István (Szekszárd, 2017, 130–131. p.); Javaslat a Helytörténet Háza és Hagyatéki Galéria Nemzeti Értéktárba való felvételére: http://www.simontornya.hu/_user/browser/File/letoltheto_dokumentumok/-ertektar_biz_nyilv/Helytortenet_Haza_keppel.pdf; Javaslat T. U. I. helytörténeti munkásságának felvételére a Nemzeti Értéktárba: http://www.simontornya.hu/_user/browser/File/letoltheto_dokumentumok/-ertektar_biz_nyilv/Tothne_Unghy_Ilona_munkassaga_keppel.pdf.

Fotó: Negyedszázad 1992–2017. Mozaikok a Tolna M.-i Egyed Antal Honismereti Egyesület életéből. Szerk. Dobos Gyula István. Szekszárd, 2017, 130. p.

K. Németh András

Tőkés Béla (1912. jún. 15. Aranyosegerbegy, Aranyos-Torda vm. – 1961. jan. 29. Nagybánya [Baia Mare, Románia]); ref. lelkész, esperes, néprajzkutató, tájmúzeum-alapító. – Apja ~ András egerbegyi ref. lelkész, édesanyja Györffy Mária, Györffy István néprajztudós testvére, felesége Vadai Ilona (1938-tól), az élesdi ref. lelkész lánya, tanítóképzőt végzett háztartásbeli, akitől három

gyermek, Gábor, Ildikó és Béla született. – A kolozsvári Ref. Koll.-ban érettségizett (1930), teológiai tanulmányait három évig Kolozsváron, majd Bp.-en, ill. – felsődetreheimi és élesdi segédlelkézi szolgálat (1934–1936) után – Bázelen végezte (1936–1937). A kolozsvári Bolyai Egy.-en egyetemes történelem, földrajz és néprajz tanári szakokon is diplomát szerzett (1947). – Egyházi tiszteben segédlelkész Nagyvárad-Olasziban (1937–1938), majd végvári lelkész (1938. márc.–1955). Gyűjtött a leégett bukovinai székely Józseffalvának (1939), a háború alatt igazoló papírral látott el 30–40, román katonai behívót kapott, ezért Mo.-ra szökő végvári fiatal, 50–100 gyereknek étkezését, napközi otthont szervezett (1941–1943). 1943-ban a temesvári hadbíróóság egy hónapi elzárásra ítélte m.-ul kiadott keresztlevél ürügyén, közössége érdekei melletti kiállása miatt. 1944–1945-ben a D-erdélyi m. és német elit tagjaival kilenc hónapra Târgu Jiuba internálták, a többezres táborban is lelkézi szolgálatot végzett. Hazatérte után m. népi szöv.-i kultúrfelelős (1945–1947), a templomba bevezetette a villanyt (1948), fűthető új templomtermet épített (1951), emléktáblát állított az egyházközség fennállásának 160. évfordulóján (1954). Gyermekei taníttatása érdekében nagybányai lelkész lett (1955–1961), esperes. – 1933 nyarán Györffy István mezősegi és szilágysági anyagot kért tőle, így a Székely Nemzeti Múz. ig.-ja, Csutak Vilmos megbízólevelével és az ő közvetítésével folyósított támogatással Csucsá–Kraszna–Varsolc–Récsé–Balla–Diósd–Doba–Szilágyszeg útvonalon végzett néprajzi kutatást. Dëshházán letartóztatták, a hadbíróágtól csak Csutak V. mentette meg, a háromszéki román megyefőnök közbenjárásával. A gyűjtött anyagot (6 doboz film, jegyzetek stb.) nem sikerült visszaszerezniük a kolozsvári Haditanácstól. A Végváron 1947-ben megszervezett, a bánsági magyarság hagyományvilágát bemutató múz.-a akkor az egyedüli ilyen gyűjt. volt ebben a térségben; 1951-ben a gyűjt. a helyi Kollektív Gazdaság épületébe került, egy ládányi utolsó maradványa a már 1948-ban államosított ref. isk. folyosóján kallódott el. – A román kommunista állambiztonsági szervek folyamatosan megfigyelték, és minden valószínűség szerint ők gyilkolták

meg, ezt öngyilkosságnak beállítva. Három évtizedig nevének említése is tilos volt, nagybányai egyházközségének presbitériuma még 2004-ben is megtagadta, hogy a család emléktáblát állítson neki a templomban.

F. m.: *A mezősegi magyar viselet* (Néprajzi Értesítő, 1935, 68–76. p.); *Magyarpalatkai viselet* (Ethnographia, 1938, 1–2, 192–198. p.); *Tormac (Végvár) község népkönyvtárai* (Magyar Kisebbség, 1942, 3–4, 61–64. p.); *Kendermunka Magyarpalatkán* (kézirat, 1946; dr. Kós Károly hagyatékában, az Erdélyi Múz.-Egyesület kolozsvári kéziratárában).

Irod.: Dr. Kós Károly: Erdélyi magyar tájmúzeumi mozgalom (Miscellanea Ethnographica, 1947, 73–75. p.); Lénárt Anna: Adatok a Székely Nemzeti Múzeum két világháború közötti néprajzi kutatásszervező tevékenységéhez (Acta [Siculica], 2000/2, 127–153. p.); Hermán M. János: T. B. életrajzi hagyatéka Végváron [2015]. In: Uő.: Erőtlenség által (Nagyvárad, 2018, 96–105. p.); Őrsi Julianna: T. B. emlékezete (1912–1961) (Confessio, 44, 2020, 1, 47–55. p.).

Fotó: T. B. emlékezete. Confessio, 44, 2020, 1, 47–55. p.

Hermán M. János, Boér Hunor

Tökölly Gábor; Gabriel Tökölly (1952. ápr. 3. Rozsnyó [Rožňava, Szlovákia] – 2006. ápr. 12. Rozsnyó): régész, történész, műemlékvédelmi ig. – Alap- és középfokú tanulmányait szülővárosa m. tanítási nyelvű isk.-iban végezte, felsőfokú képesítést, régész diplomát Bp.-en, az ELTE BTK-n szerzett (1975). – Pályafutását az érsekújvári *Helytörténeti Múz.-ban* (ma: Thain János Honismereti Múz.) kezdte (1975–1977), de egy bő esztendő után hazatért Rozsnyóra. Előbb a *Bányászati Múz. muzeológusa* (1977–1985), majd a Szlovák Műemlékvédelmi Hivatal – Kassai Regionális Központ rozsnyói kirendeltségének munkatársa, 1992-től ig.-ja lett. 2002-től történész-muzeológusként dolgozott a Szlovák Nemzeti Múz. *Betléri Múz.-ában*, az *Andrássy-kastélyban*. Nevéhez kötődik a jolsvai Óvár ásátása, számos templom régészeti feltárása a Rozsnyói járásban, az egykori gömöri és tornai részeken, pl. a hárskúti román kori, a lucskai és a görgői kora gótikus templomok, a süvetei és a perlaszi körtemplomok ásátása. Érd. deklódése egyre inkább a műemlékvédelem felé

fordult. Gazdag terepismerete és szakmai elhivatottsága egyik kézzelfogható eredményeként napjainkban már sokak előtt ismert a gömöri gótikus falfestészet rendkívüli gazdagsága. Sok időt és energiát fordított Gömör–Kishont kastélyaira és kúriáira, ezek feltérképezését a rá jellemző szakértelemmel és precizitással végezte. Ausztriában, Enns városában egy római település feltárását végezte, és Bécs központjában is végzett ásátásokat. – Kiáll.-okat szervezett, előadásokat tartott szakmai konferenciákon és tudománynpszerűsítő rendezvényeken, emellett jelentős publikációs tevékenységet folytatott. Szakfolyóiratokban közölt tanulmányai mellett önálló könyvei is megjelentek. Részt vett a *Gömörország c.*, negyediként megjelent *periodika szerkesztésében*. Rádiójátékokat és filmforgatókönyveket készített, pl. Mikulik József dobsinai születésű rozsnyói levéltárosról és történétíróról, vmint a betléri *Andrássy grófkorról*. Önálló kötetben, hétszáz évet átölelve és 1292 címszóban feldolgozva közétette szülővárosa jeles személyiségeinek lexikonát. Kétkötetes munkája jelent meg a gömör-kishonti kastélyokról, ebben az épületek történeti leírása mellett számot adott az éppen aktuális állapotokról is, archív és recens fotókkal illusztrálva. Előszóval fotózta Gömör épített örökségét, műemlékeit, népi építészeti emlékeit. Fotóit számos önálló és csoportos kiáll.-on mutatta be a közönségnek. – 2007-ben in memoriam megkapta Rozsnyó Város Díját.

F. m.: *Ki kicsoda Rozsnyón* (Somorja, 1999); *Kastélyok, kúriák, udvarházak Gömörben*. I–II. (Somorja, 2003–2004); *Vita Fumus – Az élet füst*. Barczy Gyulával, Basics Beatrixszal (Somorja, 2006); *Rozsnyó könyve. Történelmi és irodalmi szemelvények*. Szerk. (Gömör-Kishonti Téka 7. Rimaszombat–Rozsnyó, 2003); *Középkori falképfestészet Gömör–Kishontban*, Edita Kušnierovával (Gömörország, 2001, 4. sz. 9–14. p.); *Középkori falképfestészet a gömöri bányavidéken*, Edita Kušnierovával (Bányászattörténeti Közlemények 6. Rudabánya, 2008, 46–63. p.); *A háromszáz éve elhunyt Gyöngyösi István hazatérése* (Gömörország, 2004, 3. sz. 28–30. p.); *Gömör csodái. Művelődéstörténeti barangolások Gömörországban* (Somorja, 2005).

Irod.: B. Kovács István: T. G. 50 éves (Gömörország, 2002, 3, 74. p.); T. G. (1952–2006) (Gömörország, 2006, 2, 86–89. p.); Szlovákiai M. Adatbank Lexikona (<https://adatbank.sk/lexikon/tokoly-gabor/>).

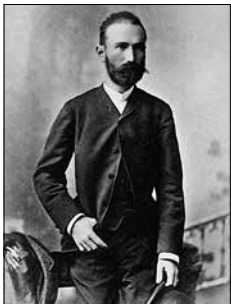
Fotó: https://ujso.com/sites/default/files/vasarnap_import/vydanian/vas200616/photo/tokoly.jpg (2021. 06. 15.)

Bodnár Mónika

Tömösváry Ödön (1852. okt. 12. Magyaró, Maros-Torda vm. – 1884. aug. 15. Déva): zoológus, entomológus, tanár. – Kolozsvári gimn.-i tanulmányait befejezve (1870)

Selmecbányán, az erdészi egy.-en (1870–1872), majd a kolozsvári egy.-en tanult (1877–1880). Id. Entz Géza, Herman Ottó és Horváth Géza fedezték fel tehetségét, és irányították érdeklődését a százlábúak felé. Doktori dolgozatát a pókszálábúak légzőszervének anatómiájából készítette (1881). – A Természettud.-i Múz.-ban Herman Ottó támogatása ellenére nem kapott állást, így Marosvásárhelyen gimn.-i tanárként helyezkedett el. A bp.-i filoxéra-kísérleti állomás munkatársa (1882-től), mint „Phylloxera-biztos” az Al-Dunára utazott (1883 nyara), ahol a kolumbácsi károkozását tanulmányozta; közben tuberkulózisos lett. Kassán tanított, megházasodott (1884), végül 32 évesen elhunyt. – Rövid, küzdelmes élete alatt 57 tud.-os közleményt írt, 32 tud.-ra új százlábú- és ikerszelvényesfajt és két genoszt írt le. Elsőként ismertette a soklábúak (Myriopoda) különleges érzékszervét, amelyet később a világ minden nyelvén róla neveztek el (~féle szerv). Új eredményeket publikált az álskorpiókról, a sertefarkúakról (Thysanura), más rovarokról és a vipérákról is. Gyűjt.-e először az Erdélyi Múz.-Egylethez (1880), majd később a Kir. M. Természettud.-i Társulathoz került. Egy része, számos típuspéldány ma megtalálható a *M. Természettud.-i Múz.* Állattárában.

F. m.: *A Vipera ammodytes előfordulásáról hazánkban* (Orvos-Természettudományi Értesítő. II. Természettudományi Szak, 4, 1879, 4, 8–11. p.); *Adatok a hazánkban előforduló Myriopodákhoz. I-II.* (Természettudományi Füzetek, 3, 1879, 152–156., 186–187., 244–249. p.); *A Myriopodák osztályának egy új alakja Borneo szigetéről* (Természettudományi Füzetek, 5, 1882, 229–230. p.); *Pseudoscorpiones Faunae Hungaricae. A magyar fauna álskorpiói* (Mathematikai és Természettudományi Közlemények, 18, 1882, 133–256. p.); *A Scutigera-félék légzőszervéről* (Mathematikai és Természettudományi Értesítő, 1, 1883, 145–150. p.); *Sajátságos érző készülékek a százlábúaknál* (Természettudományi Közöny, 15, 1883, 268–270. p.); *Eigentümliche Sinnesorgane der Myriopoden* (Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn, 1, 1883, 324–436. p.); *Über den Bau der Spinndrüsen der*

Geophiliden (Mathematische und naturwissenschaftliche Mittheilungen aus Ungarn, 2, 1883, 441–447. p.); *Myriopoda a Joanne Xantus in Asia Orientali collecta* (Természettudományi Füzetek, 9, 1885, 63–72. p.).

Irod.: Herman Ottó: T. Ö. (Rovartani Lapok, 2, 1885. 1, 1–14. p.); Korsós Zoltán: Ö. T. (1852–1884), pioneer of Hungarian myriapodology (Bulletin of the British Myriapod and Isopod Group, 19, 2003, 78–87. p.).

Fotó: Rovartani Lapok, 2, 1885.

Korsós Zoltán

Törőcsik Zoltán, dr. (1942. nov. 8. Tiszavárkony – 2005. jún. 1. Bakonyszentkirály): gimn.-i tanár, régész, múzeumig. – Felesége a lublini születésű

Tereza Halina Kulbaka gimn.-i tanárnő, akitől később elvált. Három gyermeke született: Zoltán (1971–), Zsolt (1972–), Lilla (1993–). – A tiszaföldvári ált. isk.-ban, majd a kunszentmártoni József Attila Gimn.-ban tanult. Érettségi után a bp.-i Danuvius

Szerszámgépgyárban betanított munkás, marós (1961), az UVATERV-nél (Út- Vasúttervező Vállalat) segédmunkás, földmérő technikus (1961–1964), közben sorkatonai szolgálatot teljesített. A szegedi JATE-BTK-n történelem–oroszlakon tanult (1964–1969), s középisk.-i tanári diplomát (1969), filozófia kiegészítő szakon újabb oklevelet (1974), majd egy.-i doktori címet szerzett (amerikanisztikából, a maja kultúra kutatásért, 1975). Az ELTE-BTK-n régész-muzeológus oklevelet szerzett (1986). – A tapolcai Batsányi János Gimn. orosz tanára (1969–1978), az intézmény ig.-ja (1978–1980). 1972-től vezette a gimn.-i helytörténeti-honismereti szakkört. A Hazafias Népfront Városi Biz.-ában a honismereti munkabiz. elnökségi tagja. Népművelési előadó a Batsányi János Művelődési Központban (1977 jan.–aug.). *A Veszprém M.-i Múz.-i Igazgatóság vezetője* (1980–1987). Állami ösztöndíjasként Mexikóban a Yucatán-félszigeten kutatott (1982–1983). A *Tapolcai Városi Múz.* alapító ig.-ja (1987–1992). Irányításával zajlottak a Tapolca–Templom-dombi régészeti ásatások (1984–1990), a tapolcai vár feltárt maradványait bemutató Romkert kialakítása (1988) és a *Tapolcai Galéria* létrehozása (1990). További ásatásai és leletmentései: Csobánc-hegy, késő bronzkori sírok (1982); Tapolca, Szent Miklós-ro-

tunda (1986); Tapolca–Plébániakert, újkőkori, római kori leletek (1987–1989); Tapolca, Csányi László utca, római kori temető (1987); Badacsonytördemic–Korkovány, római kori szentély (1987); Tapolca–Diszel–Homokdombi-dűlő, honfoglalás kori temető (1987), Tapolca–Diszel, középkori templom (1989); Tapolca–Diszel, Saj-hegy, neolitikum (1989). Több külföldi országban rendezett kiáll.-t és tartott meghívott előadóként tud.-os előadást (Ausztria, Németo., Bulgária, Dánia, Hollandia, Franciao., USA). A tapolcai éveket követően iskolaig. a jászalsószentgyörgyi Lippay Lajos Ált. Isk.-ban (1992–1994), a nemesdedéni Kónyi János Ált. Isk.-ban (1994–1997), majd Pannonhalmán. 1995-ben r. k. hitoktatói oklevelet szerzett. Nyugdíjazása (2001) után Bakonyszentkirályon élt. – Miniszteri dicséret (1973), Veszprém Megyéért díj ezüst fokozata (1976).

F. m.: *Adalékok a tapolcai népkolai oktatás történetéhez*. I. (XIV–XVI. század) (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 17, 1985, 413–436. p.); *A XIII. századi Tapolca történetének vázlata* (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 18, 1987, 159–195. p.); *Honnan? Fejezetek Tapolca múltjából* (Tapolca I. A Batsányi János Művelődési Központ kiadványa I., Tapolca, 1989); *A tapolcai Romkert – Ruinengarten in Tapolca*. Sági Károlyval (Tapolca, 1989); *A tapolcai Gyógybarlang és Romkert. – Die Heilgrotte und der Ruinengarten von Tapolca*. Varga Tündével és Borbás Jánossal (Tapolca, 1989); *A Dunántúli Vonaldíszes Kerámia „Tapolcai csoportja”*. Sági Károlyval (A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei 1, 1989, 29–130. p.); *A Dunántúli Vonaldíszes Kerámia Kultúrája „Tapolcai csoportjának” Balaton környéki lelőhelyei*. Sági Károlyval (Bibliotheca Musei Tapolcensis, 1, Tapolca, 1991); *A Dunántúli Vonaldíszes Kerámia „Tapolcai csoportjának” legújabb lelőhelyei a Balaton környékéről*. Eöry Bélával (A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei 2, 1992, 7–30. p.); *Egy megmentésre váró középkori műemlék Tapolcáról* (A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei 2, 1991, 187–201. p.); *Adalékok a tapolcai népkolai történetéhez a XIII. század második felétől a XIX. század elejéig* (A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei 2, 1992, 281–304. p.); *Diszel középkori temploma*. Társ szerző (A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei 2, 1992, 203–210. p.); *Válogatás a Tapolcai Városi Múzeum legszebb darabjaiból*. Társ szerző (A Tapolcai Városi Múzeum kiadványa, Tapolca, 1992).

Irod.: Hangodi László: In memoriam... Dr. T. Z. (1942–2005) (Múzeumi Hírlevél, 2005 szept.); VMÉL (Veszprém, 2014); Kákonyi Anna: A Laczkó Dezső Múzeum története – II. rész (Veszprémi Szemle 46.

19. évfolyam, 2017. 3. szám, 87–107. p.); Kertész Károly: Tapolcai életrajzi lexikon (Tapolca, 2020).

Fotó: Wass Albert Városi Könyvtár és Múz., Tapolca

Hangodi László

Török Klára; *Erdőhalminé* (1952. jan. 19. Bp. – 2005. nov. 7. Bp.): vegyész mérnök, restaurátor. – Édesapja a Metrimpex külkereskedelmi Vállalat

export-deviza osztályán csoportvezető, édesanyja a csepeli Híradástechnikai Gépgyárban pénzügyi osztályvezető volt. Férje (1975-től) Erdőhalmi Gábor, az Akadémiai Kiadó munkatársa. – A Petrik Lajos Vegyipari Technikumban érettségizett (1970). Egy

évig műszaki ügyintéző a Híradástechnikai Kutató Int. Félvezető Főosztályán, majd a Bp.-i Műszaki Egy. Vegyész mérnöki Karának esti tagozatán műanyag szakon szerzett diplomát (1971–1977). Elvégezte az Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központ (MRMK) által rendezett restaurátor és konzervátor tanf.-ot (1974). – 1971-től a Központi Múz.-i Igazgatóság Technológiai Osztályán dolgozott. Közel 35 évig volt a MNM és jogelődjei Restaurátor Osztályának tud.-os munkatársa. A múz.-ban feladata a restaurálásokhoz kapcsolódó természettud.-os vizsgálatok végzése volt, ami magában foglalta a restaurálás-konzerválás területén alkalmazott szerves anyagok és műanyagok alkalmazástechnikai kérdéseit, a mikroszkópos és műszeres vizsgálatokat. Foglalkozott festett rétegek, korróziós termékek, az öregedés során bekövetkező változások vizsgálatával. A vizsgálatokat szükség esetén egyetemekkel és kutatóint.-ekkel koordinálta. A restaurátorképzés alap- és középfokú tanf.-ain szerves kémiát, műanyagkémiát és munkavédelmet oktatott. A Képzőművészeti Főisk. tárgyrestaurátor-képzésében műanyagkémiai laborgyakorlatot vezetett és festészeti anyagok vizsgálatát oktatta. Részt vett konferenciák, tanf.-ok szervezésében. A múz. számára a restauráláshoz elengedhetetlen vegyszerek és alapanyagok központi beszerzését intézte. Mo.-on úttörő módon elkezdte a festett rétegek mikroszkópos keresztmetszetvizsgálatát; kiemelkedő munkája volt néhány Munkácsy-festmény vizsgálata. Nemzetközi együttműködés keretében munkájával hozzájárult egy infravörös spektrumtárolás elkészíté-

séhez, amely segítséget nyújt a műtárgyakon előforduló szerves anyagok infravörös spektroszkópiás azonosításához. – A *Műtárgyvédelem* c. restaurátor évkönyv szerk.-je (1991-től); a kiadványnak új arculatot adott, s tartalmilag is megújította. A nemzetközi együttműködésben készült hétnyelvű restaurátorszótár m. részének létrejöttében is kiemelkedő szerepet játszott. Munkásságát számos tanulmány, kiadvány, jegyzet is dokumentálja. Összesen 22 (ebből négy idegen nyelvű) publikációja ismert. – A MTE SZ Kémikusok Egyesülete Műtárgyvédelmi Szakosztályában több éven keresztül a művészrestaurátori szakcsoportot vezette.

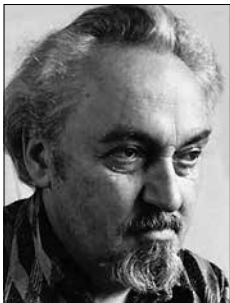
F. m.: *Examination of painting materials used by Mihály Munkácsy for his painting "Studio"* (Archaeometrical Research in Hungary, National Centre of Museums, Bp., 1988, 201–215. p.); *Electron beam microanalytical examination of samples from the painting „Studio” by Mihály Munkácsy.* In: *2nd International Conference on Nondestructive Testing, Microanalytical Methods and Environment Evaluation for Study and Conservation of Works of Art* (Perugia, 1988, IV/16.); *Microscopic Investigation of 19th Century Darkened Painting Samples.* Kissné Bendefy Mártával. In: *ICOM Committee for Conservation, 9th Triennial Meeting* (Dresden, 1990, 14–17. p.); *Investigation of painted areas of banners and flags.* C. Rogerson-nal. In: *Poster abstract (ICOM-CC 12th Triennial Meeting, Lyon, 1999).*

Irod.: In memoriam T. K. 1952–2005 (Műtárgyvédelem 2006, Bp., MNM, 2006, 7–8. p.); T. K. szakirodalmi munkássága (uo., 177–178. p.).

Fotó: T. K. 1998-ban, Nyiri Gábor felv., MNM

Morgós András

Tripolsky Géza (1926. júl. 11. Zenta [Senta, Jugoszlávia] – 2002. nov. 5. Zenta [Senta, Szerbia]): néprajzkutató, pedagógus, múzeum- és művésztelepszervező. – Gimn.-i tanulmányait (1944), majd az újvidéki tanítóképző kihelyezett tagozatát Zentán végezte (1946). Az Újvidéki Egy. BTK M. Nyelv és Irodalom Tanszékén ált. isk.-i (1966), majd középisk.-i tanári oklevelet szerzett (1974). – Tanító Adorjánon (1946–1952), a *Zentai Múz.* munkatársa, majd ig.-ja, ill. a múz. mellett működő Zentai Művésztelep szervezője és vezetője nyugdíjazásáig (1952–1986). Az Újvidéki Egy. BTK m. tanszékén mű-

velődéstörténetet adott elő (1970–1984). Az Ács József tanárral, festőművésszel, újságíróval együtt alapított művésztelepnek is köszönheti a múz. képzőművészeti gyűjt.-e folytonos gyarapodását, ill. a gyümölcsöző együttműködést a hódmezővásárhelyi múz.-mal és művészteleppel. Néprajzi érdeklődése hozzájárult a múz. néprajzi profiljának megerősödéséhez, ig.-i tevékenysége pedig a múz. első állandó kiáll.-ainak megrendezéséhez, neves mo.-i szakemberek bevonásával. Folklorgyűjtőként a juhászélettel foglalkozva elsősorban juhászdalok, betyárdalok gyűjtésével foglalkozott. – A *Magyar Szó* vajdasági napilapban rendszeresen jelentkezett rövidebb tud.-os népszerűsítő, helytörténeti, néprajzi témájú írásokkal. – Kultúra Szikrái Díj (1976), Nagypáti Kukac Péter-díj (1985).

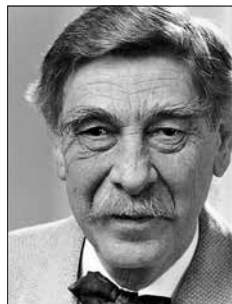
F. m.: *Száraz kútgém, üres válú. Juhásznóták, betyárdalok, balladák Zentán és vidékén.* Burány Bélával és Fábri Jenővel (Zenta, 1966); *Rukkolnak a szép zentái legények. 99 katonadal Zentán és vidékén.* Burány Bélával, Fábri Jenővel és Bodor Gézával (Zenta, 1972); *A Tisza-vidék népelete Móra István írásai tükrében* (A Hungarológiai Intézet tudományos közleményei, 23–24, 1975, 199–213. p.); *Senta – Zenta.* Erdélyi Istvánnal (Zenta, 1980); *Zentai Művésztelep.* Ács Józseffel, Farkas Nándorral (Zenta, 1980); *„Nem bánom, hogy juhásznak születtem”* (Újvidék, 1992); *Munkák, ünnepek, népszokások. A Tisza-vidék néprajzához és folklórájához* (Újvidék, 1993); *Város, folyó, emberek* (Zenta, 1999).

Irod.: MNÉpLex V.: 355. p.; Gerold László: Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon 1918–2000. (Újvidék, 2001, 269. p.); Hajnal Jenő: In Memoriam T. G. (1926–2002) (A Híd, 2002, 11–12, 1460–1462. p.; http://adattar.vmmi.org/cikkek/17141/hid_2002_11-12_16_hajnal.pdf).

Fotó: a család tulajdona

Pejin Attila

Trogmayer Ottó (1934. júl. 24. Bp. – 2015. máj. 28. Bp.): régész, muzeológus, múzeumbig., egy.-i tanár. – Ált. és középisk.-it Komáromban végezte, 1952-ben érettségizett.

Felsőfokú tanulmányait az ELTE Történettud.-i Karán irodalom szakon kezdte, majd átjelentkezett az ált. régész és ősrégész szakra, ahol többek között Banner János, László Gyula és Oroszlán Zoltán tanítványa volt. Utolsó egyetemi évét,

1956 júl.-ától gyakornokként a szegedi *Móra Ferenc Múz.*-ban töltötte. 1957 nyarán jeles eredménnyel államvizsgázott. Doktorált (1969), a történelem (régészeti) tud.-ok kandidátusa (1969). – Diplomás régészként a *Móra Ferenc Múz.*-ban kezdett dolgozni: muzeológus (1956–1966), csoportvezető (1966–1970), a Móra Ferenc Múz. és egyben a Csongrád m.-i múz.-i szervezet ig.-ja (1970–1997; nyugdíjba vonulásáig). Feladata és lehetősége lett a Csongrád m.-i múz.-i szervezet kiépítése és fejlesztése, munkatársainak és az általuk művelt tudomány- és szakterületeknek a menedzselése, melyet példa értékűen oldott meg. Az 1980-as évek elejére a megyei múz.-i szervezet már orsz. viszonylatban is jelentős tud.-os értéket képviselt. – Kutatási területe: DK-Európa korai neolitikuma, a Kárpát-medence középső és késő bronzkora, Csongrád m. Árpád-kora. Szerencsés kezű ásató és kitűnő megfigyelő volt. Jelentős új eredményeket hozó ásatásaira építve írta meg *Adatok a magyar Dél-Alföld későbronzkorához* c. egy.-i doktori értekezését, amelyet 1962. jan.-ban summa cum laude minősítéssel védett meg. *A Dél-Alföld korai neolitikumának főbb kérdései* (Szeged, 1968) c. értekezéséért 1969-ben kandidátusi fokozatot kapott. Főbb ásatásai: Békés, honfoglalás és kora Árpád-kori temető (1958); Csorva, késő bronzkori temető (1957–1958); Tápé-Széntégláégető, késő halomsíros temető (1960–1964); Maroslele-Pana, a Körös-kultúra települése (1963); Gyárlárét-Szilágyi-major, a Körös-kultúra települése (1964); Röske-Lúdvár, a Körös-kultúra települése (1964–1965); Deszk-Olajkút, a Körös-kultúra települése (1966); Tápé-Lebő, neolitik tell (1967); Csongrád-Bokros, avar kori lakóház; Ópusztaszer, középkori monostor (1970–1976). Folyamatosan publikálta ásatásai tud.-os eredményeit: a többi között feltárta és leírta az első avar lakóházat Csongrádról, a 10–12. sz.-i békés-povádi köznépi temetőt, vmint a Tápé-Széntégláégető lelőhelyen feltárt halomsíros temetőt. – Kiemelkedő szerepet vállalt az 1972-ben megalakult Pusztaszeri Emlékbiz. munkájában, az *Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark* létrehozásában, a Feszty-körkép restaurálásában. Vezetésével ekkor tárták fel az ópusztaszeri monostor maradványait. Tud.-os munkája mellett részt vállalt a tudományszervezésben is. Egyik kezdeményezője és házigazdája volt az 1963-tól Szegeden évente megrendezett nemzetközi régészeti konferenciáknak, amelyek előadásai nyomtatásban is megjelentek. Részt vett minden

jelentősebb, őskorral foglalkozó hazai és nemzetközi tud.-os konferencián, a legtöbbjükön előadást is tartott. Meghatározó szerepe volt abban, hogy az addig ált., az újkőkortól a honfoglalásig tartó időszakot bemutató kiáll.-októl eltérően – az országban elsőként – a megye városi múz.-aiban tematikus kiáll.-ok készültek: *Az újkőkorszak és a rézkor művészete* (Hódmezővásárhely), *Hunok, avarok, magyarok* (Szeged), *Szarmaták és germánok* (Szentés). Kiemelkedő nemzetközi és hazai sikert aratott az általa szervezett *Az avarok kincsei* c. kiáll. (1985–1986). – Szakmai tevékenysége mellett folyamatosan publikálta ismeretterjesztő cikkeit, ötletgazda volt, forgatókönyveket írt és szerepelt rádiós és televíziós műsorokban. A régészet népszerűsítésében generációjának egyik legnagyobb hatású személyisége. Nyugdíjas éveiben művelődés- és kultúrtörténeti írásait tartalmazó ismeretterjesztő könyveket publikált. – Szerzőtevékenységével az elfoglaltságai mellett 1965-től a JATE Ókortörténeti és Régészeti Tanszékén óraadó tanár, uo. címzetes egy.-i docens (1970–2000); 1968–1974 között a régészet egyszemélyű oktatója volt. Az 1989-ben megalakult Móra Ferenc Múz. (MFM)–JATE Régészeti Tanszék tanszékvezetője; habilitációs előadását 1999-ben Szer monostor templomának építéstörténetéről tartotta meg. Utolsó egy.-i előadásait a 2004/2005. tanévben tartotta. Mindig derűs természete, sokszínű egyénisége, szelleme haláláig töretlen maradt. Mindenkivel szót tudott érteni, toleráns tudott lenni, még azokkal is, akikkel nem értett egyet. – Szerk. a *Móra Ferenc Múzeum Évkönyvét* (1969–1983); a szerkesztést később megosztotta munkatársaival, több szekcióra bontva az évkönyvet. – Hosszú ideig tagja volt az MTA Régészeti Biz.-ának (1969-től), az Ásatási Biz.-nak, a Tud.-os Minősítő Biz. szakbiz.-ának, az UNESCO albiz.-ának, a Szegedi Akad.-i Biz. Régészeti Biz.-ának, az Orsz. Múz.-i Tanácsnak, a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak. 1986-tól a Deutsches Archäologisches Institut l. tagja. – Kuzsinszky Bálint-emlékérem (1979), Móra Ferenc-emlékérem (1986), SZOT-díj (1988), Csongrád m. Alkotói Díja (1992), Széchenyi-díj (1992), a M. Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, polgári tagozat (1994), Szegedért Alapítvány díja (1996, fődíj), M. Örökség-díj (1997), Rómer Flóris-emlékérem (1998), Tömörkény István-díj (1999), M. Érdemrend középkeresztje, polgári tagozat (2013), Szeged díszpolgára (2014).

F. m.: *Népvándorláskori telepnyomok Bokros határában* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1960–1962 [Szege, 1962], 3–8. p.); *X–XI. századi magyar temető Békésen* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1960–62 [1962], 9–38. p.); *Beiträge zur Spätbronzezeit des südlichen Teils der Ungarischen Tiefebene* (Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 15, 1963, 85–122. p.); *Megjegyzések a Körös csoport relatív időrendjéhez* (Archaeologiai Értesítő, 91, 1964, 67–86. p.); *Ein neolithisches Hausmodellfragment von Röske* (Acta Universitatis de Attila József nominatae: Acta Antiqua et Archaeologica, 10, 1966, 11–26. p.); *A Körös-csoport lakóházáról. Újkőkori házmodell-töredék Röskeről* (Archaeologiai Értesítő, 93, 1966, 235–240. p.); *A Körös-csoport barbotin kerámiájáról* (Archaeologiai Értesítő, 95, 1968, 6–12. p.); *Bemerkungen zur Chronologie des Frühneolithikums auf dem Süd-Alföld* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1966/67-2, 1968, 35–40. p.); *Beiträge zur Chronologie des Neolithikums in Mitteltheissgebiet* (Študijné Zvesti Archeologického Ústavu SAV [ŠtZ], 17, 1969, 467–480. p.); *Die Bestattungen der Körös-Gruppe* (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1969-2, 5–15. p.); *Körös-Gruppe-Linienbandkeramik — A Körös csoport és a vonaldíszes kerámia* (Alba Regia, 12, 1971, 71–76. p.); *Das bronzezeitliche Gräberfeld bei Tápé* (Fontes Archaeologicae Hungaricae, Bp., 1975); *Szer monostorától Ópusztaszerig*. Zombori Istvánnal (Bp., 1980); *A szegei nagytáj bronz- és koravaskorának néhány kérdéséről — Über einige Probleme der Bronze- und Frühheisenzeit des szegei Großraumes* (Acta Antiqua et Archaeologica, Supplementum, 5, 1985, 3–16. p.); *Frühneolithische Importgegenstände aus dem Marosmündungsgebiet*. In: *Neolithic of Southeastern Europe and its Near Eastern Connections* (International Conference 1987. Szolnok–Szege). Varia Archaeologica Hungarica, 2. Bp., 1989, 311–316. p.); *Újkőkori istenszobrok attribútumokkal — Neolithic idols with special attributes* (Archaeologiai Értesítő, 119, 1992, 57–61. p.); „...mészlétó Hegy gyanánt szolgált...” *Szer monostor templomának építéstörténete* (Szege, 1998); *A unique Neolithic find from Röske*. In: *Morgenrot der Kulturen. Frühe Etappen der Menschheitsgeschichte in Mittel- und Süd-osteuroopa*. Festschrift für Nándor Kalicz zum 75. Geburtstag. Hrsg.: Jerem, E.–Raczky, P. (Bp., 2003, 109–113. p.); *Régi adósságaim II. Gyálarét-Szilágyi-major* (Ősrégészeti Levelek, 6, 2004. 6, 13–26. p.); *Múltbalátó — Régészetünk nagy pillanatai* (Bp., 2005). Irod.: Önéletrajza: *Évgyűrűk* (Sopron–Szódó–Kulcsod–Solt–Komárom–Bp.–Szege) (Múltunk emlékei 2, 2003, 8–9. p.); T. O. publikációi (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica, 2, 1996, 579–583. p.); T. O. irodalmi munkássága. In: T. O. 70. születésnapja lap. Szerk.: Bende L.–Lőrinczy G. (Szege, 2004, 41–43. p.);

Fodor István: T. O. 60. éves. In: *A kőkortól a középkorig*. Szerk. Lőrinczy Gábor (Szege, 1994, 9–14. p.); T. O. In: *A hagyomány szolgálatában*. Szerk. Lengyel A. (Szege, 2002, 262. p.); Fodor István: *A hazatért pannóniai. Portrévázlat T. O.-ról* (uo., 96–99. p.); T. O. In: *A Móra Ferenc Múzeum 125 éve*. Szerk. Zombori István (Szege, 2008, 223–224. p.); RÜL 18: 204. p. Fotó: Lőrinczy Gábor felv., In: *A kőkortól a középkorig*. Szege, 1994.

Lőrinczy Gábor

Tulogdy János; Tulogdi (1891. okt. 12. Torda, Torda-Aranyos vm. – 1979. okt. 1. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia]): földrajztudós, egy.-i

tanár. – Édesapja, Tulogdi Soma, a kolozsmonostori Gazdasági Tanint. (utóbb Akad.) gazdasági intézője, a tordai állami gazdasági telep főintézője. – A kolozsvári Ref. Koll.-ban érettségizett (1909), majd a Ferenc József Tudományegyetemen természetrajz–földrajz szakos tanári oklevelet szerzett (1919). Bp.-en földtan–ásványtan–földrajz szakcsoportból doktorált *Kolozsvár környékének pleistocen képződményei* c. disszertációjával (1925. okt.); megjelent: *Erdélyi Irodalmi Szemle*, 1925. 6. sz.). – Az Ásvány- és Földtani Int.-ben gyakornok Szádeczky-Kardoss Gyula professzor mellett (1912–1914). 1914-ben behívták katonának, 1915-ben a galíciai harcokban comblovás következtében marandandó lábsérülést szenvedett, 1918-ban többszörösen kitüntetett hadnagyként szerelt le. 1918 őszétől a kolozsvári Ref. Koll. helyettes tanára, a természetrajzi gyűjt. őre és gyarapítója, 1921-től r. tanár. A bécsi döntést követően Kolozsvárra visszatérő Ferenc József Tudományegyetemen az „Erdély földje földrajzi kialakulásáról” tárgykör magántanárává habilitálták (1943). Az átmenetileg működő Kolozsvári M. Tudományegyetem 1945. febr. 2-ától a földrajz nyilvános rk. tanárának hívta meg, majd okt. 1-jén a megalakuló Bolyai Tudományegyetem r. tanári kinevezést kapott. 1959-ben, a Bolyai Tudományegyetem beolvasztásos felszámolásakor nyugdíjazták. Mind a koll.-ban, mind az egy.-en nagyhatású oktató-nevelő munkát fejtett ki, földrajztud.-i isk.-t teremtett. – A természetföldrajz majd’ mindegyik ágával foglalkozott, úttörő volt a barlangkutatásban. Főleg Erdély, ezen belül

Kolozsvár, Torda és Kalotaszeg földrajzi viszonyait tanulmányozta. Kitartó természetjáró és természetvédő volt, a turizmust maga is szervezte. A repülés, a modellezés rajongójaként élete legnagyobb élményének tartotta a Zeppelin léghajójában megtett hét és fél óras repülését. Sok mo.-i és külföldi kongresszuson vett részt, s tartott előadást, így még a Szentföldre és Egyiptomba is eljutott. Szuggesztív és népszerű előadónak ismerték, mindig személyes élményekkel tette élvezetessé témáját. Bár összefoglaló nagy munkát nem írt, több mint 150 tanulmány és népszerűsítő cikk szerzője. Ezek az *Erdélyi Múzeum*, az *Iffjú Erdély*, a *Magyar Nép*, a *Páosztortúz*, a *Református Szemle* hasábjain és emlékkötetekben jelentek meg. – Az Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) egyik szervezője, egy ideig alelnöke és *Erdély c.* folyóiratának szerkesztőbiz.-i tagja (1936-tól). Az Erdélyi Múz.-Egyesület (EME) Természettud.-i Szakosztályának választmányi (1920-tól), ill. az 1940-es években az igazgatóválasztmányi tagja volt, kiküldték az EME tulajdonát képező Föld- és Öslényntani Tár tárvizsgáló biz.-ába. – A M. Természettud.-i Társulat (1910-tól), a M. Földrajzi Társaság tagja (1922-től), a M. Karszt- és Barlangkutató Társulat tb. tagja (1969). – Születésének 100. évfordulóján, 1991. okt. 11–12-én Kolozsvárt, 120. évfordulóján, 2011. dec. 17-én a Sapientia Egy.-en rendeztek emlékkonferenciát a tiszteletére. Az 1990-ben újjáalakult Ref. Koll. díszterme számára megfestették portréját (Cs. Erdős Tibor festőművész alkotása).

F. m.: *Erdély geológiája* (Cluj-Kolozsvár, 1925); *Allattan*. M. tannyelvű középisk.-k I. oszt. számára (Cluj-Kolozsvár, 1925; 2. kiad. 1935); *A Székelyföld földrajza* (H. n., 1929); *Turisták és cserkészek könyve*. I. köt. (Cluj, 1929); *Erdély kis turistakalauza* (Bp., 1940); *Természetjárók könyve* (Bukarest, 1959); *Földrajzi kislexikon*. Madarász Antallal, Balás Árpáddal (Bukarest, 1976). Irod.: Mikó Imre: T. tanár úr (Utunk, XXXI., 1976. 41. sz. 2. p.); Dénes György: Búcsú T. J.-től (Karszt és Barlang, 1979. 1–2., 40–42. p. bibl.-val); Ádám László: Dr. T. J. 1891–1979 (Földrajzi Közlemények, CIV., 1980. 3., 287–290. p.); Tövissi József: T. J. születésének 100. évfordulója (Művelődés, XL., 1991. 10., 31–34. p.); Ajtay Ferenc László: Száz éve született T. J. (1891–1979) (Földrajzi Múzeumi Tanulmányok, 10., 1991. 3–8. p.); Tiszteletkötet nemzedékek mentorának, a jeles természettudós, dr. T. J. emlékezetére. Szerk. Nagy Arisztid, Bulbuk Jenő (Bp.–Kolozsvár, 2008). ÜMÉL VI: 906–907. p.; RMIL 5/2.: 946–947. p.

* Tulogdi eleinte -i-vel írta a nevét, az 1920-as években áttért az -y-os írásra, a megemlékezések, lexikonok hol így, hol úgy írják.

Fotó: Nagy Arisztid: Emlékezés T. J. professzorra. (Magiszter 5. 3–4. sz. 2007)

Gaal György

Turányi Sándor (1957. szept. 1. Esztergom – 2011. nov. 21. Esztergom): restaurátor művész.– Az esztergomi Berzeviczy Gergely Közgazdasági

Szakközépisk.-ban érettségizett. Az esztergomi Balassa Bálint Múz.-ban adminisztratív munkakörben kezdett dolgozni (1976-tól), majd átkerült a Dunai Vízlépcsővel kapcsolatosan az Esztergom-környéki ásatásokat kiszolgáló, Esztergomba kihelyezett MNM Dunai Vízlépcső restaurátorműhelybe, amit a Balassa Múz. ig.-ja felügyelt. Elvégezte a Múz.-i Restaurátor és Módszertani Központ által szervezett restaurátor és konzervátor (alap)tanf.-ot (1980. márc.), ezt követően a Balassa Múz. restaurátori munkakörben alkalmazta; régészeti tömeganyagot, főként kerámiát és fémeket restaurált (római veretes láda, numizmatikai anyagok). A M. Képzőművészeti Főisk. Restaurátorképző Int.-ének tárgyrestaurátor I. tagozatán farestaurátor-művész diplomát szerzett (1988. nov. 4.); diplomamunkája egy *Osztrák rokokó asztal restaurálása* volt (kézirat: MNM Restaurátor Szakkönyvtár, Ltsz.:15341-88.). A Balassi Múz. saját rendezésű régészeti, helytörténeti és képzőművészeti kiáll.-ainak létrehozásában az egyik kulcsembert volt; „ezer-mesterségbeli” tudását korábban a vele egy udvarban lakó kékfestő mestertől tanulta el. Fő szakterülete a fém- és fatárgyak restaurálása volt. Tűzzománc alkotásaival és plakettjeivel részt vett egyéni és csoportos kiáll.-okon Szlovákiában, Ausztriában, Szlovéniában, Horvát.-ban és Mon. Utolsó önálló kiáll.-án tűzzománc képeivel szerepelt az esztergomi Duna Múz. Európai Közép Galériájában (2011. júl.). Társadalmi munkában műemlékekhez kötődő tevékenységet is végzett; pl. az Esztergom Barátainak Egyesülete által évente szervezett „városvédő” diáktáborok keretében síremlékek, emlékművek és emléktáblák restaurálását, festését és aranyozását vezette. Egy öt fő restaurátor csapat tagjaként vett részt erdélyi

műemlékek halaszthatatlan állagmegóvásában és konzerválásában (Énlaka, 1982; Magyarbikal, 1983; Homoródszentpál, 1984; Székelyudvarhely, 1985; Vista, 1986, 1987). Eseti megbízásokkal restaurált műtárgyakat pl. az Orsz. Műemléki Hivatal részére: a bajnai Sándor–Metternich kastély kutatása során előkerült régészeti (főként kerámia) leletanyagot (1975), a budafoki Sacelláry-kastély Róth Miksa készítette üvegablakait (1987); a MNM Esztergomi Vármúzeumában a Szt. Adalbert-székesegyház díszkapujának (Porta Speciosa) összetört 20. sz.-i makettjét stb. – A M. Alkotóművészek Orsz. Egyesületének, a M. Restaurátorok Egyesületének, vmint az Esztergomi Művészek Céhének (1994-től) tagja.

F. m.: *15 éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Szerk., összeáll. (Esztergom, 2006; https://library.hungaricana.hu/hu/view/EsztergomKonyvek_419/?pg=42&layout=s). Irod.: Muzslai Zsitva Ágnes: In memoriam T. S. (Esztergomi életképek, 2011. nov. 22.; https://esztergomieletkpek.blog.hu/2011/11/22/in_memoriam_turanyi_sandor); Kortárs magyar tűzzománcművészet: T. S. (A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület tűzzománc-kiállításai 2008–2015, 2015; <http://muravidék.eu/wp-content/uploads/2015/03/Tuzzomanc-katalogus-online-vegleges.pdf>).

Fotó: T. S. 2010-ben, a család tulajdona

Morgós András, Horváth István

Tüdős Kinga; Tüdős S. Kinga; Tüdősné Simon Kinga; ered. Simon Mária Kinga, dr. (1948. jún. 25. Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe, Románia] – 2019. szept. 6. Sepsiszentgyörgy): történész, művészettörténész, tud.-os kutató. – A bp.-i ELTE-n, az Eötvös Koll. tagjaként, klinikai pszichológiából (1975), majd művészettörténetből szerzett diplomát (1976). Az 1635. évi székelyföldi katonai összeírásoknál feldolgozó disszertációjával lett a történelemtud.-ok doktora (1995). – A M. Nemzeti Galéria 19. sz.-i festészeti osztályán művészettörténész muzeológus (1976–1980), majd pszichológiából továbbképzésen vett részt Torontóban, a 999. sz. Egészségügyi Központban a K-európai kivándoroltak depressziójával foglalkozott. Mintegy fél év múlva Bukarestben telepedett le, ahol férje egy.-i tanár volt. A Kriterion Könyvkiadó ig.-ja, Domokos Géza közbenjárásával, Demény Lajos történész jóvol-

tából 1980-ban a bukaresti Nicolae Iorga Történettud.-i Int. Nemzetiségtörténeti Osztályának tud.-os kutatója lett. Nyugdíjazása után hazatért Sepsiszentgyörgyre, ahol haláláig élt és dolgozott. – A *Székely Nemzeti Múzeum*-ban (SZNM) kiáll.-t szervezett, részt vett a múz. kéziratárának fel dolgozásában, dokumentációs könyvtárának gyarapításában, kiadásra készítette elő a múz. egykori kiváltságlevél-gyűjt.-ének Cs. Bogáts Dénes által összeállított regesztáit. Szakterülete a 15–18. sz.-i Erdély története, elsősorban a korabeli Erdély hétköznapijai, a levéltárakban fennmaradt erdélyi végrendeletek kutatása. Tanulmányozta a 15–18. sz.-i erdélyi védőrendszereket, templomeroődöket és műemlék templomokat. Tévifilmsorozatban mutatta be Székelyföld vártemplomait (*A magok oltalmára...*, Duna TV, 2016). A levéltári kutatásai során feltárt végrendeletek alapján készült el 2003-ban, Szakály István rendezésében a 17. sz.-i székely főnemesi, jelesen az Apor, Kálnoky, Lázár és Mikes családkról szóló dokumentumfilm (*Testamentomi rendelés – Székely főnemesek*, Duna II. Autonómia TV, 2009). Részt vett a *Székely Oklevéltár* új sorozata kiadásának munkálataiban; a III. (Bukarest, 1994) és a VIII. köt. (Bukarest, 2006), ill. a *Historia manet. Volum omagial. Demény Lajos Emlékkönyv* 75 (Bukarest, 2001) társszerk.-je, a *Studii și Materiale de Istorie* c. akad.-i, a *Revue Roumanie D’Histoire* folyóirat (1990–1995), a Székely Nemzeti Múzeum *Aluta* c. évkönyvei szerkesztőbiz.-i tagja (1996–2000), számos egyéb kiadvány, könyvsorozat önálló vagy társszerk.-je, ill. társszerzője (*Esztelnek műemlékei, ferences kolostor és kerített templom*. P. Benedek Fidéllel, Kézdivásárhely, 2005; „*Szolgáltam én fejedelmet*”. Hodor Máté címeres levele, Sepsiszentgyörgy–Kézdiszentlélek, 2013; *Erdélyi Testamentumok*, sorozat; stb.). Tanulmányai, szakdolgozatai a *Művelődés*, a *Revue Roumanie D’Histoire*, a *Revista Istorică*, a *Műemlékvédelem*, az *Ars Hungarica*, a *Történelmi Szemle*, az *Agrártörténeti Szemle*, a *Studii și Materiale de Istorie Medie*, a *Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei*, a *Studia Caroliensia* 5., az *Aetas*, az *Acta Academiae Agriensis*, *Sectio Historiae XLIV.*, a *Korunk* c. szakfolyóiratokban, évkönyvekben, a *Háromszék* napilapban jelentek meg. – Az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) és a sepsiszentgyörgyi Keöpeczi Sebestyén József Műemlékvédelmi Társaság alapító tagja.

F. m.: *Nagyajta. Unitárius templomeroőd* (Bukarest, 1994); *Háromszéki templomvárak. Erdélyi védőrendszerek*

a XV–XVIII. században (Bp., 1995; 2. jav., bőv. kiad. Marosvásárhely, 2002); *Székely főnemesi életmód a XVII. század alkonyán* (Bukarest–Kolozsvár, 1998); *Egy székely nemesasszony élete és személyisége Apafi korában. Lázár Erzsébet, Kálnoki Sámuelné*. In: *Erdély és Patak fejedelemasszonya Lorántffy Zsuzsanna*. Tanulmányok születésének 400. évfordulójára (Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetek 41. Sárospatak, 2000, 93–108. p.); *Jobbágyélet a fejedelmekori Erdélyben. Jövevényjobbágyok Háromszéken 1616–1698 között* (Marosvásárhely, 2001); *Adatok a kilyéni Székely család és udvarház történetéhez*. In: *Historia manet. Volum omagial Demény Lajos Emlékkönyv 75*. Szerk. is, Violeta Barbuval (Bukarest–Kolozsvár, 2001, 287–306. p.); *Hadviselő székelyek a korabeli végrendeletek tükrében. Háromszék 1560–1711 között*. In: *A székelység története a 17–19. században*. Szerk. Egyed Ákos, Magyar András (Csíkszereda, 2001, 266–293. p.); *Erdélyi hétköznapiak. Székely katonai összeírások I. Rákóczi György idején 1635* (Bp., 2001); *Hadviselő székelyek végrendelete. Háromszék 1560–1711* (Erdélyi Testamentumok. 1. köt., Marosvásárhely, 2003); *Kézdiszentlélek templomai*. Kovács András (Kézdiszentlélek, 2004); *Erdélyi nemesek és főemberek végrendeletei (1551–16. sz. vége)* (Erdélyi Testamentumok. 2. köt. Marosvásárhely, 2006); *Székelyföld – egy különleges határvédelmi rendszer. A templomvárak a 16. századtól a 18. századig terjedő időszakban*. In: *Magyarország védelme – Európa védelme* (Studia Agrensia 24. Eger, 2006, 317–337. p.); *Teleki Mihály gernyeszei*

építkezése (1685–1689). In: *Mindennapi választások*. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára. Szerk. Erdélyi Gabriella, Tusor Péter (Bp., 2007, 916–934. p.); *Erdélyi nemesek és főemberek végrendeletei 1600–1660* (Erdélyi Testamentumok. 3. köt., Marosvásárhely, 2008); *A székely örökség háramlása a 16–17. századi végrendeletek tükrében* (Aetas, 23., 2008. 4., 205–222. p.); *A régi gernyeszei várkastély* (Marosvásárhely, 2009); *Erdélyi nemesek és főemberek végrendeletei 1661–1723* (Erdélyi Testamentumok. 4. köt. Marosvásárhely, 2011); *Zabolai III. Mikes Mihály és házassági szokások a XVI–XVII. századi székelyföldi primorok körében*. In: *Kastélyok, udvarházak és lakóik a régi Székelyföldön*. In memoriam Demény Lajos (1926–2010). Szerk. is (Sepsiszentgyörgy, 2013, 251–279. p.).

Irod.: Romániai magyar ki kicsoda. Főszerk. Stanik István (Nagyvárad, 1997, 599. p.); T. S. K. műveinek válogatott bibliográfiája (Aetas, 23, 2008. 4., 203–204. p.); Kelemen József: A sepsiszentgyörgyi Községi Felső Leánytanodától a Mikes Kelemen Líceumig (Sepsiszentgyörgy, 2009, 258. p.); Gyászjelentése (Háromszék 2019. szept. 5. 8786. sz.); Erdélyi magyar ki kicsoda. Főszerk. Stanik István (H. n., 2010, 692. p.); T. S. K. (1948–2019) (Acta Siculica, a Székely Nemzeti Múzeum évkönyve, 2018/2019 [2018], 469–470. p.).

Fotó: Acta Siculica 2018–2019, 469. p.

Demeter Lajos

Tüdősné Simon Kinga: → **Tüdős Kinga**

U

Ughy Dezső (1908. nov. 24. Bp. – ?): műszerész, asztalos, restaurátor. – A hat elemi elvégzése után egy faúrügyárban napszámos, ezt követően mű-

szerészstanuló (1920–1922), majd faúrügyári gépmunkás (1922–1924), asztalosstanuló (1924–1929). Aktívan részt vett baloldali politikai mozgalmakban (a KIMSZ, majd a KMP tagja). 1929-ben munkanélkü-

li lett, Bécsbe (1930), onnan Franciaó.-ba emigrált, ahol a merlebach-i szénbányában, majd a Liffort le Grand-i kőbányában dolgozott (1930–1931). Belépett a francia kommunista pártba, de kitoloncolták Franciaó.-ból, majd Svájc-ból és Belgium-ból is. Berlinben telepedett le, ahol a m. származású Weiss Márton cipőüzletében kapott állást (1933–1936). 1937 tavaszától késő őszig Bp.-en asztalossegéd és faipari gépmester. 1938-tól Berlinben mozigépész, majd restaurátor (1939. febr.–1943. aug.); egyesek szerint műtárgyakat másolt (hamisított?). Berlinben elsajátította a Kir. Porosz Múz.-ok Dr. Friedrich Rathgen vegyész által kialakított és berlini restaurátorműhelyeiben alkalmazott, a világon akkor legkorszerűbbnek tartott konzerválási eljárásokat (pl. Krefting-módszer). Berlinben is részt vett a földalatti mozgalomban, ezért 1943-ban kiutasították. Feleségével együtt visszatért Mo.-ra, Hajdúszoboszlóra. A szovjet csapatok bejövetele után villanyszerelőként a város elektromos rendszerének üzembe helyezésén dolgozott, majd az ottani üdülők katonai kórházzá alakításának villany- és vízszelelési munkáit végezte. 1945–1951 között régiségkereskedők és gyűjtők számára végzett restaurálási munkát. 1947-ben Bp.-re költözött, elvégezte a M. Történeti Múz. (MNM) és a Közgyűjt.-ek Orsz. Főfelügyelősége által 1947 nyarán szervezett első restaurátor tanf.-ot. 1951. szept. 1-jétől restaurátor a *Nemzeti Múz.-ban*; különösen fém és csont anyagok restaurálásában emelkedett ki, de kerámiatárgyak restaurálását is végezte. Széleskörű ismeretei miatt Baki Győző osztályvezető jobbkezének számított. Technikai segítséget nyújtott Bakinak a galvanoplasztikai másolatok elkészí-

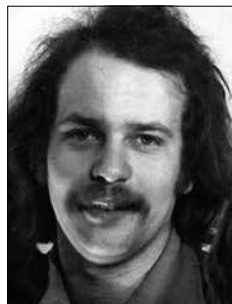
tésében, elektrolízises tisztításban, vmint a Baki-féle vákuum impregnáló berendezés összeállításában és működtetésében. A múz.-tól 1968-ban ment nyugdíjba.

Fotó: U. D. az 1950-es években, MNM

Morgós András

Ű. Kerékgyártó Adrienne: → *Kerékgyártó Adrienne*

Újmajori Béla (1953 Bp. – ?): restaurátor. – Érettségi vizsgája (1971) után restaurátor a Központi Múz.-i Igazgatóság Muzeológiai és Technológiai Osztályán, majd Restaurátor Osztályán (1971–1986). Elvégezte a restaurátor alaptanf.-ot (1974), majd a kétéves középfokú fémrestaurátort szakosított tanf.-ot (1976–1977). Fő tevékenységi köre a fémrestaurálás volt, emellett az osztály több személyt

igénylő restaurálási munkáiban is részt vett. Az osztály műemléki csoportjában kezdetben az Orsz. Műemléki Felügyelőség ásatásainak anyagán dolgozott: az egri és a sümegi várásatás fém-, kerámia- és üvegtárgyait restaurálta. Részt vett a nagyobb kampánymunkákban: a barcsi bödönhajó, a nyíregyházi tűzoltóereklék (ívökupák), a soproni Storno Gyűjt. (két puska), a balácapusztai római mozaikok, a rakamazi aranylelet restaurálásában. 1986-ban szellemi szabadfoglalkozású restaurátor lett, s főként bútorokat restaurált. Egy publikációja ismert (*Honfoglaláskori sír „in situ” kiemelése és feltárása*. Séd Gáborral. Múzeumi Műtárgyvédelem, 11. 1983, 247–254. p.).

Fotó: Ű. B. 1980 körül, ismeretlen felv., MNM

Morgós András

Ujvári Jenő (1939. dec. 2. Pécs – 2016. febr. 6. Pécs): múzeumig., művelődéspolitikus. – Felesége (1965-től) ~né Fűzy Ágnes népművelő, könyvtáros, könyvtárig. – Pécsen tanítói oklevelet (1957), a debreceni KLTE-n földrajz-történelem-népművelés szakos diplomát szerzett (1963), majd Bp.-

en, a Politikai Főisk.-n fejezte be a tanulmányait (1982). – 1963-ban, a Somogy M.-i Tanács munkatársaként kezdte pályáját, majd a Pécsi Városi Tanács művelődési osztályán helyezkedett el. Megszervezte a Pécsi Tanárképző Főisk. Közművelődési Tanszékét,

amelynek első vezetője volt (1975–1983). A *Baranya M.-i Múz.-ok* ig.-ja (1983–1993), majd tud.-os főmunkatársa (1993–2002). Művelődésszervező tapasztalata szerepet játszott abban, hogy igazgatósága alatt több külföldön élő m. képzőművész alkotásai Pécsre kerültek. A pécsváradi születésű, Svédo.-ban élő festőművész, Nemes Endre ekkor ajándékozta gyűjt.-ét a *Janus Pannonius Múz.-nak* (JPM), amelyből 1984-ben állandó tárlat nyílt. Ugyanebben az évben létesült a Rómában élő m. szobrászművész, Amerigo Tot új állandó kiáll.-a. 1986-ban a hazai nonfiguratív képzőművészet meghatározó alakja, Martyn Ferenc kapott emlékmúz.-ot. 1991-ben helyezték el a „Múzeum utca” e célra tervezett épületében Schaár Erzsébet *Utca* c., sokalakos, monumentális szoborkompozícióját, amelyet ered. a svájci Luzernben állítottak ki. A Kőker 1991 óta ad otthont Székely Péter köztéri szobrainak. A Csontváry-festmények konzerválását és restaurálását követően igazgatása alatt kibővült és megújult a Csontváry-kiáll. Ugyancsak megújult a pécsi Modern Magyar Képtár és a siklósi vár 18–19. sz.-i bútorkiáll.-a. A Pécsen született horvát festőművész, Zlatko Prica emlékének ápolására együttműködést kezdeményezett a horvátó.-i Samobor városával. 1983-ban Baranya népművészetét bemutató állandó kiáll. nyílt a JPM-ban. A baranyai tájházprogram részeként az orfűi vízimalomban, ill. Sellyén létesült állandó kiáll., utóbbit egy felújított és berendezett talpasház egészítette ki. 1984-ben Kásádon népi sokác tájház nyílt. 1985-ben a nagyodbszai talpasházban vált látogathatóvá a néprajzi gyűjt. egy része. A JPM megbízásából 1983–1984-ben komplex szociológiai, társadalomtörténeti vizsgálat folyt Magyarlufán, ahol a falu tájházában nyaranta néprajzi alkotótáborokat szerveztek kézműves fiataloknak. 1986-ban Magyarregyén elkészült az egykori kocsmát és mészárszéket bemutató Arnold-ház. ~ közreműködésével Pécs egyik legrégebbi tímárházában *Várostitörténeti Múz.* létesült, ahol a JPM

történeti osztályát helyezték el, és ahol 1985-ben megnyílt a város 18–20. sz.-i történetét bemutató állandó kiáll. A JPM üzemeltetésében 1986-ban adták át a későbbi világörökségi helyszínek első kiállítóhelyét, az *Ókeresztény Mauzóleumot*. 1990-ben a megyei múz.-i hálózat második legnagyobb múz.-ában, a mohácsi Kanizsai Dorottya Múz.-ban megnyílt a *Magyarországi horvátok, szerbek és szlovénok népművészete* c. állandó kiáll. Hangsúlyossá tette a múz. ismeretterjesztő, közönségszervező funkcióját. Erre a célra létrehozta a JPM közművelődési osztályát, amelynek egyik legnépszerűbb programsorozata a nemzetközi üvegszimpozium lett. Ig.-i működése alatt jelent meg az *Örökség* c. múz.-i periodika. – 1994-től Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatának szoc. képviselője, 1996–2002 között kultúráért felelős alpolgármester volt; szervezte az ókeresztény sírépítményeket világörökségi szintre emelő UNESCO pályázat előkészítését. A Pécs/Sopianae Örökség Kht. ig.-jaként (2002–2008) irányította a Cella Septichora Látogatóközpont megvalósítását, és részt vett a pécsi Dóm Kőtár létrehozásában. Pécsét bekapcsolta az Európai Kulturális Városok Egyesületének és a Mo.-i Történelmi Városok Szövetségének munkájába. Közreműködött az Európa Kulturális Fővárosa cím elnyerésére benyújtott pályázat kidolgozásában. Nyugdíjasként a D-Pannon Múz.-okért Egyesület elnökeként Baranya múzeumügyéért, a Pécs Története Alapítvány kuratóriumának elnökeként a város történetének feltárásáért és bemutatásáért munkálkodott. – Pro Civitate Díj (2005), Tüke-díj (2006), Samobor város (Horvátó.) Pro Civitate Díja (2005)

F. m.: *A III. kaposvári Tavasz Tárlat* (Somogy, 2, 1971. 2, 48–49. p.); *A hely szelleme mint múzeumalapító tényező*. In: *Tanulmányok Pécs történetéből*. 2–3. (Pécs, 1996, 131–138. p.).

Irod.: Nem romok halmaza a múlt (Jelenkor, 44, 2001. 11, 1170–1175. p.); B. Horváth Csilla–Huszár Zoltán: A pécsi-baranyai múzeumok egy évszázada (A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 2004, 51–61. p.); Pásztor Andrea: In memoriam dr. U. J. (A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 2017, 597–607. p.).

Fotó: Janus Pannonius Múz.

Pásztor Andrea

Újváriné Kerékyártó Adrienne: → *Kerékyártó Adrienne*

Unghy Ilona: → *Tóthné Unghy Ilona*

Urbach Zsuzsa (1933. nov. 9. Bp. – 2020. nov. 27. Bp.); művészettörténész, múz.-i osztályvezető. – A bp.-i Baár-Madas Ref. Gimn.-ban érettségizett (1952). Az ELTE BTK művészettörténet-középkori régészet szakán tanult (1953–1957). A müncheni Ludwig-Maximilian-Universität (1957–1958), ill. a londoni Courtauld Institute of Art vendéghallgatója (1958–1959). Szakdolgozatát 1960-ban nyújtotta be, doktori disszertációját 1963-ban védte meg. PhD-fokozatot szerzett (1997). – Kitérők után (Fővárosi Tanács Kulturális Főosztálya és Műemlék Felügyelősége, 1960–1962; Corvina Kiadó, 1964–1965) 1966-tól 1994. évi nyugdíjazásáig a *Szépművészeti Múz.* (SzM) Régi Képtárának munkatársa, 1979-től osztályvezető-helyettese, majd osztályvezetője. Az ELTE BTK Művészettörténeti Tanszék előadója (1994). 1997-től felkérésre részt vett a PPTE-n a második mo.-i művészettörténeti tanszék alapításában, amelynek 2004-ig tanszékvezetője volt. – Kutatásainak középpontjában a 15–16. sz.-i festészet, elsősorban az ikonográfia állt. Szakdolgozatát és doktori disszertációját egyaránt *M S Mester: Vízitáció* c. képeinek tartalmi problémáiról írta; a témára több mint három évtizeddel később visszatért a *MNG M S kiáll.-ának* katalógusában (1997). A mo.-i művészet kérdésköréhez kapcsolódott a németújvári ún. *Fonó Madonna*, vmint az *almakeréki ev. templom egyik freskójának* ikonográfiai értelmezése. A SzM Régi Képtárának munkatársaként elsősorban a gyűjt. késő középkori, ill. reneszánsz németalföldi és német képeivel foglalkozott. Ebben nagy segítséget jelentett, hogy 1969-től többször megfordult az Institut Royal Patrimoine Artistique brüsszeli székhelyén, ahol olyan technikai vizsgálati módszerekkel ismerkedhetett meg, amelyek gyakorlati alkalmazására a hazai múz.-okban nem, vagy csak kevés lehetőség volt. Ottani tapasztalatairól 1985–2003 között cikkek sorozatában számolt be. Közülük az utolsó, a Carmen Garridoval közösen jegyzett *The Copy of the Garden of Delights in Budapest revisited* visszacsatolás 1969-es cikkéhez, a múz. Bosch-másolatának tanulmányozásához, amely a festő tábláinak kópiáit és parafázisait összegyűjtő munka kiindulópontja lett. A másolat mint a kutatás tárgya másutt is

felbukkan munkásságában, pl. a *máriacelli kincstár kegyképének* SzM-beli másolata kapcsán. Ugyanebbe a témakörbe tartozik Van Eyck *Keresztvitel* c. táblájának 16. sz.-i másolatáról írott tanulmánya, ill. a gyűjt. másik ikonikus alkotásának, Bruegel *Szent János prédikációjának* és annak nyomán az oeuvre más műveinek boncolgatása. Bruegel munkásságára többször is visszatért más múz.-okban (pl. a bécsi Kunsthistorisches Museumban) őrzött táblákat vizsgálva. Ikonográfiai felismerés nyomán korrigálta a múz. Hans Baldung Grien képeinek témáját. Kutatásának tárgya volt a 15–16. sz.-i németalföldi festészet Esztergomban őrzött néhány alkotása, Petrus Christus *Szent Családjá* vagy a *Szent Bernát látomását* ábrázoló tábla. Egész múz.-i pályája során részt vett a Régi Képtár gyarapító vásárlásokban, és a múz. *Bulletinjében* regisztrálta, ill. elemezte az új szerzeményeket. Mojzer Miklóssal együtt munkatársa volt a múz.-ban 1970-ban rendezett *100 éve közkinccs az Esterházy Képtár* kiáll.-nak, s részt vett számtalan, a múz. anyagából külföldön rendezett kiáll. munkálataiban is (pl. *Németalföldi művészet magyar múzeumokban*, Utrecht, 1990; *Reneszánsz képek*, Tokió, 1994; *Bruegel világa*, Tokió, 1995). Munkatársa volt a képtár anyagát feldolgozó katalógus-sorozat két kötetének (*Museum of Fine Arts Budapest. Volume 2. Old Master's Gallery. Summary catalogue. Early Netherlandish, Dutch and Flemish Paintings*, Ember Ildikóval és Gosztola Annamáriával közösen, ill. *Museum of Fine Arts Budapest, Volume 3. Summary catalogue. Old Master's Gallery. German, Austrian, Bohemian and British Paintings*, Benkő Évával és Garas Klárával). Alapvető műve a 2015-ben Londonban megjelent két kötet, amely a Régi Képtár 49 németalföldi festményének részletekbe menő feldolgozása. – Az MTA Művészettörténeti Szakbiz.-ának tagja (1983-tól), a M. Régészeti és Művészettörténeti Társulat alelnöke (1990–2000), t. tagja (2001), az *Acta Historiae Artium* szerkesztőbiz.-ának tagja (1994–2008). A *Historians of Netherlandish Art* tb. tagja (1995). – A Régészeti és Művészettörténeti Társulat Pasteiner Gyula-érme (1976), Ipolyi Arnold-émlékérme (1989), Soros Alapítvány Fülep Lajos-díja (1999), az MTA Művészettörténeti Tud.-os Biz. Opus mirabile különdíja (2016).

F. m.: *Die Heimsuchung Mariä, ein Tafelbild des Meisters M S. (Beiträge zur mittelalterlichen Entwicklungsgeschichte des Heimsuchungsthemas)*. I–II. (*Acta Historiae Artium*, X., 1964. 1–2, 69–123. p. és

Acta Historiae Artium, X., 1964. 3–4, 299–320. p.); „*La Vierge du Douleur*” de Hans Baldung Grien au Musée des Beaux-Arts = Hans Baldung Grien *Mater Dolorosa* táblája a Szépművészeti Múzeumban (Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts = Szépművészeti Múzeum Közleményei, 34–35, 1970, 57–84., 190–202. p.); *Korai németalföldi táblaképek. Szépművészeti Múzeum, Budapest – Keresztény Múzeum, Esztergom* (Remekművek magyarországi múzeumokban. Bp., 1971; angol, francia, német, orosz nyelven is); „*Dominus possedit me...*” (Prov. 8, 22). *Beitrag zur Ikonographie des Josephszweifels*. In: Dénes Radocsay zum Gedenken (Acta Historiae Artium, XX, 1974. 3–4, 199–266. p.); *Gertgeen tot Sint Jans* (A művészet kiskönyvtára 103. Bp., 1976); *Notes on Bruegel’s archaism. His relation to early Netherlandish painting and other sources*. In: *Ludovico Vayer sexagenario quinto* (Acta Historiae Artium, XXIV., 1978. 1–4, 237–256. p.); *Ein Burgkmairbildnis von Albrecht Dürer? Probleme des Budapester Bildnis* (Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums, 1985, 73–90. p.); „*Ego sum Deus et homo*”. *Eine seltene Darstellung der Infantia Christi auf einem Triptychon des Christlichen Museums in Esztergom (Gran)* (Acta Historiae Artium, XXXVI, 1993. 1–4, 57–76. p.); „*Sacra nos monet, docetque historia*”: *an unknown Susanna and the Elders by William Key*. In: *Shop talk. Studies in honour of Seymour Slive*. Presented on his Seventy-Fifth birthday. Ed. Cynthia P. Schneider, William W. Robinson, Alice I. Davies (Cambridge, Mass. Harvard University Art Museum, 1995, 249–253. p.); „*Nyombiztosítás*”. *Egy korai németalföldi kép egykori magyar magángyűjteményben* (Művészettörténeti Értesítő, L, 2001. 1–2, 1–13. p.); *Barend (Bernaert) van Orley (active in Brussels after 1515 – died in 1541/42) Krisztus az Olajfák hegyén* (Szépművészeti Múzeum Közleményei, 105, 2006, 193–195. p. [332–333. p.]); *An unknown netherlandish diptych attributed to the Master of the Holy Blood: a hypothetical reconstruction* (Arte Cristiana, XCV, 2007, 843., 429–438. p.); *Early Netherlandish Painting Budapest. Old Masters’ Gallery Catalogues, Szépművészeti Múzeum Budapest*. Volume I–II. With the collaboration of Ágota Varga, photographs and technical examinations by András Fáy (London–Turnhout–Oostkamp, 2014 [2015]).

Irod.: Hand, John Oliver: HNA Honorary Member Zs. U. (HNA Newsletter, XII, 1995.1. sz., 2. p.); *Opuscula amicorum Susannae U. dedicata*. E. Marosi (Acta Historiae Artium, XLIV, 2003. 1–4. p.); Als Ich Can. Tanulmányok U. Zs. 80. születésnapjára. Szerk. Gayel-hoffer-Kovács Gábor, Székely Miklós (Bp., 2013); Lővei Pál megemlékezése a Magyar Régészeti és Művészeti

történeti Társulat honlapján (2021; <https://mrrmt.hu/hir/urbach-zsuzsa-1933-2020/>).

Fotó: PPKE Művészettörténet Tanszék, Piliscsaba

Körber Ágnes

Uzsoki András (1925. okt. 23. Pacsa – 2011. jún. 30. Dunapataj): régész, múzeumig. – A keszthelyi Premontrei Gimn.-ban érettségizett (1944).

Az ELTE BTK régész–muzeológus szakán végzett (1951–1955). Bölcsészdoktor (1964). – A II. vh. idején katona, majd hadifogoly Grúziában (1944–1948). Hazatérve útépitő munkás Keszthelyen (1949–1951), uo. a Balatoni Múz. kiállításvezetője (1951). Az

egy. elvégzése után Mosonmagyaróváron a *Hansági Múz.* ig.-ja (1955–1958), Győrben a *Xantus János Múz.* ig.-ja (1958–1966), tud.-os főmunkatársa (1967–1969), a Veszprémi *Bakonyi Múz.* tud.-os főmunkatársa, a *Tihanyi Múz.* ig.-ja (1969–1972), a Tihanyi Művelődési Ház ig.-ja (1972–1979), a veszprémi *Bakonyi Múz.* tud.-os főmunkatársa, igh.-e (1979–1988; nyugdíjazásáig). A tihanyi *Bencés Apátsági Múz.* ig.-ja (1994–1997). – Szakterületei: régészet (főleg bronzkor és Árpád-kor), néprajz (aranymosás), hely- és művelődéstörténet (pl. Lenau-kutatás). Számos ásatást vezetett (pl. Tihany, Barátlakások), több kiáll.-t rendezett. Publikációi főként az *Acta Archaeologica*, az *Arrabona*, az *Archaeologiai Értesítő*, a *Néprajzi Értesítő*, a *Néprajzi Közlemények*, a *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* (VMMK) hasábjain jelentek meg. Az *Arrabona* alapító szerk.-je (1959–1969), a Győr–Sopron M.-i Múz.-i Szervezet kiadványainak sorozatszerk.-je, a VMMK szerk.-je, ill. társ-szerk.-je (1971, 1983, 1984, 1986, 1988–1993). A M. Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség és Alapítvány alelnöke, főtítkára (1988–1993), a *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* egyik alapító főszerk.-je, a *Plébániatörténeti Kiskönyvtár* szerk.-je, a *Magyar Egyháztörténeti Évkönyv* alapítója. – A Nemzetközi Lenau Társaság tagja (1988–1993).

F. m.: *Mosonmagyaróvár*. Útikalauz (Sopron, 1958; 3. kiad. 1975); *Lenau és Mosonmagyaróvár* (Arrabona 8., 1966, 167–185. p.); *Tihanyi túra* (Tájak, Korok, Múzeumok kiskönyvtára 67. Bp., 1981); *Az első magyar királyné*,

Gizella sírja (Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 16. Veszprém, 1982, 125–168. p.); *I. András király sírja Tihanyban és a sírlap ikonográfiai vonatkozásai* (Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 17. 1984, 145–188. p.); *Adalékok az aranyosítás történetéhez és technikájához* (Érc- és Ásványbányászati Múzeumi Füzetek 31., Rudabánya, 2004).

Irod.: MKL XIV.: 605. p.; Kollár Albin: Dr. U. A. emlékére (Dunakeszi polgár, 12. évf., 2011. 7, 13. p.); Moson Megyei Életrajzi Lexikon (<http://www.hgkmozar.hu/mmel/?o=szc&c=k609>).

Fotó: U. A. 1982-ben, Laczkó Dezső Múz., Forrásértékű Fényképek V11065

Rainer Pál

V

V. Bíró Ibolya: → *Várayné* Bíró Ibolya

V. Székely György (1955. máj. 7. Hódmezővásárhely – 2017. aug. 4. Izsák): régész, numizmatikus. – Felesége Székelyné Kőrösi Ilona történész, néprajzkutató. – A debreceni Vegyipari Szak­középisk. elvégzése után az ELTE BTK-n történelem szakos előadói és régész diplomát szerzett (1978). – Az egy. elvégzése után a kecskeméti *Katona József Múz.*-ban régészként és numizmatikusként dolgozott autóbalesetben bekövetkezett haláláig. – A Duna-Tisza közi Árpád- és középkori településtörténet foglalkoztatta, de leginkább numizmatikusként vívott ki orsz. elismertséget. A középkori és kora újkor m. pénztörténet kutatója, számos 13–17. sz.-i pénzleletet és pénzforgalmi adatot dolgozott fel és publikált. Közel 40 Bács-Kiskun m.-i régészeti lelőhely mentése, feltárása fűződik a nevéhez, egyebek mellett: Hetényegyháza–Belsőnyír, Zana-tanya, Árpád-kori templom és temető (1981–1982); Nyárlőrinc–Hangár u., középkori templom és temető (1982–1991); Dunapataj–Szent Tamás domb, középkori templom és temető (1999, 2002); az M5 autópálya nyomvonalán, az M8 és M9 autópálya nyomvonalához kapcsolódóan, különböző korszakokból származó régészeti lelőhelyek (1987–1988, 1994–1999, 2004–2005, 2009–2010). Részt vett Castrum Tetel régészeti kutatásában (2006–2007), a Lendület program Középkori Gazdasági Kutatócsoportjának munkáiban. M. és külföldi szakfolyóiratokban, népszerűsítő kiadványokban több mint 60 tanulmánya jelent meg. Tervei között szerepelt a Hajdúböszörmény-téglagyári lelőhely Árpád-kori pénzleteinek, Bugac-Felsőmonostor lelőhelyes pénzeinek és a Kiskunmajsza-Jonathermal, Kelet lelőhelyen gyűjtött Árpád-kori éremanyagok a feldolgozása, ebben azonban korai halála megakadályozta. – A *Numizmatikai Közlöny* szerkesztőbiz.-ának tagja, a M. Numizmatikai Társulat tagja, ill. vezetőségi tagja, a M. Régészeti és Művészettörté-

neti Társulat és a M. Régész Szövetség tagja. – Réthy László jutalomérem (2001).

F. m.: *Elődeink a Duna-Tisza közén. A Kiskunság és környéke története a régészeti leletek tükrében.* Horváth Attilával, H. Tóth Elvirával (Kecskemét, 1988); *A tallérforgalom összetételének változása a 16. századi Magyarországon és Erdélyben az éremleletek tükrében.* In: *Emlékkönyv Bíró-Sey Katalin és Gedai István 65. születésnapjára* (Bp., 1999, 315–337. p.); *Árpád-kori települések a történeti Halas határában.* In: *Kiskunhalas története 1.* Tanulmányok Kiskunhalasról a kezdetektől a török kor végéig (Kiskunhalas, 2000, 129–168. p.); *Elkülönülés vagy egységesülés? A hódoltsági éremleletek összetételének strukturális változásai a 16. századi Magyarországon.* In: *A hódoltság régészeti kutatása* (Opuscula Hungarica III. Bp., 2002, 325–331. p.); *Kecskemét Árpád-kori régészeti emlékei.* In: *Kecskemét története 1849-ig.* In: *Kecskemét monográfiája. 1.* (Kecskemét, 2002, 43–88. p.); *Elfeledett Árpád-kori éremleletek a Duna-Tisza közén* (Cumania, 26. Kecskemét, 2013, 113–138. p.); *Tatárjárás és numizmatika. Egy történelmi katasztrófa pénzforgalmi aspektusai.* Tóth Csabával. In: *„Carmen miserabile”.* Tanulmányok Pálóczi Horváth András 70. születésnapja tiszteletére (Kecskemét, 2014, 331–344. p.); *Régészeti adatok az Árpád-kori mérlegsúlyok csoportosításához.* Tóth Csabával. In: *Hatalom, adó, jog. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról* (Bp., 2017, 155–180. p.); *Kereskedők, kalmárok, kufárok. A távolsági kereskedelem néhány tárgyi emléke a Duna-Tisza közén.* In: *Saulusból Paulus.* Fémkeresővel a régészek oldalán (Bp.–Hajdúböszörmény 2017, 239–247. p.).

Irod.: Wicker Erika: Sz. Gy. (1955–2017) (Cumania, 28. Kecskemét, 2018, 11–15. p.); Somogyvári Ágnes: Sz. Gy. halálára (uo., 15–16. p.); Tóth Csaba: Sz. Gy. a numizmatikus (uo., 16–18.); Benkő Elek: Baráti sorok egy elárvult íróasztalra (uo., 18–19.); In memoriam V. Sz. Gy. (Magyar Múzeumok. A Pulszky Társaság online magazinja, 2017. aug. 8.: <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/in-memoriam-v-szekely-gyorgy>).

Fotó: Kiss Béla felv., 2007, Kecskeméti Katona József Múz.

Wicker Erika

V. Vadász Éva; *Vékonyné* Vadász Éva; *Vékony-Vadász* Éva (1944. nov. 16. Szeged – 2012. márc. 4. Bp.): régész, muzeológus. – Férje Vékony Gábor (1944–2004) régész. – A szegedi Tömör-

kény István Gimn.-ban érettségizett, majd az ELTE BTK régészet-történelem szakán tanult (1962–1967). Diplomamunkáját *A kalocsai járás őskori település-története* címmel védte meg. – A tatai *Kuny*

Domonkos Múz.-ban (1966–1987), majd a *BTM* Ős- és Népvándorlaskori Osztályán dolgozott régészként nyugdíjba vonulásáig (1987–1996). – Szakmai munkássága elsősorban a Kárpát-medence középső- és késő bronzkori, kora vaskori időszakára terjedt ki, melyen belül különös hangsúlyt kapott a Hallstatt-kultúra temetkezési halmainak vizsgálata. Nevéhez kötődik többek között a korszakban meghatározó jelentőségű süttöi kora vaskori temetkezések és magaslati település kutatása, amelynek kiemelkedő tud.-os eredményeit kiáll.-okon (Tata, Székesfehérvár, Dunaújváros) és nemzetközi konferenciákon (Kassa, Veszprém) is bemutatta. Témavezetője és aktív tagja volt a főváros egyik legjelentősebb régészeti lelőhelyének, a Békásmegyert–Duna-part ős- és népvándorlaskori leletanyagát feldolgozó munkacsoportnak is. Jelentősebb ásatásai: Környe–Homoküzem, Árpád-kori templom és temető (1967); Tatabánya–Síkvölgypuszta, avar temető (1971); Almásfüzitő–Foktorok, újkőkori és bronzkori település, római tábor (1970–1971); Tatabánya–Dózsakert, többkorszakos lelőhely (1977–1978, 1981); Tatabánya–Homokbánya, késő bronzkori település, késő vaskori temető (1982, 1984); Szigetszentmiklós–Vízmu, többkorszakos lelőhely (1989); Biatorbágy–Hosszúréték I., kora vaskori település és temető (1991).

F. m.: *Előzetes jelentés egy koravaskori halomsír feltárájáról Süttőn* (Communications Archaeologicae Hungariae, 3, 1983, 19–54. p.); *Neue früheisenzeitliche Gräberfunde aus Transdanubien. Urzeitliche und frühhistorische Besiedlung der Ostslowakei in Bezug zu den Nachbargebieten*. Vékony Gáborral (Nitra, 1986, 217–226. p.); *Későbronzkori település nyomai az M0 autópálya szigetszentmiklósi nyomvonalának közelében*. In: Régészeti kutatások az M0 autópálya nyomvonalán I. (BTM Műhely 5, Bp., 1992, 211–240. p.); *A Sághegy környéki kora vaskori halomsírok fémmellékletei I.* (Savaria, 23/3, 1996–1997, 23–47. p.); *Das Hügelgrab von Kismező bei Ságberg* (Zalai Múzeum, 1997. 8, 27–38. p.); *Az Észak-dunántúli mészbetétes kerámia Esztergomi csoportjának települése Dunaalmás-Foktorokban* (Ko-

márom–Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei 8. 2001, 7–81. p.).

Fotó: Vékony Eszter, a család tulajdona

Szilas Gábor

Vágner Lajos: → Vágner Lajos

Vágner Lajos; Wagner; Vaagner (1815. febr. 10. Tiszabogdány, Máramaros vm. – 1888. jún. 9. Huszt, Máramaros vm.): erdészeti hivatalnok, botanikus. – A család 1817–1819 körül Dombóra költözött. Középkisk.-it a máramarosszigeti r. k. gimn.-ban (1824-től), majd a kassai gimn.-ban végezte (1835). – A máramarosi kir. bánya és jószágigazgatóság szószállító biztosa (1835–1855), előléptetése után a huszti erdészeti kir. gazdasági hivatal ellenőre és pénztárnoka (1855–1870), majd a rahói erdészeti hivatal pénztárnoka volt (1870–1880). Nyugdíjba vonulása (1880) után Huszton élt. Elsősorban Máramaros vm.-ben kutatta a terület flóráját és gyűjtött virágos növényeket 1837-től haláláig. Jelentős számú herbáriumát saját gyűjtéseinek kívül cserepéldányokkal gyarapította. Cserepartnereinek száma elérte a kétszázat. Herbáriumuma élete végén kb. 40 ezer példányt tartalmazott. Saját személyes gyűjt.-ét ma a *M. Természettud.-i Múz.* Növénytára őrzi, amelyet 1892-ben vásárolt meg az intézmény. Cserekapcsolatai révén herbáriumi lapjai a világ számos nagy természettud.-os gyűjt.-ében megtalálhatók. Néhány rövidebb florisztikai cikke jelent meg az *Österreichische botanische Zeitschrift*-ben és egy nagyobb terjedelmű munkája Máramaros vármegye monográfiájában. – Tiszteleére egy kárpátaljai endemikus növényt neveztek el (*Phyteuma vagneri*, ~-varjúköröm). Huszton egy ~-varjúkörömöt mintázó szobrot állítottak emlékére (2015).

F. m.: *A megye növényzetének ismertetése*. In: *Máramaros vármegye egyetemes leírása* (Bp., 1876).

Irod: Andrik Éva, Karácsonyi Károly, Shevera Miroszlav, Pifkó Dániel, Kohut Erzsébet, Kish Roman: In commemoration of L. V. (1815–1888): 200 years of his birthday (Contribution of amateur naturalist into biological diversity studies. Beregszász, 2015); Pifkó Dániel, Andrik Éva, Kohut Erzsébet, Karácsonyi Károly, Kish Roman, Shevera Miroszlav: V. L. (1815–1888) hagyatéka a Magyar Természettudományi Múzeumban (Annales Musei historico-naturalis hungarici, 107, 2016, 239–256. p.).

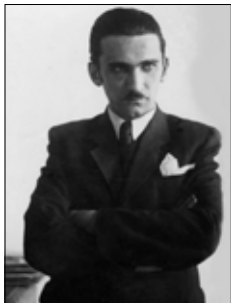
* Halotti bizonyítványában feltehetőleg tévesen szerepel Hosszúmező [Câmpulung la Tisa, Románia].

Pifkó Dániel

Vajda László (1923. febr. 3. Bp. – 2010. nov. 14. München): etnológus, afrikánista, egy.-i tanár. – A bp.-i PPTE BTK-n végezte felsőfokú tanulmányait, uo. doktorált *Az obo-típusú halmok etnológiai problematikájához* c. vallás-etnológiai disszertációjával (1947). Életre szóló hatással volt rá az Eötvös Koll. szellemi légköre. Néprajzot Viski Károlynál, vallástörténetet, ókori filológiát Marót Károlynál hallgatott. – *A Néprajzi Múz.* nemzetközi osztályának munkatársa; főleg az Afrika-gyűjt.-t gondozta (1948–1956). Közben a PPTE-n (1950-től ELTE-n) egy.-i tanársegéd, ill. adjunktus (1948–1955). Nevéhez fűződik a rendszeres egyetemese néprajzi oktatás bevezetése és a m. etnológia – az ún. bp.-i isk. – megteremtése. Az 1956-os forradalom leverése után Lipcsén és Ny-Berlinen keresztül az NSZK-ba távozott. Frankfurtba, a Frobenius Int.-be került, de Hermann Baumann, az Institut für Völkerkunde der Universität München etnológia professzora Münchenbe hívta; 1957-től asszisztens, majd egy.-i magántanár (1962), docens (1964), Baumann halála után intézetvezető egy.-i tanár (1968–1988). – Tanulmányainak fő területe Afrika és Eurázsia, kutatta a pásztorkultúrát, a vallástörténet és mitológia kérdéseit. Széles körű olvasottsága az etnológián kívül kiterjedt a vallástörténet és vallástudomány, a klasszika-filológia, a régészet, az ős- és ókortörténet, a folklorisztika, a nyelvészet, a művészettörténet, a zenetörténet területeire. Páratlan dokumentációs archívumot hozott létre, amely halála után a müncheni néprajzi múz.-ba került. – M. Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (2008). – Könyvtárát halála előtt a Néprajzi Múz.-nak ajándékozta.

F. m.: *Untersuchungen zur Geschichte der Hirtenkulturen* (Wiesbaden, 1968); *Ethnologica. Ausgewählte Aufsätze*. Hrg. Xaver Götzfried, Thomas O. Höllmann und Claudius Müller (Wiesbaden, 1999).

Irod.: Festschrift für L. V. Hg. Claudius Müller, Hans-Joachim Paproth (Münchner Beiträge zur Völkerkunde, 1. München, 1988); „En tulajdonképpen történésznek tartom magam”. Fejős Zoltán interjúja V. L.-val (Tabula, 9, 2006. 1, 15–39. p.); Voigt Vilmos: V. L. – a magyar etnológus (Fórum, 12, 2010. 4, 168–171. p.); Richtsfeld, Bruno J.: L. V. (3. Februar 1923–14. November 2010) (Münchner Beiträge zur Völkerkunde, 14, 2010. 11,

7–15. p.); Kory, Raimar W.: L. V. (1923–2010) (Paideuma, 58, 2012, 317–321. p.); Filep Antal: Emlékezés V. L.-ra, az etnológia budapesti tanárára (Acta Ethnologica Danubiana, 13, Komárom–Somorja, 2011, 287–294. p.); MNéPlex V.: 460. p. – Film: Egy szó mögött világok lehetnek. Portréfilm V. L.-ról. Beszélgetőtárs-szakértő Fejős Zoltán, rendező-operatőr Tari János (Néprajzi Múzeum, Kutatói portrék, 2008).

Fotó: V. L. 1948–1950 k., Néprajzi Múz. F 284895

Fejős Zoltán

Vákár Péter Arthur; *Vákár* P. Artúr (1879. máj. 23. Gyergyószentmiklós, Csík vm. – 1958. febr. 15. Gyergyószentmiklós [Gheorgheni, Románia]): örmény

származású diplomata, lapkiadó, köziró, m. kir. kormánytanácsos. – Jogs- és államtud.-i tanulmányokat folytatott Bécs-ben, Bp.-en, majd Kolozsváron, ahol 1916-ban jogi doktorátust szerzett. Közben elvégezte a Bp.-i Orsz. Színművészeti Akad.-t is (1902–1905). – Hazatérve megalapította a *Csikvármegye* c. ellenzéki lapot (1905; főszerk. is) és a Kossuth nyomdát, amelynek tulajdonosa lett. Közéleti és politikai cikkeivel nagy szerepet játszott a város fejlődésében, közvéleményének alakulásában. A lap hasábjain indította el a gyergyószéki árvaház, vmint a főgimn. létesítésének gondolatát. Megalapította a *Gyergyói Múz. és Könyvtár Egyesületet* (1902), az általa létrehozott gyűjt.-t a Gyergyói Múz. elődjeként, alapjaként tartják számon; sajnos a több száz tárgyra rúgó, értékes örmény tárgyi örökséget is tartalmazó gyűjt. az I. vh.-ban megsemmisült. Az egyetlen m. politikus volt, aki az Országházban felszólalt a töröko.-i örmény népiértés ellen (1916). A K-mo.-i Főkormánybiztosság Csík vm.-i kormánybiztosa (1916), a Székely Nemzeti Tanács gyergyószéki alapító elnöke (1918 ősz). 1919-ben letartóztatták, s bár Juliu Maniu menlevelének köszönhetően megmenekült a fogságból és a kivégzéstől, családjával együtt el kellett hagynia az országot. Bp.-en a Főrendiház mellett működő Székely Nemzeti Tanács s annak Külügyi Tanácsa igazgatósági tagja, gr. Bethlen István munkatársaként megalakította az Erdélyi Menekültek Segítő Hivatalát, majd miniszteri biztosként helyettes vezetője lett az Orsz. Menekültügyi Hivatalnak (1920). A Békeelőkészítő Biz. számára megírta a

Határőrvidék és a Csíki Magánjavak történetét, majd létrehozta a M.–Amerikai Híradó ügynökséget (1923), amelyen keresztül közel 70 amerikai lapot tudósított az elszakított nemzetrészek sorsáról. A színházaszó mozgalmak támogatására több színművet írt, ezeket nemcsak mo.-i, hanem amerikai m. színházak is bemutatták. A mo.-i állatvédelem terén is fejtett ki tevékenységet, a M. Állatvédők Orsz. Egyesületének elnöke (1931–1945). Mint miniszterelnökségi osztályvezető, a székelyföldi ügyek állandó szószólója a mo.-i sajtóban, a II. bécsi döntés (1940) után szorgalmazta egy önálló Erdélyi Min. létesítését. A Páneurópai Mozgalom tagja. A II. vh. végén hazatért Gyergyószentmiklósról. Politikailag teljes elszigeteltségben halt meg államosított otthonában. – A Marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara, az EMKE, az EKE és az Erdélyi Szövetség igazgatótanácsának tagja. Álnevei: Erdélyi Magyar Péter, Gyergyói-Vákár Artúr.

F. m.: *Gyergyószentmiklós város jövője* (Gyergyószentmiklós, 1908); *Tanulmány Gyergyószentmiklós város vízvezetéké, csatornázása és közvilágítására* (Gyergyószentmiklós, 1911); *Gyilkos-tói kalauz* (Gyergyószentmiklós, 1914); *Bűnösök oltalmazója*. Színmű 3 felvonásban (Gyergyószentmiklós, 1905); *A magyar–román békeszerződés magyarázata* (Bp., 1921); *Erdélyről* (Bp., 1921; Erdélyi Magyar Péter álneven); *Az élet komédiái. Plaudite! + A priusz. + A megtérés. + A szerető*. Színművek (Bp., 1930); *Az államháztartás és magánháztartás megsegítése* (Bp., 1931). Irod.: Szinyei 14.: 787. p.; MKL 14.: 694–695. p.; RMIL V/2; Száva Tibor Sándor: Gyergyói és szépvízi örmények nyomában (Csíkszereda, 2008, 672–674. p.).

*RMIL V/2.: téves halálzási adat: febr. 21, MKL XIV.: téves halálzási adat: febr. 11.

Fotó: Tarisznyás Márton Múz., Gyergyószentmiklós
Csergő Tibor András

Vámos Éva Katalin (1950. máj. 22. Bp. – 2015. júl. 15. Bp.): történész, technikatörténész, főig. – Apja dr. Vámos Endre (1921–1984) vegyész, anyja dr. Vámosné dr. Vagyázó Lilly (1923–2019) élelmiszervegyész. – Az ELTE BTK történelem–angol szakán tanult (1968–1973). A BME-n doktorált (1993), *Német–magyar kapcsolatok a kémia, az élelmiszerkémia és a vegyipar területén 1867–1914 c.*

értekezésével megszerezte a történelemtud. kandidátusa fokozatot (1995). Habilitált egy.-i előadó-tanár (2003). – Első és egyetlen munkahelye az Orsz. Műszaki Múz. (OMM), ill., az összevonás után, 2009. jan. 1-jétől a M. Műszaki és Közlekedési Múz.: muzeológus (1973–1980), tud.-os munkatárs (1980–1987), főmunkatárs (1987–1989), tud.-os osztályvezető (1989–1991), főig. (1991–1994), főig. (1994–2004), ezután főtanácsosként szolgálta a m. műszaki muzeológia ügyét. Aktív szerepet vállalt az ICOM M. Nemzeti Biz.-a vezetőségében, évekig volt titkára. Képviselte intézményét és szakterületét az ICOM International Committee for Museums and Collections of Science and Technology-ban (Műszaki Múz.-ok és Gyűjt.-ek Biz.-a), vmint a Mitteleuropäische Union Technischer Museen-ben (MUT, Közép-Európai Műszaki Múz.-ok Uniója), utóbbinak alapító tagja (1990-től), elnöke (1995-től) volt. A Nemzetközi Múz.-i Tanács Műszaki és Természettud.-i Tagozatának vezetőségi tagja (1988-tól). Az Európai Tud.-os Akad. l. tagja (2003-tól), a MTESZ Tud.- és Technikatörténeti Biz. titkára (1984-től). Szinte a kezdetektől tagja volt a Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesületnek, egyike a m.–holland múz.-i együttműködést szervezőknek. Gyakori szerzője volt a *Magyar Múzeumok* c. folyóiratnak (1995–2008). Vezető szerepet töltött be az International Union for the History and Philosophy of Science-ben (Nemzetközi Tudománytörténeti és -filozófiai Unió); főtítkár-helyettesként a 2009-ben, Bp.-en tartott XXIII. Nemzetközi Tud.- és Technikatörténeti Kongresszus m. szervező biz.-ának elnöke (és mindeneset) volt. – Sokoldalú és aktív tevékenységet folytatott az MTA Tud.- és Technikatörténeti Komplex Biz.-a, vmint a Műszaki és Természettud.-i Egyesületek Szövetsége Tud.- és Technikatörténeti Biz.-a egyik vezetőjeként. 30 éven keresztül szervezője, lelke és előadója volt a m. tudomány- és technikatörténeti szakma éves konferenciáinak, sok éven át szerk.-je a megjelenő kiadványának (*Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből*, 1993–2003). – A Kaposvári Egy. címzetes főisk.-i tanára (2000-től). – Munkássága nélkül ma sokkal kevesebbet tudnánk a 19–21. sz.-i közép-kelet-európai modernizáció gazdasági, műszaki és társadalomtörténeti tényezőiről, a 19–20. sz.-i m.–német tud.-os-műszaki kapcsolatokról, vagy akár a nők szerepéről a természettud.-ok és a technika történetében a 19–20. sz.-i Mo.-on. – Zemplén Jolán-emlékérem (1985), Millecentená-

riumi Emlékérem (1996), GTE Egyesületi Emlékérem (1997), MTESZ-emlékérem (1997, 2003). F. m.: *Német–magyar kapcsolatok a kémiában, az élelmi-szerkémiában és a vegyiparban*. Kormányközi kutatási projekt (Bp., 1995); *Merre tovább, műszaki múzeumügy?* In: *Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből*. Prof. Dr. Bíró Gábor 70. születésnapja tiszteletére. Az 1994. évi ankét anyaga. Szerk.: Turi Istvánnéval, Kovács Gy. Istvánnal (Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből 2. Bp., 1995, 67–70. p.); *Bíró László* (Magyar feltalálók, találmányok. Bp., 1997); *Fejezetek a természettudományok és a technika intézmény- és kapcsolatrendszerének történetéből Magyarországon a felvilágosodástól a 21. századig*. Tud.-os munkásság áttekintő összefoglalása (Bp.-i Műszaki és Gazdaságtud.-i Egyetem Gazdaság- és Társadalomtud.-i Kar Technika-, Mérnök és Tudománytörténeti Habilitációs Biz.-a, Bp., 2002); *Nők a tudományban és a technikában Magyarországon*. In: *Árkádia peremén*. Írások a művelődés- és tudománytörténet köréből (Kaposvár, 2003, 97–127. p.). Irod.: Deme Péter: Értékmegőrzés, innováció, múzeum. V. É. munkásságáról a múzeumügyben. In: Hagyomány, értékmegőrzés és innováció a tudományban. V. É. emlékkonferencia (Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből 21. Bp., 2017, 163–172. p.); V. É. (1950–2015) muzeológus, történész, technikatörténész, kandidátus életmű-bibliográfiája. Összeáll. Gazda István és Pók Andrea (A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei 86. Kézirat, Bp., 2017; <http://real.mtak.hu/49099/>); RÚL 18: 463–464. p. Fotó: <https://wsc.hypotheses.org/189> (2022. 02. 07.)

Deme Péter

Váray Lászlóné: → *Várayné Bíró Ibolya*

Várayné Bíró Ibolya Mária; *V. Bíró Ibolya*; *Váray Lászlóné Bíró Ibolya* (1945. szept. 11. Győr-zámoly – 2015. aug. 9.): etnográfus, középisk.-i tanár. – Apja Bíró Ernő feltaláló (lángvágó automata, regulátorok, Carborobot stb.), anyja Varga Erzsébet Irén. Testvérei: Irén gyógyszerész, Ernő, a Carborobot társfeltalálója, fejlesztője. Férje (1969-től) Váray László Zoltán ütőhangszeres zenész, a Győri Ütőegyüttes és a győri Zeneművészeti Főisk. Ütőtanszékének alapítója. Gyermekeik:

Katalin (1972–), Ibolya (1976–), László (1977–). – A debreceni KLTE BTK m. nyelv és irodalomnéprajz szakos hallgatója (1966–1971); egy.-i tanulmányait I. tagozaton fejezte be. A Bp.-i Műszaki Egy.-en két szemeszteren át építészettörténeti, művészettörténeti stúdiumokat végzett (1980–1981). – A győri *Xantus János Múz.* néprajzos muzeológusa (1969. júl. 1.–1981. márc. 31.), a szentendrei *Szabadtéri Néprajzi Múz.*-ban a Kisalföld tájegység felelős muzeológusa (1981. ápr. 1.–1993. dec. 31.). A Markó Iván által alapított Balett és Vizuális Szakközépisk. óraadó tanárként művelődéstörténetet, néprajzot, népművészetet tanított (1994–1998). Mellékállásban két évig a Győr-Moson-Sopron M.-i Önkormányzat archívumának és tervtárának köztisztviselő tanácsosaként és főtanácsosaként dolgozott, s létrehozta a Kisalföldi Népi Építészeti Archívumot (KNÉA). Számos néprajzi gyűjtőtábort szervezett és vezetett, gyűjtőutakat bonyolított szerte a Kisalföldön és a Csallóközben. Néprajzi kiáll.-okat rendezett, létrehozta a *Jánossomorjai Helytörténeti Gyűjt.* néprajzi részét. Nevéhez fűződik két kisalföldi tájház (Táp, Tényő) létrehozása és hiteles, korhű hangulatú berendezése, vmint a nagymenyéri – Csallóközben az első – tájház berendezésének irányítása. A Skanzenben irányította a Bogyoszlóról, Rábcakapiról, Undról, Ásványráróról és Süttörből származó lakóházak és a mosonszentjánosi r. k. kápolna áttelepítését, berendezését. A népi műemlékek megmentésén túl a győri Rác-templom ügyét is felkarolta, segítette felújítását. – Kiváló Közművelődési Dolgozó díj (1986), Ikvai Nándor-díj (1994). – Emléktábláját 2019-ben avatták fel a Tápi Tájházbán.

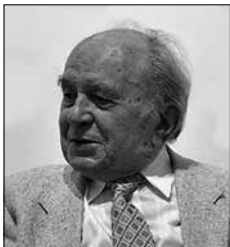
F. m.: *Pünkösdi szokások Újkéren*. Adatok az újkéri regölséhez. Váray Lászlóval (Arrabona, 12, Győr, 1970, 171–179., 181–186. p.); *Újkéri népszokások* (Szakdolgozat, Győr, 1971); *Mestergerenda kiállítás a kisbodaki pajtában*. A mosonszentmiklósi típrómalom (Téka, 1982. 7–11., 14–15. p.); *A rábcakapi lakóház*. Az ásványrárói lakóház (Téka, 1986. 1., 5–8., 9–12. p.); *Szentendre*. Szentendrei Néprajzi Múzeum III. A kisalföldi tájegység (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 247. Bp., 1986); *Kirándulás a közelbe*. Tényő (Kisalföldi kalendárium 1987. Győr, 1986, 125–127. p.).

Irod.: Menteni a menthetőt... Kiállítási katalógus V. B. I. emlékére (Táp, 2019; http://tapkozseg.hu/dokumentumok/egyeb/Menteni_a_menthetot.pdf).

Fotó: Szabadtéri Néprajzi Múz.

Sári Zsolt

Varga Dezső (1928. ápr. 26. Kisújszállás – 2019. máj. 25. Esztergom): festőművész, restaurátor. – Édesapja a kisújszállási ref. gyülekezet presbitere, felesége dr. Hancsók Éva m.-történelem-filozófia szakos középisk.-i tanár, egy.-i oktató. – Pátzay Pál ajánlásával 1948-ban felvették a Képzőművészeti Főisk.-ra, ahol a tanárképzés megszűnése után, a negyedik évfolyamtól restaurátor szakon tanult; mesterei Bencke László, Kmetty János, Pór Bertalan, Barcsay Jenő és Kapos Nándor (restaurálás) voltak. Festőművész restaurátor diplomát szerzett (1953). – A Szépművészeti Múz. restaurátora (1953–1955), majd áthelyezték az esztergomi *Keresztény Múz.*-ba (1955), ahol létrehozta a múz. első festőrestaurátor műhelyét. A műhelybe 58 éven keresztül szorgalmasan bejárva, 2013-ig ellátta restaurátori feladatát a múz.-ban. Három hónapos olasz.-i ösztöndíjjal tanulmányozhatta a világ akkori legfontosabb festményrestaurátói műhelyeit (Firenze, Nápoly, Róma); új restaurálási módszerekkel, anyagokkal ismerkedett meg, a római Központi Restaurátor Műhelyben pedig tanulmányozhatta Duccio *Maesta* c. alkotását, ill. annak korszerű restaurálási megoldásait, ami a restaurálás történetében mára fogalomná vált. A megismert új eljárásokkal konzervált első munkája a Báti mesternek tulajdonított 15. sz.-i táblakép volt. Részben az új megoldásoknak is köszönhetően 1969–1973 között megvalósult a múz. műtárgyvédelmi szempontból elengedhetetlen felújítása. Restaurált festményeket, oltárképeket, falfestményeket és szobrokat. Kiemelkedő munkái: a Keresztény Múz. gyűjt.-ének számos darabja, közte: M. S. mester passió-képei, a *Szabin nők elrablása*, a *Garamszentbenedeki Úrkoporsó* (kollegáival együtt) stb. Mo. szinte minden egyházm.-je számára restaurált műveket, pl. a Bodrogolaszi táblaképet, egy hiányos, rossz állapotú, nagyméretű Maulbertsch-festményt. – A Képzőművészeti Főisk. Restaurátorképző Int.-ének tanára (1969-től), docense, majd egy.-i tanára és ig.-ja (1982–1990), professor emeritusa (2008). 1993-ban vonult nyugdíjba, de ezután is rendszeresen bejár az egy.-re, a hallgatókat segítette konzultációkkal, témavezetésekkel, felkészítéssel. Magas színvonalú oktató-nevelő munkája során gyakorlati tapasztalatait, vmint az Olasz.-ban megtanult

ismereteit adta át. Egykori tanítványai megbecsült restaurátorokká és oktatókká váltak, s a mai restaurátorgeneráció gerincét képezik. Főisk.-i munkája mellett megbízással továbbra is ellátta a Keresztény Múz. képzőművész restaurátorának feladatait. – Az esztergomi ref. közösség elismert tagja és presbitere volt. – A közművelődésben végzett kiváló munkájáért miniszteri elismerésben részesült (1978, 1983), a Garamszentbenedeki Úrkoporsó restaurálásáért Nívódíjjal jutalmazták (1980), Munkácsy Mihály-díj (1988), Kiváló tanár (1993), Pro Urbe Esztergom (2000), M. S. mester-díj (2006), Boldog Özséb-díj „Esztergom Hitéletéért” (2007), a M. Katolikus Püspöki Kar Pro Cultura Christiana díja (2018).

F. m.: *Restoration of the Sepulchrum Domini of Garamszentbenedek*. In: Second International Restorer Seminar, Veszprém, Hungary, 15–27. July 1978. Ed. Á. Szemere (Institute of Conservation and Methodology of Museums, Bp., 1979, 213–220. p.).

Irod.: M. S. Mester-díj V. D.-nek (2006. szept. 9.: <http://www.muvesz-vilag.hu/kepzomuveszet/esemenyek/2662>); Esztergom leghíresebb és az ország egyik legfantasztikusabb restaurátora (2015.10.15.: <https://www.szeretgom.hu/content/81179-esztergom-leghiresebb-es-az-orszag-egyik-legfantasztikusabb-restauratora>); Köztünk élnek: V. D. restaurátor (2015.10.20.: <http://www.helloesztergom.hu/blog/-/2015/10/20/koz-tunk-elnek-varga-dezso-restaurator/>); A keresztény kultúra továbbadásáért (2018.06.24.: <https://ujember.hu/a-keresztény-kultura-tovabbadasaert/>); Elhunyt V. D. (2019. jún. 05.: <http://www.mke.hu/node/39193>). Fotó: Magyar Képzőművészeti Egyetem

Morgós András

Varga Edith; szül. *Varga Edit* Mária (1931. szept. 5. Madaras – 2020. jún. 9. Bp.): egyiptológus, muzeológus, gyűjt.-i osztályvezető, főig. – Férje (1956-tól)

Castiglione László (1927–1984) régész, művészettörténész. – Bp.-en, a Knézych utcai Rozgonyi Piroska Gimn.-ban érettségizett (1949). Az ELTE BTK-n muzeológia szakon tanult (1950–1955). Az egy.-i évek alatt az ókori Kelet történelme és kultúrája került érdeklődése középpontjába, az egyiptológiát tanára, Dobrovits Aladár inspirációja nyomán választotta hivatásának. Dávid Antal asszirológus profesz-

szornál az akkád és az asszír nyelvet is tanulmányozta. A második évfolyamtól az ókori keleti régészet speciális szakon tanult tovább, ebből szerzett diplomát (1955). A történelemtud. kandidátusa (1983); disszertációjának témájául egy addig nemzetközi szinten kevésbé kutatott óegyiptomi tárgyítípus, az ún. hypokephal (túlvilági védelmül szolgáló fejalátét) szolgált. Több idegen nyelvű tanulmány mellett az Akad.-i Kiadónál m. nyelven megjelent, *Napkorong a fej alatt* (1998) c. könyve is ennek a kutatásnak az eredményeit mutatja be. – Az 1950-es évek közepétől kezdve, már egy.-i évei alatt is részt vett a Szépművészeti Múz. (SzM) – 1957-ben önálló osztállyá vált – Egyiptomi Gyűjt.-ének tud.-os rendszerezésében és feldolgozásában. A SzM-ban 1956. jún. 1-jén kezdte el több évtizedes muzeológusi és kutatói tevékenységét, s onnan is vonult nyugdíjba (1994). Az Egyiptomi Osztály vezetője (1974–1994), emellett a SzM főigh.-i pozícióját is betöltötte (1988–1992). – 1959-ben Castiglione László és Kákósy László társaságában kilenc hónapos tanulmányúton vett részt Egyiptomban, amelynek keretében a régészeti hatóságok engedélyével, a m. min.-tól kapott (szűkös) keretből szerzeményeztek műtárgyakat a SzM Antik és Egyiptomi Osztályai számára. Kiváló érzékkel választotta ki a szakmailag izgalmas, és a bp.-i egyiptomi gyűjt. számára hiánypótló darabokat. Osztályvezetőként további műtárgyvásárlások útján csaknem háromszáz új tétellel gazdagította a gyűjt.-t, köztük több jelentős és hiánypótló darabbal. – A SzM három egyiptomi állandó kiáll.-ának (1956, 1972, 1985) volt kurátora, ill. rendezője; ezekhez több vezetőt is írt, előbb Wessetzky Vilmos, az Egyiptomi Osztály első vezetője mellett társszerzőként, majd később önállóan is. A berlini Állami Múz.-ok egyiptomi anyagából három nagyszerű vendékiáll.-t rendezett a SzM-ban (1963, 1975, 1980). Az MTA kezdeményezésére létrejött, s a férje által vezetett m. expedíció tagjaként részt vett az UNESCO égisze alatt zajló núbiai régészeti leletmentő kampányban (1964–1966). Ennek keretében 1964 nyarán és őszén Kákósy Lászlóval együtt végzett régészeti terepmunkát Abdallah Nirqi kora keresztény kori kopt temetőjében. – Tud.-os érdeklődése főleg a muzeológia, a vallástörténet és a művészet felé irányult. Kákósy Lászlóval közösen írt könyvében (*Egy évezred a Nílus völgyében*, 1970) elsőként írt m. nyelven összefoglaló munkát az óbirodalmi egyiptomi művészetről. Legfontosabb kutatásai a későkori művészethez,

halotti kultuszhoz és túlvilágképzelésekhez, a Gyűjt. harmadik átmeneti kori festett fa koporsóihoz, ill. a Hathor istennőhöz kapcsolható fogadalmi tárgyakhoz kötődtek. A meglehetősen nehezen datálható, királyfejeket ábrázoló szobrászmintákkal az 1960-as években foglalkozott behatóan. Fontos kutatási eredmények fűződnek az 1958-ban magángyűjt.-ből, vásárlás útján a Gyűjt.-be került, rendkívül szép kidolgozású, tisztázatlan funkciójú Ramesszida-kori festett fa férfifejhez, amelyet 1979-ben publikált. Nevéhez fűződik a Pápai Ref. Gyűjt.-ekben őrzött különleges és ritka csoportba tartozó, múmia alakú festett fa koporsó tud.-os meghatározása (1987). Egy bp.-i halotti szoborból kiindulva, néhány, a világban szétszóródott temetkezési melléklet segítségével sikerült egy Ptolemaiosz-kori akhmi-mi család három generációját azonosítani (1993). Elsőként tanulmányozta behatóan a Hathor-teneket ábrázoló bronz lapocskák vallási funkcióját (1994). – Nagyrészt az ő muzeológiai és tud.-os munkásságának érdeme, hogy a SzM Egyiptomi Gyűjt.-e bekerült a nemzetközi tud.-os vérkeringésbe. Rendkívül szerteágazó szakmai kapcsolatrendszere, vmint kiváló tud.-os és muzeológiai munkássága alapozta meg a Gyűjt. nemzetközi megbecsültségét. – Az ELTE és a PPTE óraadójaként évtizedeken át részt vett az egyiptológia egy.-i oktatásában és a doktori képzésben. Több évig tanította a Vámbéry Ármin K-i Szabadeg. hallgatóit is. Szívügyének tekintette a tud.-os ismeretterjesztést, számos előadásorovatban (pl. TIT) és cikkben, vmint rádió- és tv-terjedésben írt és beszélt az ókori egyiptomi kultúráról és művészetről, az ókori Egyiptom által ránk hagyott kulturális örökségről és az ezzel kapcsolatos személyes elhivatottságáról. Több, az ókori egyiptomi kultúráról szóló tud.-os ismeretterjesztő könyvet fordított m. nyelvre (*Egyiptom kincsei. A kairói Egyiptomi Múzeum gyűjteményéből. Főszerk. Francesco Tiradritti. Bp., 2001; Aidan Dodson: A hieroglif írás az ókori Egyiptomban. Bp., 2005; A. Silotti: Egyiptom: templomok, istenek, fáraók. Bp., 2009; stb.*). – Az ICOM keretében működő Egyiptológiai Biz. (Comité International de l'ICOM pour l'Égyptologie, CIPEG) tagja (1981-től), a CIPEG muzeológiai munkacsoportjának tagja. 1990 máj.-ában nagy sikerű nemzetközi konferenciát szervezett a CIPEG számára a SzM-ban. – Móra Ferenc-díj (1991), Maróth Károly-díj (1999).

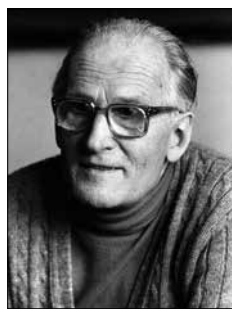
F. m.: *Les modèles de sculpture de basse époque dans la collection égyptienne / Az Egyiptomi Gyűjtemény késői*

kori szobrásmintái (Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts / A Szépművészeti Múzeum közleményei, 18, 1961, 3–19., 103–111. p.); *Egy évezred a Nilus völgyében: Memphis az Óbirodalom korában*. Kákósy Lászlóval (Bp., 1970); *Szépművészeti Múzeum. Egyiptomi kiállítás. Vezető* (Bp., 1974; 2. kiad. 1979); *Egyiptomi művészet: a berlini Egyiptomi Múzeum vendéگیkiállítása*. Szerk. (Bp., 1975); *Un cerceuil anthropoïde de la Basse Époque / Egy késői kori múmiakoporsó* (Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts / A Szépművészeti Múzeum közleményei, 51, 1978, 41–54., 185–191. p.); *Une tête de bois peint d'Égypte / Egy egyiptomi festett fa fej* (Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts / A Szépművészeti Múzeum közleményei, 53, 1979, 5–16., 225–230. p.); *Le cercueil d'un prêtre d'Isis dans une collection d'antiquités en Hongrie. II. Le cercueil de Hori et les restes d'une inhumation postérieure y découverts / Izisz-pap koporsója egy magyarországi gyűjteményben. II. A koporsó és a benne talált másodlagos temetkezés emlékei*. László Péterrel és Kovács Petronellával (Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts / A Szépművészeti Múzeum közleményei, 68–69, 1987, 7–44., 206–221. p.); *Recherche généalogique*. In: *Aegyptus museis rediviva: miscellanea in honorem Hermanni De Meulenaere*. Ed. L. Limme–J. Strybol (Bruxelles 1993, 185–196. p.); „Az élet átmenet, a fák kidőlnek...” *Óegyiptomi dialógus életről és halálról* (Holmi, IX/4, 1974, 520–530. p.); *Napkorong a fej alatt: egy egyiptomi sírmelléklet, a hypokephal, kialakulása* (Apollo könyvtár 18. Bp., 1998); *Fragments d'hypocéphale de Thèbes (TT 32)*. In: *Festschrift Arne Eggebrecht: zum 65. Geburtstag am 12. März 2000*. Ed. Bettina Schmitz (Hildesheim, 2002, 117–124. p.); *Les hypocéphales* (Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 53, 2002, 61–84. p.); *Deux étiquettes de momie*. In: *From Illahun to Djeme. Papers Presented in Honour of Ulrich Luft*. Ed. Bechtold E.–Gulyás A.–Hasznos A. (BAR International Series 2311, Oxford 2011, 327–331. p.). Irod.: *Mélanges offerts à Edith Varga: „le lotus qui sort de terre”*. Ed. H. Györy (Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts Supplément 2001, Bp., 2002 [V. E. emlékkönyv]); RÚL 19: 847. p.

Fotó: Vámbéry Ármin Keleti Szabadegyetem

Liptay Éva

Vargyas Lajos (1914. febr. 1. Bp. – 2007. okt. 11. Bp.): néprajz- és népzenekutató, folklorista. – Felesége (1949-től) Gálfi Katalin, gyermekei: Péter (1950–2009) ókortörténész, assziriológus; Gábor (1952–) néprajzkutató, kulturális antropológus; Zoltán (1953–) műfordító. – Az óbudai Árpád Reál-gimn.-ban érettségizett (1932), egy.-i tanulmányait a PPTÉ BTK-n végezte m. irodalom és nyelvészet,

német és történelem szakokon (1932–1936); többek között Kodály Zoltán m. népzenei és Solymossy Sándor szövegfolklorisztikai előadásait hallgatta. Mellette a Zeneakad.-n egyházzenei tanulmányokat is folytatott (1937–1938). A PPTÉ-en doktorált

(1941), az irodalom (néprajz) tud.-ok kandidátusa fokozatot (CSc) addigi munkásságára kapta meg (1952), akad.-i doktori (DSc) fokozatát *Kutatások a népballada középkori történetében* c. disszertációjával nyerte el (1963). – Fizetés nélküli egy.-i gyakornok a M. Kir. PPTÉ BTK Néprajzi Tanszékén (1939–1942), ezt követően a bp.-i Egy.-i Könyvtárban könyvtáros (1942–1952). Az ELTE BTK Néprajzi Tanszékének mb. előadója (1950–1952), egy.-i docense (1952–1954), a *Néprajzi Múz.* Népzenei Osztályának vezetője (1952–1961; 1952–1954 között másodállásban). 1961-ben átkerült a Kodály vezette MTA Népzenekutató Csoportba, ahol tud.-os főmunkatárs (1961–1969), majd Kodály halála után (Rajeczky Benjámin követve) ig. (1970–1973). A Népzenekutató Csoport és a Zenetud.-i Int. összeolvastása (1974) után a felajánlott igh.-i posztot visszautasította, s tud.-os tanácsadóként dolgozott tovább a Zenetud.-i Int.-ben. 1982-ben nyugdíjba vonult. – Szerteágazó munkásságának három fő vonulata a m. népzene, a m. népballada és a m. versritmus kutatása. Első, klasszikus műve *Aj falu zenei élete* (Bp., 1941) c. doktori disszertációja egy felvidéki m. falu zenei monográfiája, amelyben elsőként szakított az értékközpontú népzene kutatás hagyományával, s egy egész falu zenei életét és teljes dallamkincsét tette zeneszociológiai vizsgálgóság tárgyává. Nevét közismertté a ma „Kodály–Vargyas”-ként emlegetett tankönyv tette: *Kodály A magyar népzene* (1937) c., ered. példatár nélküli összefoglalásához a 3. kiad. (1952) számára közel félezer dallamot tartalmazó példatárat és mutatót állított össze. A kötet azóta 15 kiadást ért meg és máig a népzene tanítás alapműve. Saját népzene kutatási eredményeit *A magyarság népzeneje* (1981) c. – 281 szöveggel, ill. 394 példatárba rendezett dallamot tartalmazó – művében összegezte. Ez – Bartók: *A magyar népdal* (1924) és Kodály: *A magyar népzene* (1937) c. munkája mellett – a harmadik nagy, korszakzáró összefoglalás a m. népzeneről. – Szövegfolkloristaként elsősorban

népballada-kutatásaival szerzett világhírt. Harminc évnyi kutatásának eredményeit, amelynek lényege, hogy a ballada középkori eredetű, népi műfaj, amit a magyarság a francia-vallon területekről közvetlen érintkezés révén vett át, *A magyar népballada és Európa* (1976) c. kétkötetes munkájában foglalta össze. Ez a – teljes m. és nemzetközi balladaanyag áttekintésén alapuló – összegzés mára klasszikus alapműnek számít idehaza és külföldön egyaránt. Az irodalomtudósok körében széleskörű visszhangot és vitát váltottak ki a magyaros verselésről közzétett nézetei (*A magyar vers ritmusa*, 1952; *Magyar vers – magyar nyelv. Verstani tanulmány*, 1966, 1994). Véleménye szerint a versritmus létrehozásában a hangsúlynak nincs (vagy kisebb) szerepe van az általában véltnél; döntő tényező a szótagszám és a vele összefüggő időtartam, azaz a különböző szótagszámú ütemek (szólamok) kiegyenlítődése. Munkássága utolsó szakaszában két kötetben rendezte sajtó alá *Kodály hátrahagyott írásait* (I. *Közélet, vallomások, zeneélet* és II. *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers*. Vál., szerk., s. a. r. Bp., 1989 és 1993). Emellett több nagy összefoglaló mű szerk.-je és szerzője (*Magyar Népzene Tára*. VIII/A-B. S. a. r., Bp., 1992; *Magyar Néprajz*. V. kötet: *Népköltészet*. Főszerk. Bp., 1988). Az *Ethnographia* c. folyóirat szerkesztőbiz.-ának tagja. – Munkásságát, műveit számos kitüntetéssel, elismeréssel jutalmazták: „Szoc. Munkáért” érdemérem (1955), Munka Érdemrend arany fokozata (1974), a Néprajzi Társaság Györffy István-émlékérme (1975), Erkel Ferenc-díj (1980), Művészeti Alap Zenei díja (1980) Széchenyi-díj (1991), Eötvös József-koszorú (MTA, 1993; visszautasította), M. Örökség-díj (1999), Akad.-i Díj (2001), Prima díj (2004). 2006-ban Áj falu (Háj, Szlovákia) díszpolgárává választották.

F. m.: *Áj falu zenei élete* (A PPTÉ Magyarságtud.-i Int.-ének Kiadványai. Bp., 1941; új, a teljes zenei anyaggal bőv. kiad.: *Egy felvidéki falu zenei világa – Áj, 1940*. Szerk. Bereczky János. Jelenlévő múlt sorozat, Bp., 2000); Kodály Zoltán: *A magyar népzene*. A példatár szerk. (Bp., 1952; angol kiad.: *Folk Music of Hungary*. 2nd ed. revised and enlarged by L. V.); *A magyar vers ritmusa* (Bp., 1952); *Studia Memoriae Belae Bartók Sacra*. Szerk. Rajeczky Benjáminnal (Bp., 1956; 2. kiad.: 1957; 3. kiad. angolul: 1959); *Magyar vers – magyar nyelv. Verstani tanulmány* (Bp., 1966; 2. kiad., Kodály Zoltán bejegyzéseivel. Bp., 1994; 3. kiad. Pomáz, 2000); *A magyar népballada és Európa*. I–II. (Bp., 1976; angol kiad.: *Hungarian Ballads and the European Ballad Tradition*. Bp., 1983); *Researches into the Mediaeval History of Folk Ballad*

(Bp., 1967); *A magyarság népzeneje* (Bp., 1981; új, jav. kiad. [szerk. Paksa Katalin] +10 CD-s album, Jelenlévő múlt sorozat. Bp., 2002; angol kiad.: *Folk Music of the Hungarians*. Bp., 2005); *Keleti hagyomány – nyugati kultúra. Tanulmányok* (Bp., 1984); *Keleti hagyomány – nyugati kultúra. Néprajzi, zenei, irodalmi tanulmányok második gyűjteménye* (Bp., 1999).

Irod.: Vargyas Lajos: Kerítésen kívül. Emlékek életemből (Bp., 1993); Kerítésen kívül. Portréfilm V. L. népzenekutatóról. Rend. Csorba Judit Dorottya (Bp., 2000; 2. kiad. Bp., 2004); Andrásfalvy Bertalan: V. L. (Honismeret, 35, 2007. 6. 129–131. p.); Az Idő rostájában. Tanulmányok V. L. 90. születésnapjára. 1–3. köt. Szerk. Andrásfalvy Bertalan, Domokos Mária, Nagy Ilona (Budapest, 2004; V. L. műveinek bibl.-jával); Paksa Katalin: L. V. (*Studia Musicologica*, 49, 2008. 3–4, 475–476. p.); V. L. emlékezete. Szerk. Szökéné Károlyi Annamária, Vargyas Gábor (*FolkMAGazin*, XV. évf., 2008. IV. különszám); Akarjuk-e, hogy éljen a népdal? V. L. művelődéspolitikai írásai. Szerk. Vargyas Gábor (*FolkMAGazin*, XV. évf., 2014. IV. különszám); VL 100. Tanulmányok V. L. születésének 100. évfordulójára. Szerk. Vargyas Gábor (*Summa Ethnographica* 1. Bp., 2015); Vargyas Lajos Archivum: <http://vargyaslajos.hu/index.html>; Brockhaus-Riemann zenei lexikon; ÚMIL 3: 2214–2215. p.; RÚL 18: 512. p.; MNépLex 5: 489. p. Fotó: a család tulajdona

Vargyas Gábor

Vass Anna, dr. (1930. dec. 9. Jánosháza – 2016. szept. 20. Pécs): mikológus-mikrobiológus, főmuzeológus, gombaszakértő. – Az ELTE TTK

biológia-kémia tanári szakán szerzett okleveles középisk.-i tanári diplomát (1950–1954). Doktori disszertációját (*Adatok a Mecsek hegység és környékének és a Zselicségnek mikroszkopikus gombaflórájának ismeretéhez*) az ELTE Mikrobiológiai Tanszékén

védte meg (1972). – Gyakornoki idejét a M. Természettud.-i Múz. Növénytarában (1954–1955) és a pécsi Janus Pannonius Múz. Természettud.-i Osztályán töltötte (1955). Dr. Bohus Gábor és dr. Tóth Sándor vezetésével kezdett gombákkal foglalkozni, érdeklődése a természetes ökoszisztémák mikrogombáinak sokfélesége felé fordult. Ekkor sajtótította el a növénycsoportok és a gombák preparálási fogásait is. Gyakornoki éveit leltével

kinevezték a Baranya Megyei Múz.-ok Igazgatóságának tagintézményeként működő *Janus Pannonius Múz.* (JPM) Természettud.-i Osztályának muzeológusává (1955), utóbb osztályvezetőjévé (1969–1990). Kutató és gyűjtőmunkája a kevéssé ismert mikrogombák hazai feltárására irányult. 33 tud.-os publikációja jelent meg a témában, amelyekben a mikro- és a kártevő gombák elterjedési adatait közölte. Mikrogombák mellett kalapos gombákat is gyűjtött, maga preparálta herbáriumi lapokat készített, megalapozta a JPM Természettud.-i Osztály gombagyűjt.-ének törzsanyagát. Kezdetben a Mecsekben, később D-Dunántúlon (Villány, Barcs és környéke) és az ország más tájain, így az Alpokalján is végzett gyűjtéseket. Horváth Ernő paleobiológus, a Savaria Múz. osztályvezetője által irányított „Alpokalja Természeti Képe” program résztvevőjeként, kutatási eredményeivel hozzájárult Vas m. gombavilágának alapvetéséhez (1976–1989); ekkor gyűjtött adatait a Savaria Múz. kiadványaiban (*Praenorica – Folia historica-naturalia*, 1981, 1987) és a *Vas Megyei Múzeumok Értesítőjében* (1991) közölte. Tud.-os publikációi kevés kivételtől eltekintve *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* kötetekben jelentek meg (1957–1991), egyéb tanulmányait a *Botanikai Közlemények*, a *Dunántúli Dolgozatok – Természettud.-i Sorozat*, az *Agrokémia és Talajtan*, az *Állattani Közlemények* közölte. – Tud.-os munkája mellett kiáll.-okat szervezett és épített, kiáll.-i forgatókönyveket írt. Időszaki- és vándorkiáll.-ai nemcsak a növénytan és a gombászat témakörét érintik (*A Mecsek hegység tavaszi és nyári növényzete*, 1958; *Mecseki gyógynövények*, 1959; *Segítőtársaink és ellenségeink a gombák*, 1961), hanem az állattan és az őslénytan területére eső témákra is kiterjedtek (*Mecsek védett természeti emlékei*, 1958; *Barangolások az ősszállatok világában*, 1959; *A JPM mamutmaradvány-gyűjteménye*, 1961). Részesen volt az országosan is sok látogatott vonzó, a kor technikai színvonalán álló 1966. évi állandó kiáll. (*A Mecsek hegység természeti képe*) tervezésének, forgatókönyvírásának és építésének is. – Nyugdíjazása után hosszú éveken át tartott speciál koll.-ot a Pécsi Tudományegyetem TTK Növénytan Tanszékén. Tanítványai közül Pál-Fám Ferenc a Mecsek gombatársulásairól írta PhD-értekezését, Rudolf Kinga PhD-dolgozatában a Cserehát nagyomba vegetációját dolgozta fel. A gombák „társadalmi ismertsége” érdekében szervezte az Erdészeti Egyesület Mikológiai csoportját (1975), amelynek titkára is volt, később a

Pécsi Hollós László néven működő mikológiai társaság szellemi vezetője maradt élete végéig. – Szoc. Kultúráért (1975), az Orsz. Erdészeti Egyesület Mikológiai és Faanyagvédelmi Társaságának vezetősége által adományozott Carolus Clusius-emlékérem és díj (1985), Kiváló Munkáért és Arany Törzsgárdajelvény (múz.-i munkájáért, 1986). – A ~t ábrázoló plexikarc bekerült a Savaria Múz. Természettud.-i Osztályának gyűjt.-ébe tartozó, Vas m. természettudósainak arcképcsarnokába (1991). Még életében a kárászi gombászok róla nevezték el a Kárász–Somosikút–Nagykaszáló–Kárász gombászati túraútvonalat, vmint a falu újjáépített Gombászati Kiállítóhelyét és Kutatóházát (2015).

F.m.: *Mikroszkópikus gombák a Mecsek hegységből*. I–IV. (A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 1, 1957, 155–162. p.; 2, 1959, 45–54. p.; 3, 1963, 81–89. p.; 4, 1964, 57–61. p.); *Cönológiai és ökológiai adatok a Mecsek hegység makroszkópikus gombáinak ismeretéhez*. Tóth Sándorral (A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 22, 1978, 13–22. p.); *Az Őrség gombaprodukcója* (Alpokalja Természeti Képe / Praenorica Folia historico-naturalia, Szombathely, I, 1981, 43–44. p.); *Az erdei fenyvesek talajlakó kalapos gombái* (Alpokalja Természeti Képe / Praenorica Folia historico-naturalia, Szombathely, II, 1987, 71–72. p.); *Az Őrség gyertyános-tölgyeseinek kalapos és nagygombái* / *Hut- und Grosspilzeder Weissbuchen- und Eichenwälder der Wart* (Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője / Bulletin der Museen des Komitates Vas, 20/2, 1991, 253–279. p.).

Irod.: Borhidi Attila–Szabó László Gy.: Elhunyt V. A. (1930–2016) pécsi muzeológus, a mikro- és makrogombák lelkes gyűjtője (Mikológiai Közlemények [Clusiana], Pécs, 2016, kézirat); Kisbenedek Tibor: In memoriam dr. V. A. mikológus, muzeológus (A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 54, 2017, 609–618. p.); V. A. Adatai és Önéletrajz (Baranyai M.-i Múz.-ok Igazgatósága Irattár). Fotó: Savaria Múz.

Kisbenedek Tibor

Végvári Lajos (1919. aug. 28. Zsira – 2004. máj. 29. Miskolc): művészettörténész, képtárig., muzeumi igh., tanszékvezető egy.-i tanár. – Felesége: 1948-tól Henszlmann Lilla művészettörténész, 1960-tól Gergyessy Mária gyermekorvos, 1972-től Mäger Ágnes festőművész. – A sümegi Kisfaludy Gimn.-ban érettségizett (1937), majd a PPTE-en jogot, művészettörténetet, keresztény régészetet, esztétikát, irodalomelméletet tanult (1938–1943), a művészettörténeti tud.-ok kandidátusa (1956). – A Fővárosi Népművelési Biz.-nál előadó állást nyert

(1942), de hamarosan bevették katonai szolgálatra (1943). Hadifogságba esett (1945–1947). Szibériából való hazatérése után befejezte művésztörténeti disszertációját, és doktori címet szerzett (1948). A *Fővárosi Képtárban* helyezkedett el (1948), amelynek később ig.-ja lett (1950–1953). Aktív szerepet játszott a Szépművészeti Múz. Új M. Képtára és a Fővárosi Képtár gyűjt.-einek egyesítésében, a *M. Nemzeti Galéria* létrehozásában. Az intézmények összevonásának záró időszakában a *Szépművészeti Múz. főig.-e* volt (1953–1954). Pályája ezután a felsőoktatás felé kanyarodott: közel három évtizeden át, egészen nyugdíjazásáig, a Képzőművészeti Főisk. Művészettörténeti Tanszékét vezette (1954–1981). Fővárosi pozíciója megtartása mellett Miskolcra költözött, és a városi képtárban másodikállást vállalt (1971). Mikor a Miskolci Képtárat a *Herman Ottó Múz.*-hoz csatolták, az intézmény képzőművészeti osztályának vezetője lett (1974–1992). E feladatát az utolsó hat évben tud.-os tanácsadói munkakörben látta el. Muzeológusi munkássága Miskolcon teljesedett ki. Nevéhez fűződik a Herman Ottó Múz. képzőművészeti gyűjt.-ében mutatkozó elmaradások felszámolása, a műtárgyak szakszerű meghatározása, az orsz. gyűjtőkör kibontakoztatása, a kollektív mennyiségileg és minőségileg is számottevő gyarapítása. Meghatározó szerepet játszott a miskolci Petró-gyűjt. feldolgozásában, ill. – a tulajdonos halála után – annak múz.-i átvételében (1977). Figyelemmel kísérte a régió köz- és magángyűjt.-einek alakulását; gondot fordított a megyei múz.-i szervezet képzőművészeti profiljának erősítésére. Számos kiáll.-t rendezett és nyitott meg. Időtálló munkája a Herman Ottó Múz. állandó képzőművészeti kiáll.-a (1980), melynek koncepciója négy évtizeden át érvényben maradt. – Kutatói érdeklődése kiterjedt az egyetemes és m. képzőművészet egészére. A művészet történetét mint szerves egységet vizsgálta és értelmezte, hangsúlyt helyezve a téren és időn átívelő összefüggésekre. Fő szakterülete a 19–20. sz.-i festészet volt. Jelentős érdeme Munkácsy Mihály életművének feldolgozása, vmint a Gresham-kör – kiemelten Szőnyi István, Bernáth Aurél – törekvéseinek elismertetése. Szívügyének tekintette a mellőzött műfajok: a sokszorosított

grafika és a fotóművészet felkarolását. Nyitott volt a vizuális kifejezés legújabb lehetőségei felé is; az első szakember Mo.-on, aki a diaporámával elméleti oldalról foglalkozott. – Több mint 40 önálló kötete jelent meg. Tanulmányainak, cikkeinek, kritikáinak száma többszáz. – Pedagógusi munkásságát nyugdíjazása után is folytatta (debreceni és pécsi egy.). A Miskolci Bölcsész Egyesület egyik alapítója (1989), tanszékvezető tanára (1990-tól). – Alapító tagja a M. Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének (1949), a Képzőművészeti Alapnak (1952), a zebegényi Szőnyi István Képzőművészeti Szabadisk.-nak (1968), a M. Diaporáma Szövetségnek (1983). Tagja a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akad. Miskolci Területi Csoportjának (2000-től). – Munka Érdemrend ezüst (1951), majd arany fokozata (1979), Szakszervezetek Arany Érdemrendje (1978), Ipolyi Arnold-érem (1981), a Herman Ottó Múz. Pro Museo-díja (1991), Miskolc város Pro Urbe-díja (1993), a Miskolci Bölcsész Egyesület díszdoktorrá avatta (1997), M. Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1999), a M. Fotóművészek Szövetségének életműdíja (1999), Miskolc Város Díszpolgára (2001). – 70. születésnapjára a Herman Ottó Múz. tanulmánykötetet adott ki (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXVII. 1989). Születésének 100. évfordulója alkalmából a M. Képzőművészeti Egy. konferenciával tisztelgett emléke előtt (2019). F. m.: *Szolnoki művészet 1852–1952* (Bp., 1952); *Manet* (A művészet kiskönyvtára 2. Bp., 1957; 2. kiad. 1964); *Munkácsy Mihály élete és művei* (Bp., 1958); *A sümegi Maulbertsch freskók* (Műemlékeink. Bp., 1958; 2., jav. kiad. 1967); *Giotto* (A művészet kiskönyvtára. 29. Bp., 1961); *Szőnyi István* (Bp., 1962.; angolul: István Szőnyi. Bp., 1963); *Munkácsy Mihály* (Nagy magyar mesterek. Bp., 1983); *Szinyei Merse Pál 1845–1920* (Nagy magyar mesterek. Bp., 1986); *Az európai művészet története* (Bp., 1989); *Szalay Lajos* (Miskolc, 1990); *Ónarckép tollal. Egy művészettörténész élete* (önéletrajz, Bp., 1999). Irod.: Dobrik István: „A művészet igazában van a szabadság világa.” Beszélgetés a hetvenéves V. L. művésztörténésszel (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXVII, Miskolc, 1989, 7–16. p.); V. L. Szerk.: Dobrik István–Kákóczki András (Általuk híres e város... 3., Miskolc, 2010); Alkotás, értelmezés, recepció. Tanulmányok V. L. művészettörténész tiszteletére. Szerk.: Révész Emese (Bp., 2020); RÚL 18: 590–591. p.; V. L. (Névpont, 2016: <https://www.nevpont.hu/palyakep/vegvari-lajos-d01f7>). – Bibl.: Prejczer Paula: V. L. Életrajzi bibliográfia (Miskolc, 1994; bőv. kiad.: Szombathely, 2006). Fotó: Máger Ágnes, a család tulajdona

Vékonyné Vadász Éva: → V. Vadász Éva

Vékony-Vadász Éva: → V. Vadász Éva

Velenrajter, Pavle: → Wellenreiter Pál

Vereb Béla (1914. márc. 17. Baja – 2002. dec. 17. Baja): restaurátor. – Nyolc elemi isk.-i végzettséggel hivatalsegédként került a bajai *Türr István Múz.-ba* (1951. febr. 3.).

Még ebben az évben elvégezte a M. Múz.-ok Orsz. Központja restaurátorképző tanf.-át, így 1951. okt. 15-étől nyugdíjba vonulásáig, 1973-ig restaurátori álláshelyen betanított konzervátorként alkalmazták. Mint ált. restaurátor végezte a

Türr István Múz. műtárgyainak állagmegóvását, konzerválását, restaurálását. Az 1950-es évek első nagy mo.-i állandó kiáll.-ainak munkálataihoz központi utasításra évente hosszabb időt töltött az ország több más múz.-ában, pl. a BTM-ben, Veszprémben, Nyíregyházán, Esztergomban és Nagykanizsán; kiáll.-okat rendezett, műtárgyakat konzervált. A Türr István Múz. műtárgyvédelmi munkatársainak azon nemzedékéhez tartozott, akik magasabb képesítés, megfelelő technikai háttér és anyagi forrás nélkül mentették meg az utókor számára az intézményben őrzött műtárgyakat.

Irod.: Dr. Solymos Ede: V. B. (1914–2002) (Bajai Honpolgár, XIV. 2. [148.] sz. 2003. febr. 18.).

Fotó: V. B. 1962-ben, dr. Solymos Ede felv., Türr István Múz. TIM F 14353

N. Kovács Zita

Veress D. Csaba; Veress Dezső Csaba (1933. szept. 23. Villány – 2014. máj. 27. Várpalota): tanár, történész. – Német eredetű, m. érzelmű családja még ~ születése előtt magyarosította a Windischmann családnevet. – A pécsi Nagy Lajos Gimn.-ban érettségizett, a Szegedi Tudományeg. BTK-n történelem szakos tanári diplomát szerzett (1956). – Zircen (1956–1960), majd Veszprémben (1960–1974), a 307-es,

103-as és 306-os Ipari tanuló Int.-ekben tanított történelmet. Középkisk.-i továbbképzési felelős a Veszprém M.-i Továbbképzési és Nevelési Tanácsadó Központnál (1974–1978). A Veszprém M.-i Múz.-i Igazgatóság *Bakonyi* (1990-tól *Laczkó Dezső*) Múz.-ának munkatársa nyugdíjazásáig (1979. jan. 1.–1992. dec. 31.): új- és legújabb koros történész, tud.-os főmunkatárs, fősztályvezető (1985. márc. 1-jétől), tud.-os titkár (1985. márc. 1.–1992. jan. 1.). Szakterülete elsősorban a hadtörténetre, továbbá az újkori politika- és társadalomtörténetre terjedt ki. Bár a veszprémi múz. korábban is rendelkezett militaria jellegű anyaggal, a gyűjteményrész 20. sz.-i tárgyainak döntő többségét ő gyűjtötte. (Az I. vh.-s anyag zömét a veszprémi múz. 1928-ban hivatalos úton átengedte a bp.-i Hadimúz.-nak, s 1979-ig senki sem művelte itt ezen szakterületet.) Önálló köteteinek száma meghaladja a harmincat, s számtalan kisebb-nagyobb cikket publikált szakfolyóiratokban és napilapokban (*Hadtörténelmi Közlemények, Napló, Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok, Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, Veszprémi Szemle, Zalai Gyűjtemény* stb.). Megírta több megyei település monográfiáját is (Felsőörs, 1992; Paloznak, 1993; Nemesvámos, 1994; Tótvázsony, 1994; Devecser, 1996; Aszófő, 1998; Bakonybél, 2000; stb.). Egyik kedvenc témája volt saját családjának, rokonságának kutatása. Kutatási eredményeit népszerű formában is közreadta. Szakirányú tevékenységét, előadásait, nyugdíjasként, majd szülötéséből felépülve is folytatta. – Szoc. Kultúráért (1987), Gizella-díj (1993), Veszprém M. Érdemrendje (1996), a M. Kultúra Lovagja (2002).

F. kiáll.: *Veszprém megye hadtörténete a honfoglalástól 1848–49-ig* (1980); *A Bakony és a Balatonfelvidék évezredek* (1985, munkatárs).

F. m.: *Balaton csata. Veszprém megye felszabadulásának katonai története* (Veszprém, é. n. [1981]; Bp., 2000); *Várak a Bakonyban* (Bp., 1983); *A Dunántúl hadi krónikája 1944–1945* (Bp., 1984); *A szegedi vár története* (Bp., 1986); *Várak Baranyában* (Bp., 1992); *A győri vár* (Bp., 1993); *Várak a Balaton körül* (Bp., 1996).

Irod.: Rainer Pál: In memoriam V. D. Cs. (1933–2014) (*Veszprémi Szemle* 34., 16. évf., 2014. 3. 101–103. p.); Rainer Pál: In memoriam V. D. Cs. Tudományos emlékülés a veszprémi Polgármesteri Hivatalban, 2018. szept. 25. (Séd. Veszprémi kritikai lap, 17., IV. évf., 2018. 6, 20–21. p.); Rainer Pál: „VÖDÖCSŐ GYŰJTÖTTE”. A veszprémi Laczkó Dezső Múzeum V. D. Cs. által

gyűjtött militária műtárgyai (Veszprémi Szemle 52., 21. évf., 2019. 1, 71–81. p.); VMÉL.

Fotó: Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa

Rainer Pál

Vezér Erzsébet (1915. jan. 23. Bp. – 2003. júl. 5. Bp.): irodalomtörténész. – A bp.-i PPTE-n szerzett bölcsészdoktori oklevelet (1937), majd m.–francia

szakos tanári diplomát (1941). Az irodalomtud. kandidátusa (1969). – A Ganz Vagongyárban gyors- és gépiró, majd fordító (1937–1946), a háború alatt munkaszolgálatos a Göring (korábban Weiss Manfréd) Műveknél (1944), zsidó származása miatt családjával csillagos házba, azután gettóba költöztették. Hamis iratokkal sikerült megmenekülniük. A felszabadulás után rövid ideig újra a Ganznál, majd propagandistaként a Nehézipari Központban, 1949-től a Nehézipari Külkereskedelmi Vállalatnál (1946–1950) dolgozott. Rövid ideig előadó a Közoktatási Min.-ban (1950), tanár a M. Néphadseregben (1952–1953), korrektor, majd lektor az Akad.-i Kiadónál (1954–1957), az MTA Irodalomtud.-i Int. tud.-os munkatársa (1957–1963), a PIM osztályvezetője, a Hangtár alapítója (1963–1972). – Fő kutatási területe Ady Endre munkássága. A kritikai kiad. keretében s. a. r., szerk. és jegyzetekkel látta el Ady Endre publicisztikájának nyolc kötetét, Adyról több összefoglaló művet írt. A PIM Hangtárában (ma Médiatárában) nevéhez fűződik az írói hangok és irodalmi emlékezések gyűjtése és megőrzése. Felismerve ezek forrásértékét, elsősorban Ady, Babits és József Attila többnyire külföldön élő kortársait kereste föl az 1960–1970-es években. Munkája során közel 150 emlékezést, interjút rögzített a Nyugat még élő tagjaival és kortársaikkal (Dienes Valéria, Dutka Ákos, Fenyő Miksa, Hajnal Jenő, Hatvány Bertalan, Arthur Koestler, Ignóty Pál, Lengyel Menyhért, Lesznai Anna, Cs. Szabó László stb.), a Vasárnapi Kör egykori tagjaival (Hajós Edit, Hauser Arnold), megteremtve a PIM-ben az emigrációs gyűjt. alapjait is. Az első interjúkból *Emlékezések* címmel adott ki kötetet (1967). Jelentős volt szerkesztési munkája: számos kéziratot anyag (levelek, naplók, verskéziratok), fényképek, dedikált könyvek, személyes tárgyak közgyűjt.-be

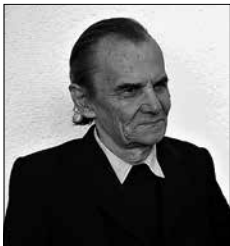
kerüléséhez közvetített, pl. a Fenyő Miksa-gyűjt., Lesznai Anna, Ady és József Attila kéziratai, Polányi-hagyaték. Ady születésének 90. évfordulójára a költő kortársaival és jelenkori írókkal (Benedek Marcell, Komlós Aladár, Jékely, Pilinszky, Vas, Weöres stb.) készített interjúsorozatot, ebből született az *Ifjú szívekben élek?* c. kötet (1969). Restauráltatta az OSZK Babits-hagyatékában talált röntgen- és viaszlemezeket, rajtuk Babits, Karinthy, Schöpflin Aladár, Szabó Lőrinc, Török Sophie hangjával. 1968-tól 1971-ig Eörsi Istvánnal közösen életműinterjút készített Lukács Györggyel (magyarul megjelentek: *A megélt gondolkodás. Életrajz magnószalagon*, 1989). 1971 végén, vélhetően ellenzéki kapcsolatai miatt nyugdíjazták; a közvetlen kiváltó ok Tasi József Vas Zoltán-interjúja volt. Ezt követően még elkészítette az *Ady Emlékmúz.* tervét, amely akkor még nem valósult meg, majd ösztöndíjjal az USA-ba utazott, ahol Jászi Oszkár életét és a Polányi-család történetét kutatta. Karádi Évával együtt összegyűjt. és s. a. r. a Vasárnapi Kör működésére, tagjaira vonatkozó dokumentumokat. Tanulmányait, cikkeket, beszélgetéseit, filológiai felfedezéseit rendszeresen publikálta szaklapokban és irodalmi folyóiratokban. Az 1970-es évek végétől az ún. demokratikus ellenzék tagja. 1989-ben kezdeményezésére megalakult az Ady műveit, magatartását, eszmeiségét életben tartani hivatott Ady Endre Társaság. Adyról tervezett filmje nem valósult meg. 1998-ban megírta önéletrajzát, amelynek címét Adytól kölcsönözte (*Szeretném magam megmutatni*, 1999). – A M. Kommunista Párt (1946–1956), a Szabad Demokraták Szövetsége, a Társadalomtud.-i Társaság (1990–2002), a Jászi Emlékbiz. tagja (1991). – M. Köztársaság Csillagrendje (1990), Demény Pál Emlékérem (1994), M. Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (1995).

F. m.: *Benedek Elek* (Bp., 1937); *Emlékezések*. S. a. r. (Bp., 1967); *Ady Endre. Arcok és vallomások* (Bp., 1968); *Ifjú szívekben élek?* I–II. Kiad. *Vallomások Adyról*. S. a. r., előszó (Bp., 1969, 1972); *Ady Endre élete és pályája* (kandidátusi értekezés, Bp., 1969; 1977; 1997); *Hangmúzeum az irodalomtörténet szolgálatában* (Irodalomtörténet, 51, 1969. 1., 158–166. p.); *Ady publicisztikai írásai*. I–X. Kritikai kiad. Szerk. Koczák Sándorral és Láng Józseffel (Bp., 1973–1990); *Feljegyzések és levelek a Nyugatról*. Szerk., vál. (Bp., 1975); *Lesznai Anna élete* (Bp., 1979); *Vasárnapi Kör*. Karádi Évával (Bp., 1980); *Georg Lukács, Karl Mannheim und der Sonntagskreis*. Karádi Évával (Frankfurt am Main, 1985); *Írástudó nemzedék*. A Polányi család története dokumentumokban. Szerk.

(Bp., 1986); *Ady Endre: Művészeti írások*. Vál., szerk. (Bp., 1987); *Lukács György: A megélt gondolkodás. Életrajz magnószalagon*. Az interjút készítette Eörsi Istvánnal. Szerk. E. I. (Bp., 1989); *Adyra gondolkodok. 125 vers Ady Endréről*. Vál., szerk. Maróti Istvánnal (Bp., 2002); *Távrolról a Mostba. Vallomások Ady Endréről*. Vál., társszerk., s. a. r. Maróti Istvánnal (Bp., 2002); *Megőrzött öreg hangok*. Vál. interjúk. Szerk. Maróti István, Eörsi István (Bp., 2004). Irod.: Veres András: V. E. nyolcvanéves (Irodalomtörténeti Közlemények, 99, 1995. 1., 142–144. p.); „Aki tegezi a századelőt...”. Portréfilm V. E.-ről. Rend. Mérei Anna, riportter Pécsei Vera, beszélgetőtárs: Eörsi István (Bp., 1995); „Szeretném magam megmutatni” [Önéletrajz] (Bp., 1999); *Az ötkilós magnetofon*. V. E. a Hangtár első éveiről. Beszélgetés Botka Ferencsel és Maróti Istvánnal. In: *A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei* (Bp., 2000); *Irodalmi muzeológusok kislexikona*. Szerk. S. Püski Anikó (A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei, Bp. 2000); V. E. (Névpont, 2019; <https://www.nevpont.hu/palyakep/vezer-erzsebet-18c37>). Fotó: V. E. 1970 k., ismeretlen felv.

Kemény Aranka

Viktor Gyula (1933. jún. 17. Alsótelekes – 2007. dec. 17. Kazincbarcika): könyvtáros, múzeumig., honismereti kutató. – Gyermekkorától Rudabányán élt, ered. villanyszerelőnek tanult. A bányász szakszervezeti könyvtár vezetője (1956–1996, nyugdíjazásáig). A munka mellett folyamatosan képezte magát, végül az ELTE-n felsőfokú könyvtárosi képesítést szerzett. Emellett a rudabányai *Érc- és Ásványbányászati Múz.* ig.-i tisztségét is ellátta (1987–1989). – Az 1960-as évektől gyűjtötte és feldolgozta a rudabányai bányász hagyományokat és -szokásokat. Helytörténeti kutatásokat is végzett. Munkáival sikeresen szerepelt a különböző gyűjtőpályázatokon. Az 1950–1960-as években a rudabányai bányász irodalmi színpadot is vezette. Kiváló kezűgyessége révén intarziákat, fadarabokat készített, jól rajzolt és festett, s 1982-től – múz.-i példák alapján – felelevenítette egy nálunk már feledésbe merült bányász-relikvia, a türelempalack készítését. Alkotásai a gyűjtők révén Európa több országába eljutottak, sok hazai és külföldi múz., vmint számtalan magángyűjt. őrzi palackba zárt alkotásait. A németo.-i Dinkslagenben állandó

kiáll.-on láthatók művei. – Első írásai a *Vasércbányász* c. üzemi lapban jelentek meg (1963–1965), a bányászat néprajzával kapcsolatos tanulmányait főként a *Szülőföldünk* c. miskolci periodikában közölte. Meséket, verseket is írt, amelyek különböző lapokban (*Észak-Magyarország*, *Nők Lapja*, *Képes Újság*, *Családi Lap*, *Kisdobos* stb.) láttak napvilágot. Kézíratos munkái több közgyűjt.-ben megtalálhatók (Herman Ottó Múz., Néprajzi Múz., Bányásztörténeti Múz.). – A Borsod-Abaúj-Zemplén M.-i Múz.-i Igazgatóság Istvánffy-díja (1983).

F. m.: *Szén és ember. Válogatás a bányász-költészetből*. Vál., szerk. (Tatabánya, 1973); *Bányász türelemüvegek készítése Rudabányán* (Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat, 124, 1991. 7–8., 431–433. p.); fontosabb kéziratok: *A rudabányai bányászok hitvilága és szokásai* (1976); *Rudabánya helynevei* (1977); *Rudabányai bányászszerszámok és -eszközök* (1978); *Buléner bányászok Rudabányán* (1980); *Rudabánya bányanevei* (1984); *Rudabánya történeti és művészeti emlékei* (1987). Irod.: Hadobás Sándor: V. Gy. (1933–2007) (Honismeret, 36, 2008. 2., 90–91. p.).

Fotó: Kovácsné Fendrik Zsuzsa felv., Bányásztörténeti Múz. Fotótára, Rudabánya

Hadobás Sándor

Vincze Zoltán Levente (1940. nov. 27. Bánffyhunyad [Huedin, Románia] – 2018. ápr. 4. Kolozsvár [Cluj-Napoca, Románia]): pedagógus, hely- és művelődéstörténész, a régészettörténet kutatója. – Kolozsváron, a 7. sz. Középisk.-ban (az egykori Unit. Koll.-ban) érettségizett (1957), egy tanévig a Bolyai Tudományeg. m.–történelem szakos hallgatója, majd régész oklevelet szerzett a Babeş-Bolyai Tudományeg. Történettud.-i Karán (1962). – Történelmet tanított Széken (1962–1970), Torokón (1970–1974), Székelykocsárdon (1974–1979), majd Kolozsváron. 2001-ben ment nyugdíjba. – Mivel régészként nem volt alkalma dolgozni, elődlelesen hely- és művelődéstörténeti kutatásokat végzett, eredményeit különböző folyóiratokban (pl. *Tanügyi Újság*, *Erdélyi Múzeum*, *Szabadság*, *Kalotaszeg*, *Korunk*, *Művelődés*, *Acta Ephemeris Napocensis*, *Génius*, *Keresztény Magvető*, *Magiszter*) vagy tanulmánykötetekben közölte.

A *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* több szócikkének szerzője. Nevéhez fűződik a romániai magyarság történelmét és kultúráját ismertető első ált. isk.-i tankönyv (László Lászlóval). Tud.-os tevékenységének kiteljesedése az 1990-es években kezdődött erdélyi régészettörténeti kutatásával; főként a kolozsvári régészeti isk. és az Erdélyi Múz.-Egyesület (EME) Érem- és Régiség-tárának múltját kutatta. A témához kapcsolódóan több tanulmánya, előadása született. S. a. r. Pósta Bélának az Érem- és Régiség-tár történetét bemutató kéziratát, majd tekintélyes kötetben foglalta össze kutatásai eredményét. – Az EME alapító, a Pósta Béla Egyesület r. tagja. – Gr. Mikó Imre Emlékérem (2009, EME), M. Ezüst Érdemkereszt (2013), Gr. Mikó Imre Emléklap (2013, EME), Apáczai-díj (2014, Romániai M. Pedagógus Szövetség), Kóváry László Díj (2015, Erdélyi M. Közművelődési Egyesület), Entz Géza Tud.-os Díj (2018, EME és Gr. Mikó Imre Alapítvány).

F. m.: *A romániai magyar nemzeti kisebbség történelme és hagyományai*. László Lászlóval (ált. isk.-i tankönyv, Kolozsvár, 1999; 2. kiad. 2005); *A kolozsvári Farkas utca. Művelődéstörténeti barangolás* (Kolozsvár, 2003); Pósta Béla: *Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiség-tárának története*. S. a. r. (Erdélyi Tudományos Füzetek, 219, Kolozsvár, 2013); *A kolozsvári régészeti iskola a Pósta Béla-korszakban, 1899–1919* (Kolozsvár, 2014). Irod.: RMIL V/2: 1168–1169. p.; T. Szabó Csaba: *Az erdélyi régészet krónikása*. V. Z. emlékére (Szabadság – Erdélyi Közéleti Napilap, Kolozsvár, 2018. ápr. 5.).

Fotó: a szerző archívumából

Bajusz István

Vinkovics Judit (1953. máj. 10. Bp. – 2019. dec. 29. Bp.): mongolista, tibetológus, könyvtáros. – Az ELTE BTK könyvtár és mongol (1977), majd tibeti szakán (1982) végzett. Doktori fokozatát belső-ázsiai filológiából szerezte meg (1984). – *A Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múz.* könyvtárosa (1984-től), majd a mongol gyűjt. kurátora és a múz.-i könyvtár vezetője (1990–2016). A mongol gyűjt.-t kutatásai felhasználásával rendszerezte. Több kiáll.-on (*Lamaista szobrászat*, 1990; *Tibeti és mongol buddhista tekercsképek*, 1995; *Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*, 2003), vmint több kisebb kamarakiáll.-on és az

azokhoz kapcsolódó kötetekben, számos cikkben és tanulmányban ismertette meg a gyűjt. darabjait az érdeklődő közönséggel. Gondozta a múz. egyre gyarapodó könyvtári állományát. Tanulmányúton járt Oroszo.-ban (1987), Mongóliában (1982–1984). Legfontosabb, egyben utolsó munkája, a *Treasures of Mongolian Cultural and Historical Heritage in Hungary* a Hopp Múz. mongol anyagának eddigi legteljesebb, nemzetközi szintű feldolgozása. Az ELTE BTK mongol szakos hallgatóinak számos alkalommal mb. óraadó tanára (1994, 2004, 2006), az oktatási anyagok előkészítésében is szerepet vállalt. Mongol nyelvű irodalmi művek műfordítójaként és mongol tolmácsként is tevékenykedett. – A Körösi Csoma Társaság titkára (1970–1980), tud.-os és szervező titkára (kb. 2000–2010), majd önkéntes munkatársa (2018–2019). A Baktay Ervin Alapítvány a Keleti Művészeteként kuratóriumának tagja (1994-től). – A Mongol Oktatási, Kulturális és Tud.-os Min. munkájáért elismerésben részesítette (2010).

F. m.: *Lamaista szobrászat*. Írta és szerk., Kelényi Bélával (Bp., 1990); Szengjin Erdene: *Narangarvú legendája*. Ford. (Nagyvilág, XXIII. 1978. 1. sz.); *Tibeti és mongol buddhista tekercsképek*. Írta és szerk., Kelényi Bélával (Bp., 1995); *Életvédő istenségek és személyes védőisten-ségek a népi buddhizmusban – Amulett-tartók és titkaik*. In: *Démonok és Megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Szerk. Kelényi Béla (Bp., 2003, 89–92. p.; 93–98. p.); *The Mongolian Collection of the Ferenc Hopp Museum of Asiatic Arts*. In.: *Treasures of Mongolian Cultural and Historical Heritage in Hungary*. Szerk.: Ágnes Birtalan (Ullanbaatar–Bp., 2020).

Fotó: V. J. a Hopp Múz. karácsonyi ünnepségén 2017-ben, Budai Orsolya felv.

Windhoffer Tímea

Vita Zsigmond (1906. jún. 16. Nagyenyed, Alsó-Fehér vm. – 1998. jan. 1. Kolozsvár [Cluj-Napoca]): tanár, könyvtáros, irodalom- és művelődéstörténész. – Apja ~ Ödön katonatiszt, bátyja ~ Sándor közgazdász, politikus. – A nagyenyedi Bethlen Gábor Koll.-ban érettségizett (1924), ahol nagy hatással volt rá tanára, Áprily Lajos költő. A kolozsvári román I. Ferdinánd Tudománygy.-en szerzett

francia-m.-román szakos oklevelet (1928), majd egy évig Párizsban és Grenoble-ban egészítette ki tanulmányait, s Tours és Lausanne egy.-ein képezte magát (1930–1931). A Bolyai Tudományegy.-en doktorált (1945). – 1928-tól a Bethlen Koll.-ban és főleg annak a tanítóképzőjében tanított magyart és franciát. Ő ismerte fel Sütő András írói tehetségét. 1944/45-ben a D-erdélyi román hatóságok a hírhedt tárgyu jiuji (zsilvászárhelyi) lágerbe internálták. 1953-ban „rossz származása” miatt elbocsátották a tanügyből. 1956-ban a koll.-tól különválasztott, az államtól elkobzott nagykönyvtárban kapott könyvtárosi állást, onnan vonult nyugdíjba (1968). Az akkori nehéz időkben sikerült megőriznie a könyvtár igen gazdag gyűjt.-eit, s az oda érkező kutatóknak számos ritka kiadványra, kéziratra hívta fel a figyelmét. Utolsó éveit főleg Kolozsvárt töltötte, de kívánsága szerint szülővárosában temették el. – Irodalmi munkásságát az 1930-as évek elején az Erdélyi Fiatalok csoportjában kezdte, 1930-tól az *Erdélyi Helikon*ban is közölte írásait. Meghívást kapott a marosvécsi Helikon-találkozóra (1942). A II. bécsi döntés (1940) után a D-erdélyi m. irodalmi élet egyik szervezője lett. Összeáll. a *Romániai magyar írók antológiáját* (Nagyenyed, 1943), szerk. a *Havi Szemle* c. irodalmi lapot (1943–1944). Ekkoriban talált rá igazi témájára: Erdély és különösen Nagyenyed 17–20. sz.-i művelődéstörténetére. Az isk. szinte valamennyi jelentős tanítványáról, az ottani művelődési mozgalmakról forrásértékű tanulmányokat írt. Foglalkoztatta még a tárgyi és szellemi néprajz, vmint a gyermekirodalom. Több (nép)mese gyűjt.-t rendezett sajtó alá. A legtöbb erdélyi, s néhány mo.-i folyóiratnak munkatársa volt. – A bp.-i Ref. Teológiai Akad. díszdoktorrá avatta (1987), ugyanakkor megkapta az Áprily-díjat is. Két leánya emlékére létre hozta a V. Zs.-díjat, amelyet évente a Bethlen Koll. irodalom iránti érdeklődésével kitűnt ballagó diákja kap meg. – Álneve, szignói: Tinódi Gábor, nd, a. d.

F. m.: *A Bethlen-kollégiumi színjátszás a XVII. és XVIII. században* (Kolozsvár, 1943); *A nagyenyedi Bethlen-kollégium ifjúságának irodalmi törekvései a reform-korszak kezdetén* (Kolozsvár, 1943); *Tudománnyal és cselekedettel. Tanulmányok* (Bukarest, 1968); *Áprily Lajos – az ember és a költő* (Bukarest, 1972); *Jókai Erdélyben* (Bukarest, 1975); *Művelődés és népszolgálat* (Bukarest, 1983); *Az enyedi kohó* (Bp., 1986); *Enyedi évek, enyedi emberek* (Csíkszereda, 1998). Irod.: Mikó Imre: V. Zs. hetvenéves (Utunk, XXXI., 1976. 24. sz. jún. 11., 4. p.); Lászlóffy Aladár: V. Zs. 80 éves (Utunk, XLI., 1986. 25. sz. jún. 20., 4. p.); Kötő József: V.

Zs. (Erdélyi Múzeum, LX., 1998. 1–2., 96–97. p.); Sütő András: Szeretve tisztelt, drága Tanár Úr (Magyar Napló, X., 1998. 3., 54. p.); Kovács Ferenc: 100 éve született V. Zs. (Művelődés, LIX., 2006. 5., 18–19. p.). *ÚMÉL* VI: 1261. p.; *RMIL* V/2.: 1180–1181. p.

Fotó: Gyórfi Dénes: V. Zs. egykori tanítványa emlékezetében. <http://szabadsag.ro/-/vita-zsigmond-egykori-tanitvanya-emlekezeteben>

Gaal György

Vojnits András Máttyás (1941. jan. 2. Bp. – 2021. ápr. 5. Bp.): entomológus, muzeológus, taxonómus, fotográfus szakíró, utazó. – A bácskai (Bajsa)

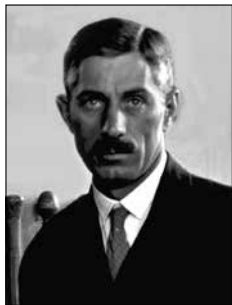
Vojnits (Vojnich) család leszármazottja, apai ágon a vadász és Afrika-utazó ~ Oszkár (1864–1914) rokona. – A bp.-i II. Rákóczi Ferenc Gimn.-ban érettségizett (1959). Az ELTE TTK biológia-földrajz szakán végzett

(1965). – Bp.-en a Növényvédelmi Kutatóint.-ben (1965–1972), majd a *M. Természettud.-i Múz.* lepkegyűjt.-ében dolgozott (1972–1994). 1994-től nyugdíjazásáig a dabasi Táncsics Mihály Gimn.-ban tanított. – Entomológusként behatóan foglalkozott a rovarok, elsősorban a lepkék vándorlásával, ill. hazánk nemzeti parkjainak faunisztikai feltárásával. Taxonómusként szakmai körökben az *Eupithecini* lepketribusz specialistájaként vált ismertté. Több száz fajt írt le a tud. számára, ezek névhordozó és szekunder típusanyaga nagyrészt Bp.-en található. Nevéhez fűződik az 1986-ban Bp.-en megrendezett II. Európai lepkészkongresszus megszervezése, amelyre a tengerentúlról is érkeztek kollégák. Jelentős ismeretterjesztő tevékenysége, a megszámlálhatatlan, különféle cikkeken túl az állatvilággal kapcsolatos könyveit lengyel és orosz nyelvre is lefordították. – Muzeológusként expedíciós tevékenységével jelentősen gyarapította a gyűjt.-t. Többször járt egzotikus ázsiai és afrikai országokban, eljutott Ausztráliába, az Urál sarkköri területére, és megmászta a Kilimandzsárót. Gimn.-i tanárként folytatta intenzív expedíciós utazásait, a D-amerikai kontinens kivételével az összes földrészen járt. Utazásait nagyszerű fényképekkel dokumentálta, részletes naplót vezetett. Ezek alapján albumok, cikksorozatok, könyvek, útirajzok és dokumentumfilmek készültek, amelyek segítségével kiválóan érzékeltette a modern ember vívmányait, de rámutatott a ter-

mészetes környezet számára súlyos gondokkal járó emberi tevékenység árnyoldalaira is. – A Pulszky Társaság – M. Múz.-i Egyesület alapító tagja, számos szakmai társaság tagja volt (Association for Tropical Lepidoptera, M. Biológiai Társaság, M. Földrajzi Társaság, M. Rovartani Társaság). Szerkesztőbiz.-ok tanácsadó testületében is részt vett (*Földgömb, Holarctic Lepidoptera, Tropical Lepidoptera*), vagy segédkezett a folyóirat szerkesztésében (*Állattani Közlemények, Folia entomologica hungarica*). – Frivaldszky Imre-emlékérem bronz fokozata (M. Rovartani Társaság, 1974), Teleki Sámuel-érem (M. Földrajzi Társaság, 1991), Tud.-os Díj (Pest M. Önkormányzata, 1996). F. m.: *Lepkék, pillék, pillangók*. Mészáros Zoltánnal (Bp., 1972); lengyelül: Warszawa, 1979); *Araszolólepkék I. – Geometridae I. (Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae*. 137. füzet. Bp., 1980); *Időjós élővilág*. Hercegh Évával (Bp., 1981; oroszul: Moszkva, 1985); *Utazás a rejtelmes Kelet-Afrikában* (Bp., 1990); *Medvelepkék, szenderek és szövőlepkék – Arctiidae, Sphingidae et Bombycidae*. Társszerzőkkel (*Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae*. 166. füzet. Bp., 2002); *Ausztrália és Óceánia. Új-Guineától a Hawaii-szigetekig* (Bp., 2003); *Óceánok – Sarkvidékek. Az Antarktiszról az Antarktiszig* (Bp., 2006); *Magyarország nemzeti parkjai* (Bp., 2006; angol és német nyelven is); *Afrika. Az Atlasztól a Fokföldig* (Bp., 2012); *Trópusi tájakon* (Bp., 2012); *A Börzsönytáj lepkévilága* (Szob, 2021). Irod. Bálint Zsolt: In memoriam Dr. V. A. (1941–2021). Búcsú a lepkész-muzeológustól. (Hunor magazin 6, 2021, 36–37. p.). Bálint Zsolt: Személyes emlékezés Dr. V. A.-ra (Rovarász Híradó, 102, 2021, 8–10. p.); Bálint Zsolt: In Memoriam Dr. A. V. (1941–2021) (Lepidoptera Novae 14. 2021, 50–52. p.). Fotó: A Földgömb (<https://afoldgomb.hu/impresszum/szerzok/vojnits-andras>)

Bálint Zsolt

Vuia Romulus (1887. jan. 28. Nagykomlós – 1963. júl. 2. Bukarest): tanár, etnográfus, geográfus, múzeumig. – Szülei pedagógusok, apja, Iuliu Vuia több isk.-i tankönyv szerzője. – Tanulmányait szülőfalujában, majd Szászvárosban és Temesváron végezte. Bp.-en érettségizett (1906), majd uo. az Állami Polgári Isk.-i Tanítóképző Int.-ben tanult (1907–1910). Bp.-i tanulmányai idején – vsz. tanára, Herrmann Antal

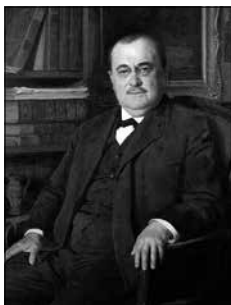

hatására – a Néprajzi Múz.-ban végzett szakmai gyakorlatot. 1910 nyarán, Herrmann ajánlólevelével, Berlinben Felix von Luschan professzor etnológiai és antropológiai előadásait hallgatta, s a Museum für Völkerkunde-ben volt gyakorlaton. 1910 szept.-étől a Hunyad vm.-i Hátszegben az Államilag segélyezett községi felső kereskedelmi isk. tanára, 1919-ben ig.-ja. Ebben az időszakban kezdte meg néprajzi kutatásait a környék – Hátszeg vidéke és Erdőhátság – falvaiban. 1920. jan. 20-án kinevezték az erdélyi, bánági és a partiumi múz.-ok felügyelőjévé. A frissen alakult Universitatea din Cluj Földrajz és Történelem Karán szerzett oklevelet (1921), majd doktori címet (1924). *Hátszeg és Erdőhátság. Antropogeográfiai és néprajzi tanulmány* c. doktori disszertációjában az 1910-es évek elejétől végzett kutatásainak eredményeit közölte. A Földrajz és Történelem Kar tanársegéde (1921), adjunktusa (1921–1926), majd a Bölcsészkar Néprajz és folklór szakán helyettes (1926–1939), végül teljes jogú professzor (1939–1947). Egy.-i oktatói munkájához kapcsolódik a kolozsvári néprajzkör (Cercul de studii etnografice și folclorice) alapítása és vezetése. Kutatói és oktatói munkájához mérhető jelentőségű múzeumteremtő és -irányító munkássága. A *Muzeul Etnografic al Ardealului [Erdélyi Néprajzi Múzeum]* kolozsvári létrehozását előkészítő biz. tagja (1922), majd az 1923. jan. 1-jén hivatalosan is létrejött intézmény vezetője, nyugdíjazásáig (1947). Az intézmény törzsgyűjt.-ének alapját ~ hátszegi, erdőhátsági, bánági (1922), Belényes környéki, máramarosi (1925), Nagybánya, Fogaras, Belényes és Beszterce környéki (1928) kutatásai során gyűjtött tárgyak képezték. A múz. fotónegatív-gyűjt.-e, ill. a fotótár legrégebbi felvételei ~ 1910-es évekbeli gyűjtései során készültek. 1931-ben szétküldött, a tradicionális lakóházra vonatkozó kérdőívére érkezett válaszok alkotják a múz. adattárát (Arhiva Etnografică și folclorică a Muzeului Etnografic al Ardealului). Erőfeszítéseinek köszönhetően az általa vezetett intézmény 1929-ben szabadtéri részleggel bővült. Az 1932-ben törvény által is megerősített *Muzeul Etnografic în aer liber* Románia első szabadtéri néprajzi múz.-a. A II. bécsi döntés után az egy. és a múz. Nagyszebenbe költözött; ~ is ott folytatta oktatói és múzeumvezetői tevékenységét (1940–1945). A háború után visszatért Kolozsvárra, nyugdíjazása után Bukarestben telepedett le. A Román Tud.-os Akad. Néprajzi Osztályának kutatója (1955–1957), majd haláláig osztályvezetője (1957–1963). – A Berliner Ge-

sellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, a Societatea Română de Geografie tagja, a bécsi Verein für Volkskunde I. tagja, a Societatea Etnografică Română alapító tagja és első titkára. – 1993-ban, alapításának 70. évfordulójának évében az Erdélyi Néprajzi Múz. szabadtéri részlegét alapítójáról nevezték el (Romulus Vuia Nemzeti Etnográfiai Park / Parcul Etnografic Național „Romulus Vuia”). Az intézmény székhelyén látható ~ mellszobra (Ilarion Voinea alkotása, 1999). F. m.: *Țara Hațegului și Regiunea Pădurenilor. Studiu antropogeografic și etnografic* (Cluj, 1926); *Le musée ethnographique de Transylvanie à Cluj* (Mouzeion, 1928); *Etnografie, etnologie, folclor. Definiția și domeniul* (Cluj, 1931); *The roumain hobby-horse, the Călușar* (Journal of the English Folk Dance and Song Society, 1935, 97–107. p.); *Le village roumain de Transylvanie et du Banat* (București, 1937); *Portul popular al pădurenilor din Regiunea Hunedoara* (București, 1958); *A román település- és lakóház kutatás legújabb eredményei* (Műveltség és Hagyomány, 1960, 35–66. p.); *Portul popular din țara Hațegului și Bazinul de la Hațeg* (Bukarest, 1962); *Tipuri de păstorit la români (sec. XIX–început sec. XX)*. (Bukarest, 1964); Irod.: Onișor, Teodor: R. V. (Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei [AMET], pe anii 1962–1964, Cluj, 1966, 277. p.); Kósa László: V. R. levelei Herrmann Antalhoz (Ethnographia, 100, 1989. 1–4, 189–194. p.); Sălăgean, Tudor: Începuturile Muzeului Etnografic al Ardealului (1922–1928). Contribuții documentare (AMET, 1997, 315–338. p.); Pop, Laura Cristina: R. V. (1887–1963) (Stan, Anamaria [coord.]: Universitatea din Cluj. Vol. III. Facultatea de Litere și Filosofie, 2019). Fotó: Erdélyi Néprajzi Múz., 1929.

Tötszegi Tekla

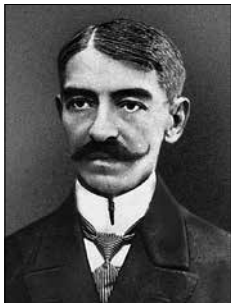
Vujić Jovan-Joca (1863. júl. 13. Zenta – 1934. szept. 12. Belgrád): földbirtokos, képviselő, műgyűjtő, az első szerb magánmúz. alapító tulajdonosa. – A polgári isk.-át Zentán (1873), a gimn.-ot Szegeden, a piaristáknál (1876–1877), ill. Pozsonyban végezte (1877–1881). Bécsben megkezdett (1881) bölcsészeti tanulmányait családi okokból megszakította, s a Magyaróvári M. Kir. Gazdasági Akad. hallgatója lett (1882–1885). – Diplomájának megszerzése után visszatért Zentára, fokozatosan átvette a családi birtokot, s a tanulmányai során megszerzett tudá-

sát kamatoztatva igazi mintagazdaságot hozott létre. Egyidejűleg politikusként és a szerb ügyek támogatójaként közéleti szerepet is felvállalt. Sokat utazott, bejárta a délszláv vidékeket, megismerkedett a népi hagyományokkal, a hagyományos tárgyi kultúrával, vmint a 18–19. sz.-i szerb festészettel is. Európa nagyobb városaiban múz.-okat, képtárakat, könyvtárakat, antikváriumokat látogatott, s – személyesen vagy megbízottjai által – lassan elkezdte gyarapítani gyűjt.-ét; elsősorban a szerb történelemmel, kultúrával bármi módon kapcsolódó kéziratokat, könyveket, tárgyakat, festményeket vásárolta meg. Kiterjedt ismeretségi köre pótolta a hiányos tudást, hiszen gyűjtőszennvedélyét a 19. sz.-i romantikából eredő hazafias érzelmek táplálták. – Múz.-a műtárgyait négy részre osztva katalogizálta: festmények (375); rajzok (59); metszetek és fényképek (983); fegyverek, ékszeresek, hangszerek, edények, főleg néprajzi tárgyak (180). Könyvtárát, levéltárát szintén katalogizálta. Még halála előtt rendelkezett gazdagnak mondható gyűjt.-e sorsáról: egyes részei a belgrádi Svetozar Marković Egy.-i Könyvtárba (könyvek, iratok), a belgrádi egy. tulajdonába (1945 után a belgrádi Nemzeti Múz.-ba) és az újvidéki Szerb Maticába (festmények) kerültek. – A zentai házában maradt, zömmel hungarica (iratok, könyvek), ill. zentai vonatkozású dokumentumok, tárgyak sorsát illetően felkínálta azt a városnak múz., levéltár és könyvtár alapításának céljára, ennek kivitelezését azonban halála megakadályozta. A II. vh. után megalakuló *Városi Múz.-ba* és történelmi levéltárba vásárlás útján mégis jelentős számban és értékben kerültek m., ill. helytörténeti vonatkozású tételek: folyóiratok, hírlapok, könyvek, dokumentumok. A rokoni kapcsolatok folytán egy gyűjt.-en keresztül került a két intézménybe a Dudás család hagyatékának töredéke is. – Szerzteágazó tevékenységét állami kitüntetésekkel díjazták: Szent Száva Érdemrend IV., III. és II. fokozata. A két világháború közötti Jugoszlávia legtekintélyesebb közművelődési és tud.-os intézményeinek elismerését is kiérdemelte. – Mellszobrát Zentán, a Tisza-híd feljárója mellett állították fel (2007). Irod.: Senta. Zbornik priloga za istoriju grada. Szerk. Knežević, Milivoje V. (Senta, 1935, 113–128. p.); Zbirka Joce Vujića. Katalog slika, skulptura i crteža (Beograd, 1989); Filipović, Danica–Marković Nikola: Joca Vujić, veliki dobrotvor Beogradskog univerziteta i Univerzitetske biblioteke (Beograd, 2012). Fotó: Uroš Predić festménye: Joca Vujić, 1926.

Pejin Attila

Vutskits György (1858. ápr. 1. Zernest – 1929. okt. 21. Keszthely): paleontológus, zoológus, premontrai pedagógus. – Gimn.-i tanulmányait Nagyszébenben végezte, ezt követően iratkozott be a kolozsvári Tudományegyre, hol Koch Antal (1843–1927) keze alatt formálódva, a föld- és őslénytan felé tájékozódott (professzorát terepbejárásaira is elkísérte). Már 22 évesen, kezdő (állami ösztöndíjas) diákként közölte első földtani tárgyú írását (*A M.-Csesztve melletti Maros porondjának ásványtani összetétele*). 1882-ben *A nummulitokról általában tekintettel az erdélyi nummulitfajokra c.* pályázati dolgozatával díjat nyert, sőt, még az évben, nyomtatásban is viszontláthatta jelentős, de ma már csak tudománytörténeti értékű tanulmányát (később, ezt a dolgozatát átcsiszolva, nyújtotta be doktori c.-e eléréséhez, 1885). 1883–1884 között (utolsó éves diákként) segéd-múzeumőri minőségben – az egy. és az Erdélyi Múz.-Egyesület (EME) Ásvány-Földtani gyűjt.-ét rendezte. – Végzése után a Marosvásárhelyi Kat. Gimn. természetrajztanára lett (1884–1890), majd átkerült Keszthelyre, ahol 1891-től nyugdíjazásáig (1921) a premontrai gimn.-ban tanított. Keszthelyen – talán a Balaton varázsának hatása alatt – lett ichthyológus. Minden további tud.-os tevékenysége erre a szakra irányult, hírnevet is ezzel szerzett magának. *Faunánk egy új halfaja c.* dolgozatával a Természettud.-i Társulat Margó-díját érdemelte ki. – A Magyarhoni Földtani Társulat r. tagja.

F. m.: *Erdély nummulitjeiről* (Orvos-Természettud. Értesítő, II. szak, VIII/V/II., 1883, 89–142. p.); *Jelentés a Kolozsvári szegélyhegységben és környékén az 1882. évben végzett földtani részletes fölvételről* (A M. Kir. Földtani Intézet évi jelentése 1882-ről, in: Földtani közlöny, XIII/1–3.. 1883, 32–54. p.); *A halakról általánosan és a Balaton halfajairól különösen* (A Keszthelyi Kir. Katholikus Gimnasium értesítője, 1891, 95 p.); *A magyar birodalom halrajzi vázlatja* (klny. a Keszthelyi R. K. Főgimn. 1903–1904. évi értesítőjéből, Surjánszky József könyvnyomdája, Keszthely, 1904); *Az Al-Duna halfaunájáról* (Állattani közlemények, XIII/1., 1914, 29–45. p.); *A magyar halászat és az ichthyológia története az utolsó 25 év alatt* (Patria, Bp., 1916); *Classis piscis. Fauna Regni Hung. Pars I.* (Vertebrata. Regia Soc. Sciens. Nat. Bp., 1918).

Irod.: V. Gy. (RNL 19: 480. p.); V. Gy. (A Királyi M. Természettudományi Társulat évkönyve 1940-re, 139. p.). Tölg István: Száz éve született V. Gy. (Halászat, V/10. 198. p.). ÜMÉL 6: 1295. p.; Wanek Ferenc: Erdélyi tudománytörténeti évfordulók 2013. márc.–ápr. (földtan-bányászat): Vutskits [sic!] Gy. (EMT tájékoztató, XIV/3–4. 3. p.). V. Gy., dr. (Keszthelyi Életrajzi Lexikon, Világhálón: <http://193.225.122.118/eletrajzilexikon/index.php?dir=V#VUTSKITS%20GY%C3%96RGY%2C%20dr.>); V. Gy. a Balaton tudósa. Dr. V. Gy. (1858–1929) tudományos és ismeretterjesztő dolgozatai (Halászlati és horgászati történeti füzetek, Agroinform, Bp., 2018). * Az a többször ismétlődő adat, hogy V. Gy. Koch Antalnak tanársegéde is lett volna, téves (lásd: Wanek Ferenc: Koch Antal asszisztensei a Kolozsvári Tudományegyetemen. In: 125 éves a kolozsvári egyetem. Szerk. Cseke Péter, Hauer Melinda, Kolozsvár, 1999, 91–111. p.).

Fotó: Balatoni Múz., Keszthely

Wanek Ferenc

W

Wagner Lajos: → *Vágner Lajos*

Weindel Viktor; *Victor Weindel* (1887. nov. 3. Nagyszeben – 1966. máj. 27. Nagyszeben [Sibiu, Románia]): orvos, lepidopterológus. – A nagyszebeni ev. gimn. elvégzése után Kolozsváron, Bp.-en és Münchenben orvosi tanulmányokat folytatott (1906–1911). – Nagyszebenben a Ferenc József Polgári Kórházban helyezkedett el, 1914–1918 között katonorvosként szolgált. 1942–1945 között az

Erdélyi Természettud.-i Egyesület orvosi szakosztályának egyik utolsó aktív tagja maradt. – Czekelius Dániel irányítása alatt lett lepidopterológus. 1900–1959 között elsősorban Nagyszeben környékén gyűjtött, de megfordult Erdély távolabbi pontjain is. A K-i-Kárpátokban a nagy apollólepke (*Parnassius apollo*) populációit tanulmányozta. Betegsége megakadályozta, hogy 4322 példányt tartalmazó gyűjt.-ét katalogizálja, így az rendezetlen állapotban került 1964-ben a *nagyszebeni Természettud.-i Múz.-ba*.

Irod.: Schneider Eckbert: Die Großschmetterlinge der Sammlung dr. V. Weindel. Ein Beitrag zur Faunistik der Lepidopteren Siebenbürgens und angrenzender Gebiete (Studii și Comunicări Științifice Naturii Muzeul Brukenthal 26, 1984, 289–316. p.); Rákossy László: Der Apollofalter (*Parnassius apollo* Linnaeus, 1758) in Siebenbürgen (Entomologica Romanica 5, 2000, 5–10. p.); Moise Christina: Study on the Macrolepidoptera collected from the Dumbrava Sibului Forest existing within the collection of Dr. Viktor Weindel (Oltenia. Studii și comunicări. Științifice Naturii 27, 2011, 2, 96–104. p.); Vig Károly: Impériumváltás előtt és után. Erdélyi rovarászportrék (Savaria a Vas Megyei Múzeumok Értesítője, 42, 2020, 23–86. p.).

Fotó: <https://www.zobodat.at/personen.php?id=105022>

Vig Károly

Wellenreiter Pál; *Pavle Velenrajter* (1907. ápr. 15. Zombor – 1971. nov. 1. Zombor [Sombor, Jugoszlávia]): régész. – A gimn.-ot szülővárosában

fejezte be (1925), ezután a diakovári Kat. Teológiai Főisk.-n tanult (1926–1930), majd a belgrádi egy. BTK-n szerzett oklevelet (1934). – Latin nyelvet tanított Újvidéken, Zentán, majd Zomborban, ill. Bródban és Nikšićben. A *Zombori Múz.* régész muzeológusa (1948–1971). Több Zombor környéki lelőhelyet (népvándorlaskor, római kor) kutatott és tárt fel, kezdetben főleg téglagyári profilokat vizsgálva; érdeklődése elsősorban a római limes bácskai maradványai felé irányult. Nevéhez fűződik dr. Frey Imre hagyatékának (numizmatikai gyűjt.) rendezése, mely a szabadkai múzeumba került. Régészeti ásatásokról készített jelentései, tanulmányai újvidéki és belgrádi szaklapokban jelentek meg; számtalan régészeti, néprajzi és történelmi témájú népszerű tud.-os írás is közölt a helyi lapban.

F. m.: *Slovenska nekropola iz VII–VIII veka u Bogojevu* (Rad vojvodanskih muzeja, 1, 1952, 135–143. p.); *Castellum Onagrinum* (Rad vojvodanskih muzeja, 7, 1958, 126–132. p.); *Izveštaj u iskopavanju avarske nekropole u Bogojevu u 1952. godini* (Rad vojvodanskih muzeja, 9, 1960, 176–185. p.); *Dosadašnji rezultati ispitivanja limesa u Bačkoj*. In: *Limes u Jugoslaviji. I.* (Beograd, 1961, 51–58. p.); *Gradilište mostogradnje, Srpski Miletić – Sarmatska nekropola* (Arheološki pregled, 7, 1965); *Rimski žišci od terakote u Gradskom muzeju u Somboru* (Rad vojvodanskih muzeja, 15–17, 1966–1968, 121–132. p.). Irod.: Trajkovic, Čedomir: *Pavle Velenrajter* (1907–1971) (Rad vojvodanskih muzeja, 20, 1971, 413. p.); D. T.: *Pavle Velenrajter* (1907–1971) (Spona, 11, 1974, 71. p.); Decenije muzeološke delatnosti (Sombor, 1996).

Pejin Attila

Wernitzer Julianna; *Bartha-Wernitzer* (1959. máj. 25. Szolnok – 2017. febr. 22. Bp.): irodalomtörténész, muzeológus, főigh. – A szolnoki Verseygy Ferenc

Gimn.-ban érettségizett (1979). A debreceni KLTE-en (1977–1979), majd a bp.-i ELTE-n m. nyelv és irodalom-népművelés, ill. esztétika szakon végezte egy.-i tanulmányait (1979–1984). A Bécsi Egy.-en védte meg PhD-disszertációját (1991); honosítva: ELTE, 2002).

– A Bécsi Egy. Finnugor Int.-ében m. irodalmi lektor (1987–1990), a bécsi Literaturhausban a K-Európa Dokumentáció vezetője (1990–1997), a Bécsi Egy. Fordító- és Tolmácsint.-ében m. irodalmi oktató (1992–2017), a *Petőfi Irodalmi Múz.* (PIM) – Kortárs Irodalmi Központ tud.-os főmunkatársa (1998–2000), a PIM Irodalmi Adattár tud.-os munkatársa (2000–2006), a múz. főgh.-e (2006–2011), a Közművelődési és Marketing Igazgatóság ig.-ja (2012–2016), a Médiatár tud.-os főmunkatársa (2016-tól). Az ELTE Esztétika Tanszékének (1995/96. és 2004/2005. tanév) és a Miskolci Egy. Német Irodalom Tanszékének meghívott előadója (2001/2002. tanév). – Hozzájárult a PIM nemzetközi kapcsolatainak, a klasszikus és kortárs irodalom mediális megjelenési platformjainak bővítéséhez, az irodalmi muzeológia elméleti alapvetéséhez. A *Pimmedia* irodalmi hangzó honlap, vmint a Bp. Transzfer Nemzetközi Írófesztivál létrehozója. Számos intermedialis program, találkozó életre hívója. A Németo.-ban kiadott, négy nyelvű *Kafka* c. folyóirat m. szerk.-je (2000–2003), az *Irodalomismeret* c. folyóirat irodalmi muzeológia rovatának szerk.-je (2011-től). Irodalomtörténeti tanulmányaiban a kortárs m. irodalom szerzőinek (Esterházy Péter, Tandori Dezső, Nádas Péter, Sándor Iván stb.) műveit elemzte. 1982-től rendszeresen publikált hazai (*Alföld, Magyar Narancs, Jelenkor*) és külföldi (*Falter, Wespennest, Europäische Rundschau, Podium, Lenau Forum*) folyóiratokban.

F. kiáll.: *Közösen írjuk – Álnév és szerep az irodalomban Szindbádtól Jolánig* (Horváth Csabával, PIM, 2006); *Meta-morfózis – Átváltozás most* (Horváth Csabával, PIM, 2008); *Álmok köntöse – Magyar írók Bécs-élménye 1873–1936* (PIM, 2010); *Mantel der Träume – Ungarische Schriftsteller erleben Wien* (Csorba Csillával, Török Dalmával, Österreichisches Theatermuseum, Bécs, 2011); *Minden megvan – 100 éve született Ottlik Géza* (Kovács Idával, PIM, 2012).

F. m.: *Idézetvilág avagy Esterházy Péter, a Don Quijote szerzője* (Pécs–Bp., 1994); *Die Kunst des Kombinierens – Form und Funktion der Zitate in der Prosa Péter Esterházy's c. doktori disszertációjának m. kiadása*; *Dynamische Orte der Intertextualität in der ungarischen Gegenwartsprosa* (Frankfurt a. M., 2003); muzeológiai publikációi: *Mit tehet a kultúra Európáért? A Petőfi Irodalmi Múzeum az irodalomért?* In: *Tanulmányok az irodalmi muzeológiáról*. Szerk. Cséve Anna, Lenkei Júlia, Sulyok Bernadett (PIM, Bp., [2010], 301–314. p.); *A kiállítások szövege, nyelvezete*. In: *A múzeumi kommunikáció az oktatás szolgálatában*. Szerk. Bereczki Ibolya, Sági Ilona (Múzeumiskola 7. Szentendre, 2010, 53–58. p.

https://mokk.skzen.hu/admin/data/file/20130613/mko_muzeumiskola_7.pdf.

Irod.: E. Csorba Csilla: W. J. (1959–2017) (Jelenkor online, 2017.03.06: <http://www.jelenkor.net/hirek/771/wernitzer-julianna-19592017>); Horváth Csaba: Búcsú W. J.-től (2017.03.08. PIM honlap: <https://pim.hu/hu/hirek/bucsu-wernitzer-juliannatol>).

Fotó: W. J. 2000 körül, ismeretlen felv., PIM Adattár

E. Csorba Csilla

Winter Erzsébet, *Jékey Andrásné* (1941. márc. 3. Mezőberény – 2020. jan. 6. Bp.): fotóművész.

– Jómódú gazdálkodó családban született, amelyet

1955-ben kulákká nyilvánítottak, ezért az ált. isk. elvégzése után – bár kitűnő tanuló volt – a középisk.-ba nem vették fel. – Fényképészinak állt, a mesterség alapjait Békésben sajátította el, majd portréfotósként több műteremben is dolgozott. Később a bp.-i

Eötvös Gim.-ban leérettségizett, majd esztétika, művészettörténet és fotótörténet szakon felsőfokú tanulmányokat folytatott. – A *Néprajzi Múz.* fényképészeként múz.-i kiadványokhoz, kiáll.-okhoz készített számos tárgyfelvételt és reprodukciót, de legszívesebben terepen dolgozott muzeológus kollégáival, többek között Szibériában, Kalotaszegen, Moldvában, Gyimesben, Dunántúlon. Tehetsége és kedves, közvetlen stílusa, kivételes munkabírása nagy segítséget jelentett a néprajzkutatóknak a terepmunka során. Több tízezer, felbecsülhetetlen értékű felvétele a Néprajzi Múz. fénykép- és diatárát gazdagítja. Szibériai fényképeiből készült kiáll.-a több európai országba eljutott, és megjelent a *Szibériai rokonaink* c. kötetben is (1993). Utazásai során készített fényképeiből mo.-i településeken csaknem évente rendeztek kiáll.-t. 2000-tól a debreceni muzeológusok kutatócsoportjának tagjaként részt vett a ref. egyház emlékanyagának tud.-os feltárásában. A kutatóutakon az összes felvidéki és vajdasági ref. gyülekezet templomát, klenódiúmainak lefényképezte, majd a munka folytatódott a mo.-i egyházkerületekben is. A kutatás eredménye egy 37 kötetes sorozat lett (*Magyar Református Egyházak Javainak Tára. Magyar Református Egyházak Gyűjteményi Összeírása*), amelynek fotóanyaga jelentős részben az ő munkája. 2001–2017 között

a fényképekből több válogatást kiáll.-okon mutattak be.

Fotó: Alapfy László felv., 2018.

Fülöp Hajnalka

Wollanka József, dr. (1874. aug. 19. Barcarozsnyó – 1945. márc. 3. Bp.): régész, művészettörténész, muzeológus. – A brassói R. Kat. Főgimn.-ban tanult, majd a bp.-i tudományegy.-en m. és német nyelvet és irodalmat, vmint klasszika-filológiát és művészettörténetet tanult (1893–1897), középisk.-i tanári oklevelet, ill. bölcsészdoktori fokozatot szerzett. – Egy.-i éveit után folyamatosan jelentek meg művészettörténeti tanulmányai a *Budapesti Szemlében*. 1902 júl.-ában lépett múz.-i pályára, amikor a *Szépművészeti Múz.-ban* az Orsz. Képtár és a Történelmi Képcsarnok segédőrévé nevezték ki. Ő kezdte meg az antik plasztikai gyűjt. megszervezését, és összeállította annak első katalógusát is. 1914. márc.-ban áthelyezték a *Nemzeti Múz.-ba*, ahol múzeumőrként, 1916-tól az Érem- és Régiséggtár antik gyűjt.-ének vezetőjeként, ig.-őreként folytatta munkáját. Számos leletmentő és egyéb régészeti ásatást végzett a fővárosban és vidéken. Vezette pl. a balácai római kori mozaik kiemelését és elszállítását, s koncepciója alapján helyezték el 1926-ban a MNM épületének kör alakú előcsarnokában. Fontos szerepet játszott a Régiséggtár újjászervezett állandó kiáll.-ának létrehozásában is. 1929-ben, vsz. egészségügyi okok miatt nyugdíjaztatását kérte.

F. m.: *Alixinger János élete és művei*. Irodalomtörténeti tanulmány az osztrák felvilágosodás korából (Egyetemes Philológiai Közöny, XXI, 1897, 693–716., 822–848., 907–927. p.); *Raffael* (Művészeti Könyvtár, Bp., 1906); *Az antik szobor gyűjtemény magyarázó katalógusa* (Bp., 1912); *Balácai mozaik a Nemzeti Múzeumban* (Magyar Művészet, 2, 1926, 329–334. p.); *Ein römisches Mosaik aus Baláca* (Jahreshefte des österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, XXV, 1929, 1–21. p.).

Irod.: Szinnyei XIV: 1647. p.; ÜMÉL: 1392–1393. p.; MűvLex (1935): 618–619. p.; Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungarica* (II). A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének története a kezdetektől 1929-ig (Holmi, XIX. 5, 2007 május, 617–636. p.).

Debreczeni-Droppán Béla

Wöller István (1929. okt. 27. Gétye – 2020. ápr. 3. Várpalota): kovács, üzem- és malomtörténeti kutató. – Szakérettségi vizsgát tett (Szombathely, 1951). A Veszprém M.-i Malomipari Vállalat lakatos (1953–1961), a Veszprém M.-i Malomipari és

Terményforgalmi Vállalat karbantartó részlegének vezetője (1961–1989), az *Örvényesi Műemlék Vízi-malom* gondnoka és tár-latvezetője (1989–2006). Veszprém-ben a Hazafias Népfront városi elnökségének tagja (1965–1988), a Veszprém M.-i Üzemtörténeti Klub (1971–1987), a Veszprém M.-i Múz.-ok Baráti Köre (Veszprém M.-i Múz.-i Egylet) elnökségi tagja. – 1971-től gyűjtötte a malmokra vonatkozó dokumentumokat és tárgyi emlékeket. A malmokról mindent tudó kutatóként tb. molnár lett. 1969-től 602 malmot helyszínelte és 706 malomról, a rájuk vonatkozó dokumentumokról irat-dossziét készített. A dokumentumokat a M. Nemzeti Levéltár Veszprém M.-i Levéltárában helyezte el, a malomalkatrészeket helyreállította, működőképessé tette, mindezeket malmok újraindításához ajánlotta és használta fel. Így hozta működésbe az örvényesi vízimalmot és a csopaki malmot. A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múz. Bakony–Balaton-felvidék Tájegységében a nyírádi vízimalom az ő segítségével épült meg. A felkeresett malmokat térképre vitte, malomfénykép-archívumot és adattárát hozott létre. Publikációi napilapokban, folyóiratokban és önálló kötetekben jelentek meg. – Veszprém Városáért arany érem (1975), Veszprém Megyéért arany érem (1979), Szoc. Kultúráért (1985), Műemlékvédelemért Emlékérem (1994), Pro Comitatu Díj (2009).

F. m.: *Örvényes, Csapok vízimalomok* (Tájak–Korok–Múzeumok Kiskönyvtára, Bp., 1989); *A Tapolca vízimalmi Pápán és környékén* (Fejezetek Pápa város történetéből, Pápa, 1994); *Malmok Pula határában*. In: *Pula története* (Pula, 1996); *Egykori vízimalmok Veszprém megyében* (Veszprém, 2001); *Tizenötévesen Németországban*. W. I. leventenaplójából (Veszprém, 2006); *Balatonfüredi malmok* (Balatonfüred, 2009); *Vízimalmok a Tapolcán Pápától Marcaltóig* (Pápa, 2010); *Vízimalmok Csapokon*. Steinhauz Györggyel (Csapok, 2011); *Gétye község történetéből* (Veszprém, 2013).

Irod.: Somfai Balázs: W. I. iratgyűjtő tevékenysége (Veszprémi Szemle, 2009. 3-4, 105–108. p.); Tölgyesi József: Veszprémi gyűjtők és gyűjtemények. W. I. malomtörténész (Veszprémi Szemle, 2009. 3-4, 160–164. p.); VMÉL: 1056–1057. p.; S. Lackovits Emőke beszélgetése W. I.-nal (Veszprém Megyei Múzeumok Baráti Köre Néprajzi Szakcsoportja, 2011. jan. 25.; <http://www.vmmuseum.hu/rendezvenyek/baratikor/20110125.html>)
Fotó: MNL Veszprém Megyei Levéltára

S. Lackovits Emőke

Z

Zágoni Jenő (1937. febr. 13. Kovászna [Covasna, Románia] – 2015. máj. 8. Bp.): könyvtáros, baptista egyház- és művelődéstörténeti kutató, eszperantista, műfordító. – Középisk.-i tanulmányait Brassóban és Kézdivásárhelyen végezte. Marosvásárhelyen (1958) és Bukarestben (1967) bibliográfusi és könyvtártud.-i tanf.-ot végzett. Részt vett a C.C.E.S. keretében az 1974/75. tanévben szervezett négyhetes könyvtártud.-i kurzuson, majd a könyvtárosi szakmában egy újabb tanúsítványt kapott (1979). – Zabolán könyvtáros (1960–1964), Kézdivásárhelyen könyvtárosi módszertani szakirányító (1965–1969), a Kovászna M.-i Művelődési Biz. keretében a sepsiszentgyörgyi Megyei Könyvtár alkalmazásában könyvtári szakfelügyelő (1970–1974). A *Sepsiszentgyörgyi Megyei Múz.-hoz* (Székely Nemzeti Múz.) 1974 jún.-ában szolgálati érdekből, a múz. könyvtárának rendezése céljával helyezték át; főkönyvtáros, a dokumentációs könyvtár és irattár kezelője, ill. vezetője, a múz. *Aluta* c. évkönyvének szerk.-je (1976–1988). A kovásznai Művelődési Házban (1969–1971), majd a sepsiszentgyörgyi Népi Egy.-en eszperantó nyelvtanf.-okat vezetett (1972–1987). – 1989-ben családjával Mo.-ra települt át. 1996-ig az Orsz. Idegennyelvű Könyvtárban dolgozott, a nemzetiségi ügyek tanácsosa, a könyvtár *Nemzetiségi Bibliográfia* c. évkönyveinek egyik főmunkatársa (1990–1996). 1997-től a bp.-i M. Baptista Levéltár ig.-ja, a Mo.-i Baptista Egyház *Szolgatárs* és *Békehírnök* c. folyóiratainak rendszeres munkatársa. A Nagyváradon 2006-ban létrehozott Erdélyi M. Baptista Levéltárnak saját gyűjt.-éből és könyvtárából több doboznyi anyagot ajándékozott. 1964-től több száz cikke, könyvtártud.-i, orientalisztikai, egyháztörténeti tanulmánya, fordítása látott napvilágot m., eszperantó, román és német nyelven, többek között az *Aluta*, *A Hét*, a *Művelődés*, a *Megyei Tükör*, a *Cuvintul Nou*, a *Monato*, az *Et-nismo* (Németo.), a *Dia Regno* (Hollandia), a *Hungara Vivo*, a *Kisebbségkutatás*, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, a *Theologiai Szemle*,

a *Békehírnök* hasábjain. Eszperantóra ford. Szilágyi Ferenc *Így élt Kőrösi Csoma Sándor* c. könyvét (Bp., 1984). – Az Eszperantó Világszövetség képviselője (1970-től), a Kőrösi Csoma Sándor Társaság tagja (1984-től). – Kőrösi Csoma Sándor-emlékérem (2008).

F. m.: *Kőrösi Csoma Sándor bibliográfia*. Csetri Elek előszavával (Bukarest, 1984); *Bethlen Gábor és a baptisták. Alvinczi kéziratok 1623–1644*. Szerk. (Bp., 2003); *Baptista külmisszió és szeretetszolgálat. Lelkipásztorok, orvosok és más misszionáriusok Afrikában és Dél-Amerikában. Életrajzok, beszámolók* (Bp., 2004); *Az erdővidéki Józsa család emlékkönyve 1880–2003*. Vál., összeáll. (Bp., 2004); *Válogatott írások. Honismeret, egyháztörténelem, életrajzok* (Bp., 2004); *Molnár Lajos, Ilonka Mihály és Sándor Illés élete és szolgálata* (Bp., 2005); *Baptisták az első világháborúban. A harcmező. Beszámolók, levelek, versek a lövészárokból és a foglyatáborokból. Hősi halottaink*. Szerk. (Bp., 2007); *Baptisták a második világháborúban. Emlékkönyv*. Összegyűjt., szerk. (Bp., 2010).

Irod.: Veress Dániel: „Törhetetlen honszeretet, zarándoki önmegtágadás” (Utunk, 1982. ápr. 30. 18. sz.); Haszmann Orsolya: Életmű hat fejezetben (Csernáttoni Füzetek, 2005. 36.); RML V/2.: 1242–1243. p.; Z. J. Baptisták a Második Világháborúban (Bp., 2010, 265, 350–359. p.); Kiss Lehel: Z. J. testvérré emlékezünk. Életéért, munkásságáért megtartó Istenünknek adunk hálát (Szeretet, XXVI., 2015. júl. 7., 16. p.); Székelyföld híres emberei: https://siculia.gitbook.io/szekelyfold-hires-emberei/zagoni_jeno/.

Fotó: Demeter Lajos

Demeter Lajos

Zicsi András; Zicsi-Liess; ered. *Liess* (1928. febr. 7. Bukarest – 2015. júl. 22. Bp.): agrármérnök, talajzoológus. – Édesapja, Liess András szász,

édesanyja, Borsoviczky Anna m. nemzetiségű volt. Felesége Bándy Ibolya (1931–2005). – 16 éves korában költözött Mo.-ra. A GATE-n végzett agrármérnökként (1953). A biológiai tud.-ok kandidátusa (1960), az MTA doktora (1975). Az ELTE címzetes egy.-i

tanára. – A Tud.-os Minősítő Biz. (TMB) aspiránsaként az ELTE Állatrendszertani és Ökológia Tanszékén működő ELTE–MTA Talajzoológiai (később Zootaxonomiai) Kutatócsoportba került (1954), amelynek később a vezetője volt (1983–1998). Kutatási területe a földigiliszták ökológiája, taxonómiája. Már munkásságának kezdetén hangsúlyozta, hogy az ökológiai kutatások nem nélkülözhetik a taxonómiai ismereteket, s ez a gondolat végigkísérte munkája során. Az ELTE Aggteleki Barlangbiológiai Laboratóriumában végzett úttörő kísérleteivel feltárta mintegy 30 hazai földigiliszta fajnak az avarlebontásban játszott szerepét. Munkatársaival elsőként mutatta ki, hogy egy közép-európai lombos erdőben az évi avarprodukciónak 75%-át az ott élő földigiliszta-együttes bontja le, s ebben a lebontásban a nagytestű avarfogyasztó fajok szerepe kiemelkedő. Ökológiai kutatásai mellett korának egyik legjelentősebb földigiliszta taxonómusa volt. Több jelentős talajzoológiai expedícióban vett részt (Kongói Köztársaság, 1963–1964; Chile, Brazília és Paraguay, 1965–1966; Bolívia, Brazília, Uruguay, 1966–1967; Tanzánia, 1987, 1989; Ecuador, 1986–1993); az útjain gyűjtött anyag képezte az alapját a mintegy 900 faj 100.000 példányából álló földigiliszta-gyűjt.-ének, amely világszinten is kiemelkedő, s a *M. Természettud.-i Múz.*-ban helyezték el; ezzel a Múz. földigiliszta-gyűjt.-ének létrehozója. Ő maga 228 fajt írt le. Kutatásainak eredményét 189 dolgozatban közölte, nagyrészt neves külföldi folyóiratokban. Csuzdi Csabával közösen megírták a m. fauna összefoglaló monográfiáját (*Earthworms of Hungary: Annelida: Oligochaeta, Lumbricidae*, Bp., 2003). Tud.-os munkájának elismeréseként mintegy 40 különböző állatfajt neveztek el róla. – Az MTA Talajtani Biz.-ának, a TMB Ált. Biológiai Szakbiz.-ának tagja (1963–1980), a Biológiai Tud.-ok Osztályának tanácskozó tagja (1980–1990), a Zoológiai Biz. titkára, majd elnöke. Az International Organization of Oligochaeta Taxonomists (IOOT) elnöke (1976-tól), a Nemzetközi Talajtani Társaság (ISSS) Talajzoológiai Szekció elnökségi tagja (1976-tól), a Természetvédelmi Unió (IUCN) r. tagja (1987). – Akadémiai Díj (1982), az MTA Szentágotthai Díja (1999).

F. m.: *Nahrungsansprüche einheimischer Lumbriciden-Arten und ihre Bedeutung für die Ökosystem-forschung in Ungarn* (Pedobiologia, 18., 1978, 341–349. p.); *Verzeichnis der bis 1971 beschriebenen und revidierten Taxa der Familie Lumbricidae (Oligochaeta)* (Acta Zoologica

Hungarica, 28., 1982, 421–454. p.); *Earthworm ecology in deciduous forests in central and southeast Europe*. In: *Earthworm ecology from Darwin to vermiculture*. Szerk. Satchell, J.E. (London, 1983, Ch., 14, 171–177. p.); *Earthworms of Hungary*. Csuzdi Csabával (Bp., 2003). Irod.: Dózsa-Farkas Klára–Csuzdi Csaba; Búcsú Z. A. professzortól (Állattani Közlemények, 100, 2015, 5–8. p.); Csuzdi Csaba–Szlávecz Katalin–Dózsa-Farkas Klára: In Memoriam A. Z. (1928–2015) (Applied Soil Ecology, 107, 2016, 408–410. p.).

Fotó: Csuzdi Csaba

Csuzdi Csaba

Zoffmann Zsuzsanna: → *K. Zoffmann Zsuzsanna*

Zlinszky Jánosné: → *Zlinszky Zsuzsanna*

Zlinszky Zsuzsanna Mária; dr., *Zlinszky Jánosné Sternegg Mária*; *Sternegg-Günther Mária Franciska*; *Maria Zlinszky-Sternegg* (1927. ápr. 28.

Bp. – 2013. máj. 21. Bp.): művészettörténész, az Iparművészeti Múz. tud. titkára. – Férje dr. Zlinszky János (1928–2015) jogász, alkotmánybíró. – 1951-ben végzett az ELTE-n, már 19. sz.-i bútortörténettel foglalkozó szakdolgozatával elköteleződött az iparművészet-történet iránt. Az ELTE-n szerzett doktori fokozatot *Az első magyar „bútorgyárnok” (Vogel Sebestyén 1779?–1837)* c. disszertációjával. – 1952-től az *Iparművészeti Múz.* (IM) Bútorgyűjt.-ének muzeológusa, majd osztályvezetője, később tud.-os főmunkatársa. Tud.-os titkári, szakmai szervezői munkájából kiemelendő az IM alapításának 100. évfordulójára rendezett kiáll.-okat kísérő nagyszabású nemzetközi konferencia szervezése 1972-ben. Fő kutatási területe a bútór- és hangszertörténet, nagy számú magyar és idegen nyelvű tanulmányt publikált e témákban. Tud.-os ismeretterjesztéssel is foglalkozott, a m. reneszánsz intarziáról szóló 1966-os könyve angolul, németül és franciául is megjelent. Részt vett a Nagytényi Kastélymúz.-ban rendezett bútorkiáll.-ok, vmint az IM nagy kiáll.-ai tud.-os előkészítő munkájában és megvalósításában, a katalógusok szerzője. Kiemelten fontos műve a szentgotthárdi ciszterci apátság történetének és művészeti em-

lékeinek 1981-ben megjelent komplex művészettörténeti elemzése. A kutatást és publikálást 1982-es nyugalomba vonulása után is aktívan folytatta. Az Iparműv. Múz. gyűjt.-e számára több száz műtárgyat adományozott, többek között berendezési tárgyakat, textíliákat, muzeális könyveket, kereskedelmi csomagolókat. – 1972-ben Pastener-éremmel tüntették ki.

F. m.: *A szentgotthárdi ciszterci apátság története és művészetének emlékei 1183–1878.* In: *Szentgotthárd.* Helytörténeti, művelődéstörténeti, helyismereti tanulmányok. Szerk. Kuntár Lajos, Szabó László (Szentgotthárd, 1981, 365–540. p.); *Ládás asztaltól a gömbasztalig. Adatok Debrecen bútorművészetének 17–18. századi történetéhez* (Debrecen, 2008).

Irod.: Kiss Éva: Búcsú Z. S. M.-től (1927–2013) (Magyar iparművészet, 2013. 6., 35–37. p.); Szilágyi András: In memoriam Z. S. M. (Budapest, 1927–Budapest, 2013) (Ars Decorativa: az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum évkönyve, 29, 2013, 123–124. p.).

Foto: a család tulajdona

Prékopa Ágnes

Zólyomi József (1933. jún. 1. Herencsény – 2003. máj. 11. Balassagyarmat): muzeológus, múzeumig. – Életútja, vasutas családból való származása révén is, regionális beágyazottságú. Elemi isk.-it a ma Szlovákiához tartozó Nagyszállóban, gimn.-i tanulmányait Balassagyarmaton és Újpesten végezte. Egy.-i tanulmányait az ELTE néprajz szakán fejezte be (1957). – Ifjú néprajzoscént, határon innen és túl, a történelmi Nógrád vm. valamennyi települését felkereste. 1958-tól a *Palóc Múz.* muzeológusa, hamarosan ig.-ja (1960–1991), s egyben – a megyei múz.-ok 1962. évi tanácsi fenntartásba kerülésétől az igazgatóságának a Palóc Múz.-ból való elköltöztetéséig (1970-es évek eleje) – megyei múzeumig. – Tud.-os tevékenysége gerincét a nógrádi palócok és az itt élő etnikumok hagyományos műveltségének módszeres föltárása képezte. Figyelme kiterjedt azokra a tradicionálisan összetartozó nógrádi, honti területekre is, amelyeket a trianoni országhatár elválasztott. E regionális érdeklődés és kulturális megközelítés jellemzi tud.-os-muzeológusi életművét. Minden eszközzel a saját táj, saját település megismerésére és megismertetésére törekedett, mind gyűjteményszervező és fejlesztő munkásságában, mind publikációs tevékenységében. Száz körüli tud.-os és tud.-os ismeretterjesztő írása között megtalálható a szülőfalú, Herencsény történeti, néprajzi

monográfiája és a felnőttkori település, Balassagyarmat önálló kötetben való bemutatása. – Fő kutatási területe a Nógrád m.-i parasztság tárgyi kultúrájának vizsgálata (állattartás, földművelés, építkezés, lakáskultúra). Tanulmányai jelentek meg az állattartás – benne a tejnyerés és tejfeldolgozás, általában az állat haszna, a pásztorok állattartó építményei – települési, kistérségi és nagytáji kutatásairól, Nógrád m. földművelésének 18–19. sz.-i történetéről, a levéltári fonásokból föltárható Nógrád m.-i népi építkezésről, Nógrád m. lakástextiliáiról és a Palócföld népi bútorairól. Önálló folklorisztikai publikációkkal is jelentkezett. Foglalkozott az emberi élet fordulóihoz és a naptári ünnepekhez kapcsolódó népszokásokkal, és nem elhanyagolható gyűjtőtevékenységet folytatott a népi vallásosság területén, műtárgyakat és adatokat illetően egyaránt. Tud.-os tevékenységének egyik legjelentősebb sajátossága és produktuma, hogy a nógrádi parasztság történetének, társadalm szerkezetének, tárgyi-szellemi kultúrájának föltárása során nem elégedett meg a terepmunka adatközléseivel, tárgyi emlékeivel, hanem elérhető levéltári kutatásokat is folytatott. Ennek eredményeként a hagyományos társadalomra tett közvetlen megállapításai nemcsak két-három emberöltő időszakára érvényesek, hanem az írásos források feldolgozásával képes volt a műveltség jellemzőit és alakulását visszakövetni egészen a 18. sz. elejéig. Mélyreható kutatásokat végzett a hagyatéki leltárak földolgozásakor mind egy dejtári parasztagzda, mind Nógrád m. kereskedői esetében. Ide kapcsolódik a füleki nemesek 1663-ból datált kárvalomásainak publikálása is. Szakmai életútja során folyamatosan figyelmet fordított a Nógrád m.-i szlovák és német nemzetiségekre. Az 1970-es évek elején jelentette meg írását a szlovákok Nógrád m.-i letelepedéséről, néhány év múlva e népcsoport hagyományos viseletkultúráját mutatta be, majd egy évtized alatt összegyűlt kutatási tapasztalatait összegezte a Nógrád m.-i szlovákokról készült átfogó tanulmányában. 1971-ben munkatársaival együtt szlovák nemzetiségi tájházat létesített Bánkon. Az 1980-as évek második felében a német nemzetiség történeti-néprajzi kutatását végezte nagy intenzitással, és a széleskörű eredményalkotás érdekében közös terepkutatást szervezett Szendehelyen regionális és orsz. szaktekintélyek bevonásával. – Tanulmányai, cikkei orsz. folyóiratokban (*Agrártörténeti Szemle, Ethnographia, Néprajzi Közlöny, Néprajzi Értesítő, Honismeret*), regionális kiadványokban,

pl. az ún. Palóc Kutatás kötetében, vmint megyei periodikákban (*Palócföld, a Nógrád Megyei Múzeumok Közleményei*, majd *Évkönyvei, Múzeumi Mozaik, Balassagyarmati Honismereti Híradó*), a Nógrád M.-i Levéltár és a Nagy Iván Történeti Kör kiadványaiban, a helyi, megyei sajtóban jelentek meg. Közléseivel és múz.-i kiáll.-aival nagyban hozzájárult a nógrádi népelet népszerűsítéséhez. Elvégezte a Nógrád m.-i parasztság lakástextiljei közel háromszáz éves történetének monografikus feldolgozását, és megírta Nógrád m. népművészeti monográfiájának több fejezetét. Nyugdíjas éveiben szakmai alkotótevékenysége különösen intenzitással folytatódott. Az említett munkák mellett számos környékbeli település történeti-néprajzi összefoglalóját készítette el önálló kötetben (Herencsény, 1998; Órhalom, 1998); Terény, 2000; Nógrádmarcal, 2000; Csitár, Patvarc). Halála évében készített összefoglalást a belső-cserhádi települések folklórjáról, amelyet azonban már nem maradt ideje befejezni. – Jelentős volt tudományszervező tevékenysége, ig.-ként több mint harminc éven át irányította Nógrád m. néprajzi és Balassagyarmat történeti kutatásait, tízéves megyei múzeumigazgatósága során a régészeti és a szélesebb körű történeti vizsgálatoknak is szervezője, irányítója volt. Nehéz, igazán ki sem beszélt élménye, tapasztalása volt, amikor a politikai-közigazgatási szempontú, 1970-es évek eleji múz.-i átszervezés során megyei múzeumig.-ból visszaminősítették, és múz.-a gyűjt.-eit széttelepítették a megyében. – Nógrád m. Madách-díja (1999), Szontagh Pál-díja (2002). – Műveinek vál. bibl.-ja megtalálható a 65. születésnapjára megjelent, *A Nógrád megyei parasztság lakástextiljai (1700–1960)* c. kötetben (Balassagyarmat, 1998).

Limbacher Gábor

Zsámboki László (1935. nov. 11. Kunszentmárton – 2012. jan. 25. Miskolc): jogász, könyvtáros, könyvtári és múz.-i főig. – Az ELTE Állam- és Jogtud.-i Karán jogi (1959), a BTK I. tagozatán könyvtárosi diplomát szerzett (1965). – A miskolci Nehézipari Műszaki Egy. (NME) Központi Könyvtárának tud.-os munkatársa (1959–1960), a Kohómérnöki Kar Dékáni Hivatalának titkára (1961–1965), majd hiva-

talvezetője. A Központi Könyvtár főmunkatársa (1969-től), a levéltár vezetője (1982-től), a *Miskolci Egy.-i Könyvtár, Levéltár és Múz.* főig.-ja (1996–2005). – Irányította azt a kutatást, amely rekonstruálta a Selmeci Műemlékkönyvtár anyagát; eredményeit 1976-ban publikálta. 1982-ben kezdeményezte az egy.-i levéltár létrehozását, ill. ennek érdekében a Selmeci Akad. legfontosabb iratainak Miskolcra hozatalát. Az 1963-ban megalakult Különgyűjt.-ek Osztálya az egyetem-történeti gyűjt.-t tartalmazta. A létrehozott Egy.-i Levéltár keretén belül szervezte az Egy.-i Múz.-ot, amely 1986-ban valósult meg. Meghatározó szerepe volt abban, hogy az NME Központi Könyvtára a hazai bányászattörténeti kutatások és könyvkiadás meghatározó szereplője lett. 2002-ben tető alá hozta azt a megállapodást, amelyet a magukat a Selmeci Akad. „utódegy.-ei-nek” tartó felsősoktatási intézmények kötöttek a közös múlt kutatására, megóvására. Közgyűjt.-i munkája mellett az NME Műszaki Földtud.-i Karán a Bányászat története c. tárgyat oktatta. – Szerk. a *Közlemények a magyarországi ásványi nyersanyagbányászat történetéből* (1–15. köt., 1982–2004), vmint *A magyar bányászat, kohászat és földtan klasszikusai 1987–2004.* c. könyvsorozatokat; utóbbiban tanulmánykötetek és alapvető bányászattörténeti munkák reprint kiadásai is megjelentek, pl. a *Bergbüchlein* (1987), a *Scopoli Crystallographia Hungarica* (1988). – Az Orsz. M. Bányászati és Kohászati Egyesület aranygyűrűs t. tagja (2003). Debreczeni Márton-emlékérem (1984), Szabó Ervin-emlékérem (1986), Christoph Traugott Delius-emlékérem (1992), Mikoviny Sámuel-emlékérem (1999), a Miskolci Egy. Signum Aureum Universitas érme, a kassai Bányamérnöki Kar jubileumi emlékéreme (2002), a pozsonyi Műszaki Egy. emlékéreme (2002), Selmecbánya város ezüstérme és díszfokosa (2005).

F. m.: *A Selmeci Műemlékkönyvtár* (Miskolc, 1976; németül: *Die Schemnitzzer Gedenkbibliothek von Miskolc in Ungarn*, 1978); *Selmectől Miskolcig 1735–1985.* Tar Sándorral (Miskolc, 1985); *A műszaki felsőoktatás első könyvtára Magyarországon, 1735–1985: Selmecbánya, Sopron, Miskolc.* Hiller Istvánnal és Zsidai Józseffel (A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai, 23. Miskolc, 1989); *Emlékkönyv – Gedenkbuch – Pamätník 1962–2002* (Miskolc–Kassa, 2005); *Selmeci ezüst, körmöci arany.* Válogatott tanulmányok a szerző születésének 70. évfordulója tiszteletére (Rudabánya–Miskolc, 2005); *Selmecről indultunk, 1735–1949.* Az

akadémiai szintű műszaki felsőoktatás magyarországi megindításának 250. évfordulójára (Miskolc, 2012).

Irod.: Szendi Attila: Zs. L. (1935–2012) (Könyv, könyvtár, könyvtáros, 21, 2012. 3, 52–53. p.); Hadobás Sándor: Dr. Zs. L. (1935–2012) (Bányászattörténeti Közlemények, VII, 2012. 13, 96–100. p.).

Fotó: Soproni Múz. – Központi Bányászati Múz.

Bircher Erzsébet

Zsiga József (1897. ápr. 14. Nagyszében – 1980. szept. 2. Bp.): papírestaurátor. – Elemi és polgári isk.-i tanulmányainak elvégzése után, 17 éves

korában behívták katonának az I. vh. során. Közvetlenül Trianon után, 1920-ban települt át Mo.-ra családjával. Ügyes kezű, igazi self-made manként először a *Fővárosi Múz.*-ban dolgozott tárgy-, főleg fémrestaurátorként. A II. vh.-ban ismét besorozták. A háború után előbb a Fővárosi Múz.-ból kivált *Fővárosi Képtárban*, majd a *Szépművészeti Múz.* papírestaurátoraként dolgozott nyugdíjazásáig (1950–1957). 1958-tól az újonnan alakult MNG grafikai restaurátor műhelyének vezetésével bízták meg. Autodidakta módon képezte magát. Kiválóan beszélt németül és románul. Bécsben élő gyermekeit látogatva mindig felkereste az Albertinát, hogy tanulmányozza az újabb kutatásokról szóló német nyelvű szakirodalmat. A MNG Grafikai osztályának anyaga mellett az időszak kiáll.-ok papír alapú képeit is ő gondozta. Kiemelkedő munkái közé tartozik a *Magyar rajz és akvarell, XIX. és XX. század c.* kiáll. képanyagának restaurálása (1959), Uitz Béla életműkiáll.-án több nagyméretű falképvázlat konzerválása (1968). Az 1960-as évek elején kezdett tanítványokkal foglalkozni. Jó pedagógiai érzékének köszönhetően a MNG papírestaurátor műhelye vezetése alatt tanműhelyként működött. Az 1970-es évektől a nagyobb múz.-okban már az ő tanítványai dolgoztak (MNG, SzM, MNM, BTM).

Irod.: Móré Miklós: Adatok a Szépművészeti Múzeum gyűjteményeinek gondozásáról és a restaurátor-osztály múltjáról (Múzeumi mőtárgyvédelem. 4. Múzeumi Restaurátor-és Módszertani Központ. Bp. 1977. 21, 23. p.); Szűcs György: Kis magyar műhelytörténet. In: A restaurálás művészete. Kiemelkedő restaurálások

a MNG-ban 1957–2011 (kézirat, MNG adattár, téves halálozási adat: 1978).

Fotó: Zs. J. tanítványai körében, 1968, MNG

O. Jobbágyi Zsuzsa

Zsolnay László Győző (1960. szept. 23. Cegléd – 2020. aug. 28. Szolnok): művészettörténész, muzeológus, osztályvezető. – Az egri Ho Si Minh

Tanárképző Főisk. történelem–népművelés szakán végzett (1985), majd az ELTE BTK-n művészettörténész diplomát szerzett (1992). A Szegedi Tudományeg. BTK-n vallástud. szakos bölcseész, vallásetnológia szakirányú oklevelet kapott (2007). – Rövid

ideig Szolnokon újságíró, 1985. okt.-tól a szolnoki *Damjanich János Múz.*-ban népművelő, majd 1990-től művészettörténész, 1992-től a Művészettörténeti Osztály vezetője. – Kutatásainak középpontjában az egyházművészet és a szakrális építéset állt; elsősorban az Egri Egyházm. területéhez tartozó Jász-Nagykun-Szolnok m.-i barokk és késő barokk kat. templomok építészettörténeti és művészettörténeti sajátosságait vizsgálta. – Az 1990-es évek végétől három alkalommal vett részt Ecuadorban a felső-amazóniai Upano-folyó mentén zajló régészeti munkákban, amelyekből számos írása született. – A szolnoki múz. művészettörténészeként napi kapcsolatban állt a Szolnoki Művésztelep művészeivel, a telep 2002. évi újjászervezése után aktívabban kapcsolódott be a kolónia programjaiba. Kurátorként nevéhez fűződik a *Damjanich János Múz.* állandó képzőművészeti kiáll.-a, a *Szolnoki Képtár* megrendezése (1997), amely a Szolnoki Művésztelep alkotóinak műveit mutatta be a telepalapítástól kezdve a legutóbbi évekig. – Szabadegy.-i előadásait (*Elkalandozások – Barangolás Munkácsy Mihály képei között*, 2019; *A Szolnoki Képtár*, 2019) a Szolnok Televízió is közvetítette.

F. m.: *A tiszaiorsói későbarokk katolikus templom*. In: *Tiszaiors.* Tanulmányok a falu múltjából (Szolnok, 1992, 283–292. p.); *Négy katolikus templom a Jászkunságban és a hivatalos építéset a XVIII–XIX. század fordulóján* (Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. 8. Szolnok, 1993, 407–420. p.); *Néhány új adat a jászberényi Nagyboldogasszony plébániatemplom építéstörténetéhez* (Jászszági Évkönyv,

Jászberény, 1995, 290–297. p.); *Adatok Eszterházy Károly egri püspök építési irodájának működéséhez* (Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. 9. Szolnok, 1996, 205–214. p.); *Szolnoki Képtár*. Szerk. (Szolnok, 1997); *A colorádó indiánok között* (Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. 11. Szolnok, 1999, 345–348. p.); *Szolnoki Művésztelep, 1902–2002*. Szerk. Kertész Róberttel és V. Szász Józseffel (Szolnok, 2001); *Régészeti kalandozások a precolumbian Ecuadorban* (Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. 13. Szolnok, 2003, 87–94. p.).
Fotó: Zs. L. 2019 októberében, Simon Ferenc felv.
Szebenyi Nándor

